

שבת

חלק ג

תוכן הענינים

מפתחות.....	ג.
סימן טו – בדיני מוקצה בגזירת כלים.....	יג.
סימן טז – בדין בסיס לדבר האסור.....	עה.
סימן יז – בדין ביטול כלי מהיכנו ובסיס באמצע השבת.....	קח.
סימן יח – הערות לפי סדר השו"ע סימן ש"ט ש"י.....	קנב.
סימן יט – הוספות מוקצה.....	קעז.
סימן כ – בדיני בונה ומב"פ ובנין בכלים.....	רמה.
סימן כא (א) – בדיני פקק החלון ונגר.....	שד.
(ב) – בדיני פקק החלון ונגר.....	שיז.
סימן כב (א) – בדיני אהל.....	שלח.
(ב) – בדיני אהל.....	שסז.
סימן כג – במלאכות שיש בתיקון כלים.....	תיח.
סימן כד (א) – בדין רפואה בשבת.....	תפ.
(ב) – בדין רפואה בשבת.....	תקב.
סימן כה – בענינים שונים.....	תקלד.

סימן טו בדיני מוקצה בגזירת כלים

שם קצב כו'. טו. שם, ועדיין בידו אחת אין כו' ועדיין באדם אחד כו'. טז. קכ"ד א' נגר שיש בראשו גלוסטרא רי"א שומטה מן פתח זה כו'. יז. קכ"ב ב' אר"י קורנס של אגוזים כו' קסבר דבר שמלאכתו לאיסור כו', שם רחת ומזלג מי מייחדי ל"י לקטן, שם קורנס של נפחים. יח. קכ"ג א' הכל מודים בסיכי זיירי ומזורי כו', שם ה"נ מייחד כו'. יט. קנ"ז א' דמוקצה מחמת ח"כ אפי' ר"ש מודה. כ. ל"ה ב' שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת כו' ל"ו א' ומאי שופר נמי כו'. כא. עוד בידו, בנטל לצורך גופו ומקומו. כב. סוכה מ"ב ב' אמאי טלטול בעלמא הוא, ובדין לולב של מצוה. כג. בדין סכין של מילה. כד. קכ"ג א' מחט שניטל חררה או עוקצה מהו. כה. קכ"ד ב' וטלטול גופי' לאו משום הוצאה היא. כו. דינים העולים

א. קכ"ג ב' ת"ר בראשונה היו אומרים כו'. ב. קכ"ד א' מתני' ר"נ אומר אין ניטלין אלא לצורך. ג. שם מתני' כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך. ד. שם א"ל רבא לצורך מקומו שלא לצורך קרית ל"י. ה. שם הני קערות היכי מטלטלינן. ו. טלטול כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל לרבה ולאביי ורבא. ז. קכ"ד ב' רב מרי בר רחל הוה ל"י ההיא בי סדיותא כו'. ח. קכ"ג ב' תוד"ה לא. ט. בדברי אאמו"ר שליט"א דשרי לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור, לכסות כלי שמלאכתו לאיסור, ובדין לסלק על ידו דבר שצריך למקומו. י. קכ"ד ב' מר שלא יגנב זהו טלטול שלא לצורך ואסור, שם אייתו ל"י שותא לכהנא כו'. יא. טלטול כלי שמל"א בהערמה. יב. קכ"ג ב' אותיבי' אביי מדוכה כו'. יג. שם, הב"ע מחמה לצל, ועוד בטלטול בהערמה. יד. שם איתיבי' ושויין

סימן טז בדין בסיס לדבר האסור

בקושית הגרע"א למה אין המטה ככר או תינוק דלעולם אזלינן בתר כונתו ז. קמ"ב ב' האבן שע"פ חבית כו'. ח. מ"ז א' א"ל ר"ז לר"א ומי אר"י הכי כו'. ט. שם אמר אביי קרטין בי רבי מי חשיבי וכ"ת כו' טור סו"ס ש"י וכגון שהדבר

א. שיטת רש"י בדיני בסיס ב. אם לעולם אמרינן דהתחתון בסיס לעליון. ג. קכ"ג א' אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה. ד. בגדר טלטול מן הצד. ה. נר הדולק והי' בדעתו לכבותו, ואימת בעינן מניח שיהא בסיס. ו.

שם לישדינהו ולינקטינהו. טז. אי בעינן פסידא בשריותא דלצורך מקומו בלי ניעור. יז. קמ"ב ב' בד"א שהאוכל מרובה על הפסולת כו'. יח. מתני' האבן שע"פ החבית כו'. יט. נ"א א' טמן וכיסה כו'. כ. מ"ז א' הנח כו' בטעמא דהויא שלהבת מוקצה.

המותר חשוב מדבר האסור. י. מ"ד ב' אלא אי איתמר כו'. יא. שם תוד"ה יש, שם גמ' ההיא ר"ש היא דלית לי' מוקצה. יב. שם תוד"ה הא יג. קמ"א ב' מתני' נוטל אדם את בנו כו', גמ' שם, קמ"ב א' דינר אי נפיל כו'. יד. שם ואמאי תהוי כלכלה בסיס כו'. טו.

סימן יז

בדין ביטול כלי מהיכנו, ובסיס באמצע השבת

הגרע"א דטעמא דשרינן שליפי זוטרי היינו משום דהוי בסיס לאיסור ולהיתר, בקו' אאמו"ר שליט"א בהא דאר"ח קמ"ב א' דטהורה למעלה שקיל לטהורה כו' הא קא מבטל כלי מהיכנו, ובדין כלי שהי' בסיס לאיסור ולהיתר ונטל ההיתר מתוכו. טו. ב' ענינים בביטול כלי מהיכנו. טז. בדין ביטול לשעה. יז. ביצה כ"א ב' משום שיורי כוסות כו' שם וכי עושין גש"ר לכתחילה. יח. קמ"ג א' מתני' מעבירין מעל השלחן פירורין כו' שם גמ' הני גריעין דתמרי כו', ובשריותא דככר או תינוק אם הוא היתר גמור. יט. קמ"ב ב' ולא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד כו' אי לאו דאדם חשוב כו'. כ. קמ"א א' מתני' הקש שע"ג המטה כו' ובדין טלטול בגופו. כא. בדין כיבוד הבית.

א. קכ"ח ב' והא קא מבטל כלי מהיכנו. ב. קנ"ד ב' והאנן תנן נוטל את הכלים הניטלין בשבת, כי קאמר ר"ה כו'. ג. בדין טירחא דהצלה, וצעב"ח. ד. שם והאיכא צעב"ח קסבר צעב"ח דרבנן כו'. ה. בדברי הרמב"ן דאף למ"ד צעב"ח דאורייתא לא דחי ביטול כלי מהיכנו אלא במקום הפסד. ו. בדין ביטול כלי מהיכנו לשעה, ולענין ביאור דשמעתין. ז. במה שהשמיטו הרי"ף והרא"ש ברייתא דטבל ועששיות. ח. בדין בסיס באמצע השבת, ובדעת התו' בזה. ט. בדעת הראשונים ז"ל בנידון הנ"ל. י. כללא דמילתא אימת הוי בסיס מע"ש ובשבת. יא. מ"ב א' מתני' ואם נתנוה מבעו"י מותר. יב. מ"ג א' קסבר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת. יג. מ"ג א' אבל כופה עלי' כלי כו'. יד. בסיס לאיסור ולהיתר, בדברי

סימן יח

הערות ע"ס השו"ע סי' ש"ט, ש"י

שייחדה למעות. יא. מג"א סק"ז הואיל ואין המעות על עיקר הבגד כו' משמע דאם הוא כולו תפור כו'. יב. בענין מגירה שבשלחן. יג. דין שכח כיסו עליו. יד. שו"ע ס"ח וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור כו'. טו. יסוד דין בסיס טז. נמצינו למדין. יז. שו"ע סי' רע"ט ס"ב בהג"ה, וי"א דמי שהוא איסטניס כו', שם ס"ג ואין לסמוך עליו, שם ס"ה נר שהדליקו בשבת כו' אם כבה כו'. יח. מג"א רע"ו ס"ק י"א מסיק דשרי אפי' לצורך הישראל כו', מ"ש במ"ב סי' רע"ז דבאחורי ידיו ובאצילי ידיו חשיב מן הצד. במה שהתיר בסי' ש"א סק"ו להזיז מת ע"י קנה.

א. שו"ע סי' ש"ט ס"א והוא שיש לו געגועין כו'. ב. שם ס"ב שהרי נעשה כדופנה. ג. שם ס"ג אבל אם הם פירות שאינם נפסדים ינערם וינער גם האבן כו'. ד. שם ס"ד במ"ב ס"ק י"ז יכול להגביהה כו' דהרי הוא רק טמ"ה כו', ובבה"ל ובמ"א סק"ו ול"נ פשוט כדברי השואל כו'. ה. בדין קינה של תרנגולים. ו. בשיטת בעלי התו' דבמניח ע"ד ליטול לא הוי בסיס. ז. שם בהג"ה אם אדם הניח דבר מוקצה כו'. ח. שם ס"ה אבל אם צריך למקום החבית והכר לא הספיק לו ההטייה כו'. ט. סי' ש"י ס"ו ובלבד שלא יגע בו. י. סי' ש"י ס"ז מטה

סימן יט

הוספות מוקצה

הערות ע"ס הגמ' בסוגיות דמוקצה (מהם לפו"ר)

עשוי' להטיל ביצתה במקום מדרון כו' – שם מביא כלי ומניח תחתיו – בהא דפריך מניצוצות ממפני הדליקה דשרי. ד. מ"ג א' איתיביה כופין קערה כו' – למה אין הצלה זו מצוי' – רי"א היינו טעמא כו' – מהו ביטול כלי ששאלו קכ"ח ב' וקנ"ד ב' – טבל מוכן הוא כו' – בקו' תו' מבכור. ה. מ"ג ב' איתמר מת המוטל בחמה כו' – בקו' הרע"א בגהש"ס. ו. שם היכא דאיכא כא"ת כ"ע ל"פ כו' – לריב"ל שרי טלטול גמור. ז. מ"ז א'

א. ל"ה ב' א"ל א"כ נתת דבריך לשיעורין – תוד"ה והתניא. ב. מ"ב ב' אין נותנין כלי כו' הערות בכל הסוגיא. – ומה הדין בנתינת אוכלין תחת הנר ע"מ לאוכלן, – כשאינו עושה מעשה בגוף הכלי, – במ"ש תו' דרגילין להניח מבעו"י, – אם איסור ביטול כלי שייך לענין בונה או סותר או מוקצה, – תוד"ה בעודן, – מגו דאתקצאי כו' הכונה בזה, – בהניח בביהש"מ ע"ד לכל השבת ונמלך באמצע ביהש"מ כו'. ג. שם ואינה

אר"ז כו' א"ר רומנוס לי התיר רבי כו' כל הסוגיא. ח. מ"ח א' בעא מיניה כו' מוכין שטמן כו'. ט. מ"ט א' מתני' כיצד הוא עושה כו' בפרש"י ובפי' הר"ן ודעימי' – שם שלחין של בעה"ב כו'. י. נ' א' אלא אי אתמר כו' – שם רבינא אמר בשל הפתק כו', - שם תנא רבב"ח כו' – שם חריות של דקל כו' – מהות מ"ש צריך לקשר ופלוגתת הרמב"ן והראשונים ז"ל – היישוב לדר' אסי ממתני' דקמ"ב ב'. יא. עוד בסוגיא הנ"ל נ' א' לא שנו אלא שלא יחדן להטמנה כו' בפרש"י ואי כמה שנים כלעולם – עוד במ"ש בשל הפתק שנו. יב. נ' א' תנא רבב"ח קמי' דרב חריות של דקל כו'. יג. נ' ב' ארחב"א א"ר הכל מודים שאם נתקלקלה כו' – שם א"ה האי סליקוסתא כו'. יד. קכ"א ב' מתני' נוטל אדם קורנס כו' טו. קכ"ג א' קסבר דבר שמל"א כו' – בתוד"ה הא. טז. קכ"ג א' ת"ר פגה שטמנה בתבן כו' בכל הענין. – קכ"ג ב' ת"ר בראשונה כו' הערות בכל הסוגיא עד קכ"ד א' מדוכה ר"נ היא. יז. קכ"ד א' מתני' כל הכלים ניטלים כו' הערות בכל הסוגיא עד קכ"ד ב' אימא וכן אר"א. יח. אם נשאר זכר

לדרגת ההיתר של ג' כלים בתחלה – בבי סדיותא קכ"ד. ב'. יט. קכ"ה ב' תנן התם אבן שע"פ חבית כו' כ. סוכה מ"ב א' מתני' מקבלת אשה כו' - הערה בענין עודן בידו, ומכין. כא. קמ"א ב' מתני' נוטל אדם את בנו והאבן בידו כו' הערות בכל הסוגיא. כב. עוד בענין הנ"ל. כג. קמ"ב א' ואם הי' מלובש כו' – שם ברש"י ד"ה אתי כד. קמ"ב א' ואמאי תהוי כלכלה בסיס כו' כל הענין, כה. שם ב' מתני' האבן שע"פ חבית כו' כו. שם אר"ה א"ר ל"ש אלא בשוכח כו' - ענין המוקצה של בסיס – אם יש ברז בחבית אם נחשב בסיס אף להיתר (עוד בזה בס"ק כ"ז) – שם ארבב"ח אר"י ל"ש כו'. – כז. שם אר"א שחכא ארנקי בחצר כו' הערות עד קמ"ג א' מתני' כו' – בחבית שיש לה ברזא לענין בסיס ובארון עם מדפים כה"ג. כח. קמ"ג א' שמואל מטלטל להו אגב ריפתא כו', וברא"ש ביצה פ"ב סט"ו, ומה דמצינו למידין. כט. קנ"ג א' מתני' נוטל את הכלים הניטלין כו'. ל. קנ"ד ב' אר"ה היתה בהמתו כו' – בדברי תו' מ"ג ב' – בבביאור לשון בונה וסותר שבראשונים ז"ל על ביטול כלי מהיכנו.

סימן כ

בדיני בונה ומב"פ ובנין בכלים

א. ק"ב ב' הבונה כמה יבנה כו' בביאור ייתור הלשון, ובדין הבונה כל שהוא במקום שאין לו קיום בפ"ע. שם זה הכלל כו' מה החידוש. שם תוד"ה הבונה. ב. שם גמ' דכוותה גבי משכן, למאי איצטריך

דכוותה גבי משכן, ואמאי לא מייתי ממשכן לחודי', שם הערות בגמ', והיכי גמרי' מפטופטי כירה וקרב לבנין כ"ש בפ"ע, שם אין עניות במקום עשירות, מ"ש מקלח אחד של סמנין. ג. שם מתני' והקודח כ"ש, בקו

הגמ' במנחות למאי חזי, וש"מ דבכל סוג בונה צריך לשאול למאי חזי בצורה זו, והיכי גמרי' מחופר גומא לבונה. ד. שם והמסתת כו' כ"ש, ר"ל אבן כ"ש, או כשנגמר סיתותה בהכאה אחת, אבל לא הכאה אחת של סיתת, בתו' ע"ה ב' שפירשו המסתת שרטוטין ויפוי, ובקו' תו' מ"ט לא מחייב משום ממחק ומחתך, ובביאור הגמ' שם דהג' דברים מענין אחד. ה. שם והמכה בפטיש ובמעצד, בב"ק מתבאר דמעצד ענינו החלקה, בהא דמשמע דמודו תו' לרש"י לדינא דחשיב מב"פ, אע"פ שלא נשלם הדבר, דמ"ש הר"ן דמב"פ היינו יישוב האבן שבבנין, ולכאו' ר"ח לשיטתו דגריס במצדד את האבן משום מב"פ, ואמאי לא בעי בכ"ש דמב"פ למאי חזי. ו. בביאור ענין מב"פ, ואם שייך מב"פ בחלק מעיקר המלאכה, כגון אות אחרונה של הספר, או דמב"פ הוא רק במעשה המיוחד להשלמה, ואם משכח"ל מב"פ במעשה שיש בו משום מלאכה אחרת, בדין הנופח בכלי זכוכית, מ"ט לא חשיב בונה, בדברי רש"י ע"ד ב' בתנורא וחביתא. ז. ע"ה ב' הצר צורה בכלי כו' חיב משום מב"פ, תיפו"ל משום כותב, בדברי הרמב"ם דצר צורה תולדה דכותב, וכ"ה בירו', ואפשר דקמ"ל בשרטוטין וכיו"ב שאינה חשובה צורה מצד עצמה, אלא שהכלי מתייפה עי"ז, ואם נימא דבמב"פ חייב על כל משהו, א"כ י"ל דהחידוש דחייב אף משום מב"פ, אבל העיקר נראה דבמב"פ בעינן שיעור שהכלי נשלם בזה, וצורה כ"ש דקתני היינו צורה שיש בה יפוי, אלא שלא השלים לצור כל הכלי או כל חפצו, ובסוגית הגמ' ק"ג ב' בזה

ובתו' שם. ח. ק"ב ב' מתני' רשב"ג אומר אף המכה בקורנס כו' ובסוגית הגמ' ק"ג א' בזה. ט. שם מסתת משום מאי חייב, ביאור פלוגתא דרו"ש במסתת, ואם רק בסיתות פליגי או אף בחותך את הסלע לאבנים מרובעות, ובטעמא דנטילת גבשושית חשיב בונה לכו"ע, וכן בסותם נקב שבאבן, כיון שמוסיף לבנין. י. שם העושה נקב בלול כו' עייל שופתא כו' לשמואל שני הדינים נלמדים מקודח דמתני', ומוכח מזה דאף במחובר עייל שופתא לאו בונה הוא. מהא דנחלקו בלול משמע דבפתח גמור מודו, וכמ"ש תו', וטעמא משום דפתח גמור שמשמש בפתח עצמו, חשיב בנין, כחופר גומא, משא"כ בנקב שעשוי לאויר דהשימוש מתייחס רק ללול, ואינו כמשמש בפתח עצמו, ואפשר דהמב"פ היינו להשלמת בנין הנקב, ואפי' אם הלול כבר ראוי לשימוש בשאר נקבים דאית בי', ומה החילוק בין עושה נקב להכניס יתד, לעושה גומא להכניס יסודות הבנין, ובדין מחבר שופתא למרא ע"י טיט לשמואל. ובדין עושה הנקב במרא להכניס השופתא. יא. בפרש"י דשופתא היינו יתד קטן, מה הדין בהכנסת הבית יד עצמו, כמה הוכחות לפי' הרי"ף דעייל שופתא היינו הבית יד עצמו, והא דלא חשיב לי' שמואל בנין מפני שאין כאן יצירה מחודשת, אלא תיקון. ולהמפרשים דטעמי' דשמואל משום דאין בנין בכלים, צ"ע דמתני' דקודח מיתוקמא ביתד שבכותל, ומ"מ חיובו משום מב"פ, במה שהעתיק הרי"ף מתני' דקודח סתמא. יב. בדברי הרמב"ם דמחלק בין נקב במחו' לכלי, ובחילוק לשון כ"ש שבה' י"ד והט"ז,

והמקור לזה. בכ"ש דקתני גבי מב"פ משמע ברמב"ם דר"ל שחייב על כל חלק מהמלאכה, אבל לדעת ש"פ דוקא אם נשלם הכלי בכך, אלא דאפי' חסר רק דבר מועט והשלימו חייב. חק קפיזא בקבא חיובו משום בונה או מב"פ, במ"ש הרמב"ם שהאב מלאכה הוא הכאה בפטיש. יג. במ"ש בשנו"א דלרב חייב אף משום בונה, ר"ל דמודה רב דאי לאו בונה הוה ב" משום מב"פ, ובדין אם התרו משום מב"פ לרב, עוד שם במה שביאר בסדר המשנה. יד. שם בגמ' דדרך בנין בכך, אם הכונה בנין בתים או מלאכת בונה, ולהסוברים דאין בנין בכלים כלל, ע"כ דר"ל בנין דבתים. טו. תוד"ה לול, ביאור דבריהם כמ"ש מהרש"ל דשמואל מודה שפיר לסוגיא דלק', ולפ"ז פשוט דלא ידעינן מציעתא מאינך, צ"ב בצריכותא שבגמ'. בשיטת הרא"ש להלכה. טז. שם בגמ' והאנן תנן כו', בדין חק קפיזא אם חיובו משום בונה. בסדר המשנה. טז. מ"ז א' מהו להחזיר כו', סוגיא זו נשנית הכא משום מנורה של חוליות. לכאור' אפשר לפרש דכל שהוא של פרקים דינו כרפוי, כיון שאין לחוש שמא יתקע, וניחא טפי סתמות הסוגיא, ובמה דנקט הרמב"ן במלחמות דאין בנין בכלים אפי' תקע. יז. ברמב"ן פ"י דרפוי היינו שאינו מחזירו כ"צ, אבל לא בחלקים העשויים ברפיון, עוד בביאור הסוגיא ע"פ מש"כ בס"ק י"ז, ובטעמא דמיאנו הראשונים ז"ל בזה. יח. ביאור הסוגיא לשיטת הרמב"ן, ובדין מכניס רפוי כשאפשר להדק. יט. ביאור שיטת תו' דלדידהו נמי איכא ג' חילוקים, ובביאור דברי הטור שהם כדעת תו'. כ. ביאור דברי

הב"י סי' שי"ג בכ"ז. כא. מ"ה ב' ר"א ור"א איקלעו כו' ר"א לא ס"ל כר"א. מ"ו א' כעין של חוליות, אפשר דר"ל שיש בה קנים קבועים, ויש בה בליטות להוסיף קנים של חוליות, ולכך גזרי', אפשר דמנורה של חוליות ניטלת בשתי ידיים כדי שלא יפלו החוליות, ובמאירי בזה. כב. ביצה כ"ב א' מאי קעביד כו' משמע דמפרש זקיפה כפשוטה, ובשיטות הראשונים ז"ל בזה, ובדברי הרמב"ם והרשב"א דביו"ט מקילינן טפי. כג. עוד בסוגיא דשבת לפי' הרי"ף והרמב"ן ולמה לא הוזכר בגמ' בנין בכלים, ובשיטת החולקים, ובמש"פ אאמור"ר שליט"א דאתיא דרו"ש אף אי אין בנין בכלים. כד. ביצה י"א ב' בסוגיא דהחזרת תריסין, ובמלחמות ורשב"א שם. כה. ערובין ק"ב ב' מחזירין ציר התחתון כו' כל הסוגיא. כו. שבת קכ"ב ב' ת"ר דלת של שידה כו' לשון נוטלין מתפרש באינו תקוע. שם בשלמא לול ש"ת קסבר כו' אם זה קאי למסקנא, וברי"ף ורמב"ם בזה, שם גזירה שמא יתקע, באיזה חיבור ציר מיירי, ואם יש איסור להרכיב דלת כעין שלנו על ציריה בכלים. כז. בדברי מרן זללה"ה דרפוי במחובר חייב, היינו דוקא בדרכו בכך, אבל בדרכו בתקיעה פטור, ובעשוי כך כדי שיוכל להתפרק, ובמקל שבארון הקדש, ובפקק שבכיוורים. כח. מ"ב סי' שי"ג ס"ק ל"ח ל"ט. כט. בדין כוסות שחיבורן הקבוע ע"י הברגה, למה לא יתחייב משום מב"פ, ובדעת השו"ע והרמ"א במטה רפויה. ל. קל"ח ב' כירה שנשמטה אחת מירכותי', בפרש"י ור"ח, ואם גזרי' בכל הכלים כן. לא. במסמר התקוע ומוסיף לדחקו אם יש

כשעשוי בהברגה, ועם הנעילה נתקע יותר.
כמה ציונים ודינים.

בזה חיוב, ובדין מסמר הכפוף שעשוי
לנעול בו את הדלת, אם מותר לנעול בו

סימן כא

בדיני פקק החלון ונגר

כו' – בעי ר"ז נקמז מהו כו' – לענין הלכה
בנועץ בקרקע, - שם ההוא שריתא כו'. ז.
שו"ע סי' שיי"ג ס"א – ובבה"ל ד"ה והוא, -
וד"ה אפי' – וד"ה ולא – וד"ה מע"ש, -
ובמ"ב סק"ג וס"ק י"ג. ח. ק"א א' מתני' דלת
שבמוקצה כו' אא"כ גבוהין מן הארץ -
בבה"ל שיי"ג ד"ה גבוהים. ט. שם גמ'
ורמינהו דלת הנגררת כו' - שם ביש להם ציר
כו' בשהי' כו' – שם ת"ר סוכי קוצים כו'. י.
שם תני ר"ח דלת אלמנה – בשיטת
הראשונים ז"ל אם מייר דוקא ביש לה ציר, -
ולענין הלכה בחדא לטיבותא, - שם אר"י
האי מדורתא כו' מאי שייטי' להכא.

א. שבת קכ"ו א' בין קשור וכו' ולימא מר
כו' ובסוגיא דעירובין ק"ב א'. ב. שם
ולימא מר כו', - במחלוקת כאן כו' – במ"ש
תו' דנגר אין בו משום תוס' אהל עראי – שם
ב' וכ"ת כו'. ג. שם ב' אריב"ש כו' והוא שיש
תורת כלי עליהן כו' – כיסוי בורות השופכין
כהיום מה חשיב יש לו בית אחיזה. ד.
עירובין ק"א ב' מתני' נגר שיש בראשו כו' –
שם גמ' בניטל באגדו כו' – ובתו' – ולענין
הלכה. ה. אם בעינן קשור בנגר ופקק משום
מוקצה או משום דמחזי כבונה, - ובתו' שבת
קכ"ו ב'. ו. עירובין ק"ב א' אר"י א"ש הל'
כו"י כו' – שם והוא שקשור בדלת

סימן כב

בדיני אהל

ד. שו"ע סי' שט"ו ס"א אבל אסור לעשות
מחיצה בפני אור הנר כו' ובנו"כ. ה. שם ב'
כאן לדעת כאן שלא מדעת, שם דהו"ל
כלדעת ואסור, ובדברי סה"ת דלהביא מבית
חבירו לא מהני מחיצה של בנ"א, שם גמ'
לוי אעילו לי' תיבנא כו'. ו. שו"ע סי' שס"ד
ס"ז בהג"ה עדיף להוליך שם תינוקות כו'
ובדין עשיית גג ע"י אדם. ז. סוכה ט"ז ב'

א. עירובין צ"ד א' אהדרינהו רב לאפי' כו'
ב. בדברי רש"י שבת קכ"ה ב' דטעמא
דפקק החלון מפני שהבית קבע, ובביאור
פלוגתא דר"א ורבנן בדפנות ובגג, ובדין
תוספת לבנין קבוע של מחיצה אחת, ובמה
שנסתפק ר"א בסוכה כ"ז ב' בדין פריסת
סדין על סוכה. ג. עירובין מ"ד א' נפל דופנה
כו' לפי שאין עושין אהל עראי בתחילה כו'

פירסו ס"ד כו' אלא מצאו סדינים פרוסים כו' בדין מחיצה המתרת בדבר קשור ותלוי, ולצורך מצוה, ולענין איסור סתירה, ואם לשמואל הוה שרי לעשות מחיצה בחצר לרב. ח. עירובין ק"ב א' הני כיפי דארבא בזמן שיש בהם טפח כו' ובנידון אם אפשר להוסיף על טפח הנעשה בהיתר בשבת, ט. שם תוד"ה לא פי' בקונטרס שיש כילות קטנות כו' ובקושיית מהרש"א, י. שם גמ' זיל כרוך בודיא כו' - הוספה - שוב נראה דאין להתיר ע"י אהל טפח כשאין קשר בין הטפח לאהל הנוסף עליו יא. ביצה ל"ב ב' אר"נ אבנים של ביה"כ מותר לצדדן ביו"ט כו' איתי בי' רבא לר"נ כו', יב. שם במשנה ואין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדירה כו' ובגמ' אמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה כו', שם ל"ג א' וכן ביעתא שם וכן פוריא, שם וכן חביתא, יג. שבת מ"ג ב' חם להם מלמעלה מביאים מחצלת כו' ונמצאת מחיצה נעשית מאליה. ובתו', יד. מ"ב סי' שט"ו סק"כ לענין מתכוין לצל, ובבב"ל בדברי הגר"א בגג בלא מחיצות. טו. שבת קל"ז ב' מתני' רא"א תולין את המשמרת כו' טז. שם גמ' השתא ר"א אוסופי כו' וארבב"ח כו' ובתו' ד"ה תולין וד"ה דר"א, יז. שם אר"י תלה חייב חטאת, קל"ח א' אלא אמר אביי מדרבנן היא שלא יעשה כו', יח. בדברי הרשב"א בשם הר"י דטעמא דשרי לרימונים משום דא"צ לחלל שתחתייה, ובמ"ש במטה משום מנעלים שתחתי'. יט. קל"ט ב' ארבר"ה מערים אדם על המשמרת ביו"ט כו' אמר

ר"א והוא דתלה בה רימונים כו' ושותה מן החדש כו' מוכחא מילתא כו' כ. שם מסכנין את המים בסודרין כו' ובלבד שלא יעשה גומא. כא. שם אמר רב האי פרונקא אפלגי' דכוכבא שרי כו' ובשיעור כלי גדול, והרוצה לכשות כלי גדול. כב. קל"ח ב' גוד בכיסנא מותר לנטותה בשבת כו' בשני בני"א כו'. כג. בתו' עירובין ק"א א' דמותר ליתן ספר מכאן וספר מכאן וספר ע"ג, ובדין לפרוס סדין ע"ג מטה, ובשעה"צ אות ל"א דגם במקום שמותר לעשות אהל אסור לפרקו. כד. בדברי המ"ב דמחיצות עשויות מבעו"י היינו דווקא בעומדין במקום שעשאן. כה. במ"ב ס"ג י"ב שדימה עריסת התינוק לכיפי דארבא ודינרי דר"ה, ושם סק"כ בדין סתימת ארובות עשן, ושם ביה"ל ד"ה דפין, ובדין לבוד, כו. מ"ב ס"ק כ"ז ומה"ט שרי להעמיד החופה כו', כז. קל"ח ב' האי סיאנא שרי כו' אלא ל"ק הא במיהדק כו' שו"ע סי' ש"א ס"מ, שם סמ"א לצאת בכוכב כו', כת. קל"ח א' וילון מותר לנטותו ומותר לפרקו כו' שם ב' כילת חתנים מותר לנטותה כו' אבל יש בפחות מג' סמוך לגגה טפח כו' שאין בשיפועה טפח כו' כט. קל"ח א' תני רב"י טלית כפולה לא יעשה כו' ל. שם בעא מיני' ר"כ מרב כילה מהו א"ל אף מטה אסורה כו', חזינא להו לכילי כו'. לא. קל"ח א' אהלי קבע לא יעשה ואם עשה חייב חטאת, שו"ע סי' שט"ו ס"א ולכן מותר לתלות וילון לפני הפתח אע"פ שקבוע שם, ובמ"ב, ובחילוק שבין מחיצה לגג.

סימן כג

במלאכות שיש בתיקון כלים

א. קמ"ו א' שובר אדם את החבית כו' רישא איירי בפתח גדול אלא שמקלקל שהי' לו לפתוח המגופה, ודינא דנוקבין מיירי במתקן דנקב קטן נוח יותר לשימוש דלהוציא, ומיירי אף בנקב ששייך להכניס אלא שאין מקום הנקב נאות לשימוש זה, ובעיא דבורטיא שייכא לדין הסיפא. ב. במש"פ רש"י דאין במקלקל שום איסור, ר"ל מקלקל דכלים, דאין דין מקלקל למלאכת מב"פ, דרק מפני חשיבות ההשלמה הוא מלאכה, משא"כ בקורע וסותר שעושה אותה מלאכה, ובטעמא דשרינן באינו מתכוין, משום דלא שייך לייחס לשבירה שם תיקון אם לא במתכון לכך, וכסברת המ"מ, בדברי הרשב"א והר"ן שפי' מקלקל דרש"י במלאכת עשיית פתח, ובמש"פ רש"י דמתכוין לעשות כלי היינו במעשה אחר, בדעת תו' דאף לרבנן אסור לשבור משום דבמתכון לעשות כלי חייב, והיינו משום דמפרשי כפרש"י, ובדעת הרשב"א והר"ן בזה. ג. ביצה ל"ג ב' כי תניא ההיא במוסתקי, ביישוב הגמ' לפרתו, ובביאור ענין מוסתקי, ובפר"ח בזה, ובפלוגתת רש"י ותו' בדין מוסתקי, ביישוב סוגיא דשבת לפי' תו'. ד. בנדון אם כל שיש בעשייתו משום בנין בכלים יש בסתירתו משום סותר בכלים, בדעת הראשונים ז"ל בזה, ומ"ט שרי לשבור את החבית למ"ד יש בנין בכלים. ה. במה שהעתיקו תו' מן הירו' דמגדל של עץ שרי לשבור, וזה קשה להירו' לשיטתו דיש בנין בכלים, ובביאור שיטת

הירו', ובדין חותמות שבכלים. ו. מ"ש חותמות שבכלים מחותמות שבקרקע למ"ד יש בנין בכלים, ואפשר דמ"מ בקרקע קביע טפי, ובטעמא דשרי להתיר חותמות שבקרקע. ז. ערובין ל"ד ב' ואמאי הוא במקו"א כו' בקו' תו' מ"ט פשיטא לי' טפי לאיסור, בדברי הרשב"א דמגדל דמ"ס חשיב כלי, וראיות לזה, ומסקנת הסוגיא. ח. שם ל"ה א' בתו' ומכאן מדקדק ר"י דחותמות כו' הדיוק מדהזכירו מיתנא, ועוד בביאור הסוגיא שם. ט. טור סי' שי"ד בפלוגתת ר"פ והר"י מקינון, ובדעת הרא"ש, בדברי המ"א סק"ו, ובאחרונים שם בדין הסרת צירים. י. שם מ"א ס"ק י"ג, י"ד, שם בשו"ע ס"א שסתם כדעת תו', ובנפ"מ מזה למעשה. יא. מ"ח א' הפותח בית הצואר, בדברי רש"י דחיובו משום מב"פ, ומ"ט לא מיחייב משום קובע, בדברי הרמב"ן והריטב"א מכות ג' ב', שם א"ל זה חיבור כו' במה שונה בית הצואר ממגופה ואיזה חילוק הוא הקובע דחשיב חיבור, בדברי הריטב"א שסוגר עם בגד אחר, ובטעמא דחשיב חיבור, בטעם הפוסקים שמתירין לפתוח בית הצואר שהי' פתוח ותפרו, ואם אפשר להקל כותייהו, בדברי הפוסקים סי' שי"ז ס"ג בדין תפירה שאש"ק. יב. קמ"ו א' אמר רבה ד"ת כל פתח שאינו עשוי כו' בטעמא דמילתא, ואיך הדין אם נשלם תיקון הכלי עי"ז, ומ"ט ל"ג שירחיב הנקב הזה, בדין עושה נקב בבית להוציא המים. יג. בדין קופסאות שימורים שאין פותחין

הנברגת, ובדין לנקוב המגופה להוציא המשקה דרך הנקב, ובדין טס דק ממתכת שעל קופסאות. יח. העתק מכת"י אאמו"ר שליט"א בענין שקיות חלב. יט. בדין חיתולים שמדביקים אותם כעין מכנסים, אם מותר לקרוע הדיבוק, ובדין הדבקתן, בדין סרט שנדבק לבגד דאינו חיבור. כ. בביאור מלאכת קורע ומחתך. כא. ביסוד מלאכת מוחק, דהעברת קולמוס אינה מענין המלאכה כלל, ובדברי הבה"ל בזה, ועיקר המלאכה תיקון הקלף מטפות דיו, ואין שום נפ"מ אם הדין בצורת אות או לא, אבל קשה לפ"ז מה שדנו בשבירת עוגה ובפתיחת דפי הספר, וצ"ע, ובמה שבו לעין תרופות שיש עליהם אותיות ואין חוששין משום מוחק. כב. בדין המדבק ניירות ושיעורו, ובקריעת איגרת ומעטפה, ובקריעת סימן שמהדק הכובס לבגד. כג. במ"ש מרן ז"ל דחוטין המחוברין לבית יש בהם משום בונה, אע"פ שגם בזמן סתירתן, הם מחוברים, ובעיקר הדבר דכלי מחובר יש בו משום בונה. כד. בהבנת ענין בונה שיש בחיבור חוטי החשמל, ואם יש חיוב כשאין זרם, וכמה פרטים בנידון זה ובנידון כפתור שבמקרר. – בענין הדבקת סקוט"ש.

במקום החיבור, אם צריך להגיע בזה לדין פותח בית הצואר, ובדין עור שע"פ חבית שהדרך לקרעו, בשקיות ניילון שמדביקים שפתותיהן בדבק, ובסוגרין גם מלמטה בדבק, ובסוגרין ע"י חום והיתוך שחזרו כגוף אחד. יד. בדין נקב בקופסא אטומה שאפשר להכניס בתוכו אבל אם הי' דעתו להכניס הי' מרחיבו יותר, בדין הכנסת אויר כדי להוציא המשקה אם חשיב עשוי להכניס, ובשקיות חלב שמכניסין אויר כדי להרחיב השקית, בדברי מרן ז"ל בנקב אחד לאויר והשני להוציא, בשקיות סוכר שמכניסין הכף להוציא, אי חשיב עשוי להכניס. טו. בדין נקב שעשוי רק להוציא אם גזרו במקלקל, ובדין נקב כזה בגוף אטום. טז. בדין עושה תיקון דרך קלקול, כגון פותח בית הצואר ע"י שקורע בגוף הבגד, אבל כונתו לצורך לבישה, נראה דתלוי לפי הענין אם בטלה דעתו, במה יש ההיתר של קריעת חותלות, הכלל דכשכונתו למלאכה רק עושה דרך קלקול בשביל ליפטר מחיוב שבת, זהו איסור מקלקל, אבל כשיכול לעשותו כדרכו בהיתר, וקורע דרך קלקול, בזה אם הכלי נטפל לאוכל, מותר, ובדין מגופה הנברגת לענין לנוקבה. יז. בדין פתיחת מגופה

סימן כד

בדין רפואה בשבת

קל"ד א' יין ושמן חזי נמי בשבת לחולה כו' שם גמ' התם לא בעי ליכא כו' היינו דקתני

א. שבת קכ"ט א' כדר"ע בדר"ע דאמר כל צרכי חולה נעשין ע"י ארמאי כו'. ב.

נותן זה בפ"ע כו'. ג. ביצה כ"ב א' בעא מיני רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין ביו"ט כו', איכא ר"ז דקאי כותך כו', ה"מ היכא דלא מסייע בהדי' כו' אמימר שרא למיכחל עינא כו'. ד. ע"ז כ"ח ב' רב יהודה שרא למיכחל כו' מ"ט דשורייני כו'. ה. בדברי הרמב"ן שהוכיח משמעתין דבדאיכא סכנת אבר מותר אף שבות ע"י ישראל. ו. שם גמ' ארב"ז אר"ה מעלים אזנים בשבת כו' תני רשב"י ביד אבל לא בסם כו'. ז. יומא פ"ג א' ועוד אמר ר' מתיא בן חרש החושש בגרונו כו', שם פ"ד א' היכי עביד הכי ארבנ"י שאני צפידנא כו' לאו למעוטי סם כו'. ח. ע"ז כ"ח א' חושש הוא דלא הוה כאיב לי' טובא שפיר דמי כו'. ט. מ"ב סי' שכ"ח ס"ק ק"א לא יגמע כו', ואפי' לשהות ואח"כ יבלע אסור כו', ובשעה"צ. בהא דקתני במתני' אבל מטבל כדרכו ואם נתרפא נתרפא. במ"ב ס"ק ק"ב שהביא דעת הח"א דבמקום שא"א שבות בשינוי עושים בלא שינוי. י. ברכות ל"ו א' החושש בגרונו לא יערענו בשמן כו'. יא. שבת ק"ט ב' מתני' חוץ ממי דקלים וכוס

עיקרין מפני שהן לירוקה כו', וסך שמן עקרין שלא לרפואה כו' מי דקלים לצמא. יב. ברש"י שפי' לצמא אם אינו חולה, ובדין יש לו מיחוש ומתכוין לאכילה, ובברכות ל"ח א'. יג. מ"ב סי' שכ"ח ס"ק קל"ז בשם המג"א דבזמן שאין דרך לרחוק בחמי טבריא אלא לרפואה אסור. במ"א ס"ק מ"ג דרחיצות דאסרינן בגמ' היינו אף בבריא שכונתו לרפואה. בתו' י"ח א'. ק"ט א' תוד"ה הא ר"מ תימה מאי קא מדמה כו'. יד. בדין ויטמנים. טו. קמ"ז ב' ארבב"ח אר"י ל"ש אלא בסם אבל ביד מותר כו'. טז. שו"ע סי' שכ"ח סמ"ט אסור לשום פתילה כו'. יז. ק"ח ב' אמר מר עוקבא אמר שמואל שורה אדם קילורין מע"ש כו'. יח. עירובין ק"ב ב' מתני' מחזירין רטי' במקדש כו' ובתוד"ה רטיה. יט. שו"ע סי' שכ"ח ס"ה רטי' שנפלה כו' וע"י עכו"ם מותר כו' בהגה ומותר לומר לא"י כו'. כ. שו"ע סכ"ט מי שנגפה ידו כו'. שם ס"ל מי שנשמטה כו'. כא. שו"ע סי"ז ודברי הסברא השלישית נראין, לענין לעשות כל השבותין ע"י שינוי.

בעינינים שונים

בסוגיות דבנין במחובר ובכלים ומב"פ

א - ב. הערות בריש פרק הבונה ע"ס הסוגיא, - בענין שיעור המלאכה - ומסתת לרב ולשמואל, ומהות הענין- ובשמעתתא דמצדד את האבן -ומהך

דלק' קמ"א א' - ובביצה ל"ב ב' אבנים של ביה"כ מותר לצדדן, - ברש"י ק"ג ב' בשני חוטין - ובקראי דאחת מאחת - ובמנחות נ"ז א'. ג. ביצה י"א ב' מתני' בש"א אין מסלקין את התריסין כו' - שם

י"ב א' מ"ט גזרינן כו' – ולאביי שבת קכ"ב ב'. ד. קכ"ב ב' ת"ר דלת של שידה כו' נוטלין כו', וענין הנטילה, ואופן חיבור הדלת.

בנין וסתירה בכלים

ה. ענין בנין וסתירה בכלים שהוזכר ביצה כ"ב ב' שבת קכ"ב ב' עירובין ק"ב ב', - וזקיפת מנורה ביו"ט. ו. מ"ז א' מהו להחזיר מטה של טרסיים כו'. ז. עוד בענין הנ"ל. ח. ביצה ל"ג ב' אר"י אוכלי בהמה אין בהן כו' כל הסוגיא. ט. קמ"ו א' מתני' שובר אדם כו' בפרש"י שאין במקלקל שום איסור מ"ט, - ואם יש ללמוד מכאן לשבור קופסאות שמורים ושקיות חלב, - מגופת החבית ושמעתתא דמ"ח א' זה חיבור וזה אינו חיבור, - בביאור המשנה. י. קל"ח ב' כירה שנשמטה אחת כו' רב אמר כו'.

בענין אהל

יא. קל"ז ב' מתני' רא"א תולין כו' ביאור

ב' המחלוקות, - ובפירש"י היכן תולין, ומההיא דלק' קל"ט ב', - תוד"ה אבל - תוד"ה דר"א - שם אר"י תלה חייב חטאת - קל"ח א' שלא יעשה כדרך כו' - הטעם שאסור לתלות לר"א בשבת, - טעמא דשריא הערמה קל"ט ב'. יב. קל"ט ב' ארבר"ה מערים אדם כו' - שם מסננין את היין כו' - שם א"ר האי פרונקא כו' - כולה שמעתתא בבורר או באהל - ואי שרי ביוט בכל הני - וגו' הרי"ף.

בענין רפואה

יג. י"ח א' ומניחין קילור כו' - יד. ק"ח ב' שורה אדם פתו כו' - ק"ט א' צומתה ביין כו' - שם אר"י ל"ק הא ר"מ כו'.

בשמעתתא דכתבי הקדש

טו. הערות בריש פרק כל כתבי עד מתני' קט"ז ב' מצילין תיק הספר כו'.

סימן טו

בדיני מוקצה בגזירת כלים

לצורך כלל, ואמנם אשכחן לר"נ קמ"ו א' דאמר אפי' תרווד ואפי' טלית ואפי' סכין אין ניטלין אלא לצורך תשמישן, ולכאור' משמע מזה דאף באלו שלא היו בכלל הגזירה, הגבילו ההיתר בשימושם, אבל נראה דלאו ראי' היא, דטעמא דר"נ במה שאסר שלא לצורך תשמישו מסתברא שאינו מגזירת כלים דנחמ'י, אלא מדין מוקצה, כעין דאשכחן שלא ניתנו עצים אלא להסקה ביצה ל"ג א', ה"נ ס"ל לר"נ שאין דבר ניטל שלא לצורך תשמישו, [מיהו בראשונים ז"ל לא פי' כן, ולפ"ד ההוכחה מהברייתא, מיהו קשה שהרי לא הביאו בגמ' ברייתא דר"נ דניפרוך עלה, ויתבאר בזה בס"ד לק' סק"ב], ולפי דברינו נראה לדקדק מלישנ' דר"נ דדוקא הני לא היו בגזירת כלים, דאל"כ הו"ל לאשמוענין דאפי' כוסות דפשיטא טפי להתיר [דלפרתו' מתפרשת הברייתא דעד ג' כלים אלו התירו, טפי לא, ולא הוצרכו להזכיר הכלים שהם פשוטים יותר להתירא], אינם ניטלין אלא לצורך תשמישן, ועכ"פ משמע מדברי ר"נ דכלים אלו שלא היו בכלל הגזירה שריין טפי אף לאחר שהתירו, מדהוצרך להשמיענו דאפי' הני אסירי, ואם גם כלים שלא היו בכלל הגזירה אסירי לצורך מקומו או מחמה לצל, א"כ אין חילוק בין תרווד וטלית לשאר כלים שמלאכתן להיתר, וצ"ל לפרתו' דפשיטא

א קכ"ג ב' ת"ר בראשונה היו אומרים כו' בתו' כתבו דלא חשיב אלא כלים דלאו בני קיבול, ויש להבין הרי זוהמא ליסטון יש לה בית קיבול, כדפרש"י, וכדתנן כלים פי"ג מ"ב ניטלה כפה טמאה מפני המזלג, ועיי"ש פכ"ה מ"ג, ואפשר דס"ל שאין הכף עשוי לקבל בתוכו הזוהמא, אלא לסלקה לצידי הקדרה, שלא תעלה עם המאכל, ובאמת התו' דקדקו לכתוב דלאו בני קיבול, שאינם עשויים לקבלה, ולא כתבו שאין להם בית קיבול, ואפשר דאפי' אם מקבלין הזוהמא בתוך הכף, לא חשיב בר קבול עי"ז, כיון שאין חשיבות לקיבולו, דנימא שיהא מותר בטלטול מפני שהוא משמש את הזוהמא שבתוכו, אלא דלפ"ז קשה טפי סתימת הדברים בשריותא דכוסות וקערות.

ברם אכתי טעמא בעי איך סתמו הדבר לומר שלשה כלים ניטלין בשבת בזמן שכלים רבים מותרין, וגם מדנתנו מנין משמע דרק ג' מותרין, דאל"כ הו"ל אלו כלים בלבד ניטלין, [ועי' ירו' גבי גלוסטרא ובתו' ד"ה הרי], ועו"ק הא דבעי לק' קכ"ד א' הני קערות היכי מטלטלינן, ואם קערות לא היו בכלל הגזירה א"כ מה"ת לאסור בהם טלטול שלא לצורך, הא קודם גזירת כלים מסתברא שהיו כולם מותרין אפי' שלא

ל' לתלמודא דאע"פ שהתירו ג' כלים וכוסות וקערות לא התירו לא לצורך שהרי הטעם שלא גזרו בהם הוא מפני הצורך, שלא יכלו לאסרם בשבת, וכי היכי דחזינן בשאר כלים שהתירו תחלה לצורך דוקא, ה"נ בכלים אלו לא היו צריכים להתיר יותר, מיהו נראה דלמיגדר מילתא עדיף טפי שלא לעשות חילוקים, וגם כיון שלא התירו אלא ג' כלים אלו, לא הוצרכו להגביל שימושם אלא לצורך, מיהו התו' לשיטתם שכל בני קיבול התירו, ובזה טפי מסתבר לומר שלא יתירו אלא לצורך, ועי' לק' סק"ו הוכחה מגמ' דג' כלים אלו מותרין אפי' שלא לצורך כלל.

ובעיקר הוכחתם מכח הא דפשיטא להו דכוסות וקערות היו מטלטלין, יש מקום לדון ולומר שלא היו מטלטלין אותם אלא כשיש בתוכן מאכל, ואין בזה קושי כלל, שהרי הדרך ליתן המאכל לתוכן ע"י כף ומזלג, או מזיגה לכוסות, וא"כ אין צורך כלל להתיר לטלטלם בלא המאכל, וזה מבואר מברייטא דמדוכה דאע"פ שהיתה בגזירת כלים, מ"מ כשהשום בתוכה מותר לטלטלה, [אם משום דדמי לככר או תינוק, או דעדיפא מינה שהכלי מיועד לכך ונטפל להאוכל שבתוכו, דשריותא דככר או תינוק נלמד מזה, דדמי לכלי שאוחז הככר, מיהו יש לדחות דמברייטא דמדוכה אין ראי' אלא לאחר היתר דמלאכתו להתיר, דע"י השום הו"ל כמלאכתו להתיר, אבל בראשונה י"ל שהכל אסור, ומ"מ כ"נ

דכל הנדון בככר או תינוק הוא כשעיקר כונתו לכלי, אבל כשמכוין לככר או תינוק באמת בטל אגביו, וצ"ע, ואם נימא דלא מהני אזדא לה כל מש"כ בד"ז], וה"נ כוסות וקערות בראשונה, ולפ"ז שפיר יש לקיים הברייטא כפשוטה דרק ג' כלים ניטלין לעצמן, שלא גזרו עליהם מפני שכלים אלו עשויין לשמש את האוכלין, אבל שאר כלים לא התירו, דא"צ בטלטולם אלא כשהאוכל עליהם, ואז בלא"ה מותרין, וכעת ראיתי בחדושי הריטב"א [שהם להר"ן], שכ' לשון זה פ"י ג' כלים שאינם נעשין בסיס לדבר המותר שאילו בנעשין בסיס לא אסרו עליהן כלום דאלת"ה קערות וכוסות וצלוחיות ה"נ דאסירי, הא ודאי לא אפשר, אלא ע"כ כדאמרן, ואפשר דכונתו כמש"כ, ור"ל שלא אסרו כלל כשהכלי בסיס לדבר המותר, וכלים אלו טלטולם הוא בדרך כלל עם האוכל, אבל לא איירי אם מותר לטלטלם בלא האוכל, וכ"נ מדבריו על הרי"ף שהזכיר רק ג' כלים לענין שלא לצורך כלל, [מיהו גם בהני לא סיים בפירוש להתיר, וצ"ע].

והנה בשו"ע סי' ש"ח ס"ד פסק דכלי שמלאכתו להתיר אסור לטלטלו שלא לצורך כלל, וכ' במ"ב שם בשם ש"ג דכלים שלא היו בכלל הגזירה מותרין אפי' שלל"צ כלל, וא"כ הדבר נפ"מ למעשה איזה כלים היו בכלל הגזירה, ועי' לק' סק"ו מה שיש להוכיח בזה מקערות, ובי סדיותא, ומסוגיא קמ"ב ב', אלא שעיקר הענין תלוי

בסוגיא דקערות ולכך נטרינן עד התם, וע"ע לק' ס"ג ס"ק י"ב בסוגיא דאין כלי ניטל.

נראה דכף ומזלג שע"ג השולחן הם בכלל שריותא דזומא ליסטרוך, שצדו אחד כף ואחד מזלג, וכלפי שבסכין התיירו רק סכין קטנה שע"ג השולחן אמרו דכף אפי' של קדירה מותרת, אבל אין נראה לומר שהתיירו לאכול דוקא בכף ומזלג מחוברין, דה"ה אם נשבר הזומא ליסטרוך שאפשר להשתמש בשני צדיו, ולענין כף לבד נראה להוכיח מדר"נ קמ"ו א' שהזכיר תרוד וסכין מפני שבהם לא גזרו, ונקט חידושא טפי דתרוד עדיפא מזומא ליסטרוך, וכן יש להוכיח מדאביי קמ"ב ב' דמנח כפא אכיפי, (וכ"כ שם בפר"ח), ולפרתו אין זו ראי' כיון דכף עשוי לקבל, ומ"מ נראה דה"ה מזלג לחוד.

ב קכ"ד א' מתני' ר"נ אומר אין ניטלין אלא לצורך, יש לעי' הא שמעינן לי' לר"נ קמ"ו א' דאסר אפי' לצורך, אם אינו תשמישו הרגיל, וא"כ היכי סתים הכא דלצורך מותרים, וגם למה לא פירש כאן דעתו דבעינן צורך תשמישו, ועוד דכיון דר"נ פליג אף בכלים שלא גזרו עליהם, א"כ למה שנה דבריו במתני' דכל הכלים, דמיירי בשריותא דגזירת כלים, ועו"ק אמאי לא מייתי תלמודא הכא ברייתא דר"נ, וגם בכל דוכתא לא מייתינן לר"נ דמתני' אלא מברייתא, ועו"ק איך מותר לפשוט טליתו לר"נ, הא הו"ל לצורך מקומו, והא שמעינן לי'

לר"נ דאף בטלית אסר שלא לצורך תשמישו, (וי"ל דחשיב כעוסק בתיקון האדם וכנוטל את הקוץ), [ועו"ק מאי פריך הני קערות היכי מטלטלינן, הרי קערות לא היו בגזירת כלים, וגם רבה מודה לרבנן דשרו מחמה לצל, וכמ"ש במ"ב סי' ש"ח ס"ק כ"ג דלדידן שרי שלא לצורך כלל, וצריך לדחוק דהקו' מכח ר"נ דברייתא, אבל הדבר קשה למה לא הביאו בגמ' הברייתא תחלה, ועוד דהא לק' ב' אסרינן לרבה בי סדיותא מחמה לצל, ולכא' לא גריעי מקערות, וש"מ דבלא ברייתא דר"נ נמי אסרינן כל מילי שלא לצורך כלל, ולפ"ז חדא קו' מיתרצא בחבירתה, אבל במ"ב לא כ"כ, ויתבאר בזה להלן בס"ד], ועו"ק דהו"ל מחלוקת ואח"כ סתם לק' קמ"ו א' כר"נ, ואמאי לא קיי"ל כר"נ, (ושמא מתני' קכ"ח ב' דלא כר"נ ולע"כ, ואפשר לדעת רש"י דמתני' דר"פ דלא כר"נ, והו"ל סתם מחלוקת וסתם, מיהו גם בזה מסתברא דהלכה כסתם בתרא, ולע"כ).

ולכא' נראה לומר דבאמת דברי ר"נ בברייתא לא שייכי לדבריו במתני', וזהו שהדגיש בברייתא אפי' תרוד וטלית וסכין, שאין דבריו אמורים בגזירת כלים כלל, אלא טעמו משום מוקצה דר"י ור"ש, וכעין דאשכחן ביצה ל"ג א' שאין סומכין את הקדירה בבקעת לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה, וכדפרש"י במתני' שם דלפיכך מוקצין הן אצל כל תשמיש, וה"נ ס"ל לר"נ בכל החפצים שהם מוקצים לענין דבר שאינו

תרווד וטלית וסכין, מודה ר"נ דניטלין מחמה לצל, ואפי' שלא לצורך כלל, ולפ"ז מיושב הא דשרי ר"נ לצורך מקומו אליבא דרבא, אע"פ שאוסר לצורך גופו בתשמיש שאינו רגיל, ולכאו' זו סברא הפוכה מדרבנן אליבא דרבה, ולמש"כ ניחא דבאמת לענין היתר גזירת כלים יש להתיר כל שלצורך גופו תחלה, אבל מה שאסור מדין מוקצה אינו ענין להיתר זה, שאפי' טלית וסכין אסורין בזה, ועי' להלן הוכחה לדברינו מסוגיא דעירובין ל"ה א'.

ולפ"ז מיושב כל משה"ק לעיל, ודוקא מקצרות פריך אליבא דר"נ, דכיון שהיו בגזירת כלים, ולא הותרו אלא עם המאכל כמשנ"ת סק"א, וס"ל לר"נ דשלא לצורך לא התירו, א"כ היכי מטלטלינן להו לצורך מקומן, אבל טלית ותרוד וסכין שלא היו בגזירת כלים פשיטא דשרו אף לצורך מקומן, וכדמוכח נמי מהא דאביי מנח כפא אכיפי קמ"ב ב' וכמשי"ת להלן סק"ו בס"ד, ושפיר סתים ר"נ במתני' כיון דלא איירי אלא במה שנאסר בגזירת כלים וחזרו והתירו, ושפיר קאמר שלא התירו אלא לצורך, ואין כאן מקום להזכיר מה שאינו שייך לגזירת כלים כלל, ולפ"ז ניחא דלא הוא מחלוקת ואח"כ סתם כר"נ דפלוגתא דמתני' לא שייכא בדינא דמתני' קמ"ו א', ואדרבא הוא סתמא כר"נ, ואח"כ מחלוקת כר"ש לק' קנ"ו ב'.

תשמישן הרגיל, וזה מעיקר דין מוקצה וגם קודם גזירת כלים הוה, (ודמי קצת לסברא דנולד, כ"נ לפו"ר), ולפ"ז מיושב הא דפשיטא לן בכל דוכתא דר"נ סבר כר"י במוקצה, ואם איתא דטעמי' דר"נ בגזירת כלים דוקא, א"כ מנ"ל דר"נ אסר להסיק בשברי כלים, ועכ"פ הו"ל לתלמודא לפרושי דר"נ כר"י, ולמש"כ ניחא דהא ר"נ אסר טפי במוקצה מר"י, ופשיטא דאסר בשברי כלים דחמירי טפי מכלים שלא לצורך תשמישן, [ולפ"ז ניחא נמי הא דאסר ר"נ להסיק בכלים, ולכאו' הו"ל להזכיר ענין טלטול, ובשלמא אי טעמא משום מוקצה אשכחן דגם להדליק במוקצה אסור עי' ביצה ד' ב', ובמש"כ אאמו"ר שליט"א פסחים סי' ו' סק"ח, אבל בגזירת כלים אין נראה לאסור בלא טלטול, וצ"ע בזה], ולפ"ז ניחא הא דמייתנין דר"נ בענינא דמוקצה, שנשנו הברייתות בפלוגתת ר"י ור"ש ור"נ, ואם אין שייכות ביניהם, לא הו"ל למיתני פלוגתא דר"נ שאינו מהלכות מוקצה, בדין הסקה (ושופר וחצוצרות), וכן הא דאיכא תנא דמפליג אליבא דר"נ בין יו"ט לשבת, ביצה ל"ב א', מיושב יותר לחלק כן בעיקר מוקצה, ולא בגזירת כלים שהי' צריך מושב ב"ד לחלק בהיתירים בין יו"ט לשבת, [ועי' לשון הרשב"א בשם ר"ת בדעת ר' נחמיה].

ובמתני' מיירי ר"נ רק בגזירת כלים, וס"ל שלא התירו הגזירה אלא לצורך, אבל באותם שלא גזרו, כגון

לר"נ שהי' מושב מיוחד להתיר שימושים אלו בכלי שמלאכתו לאיסור, וזה לא מסתבר, ולפ"ז אפי' אם הי' ר"נ מתיר מלאכתו להיתר שלא לצורך, מ"מ מסתברא לדידי' שלא התירו מלאכתו לאיסור כלל.

וכ"ז לפמש"כ דטעמי' דר"נ משום מוקצה, דלפ"ז מסתברא דאפי' קורנס של נפחים לאגוזים אסור, דאע"פ שהכל כצורת תשמישו, מ"מ אין זה תשמישו של קורנס זה, וכיון שכן אין הדבר מצוי שיחשב כלי שמלאכתו לאיסור, ויהא מיוחד גם לתשמיש היתר, דהא בהא תליא, דאם הוא מיוחד גם להיתר אין לחשבו כלי שמלאכתו לאיסור, [מיהו יתכן לדון בקורנס שבבית שרוב תשמישו לאיסור, למ"ש בפמ"ג סי' ש"ח בא"א סק"ט דאזלינן בתר רוב תשמישו, אבל גם בזה מסתברא דבזמנא נחשב כמיוחד לאיסור ולהיתר, דמ"מ כשצריך לפצע אגוזים נוטל הקורנס, ובזמנא אפשר דדמי לקדירה שכ' בפמ"ג שם, ומסתברא נמי דלא חשיב תשמישו הרגיל, ועי' להלן מ"ש מדברי הרמב"ן], אבל אם נימא דמדין תשמישו הוה שרי לפצע אגוזים בקורנס של נפחים, וכדעת תו' ל"ו א' אכתי יש לדון דאפשר שחזרו והתירו אליבא דר"נ.

ויותר נראה דלמש"כ שהטעם משום מוקצה הדבר פשוט דכלי שמלאכתו לאיסור מוקצה הוא, אלא שאפי' כלים המיוחדים להיתר מוקצים

ובדין כלי שמלאכתו לאיסור אליבא דר"נ, יש לדון בשני הדינים של ר"נ, דהיינו אם משכח"ל תשמישו הרגיל של היתר, דנימא שאינו מוקצה לגבי אותו תשמיש, אע"פ שעיקר מלאכתו לאיסור, ואפי' נימא דמשכח"ל כה"ג, מ"מ יש לדון אם התירו גזירת כלים בכלי שמלאכתו לאיסור, דהא אליבא דרבנן ס"ל לאביי ורבא קכ"ג ב' דתחלה יש להתיר שלא לצורך בכלי שמלאכתו להיתר, וא"כ ר"נ שלא התיר אלא לצורך, כ"ש שלא התיר כלי שמלאכתו לאיסור, או דילמא בהא גופא פליג ר"נ, וס"ל דאין להתיר שלא לצורך, דרק צורך שבת מתיר, [או שימוש בכלי לרבה], הלכך אע"פ שאם נדון מבחינת טעם הגזירה של נחמיה מה אפשר להתיר קודם, מסתברא דכלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך קודם, לכלי שמלאכתו לאיסור לצורך, מ"מ כיון שלא ראה ר"נ צורך להתיר ד"ז, שפיר י"ל דחזרו והתירו כלי שמלאכתו לאיסור לצורך.

ולכאו' נראה דלר"נ לשיטתו ודאי מסתברא שלא התירו כלי שמלאכתו לאיסור אפי' לצורך, דכיון שאין מצוי כ"כ תשמיש הרגיל בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך היתר, לא מסתבר שהי' מושב ב"ד להתיר אופנים אלו, דהא ודאי לא התירו כל הכלים יחד לצורך, כדחזינן לרבנן שהתירו וחזרו והתירו, ורק אח"כ התירו כלי שמלאכתו לאיסור לצורך, וכיון שכן ע"כ לומר

לתשמישים אחרים, ויעזי' בלשון הרשב"א בשם ר"ת שכ' ג"כ בטעמא דר"נ, דכיון שאינן רגילין לא מסיק אדעתיה עלוייהו, וזה כסברא דמוקצה שכתבנו, שו"ר באו"ז סי' פ"ו תשו' ר"ת עיי"ש, (ומה"ט הוצרכו תו' ל"ו א' להוכיח דלר"י שרי כלי שמלאכתו לאיסור, דהי' מקום לומר שאוסרו מדין מוקצה), מיהו ר"ת ס"ל דלא אזלינן בתר ייחודו של הכלי הזה, אלא כל שבקורנס של אגוזים חשיב תשמישו אף בשל נפחים מותר, ולא ממעט אלא תשמיש משונה שאינו מיוחד לכלי כזה.

מיהו אפי' נפרש טעמי' דר"נ בשריותא דגזירת כלים שלא התירו אלא לצורך תשמישו, מסתבר לומר דכ"ש כלי שמלאכתו לאיסור, דנהי די"ל שאין כ"כ צורך להתיר תשמישים אחרים, מ"מ אם התירו מלאכתו לאיסור כצורת תשמישו הרגיל, יותר יש להתיר מלאכתו להתיר לכל צורך, (ואדרבא מלאכתו לאיסור לצורך שימוש אחר יש סברא להתיר, דלא אתי למעבד מלאכת איסור).

ולכאור' יש להביא רא"י מדאמרי' עירובין ל"ה א' במנעול וקטיר במיתנא ובעי סכינא למפסקי' ת"ק סבר לה כר"י דאמר כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה, ור"א ס"ל כר"נ דאמר אפי' טלית ואפי' תרודו אין ניטלין אלא לצורך תשמישו, ואם איתא דאף לר"נ כל הכלים ניטלין

לצורך תשמישו, א"כ מנ"ל דר"י פליג אר"נ, ואפי' נימא דאיכא כלים דלא שייך בהו תשמיש הרגיל בהיתר, מ"מ לא הו"ל להעמיד ר"י כבר פלוגתי' דר"נ, אבל אם נימא דר"נ אסר כל הכלים לגמרי ואפי' מלאכתן להתיר לא שרי אלא לצורך תשמישו, שפיר תפסו בגמ' הקצה השני דת"ק שרי כל הכלים כר"י דקיי"ל כותי', [ועוד דכל עיקר חידושי' דר"י אמתני' קמיינתא הוא לומר דאפי' אין מצוי בהם תשמיש היתר ניטלין, והיינו לאפוקי מר"נ וגם מר' יהודה, ומה"ט אמרי' קנ"ז א' דאתיא כר"ש]. — ומכאן נמי רא"י למש"כ לעיל דפלוגתא דרבנן ור"נ במתני' לא שייכא בפלוגתתם בברייתא, דאל"כ הו"ל ות"ק ס"ל כרבנן דאמרי' כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך, אבל למש"כ אפשר דרבנן שרו לצורך מקומו או מחמה לצל, ומ"מ לא שרו אלא לצורך תשמישו.

והרמב"ן הוכיח דלר"נ כלי שמלאכתו לאיסור אסור לגמרי, מהא דאמר קמ"ו א' לר"נ דלא מפקיע ולא חותך, ובשלמא בסכין י"ל שאין זה דרך תשמישו, אבל אכתי יחתוך במספרים או בכלי שדרכו בכך, אלא ע"כ אותו כלי שדרכו בכך מלאכתו לאיסור, ואינו ניטל לר"נ, ומבואר מדברי הרמב"ן דאע"פ שכלי זה מיוחד גם לחתוך חותלות, מ"מ חשיב מלאכתו לאיסור, וש"מ דאזלינן בתר רוב תשמישו, מיהו מסתברא דהיינו דוקא בתשמיש שאינו מצוי, וגם בזה צ"ע דכיון שאין למעשה היתר זה בכלי

שמלאכתו לאיסור שרי בתשמיש הרגיל, ונראה שזו כונת ר"ת שהביא הרשב"א במ"ש דהני תשמישין אקראי ולא מסיק אדעתו, ור"ל שאין הדרך כן, (דומיא דשתיית מים בשופר), והיינו כמ"ש כ.

והרשב"א כתב לדקדק מדאחדר לי רבה לאביי הא מני ר"נ היא, משמע דמתני' דקורנס דלא כר"נ, עיי"ש, ונראה כונתו דמדלא פירש רבה לאביי מידי, משמע דמודה לראית אביי, אלא דמוקים לה כר"נ, דאל"כ הו"ל לפרושי דהתם צורך תשמישו לא משכח"ל, והא מני ר"נ היא, אבל אי אסר ר"נ כל כלי שמלאכתו לאיסור, לא הוצרך לפרש מידי, [ולכאן] רחת ומלגז ודאי דלא כר"נ, אף לפר"ת, דלתת עליו לקטן, לא עדיף מסכינא למיפסק מיתנא, וא"כ מקור' דרבה לר"י מוכח דמתני' דלא כר"נ, אלא דלמ"ש כ דראית הרשב"א מדלא פי' רבה, אכתי איכא שפיר ראית הרשב"א דר"נ פליג בכל כלי שמלאכתו לאיסור].

ג [שם מתני' כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך, בגמ' מוקמינן לה בכלי שמלאכתו להיתר דוקא, ואמנם עיקר הדין דפשיטא לאמוראי דכלי שמלאכתו לאיסור אינו ניטל שלא לצורך, י"ל דהיינו ממתני' דר"פ, דקתני דוקא לפצע בו את האגוזים, אבל אכתי קשה לישנא דמתני', דקתני כל הכלים על כונת מלאכתו להיתר בלבד, והנה יש לדקדק במתני' דתיבת לצורך מיותרת, דהול"ל אפי' שלא לצורך, ואפשר לומר

אחר, אין רוב תשמישו קובע, ולא דמי להנחת פירות בקדירה ובמדוכה, שאין כלים אלו עשויין לכך, (עמ"ש"כ לעיל גבי קורנס), מיהו למ"ש כ בסמוך דאין דרך כלל להפקיע ולחתוך החותלות, ניחא דנהי דמעשה היתר הוא, מ"מ אין הכלי מיועד לכך, להחשב מלאכתו להיתר, (אבל אכתי חשיב שפיר דרך תשמישו [להרמב"ן], כיון שתשמישו לחתוך).

ובאמת פשטות הדברים נראה דאין דרך להפקיע ולחתוך החותלות, וכן אין דרך לשבור החבית, דלמה יחתוך וישבור, אם יכול להתיר ולפתוח, (ודומיא דמפקיע שאין דרך להפקיע), ולפ"ז יש לפרש דהיינו טעמא דאין הסכין ניטל לכך לר"נ, שאין כלי ניטל לצורך תשמיש משונה מהרגיל, ונראה להוכיח כן מסוגיא דעירובין ל"ה א' דקאמר במנעול וקטיר במיתנא ובעי סכינא למפסקי', משמע שהדרך הרגיל לחתכו בסכין, ואפ"ה אסר לר"נ, [דאל"כ הול"ל ובעי מספרים למחתכי' דהא לת"ק שרי אף במספרים כדמסיים דס"ל כר"י, מיהו יש לדחות דנקט לשון קצרה, אבל אכתי הול"ל ובעי כלי, ולא למינקט סכין אם אין הדרך לעשות בסכין, וגם במציאות דרכו בסכין], וע"כ היינו טעמא מפני שאין דרך לחתוך המיתנא, כי אם לפתוח המנעול במפתח, ורק מפני שאבד המפתח בא לחתכו, וכל כה"ג לא חשבינן לי' תשמישו של הכלי, שאין הכלי מיועד לדברים שבדרך הרגיל אין לעשותם, ולפ"ז מצינן למימר דאף כלי

דכל הכלים אכולהו ממש קאי, ומדקאמר לצורך שזה מיותר, מפרשינן דה"ק יש מהן לצורך דוקא, ויש שמותרין אפי' שלא לצורך, ולפ"ז מיושב נמי משה"ק תו' לעיל ל"ו א' למה להו לרבה ורבא לפרושי הכא דין דכלי שמלאכתו לאיסור, ולמש"כ הדבר מפורש במתני', וגם מוכח במתני' שיש חילוק בין הכלים לענין היתר דשלא לצורך, ברם לישנא דרבה ל"מ כן, דקאמר בהדיא לצורך דבר שמלאכתו להיתר כו', וכן בדרבא, ומוכח מזה דגם לצורך דמתני' אמלאכתו להיתר לחוד קאי, [ועי' לק' סק"ו דמזה למדו דשריותא דשלא לצורך אינה מתפרשת שלא לצורך כלל].

ומלישנא דקאמרי רבה ורבא לצורך דבר שמלאכתו להיתר כו' ולא קאמרי סתמא מאי לצורך לצורך גופו, שלא לצורך לצורך מקומו, או מחמה לצל, והו"ל לסיומי וה"מ כלי שמלאכתו להיתר אבל מלאכתו לאיסור כו', משמע דמפרשי לצורך לצרכי שבת, ופשיטא להו שאין לחשוב בלשון צרכי השבת מאורעות שבא ליטול כלי שמלאכתו לאיסור אפי' לצורך גופו, דכאילו קתני כל הכלים שהם לצורך ניטלין, א"נ כל הכלים (התירו שיהיו) ניטלין מפני הצורך, ושנה כאן התנא חזרו והתירו, והדבר מוכן שאין לכלול בצורך, מאורע שנצרך לכלי שמלאכתו לאיסור.

ולפ"ז נראה דהמשניות דפרקין מתפרשות הכי, נוטל אדם כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, ואפי' אינו כלי לענין טומאה, ר"י אומר כל הכלים של איסור ניטלין כר"ש, והיינו לצורך דאמתני' קמייטא קאי, והדר קתני ושאר כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך, ולפי שלא נחלקו ר"נ ורבנן בג' כלים וכמשנ"ת לעיל סק"א ב', הוצרך להוסיף בלשונו "כל" הכלים, (ואמנם לעיל שנה ר"ט הרי הוא ככל הכלים והיינו ג' כלים כמ"ש תו' עיי"ש, התם ה"ק לי' לר"י שאין היתר כלי זה ע"י שמיטה בלבד, אלא התירו ככל הכלים המותרים), וסמך אמתני' קמייטא, ואלשון לצורך, וכמש"כ, ולפ"ז גם ממתני' מוכח דר"נ אסר לגמרי כלי שמלאכתו לאיסור, דה"ק אינם ניטלין אלא מפני הצורך, וממילא כלי שמלאכתו לאיסור אינו בכלל, וניחא השתא דמרומוז במתני' גם שיטת ר"נ דברייטא, ואמנם סתם התנא ולא קאמר לצורך תשמישן, משום דת"ק שרי בכל גווני, ומשום שזו פלוגתא אחריתי לפמשנ"ת סק"ב, [ונפ"מ לצורך מקומו ומחמה לצל דשרי בג' כלים, אע"פ שאינן ניטלין אלא לצורך תשמישן], אבל מ"מ רמז בלשונו שיטת ר"נ.

ואפשר דמכח מתני' לחוד שמעינן לחלק בין מלאכתו להיתר למלאכתו לאיסור, והיינו מדפליג ר"נ ואמר אינן ניטלין אלא לצורך, ולדידי' ע"כ אמלאכתו להיתר בלחוד קאי, הן מכח הברייטא קמ"ו א', ופשיטא לן

לאיסור, אין ראוי להעמיס בדברי רבנן ובדברי ר"נ דברים שנראה לאמוראים מסברא, ולא שייכי במתני', דאף אם האמת כן אין בדברי ר"נ רמז לאפי', ולפמשנ"ת הענין לאידך גיסא דפשיטא לן בדר"נ דרק במלאכתו להיתר מיירי, ומינה שמעינן לרבנן נמי דרק במלאכתו להיתר התיירו שלא לצורך, והיינו דמוספינן לבאר בדר"נ דאפי' מלאכתו להיתר קאמר, ולא מיבעיא מלאכתו לאיסור דאסר לגמרי.

ולהאמור מבואר יותר הא דפריך רבא לצורך מקומו שלא לצורך קרית לי', דכיון דמפרשינן בלשון לצורך דצרכי שבת קאמר, ולא אצורך דשימוש בכלי, (דזה שייך גם במלאכתו לאיסור), א"כ יש לכלול בזה צרכי שבת, ולא לחלק אם השימוש בכלי עצמו ולפרש לצורך לצורך הכלי ושלא לצורך שלא לצורך הכלי.

ד] שם א"ל רבא לצורך מקומו שלא לצורך קרית לי', אי מפרשינן לצורך דמתני' אליבא דר"נ דהיינו לצורך תשמישו, א"כ בא רבא לומר דלצורך מקומו חשיב כצורך תשמישו, אבל לפמש"פ דמורה ר"נ בג' כלים שמותרין אפי' מחמה לצל, ואע"פ שאסר בהם שלא לצורך תשמישו, דטעמי' דר"נ משום מוקצה, וכל שהכלי ראוי להשתמש בו בשבת, גם הצלתו מותרת, והנדרון במתני' הוא בגזירת כלים עד כמה התיירו, לפ"ז אין מבואר בדברי רבא דלצורך מקומו עדיף מצורך גופו

דבמלאכתו לאיסור לא שייך צורך תשמישו להיתר, הן מסברא דפשיטא לן שיש להתיר תחלה שלא לצורך במלאכתו להיתר, כדס"ל לאביי ורבא לעיל קכ"ג ב', ולפ"ז ניחא הא דמסיימי ואתא ר"נ למימר, ולכאנ"ל זה מיותר כיון דשאלו מאי לצורך ומאי שלא לצורך ותו לא, אלא דמכח דר"נ הוצרכו לפרש דלצורך היינו צרכי ההיתר של שבת, ומדנחלקו במלאכתו להיתר שמעינן דבמלאכתו לאיסור אף רבנן מודו, והיינו דמסיימי הכא ודבר שמלאכתו לאיסור כו' כיון שזה נלמד ממתני', למאי דמפרשינן הכי לישנא דלצורך, וזה גם נתינת טעם למה לא מפרשינן מתני' בכל הכלים ממש, [ויעוי' בספר אאמור"ר שליט"א שבת סי"ב סק"א דעדיפא מינה, אלא דהתם קאי דר"נ דמתני' היינו ר"נ דברייטא].

בתו' ל"ו א' דקדקו מדקאמר ואתא ר"נ למימר "ואפי" כו' דגם במלאכתו לאיסור ס"ל הכי, והנה לכאנ"ל לא הול"ל אלא ואתא ר"נ למימר לצורך גופו אין כו' וממילא מובן דאמלאכתו להיתר קאי, ולשון זה ג"כ מתפרש דה"ה מלאכתו לאיסור, ונראה דהכל בכלל דבריהם, וס"ל דנקט ייתור לשון לאשמועינן ד"ז אליבא דר"נ, והוסיף דין מלאכתו לאיסור בדברי ת"ק, כדי שיוכל להוסיף ואפי' בדר"נ, ולא דוקא מתיבת אפי', אלא שכל לשון זה מיותר, ברם עיקר הדברים צ"ע, כיון דבמתני' לא איירי ר"נ בדין כלי שמלאכתו

היום, וה"נ לצורך מקומו בכלי שאינו ניטל.

ובפשטותו משמע דמוקצה מחמת חסרון כיס לא הותר כלל, כסתמא דמתני', וכן בפירושא דאביי ורבא בברייתא דחזרו והתירו, משמע שלא התירו כלל מוקצה מחמת חסרון כיס, דאל"כ הו"ל לרבא למימר חוץ מן המסר הגדול ויתר של מחרישה דלצורך מקומו אין לצורך גופו לא, וגם בברייתא משמע שלא התירו כלל, וכ"כ הגרע"א ז"ל בגליון אהעו"ז סי' רס"ו, [ועיי"ש שהביא מס' כנ"י שרוצה להתיר, ובשו"ע סי' ש"ח ס"א פשיטא לי' לאיסור], ויש לעי' למ"ש הראשונים ז"ל דאפשר להתיר צורך מקומו אפי' אם לצורך גופו אין שום היתר, א"כ למה אסרו כלים אלו לצורך מקומו, [שו"ר דהני איסורן מעיקר הדין וכמש"כ לק' ס"ק י"ח ולפ"ז לק"מ], ונראה דמפרשי דהיינו דקאמר קכ"ג א' כיון דקפיד עלייהו מייחד להו מקום, ור"ל שקובע להם מקום מיוחד ומשומר, ולכך אין לחשוב השימוש במקומן לצורך, ואדרבה גם השימוש במקומן בכלל הקפידא דמייחד מקום לשמרם, ומקפיד שלא יטלום ממקומם ויניחו שם דבר אחר, וא"ת א"כ נידוק מדאיצטריך רב למימר דמייחד להו מקום, ש"מ שהי' מקום להתיר לצורך מקומו אע"פ שלצורך גופו אסור משום דקפיד עלייהו, לאו ראי' היא דהא רבה מסיים ה"נ מייחד לי' מקום, ואע"ג דרבה לא שרי לצורך מקומו כלל, אלא נראה

בתשמיש שאינו רגיל, דמצד ההיתר בגזירה גם ר"נ מודה דצורך גופו שרי בכל התשמישים, ועלה קאמר רבא דלצורך מקומו נמי חשיב צורך, אבל ודאי דגם לצורך גופו שאינו תשמישו, אין לחשבו שלא לצורך.

אבל הראשונים ז"ל פירשו דר"נ דמתני' היינו ר"נ דברייתא, ולפ"ז מבואר בדברי רבא דנהי דלצורך גופו שאינו תשמישו חשיב שלא לצורך, מ"מ לצורך מקומו לא יתכן לחשבו שלא לצורך, ולפ"ז רבנן דשרו בכלי שמלאכתו לאיסור כל צורך גופו, (אפי' רחת ומלגז לתת עליו לקטן), כ"ש דשרו לצורך מקומו, ומכח זה באו הרמב"ן והרשב"א לחדש לרבא אליבא דר"נ דאפשר דלצורך גופו אסור לגמרי, דחשבינן כל שימושי ההיתר שאינם צורך תשמישו, ומ"מ לצורך מקומו שרי, דעד כאן לא פליגי אלא באינו צורך תשמישו, אבל לצורך מקומו כו"ע מודו דשרי.

ברם יש לדון דלא חשיב צורך מקומו לצורך, אלא כשמותר להשתמש בכלי בשבת, [וכדמקשה בקערות], דהשימוש בכלי גורם שיהא צורך להחזירו מפני מקומו, אבל כלי שאינו ניטל ומייחד לי' מקום קודם שבת, אין לחשוב צורך מקומו לצורך, אף אם אירע שנשאר הכלי במקום שמונעו משימושו הרגיל במקום זה, כי היכי דלא חשבינן תשמיש שאינו רגיל לצורך, מפני שזה מאורע ואינו מסדר

דהכל מודים ר"י ור"ש ולא מודים לר"נ, ועי' ירו', ובזה ניחא מה שנתחדש לרבה מדרב, דהא מתני' היא דמוקצה מחמת ח"כ אסור, ואין ללמוד מסיכי זיירי ומזורי, לעלי, אבל למש"כ ניחא דנתחדש בדרב ענין מוקצה בכה"ג, ואע"פ שאין בשימושן חסרון כיס, וע"ע מש"כ לק' ס"ק י"ח. - השתא ניחא דאין לדקדק מזה דשייך היתר לצורך מקומו בזמן שצורך גופו אסור לגמרי.

והנה הרמב"ן והרשב"א דקדקו ד"ז מהא דפריך לי' אביי לרבא ממדוכה, דלכאו' קשה ולדידי' מי ניחא, דאי משמע לי' שאין מטלטלין אותה כלל, וכדפריך לי' לרבה לעיל קכ"ג א', א"כ ע"כ מוקים לה כר"נ, ורבא נמי מצי לאוקומה כר"נ, ואם מפרש אין מטלטלין אותה לצורך מקומה, א"כ ע"כ מודה דלאו לגמרי קאמר שאין מטלטלין אותה, וא"כ אין קו' לרבא דמוקים לה שפיר מחמה לצל, אבל אם נימא דלרבא אליבא דר"נ אף מלאכתו לאיסור שרי לצורך מקומו, א"כ רבא לא מצי לאוקומה כר"נ, ושפיר פריך לי' אביי דאין מטלטלין אותה לגמרי משמע.

ובאמת אף למש"כ דאין לחשוב לצורך, צורך מקומו של כלי שאינו ניטל, יש לדון במדוכה ועלי שניטלין לצורך גופן, אגב השום או לשמחת יו"ט, דבזה יש מקום להתיר לצורך מקומו, שהרי הכלי ניטל במציאות, והרי הוא צריך למקומו, וה"נ מסתברא דקודם גזירת כלים, למש"כ דר"נ אסור שלא

לכאו' דטעמא דהני לאו משום חסרון כיס, דא"כ הו"ל לרב למימר כדאמרי ר"נ ואביי אמתני', והכי הו"ל סיכי זיירי ומזורי כיתד של מחרישה דמו, ומאי לישנא דהכל מודים, וכיון דקפיד כו', אלא ודאי הני לא דמו ליתד של מחרישה, וטעמא מפני שאין השימוש בהם מקלקלם כמסר ויתד, אלא שהם צריכים שמירה יתירה שלא יתקלקלו שלא במתכוין, ולכן הוא נזהר ומייחד להם מקום, וכיון שמלאכתן לאיסור והוא מייחד להם מקום משומר, הרי הוא מקצה אותם מדעתו, דרק הכלים שהם קרובים ומצויים בין שאר כלי הבית, אדם נותן דעתו עליהם אע"פ שמלאכתן לאיסור, דמ"מ שייך בהם שימושי היתר, אבל דבר שמקצה לו מקום מיוחד ומשומר, ואינו בין שאר הכלים שמשתמש בהם תדיר, וגם כשרוצה להשתמש בהם קפיד ומדקדק להשיבם למקומם, כלים אלו מקצה אותם מדעתו בשבת, והיינו הכל מודים, דמודים רבנן בהני לר"נ דאסור כל כלי שמלאכתו לאיסור, וזה מאותו טעם של ר"נ שכל שאינו שימוש הרגיל חשיב מוקצה לגבי זה, וה"נ ס"ל לרבנן בכלים אלו שמקצה אותם לשימושן הרגיל דוקא, ומכאן ראי' למש"פ סק"ב בטעמי דר"נ, מדקאמר מודים לר"נ כמ"ש רש"י, ומשמע דמטעמי דר"נ קאסרי, וש"מ דר"נ נמי משום מוקצה קאמר, וראי' נמי דר"נ אסר לגמרי כלי שמלאכתו לאיסור, דמודים בהני כדסבר ר"נ בשאר כלים שמלאכתן לאיסור, מיהו יש לדחות

דאומנא, ומ"ש שם בשם הרז"ה, ועיי"ש ברמב"ן].

ה] שם הני קערות היכי מטלטלינן, במהרש"א הק' לרבא קודם התרת כלים איך טלטלו הקערות, והנה למ"ש תו' דלא גזרו על קערות לכאו' לק"מ, דכי היכי דהוו שריין כלים אלו לצורך גופן ה"נ לצורך מקומן, [עכ"פ לרבא, ועי' לק' סק"ו], ברם לפמש"פ לעיל סק"א דגם קערות היו בכלל הגזירה קשה, ושמא אותה גזירה לא עמדה זמן הרבה, דעבדו רק למיגדר מילתא וחזרו והתירו אחר כמה שבתות, ובאותן שבתות באמת לא טלטלו הקערות, אבל ל"מ כן לעיל דמוקי ר"א מתני' דר"י ור"ט קודם התרת כלים, וסתמא משמע שעמדה הגזירה עד ימיהם, דאל"כ למה נחלקו במה שכבר הותר, ואמנם מסתברא דרבה פליג עלי', ולדידי' כבר התירו בימיהם, מ"מ קצת משמע דלכו"ע עמדה הגזירה זמן רב, ועוד דלר"א תיקשי.

ולפמ"ש הרמב"ן והרשב"א דלרבא אליבא דר"נ אפשר שהתירו לצורך מקומו אע"פ שלצורך גופו אסור, י"ל דקערות ושאר כלים שמשתמשין בהן אגב האוכל, הי' מותר לטלטלן לצורך מקומן, דהא טעמא דהתירו ג' כלים ולא התירו כלים אלו, הוא משום דשפיר יכולין להשתמש בהן בהיתר ע"י האוכלין שבתוכן, וכמשנ"ת סק"א, וכיון דלצורך מקומן כלצורך גופן חשיב,

לצורך תשמישו, אפי' קודם הגזירה, מדין מוקצה, לא נאסרו כלים אלו אע"פ שמלאכתן לאיסור, לצורך מקומן, ואע"ג דכל המוקצים אסורים גם לצורך מקומן, מ"מ הני כיון שמשמש בהם אגב ההיתר, אין לחשבם כשאר מוקצה, ויש להתירם לצורך מקומן, ולפ"ז אפשר לקיים הוכחת הראשונים ז"ל ממדוכה, ומ"מ נאסור כלי שאינו מיטלטל כלל (לצורך גופו), אף לצורך מקומו, וע"ע לק' ס"ק י"ד.

ודאתאן עלה מיושב טעמייהו דהרמב"ן והרשב"א שדנו להתיר בכל הכלים, דכיון דע"כ לומר אליבא דר"נ דחזרו והתירו כלי שמלאכתו לאיסור, משום הני כלים שדרך להשתמש בהן אגב האוכלין שבהן, תו אין לחדש ולומר שכלים שאין בהם שימוש כלל, נשארו בגזירה ליאסר אף לצורך מקומו, מיהו לפמש"פ שפיר יש לחלק דאותן כלים שנאסרו רק בגזירת כלים שפיר הותרו אח"כ, אבל כלים שאין בהם אפשרות שימוש כלל הו"ל מוקצה, ובזה אין חילוק בין צורך גופו למקומו, ובאמת יש להקשות לשיטת הראשונים ז"ל מ"ש משאר מוקצה כגון מעות ועפר דאסירי אף לצורך מקומו, וה"נ כיון שאין לכלים אלו שימוש ליהוו כמוקצה דעלמא, דנהי דמסברת הגזירה אפשר להתיר לצורך מקומו, מ"מ הגזירה שאוסרת כל שימוש לצורך גופו, משויא לי' כעפר ומעות, וממילא יש לאסרן אף לצורך מקומו, [ועי' לק' קנ"ד ב' ברשב"א לענין קרני

מקומו ותו לא, דילמא שלא לצורך היתר גמור הוא, אפי' שלא לצורך כלל, כגון מחמה לצל או אפי' גרוע מזה, ונראה דמתני' מוכחת כן, מדקתני לצורך ושלא לצורך, ואם איתא שאין הגבלה בהיתר דשלא לצורך, א"כ אין טעם להזכיר דניטלין לצורך, וזה גם ייתור לשון, ומזה מוכח דהתנא שונה כאן שני אופני היתר שהקילו בטלטולם, והיינו לצורך וגם לצורך שאינו חשוב צורך כ"כ, ואין לנו אלא ההיתרים השנויים, ובאמת התנא שנה כאן שני היתרים שנמנו עליהם דבתחלה התירו רק לצורך, וחזרו והתירו אפי' שלא לצורך, כדאביי ורבא לעיל קכ"ג ב', (ואם נפרש דלצורך אכל הכלים קאי, אפי' שמלאכתו לאיסור, וא"כ אין תיבת לצורך מיותרת, עי' לעיל ריש סק"ג, מ"מ קיימת הוכחה זו, מדשנה התנא שריותא דלצורך של כל הכלים, יחד עם שלא לצורך דמלאכתו להיתר).

ולפ"ז מיושב נמי פלוגתא דאביי ורבא לעיל קכ"ג ב', דאביי סבר שיש להתיר תחלה מלאכתו לאיסור לצורך גופו, ורבא מפרש דתחלה התירו מלאכתו להיתר מחמה לצל, וצ"ב במאי פליגי, ולא משמע שזו מחלוקת נוספת, ולמש"כ ניחא דאמנם מודה אביי דאם באנו לדון מטעם גזירת נחמי', קרוב יותר להתיר כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל, דכדי להתיר כלי שמלאכתו לאיסור צריך שיהיו יותר זהירים בשמירת שבת, אלא דכיון דמבואר במתני' שלא התירו

מסתבר לומר שהתירו להחזירם למקומן, מיהו אם לא נימא כמ"ש הראשונים ז"ל נמצא דלצורך גופו בשאר תשמישין עדיף מלצורך מקומו, וכיון שגזרו על כלים אלו, ואין בהם היתר אלא לצורך תשמישין, דהיינו עם המאכל, אכתי אפשר דגם לצורך מקומו אסור, ומ"מ יש לדון בזה דאפשר דנהי דגזרו עליהם שלא לטלטלם מ"מ התירו להחזירם מן השולחן, ולא כל צורך מקומן, רק מקום שהובאו לשם בשבת בהיתר, ודמי לתפוס הכלי בידו דשרי, מיהו אין לחדש כן בלא ראי'.

ובעיקר הקו' אפשר דדוקא מהטלטול דנהגו למעשה פריך, אבל קודם התרת כלים, אפשר שהיו משאירין מעט מאכל בקערה ומטלטלין אותה אגב המאכל, א"נ הי' תופס הקערה בידו בשעה שמוציא המשהו האחרון של המאכל, ומיד מחזירה למקומה, (ולפ"ז נימא כהפוסקים דאף כלי שלא הותר מן הגזירה, מ"מ אם אוחזו בידו מותר להניחו, תדע דהאוחז כוס בידו וגמר שתייתו, מי מחייבין לי' לזורקו שישבר, וע"כ שרינן לי' להניחו אע"פ שנמשך האחיזה בידו, וה"נ להניחו במקומו הראוי).

ו] לרבה דשלא לצורך היינו לצורך מקומו, אסור לטלטל כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל, כ"מ בגמ' לק' ב' בעובדא דרב מרי, ויש להבין מגליה לרבה לפרושי דשלא לצורך היינו צורך

פשוט לגמ' לכו"ע שאין ההיתר דשלא לצורך היתר גמור, ואין לנו אלא היתר דשלא לצורך דקתני במתני', וא"כ אין לחלק בין רבא לרבה, וכ"כ המ"מ פכ"ה מה"ש בשם הרשב"א, וכ"כ הר"ן והריא"ז, וכ"ה בשו"ע סי' ש"ח ס"ד.

ולכא' מוכח בגמ' דה"ה כלים שלא היו בגזירה כלל, דהא פרכינן מקצרות היכי מטלטלינן לצורך מקומן, ואמנם יש לדחות דהיינו דוקא לר"נ לשיטתו דאסר אפי' תרוד וסכין, אבל מדסתמו בגמ' ולא הזכירו ר"נ דברייטא הכא, משמע דלא תליא בדר"נ דוקא, ובשלמא אם גם לרבנן כולן בכלל הגזירה לאסור שלא לצורך כלל, שפיר פריך לר"נ סתמא ולא הוצרך לפרש כיון שאין מחלוקת בזה, [וכ"נ דעת מהרש"א עי' לעיל סק"ה], ובאמת גם למעוטי בפלוגתא עדיף, ואין לחדש שתי מחלוקות בגזירת כלים בין ר"נ ורבנן, וכ"ה משמעות הרמב"ם וכמ"ש בשעה"צ סי' ש"ח אות כ"א שלא חילק בין הכלים, אבל הש"ג שהתיר כלים שלא היו בגזירת כלים, ע"כ דחיק ומפרש שמעתין דפריך דוקא לר"נ לשיטתו.

מיהו אכתי קשה מהא דאסר רבא בי סדיותא אליבא דרבה, ולכא' בי סדיותא לא הואי בגזירת כלים, דאטו לא נתכסו בכסתות, וכ"מ בלישנא דר"נ קמ"ו א' דקאמר אפי' טלית, והיינו דנקט אותן שלא היו בגזירת כלים, וש"מ דכולן

טפי משלא לצורך, ולאביי היינו לצורך מקומו, ע"כ דחזרו והתירו כלי שמלאכתו לאיסור, וביאור הדברים דאם היו חכמים רואים צורך להתיר ד"ז, ורק קלקול הדור מונעם, א"כ כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל קודם, אבל אם ראינו שאף לאחר שהתירו מלאכתו לאיסור (ובשתי ידיים), לא התירו מלאכתו להיתר מחמה לצל, ש"מ שלא ראו לנכון להתיר אלא התעסקות לצרכי שבת, ולא להצלת כלים, [וכמו שלרבא לא התירו שלא לצורך כלל, עי' להלן], ולא משום דחמיר טפי להתירו. (ועי' לק' ס"ק ט"ו).

ונראה דמדרכה נשמע לרבא, דלדידי' נמי מחמה לצל דוקא התירו, או שלא יגנב, אבל אם אין הכלי נפסד, אלא שחפץ להניחו בזוית זו, (שלא לצורך מקומו), אסור, דאין לחדש מחלוקת בין רבה ורבא בהבנת המשנה, וגם מתני' מיתרא להכי וכמ"כ, ועוד דאם איתא דרבא שרי לגמרי למה לי' למימר מחמה לצל, הרי דבריו מתפרשים כמו לצורך מקומו דרבה, וטפי הול"ל אפי' מזוית זו לזוית זו, מיהו יש לדחות דקמ"ל דבמלאכתו לאיסור ג"ז אסור, וכדאשמועינן רב לק' ב', ועוד נראה דכיון שהדבר לא נתפרש בהדיא בדברי רבה, ומ"מ פשיטא לן הכי לק' ב', [דאין נראה שזה הי' ספיקו של רב מרי, מדקאמר גלית אדעתך דכרבה ס"ל, ולא אמר דלרבה אסור, משמע דפשיטא דלרבה אסור מחמה לצל], ש"מ שהי'

לא היו בכלל ההיתר, ורק ע"י האוכל היו ניטלין, מיושב הכל, דבאמת ג' כלים שלא גזרו עליהם מותרים אפי' שלא לצורך כלל, והיינו עובדא דאביי ורבא, ומ"מ פריך שפיר מקערות כיון שהיו בכלל הגזירה, ובי סדיותא אפשר שהם הציפות שמכניסין בהם הכרים והכסתות והיו שפיר בכלל הגזירה, וכמשי"ת לק' סק"ז, ודוקא טלית לא היתה בכלל הגזירה, [מיהו זה דוקא למש"כ דקערות היו בכלל הגזירה, דבי סדיותא יש לדמות לקערות, אבל לפרתו' כיון שע"כ להשתמש בבי סדיותא, ה"נ אין לגזור עליהם, וכמו קערות], ולפמש"כ לעיל סק"ב דטעמא דר"נ בברייתא לאו מגזירת כלים הוא, ניחא נמי שא"צ לחדש פלוגתא בזה, דלא צריכין למילף מדר"נ לרבנן לענין טלטול שלא לצורך כלל, כיון דטעמא אחרינא הוא, אבל למאי דנקטו הראשונים ז"ל דהיינו ר"נ דמתני', והכל מגזירת כלים, ע"כ צריך לדחוק דר"נ בתרתי פליג, והיינו דקאמר אפי' תרוד ואפי' טלית דלרבנן מותרין לגמרי.

ועדיין צריך יישוב לפרתו' דקערות כג' כלים דמו, וכיון דמוכח מדאביי ורבא דשרו שלא לצורך כלל, ועכ"פ מחמה לצל לאביי, ע"כ צ"ל דבקערות פריך רק לר"נ, אבל מבי סדיותא קשה אא"כ נדחוק דבי סדיותא גריעי מקערות והיו בכלל הגזירה, וצ"ע, וע"ע מש"כ לק' ס"ג ס"ק י"ב בסוגיא דאין כלי ניטל.

אסורין שלא לצורך כלל, לרבה כדאית לי' ולרבא כדאית לי', ואפשר לפרש שזה הי' ספיקו של רב מרי, מ"מ מפשיטותי' דרבא חזינן שהכל בכלל, [ועי' להלן].

ברם קשה מדאביי ורבא לק' קמ"ב ב' דאביי מנח כפא אכיפי ורבא מנח סכינא אבר יונה, ולכאו' אין לחשוב טלטול זה כלצורך גופו, כיון שכל עיקרו בא כדי לטלטל עצמו, שהרי מטלטל את הכף ואת הסכין, כדי שיחשב שהכיפי טפילין לכף ומטלטלין אותו, וכן הבר יונה לסכין, ונמצא שאין כאן שימוש בכלים, ומסתברא דגרע ממחמה לצל, כיון שאין הכלי נפסד, וא"כ לא מיבעיא לאביי דאסר מחמה לצל דקשה אך טלטל הכף שלא לצורך, ואף לרבא קשה כיון שזה גרע ממחמה לצל, ובאמת בפר"ח פ"י שם בגמ' דכפא וסכין היינו מג' כלים שלא גזרו עליהם [עיי"ש שכ' דכפא היינו זומא ליסטרוך, ועי' לעיל סק"א], ומשמע שרוצה לבאר הטעם שהיו מותרין לטלטלם מפני שלא גזרו עליהם כלל, וניחא נמי הא דמדכרינן בעלמא ככר או תינוק דוקא, דכלים לא התיירו לצורך זה, [וכ"נ לכאו' במלחמות קנ"ד ב' דכה"ג לא חשיב טלטול לצורך, וגרע ממחמה לצל עיי"ש, שכ' דהבאת כו"כ להצלת המוקצה גרע ממחמה לצל, מיהו התם קשה שהרי משתמש בגוף הכו"כ, ולע"כ ועי' לק' סק"ט].

ולפמש"פ לעיל סק"א דרק ג' כלים התיירו, אבל כוסות וקערות

וסכין והיינו לומר שלא גזרו על טלית, וכן פשוט שנתכסו בטלית, וטלטלו כרים וכסתות, וכיון שלא מצינו היתר אלא בג' כלים שמא בגדים וכיו"ב לא גזרו עליהם, וא"כ גם בי סדיותא מותר לטלטלם מחמה לצל.

ופשט לי' רבא לאיסורא, ובשלמא לפרתו' דאף כלים שלא גזרו עליהם אסור לטלטלן שלא לצורך כלל, לכל חד כדאית לי', ניהא די"ל דאמנמ לא גזרו עליהם, אלא דמספקא לי' לר"מ אי הא דאסרו שלא לצורך כלל, היינו דוקא בג' כלים וקערות וכיו"ב שהיה ראוי לגזור עליהם, והתירום מפני ההכרח, אבל טלית וכיו"ב דלא אשכחן שגזרו בהם כלל, מותרין לגמרי, או"ד על כולם הי' ראוי לגזור, והתירו בהם רק ההכרח, ופשט לי' רבא לאיסורא, וראי' מר"נ דאסר טלית שלא לצורך תשמישו, ולפי' הראשונים ז"ל היינו שלא לצורך דקאמר במתני', (מיהו אכתי קשה א"כ איך פשטו טליתם, הא הו"ל לצורך מקומו, וכבר נתקשינו בזה לעיל סק"ב אליבא דר"נ). ברם לפי מה שצדדנו לעיל סק"ו דאותן שלא גזרו עליהם מותרין לגמרי, כדמשמע מעובדא דאביי ורבא קמ"ב ב', צ"ב היכא אשכחן חילוק בגזירת בגדים בין טלית כרים וכסתות לבי סדיותא ושקים וכיו"ב, ולמה לא אמרו חוץ מטלית, [ולפי' הרי"ף קי"ג א' משמע שגזרו על חבל הגרדי, וגם מדאיצטריך רב לאשמועין במכבדות של מילתא [ופרש"י בגדים] דמותר

אחר זמן מצאתי בחידושים ע"ש הר"ן ס"פ כל הכלים שהוכיח מדאביי ורבא דמחמה לצל ר"ל אפי' שלל"צ כלל, וכ"כ בשם הרא"ה ולע"כ.

[ז] קכ"ד ב' רב מרי בר רחל הוה לי' ההיא בי סדיותא בשמשא כו' בברכות נ"ו א' אמרי' אודרא מבי סדיא נפיק, וכן לעיל מ"ח א' שרא לאהדורי אידרא לבי סדיא, ומשמע דבי סדיא זה הבגד שמכניסין לתוכו הנוצות, והוא הכר, ולפ"ז אפשר דיש לפרש דהכא לא היו נוצות בכר או בכסת, [דסדיא הוא כר, וסדיותא אפשר (שהוא המצע, כדפרש"י ב"מ קי"ג ב' גבי מצע שעשוי מלבד שקורין פולטר"א כדמפרש הכא, ואפשר) שזה הכסת], ויתכן שהי' של עור דסתם בגד אינו מתקלקל בשמשא, [ועמש"כ להלן דאין נראה כן, אלא אפשר שזה הציפית שמכניסין הכר בתוכה].

ואפשר לפרש שספיקו של ר"מ הי' אם גזרו על בי סדיותא כמו שגזרו על כל הכלים, דהא אין חילוק אם הכלי ממתכת או עץ או עור, וה"נ מסתברא שהי' ראוי לגזור על השקים, שהרי היו מביאים הערימות ועומסים על החמורים, והרי גזרו על קנים ומקלות, אע"פ שאינם כלים, וכיון שכן אין לחלק ממה עשוי הכלי, ולפי' הרי"ף קי"ג א' כלי קיואי היינו חבל הגרדי, וש"מ דגזרו ע"ז עכ"פ במלאכתו לאיסור, ברם לעומת זה מצינו לר"נ קמ"ו א' ששונה טלית עם תרווד

טלטולם מותר. - ודוקא בכלים המיוחדים לכך, אבל כלי שמלאכתו לאיסור אסור לישב עליו או ללבוש.

ועדיין לא נתיישב למה באמת אסור רבא, הרי כרים וכסתות לא היו בכלל הגזירה, ואפשר דבי סדיותא אינו הכר עצמו, אלא הציפית שמכניסין הכר בתוכה, [וזהו פי' הלשון דבי סדיא זהו בית הראש כדמתרגמין מראשותיו איסדוהי, ולא משום דסדיא היינו ראש, אלא זהו תרגום של מושב הראש, ובית הבי סדיא נקרא בי סדיותא, או בי סדיותא, (כג' הערוך)], ואע"פ שהכר עצמו מיטלטל שלא לצורך, מ"מ הציפית חשובה כלי, שהיא משמשת את הכר, וזה הי' ספיקן של ר"מ, (א"נ אפשר כמש"כ לעיל דבי סדיותא זה הכר בלא הנוצות, ולפיכך חשיב כלי כיון שהוא עשוי לקבל בתוכו הנוצות, אבל כשיש בתוכו נוצות חשיב משמשי האדם, אבל מדקאמר חזי לאורחים משמע שראוי להשתמש בו כך, שהרי אסור להכניס בתוכו הנוצות בשבת כדאמר מ"ח א', (עיי"ש בר"ן דהטעם מפני שנותן לנוצות שם כלי, ועי' ל' רש"י), וצ"ל דפעמים משתמשין בו כך, אבל הדבר מחודש לפרש כן), ועדיין צ"ע כיון שלא נתבאר פי' סדיותא, [ועי' מש"כ לק' ס"ג ס"ק י"ב ליישב עפ"ז (דכו"כ לא היו בכלל הגזירה) קו' דר"ה אר"ה].

שם א"ל גלית אדעתך דכרבה ס"ל כו' פשטות הלשון משמע דמתחלה לא

לטלטלן מחמה לצל, משמע שגזרו על בגדים, מיהו יש לדחות דיש בראשן מקל שמכבידן ע"י, ומ"מ נראה שאם לא גזרו על בגדים, גם המקל הי' נטפל להם], ובאמת גם לפרתו' לא מסתבר לומר שלא גזרו על כלי עור וכיו"ב, שהרי לא אמרו איזה כלים, וא"כ גם לפ"ד הדבר סתום שלא מצינו חילוק בין שק לסדיותא בגזירה הראשונה.

ואפשר דעל משמשי גוף האדם לא גזרו, ובכלל הזה בגדים ותכשיטין ואלונטית וכרים וכסתות, וכן כסא ומטה [שהשימוש בהם מצריך טלטול, ובודאי לא אסרו לישב על כסאות, (וכעת ראיתי בבעה"מ שכ' דשולחן ככוס וקערה, ולא גזרו אלא על כלי דשייך בי' מלאכת איסור, ולמש"כ לעיל אפשר שהיו מטלטלין השלחן רק כשהי' ע"ג אוכלין ולצורך אכילה)], וגדר הדברים שאסרו כלים הניטלין, דהיינו שהאדם עושה בהם דבר שחוץ מגופו, דאז חשיב שהאדם מטלטל החפץ, אבל כלים ששימושם לגוף האדם, אין האדם נחשב כמטלטל החפץ, כגון כשמתכסה בטלית או מסתפג באלונטית, אע"פ שמנענע החפץ ממקום למקום, מ"מ אין ע"ז שם משא, דהפעולה מתייחסת לגופו שהוא מתעטף ומסתפג, ולא שנושא הטלית ופועל בה פעולת עיטוף בגופו, (ואפשר לדמותן לאוכלין, שהאכילה אינה שימוש במאכל כשימוש בכלי, וה"נ כל הפעולות בגוף האדם), וכיון שהשימוש בהן מותר, גם

השיבו דאסור, וראיתי בהגהות הגרא"מ הורוויץ ז"ל שכבר פי' כן, (רק לא פי' דרבא לשיטתו, ועיי"ש מ"ש בהבנת ר"מ).

והרשב"א כתב דרבא לדבריו דר"מ קא"ל, ומבואר מזה דאף לרבה שרי לטלטולי מחמה לצל היכא דחזי לאורחים, ונראה דהיינו דוקא להצלת הכלי, שאם לא יציל לא יהא לו לאורחים, הלכך חשבינן ההצלה לצורך שבת, אבל אם אין הכלי נפסד, אלא דניחא לי' להכניס הכלי לבית, לזה לא מהני טעמא דחזי לאורחים, אע"פ שכאשר יבואו אורחים עדיף שיהא מזומן בבית, מ"מ לא חשבינן לי' כמתעסק לצורך שבת, שאין דרך להכין לאורחים שאינו יודע אם יזדמנו, דכיון שהדבר ברשותו יוכל להכין להם כשיבואו, אבל אם יפסד הדבר ולא תהא לו אפשרות ליתן לפניהם, בזה עביד איניש לטרוח שתהא פת בסלו, [ויש להוכיח כן מההיא דלעיל דאמרי' בההוא פורתא לא מיעפש, ופי' הראשונים ז"ל דדמי למחמה לצל], ואפשר דאף למש"כ לעיל דרבא השיב לו מטעם מוקצה, מ"מ אפשר לקיים דין זה מתשובת רב מרי, שהרי ר"מ הבין דרבא השיב לו אליבא דרבה, ומשמע שקיבל סברת רבא, אלא שהשיב לו דאית לי' נמי לאורחים.

ונראה דבכלי שמלאכתו לאיסור לא שייך היתר זה, ואע"ג דחזי

ידע דכרבה ס"ל, וכ"נ דמשמע שאם באמת לא הו"ל לאורחים, לא הי' רבא מוסיף דלדידי' בלא"ה שרי, וא"כ הי' לומד ר"מ מרבא דדוקא משום דחזי לאורחים שרי, וע"כ שרבא הבין הספק מטעם אחר, [ואמנם י"ל שמתחלה הי' מובן שבא לשאול אליבא דרבה, שהרי אין צד אחר לאיסור, אבל פשטות הלשון ל"מ כן, דא"כ הו"ל לרבא להשיבו א"כ אסור לך, מיהו לדידי שרי], ואפשר דרבא לשיטתו דס"ל הלכתא כר' יהודה במוקצה, ור"מ נתן הבי סדיותא במקום מסוים ע"ד שלא להשתמש בהם בשבת, ואפשר שנתנם באויר ולא רצה להכניסם לבית, או שהקצה אותם לאיזו תועלת אחרת, והבין רבא שבא לשאול משום מוקצה, וע"ז השיבו שאין אדם מקצה אותם מדעתו משום שחושב שאם יבואו לו אורחים ישתמש בהם, וכשא"ל אית לי נמי לאורחים, אז הבין רבא דלאו משום מוקצה שאל, אלא משום טלטול שלא לצורך, דסברא דאורחים לענין מוקצה דר"י, היא סברא כללית ואינה נקבעת לפי הכמות שיש לו, אלא ביאור הענין שאדם נותן דעתו על כלי השימוש הרגילים אע"פ שאין נצרך לו לשימוש, אבל רב מרי הבין שרבא השיבו דחשיב לצורך כדי שיהא מצוי בבית לאורחים, ולכך א"ל אית לי נמי לאורחים ולא חשיב צורך, א"ל גלית אדעתך דלאו משום מוקצה קמיבעיא לך, אלא כרבה ס"ל, וא"כ הספק הוא כמש"כ לעיל אם בי סדיותא הי' בכלל הגזירה, וע"ז

למלאכת היתר, מ"מ כיון שאינו מיועד לכך, לא חשיב שמציל לצורך זה.

והא דדיינינן בכלי שמלאכתו להיתר היינו דוקא כשכונתו להצלה, אבל אם באמת כונתו שיהא מזומן בידו לשעת הצורך, ודאי שרי כמ"ש הט"ז סי' ש"ח סק"ב לענין סכינין, [מיהו צ"ע בקר' הט"ז דהא סכינין לא גזרו עליהם כלל, וצ"ל דס"ל כדעת האוסרים, אפי' בג' כלים, וקצת משמע דבביהכ"נ לא היו צריכים להם כלל, וצ"ע אם יש להתיר בכה"ג, דמאי מהני מה שיצטרך לו אח"כ בבית, מ"מ הטלטול לביהכ"נ אין בו תועלת כלל], מיהו בכלי שמלאכתו לאיסור אין להתיר טלטול שמא יצטרך, אפי' אם זוהי כונתו באמת, דכיון שאינו מיועד למלאכת היתר, לא מהני מחשבתו, ומ"מ אם נוטלו כדי להשתמש בו אפשר דא"צ להשתמש בו מיד, כגון שמביא את העלי לקצב עליו בשר לאחר שחיטה, מיהו צ"ע בזה דאפשר דהיכא שמוסיף בטלטול עי"ז אסור, כגון בקורנס שצריך לחזור וליטלו.

אין להקשות למה לא אמר לו רבא שיכניסם ע"מ להשתמש בהם, ולא ישתמש באותן שבבית, דהא פשיטא דאפי' בכלי שמלאכתו לאיסור שרי כמ"ש המג"א סי' ש"ח סק"ח בשם ירו', ור"מ שאל אם יש כאן היתר גמור ככלים שלא גזרו עליהם, [וה"נ הי' יכול להניח ככר או תינוק להסוברים דמהני בכלים], מיהו עמש"כ לק' ס"ק י"א.

ח קכ"ג ב' תוד"ה לא, אע"ג דאין שבות במקדש כו', לכאו' נראה דטעמא דאין שבות במקדש שייך גבי גזירה שמא יכשל במלאכה עי"ז, דבזה אמרי' דכהנים זריזים ולא חיישינן, אבל גזירה דעבוד למיגדר מילתא, שייכא גם במקדש, דהרי אף במדינה אין חשש מלאכה בזה, שהרי חזרו והתירו, אלא דלמיגדר מילתא הוצרכו לאסור הכל, ובכה"ג גם במקדש ראוי שיאסרו, שזה מועיל לחיזוק הגזירה, ואמנם זהו מה שתירצו תו', ומיהו לאו סברא פשוטה היא, דאם יש כלל בכל הגזירות דבמקדש אין לחוש, צריך שיפרשו בגזירה דגם במקדש אסור, דגם כשגזרו למיגדר מילתא לאו כהלכתא בלא טעמא הוא, אלא שהוסיפו להרחיק את האדם מכל חשש מלאכה, אע"פ שבדרך הרגיל אין לחוש, ואם במקדש בעלמא לא חיישינן כלל מהיכי תיתי לחוש חשש זה, א"ו כשגזרו פירשו דגם במקדש אסור, ונראה שפירשו בגזירה סידור קנים ומקלות, אבל לא גזרו באופן כללי, אלא דנו לפי הצורך, ועי' להלן דנראה שמה"ט לא חזרו והתירום לרבה. – ובעיקר הדברים אפשר דהא דאין שבות במקדש נאמר רק באותן שהם משום שבות, דהיינו שהי' מושב ב"ד לגזור עליהם, אבל הגזירות הקרובות לחוש, ובלא מושב ב"ד הם גזורים ועומדים, [וכמו שהוכיח אאמו"ר שליט"א משמי' דמרן זללה"ה מהא דאמרי' בעלמא מהו דתימא לגזור, והרי לא הי' מושב ב"ד לגזור, ומהיכי תיסק

קכ"ד א' קנים טעמא מאי כו' והא דתנן ולא נטילתן, לאו למימרא שאם לא נטלן מע"ש לא יטלם בשבת, דהא הו"ל לצורך מקומו, אלא לענין שראוי ליכנס וליטלן מע"ש קאמר, שאין מניחין לדחות את השבת בנטילתן.

שם בההוא פורתא לא מיעפש כו' אפשר כדר"א, צ"ב דהא ודאי ע"י מקלות הדבר נוח יותר, ולמה יצריכו חכמים לטרוח כדי למנוע טלטול כלי שמלאכתו להיתר, וכן בקנים עדיף טפי שלא יניחם זע"ז כלל, וגם שלא יצטרך להגביהם אח"כ וליתן הקנים, דע"ז יכולין להתקלקל, מלבד הטורח בע"ש ובמוצ"ש, דלא מצינו שהצריכו כולי האי, בפרט שהדבר מלאכתו להיתר, ואפשר דבאמת אף קודם התרת כלים הי' מקום להתיר קנים ומקלות, דדמו לכף ומזלג, דהיינו זומא ליסטרוון, ועדיפי ממקצוע של דבילה, כיון שמיועדים להניח עליהם האוכלין, [מיהו לעומת זה יש בהם חסרון שאינם ניכרים ככלי, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א דמקלות חשיבי מלאכתן לאיסור], ובפרט במקדש הי' ראוי להתיר, אלא דלמיגדר מילתא שיראו עד כמה הפליגו בחומר הגזירה, ראו חז"ל לנכון לאסור קנים ומקלות, ואפשר שזה מפני שהדבר ניכר לכל ברגל שמגביהין השלחן ומראין להם לחם הפנים כדאמר שלהי חגיגה, וגם עצם הדבר אית לי' קלא, וכן בערב פסח דאושא מילתא טובא שאין מטלטלין המקלות כבכל שנה, ולכן

אדעתין לגזור, דאיצטריך תנא לאשמועין דשרי, א"ו דבר שקרוב לגזור לא בעינן מושב ב"ד לזה, וכ"מ עירובין ל"ג ב' גזירה שמא יקטום כיון שקרובה היא ליכשל, אינה בכלל דבר שהוא משום שבות לומר שלא גזרו עליו ביהש"מ, והארכנו בזה במקו"א בעירובין שם], בהני לא נאמר הכלל דאין שבות במקדש, דלא הי' מושב ב"ד להתיר הכל במקדש, אלא דאותן שמשום שבות, בשעת הגזירה אמרו דבמקדש מותר, ונפ"מ לשאר דוכתי שכ' תו', ולפ"ז בכל גזירה שבאים לגזור, יש לדון על המקדש, אבל אינו כלל דמקדש מותר, ואם גזירה דנחמי' הואי קודם הני דמשום שבות, א"כ בפשיטות ניחא דממילא גם מקדש בכלל.

ועוד אפשר דאיסור מוקצה דר"י ור"ש ושאר מילי שהי' קודם לנחמי', כדאמר שבת ל' ב' שהי' בימי דוד ושלמה, אינו רק גזירה, אלא הוא כמ"ש הרמב"ם דכמו שממצוא חפצך ודבר דבר אסור, כך גם התעסקות במוקצה אינו דבר ראוי בשבת, ובזה ממילא גם מקדש בכלל, ולכך כשגזר נחמי' על הכלים חזרו לכלל של כל מוקצה וממילא גם מקדש בכלל, (ואשכחן במתני' דתמיד פ"ה מ"ה דאין שרץ שמת ניטל במקדש בשבת, ועי' עירובין ק"ד ב' במתני' וברש"י, וק"ק הא הו"ל כגרף, וכדאמר רב אשי ביצה ל"ו ב' אפקוה בציצית, ולע"כ).

ארבה בסברא, אלא דכרבא ס"ל, וה"נ משמע לק' ב' דר"א כרב וכרבא, מיהו אכתי במקלות ע"כ צ"ל דפליגי, ומלישני' דרבה דקאמר דילמא לעולם כו' משמע דלא בריא לי' לאסור בכה"ג לאחר התרת כלים, אלא דאיכא למידחי הכי, דאל"כ הו"ל לאתמוהי ולימא דודאי אסירי, וזה מיושב יותר למש"כ.

[הוספה לפו"ר, ע' מנחות צ"ז א' דמייתנין שינויא דבההוא פורתא לא מיעפש.]

והרשב"א וכן בתו' הרא"ש כתבו דרבה גרסינן, דלרבא ודאי שרי דלא גרע ממחמה לצל, והוכיח אאמו"ר שליט"א ס"ב סק"ו מדבריהם דלרבא שרי אפי' שלא לצורך כלל, דאל"כ לרבא נמי ניחא, דנהי דהתיר מחמה לצל משום פסידא דכלי, אבל אכתי היכא דאין צורך כלל, כקנים ומקלות דליכא פסידא י"ל דאסור, ובאמת בר"ן מבואר דלרבא נמי ניחא וכמש"כ, ובדוחק י"ל דפשיטא לי' להרשב"א דכל שימוש לצורך עדיף מהתעסקות בהצלת הכלי, ואע"פ שאפשר בלא"ה מ"מ השתא עסיק בצורך גופו, ונהי דרבה חידש לשיטתו דאפשר שדוקא צורך גמור התירו, מ"מ כולי האי לאיחד אליבא דרבא ג"כ, לא מסתבר לי' כלל, ויתיישב בזה מה שהביא המ"מ בשם הרשב"א לאיסור, **[ערשב"א מ"ג ב']**, מיהו לדעת אאמו"ר שליט"א בנדון של מחמה לצל שם

כשחזרו והתירו מפני הצורך, ס"ל לרבה דהניחו שפיר גזירה זו, דכיון שאין צורך לבטלה, לא ביטלו המנהג שקבעו בזמן הגזירה, דיש בזה תועלת למיגדר מילתא, **[ואפי' נימא דהי' ראוי לגזור על קנים ומקלות כמו שאר כלים מ"מ כיון דבזמן הגזירה הוצרכו לאסור מקדש בהדיא כמש"כ לעיל ניחא טפי דהיו צריכים לחזור ולדון על המקדש בזמן ההיתר, וללא צורך לא התירו, אבל אם מקדש נאסר ממילא, גם הי' נותר בזמן ההיתר ממילא, ועי' לק' סק"ט תוספת ביאור בזה].**

ולפ"ז בעלמא ודאי מותר לטלטל בכה"ג, אלא שבמקדש התייחסו לזה כשלא לצורך כלל, מיהו זה שייך דוקא אם שלא לצורך כלל אסור, או לרבה לשיטתו דאפי' מחמה לצל אסור, אבל אם נימא דחזרו והתירו לרבא מלאכתו להיתר לגמרי, אפי' שלא לצורך כלל, אין טעם להשאיר הגזירה במקדש, דמאיזה טעם יאסרוה במקדש, אבל השתא שפיר יהיבין לי' דין דשלא לצורך כלל, וכבר כתב הר"ן (בחידושי הריטב"א) דמהכא שמעינן דאף לרבא אסור שלא לצורך כלל, לספרים דגרסי הכא רבא, **[מיהו מהא דמוקי מדוכה כר"נ ל"מ כן]**, ומשמע מדבריו דאף לרבא י"ל דהני גריעי ממחמה לצל, מיהו למש"כ הוצרכנו לזה רק בטעם שלא ביטלו הגזירה, אבל באמת עדיף ממחמה לצל, **[ואם נימא דלרבא שרי לגמרי, אפשר לומר דר"א לא פליג**

סק"ה, אין ליישב כן, (ויתבאר בזה בס"ד לק' סק"ט).

והגרע"א ז"ל העיר ע"ד הרמב"ם בפ"ה מתמו"מ הי"א שפסק כמתני' דלא סידור קנים כו', מדברי הרשב"א שכ' דאיתא רק לרבה לשיטתו, ולמש"כ אאמו"ר שליט"א ל"ק, שהרי דעת הרמב"ם לאסור שלא לצורך כלל כמ"ש המ"מ פכ"ה מה"ש, ושפיר פסק כמתני', ויתכן דגרס רבא, ומש"ה גם פסק כותי' נגד ר"א, (ובאמת משמע בסוגיין דבמדוכה לא ס"ל כר"א, ואם שתי המשניות נשנו קודם התרת כלים אין כ"כ דוחק לאוקומי נמי מדוכה קודם התרת כלים, מיהו לא דמי דשפיר שונה התנא מה שהי' במקדש, אבל ברייתא ששונה הלכה למעשה לית לן לאוקומה קודם התרת כלים, וכן מתני' דנגר), וכנראה שהגרע"א ז"ל הבין דברי הרשב"א כמש"כ. – הרמב"ם בפ"א מק"פ, וכן בפיה"מ, פסק דלא כר"א, ול"מ כן בשמעתין, דהא לר"א אין סברא שיחלקו רבנן, ואין לחדש דרבה פליג בזה, וצ"ע.

ט כתב אאמו"ר שליט"א סי"ב סק"ה דשרי לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לכסות בו כלי שמלאכתו לאיסור מפני החמה, שזה טלטול לצורך גופו, והוכיח כן מהא דמשמע בסוגיא מ"ב ב' דלרבה שרי לטלטל כלי להצלה מצוי' של דבר המוקצה, ואין סברא לחלק בין מוקצה דביצה שנולדה בשבת לכלי שמלאכתו

לאיסור, אדרבא ביצה חמירא שאין בה היתר כלל, והרי לרבה אסור לטלטל כלי מחמה לצל, וש"מ דאפי' להצלת דבר אחר כיון שמשמש בגופו חשיב לצורך גופו, [עיי"ש בהוכחת הדבר מן הסוגיא (וערמב"ן קנ"ד ב'), ויש להוסיף דלא אשכחן דשרי רבה מחמה לצל בדבר שמצוי להתקלקל בחמה דהוי הצלה מצוי', ובפשוטו עובדא דרב מרי הצלה מצוי' היא, ומ"מ אסר לי' רבא, (ועי' מ"ג א' דפורסין מחצלת להצלת לבנים ואבנים ואפי' נוקמה במלאכתו להיתר, אכתי לרבה ג"ז יש לאסור)], ויש להבין א"כ למה אסרו הצלת הכלי ע"י הכלי עצמו, דהיינו מחמה לצל, ופי' אאמו"ר שליט"א דכשאנו עושה שום פעולה בכלי, הדבר נראה כטלטול שלא לצורך, דכיון שאין סיבת ההיתר ניכרת, ואין היכר בין זה לטלטול שלא לצורך, (דהיינו טלטול דהוצאה, שזהו הקרוב יותר לאסור), לא רצו להתיר אע"פ שהצורך חשוב, ושרינן לצורך זה טלטול כלי שמלאכתו לאיסור, עיי"ש סק"ו.

ברם לכאור' נראה דה"נ שרי לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור ע"מ לסלק על ידו דבר שצריך למקומו, אפי' לרבה דלצורך מקומו אסור, ואין לומר דצורך מקומו נמי צורך חשוב הוא, וטעמא דאסור לרבה הוא משום דמיחזי כטלטול שלא לצורך, דא"כ מאי פריך לי' רבא לצורך מקומו שלא לצורך קרית לי', הא רבה נמי מודה דצורך חשוב הוא, ועוד

דכשחזרו והתירו בכלי שמלאכתו להיתר לצורך מקומו למה לא התירו גם מחמה לצל, הרי לרבה בשניהם הנדון דלא מינכר הצורך בטלטול, ודוחק לומר שיש בזה כמה חילוקים, א"ו לצורך מקומו אינו חשוב להתיר אליבא דרבה, וה"נ יש לפרש מחמה לצל לכו"ע, (וע"כ צ"ל כן אם נימא דרבא שרי רק מחמה לצל, ואסר שלא לצורך כלל, וכמש"כ אאמו"ר שליט"א שם סק"ו, ועי' לעיל סק"ו נקטנו עיקר כדברי האוסרין), [ועי' במלחמות קנ"ד ב' דמשמע לכאור' דהבאת כו"כ לצורך הצלה גרע ממחמה לצל, ולע"כ וצ"ע].

ואפשר דבאמת הנדון הוא אם הצלת כלים שלא לצורך שבת, הוי צורך חשוב להתיר הגזירה, [דלצורך שבת שרי אף לרבה ואפי' אם רק חזי לאורחים כדא"ל רבא לר"מ, עי' לעיל סק"ז], ומ"מ כשהתירו לצורך גופו לא חילקו חכמים מהו הצורך שמשתמש בו, דכיון שמותר לו לעשות דבר זה ע"י אוכלין או כלים ובגדים שלא היו בכלל הגזירה, נמצא שהכלי משמש לו לצורך גופו במקום כלי אחר, וכל כה"ג לצורך מיקרי, שהוא משמש בגופו לצרכי האדם, ולכך לא נחתו לחלק בחשיבות הצורך, כיון דעכ"פ אזיל למיעבד שימוש זה, וזהו צרכו בשעה זו, ולא חשבינן ליה כהיתר גם לשלא לצורך כיון שמהטלטול אין ניכר מהו הצורך, ורק בטלטול לצורך מקומו ומחמה לצל, אנו נפגשים בנדון

ההיתר עם חשיבות הצורך, שאין להפריד את היתר הטלטול מן הצורך שבטלטול, ומש"ה חשיב ההיתר בזה כהיתר נוסף, כיון שהחלטנו את ההיתר לשלא לצורך, - בלשון אחר קצת דבאמת הי' ראוי לאסור כל טלטול שמטרתו הצלת כלי, אלא דכשהתירו לצורך גופו אמרו דכל שימוש שהוא צריך לעשות בגוף הכלי יוכל להשתמש גם בכלים אלו, ולא ראו לנכון לחלק ולהגביל ההיתר לפי הצרכים, ואפשר שאם היו מחלקים היו צריכים לעשות חילוקים הרבה כההיא דקנים ומקלות, ולמדוד כל דבר לפי הצורך והאפשרויות, ולכך סתמו והתירו כל השימושים, ולא חשיב שהתירו שלא לצורך כיון שאין ניכר מן הטלטול מהו הצורך, אבל כשדנים על סוג היתר שהוא מוחלט לשלא לצורך, שפיר יכולים שלא להתיר ד"ז, [ולפ"ז אפשר להבין יותר הא דלא התירו בקנים ומקלות, דכיון שהי' לדבר גזירה מיוחדת וכמש"כ סק"ח, הוצרכו גם להתיר מיוחד, והיתר שמוחלט לשלא לצורך לא התירו, משא"כ במדינה שהיתר אחד כולל הכל, ולא רצו לחלק], ועדיין צריך ליישב למה שרי לאערומי וכמ"ש המ"א סי' ש"ח סק"ח בשם ירו', ויתבאר לק' ס"ק י"א בס"ד, (וערמב"ן קנ"ד ב' דמשמע שאם א"צ למקומו כדי להשתמש שם, אלא כגון שהאיסור מונח על ההיתר ורוצה להציל ההיתר מחמה לצל, לא חשיב צורך מקומו כיון שאינו משתמש במקומו, ולע"כ).

שמוזכר במתני', וממילא מובן דלאו דוקא מר, דהא אפי' במלאכתו להיתר חשיב שלא לצורך בכה"ג.

ובירור' קאמר רב הלכה כר"נ, ואם באנו להשוות דברי רב בתלמודן עם הירור', נראה דס"ל לרב דכלי שמלאכתו להיתר שלא יגנב חשיב לצורך, והיינו דקאמר דרק מר שלא יגנב חשיב שלא לצורך, והכי משמע בירור' אמתני' דריש פרקין דמוקי לה כר"נ, ומסיים דמלאכתו להיתר שרי אפי' שלא לצורך ולפ"ז לדינא אית לי' לרב כרבא, אבל לא מטעמי', אלא דס"ל דהלכה כר"נ, ולרבנן אפי' שלא יגנב שרי, ולא שמיע להירור' ר"נ דברייתא קמ"ו א', והא דאמר רב הכל מודים בסיכי זיירי ומזורי בירור' קאמר משמי' דרב מודים חכמים לר"נ בהני, ומשמע דפלוגתתן במלאכתו לאיסור, ובזה מודים חכמים דשלא לצורך אסור מפני שאין מצוי בו כלל צורך שבת, וחשיבא התעסקות מוחלטת לצורך חול, ולפ"ז יתפרש לישנא דתלמודן דאף רב סבר להא דרבא לדינא, אבל לא כוותי', והא דשרי במכבדות מחמה לצל היינו משום דבמלאכתו להיתר חשיב לצורך, ועדיין צ"ע בזה, דמ"מ הפשטות בגמ' ובראשונים דרב כרבא, שו"ר בירור' ביצה פ"א ה"ו גבי מתני' דעלי דמשמע דר"נ אסר לגמרי מלאכתו לאיסור, וצ"ע.

שם אייתו לי' שותא לכהנא כו' פרש"י מצודה, ועי' הגהות הב"ח, ולכאור'

י' קכ"ד ב' מר שלא יגנב זהו טלטול שלא לצורך ואסור, לכאור' הול"ל מר שלא יגנב אסור, דאז נמי שמעינן דלצורך גופו ומקומו שרי, ועוד דהא לא קתני איסורא במלאכתו לאיסור שלא לצורך דנימא עלה דהיינו שלא יגנב, ולפיכך אסור, ואפשר דאתא לאשמועינן דבמלאכתו להיתר שרי דהיינו שלא לצורך דמתני', אבל אי לאו דנקט זהו שלא לצורך, הי' מקום לומר דהא דאסר דוקא מר היינו משום דבמלאכתו להיתר משכח"ל צורך שבת בזה, כההיא דרב מרי דחזי לאורחים, אבל כשיש לו אף לאורחים כל הכלים אסורים, ואפשר דנקט מר דאין מצוי בו אפשרות להערים (דמידי דחוכא לא עבדינן), והיינו דקאמר זהו טלטול שלא לצורך, מפני שאין לו אפשרות להשתמש בו לצורך, ומש"ה אסור, אבל בשאר כלים אם יכול לעשות בהם שימוש, שרי להצילם שלא יגנבו, וכדאמר בירור' ביצה פ"ה ה"א ולק' בסמוך בעובדא דרב, עי' להלן, ואולי הי' מקום לומר דשלא יגנב חשיב לצורך, והיינו למידין מדרב דאסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור כלל, להכי איצטריך לפרושי דזהו שלא לצורך, א"נ הי' מקום לומר דדוקא מר דאין מצוי בו צורך שבת אסור, אבל בשאר כלים אע"פ שמלאכתן לאיסור חשיב קצת לצורך, מפני שיכולים להועיל לו לצורך שבת, מש"ה קאמר דשלא יגנב זהו טלטול שלא לצורך

כל עיקר המעשה לאגמורי הלכה הוא דעבד, ומשני דהכי א"ל כו' פי' דהוה התם שותא קמי' דרב וכדי שיבינו שצריך לסלקם מפני רב כהנא, אמר להו אייתו לי' שותא לכהנא ליתבי עלה, דהיינו שהמצב הזה כאילו נתנו לפני ר"כ ליתבי על שותא, וממילא הבינו שצריך לסלקם, או דאמר להו בתמיה וכי הביאו לר"כ שותא לישב עלי', ולפ"ז לאו לאגמורי דשרי לטלטולינהו אתא, אלא השתא מתפרש כפשוטו שיסלקו השותא מפניו, ורק כשפירשנו כפשוטו שישב על שותא הי' הדבר תמוה וע"כ אתא לאשמועין הלכתא, והיינו דקאמר תלמודא לאו למימרא דדבר שמלאכתו לאיסור כו' ולא קאמר טעמא דליתבי עלה כו' דס"ד שעיקר המעשה עשה ללמדנו, ודחי דהענין כפשוטו ולא לאשמועין מידי.

ואיבעית אימא לעולם לאותובי לר"כ עלה קאמר, והא דקשיא לן למה הושיב ר"כ על שותא התם מחמה לצל בעיא לטלטולינהו, והוצרך להערים שישב ר"כ עלי', והיינו דקאמר מחמה לצל הוה שזה הי' עיקר הצורך בטלטול, ואפשר דהיינו אותו עובדא דמייתי בירו' ביצה פ"ה ה"א מצדתא הויין פריסין והויין משתרפין גו שמשיא, אתון שאלון לרב מהו מטלטלתון, א"ל אסור ליגע בהון, חשבין עליהן מתגנין תוחתי ראשיכון ושרי לכון מטלטלתון, ואיתא נמי במכילתין פ"ד ה"ב, דגם הכא פרש"י שותא מצודה, ובאותה שבת הגיע ר"כ וא"ל רב שיתנו לו לישב על

קשה האי קורה היכי דמי אי מיוחדת לשיבה מלאכתה להיתר, ואם לאו הא סתמא לבנין קיימא ואין שם כלי עלה, ולפי' רש"י ניהא, (ועי' להלן בעובדא דירו').

שם לאו למימרא כו' פרש"י דדייק למה לי' לפרושי בהדיא ליתבי עלה, ולא נתפרש מה הדיוק, דאם באמת נתכוין רב שישב ר"כ על השותא, ודאי דהכי הול"ל, וצ"ל שהי' הדבר מובן שרב בא להשמיע הדין דשרי, ולכך הי' לו לדייק ולא להוסיף תיבות ליתבי עלה, ועו"ק הא דמשני לא הכי אמר להו שקולו כו' מהיכי תיתי לחדש שהי' מעשה אחר מכח זה, ועוד דע"כ במעשה זה לא אמר ליתבי עלה, וה"נ מצינן לדחויי שלא אמר ליתבי עלה, ועמש"כ בזה אאמו"ר שליט"א בסק"ה, ועוד צ"ב לפרש"י בהא דמשני התם מחמה לצל הוי, דמ"מ תיבות ליתבי עלה מיותר, והרי קאמר אייתו לי' לכהנא, וגם הול"ל התם בחמה הוא.

ואפשר דעיקר הדיוק הוא מהא דאותבי רב לר"כ אשותא, ואטו ליכא מטה וכסא לאותובי' עלייהו ובפרט שאין נוח ומכובד לישב על מצודה, וע"כ שבא רב להשמיע במעשה רב דאפשר לטלטל מלאכתו לאיסור לצורך גופו, והיינו דדייקנן מינה דדוקא לצורך גופו שרי, דאל"כ הו"ל לאשמועין רבותא טפי, או שהי' צריך להוסיף בלשונו כדי שלא יטעו דלצורך מקומו אסור, שהרי

המצודה, והמ"א סי' ש"ח סק"ח ציין לשמעתין ע"ד הירוש', וכמש"פ אאמו"ר שליט"א בכונתו, ומצאתי בבעה"מ שפי' כן בעובדא דתלמודן, ועיי"ש דמדמי לה למדוכה שיש בה שום, ויתבאר בזה לק' ס"ק י"א בס"ד.

יא] הא דשרי רב לאערומי בכלי שמלאכתו לאיסור להשתמש בו אע"פ שעיקר כונתו מחמה לצל, אפשר לומר דרב לשיטתו דבכלי שמלאכתו להיתר שרי מחמה לצל, ונמצא דהצלת הכלי דבר המתיר טלטול הוא, אלא דבכלי שמלאכתו לאיסור הדבר נראה כמתעסק בכלי לצורך האיסור, ולכך אין להתיר פעולה זו, אע"פ שאיסור טלטול כשלעצמו נדחה לצורך זה, ומש"ה כשמשתמש בכלי שוב אינו כמתעסק לצורך האיסור, וחזר ההיתר של הצלת כלים שדוחה טלטול, אבל לרבה ואב"י שלא התירו טלטול להצלת הכלי, אף לאחר שהתירו כלי שמלאכתו לאיסור, ש"מ דצורך הצלת כלים אינו מתיר טלטול, וכיון שכן גם אין להתיר הערמה, ואפי' במלאכתו להיתר.

ולפ"ז אפשר לבאר הא דפריך לי' אב"י לרבא ממדוכה, דס"ד דאב"י דלרבא מחמה לצל במלאכתו לאיסור אסור כמו לאב"י, וכיון שכן אף ביש בה שום אין להתיר מחמה לצל, כיון שהאמת שמתעסק לצורך המדוכה, ואין להתיר טלטול לצורך הצלת כלים, ואהדר לי' רבא דביש בה שום שרי דכיון

שאין החסרון של התעסקות לצורך איסור, חזר הדין דצורך הצלת כלים מתיר בטלטול, ואפשר נמי לומר שזה הי' ספיקו של ר"מ בבי סדיותא אם מותר להערים ולהשתמש במלאכתו להיתר כדי להצילם אליבא דרבה, ופשט לי' רבא לאיסורא דלרבה הצלת כלים אינה מתרת, וניחא בזה שלא עשה עצה זו דהיינו שיטלטלם ע"מ להשתמש באלו, ולא באותן שבביתו, [מיהו אם ישתמש בהם עתה בודאי שרי, שהרי גם אותן שבבית צריך לטלטלם], ואמנם מותר לטלטל כלי כדי להציל כלי אחר, אף לרבה, ואפי' שמלאכתו לאיסור, כמש"כ אאמו"ר שליט"א הובא לעיל סק"ט, התם טעמא מפני שהתירו כל השימושים ולא רצו לחלק, וכמש"כ לעיל שם, אבל טלטול מחמה לצל שלא התירוהו אין להערים בו, משא"כ לרבא דעצם הדבר מותר, אלא דבמלאכתו לאיסור ראוי להחמיר, מפני שאין כאן מעשה היתר, הלכך הערמה היתר גמור הוא, דכיון שמשמש בו, או שנתן לתוכה שום, אין כאן טלטול לצורך האיסור.

ברם למ"ש להלן דלא שרינן הערמה זו אלא כשבאמת יש לו אותו צורך, כגון דר"כ בא לישב ומושיבו על שותא, וכן בירו' שהוצרכו ליתן דבר תחת ראשיהם, לפ"ז אין כאן הערמה כ"כ, אלא שהי' יכול למנוע הטלטול, ולא עשה כן מפני שרצה להציל הכלי, אבל לקושטא דמילתא טלטלם

לצורך גמור, ובזה מסתברא להתיר אף לרבה.

ולכאור' הי' נראה דהטעם פשוט יותר בגדר ההיתר דבטלטול מוקצה כשמערים ועושה בדרך היתר, נתבטל המוקצה מעיקרו, כדאשכחן דככר או תינוק מהני לטלטול מוקצה, אם במת, או בכל מילי בשוכח, (וכן בדאביי ורבא קמ"ב ב' ובדשמואל ורבה קמ"ג א'), ואע"פ שלא התירו לנהוג כן בכל מוקצה, מ"מ חזינן דביסוד הרי ההיתר מועיל, אע"פ שעיקר כונתו למוקצה, (ולא מהני כאן ענין מראית העין כיון שהנדרון לאדם עצמו והוא יודע שכונתו לטלטול המוקצה), וש"מ דכיון שלאחר שהערים הרי הוא מתעסק (גם) בטלטול היתר, פרח איסור מוקצה שענינו ההתעסקות במוקצה, וכמו שהגדיר אאמו"ר שליט"א בסי"א סק"ה דגזירת מוקצה לא היתה לעשותם כאיסור חפצא, אלא הוא איסור גברא שלא להתעסק במוקצה, עיי"ש, והיינו נמי גזירת כלים דנתנו לכלים דין מוקצה, ומ"מ כשמתעסק בהם לצרכיו, זהו הככר או תינוק המתיר, שאינו מתעסק בטלטול המוקצה אלא בצרכיו, ומש"ה כל צורך שיש לו לעשות מתיר הטלטול, [וסברא זו שייכא רק בכלים], אבל כשמתעסק לצורך המוקצה עצמו אין כאן שימוש המתיר.

ויש לעי' א"כ לעולם לישתרי ע"י ככר או תינוק, דהא ודאי חשיב שימוש

בכלי זה שמעביר על ידו אוכלין ממקום למקום, ונראה מזה דהא דשרי להערים היינו שבמקום כלי שמלאכתו להיתר ישתמש בכלי איסור, כההיא דרב כהנא דיתיב אשותא, אבל כשאינו צריך לשימוש זה לא חשיב טלטול לצורך, (וכ"מ בההיא דקנים ומקלות, אלא דהתם לא הי' צורך בהצלת הכלי), ויעוי' ברז"ה, ולק' ס"ק י"ג.

ולפ"ז מיושב הגדר של ההיתר דלצורך, שאינו כדין היתר מפני ההכרח, אלא זה היתר בגדר המוקצה, וכן לצורך מקומו לא חשיב כמתעסק במוקצה, מיהו מחמה לצל ק"ק, ושמא כיון שאפשר שיצטרך לו בשבת, חשיב שמכינו לצורך, אבל קשה דאם חשבינן הכלי כעומד לצרכי שבת, למה הוא מוקצה, וכן במדוכה שיש בה שום צ"ע ההיתר של מחמה לצל, כיון דמ"מ מציל כלי שמלאכתו לאיסור, ואינו צורך שבת, גם קשה לחלק בגדר ההיתר תחלה למה התירו מלאכתו להיתר לצורך גופו ולא התירו מלאכתו לאיסור אכתי הרי הוא מתעסק בצרכיו, וכן לצורך מקומו לרבה, ואפשר ליישב בדוחק, ולכן נראה לחזור לפשטות דההיתר מפני הצורך, וכן שלא לצורך להצלת הכלי, וכ"נ מסברא דרבה בקנים ומקלות.

מסקנא דמילתא בשריותא דמחמה לצל ע"י הערמה, דלא שרי אלא כשהדבר לצורך, אלא דדרכו בכלי היתר, או בכלי המיוחד לכך, והוא נוטל אותו

בשלמא לדידי מאי אין מטלטלין לצורך מקומו, שהרי אין זו הפשטות אלא כרב יהודה.

ונראה לפרש דלאביי הא דקתני אם יש בה שום ר"ל לצורך גופו, ולא למימרא דכשיש בה שום דינה כמלאכתו להיתר, ושריא אפי' לצורך מקומו, אלא ה"ק אם יש בה שום שאז הוא לצורך גופו מותר, ואם לאו אסור, וקמ"ל דלצורך מקומו אסור, תדע דבמתני' דעלי ע"כ מפרש כן דנוטלין העלי לצורך קיצוב בשר, אבל אחר שנשתמש בו אסור לטלטלו, ולפ"ז מיושב שלא הוצרך אביי לבאר איך מתפרש לשיטתו, דלא מוקי לה באופן מסוים, אלא זהו גופא מה שנשנה בברייתא דלצורך גופה הוא דשרי, ולצורך אחר אסור, ואהדר לי' רבא דכולה ברייתא במחמה לצל, והיינו דקאמר הב"ע ולא קאמר מאי אין מטלטלין מחמה לצל, דלאביי רישא לצורך גופו ואין מטלטלין לצורך מקומו, ולרבא הכא במחמה לצל עסקינן ועלה אמרי' מטלטלין ואין מטלטלין.

ויש להקשות לאביי אם כל צורך גופו שרי, מ"ש שום דנקט, וה"נ קשיא בעלי, וכבר הקשו כן תו', ותירצו דלרביתא דב"ש נקטי', ובמדוכה נראה דלאפוקי מדרשב"ג נקטי', דקתני סיפא בתוספתא ומייתי לה בירו' רשב"ג אומר מדוכה קטנה הניתנת ע"ג השלחן הרי היא כקערה ומטלטלין אותה, והיינו לצורך מקומו לאביי, ועלה קאמר ת"ק

שבחמה, אבל לעשות בו שימוש כל דהו לא מהני, דהיינו ככר או תינוק דאסור, כדעת רוח"פ, וטעם ההיתר י"ל מפני שעכשיו הטלטול לצורך גמור, אלא שהערים לעשות צרכו בכלי זה דוקא, א"נ לרבא דוקא שרי כיון דלדידי' הצלת כלים דוחה טלטול, (וע"ע רשב"א קנ"ד ב' שאין לגרום לכתחלה שיצטרך לטלטל לצורך מקומו, ועיי"ש ברמב"ן דס"ל (כהרז"ה) דשרי).

שו"ר עוד בסוגיא מ"ג ב' דעבדינן הערמה לטלטול כלי לצורך דבר שאינו ניטל, ע"י שגורמים שיהא לצורך חי עיי"ש, והתם נמי אחר שחם להם באמת צריכים למטה ומחצלת.

יב קכ"ג ב' איתיבי' אביי מדוכה כו' פי' תו' בשלמא לדידי מוקמינן לצורך מקומו, וכבר הקשו הראשונים ז"ל במאי ניחא טפי לאביי מלרבא כי היכי דלאביי מתפרש החידוש דביש בה שום מטלטלין אותה לצורך מקומו, ה"נ לרבא מחמה לצל, וכבר נתבאר לעיל סק"ד במה שלמדו הראשונים ז"ל מזה אליבא דרבא, ולכאו' נראה מסתמות הגמ' דאביי לא מוקים לה כר"נ, דהי' לו לפרש בשלמא לדידי' כו', ובפרט בשמעתי' שלא הוזכר ר"נ כלל, ועוד דמתפרש דומיא דמתני' דעלי, והתם רבה נמי לא אוקמה כר"נ, ואם ס"ל דדמי לסיכי זיירי ומזורי א"כ לרבא נמי ניחא ומסתמות הגמ' נראה דאביי לא מוקים לה כעין אוקימתא דרבא, דא"כ הו"ל לפרושי

מטלטלין אותה לצורך מקומה, דסתמא דמילתא הרי הוא צריך גם למקומו של השום, דאם ינער השום ויסלק רק המדוכה, ג"כ לא יוכל להשתמש במקומה, וא"כ נמצא שהמדוכה משמשת לצורך השום כדי להעבירו ממקום זה, וכל כה"ג יש לחשבו כצורך גופו, ועדיף מיני' כיון שבטל לאוכלין, וכיון שכן אין כאן שום חידוש בהא דיכול להעבירה לצורך מקומה, וא"כ אין מבואר בברייתא דע"י השום הו"ל המדוכה עצמה כמלאכתה להיתר, וכדמתפרש לרבא, וצ"ע בדברי הראשונים ז"ל שפי' כן אליבא דאביי.

ודאתאן עלה מיושב טפי פירושא דאביי, דהכי קתני אם יש בהם שום מטלטלין אותה לכל מילי, משום דלעולם לצורך גופו הוא, ואפי' אם כונתו לצורך מקומה, מ"מ המדוכה משמשת את השום בטלטול זה, והו"ל לצורך גופו, ואם לאו דהיינו שאינו לצורך גופה אין מטלטלין אותה, ומיושב נמי פירושא דרבא, דכיון דביש בה שום אין לפרש שמטלטלין אותה לצורך גופה בשימוש אחר, א"כ מתפרש מטלטלין אותה שלא לצורך השום, וע"כ היינו מחמה לצל (דשלא לצורך כלל אפי' במלאכתו להיתר אסור), וע"ע לק' ס"ק י"ד.

ויש לעי' לרבה דמוקי לה כר"נ, למאי קאמר רשב"ג הרי היא כקערה ומטלטלין אותה, הא אפי' קערה אין

דאע"פ שמשמשין בה להניח השום בתוכה, מ"מ דינה כמלאכתו לאיסור, ודוקא בשעה שהשום בתוכה שרי לטלטלה, אבל לא לסלקה מע"ג השולחן, השתא ניחא דהב"ה מיושבת לאביי טפי מלרבא, דלאביי (וכן לרבה), הכל מפורש בברייתא דאין מטלטלין מתפרש לגמרי, דמלבד הא דיש בה שום, דהיינו לצורך גופו אין מטלטלין כלל, אבל לרבא אפי' אין בה שום מטלטלין אותה, אלא דהב"ה מחמה לצל.

ובאמת אף לאוקימתא דרבה דר"נ היא, מתפרש מטלטלין אותה לצורך השום, דהא ר"נ אפי' במלאכתו להיתר לא שרי אלא צורך תשמישו, ואף למאי דפריך מינה אביי לרבה, דוחק לומר דמטלטלין אותה היינו לצורך גופה, דהא יש בה שום, ואין דרך להשתמש בה אז לצורך אחר, וע"כ דמטלטלין אותה לצורך השום, [דלצורך מקומה נמי דוחק לאוקומה, וכמ"ש להלן, ומחמה לצל אסור לאביי, דלא עדיף מכלי שמלאכתו להיתר], וכיון דע"כ לא מיירי בצורך גופה לדבר אחר, עם השום, שפיר אוקמה אביי דיש בה שום סימנא הוא ור"ל לצורך גופה, (דלצורך השום פשיטא, דבטל לשום כמו ככר או תינוק, ואם באנו לומר דדוקא שום, נצטרך לפרש לצורך מקומו או מחמה לצל, ואין מטלטלין לגמרי משמע).

ולכאור' נראה דאביי לא מצי לאוקומה כרבא, ואם יש בה שום

ההיתר שלהם, ונפ"מ שיכול ליתן לכתחלה תבשיל בקדירה כדי לטלטלה מחמה לצל, אבל ככר בקדירה לא מהני, אלא שכשצריך כלי לטלטל הככר יכול להערים ולטלטלו בקדירה, וכמשנ"ת לעי' ס"ק י"א.

ויעוי' ברז"ה דכ"ל הערמה ע"י שום, עם הערמה ע"י שימוש, ולכא"ל לפ"ד שרי לטלטל כלי ע"י ככר או תינוק, ומ"ש דלרבה ואביי לא מיתוקמא במחמה לצל, לאו משום דע"י שום אסור מחמה לצל, (וכדעת הרמב"ן דלא עדיף ממלאכתו להיתר), אלא דטפי הו"ל לאשמועינן במלאכתו להיתר דאם לאו אין מטלטלין אותו, אבל ע"י שום אין כ"כ חידוש במלאכתו לאיסור טפי ממלאכתו להיתר, דעיקר הסברא דככר או תינוק אשכחן בכל מוקצה, מיהו נראה מדבריו ז"ל דאין הטעם משום דבכלים הקלו דמהני ככר או תינוק, אלא כמו שהזכרנו לעיל ס"ק י"א דכשמשמש בכלי, אפי' בהערמה, לא חשבינן לי' כעוסק בטלטול הכלי, אלא כעוסק במלאכתו ע"י הכלי, וסברא זו שייכא טפי בכלי שמיועד לשימושי האדם, אבל כשמשלטל ככר או תינוק ע"י מת ושאר מוקצה, נחשב האדם כמשלטל את המת ועל גבו את הככר, דרק כלי המיועד למלאכה כזו נעשה אמצעי הפועל ואינו כמיטלטל, ולפ"ז ניחא דלאו בכל מילי מהני ככר או תינוק בגזירת כלים, כגון אם יניח תינוק במדוכה או ככר על בי סדיותא, לא מהני, דלא חשיב כמשמש בהן עתה לצורך גופן, אלא דמו

מטלטלין לצורך מקומה לר"נ, ואי להניח בה מידי אחרינא, אם צורך תשמישה הוא לר"נ נמי שרי, ולא משמע דפליגי אם דרך להניח במדוכה קטנה אוכלין אחרים מלבד הנכתשין, אלא משמע דהנדון עד כמה חשוב השימוש הזה שמביאין בו השום לשלחן להחשיבו גם מלאכתו להיתר, ואפשר דמודה רבה דרשב"ג כרבנן ס"ל, אלא כיון דשמע לי' לר"נ דאמר דמדוכה חשיבא מלאכתו לאיסור, קאמר דמדוכה קטנה הניתנת ע"ג השלחן חשיבא כמלאכתה להיתר, ולרבנן מטלטלין אותה אפי' שלא לצורך, שו"ר דל"ק דלר"נ אסור לטלטלה כשאין בה שום אפי' כדי להניח בה שום כיון דמלאכתה לאיסור, וכדעת רש"י וש"פ, ורק אגב השום מטלטלין אותה, ולרשב"ג שרי, [ומ"מ נראה דרשב"ג כרבנן ס"ל].

יג' שם הב"ע מחמה לצל, פי' הרמב"ן דמדוכה בזמן שהשום בתוכה דמיא לקדירה שהתבשיל בתוכה, דכ"ז שמשמשת תשמיש ההיתר שלה, לא חשיבא כמלאכתו לאיסור, ולפ"ז אין כאן טלטול בהערמה ע"י השום, אלא היתר גמור הוא, דלא חשיב כמטלטל דבר שמלאכתו לאיסור, אבל אם יתן במדוכה או בקדירה ככר (או תינוק) אסור לטלטלם, ואע"פ שאם הוא צריך להם לטלול הככר שרי, דגם אז אינו כמלאכתו להיתר, אלא כמשמש בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, משא"כ בשום ותבשיל שאז הם משמשים את שימוש

הרמב"ן והר"ן לאיסור, ובאמת גם הרא"ש בתשו' הביא שתי דעות, ולכן נראה דאין להקל, ועי' לעיל מש"כ בזה.

ולכאור' נראה דטעמי' דהראב"ן (שהוא המקיל בתשו' הרא"ש) לחלק בין גזירת כלים, דבאמת אינם מוקצה אלא דלמיגדר מילתא אסרום, לבין מוקצה גמור, אבל אף קודם התרת כלים שרי במדוכה כדאמר ר"א קכ"ג ב', וכמו שהוכיח הגרע"א ז"ל מקו' דאביי קכ"ג א', דאע"פ שעדיין אסורין לצורך גופו ומקומו, מ"מ ע"י ככר או תינוק התירו, [וצ"ע לפ"ז אם גם בתחלה שכל הכלים היו אסורים, התירו ע"י ככר או תינוק], ולפ"ז גם מוקצה מחמת ח"כ, שנאסר רק בגזירת נחמי', [כדמשמע במתני', וכ"מ בירו' דבראשונה היו כל הכלים ניטלין, ועי' לק' ס"ק י"ח דהדרי מזה], יש להתיר ע"י ככר או תינוק, אבל מוקצה מחמת איסור אע"פ שהוא כלי אינו ניטל ע"י ככר או תינוק, דהחילוק הוא בין מוקצה לגזירת כלים, ולפ"ז מיושב שפיר פסק השו"ע גבי נר, ומיושב נמי משה"ק הגרע"א ז"ל מקו' דאביי, ובתשו' סי' נדחק לאוקומי דאביי דלא כרב אשי קמ"ב ב', ולמש"כ אין החילוק תלוי בשריותא דגופו ומקומו, אלא בחומר האיסור, מיהו יש מקום לדון דנהי דגם מסר הגדול ויתד ש"מ היו מותרין קודם גזירת כלים, מ"מ הטעם שלא חזרו והתירו הוא משום מוקצה דמיוחד להו מקום, ואיכא למימר דחזר לכלל דין מוקצה, ואביי ור' אלעזר מיירו רק בכלים

לטלטולם, ע"י מת ולבינה וארנקי, והיינו דמדמי לה הרוז"ה לשימוש בכלי כההיא דאייתו שותא לכהנא, שו"ר ברז"ה לקמן שכ' בהדיא דלא מהני ככר או תינוק בכלים, ודוקא מדוכה ע"י שום דמי לקדירה ע"י בשר, וצע"ע בדעתו ז"ל אם זה כמש"כ או כדעת הרמב"ן, ונפ"מ אליבא דרבה ואביי, דלכאור' נראה מדבריו דשרי אפי' מחמה לצל, וש"מ דכל דשרי לצורך השום שרי נמי להערים, וצ"ע.

וכ"ז כשמכוין לטלטול המדוכה, אבל כשכונתו באמת לטלטול השום, לכאור' הי' נראה דבכה"ג שרי בכל מילי, דכיון דחזינן דככר או תינוק מהני, אלא שלא התירו אלא במת או בשכח, ש"מ דמה שהאיסור מתבטל להיתר ומשמשו, מבטל מיני' שם מוקצה, וכשהאמת שהאיסור משמש להיתר אין לאסור, מיהו ממדוכה אין ראי', דלמאי דפריך מינה אביי קכ"ג א' מצינו רק דחשיבא כמלאכתו להיתר, וכן לר"א דמוקים לה קודם התרת כלים, היינו היתר שלישי, ונפ"מ קודם שהתירו כלי שמלאכתו להיתר, מה הי' דין מדוכה שיש בה שום, ולעיל סק"א הוה פשיטא לן להיתרא אבל הדבר צלע"ע, ומ"מ נראה כן כדתנן צ"ג ב' שהכלי טפילה לו ופטור על הכלי, ועי' לק' ס"ב סק"ו.

שו"ע סי' ש"ח ס"ה יש מתירין לטלטל כלי כו' ע"י ככר או תינוק, כבר כתב במ"ב ס"ק כ"ו דהרבה ראשונים חולקין ע"ז, ויש להוסיף דגם דעת

שחזרו והתירום, דזה מורה שבקל יש להתירם וה"ה ע"י ככר או תינוק.

יד שם איתיבי' ושוין שאם קצב כו' בפשוטו משמע דלא קיבל אביי דברי רבה דעלי דמי לסיכי זיירי ומזורי, דאל"ה מאי פריך לרבא, וצ"ע א"כ מ"ט דב"ש, ובפשוטו משמע בסוגיא דביצה י' א' י"א א' דיש חידוש בדברי ב"ה דשרו כלי שמלאכתו לאיסור, [אלא דעדיף משאר מוקצה, דאיכא תורת כלי עליו, ובזה קל יותר להתיר לצורך יו"ט], ובתו' ביצה י"א א' אמתני' הק' מ"ט דב"ש, ותירצו כדרכה, ומשמע דאביי ורבא לא פליגי עלי' בהא, וכן בירו' שם מסייע לרב ממתני' דלא שריא אלא לשמחת יו"ט, שו"ר ברא"ש שם בשם ר"י עיי"ש, וכ"כ המג"א סי' תצ"ט ס"ק י"א, [ועיי"ש שם דלדינא אפשר דגם הרי"ף [שהביא שם אוקימתא דרבא] מודה, אבל זה צ"ע לחדש בלא ראי' ממתני'], ועבבה"ל שם שם דמשמעות הרשב"א וסתימת הרמב"ם דעלי דינו ככל כלי שמלאכתו לאיסור, ומצאתי בר"ן שם שם טעם אחר לדברי ב"ש דמיחזי כעובדין דחול, [ועי' הלשון בשו"ע שם שעלי הוא דף עב וכבד, ומה"ט י"ל דאסרו ב"ש משום דאיכא טירחא ואין דרך לטלטלו מפני כובדו, ולכך חשיב עובדין דחול], ולפ"ז מיושב נמי הא דהי' מקום לאסור אפי' תברא גרמי לב"ש, דכיון דהם כלים כבדים הוי כעובדין דחול אע"פ שמלאכתן להתיר, והא דאיצטריך לאשמועין שאם קצב עליו

בשר אסור לטלטלו מחמה לצל, צ"ל דהי' מקום לומר שהתירו הצלת כלי זה שהוא לצורך יו"ט כשאר כלים שמלאכתן להתיר, א"נ הי' מקום לומר דטעמייהו דב"ה משום דס"ל דעלי חשיב מלאכתו להתיר, דנימא דס"ל דמותר לכתוש בו ע"י שינוי, קמ"ל דאע"פ שמלאכתו לאיסור שרו.

ברם אכתי קשה קו' הירו' מדקתני דוקא לקצב עליו בשר, וכן הק' תו' בשמעתין, ודוחק לומר דלרבנותא דב"ש נקטי', דאם ב"ש באו לחדש כאן סברא דטלטול עלי' יש בו משום עובדין דחול, לא נוסף חידוש במה שאסרו לשמחת יו"ט, שזה נדון בפ"ע, ואין לקבוע נדון זה בפלוגתייהו עם ב"ה, דס"ל דלא חשיב עובדין דחול כלל ואפי' בשבת שרי, ומצינן למימר דבאמת ב"ה מודו דבשבת אסור משום עובדין דחול ורק משום שמחת יו"ט התירו, אבל א"כ אסור לטלטלו כלל, ואמאי אוקמה רבא מחמה לצל דוקא, ועו"ק מסוגיא דביצה י' א' דמייתי ממתני' דב"ה שרו טלטול מוקצה לצורך שמחת יו"ט, ודחי דהתם כלי הוא אבל שאר מוקצה לא שרו, ואם איתא דהנדון משום עובדא דחול, ולכל מילי נמי שרו ב"ה לטלטלו, ואפי' בשבת א"כ מאי מייתי ממתני' כלל, ועו"ק מה עובדין דחול שייך בתברא גרמי, אדרבא עובדין דשמחת יו"ט הוא, ובאמת בדברי רבה קכ"ג א' משמע דפשיטא לי' דעלי דמי לסיכי זיירי ומזורי, אלא שנתחדש לו דהכל מודים

לאשמועיןן איסורא לצורך מקומו, דאי לצורך גופו לשימוש אחר, לא הו"ל למיתליי' באם קצב עליו בשר, אבל השתא מתפרש דלהחזירו ממקום שקצב עליו בשר אסור, דלא התירוהו לגמרי (סופו משום תחלתו) לשמחת יו"ט, והיינו דפריך לי' לרבא דלדידי' צורך גופו ומקומו חד הוא, שאם התירו לצורך גופו ראוי להתיר להחזירו משם, ואמנם יש לדחות דלא התירו אלא ההכרח לשמחת יו"ט, לא ניחא לי' לרבא לומר כן, דא"כ גם לאביי ניחא דלא חזרו והתירו אלא ההכרח לצורך גופו, א"ו ס"ל לרבא דצורך גופו ומקומו חד הוא, דהכל בהיתר אחד ראוי להתיר, והכא נמי אם קצב עליו בשר שרי להחזירו לצורך מקומו, והא דקתני שאסור לטלטלו היינו מחמה לצל, ובין לאביי בין לרבא קמ"ל דלא משוו לי' ב"ה כמלאכתו להיתר, לאחר שקצב עליו בשר, דהי' מקום לומר שאם נצרך לו לשמחת יו"ט הותר לגמרי, ואפשר דגם לרבא החידוש רק כשהטלטול לצורך קיצוב גורם לו שיתקלקל או יגנב משם, ויש להוסיף דהא עלי קפיד עלי' ומיידח לי' מקום, והי' מקום לומר דמשום שמחת יו"ט יש להתיר להחזירו למקומו שלא יתקלקל, שלא ימנע מליטלו, [מיהו כ"ז אינו מוכרח, דודאי י"ל דנהי דצורך גופו דעלמא שוה לצורך מקומו, אבל צורך דשמחת יו"ט עדיף מינייהו שהרי דחי מוקצה מחמת ח"כ, ומש"ה אין היתרו מחייב להתיר לצורך מקומו, אלא

בהו, וכיון שכן לית לן לשוויי פלוגתא במציאות בד"ז, וכן בירו' משמע דפשיטא לי' דדמו אהדדי, ואין לחדש פלוגתא בזה, וגם נראה דמה"ט לא אוקמה ר"א קודם התרת כלים, דכו"ע מודו לדרכה, ועו"ק דמלישנא דושוין משמע דהתם מודו ב"ה לב"ש, ואי טעמייהו משום עובדין דחול, הא לא מודו להו ב"ה.

ואפשר דשפיר יש לקיים הא דפשיטא לי' לרבא ולירו', גם לאביי ורבא, והיינו טעמא דב"ש דאסרי, דלא ס"ל להתיר מוקצה משום שמחת יו"ט, וב"ה דוקא לקצב עליו בשר שרו, אבל לצורך גופו אסור, [דלא נתבטל ענין המוקצה בהא דדחי לי' שמחת יו"ט, כמו סכין של מילה], וזה נלמד מדקתני לקצב עליו בשר דוקא, דמוכח מזה שהנדון דמתני' הוא משום שמחת יו"ט, וכן ברייתא דושוין אתיא לאשמועיןן דמודים ב"ה דחשיב מוקצה אף לצורך גופו, ונראה דהיינו דקמ"ל אביי בביצה שם דמודו ב"ש בתברא גרמי דלא נימא דטעמייהו משום טרחא דדלמא מימליך, וא"כ לא התירו ב"ה אלא חשש זה, וקמ"ל דדוקא מוקצה אסרו ב"ש, וש"מ דב"ה שרו אפי' מוקצה, ומבריייתא דושוין גמר לה אביי, דמאותו טעם שוין לאסור.

והא דאבותי' לרבא היינו ממשמעות הבריייתא דקתני שאם קצב עליו בשר אסור לטלטלו, וע"כ אתיא

דלמש"כ סברת רבא היא שהכל היתר אחד השימוש והחזרה למקומו].

ולפ"ז מדוקדק לישני' דאביי דכד פריך לרבה פתח במתני' דב"ש וב"ה, [כגרסא דידן], משום דמהתם לחוד קשה מ"ש לקצב עליו בשר, אלא דניחא לי' לאתויי ברייתא דושוין ששם מבואר דפלוגתתם בהיתר מוקצה לשמחת יו"ט, אבל לרבא פריך רק מושוין, דרישא ניחא נמי לרבא כדמשני רבה, ורק ממשמעות דושוין קשה, (מיהו בלא"ה י"ל דבתחלת הסוגיא מייתי גם המשנה, ואח"כ סומך על מה שהביא לעיל).

ודאתאן עלה אפשר לומר דגם בברייתא דמדוכה מודו אביי ורבא דאתיא כר"נ, דודאי משמע דשלא לצורך השום אסור לטלטלה, והיינו ר"נ דברייתא, ומ"מ הדר פריך לי' לרבא מדקתני ואם לאו אין מטלטלין אותה, דמשמע שאם טלטלה לצורך השום ואכלו, אינו יכול להחזירה לצורך מקומה, דאין בה צד טלטול בלא שום, ודחי רבא דאין מטלטלין היינו מחמה לצל, ואכתי ר"נ היא, דמשמע דבלא שום אין מטלטלין אותה אפי' לצורך גופה, מיהו זה יתכן רק אם נימא דרישא קמ"ל דאם יש בה שום מטלטלין אותה מחמה לצל, דע"י השום עדיף ממלאכתו להיתר, דהא לר"נ אין כלי ניטל שלא לצורך, וקצת ל"מ כן, וכן מדרשב"ג דסיפא, א"ו רבא מוקי לה כרבנן והיינו דקאמר הב"ע,

וזה כפי' הראשונים ז"ל וכמשנ"ת לעיל סק"ד י"ב.

ולתאמור מיושב נמי הא דאותבי' אביי הכא ולקמן, דאיכא שני אופנים לפרושי ברייתא דמדוכה כרבה או כר"א, והנה אביי מוכיח מהברייתא דיש חילוק בין צורך גופו לצורך מקומו, וסבר אולי יודה לו רבא דעכ"פ הי' זמן שלא התירו עדיין צורך מקומו, ואז תתפרש מדוכה דביש בה שום הו"ל מלאכתה להיתר, אלא שעדיין לא התירו לצורך מקומו, ולק' פריך לי' דנוקים מדוכה כר"נ דעכ"פ לדידי' נימא שיש חילוק בין גופו למקומו, וכן מברייתא דעלי רצה להוכיח דיש מקום לחלק ביניהם לגבי שמחת יו"ט, וממילא אפשר שיודה לו רבא בחזרו והתירו או אליבא דר"נ, מיהו ערשב"א בזה.

ולכא"ו יש ללמוד מפי' זה דסכין של מילה מותר לטלטלו לצורך מקומו לאחר המילה, כמו עלי שהוא מוקצה מחמת ח"כ והתירוהו לשמחת יו"ט, ולרבא אמרי' דגם החזרתו למקומו בכלל ההיתר, וה"נ החזרת הסכין כשצריך למקומו בכלל ההיתר של הבאתו, [שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א סי"ב סקי"ב ד"ה וזו עיי"ש], ואמנם יש מקום לחלק בין היתר דשמחת יו"ט דכשדנו להתיר דנו גם על מקומו לרבא, אבל מילה דדחיא שבת לא דנו להתיר בה טלטול, וא"כ צורך מקומו דלא נצרך למילה נשאר באיסורו, אבל יש גם סברא

הגדול ניטל בשני בנ"א, שאוחזים אותו בשני צידיו, והעץ בינתיים.

ולפ"ז מיושב מה שיש לקדק לעיל בדר"נ ואביי למה אמרו כיתד ש"מ, ולא אמרו כמסר הגדול שהוא נשנה תחלה במתני', וגם אביי מיידי בחרבא וסכינא, דדמו למסר, אלא כיון דמסר אינו מפני פגמו כ"כ, שאינו קרוב ליפגם, אלא שאינו ראוי לשאר השימושים, מפני גדלו, וזהו הגורם שיחשב חסרון כיס, והני דקאמרו טעמיהו מפני הפגם, מש"ה מדמו להו ליתד ולא למסר.

ויש להסתפק אם גם כלי שמלאכתו להיתר נאסר בשני בנ"א, ולכאור' בסברא מיושב לומר דדוקא בכלי שמלאכתו לאיסור דנו, מיהו אפשר דבסיבת הגזירה הי' ראוי יותר לאסור כלים גדולים, דאושא מילתא וטלטולם מיחזי כמלאכה ולכך התירום רק באחרונה, שו"ר ברש"י ד"ה עד שאמרו, דמשמע שאף מלאכתו להיתר בכלל, וכ"ה פשטא דמילתא, ולכאור' נראה דלא שייכא בנדון דחלתא ל"ה א' דבכוורת שייך בנין ולכך בת תרי ותלתא כורי חשיבא כקבועה, אבל בכלי העשוי להשתמש [כגון מסר הגדול] אפי' גדול טובא לא שייך בי' האי טעמא, והכא הנדון בגזירת נחמי' דכלים העשויים לתשמיש הרגיל התירו, אבל כלים גדולים השימוש בהם מורה על מלאכה, וכהיא דמביאים הערימות ועומסים על

לאידך גיסא דסכין של מילה מיוחד לכך, ואינו מיוחד למלאכה אחרת האסורה, [ועי' לק' ס"ק י"ח דהני אסירי קודם גזירת כלים, ולפ"ז מיושב טפי כדברי הראשונים ז"ל דאביי ורבא לית להו דרבה].

טו שם ועדיין בידו אחת אין כו' ועדיין באדם אחד כו' הלשון מוכיח דעד שאמרו אינו היתר נוסף אלא תוספת באותן שהתירו, דאל"כ הול"ל חזרו והתירו ואמרו כל הכלים כו', ועוד דאם באנו לומר שזה היתר נוסף דהיינו לצורך מקומו ומחמה לצל, הרי זה אינו מבואר במ"ש עד שאמרו כל הכלים ניטלין, והול"ל עד שאמרו כל הכלים ניטלין שלא לצורך, א"ו חידושא דעד שאמרו הוא בהא דכל סוגי הכלים ניטלין, ויש לעי' מנ"ל לאביי ורבא לפרושי דכלים גדולים היו אסורים, ומצינן למימר דמסברא קים להו דאם הי' שייך חילוק בכלים שהתירו, הוא בין גדולים לקטנים, ואפשר דמתני' רומזת לזה בהא דקתני מסר הגדול, דלכאור' במסר עיקר הקפידא מפני גדלו, שהרי הוא עשוי לחתוך בו, אלא לפי שאינו ראוי כ"כ לשימושים הרגילים, קפיד עלי' שלא להשתמש בו לצרכים הרגילים, ולכאור' לא הו"ל לתנא למיתני ד"ז לדוגמא של חסרון כיס, כיון שהסיבה הוא בגודל ולא בגוף הכלי, משא"כ יתד ש"מ, ומזה הבינו דבא לרמוז דאפי' כלים גדולים התירו, ורק מסר הגדול נאסר, ונראה לפ"ז דמסר

החמורים, ומה"ט נראה דתלוי בשימוש בהם, ולא דוקא בגודל הכלי, וכמש"כ לעיל דמסר הגדול חשיב בב' בנ"א, מפני שדרך חתיכת הקורות על ידו הוא בשני בנ"א, ואע"פ שיתכן דגם אדם אחד יכול לטלטלו, וצ"ע בסוגיא קכ"ב א' (דלכאו' מדהדר בעי בקרונות משמע דבפמוטות פשט לי' להיתרא, ולע"כ), ובתו' ל"ה א' בכ"ז.

ולפ"ז מש"כ דמסר הגדול דרך לחתוך בו בשני בנ"א, ש"מ דאביי נמי מודה דאפי' בשני בנ"א שרי, וה"נ מסתברא דהא כל הכלים, וחורץ קתני, ואין מקום לחלק ב"כל" דקתני ולומר בסברא דדוקא שתי ידיים ולא שני בנ"א, [ברם הראשונים ז"ל לא פי' כן, וצ"ע], ולפ"ז פלוגתא דאביי ורבא היא אם בתחלה הי' ראוי לאסור שתי ידיים, ולכאו' פלוגתא אחריתי היא ולא תליא בפלוגתתם, ודוחק, ואפשר דכיון לס"ל לרבא דכשהתירו לצורך, כל הצרכים בכלל, אפי' לצורך מקומו, אין ראוי לחלק באדם אחד בין ידו אחת לשתי ידיים, אבל לאביי שהתירו לצורך גופו דוקא, א"כ לא התירו אלא הצורך היותר חשוב, ודלא מיחזי כמשא, אלא כשימוש, הלכך יש לאסור בב' ידיים שאינו שימוש הרגיל, וגם מיחזי טפי כמשא ומלאכה.

ויש להוסיף דהנה אביי ורבא פליגי במתני' דר"פ דקתני נוטל אדם קורנס כו' דלאביי מתפרשא מתני' דוקא

כדקתני, אבל לצורך מקומו לא, ולרבא כל שהוא לצורך בכלל המשנה, אלא דלצורך מקומו שוה בכלם, ולכך לא שנאו התנא, ועלה קתני ר"י אומר כל הכלים ניטלין לאוסופי היתר אחרון של שתי ידיים וב' בנ"א, הלכך לאביי דמתני' דוקא קתני, והתם קתני רק כלים הניטלין בידו אחת, יש לפרש דעדיין רק בידו אחת מותר, דאל"כ הו"ל לתנא לאשמועינן כל מאי דשרי קודם דברי ר"י, אבל לרבא דמתני' מתפרשת כל שהוא לצורך, ולא דוקא כדקתני, אין ללמוד מזה לחלק בין ידו אחת לשתי ידיים, ויש לנקוט יותר דכל שבאדם אחד לא חילקו, ואפשר שרמזו התנא בהא דקתני נוטל אדם קורנס, ולא קתני כבכל המשניות לשון ניטל וניטלין, והול"ל הקורנס ניטל לפצע כו', אלא דאתא לאפוקי שני בנ"א, (ונוטל אדם את בנו קמ"א ב' התם קמ"ל דבנו דוקא).

שם א"ל רבא מכדי התירו קתני מ"ל צורך גופו כו', פי' כיון דאין שום משמעות לומר דדוקא גופו התירו, אין לנו לחלק מסברא ביניהם, דודאי תרוייהו צורך נינהו, והיינו דקאמר מכדי התירו סתמא קתני, (ולאפוקי ממתני' קמייתא דקתני בה צורך גופו).

בהא דס"ל לאביי דיש להתיר תחלה מלאכתו לאיסור לצורך גופו, קודם שנתיר מלאכתו להיתר מחמה לצל, ולרבא איפכא, כבר נתבאר הטעם לעיל

דקאמר מפני שהוא תקוע, אבל הכונה לטלטול גמור, וכ"נ שהרי יש עליו כזית בשר, ועי' שעה"צ סי' תקי"ח ס"ג, ולע"כ בסוגיא שם], ובלא"ה צ"ע שהרי התליי' בפתח שני ודאי עושה בידים.

וביאור פלוגתתם נראה דהא ודאי אף בזמן גזירת כלים נעלו פתחיהם, וע"כ דנגר לא נאסר, ואפשר דכיון שאינו כלי, מפני שעשוי לשמש עם הקרקע, אינו בכלל הגזירה, ולא דמי לקנה של זיתים דטהרתו מפני שהוא פשוטי כלי עץ, דזה דין בהלכות טומאה, דבעינן כלי קיבול (דחשיב טפי), אבל האי דטהרתו מפני שאינו כלי טלטול אינו בכלל הגזירה, ועי' בסוגיא לק' קכ"ו א' ובתו' שם, דלפ"ז אפשר שהיו קושרין הנגר, ונגמר מהכא דזה שרי, והנה נגר שיש בראשו גלוסטרא טמא כדתנן ברישא דמתני', והיינו מפני שראוי לדוך בו כמש"פ רש"י, ונמצא דזה שראוי לדוך בו משוי' ל' תורת כלי לקבל טומאה, אבל בשימוש ההיתר שלו אינו כלי, ובזה נחלקו ר"י ור"ט אם לענין טלטול דינו ככלי שמלאכתו להיתר דעכ"פ עיקר שימושו לנעילת הדלת, או"ד כיון דהתורת כלי שבו הוא רק מפני שימושו לדוך ראוי להחמיר בו, וקאמר ר"י שאסור לטלטלו סתם בחצר, דלא הותר כלי זה, מיהו שימוש פתיחה ונעילה שרי, והיינו דקמ"ל שומטה מפתח זה ותולה בחבירו, דג"ז התירו, דהי' מקום לומר שרק לדלת שנעלו בו שרי להחזירו, אבל לטלטל ממקום למקום

סק"ו, דלרבא שלבסוף עכ"פ התירו גם מחמה לצל, מסתברא שזה התירו תחלה, מפני שזה אינו קרוב לחילול שבת ככלי שמלאכתו לאיסור, אפי' לצורך גופו, ואף אביי מודה בזה דיותר קל להתיר כלי שמלאכתו להיתר לגמרי, מבחינת הגזירה של נחמי', אלא דס"ל שלא ראו לנכון כלל להתיר לצורך הצלת הכלי, אפי' לאחר שהתירו כלי שמלאכתו לאיסור, ולא מפני שהסדר הראוי הוא איפכא, [וכדס"ל לרבא שלא התירו שלא לצורך כלל, אע"פ שמטעם הגזירה זה קרוב יותר להתיר מכלי שמלאכתו לאיסור, אלא דשלא לצורך לא ראו לנכון להתיר], ועיי"ש מש"כ דתליא בפלוגתא דרבה ורבא, דמתני' מוכחא לכו"ע שלא התירו לגמרי בלא הגבלה.

טז] קכ"ד א' נגר שיש בראשו גלוסטרא רי"א שומטה מן פתח זה כו' כל הוצאת נגר מן הפתח מיקרי שמיטה, כדלק' קכ"ו א' כל שאינו קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו כו', ולאו דינא קאמר אלא שדרכו לשומטו, וה"נ יש לפרש בשמעתין דשומטה לאו דינא קאמר, אלא כמו שולפה ומוציאה, ונראה דכל דבר התקוע בחוזק קרי להוצאתו שמיטה, כדלק' קמ"א ב' שומטין מנעל מע"ג אימום, ואין שומטין, ולעיל מ"ד ב' מוכני שלה בזמן שהיא נשמטת, ולק' קנ"א א' שומטין את הכר מתחתיו, ופרש"י בשמעתין לא נתפרש, [מיהו עי' ביצה כ"ח ב' וברש"י שם, ולגרסת הרי"ף והרא"ש נראה דהתם נמי שומטו

גרע מכלי שמלאכתו להיתר, [דהא אפי' מיוחד לאיסור ולהיתר דינו כמלאכתו להיתר, כמ"ש המ"א סי' ש"ח סק"ט, וכ"מ בדרשב"ג גבי מדוכה עיי"ש, והכא עיקר שימוש להיתר], וע"כ דרק קודם ההיתר ראשון נחלקו, ומשום דפשיטא לכו"ע שמותר לנעול בו את הדלת, אלא דר"י סבר שלא התירו אלא הנעילה והפתיחה, ור"ט סבר שהותר לגמרי כשאר כלים המותרים, [ול"ק לישנא דכל הכלים, כיון דעל אופן ההיתר קאי, וממילא מובן דאכלים המותרים קאי, וה"ק היתר כלי זה כהיתר כל הכלים בלא חילוקים].

הא דקאמר ר"ט ומיטלטל בחצר, היינו לאפוקי מדר"י שהתיר רק להעבירו מפתח זה לפתח זה דרך החצר, קאמר ר"ט דשרי לטלטלו להדיא בחצר, מיהו ע"י ע"ו ב' דקתני נמי אתכשיטין הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר והתם בחצר דוקא עיי"ש, ועי' קכ"ה א' ובתו'.

שם דאר"י בחצר שאינה מעורבת עסקינן כו', יש להבין מה ראו לשנות מחלוקת זו בגלוסטרא, ואפשר דנגר שאין בראשו גלוסטרא לכו"ע דינו כמאני דבתים, שהוא חלק מן הבית, ואע"פ שתוך הפתח כלחוצ, מ"מ הדלת והנגר עצמם ודאי שייכי לבית, ואסור להוציאם לחצר, אבל כשיש בראשו גלוסטרא שאז הוא כלי, בזה שייכא פלוגתתם, וקמ"ל ר"י ור"ט דע"י הגלוסטרא הו"ל כלי כשאר כלים

אסור, קמ"ל דכל שימושי נעילה שרי, אבל לא בטל מיני' שם מוקצה עי"ז, ור"ט אמר דכיון דשרי לטלטלו הרי הוא ככל הכלים ומיטלטל בחצר כולה, דהיינו אע"פ שאינו לצורך נעילה, [וזה מיושב אפי' אם נימא דבראשונה רק קשור הי' ניטל, דמ"מ שייכא פלוגתתם אחר היתר ראשון, וכמ"ש להלן].

ולפ"ז מצינן למימר דקודם היתר אחרון נישנית משנה זו, וכמו מקלות ומדוכה דמלאכתן לאיסור, ומיושב נמי הסדר דנקט גלוסטרא אחר מקלות, ואם גלוסטרא נשנית קודם מקלות, הו"ל למיתניי' ברישא, [מיהו שמא ניחא לי' למיתני כל שבמקדש יחד], והיינו דר"י אסר לי' כדין כלי שמלאכתו לאיסור, כיון שמלאכת האיסור משויא לי' כלי, ור"ט כמלאכתו להיתר משוי לי', והיינו ככל הכלים שמלאכתן להיתר, וניחא קו' תו' ד"ה הרי [נדפס קכ"ג ב'], ולפ"ז מיושב הא דשייכא פלוגתתם במס' כלים, דר"י ור"ט פליגי ארבנן דמטהרי גלוסטרא לגמרי, כדתניא בתוספתא הובאה בר"ש, ונחלקו ר"י ור"ט איך להתייחס לכלי זה, אבל לרבנן דגלוסטרא טהור פשיטא דמיטלטל בחצר, דלעולם ניכר ששימוש רק לנעילה, (ועי' בסוגיא דנגר הנגר).

ברם בירו' דשמעתין פריך למ"ד דקודם התרת כלים נשנית, מאי ככל הכלים, ומשני ג' כלים שלא גזרו עליהם, וזה כתי' תו', ומבואר מזה דפשיטא דלא

שבחצר, אלא דהנדון אם תוך הפתח כלפנים, וכלפי רבנן דמטהרי נאמר ד"ז, כדמייתי לה בתוספתא.

והא דשרי ר"י היינו עקירה והנחה בפנים דרך החצר, דכיון שמיד ששומט הנגר, נמצא שהוא אוחזו חוץ לפתח, וא"כ אין עצה להתיר פתיחת הדלת באופן אחר, מיהו מאי דאפשר לתקוני דלא ליעביד הוצאה להדיא מתקנינן ואסרינן ל"י להניחו בחצר, אלא צריך להשיבו לתוך הפתח, והא דתולה בפתח אחר לרבותא קאמר דהא נמי שרי, וכ"ש להחזירו לתוך הפתח הזה, [ורש"י צ"ת דהיכא שרינן הוצאה ע"י טלטול מן הצד, ומה ראו להתיר כולי האי, מלבד מה שהקשינו לעיל דשומטה ותולה אינו מן הצד כלל, וצ"ע], (ואם נפרש דכו"ע מודו דתוך הפתח כלחוץ והנדון רק על המחובר לפתח, הוה ניחא טפי, דזה שייך לדון רק בנגר, וגם לא התיר ר"י הוצאה כלל, אלא דכיון דמאני דבתים הוא אסור להניחו בחצר, אע"פ שאין כאן מעשה הוצאה מדין רשויות, מ"מ הרי הוא מוציאו מן הבית לחצר, כיון דהמחובר לפתח כלפנים, מיהו אין לשנות משמעות הלשון מבעלמא, וגם אין לחדש איסור הוצאה כשבאמת הוא כלחוץ), ועדיין צ"ע.

יז קכ"ב ב' אר"י קורנס של אגוזים כו' קסבר דבר שמלאכתו לאיסור אפי' לצורך גופו לא, יעוי' בספר אאמו"ר שליט"א סי"ב ס"ק י"ד קושיות רבות אם נפרש דר"י ורבה פליגי לדינא אם כלי

שמלאכתו לאיסור שרי לצורך גופו, וע"ע קכ"ג א' תוחבין בכוש או בכרכר, קכ"ה א' שברי תנור, קל"ח ב' כירה, קמ"א ב' מנעל מע"ג האימום, ודוכתי טובא דשרו כלי שמלאכתו לאיסור, גם מש"כ תו' דפציעת אגוזים אינו תשמיש חשוב צ"ע דקורנס להכאה נעשה, ואין לראות תשמיש זה גרוע, ועוד דבמדוכה ועלי לא מפליג איזה תשמיש, ודוחק לומר דלא משכח"ל בהו תשמיש חשוב, ועמשה"ק אאמו"ר שליט"א בזה, והנה כבר הזכירו הראשונים ז"ל [עי' בעה"מ ורשב"א] לפרש דרב יהודה גופי' ס"ל כר' יוסי, אלא דמתני' משמע ל"י בייחדו לכך, וברשב"א כתב דמשמע ל"י מדפליג ר"י בסיפא, אבל לפ"ז נצטרך לומר דקנה של זיתים נמי בייחדו להיתר מיירי, וק"ק שהרי התנא בא לשנות הדין בקנה של זיתים ולא בקנה שייחדו למלאכת היתר [ועי' להלן בזה], מיהו י"ל דמתני' גופה מוכחא דאם בא להשמיענו רבואת דכלי שמלאכתו לאיסור ניטל, עדיף טפי כשאינו משמיע שימושי ההיתר שבו, דבזה מפורש טפי החידוש שמלאכתו לאיסור וניטל, ועוד ביאר אאמו"ר שליט"א דמדשנה התנא הרבה כלים ושימושי ההיתר שלהן, משמע שיש בה חידוש, ובשלמא אי כלי שמלאכתו לאיסור אסור, שפיר קמ"ל דאף הני שמלאכתן בדרך כלל לאיסור, מהני ייחוד, והו"ל כמלאכתו להיתר, [וביותר אם נימא דמהני ייחוד לאיסור ולהיתר כאחת, עי' מש"כ אאמו"ר שליט"א שם

סק"ב], אבל אם גם מלאכתו לאיסור שרי לא הי' צריך לפרוט כל הכלים, ועוד דכל המשנה מיותרת, דמקנה של זיתים שמעינן דאפי' מלאכתו לאיסור שרי, ומכח זה משמע לי' לר"י דקסבר האי תנא דלא שרו אלא מלאכתו להיתר, [ואאמו"ר שליט"א פי' דקודם היתר שלישי נשנית, עיי"ש בטוב טעם סדר המשניות].

ברם צריך להבין מאי פריך לי' אביי לרבה, והנה ע"כ מודה אביי דאיכא תנאי דשרו מלאכתו לאיסור, [אפי' אם נפרש דרב יהודה פליג, וכמ"ש אאמו"ר שליט"א, ועוד הבאנו לעיל בזה, דוכתי טובא דשרו מלאכתו לאיסור], וא"כ יש לפרש דפריך הכי בשלמא לר"י מוקים לה כתנא דמתני', אלא לדידך כמאן מוקמת לה, ואפשר דס"ל לאביי דאם איכא תנא דסבר שלא התירו מלאכתו לאיסור ומזה בא תנא דמתני' לאפוקי, לא הו"ל למיתני כל הכלים עם שימושי ההיתר שלהם, וזה מוכיח לפרש מתני' כר"י, בשלמא אי ליכא שום תנא דפליג בהא, שפיר האריך התנא לאשמועינן דכולהו מיקרו לצורך, ושלא לצורך אסור, ולא חשש להבליט עיקר הדין דמלאכתו לאיסור שרי, שזה ידוע, אבל אי תנא דמדוכה ועלי סברי שלא התירו, ותנא דמתני' פליג עלייהו הי' לו לפרש בהדיא, ולא לרמוזי ברחת ומלגז, שהרי כל המשנה מטעה לפרושי בייחד וכמשנ"ת, וס"ל לאביי דא"כ עדיף לקבל

הדוחק ברחת ומלגז ולפרושי כר"י, אבל אי מדוכה ועלי ר"נ היא ניחא, דתנא דמתני' לא אתא לאפוקי מר"נ, ששנה דבריו בהדיא לק', והוא מחמיר טפי דאפי' מלאכתו להיתר לא שרי אלא לצורך, ולמש"כ סק"ב טעמי' דר"נ אינו מגזירת כלים בהא דמצריך צורך תשמישו, וא"כ לא שייכא במתני' כלל, ולא הוצרך התנא לאפוקי מזה.

והא דלא אוקי ר"י מתני' כר"נ, למש"כ דטעמי' דר"נ מדין מוקצה שקודם גזירת כלים, א"כ לא שייכא במתני' כלל, ואפי' נימא דטעמי' בהיתר גזירת כלים מ"מ לפי דבריו הכל תלוי בצורך תשמישו, ולא משום דמלאכתו לאיסור חמיר טפי, אלא משום דלא משכח"ל בזה צורך תשמישו בהיתר, וכיון שכן לא הו"ל לתנא לאשמועינן חידושי' בהא דמשכח"ל צורך תשמישו במלאכתו לאיסור כשייחדו לכך, דהא פשיטא, ואי משום דמלאכתו לאיסור הא לא שמעינן לי' לר"נ דמחמיר בה טפי, ועוד דכיון דפליגי בהדי רבנן לק' בשריותא דמלאכתו להיתר, לא הו"ל לשנות דבריו בהא דאסר מלאכתו לאיסור, שהרי לרב יהודה אנו מפרשים דת"ק ור' יוסי פליגי, ואין להעמיד דברי ר"נ כבר פלוגתי' דר"י כיון דמחמיר טפי טובא וכדקתני סיפא, גם יתכן דלר"נ שלא התירו אלא לצורך ה"נ דלא מהני ייחוד למלאכתו לאיסור, דכיון דמחמירינן בגזירה כולי האי, ראוי שלא להתיר טלטול כלים הידועים

הראשונים ז"ל הקשו לר"י לשמועין רבותא טפי דקורנס של אגוזים אפי' מחמה לצל שרי, ולכאורי' נראה דמתני' לא אתיא לאשמועין שריותא דכלי שמלאכתו להיתר, דודאי עיקר חידוש המשנה מתפרש בהא דאפי' קורנס שבדרך כלל מלאכתו לאיסור, מ"מ שייך בי' היתר, ודברי התנא מתפרשים שהדבר ידוע דמלאכתו להיתר שרי, ולאיסור אסור, וקמ"ל דבייחדן להיתר דינם כמלאכתן להיתר, ודין מלאכתן להיתר לא נשנה כאן, ולא הוצרך התנא לפרוט עד כמה התירו במלאכתן להיתר, דלא זהו הנושא של המשנה, והשתא אם אין סברא לחלק דבייחדן מותר רק לצורך, ממילא נבין דדינם לגמרי כמלאכתו להיתר, ואם יש סברא לחלק, א"כ נוכל לומר דבאמת בהני רק לצורך גופן מותר, [שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א סי"ב סק"י שאמנם צידד כן עיי"ש], ועוד דע"כ הי' צריך לשנות הא דלפצע בו את האגוזים, אלא דהו"מ למיתני הכי נוטל אדם קורנס שייחדו לפצע בו את האגוזים, מיהו גם אז הי' סותם דבריו, דאכתי לא ידעין לאיזה צורך שרי, וכיון דבלא"ה אין ההיתר מפורש, ניחא לי' טפי בהאי לישנא, דמתפרש הכי אפי' קורנס נוטל אדם ע"י שייחדו לפצע בו את האגוזים, דהתנא מתייחס אל הקורנס הרגיל, ושונה בו אפשרות טלטול.

אם באנו לקיים חזרו והתירו אליבא דהאי תנא, צ"ל דחזרו והתירו בתרא

לתשמישי איסור, אע"פ שאירע שייחדן להיתר, דבטעם גזירת נחמי' ראוי שלא להתחשב במאורע, דמ"מ נראה כחילול שבת בטלטול כלי הידוע לאיסור, וא"כ ע"כ מתני' דלא כר"נ.

מתני' דקנה של זיתים אפשר דס"ל לר"י דאתיא ככו"ע, דתנא מיסתם לה סתומי, ועיקרו לאשמועין דשבת לא תליא בטומאה, ומתפרש לכל חד כדאית לי', וניחא טפי סתימת המשניות, דדוחק לאוקמינהו כתנאי, וקמ"ל דאע"פ שאין השימוש בו מושלם כשאין בראשו קשר, מ"מ בטל מיני' שם מוקצה, ובזה יש חידוש אף לת"ק, דמהני הייחוד של היתר בכה"ג, א"נ איצטריך לאשמועין לת"ק דהתירו בזה גזירת כלים, דאפשר דעפר שייחדו למלאכת היתר לא נאסר בגזירת נחמי', דכיון שכבר הי' מוקצה קודם גזירה זו, לא הוספו לגזור בו, שזה מאורע ולא הוצרכו לכללו בגזירת כלים, משא"כ קנה דבייחדו איכא עלי' שם כלי, ולפ"ז נמצא חידוש לדינא דעפר שייחדו למלאכת היתר שרי לטלטלו אפי' שלא לצורך כלל, כיון שלא הי' בגזירת כלים, וגם טעם הגזירה י"ל דליכא כי אם בכלי מעשה, אבל עפר לאחר ייחוד דמי בשימוש לאוכלין וכרים וכסתות, וצ"ע בזה, ועי' סק"א, ולפ"ד אין החידוש בהא דמהני ייחוד לענין עיקר דין מוקצה, אלא דמהני ייחוד להתיר גזירת כלים, דזה נדון אחר דתלוי גם במראית העין, ובצורך המתיר בדרך הרגיל.

ולפ"ז לא נצטרך לומר דכוש וכרכר אגב רחת ומלגז, ועדיין צע"ב.

שם אלא אמר רבה קורנס של נפחים כו' קסבר כו' עיקר חידושא דמתני' דשרי לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור, וקמ"ל דדוקא לצורך גופו, ולרבא צורך גופו ומקומו חד הוא, דהדבר מובן שכשהתירו להשתמש בו, ממילא בכלל זה שלא יצטרך להניח הכלי באמצע הבית או השלחן במקום שמעכב מלהשתמש במקומו, ולא משום דצורך מקומו ג"כ צורך חשוב, אלא דגופו ומקומו היתר אחד הוא, כך מתבאר אליבא דרבא למש"כ לעיל ס"ק י"ד, דמה"ט סבר רבא דגם בעלי שהותר רק לשמחת יו"ט, דמ"מ גם צורך מקומו בכלל ההיתר, ולפ"ז לא שייך להקשות למה נשנה במתני' רק צורך גופו, דהיתר דמקומו אינו צורך נפרד, אלא הוא חלק מהיתר גופו וכמשנ"ת, מיהו אין הדבר מוכרע כן אליבא דרבא, ומ"מ ל"ק דליתני היתר לצורך מקומו, שהרי החידושים שבגללם שנה התנא כל הני הם רק בצורך שמשמש בהם, דצורך מקומו שוה בכולם, ולרבא פשוט דצורך מקומו לא גרע מכל הני, ובפרט אם נימא דלר"נ שרי לצורך מקומו אפי' במלאכתו לאיסור, א"כ המחודש הוא רק בצורך גופו, דאע"פ שאינו צורך תשמישו שרי.

ויש לדקדק מה היו החידושים שבא התנא להשמיענו בכל הני, וראיתי בשנו"א שכ' דקמ"ל דשרי לעשות

היינו לכלים שמלאכתן לאיסור וייחדן להיתר, אבל אין נראה לומר דהתירו תחלה לצורך גופו, ואח"כ לצורך מקומו, ואח"כ מחמה לצל, דלא מצינו אלא שני היתירים במלאכתו להיתר, כדס"ל לאב"י ורבא דשלא לצורך כלל לא התירו, וגם מתני' מוכחת כן כמש"כ סק"ו, ואמנם י"ל דהאי תנא פליג, אבל יותר נראה דאם ראו לנכון להתיר מחמה לצל, ה"י להם להתירו עם צורך מקומו, (למאי דס"ל דלא חשיב צורך), דאין לחוש בזה לפרצה, דנימא שהוצרכו להמתין עד שידקדקו יותר בשמירת שבת, ופלוגתא דאב"י ורבא היא אם ראוי להתיר ד"ז, וכמשנ"ת לעיל שם.

שם רחת ומלגז מי מייחדי לי' לקטן, פי' מפני שאין שימושם נאות לכך, ואטו בשופטני עסקינן שמייחד כלי לדבר שאינו ראוי לו, אבל אין הטעם מפני שאין השימוש חשוב לייחד לו כלי כזה, ור"י סבר דהיינו רבונא דמתני' דאע"פ שהייחוד גרוע מהני. – ויש לדקדק בשינוי הלשון דמתני' דקתני את הרחת, ולא קתני רחת ומלגז, כדקתני קורנס וקרדום ומחט, ולרבה י"ל דקמ"ל דהרחת הידוע קאמר, דלא נימא שהכונה כעין רחת, וכגון שייחדו לכך, ולר"י י"ל שהדגיש התנא בשינוי הלשון דכונתו לדבר משונה מהרגיל, ואפשר דכיון דשנה שני כלים בפעולה אחת, ניחא לי' למינקט האי לישנא, דאם ה"י שונה רחת ומלגז ה"י צריך לסיים לתת עליהם לקטן, וזה שינוי מאינך דנקט לשון ייחוד,

מ"מ לא התירו קרדום אלא כמלאכתו לאיסור, דלא נימא ששימוש תדיר כששתמש בו לדבילה, והצלתו מחמה לצל חשיבא צורך שבת, ועוד קמ"ל דשרי להוציא קוץ, ואע"פ שהקוץ מוקצה, וכמש"פ אאמו"ר שליט"א ס"ק משום דלא מתייחסת הפעולה בקוץ אלא בתיקון האדם, וקצת משמע בגמ' דכוש וכרכר לתחוב בו בא לרמוז כר"א בן תדאי, דאל"כ מאי מיייתי לה הכא, מיהו אפשר דמיייתי מדר"א ב"ת שאמר כמתני', ועוד צריך להתיישב בדבר ללמוד החידושים מהני דמתני'.

[יח] קכ"ג א' הכל מודים בסיכי זיירי ומזורי דכיון דקפיד עלייהו מייחד להו מקום ה"נ מייחד להו מקום, פרש"י דמוקצה להן בידים, וכבר נתבאר לעיל סק"ד דהלשון מוכיח דלאו כיתד של מחרישה דמו, דהול"ל כדאמרי ר"נ ואביי לק', ולא הו"ל לפרושי דמייחד להו מקום, וגם הכל מודים לא משמע דהיינו מתני' דחוץ מן המסר הגדול, אלא משמע דאפלוגתא דרבנן ור"נ, או דר"י ור"ש ור"נ, קאי, וכן מוכח מהא דאיצטריך רבה לדרב, ולא קים לי' מסברא דאיכא למימר דעלי הוה מוקצה מחמת ח"כ, שהרי אין לדמות ח"כ דעלי לח"כ דסיכי ואינך, וע"כ אף לבתר מימרא דרב הוצרך להכריע הדבר מסברא, וא"כ למה הוצרך לדרב, ומסיים נמי ה"נ מייחד להו מקום ולא קאמר ה"נ קפיד עלי', אלא ודאי לאו מגזירת כלים

מלאכות אלו בשבת, ואין זה מיישב כל הכלים השנויים, ועוד יש חידוש דאף כלים שאין דרכם להיות בבית ואין דעתו עליהם מ"מ התירו, כקורנס של נפחים וקרדום ורחת ומלגז, וקמ"ל נמי שהם בכלל כל הכלים שהיו מותרין קודם גזירת נחמי', ולא אמרי' דמוקצה דעתו מהן, ועוד קמ"ל דאפי' כלים דאוושא מילתא להשתמש בהן התירו, ועוד קמ"ל דאפי' כלים גדולים מותרין, ולאביי קמ"ל דקרדום ורחת ומגריפה חשיבי ניטלין בידו אחת, ולרבא קמ"ל דבב' ידיים נמי שרי, למש"כ לעיל ס"ק ט"ו דמשנה זו נשנית קודם היתר אחרון דעד שאמרו, והיינו דבא ר"י לאוסופי, עיי"ש, ועוד קמ"ל דאף שימוש שאינו נאות התירו, כרחת ומלגז ליתן עליו לקטן, ועוד קמ"ל דלא בעינן צורך גמור, שהרי יכול ליתן לקטן בידיו, וכן לגרוף גרוגרות ולגור הגבינה, ועוד קמ"ל דלא בעינן צורך אכילה, כג' כלים ראשונים, (והיינו מחט של סקאים), ועוד קמ"ל דמחט אע"פ שבדרך כלל נוטלין בה את הקוץ, דאין כלי אחר המיועד לכך, מ"מ דינה מלאכתו לאיסור, וכן במחט של סקאים וקורנס, וכוש וכרכר, יש קצת חידוש זה, וגם קמ"ל דכל הני לא קפיד עלייהו, כגון מחט של סקאים שלא תשבר, וקורנס של זהבים אליבא דר' יוחנן, ומגירה דמיא למסר דאסרי' בסיפא, ועוד קמ"ל דאע"פ שמקצוע של דבילה לא אסר נחמי' אפי' בראשונה,

קאמר אלא משום דמוקצה להו בידים כמש"פ רש"י, וגרע ממוקצה מחמת ח"כ, וביאור החילוק הוא דמחד גיסא השימוש בכלים אלו אינו מקלקלם ומש"ה לא דמי ליתד של מחרישה, אבל לעומת זה יתד של מחרישה אינו מייחד לו מקום לשימוש שהרי אין שימוש במקומו, ונמצא שיש לזה מעלת כלי דדעת' עלי' אם יצטרך, אבל הני דקפיד ומייחד להו מקום שיהיו קבועים במקום שמשמשין בהם, ולא יטלטלם ממקום למקום, הרי הוא מוקצה להם בידים שלא יהיו מוכנים לו לשאר שימושים, ועי"ז מבטל מינייהו החשיבות שיש לכלי, והו"ל כמוקצה מחמת גופו, כלבנים העומדים לבנין וכיו"ב, וע"ע מש"כ לעיל שם.

שוב נראה דגם מסר הגדול ויתד של מחרישה לאו מגזירת כלים נאסרו, ואמנם בירו' קאמר דבראשונה היו כל הכלים ניטלין, צ"ל דמוקצה מחמת ח"כ אינו בכלל, דהא ע"כ מה שלא התירם אין הטעם משום חילול שבת, אלא מסברת מוקצה דגרוגרות וצימוקים, ואם קודם נחמי' סברו דמ"מ דעת' עליהו, למה לא אוקמינהו אדינא קמא, ומה בכך שכבר נאסרו, מ"מ כיון שחזרו לשמור שבת, יש להתיר כל הכלים בלא חילוק, א"ו חזרו והתירו כל כלי שמלאכתו לאיסור, והני אסירי מדין מוקצה, כמו חצוצרות לר"י ל"ו א', ונראה דמה"ט גמרי' ממתני' דמסר לק' קנ"ז א' דמודה

ר"ש במוקצה מחמת ח"כ, דלכאו' לא הו"ל לתנא למיתני חוץ ממוקצה מחמת ח"כ, בשריותא דגזירת כלים, דהא בגזירת כלים התירו כל מה שאסרו נחמי' וב"ד, ודין מוקצה מחמת ח"כ שייך גם בשאר מילי דלאו כלים נינהו, ולא הותרו כלים כמו שלא הותרו ארזי ואשוחי וכיו"ב, אבל אין זה שיוור בהיתר הגזירה, ומוכח מזה דכל הכלים דקאמר היינו כל הכלים ממש, ומש"ה איצטריך לאפוקי כלים שהם מוקצה מטעם אחר, וכיון דשרי אפי' חצוצרות וכיו"ב דהוו מוקצה לר"י, ש"מ דמתני' ר"ש היא, ואפ"ה מוקצה מחמת ח"כ אסור, וולפ"ז אפי' גרסי' במתני' ר"י שפיר מוכחינן מינה לר"ש, דלית לן לשוויי פלוגתא בין ר"י ור"ש במוקצה מחמת ח"כ, לבתר דשמעינן דר"י ס"ל כר"ש, מיהו עדיין צ"ע בזה דלא אשכחן בשום דוכתא דר"י כר"ש, ובערוכין ל"ה א' מוקמי אביי ורבא לת"ק דמתני' כר' יוסי, אע"ג דרבא ס"ל במוקצה כר' יהודה, ואפשר דבאמת ממתני' אין ראיה, אלא דקים ליה לתלמודא דכו"ע מודו בזה שלא התירו מסר הגדול ויתד ש"מ, ועכ"פ חזינן מזה דטעמא דלא התירו הוא משום מוקצה בעלמא, דאל"כ היכי גמר מינה דמודה ר"ש בכל מוקצה מחמת ח"כ, (אם יש סברא דרק לא התירו הגזירה בהני), א"ו הא דמסר הגדול אסור הוא מעיקר דין מוקצה], ולפ"ז פשוט הטעם דאפי' לצורך מקומו אסירי, דרק בגזירת כלים

איכא חילוקים אלו, ועמש"כ בזה לעיל סק"ד.

ולפ"ז יש להקשות למש"כ דטעמא דמייחדי להו מקום, אינו כטעמא דיתד של מחרישה, א"כ ליתני נמי במתני' חוץ מסיכי זיירי ומזורי, וי"ל דכלים דמייחד להו מקום, החסרון בתורת כלי שלהם, כההיא דחלתא בת תרי כורי ל"ה א' עיי"ש בתו', (ועי' מ"ה ב' ובחזו"א סי' מ"ג ס"ק י"ז ולע"כ), דהטעם שקודם גזירת נחמ"ה היו הכלים שמלאכתן לאיסור ניטלין, אע"ג דעפר ומעות ולבנים הוו מוקצה, היינו משום דנותן דעתו על כליו להשתמש בהם אפי' באופן רחוק אם יצטרך, וה"מ בכלים שמצויים אצלו לצורך תשמישיו, אבל כלים שייחד להם מקום מסוים ששם משתמש בהם צרכי האיסור שמיועדין לכך, ואינו מניחם עם כלי תשמישו שיהיו מוכנים לכל צורך שיזדמן, אין להם מעלת כלים והוו לענין זה כלבנים ועפר, אבל מסר ויתד אינו מייחד להם מקום שיהיו מזומנים רק למלאכתן, דמלאכתן אינה במקום מסוים, אלא שנוהר מלהשתמש בהם לשאר צרכים מחמת ח"כ, ונמצא דיש להם מעלת כלי, והיינו דקאמר בהו חוץ. — (יעוי' בשו"ע סי' ש"ח ס"א בהגה ואפי' תחובין בנדן עם שאר סכינין, ור"ל אפי' אינו מייחד להו מקום, וכ"כ במ"א, והכונה דמכח לישני' דרב משמע דזה נמדד בייחוד מקום).

שם ה"נ מייחד כו' גרסת תו' הא נמי, ואעלי דוקא קאי, וכ"מ לק' קכ"ד א' דמשני רבה מדוכה כר"נ, ומבואר דלא הדר בי' ממדוכה, [וכן ר"א לא הזכיר עלי משום דדמי לסיכי, ומ"מ הזכיר מדוכה], וה"נ מסתברא דמדוכה לא מייחד לה מקום שהרי מטלטל בה השלחן, וכ"מ בסיפא דקאמר רשב"ג דמדוכה קטנה שריא, ומ"ט דת"ק הא בההיא קתני דניתנת ע"ג השלחן ול"ש לומר דמייחד לה מקום, וגם לשון הגמ' מוכיח כן דהול"ל לעיל נמי סבר לשנויי, ברם גרסת רש"י הני נמי, ופירש עלי ומדוכה, ויעוי' בפרש"י פ"א א' ציינו הגרע"א ז"ל, ולפירושו שם מיושב טפי לומר דמדוכה קפיד עלה, דאל"ה למה צריכה עד, הא הו"ל לצורך גופה, מיהו עיי"ש בפרתו' בשם ר"ח, [ובשמעתין פר"ח כפרש"י].

שם אבל של בשמים קפיד עלי', פי' ודמי ליתד ש"מ, אבל לא מייחד לי' מקום, כסיכי ועלי.

יט קנ"ז א' דמוקצה מחמת ח"כ אפי' ר"ש מודה, נראה הטעם מפני שמקצה להו בידים, דמוקצה דר"י או נולד אין לו ענין שיהיו מוקצים, אלא דחסר בנתינת דעתו עליהם, אבל הכא מחמת ח"כ הוא חפץ יותר שלא יוכל להשתמש בהם לצורך פחות ויבא לידי ח"כ, כגון שבא לחתוך גבינה במסר הגדול, שלא הי' רוצה להגיע למצב שיצטרך להשתמש במסר לצורך זה,

לח"כ, דזהו גופא המוקצה, ומה שהחליט להפסיד ממנו מפני צורך חשוב אחר, אינו עוקר את המוקצה, ורק אם אירע דבר בכלי שכבר נפסד, ועכשיו השימוש אינו גורם ח"כ, בזה יש להתיר לר"ש, כגון אם אירע שהארזי ואשוחי נתקלקלו ואינם ראויים לבנין, אבל אם מחליט להסיקם, ה"ז כמחליט להשתמש בסכין, דהתם נמי מחליט שלא להתחשב בח"כ שבזה, ואפי' מחליט שלא להשתמש עוד בסכין למילה לא מהני כשהחלטה זו יש בה משום ח"כ, דלמה יפסיד סכין המיוחד למילה וישתמש בו לצרכים פחותים מזה, מיהו יש לדון היכא דאין סיבת המוקצה בכלי אלא בדעתו, כגון אם נימא דקורנס של בשמים שוה לשל נפחין, אלא דכ"ז שמתשמש בו לבשמים מקפיד שלא יטנף, וכיון שהחליט שלא להיות בשם ממילא פרח המוקצה, ועי' בכ"ז בדברי הגרע"א ז"ל שם.

(הוספה)

לכאוי' פשוט דמוקצה מחמת ח"כ שייך רק בכלי שמלאכתו לאיסור, דנהי דבכל כלי אמרי' שדעתו גם על שימושי היתר ששייך לעשותם בו, הכא כיון שאינו רוצה בכך הו"ל מיוחד לאיסור בלבד כאבן ועפר, אבל כלי שיש לו תשמיש מיוחד להיתר, והוא מקפיד מלהשתמש בו שימושים אחרים אינו בכלל מוקצה כלל שהרי אינו מקצה מדעתו לשבת, מיהו בדר"נ אשכחן כעין

ונמצא שהוא רוצה להקצותו, ובע"כ הוא נאלץ לבטל הקצאתו, ולא דמי לנולד שאינו חפץ בנולד זה, כגון שברי כלים, דהתם הח"כ אינו בשימוש, אלא זה מאורע שאירע בכלי, ובמצב שנולד אינו רוצה את המוקצה, משא"כ הכא שהוא רוצה בהקצאתו מלהשתמש, ולכן אף אם אירע שיש ולא צורך חשוב, וניחא לי' בח"כ בשביל ענין זה, לא מהני, כיון שהדבר נשאר בהקצאתו ולא נתחדש אלא באדם ולא בכלי, דכגון אם הי' לו עצים אחרים לא הי' מסיק בארזי ואשוחי, ולא חותך במסר אם הי' לו סכין, מיהו אם נשבר המסר ואינו ראוי למלאכתו י"ל דהו"ל נולד, ושרי לר"ש, עמג"א סי' ש"ח ס"ק י"ט ובגליון הגרע"א ז"ל ולע"כ בד"ז.

והגרע"א ז"ל בר"ס ש"ח צידד לומר שאם באמצע השבת החליט שלא להחזיר הסכין עוד למילה דתו לא הוי מוקצה מחמת ח"כ, יש להתיר לר"ש, דליכא השתא טעמא דח"כ אלא מגו דאתקצאי וזה לא אמרי' לר"ש (עיי"ש ולע"כ), ונתקשה מדברי התו' ריש ביצה שכ' דלר"ש אסור לבקע עצים להסקה מסואר של קורות, ואמאי הרי מחליט עתה לבטל שימושם לבנין שהרי מבקעם להסקה, (וע"ע בחידושי לביצה ב' ב'), וכבר תמה אאמו"ר שליט"א שבת סכ"ה שהרי דברי התו' מפורשים בגמ' בארזי ואשוחי, ועיי"ש מ"ש בזה, ולמש"כ לא מהני מה שמבטל הקצאתו ואינו חושש עוד

ישכח ויצא, ואפי' נימא דהכא ליכא שמא ישכח, מ"מ אין ראוי להנהיג כן]. ועו"ק מ"ט דריב"ח, ועו"ק מאי בראש גגו, ועפרש"י, ועו"ק מאי קאמר לפי שאין מטלטלין כו', ואין לומר שזו נתינת טעם למה מצניעו בראש גגו, ולא מוריד לביתו, והא סתמא דמילתא מיירי כשאין הגג הגבוה, גג ביתו, וממילא מובן שמצניעו בגג, דלביתו אינו יכול להוליכו משום הוצאה, ואם נדחוק דמשמע שאפי' אם ביתו שם לא יורידנו לביתו, א"כ קשה לריב"ח בכה"ג איך מדליק את הנר, הרי אין לו טלטול דהוצאה, וע"כ צ"ל דהא דאין מטלטלין הוי גם נתינת טעם לריב"ח, דס"ל דמה"ט נתנו לו שהות להוריד שופרו לביתו, ובזמן זה יכול להדליק את הנר, וכיון שכן אין לנו לחדש עוד טעם בדריב"ח.

ולכא' נראה לפרש דכולה משום טלטול מוקצה, ומתפרש כפשוטו שתוקע בראש גגו שע"ג ביתו, דזהו הסדר הראוי, שלא עקרוהו מביתו להיות מזומן באמצע העיר עד סמוך לחשיכה, וכמש"כ לעיל דיש לחוש לאיסור הוצאה, אלא דבשיעור שמוריד השופר מהגג לביתו אפשר להדליק את הנר, והתוקע משער כמה צריך לו לירד מן הגג, ומסיים תקיעתו בהתאם לכך, ואמרו לו דמ"מ נתת דבריך לשיעורין, דפעמים שהירידה מגגו מתוקנת יפה לתוך הבית ויורד בקל ובמהירות, ופעמים שמטפס בסולם באופן שצריך לירד לחצר ואח"כ ליכנס לביתו, ואין

סברא זו לפמש"כ סק"ב אבל לרבנן לא, ומה"ט הוכיח אאמו"ר שליט"א דסכין ש"מ חשיב מלאכתו לאיסור, מיהו עיי"ש מש"כ בזה ולכא' הדבר פשוט מאד, אך לפי ששמעתי מזכירים ח"כ במלאכתו להיתר הוצרכתי לכותבו, מיהו במיוחדים לסחורה איכא כה"ג, אבל אין מושג של מוקצה לעולם ועד.

כ] ל"ה ב' שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת להוליך שופרו לביתו כו', בפרש"י מבואר דטעמא משום הוצאה, שצריך להוליך השופר מאמצע העיר לביתו, וכנראה נדחק בזה משום דמהגג לבית לא הו"א אמרי לי' נתת דבריך לשיעורין, דבדרך כלל השיעורין שוין, [ואפשר עוד דפשיטא לי' לרש"י שעולה בגג הגבוה שבעיר כדי לראות שקיעת החמה, וזהו שכ' בגובה העיר, וכן כדי להשמיע לכולם, שו"ר בתוספתא פ"ב דסוכה דקתני ועולה לגג גבוה שבעיר, וזה מפורש כפרש"י, מיהו אף לפ"ז אפשר לפרש שמוליך שופרו לתוך הבית שתקע בו, ולא מיירי באיסור הוצאה], ברם קשה לפ"ז דנמצא שאם ביתו רחוק הקדים התקיעה טובא, ומה הועילו בתקיעה שקדמה לכניסת השבת, וודאי עדיף שיתקן מקום בראש הגג או בבית ההוא, ואף בלא טעמא דשיעורין אין לתקן כן, וגם אין ראוי להורות לו לטלטל עם חשיכה בצמצום, שאם יהא לו עיכוב מעט וכיו"ב, יכשל באיסור דאורייתא, [ועי' י"א א' ב' דאסור לצאת במחט דנקיט בידו] סמוך לחשיכה שמא

ראוי לתקן התקיעה באופן שא"א לידע ממנה בדיוק זמן כניסת השבת, אלא צריך לתקן זמן שוה לכולם, והוא כדי שיצניע השופר בגג, ובזמן מועט כזה א"א להדליק את הנר, (או יתכן דפליגי עלי' רק במה שאמר להוליך לביתו, ולא במה שאמר שמעתי), ולפ"ז ניחא טעמי' דריב"ח דס"ל שאין לחוש כ"כ בחילוק מועט כזה, שבין ירידה קצרה לארוכה, וניחא נמי שאפי' תוקע בראש גגו ממש (כפשטות הלשון [ברם שו"ר בתוספתא דמבואר כפרש"י]), מ"מ יש שהות להדליק את הנר, והשתא הוה טעמא דלפי שאין מטלטלין כו' לכו"ע, ומש"ה נטר לפרש הטעם בסוף, משום דכו"ע מודו שנתנו לו שהות מה"ט, אלא דפליגי כמה שיעורו, וכ"מ במג"א סי' רס"ו ס"ק י"ט ובבהגר"א שם, דאף לאמרו לו נתנו לו שהות להצניע, וראיתי בספר אאמור"ר שליט"א סי"ב ס"ק י"ב שפי' בכונתו כמש"כ, ועיי"ש מ"ש בפרש"י.

שם והתניא שופר מיטלטל כו' בתו' מבואר דאף למ"ד שופר מיטלטל, מ"מ נתנו לו חכמים שיעור להצניע שופרו, דהו"ל מחמה לצל, ולכו"ע אסור בכלי שמלאכתו לאיסור, ולפ"ז ניחא דאתיא דריב"ח ככו"ע, ברם צ"ב כיון דלא איצטריך כלל לטעמא דאין מטלטלין, למה הזכיר חצוצרות, בשלמא אם בשופר איצטריך לטעם זה, שפיר נקט חצוצרות בהדיה, דמחד טעמא אסירי, אבל כיון דאפי' אם מטלטלין אותם ניחא, א"כ נהי דנקט בשופר אין

מטלטלין ולא אין מצניעין לאשמועינן בי' רבותא, אבל לא הו"ל למינקט חצוצרות דפשיטא טפי, [מיהו בתוספתא פ"ד דסוכה קתני שתוקע בחצוצרות], ועוד צ"ב למה באמת נקט לפי שאין מטלטלין, טפי הו"ל למינקט טעמא דשוה לכו"ע, לומר שכו"ע מודים בזה, (וע"כ דריב"ח נקט כן, משום דס"ל כר"נ), וביותר קשה לרבה ואביי דס"ל שאפי' כלי שמלאכתו להיתר אינו ניטל מחמה לצל, וא"כ אין טעם להזכיר כאן איסור טלטול דשופר, דלא איצטריך הכא לטעם מיוחד בשופר כלל, [ועי' לק' ס"ק כ"א יישוב לזה].

ולכאור' נראה דלמ"ש הפוסקים במ"ב סי' ש"ח ס"ק י"ג דאם המוקצה בידו שרי להניחו במקומו, במוקצה שיש היתר לטלטלו לצורך גומ"ק, אבל במוקצה גמור צריך להשליכו מידו, א"כ אפשר ליישב שמעתין דדוקא לפי שאין מטלטלין כלל, אסור לו להוליכו לביתו, אבל אם הי' שופר ניטל לצורך גומ"ק, כיון שהוא בידו שרי להניחו במקומו, דבכלל שריותא דלצורך גומ"ק, גם שלא יצטרך להשליך הכלי מידו, ועדיף ממחמה לצל (ומצורך מקומו לרבה ואביי), וכיון שכן אפי' תפסו באיסור שרי, דע"י האיסור שכבר עשה, גרם לעצמו להצטרך לטלטלו לצורך, ודמי לנטל כלי לצורך גופו ונתברר לו שטעה ואינו צריך לו, דמסתברא דשרי להניחו במקומו, ואע"פ שטלטלו בשוגג שלא לצורך, דצורך של להניחו במקומו נמי

ותו הא דתניא כו', ומה קושיא היא לר"י, הא ע"כ צ"ל דר"י לא בעי לאוקומי מימרא דריב"ח כר"נ, ומה קשה ע"ז מהא דאשכחן ברייתא דאתיא כר"ש, אבל למש"כ ניחא דר"י בעי לאוקומי דברי ריב"ח לכו"ע, ולכך דחק לחלק בין יחיד לציבור, אבל כיון דאשכחן דאיכא מאן דשרי בחצוצרות וע"כ לאוקומי דריב"ח כתנאי, דלר"ש אין להדליק את הנר אחר התקיעה, תו לית לן לדחוקי ולחלק בין יחיד לציבור, אלא הא ר"י הא ר"ש הא ר"נ.

ומצאתי בבהגר"א יו"ד סי' רס"ו סק"ג, שפי' סוגיין כמש"כ, ולפ"ז מודה הגר"א לדינא כהסכמת האחרונים ז"ל דדוקא בכלי שיש בו היתר לצורך גומ"ק שרי, ואמנם לפרתו' בסוגיין גם בזה אסור, (דלא נ"ל דוחקי' דהמ"א), מ"מ לדינא לפי' הגר"א מבואר בסוגיין דבכלי מותר להניחו במקומו, אפי' החזיקו מע"ש, אבל אם הכלי מוקצה גמור, דלית בי' שריותא לצורך גומ"ק, אפי' החזיקו בידו צריך להשליכו, וצריך להבין א"כ למה הוצרך הגר"א באו"ח סי' רס"ו ס"ק ט"ז, לומר דטעמא דשרינן לטלטל כלי לצורך דבר שאינו ניטל בצריך למקומו, הוא מפני שהנטילה היתה בהיתר, הא התם בכל שיש בו היתר לצורך גומ"ק, ובזה מודה הגר"א דשרי, כדמפרש בסוגיין דדוקא לפי שאין מטלטלין אסור להוליכו לביתו, ונראה דיש לחלק בין להוליכו לביתו או לטלטלו לצורך דבר שאינו ניטל, ואפי'

צורך המתיר הוא, ואמנם אינו מתיר לטלטלו מחמה לצל, מ"מ להשליכו מידו גרע, דאיסורא דעבד עבד, דעכשיו אין חילוק בין הולכה זו להולכת כלי שנשתמש בו לצורך גומ"ק, למקומו, אבל כלי שאין בו היתר טלטול כלל, הרי הטלטול הזה ג"כ חלק מהאיסור שאין בזה אופן המותר, וכדאשכחן בצורך מקומו לר"נ או בכלי שמוקצה מחמת ח"כ, עי' לעיל סק"ד י"ח, והכא עדיף כיון דתפיס לי' בהיתר עם כניסת השבת, ויש לכלול ההיתר להניחו במקומו כמו בכל כלי שניטל לצורך גומ"ק.

ולפ"ז ניחא דאף למאן דאסר מחמה לצל בכל הכלים, מ"מ בנטלו בידו שרי, וא"כ לכו"ע איצטריך דוקא לטעמא דאין מטלטלין את השופר כלל, ולמש"כ סק"ב דטעמי' דר"נ לאו משום גזירת כלים אלא מעיקר דין מוקצה, מתפרשת כולה סוגיין במוקצה גמור, ובזה פשוט שאין היתר ע"י שהחזיקו בידו, והיינו פלוגתא דר"י ור"ש בעלמא, ולא נחתנין לגזירת כלים דלאו מוקצה נינהו כיון שיש היתר לטלטולם, ואין בהם אלא גזירה שלא יטלם שלא לצורך, ובזה פשוט דכיון שמחזיקו בידו לא חיילא הגזירה ע"ז.

ולפ"ד למאי דמשני הא ר"נ צ"ל דאתיא דריב"ח כר"נ דוקא, אבל לר"י ור"ש ליכא שהות כלל כיון דשרי להוליכו לביתו, [ועי' לק' ס"ק כ"א בזה], ויש ליישב לפ"ז הא דפריך לי' אביי לר"י

אכתי י"ל דתינוק עני לא שכיח כלל ושילכו עמו לחזן הכנסת, וכל כה"ג חשיב מוקצה לר"י.

שם תוד"ה והתניא, ומיהו מתוך פי' הקו' משמע דשופר הוי מלאכתו להיתר, פי' אף להיתר ודמי לכלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר דשרי, והנה המשמעות בפרש"י הוא ממ"ש בחצוצרות והוי דבר שמלאכתו לאיסור, ובאמת מריש הו"א דמש"פ רש"י קי"ג א' גבי כלי קיואי דטעמא דכובד העליון והתחתון אסור, דהו"ל דבר שמלאכתו לאיסור, דנקט כן לרב יהודה לשיטתו דס"ל דבר שמלאכתו לאיסור אפי' לצורך גופו אסור, [ועיי"ש בגהש"ס, ועי' להלן], אבל ממה שרש"י מזכיר כן בכמה דוכתי עי' מ"ה ב' ד"ה אלא לתרגולין, ועי' פ"א א' גבי מדוכה, (ובשמעתין ובכלי קיואי), ובשאר דוכתי שנזכר כלי שאסור משום מוקצה דר"י ור"ש, נראה דאין כונת רש"י לנדון הידוע בכלי שמלאכתו לאיסור דגזירת כלים והתרתן, אלא בעיקר המוקצה קאמר, דהטעם מפני שהכלי הזה מיוחד לאיסור בלבד, ומש"ה מקצה לי', אבל שאר כלים ששימוש ההיתר מצוי בהם, אינם מיוחדים אצלו לאיסור בלבד, אע"פ שזהו עיקר תשמישן, כקורנס של נפחים, דמ"מ דעתו גם על שימושי ההיתר שבהם, אלא שאסרום בגזירת כלים, כמו שאסרו מלאכתו להיתר, וזהו שפרש"י גבי כלי קיואי דלא הוי מלאכתן לאיסור, ור"ל שאינן מיוחדין למלאכת איסור

בנטלו באיסור יש לחלק כן, דלגבי הפסד הכלי איסורא דעבד עבד, ועכשיו הכלי בידו, ואם ישליכנו יפסידו, משא"כ אם נטל כלי לצורך דבר שאינו ניטל, אם ימשיך ויטלטלנו הרי הוא ממשיך את פעולת האיסור, ולא אמרי' דהשתא כבר הכלי בידו, ובאמת יש לדון אם נטל כלי באיסור כדי שלא יגנב או מחמה לצל, ואם ישליכנו ישאר במצב הקודם, דאפשר דאסור להצניעו, ואע"פ שהוא בידו, דזהו המשך פעולת האיסור, אבל להחזירו למצב הקדום שייך טפי להתיר כיון שהוא בידו, מיהו אפשר דלדעת הגר"א אם נטלו באיסור בשבת או שלא לצורך בע"ש עם חשיכה, לא שרינן אפי' להצניעו, אבל בכה"ג דשופר שפיר יש לדמותו להחזיקו בשבת בהיתר, לענין היתר להצניעו, ולפ"ז אפשר דאפי' לצורך דבר שאינו ניטל שרי לטלטל אז השופר, ועדיין צ"ע בשיטת הגר"א, ועוד יתבאר בזה לק' ס"ק כ"א בס"ד.

שם גמ' כאן ביחיד כאן בציבור, פי' בשל ציבור, דהא מוליך השופר לביתו, [ועי' לעיל מש"כ מתוספתא דסוכה ולפ"ז ניחא טפי שאינו מוליך לביתו אלא לבית שתחת הגג], אלא סתמא דמילתא השופר של הציבור, ואין לו רשות להשתמש בו לצרכיו, ומקצה לי' לתקיעה בלבד, ואפשר דרב יוסף סבר דאף לר"ש הוי מוקצה, והשתא אתיא דריב"ח ככו"ע, ולפ"ז ניחא טפי הא דאמר אביי דחזי לתינוק עני, וכן הא דפריך ותו, (עי' לעיל), אבל לר' יהודה

היתר הרבה כקורנס ואינך, ולפרתו' דאמנם שופר חלוק מחצוצרות דאיסורו רק מגזירת כלים, ודאי קשה למה הוסיף חצוצרות, אפי' לשיטתם דהנדון בשופר דוקא ולא בכל מלאכתו לאיסור דעכ"פ הא לא דמו כלל, (והרי תוקע בשופר כדאמר להוליך שופרו ועכ"פ אין לקבוע שיעור להצניע החצוצרות אם שופר מיטלטל דיכול לתקוע בשופר, ועי' תוספתא סוכה פ"ד), ומש"ה הוצרך לשנויי דנקט חצוצרות הפשוט אף לר"י ברישא, וקאמר דאפי' שופר אינו מיטלטל, וכלפי שר"ש קאמר כשם שמטלטלין את השופר, ור"י מחלק ביניהם, קאמר לר"נ דלא מיבעיא חצוצרות אלא אפי' שופר אינו מיטלטל, ונראה דהזכיר חצוצרות מפני שיכול לתקוע בחצוצרות, כדתניא בתוספתא.

שם תוד"ה הא ר"י, ובפרק תולין כו' משמע בהדיא דשרי ר"י בדבר שמלאכתו לאיסור כו' וכ"כ לק' קמ"א ב' ד"ה ההיא, ולכאור' למאי דמוקמינן התם ברפוי לאביי היינו דאינו צריך לטלטל האימום כלל, וא"כ אף לרבא אין ראייה דר"י שרי, דברפוי ליכא טלטול כלל, ול"מ דרפוי דרבא היינו באופן שצריך לטלטל, אלא שכבר נעשה כלי, ועוד דלמאי דאמרי אביי ורבא ערובין ל"ה א' דר"א כר"נ, ודאי צ"ל דאינו מיטלטל האימום ברפוי אף לרבא, [אם לא נימא דלר"נ שרי כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו, כמ"ש הרמב"ן והרשב"א, אבל אין כן דעת תו' בשמעתין דלדידהו אין היתר לצורך מקומו בדבר שאין בו היתר

בלבד, וכבר כ"כ אאמו"ר שליט"א שם בהערות שבת סכ"ב, ואף במוקצה מחמת ח"כ שייך שיפרש רש"י דהמוקצה מפני שמיוחדין למלאכת איסור, אלא דהתם עדיפא מינה, ועתו' קכ"ג א' שבאמת כתבו דלפרש"י כובד העליון היינו מזורי דקפיד עלייהו ומייחד להו מקום, ולהאמור גם דעת רש"י דשופר דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, (וכן פשוט מדאביי דתינוק עני לא משוי לשופר דציבור מלאכתו להיתר, מיהו יש לדחות דכדי שלא לחלק בין יחיד לציבור סגי בטעם כל דהו).

במהרש"א הק' דנימא דהא דקתני לפי שאין מטלטלין כו' ר"נ היא דאסור כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל, ור"ל דנוקים כולהו כחד תנא דהא והא ר"נ היא, והא דקתני שופר מיטלטל היינו לצורך גופו, ובקרני ראם נתקשה בכונתו עי"ש.

ל"ץ א' ומאי שופר נמי דקתני חצוצרות, משמע דלס"ד ולשינויא דלרב יוסף הוה ניחא, דכיון שיש נדון מיוחד בשופר שפיר נקט חצוצרות לומר דשופר דינו כחצוצרות, ובפרט למאי דמשני דדוקא בציבור שופר דינו כחצוצרות, אבל למאי דמשני אביי דר"נ היא א"כ זה איסור כללי בכל כלי שמלאכתו לאיסור, וכיון שהזכיר שופר אין טעם להוסיף חצוצרות, דאין האיסור משום דשופר דמי לחצוצרות, אלא שאין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו, ודבר שמלאכתו לאיסור אסור לגמרי, אפי' אם שייך בו שימושי

לאוקומי בשכבר נשתמש, ועתה הוא בידו, ומש"ה עדיף לומר בצריך למקומן, (ועי' לק' ס"ג ס"ק י"ג בההיא דמחצלת מ"ג א').

ולכא' נראה דאף קודם התרת כלי שמלאכתו לאיסור, דשרינן רק מדוכה שיש בה שום, מ"מ אם מחזיק המדוכה בידו אחר שהוציא ממנה השום, יכול להניחו במקומה, דזהו השלמת הטלטול המותר שע"י השום, ולפ"ז ה"ה בכל מוקצה, ולכא' יש ללמוד כן מדר"פ קמ"ג א' דזריק להו אחורי המיטה, אע"פ שמרבה בטלטול, דע"ג השלחן קרוב יותר, וע"כ כיון שהם בידו בהיתר, שרי להניחם במקום שירצה, דלכא' ביאור הסוגיא הוא דכולם היו מחפשים איך לסלק הגרעינין מן השלחן, דבמוקצה גמור ליכא שריותא דצורך מקומו, ור"פ כיון שידע שלא יוכל לטלטלם, דלא רצה לסמוך על ההיתרים, זרק להו מיד אחורי המיטה, ששם אינם מפריעים לו, ור"ש חשש מענין אחר דלא רצה ליטלם בידו, דחשיב כאילו נוטל מוקצה, ולא נהג כן בקליפי אגוזים, שהרי הם מיד בידו, אבל הגרעינין שהיו מוציאים אותן מתוך הפה, (אפשר דמשום בורר נהגו כן, או משום דובשא דעלייהו), לא רצה ליטלם בידו, ואפשר הטעם משום דטלטול ביד חשיב טפי טלטול, או דהשלכה מן הפה לא חשיבא טלטול כלל, או דכשמוציאם מן הפה ניכר שנותרו מהאכילה ולא מתחזי כמטלטל מוקצה, ואמרו עליו על רזב"א שנהג

לצורך גופו, מיהו נראה דמהא דפרכינן התם לרבא, קודם דידעינן דמשמ"י דר"א קאמר, מאי איריא רפוי כו', מוכח דר"י שרי לצורך גומ"ק, דאל"כ מאי פריך אר"י מאי איריא כו'.

כא' כתבו הרשב"א והר"ן דמהא דפריך קכ"ד א' לר"נ הני קערות היכי מטלטלינן, ומשמע דלרבא ניחא כיון שמטלטלן לצורך מקומן, שמעינן דהיכא דנטלן לצורך מקומן מניחן באיזה מקום שירצה, ולא אמרי' דחייב להניחו במקום הקרוב, שאינו צריך למקומו, דהא אטלטול קערות הרגיל פריך, והתם מפיק להו מכולא ביתא, וכן הוכיחו מסוגיא מ"ג א' דמבואר שיכול להניחו במקום המועיל לדבר שאינו ניטל, אע"פ שאין כלי ניטל מתחלה לכך, מ"מ כיון שנטלו לצורך מקומו, יכול להניחו באיזה מקום שירצה, וכ"כ תו' ביצה ג' ב' וכ"כ המ"מ פ מה"ש ה, ובאמת נדון זה שייך גם בצורך גופו, דודאי א"צ להשליך הקורנס מידו, אלא מניחו במקומו, ואפי' לרבה ואביי דלצורך מקומו אסור במלאכתו לאיסור, מ"מ נראה דא"צ להשליכו אחר שנשתמש בו, דכ"ז שהכלי בידו ובא להניחו במקומו חשיב הכל מעשה אחד, דכמו שלהניחו בארץ אחר השימוש לא חשיב טלטול באונס, אלא זהו ההיתר בלצורך גופו, שנוטל ומשתמש ומניח, ה"נ להניחו במקומו, אע"פ שמאריך בטלטול, דהכל מתייחס למעשה ההיתר, [והא דאמר מ"ג א' בצריך למקומו, היינו משום דבצריך לגופו משתמש בו, ודוחק

נוספת שהתירו הטלטול להחזירו למים, וגם פשטא דגמ' משמע שהחידוש רק באשה.

ומהא דאיצטריך תנא דמתני' בסוכה שם לאשמועינן דמקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת, ומפרש בגמ' מ"ד הואיל ואשה לא בת חיובא היא אימא לא תקבל, יש ללמוד דדוקא מפני שנטלו בהיתר שרי להחזירו, דאי בכל מוקצה כיון שהוא בידו יכול להחזירו, [או ליתנו לחבירו להחזיר, כ"נ דה"ה אחר, דאל"כ גם בלולב הי' אסור], א"כ מה צריך בת חיובא, לא יהא אלא מוקצה גמור לשניהם, דג"כ שריא, א"ו כל ההיתר מפני שנטלו בהיתר, והחזרה למקומו הוא המשך ההיתר, והו"א דבאשה כיון דלאו בת חיובא היא, אין לראות טלטולה כהמשך פעולת הנטילה, כיון דלא שייכא בה שריותא דנטילה, ואפשר דהוה ס"ד לאסור רק בהנהגה לכתחלה ולא מדינא, משום דטלטול לולב ע"י אשה נראה כטלטול מוקצה, ולא כמעשה מצוה, וקמ"ל דגם אשה מקבלת, כיון דטלטול המותר הוא, [והא דקתני מיד בנה, אפשר דלאשמועינן דאע"ג דקטן הוא, מ"מ טלטול דהיתר הוא, ונקט בנה ברישא, משום דהו"א דוקא בנה, דלא מצי להחזיר בעצמו, דקטן הוא, אבל מבעלה לא תקבל, קמ"ל].

ולהאמור לא מצינו חילוק בין כלי לשאר מוקצה, אלא דבכלי

שתי החומרות יחד, דלא רצה לטלטלם אח"כ עם השלחן, [וכ"ה בתוספא דהחמיר טפי מב"ש], וגם לא רצה ליטלם בידו, ולכך החזיר פניו אחורי המטה, ולפ"ז לא הוזכר בסוגיין שצריך למהר להשליכן מידו, אדרבא בדר"פ חזינן שטלטלם לאחורי המיטה, אבל בספר אאמור"ר שליט"א סי"ב ס"ק י"ג ראיתי שלא כ"כ, [וכן באהעו"ז סי' רס"ו דקדק לשון הרמב"ם דצריך למהר להשליכן], ולכן צע"ע במש"כ, ולפ"ד מבואר דאפי' במוקצה גמור אם הוא בידו בהיתר, שרי להניחו באיזה מקום שירצה.

ובכהגר"א יו"ד סי' רס"ו סק"ג הביא תוספתא ספ"ב דסוכה דלולב הניטל בשבת משיצא יד"ח אסור לטלטלו, ומשמע דעתו ז"ל דהלולב מוקצה, אלא שלצורך מצוה התירו לטלטלו, וכ"ה פשטות לשון הגמ' בסוכה טלטול בעלמא הוא, איצטריך קרא למישרי טלטול, ועי' לק, ובמתני' סוכה מ"ב א' מבואר דשרי להחזירו למים בשבת, ואע"פ שיכול להניחו בארץ מיד עם גמר הנטילה, וש"מ דכיון שהוא בידו בהיתר שרי להחזירו למקומו, ואע"פ שהוא מוקצה גמור, וזה כדעת הרמב"ן שהביא הרי"ו נ"א ח"ב דשרי להחזיר הסכין של מילה, והיינו כ"ז שהוא בידו כמ"ש המג"א סי' של"א סק"ה, וצ"ע א"כ למה תמך הגר"א בדעת מהרי"ל שצריך להשליך הסכין, ואסר להצניעו, ולא מסתבר לומר שזו קולא

שמלאכתו להיתר, אי שרי להצניעו לרבה ואב"י, דאם באנו להתיר מכח המעשה, הרי ה' מעשה של חול, אבל הדבר קשה לאסור, דמ"מ אין כאן התעסקות של הצלת כלים אלא הנחת הכלי במקומו, ואין לחלק בין מעשה בחול למעשה בשבת, דמ"מ נטל הכלי לצורך, ועכשיו בא להניחו במקומו, וה"ה במלאכתו לאיסור, דמ"מ אין כאן התעסקות בהצלת הכלי מחמה לצל, וד"ז לא נאסר מגזירת כלים לאחר שהתירו.

ולפ"ז אפשר דה"ה אם נטל הכלי באיסור ונשתמש בו, ג"כ יהא מותר להחזירו למקומו, בכלי ששייך בו שימושי היתר, ואינו מוקצה גמור, דבכלים אסרו טלטול שלא לצורך, (וכאילו גם לצורך מלאכת איסור מותר, אלא שזה אסור מדין מלאכה), וההחזרה למקומו אחר השימוש לא חשיב שלא לצורך, אלא הוא השלמת הצורך, ולא דמי למוקצה גמור שהטלטול הוא חלק מהאיסור בין קודם תשמישו בין לאחריו, ולכך לא מהני התחיל בע"ש, דאין בזה היתר של לצורך, ונראה דאפי' אם נימא דבכלי שמלאכתו לאיסור לא מהני שימוש איסור בע"ש, מ"מ במלאכתו להיתר יש להתיר לרבה ואב"י, דסתם טלטול של מלאכתו להיתר לצורך, חשיב מעשה היתר, ולא נחתין למידק מה עשה בו בחול, משא"כ במלאכתו לאיסור, ולפ"ז מיושב משה"ק לעיל סק"כ לפרתו' לרבה ואב"י מאי קאמר לפי שאין מטלטלין הרי מחמה לצל

משכח"ל אפשרויות של טלטול המותר, משא"כ במוקצה גמור, אבל מה שיכול להחזירו למקום שירצה, דמצינו ד"ז גבי כלי, ה"ה בכל מוקצה כשהנטילה בהיתר, כגון בלולב כדתנן במתני', וכן בסכין של מילה כמ"ש הרמב"ן, וכן בגרעיני פירות כדמשמע מדר"פ קמ"ג א', ולפ"ז אין לנו מקור לחילוקו של הגר"א בדין החזיק השופר מע"ש, אם הוא מוקצה גמור, או ככלי שמלאכתו לאיסור, וכיון דמבואר בתוספתא דבגמר התקיעה אע"פ שהנר בידו מניחו על הארץ, ואינו יכול להניחו ע"ג מנורה עיי"ש, ש"מ דהתחיל בע"ש לא חשיב טלטול היתר להחזיר למקומו בשבת, דהשלמת הטלטול של ע"ש, זהו ג"כ איסור מוקצה, שלא להתעסק בפעולות של חול, ומה מהני מה שהי' תחלתו בהיתר, אכתי מעשה חול הוא.

ברם אפשר שיש לקיים הדברים מסברא, ומסוגיא דשופר כמ"ש הגר"א, דהנה לרבה ואב"י דאפי' כלי שמלאכתו להיתר, אינו מיטלטל מחמה לצל, [נמ"מ אם נטלו לצורך גומ"ק יכול להצניעו, כדמוכח מקצרות דלרבנן נ"חא], פשוט דאפי' אם נשתמש היתר בכלי בכניסת השבת, ובגמר התקיעה נגמר שימוש, ג"כ מותר להצניעו, דאע"פ שהמעשה המתיר לא הי' בשבת, מ"מ כיון דמעשה היתר הוא בשבת, גם השלמתו מותרת בשבת, וה"ה לרבא [ולכו"ע נמי] בכלי שמלאכתו לאיסור, מיהו יש לדון אם נשתמש איסור בכלי

בהצלת כלים], וכן אם נטל הכלי לצורך דבר שאינו ניטל, לא אמרי' איסורא דעבד עבד, דכשמשלים פעולתו, הרי הוא ממשיך האיסור, וצריך להחזירו למקומו, (וצ"ע בזה), [ועי' לק' ס"ג ס"ק י"ג].

נמצינו למידין לפמש"כ דכל מוקצה שהוא בידו בהיתר, שרי להניחו במקום שירצה, אפי' אם מאריך בטלטול, ושרי גם ליתנו לחבירו שיניחנו, אבל אם הניחו בארץ אסור לטלטלו, ובסכין של מילה התיר כן הרמב"ן, [וז"ל הרי"ו נ"א ח"ב ומותר לטלטל הסכין ולהסירו אחר המילה דמאחר שמטלטל הכלי בהיתר מחזירו לאיזה מקום שירצה, אע"פ שאין לו תינוק אחר למול, כ"כ הרמב"ן בתשובה, ולא ביאר בהדיא דצריך שיהא הכלי בידו, אבל בנטלו לצורך מקומו דמהתם גמרי' ענין זה, פשוט שאם הניחו, ואינו צריך עוד למקומו, אע"פ שהניחו רק לשעה, אסור לטלטלו, וה"נ דכוותה וכ"כ המ"א סי' של"א סק"ה, גם במהרי"ל לא אסר אלא להגביה הסכין מן העפר, ומשמע דכל שהוא בידו שרי להצניעו, אבל בבהגר"א יו"ד שם פי' דמהרי"ל אסר להצניעו, ומשמע דמפרש כהרמ"א דלהרמב"ן שרי נמי להגביהו מן העפר, וצ"ע], ובלולב מבואר כן במתני', אלא דאפשר לחלק בלולב ומילה דכמלאכת היתר חשיבא, משא"כ בגרעיני תמרה, אבל לפי מה שצדדנו לעיל גם בגרעיני תמרה כן, ועי' בכ"ז

אסור בכל הכלים, עיי"ש, מיהו כיון שע"כ להודות לדברי הגר"א אליבא דרבה ואביי, ומיושב לומר לכו"ע דדוקא לפי שאין מטלטלין הוא דאסור, וכמש"כ סק"כ.

מיהו אכתי אפשר לומר (בכלי) כמ"ש המג"א סי' רס"ו ס"ק י"ב (בכל מוקצה) דלכתחלה אין להנהיג שיתקע באופן שיצטרך לטלטלו בשבת, אע"פ שאם עשה כן הרי הטלטול מותר, ויתיישב לפ"ז דאף למ"ד מטלטלין נותנין לו שיעור להצניע שופרו, ומ"מ שפיר נקט לר"נ לפי שאין מטלטלין, דלדידי' לא יוכל לטלטלו, ולא רק שאין לקבוע כן מתחלה, ועי' סק"כ.

וכ"ז בבא להחזירו למקומו, אבל אם מעיקרא נטל הכלי בשבת כדי להצניעו, כיון שנטלו באיסור, אם ימשיך להצניעו, הרי הוא ממשיך את מעשה האיסור, ולא מהני מה שהוא כבר בידו, ואפי' נטלו מע"ש מסתברא לאיסור, דהתחיל בהתעסקות של הצלת כלים מע"ש, ומשהגיע שבת נאסר, ובזה דמי כלי לשאר מוקצה, דלא מהני התחיל מע"ש, [מיהו אם נטלו מע"ש או אפי' בשבת שלא לצורך, כיון דשרי להחזירו למקומו, ואינו מחויב להניחו במקום זה, אם נפסד שם, ה"נ יכול להניחו במקום שירצה, ורק כשנטלו שלא יפסד דאין עדיפות להחזירו למקומו מלהניחו כאן, ונמצא שהמשך הטלטול הוא רק להצלת הכלי, והכל מעשה אחד שמתעסק

בספר אאמו"ר שליט"א סי"ב סק"ח-י"ג, ועוד יתבאר בס"ד.

כב סוכה מ"ב ב' אמאי טלטול בעלמא הוא, יעוי' בתו', ובריטב"א כ' דפשיטא לן שלא העמידו דבריהם בזה, וז"ל שלא אסרו לטלטל דבר הצריך והראוי לו לשבת כלל, ואין הלולב שהוא ראוי מן התורה ומצותו קבועה ליום זה בכלל איסור זה כלל, ור"ל דמה"ט פשיטא שאין להעמיד דבריהם ולאסור הנטילה, שאף אם נתיר כאן, אין זה פוגע בתקנתם בעלמא, אבל מודה הריטב"א שדינו כמוקצה, דלכא' ביו"ט שחל בשבת אם באנו להתיר הטלטול לגמרי, היינו רק מכח ייחוד למלאכת היתר, דגם צורך המצוה כמלאכת היתר חשיב, אבל לא מהני לענין שבת זה שהוא מצות היום דיו"ט, כיון שאין השבת גורמת ההיתר, ולפ"ז הי' ראוי לחלק בין לולב שהכינו למצותו, ללולב דהפקר שלא הי' מוכן לכך מאתמול, (דאז דמי ללולב שנקצץ ביו"ט, שכ' המ"א סי' תרנ"ה בשם הרשב"א שאסור לטלטלו, וכ"מ שערבה דוחה שבת, ומ"מ לא נטלום מתחת האבנים ולע"כ שם), ולא מצינו שהצריכו כן, ואין נראה לומר דצורך המצוה עדיף מצורך הדיוט, וחשיב ייחוד לכל הלולבים הראויים, ולכא' מוכח מזה דאף הלולב שייחדו לנטילה חשיב מוקצה, וכיון דע"כ להתיר איסור מוקצה, מותר נמי ליטול לולב דעלמא, וכ"ה פשטות הגמ' מ"ג א' דפריך איצטריך קרא למישרי טלטול, ואם

הצורך מצוה גורם שלא יהא מוקצה, א"כ אפי' טלטול לא שרי, וכן לעיל א' מ"ד הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא תקבל, ויש להבין מ"ש צורך מצוה מצורך הדיוט, דיכול לייחד עפר לצרכיו, ואפשר דודאי קנים דלחה"פ חשיבי מיוחדים לתשמיש היתר, (ועדיפא מינה דחשיבי נמי כלי כדתנן שבת קכ"ג ב' בקנה של זיתים דבין כך וב"כ ניטל בשבת, אע"פ שמלאכתו לאיסור, וכבר האריכו בדברי התו' בשמעתין), דשימוש לצורך מצוה לא גרע משימוש של חול, אבל כשהמצוה היא טלטול בעלמא גרע, דבעלמא כה"ג לא מהני ייחוד לצורך טלטול בלבד, דהיינו שיאמר שהוא מייחד את האבן הזאת לטלטלה ממקום למקום, שזה מעשה היתר, ומ"מ לא מהני כיון דאין כאן ייחוד בגוף הדבר, אלא במעשה האדם, וה"נ אם הי' מצוה לישיב ע"ג לולב הוה חשיב ייחוד לדבר היתר, אבל כשהמצוה היא טלטול בעלמא, יש לראותה כמצוה לטלטל מוקצה.

ועיקר הדין דלולב חשיב מוקצה ביו"ט שחל בשבת, גם כשדוחה שבת ואע"פ שנטלו, מבואר בתוספתא סופ"ב הביאה הגר"א יו"ד סי' רס"ו סק"ג, ר"י אומר יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת [כ"ה גרסת הגר"א וכ"ה בהגהות אור הגנוז מדפו"י, וכ"ה משמעות הלשון יו"ט הראשון ש"ח, דאם זה דין בכל יו"ט הול"ל לולב כיון שיצא בו יד"ח אסור לטלטלו, וממילא מובן דביו"ט

קורנס של נפחים, מיהו אפי' נפרש בייחדו, איכא ראי' להתירו מחמה לצל מהא דחשיב מלאכתו להיתר, והותר קודם שחזרו והתירו מלאכתו לאיסור, והרי התירו מלאכתו להיתר מחמה לצל, קודם שהתירו מלאכתו לאיסור, ועוד צ"ע בכ"ז].

ומהא דקתני בתוספתא יו"ט שחל בשבת דוקא, מוכח דכשחל בחול מותר לטלטלו, וכן מתני' דמקבלת אשה בשבת קתני, וכן משמעות הגמ' איצטריך קרא למישרי טלטול, וטלטול בעלמא הוא, משמע דיש לדון על טלטול משום שבת, אע"פ שיו"ט פשיטא דשרי, ואמנם בפשוטו החילוק דיו"ט מצותו בכך, אבל האי טעמא גופי' גורם שלא יחשב מוקצה כלל ביו"ט, וכמ"ש אאמו"ר שליט"א בסק"י דכיון שהיו"ט הוא האוסר והוא גם המתיר שמצותו בנטילה, הקילו חכמים שלא יחשב מוקצה כלל, [עיי"ש שהוצרך לזה לענין שיהא עדיף מכלי בעלמא, אבל למש"כ דבשבת הוא מוקצה גמור, ודאי מסתבר דביו"ט לא יחשב מוקצה מה"ט, (ועי' או"ז)], וכ"נ דעת הפוסקים דלולב אינו מוקצה כלל, (ועי' לק' ס"ק כ"ה ד"ה בפשוטו), אלא שהעתיקו בסי' תרנ"ד מתני' דקתני לגבי יו"ט שחל בשבת, ומבואר מזה דפי' כמשמעות פרש"י דתורת כלי עליו ואינו מוקצה, ולא דמצות לולב דוחה איסור טלטול, וממילא מתפרש כן גם ביו"ט, אבל בתוספתא שהביא הגר"א ל"מ כן, אלא שיש לחלק בין יו"ט לשבת,

קאי], כיון שיצא בו יד"ח אסור לטלטלו, ואאמו"ר שליט"א כתב דמתני' נמי מוכחא מדהצריך התנא שתהא מקבלו מיד בנה ומיד בעלה דוקא, אלמא דמשהניחו בארץ אסור לטלטלו, ולכך צריכה לקבלו מידם דוקא, ולפ"ז הקמ"ל דאשה נמי מקבלת, אינו דקמ"ל דלאו מוקצה הוא כלל, אלא קמ"ל דכיון דמעשה המותר הוא, אשה נמי מקבלת, אבל אכתי מוקצה הוא אף לאנשים, ועמש"כ בזה לעיל ס"ק כ"א, ולפ"ז מבואר דלא מהני ייחוד לנטילת לולב לבטל ממנו שם מוקצה, וע"כ צ"ל כמשנ"ת, מיהו אאמו"ר שליט"א צידד לומר דהא דאסור לטלטלו היינו מחמה לצל, דלא עדיף מכלי שמלאכתו לאיסור, עיי"ש מילתא בטעמא, [ויש להק' לפ"ז לרבה ואביי דאפי' מלאכתו להיתר אסור מחמה לצל, א"כ פשיטא, וצ"ל דלצורך מקומו קאמר, ואע"ג דלרבא שרי, לדידי' מתפרש שלא התירו החזרתו למים משהניחו בארץ, דמש"ה הצריך התנא שתהא מקבלת מידם דוקא, (מיהו לולב אם הוא עשוי למעבד מיני' חופיא, א"כ סוף מלאכתו להיתר, והשתא נמי להיתר עומד), ובעיקר הדברים יש לדון בדברים הפחותים כעפר ולולב, כיון שייחדם לצורך מסוים, חשיבי שזהו עיקר תשמישם, ועדיפי ממלאכתו לאיסור, ואין להוכיח מקו' הראשונים ז"ל קכ"ב ב' לר"י לישתרי קורנס של אגוזים גם מחמה לצל, דמדבריהם משמע שפירשוה בקורנס של אגוזים ממש, ולא בייחד

וכמש"כ אאמו"ר שליט"א, ולפ"ז יש ליישב הא דנשים מברכות על מ"ע שהז"ג, אע"ג דבגמ' מבואר שאינה בת חיובא, וכמשה"ק בהג"א, דבאמת ביו"ט שחל בשבת אינן מברכות, דכיון דבעינן שהמצוה תדחה איסור טלטול, בעינן שיהא הדבר חובה, דלאו כל כמיניהו לדחות איסור טלטול לרשות, [עי' להלן מירו' דחיוב מצוה לא דחי טלטול], ומ"מ שפיר מברכות דעל מצוה דרשות ג"כ מברכין, אבל ביו"ט אינו מוקצה כלל, ומש"ה רשאות ליטלו.

ברם בירו' משמע דאף ביו"ט הוה לולב מוקצה, דמסיים התם בביריתא דכך הי' מנהג בירושלים אדם הולך לביהכ"נ ולולבו בידו כו' נכנס לבקר את החולה ולולבו בידו, לשאת את כפיו ולקרות בתורה נותנו לחבירו, הניחו בארץ אסור לטלטלו, ומשמע דביו"ט שחל בחול מיירי, דבשבת אינו הולך עמו לביהכ"נ ואינו מטלטלו לבקר את החולה, ואפ"ה קתני הניחו בארץ אסור לטלטלו, דכ"ז שלא הניחו הכל חשיב מעשה אחד, אבל ליטלו משום חיוב מצוה לחוד לא התירו, ומשמע הענין דמה"ט נותנו לחבירו בזמן נ"כ וקה"ת שאם יניחו בארץ, לא יוכל ליטלו, ולפ"ז בתלמודן מבואר בהדיא איפכא, דקתני בהאי ברייתא מ"א ב' קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו ע"ג קרקע, וכ"ה בתוספתא, מיהו בעיקר דברי הירו' צ"ע דאם הלולב מוקצה ביו"ט כבשאר שבתות, א"כ מה ראי' שהוא אסור

בהנאה, ובבהגר"א סי' תרנ"ח כ' דאי לאו דאסור בהנאה הי' דינו ככלי, דהדס ראוי להריחו, וערבה להניף בה לחולה, [ולולב לכבד בו את הבית, או להניף בו, כ"נ כונתו ז"ל], וצ"ב דודאי בכל שבת לולב מוקצה הוא אם לא ייחדו, וכן הדס וערבה, ואפשר דאם הי' מותר להשתמש בו, הי' מועיל הייחוד לנטילה, להתירו בטלול, דהו"ל ככלי תשמישו של האדם, וממילא כל השימושים בכלל, אבל כיון שהייחוד לנטילה, גורם שלא יהא בו שימוש אחר, לכך הוא נשאר מוקצה, או אפשר דהאיסור משום דהוקצה למצותו, אבל לפ"ז הי' ראוי להתיר לחיוב מצוה ליטלו מע"ג קרקע, גם צ"ע דלכאור' הוקצה למצותו אסור רק בהנאה, וצ"ב הא דקאמר מטלטלין עצי בשמים להריח לחולה בשבת, דלכאור' משמע דלא מיירי בחולה שנדחה בשבילו איסור מוקצה, ואי בייחדו מע"ש פשיטא, ומזה למד הגר"א דכל העצים מותרין, (ולחולה אורחא דמילתא נקט), וצ"ע בזה, ועכ"פ בתלמודן פליג על הירו' ביו"ט וכמשנ"ת, ועמ"א סו"ס תרנ"א.

כג בדין סכין של מילה יעוי' מש"כ אאמו"ר שליט"א בסק"ט דחשיב כלי שמלאכתו לאיסור, ולא אמרי' דכיון שמיוחד למילה דדחיא שבת, הרי הוא מיוחד לדבר היתר, דמילה מלאכה היא, אלא שהמלאכה הותרה ונמצא שהכלי מיוחד למלאכות, והיינו מוקצה, ולפמשנ"ת לעיל ס"ק י"ח מוקצה מחמת ח"כ נאסר קודם גזירת כלים, ולפ"ז אם

הקבורה היינו מרא וחצינא א"כ מלאכתן לאיסור, ולא הי' לנו לחדש שייחודן לקבורה משוי' להו מלאכתן להיתר, אע"ג דכחול שוייהו רבנן, וצ"ע.

בדין סכין של מילה לצורך מקומו, כשהטלטול לצורך המילה גרם לו, יש מקום לצדד להיתר וכמש"כ לעיל סק , אבל לא למדנו ד"ז לפי הפוסקים וכמש"כ שם.

כד [קכ"ג א' מחט שניטל חררה או עוקצה מהו, לכאור' בייחודה, לא גרע מעפר, אבל בסתמא קמיבעיא לי' אם שימושים עראיים משוו לה מנא, או דלא יהיב דעתי' לשימושים מקריים.

שם א"ל תניתוה כו' יש להבין מה הראי' ממתני', והנה הא דעדיף כלי מגרוטאות, [וכדאמר לק' קכ"ד א' לעיל מ"ו א'], היינו משום דאדם נותן דעתו על כליו להשתמש בהן כל צרכיו, ולא דוקא תשמיש המיוחד להן, וממתני' מבואר דאף אם הי' למחט שימוש היתר דנטילת הקוץ לחוד, ג"כ הי' הדבר מועיל להתירו בטלטול, וש"מ דאדם נותן דעתו על מחט להשתמש בה לנטילת קוץ, וממילא גם מחט שניטל חררה בכלל, ונראה דראי' זו קיימא אף למסקנא, אלא דמיתוקמא בגולמי, דכיון דמחט דבר פשוט הוא, לא אמרי' דיהיב דעתי' עלה, דאע"פ שנטילת הקוץ דבר חשוב, מ"מ כיון שבטל העיקר בטל הטפל, אבל כל כמה דלא ניקבה, שאינו זורק לבין גרוטאות, באמת סגי בצורך

המילה לא משויא לי' מלאכתו להיתר, דינו כמוקצה גמור, וא"כ מוכח מדברי הרמב"ן שהביא הרי"ו דגם מוקצה גמור, כשאוחזו בידו בהיתר, שרי להצניעו, וכבר נתבאר בזה לעיל ס"ק כ"א, וגם מדברי הרמב"ן מבואר דלא חשיב מלאכתו להיתר, שלא התיר אלא מפני שטלטלו בהיתר, [ועודו בידו כמש"פ המג"א].

ברם לא נתבאר טעמי' דהרמב"ן בכלי קבורה ביו"ט שני, דחשיב להו כלי שמלאכתו להיתר עי' סי' תקכ"ו ס"ו (ועי' במ"א ס"ק י"ד ובגליון הגרע"א ז"ל, וברי"ו מבואר דמ"ש מלאכתן להיתר הוא על ההיתר להצניע, ולא הזכיר סופן משום תחילתן, אלא בא לבאר דכיון שנטלו בידו שרי להוליכו עיי"ש, דהא אף במלאכתו להיתר שלל"צ כלל אסור, ועמש"כ אאמו"ר שליט"א בדברי המ"א), דנהי דקבורה דחיא יו"ט, מ"מ הם כלים המיוחדים למלאכה, ומ"ש מסכין של מילה, וסתמות הלשון משמע דאף אם לא מת אדם, חשיבי מלאכתן להיתר, כיון שמיוחדים למעשה המותר, דאין נראה לומר דרק לענין חזרה דינם כמלאכתן להיתר, דלפ"ז צ"ל דהיינו שהיתרו סופן משום תחילתן, ולא לתת לזה גדר של מלאכתו להיתר, לענין חזרה בלבד, דמנ"ל להמציא כן, וצ"ל דס"ל להרמב"ן דכחול שויהו רבנן, עדיף ממילה דדחיא שבת, וחשיבי כלי הקבורה מיוחדים לצורך היתר, וצ"ע, ומ"מ ק"ק כיון דכלי

זה לשווייה מנא לענין שבת. – לכאור' לפ"ז לא פשט ר"י ניטל עוקצה מאי.

שם אמר אביי טומאה אשבת קרמית טומאה כלי מעשה בעינן כו' מדלענין טומאה לאו מנא כו' הא פשיטא דשבת לא תלי בדיני טומאה, דהא כלי אבן אינן מטמאין, ובשבת כלי מעליא הוא, ובהדיא תנן בסמוך דקנה של זיתים שאין קשר בראשו אינו מק"ט וניטל בשבת, והיינו משום דכשהחסרון בהלכות טומאה ולא משום קלקול הכלי, לא שייך לדמות שבת לטומאה, דלענין שבת אין שום סברא לחלק בין פשוטי כלי עץ לפשוטי כלי מתכת, ובין כלי אבן לכלי חרס, אבל כשהסיבה שאינה מק"ט היא מפני קלקול הכלי, בזה יש מקום לדון אי שבת וטומאה שוין וכ"כ הר"ן, ובפשוטו אביי ורבא פליגי בגולמי שייחדו לנטילת קוץ, דלאביי אינו מק"ט משום דלאו כלי מעשה הוא, ולרבא מק"ט, ומש"ה הוה כלי לענין שבת, וצ"ע בכ"ז, ועי' ספר אאמו"ר שליט"א סכ"ו ס"ק ל"ח (הועתק מספר כלים).

כה קכ"ד ב' וטלטול גופי' לאו משום הוצאה היא, בביצה ל"ז א' פרש"י דכל מה שגזרו אינו אלא משום הוצאה, והאי דלא גזרו על טלטול כלים ובאלכים מפני שלא יוכלו לעמוד בהן לבטל עונג שבת ושמחת יו"ט, ולכאור' אפשר לומר דדוקא במוקצה שייך לאסור משום הוצאה, דכיון שאין בדבר צורך שבת,

אם הוא מטלטלו היינו כדי להעבירו ממקום למקום, והיינו מלאכה דהוצאה, (דמלאכה גרועה היא דבעיא מרשות לרשות דוקא), ולכן אסרו לטלטל דבר שהטלטול הרגיל שלו הוא לצורך העברה והוצאה, וחזינן ענין זה גם בחזרו הותרו דגזירת נחמי' שהתירו רק לצורך, ולא טלטול שמטרתו העברה, וכן משילין פירות דאינו צריך להם לשבת, ע"כ לצורך העברה עביד להו, וכל שהצורך הרגיל שלו הוא העברה הרי הוא בגזירת מוקצה.

בפשוטו נקטינן דאבן ועפר שייחדו למלאכת היתר, לא יתכן שיהיו מותרים טפי מכלי שמלאכתו להיתר, ואאמו"ר שליט"א צידד לומר דדינם ככלי שמלאכתו לאיסור, הובא לעיל ס"ק כ"ב, מיהו יש סברא לומר דבגזירת כלים גזרו רק על הכלים, דאף כלי שמלאכתו להיתר, מוכן לכל צרכי האדם, אף של איסור, כמו שכלי שמלאכתו לאיסור מוכן למלאכת היתר, ומש"ה ראוי לאסרו, אבל דבר שאינו כלי וייחדו למלאכת היתר אינו מיועד אלא לייחודו, ודמי לאוכלין (ובגדים).

בעה"י יהר"מ שלנב"ה

דינים העולים

א. כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מכלי שמלאכתו לאיסור, ומקפיד שלא להשתמש בו לצורך אחר מחמת חסרון כיס, כגון סכין של שחיטה שמקפיד עליו שלא יפגם, ואפי' מחליט באמצע השבת

לישב, התירו להערים לישב על כלי זה, ואע"פ שיש לו כסא לישב עליו, דמ"מ עכשיו נעשה צרכו בכלי זה, מיהו יש בזה דברים עי' ס"ק ט' י' י"א. – אם יודע בודאי שיצטרך הכלי אח"כ בשבת לצורך גופו, ואם יניחנו בחמה יפסד אפשר דשרי לטלטלו, עי' סק"ז.

ג. מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור, לכל שימוש שצריך לעשות בגופו, אפי' להגן בו על כלי אחר שמלאכתו לאיסור מפני החמה, ואע"פ שטלטול הכלי הזה עצמו מחמה לצל אסורה, מ"מ לא חילקו בצורך גופו, דכיון שמותר לו ליטול טלית או אוכלין ע"מ להגן על הכלי, שרי נמי במלאכתו לאיסור, כך אפשר לבאר, ועי' סק"ט ביאור אחר מדברי אאמו"ר שליט"א, [ועי' לק' ס"ג סק"ב בדברי הרמב"ן קנ"ד ב']. – בד"א לצורך כלי אחר, אבל לצורך מוקצה גמור יש מחמירין שלא במקום הפסד מרובה, דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, והמחמיר תע"ב, ואם נטלו לצורך מקומו יכול להניחו במקום שירצה אפי' מרבה הדרך להצלת המוקצה, [ועי' לק' ס"ג סק"י"ג דאסור לעשות מעשה מחודש רק להניח עיי"ש].

ד. אסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל, ע"י ככר או תינוק, ויש מקילין בשו"ע סי' ש"ח ס"ה, אבל אם הוא צריך כלי לטלטל הככר, היינו צורך גופו, (סק"י"ג).

ה. כלי המיוחד לאיסור ולהיתר, אפי' רוב תשמישו לאיסור, דינו כמלאכתו

שלא ישתמש בו עוד לשחיטה, (מיהו אם בשבת נשבר או נפגם באופן שאינו ראוי לשחיטה צ"ע בסוגיא אי אמרי' מיגו דאתקצאי), וכן עצים חשובים המיוחדים לבנין, אסור להסיק בהן ביו"ט מה"ט, ואע"פ שע"ז ששורפן ממילא הוחלט שלא ישתמש בהם לבנין, (סק"י"ט). – מוקצה מחמת חסרון כס, משמע שאינו מגזירת כלים, אלא מעיקר גזירת מוקצה דאבנים ועפר וכיו"ב, עי' סק"י"ח. – אם יודע בעצמו שאינו מקפיד, וא"כ לא הקצהו מדעתו מותר להשתמש בו, כ"כ המ"א הובא במ"ב סק"ו, וצ"ע אם לא בטלה דעתו ועי' בסוגיא דקאמר אבא שלחא הוה, ושמא רק הוא לא הקפיד, ולע"כ בזה. – כלים המיוחדים לסחורה, אפי' מלאכתן להיתר, אם מקפיד שלא להשתמש בהם שמא יהא ניכר השימוש ולא יהיו ראויים לסחורה כחדשים, הו נמי מוקצה מחמת ח"כ.

ב. כלי שמלאכתו לאיסור אינו ניטל אלא לצורך גופו או מקומו, אבל להצלת הכלי שלא יגנב או שלא יתקלקל בחמה, אסור לטלטלו, מיהו אם הוא צריך להציל הכלי, יכול להערים ולהשתמש בכלי זה, במקום כלי אחר, ונמצא שטלטלו לצורך, וכיון שטלטלו בהיתר, יכול להניחו במקום המוצנע, ולכאור' נראה שאינו רשאי להערים ולעשות בו דבר שאינו צריך לו, כגון שישב ע"ג מדוכה בזמן שאינו צריך לישב, דאע"פ שהטלטול נראה כלצורך, לא התירו להערים בכך, ורק כשצריך

כל כלי קיבול ככוסות וקערות, כדנקטו הפוסקים], ויש מחמירין אפי' בכלים אלו, מיהו אין הגדר ברור דבי סדיותא מצינו שאסרו בגמ', ואע"פ שכרים וכסתות לא היו בכלל הגזירה, אם לא נחלק דבי סדיותא הם הציפות שנותנין בהם הכרים, ודינם ככלים, ולפ"ז כל משמשי האדם עצמו מותרין, וכן כסא ומטה, [ועי' ברז"ה שכ' דכל אלו שאין בהם מלאכת איסור לא היו בכלל הגזירה], והדברים צ"ת, עי' סק"ז.

י. יש מקום לדקדק שראוי להמנע מטלטול כלים אפי' לצורך גומ"ק כשאפשר, [וכלי שמלאכתו להיתר יש מקום לומר שא"צ להעדיפו על כלי שמלאכתו לאיסור, דשניהם בכלל הגזירה, (עי' במ"ב ובספר אאמור"ר שליט"א סי"ב סק"ז), מיהו להסוברים דכלי שמלאכתו להיתר הותר לגמרי, אפי' שלל"צ כלל, א"כ ודאי דכלי זה עדיף, וכן ג' כלים ושאר מילי דלעיל דין ח' ט' עדיפי משאר כלים], מיהו עיקר הדבר אינו ברור להחמיר בזה, ומ"מ מסתברא דעדיף ליטול כלי היתר המיוחד לתשמיש זה, ולא ליטול כלי שמלאכתו לאיסור, ורק בשימוש שאינו רגיל לשניהם, יש לדון.

יא. כלי שנטלו לצורך גומ"ק, יכול להניח במקום שירצה, אע"פ שמרבה עי"ז בטלטול (שלא לצורך), ולכאור' הטעם משום דהחזרת הכלי למקומו, הוא חלק מן ההיתר, שהשלמת

להיתר דמ"מ הוא מיועד לתשמיש ההיתר, אלא שיותר מצוי אצלו תשמיש האיסור, כגון קורנס שייחדו לפצוע אגוזים ולשאר שימושי הבית, דאע"פ ששימושי הבית האסורים תדירין טפי, מ"מ הרי הוא מיועד גם לאגוזים, (בזמננו צ"ע בזה), ולא אזלינן בתר רוב תשמישו אלא כשהתשמיש ההיתר אינו תשמישו, כגון קידרה להניח בה פירות, ועי' בה"ל ד"ה קורדום ונראה דכונתו כמש"כ, ועי' לעיל סק"ב.

ו. קדירה וקומקום וכיו"ב חשיבי מלאכתן לאיסור, (אפי' אם נותן בהם לפעמים אוכלין), מיהו כ"ז שהאוכלין והמשקין בתוכן דינם ככלי שמלאכתו להיתר, ומותר לטלטלן אפי' לצורך הכלי, [ואע"פ שאין האוכלין מתקלקלין בחמה רק הכלין]. - אע"פ שנטל האוכלין מתוך הקדירה, יכול להוציאה מן הבית, מדין גרף של רעי, כ"כ בבה"ל מגמ' דקערות.

ז. כלי שמלאכתו להיתר ניטל אפי' מחמה לצל, אבל שלא לצורך כלל, אסור, אפי' יש לו איזה תועלת בדבר, (ויש חולקים, והפוסקים כולם נקטו לחומרא).

ח. אוכלין וכתבי הקודש מותר לטלטלן אפי' שלא לצורך כלל.

ט. סכין וכף ומזלג וטלית ובגדים, משמע ג"כ שלא היו בגזירת כלים, וא"כ מותרין אפי' שלל"צ כלל, [וה"ה

הניחו מידו, אינו יכול ליטלו, (ס"ק כ"ג), (ולצורך מקומו יש צד קולא, בצירוף שיטת המקילין שאינו מוקצה).

יג. אם החזיק המוקצה מע"ש צריך להניחו מיד, ולא מהני מה שנטלו בהיתר, דרך כשהי' מעשה המותר בשבת, חשבינן ההנחה כהשלמת המעשה, אבל בכלי אם נשתמש בו עם כניסת השבת, י"ל דלא גרע מבשבת, דמהני נטלו לצורך, גם לענין להניחו במקומו, ואפי' נשתמש בו למלאכת איסור, יש מקום להתיר וכמשנ"ת ס"ק כ"א.

יד. אם נטל הכלי באיסור, יש מתירין להניחו במקום המוצנע, ודוקא כלי, אבל מוקצה גמור אסור, וצ"ע בזה, אבל אם נטל הכלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל באיסור, מסתברא שצריך להניחו מיד בארץ, דאם יניחנו במקומו הרי הוא משלים את פעולת האיסור, ורק אם נטלו להשתמש באיסור, ורוצה להחזירו למקומו יש לדון לקולא.

השימוש לצורך הוא שמניח הכלי אחר השימוש, (לא מחייבין לי' להניחו במקום שגמר שימוש, אם אינו מקום המשתמר, או שאר סיבות), מיהו דוקא בזמן שהכלי בידו, דאז חשיב הכל מעשה אחד, אבל אם הניחו, אפי' לשעה מועטת, ואפי' לצורך הנחתו במקומו, כגון לפתוח את הדלת, שוב אינו יכול ליטלו, אלא לצורך גומ"ק, (או מחמה לצל במלאכתו להיתר).

יב. מוקצה גמור, דהיינו שאין לו היתר לצורך גומ"ק, שנטלו בהיתר, כגון לצורך פיקו"נ, לכאו' נראה דג"כ יכול להניחו במקום שירצה, ואינו צריך למחר להניחו במקום היותר קרוב, וכן קליפין וגרעינין, כיון שאחזן בהיתר מניחן במקום שהוא רוצה, (ס"ק כ"א), אבל אאמו"ר שליט"א פי' בגמ' דצריך למחר להניחן, וצ"ע. – סכין של מילה לאחר המילה כ"ז שהוא בידו יכול להניחו במקום שירצה, וכן יכול ליתנו לחבירו שיניחו במקום המוצנע, אבל אם כבר

סימן טז

בדין בסיס לדבר האסור

וכמ"ש רש"י מ"ז א' שהבסיס טפל למוקצה ובטל תורת כלי מיני', עיי"ש, והאי טעמא לא שייך היכא דהמוקצה טפל לבסיסו, [ואפי' אם אין הגיזין טפילין לכיסוי, מ"מ כיון שהם משמשים כמעשה כיסוי, לא חשיב בסיס, אלא הכל

א] שיטת רש"י בדיני בסיס, במתני' פרש"י דהכיסוי אינו בסיס לגיזין, אע"ג דהיינו מניח, שאין עשוי אלא לכסות קדירה, נראה מדבריו דכיון שהגיזין משמשי' להקדירה, א"כ הם טפילין לקדירה, ולא היא הקדירה בסיס דידהו,

מכוסה לא סגי בצידוד עד שיגביה הקדירה וינפץ מעלי' את הכיסוי, ומבואר מזה דאף היכא דהחבית נעשית בסיס למוקצה, יכול לנער המוקצה ולטלטל החבית, וטעמא מפני שלא נעשית בסיס היכא דיכול לסלק המוקצה בהיתר, וכמ"ש להלן, [ועי' להלן אם זה דוקא בדאיכא אוכלין], ובזה מבואר מש"פ רש"י קכ"ה ב' דדוקא הא דקתני היתה בין החביות מגביה כו' מיירי בשוכח, ומשמע דהא דמטה על צדה שרי אפי' במניח, דאמנם כן אפי' היכא דנעשה בסיס שרי לנער, וגם כאן (נ"א א') דקדק רש"י והוסיף להביא הא דמוקמינן מתני' בשוכח אהא דקתני היתה בין החביות.

ברם צריך יישוב מש"פ רש"י קמ"ב ב' בההיא דרב דקאמר ל"ש אלא בשוכח, דקאי אף אהא דמטה על צדה דרישא, וכמשה"ק מהרש"א, ואפשר דהא דהויא החבית במונתת בין החביות בסיס, היינו מפני שא"א בניעור, וכיון שמניח ויודע שלא יוכל להשתמש בהן בשבת, הרי הוא מקצה גם היין והתבשיל מדעתו, אבל היכא דיכול לנער, הרי לא החליט שיהא הכל בסיס לאבן ולכיסוי, וס"ל לרש"י דהיתר הניעור תלוי בפלוגתא דטלטול מן הצד, דהא ראב"ת קכ"ג א' קאמר והן מנערות מאליהם, ולפ"ז לרב מ"ג ב' דאסור טלטול מן הצד וכן לרב הונא נ' ב' דאסור סליקוסתא לפרש"י משום טלטול עפר, יש לאסור ההטייה על צדה, וכיון שכן הו"ל החבית בסיס בכל גווני במניח, אבל למאי

מעשה אחד], וזה כפי' הרז"ה והר"ן, [שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א דהוכיח שכונת רש"י בע"א, ועיקר, וכמשה"כ ס"ק י"ט], ומ"מ בגמ' נ"א א' פרש"י דאם הכיסוי אינו ניטל דינו כבסיס (שאסור לטלטל הקדירה), ונראה מזה דהחילוק הוא אם המוקצה מכסה את הכיסוי, או את התבשיל, דבמתני' שהגזיזין מכסין את הכיסוי, כדקתני נוטל את הכיסוי, א"כ הגזיזין טפילין לכיסוי, אבל בברייתא שהכיסוי עצמו אינו ניטל, א"כ אין הכיסוי טפל לקדירה, אלא לתבשיל, ולכן הקדירה חשיבא בסיס לכיסוי, כמו אבן שע"פ חבית, דהיינו ממש כסוי שהאבן סותמת פי החבית, דלא קתני אבן שע"ג חבית, אלא שע"פ חבית, (ומה"ט אמרי' קכ"ה ב' דבמניח נעשה כיסוי לחבית, וזה שייך רק בכה"ג שהאבן היא כפקק החבית), וכיון שהיא משמשת את היין, ולא את החבית, אינה טפילה לחבית, והויא לה החבית בסיס לכיסויה.

והנה רש"י פי' בגמ' דאף בכה"ג שהכיסוי אינו ניטל, מ"מ במגולה מקצתה נוטל ומחזיר, דאין זה טלטול שמצדדו והכיסוי נופל מאליו, נראה מדבריו ז"ל דבמגולה מקצתו א"צ להגביה הקדירה ולנער הכיסוי, והו"ל כחבית דמטה על צדה והאבן נופלת, וזה מותר אף במניח, אבל באינו מגולה צריך להגביה ולנער, [ומשמע דמפרש שהכיסוי אינו מכסה כל הקדירה, דכיון שאינו יושב בטוב על מקומו בדופני הקדירה סגי לי' בניעור, אבל אם כולו

לדחוק דאף במניח שרי לצורך מקומו היכא דלא נעשה בסיס, דכיון שהי' אפשר בניעור חזר דינו כשוכח, ולפ"ז לר"י כל שאפשר בניעור אינו בסיס ודינו כשוכח, וצע"ע בדברי רש"י בשאר דוכתי.

ולפמשי"כ דיש חילוק בין גיזין שע"ג כיסוי, לכיסוי עצמו, וכן אבן שע"פ החבית שהוא הכסוי עצמו, מיושב משה"ק הגרע"א ז"ל ע"ד הר"ן דחשיב החבית בסיס לאבן, אע"פ שאין הכיסוי בסיס לגיזין, ואמנם הר"ן כתב גם גבי כיסה בדבר שאינו ניטל שאין הקדירה בסיס לכיסוי, שאני התם שהכיסוי מכסה הקדירה סביב וכמ"ש הר"ן, ולכן חשבינן ל"י כמשמש לקדירה, משא"כ כיסוי שע"ג הקדירה שהוא משמש רק למה שבתוכה, וכן הדברים דבהטמנה בא לשמור חום הקדירה עצמה, ואבן שע"פ חבית בא לשמור רק היין, וגם סתמא דמילתא יש כיסוי לקדירה דכיסוי זה שביאר הר"ן אינו הכיסוי הרגיל של הקדירה.

[ב] בגמ' קמ"ב א' מבואר דאע"פ שטמאה למעלה וטהורה למטה לא הויא טהורה בסיס לטמאה, דהא לא אוקמוה בשוכח, ונראה מזה דלאו בכל מילי אמרי' שהתחתון בסיס לעליון, דכלכלה מלאה פירות, אין הפרי התחתון בסיס לפרי שעל גביו, ואפי' אבן בתוכה לא אוקמוה דוקא כשהאבן למטה, דהכלכלה היא הבסיס לכל הפירות יחד,

דקיי"ל דטלטול מן הצד מותר, מטה על צדה והיא נופלת אפי' במניח, דלא נעשית החבית כאיסור, כיון שאין היין טפל לאבן, אבל להגביה למקום אחר אסור במניח כיון שהחבית בסיס לאבן, [וכיון שכן נאסר אפי' נפלה האבן מעצמה, היכא דלא יכל לנער, אבל אם יכול לנער נהי דאסור להגביה אפי' בצריך למקומו דסו"ס כ"ז שהאבן ע"ג, הו"ל החבית בסיס דידה, מ"מ אם נפלה לא גרע מניער], וזהו שפרש"י קכ"ה ב' לר"י דרק אסיפא קאי.

ולכאור' הי' מקום לומר לדעת רש"י דאפי' במעות שעל הכר לא מוקים ר' יוחנן בשוכח, ולעולם לא נאסר הכר לגמרי כיון שאפשר בניעור, ורק רב מוקים לה בשוכח לשיטתו, ולפ"ז לדעת רש"י כל בסיס שאפשר בניעור מותר, וכלכלה ומחתה א"א בניעור, ומ"ש רש"י גבי קרויה דאסור לטלטלה, היינו מפני שאין האבן נופלת בניעור לחוד, אבל א"כ קשה למה אמר ר' יוחנן דמתני' דוקא לצורך גופו, הא מיתוקמא שפיר אפי' לצורך מקומו, כיון דבמניח רק נייעור מותר, ואין לומר דמשמע ל"י מתני' בשוכח דומיא דרישא, דלא הו"ל לתנא לשנות הדין בשוכח, כיון שד"ז מותר אף במניח, א"ו בכל בסיס מודה ר"י דאף נייעור אסור, ורק בחבית וקדירה שהאוכל לא נעשה בסיס, בזה שרינן נייעור דאין החבית מוקצה, אלא דלגבי האבן והכיסוי לא חשיב טלטול ע"י ד"א כיון שהם הבסיס של המוקצה, מיהו יש

חזינן ל' כמסיר את התבן והגחלים ע"י דבר אחר, ונע"י חידושים ע"ש הר"ן, שו"ר במלחמות מ"ג ב' ולע"כ, וזהו ג"כ החילוק במעות שעל הכר, ואבן שע"פ החבית, דעכ"פ לא גרע ממגולה מקצתה, דכיון שמתעסק בהיתר טמ"ה שרי, מיהו ע"כ אף לס"ד דר"נ מיתקומא ל' שפיר מתני' דחבית וכו', וזוהי קו' תו', ובאמת משמעות הברייתא דדוקא מפני שנעזרות מאיליהן שרי ראב"ת, אבל אם כשמגביה הפגה אין התבן ננער, חשיב טלטול תבן ע"י הפגה, וכן לצורך מקומו יש לאסור, וע"כ דגם לפי האמת הכא גרע מאבן שע"פ החבית.

והי' מקום לפרש דכיון שהפגה טמונה אין ניכר דהטלטול ע"י ההיתר, דעדיין אין ההיתר בידו לטלטלו, ולכך חזינן ל' כמסלק המוקצה מדרכו כדי להוציא את ההיתר, אלא שפעולה זו עושה ע"י דבר אחר מן הצד, ואין מוסיף מה שהדבר אחר הוא ההיתר עצמו, אבל אין נראה לומר כן באבן שע"פ החבית ומעות שעל הכר, דאפי' אם החבית טמונה בתבן ומגולה מקצתה, יש להתיר לכו"ע להגביהה למקו"א עם האבן, ואע"פ שאינה ננערת מאליה, דלגבי האבן הנתונה ע"פ החבית, אין חילוק היכן החבית מונחת, דלעולם האבן מתייחסת לחבית, וע"כ דהכא הטעם שאין התבן והעפר מתייחסים לפגה ולפוגלא, ורק כשמטלטל הפוגלא הרי הוא כמי שנפגש בעפר בדרכו, ויש

והפירות אע"פ שהם בהכרח מונחין זע"ז, מ"מ אינם חשובים כמשמשים זה את זה, וה"נ בתרומה טמאה וטהורה, שו"ר שכבר כ"כ במג"א סי' ש"ט סק"ו.

ולכא' ה"ה קופה מלאה תבן, ופגה בתוכה, דאין הפגה בסיס לתבן שעל גבה, ויש להבין במ"ש תו' קכ"ג א' דהפגה בסיס לתבן והחררה לגחלים, ונראה דודאי מודו תו' דהיכא שאינו חפץ להטמין הפגה, אלא שהיא נתונה בקופה מלאה תבן, לא הויא בסיס, אבל הכא כיון שהוא חפץ שהתבן יכסה את הפגה, ס"ל להתו' דחשיב בסיס כיון שהוא רוצה להעמיד את התבן בצורה זו, והפגה מחזיקתו, מיהו יש לדון בזה דלא חשיב כלל שהפגה מעמדת את התבן בצורה זו, אלא העמדת התבן מתייחסת לקופה כמו כלכלה מלאה פירות, ואבן ביניהם, דמה שהטמין פגה בתוך התבן, אינו מהווה ביסוס לתבן בצורה כזו, אלא התבן במקומו מבוסס כבלא פגה, ואין מתייחס המעשה לתבן כי אם לפגה.

ג] קכ"ג א' אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה, לס"ד דר"נ דלטלטול מן הצד אסור, ע"כ דבמגולה מקצתה לא חשיב טלטול מן הצד, ומשכח"ל שמגביה באופן דומה לפוגלא מלמעלה למטה, אבל לאו בכל מגולה מקצתה שרו רבנן, מיהו למסקנא דר"נ אפשר דלרבנן נמי שרי פוגלא ממטה למעלה, דכיון שמקצתו מגולה חשיב כמתעסק בהיתר, וטמ"ה שרי, ורק בשאין ההיתר ניכר

לכו"ע לא שמי' טלטול, ולא נחתי לנדון כמה התירו במניח, דלא התירו כלום, ורק בשוכח אשכחן קולות נוספות במתני', ומש"ה אוקמו מתני' בשוכח ולא אוקמוה במניח ע"מ ליטלה בשבת, משום דקתני היתה בין החביות כו', וע"כ דרק משום דשכח התירו, וכיון דרישא בשוכח אוקמו נמי למעות שעל הכר בכה"ג, וגם סתמא כיון שדעתו לשמור המעות אינו מנערם בשבת, משא"כ בפוגלא ופגה שעיקר כונתו לתועלת האוכל, [ונר שע"ג טבלה, ק"כ ב' ע"כ נר שאני כמשה"ק הרשב"א, ומש"ה אוקמוה בשוכח, מיהו זה קשה שהרי מותר לנער הנר מע"ג הטבלה, וצ"ע, ועי' לק' ס"ד סק"ו בזה], ועי' סק"ד.

ודברי התו' נ"א א' מסכימים עם דבריהם בסוגיין, וכדעת הגרע"א ז"ל בסי' ש"ט ס"ד, דדבריהם מתפרשים כעין ממ"נ לפרש"י, דאם כל נייעור שרי, מ"ט אסרי' חבית מטה על צדה, וליכא למימר דבמקצתן מגולה הוי נייעור קל טפי מחבית מטה על צדה, דהא במתני' מבואר דאפי' אין מגולה מקצתן שרי, וע"כ דרק הכא שהכיסוי עצמו אינו ניטל הוצרכנו למגולה מקצתן, וזהו שכ' ועו"ק לר"ת דמלבד שלא מסתבר לחלק בין חבית מטה על צדה למצדד את הקדירה והכיסוי נופל, הרי במתני' קתני גוונא דדמי ממש לחבית מטה ע"צ, ושרי, ולפי האמת דעת תו' דכל מטה על צדה שרי אפי' אין מגולה מקצתן דעדיף מטלטול מה"צ, ורק במגביה למקו"א

לדמות לפוגלא שמושכה בצדה ולא כלפי מעלה, דודאי העפר שהפוגלא מזיזתו, אינו נחשב כניטל ע"ג ההיתר, דאין לעפר זה שייכות עם ההיתר, אלא שהפוגלא נפגשת בו בדרכה ומזיזתו כעין נייעור, ובכה"ג לא מהני טעמא דאגב ההיתר כלל, דהרי זה כפגה העומדת בפ"ע ורוצה למשכה אליו, ויש תבן שחוסם דרכה, דודאי יש לדון בזה משום טלטול מן הצד, וה"נ בעפר ע"ג, כיון שאין העפר כשוכן ע"ג הפוגלא, דנימא שהפוגלא הוא הבסיס והמעמיד את העפר, אלא העפר מתייחס אל פני הקרקע כקודם שהטמינו בו, והפוגלא הוא שנשטמן בתוך העפר, הלכך אפי' העפר שע"ג כבצדו חשיב, שבשעת הטלטול חשבינן לפוגלא כנפגש עם העפר ומזיזו, כך ביאר אאמו"ר שליט"א בסי"א סק"א, עיי"ש עוד דהיינו טעמא דלא חשיב בסיס, ואף בחבית אם עדיין אין האבן נסמכת עלי', וע"י שיגביהנה מבין החביות יצטרך לטלטל עמה האבן אסור, דאסור לגרום שתהא החבית בסיס לאבן.

לכאור' נראה דדעת תו' דבשוכח הקילו דאפי' טלטול גמור לצורך מקומו שרי, וכן בהיתה בין החביות, וכעין מה שהיקילו בשכח לבינה ע"י ככר או תינוק להסוברים כן, ולא למימרא שגזרו במניח אלא שהוסיפו להתיר בשוכח, ולפ"ז מיושב דפלוגתא דראב"ת ורבנן היא אם טמ"ה שמי' טלטול, דאם הי' שמי' טלטול פשיטא דאסור, ונייעור

ומטה אסרינן, ומש"ה אוקמוה בכיסוי שצריך לגביה הכיסוי עצמו, [ובאמת גם רש"י דקדק בלשונו לא הק' מניעור אלא מהיתה בין החביות, וכמש"כ סק"א עיי"ש], ויעוי' מהרש"א שהוסיף לבאר בדבריהם דפי' החילוק באין מגולה מקצתן דצריך לגביה תחלה, וע"ז כ' הגרע"א ז"ל דלמסקנתם לא ס"ל לחדש כן, וכ"ה פשטות הדברים, ואתיא שפיר כדבריהם קכ"ג א', ובתו' הרא"ש לא הזכיר לשון ויגביהנה בפרש"י, וכ"ה ברש"י שלפנינו, וזה מתפרש בלא ההוספה של מהרש"א, ואמנם רש"י הק' רק ממגביהה ומטה ע"צ דקתני בהיתה בין החביות, אבל עיקר ההטייה דמיא למגולה מקצתן.

ד] לפי מה שנתבאר לעיל נראה דהא דמגביהה למקו"א ומטה על צדה, או שמטלטלה לצורך מקומה, לא חשיב טלטול מן הצד, שהרי מטלטל את האיסור כי אורחי', ולא חשיב טמ"ה אלא כשמטה על צדה והמוקצה נופל, או ממטה למטה, או שננערו מאליהן, ולפ"ז ע"כ דמתני' דחבית וכו' מטעמא אחרינא שריא, ולא משום דסברה דטמ"ה לא שמי' טלטול, וכ"מ מהא דהוצרכו בי רב לאוכוחי ממתני' דקש שע"ג המטה, וצ"ב בדברי הראשונים ז"ל מ"ג ב' שהקשו לרב דאסר טמ"ה מי פליג אמתני' דחבית וכו', ומאי קו' הא ע"כ אף לר"נ ניחא מתני' דהא שריא אפי' טלטול גמור, ונראה דהכי נמי קאמרי, שהרי כונתם להוכיח דיש חילוק

אם כונתו לטלטל ההיתר או האיסור, דאם לא נחלק, ונימא דכל שאוחז בהיתר דינו כטמ"ה, א"כ תיקשי לי' מתני' לרב, ואמנם לשמואל נמי קשיא, דגם לדידי' מוכח דכשכונתו לצורך ההיתר שרי טפי, אבל לא נחתו להאריך דעכ"פ לרב ודאי קשיא מתני', אם נבא להשוות כל הטלטולים, ועכ"פ בעיקר הדברים כו"ע מודו דענין טמ"ה הוא בטלטול שלא כדרך, ומתני' דשריא אפי' טלטול כדרך היינו משום דהטלטול מתייחס להיתר, והאיסור כאילו נמשך עמו, ודמי קצת לפסולת שבתוך האוכל, שהאיסור מתבטל להיתר, והיינו טעמא דבפוגלא איכא מאן דאסר, מפני שאין האיסור שייך להיתר, אלא שההיתר נפגש באיסור ומזיזו, וכמש"כ לעיל מדברי אאמו"ר שליט"א סי"א סק"א.

ברם אין הדבר מוחלט בדעת כל הראשונים ז"ל דלפרתו' שלא חילקו בין פוגלא ועפר לחבית ואבן, ע"כ דמתני' דחבית נמי משום טמ"ה היא, וכ"נ מדברי הרא"ש בתשו' כלל כ"ב, שכ' דדינא דפגה וחררה מיתוקם בשוכח, א"נ חררה שאני דלא נעשה בסיס אלא כדי שתאפה ומסלקה ומשמע דכונתו מפני שאינו מניחן שם לכלל השבת, ומשמע דס"ל דהיינו ממש דינא דחבית ואבן, ואף בפגה אם הי' צורך למקומה או הפסד כלי זכוכית וכיו"ב, הוה שרי להגביה למקו"א, ולפ"ז צ"ב שלא הזכיר קו' תו' מאי עביד ר"נ במתני' דחבית [וכר], ושמא ס"ל דר"נ הוה מחלק בין

מניח לשוכח, דבשוכח הקלו, כמו שהקלו ע"י ככר או תינוק, וכפרתו, אבל לפי האמת אין חילוק וטעם ההיתר משום דטמ"ה שרי, ובכל גונא דלא נעשה בסיס שרי אפי' להגביה למקו"א, וכן צידד אאמו"ר שליט"א בדעת תו' נ"א א', ולפ"ז לדינא נראה דאין לגזור במניח שאינו נעשה בסיס, דדעת תו' יחידאה היא בזה, דש"פ לא הזכירו כלל לחלק ביניהם, וכבר ביאר בזה אאמו"ר שליט"א שם, אלא דשם נקט בדעת תו' שחידשו גזירה לאסור במניח, ולעיל צדדנו שהקלו טפי בשוכח, [ואמנם קשה דלמש"כ נמצא שתיקנו היתר מיוחד בשוכח דהא הטייה עצמה שריא לגמרי, וא"כ צ"ל שדנו להתיר טלטול האסור בשוכח, אבל לפי אאמו"ר שליט"א ניחא טפי דבכל ענין יש להתיר אגב ההיתר, אלא דבמניח קנסוהו, ועמש"כ אאמו"ר שליט"א שם בזה], ועי' לק' ס"ד סק"ו דצ"ע למעשה אם אפשר להקל בפגה וחררה לטלטל התבן והגחלים בצריך למקומו, וזה אפי' אי לא קיי"ל כהתו'.

ה) בהא דאמרי' מ"ז א' דנר שמן ופתילה נעשין בסיס לשלהבת, לא הוזכר דבעינן דוקא מניח, ובפשוטו כל נר הדולק אסור לטלטלו, אפי' הי' בדעתו לכבותו קודם שבת, ובנר שע"ג הטבלא ק"כ ב' אמרי דבי ר"י דמיירי בשוכח ומש"ה מותר לנערו, ולכאוי נראה מזה דלאו בכל מילי בעינן מניח שיהא בסיס, דכיון שזוהי צורתו שהנר והשמן

והפתילה בסיס לשלהבת, לא בעינן דעתו לענין הבסיס, דדעתו אינה יכולה לשנות את המציאות, אלא שהי' יכול שלא להדליק את הנר, משא"כ במעוה שעל הכר שזה מאורע בזה בעינן דעתו להחליט שהכר יהא בסיס למעוה, וכן נר שע"ג טבלה אין המציאות של נר קובעת לו מקום, ולזה בעינן דעתו שיחליט מי יהא הבסיס לנר, וכן אבן שע"פ החבית כיון דלאו אורחי' הוא, בעינן דעתו, אבל מעוה בכיסן וגרוגרות וצימוקים בחותלות שלהם לא בעינן דעתו להניח, דכיון שהם מיועדים לכך, הו"ל בסיס במוחלט, ואמנם נר עדיף מינייהו דלא שייך ב' בסיס בעינן אחר, אבל מ"מ אפשר לקיים הסברא בכל בסיס המיועד לכך, [שו"ר דסברא כזו מבואר בגמ' מ"ה ב' כלום עשוי אלא לתרגולין ועיי"ש בתו' דכיון שכן הו"ל כמניח], ולפ"ז אפשר ליישב הא דפריך קמ"ב א' ותיהוי כלכלה בסיס, ולא מוקים לה בשוכח כמתני' דלקמן, דכיון דכלכלה מיועדת להכניס בה דברים, כשמכניס בה אבנים הרי היא נעשית בסיס לאבנים אפי' בשוכח, ואע"פ שעיקרה לפירות, מ"מ כיון שעשוי' לקבל הרי המציאות של הבסיס מוחלטת, שעכשיו הכלכלה מקבלת אבן, וכבר כ"כ הראב"ד הובא בחידושים ע"ש הר"ן וז"ל פירש הראב"ד ז"ל דאפשר דאפי' בשוכח אסורה מדין בסיס לפי שהכלכלה עשוי' לקבל מה שנותנין לתוכה ותשמישה היא בכך והלכך בטלה היא למה

שבתוכה, עכ"ל, ומשמע דר"ל דמה"ט הו"ל בסיס, ולא רק שאסור לטלטלה אף אם לא נעשית בסיס.

ולפ"ז יש לדון דבפגה וחררה שזהו דרכם להטמינם כדי שיהיו מוכנים לאכילה, לא מהני שוכח, אם נימא דבמניח הווי בסיס, שה"ז כהדליק את הנר, ולא מהני שוכח לגרע במצב המוחלט של הבסיס, מיהו סברת תו' דאינו מניח לכל השבת, ניחא שפיר אף בכה"ג, אבל הרא"ש בתשובה כלל כ"ב הזכיר שינויא דשוכח אף בפגה וחררה, מיהו ל"ק כ"כ דלשיטת תו' דבעינן מניח לכל השבת, הסברא בעינן אחר דבעינן הקצה מדעתו, ולזה י"ל דבכל מילי בעינן מדעת דוקא.

[ו] הגרע"א ז"ל מ"ג ב' הקשה למה אין המטה ככר או תינוק, וזה מבואר בגמ' קמ"ג א' דאע"פ שההיתור נושא את האיסור מותר, אגב ריפתא ואגב לקנא דמיא, ולכאוי' נראה דאזלינן בתר רצונו דהא המוציא את החי במטה פטור אף על המטה וכן המוציא פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לו, ומ"מ אף בכשיעור אם צריך גם לכלי חייב אף על הכלי, כמבואר צ"ג ב', וה"ה במטה ומת אם הי' צריך למקומה, הי' חל שם טלטול אף על המטה, ונמצא שמתעסק בהיתור ובאיסור ושרי, אבל כשמטלטל המטה רק לצורך המת, אז המטה טפילה לו, (ולא חל ע"ז שם טלטול כלל), ואע"פ שאינו מבטל המטה למת (כבגדיו), אבל מ"מ בטלטול זה

המטה היא רק יד להחזיק המת, וה"ה בכלי כה"ג כשכונתו רק לצורך מה שבתוך הכלי כמבואר במתני', ומה"ט נמי לא מהנו בגדי המת שבצורה זו הם טפילים לו, אע"פ שאינו מבטלם לקוברו עמהם, דמ"מ אינו חייב על הוצאתם, כיון שהם טפילין לו, וכ"מ ברמב"ן דדוקא אם פשט ממנו הבגד ונתנו ע"ג שרי, דבצורה זו אין הבגד טפל אליו, וכמ"ש הב"י סי' שי"א, שו"ר בבה"ל ס"ד בזה עיי"ש, [וכן מעות ע"ג מטה ומוכני לא הוי בסיס בשוכח כמ"ש הראשונים ז"ל מ"ד ב' ובירורו שם].

והא דשרינן קמ"ג א' אגב לקנא דמיא ואגב ריפתא, התם כונתו באמת לטלטל אף הלקנא והריפתא, שהרי הענין הוא שרצו לסלק הגרעינין מהשלחן, ונתנום לתוך הלקנא או ע"ג ריפתא וכשיסלקו הלקנא והריפתא מהשלחן ממילא יטלו גם הגרעינין, [שו"ר ברמב"ן ורשב"א שם שהק' ממעות שע"ג המטה, והתם נמי כונתם להק' למה אסור לטלטל לצורך המטה], וכן בשירורי כוסות ביצה כ"א ב' עיקר כונתו לסלק הכוסות מהשלחן, וכן פי' הרמב"ן מ"ז א' בכנונא אגב קיטמא, דכשכונתו לטלטל הכנונא, אין מגרע מה שיש קיטמא בתוכה, ואמנם בכל הני ניחא טפי דאיכא למימר דלא חשיבי ובטלי אגב הכלי, אבל לכאוי' אף בהני אם כונתו לטלטל הקיטמא או הגרעינין ע"י הכלי ואין לו צורך בטלטול הכלי, יש לאסור, דבהוצאה כה"ג פטור, ואע"ג

דלא חשיבי, דכיון שהאמת שרק לצורך הפסולת הוא עושה, הכלי טפילה לו, מיהו בשיווי כוסות יש לחשבו כטלטול הכוס בלבד, ואף לענין הוצאה חייב על הכוס, שכאילו אין כאן פסולת, אלא שמוציא כוס לנקותו, ובגד לכבסו, ואוכלין לקלפם, אבל בכנונא אם מתכוין לטלטול הקיטמא, פטור על הכנונא, וק"ק הא דס"ד ביצה ל"ו ב' דגרף ש"ר שרי לטלטלו רק אגב מנא, ומה תועלת יש במנא, הרי עיקרו להוציא את המוקצה, ובאמת מהתם נמי מוכח דכה"ג חשיב טלטול מוקצה, דאל"כ למה הוצרכנו לשריותא דגרף, אלא דס"ד שלא התירו לאחוז המוקצה להדיא בידו, שהרי הצורך להוציא הגש"ר יכול להעשות ע"י כלי, והטעם משום דכשנוטל בידו ממש ניכר טפי פירצה בתקנת מוקצה, והי' מקום להבין שהתנו ההיתר בצורה כזו דלא מינכר כ"כ, אבל ודאי דאף בכה"ג בעינן לשריותא דגרף ש"ר.

ולהאמור נוטל אדם כלכלה והאבן בתוכה באופן שלא נעשית הכלכלה בסיס, ובלבד שצריך לכלכלה או למקומה, אבל כשכונתו לטלטול האבן פשיטא דאסור, ויש לדקדק בהא דקתני בברייתא קמ"ב א' מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין בין כו' לצורך מקומו, למה לי תרומה טהורה הרי בזמן שהכלי לא נעשה בסיס, א"כ הכלי הוא דבר המותר, וכיון שצריך למקומו הרי הוא מטלטל לצורך הכלי,

ואז אין הכלי בטל לתרומה טמאה, ולא משמע דהתרומה טהורה זה רק באופן שלא יהא הכלי בסיס, ואולי מה"ט לא הוזכר הכלי [דמתפרש נמי בשק וכיו"ב שאם תנטל ממנו התבואה שוב אינו מפריע במקומו], דלא נחתינן לדין הכלי, דפעמים שהוא בסיס בת"ט לחוד, וכן לצורך הת"ט אסור, אבל משכח"ל שגם הכלי מצטרף להתיר, מיהו יש הרגשת סברא דכשמטלטל מת בבגדיו, אע"פ שצריך למקומו וגם הבגדים מפריעין לו, מ"מ אין ניכר כאן שמטלטל גם בגדים, ונראה שכל עיסוקו במת לחוד, אך כיון דלענין הוצאה אם צריך לבגדים חייב, אין לנו להחמיר במוקצה לומר שאין כאן טלטול של היתר. - ראי' זו כתבה אאמו"ר שליט"א בסי"א סק"ד והוכיח מזה דבכל כלי קיבול כיון שאין שימוש אלא למה שבתוכו אין הטלטול מתייחס אלא למה שבתוכו, ולא חשבינן ל' כמטלטל כלי ג"כ, אבל הדבר צ"ת מהא דבהוצאה אזלינן בתר כונתו וכמשנ"ת, [ובכלכלה גופי' מבואר ברשב"א דמהני שוכח, וכן במוכני מבואר כן בכל הראשונים ז"ל אף בנשמטת דשרי לצורך גומ"ק], וצ"ע, שו"ר דאם יש בסיס באמצע שבת, א"כ רק אם ירצה להשליך הטמאה מן הכלי שרי, וסתמא מתפרש בשאין דעתו להשליך, ועוד סברא כתבנו בזה לק' ס"ג סק"ט דכיון דהכלי בסיס לטמאה לא חשבינן ל' כטלטול ע"י ד"א ולצורך גומ"ק אסור, אע"פ שאינו בסיס ליאסר לגמרי, וע"ע מש"כ בזה שם ס"ק י"ד.

ובעיקר החילוק דאזלינן בתר כונתו יעוי' גם בדברי הראשונים ז"ל בסוגיא דגזירת כלים קכ"ג א' ב' דמדוכה שיש בה ככר אסור לטלטלה לצורך המדוכה, דהיינו ככר או תינוק שלא הותר אלא במת, ורק בשום מותר דהו"ל כלי שמלאכתו להיתר עיי"ש, ואם כונתו לצורך השום היינו צורך גופו דשרי, ולעיל ס"א סק"א י"ג כתבנו דבשעה שהשום בתוכה ומטלטל לצורך השום כיון שהכלי טפילה לו לא חשיב טלטול מוקצה כלל, וכקליפת האוכל חשוב, וזהו כהחילוק שכתבנו. - ובככר או תינוק אע"פ שעיקר כונתו למת, מ"מ במציאות הוא מטלטל שני דברים.

[ז] קמ"ב ב' האבן שע"פ החבית כו' מיירי בדאיכא יין בחבית כדפרש"י, וכ"מ בברייתא נוטל הימנה מה שצריך לו, וכן בגמ' לא משתקיל לי' ליין עד דשקיל לה לאבן כו', וכבר הביא הגרע"א ז"ל להקשות דתהוי חבית בסיס לדבר המותר והאסור, דומיא דכלכלה מליאה פירות, ואפשר דאם היתה האבן ע"ג החבית ואינה משמשת כפקק לחבית, באמת הי' מועיל היין שבפנים להתיר הטלטול אפי' במניח, אבל כיון שהאבן היא חלק מהחבית אין מוסיף מה שיש היתר בחבית, דמ"מ החבית בסיס לכיסויה, ולא נגרע הטפילות של החבית לכיסוי, ע"י שיש בה יין, דזהו שלימות החזקת היין ע"י החבית עם כיסויה, ולא דמי לכלכלה מליאה פירות שהכלכלה משמשת לשניהם בשוה, וא"א לחשבה

כטפילה לאבן טפי מלפירות, אבל לגבי הטפילות של החבית לכיסויה, אין מוסיף היתר ע"י שיש יין בתוכה, דלא חשיב טפי מתעסק בהיתר עיי"ז, וגם כשאין יין האבן כיסוי לחבית שהיא היתר, מיהו נראה דאבן הסותמת נקב שבחבית כיון שיש יין הו"ל בסיס לדבר המותר והאסור ושרי, וכמו אבן שנעשית דופן לכלכלה, וכן אם יהא דבר היתר ע"ג החבית ואבן ע"פ החבית, ג"כ לא תהוי בסיס במניח, דהיכא שהבסיס משמש לשניהם בשוה, לא הוה בסיס, ורק הכא שאנו צריכים להתייחס לתוך החבית, לומר דהשימוש לאבן שע"ג אינו עיקר השימוש, בזה אמרי' דהיין מתייחס לכלל החבית, וכאלו החבית עם האבן, מחזיקים בתוכם דבר היתר, ולכן הבסיס של החבית מתייחס לאבן, מיהו אפשר דאם יכולים ליטול יין מברזא שבחבית, לא תהא החבית כבסיס לאבן לחודה, ובכה"ג מועיל היין לשווייה בסיס להיתר ולאסור, וזה אף בלא הנדון שבגמ' לענין אם מותר ליטול האבן בידיים, כדין פסולת מתוך אוכל, אלא דכיון שאין השימוש ביין מתייחס לכיסוי כמו לחבית, שפיר חזינן לחבית כבסיס ליין ג"כ.

שוב נראה דהנה חבית סתומה ומוגפת ודאי אין מועיל מה שיש יין בתוכה, דלא חשיב שיש לפנינו ב' דברים, אלא החבית עם היין שבתוכה נדונין כחד, והאבן על גביה, והו"ל ככר, דאע"פ שיש מוכין בתוכו דלא הו

מוקצה, מ"מ לא חשבינן להכר כבסיס לאיסור ולהיתר, דהכר עם המוכין חשיבי מציאות אחת, וה"נ בחבית סתומה, וקמ"ל מתני' דה"ה אם האבן ע"פ החבית, מיהו אם היתה המגופה פתוחה חציה, והאבן על החצי השני, לא חשבינן לחבית עם היין מציאות אחת שאבן על גבה, והו"ל החבית בסיס לאיסור ולהיתר, ואם יש ברזא בחבית אפשר ג"כ דלא חשיב היין עם החבית מציאות אחת, ועתו' מ"ז א' דאי לאו דהשמן בסיס לשלהבת הו"ל הנר בסיס לאיסור ולהיתר, ואע"פ שהשלהבת למעלה, שו"ר ברשב"א נ"א א' סברא כזו בשם הראב"ד.

[ח] מז' א' א"ל ר"ז לר"א ומי אר"י הכי כו' יש להבין ור"א מאי קסבר, וכי בא לחלוק על עיקר דין בסיס, ולכאור' נראה דסבר דהאפר אינו חשוב, שתהא המחתה בסיס לו, ולפ"ז ניחא דפריך ל' מאבן שבכלכלה דוקא, דממעו' שעל הכר לק"מ, דר"א נמי ידע דאיכא דין בסיס, וכל עיקר המימרא לס"ד דר"א הואי לאשמועינן דמחתה אינה בסיס לאפר, מיהו מאבן שע"פ חבית הו"מ למיפרך, אלא דהתם נמי חשיבא וכמ"ש תו', ולפ"ז תירוץ התו' ודאי קושטא הוא, ועוד יש ליישב דמאבן שע"פ החבית ל"ק לר"א לשיטתו דאמר קכ"ה ב' משמי' דר"י דבמניח נעשה כיסוי להחבית, ברם עיקר דברי התו' לא נתפרשו דבאבן שע"פ החבית ומעו' שעל הכר קתני בהדיא דלא הוו בסיס,

והכא נמי למסקנא מתפרש שמטלטל המחתה דומיא דכר שע"ג מעו', דלצורך מקומה שרי בכל ענין, ולצורך גוף המחתה שרי רק כשאינו יכול לנער האפר, וא"כ אין קו' ממתני' אלא סייעתא, שו"ר בתו' הרא"ש שכ' דהו"ל לאקשווי דדוקא נוער שרי, ונראה מזה דדעת תו' למסקנא דאפי' יכול לנער א"צ, דהשברי עצים בטלי לכנונא וקיטמא ולא חשיב כמטלטל המוקצה, וכ"מ בתו' הרא"ש דהשברי עצים חשיבי טפי מהקיטמא ומ"מ בטלי, וכן בתו' הזכירו דבטלי שברי פתילה בעלמא לשמן, ורק בגליל לא בטלי, ועי' לק'.

ואין להקשות נוקמה בשוכח, דא"כ מאי למימרא, מיהו למש"כ לעיל סק"ה בשם הראב"ד דבכלי קיבול אפי' שוכח הו"ל בסיס, ניחא טפי, והיינו נמי דמייתי מכלכלה דבכל ענין הצריך ר' יוחנן שתהא מליאה פירות, וכמשנ"ת לעיל שם.

שם לי התיר רבי, פי' תו' דהשתא ס"ד דאפר מחתה מוקצה הוא, ולכאור' נראה דאין כונתם לומר דמיירי בהסיקו בה בשבת, דא"כ המחתה גופה מוקצה כנר שהדליקו בו בשבת, ולא הו"ל לאקשווי מכלכלה, אלא מ"ש מנר, שהרי לכו"ע לא קיי"ל כר' שמעון במוקצה מחמת איסור, ועוד דכי אית בה קרטין מאי מהני, הרי הכל הי' בסיס לשלהבת, כמו בנר, אלא כונתם דס"ד דלא אמרי' אפר מחתה מוכן הוא, ואע"פ שהוסק

שבתוכה, וכל שכונתו למה שבתוך הכלי, הכלי טפילה לו ואינו מוסיף היתר, וכמשנ"ת לעיל סק"ו, דהיינו טעמא דמת במטה לא מהניא המטה כלום, וא"כ כל ההיתר הוא דשברי עצים בטלי לקיטמא, דכיון שהם שיירים, והכל נשרף, אין הטלטול מתייחס אליהם, והיינו דמייתנין מינה ביצה כ"א ב' לענין שיורי כוסות, דהתם כונתו לטלטול הכוס, והו"ל הכוס עצמו דבר המתיר, ודמי ממש לקיטמא ושברי עצים, דהכנונא היא כיד האדם המחזקת בכוס עם השוירים, כיון שהכנונא בטלה למה שבתוכה.

ולכא' נראה דחידושי' דרבא שא"צ לנער הקיטמא אע"ג דליכא פסידא, דהשברי עצים בטלין לקיטמא, והו"ל כפסולת שבתוך האוכל, והיינו דמייתנין מינה לשיורי כוסות, דכיון דלא חשיב כלל שמטלטל המוקצה א"כ למה נאסרנו להזמין, אבל אם לכתחלה צריך ניעור, א"כ הוא גורם שיצטרך לטלטל המוקצה בהכרח, משום דלא מצי לנער כל השירים, ושפיר אסרי' לי', ולפ"ז נחא דליכא לאתווי מכלכלה דאוקימנא בפירות המיטנפין, אבל אם יכול לנער חייב לנער, וזה ע"ד פי' הרמב"ן, אלא שהרמב"ן חידש דכולהו בטלין לכנונא, כמו שיורי כוסות לכוס, ואפשר דאף להרמב"ן אי לאו הקיטמא הוו חשיבי השברי עצים, ורק ע"י הקיטמא הו"ל כולהו כפסולת, ובטלי אגב כנונא, ולמש"פ רש"י ותו' דוקא מפני

מבעו"י, ואפשר דבשבת לא אמרי' אפר כירה מוכן הוא, כיון שאין שוחטין מכסין, א"נ אפר כירה שהוא מרובה דעתי' עלי', אבל אפר מחתה שהוא מועט הדרך לזורקו ולא מוכן הוא, שו"ר ברמב"ן בזה עיי"ש, ורבא קמ"ל דאפר מחתה מוכן הוא, וכולה מיירי בהוסק מבעו"י, והיינו דלא קאמר רבא הב"ע בהוסק מבעו"י, דאם לא חידש הדין, אלא אוקים למימרי' בע"א, הו"ל לפרושי, אבל השתא ניחא דרבא מייתי מדר"נ דאפר מחתה מוכן הוא, וג"ז מחידושי' דרבי, דלאו מילתא דפשיטא היא, אלא לפי שהזכיר מחתה ולא קאמר לי התיר רבי לטלטל אפר מחתה, שמעינן שיש חידוש בטלטול המחתה עם האפר, ומפרש רבא דהתיר בכל ענין אע"ג דאיכא עלי' שברי עצים, וכדהוה בי' ר"נ.

והנה הכנונא עצמה דינה ככלי שמלאכתו לאיסור ושריא בטלטול, אפי' אין בה קיטמא, אלא דכיון דכנונא עם שברי עצים לחוד אסורה בטלטול, מש"ה בעינן לאגב קיטמא, ולא מצי למימר דמטלטלינן שברי עצים אגב קיטמא דאם נוטל הקיטמא בידו אסור לו להגביה עמה שברי עצים, ורק כיון שנוטל הקיטמא בכנונא, אין הטלטול מתייחס לשברי עצים, דבטלי אגב קיטמא.

ונראה דעיקר הטעם תלוי בשברי עצים אי בטלי אגב קיטמא, דהכנונא לא מוסיף היתר, כיון שכונתו לטלטל מה

שהקיטמא מן המוכן בטלי השברי עצים
אגבי.

ואפשר דהא דאוקי אביי בגלילא שנו,
קושטא הוא אף אי לא ס"ל
כרבא, דהא לא מפליג בברייתא בין יש
בה שמן או לא, ובדאית בה שמן ודאי
שמן עיקר, ומש"ה איצטריך לאוקומה
בגלילא דשמן לא חשיב להו, ומדליקין
בשברי פתילה, וניחא נמי לרבא דשברי
פתילה חשיבי טפי משברי עצים, ואפשר
דבדליכא שמן אסור בכל דוכתא, והקו'
הואי לרבא מדקתני סתמא, אפי' יש בה
שמן, ולפ"ז שברי עצים לקיטמא כשברי
פתילה לשמן, לבר מבגליל, וכ"נ בתו'
דאין חילוק לענין הפתילה בין גליל
לש"ד.

לפי' הרמב"ן צ"ע הא רבא כר"י ס"ל,
והו"ל המחיתה בסיס ומגו
דאתקצאי, ושמא היינו דדייק למימר כי
הוינן בי ר"נ ולי' לא ס"ל, אבל לא
משמע דבמוקצה מחמת איסור סבר
כר"ש, ובכל מוקצה כר"י, מיהו קשה
מר' יוחנן דמשמע דס"ל בנר כר"י,
וצריך עיון בסוגיא בזה, והא דקאמר
אגב קיטמא אפשר דאי לאו הקיטמא
לא היו השברי עצים בטלין למחתה,
ורק ע"י שהכל אפר אע"פ שנשארו
מעט עצים, הכל חשיב כפסולת ובטל
אגב מנא, מיהו יותר מיושב כפרש"י
ותו' דהיינו דשני רבא בלישני', לבאר
דלאו מחתה אפי' באפרה קאמר, אלא
אגב אפרה.

לעיל כתבנו דהא גופא דאפר מחתה
מוכן הוא מחידושי' דרבי, ועוד
קמ"ל דסתמא התיר לטלטל מחתה ולא
הצריך לדקדק אם יש בה שברי עצים,
וכתבנו כן ליישב למה לא הזכיר ר'
רומנוס עיקר החידוש דשברי עצים,
ומיהו אין נראה כן מסתמות לישני'
דרבא דמשמע שלא פליג אאביי מדלא
פירש כלום בטעמא דמילתא, וכמשה"ק
הרמב"ן, הלכך יש לפרש כפשוטו ברש"י
ותו' דהחידוש רק בשברי עצים, ורבא
תפס לשון קצרה והביא ראי' מדר"ג
לעיקר הדין, וממילא מוכן שכונתו לומר
דזה הי' החידוש שהתיר רבי, ור' רומנוס
העיד שהתיר לו רבי לטלטל סתם מחתה
באפרה, ולא הצריכו לברר אם יש בה
שברי עצים, [ואפשר שזה מוכח דמחתה
מכוסה, ואם היא מוקצה לא יכול לברר
תחלה], ולפ"ז לא ביאר רבא מה דין אפר
מחתה סתם, מיהו סתמא יש לפרש דאפר
מחתה מותר, ולא גרע מאפר כירה, אלא
דמעיקרא ס"ד מדקאמר מחתה באפרה
דהחידוש באפר שאינו מוכן, דאל"כ מאי
קמ"ל, ולא נחית לבאר היכי משכח"ל
אפר שאינו מוכן, ורבא לא הוצרך לבאר
כלום, דכיון שפירש חידוש אחר, ממילא
מיתוקמא בסתם אפר שהוא מוכן, וכ"כ
אאמו"ר שליט"א, וביאר דחידושי' דרבא
דאע"פ שהשברי עצים חשיבי טפי מן
הקיטמא, שאין לו ערך כלל, מ"מ כיון
שבמצב זה הם נטפלין לקיטמא, שהכל
נחשב כפסולת ושיווי כוסות, אין
מייחסים הטלטול לעצים, עיי"ש מבואר,

ולעיל צדדנו דהחידוש דא"צ לנער אפי' בדליכא פסידא, דלא חשיב שמטלטל המוקצה, (וניחא נמי דמדקאמר קרטין בי רבי לא חשיבי יש להבין דשברי עצים לכו"ע לא חשיבי, ועי' להלן סק"ט), ולפ"ז ניחא הא דמיייתי לה גבי שיורי כוסות דאם הי' צריך לנער, אסור להזמינו לכתחלה, (אבל אם נימא דצריך לנער, א"כ היינו מעות שעל הכר, ונהי דלפי' הרמב"ן שרינן הכא אפי' שלא לצורך, מ"מ לא הו"ל לאסור ההזמנה שהרי יטלטלנו לצורך, מיהו גם להרמב"ן מתפרש דאסור לגרום צורך), שו"ר בתו' הרא"ש מבואר בהדיא דהשברי עצים חשיבי טפי, ומ"מ בטלי לקיטמא וזה כפי' אאמו"ר שליט"א, ועי' לעיל בתחלת הס"ק הוכחנו מתו' כמש"כ.

הא דמשני בביצה כ"א ב' דאיסורי הנאה גרע, לכאו' היינו כדאר"י במתני' צ' א' דהמוציא משמשי ע"ז כל שהוא שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, וה"נ כיון שצריך התייחסות מיוחדת לשיירים, לא חשבינן ל' כמטלטל הכוס לחוד, ואפשר דבאמת דעתו שהכוס יקבל השיורין וישמרו בתוכו, כדי שלא יתערב ממנו במקו"א, וכשמטלטלו הרי הוא מתייחס לשיורין.

ט] שם אמר אביי קרטין בי רבי מי חשיבי וכ"ת כו' לכאו' נראה דאף לאביי אין הקרטין מוקצה, דכיון שראויין להריח בהן, מה בכך שאין

דעתו עליהן, אלא דלענין בסיס ליכא למימר שהמחתה בסיס לקרטין, כיון שאין דעתו עליהן, והם אצלו כשאר האפר שעשוי להשליכן יחד, ולא ילקט ממנו הקרטין, ובזה באמת דעתו קובעת, אם מייחד את הכלי להיות בסיס לשמירת הקרטין, או לאפר המוקצה בלי התייחסות לקרטין, ולפ"ז ניחא הא דמטלניות קכ"ה א' דמתפרש בפשוטו אף לעשירים, ודקדקו בזה תו' קכ"ז ב', והשתא הוה דומיא דטומאה דלענין מדרס כיון דתלוי בייחוד אזלינן בתר בעה"ב, אבל לא לענין עיקר הטומאה וכמ"ש תו', וה"נ לענין בסיס אזלינן בתר דעתו, אבל לא לענין עיקר המוקצה, ועד כאן לא איצטריך לאשמוענין אלא בתרומה ביד ישראל דמוקצה מחמת איסור חמיר טפי דמסח דעתי' בכונה, אבל דבר שאינו חשוב, אינו נעשה כעפר, אע"פ שאין דעתו של בעה"ב עליו כיון דחזי לעניים, ואפי' נימא דבנדר הוי מוקצה, אין ללמוד מזה לבגדי עניים לעשירים, דככרו של אדם אינו עומד לתתו לאחרים, וגרע מתרומה ביד ישראל, והו"ל כמוקצה מחמת איסור, שהרי בדעתו להתיר הנדר, אלא שמסיח דעתו מזה שיותר בשבת זו, אבל אין הדבר נעשה כעפר ע"י שמסיח דעתו ממנו.

וכבר כתב אאמו"ר שליט"א סי"א סק"ו דבסברא נראה דלא בעינן שיהא ההיתר חשוב מן האיסור, לענין שיחשב

ולפ"ז נראה דבאמת סגי במה שהבסיס משמש גם להיתר, אלא דבעינן שיהא גם להיתר חשיבות, דכשהיתר דבר מועט ונטפל, כגון פרי בכיס מלא מעות, אין הכיס מתייחס לפרי, וחשבינן ליה כבסיס לאיסור לחוד, אבל כששניהם חשובין סגי בהתייחסות הבסיס לשניהם, ואע"פ שהאיסור חשוב מן ההיתר, כגון שתי סאים תרומה טמאה וסאה תרומה טהורה, דג"כ שרי לטלטלם, וכן תיק הספר עם ספר ומעות הרבה.

ברם צריך ליישב ההיא דכנונא אגב קטמי', ושברי פתילה, ולפמש"כ לעיל סק"ח דהחידוש בהני דא"צ לנער דלא חשבינן ל' כמתעסק בטלטול המוקצה כלל, שהוא בטל כפסולת שבתוך האוכל, א"כ לא תליא בדין בסיס, דנהי דלמהוי בסיס גם לדבר המותר, סגי בחשיבות ההיתר, מ"מ לענין שיבטל האיסור להיתר בעינן שלא יהא חשיבות לאיסור, וכן מתפרש לפי' הרמב"ן, (וכן ברשב"א קמ"ב א' פירש דהכא א"צ לנער משום דלא חשיבי, מיהו שם אזיל בדרך אחרת, עי' להלן), ואף לפר"ת י"ל דאפר לא חשוב כלל, ומש"ה הי' מקום להחשיב עיקר הבסיס לשברי עצים, וכן בגלילא הדרך לשפוך מותר השמן, ואין הנר טפל להחזיק השמן כי אם הפתילות דחשיבי טפי, ולפרש"י י"ל דמיירי בדליכא שמן כלל, ובדאיכא שמן באמת שרי.

בסיס להיתר ולאיסור, דסגי בזה שהוא בסיס גם להיתר, שלא יחשב מוקצה, שהרי דעתו על הבסיס גם לצורך ההיתר, ונמצא שבסיס זה משמש צרכי שבת, ואיך יחשב מוקצה, ומה בכך שהוא משמש גם לצרכי חול, ובאמת כשאמרו מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין, לא הזכירו דבעינן שיהא כ"כ מן הטהורה כמו מן הטמאה, ואמנם נראה דמה"ט קתני ועם החולין, דלא נימא שחשיבות התרומה עדיף, והחולין טפל ובטל לתרומה, כההיא דאמרי' בשו"ר כוסות דאיסוה"נ איסורו חושבו, [מיהו הערוני דטמאה לא חשיבא כלל, דלשריפה קיימא], וכן באבן שבכלכלה מסתברא שאפי' תהא נסכא דחשיבא טפי מהפירות שרי, דמ"מ עיקר הטלטול מתייחס לפירות, וראי' לזה מההיא דלק' קי"ז א' דמצילין תיק הספר עם הספר ואע"פ שיש בתוכו מעות, ואמרי' בגמ' דהו"ל בסיס לדבר האסור ולדבר המותר, ולא מפלגינן כמה מעות, וש"מ דאע"פ שערך המעות שוה יותר מן הספר, מ"מ חשיבות ההיתר אינה נגרעת, והו"ל בסיס לשניהם, [מיהו התם עדיף כיון שהתיק מיוחד לספר], ולעומת זה מצינו בקרטין בי רבי דאע"פ שחשיבות הקרטין היא טפי מהאפר לכו"ע, מ"מ כיון שאין דעתן של עשירים ע"ז, חשבינן ל' כבסיס לאיסור לחוד, דמ"מ המחטה טפילה לשימוש החזקת האפר בלבד.

ועדין צריך יישוב בההיא דמוכני מ"ד ב' דקתני בזמן שהיא נשמטת אין גוררין אותה בשבת בזמן שיש בתוכה מעות, ואמאי הרי המוכני בסיס לשידה, דהיינו מוכני מלשון כנו כמ"ש תו', וא"כ הו"ל בסיס לדבר המותר ג"כ, וכבר הק' כן הרשב"א קמ"ב א', אבל ע"כ התם טעמא אחרינא איכא, דהנה הרמב"ן והרשב"א הביאו פי' הר' אפרים דמייירי כשיש בשידה אוכלין וכלים, דמה"ט כשאינה נשמטת גוררין אותה, ובכה"ג צריך לפרש בנשמטת, וחזינן מזה דאע"פ שהשידה עם האוכלין והכלים מונחת ע"ג המוכני, לא מהני אע"פ שההיתר חשוב מן האיסור, דאל"כ לא הי' מועיל באינה נשמטת, (אם נצריך בעלמא דההיתר חשוב טפי), ולכא' צ"ל הטעם דהשימושים שבתוך של המוכני הם חשובים עיקר השימוש, דכיון שהמוכני נשמטת, חשבינן לה ככלי קיבול, שמונח על גביו שידה, ועיקר טפילות המוכני מתייחס למה שבתוכו, אבל כשאינה נשמטת הו"ל בסיס לדבר האסור ולדבר המותר, דהכל כלי אחד, מיהו אפשר דכשאינה נשמטת עדיפא משאר בסיס לאיסור והיתר, וכסברת תו', דנהי דבעלמא בעינן שיהא ההיתר חשוב מן האיסור, הכא כיון שעיקר הכלי הוא השידה כל שיש בתוכה היתר אפי' אינו חשוב כ"כ סגי בזה להתיר טלטול המוכני אע"פ שיש בתוכו מעות, ולפ"ז ניחא שלא הוזכר במתני' דמייירי בדאיכא היתר בשידה, כיון דסגי בהיתר כל דהו

אפי' אי בעלמא כה"ג הי' ההיתר בטל, כגון פרי בכיס מלא מעות, הכא כיון שהפרי בשידה והמעות במוכני, שימוש הכלי מתייחס למה שבעיקרו ולא למה שבמוכני, וכ"נ בתו' הרא"ש שחלק על פרתו' וכתב דצ"ל דמייירי בדאיכא ככר או תינוק או אוכלין בשידה, ומדבריו משמע לכא' קצת דבהיתר כל דהו סגי.

והרשב"א קמ"ב א' כתב דמעות חשיבי ולא בטלי ולכך אין גוררין אותה בשבת, אע"פ שהמוכני בסיס גם לדבר המותר, ומשמע שר"ל דלא מהני כלל בסיס לדבר המותר אא"כ האיסור בטל להיתר, וצ"ל לפ"ז דטעמא דמהני באינה נשמטת דכיון שההיתר בעיקר הכלי, חשיב טפי, וכמש"כ לעיל, ובכה"ג א"צ שיהא ההיתר חשוב כ"כ שהאיסור יתבטל, וכתב עוד דהיינו נמי טעמא דהוצרכנו לשריותא דתיק הספר עם הספר אע"פ שיש בתוכו מעות, כיון דמעות חשיבי ולא בטלי, ולכא' קשה דבגמ' מבואר דהו"ל בסיס לדבר האסור ולדבר המותר, ואי בעלמא כה"ג דינו כבסיס לדבר האסור לחוד, אין לנו לחדש דמ"מ קיל טפי, ועיי"ש בתו' קי"ז א' ד"ה מי דמי, והרמב"ן בההיא דמצילין הביא תירוץ זה, דכיון דמעות חשיבי הכלי טפל להן, וכ' שנ"ל דבאמת משום בסיס הוה שרי בכל מילי, והכא החידוש דשרינן הצלת המעות למבוי, והעתיקו הר"ן, ולפ"ז צ"ב דהא איכא חידוש דלא מחייבין לי' לנער משא"כ בכלכלה ואבן, וצ"ע בסוגיא, ועכ"פ חזינן לדעת

מצרכינן לי' לנער השברי עצים הוא משום דלא מצי להפרידם מן הקיטמא, ומשמע דמדמה ההיא דקיטמא לכלכלה ותרומה, אבל באמת לא הזכיר הרא"ש כלל דבעינן שיהא ההיתר חשוב מן האיסור, דז"ל בתשו' הדרך הג' שמותר לטלטל ההיתר בעוד שהאיסור עליו ואפי' במניח שנעשה בסיס לו והוא שיהיה בסיס כמו כן לדבר היתר והוא ששנינו מטלטלין תרומה טמאה כו', ואם איתא דבעינן שיהא ההיתר חשוב טפי לא הוה סתים, ויותר מזה נראה מדבריו בתו' הרא"ש דהשברי עצים חשיבי טפי מן הקיטמא וזהו חידושו של רבא, דלא אמרי' כיון דהאיסור חשיב טפי הו"ל כבסיס לאיסור לחוד, וטעמא דשברי פתילה משום דבגליל השמן בטל לשברי פתילה, והיכא דההיתר אינו חשוב כלל הרי הוא בטל לאיסור, וז"ל אע"ג דהך מילתא שמעינן לה מכלכלה ואבן לתוכה כו' איצטריך לאשמועינן אע"ג דשברי עצים חשיבי טפי מאבן שבכלכלה לא אמרי' דהויא עיקר בסיס לדבר האסור דחשיב טפי ופריך לה משברי עצים דחשיבי טפי, ואמנם הזכיר דחשיבי טפי מאבן שבכלכלה אבל ממה שסיים דלא אמרי' דהויא עיקר בסיס לדבר האסור דחשיב טפי, מבואר דמיירי שהדבר האסור חשוב יותר ולכך הי' מקום לומר דעיקר הבסיס מתייחס לאיסור, ובשברי פתילה כתב לשון זה ור"ת פי' בגלילא שנו שיש להם רוב שמן ובטל מותר השמן אגב שברי פתילה ועיקר הבסיסות

הרמב"ן והר"ן דאע"ג דמעוץ חשיבי מ"מ סגי בזה שהתיק בסיס גם לדבר היתר, וכמש"כ לעיל להוכיח מתרומה טמאה דלא בטלה, ומ"מ שרי, וכ"כ הרשב"א בתשו' הובא בב"י סו"ס ש"י.

טור סו"ס ש"י וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור כו' כבר דקדק הב"ח דהטור לא הזכיר דצריך לנער אם אפשר, ובאמת נראה דא"צ לנער כיון דהשברי עצים בטלי לקיטמא, והיינו דמדמינן לה לשיורי כוסות, ובזה באמת בעינן שיהא ההיתר חשוב מן האיסור כדי שיתבטל האיסור, וכך הבין הרשב"א קמ"ב א' בתירוץ קמא דהכא א"צ לנער אפי' אם יכול, כיון דלא חשיבי, וזו נראה כונת המ"מ פכ"ו הי"ג שכ' טעם אחד דהקיטמא והשברי עצים משוו לה בסיס לדבר האסור והמותר, א"נ משום דשברי עצים לא חשיבי ובטלי וכן עיקר דכל דחשיב אע"פ שיש עמו דבר המותר לא בטיל ואסור לטלטלו עכ"ל, ויש לפרש כונתו ז"ל דלענין שלא יצטרך לנער בעינן שיתבטל האיסור, אבל להחשיבו בסיס לאיסור והיתר לא בעינן שיתבטל האיסור, כדמוכח מתרומה טמאה וטהורה, וכמשנ"ת לעיל [ועיי"ש דהערוני לדחות הראי'], שהרי מבואר בדברי המ"מ דבעינן שלא יהא האיסור חשוב כלל, ומשמע דאפי' ההיתר שוה יותר לא סגי בהכי, והא ליכא מאן דמצריך הכי לענין בסיס.

ברם יש לדקדק מדברי הרא"ש בתשובה שכ' דטעמא דלא

מן האיסור, אך בעינן שהאיסור יתבטל וכך אפשר לפרש דברי הטור, ולעומתם לא מצאנו אלא דברי הרשב"א בחדושו קמ"ב א' שכ' דמעות דחשיבי לעולם אוסרין בטלטול אפי' איכא דבר היתר, אבל בתשובה שהביא הב"י סו"ס ש"י כנראה חזר בו והתיר אפי' בכיס מעות בתוך השק, וכ"כ שם מהגהמ"י בשם הר"מ, ולכאור' אפשר להקל כן דלענין בסיס כל שההיתר חשוב ואינו מתבטל לאיסור, סגי בזה להתיר הבסיס.

מיהו בתשו' הריב"ש סי' צ"ג הצריך שיהא ההיתר חשוב מן האיסור, והוכיח כן מקרטין בי רבי, ולכאור' מזה אין רא' שהראשונים ז"ל פ' דהם מוקצה ממש בבית עשירים, ואפי' נימא דלא הוי מוקצה מ"מ כיון דלא חשיבי כלל בטל ההיתר לאיסור, אבל כשאינו בטל לא שמענו לאסור, מיהו לענין הלחם שע"ג המנורה שדן שם יש להוכיח ממוכני דאזלינן בתר עיקר השימוש של הכלי, בין לאיסור כשיש מעות במוכני, ובין להיתר כשיש דבר היתר בשידה, וכמשנ"ת בזה לעיל, ונראה דגם הריב"ש מודה דהכל לפי הענין, דלחם ע"ג מנורה נראה כטפל, אבל תרומה טמאה עם הטהורה לא בעינן שתהא הטהורה יותר מן הטמאה, אבל בעינן שיהא שיעור חשוב מן הטהורה, (וכעת ראיתי בסה"ת פ' כ"כ שכ' דטבעת בכיס י"ל דלא מהני דשמא הטבעת בטילה למעות, ועיי"ש עוד).

לשברי פתילה, ומבואר מזה דדוקא מפני שהשמן בטל לשברי פתילה אסור, הא לאו הכי הוה סגי בזה דאיכא נמי היתר, ודאיתאן עלה ניהא דמדמה לה הרא"ש לכלכלה ואבן בתוכה, דכשהאיסור חשיב טפי מן ההיתר לא עדיף מאבן בכלכלה מליאה פירות, [מיהו אין זה מוכרע, דלפמשנ"ת לעיל נראה דאף בכה"ג בטלי לקיטמא], אבל לפ"ז לא קאי הטור בשיטת אביו הרא"ש, וכיון שכן נוכל לפרש בדעת הטור דלענין שלא יצטרך לנער כתב כן, וכדעת המ"מ.

נמצינו למידין דעת הרמב"ן והר"ן דאע"פ שהאיסור חשוב ככיס מלא מעות ואינו מתבטל להיתר, ואפי' אם הוא חשוב מן ההיתר, מ"מ חשיב בסיס לאיסור ולהיתר ושרי, וכ"מ דעת הרא"ש בתוספותיו וכ"מ ממה שסתם בתשו', ולפ"ד יש לפרש כן גם דעת תו', ודעת רש"י בשברי פתילה אפשר לפרש בדליכא שמן, וכ"כ באו"ז אחר שהביא פרש"י בכנונא וכתב דמזה מוכח דכשנעשה בסיס לאיסור והיתר שרי לטלטלו, וסיים וכ"כ בה"ג השתא אסיקנא כל כלי שיש בו איסור אינו מיטלטל אא"כ יש בו היתר נמי, ונראה בעיני שיש לפרש וכגון שההיתר שבכלי חשוב שאינו מתבטל לגבי האיסור, עכ"ל, ומבואר מזה דא"צ שיהא ההיתר חשוב מן האיסור, וכ"נ מלשון בה"ג שהביא, וכבר נתבאר דדברי המ"מ הם לענין שלא יצטרך ניעור, ולזה לא סגי בהיתר חשוב

[י] מ"ד ב' אלא אי איתמר כו' למאי דגרסינן לעיל נמי אר"י א"ר, ע"כ דגמ' מתרין הכי מסברא מימרא דרב, ויש לעי' אם רב אמר רק מטה שייחדה למעו' אסור לטלטלה, מנ"ל להוסיף בגמ' דין לא ייחדה והיו עלי' ביהש"מ, והרשב"א כתב דהיתה ידועה המימרא דר"י א"ר, ומתריצין לדר"ה כדר"י א"ר, אבל ז"א לגרסא דידן, וגם הרמב"ן לא פי' כן, ועו"ק ר"א דמותיב ממוכני, מאי קסבר, דאי רב כר"ש א"כ מטה שייחדה למעו' מ"ט אסורה, ולכאו' ע"כ דר"א סבר כפר"ת דאסורה כדין מוקצה מחמת ח"כ, והשתא קשה טפי מנ"ל להוסיף בדבר דינא דמיגו דאיתקצאי, הא אכתי פירשונו לדבר כר"ש.

ואפשר דביאור הענין כיון שע"כ נשתבשו בקבלת מימרא דרב, מפרש בעל הגמ' הראוי לומר בדעת רב, דכיון דחזינן דרב כר"י ס"ל, בהא דאסור מטה שייחדה למעו', ס"ל לתלמודה דה"ה דסבר כר"י במיגו דאיתקצאי, דכמו שאינו יושב ומצפה במוקצה דחצוצרות שמא יזדמן לו שימוש של היתר, ה"נ אינו יושב ומצפה שמא יטלו המעו' בשבת, אבל ר"א סבר דרב כר"ש ס"ל, ומ"מ אסור מטה שייחדה משום דהו"ל מוקצה מחמת ח"כ, דכל ייחוד למעו' מוקצה אדם מדעתו, ואמנם לא דמי למוקצה מח"כ דעלמא, שהשימוש מקלקל את הכלי, מ"מ ס"ל לרב דדבר שמיוחד למעו' גרע משאר מוקצה, דמשום חשש הפסד המעו' אינו חפץ

בטלטול המטה לצורך אחר, וסבר ר"א דבהיו עלי' מעו' ביהש"מ אינו יושב ומצפה שינטלו, והכל מהאי טעמא דמקום המיוחד למעו' קפיד ומייחד לי' מקום, ואינו מצפה שינטלו, והו"ל ככוס וקערה, ומש"ה אותיב ר"א ממתני' דחזינן דמקום המיוחד למעו' נמי לא אמרי' מיגו דאיתקצאי, ומשני דרב כר"י ולא כמו שהבין ר"א, ומש"ה הוצרך לה"נ מסתברא, דהא יש מקום לפרש כר"א, ולא נסיים בדבר דהיו עלי' ביהש"מ אסור, דבלא ייחדה למעו' אמרי' דיושב ומצפה, אבל בייחדה אסור אף לר"ש, אפי' אין עלי' מעו', או דנוקים לרב בייחדה ויש עלי', אבל כיון דאשכחן דרב כר"י אין לנו לחדש כן אליבא דר"ש, ולא גריעא מטה שייחדה, מכלי שעיקר מלאכתו לאיסור כחצוצרות.

ועיקר הדברים דרב חידש שלמעו' מוקצה איניש מדעתו אפי' דבר שאינו עשוי לכך, מוכח אף למסקנא דרב כר"י, דהא מטה חזיא לשימושי היתר, וליכא איסור לר"י כה"ג אפי' בכלי שמלאכתו לאיסור, וע"כ דרב בא לחדש שלמעו' מבטל איניש טפי, וכיון שכן מובן נמי טעמי' דר"א, שהוא ג"כ מוכח, דע"כ הבין דדברי רב כר"ש, ויעו' ברמב"ן שהביא תירוץ תו' דהוצרכו לה"נ מסתברא כדי שלא נפרש דטעמי' דרב כר"ש ומשום מוקצה מחמת ח"כ, ותירץ עוד דכיון דמתריצין למילת' דרב

והרשב"א והר"ן, ונראה דאפשר להקל בשעה"ד.

יא [שם תוד"ה יש, דעת תו' דאסור לטלטלה דקאמר היינו שאין אפשרות לטלטלה דאפי' ניעור לא מצי עבד, מיהו לכאור' אפשר לומר דאסור לטלטלה היינו עם המעות, דצריך לנערם תחילה, ובאופן שא"א לנערם באמת שרי לצו"ג ומקומה, ומ"מ שפיר מפרשינן דעיקר הדין דאסור לטלטל מטה עם המעות שעל גבה, והוצרכו לזה בגמ' כדי לבאר טעמא דייחוד המטה למעות משוי לה מוקצה, דכיון שכשיש עלי' מעות אינה ראוי' לשימוש אחר, נמצא שייחוד המטה לשמירת המעות, מחייב שלא ישתמש בה שימוש אחר, דכשיבא להשתמש שימוש אחר יצטרך להשליך מעותיו, אבל אם הי' יכול להשתמש במטה ולהמשיך בשמירת המעות שעלי', לא היתה מוקצה אף לר"י, דלא דימיא למוקצה דחצוצרות שהכלי אינו ראוי אלא למלאכת האיסור, ולפ"ז ביאור הדברים דבייחודה למעות הרי הוא מתייחס למטה כיש עלי' מעות, וכשיש מעות ע"ג המטה הרי הוא מקצה מדעתו שלא להשתמש בה שימוש אחר, כיון שיצטרך להשליכן מע"ג המטה, (מיהו להניח עלי' דבר במקומה, בלא"ה שרי), והא דקאמר יש עלי' מעות אסור לטלטלה זה כולל כל האופנים עד שינער, אלא דבהא דמסיים שבלא ייחודה ואין עלי' מעות שרי לטלטלה, הוצרך לסיים דבהיו עלי' ביהש"מ איכא גוונא

מסברא, הוצרכנו לה"נ מסתברא, ולמש"כ שניהם אמת, דר"א הבין דברי רב כפרתו, והוצרכנו לה"נ מסתברא כיון דאף לבתר קושית ר"א אפשר להעמיד רב כר"ש, ולא נשנה בדבריו דינא דמיגו דאתקצאי וכמשנ"ת, שו"ר בר"ן עיי"ש (ובתחלה העתיק דברי הרשב"א ולע"כ).

ולהאמור נראה כדעת הרי"ף דלא קיי"ל כרב, דאם איתא דרב אמר דבריו אף אליבא דר"ש, מה ראו בגמ' להוסיף בדברי רב דינא דמיגו דאיתקצאי דקאי אליבא דר"י, בשלמא אם כולה אליבא דר"י שפיר מפרשינן נמי דינא דמיגו דאיתקצאי דהכל מחד טעמא, אבל אין טעם להוסיף דברים אפי' אם האמת דרב כר"י, מאחר שלא שייכא בעיקר דבריו בדין ייחוד דמטה, דאתיא כר"ש, ובדאתקצאי שרי ר"ש.

שו"ע סי' ש"י ס"ז ויש אוסרין בייחוד לכך כו' היינו דוקא במעות, דדבר המיוחד למעותיו קפיד איניש עלי', אבל לא בכל דבר שייחדו לשימוש של איסור, כגון מטה להניח עלי' אבנים, והר"ן (בחידושי הריטב"א) כנראה פי' טעמי' דר"ת דכל ייחוד בהדיא גרע מסתם כלי שמלאכתו לאיסור, והק' עליו מנר עיי"ש, ולמש"כ ל"ק דדוקא במעות ס"ל הכי, וכך מתבאר מלשון הראשונים ז"ל.

ובעיקר הדברים רוה"פ פליגי אר"ת, ה"ה הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן

שם גמ' ההיא ר"ש היא דלית לי' מוקצה, לכאו' נראה דלא בעינן הכא לטעמא דיושב ומצפה, אלא מכיון שלא הקצהו בידים לית לי' מוקצה, דנהי דמיירי במניח מ"מ לא בא להחליט ההנחה לזמן מסוים, דנימא שאיתקצאי ביהש"מ, ועכשיו שנגמר הזמן שהקצהו בא להשתמש בו, דדוקא בכה"ג שדעתו אינה על ביהש"מ דנמצא שבאמת איתקצאי ביהש"מ, בזה בעינן שיהא במצב שלא הסיח דעתו ממנו לשבת זו, כיון דיושב ומצפה אבל במניח ע"ג מטה ומוכני, אף בביהש"מ גופי' אינו מקצהו מדעתו, שאם יארע לו צורך להשתמש במטה, חפץ הוא שהמעות יפלו ממנה, ונמצא שאין כאן היסח הדעת ביהש"מ שנצטרך לדון משום מיגו דאיתקצאי, וכיון שאין כאן הקצאה גמורה כהדלקת הנר אלא שאינו במצב של שוכח, דידע שבדרך הרגיל תהא המטה בסיס, לא חשיב מוקצה לר"ש כיון דלא דחייה בידים, כך נראה בפשטות ועדיין צ"ע ועי' חידושים ע"ש הר"ן שכ"כ.

יב שם תוד"ה הא, קשה לרשב"א דמאי פריך לוקמא בשכח כו' וקמ"ל דבאינה נשמטת שרי לגוררה טלטול גמור, לכאו' נראה דהתו' לשיטתם בדיבור הקודם דטעמא דלא הויא בסיס, מפני שאין המעות על עיקר הכלי, ולפ"ז שייך להבין דא"צ לנער, דאף כשמטלטל השידה חזינן למעות כנמשכין עמה, ולא מייחסים לו טלטול המעות, אבל להמפרשים דמיירי בדאיכא בשידה

דאסור אפי' בלא ייחדה, [שו"ר ברמב"ן ורשב"א קמ"ג א' שכ' דיש לפרש כן עיי"ש].

מיהו ע"כ צריכין ליישוב התו', דאי לא משכח"ל לא היו עלי' ביהש"מ במניח, לא הו"ל לסיים והוא שלא היו עלי' ביהש"מ, דעד השתא מיירי רק בגונא דאפי' הי' ביהש"מ שרי, ומש"ה הוצרכנו למצוא אופן שמניח בשבת, שכיו"ב בחול משוי בסיס, אבל אכתי לא צריכין למימר דבכה"ג בשבת גם אסור לנער, דכיון דלא הוי בסיס ממילא מותר לנער, והתו' לשיטתם דטעמא דשרי בעצמות וקליפין מפני שאין דעתו להניחן כל השבת עתו' נ"א א', אבל לדעת ש"פ דלא מהני דעתו ליטלו בשבת, ע"כ מוכח מעצמות וקליפין דכיון דלא נעשה בסיס, ניעור שרי, וה"ה הכא במניח בשבת, (והר"ן שהזכיר דמשכח"ל בתינוק ונכרי יש לדחות דכונתו כמש"כ דבעינן גונא שכיו"ב בביהש"מ חשיב מניח, אבל לענין שבת גופה, אע"פ שחשיב מניח, מ"מ כיון שלא הי' ביהש"מ לא נעשה בסיס ומותר לנער, מיהו ז"א דדעת הר"ן שיש בסיס גם באמצע שבת), וכ"ז צע"ע בסוגיות.

יש לעי' במ"ש תו' דהוה גמרי ביד"א, הרי הוא רוצה שישארו על המטה והו"ל כמ"ש תו' לעיל מ"ג א' גבי אפרוחים וצ"ע, ושמא נאמר שאין לו צורך שישארו על המטה שנתנן רק לפי שעה ע"ד להצניעם.

נשמטת, והוא גם שוכח, הקלו עליו שא"צ לנער. – (יעוי' בסוגיא מ"ו א' ובפרש"י שם דלפ"ז מתפרשא מתני' דבסיפא אע"פ שהיו עלי' ביהש"מ שריא, ולא איירי בגונא שניטלו המעות בשבת, אלא יש עלי' מעות היינו מפני שהונחו שם ביהש"מ, ואין עלי' היינו שלא הונחו, ולע"כ שם).

ולפ"ז נראה דלפי האמת שלא נשנה במתני' חידוש זה, אין להמציא כן מדנפשינן, ואף לפרתו' צריך לנער, דאם נפרש דדוקא בשכח א"צ לנער, וכדמשמע מדנקט ל"י תנא בשכח, (דמקילינן בי' טפי לפרתו'), ודאי שהדבר צריך הכרעת חכמים להקל בדבר, שאין כאן דבר פשוט דאין להצריך ניעור בכה"ג, וכיון שלא נשנה ד"ז במתני', אין לנו מקור לזה, ואפי' נימא דכל שאינו על עיקר הכלי א"צ ניעור, ואפי' במניח כה"ג הוא שרי, מ"מ אין לחדש כן אם לא שנשנה בהדיא, דקו' תו' היא דנתרץ שזהו החידוש, ואבל לא שהדבר פשוט, [שו"ר דאפשר דס"ל לפי האמת מדלא פריך גמ' ולינערינהו, דהכא א"צ לנער, מיהו עי' להלן דאפשר שהדבר פשוט דא"צ לנער מפני שהשידה מונחת עלי', אם משום בונה, או משום טורח גדול, והאי טעמא שייך גם בנשמטת].

והרמ"א בסי' ש"י ס"ז העתיק קו' להלכה בשוכח, והמ"א שם סק"ז פי' דלאו דוקא שוכח, אף לענין זה

אוכלין ובגדים, לכאו' אין מקום להתיר באינה נשמטת, שלא יצטרך לנער, [שו"ר בתה"ד סי' ס"ט דאמנם למד ד"ז מדברי תו' דלא הוה בסיס עיי"ש], וצ"ע בדברי הראשונים ז"ל דלא ס"ל כפרתו', ומ"מ הקשו ותירצו כבתו', ולמה לא תירצו בפשיטות דא"כ באינה נשמטת אמאי שרי, וראיתי בירו' פ"ג ה"ז שהקשו קו' תו' וז"ל אמרין למה לית אנן פתרינן לה דברי הכל היא בשוכח, לית את יכול, דתנינן תמן אם אינה נשמטת חיבור לה כו' וגוררין אותה בשבת אע"פ שיש בתוכה מעות, אית מימר הכא דברי הכל היא בשוכח, ע"כ, הנה מבואר בירו' דפשיטא ל"י דאין להתיר בשוכח כשאפשר לנער, וצ"ל דאה"נ, אלא שבאו ליישב סתמא דלישנא דפריך מרישא, ובעלמא כה"ג הוה מיייתי תלמודא גם סיפא, ומש"ה פירשו דרישא גופה דייקא, אבל פרתו' צ"ע מהירו', ובאמת אף למש"פ תו' בטעמא דלא הוי המוכני בסיס, מסתברא דמ"מ כל שאפשר צריך לנער תחלה, דבסיס טעמי' משום טפילות, ובכה"ג אינו נטפל, כמו שכשיש בו היתר אינו נעשה בסיס, אבל הא דצריך לנער שייך בכל ענין שמטלטל המוקצה, דאם אינו צריך לטלטלו לא היתירו, תדע דאף בשיש בו איסור והיתר צריך לנער אם אפשר, ואפשר דהתו' לשיטתם דשוכח זו סיבה להקל עליו יותר, וקשיא להו דהו"ל לתלמודא לשנויי דזהו החידוש שנשנה במתני', דכיון שבלא"ה אינה נעשית בסיס באינה

שא"צ נייער, [ופי' טעמא דכ' הרמ"א שוכח דלכתחלה אסור שמא ישכח ויצא], ולמש"כ לא הקילו תו' אלא בשוכח, ואתיין דברי הרמ"א כפשטן, [שו"ר בתה"ד בזה ועמש"כ בכונתו לק' ס"ד ס"ק י"א], ומ"מ הדבר צ"ע לדינא דבירור' מבוואר בהדיא לאיסור, וכ"נ דעת ש"פ, והתו' לשיטתם, וגם בדעת תו' גופייהו לא נתבאר דכ"ה האמת לדינא, דלמש"כ יש לפרש דלפי האמת דמתני' ר"ש היא, צריך לנער בעלמא בכה"ג, [והגרע"א ז"ל העתיק דהרשב"א כתו', ולפמש"כ זה רק לתי' תו' בטעמא דלא הוה בסיס, והרשב"א העתיק גם פי' הר' אפרים דבעינן שיהא דבר היתר בשידה, ולפי סברא זו בודאי אין להקל בלא נייער, (ולא עוד אלא שדבר היתר במוכני, ומוקצה בשידה, ג"כ יתכן להתיר), שהרי חזינן דהכל נעשה בסיס למה שבמוכני, וא"כ גם הטלטול מתייחס למעות שבמוכני, ואין סברא להתיר בלא נייער, ויש לפרש דקו' הרשב"א רק לפי מ"ש בשם תו', מיהו לעיל כתבנו דאה"נ דהו"מ לשנויי אימא סיפא, אלא דניחא להו לדיוקי מרישא], וכבר הביאו המ"א והמ"ב דלדעת הרמב"ם צריך לנער, ונראה דאין להקל. – הפי' שהביא המ"א בשם הרמב"ם לא מצאתיו לפנינו, ובפשוטו כונת הרמב"ם דכיון שצריך לטלטל גם השידה א"כ הו"ל בסיס לאיסור והיתר, משא"כ כשיכול לטלטל המוכני לבדו, ולפ"ז אין ראי', ובאמת הפי' שכ' המ"א צ"ב דמה

שא"א לנער, אינה סיבת ההיתר, דזה אפשר שאף באינה נשמטת א"א לנער ומ"מ אסור, [ובאמת אף לפרתו' מיושב יותר לומר דא"א לנער, אם מפני שיצטרך להסיר השידה ואיכא טורח גדול, או שאסור להסירה בשבת משום בונה, דהשתא ניחא שלא פי' בגמ' למה אינו מנער], והגרע"א ז"ל בגליון אמנם פי' דאף באינה נשמטת א"א לנער ואסור משום בסיס, וא"כ לא הזכיר הרמב"ם טעם ההיתר כלל, א"ו כונתו כמש"כ, והלשון שכ' המ"א אינו לפנינו.

יג [קמ"א ב' מתני' נוטל אדם את בנו, להכי קתני בנו ולא נוטל אדם תינוק, לרמוזי אוקימתא דבר"י דמיירי באביו דוקא.

שם אה"ה מאי איריא אבן כו' מעיקרא ס"ד דאין הטלטול של האבן מתייחס לאב אלא לתינוק, דכיון שיש בו דעת, לא חשיב ככלכלה ואבן בתוכה, אבל כיון דאמר רבא דנהי דפטור על התינוק חייב על הכיס, ש"מ שהכל מתייחס לאדם הנושא, א"כ מ"ט שרי במתני', ומשני ביש לו געגועין, ופריך א"ה דגם באבן חשיב טלטול, א"כ ה"ה דינר, אא"ב דטעמא דמתני' משום דלא מתייחס הטלטול לאב, ניחא שפיר דדינר אסור, מפני שדעתו של אב על הדינר ששומרו, ואינו רוצה שישליכנו התינוק, ושפיר אסרוהו, אם מעיקר הדין דכשדעתו לטלטל הדינר ע"י התינוק אסור, או שהדבר ראוי

לאסור אע"ג דלא חשיב טלטול ממש, אבל השתא דאמרת דגם אבן מתייחס לאב, א"כ ה"ה דינר, ולפ"ז ניחא טפי דלא נצטרך לומר דידע טעמא דאתי לאתויי, [שו"ר בר"ן (בחידושי הריטב"א) מ"ש בזה עיי"ש].

ולכאור' אפשר לפרש דגעגועין דקאמר לא מיירי בסכנת חולי ממש, אלא דחשיב צורך גדול, דבלא געגועין אינו צריך ליטול התינוק, וכמ"ש תו', אבל כשהגעגועין הם במצב של צורך גופו ומקומו שרי, ומעיקרא ס"ד דלא חשיב טלטול ושרי אפי' שלא לצורך כלל, קמ"ל דבר"י דבעינן צורך, [שהקו' מתפרשת בתינוק שיכול להלך בעצמו, דאל"ה מעיקרא נמי ידע דלא אמרי' בזה חי נושא את עצמו, וא"כ נוטלו שלא לצורך], ולפ"ז ניחא הא דאינו צריך להשליך האבן מיד התינוק, אע"פ שאין סכנה אם ישליך האבן, דהצורך של התינוק לאבן לא גרע מצורך האבן לכלכלה פחותה, וכיון דצריך לטלטל התינוק, לא הצריכוהו לנער במקום פסידא (דהיינו צערא דינוקא), אבל אם הי' כאן היתר משום סכנת חולי, כשיכול להשליך האבן ואינו צריך להשתמש בהיתר המיוחד למה יהא מותר, אבל רש"י פי' סכנת חולי, וכבר תמה הגרע"א ז"ל אמאי צריכין לטעמא דחולי ועיי"ש שהק' ביותר לפי' תו', [והגרא"מ הורו"ק ז"ל כ' לתרץ דכיון דלענין טלטול דהוצאה חייב כה"ג רק על האבן,

החמירו לחשבו כטלטול גמור, והדבר קשה בסברא דטעמא דחייב בהוצאה רק על האבן, אינו מגרע בטפילות האבן לתינוק, אדרבא חי נושא את עצמו מבטל טפי הטלטול מהנושא, והיינו חידושי' דרבא, [ועוד דא"כ בתינוק שאינו מהלך בעצמו יהא מותר בלא געגועין, מיהו זה יתכן אף למש"כ כיון דטלטולו לחוד חשיב צורך], גם בגמ' לא משמע דפריך ממתני' שמכח סברא מחודשת בדין תינוק ראוי להחמיר טפי], ואפשר דכיון שאין כאן מטרה מסוימת בטלטול התינוק, אלא לשום טלטול וטיול, בכה"ג גרע טפי, דיש כאן טלטול לשום טלטול בלבד, וחשיב טפי כעוסק במוקצה, כענין דאשכחן בכלי שמלאכתו לאיסור דשלא לצורך חמיר טפי, דכשעושה בו צרכו אינו חשוב שמתעסק במוקצה אלא בצרכי שבת, אבל כשמטלטלו בלבד הרי הוא מתעסק בדבר המוקצה, וה"נ כשנוטל התינוק לשם טיול, אבל אם בא להעבירו ממקום למקום אפשר דא"צ צורך גדול כ"כ, וקצת ל"מ כן, מדפריך אנוטל דקתני, דבפשוטו אין בו משמעות לשם טיול, והו"ל לשנויי שנוטלו לצורך ותו לא, מיהו י"ל דלא חשיב צורך כיון שיכול להלך ברגליו, ואפשר דכיון שהתינוק מטלטל להדיא את המוקצה חמיר טפי, שהרי נעשה כאן טלטול מוקצה והוא מתייחס לאביו הנושא, משא"כ אם היתה האבן תלויה בצוארו, ולפ"ז האבן בידו דוקא, מיהו לאו דיוקא הוא דהא דאסרי' דינר היינו דוקא בידו,

ויהזור ויתננו לתינוק, ממה שיוריד התינוק להגביהו, אבל כשאוחזו בידו והתינוק מהלך ברגליו, יתן לתינוק להגביה, ואמנם יש מקום לחוש לפי שהדבר נעשה בהיסח הדעת, מ"מ אין ללמוד ממתני' לאסור בכה"ג, וגם לדעת רש"י נראה דדוקא כשמוליך התינוק ע"י אחיזתו בידו אסור, אבל אם התינוק הולך בלא"ה, ואין האב משתתף ע"י אחיזתו בטלטול, לא אסרו, ואפשר עוד דכשמהלך בבית במקום שאין איכפת לו היכן יפול הדינר לא גזרו, אפי' בנוטלו בחיקו, ועכ"פ בשאר מוקצה שדרכם להיות בבית בלא קפידת מקום, בודאי יש סברא להקל, ולכן נראה דכשאוחזו בידו, (בצירוף המקילין), אפשר להקל.

במ"ב ס"י ש"ט סק"ב כ' דאם נפלה האבן יוריד התינוק שיגביהנה, וצ"ע אם ראוי לגרום לכתחלה טלטול האבן, שהרי אין סכנת חולי אם לא תהי' האבן בידו, אלא שא"צ לנער דצערי' כפסידא חשיב, אבל ליטלה בהדיא יש מקום לאסור.

בבה"ל שם כ' להתיר בדינר ביד התינוק, ואוחז בידו במקום סכנת חולי, אבל באמת להרמב"ן שרי בכל ענין, אלא שהא"ר הקיל רק בכה"ג.

[יד] שם ואמאי תהוי כלכלה בסיס כו' הק' הרשב"א נוקמה בשוכח, ותירץ דאכתי הוה קשיא ינערנה, וע"כ לאוקומי בפירות וכו' כדמשני, ולכאו' יש לדקדק אמאי פריך בפשיטות, ולא קאמר ה"ד אי

דבתלוי בצוארו ליכא למיחש דילמא נפיל, וצ"ע, [יעוי' בספר מרן זללה"ה סמ"ז סק"ב, ולכאו' מאבן דנעשית דופן לכלכלה, מוכח דאע"פ שחפץ באבן מותר, והו"ל דומיא דתינוק ואב, ועי' לק' ס"ק ט"ז].

קמ"ב א' דינר אי נפיל אתי אבוה לאתויי, פרש"י דאפי' לאוחזו בידו והתינוק מהלך ברגליו אסר לי' רבא כו', ולכאו' הי' נראה דאפי' אם באמת ראוי לחוש גם בכה"ג שיטלנו האב, מ"מ אין לחכמים לאסור ד"ז, דכמו שמותר לו לראות איך שהתינוק נוטל דינר בידו, כך מותר לו להחזיק בידו, ולא נוסף איסור כשהתינוק מהלך, ורק כשחכמים מתירין דבר משום געגועין, שייך לומר דכשנוסף כאן חשש טלטול גמור, לא שרינן האיסור כלל, דכולי האי לא שרינן מכח געגועין, אע"פ שחשש זה בפ"ע אינו אסור, מ"מ חזי לאיצטרופי שלא להקל בכה"ג, אבל הראשונים ז"ל פשיטא להו דאין לאסור טפי בכה"ג שהתרנו קצת איסור, דכיון שטלטולו מותר ה"ז כאוחז בידו, ורק מפני שעצם הטלטול מביאו לטעות, פי' הרמב"ן דאסרו בדינר, אבל אי לאו האי טעמא גם להרמב"ן לא הי' מקום לאסור טפי בכה"ג, [בעיקר דברי הרמב"ן אפשר שיבא לטעות להגביה הדינר, וליתנו לתינוק, אבל שלא לצורך התינוק לא יטעה להתיר טלטול].

ולכאו' נראה דכשהאב נוטלו בחיקו, קרוב יותר שיגביה לבדו הדינר,

ומש"ה בטהורה למעלה אמר ר"ח שיטול טהורה בלא הכלי, ועכ"פ מדלא קתני במתני' הכלי, ש"מ דלא מיירי בצריך לכלי, אבל הכא שהוזכרה כלכלה ע"כ הוא צריך לטלטול הכלכלה, ולא שייך לתת לו עצה לפירות בלבד, וגם מש"פ תו' דבתרומה מיירי במונחת בכלים קטנים, ע"כ לומר דמדיוקא דמתני' משמע הכי, וכמש"כ, מיהו למש"כ לק' ס"ק ט"ז באמת כל ההיתר בכלכלה הוא מפני שהאבן משמשת להיתר, ובטלה יותר, ולפ"ז אי לאו האי טעמא היא כלכלה ותרומה שוין.

שם ולינערינהו נעורי, לכאור' קשה דסתמא דמילתא בכלכלה מלאה ופירות המיטנפין קשה לצדד שתיפול האבן בלבד, והיכי פריך בפשיטות, ומוקים באוקימתא אחריתי מכח זה, ואפשר דלאו מכח זה לחוד פריך, דה"נ הי' יכול להוציא הפירות מן הכלכלה בנחת, באופן שלא יטנפו, ואח"כ ינער האבן, דבפשוטו רק הניעור גורם לטנף הפירות, והיינו דפריך ולינערינהו נעורי דאם האבן למעלה יכול להשליכה, או לנער הפירות מתחת' באופן שיוכל להוציאם בנחת, [ועי' לק' ס"ק ט"ז], א"נ רב משמע לי' דמתני' בצריך לאבן, דומיא דנוטל את בנו, ועוד דאי באינו יכול לנער, פשיטא, דאפי' היתה בין החביות דהמעכב הוא חיצוני מגביהה למקו"א, ומש"ה ניחא לי' לשנויי האמת, ולא לאוקומה באינו יכול לנער.

בשוכח כו' כיון דסיפא מיתקומא בשוכח, ואפשר דדומיא דבנו ותרומה מתפרשא דמיתקומא במניח, ומש"ה לא האריך לדקדק אי בשוכח, ועי' לעיל סק"ה דאפשר דבתוך הכלי לא מהני שוכח, כיון שזהו ייעודו, וחשיב שהוא בסיס במציאות, ולא בעינן דעתו לזה, כמו בסיס דנר לשלהבת, ולא דמי למעות במוכני שאינה מיועדת לקבל בתוכה, ועחדושים ע"ש הר"ן שכ"כ בשם הראב"ד, ויש לדון בזה דמ"מ אבן בכלכלה דלאו אורח בהכי קשה לומר שהיא בסיס במציאות. – ויעוי' מ"ש הרשב"א בטעמא דלא אוקומה לצורך מקומו, ואפשר עוד דדוחק לאוקומי טעמא דאבן מפני שגם היא מעכבת במקומה, ולא דמי לתרומה טמאה דסתמא אינה מתפרשת בפרי אחד (משא"כ אבן אחת), וכמו שהטהורה מעכבת במקומה כך הטמאה תעכב.

שם ונינקטינהו בידים, פי' שיחזירם לתוך הכלכלה כדפרש"י, דמדקתני כלכלה במתני', ולא קתני מטלטלין אבן עם הפירות, מבואר דמיירי שהוא צריך לכלכה, שהיא משמשתו בהנחת הפירות על השלחן, כדאמר' בעלמא אייתי לקמייהו כלכלה דפירי, דכלכלה היא כלי שימוש לאכילה, ולא שייך לומר שיטלם בידי דלשימוש הכלכלה הוא ג"כ צריך, ולא דמי לתרומה שלא הוזכר שם הכלי המשמש, ובפשוטו אינו צריך לשימוש השק או התיבה שהם מונחים בה, אלא מוציא הפירות מתוכה ונותנם לכלכלה,

המיטנפין שהרי לא הוזכר דאיכא פירות כלל, אבל סיפא דקתני שהתרומה טהורה גורמת להתיר טלטול הטמאה, שפיר מתפרשא כשא"א ליטול הטהורה לחוד, ואפשר דהיינו טעמא דפריך ולינערינהו נעורי, ולא משני בשא"א לנער, דנראה לו דוחק לאוקומי כל הני גוויי בסתמות לשון התנא, שלא הזכיר שההיתר ע"י הפירות כלל.

טו] שם לישדינהו ולינקטינהו, מדקאמר לינקטינהו מבואר דשדי לטהורה, דלינקטינהו משמע שיגביה מאי דשדי, דאי אטמאה קאי הול"ל ולישדינהו לטמאה, וממילא מוכן שיקח הטהורה שנותרה בכלי, א"ו ר"ל שישליך הכל ויגביה הטהורה, וכדפרש"י, ואין לדקדק מכאן דבעינן שהטהורה תהא מפירות המיטנפין, חדא דמצינן למימר דלמאי דמשני סגי במיטנפין דטמאה, ויותר מזה נראה דתרומה טמאה אין הפסד במיטנפין, דבלא"ה לשריפה קיימא, ולכן ע"כ לפרושי דמיטנפי הטהורה.

שם אר"א א"ר בפירות המיטנפין עסקינן, לכאן' מדרב נמי מוכח דיני' דר"ח, דביכול ליטול הטהורה לחוד, לא שרינן לי' לטלטל הטמאה, ואפשר דרב לא איתותב מהברייתא, דנהי דמחייבין לי' לנער הטמאה, מ"מ לא מחייבין לי' לטלטל הטהורה בלא כלי, ולכן אע"פ שהטהורה למעלה מותר, (מיהו זה ודאי מוכח מדרב דמתני' לצורך גופו, דלצורך מקומו אפי' אין מיטנפין שרי).

ולגרסא דידן משמע דלא איתותב ר' יוחנן מכח קו' זו, וע"כ דאף לרב מיתוקמא במלאה פירות, ומדאיצטריך מליאה פירות בכלכלה פחותה, ש"מ דמיירי באבן המוקצית, שלא נעשית כלי ע"י סתימת הפחת, [ומש"ה קאמר פחותה, דבפחת א"א להדק, אלא שהאבן מונחת וממילא היא סותמת הפחת, וגם אין דרך לבטל אבן לסתימת כלכלה], אבל לפי הרמב"ם דתרי שינויי ניהו, וא"כ רב לא הזכיר מליאה פירות, ממילא מוכח דבאבן שאינה מוקצית מיירי, אבל הדבר דחוק לאוקומי מתני' בכה"ג, דכולה מיירי בטלטול מוקצה, ולא בדיני ייחוד, וגם מאי קמ"ל, מיהו הדינים שכ' הרמב"ם קושטא ניהו, ומיתוקמא דר"י באופן שא"א להשליך האבן ע"י ניעור.

לפמש"כ דצריך להכלכלה בשביל להניח הפירות על השלחן, ולא רק להעברתן ממקום למקום, נראה דלמסקנא לא מיתוקמא בפירות המיטנפין, ומ"מ א"צ להשליך האבן, מפני שהוא מפסיד את שימוש הכלכלה, וניחא הא דלא אוקמה רב הכא בפירות המיטנפין [ועי' לק' ס"ק ט"ז], מיהו אפשר דהתם איצטריך לאוקומה בפירות המיטנפין לומר שבשעה מועטת של הניעור נפסדין, דהתם אינו צריך לכלי, אבל הכא דמיירי בצריך לכלי פשוט יותר שהפירות נפסדין אם לא יהיו מונחין בכלי, (ותליא בב' התירוצים בתו"י), ובאמת דוחק לאוקומי רישא בפירות

שם מתני' כותי' דייקא כו' פי' דאתיא לאשמועין שריותא ברישא דא"צ לנער, אע"ג דבסיפא צריך לנער, ואם החילוק בצורך ולא בהיתר עצמו, א"כ הו"ל לפלוגי בכר גופי לאיזה צורך.

טז מהא דשרינן לצורך מקומו בלא נייעור, מבואר דלא בעינן פסידא, בשביל להתיר טלטול איסור עם ההיתר, ובאמת מעיקר הא דשרינן לצורך גופו ולא חילקו אם הוא צורך גדול, נמי מוכח דלא חשיב טלטול מוקצה שהתירוהו במקום הפסד, אלא שאמרו שלא יטלטל האיסור שלא לצורך כלל, ואפי' לרבה ואביי קכ"ד א' דלצורך מקומו קרו ל' שלל"צ, נראה דהכא שרי, שאין כאן נדון דהיתר מפני הצורך, כההיא דהתם שבאו להתיר הגזירה, אלא כמ"ש הר"ן דבכל מה דאפשר לתקוני מתקנין, אבל אם א"א לתקוני, מהני כח ההיתר להתיר הטלטול, ואפשר להגדיר הדברים דכל שדין הנייעור גורם לו שלא ירצה לטלטל ההיתר, נמצא שהאיסור גורם לו שלא יוכל לטלטל, ובזה אלים כח ההיתר להתיר הטלטול, דמה שאינו מנער זהו כדי שיוכל לטלטל ההיתר, שאם יצטרך לנער לא יטלטלנו, ונמצא שכל ההתעסקות בצורה זו, היא כדי שיוכל לטלטל ההיתר, (ואע"פ שיש סיבה מוקדמת שהאיסור גורמה, כגון לצורך מקומו), והא דשרי בתינוק וכלכלה אע"פ שהוא חפץ בטלטול המוקצה עצמו, ואין לו פסידא אם לא יהא לתינוק אבן, וכן בכלכלה אם לא נוקמה בפירות

המיטנפין למסקנא, י"ל דכשהאיסור משמש את ההיתר קיל טפי, דמתבטל להיתר, ודמי קצת לקיטמא ושברי עצים, וולפ"ז ניהא בפשיטות משה"ק תו' למה בכלכלה אין מצריכין אותו ליטול הפירות בידו, דכיון שהאבן משמשת לפירות בטלה טפי להיתר, וא"צ נייעור, ואפי' באין מיטנפין, (ואם נוקמה דוקא במיטנפין נפרש דבעינן שיהא צורך גמור לשימוש האיסור בשביל ההיתר), ול"ד לאבן שע"פ החבית, דהתם במניח נעשית החבית בסיס לאבן, [ועי' בספר אאמו"ר שליט"א סי"א סק"ט ד"ה ולמדנו, ולמש"כ יש לדון דחבית גרע].

ולפ"ז נראה דאין נפ"מ אם הפסידא בהיתר או באיסור, דכל שהפסידא שמחמת הנייעור גורמת לו שלא ירצה לטלטל, יש לפוטרו מן הנייעור כדי שיוכל לטלטל ההיתר, דלא גרע מלצורך מקומו, והגרע"א ז"ל בגליון השו"ע סי' ש"י ס"ח (בדפו"י), כתב לדקדק מהא דמצריכין נייעור בתיק הספר עם המעות אי לאו טעמא דאדהכי והכי נפלה דליקה, ואע"פ שהמעות נפסדין, ש"מ דלא מהני פסידא דהאיסור דאז חשיב שמטלטל בשביל האיסור, (מיהו אם הפסידא בדבר אחר, כגון אבן שע"פ החבית ותחת' מוקצה, שאם ינער האבן יפסד המוקצה, פשיטא דאף להגרע"א ז"ל שרי, ורק בפסידא דמוקצה שמטלטל עצמו, דן לאסור, משום דאז חשיב שהוא מטלטלו לצורך המוקצה), ולמש"כ אין ללמוד משם, דהתם אין

הפסידא של המעות מחמת הניעור, דאף אם יניחם כך ישרפו, אבל הכא אם לא יטלטל הכלכלה והתרומה ממילא לא יצטרך לנער ולא יהא לו פסידא, ונמצא שדין הניעור גורם לפסידא מחודשת, ואף ללשון הרמב"ם דבמקום פסידא לא גזרו, י"ל דמודה התם כיון שאין הניעור מחדש את הפסידא, אלא מונע ההצלה, [וכן מה שהביא שם מהגהות אשרי דאסר ליתן כלי תחת הנר אע"פ שיש בו דבר היתר, כיון שיוכל לנער ההיתר והאיסור, ואמאי הרי השמן יפסד בניעור, ולמה נצריכנו ניעור, א"ו לא מהני פסידא דאיסור, לכאור' לאו ראי' היא שאין להכניס עצמינו בהיתר בלא ניעור, מפני הפסד השמן, דהכא בלא"ה השמן נפסד, למה הדבר דומה למכניס פירות המיטנפין בכלכלה שיש בה אבן ופירות שאין מיטנפין, כדי שלא יצטרך לנער, והתם גרע שמכניס את המוקצה], ומצאתי בב"מ סי' ש"י בתשובתו האחרונה להגרע"א ז"ל בענין זה, שכ' לחלק כמש"כ, ובעובדא דהגרע"א ז"ל לכאור' אין לדמות לדליקה, כיון שאם יצטרך לנער, לא ילך מהמלון, ולא יהא פסידא כלל.

יז קמ"ב ב' בד"א שהאוכל מרובה על הפסולת כו' בביצה י"ד ב' פרכינן בפסולת מרובה על האוכל מי איכא למ"ד דשרי, דמשמע דת"ק פליג ארשב"ג, והכי משמע מדר"י הכא דקאמר מאן תנא כו', ופרש"י דכשהפסולת מרובה הו"ל אוכל כבטל

לגבי', [ולכאור' ר"ל דלכו"ע אין להתיר ליטול הפסולת, אבל האוכל לא נעשה מוקצה עי"ז], ומבואר מזה דטעמא דשרי באוכל מרובה מפני שהפסולת בטל לאוכל וכמ"ש תו', וביאור הדברים כמש"פ אאמו"ר שליט"א שבת סכ"ו ס"ק מ"ח דכל שמתעסק בתיקון ההיתר מותר ליטול המוקצה בידים, והוכיח כן מהא דשרי ליטול קוץ בידים כדתנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ ומהא דשרי לגרר בידיו טיט שעל בגדו קמ"א א', ומהא דשרי להדיח כוסות וקערות אע"פ שמסיר הפסולת בידיו, וכן בעובדא דרבא קכ"ד ב' דאכפר לטינא, [ובמתני' נמי קתני מקנחה בסמרטוט, מיהו הכא י"ל משום גרף], דכל שעיסוקו בתיקון ההיתר ומסלק המוקצה ממנו, אע"פ שנוטלו להדיא לא חשיב כמתעסק במוקצה, [שו"ר שכ"כ מרן זללה"ה סמ"ז ס"ק ט"ו], אבל בפסולת מרובה ליכא למאן דשרי דלא חשיב שעיסוקו בהיתר, ומשני דנפיש בטרחי' וזוטר בשיעורי', והלשון מוכיח דאפסולת קאי, דלמה יחזור לדבר על האוכל, הרי בא לבאר מהו פסולת מרובה דקאמר, ועוד מדקאמר תחלה דנפיש בטרחי', ואי אאוכל קאי הו"ל לפרש תחילה במה הוא פחות מהפסולת, והול"ל דזוטר בשיעורי' ונפיש בטרחי', א"ו אפסולת מרובה קאי, ומבאר דהפסולת אמנם בטל לאוכל, ושייך להתיר להתעסק במוקצה, מ"מ כיון שיכול להתעסק בהיתר לא התירו, דרק היכא דנפיש טרחי' דאוכל

התירו, והיינו דמייתנין מאן תנא דכל היכא דאיכא איסורא והיתירא בהיתירא טרחינן באיסורא לא טרחינן, ור"ל דכל היכא דאיכא שתי אפשרויות, לא שרינן למיטרח באיסורא, ואי בפסולת מרובה בשיעורה קאמר, הרי אין אפשרות ליטול האיסור, ומאי מדמה לה להכא, והכי הול"ל מאן תנא דכי נפיש איסורא אסור, אבל השתא מתפרש שפיר מפני שבאמת מותר ליטול גם הפסולת, ומ"מ לא שרינן כיון שאין סיבה להתעסק במוקצה, ולכך טרחינן בהיתירא.

וכבר ביאר הרמב"ן דאבן שע"פ החבית, לא גריעא מאבן שבתוך החבית, [ועמ"ש בזה הגרע"א ז"ל], ובאמת לפרתו קשה דלא הול"ל כיון דלא מצי למישקל יין בלא נטילת האבן, דלכאו' אין תלוי בזה, אלא אם האבן ניכרת בפ"ע ואינה מעורבת ביין, [דאם יש ברזא בחבית ג"כ יש לאסור], ואדרבא לפרש"י והרמב"ן הא דלא מצי למישקל יין בלא נטילת האבן, זו סיבה להתיר, שזה מוכיח טפי שעיסוקו בתיקון ההיתר, (כההיא דקורע עור שע"פ החבית), ולפרש"י ה"פ כיון דאי בעי למישקל כו' פי' דאף לאחר שיסיר האבן צריך להגביה החבית כשרוצה ליטול יין מתוכה, דפי החבית הוא נקב שבמגופת החבית, וצריך להטות החבית כדי ליטול ממנה, א"כ לא נוסף טירחא במאי דמצרכינן ל' להגביה האבן עם החבית, [ומש"פ רש"י כשרוצה ליטול כל היין,

אפשר דמלישנא דאי בעי למישקל דייק, דלכאו' הול"ל דכי בעי למישקל, ומשמע דלאו בכל נטילה צריך להגביהה, מיהו ל"ק כ"כ דר"ל דאפי' אי בעי למישקל כשאין אבן צריך להגביהה, וק"ק לפרש"י דא"כ כשצריך רק מעט ראוי להתיר לו ליטול האבן], ומדברי הרמב"ן והרשב"א נמי נראה דל"ג עד דשקיל לה לאבן, שכתבו בהדיא דטעמא משום דצריך למישקלה לחבית, וגם לשון כיון דאי בעי למישקל מיותר לפרתו, דהול"ל כיון דלא מישתקיל ל' יין עד דשקיל לה לאבן, אבל לפרש"י ניחא, דר"ל כיון דמשום נטילת היין לחוד אי בעי למישקל לא משתקיל ל' כו'.

ונמצא לדעת רש"י והרמב"ן והרשב"א דהיכא דטריחא מילתא טפי לאגבוהה לחבית, שרי ליטול האבן בידים, כגון היכא דמישתקיל ל' כוליה יין בלא הגבהת החבית כלל, [וכן אם האבן בנקב שבצידי החבית, וצ"ע איך הדין בזה לפרתו].

בתו' לעיל נ"א ב' כתבו דלרבנן דרשב"ג שרי ליטול קדירה המכוסה כולה במוקצה, ע"י שיסיר המוקצה בידים, כי היכי דשרי ליטול האבן מע"פ החבית בידים, ונראה דהיינו לשיטתם דאפי' בפסולת מרובה על האוכל שרו, אבל לפרש"י דבפסולת מרובה לכו"ע אסור, כדפרכינן התם מי איכא למאן דשרי, כ"ש הכא שאין הקדירה ניכרת כלל, דודאי לא חשיב

לא יטול האבן בידו, כיון דסיבת הטרחא היא מפני הפסד הכלי זכוכית, אבל מצד החבית עצמה יש לו להתעסק בהיתירא, דכפסולת מרובה על האוכל דמי, וסיבה חיצונית אינה גורמת היתר, ועכ"פ קושטא דמילתא דחידושא דמתני' דא"צ לנער.

ואפשר דמש"ה הדר קתני מעות שעל הכר מנער את הכר, דהתם פשיטא דאסור ליטלן בידים, דמעות חשיבי ולא חשיב כמתקן הכר ומתעסק בהיתר, וע"כ דדינא קתני שצריך לנער, ולפ"ז ניחא הא דאר"י דיני' בסיפא דמתני', וכן בברייתא דחייא ב"ר מדפתי אכר קאי, דרק בכר קתני איסור טלטול בלא ניעור, אבל בחבית ברישא קתני איסור טלטול בידים, ובהיתה בין החביות קתני רק שריותא, ולא מצי למיתני עלה לא שנו, ועוד דבכר ומעות הוי רבותא טפי, וגם הוה מקום לומר דסיפא אתיא לאשמועין אפי' לצורך מקומו, אבל רישא ודאי מתפרשא לצורך גופו, וכדרשב"ג.

הא דקתני בברייתא דר"י ונוטל הימנה מה שצריך לו ומחזירה למקומה, י"ל דבא לומר דלצורך גופו מיירי ולא לצורך מקומו, ואפשר דבמתני' מתפרש מגביה ומטה על צדה דהיינו שהאבן נופלת במקום שהיתה החבית, דבאמת אינו מנערה על החביות משום פסידא, אלא מגביה ומושך מעט דכשיטה תפול האבן ע"ג קרקע בין החביות, ור"י קאמר

שמתעסק בהיתר בלבד, וגם חשיב פסולת מרובה, מיהו אף לשיטת תו' יש לחלק בין היכא דההיתר ניכר, ושייך לחשבו כמתעסק בתיקון ההיתר, לבין היכא דמסלק האיסור בשביל להגיע להיתר, ואינן גוף אחד, דניחזי להאיסור כקליפת ההיתר.

יח מתני' האבן שע"פ החבית כו' פרש"י דקמ"ל שלא יטלנה בידים וכדרשב"ג, ובאמת אין ללמוד ממתני' דצריך לנער, שהרי הוא רוצה ליטול יין, וע"כ הוא בא להשליך האבן, אבל מהא דקתני היתה בין החביות יש לדייק דדינא קתני, דהא מתני' מתפרשת לאשמועין דשרי ליטלה עם האבן, דבפשוטו בלא"ה צריך להגביה למקו"א שאינו מטה על צדה בין החביות, ומדאיצטריך לאשמועין שריותא במקום הפסד, ש"מ דדינא קתני שצריך לנער, ואפשר דמש"ה סתים תנא דמתני' היתה בין החביות, דמתפרש בפשוטו כמ"ש אאמו"ר שליט"א בסכ"ו ס"ק מ"ז דלא מיירי כשירא שהחביות ישברו, אלא דאינו יכול להטותה, מפני שהחביות מעכבות אותו סביב, דבכה"ג ודאי לא מוסיף בטרחא, שגם כדי ליטול יין הי' מוכרח להגביהה, ומזה נבין דדינא קתני דצריך לנער, אבל בברייתא דר"י אפשר לומר דמשום נטילת היין הי' יכול להטות במקומה, ורק מפני כלי הזכוכית צריך ליטול כל החבית, ומפיש בטירחא, שאם הי' נוטל האבן בידים, הי' מטה במקומה, וא"כ הי' מתפרש דקמ"ל מתני' דאפ"ה

והכא כו"ע מודו, כיון דליכא עצה דכוש וכרכר, ולכן ע"כ דוקא במגולה מקצתה נוטל ומחזיר, ולפ"ז עיקר חידושה דברייתא בדין מחזיר, ושאיין ההטמנה כהכנה להתיר טלטולן בידים, [וכ"ה בטוש"ע סי' רנ"ט, ובמ"א סק"ה כתב עצה דכוש וכרכר].

ולהאמור הדברים מתחווין דדינא דהטמנה לענין בסיס, כדין פגה וחררה דלא חשיבי בסיס לתבן וגחלים, ואמנם כן הדברים לשיטת הראשונים ז"ל כל חד כדאית לי, ולפמשנ"ת לעיל סק"ג מדברי אאמו"ר שליט"א סי"א סק"א דפגה וחררה אינם בכלל נדון דבסיס, דלא חשיב שהפגה מעמדת את התבן, אלא הפגה שוכנת בתוך התבן, וכן פוגלא בעפר, ה"נ יש לפרש בהטמנה אין הגיזין שוכנים ע"פ הקדירה, אלא הקדירה בתוך ערימת הגיזין, משא"כ באבן שע"פ החבית, דאע"פ שאין תועלת לאבן בהעמדתה ע"ג החבית, ועיקרה לשמש את החבית, מ"מ השתא מיהא החבית בסיס להעמיד האבן על גבה, אבל בצורת הטמנה אין הגיזין שוכנים רק ע"ג הקדירה, אלא מקיפין אותה מכל צד, ואין הקדירה חשובה כמחזקת אותן, אלא כמוטמנת בתוכן, [ועמש"כ לעיל סק"ב להוכיח מת"ט וטהורה עיי"ש], ובזה מיושב סתמות הסוגיות דלא הוזכר לבאר בזה נדון דבסיס, (דסברת תו' לחלק במניח, לא מצינו לה מקור מבואר, וסברת הרז"ה צ"ע מאבן שע"פ

דכשרוצה להחזירה למקומה חשיב צורך מקומו, שאם ישליך האבן שם, לא יוכל אח"כ להניח החבית שם, וה"ק היתה מונחת באוצר שאינו יכול להטותה לצדדין, וגם לא להשליכה תחתיו מפני שצריך למקומה, מגביהה למקו"א, ולכאור' הדין אמת דבכה"ג לא חשבינן לי' כמטלטל האבן לצורך מקומה.

הגרע"א ז"ל דקדק מלשון רש"י שמשליך האבן מיד במקום שיכול לנער, והק' אמאי כיון שהמוקצה בידו יוליכו למקום שירצה, ולכאור' הכא לא חשבינן לי' כמטלטל המוקצה, כ"ז שמטלטל לצורך ההיתר אלא הוא כמטלטל היתר (ורק אינו מנער האיסור ממנו), אבל אם ימשיך הטלטול לצורך המוקצה, רק אז ייחשב כנוטל המוקצה, ולכן לא שייך בנדון שהמוקצה כבר בידו, ועי' לעיל סק"ו (גם מה שדימה ד"ז להיכא שהמוקצה עצמו מותר לצורך גומ"ק, צ"ע דהתם כונתו גם להניח הכוס).

יט נ"א א' טמן וכיסה כו' מהא דמקדים טמן לכסה נראה לדקדק דהכיסוי הוא מכסה ההטמנה כולה, וזהו ע"ד פר"י בתו', וכ"ה פשטות הדברים דכד איירינן בכיסה בדבר שאינו ניטל, לא מיירי בכיסוי הקדירה עצמה, דאין להעמיד במאורע שאין כיסוי לקדירה וכיסה בדבר אחר שאינו ניטל, א"ו האי כיסה היינו כיסוי עליון, ונראה דמתפרש הכא כמו בברייתא דראב"ת קכ"ג א',

הו"ל מוקצה, ומשכח"ל טלטול שלהבת לחוד בדאדייה אדויי, וכדתנן ביצה ל"ט א' המוציא את השלהבת לרה"ר, [שו"ר במלחמות פ"ד דביצה שכ' דהשלהבת אסורה בטלטול מדרבנן ועיי"ש], ואין להק' מיו"ט אע"ג דאסור לכבות, כיון שמותר להדליק בשלהבת נר אחר א"כ היינו טלטול המותר, ובריטב"א הנדמ"ח ראיתי לשון שאסור לנגוע בה, ואפשר דהיינו משום מכבה או מבעיר, וזה כמ"ש"כ אאמו"ר שליט"א אלא דלא צריכין למימר דהדין נקבע בדאדייה אדוי, אלא מפני הנגיעה בשלהבת, וניחא נמי ביו"ט דשרי לנגוע, ויתכן דכל דבר בשעה שעושה מלאכה ראוי לאסור בגזירת מוקצה, דזה דבר של חול גמור, [ונפ"מ בשעון על בטריות].

שם תוד"ה הנח, הגרע"א ז"ל נקט דכיון דטעמא דפתילה שלימה הוא ככל כלי הוא רק מפני שראויה להדלקה, א"כ מ"ש שברי פתילה מפתילה שלימה, אבל לכאור' פתילה שלימה הוא ככל כלי שמלאכתו לאיסור, דהיתר הטלטול שבו הוא מפני שהוא ראוי לשאר שימושים, אבל שברי פתילה הרי הם כשברי כלים, דאע"פ שעושין מעין מלאכתן, מ"מ אינם בכלל כלי, ונשאר בהם רק מלאכת האיסור שבהם, וגריעי מחצוצרות, דדעתו של אדם על כליו לכל שימוש שיכול להצטרך, [משא"כ שברי פתילה דלאו כלים נינהו לפי שאינם ראויים

החבית), וכבר ביאר כן אאמו"ר שליט"א שם סק"ב, (ואם יהא נקב ע"ג הקדירה ורק שם יניח גיזין, תחשב הקדירה בסיס לגיזין, וכן כיו"ב בצורת בסיס דומיא דאבן).

ודברי רש"י במתני' מ"ט א' ג"כ מתפרשין עד"ז, [וכמ"ש אאמו"ר שליט"א שם והוכיח דכונת רש"י על הכיסוי עיי"ש], וכענין שכתב המג"א סי' ש"ט סק"ו דבכפצים מונחין זע"ז לא חשיב חד בסיס לחבירו, וה"נ אין הכסוי בסיס לגיזין, שאינו עשוי להעמיד הגיזין ע"ג, אלא שניהם באין לכסות הקדירה, שו"ר בב"י ובב"מ סי' ש"ט בשעה"צ שם אות כ"ד עיי"ש, [מיהו הקדירה בסיס לכיסוי ולגיזין, ושריא בטלטול מפני שהיא בסיס לאיסור והיתר, הכיסוי והתבשיל], אבל בברייתא בגמ' היא הקדירה בסיס לכיסוי ולהטמנה, מיהו היכא דאפשר להסיר המוקצה בלא טלטול כלל, לא נעשה בסיס, וזהו שכ' רש"י שמצדדו והכיסוי נופל, דבכה"ג לא נעשה בסיס כלל, ועמ"ש"כ בזה ובדברי הר"ן לעיל סק"א.

כ מ"ז א' הנח כו' בטעמא דהויא שלהבת מוקצה ביאר אאמו"ר שליט"א דלאו משום דלית בי' צורך שבת, [וערמב"ן קכ"ב ב' די"ל דנר לא חשיב אפי' כלי שמלאכתו לאיסור כיון דממשמשי שבת הוא], אלא כיון דאסור לטלטל השלהבת עצמה משום מכבה

לשימוש כמות שהן, אלא שיכול לפתול
מהם פתילה, ולכך בטל שם כלי מהם,

וכבר כתב מרן זללה"ה סמ"א ס"ק ט"ז
עד"ז].

סימן יז

בדין ביטול כלי מהיכנו ובסיס באמצע השבת

א קכ"ח ב' והא קא מבטל כלי מהיכנו,
פי' הרשב"א דטעמא משום דשמא
לא תעלה הבהמה, וגם ספק ביטול כלי
מהיכנו אסור למ"ד צעב"ח דרבנן,
ואפי' במקום הפסד, ואם נפרש דהא
דמצרכינן בברייתא לכתחלה פרנסה
במקומה, היינו כדי שלא לבטל כלי
מהיכנו, משמע דבכל מילי חשיב מבטל
כלי מהיכנו, ולא דוקא בכ"כ שאינן
ראויין לשימושן ברטובין, דאל"כ איכא
אפשרות להציל ע"י שאר כלים, וע"כ
היינו כפי' הרשב"א, ברם מדסתים
תלמודא ולא משני קסבר מותר
לטלטלו, כתנא דמתני', משמע דכאן
הביטול מוחלט, דאם כפי' הרשב"א
אין זו סברא פשוטה דסתים לה
תלמודא כדבר פשוט דיש לחוש שמא
לא תעלה הבהמה, בפרט כשכל מטרותו
היא להעלותה, [ויש סמך לדברי
הרשב"א מלישני' דרב דקאמר ואם
עלתה עלתה, דלפי' י"ל דבא לרמוז
דאע"פ שהדבר ספק מותר, מיהו נראה
דבא לומר דאם לא עלתה אינו
מטלטלה בידים, וגם בא לרמוז דבדלא
אפשר בפרנסה מיירי, דמשמע שאם לא

עלתה אין לה תקנה], ועיקר חידושי,
דרב נראה דאתא למימר דשרי לטרוח
בהצלתה, עי' קי"ז ב', וכן מתפרשת
מימרא דר"ה קנ"ד ב', וכן מוכיח לשון
הגמ' והא קא מבטל כלי מהיכנו, דלא
זהו הנדון דקאי בי' עד השתא, דאל"כ
הול"ל מ"ט דרב קסבר כו' והדר
ליפרוך מיתיבי, ועוד דלא משמע
דחידושי' דרב דאתי דאורייתא ודחי
דרבנן, ועלה פרכינן מברייתא, (וגם
הו"מ לשנויי דברייתא כר"ג דצעב"ח
דרבנן), [ועי' לק' סק"ה בזה], ועו"ק
דמאי פסקא שא"א לנער הכו"כ מתחת
הבהמה לא מיביעא בהמה דקה אלא
אפי' בהמה גסה סתמא כשמנערים
מגבהת רגלי', והו"ל לאוקומי
כדמוקים לר"ה קנ"ד ב' בשליפי
זוטרי, א"ו אף בשליפי זוטרי מבטל
כלי מהיכנו הוא.

והרמב"ם בפכ"ה הכ"ו פי' דהביטול
כלי מהיכנו מפני שמשליכן
לתוך המים ושוב אינם ראויים לשימושן,
ומבואר מזה דאע"פ שאין הביטול ע"י
המוקצה, שהרי הבהמה תעלה, מ"מ

חשיב ביטול, אבל כל שפעולה זו שעושה לצורך המוקצה מחייבת שתתבטל הכנתו לשאר דברים, אסור, אפי' אם יש סיבה צדדית שגורמת ביטול הכנתו, דמ"מ הוא החליט לבטל הכנתו כלפי המוקצה, שהוא מבטל כל שימושי הכלי כלפי הצורך של המוקצה, דניחא לי' לטנף הכו"כ כדי להציל הכדים, ולהרטיבן כדי להציל הבהמה, (וזה כעין ביטול רשות וביטול חמץ, שענינו ביטול חשיבותו כלפי רשות חבירו, או כלפי מצות התורה, וה"נ ביטול היכנו כלפי המוקצה), ולפ"ז האיסור תלוי במעשה בשלימותו, דאם המעשה מחייב שיחליט בדעתו ביטול היכנו אסור, אבל אם אינו צריך להחליט בדעתו ביטול היכנו לשאר דברים, ע"י מעשה זה, לא חשיב ביטול כלי מהיכנו.

ולפ"ז ניחא הא דחשיב כלי תחת הנר ותחת הדלף, ביטול היכנו, כיון שמטרתו לאסוף השמן בכלי שלא יאבד, והדלף שלא יטנף את הבית, וכיון ששימוש זה מצריך טפילות הכלי למוקצה ומבטל ממנו שימושים אחרים, לא שייך להקשות דמצי לנעוריהו, שהרי יפסיד השמן ויטנף הבית, [ואלא מאי שינער לכלי אחר, לאו קו' היא דא"כ מטלטל הכלי לצורך המוקצה, דא"א בניעור בעלמא להציל לתוך כלי אחר, ולא מהני טעמא דפסידא להתיר כיון שההפסד בא מעצמו, ואינו רשאי לחדש ההצלה על סמך שריותא דפסידא, ע"י ב"מ סי' ש"ט ובמש"כ

כיון שמבטל שימושן חשיב ביטול כלי מהיכנו, וה"נ אמרי' לק' קנ"ד ב' דכיון דמיטנפי הוכ"כ הו"ל מבטל כלי מהיכנו, אע"פ שיכול לנער המוקצה מעליהן, ברם הדבר קשה דלפ"ז דין ביטול כלי מהיכנו אינו שייך להלכות מוקצה, אלא כל שמבטל שימושי הכלי אסור, ולפ"ז צריך לזוהר שלא לטנף הכו"כ בשבת, ול"מ כן, וכבר ביאר אאמו"ר שליט"א שבת סי"א ס"ק י"א דע"כ איסור ביטול כלי מהיכנו לאו משום גזירה אטו סותר הוא, שהרי התירו להניח כלים שמתבקעין מפני הדליקה, ולא היו מתירין כלי לקבל ניצוצות אי לאו דניצוצות אין בהן ממש, ואם הטעם גזירה אטו סותר, ודאי יש לאסור טפי בכלים המתבקעין ממש, אלא עיקר האיסור מגזירת מוקצה, וכמו שביאר שם עיי"ש, [וכ"מ מהא דשרינן מבטול כ"מ במקום צעב"ח ולא שרינן טלטול מוקצה, וש"מ דלא חמיר כשאר איסור דרבנן, וכמ"ש הרמב"ן קנ"ד ב' שאינו שבות גמור והיינו מה"ט שהוא רק מפני הדרבנן של מוקצה, ודמי לגזירה לגזירה, אע"פ שהכל מחד טעמא], ולפ"ז אין מקום לאסור ביטול שימושי הכלי שע"י טינוף, ובפרט באמת המים שהמים עצמן לאו מוקצה נינהו.

ואפשר דביטול כלי מהיכנו, היינו לעשות הכלי בלתי מוכן (וכדפרש"י), דכשמייחדו בשבת לשימוש המוקצה הרי הוא מבטל הכנתו, מיהו כ"ז שאין השימוש למוקצה מחייב שתתבטל הכנתו לשאר דברים עי"ז, לא

לעיל ס"ב סק , וגם אפשר דכיון שע"כ צריך הוא לכלי, א"כ נמצא שהמוקצה מבטל שימוש כלי מן הכלים כל השבת].

והא דפריך מניצוצות, לכאור' הו"מ לשנויי דאין לו צורך בניצוצות ומצי' לנעוריהו, (וקסבר מותר לטלטלו), ובאמת בירו' אמתני' דניצוצות פריך מ"ש שמן ומ"ש ניצוצות, ומשני שיש לו צורך בשמן ואין לו צורך בניצוצות, והיינו מה"ט שאינו צריך לבטל הכלי להחזיק הניצוצות, שלא הוצרך לשימוש הכלי אלא עד שיכבו הניצוצות, וא"כ מצי' לנעוריהו, אלא דרהבדר"י קושטא קא משני, דא"צ לנער, ומותר לטלטל הכלי עם הניצוצות, כמו שיורי כוסות, והא ליכא לאקשוויי פשיטא דאינו צריך לניצוצות, ומאי פריך, דאין הדבר פשוט כ"כ, שלא נצטרך לבאר בגמ' דמה"ט שרי, הרי גם בסל איצטריך לשנויי קסבר מותר לטלטלו, וגם הי' צריך להשמיענו דאין בהם ממש, ומש"ה מסדר לה בלשון קושיא דמבטל כלי מהיכנו, [דמסתברא דלאו אביי פריך כל הני תיובתא מדמשנו רהבדר"י ור' אבהו, אלא סתמא דתלמודא מסדר להו, ועי' לק' ס"ק י"א דבאמת הני קושיות קשו לכו"ע], ויעוי' בפרש"י מ"ז ב' דק לאחר שכבו אין בהם ממש, ולכאור' לפ"ז מוכח דביטול לזמן שרי, דסתמא דמילתא אינם כבים קודם שינוחו בכלי, מיהו י"ל דשעה מועטת כזו דמיא לאפרוחים שיכול להפריחם, ולא חשיב ביטול כלל. - [ועי' לק' סק"ו כתבנו

דאפשר שכיון שצריך להגביה ולנער עד שיפלו הניצוצות אסור לגרום כן לכתחלה].

והא דפריך מקורה שנשברה ומשני דרפי דאי בעי שקיל לי', צ"ב מאי מהני דאי בעי שקיל הרי הוא חפץ בהעמדת הקורה, והוא מבטל כל שימושי לצורך הקורה, ונטילת הספסל מתחת הקורה כניעור השמן מן הכלי, ורש"י פי' דקס"ד שמהדקו שם ואינו יכול שוב ליטלו, וצ"ב למה אינו יכול ליטלו, אי משום סותר, א"כ בהידוקו הו"ל בונה ומאי ס"ד, וצ"ל דנותנו רפוי ואח"כ הקורה מוסיפה ליפול ועי"ז מתהדק, וצ"ב א"כ מאי משני דרפי, אם האמת שמתהדק ע"י נפילת הקורה, ואפשר דה"ק דרפי שאין הקורה נשענת ממש על הספסל שאם ינטל תפול הקורה, אלא משענת הספסל גורמת לקורה שתחזיק עצמה ולא תוסיף, ואי בעי שקיל לי' אין הכונה דשקיל לי' לגמרי, אלא שאינו מבטל שאר שימושים מן הספסל, שאם יצטרך לו לישיבה יוכל ליטלו לשעה ואח"כ יחזירנו, שאין תמיכת הספסל הכרחית להיות שם כל הזמן, וזהו החילוק בין רפוי למיהדק, דבמיהדק אינו יכול לסלקו כלל, שמיד כשיסלקו תוסיף להשבר, ונמצא שמבטל שימוש הספסל לצורך הקורה, אבל בדרפי שייך לשמש שאר שימושים עם הספסל, ולא ביטלו מהיכנו, ודמי לסל שהניחו לפני האפרוחין לכל השבת,

הראשונים ז"ל, ולפ"ז צ"ל דפשיטא לתלמודא דכלים הניטלין בשבת כולל כל הכלים, כדתנן קכ"ג ב' כל הכלים ניטלין בשבת, וכן קכ"ד א' כל הכלים ניטלין לצורך כו', ואמלאכתו לאיסור נמי קאי, ולכאור' גם תיבת כלים במתני' מיותרת לכך, דהול"ל נוטל את הניטלין בשבת, וצ"ל דהתירו לפרקן בידים משום צעב"ח כיון דלא חמיר מוקצה דידהו, ולכאור' ע"כ לומר כן לאביי ורבה דאף כלי שמלאכתו להיתר אינו ניטל מחמה לצל, והכא יש לחשבו כמחמה לצל, וא"כ במאי מיתוקמא מתני', א"ו הכא התירו טפי מבעלמא, מיהו אף בכלי שמלאכתו להיתר, (לרבא, או בג' כלים לכו"ע), הוצרכנו לחידושא דמתני', דשרי לי' לטרוח בידים בפירוק המשאות, ולא מחיבנן לי' להפילן לארץ בדליכא הפסד מרובה, ברם יתכן נמי לומר דבאמת גם כלי שמלאכתו לאיסור אינו ניטל בידים, ואה"נ דדברי ר"ה מתפרשים גם בהני, אלא שאין מצוי כלי זכוכית שמלאכתו לאיסור מלבד קרני דאומנא וכיון שפרשנו דברי ר"ה בהכי, פריך והא קבטל כו', והו"מ לשנויי כי קאמר ר"ה בשאר כלים, אלא דקושטא קא משני דבשליפי זוטרי שרי, [ור"ה הוצרך לנקוט זכוכית משום פסידא, ולא מצי למימר זכוכית משום כולסא, ולכך הוצרך לומר כלי, וממילא מובן דבאותן שאינו יכול ליטלם בידו מיירי], וכ"נ

דכיון שיכול להפריחן ולהשתמש בו, לא חשיב ביטול, אע"פ שחפץ בהעמדת הסל כל השבת, נוכ"ז בספסל וסל, אבל בהא דכופין כלי ע"ג ביצה לא צריכנן להאי טעמא, שאפי' אם עמד כן כל ביהש"מ לא נאסר דלא הוי בסיס, משא"כ בקורה וסל, וכשאין מעשה בכלי עצמו, רק בדעתו, לא חשיב ביטול].

בעיקר ענין ביטול כ"מ, יש לדקדק מדברי הרמב"ן שכ' קנ"ד ב' דאף להניח כלי שמלאכתו לאיסור ע"ג כלי שמלאכתו להיתר אפשר דאסור, ואע"ג דליכא משום סותר, מיהו י"ל מדלבתר דאסרו נשתנו הגדרים.

ב קנ"ד ב' והאנן תנן נוטל את הכלים הניטלין בשבת, כי קאמר ר"ה כו', פי' הרמב"ן ז"ל דקרני דאומנא אינן ניטלין אפי' לצורך גומ"ק, ומש"ה איצטריך לשנויי בשליפי זוטרי, דאל"ה יכול ליטלו בידים לצורך מקומן, כשצריך לכו, ומבואר מזה דמתני' מתפרשת אף בכלי שמלאכתו לאיסור, דאל"ה הו"ל לאוקומי מילי' דר"ה בכל כלי שמלאכתו לאיסור, ואפשר לומר דהיינו דוקא לרבא קכ"ד א' דכלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו נמי שרי, וחשבינן לי' צורך מקומו מה שצריך לסלקן מן הבהמה אע"פ שא"צ להשתמש ע"ג הבהמה, מיהו יותר נראה דלא חשיב צורך מקומו, וכ"כ

מפשטות הראשונים ז"ל שלא התירו כאן טלטול כלי שמלאכתו לאיסור שלא לצורך.

והנה הרז"ה [והרמב"ן] אמנם ס"ל כמ"ש דבכלי שמלאכתו לאיסור אפי' שליפי רברבי שרי שהרי יכול לסלקן לצורך מקומן, כדי להשתמש בכרים וכסתות, אבל הרשב"א כתב דאין להתיר לכתחלה לגרום שיהא צריך למקום האיסור, שהרי אי לאו דמנח להו אכו"כ לא הוה שרי לטלטולינהו, ועכשיו מערים שיצטרך לטלטלן, דכל ההיתר שמותר להשליכן הוא על סמך שיטלטלן להדיא, כשיצטרך לכו"כ, ולפ"ד לאו דוקא קרני דאומנא אלא ה"ה כל כלי שמלאכתו לאיסור לא שרי אלא בשליפי זוטרי, וק"ק א"כ למה הוצרך לפרש דקרני דאומנא אינן ניטלין אפי' לצורך גופן, ושמא ס"ל דבניטלין לצורך גופן לא חשיב ביטול כלי מהיכנו דאפשר שיצטרך לכלי האיסור, ויטלנו מע"ג ההיתר, מיהו בעיקר הדברים יש לדון דהא שרי לאערומי בכלי שמלאכתו לאיסור ולהשתמש בו כדי להצילו מחמה לצל, כדאמר בירו' ביצה פ"ה ה"א הובא במג"א סי' ש"ח סק"ד, ומתבאר נמי במימרא דרב קכ"ד ב' וכמ"ש בבעה"מ וכמשנ"ת לעיל ס"א סק"י י"א, וטעמא משום דבאופן זה שמטלטל לצורך ביטולו הגזירה לגמרי, וא"כ ה"נ לצורך מקומו, ובאמת הא עדיפא שהרי כשיטלטלן לצורך מקומן

יהא בדבר צורך גמור, והשתא נמי יש לו צורך להשתמש בכו"כ, (ואם אינו יודע לו צורך להשתמש בכו"כ בשבת, א"כ גם לא יסלק המוקצה, אלא דמ"מ לא חשיב ביטול היכנס, כיון שאם יהא לו צורך יוכל לסלק המוקצה מעליהן), ונמצא שאין כאן הערמה שהכל לצורך גמור נעשה, דרך נוסף ענין זה שלא נתבטל היכנו, וצ"ע.

ולכאור' נראה דאף לדעת הרשב"א ליכא משום ביטול כלי מהיכנו בהנחת כלי שמלאכתו לאיסור ע"ג כלי שמלאכתו להיתר, ואע"פ שמבטל ממנו אפשרות הצלה מחמה לצל, דזה לא חשיב ביטול היכנו שעיקר ענין היכנו מתפרש לענין השימושים בגופו, ולא במונע טלטול באופן מסוים, ולא מיבעיא בונה דליכא למיחשבי', אלא אפי' סותר נמי לא, אע"פ שגורם קצת איסור, דמ"מ עיקר שימושיו בהיתרו קאי, ומה שאסר הרשב"א בשליפי רברבי היינו משום דאין להתיר התרת השקין בזמן שכל ההיתר בגלל שיטלטל לבסוף בידים, דכיון שמעיקרא לא שרינן ל' לטלטלן בידים, איך נתיר התרתן על כו"כ על סמך זה שלבסוף נצטרך לטלטל בידים, ונגרום שיהא הדבר בהיתר, וכ"ז מבואר בדבריו בהדיא עיי"ש, אבל אם אוחו הכלים בידו, אין לאסור להניחם ע"ג כו"כ, דזה לא חשיב ביטול כלי מהיכנו,

הרמב"ן מחדש כן, שפיר יש להקל דלא חשיב ביטול כלי מהיכנו.

ג] יעוי' ברמב"ן דמסיק דעיקר חידושי' דר"ה דשרינן לי' לטרוח בהצלה בכה"ג, ולא חיישינן שיכשל באיסור הוצאה, או משום עובדין דחול, [וכ"כ תו"י מ"ג ב' והוכיחו כן מדרכה דלית לי' טעמא דביטול ואין כלי ניטל], וכדחזינן בכמה דוכתי דאיצטריך לי' לתנא לאשמוען היתר הצלה, בנשברה חבית בראש גגו, ודלף הראוי, ומשילין, ועוד, וגם ללישנא דמביא כו"כ מוכיח כן, דאל"כ הול"ל מניח תחתיו כו"כ, אבל כיון דהחידוש דמותר לטרוח בהבאתן קאמר מביא ומניח, [מיהו אפשר דקמ"ל דאע"פ שא"צ למקומן שרי, ולאפוקי מדרי"י דאין כלי ניטל כו'], וכך מתפרשת מימרא דרב קכ"ח ב', וכבר ביאר בזה אאמו"ר שליט"א סי"א ס"ק י"ב עיי"ש דלישנא דוהא קמבטל כלי מהיכנו, לא משמע שזהו חידושו של ר"ה [ועי' לעיל סק"א], ומה"ט נמי הא דמשני בשליפי זוטרי אין לפרש שזה היתר שהשמיענו ר"ה במקום הפסד, דהא ר"ה לא נחית לגדון זה, [ובפרט אם אפשר לפרש דברי ר"ה בכלי שמלאכתו לאיסור דשרי לצורך גומ"ק, עי' לעיל סק"ב דלפ"ז אין לדקדק כלל מדברי ר"ה לענין ביטול

דבהיכנו קאי, [אם נימא שאין לחוש לזה שגורם צורך מקומו שלא לצורך], אבל הרמב"ן בדרך אחד כתב לפרש סוגיין דגם בזה חשיב ביטול כלי מהיכנו, שמבטל מהם האפשרות לטלטל מחמה לצל, [ומבואר מדבריו דבעינן צורך שימוש במקומו, אבל לא סגי במה שצריך למקומו סתם, דהא הכא צריך למקומן לסלקן מע"ג הכו"כ, אלא שמטרת הצורך היא להצלה וה"נ דאמר רבא קכ"ד א' לצורך מקומו שלא לצורך קרית לי', משמע דבעין צורך שבת, מיהו לכאור' יש לדון דלאחר שהתירו תו לא נחתינן לדקדק מהו הצורך לשימוש שבמקומו, עי' לעיל ס"א סק"ט ועוד], ולכאור' לפ"ד יהא אסור להניח כלי שמלאכתו להיתר על הג' כלים שלא גזרו עליהם, כיון שמבטל מהם האפשרות של טלטול שלא לצורך, מיהו זה תלוי במשנ"ת לעיל ס"א סק"ו, ולענין הלכה אפשר שיש להקל שהרי הפוסקים נקטו דקרני דאומנא מוקצה גמור נינהו, והרמב"ן גופי' כתב כן רק באחד מן הפירושים, דלפי שאר שיטות בסוגיא כתב בהדיא דמיירי דוקא במוקצה גמור, ורק מכח מהלך זה רצה לחדש דחשיב ביטול כלי מהיכנו, וכיון דלדעת הרז"ה והרשב"א והר"ן מיירי במוקצה גמור, וכ"ה בשו"ע סי' רס"ו ס"ט, וכן לדעת הרי"ף ודעימי' לא הי'

כלי מהיכנו], וגם בלשון הגמ' משמע שזה פשוט דבשליפי זוטרי אינו מבטלן מהיכנו, וכההיא דלעיל מ"ג א' דרפי דאי בעי שקיל ליה, ובאמת ברייתא דטבל מוכחת כן, דמשמע שאסור להניח כו"כ תחת הטבל, ואין נראה לומר דגם בטבל חשיב קצת ביטול כלי מהיכנו, ורק במקום הפסד שרי, דכיון דטבל מוכן הוא אין להמציא חילוקים בזה, וע"כ דטעמא דברייתא משום טירחא, דאע"פ שיש הפסד מועט כבכולסא, (כגון שיש בתוכן פירות שמתמעכין קצת), אפ"ה אסור, ואע"ג דליכא ביטול כלי מהיכנו, [וגם ליכא לפרושי טעמא דברייתא משום אין כלי ניטל, דסתמא קתני אע"פ שצריך למקומו, דהא חזינן מכל המשניות דמייתי מ"ג א' דבכה"ג קתני סתמא להיתר, ומוקמינן לה בצורך מקומו, ובפרט הכא שלא הוזכר בברייתא נטילת הכלי כלל, דודאי אין לפרש משום נטילת הכלי, אבל אי טעמא משום טירחא דהצלה שפיר סתם שכל שאר טרחות בכלל].

ונראה דאיסור טירחא דהצלה חמיר טפי מביטול כלי מהיכנו, ואע"פ שאין כאן איסור מוגדר, מ"מ חמיר טפי כיון שקרוב לבא לידי מלאכה דאורייתא, ואפי' אם הטעם

משום עובדין דחול, צ"ל דחזינן ליה כנוגד עשה דשביתה, עי' רמב"ן פ' אמור, וחמיר טפי מביטול כלי מהיכנו, או דגם עובדין דחול מחשש מלאכה נאסר, דהא חזינן דרב הוצרך להשמיענו קכ"ח ב' דשרי לטרוח בהבאת כו"כ, אע"פ שאיסור ביטול כלי מהיכנו פשיטא לן דשרי למ"ד צעב"ח דאורייתא, דלא משמע דהיינו דאתא רב לאשמועינן וכמש"כ סק"א, ונראה לפ"ז דצעב"ח אינו מועיל להתיר חשש דאורייתא, ורק איסור דרבנן שאינו קרוב לדאורייתא, אלא הוא מגדר הלכות מוקצה, בזה מהני סברא דצעב"ח דאורייתא, וע"כ דשריותא דרב לעיל שם ודר"ה בשמעתין לאו מכח צעב"ח הותר, אלא דס"ל שאין לחוש כ"כ לאיסורא דאורייתא, ולכן במקום הפסד מרובה יש להקל, והתם נמי משום פסידא דבהמה שרי רב, וכדקתני בברייתא שלא תמות, וכ"ה פשטות הדברים שלא באו להשמיענו בהלכות צעב"ח דדחי איסורא דרבנן, שלא הזכירו צער הבהמה כלל, וגם אם האמת דרק משום צעב"ח התירו, הול"ל דאסור להביא כו"כ, ואם מצטערת הרבה מותר.

ויש לעי' מ"ט חשיב הפסד מרובה בדר"ה, הרי יכול להניח הכלים ע"ג הבהמה, ולא משמע דגם ע"ג

הדומיא דטבל קתני שצריך להתיר החבלים, ואאמו"ר שליט"א בסי"א ס"ק י"ב כתב דלשון הבריייתא מתיר החבלים כו' משמע שצריך להתיר, דאל"כ הול"ל לא יביא כו"כ כו', [מיהו אפשר דהבריייתא נשנית במקום דינא דמתני' גבי כלים שאינן ניטלין, דקמ"ל דשרי להתיר החבלים, ולא חשבינן לי' משתמש בבע"ח, או כמטלטל מוקצה, אלא ששנאו בהני לאשמועינן גם דלהפסד מועט לא חששו ולא שזהו עיקר החידוש], ולפ"ז משמע דהפסד מועט צריך להפסיד משום צעב"ח, מיהו אפשר דבזה פשוט דמשום הפסד הבהמה יתיר החבלים, דהוי טפי מהפסד מועט דכולסא, ולפי' הרמב"ן והרשב"א ניחא בפשיטות דצריך להתירן משום צעב"ח, ואפי' במקום הפסד, וניחא טפי הא דס"ד דבריייתא פליגא אדר"ה, ומשמע דצריך להתיר אף בהפסד מרובה.

אבל אם נפרש דר"ה איירי גם בגונא דליכא משום צעב"ח אם יניח המשאוי על הבהמה [וכמ"ש הר"ן], דמסתברא דדין צעב"ח דאורייתא דדחי ביטול כלי מהיכנו הוא דוקא בצער גמור, ולא בכל טירחא דבע"ח, ולפ"ז ניחא דפרכינן והא קמבטל כלי מהיכנו ולא משני דצעב"ח דאורייתא, כדאמר לעיל

הבהמה יכולים ליפסד, ע"י שתרכיז או שאר תנועות, דבכולהו מסתברא שלא יהא הפסד כלל בכה"ג, דרק הנפילה מתזת ניצוצות, (וה"נ חזינן מדר"ג דלא יפסדו הזיקי אם ינחם על החמור), ואפ"ה חשבינן לי' הפסד מועט, וכ"כ הרמב"ן במלחמות דהכא אין ההפסד מזומן אלא שחס על בהמתו או כדי שלא תצטער, וכ"מ מדר"ג דפריך שיביא כו"כ, אע"פ שאם ינחם ע"ג הבהמה ליכא פסידא, וש"מ דאף בכה"ג איכא שריותא דהפסד מרובה, [מיהו יש לדחות דהתם ודאי משום הפסד החמור פריך, שהרי מתה במוצ"ש], ואם נימא דגם ר"ה מיירי בטעונה באופן שיש בו משום צעב"ח, מצינן למימר דהפסד הבהמה גדול אם יניחנה כך כל השבת, כעובדא דר"ג, א"נ אפשר דנהי דלפרש"י והר"ן אינו חייב להפסיד ממנו משום צעב"ח, מ"מ יש לדונו כאילו יש הפסד כיון שזהו הדבר הראוי שיש לו לעשות, ואע"פ שאם לא נתיר לו הבאת כו"כ, יש לו להניחם ע"ג הבהמה, כדעבד ר"ג, מ"מ לא חשבינן לי' כטורח משום צעב"ח, כיון דאי לאו איסור שבת הי' פורקן, וחזינן לי' כבא לפורקן וא"כ איכא טעמא דהפ"מ, מיהו יש להסתפק בטבל ועששית אם חייב להפסיד הפסד מועט משום צעב"ח, ופשטות הבריייתא משמע שבאמת משתברין ומפסיד, ועוד

הכולסא ובודאי יתיר החבלים, ובדר"ג פריך מכח הפסד הבהמה דודאי חשיב הפסד מרובה.

ברם דעת הראשונים ז"ל שאם יניח הכלי זכוכית על החמור לא היו נפסדין, דהרמב"ן הק' מ"ט לא מוקמינן טעמי' דר"ה משום צעב"ח, ואם איתא דגם על החמור היו נפסדין, א"כ ודאי חייב לפרקן משום צעב"ח, אפי' בלא כו"כ, והסכים עמו הרשב"א, וגם הר"ן לא דחה קושיתו מה"ט, וע"כ דס"ל שאם היו נשארין על החמור לא היו נפסדין, ונמצא שצעב"ח נפגש עם הנדון של הפסד מרובה, וע"כ צ"ל כמש"כ לעיל בטעמא דחשיב הפסד מרובה.

עיקר הדבר שצדדנו לומר דלא חשיב צעב"ח אלא בצער גמור, אפשר שיש לדקדק מבהמה שנפלה לאמת המים קכ"ח ב' היכא דאפשר בפרנסה, דלא שרינן כו"כ, ובפשוטו יש לה צער, אלא דאפשר בפרנסה שלא תמות, ומדלא שרינן משום האי צערא לחוד ש"מ שלא כל צער חשוב להתיר ביטול כלי מהיכנו, [שו"ר בר"ן ונ"י ב"מ ל"ב ב' שכ"כ מההיא דאותו ואת בנו שנפלו לבור], מיהו למש"כ סק"א דטעמא דרב נמי משום טירחא דהצלה, ליכא ראי' דלא שרינן טירחא דהצלה משום צעב"ח, ורק משום הפסד מרובה, (דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, או שאר טעמים), התירו טירחא זו, וכמש"כ לעיל (ד"ה ונראה).

קכ"ח ב', דדוקא התם דקתני שלא תמות, וכן בדר"ג שמתה למוצ"ש, אמרי' דאיכא צעב"ח דאורייתא, אבל בדר"ה דקאמר סתמא, מיירי גם באופן שאין צער גמור דלידחי ביטול כלי מהיכנו, ומש"ה איצטריך לאוקומה בשליפי זוטרי, לפ"ז קשה אמאי חשבינן ל"ה הפסד מרובה הרי יכול להשאיר המשאוי ע"ג הבהמה, ושמא נאמר דמ"מ כיון שהוא בא להתיר החבלים, מפני טורח הבהמה או שמחמיר בצעב"ח חשבינן ל"ה כמתעסק בהצלת הפסד מרובה, וזהו באמת מ"ש הרמב"ן בחידושי' דר"ה דאע"פ שאין ההפסד מזומן, דיינינן ל"ה כטורח בהצלת הפסד מרובה, ולפמ"ש הרמב"ן במלחמות דלהפסד מועט נמי חששו, ורק למועט שבמועטין ככולסא לא חששו, א"כ ודאי דטורח הבהמה שתעמוד עם המשווי כל השבת חשיב לכל הפחות הפסד מועט.

ואפשר לדחות מש"כ לעיל דעל החמור לא יפסדו דנהי דבכולסא לא יהא הפסד כלל אם יניחם על חמור, מ"מ בכלי זכוכית סתמא דמילתא יפסדו גם אם יניחם על החמור, ולא דמי לזיקי דר"ג שאינם משתברין ע"י רביצת החמור, ורק ע"י נפילה היו נבקעים, ולפ"ז באמת אין הכל מחד טעמא אלא בכלי זכוכית בכל ענין יש הפסד מרובה, [אפי' אם יניחם על החמור וכ"כ מרן זללה"ה סמ"ח סק"ז], ובכולסא הפסד הבהמה גדול מן

[ד] שם והאיכא צעב"ח קסבר צעב"ח דרבנן, כתב אאמו"ר שליט"א בהערות שבת סכ"ה דמאה דפריך בסתמא והאיכא צעב"ח, ולא מפרש דהכא גרע משאר שימושים בבע"ח, משמע דר"ח דר"ל דכיון דאיכא צעב"ח שרי לבטל כלי מהיכנו, דבזה שפיר סתים מפני שכבר הוזכר לעיל קכ"ח ב' בדרב, וגם הדבר מובן בסברא דאתי דאורייתא ודחי דרבנן, אבל הסברא לחלק בין צער זה לשאר שימושים המצעים אותה אינה פשוטה, והו"ל לתלמודא לבאר, וכן מהא דמשני קסבר צעב"ח דרבנן, ולא מפרש ובמקום פסידא לא גזור, נמי משמע דאדין ביטול כלי מהיכנו קאי, דבזה הדבר מובן דלא אתי דרבנן ודחי דרבנן, אבל אם הטעם דבמקום הפסד לא גזור רבנן, הו"ל לפרושי בהדיא, ויש להוסיף דאם למ"ד דאורייתא חשיב כה"ג צער שאינו נדחה מפני צרכי האדם, קרוב לומר דמדרבנן נמי איכא מדת חסידות להפסיד משום צעב"ח, וסתמא דמילתא הי' ר"ג מחמיר על עצמו, אבל אם הדבר פשוט שאין להפסיד משום צעב"ח אין כאן מקום להחמיר.

ומ"מ נראה מפשטות הגמ' דאעיקר העובדא פריך, דאל"כ הו"ל בתר שינויא דמבטל כלי מהיכנו, וליתי צעב"ח ולידחיה, אבל לישנא דהאיכא צעב"ח משמע איך הניח חמורו כך, האיכא צעב"ח, ועוד שאין הדבר פשוט

דצעב"ח דחי איסורא דרבנן, דהא מוקצה גמור אינו נדחה, והו"ל ש"מ דצעב"ח לא דחי ביטול כלי מהיכנו, ולמידחי דילמא קסברא צעב"ח דרבנן, ומדברי הגמ' משמע שעובדא זו מכרחת דקסבר צעב"ח דרבנן, וולדעת הרמב"ן בההיא דרב קכ"ח ב' באמת לא דחי צעב"ח דין ביטול כלי מהיכנו אלא במקום הפסד, אפי' אם א"א למנוע הצעב"ח ע"י הפסד, כההיא דנפלה לאמת המים, וא"כ מוכרח דלא פריך דלידחי, ומשה"ק אאמו"ר שליט"א מהיכא פשיטא לן דלמ"ד צעב"ח דרבנן לא גזור במקום הפסד, י"ל דבסוגיא דב"מ ל"ב ב' מבואר דעדיפא מינה, שאם טענו יתר על משאו אינו זקוק לו, ואפי' בשכר כמ"ש תו' שם, וכן ברבצן ועומד, שם ל"ג א' וכן בשל עכו"ם פשיטא לן דפטור למ"ד צעב"ח דרבנן, ואפשר דלמ"ד צעב"ח דרבנן היינו שאסור לצערן בידים, אבל אין חיוב למנוע צערן, נשו"ר שכ"כ במנח"ח מצוה פ' דהא למ"ד צעב"ח דרבנן לא חשיבא צעב"ח אפי' חומר למיעבד מיני' קו', וחזינן שאין התורה מתחשבת בזה דההתייחסות לבע"ח כדומם, וכיון שכן אף רבנן לא חידשו להחמיר בזה (מפני הרחמנות עליהם), אלא שיש להמנע מלצערם, (ממדת אכזריות), ועכ"פ אם כשטענו יתר על משאו, ובעומד ולא רובץ, א"צ לפרוק, כ"ש דהכא במקום הפסד, א"צ לפרוק, ואין כאן מקום להחמיר שלא אמרו דצעב"ח

אסור ונדחה מפני ההפסד, אלא דשלא לצורך יש בזה ממדת אכזריות, (וצ"ע בזה, ועי' רמב"ן עה"ת במצות שלוח הקן).

ומשה"ק הר"ן (בחדושי הריטב"א), דלצורך האדם ליכא איסור צעב"ח, לכאורה יש שיעור לדבר, דהא אסור להטעינו יתר על משאו, וכן בכה"ג שנוטה למות מכובד המשא אין להתיר, וגם דהכא אין זה נחשב כשימוש, כיון שזה מאורע עם סיבות צדדיות, ורק אם השימוש מחייב את הצער, כשחיתת הבהמה, אמרי' דצורך האדם קודם, וערמב"ן ע"ז י"ג ב', ושפיר פריך תלמודא בפשיטות דהדבר ידוע שמשום צעב"ח חייבים לפרוק, ואפי' אם בטל ממלאכתו בשביל זה, והחילוק הוא בין שימוש לצער, דאפי' משכח"ל שימוש של צער מ"מ סתמא דמילתא אסור לצער בע"ח בשביל ממון, כגון שמשכר ע"י שמראה לבנ"א צער הבהמה, ובכה"ג נמי שאין לו תועלת מהשימוש בבהמה אלא שסיבה צדדית גורמת לו הפסד, יש לחשבו כצער ולא כשימוש, עכ"פ בצער גדול כחמורו דר"ג, וצ"ע בכ"ז, מהו גדר הדברים, אבל עכ"פ מבואר דבכה"ג דר"ג חייב לפרוק, אפי' במקום הפסד. [ועי' במ' ל"ב ב' דלכופ את יצרו דוחה צעב"ח, ונראה דהתם אין הכונה דע"י שיטען לשונא תמשך הבהמה של האוהב להצטער, דא"כ גם

השונא מחויב לפרוק ולא לטעון, ובכה"ג לא חשיב ששניהם לפניו, כיון שע"פ דין שניהם חייבים להקדים הפריקה, ועוד דלכופ את יצרו, יוכל אח"כ, ואילו הבהמה תמשך להצטער, וזמן זה שמצטערת קעבר על צעב"ח, א"ו מיירי כשיש אחר שיעזור לאוהב לפרוק או לשונא לטעון, והלכך אם יפרוק עם האוהב, שוב לא יוכל לכופ את יצרו, וגם ליכא על השונא חיוב לפרוק משום צעב"ח, דאחר מזומן לפרוק, ורק הנדון באיזו מצוה לבחור, ופרכינן כיון דצעב"ח דאורייתא הרי מצוה זו גדולה יותר, [והיינו לישנא דהא עדיף לי' ולא קאמר היכי שביק לה טעונה, או צעב"ח קודם], ומשני אפ"ה כדי לכופ את יצרו הויא מצוה גדולה יותר, ולפי"ז א"צ לומר כמ"ש המנח"ח מצוה פ' דלכופ את יצרו הוי צורך האדם דדחי צעב"ח מיהו מהרמב"ם שכו' דטוען של שונא תחלה משמע דאח"כ פורק, [ועי' בר"ן ונ"י ב"מ שם דאזיל לשיטתו ביישוב קו' הרמב"ם אמאי זקן ואינו לפי כבודו, פטור מפריקה, למ"ד צעב"ח דאורייתא, דכיון שצעב"ח הותר לתשמישן של בנ"א כ"ש לכבודם, בשוא"ת דגדול כבוד הבריות, אבל לדעת הרמב"ן זה לא חשיב שימוש, דמניעת כבודו הוא כדבר צדדי, כאיסור ביטול כלי מהיכנו דשמעתין, ואפשר דהתם עדיף דבאמת אם רואה חמור מצטער כגון שנתקע עצם בגרונו חייב להצילו אפי' אינו לפי

ודאי שרי, דהא איכא הפסד), מי אמרי' כיון שהדבר ראוי למנוע טרחת הבהמה, חשיב כהפסד מרובה וכמש"כ לעיל לדעת רש"י והר"ן, או"ד כיון שאין חובה לפרוק אין כאן הפסד, ושמא למ"ד צעב"ח דאורייתא נהי דלענין איסור דאורייתא בעינן צער גמור כמ"ש הראשונים ז"ל במ' ל"ב ב', מ"מ דרבנן בכל ענין יש לפרוק המשא.

ה הרמב"ן כתב דאף למ"ד צעב"ח דאורייתא לא דחי ביטול כלי מהיכנו אלא במקום הפסד, כההיא דרב קכ"ח ב' דמיירי שא"א בפרנסה שלא תמות, ומבואר דמפרש דאף בדאפשר בפרנסה איכא משום צעב"ח דאורייתא, ולמ"ש הר"ן בב"מ ל"ב ב' להוכיח מאותו ואת בנו שנפלו לבור דכיון דאפשר בפרנסה לא חשיב צער גמור ליאסר מדאורייתא אין ראוי, ואמנם הרמב"ן שם כתב דטעמא דאורייתא מפני שאפשר בפרנסה וכההיא דרב עיי"ש, ולמש"כ לעיל סק"ג דצעב"ח דחי איסור דרבנן שאינו קרוב ליכשל בדאורייתא, אבל לא דחי איסור טירחא דהצלה שמא יוציא או עובדין דחול ניחא בפשיטות טעמי' דרב דלא שרי לטרוח בכו"כ משום צעב"ח, ולכן היכא דאפשר בפרנסה דליכא פסידא אסור, [דהו"ל כטבל ועשיות], אבל ביטול כלי מהיכנו הוה שרי אף שלא במקום הפסד, כפשטות לשון הגמ' דאתי דאורייתא ודחי דרבנן, וכמש"כ סק"א דמשמע שלא זהו חידושי' דרב, [ואין נראה לומר דהרמב"ן סבר דהיינו דאתא רב לאשמוענין, אבל משום עובדין דחול

כבודו, אבל לענין פריקה כי היכי דשרי להעמידה טעונה עד שימצא פועלים שיפרקוה בזול, ואינו חייב ליקח פועל מכובד דשקיל טובא למיפרק, דאין צער הפריקה מאורע, אלא הוא מסדר השימושים, ומעיקרא הדבר נקבע דמותר לטעון הבהמה אע"פ שרק הסבלים יפרקוה, וכיון שכן הזקן פטור, דהנחתה טעונה במצב זה חשיב שימוש, ולא צער, וצ"ע בכ"ז, [ובשמעתין אפשר עוד דלא חשיב שהצעב"ח גורם ההפסד, דכיון שיכול למנוע ביטול כלי מהיכנו, ע"י הפסד, ראוי לעשות כן, דכיון שביטול כ"מ נדחה מפני צעב"ח, וצעב"ח נדחה מפני הפסד, והפסד נדחה מפני ביטול כ"מ, ראוי לו שיפסיד כדי לקיים שתיהן, דמ"מ נמצא שההפסד גורם לו לעבור איסור דרבנן, ולא הצעב"ח].

וכבר נתבאר לעיל סק"ג דלפי' הרמב"ן ניחא שמעתין בפשיטות דכיון שמשום צעב"ח צריך לפרוק אפי' במקום הפסד, שפורק אמר דאיכא הפסד מרובה, דהא ליכא עצה להשאירן ע"ג הבהמה, ובחמור של ר"ג י"ל דפריך ויביא כו"כ רק לס"ד דסבר דלר"ג נמי צעב"ח דאורייתא, א"נ הפסד החמור ודאי חשיב הפסד מרובה, וערמב"ן דלא ידע שהחמור תמות, מיהו מ"מ י"ל דכחישות החמור ג"כ הי' נחשב הפסד מרובה, ויש לעי' לדינא במשא שאין כ"כ צער לבהמה אם ישאר כל השבת, אי שרי להביא כו"כ, (ואם יש לחוש להפסד גם ע"ג הבהמה,

לא ס"ל לחוש, דלא דמי לפריקת משא מן הבהמה, ולפ"ז באמת מבואר דבדאפשר בפרנסה אסור, שהרי באותו ואת בנו מבואר דאיכא למיסר משום טירחא, וכדמייננן לה קכ"ד א' גבי מתני' דמשילין, וה"נ יש לפרש מימרא דרב, וגם דומיא דמימרא דר"ה כפי' הרמב"ן], ומדברי הרמב"ן משמע דגם איסור טירחא בדין הוא שנדחה מפני צעב"ח, כמו ביטול כ"מ, וכיון דמשמע דאף בלא טעמא דביטול כלי מהיכנו לא שרינן להביא כו"כ היכא דאפשר בפרנסה, [כ"ה פשטות הגמ', וכן יש לדקדק מאותו ואת בנו], ש"מ דאיסור דרבנן אפי' אינו שבות גמור, כגון טירחא דהצלה וביטול כ"מ, אינו נדחה מפני צעב"ח, אלא במקום הפסד, ולכאור' מהא דאיסור הצלה נדחה במקום הפסד ג"כ אסור, ומ"מ נראה דאין ללמוד מזה לענין צעב"ח, דנהי דראו צורך להתיר במקום הפסד, באמת מוכח דזה קיל מביטול כ"מ דבמקום הפסד איסור טירחא, משום דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, היינו משום דאיסור טירחא תלוי בשיקול הדעת לפי הענין, ומעיקרא כשדנו עליו הוציאו מקום הפסד מן הכלל, משא"כ ביטול כ"מ, שהוא איסור כללי, ולא שייך לדון בו לפי הענין, הלכך אע"ג דלא חמיר חששא דידיו כטרחא דהצלה, מ"מ אינו נדחה מפני הפסד.

[ו] בדין ביטול כלי מהיכנו לשעה נראה דבסברא כו"ע מודו דלא חשיב ביטול כיון שהוא עומד בהיכנו, דכל ענין ביטול כלי מהיכנו שייך רק

כשמבטלו לגמרי, אבל אם משמש בו קצת לצורך המוקצה, ויוכל אח"כ להשתמש בו שאר צרכים, לא חשיב ביטול, אלא שימוש, אלא דמכח סוגיא דשמעתין וניצוצות ודלף כתב הרשב"א לחדש דאף ביטול לשעה אסור, והרמב"ן ג"כ כתב כן ושוב חזר בו דלשון ביטול כ"מ אינו אלא שמבטלו לכל השבת, וכבר נתבאר לעיל סק"א דאין הנדון מה בדעתו לעשות, אלא דכשמקבל ביצה מקום מדרון לא שייך לומר שיכול לנערה דא"כ לאיזה צורך מקבלה, וכן בשמן אותו צורך שיש לו לקבלו עכשיו מחייב גם שיקבלו בו כל השבת, וכן בדלף כשרוצה לקבלו שלא יטנף ביתו, אבל דבר שצורך ההצלה אינו מחייב רק שימוש לשעה, בזה באמת מהני מה שיכול לנער, כיון שאפשר לקיים שניהם, ובניצוצות באמת יש לשאול דמצי לנער, ואפשר דס"ד דיש בהם ממש ואינו רוצה שיאבדו, א"נ קושטא קא משני דא"צ לנער כיון שאין בהם ממש, וכבר נתבאר כ"ז לעיל שם ואפשר בניצוצות לא סגי בניעור אלא צריך להפוך הכלי ולנערו, ואסור לגרום כן לכתחלה בשבת, כההיא דאין מזמנין גוי משום שיורי כוסות.

ולענין ביאור דשמעתין כבר כתב הרמב"ן דטעמא משום טירחא [וכ"כ תו"י מ"ג ב'], ולכאור' ברייתא דטבל מוכחת כן, דמשמע דאסור להביא כו"כ לטבל, כגון שחושש שיתמעכו קצת [ועי' לק' ס"ק י"א], מיהו הראשונים ז"ל פי' דלצדדין קתני, ובטבל קמ"ל שאסור

ומשמע דפשיטא ל' שזה אסור אפי' במקום הפסד, ומשני בשליפי זוטרי ומשמע דזה פשיטא דשרי במקום הפסד, והו"ל לפרושי הב"ע בשליפי זוטרי דכיון דמצי לנעוריהו ביטול לשעה במקום הפסד לא גזרו, דאטו הדבר פשוט לחדש שני דינים בענין ביטול כ"מ, וחד מיניהו שרי במקום הפסד, וגם קשה אמאי לא משני טעמא דניצוצות ושמן ודלף משום הפסד, ושמא פשיטא ל' דשמן ודלף הפסד מועט הוא, וכגון שהדלף רק יטנף הבית, והניצוצות משני דעדיפא מינא, [וצ"ע ברשב"א שהזכיר בסוף דבריו דאיסורא משום טירחא דהצלה, ולפ"ז לא הוה צריך למימר דאיכא ביטול כ"מ לשעה, לפמשנ"ת, כבר הק' אאמו"ר שליט"א ע"ד עיי"ש ועי' בדבריו מ"ג ב' לענין אין כלי ניטל עיי"ש].

וכבר נתקשה הרמב"ן לשיטתו דטעמא משום טירחא מהא דביצה שרינן טירחא אפי' להפסד מועט, ולכאור' הכא גרע דהא איצטריך ר"ה לאשמועינן שריותא דכו"כ אף לבתר מתני' דמשילין, ואפשר דהטעם משום דפריקת משא מן החמור הוי עובדין דחול דגריעא טובא, כההיא דכתיב בנחמי' ראיתי ביהודה וגו' ועומסים על החמורים, שהתעסקות בפריקת משאות היא דבר של חול ממש ועלול טפי להכשל במלאכה, וגם אוושא מילתא טפי בזלזול כבוד שבת, וכבר כתב בזה אאמו"ר שליט"א שם עיי"ש.

לטלטלו בידים, והיינו משום דפשיטא להו דמיירי כשאין שום צורך בכו"כ, וע"כ דלא זהו מאי דאתא לאשמועינן, ולפ"ז באמת אם יהא צורך יוכל להביא כו"כ, אפי' בהפסד מועט, וכ"מ בתו' מ"ג א' ד"ה טבל, [ולפ"ז הו"מ לאוקומי רברבי דבלא"ה בטבל שרי להביא כו"כ, ולא שייך לומר דא"כ בטבל מיהא לישתרי [וניחא משה"ק הרשב"א, מיהו מ"מ דוחק לומר דסתים תנא דאסור להביא כו"כ, בזמן שטבל שרי וגם בעשית יש אופנים דשרי], אבל אי טעמא משום טירחא, לא הו"מ לשנויי דטעמא משום ביטול כ"מ, דא"כ בטבל לישתרי, אא"כ נימא דבטבל הטעם משום דליכא אפי' הפסד מועט שו"ר דהרמב"ן אף בפי' קמא כתב דבטבל אסור אע"פ שמוכן הוא, כיון שאין הפסד כלל, וצ"ב מאיזה טעם אסור], ואאמו"ר שליט"א בסי"א סקי"ב כתב דאפי' אם נימא דביטול לשעה ג"כ אסור, מ"מ בשליפי זוטרי י"ל דאפי' ביטול לשעה לא חשיב, שא"צ פעולה מיוחדת להכנת שימושן כניעור שמן ודלף מתוך הכלי, אלא כמו שהיו מוכנין עד עכשיו לשימוש, כך יכול ליטלם עכשיו וממילא יתנערו השליפי, משא"כ בשמן ודלף שצריך להפוך הכלי ולנער, ולכן חשיב ביטול לשעה, [עיי"ש שכ"כ בדעת הרמב"ם אבל בדעת הרמב"ן והרשב"א והר"ן ל"מ כן, ונפ"מ אם אפשר להקל בזה טפי].

ולפי' הרשב"א הדבר סתום מאד, דפריך תלמודא והא קא מבטל כ"מ,

משום בהיתר, ומה מהני דעתו לעשות איסור, (א"נ אע"פ שאינו נעשה בסיס מ"מ אינו יכול לטלטלו שהרי אין לו אפשרות לסלק המוקצה, ולטלטלו עם המוקצה לא שרינן אלא בשוכח).

ולפ"ז דינא דשליפי זוטרי הוא כמו דינא דגיזי צמר, דכיון שאפשר בניעור בעלמא ודעתו לנער לא הוה בסיס, אבל המניח כלי לקבל שמן ודלף, שא"א להשליך המוקצה בניעור בעלמא, אסור, ואמנם בשוכח הקילו, וכמ"ש תו' קכ"ג א', אבל במניח אף באופן שאינו בסיס רק נייעור בעלמא שרי, ולפ"ז כל שדעת להסיר המוקצה בהיתר לא הוה בסיס, בין בע"ש בין בשבת, וכל שאין דעתו להסירו אף בשבת הוה בסיס, והיינו דינא דכופין את הסל, דע"כ מייירי בדעתו להניחו לפנייהם כל השבת, דאל"כ לא הוה בסיס בהיו עליו כל ביהש"מ, וגם הא דקאמר קסבר מותר לטלטלו, היינו משום דקסבר אין מוקצה לח"ש, כמ"ש תו', אלמא מייירי בגוונא דחשיב מוקצה, והיינו בדעתו להניחו לפנייהם כל השבת.

ולתאמור יש ליישב מ"ש תו' מ"ד ב' ד"ה יש דאף בדעתו להסירן בשבת אסור לטלטלו במניח, ונתקשה בדבריהם הגרע"א ז"ל, מ"ש משליפי זוטרי, [והיינו משום דנקט דפליגי אדיני דר"ת נ"א א' דבדעתו ליטלו לא הוה בסיס, ועי' להלן בזה], ולמש"כ נראה דמייירי בגוונא שצריך טפי מניעור כדי להסיר המוקצה, אלא שדעתו להסירן

[ז] במה שהשמיטו הרי"ף והרא"ש ברייתא דטבל ועששיות יעוי' מש"כ אאמו"ר שליט"א שם, ועכ"פ לא מצינן למימר דטעמייהו מכח סוגיא דביצה דלהפסד מועט נמי חששו, [דלכו"ע כדי יין הפסד מועט הוא], שהרי הביאו רק דברי ר"ה דמייירי בהפסד מרובה, ומר"ה גופי' מוכח דרק בכה"ג שרי, וכן מסתימת הגמ' ל"מ כלל דאיכא מאן דפליג אהאי ברייתא, ולדעת הרמב"ן דדוקא כולסא אסור משום דהוי הפסד מועט שבמועטין, י"ל דלא שכיח, וסמכו ע"ז שהעתיק דיני' דר"ה בכלי זכוכית דאיכא הפסד, והכי מסתברא דלא העתיקו הברייתא מפני שצריך להאריך ולבאר בה, דאייירי בעששיות, וסמכו ע"ז שהעתיקו דיני' דר"ה בהפסד גמור, ועמג"א סי' רס"ה סק"ב, וסי' רס"ו ס"ק י"ד, ובב"מ בזה.

[ח] בדין בסיס באמצע השבת, לשיטת תו' דבדעתו לסלק המוקצה באמצע השבת, לא הוי בסיס, הענין מובן, דבסיס במניח, [היינו ביטול כלי מהיכנו לצורך הדבר האסור, וד"ז] משוי' לי' כמיוחד לאיסור, ובין בע"ש בין בשבת אם הניח ע"ד ליטלו לא הוי בסיס, והניח ע"מ שלא ליטלו אפי' בשבת הוי בסיס, אלא דתליא בנדון אם יש מוקצה לחצי שבת, לענין אם ניטל מיהו אם הניח בע"ש או בשבת ע"מ ליטלו, אלא שאינו יכול ליטלו בניעור בעלמא, עד שיהפוך הכלי דחשיב טפי בטלטול מטלטול מן הצד דפגה ופוגלא קכ"ג א' בזה ס"ל להתו' דנעשה בסיס, שהרי לא יוכל ליטלו

כן, שנתנם לפי שעה, ואח"כ יטלם ויצניעם במקו"א, אבל יתן ע"מ לנער, זה לא מסתבר כלל לאוקומי], שו"ר ברשב"א ריש ביצה עיי"ש ועי' להלן.

כללא דמילתא לדעת תו' דכל שדעתו להסיר המוקצה בשבת לא הוה בסיס, ומ"מ אין בכלל זה דעתו להסיר ע"י גוי, כיון שהוא אינו יכול להסירו, ונמצא שבשעה שהמעות על המטה אסור לטלטלה, משא"כ בהני שאפשר להסירן ע"י ישראל, כגון שליפי זוטרי, וגזין שע"ג קדירה, דאין בהסרת המוקצה טלטול כלל, ובכלל זה ספסל וארוכות המטה שסמך בהן קורה, דהני ודאי לא חשיבי מוקצה כלל, שהרי הי' דעתו להסירן, וגם יכול להסירן, ואם חשב להניחן כל השבת אפי' נייעור אסור, דהו"ל הבסיס עצמו מוקצה, ואפי' הניחו בשבת, (מיהו בספסל דרפי יתכן לומר דלא חשיב בסיס בשום ענין, אבל אין נראה כן), ובכלל זה מטה ומוכני ושמן ודלף וניצוצות, דסתמא דמילתא דעתו להניחן, שהרי אינו יכול לסלקן בהיתר, דבנייעור לא יפלו, וגם אינו רוצה להשליכן וכמשנ"ת.

וממ"ש תו' טעמא דגמרו ביד"א, יש ללמוד דכיון שאינו יכול לסלק המעות בעצמו הו"ל בסיס, ואמנם לענין מוקצה לח"ש, חשבינן ל' גמרו ביד"א, אבל לענין שלא יהא מוקצה בשעה שהמעות ע"ג המטה לא מהני האי טעמא, שאין גמרו בידו, ולפ"ז נראה כמש"כ לעיל דלדעת תו' אע"פ שאינו

ע"י הגוי שהניחם, והשתא לא הוה בסיס, אבל עכ"פ אסור לטלטלה דלצורך גומ"ק לא שרינן אלא בשוכח דוקא, וכמ"ש תו' קכ"ג א', והכא שייך רק להתיר בלא המוקצה, והרי אינו יכול לסלק המוקצה ממנה, וזהו שכתבו דהוי גמר בידי אדם, דהשתא מיהא מוקצה הוא, משא"כ בשליפי זוטרי וקדירה, דלא בעינן גימור כלל, שמיד הם ראויים לשימושן ע"י נייעור, וא"ת נוקמה למתני' דמוכני במניח אלא שהי' דעתו ליטלו משם, דלא הוה בסיס, ומ"מ לצורך גומ"ק אסור, וי"ל דאי מיירי בגונא דלא סגי בנייעור להשליך המעות, א"כ ליכא לאוקומי שהיה דעתו להסירן, דדעתו להסיר באיסור לא מהני, [וגם גוי לא מהני אלא שההסרה דומיא דהנחה שג"כ נעשית ע"י גוי ועמ"ש מהרש"א], ואפי' אם היה מועיל, לית לן לאוקומיה מתני' בהכי, ולפרש דמיירי בדאפשר לחלק המעות ע"י נייעור לחוד, לא ס"ל להתו', (אי משום דבמתני' הגרסא בתוכה), משום דסתמא דמילתא א"א לנער מעות מן המוכני בלא טלטול, ולא דמי לשליפי זוטרי וגזין שאינם מונחים על ההיתר באופן שישתמרו על ידי ההיתר, משא"כ במוכני ומטה, ועוד נראה דדוחק לאוקומי מטה ומוכני בדעתו ליטלן, דבשלמא קדירה ופגה ושליפי זוטרי יש סיבה שרוצה להניחם לזמן, אבל להצניע מעות ע"ג מטה ומוכני ע"ד להשליכן, לא עבדי אינשי הכי, ואם יודע שישליכם בשבת, יצניעם מיד במקו"א, [ורק במניח בשבת ע"י עכו"ם, נדחקו

מוחלט שאין אפשרות לסלקו בהיתר, הלכך ביהש"מ אמרי' מיגו דאיתקצאי, ובאמצע השבת תליא בנדון מוקצה לח"ש, אבל היכא דאפשר לנער בהיתר, בזה אזלינן בתר דעתו, שאם הניח לכל השבת אסור לנער משום דהו"ל הבסיס עצמו מוקצה, ואם הניח ע"מ ליטלו, בין בע"ש בין בשבת לא הו"ל בסיס והיינו שלפי זוטרי וגזיזין שע"ג הקדירה.

ובאמת לא מצינו בתו' חולקים על ר"ת בהא דמניח ע"מ ליטלו לא חשיב בסיס, דאף לפר"י נ"א א' טעמא דשרי במתני' הוא כפר"ת, וכ"מ בסה"ת וסמ"ג וש"פ לדינא כפר"ת, וע"כ מבואר מזה דלדעת תו' בסיס למקצת שבת אפשר לנער, ואין להעמיד סתמות דברי תו' מ"ד ב' דלא כדבריהם נ"א א' קכ"ג א', [ודברי תו' ביצה ב' א' שכ' לפר"ת כו' ועוד כו' י"ל שכ"כ לפר"י ובאמת לפרש"י יש לפרש דשליפי זוטרי ג"כ דמו לגזיזין שע"ג קדירה, אם לא נחלק בין שבת לע"ש].

קצרון ש"ד, לא שייך להקשות לשיטת תו' משליפי זוטרי, דמתפרש כמו נוער את הכיסוי, לפרש"י כדאית ל', ולפר"ת [וה"ה לפר"י] כדאית ל', והא דמעות שע"ג מטה, מיירי לפר"ת באופן שצריך להגביה כדי לנער, וכדמיישב הסוגיא נ"א א', ולפ"ז דעת תו' דהמניח בין בשבת בין בע"ש ע"מ לסלק, אין דינו כשכח, דכיון שהניח במתכוין לא שרינן ל' שום טלטול [אפי' לצורך ניעור או לצורך מקומו], כי אם ניעור, או

חפץ שיהא כל השבת כ"ז שאינו יכול לסלקו בעצמו בהיתר, הו"ל בסיס, ובאמת דעדיפא מינה יש ללמוד מנר וכמ"ש הרשב"א ריש ביצה, דכיון שאין בידו לסלק השלהבת אע"פ שיודע שיכבה באמצע השבת, חשיב מניח, דלשעה שהנר דולק הו"ל בסיס במוחלט, ומיגו דאתקצאי, ורק כשיכול להסירן כל שעה וגם דעתו להסיר לא הוי בסיס, ולפ"ז ניהא בפשיטות הא דמעות שע"ג המטה משוו לה בסיס אע"פ שדעתו להסירם ע"י הגוי, דכיון שאינו יכול להסירן ע"י ניעור הו"ל כנר שהודלק בשבת, דלמ"ד יש מוקצה לח"ש, אסור אף לאחר שכבה, וכ"כ הרשב"א שם דבמוכני מיירי באין דעתו לנער, אבל נותן דעתו שיסתלק משם עיי"ש, ולמש"כ לעיל ס"ב סק"ה דבנר הדולק אפי' שוכח הוה בסיס, כגון שרצה לכבותו קודם שבת, דכיון שהבסיס מוחלט במציאות לא בעינן דעתו לכך, לפ"ז ל"ק לפרתו' דלא מהני דעתו ליטלו בשל אלא לשווייה כשוכח לענין בסיס, אבל היכא דשוכח לא מהני, אף דעתו ליטלו בשבת לא מהני, אבל באמת הכל הולך אל מקום אחד דכללא דמילתא כל שהבסיס מוחלט דבטל היכנו משאר דברים בשעה שהוא בסיס, הו"ל מוקצה בשעה זו, ובכלל זה נר מפני שאסור לנער, ומוכני ומטה ושמן ודלף מפני שא"א לנער במציעות, והרי טלטול אסור במניח אפי' לצורך סילוק המוקצה, והצד השווה שבהן שבשעה שהם בסיס הרי הבסיס שלהם

מטה ומוכני שייך לדין ג' וב'. – קורה שנשברה בדרפי, שייך לדין א'.

לפי משנ"ת אין ראי' משמן ודלף דיש דין בסיס גם באמצע שבת, לענין שלא יוכל לנער במניח לכל השבת, כמו בע"ש, דאף אם אינם נעשים בסיס, איכא ביטול כלי מהיכנו, שהרי אינו יכול לסלק המוקצה ע"י ניעור בעלמא, וטפי מניעור לא שרינן במניח, אבל מההיא דכופין את הסל, איכא ראי', דלא בעינן טלטול בשביל לסלק האפרוחין, ומ"מ למ"ד יש מוקצה לח"ש הוה מוקצה, ואף למ"ד אין מוקצה לח"ש, לא שרינן אלא לאחר שירדו, אבל ניעור הסל לא דהיינו דקתני אסור, לטלטלו בעודן עליו כ"נ לדעת תו', והיינו מפני שהקצה הסל לצרכן לכל השבת, וכך מתפרש הא דבעודן עליו כל ביהש"מ הו"ל בסיס, דאל"כ אינו נעשה בסיס לדעת ר"ת, ולא ניחא להו לתו' לדחוקי למ"ד יש מוקצה לח"ש, דמיירי בלא הקצה לצרכן לכל השבת, מדפריך הכא תלמודא בפשיטות דהו"ל ביטול כלי מהיכנו ומשמע דפשיטא לי' דמתני' אפי' בהקצהו מיירי.

ועוד ראי' מקינה של תרנגולין מ"ה ב' דפשט לי' ר"י דכיון שעשוי רק לתרנגולין הו"ל כמניח, ואסור לנער כמ"ש תו' שם, והתם מיירי במת האפרוח בשבת, דהא מיייתנין עלה מבע"ח שמתו, וע"כ מיירי שלא הי' בסיס מחיים דא"כ ה"ל מניח ממש ומיירי כגון שלא הי' ביהש"מ, או שהפריחו בינתיים, וש"מ דאף במניח בשבת הו"ל בסיס, ואסור

טמ"ה לראב"ת, וכדבריהם קכ"ג א', דרק בעצמות וקליפין הקלו לסלק הטבלא כולה, מפני שא"א לו שלא יניח עיי"ש, [ומהראשונים ז"ל בסוגיא קנ"ד ב' ליכא ראי' דפליגי ע"ז דהא מיירי בגונא דאפשר בניעור].

העולה לדינא לפרתו' א. כל מניח במזיד שרינן לי' ניעור או טמ"ה, בין הניח בע"ש בין בשבת.

ב. בד"א בהניח ע"מ ליטלו, אבל הניח ע"ד שיתקיים כן כל השבת בין בע"ש בין בשבת, הו"ל בסיס ואפי' ניעור אסור.

ג. ואם הניח באופן שא"א לנער או לסלקו ע"י טמ"ה, אפי' חשב לסלקו, י"ל דהוה בסיס, שהרי יודע שלא יוכל לסלקו בהיתר, ואם יודע שישתלק אחר כך בהיתר אבל בשעה שהוא עליו אין לו אפשרות לטלטלו, כתב הרשב"א דאסור לפי' תו' דהיינו טעמא דנר, ועי' לעיל.

ד. ואם אירע שנסתלק האיסור, כגון ע"י גוי, בזה יש חילוק אם הונח בע"ש דאמרי' מיגו דאיתקצאי, לבין הונח בשבת דאין מוקצה לח"ש, וחזר הבסיס להיתרו.

ה. בשוכח דוקא שרינן לצורך גומ"ק טלטול גמור.

ו. עצמות וקליפין הקלו בהם בשוכח כיון שא"א בע"א. – כלי תחת הנר לקבל שמן, ודלף וניצוצות, שייך לדין ג' וב'. – אבן שע"פ חבית, וגזיזין שע"ג קדירה, ושליפי זוטרי, שייך לדין א. –

דעתו ליטלו בשבת, כיון דהוה עלי' ביהש"מ, ע"כ מבואר בגמ' דבשבת לא הוה בסיס כדחזינן בשליפי זוטרי, אלא שאנו צריכין לחלק דרק לענין זה חמיר ביהש"מ מאמצע השבת, דבשבת מהני דעתו להסיר המוקצה, אבל אם נתכוין להניחו כל השבת, הוה בסיס גם בשבת, והדבר צריך ראי' מכרחת לחדש כן, מיהו הרז"ה גופי' הזכיר ג"כ דהנחה לשעה לא משוי לי' בסיס אפי' ביהש"מ, ולפ"ד אין ראי' לחלק בין שבת לע"ש, וכמשנ"ת לעיל סק"ח לדעת תו'.

ובר"ן אמנם מבואר דבשבת אזלינן בתר דעתו, שכ' גבי שליפי זוטרי וא"ת והיכי שרי למישמטינהו והלא מדעת הניחין וקי"ל דבמניח נעשה בסיס לדבר האסור י"ל דלא מיקרי מניח אלא בשהניחה ע"ד שיעמוד שם כו', וגבי הטמנה כתב תירוצ' הרז"ה, ולא כתב דכיון שדעתו ליטלה לא הוה בסיס, וש"מ דמחלק בין ביהש"מ לשבת, וכן במואר בדבריו קמ"ג א' דמניח בשבת נמי חשיב בסיס, וכן בדבריו מ"ד ב' מ"ה ב' עי' חידושים ע"ש ריטב"א, מיהו עדיין יש מקום לומר דהר"ן מחלק בין שליפי זוטרי להטמנה דקדירה, וס"ל דשליפי זוטרי אפי' ביהש"מ לאו משווי לי' בסיס, [וכן עצמות וקליפין כמ"ש הרשב"א ריש ביצה], אבל הטמנה נהי דלאו לכל השבת הונחה, מ"מ יש כאן צורך לזמן מסוים שתהא הקדירה בסיס, ולפ"ז לא מחלק הר"ן בין שבת לע"ש, אבל מפשטות דבריו שכ' דהו"מ לשנויי

לנער, כן הוכיח אאמו"ר שליט"א וא"נ מביצה דמוקי בסמוך מהתם נמי כנולדה בשבת, [כן הוכיח מרן זללה"ה סמ"ח סק"ח ע"ש], מיהו למסקנא בביצת אפרוח לכאן איכא לאוקומה בהיתה מע"ש, אבל עכ"פ חזינן מסוגית הגמ' דשייך מהוי בסיס בשבת, ולדעת תו' הי' אפשר לדחות דמיירי בא"א לנער אלא ע"י שיגביה קצת, אבל אם הי' אפשר בניעור הוה שרי, אבל אין נראה כן, וגם לדעת ש"פ אכתי יכול להגביה ולנער, א"ו כיון דהוי בסיס, אינו יכול לנער כלל, וש"מ דיש בסיס באמצע שבת, (ודוחק לומר דכיון שמיוחד לתרגולין הו"ל כעשאו מע"ש, דהא קודם שנולדה הביצה הוה שריא בטלטול), - [ומ"ש עוד מרן זללה"ה שם משוירי כוסות דהתם הרי שהונחו בשבת לכאן זה יש להקשות לכו"ע שהרי אין דעתו להניחם שם כל השבת שו"ר שכ"כ מרן זללה"ה סמ"ז סק"ח עיי"ש, ובפשוטו הטעם שאסור לגרום טלטול מוקצה שאינו יכול לנער השוירין, ולדעת תו' י"ל דאסור הטלטול דהא הו"ל מניח, ועוד צ"ע בזה].

ואמנם כן הדברים לשיטת תו' דאזלינן בתר דעתו, אבל אם נימא דבע"ש לא מהני דעתו לסלק, ובשבת אזלינן בתר דעתו, בזה הדברים צריכין יישוב.

ט דעת הרז"ה דבשבת לא הוי בסיס אפי' הניחו מדעת ע"מ שישאר שם כל השבת, ובאמת להפוסקים דלא הני

אותה כלל משמע, וש"מ דר"ש נמי אית לי' בסיס במניח, אף באופן שאין איסור בניעור, [ולאו דוקא בנר], וכ"ה פשטות הדברים דמתני' דאבן שע"פ החבית ומעות שעל הכר אתיא אף כר"ש, [ואמנם יש לפלפל דבאמת לר"ש נייעור שרי, ור' יוחנן כר"ש, ומש"ה פרש"י קכ"ה ב' דהקו' רק ממגביהה למקו"א, משא"כ בדרכ קמ"ב ב' דכר"י ס"ל, ומש"ה פריך מ"ז ב' לר"י מדידי' אדידי' דלא שמעינן דינא אליבא דר"ש, ומעות שעל הכר לר"י מיירי אף במניח, ורק לצורך מקומו בעינן לאוקומה בשוכח, ואין כ"ז אמת], ולפ"ז צריך להבין מ"ש ביהש"מ מאמצע השבת, מיהו באמת לאו קו' היא מדר"ש, דאף לדידי' איכא מיגו דאתקצאי בקערה, ואילו בהדליק בשבת וכבה, אפי' בקערה שרי, וש"מ דאף לר"ש איכא מיגו דאיתקצאי ביהש"מ, וכיון שכן שפיר מובן נמי הא דאסר טפי לנער בביהש"מ אבל אכתי עיקר מקור הדברים צריך יישוב.

ואפשר דכשעושה בסיס בשבת אין ע"ז שם מוקצה כלל, אלא זהו שימוש לצרכי האדם, ומה שנשתמש בו לצורך המוקצה, אינו גורם לחשבו כמוקצה, דהא מ"מ האדם משתמש בו ולא מקצהו, מיהו אם החליטו שלא יוכל להשתמש בו יותר, יש בזה משום הקצאה מכאן ולהבא, ואע"פ שפעולה זו בעצמה חשובה שימוש ולא הקצאה אבל כשלא נשתמש בזה בשבת, אזלינן בתר המצב הקיים, והרי הוא בסיס המשמש את המוקצה, וביאור הדברים דיש חילוק

בניצוצות ודלף שדעתו לנער ולא להניח כל השבת, משמע דבשבת כל שדעתו לנער לא הוה בסיס, דשמן ודלף מיהא חפץ הוא שיתקבלו בכלי לזמן, ולא דמי לשליפי שרוצה רק למנוע החבטה, משמע דמחלק בין ביהש"מ לשבת, וכמ"ק דעתו ז"ל מכופין את הסל שכ' דהוה רק ביטול לשעה, ואם איתא דבעינן דעתו לכל השבת, א"כ מ"ט עודן עליו ביהש"מ הו"ל בסיס, א"ו ביהש"מ הוה בסיס בכל ענין.

וברשב"א הדבר מפורש דיש חילוק בין ביהש"מ לאמצע שבת, עי' בדבריו קמ"ג א' שחילק בין מעות שע"ג מיטה לההיא דאגב לקנא וככר, דהתם הוו בין השמשות, [לכאור' תמוה דבהדיא מחלקינן בזה בגמ' דהיינו בלא היו ביהש"מ, וצ"ע], א"נ שהניחם ע"ד שיהיו כל השבת, וכ"כ בהדיא לעיל מיני' גבי מסלק את הטבלא דכיון דבאמצע שבת הוא ודעתו לסלק לא הוי בסיס, ומשמע מזה דבביהש"מ אף בטבלא הוה בסיס, [וערשב"א ריש ביצה דל"מ כן], ועכ"פ מבואר בדבריו דביהש"מ לא מהני דעתו, וכ"נ דעתו ז"ל בריש ביצה, ומ"מ באמצע השבת אזלינן בתר דעתו, והדבר צריך יישוב בסברא.

וביותר יש לדקדק למ"ש הראשונים ז"ל דלר"ש ג"כ אסור לנער מעות שע"ג מוכני, ואע"ג דלית לי' מיגו דאתקצאי, ד"מ בשעה שהוא בסיס הו"ל מוקצה ואסור לנער, ובאמת כ"מ במתני' דמוכני למ"ש הראשונים ז"ל דאין גוררין

בין מוקצה שבגופו, למוקצה דבסיס, דמוקצה שבגופו זו מציאות, אבל מוקצה דבסיס הוא רק בצירוף דעתו, כדחזינן דבשוכח לא הוה בסיס, ולכן בשבת כיון שפעולה זו היא שימוש, וגם דעתו לשמש בו אח"כ, (ע"י נייעור), א"כ אין כאן הקצאה כלל, אבל שהבסיס משמש את המוקצה קודם שבת, זה לא חשיב שימוש של שבת, אולם שימוש למוקצה הוא, ונמצא שבשעת שימוש זה הרי הוא מוקצה מדעתו.

מיהו בדעת הרמב"ן צ"ע, דאמנם בדף קמ"ג א' כתב דטעמא דלא הוי בסיס משום דעיקרו ע"מ לזורקן, ומשמע דאי לאו הכי הו"ל בסיס אפי' בשבת, אבל אפשר שכ' טעם זה לעצמות וקליפין שהיו ביהש"מ, מיהו ע"כ דמתני' בעצמות דנולד דאי לאו הכי אף לר"י שרי, וא"כ הו"ל דלא הוי בסיס במניח בשבת, וש"מ דס"ל דאף בשבת נעשה בסיס, אבל קשה א"כ למה נדחק במטה שיש עלי' מעות דאסור לטלטלה דקאמר היינו בלא נייעור, הא מיתוקמא שפיר בהניח ע"מ שלא ליטלן, וכמו שאמנם תירץ הרשב"א, ואפשר דמשמע לי' שבכל ענין שיש עליו מעות אסור לטלטלה, דאי משכח"ל גם ביש עלי' מעות דמותר לטלטלה, אמאי מסיים דוקא באין עלי' מעות, א"נ כיון דמיירי ביושב ומצפה, אין לחשבו כמניח לכל השבת, ברם מלשון הרמב"ן בסוגיא קנ"ד ב' לא משמע דלפי האמת אסור לנער כלי שנתנו לקבל שמן ודלף

וניצוצות, אלא שאין דעתו לנער, ולכך חשיב ביטול כ"מ, שכ' וז"ל דבשליפי זוטרי נמי יש משום ביטול כ"מ, ואע"פ שאפשר לו לנער, הרי דעתו להניחן שם כל שעה והו"ל ככלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה וכלי תחת הנר לקבל ניצוצות דאמרי בפ' כירה שאסורים משום ביטול כ"מ, ואע"פ שאפשר לנער, וסתמות הלשון משמע דאע"פ שדעתו להניחן עדיין אפשר לנער, ומ"מ חשיב ביטול כ"מ, כיון שאין דעתו לנער, דאם ע"י שאין דעתו לנער נתבטל מהיכנו לגמרי ששוב אינו יכול לנער, א"כ הו"ל ביטול לעולם, אבל לדעת הרשב"א והר"ן טעמא דחשיב ביטול כ"מ הוא מפני שע"י החליט כן בדעתו תו לא מצי לנער דהא הו"ל בסיס, ובשליפי זוטרי דעתו לנער, ולכך לא הוי בסיס, שו"ר דלדעת הרשב"א והר"ן דביטול לשעה אסור מפרשינן נמי הא דדלף וניצוצות בדעתו לנער, ומ"מ אסור, ולפ"ז באמת שרי לנער וא"כ אין ראי' מלשון הרמב"ן.

ועדיין לא נתחוורו לנו הדברים דלא מסתבר לומר שאם יחליט שלא ינער השליפי זוטרי מעל הכו"כ יחשבו בסיס, ואמנם צ"ל דסתמא דמילתא כיון שאין לו צורך בכך, אינו מחליט כן [ולשון הרמב"ן בזה שדעתו ליטלן משום מיד, ואפשר דר"ל דסתמא אסר בעשית אפי' בשדעתו כן], אבל יותר נראה דהחלטה שלא לצורך לא משוי לי' מוקצה, וכן בקורה שנשברה קתני סתמא דסומכין אותה בספסל, אע"פ שבדרך

דס"ל יש מוקצה לח"ש וכמ"ש תו', וכיון שנעשה בסיס שוב אינו נותר, וש"מ דגם באמצע שבת נעשה בסיס, וכן מהא דאסור לטלטלו בעודן עליו, נמי משמע דאסור לטלטלו כלל אפי' לצורך גומ"ק, דסתמא דמילתא אטלטול הסל קאי, וקאמר אסור, מיהו הראשונים ז"ל קמ"ג א' לא חששו לזה ופירשו ההיא דמטה ביש עליו מעות אסור לטלטל, דהיינו שצריך לנער, אבל אם א"א לנער שרי לצו"ג וכן לצורך מקומה אפי' אפשר לנער, כ"ז כתב אאמו"ר שליט"א להוכיח דנעשה בסיס באמצע שבת ועיי"ש עוד בזה.

והנה בהא דקאמר קסבר מותר לטלטלו, יש לדקדק א"כ מאי פריך מברייתא דאסור לטלטלו, הא מעיקרא נמי ידע דאיכא מאן דאסר, וי"ל דבהאי ברייתא נמי קתני ברישא כופין את הסל, [וכ"ה בתוספתא], ומש"ה פריך כיון דאסור לטלטלו מ"ט כופין, מיהו ברייתא דקתני אע"פ שאין עודן עליו, ע"כ לאו אמתני' דכופין קיימא, דהא מוקמינן לה בהיו עליו כל ביהש"מ, וא"כ מאי פריך מינה, מיהו י"ל דלא ניחא לי' לאוקמי דאיכא תנא דסבר יש מוקצה לח"ש, אבל מ"מ שפיר קאמר אתנא דמתני' קסבר מותר כו, ברם לכאור' הי' נראה [מסתמות הדברים שלא הוזכר מוקצה לח"ש בשמעתין וגבי מטה (וקורה) ושליפי (זוטרי ונר)], דכל הנדון דמוקצה לח"ש הוא במוקצה מחמת עצמו, אבל בבסיס לדבר האסור לא אלים מוקצה ידי', ולפ"ז ע"כ דלכו"ע באין עודן עליו מותר

הרגיל אין דעתו להסיר הספסל אפי' ברפוי, מיהו אפשר דברפוי אפי' הי' מונח ביהש"מ לא נעשה בסיס, שהוא רק מסייע, ואין הקורה נסמכת עליו ליחשב בסיס, [א"נ כמש"כ סק"א דסמיכת הקורה אינה מונעת שימושים אחרים], וגם בסברא הדבר צריך יישוב מ"ש שבת מביהש"מ, ואי משום דבשבת חשיב שימוש וכמש"כ לעיל, מנלן דלכל השבת לא חשבינן לי' שימוש.

ולכאור' נראה דנר שהודלק בשבת, ג"כ נעשה בסיס, דאם יש לדון בבסיס דשבת, היינו רק בבסיס דבעינן דעתו, אבל בנר דאפי' שוכח נעשה בסיס, וכמש"כ לעיל ס"ב סק מפני שזו מציאות של בסיס, ה"ה בשבת, (ויהא שייך רק לנדון של מוקצה לח"ש), וכ"מ בשו"ע סי' רע"ט ס"ה עיי"ש, ולפ"ז נראה דה"ה קינה של תרנגולין מ"ה ב', דכיון שבייחוד לחוד אסורה לר"י, בשעת השימוש אסורה אף לר"ש, דכיון שעשוי רק לתרנגולין, הו"ל בסיס במציאות כנר, ולפ"ז אין ראי' מהתם לכל בסיס שיהא בסיס בשבת, אלא רק באותן בסיסין דלר' יהודה הוו מוקצה בלא הנחת המוקצה עליהן, לר"ש הוו מוקצה בזמן הנחתן, וא"צ לזה דעת לא בע"ש ולא בשבת, [וערמב"ן מ"ד ב' שדימה קינה של תרנגולין לנר], שו"ר שגם מרן זללה"ה כ' עד"ז ליישב דעת הרז"ה.

עוד יש לבאר בההיא דכופין את הסל, דאמרי' בגמ' קסבר מותר לטלטלו, ומשמע דאיכא מ"ד אסור לטלטלו וע"כ

לטלטלו, וכן צ"ל למ"ש תו' דאין מוקצה לח"ש אלא באיסור אכילה.

ואפשר דהא דקאמר קסבר היינו דלית ב' משום מוקצה מחמת מיאוס, דאיכא ברייתא בירו' עלו מאליהן אסור לטלטלן ומוקי לה במאוס, ולע"כ שם, וקאמר דתנא דידן סבר מותר לטלטלו, ואפי' אם לכו"ע לא חשיב ממ"מ, מ"מ שפיר קאמר קסבר, דזה נלמד משריותא דמתני', ואפשר דקסבר ארב יוסף קאי, ועדיין צ"ע.

ובהא דקתני אסור לטלטלו אפשר לומר דדינא אשמועינן, ובאמת אפי' לצורך גומ"ק אסור, דנהי דשרינן להניח הסל לפני האפרוחין, אבל אסור לטלטלו בעודן עליו, דאין לגרום בידים היתר טלטול האפרוחין, וכענין שפירשנו לעיל ס"ב סק דהיינו טעמא דאין מזמנין את הגוי, אע"פ שמותר לטלטל השיוורי כוסות לצורך גומ"ק, דלא שרינן להכניס מוקצה לתוך היתר, ולטלטלו אגב ההיתר, והיינו דקאמר תנא דברייתא דנהי דכופין, אבל אסור לטלטלו בעודן עליו כלל, וקצת משמע כן מדסתים אסור לטלטלו, אע"פ שאם כפאו על דעת ליטלו לא הוה בסיס לכו"ע, מיהו אפשר דמדקאמר כדי שיעלו וירדו משמע שמניחו בקביעות ולא לצורך עליי' או ירידה, [וק"ק ברשב"א ור"ן שכ' דהוה פסידא, דהא שירדו נמי קתני], ולפ"ד אין ראי' מהברייתא דנעשה בסיס באמצע השבת.

ולהאמור מצינן למימר דלא נעשה בסיס בשבת בדבר שבעינן דעתו, דכל שנתנו בשבת אינו נעשה כמיוחד לאיסור, עכ"פ כשיכול לנער, (ועי' קכ"ד ב' מתקיף לה ר"פ), מיהו אף לפ"ז אפשר דלצורך גומ"ק אסור, דלא אשכחן שריותא דלצורך גומ"ק אלא בדבר שאינו בסיס, דבזה חשבינן עיקר הטלטול בהיתר, והאיסור כנמשך עמו, אבל בדבר שכיו"ב ביהש"מ הוה בסיס, ורק מפני שנתנו בשבת לא חשבינן לי' מוקצה, בזה אפשר דמ"מ אין ההיתר כדבר אחר לגבי האיסור, דנימא שאין טלטלו מתייחס לאיסור, דכיון שהוא בסיסו הו"ל כידו, ואין להתיר לצורך גומ"ק, ולפ"ז יש לקיים משמעות הרמב"ן דניעור מיהא שרי, [אבל לענין קרשיתו ממטה שיש עלי' מעות לא מהני תירוקן זה, דהו"ל לשנויי דהתם הוי בסיס, שרוצה שהמעות ינוחו על המטה, וצ"ל כמש"כ לעיל], מיהו הדברים סתומים דכל כי האי הו"ל לרבותנו לפרושי לן, [ולפ"ז הוה ניחא נמי הא דמשמע קמ"ב א' דכלי שהי' בו תרומה טמאה וטהורה אם הוציא את הטהורה שוב אינו יכול לטלטל את הטמאה אגב הכלי, ועי' בזה לעיל ס"ב סק], ולפ"ד ניחא דהכלי באמת הי' בסיס גם לטמאה, אלא שאינו מוקצה מפני הטהורה, הלכך לגבי טלטול הכלי עם הטמאה לחוד לא חשבינן ל' טלטול ע"י ד"א, דהכלי הוא הבסיס של הטמאה, וטפל לה, ואפשר שסברא זו יש לקיים אפי' אם לא נחלק

שינוחו ע"ג המטה, דהכי הוא סתמא דמילתא], ובכופין את הסל לפני האפרוחין היינו חידושא דברייתא דבעודן עליו כל ביהש"מ חשבינן ליה בסיס, דבשעה שהם עליו רוצה שיהא הסל בסיס להן כדי שיעלו וירדו, דהי מקום לומר שעמידתן על הסל כשליפי ע"ג כרים, שהרי אינו חפץ בשהייתן ע"ג הסל, אלא כדי שיעלו וירדו, וקמ"ל דמ"מ חפץ הוא שהסל יהא בסיס להן בגובה זה, עד שיעלו או ירדו.

ויעורי בירו' פ"ג ה"ז דקרי לבסיס דבר המיוחד לאיסור, [ואיכא למ"ד דוקא ייחדו, ולכא' פליגי אם ייחד לשבת אוסר], ופריך מאבן שע"פ חבית, ומשני בשם רב בשוכח, ולפמשנ"ת נראה דבאבן אם מנערה שוב אינה משתמרת, והי' בדעתו שתשאר ע"ג החבית עד שיטלנה ויניחנה במקום ראוי, ולכן חשיבא בסיס, אע"פ שהאבן משמשת לחבית, ולא דמי לגיזין דהטמנה, שאינו חושש בניעורם, שביסוסם ע"ג קרקע כמו ע"ג הקדירה, אבל באבן שע"פ חבית כיון שמנערה שוב אינה משתמרת, ואמנם משכח"ל אבן שאינו חושש עלי' להשליכה, ובזה באמת י"ל דדמי לעצמות וקליפין, וכ"כ הרשב"א ריש ביצה דמיירי באבן חשובה ועכ"פ סתמא מיירי באבן ולא רק בצורות דעלמא, ודעתו לקיימה, וייחד החבית שתהא האבן על גבה עד שיטלנה, ולכן לא מהני מה שהאבן משמשת לחבית, דמ"מ גם החבית משמשת לאבן, והרי לא הי' דעתו

כמש"כ לענין מניח בשבת], (שו"ר סברא עד"ז בספר מרן זללה"ה סמ"ז סק"ז).

י עכ"פ נתברר בידינו דשייך בסיס באמצע שבת, וחזר הדין עלינו להוכיח דיש חילוק איזה בסיס, ואמנם מצינו בשליפי זוטרי דיכול לנער, אבל אכתי אפשר דבזה אפי' ביהש"מ לא הוה בסיס, שאינו צריך שינוחו ע"ג הכו"כ, ולכן לא שייך לטפול הכרים למוקצה, כסברת הרז"ה בהטמנה, ולפ"ז לא נצטרך לחלק בין ביהש"מ לשבת, בלא ראי'.

ולכא' נראה דכל שרוצה שהבסיס ישמש את מה שעליו, לא מהני דעתו לנער, ורק כשבאמת אינו חושש למקום המוקצה כלל, כעצות וקליפין, לא הוה בסיס, ובזה אפי' אין דעתו לנער בשבת, כגון שמניחם סמוך לשקיעה"ח, לא הוה בסיס, דלא בעינן שבמציאות ינער, אלא שלא תהא דעתו על המוקצה שלא להשליכו, ולפ"ז ביהש"מ ואמצע שבת שוין דכל שרוצה שיתקיים הבסיס אפי' לזמן הו"ל בסיס, והא דמהני דעתו לנער היינו משום דאם דעתו לנער ע"כ שאין לו ענין שזה ישכון ע"ג הבסיס, כגון במעות ע"ג מטה לאיזה צורך הוא מניחם ע"ד לנער, וע"כ שלא הונחו שם להצניען, אלא לפי שעה כעצמות וקליפין, וכן בשליפי זוטרי, אינו צריך שיהיו הכו"כ בסיס להן, אבל בדלף ע"כ הוא רוצה שיתקבל הדלף בכלי, [מיהו קשה א"כ למה נדחק הרמב"ן במעות שע"ג המטה, ולא תירץ דהתם חפץ הוא

לנערה בשבת, (כיון ששומר עלי' כמש"כ), ונמצא שהקצה החבית עם היין שבה שתשמר האבן על גביהן, שהרי לא הי' דעתו ליטול יין בשבת, ולכן חשיבנן לי' מיוחד לאיסור.

כללא דמילתא כל המיוחד לשמש את האיסור אסור, והיינו בסיס, בין בע"ש בין באמצע שבת, כל שאין משמש את האיסור אע"פ שהאיסור מונח על גביו, מותר, ובכלל זה גיזין דהטמנה, שאין הקדירה משמשתן כלל, דאין שום חילוק אם מונחין ע"ג קרקע או ע"ג קדירה, וכן בעצמות וקליפין, ושליפי זוטרי, והיכא דמשמש את האיסור, ודעתו לנער, אם חפץ שישמשו ביהש"מ ודעתו לנער אחר"כ, לא מהני, ואם דעתו לנער מיד, י"ל דהיינו שוכח, או דלא חישב כמשמש את האיסור, שהרי אינו צריך בשימוש, אבל לא מהני החלטה לנער בדבר שזקוק לשימוש, וכ"ז צריך תלמוד.

[יא] מ"ב ב' מתני' ואם נתנו מבעו"י מותר, הקשו תו' דהול"ל אבל מבעו"י נותנין, ואפשר דיש ללמוד מזה חידוש דאם נתנו מבעו"י, ונשמט ממקומו, שרי להחזירו לתחת הנר, לרבה י"ל הטעם דחשיבא הצלה מצויה שכבר נתעסק בה מבעו"י, או דלא חשיב שמתעסק בהבאת כלי להצלה, ולא אסרו אלא הצלה ע"י כלים דאיכא למיחש להוצאה אבל כשהכלי מוכן מבעו"י לכך, לא חשיבנן לי' כמתעסק בכלים, ולרב יוסף נמי י"ל דבכה"ג ליכא משום ביטול כלי מהיכנו, כיון שמבעו"י כבר

ייחדו לכך, ואינו מבטל היכנו, ולר' יצחק ל"ק, דהא אף בשבת נותנין בצריך למקומו, הלכך לא מצי למיתני אבל מבעו"י נותנין, והא דנקט מבעו"י, י"ל דלרבותא דאין ניאותין נקטי', א"נ ה"ק אין נותנין כו' משום נטילת הכלי, אבל משום שמא יסתפק אין לחוש, דאם נתנו מבעו"י מותר, וניחא לי' טפי למינקט מבעו"י מלמינקט לצורך מקומו, דבזה החילוק מבואר, וכ"ז אם נימא דלא ס"ל דרב יוסף.

ובפשוטו נראה דרבה לית לי' דרב יוסף, וצ"ע מהא דפרכינן בעלמא בפשיטות והא קמבטל כלי מהיכנו, וכן מוכח מדר"ג קנ"ד ב' דאסור לבטל כלי מהיכנו, שהרי ציער חמורו ומת כדי שלא לבטל כלי מהיכנו, ולהרבה ראשונים היינו נמי טעמא דברייתא דאסרה טבל ועששיות, ולא אותבינן לרבה מהני, [ועי' תו"י מ"ג ב' שהק' כן], ואפשר דס"ל לרבה דשימוש בכלי לקבל שמן וביצה ודלף לא חשיב ביטול היכנו, שהרי הכלי מיועד לקבל בו, ומה שמקבל בו דבר מוקצה אינו ביטול היכנו, שלכך הי' מוכן, אבל כו"כ שמקבל עליהם שליפי וזיקי ובהמה, לכו"ע חשיב ביטול היכנו, שאינם עשויים לכך, ונמצא שביטול היכנם דשוב לא יוכל להשתמש בהם לצרכם, ולפ"ז ניחא הא דפרכינן גבי ניצוצות מ"ז ב' והא קמבטל כו' ובפשוטו משמע שזו קושיא לכו"ע, מדהדר פריך לה אמתני', וכן מדמשני רהבדר", והיינו טעמא

כו' כך כו' ואם איתא דבנתינת כלי תחת התרנגולת איכא נמי משום ביטול כ"מ, מאי כשם, לא הו"ל למיתלייה בהאי דינא, ועוד דאם תנא דמתני' בא להשמיענו הא דאין כלי ניטל, מ"ט נקט דינא' בכה"ג דבלא"ה אסור משום ביטול כ"מ, ועוד דמשני בדלף בצריך למקומו, משמע דאף בדלף שאינו ראוי שרי, וש"מ דס"ל דלא חשיב ביטול כ"מ, ומשה"ק תו' א"כ מ"ש שמן מניצוצות, י"ל דבניצוצות איצטריך ל' לאשמועינן שריותא, אבל בשמן כיון דאשמועינן דמבעו"י מותר, ולא חיישינן שמא יסתפק ממנו, ה"ה בשבת, ועוד דהתם בעי לסיומי ולא יתן לתוכו מים, וגם הכא אי הוה תני נותנין כלי תחת הנר, לא הוה שמעינן דבנתן מבעו"י, ג"כ אין נאותין ממנו, ולפמ"ש"כ לעיל נקט תנא לישנא דאם נתנוהו מבעו"י מותר, ולא קאמר אבל מבעו"י נותנין משום דבשבת נמי נותנין בצריך למקומו, והתנא בא לפרש בזה דבצריך למקומו מותר, (ולרמזו גם דלא יתן לתוכו מים אף מבעו"י), [ואפשר גם דלמאי דמשני רהבדרי' ניצוצות אין בהם ממש, לא קשיא לן איך הכלי ניטל כיון שהוא ניטל למנוע דליקה מהדברים הניטלין, [ועי' מתני' קכ"ב ב' דלפתוח את הדלת חשיב לדבר הניטל], ורק למאי דס"ד שניצוצות יש בהן ממש ונוטלו לקבל הניצוצות, חשיבא עיקר נטילתו לדבר שאינו ניטל, ולא מהני מה שיש תועלת מזה למנוע דליקה, ולפ"ז כל הני מיהו היינו מה שהקשו לרב יוסף אבל לא הקשו לר"י מכופין קערה כו',

מפני שאין כלי מיועד לקבל בו ניצוצות, ולכו"ע חשיב ביטול היכנו, (וניחא נמי דלא אתיא דר' אבהו כרב יוסף דכו"ע מודו בכופין את הסל דחשיב ביטול היכנו כיון שאינו משמש שימוש הרגיל, מיהו הא ל"ק, דבלאו דר"י נמי יש להקשות מ"ט אסור באין עודן עליו, ובאמת דר"א לא תירץ כן מכח קו' דביטול כ"מ, דהא בהאי ברייתא לא קתני דכופין באמצע שבת, מדמוקים לה בביהש"מ) ולפ"ז מדוקדק לישני' דרב יוסף דלא קאמר משום דקסבר אסור לבטל כלי מהיכנו, ומשמע דאיסור ביטול כ"מ ידוע, וס"ל לר"ח דקמבטל כו'.

ולפ"ז נחא הא דקאמר טבל מוכן הוא אצל שבת, ולר' יצחק משני בצריך למקומו, דלענין אין כלי ניטל בעינן שיהא צורך היום, וטבל אינו ראוי, אבל לענין ביטול היכנו, חשבינן ל' כמשמש בהיכנו, דהכלים מיועדים לשמש גם את הטבל, כיון ששייך בו צורך שבת, [ולפ"ז מצינן למימר דרק בכלי אמרי' טבל מוכן הוא, לגבי החידוש שחידש ר"י דאף כשמשמש שימוש הרגיל חשיב ביטול כשמשמש בו למוקצה, אמרי' דטבל מוכן הוא, אבל להניח כו"כ תחת שליפי דטבל י"ל דאסור, מיהו אין לחלק כן בלא הכרח].

ולהאמור אין ראי' מהא דפריך לר"ה קנ"ד ב' והא קמבטל כו' דאית ל' דרב יוסף, וה"נ לר' יצחק, ומיושב הוא דאמר ר"י כשם שאין נותנין

מיהו בתו' לא כ"כ, וקורה שנשברה עיקר ההתייחסות לקורה השבורה וחשיבא דבר שאינו ניטל.

ולפ"ז אין ראי' דהלכה כרב יוסף מהא דפרכינן בעלמא והא קמבטל כ"מ, ואית לן למינקט הלכתא כרבה לגבי ר"י, ולא חשיב ביטול כ"מ, אלא בדבר שאינו שימוש של הכלי, אבל כל הפוסקים נקטו דהלכה כר"י, ומתבאר מדבריהם דאין לחלק בביטול כ"מ, וכנראה טעמם מהא דפרכינן בגמ' כל הקושיות ארב יוסף, אע"ג דניצוצות וקורה וסל קשיא לכו"ע, מיהו באמת י"ל דאביי הקשה רק מטבל, דידע שינויא דרהבדר"י ודר' אבהו, אלא דסתמא דתלמודא פריך מכל הבריות לכולהו, ונפ"מ בדברינו להחמיר בהצלה שאינה מצויה, וצ"ע.

שוב נראה [בטעמא דהראשונים ז"ל לא פי' כן], דאמנם למש"כ סק"א דטעמא דביטול כלי מהיכנו הוא שאסרו לעשות הכלי מוקצה יש לחלק כמש"כ, (וכן מצאתי בריטב"א הנדמ"ח מ"ג ב' שכ' עד"ז טעמא דביטול כ"מ עיי"ש), אבל למאי דנקטו הראשונים ז"ל טעמא משום בונה וסותר, לא ס"ל לחלק בין מיוחד לכך לאינו מיוחד, מיהו אף לפי"ז שייך לקיים כן.

מ"ב ב' תוד"ה הצלה, והא דפריך לק' מכלי תחת הדלף ולא פריך ממכסין את הפירות מפני הדלף, משום דידע דאוצרות בפירות שכיחי דדלפי, אבל כלי תחת הדלף מיירי בבית.

יב [מ"ג א' קסבר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת, מהא דשרינן בעלמא ככר או תינוק למת, יש ללמוד דדוקא כלים קאמר, אבל אוכלין ניטלין אף לדבר שאינו ניטל, ור' יצחק גופי' קאמר לק' קמ"ב ב' דשכח לבינה בחצר מניח עלי' ככר או תינוק, [ברם ברשב"א ביצה ל"ו א' ל"מ כן, וערשב"א בשמעתין, וצ"ע], ועוד הביא אאמו"ר שליט"א להוכיח מהא דסכין ומדיחין את המת קנ"א א', מיהו לכאור' התם קתני בברייתא אף כלי מיקר וכלי מתכות, וע"כ לאוקומי בצריך למקומו, ולמש"כ לק' ס"ק י"ג דלעשות פעולה מחודשת לא מהני מה שנטלו לצורך מקומו ומה"ט פריך ממחצלת, ניחא דלא מהני מה שנטל לצורך מקומו להתיר סיכה והדחה, מיהו אפי' אם לא נאמר כן במחצלת, מ"מ אי לפרש סכין ומדיחין כשנטלו לצורך מקומו, דע"כ מזיז הוא את השמן והמים ממקום למקום ע"ג המת, וגם צריך ליתן מן הכלי לתוך ידו, ודוחק גדול לאוקומי סכין ומדיחין באופנים משונים, [ואין לומר דבמת הקלו, כדחזינן מדרב הונא לק' ב', וע"ע מש"כ אאמו"ר שליט"א סכ"ג אמתני' שם], ונראה דמותר לטלטל הכלי עם השמן, דחשיב לצורך גופו לטלטל השמן, ואע"פ שמטרתו לצורך דבר שאינו ניטל, א"נ בכה"ג לא חשיב טלטול הכלי דבטל לשמן.

ונראה מזה דהא דאין כלי ניטל, הוא איסור טלטול הכלי, וכן יש ללמוד מהא דשרי בצריך למקומו, דאם

דאסר, דדבר שאינו ניטל לא חשיב צורך להתיר, אבל לדעת הריא"ז דשרי כוסות וקערות שלל"צ כלל, צ"ב מ"ט אסירי לדבר שאינו ניטל, וצ"ע.

ולפי מש"כ ניהא הא דאביי ורבא הניחו כלים ע"ג המוקצה קמ"ב ב', ואע"פ שאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, שהרי כבר נתבאר לעיל שם דכפא וסכינא הוו מג' כלים, וכמש"פ בפר"ח שם, וכיון דבהני לא גזרו, שפיר ניטלין לכל מילי, אבל לש"פ דכל הכלים אסירי, ע"כ מוכח מאביי ורבא דלא קיי"ל כר' יצחק, וא"צ להחמיר בזה כלל, שהרי העדיפו חומרא דאדם חשוב אע"פ שנוטלין עי"ז כלי לדבר שאינו ניטל, (ואין לומר דכיון שהיו יכולין ליטלו בלא"ה, לא חשיב דלצורכו ניטל).

והנה הרי"ף כתב להוכיח מהא דשרי ר"ה להביא כו"כ, ש"מ דלא קיי"ל כר"י, ולפמש"כ דאותן שלא היו בכלל הגזירה ניטלין לכל דבר, א"כ אף לר"י שרי להביא כו"כ, דע"כ בראשונה ג"כ התירו כו"כ, והם בכלל טלית, וכמשנ"ת כ"ז לעיל שם, ולפ"ז ל"ק דר"ה אדר"ה, דבאמת ס"ל כר"י, כדמייתי ר"ש, ואפ"ה שרי כו"כ, [ולהסוברים דאף למ"ד צעב"ח דאורייתא א"צ לפרוק המשא במקום פסידא, י"ל דחשיב שמביא הכו"כ לצורך הבהמה, דחשיבא כדבר הניטל, וכמ"ש תו' נ"ג א' ד"ה ומהו, וברשב"א ביצה ל"ו, [והטעם כתבו תו' שם כיון שיכול למשכה ולהוליכה, וצ"ב דא"כ תרנגולין נמי, ובשמעתין פריך מינייהו

הי' האיסור התעסקות בדבר שאינו ניטל, מאי מהני אם נטלו לצורך מקומו, א"ו ה"ק שאין דבר שאינו ניטל מתיר טלטול כלי לצרכו, וכ"מ בראשונים ז"ל קכ"ד א' שכ' ללמוד משמעתין דכל שנטלו לצורך מקומו שרי להניחו במקום שירצה, ואם איתא דר"י לאו מאיסור טלטול קאמר, אלא שאסר מעשה שלם לצורך המוקצה, א"כ מה ראי' מזה לדין טלטול שלל"צ, (כ"כ אאמו"ר שליט"א סי"ב ס"ק י"ב), ולכאור' קודם גזירת כלים, דהווי כלים ואוכלין שוין, אין לחדש דין מוקצה לכלים, לדבר שאינו ניטל, וע"כ דהנדרון בשירותא דגזירת כלים, וס"ל שלא התירו גזירת כלים, אלא לדבר הניטל.

ולכאור' לפ"ז ג' כלים שלא גזרו עליהם כלל, ניטלין אפי' לדבר שאינו ניטל, וכלל דמילתא כל שמותר לטלטלו אפי' שלל"צ כלל, אין לאסור בו לצורך דבר שאינו ניטל, אבל כל הכלים דבעו צורך גופו או מקומו או מחמה לצל, בהני לא מהני דבר שאינו ניטל ליחשב צורך, וד"ז יש לקיים לפמשנ"ת לעיל ס"א סק"א ו' דכוסות וקערות היו בכלל הגזירה, אלא שהיו מטלטלין אותן אגב המאכל, אבל למ"ש תו' קכ"ג ב' דכוסות וקערות וכל כלי קיבול לא גזרו עליהן, א"כ מאי פריך מניצוצות ודלף, הא מיתוקמא שפיר בכוס וקערה, וכן שמן דמתני' מ"ט אסר, וע"כ דגם הני אינן ניטלין אלא לדבר הניטל, ואע"פ שלא היו בכלל הגזירה, ולפ"ד באמת כל הכלים אסורין לטלטל שלל"צ כלל, וכמש"כ לעיל שם סק"ו, וניהא הא

לר"י, וצריך לחלק בין תרנגולין לבהמה, ועמהרש"א שם שכ' לחלק אפי' בין דיכרי לחמור, וכלשון הרשב"א הואיל ויכול למשכה באפסר, אבל הדבר צ"ע בעיקר הסברא דאין כלי ניטל, ושמא יש ליישב סוגיא נ"ג א' בצריך למקומו, אבל זה דוחק לפרש כן בדברי האמוראים, ושמא טרסקל ניטל אגב השעורין, ומרדעת ואוכף כבגדים חשיבי, שלא גזרו עליהם כלל, ואולי יש לחדש מכח זה שלא אסרו תשמיש המיוחד לכלי, דכיון שמרדעת ואוכף מותרין לצורך גומ"ק בצורך דבר הניטל, אין לאסרם בעיקר שימושן אע"פ שאינו דבר הניטל, וזו סברא בהתרת כלים, (ולפ"ז אם ייחד הכלי מע"ש ג"כ י"ל דלית בי' משום אין כלי ניטל, מתפרש מתני' דאם נתנוה מבעו"י מותר אף להחזיר וכמש"כ ס"ק י"א לרבה ור"י, ויתיישב נמי לדיכרי דר"ה מאחר שהעמיד המחצלת לצרכן, מיהו זה חידוש יותר), וצע"ע בזה], ואפשר דמה"ט לא הוכיח הרי"ף מדרב קכ"ח ב'.

ולפמש"כ דר"ה כר"י, א"כ אפשר דהלכה כר"ה דהו"ל ר"ה ור"ח הלכה כר"ה, דרבה ור"י אליבא דר"ח אמרו לשמעתייהו, אבל הלכתא כר"ש משמי' דר"ה, וגם רב אשי מתרין אליבא דר"י, ואתיא שפיר דאביי ורבא קמ"ב ב' ג"כ כר"י וכמשנ"ת.

והרמב"ן קנ"ד ב' הוכיח דר"י אף במקום הפסד מרובה אסר, מסוגיא דביצה, וכן סוגיא דשמעתין מוכחת, מחבית שנשברה, וניצוצות,

ולבנים, ודבורים, ונראה להוכיח דמאן דשרי אף בהפסד מועט שרי, דהא כדי יין וכדי שמן דביצה שם קאמר דהפסד מועט הוא ומוקי להו בטיבלא, וע"כ דברייטא קנ"ד ב' לאו משום אין כלי ניטל אסרה, ולחדש אליבא דר"ה דשרי בדליבנא, ומ"מ כדי יין לא מיירי בדטיבלא ל"מ כן, וסתמא דמילתא אין איסור ברור ניתר במקום הפסד מרובה, ורק בטירחא שייך לחלק כן, וכדפשיטא לן דאסור לבטל כ"מ במקום הפסד, ויעו' ברמב"ן שם שיצדד לפרש מימרא דר"ה בכלים דוקא, דכיון שנטלין לצורך גומ"ק, הכלי ניטל לצרכם, ולפ"ז צ"ע מאי פריך מברייטא הא טבל ועששיות אינן ניטלין לצורך גומ"ק, וצ"ל דאה"נ אלא דתלמודא לא ס"ל דר"י, ונחית רק לנדון דטרחא, וכ"כ שם הרמב"ן בעובדא דר"ג, ומבואר מזה דעכ"פ לית הלכתא כר"י, אפי' נניח דר"ה כר"י, ולפמש"כ לעיל הרי מוכח כן מדאביי ורבא קמ"ב ב', כי היכי דמוכחינן מכו"כ.

ובאמת לישנא דר"ש פוקו וא"ל לר"י כבר תרגמא ר"ה לשמעתיך כו' משמע שבא להעיר לר"י על דבריו, דאם בא לומר דר"ה נמי סבר כותי', לא הי' צריך לומר בהאי לישנא כאילו שולח להודיעו, וגם אין בדבריו חידוש דנימא שכבר קדמו ר"ה, שהרי הדבר תלוי בשיקול הדעת, ור"ח לא סבר הכי, אבל אם בא לומר דר"ה תרגם קבלתו דלאו לכל מילי אסרי', ורק למת כפי' הראב"ד ניחא, וניחא נמי דיכרי דר"ה שהביאו תו', ואפשר דאפי' למת שרי ר"ה, ורק

לענין הלכה נקטו הפוסקים דכלי ניטל אפי' לדבר שאינו ניטל, ומשמע אפי' במקום הפסד מועט, מיהו בזה יש מחמירין, ושלל במקום הפסד הא קיי"ל דאין כלי ניטל שלא לצורך כלל, אפי' לדבר הניטל, והמחמיר לעשות באופן שהטלטול לצורך דבר הניטל תע"ב, כ"כ הרשב"א, ובג' כלים וכו"כ יש מקום להקל יותר וכמשנ"ת.

יג] מ"ג א' אבל כופה עלי' כלי כו' פי' אע"פ שהיא מוקצה כופה עלי' כלי, ונחית תנא לאשמועין שריותא דהצלה בדבר שאינו ניטל, וס"ד דקמ"ל דשרי ליטול הכלי, ומשני דהחידוש בעצם הטירחא דהצלה, - (הא דקתני ולסמוך בה כרעי המטה, אפשר דאתא לאשמועין דאפי' לזקפה אסור אע"פ שאינו מזיזה לגמרי ממקומה).

בביצה ל"ו א' לא מייתי כלל הני קושיות דמצי לשנויי בהו לצורך מקומו, [עי' להלן בקושיות דמחצלת], אבל מדלף פריך, ומצינן למימר משום דאיירי בההיא מתני', א"נ בעל התלמוד מסדרו כן מפני שרוצה לישב בדלף הראוי, מיהו נראה דכיון דמוקי התם ר"י כולה מתני' בפירות הראויין, דוחק לאוקומי סיפא בצריך למקומו, דא"כ גם בכדי יין דטיבלא שרי בכה"ג, א"ו מתני' דקתני מכסין בכלים ולא קתני מכסין סתם מוכחא דשריותא דכלים נמי קמ"ל, ולכן אין להעמיד סיפא בצריך למקומו.

שם ח"ש פורסין מחצלות כו' כתבו תו' דידע המקשן דהו"מ לשנויי בצריך

עשיית מחיצה דהויא טירחא מרובה אסרי' לצורך דבר שאינו ניטל, דאל"כ למה באמת אמר ר"ה דבריו במחיצה, [וגם לשון הברייטא נמצאת מחיצה עשויה מאליה מוכח כן, דאם המחצלת בידו בדין הוא שיהא מותר לעשות מחיצה כמו בצריך למקומו, ולמה לי שתעשה מאליה, א"ו עשיית המחיצה גופה אסירא, מיהו למש"כ לק' גבי פריסת מחצלת, אין ראי' מזה], ולפ"ז ניהא נמי רבוחא דעושין בשביל חי, אע"פ שעיקר כונתו למת, אבל הערמה בטלטול כלים אפי' להצלת הכלי שרינן, כמ"ש בבעה"מ קכ"ד ב' וכ"ה בירו' וכמשנ"ת לעיל ס"א ס"ק י"א, מיהו ל"ק כ"כ דמ"מ חשיבא הערמה לגרום שיהא להם צורך, משא"כ התם דהצורך קיים, ומערימין להשתמש באלו, והרמב"ם פסק לברייטא דשילא מרי, וכ"ה בשו"ע ועכ"מ ובהגר"א דמפרש הטעם משום דאין עושין אהל עראי למת וזה ע"ד מש"כ, [וברשב"א נתקשה בזה עיי"ש], ואפשר להרמב"ם דר"ה אסר אף מחיצה כדרי', וברייטא אסרה רק אהל, וצ"ע.

משה"ק תו' למה לי חם להם מלמטה, לכאור' נראה דאם היו מביאים מטה לישב עלי', א"כ כשחם להם מלמעלה לא הי' להם לזקפה, ומוכח מזה שהם זוקפין שעושין לצורך מת, אבל אם הביאו המטות רק מפני החום, א"כ כשיזקפום והמחצלת על גביהן, שוב לא יחם להם מלמטה, ושפיר זקפי להו לצרכם, שהרי א"צ למטות כדי לישב עליהן.

למקומו, אלא שרוצה לידע אם יש לתרץ בע"א, ולכאור' הי' נראה דהא דרשינן בצריך למקומו, היינו דוקא כשאינו עושה פעולה מחודשת בכלי, וההיתר משום שבידו לבחור המקום שרוצה להניחו, אבל פריסת מחצלת אינה פעולת הנחה בלבד, אלא מעשה מחודש, ולענין זה לא מהניא נטילתו בהיתר, שפעולה זו אינה השלמת הטלטול המותר, (ומה"ט לא שרי לר"נ קמ"ו א' ערובין ל"ה א' למפסק בסכינא בשום ענין, ורק כשבא לחתוך הגורגרות דהכל מעשה אחד שרי), שו"ר שכבר כ"כ הר"ן (בחידושי הריטב"א).

שם באבנים מקורזלות כו' לכאור' החידוש אע"ג דהוה טפי עובדין דחול, (וגם אית ב' משום אהל כדלק' ב' במת, עי' ש"א ס"ו), וכן בלבנים.

ובפשוטו נראה דלא עדיפי אבנים מקורזלות ולבנים מכלי שמלאכתו לאיסור, וראי' מכאן למ"ש הרמב"ן קנ"ד ב' דאף לר"י כלי ניטל לצורך כלי שמלאכתו לאיסור, דחשיב דבר הניטל, (ודעדיפא מינה מבואר בתו' נ"ג א').

יד הגרע"א ז"ל בגליון המ"א סי' רס"ה סק"ב כתב לפרש טעמא דשרינן בשליפי זוטרי, לפרתו' מ"ד ב' דאף במניח בשבת ע"מ ליטלו חשיב בסיס, מפני שיכול להניח עליהם גם דבר המותר, והו"ל בסיס לאיסור והיתר דלא הוה מוקצה, ודבריו הם ע"פ מ"ש בהג"א מ"ב ב' דאם יש בכלי דבר היתר שאינו

יכול לנער, שרי להניחו תחת הנר, ובאמת הגרע"א ז"ל לא התיר לטלטל הכרים, רק לנער מהם המוקצה עם ההיתר, ולפ"ז ניחא הא דבשליפי רברבי אסור, אע"פ שיכול להניח עליהם דבר היתר, דלא שרינן לגרום טלטול המוקצה ע"י הנחת דבר היתר, אבל בדברי ההג"א צ"ע דאין לגרום לכתחלה שיצטרך לטלטל המוקצה, דהא מצרכינן לכתחלה ניעור או ליטול ההיתר בידו, וכ"ש שאסור להניחו לכתחלה, [ולעיל ס"ב סק נתבאר דהיינו טעמא דאין מזמנין גוי ביצה כ"א ב'], מיהו משליפי רברבי ל"ק, דלא משכח"ל בקל שיהא מונח היתר שלא יוכל לנער, דאם הניחו אחר השליפי, הרי יכול להסירו, ואם הי' מונח תחלה, הי' נפסד ע"י השליפי, כמו ע"י ניעור, ומשכח"ל רק באופן רחוק, [משא"כ לענין ניעור שכ' הגרע"א ז"ל, דלזה סגי בכל דבר היתר שיניח], ויש להקשות לדברי ההג"א בכל בסיס כגון כלכלה והאבן בתוכה, הרי יכול למלאותה פירות בשבת שלא ייחדה לאיסור בלבד, אלא גם לאיסור, ובשלמא אם נימא דאסור להניח בתוכה דבר היתר ע"מ לטלטלה עם המוקצה ניחא, דעכ"פ היא מיוחדת לאיסור שאינו יכול להזיזה ממקומה, אבל אם יכול להניח בתוכה גם היתר ולטלטלה אין לחשבה מוקצה מכח זה שהיא בסיס לאבן, וצ"ל דלא מהני מה שיכול להשתמש בדבר נוסף, דמ"מ השתא מיהא מיוחד לאיסור הוא, (וערש"י מ"ז א', ודברנו כלשון הירו' בזה דטעמא מפני שיחדו לאיסור), וכבר

ס"ב סק , ואם נימא דחשיב כמניח ניהא הטעם, מיהו עמש"כ לעיל סק"ט דאפשר דבכה"ג אפי' יחשב כשוכח יהא אסור לצורך גומ"ק, אבל ל"מ כן], ועי' להלן שנדון זה נוגע למעשה.

ויש לעי' כלי שהי' בסיס לאיסור והיתר, ונטל ההיתר מתוכו, אי שרי להחזירו לתוכו (או היתר אחר) כדי שיוכל לטלטל הכל לצורך מקומו, דמעיקרא הוה שרי, וא"כ אינו מחדש היתר טלטול במוקצה, או"ד כיון שכל ההיתר מפני שצריך להעביר גם ההיתר, והכא שאינו צריך, אינו רשאי לגרום צורך בידים, דהו"ל כשריותא דככר או תינוק, שלא אמרו אלא למת, מיהו הכא עדיף דהכלי באמת משמש לשניהם, וגם כונתו למקום הכלי ולא רק למקום המוקצה, (ואם החזיר ההיתר לכלי שלא ע"ד כן, ודא שפיר דמי, רק הנדון כשאינו צריך שישתמר בכלי, ונתנו רק כדי שיוכל לטלטלו), ונפ"מ למעשה בפמוטים שע"ג השולחן ונתן גם דבר היתר עמהם מע"ש, ועכשיו הסיר ההיתר, דהשתא הו"ל בסיס לאיסור כיון שאין דעתו ליטלו, אי שרי להניח דבר היתר כדי לטלטל השולחן לצורך גומ"ק, [ואין להק' לפרתו' דמניח ע"מ ליטול לא משוי' בסיס א"כ אמאי מהני היתר שדעתו ליטלו בשבת, דודאי כ"ז שהוא משמש את ההיתר אינו מיוחד לאיסור, ורק לסברת בסיס שהקצהו לכל השבת, מחלקינן בזה שאם דעתו להסירו, א"כ לא הקצהו מדעתו ופשוט], מיהו למה שצדדנו לעיל דחשיב כשוכח, כיון שאינו

תמה בד"ז אאמו"ר שליט"א בסי"א ס"ק י"ג, אלא שהק' כן ע"ד הגרע"א ז"ל, ולמש"כ הקו' רק על הג"א והט"ז, [והגרע"א ז"ל בגליון המ"א שם הק' למ"ש בהג"א מ"ש כלי תחת הנר משליפי זוטרי הרי יכול לטלטל ע"י דבר היתר, ולשיטתו ל"ק שהרי אינו רוצה לנער, ועמש"כ לעיל בשליפי רברבי, ובמש"כ אאמו"ר שליט"א שם ס"ק י"א בזה], שו"ר בראשונים ז"ל קמ"ג א' ועמש"כ בזה לק' ס"ק י"ח.

הק' אאמו"ר שליט"א בהא דאר"ח קמ"ב א' דטהורה למעלה שקיל לטהורה ושביק לטמאה, הא קא מבטל כלי מהיכנו, ותיירץ דכיון שאינו עושה מעשה בכלי גרמא כי האי שרי, א"נ כיון שהכלי כבר הי' בסיס לטמאה מע"ש והוא רק מסלק דבר המותר, ל"ד לסותר ובונה, והוכיח כתי' זה מדברי המ"א בשם מהרי"ל עיי"ש, והדברים מבוארים יותר לפמש"כ לעיל ס"ק י"א דבדבר המיוחד לאיסור ליכא משום ביטול היכנו, דזהו היכנו, וכ"ש כשבאמת הכלי שימש לטמאה ג"כ, וכ"ז אם נימא דנעשה בסיס באמצע שבת ושוב אינו יכול לטלטלו לצורך מקומו, אבל אפשר לומר דלא גרע משוכח, כיון שמעיקרא הניח איסור והיתר, ועכשיו אינו יכול להסיר האיסור, אבל הי' חפץ בכך, וא"כ לא גרע ממצות שעל הכר, [ואאמו"ר שליט"א שם סק"ד דקדק ממשמעות הגמ' דלאחר שיוציא הטהורה שוב לא יוכל לטלטל הטמאה לצו"מ, ועיי"ש מש"כ בטעמא דמילתא, ובמש"כ לעיל

נגרם ע"י תשמיש אחר, ככו"כ דזיקי ובהמה, שעיקר כונתו להנחת הזיקי והבהמה, אבל כשעיקר צורך תשמיש בטינוף הבגד, לא חשיב ביטול אלא שימוש, [שהרי יש בגדים מיועדים לכך, וכשמשתמש כן בבגד זה, לא חשיב ביטול], וכ"ז שייך רק למש"כ דיש שני דינים בביטול כ"מ, שהרי שמן וביצה ודלף בכלי ודאי חשיבי שימוש ומיועדין לכך, ומ"מ חשבינן ל' ביטול כ"מ, אלא דהתם הביטול מפני המוקצה, ועי' לעיל ס"ק י"א.

ברם לפמשנ"ת לעיל סק"א אין נראה לחדש שני עיני ביטול כ"מ, וכמש"כ שם בשם אאמו"ר שליט"א דגזירת ביטול כ"מ מעניני מוקצה הוא, דלעשות הכלי מוקצה יש לאסרו כמו טלטול מוקצה, דזה חשיב התעסקות במוקצה, ואע"פ שכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל, וביטול כ"מ אסור אף בלא טלטול כלל, מ"מ הוא מאיסור מוקצה, דאין הטעם מפני שמטלטל דבר שעתיד ליעשות מוקצה, אלא לעשות מוקצה חשיבא כהתעסקות במוקצה, ובריטב"א הנדמ"ח מ"ג א' כתב דהטעם משם עונג שבת שלא יבטל תשמישי הכלים, ונראה דגם בזה הכונה משום גזירת מוקצה, שהגבילו את האדם להשתמש רק בדברים המוכנים, ולא התירוהו להכין הבלתי מוכנים בשבת, וכנגד כן לא התירוהו לסלק המוכנים משימוש, אבל ביטול אפשרות שימוש ע"י עשיית צורך אחר, אינו בכלל האיסור, דהאיסור הוא לבטל היכנו ולעשותו מוקצה, ולפ"ז אין

חפץ שישארו ע"ג השלחן, אלא שאינו יכול להסיר, יש להתיר אפי' אין היתר עמה, מיהו אם מסיר ההיתר בזמן שהנרות דולקין צ"ע, שהיר חפץ הוא בהנחתו, והו"ל מניח, ואף משכבו אסור, דמתחלה הניח ע"ד שלא ליטל, ולפ"ז לא יוכל לטלטל השלחן שהסיר מעליו האוכלים בליל שבת קודם שכבו הנרות, אא"כ יניח עליו דבר היתר, [אם נימא דשרי לכתחלה], מיהו נראה דאם חזר והניח עליו אוכלין בשבת שחרית, חזר להיתרו, דאין מוקצה לחצי שבת, ולכן אע"פ שהסיר האוכלין, י"ל דחזר דינו כשוכח, דשוב אינו רוצה בהנחת הפמוטים ע"ג השלחן, מאחר שכבו, וכמש"כ.

טו מהא דאמרי' קנ"ד ב' מיטנפי וקמבטל כלי מהיכנו, משמע לכאור' דיש ענין ביטול כ"מ אף בלא שייכות למוקצה, ולפ"ז צריך לחדש שני עניני ביטול כ"מ, ונוכל לומר דהיינו דחידש ר"י מ"ג א', אבל ביטול במציאות כו"ע מודו, וכן בדבר קכ"ח ב' פי' הרמב"ם דהביטול משום דמיטנפי במים, [מיהו מההיא דניצוצות מ"ז ב', ל"מ כן, עי' לעיל ס"ק י"א], וכתב אאמו"ר שליט"א בהערות שם סכ"ה, דבגדים שמיוחדים להשתמש בהם שימוש דמיטנפי כגון בגדים שמלפפים בהם התינוקות ואלונטית, לא שייך לומר שמבטל היכנו, שהרי זהו היכנו, ונסתפק שם אם מותר להשתמש בבגד אחר לקנח לכלוך, דאפשר דלא אמרו קבמטל כ"מ, אלא כשלא זהו מטרת תשמישו, אלא שזה

לכך ליכא משום ביטול כ"מ, י"ל גם דהשלחן מיועד לאכילה, וג"ז מצרכי האכילה חשיב.

[יז] ביצה כ"א ב' משום שיורי כוסות, פרש"י ומטלטלן השמש להצניע הכוס, משמע דר"ל שבדרך כלל נכשלים ומטלטלין הכוס באיסור, ולכן אסור לזמנו, וצ"ע אמאי אסור לטלטלו, בשלמא לשיטת רש"י [ע"פ תו' לעיל ב' א' שבת נ"א א' מ"ד ב', ועי' לעיל סק"ח], דבסיס באמצע שבת הוה בסיס אפי' דעתו ליטלו, א"כ הוה הכוס בסיס לשיורין, אבל לדעת ש"פ [עי' להלן בדעת תו'] דבסיס ע"מ ליטלו לא הוה בסיס, א"כ מותר לטלטלו לצורך מקומו, ואם נימא דכלי קיבול המיועד לכך נעשה בסיס אפי' בשוכח, כמו שצדדנו לעיל ס"ב סק גבי כלכלה, י"ל דה"נ הו"ל בסיס במציאות, מיהו קצת דוחק לומר דהו"ל בסיס לשיורין, אפי' דעתו להדיחן, [ויש לדקק במש"פ רש"י להצניען, דלפ"ז נוכל לומר דמיירי שאין דעתו לסלקן כל השבת, אבל מה"ת ניחוש להכי, ועשו"ע סי' שכ"ג ס"ח], ואמנם באיה"נ אפשר להבין יותר, אבל תלמודא פריך א"ה דידן נמי ואילו בעצמות וקליפין פשיטא לן דלא הוה בסיס מפני שכל עיקרו נתון כדי לנערן, ושמא שיורין שאני כיון שהם שיורי כוס מלא, שהכוס הי' בסיס להן מתחילה, מיהו לדעת תו' דלא מהני דעתו אלא בדבר שיוכל לסלקו בניעור לבד, הכא נמי חשיב כמניח, כיון שא"א לנער, דלא התירו במניח אלא ניעור כמ"ש תו' שבת

מקום לאסור טינוף הכו"כ, אי לאו דמנח עלי' הזיקי והבהמה, והתם טעמא משום שלא ינער הזיקי להשתמש בכו"כ להיכנס, דשימוש זה גורם שלא יוכל להשתמש בהם, ונמצא שמבטל היכנס, לצורך שמוש המוקצה, וכמו שנתבאר בזה לעיל סק"א, [ולפ"ז אין קו' משמעתי' לפרש"י מ"ב ב' עתו' מ"ג א'].

[טז] בדין ביטול לשעה לדעת הרשב"א והר"ן לכאו' נראה דטעמא דמילתא כיון שאין החילוק אלא בדעתו, שאם יחליט להניח כן יבטל הכלי מהיכנו, ולכן לא שרו רבנן אלא בהפסד מרובה, אבל לא שייך לאסרו משום בונה וסותר או ביטול היכנו, דאין חילוק בין שימוש זה לשאר שימושים, ועי' לעיל סק"ו, ולפ"ז נראה דדבר שאין דרך להניחו לכל השבת, או שאין בו סברת בסיס כיון שעשוי להשליך, אין לאסור בו ביטול לשעה, ולפ"ז ניחא משה"ק אאמו"ר שליט"א סי"א ס"ק ט"ז מ"ט שרינן להניח עצמות וקליפין לפי שעה, הא ליכא הפס"מ, ולמש"כ ניחא כיון דעצמות וקליפין לא בעינן דעתו להשליכן דמציאותן מוכחת עליהן, וגם אפשר דאפי' יתכוין להניחם עד מוצ"ש לא תהא הטבלא בסיס, וכמ"ש הרשב"א ריש ביצה דאין להם חשיבות, וכיון שכן לא שייך בעניני ביטול כלל, ואפשר עוד דכיון שהשלחן אינו עשוי לטלטלו, ששימוש במקומו, והעצמות וקליפין אינם מונעים שימוש ממנו, לא חשיב ביטול היכנו, דבהכיננו קאי, ולמה שצדדנו לעיל ס"ק י"א דבדבר המיועד

קכ"ג א', שו"ר שכ"כ מרן זללה"ה סמ"ז סק"ח.

והנה למסקנא באמת מותר לטלטל הכוס אלא דאין עושין גרף לכתחלה, ולפ"ז אפשר לפרש דמעיקרא נמי ידע שמותר לטלטל השיורין אגב הכוס, אלא שגורם לטלטל מוקצה אגב היתר, דהא לכתחלה יש לנער המוקצה, ורק במקום שא"א או שצריך למקומו שרינן לטלטלו אגב ההיתר, וה"נ אסור לגרום לכתחלה שיצטרך לטלטל המוקצה, והא דפריך וליטלטלינהו אגב כסא, היינו דלא חשיב טלטול מוקצה כלל, כיון דבטילי אגב כסא, כדחזינן בדרכא דא"צ לנער השברי עצים אפי' לכתחלה, כיון דבטילי אגב קיטמא, וכבר נתבאר בד"ז לעיל ס"ב סק"מ וכ"מ ברמב"ן שבת מ"ז א' דא"צ לנער עיי"ש.

שם חזי לתרנגולין, לפו"ר צ"ע דהו"ל נולד ואסור ביו"ט, וצ"ע בשבת קמ"ג א' דבפשוטו משמע דפירורין שאין בהם כזית הם מוקצה לר"י מדמני להו בהדי שער של אפותי מיהו בגמ' שם קאמר רק אשער דאטיא כר"ש, וצ"ע.

שם וכי עושין גש"ר לכתחלה, בשבת קכ"ד א' קאמר דטעמא דמטלטלינן קערות אליבא דר"מ משם דהו"ל גש"ר, ולא פריך וכי עושין גש"ר לכתחלה, דזה לא חשיב עשייה לכתחלה, אלא הוא אנוס בדבר ככל גש"ר, ורק בזימון הגוי חשבינן ל' כעושה דבר מיותר, ואפשר דהיינו טעמא דמאן דשרי, דלא חשיב ל' עשיית גש"ר לכתחלה, דעצם עשיית

הגרף אינה לרצונו, ודמי לנותן גרף ועביט לעכו"ם המזומן אצלו, ולא דמי לההיא דאביי לק' ל"ו ב' ולההיא דשבת קמ"ג א' דהתם עושה מדעתו את הגרף כדי שיוכל לטלטלו, אבל הכא אינו חפץ שיהיו שיורין כלל, וגם אפשר דגרמא רחוקה כזו לא אסרינן, ונפ"מ לדינא בכוס של עכו"ם בחצר דלית ב' משום גש"ר אי שרי לטלטלו, ולפי מה שצדדנו דלעולם מותר לטלטלו, והנדון רק אי שרי לגרום כן לכתחלה, י"ל דמאן דשרי סבר דאין לאסור מה"ט, אע"פ שגורם שלא יוכל לנער המוקצה ויטלטלנו אגב ההיתר, וכבר דקדק מרן זללה"ה סמ"ח סק"ט ע"ד המג"א סי' שכ"ג סק"י עיי"ש, [ועפרש"י בשמעתין שירוי כוסות ששרה בהן פתו, ואפשר דאל"ה לא הוה חשיב גש"ר, דלא מאיס כ"כ], ואפשר דמהא דשרי בשו"ע להדיחן משמע דשריותא לאו משום גש"ר, דבמקום ההדחה לית ב' משום גש"ר והי' יכול להניחו שם, (ולא דמי לקערות שבת קכ"ד א' דמדיחן לצורך גופן).

יח קמ"ג א' מתני מעבירין מעל השלחן פירורין כו' לכאן הו"ל מחלוקת ואח"כ סתם כר"ש, וצ"ע א"כ אמאי מייתי בריש ביצה סתמא דמחתכין את הנבילה, ולא מייתי ממתני' גופה, וכן מייתי בשלהי מכילתין לר"י מדר"ג, ולא מייתי מסתמא דסיפא, ואפשר דאה"נ אלא דאי מיתניא ברישא ב"ה כר"י, הו"ל נמי סתמא, דב"ש במקום ב"ה אינה משנה, [וכמ"ש תו' חולין דלא חשיב

דוחק טובא, דליתסם בגמ' עובדי דאמוראי דמינייהו חומרא ומינייהו דלא כהלכתא, וגם נצטרך לומר דרובא כר"י, ומכל הלין טעמי נראה כפי' הרמב"ן דגרעיני דפרסייתא להסקה קיימי, וכן חזינן דשדא להו רב כ"ט א' לבוכיא, אלא שהבהמה אוכלתן מדוחק, וכיון דלא קיימי להכי הו"ל מוקצה בשבת אף לר"ש, מיהו דארמיתא שרי אף לר"י כדאמר כ"ט א'.

שם שמואל מטלטל להו כו' כבר הוכיח הרמב"ן דמניח הגרעינין ע"ג הכר, ובאמת דחוק טובא לומר שמניח ככר ולקנא דמיא ע"ג גרעינין, דא"כ יצטרך לילך עם כל גרעין, וגם אין הגרעין יכול להחזיק הפת והלקנא, ולא דמי כלל למת ולבינה, וגם ע"כ יצטרך להגביה הגרעין בידו באופן שיוכל לכוין עליו הלקנא, ולכן נראה דכו"ע מודו שנותן הגרעינין ע"ג הפת והלקנא דמיא, אלא דדעת תו' שאין לחלק בזה, דלא התירו לטלטל איסור ע"י היתר, בין אם האיסור ע"ג או תחתיו.

והנה במתני' מבואר דמוקצה ניטל ע"י הטבלא, דהא לב"ה עצמות וקליפין מוקצה נינהו וקתני מסלק את הטבלא כולה ומנערה, והיינו שמסלקה לחוץ, וכ"כ הרמב"ן, וזה מוכח שהרי עיקר הנדון איך להשליך העצמות והקליפין שלא יטנפו הבית, וגם מסלק את הטבלא מיותר אם הכונה לניעור בלבד, [וכ"נ בתשו' הרא"ש, וצ"ע בלשון הטור סי' ש"ח שהזכיר רק ניעור], ולפ"ז א"צ לומר דשמואל מודה

סתם ואח"כ מחלוקת], ויתכן דמה"ט גם לא חשיב תרי סתמי אלא דמובן דסיפא אתיא כמאן דשרי ברישא, ואי ב"ש הם המתירין ממילא מתפרש דגם הסיפא אינה משנה, ומ"מ לפי האמת אתיא מתני' למיסתם כר"ש, וכן פרש"י דסתמא היא, ואפשר דאתיא לאשמועינן דלר"י ג"ז אסור, וכדאיצטריך ל' לרב לאשמועינן לעיל כ"ט א', ונשנה במתני' כל הג' אופנים דרב שם, דשער של אפונין היינו קליפי אגוזים, [ושמא קליפין דרישא ה' יכול להתפרש דומיא דעצמות], ופירורין פחות מכזית היינו שברי כלים, א"נ י"ל דהו"מ לדחויי דבהא מודה ר"י, וברישא נפרש קליפין דומיא דעצמות, וכגון גרעינין.

שם גמ' הני גרעינין דתמרי כו' הדבר דחוק לפרושי הכא סתמא דגמ' כר"י, דהא קיימינן אמתני' דאתיא כר"ש, וקתני מפני שהוא מאכל בהמה דזה טעם להתיר רק לר"ש, וגם קיי"ל כר"ש, וא"כ לא יתכן דליסתם תלמודא דפרסייתא אסור, אי לר"ש שרי, וכן סתמא דאמוראי אית לן למינקט דאתיא כר"ש דקיי"ל כותי', ולא הו"ל לתלמודא למיסתם כולה סוגיין דלא כהלכתא, ומאי פריך וכי עושין גש"ר לכתחלה, הרי מעיקר הדין שרי ושפיר מקילינן לענין חומרא דאדם חשוב למיעבד הכי לכתחלה, וכן ר"ש דזריק להו בלישני' ולא רצה לאוחזן בידיו, דוחק לומר דאדם חשוב צריך להחמיר בכה"ג, שאין הדבר מביא את הרואים להקל במוקצה, ולומר דר"ש כר"י ולא מחומרא, ושמואל מחומרא,

גם בזה לא הוה שרי אלא מפני שטלטול הגרעינין ע"י השלחן דבר המותר הוא, וכיון שכן נמצא שלא גרם לטלטל המוקצה, ע"י הפת, דבלא"ה הי' ניטל ע"י דבר היתר, ומה לי שלחן מה לי פת.

ולפ"ד ל"ק אשמואל מככר או תינוק שהרי אינו גורם טלטול מוקצה כלל, אלא דהקו' היא אמתני' דשריא לטלטל הטבלא, ולכאור' אפשר דלא חשיב כלל שהוא מניח מוקצה ע"ג השלחן ע"מ לטלטלו, אלא כיון שזהו דרך אכילה חשבינן ל' כהונח המוקצה מעצמו ע"ג השלחן, דודאי לא גרע משוכח.

ברם מדברי הראשונים ז"ל משמע שהדבר היתר גמור כמו הנחת ככר או תינוק, דהיינו שיכול להניח מוקצה ע"ג היתר ע"מ לטלטלו, (כגון ע"י ניפוח), והא דמצרכינן ניעור היינו דשלא לצורך כלל, אין לו לטלטל המוקצה, אבל אם יש לו צורך בדבר כגון לצורך מקומו שרי, ונראה מזה דשריאותא דלצורך מקומו היינו רק מפני שיש לו צורך בדבר, (ולא משום דשאני צו"ג שבלא"ה הוא עתיד לסלק האיסור לצורך גופו ומש"ה אמרי' ל' שיסלקו מיד, דאל"כ ניכר שמטלטל לצורך האיסור, אבל בצורך מקומו אין ניכר הטלטול לצורך האיסור, שעיקר הטלטול לצורך מקומו של ההיתר והאיסור כנמשך עמו), דלא אמרו לנער אלא מפני שאין לו שום צורך בטלטול המוקצה, [אבל לפי מש"כ לעולם אין לגרום לכתחלה שיטלטל המוקצה, ורק בכה"ג שהמוקצה כבר מונח על ההיתר לא מחייבינן ל' לנער בצורך

דבמוקצה גמור אסור, ורק מפני החומרא היקל כאביי ורבא, דהא מבואר במתני' דשרי, וכן הוכיחו תו' מדרבא (לפי גרסתם), וזה דלא כמ"ש בתשו' הרא"ש בשם ר"ת דלא שרי שמואל אלא משום דבלא"ה מעיקר הדין מותר, [ובתו' לפנינו העתיקו דברי ר"ת רק על עיקר הדבר למה לא טלטלן ביד].

ויש לעי' שכח כיסו והי' עליו ככר מע"ש, אם גם זה בכלל איסור דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת, ובפשוטו נראה דאסור, לא מיבעיא אם יכול ליטול הככר לבד, דהשתא ודאי מטלטל לצורך הכיס דאסור, אלא אפי' צריך לכיס, מ"מ אם הוא באופן שאין הכלי טפילה למה שעל גביו, יש לאסור, דבהוצאה כה"ג חייב על הכיס, ולא התירו לטלטל מוקצה אע"פ שיש היתר על גביו, ולפ"ז מבואר דיש חילוק בין היתר ע"ג איסור לאיסור ע"ג היתר וכמ"ש הרמב"ן.

ולכאור' נראה דשמואל ורבה עבדו הכי מפני שלא הי' הדבר נוח לטלטל כל השלחן ולנער הגרעינין, ולכן נתנוהו על הפת שבלא"ה ינטל מן השלחן, וכן הלקנא דמיא, ולפ"ז נראה דאין חילוק בין הגבהת השלחן להגבהת הפת, דלא חשיב ע"י הפת טצדקי וע"י השלחן דרך הרגיל, אלא כשמסלקו ע"י הפת ג"כ חשיב שאין הטלטול לצורך הגרעינין שלא לצורך השלחן, א"נ כיון שבלא"ה צריך להסיר הפת חשיב כחבית לצורך מקומה דמטלטלן ועודן עליו, וכ"נ, מיהו

מודה בזה, [דכשמוין רק לצורך המוקצה גרע מככר ע"ג מת דההיתר טפל לאיסור שע"ג, כמת ע"ג מטה וכמשנ"ת לעיל ס"ב סק], אלא דס"ל שהנחת המוקצה ע"ג הפת והשלחן כדי לטלטלו, זה מחשיב הענין כטלטול לצורך המוקצה, שהרי אף בככר או תינוק מטלטל הוא גם לצורך הככר או התינוק שמכניסם מהחצר לבית, אלא שגרם צורך טלטולם בידים, וה"נ דכוותה.

ובעיקר הדברים נראה דעת הרא"ש דמיירי בנותן הגרעינין ע"ג הפת, אבל כשנותן הפת עליהן לא בטילי אגב הפת, דמ"מ צריך הוא להחזיק הגרעינין שהפת עליהן, ובכה"ג אין לחשבם כבטילין לפת, אלא דהרא"ש אינו מחלק בדין דככר או תינוק בין אם ההיתר למעלה או האיסור, וזהו שהביא בדין ה' שריותא דככר או תינוק בעצמות וקליפין אגב פת, אבל לאו למימרא דהקליפין למטה, וזה מבואר מדדימה שלחן לפת, והנה האי גונא דשלחן לדעת הרא"ש דמי לככר או תינוק, ולא דמי לחבית וכר לצורך מקומו, כיון שמניח מדעת בשבת, ולכן לא מהני בזה שריותא דכר, ורק משום דבטילי לגבי פת שרי, וכיון שכן אף שלא לצורך מקומו שרי.

ולפ"ז נראה להשוות דברי הרא"ש בפסקים ביצה שם עם דבריו בתשו', דהנה מ"ש בביצה שזורק הגרעינין לתוך הסל, אין כונתו שאח"כ מטלטל עם הסל, דבגמ' לא הוזכר סל, אלא ר"ל שמתחלה נותן הגרעינין ע"ג

מקומו], ולפ"ז מובן נמי מ"ש בהג"א מ"ב ב' דיכול להניח מוקצה בכלי שיש בו היתר, ויוכל לטלטלו, ונתקשינו בזה לעיל ס"ק י"ד היכי שרי לגרום לכתחלה טלטול המוקצה, ולפ"ז ניחא דאמנם כל כה"ג שרי, ואע"פ שגורם הדבר בידים, וצ"ע, שו"ר דז"א, דטעמא דשרי בצריך למקומו מפני שהטלטול לצורך המקום ולא לצורך המוקצה כלל, משא"כ בצורך גופו, והראשונים ז"ל מיירו בצריך למקומו, ולא מיירי בבא להצניע המוקצה ע"י הנחתו ע"ג ככר ומטה.

מדברי הרא"ש בתשובה נראה דמפרש הא דמטלטל להו אגב ריפתא דלא מיירי ברוצה לסלק גם הריפתא מן השלחן, אלא מטלטל הריפתא לצורך השלכת הגרעינין בלבד, וכ"נ מפסקיו פ"ב דביצה סט"ו שזורק הגרעינין לסל של הלחם והתם אין לו צורך בטלטול הלחם אלא כדי להשליך הגרעינין, וחוזר ומניח הסל במקומו, ואפ"ה שרי, והיינו דקשיא ל' דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת, וגם בקליפי אגוזים שע"ג השלחן מפרש הרא"ש דחשיב הטלטול לצורך המוקצה בלבד, ולכאור' נראה דכל הני חשיב כטלטול לצורך גוף השלחן והפת, שרוצה לסלק מהם הגרעינין כמו שרוצה לסלק האבן מע"פ החבית, ואינו מחויב לנער במקומו כיון דצריך למקומו, והרמב"ן ודעימי' פירשו דחשיב טלטול לצורך מקומו, דהיינו שרוצה לסלק הפת עם הגרעינין וכן הטבלא עם הגרעינין מן השלחן, אבל עכ"פ אין לחשבו כטלטול לצורך המוקצה, ואפשר דגם הרא"ש

הפת [והפת הרי מונח בסל], דבכה"ג בטלי לפת, אבל אח"כ מטלטל הפת לבדו עם הגרעינין, וע"ז כתב שאם יניח הגרעינין ע"ג השלחן ואח"כ יתן הפת ע"ג הגרעינין ויטלטל הגרעינין בכה"ג לא בטלי, ואסור דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת, ולא איירי במטלטל הסל עם הגרעינין והפת, דבכה"ג אפשר דבטלי בכל ענין, (וגרעינין לבד בסל, י"ל דגרע מגרעינין ע"ג השלחן (בלא פת) דיותר מתבטלין גרעינין שע"ג השלחן, מסל שאסף גרעינין בתוכו), קצרן של דברים סל דנקט לא עלה ולא מוריד אלא ר"ל שנותן הגרעינין מיד במקום הפת, ולא שמניח הגרעינין מטלטלן ע"י הפת, ואז מתפרש ע"כ שנותן הפת על הגרעינין שאינו יכול להגביהם להניחם על הפת.

עצם הסברא דבמקום שמתבטל המוקצה שרי אף שלא לצורך גומ"ק מבוארת גם ברמב"ן מ"ז א' גבי כנונא, וכן בשירי כוסות כמ"ש שם, ומשירי כוסות יש ללמוד דבכה"ג שרי לגרום כן לכתחלה.

יעוי' במג"א סי' ש"ח ס"ק נ"א ולכאור' תו"ד ז"ל דהרא"ש בתשו' סבר דשרי להניח פת ע"ג השלחן כדי לבטל הגרעינין, ואילו בפסקיו לא התיר ליתן פת בסל שיש בו גרעינין, דהחשיב ד"ז ג"כ כהנחת ככר או תינוק, אבל ליתן הגרעינין במקום שיתבטלו מיד, זה לא חשיב כהנחת ככר או תינוק, אבל בעיקר התירוף כונת הרא"ש בפסקיו כמ"ש בתשו' טעמא משום ביטול האיסור אגב

פת, דאל"ה הרי צריך לנער לכתחלה, ואח"כ הביא מדברי הרמב"ן והר"ן דאם אווז בהיתר ומטלטל זה אינו בכלל הא דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, ואמנם הרמב"ן והרא"ש פליגי בהא דלהרמב"ן רק לצורך מקומו שרי, ולהרא"ש בדאיכא פת המוקצה בטל ושרי בכל ענין, מ"מ יש ראי' מדבריהם לעיקר הנידון אם יש היתר דככר או תינוק אחר שהמוקצה מונח באיסור, דלדעת הרא"ש בפסקיו א"א להביא ככר למוקצה בשום ענין, ואמנם הרא"ש ג"כ מתיר להניח הגרעינין ע"ג השלחן לן לצורך מקומו, כיון שמיד בתחלה הניח הגרעינין ע"ג השלחן, ולא הביא הככר לטלטל הגרעינין, וזהו שהביא בס"ק נ"ב דברי התו' והמאור ולא הביא דברי הרמב"ן והר"ן דלדידהו לא נשנה בשמעתין היתר נוסף, אבל להרא"ש הנושא בסוגיא במטלטל לצורך השלכת הגרעינין, ואינו צריך למקום הסל, וע"כ דמדין ביטול אתינן עלה, [וכנראה דקדק המ"א מהב"י דדוקא כשיש פת על השלחן שרי, אבל אסור להניח אח"כ פת, כמשמעות הסמ"ג דרק לנער שרי, וע"ז כתב דצ"ע, מיהו עיקר דברי הב"י צ"ע דהסמ"ג אמגביהין דמתני' קאי דהיינו בידים, ולא אהגבהת השלחן, (והרי לצורך מקומו פשיטא לי' להב"י דשרי), ובאמת דברי הרא"ש משמשע דבטלין אגב השלחן לבד, דומיא דשירי כוסות, דלא איירי בדאיכא חתיכות פת הרבה ויש בהן כזית, וגם סתמא דמילתא נוטל להשליכן וא"כ ישליך הפת עמהם

מוקצה נמי לא אסרו בצורה זו שמתעסק גם בהיתר, א"נ כמו שביאר אאמו"ר שליט"א שם סק"ה דאיסור מוקצה נאמר על הגברא שלא יתעסק במוקצה, וכשעיסוקו בדבר שיש בו איסור והיתר אינו נחשב כמתעסק במוקצה, אבל אם הי' איסור חפצא לא הי' מועיל צירוף שמתעסק גם בחפצא של היתר דמ"מ מטלטל חפצא של איסור, ועכ"פ לא המציאו היתר מיוחד למת, דאם זה כמטלטל מוקצה, וכבוד המת דוחה, לא הו"ל להמציא דבר חדש, אלא לומר שכבוד המת דוחה איסור מוקצה, א"ו גם רב אשי מודה בסברת ככר או תינוק ככל אמוראי דשמעתין, אלא דס"ל שאין ללמוד ממה שהורו חכמים לעיל ל' ב' למעשה גבי מת, דאין להתיר כן בשאר מוקצה דא"כ בטלת תורת מוקצה, שיטלטלו כל המוקצים ע"י הנחת דבר היתר, וכולהו אמוראי נמי מודו שצריך להגביל ההיתר בזה, ולא ס"ל לרב אשי להתיר בשוכת, ונפ"מ שאם יצריך לטלטל מוקצה, ראוי להניח עליו ככר או תינוק דהו"ל הקל הקל תחלה.

שם אי לאו דאדם חשוב אנא כו' לכאור' נראה דאביי ורבא נמי ס"ל כרב יוסף דבשוכת התירו ככר או תינוק, וכיון שאין הדבר ידוע אי שוכת הוא, לא נפיק מיני' חורבא דיחשבו שהי' שוכת, אבל אם לא אמרו ככר או תינוק אלא למת, נפיק מיני' חורבא דילמדו ממעשיו שככר או תינוק מהני לטלטל מוקצה, ולפ"ז לדידן אין עצה לטלטל ע"י ריפתא, וצ"ע בשו"ע סי' ש"ח ס"ל שהעתיק דאדם

ול"מ כן, א"ו אף בדליכא פת קאמר, ואפשר דהסמ"ג מודה בזה, כדמשמע במתני' מסלק את הטבלא ומנער, ולא קתני מנער את הטבלא, ונקטו רק לאפוקי מגביה בידים, מיהו גם הטור העתיק רק היתר נייעור, שו"ר בבה"ל עיי"ש.

בהא דשמואל ורבה צדדנו לעיל דטעמא דלא הגביהו הטבלא או השלחן אינו משום דמחמרי, אלא דהכי הוה ניחא להו טפי, שוב נראה דמשמעות הגמ' דכולהו אמוראי הוו מחמרי שלא לטלטל הגרעינין עם השלחן, ושמא חשבי ל' קצת בסיס כיון דמניח או דחששו להניח לכתחלה ע"ג כלי, דמ"מ השלחן עשוי לשמש על גביו ונטפל למה שעליו, ולכן החמירו שמואל ורבה לטלטל ע"י אוכלין דלא חל עלייהו שם מוקצה, ואע"ג דשייך בהו בסיס כדחזינן משמן שבנר, (וכמ"ש גם הראשונים ז"ל בשמעתין), מ"מ כשמטלטל ע"י אוכלין אינן נטפלין למה שעליהן כשלחן וכלי, דמיירי שרוצה לסלק גם האוכלין מן השלחן, ולפ"ז ניחא דנקט בדרכה לקנא דמיא, אבל ריקן לא עדיף מן השלחן עצמו, שו"ר בתוספתא דרזב"א מחמיר טפי מב"ש וב"ה, (וזה כמ"ש"כ), ולפי הגרסא שלפנינו קאמר ר"י ע"ד רזב"א דאין להחמיר יותר מדאי, עי' גיטין נ"ה.

יט קמ"ב ב' ולא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, לכאור' שריותא דככר או תינוק סברא היא דחשיב שמתעסק בהיתר, דאם היתה באמת כונתו רק לתינוק בהוצאה כה"ג פטור, כיון שאינו צריך לכלי, ולכן לענין

חשוב יטלטל ע"י שינוי והיינו ככר או לקנא דמיא, וכ"כ במ"ב [ומ"ש שם דזריק בלישני' זו חומרא נוספת דלא אחמרו כולהו אמוראי כולי האי, (וגם אפשר דר"ש סבר דהוה מוקצה כר"י, וכדמשמע בתוספתא אליבא דרזב"א), ועי' לעיל ס"א ס"ק בזה], מיהו אם ניח הגרעינין על הככר זה מועיל אף לדדין דיחשבו שהי' מונח מע"ש בשוכח.

ובעיקר הא דאשכחן דאדם חשוב צריך להחמיר, לכא' נראה דהיינו דוקא בהכנסה מחצר לבית שהדבר ניכר לרבים וג"ז לאו בכל מילי, אלא בדבר שאין התירו ברור, ככיפי ובר יונה שאין עיקרן עשוי לכך, ולא ידעי אינשי שריותא דידהו, דבזה איכא למיחש שיאמרו שבמקום פסידא שרי לטלטל מוקצה, או שיבואו להרהר דמזלזלי רבנן בהכי, אבל במוקצה דגרעינין שראויין לבהמה א"צ להחמיר, דידעי כו"ע שריותא דידהו, ואמנם מהא דקאמר מנח ולא אנח, משמע שהיו רגילין לעשות כן, ומה"ט ידע רב יוסף דלא מיירי בשוכח, וא"כ דוחק לאוקומה בחצר, אבל ע"כ משמע דמשום הפסד הוו מטלטלי להו, וסתמא דמילתא בחצר הוו קיימי, (גם אפשר דמע"ש אנחו עלייהו כפא וסכין אם יצטרכו לטלטל, ומזה ידע רב יוסף דלא מיירי בשוכח), ולפ"ז אין ללמוד מדאביי ורבא לשאר מילי, מיהו לפר"ת עבד כן שמואל בגרעינין, ועמ"ב שם ס"ק קכ"ג מש"כ בטעמא דצריך להחמיר בגרעינין, ולפ"ד נמי נראה דהיינו כמש"כ דכיון שאין היתירו ברור וידוע לרבים, צריך אדם חשוב להחמיר שלא יטעו ממעשיו.

כ קמ"א א' מתני' הקש שע"ג המטה כו' בפשוטו יש לפרש רישא דומיא דסיפא שרוצה לשכב על הקש מפני רכותו, [דלא מסתבר לפרש שהקש מעכב בעדו מלישן ע"ג המטה, ומיירי כשאינו רוצה לנערו מפני שצריך למקומו, או מפני שנעשית המטה בסיס לקש, דהא בהי' עליו כר או סדין ודאי נעשה לשכב עליו], ויש לעי' א"כ הו"ל טלטול מן הצד לצורך דבר האסור, שרוצה לנענע הקש כדי לשכב עליו, ואפשר דמיירי שיש מספיק קש על כל המטה ואינו צריך לחלק הקש הצבור, אלא מנענעו כדי שלא יפריענו לשכב על הקש שמסודר ע"ג כל המטה, אבל אם יש קש רק במקו"א ורוצה לפזרו בכל המטה, י"ל דאסור, דהו"ל לצורך דבר האסור, אבל מדברי הרמב"ן במלחמות מ"ג ב' וכן מלשון הרי"ף משמע דכל טלטול לצורך תשמיש האדם שרי בטלטול מן הצד, ובכלל זה כשהטלטול לצורך שימוש האדם בקש, אע"פ שכוונתו להזיז המוקצה ולהשתמש בו, דמ"מ אין ההתעסקות לצורך המוקצה, כהצלת המת, אלא לצורך תשמישו של האדם, ולא אסרו טמ"ה לצורך שבת, וזהו שחלק הרי"ף בין מת ואבנים לאוכלין, [ערשב"א שדקדק בזה], וזהו שכ' הרמב"ן דשאני טלטול לתשמיש הצריך, [כ]נענוע הקש וכיו"ב, מ"ט האי בהיתירא טרח כו' פי' בצרכי שבת, ולפ"ז ניחא בפשיטות יותר, [שו"ר דכ"ד המ"א סי' רע"ט סק"ט וסי' רע"ו סק"י"א וסי' שי"א סק"י"ד כ"ד ונתבאר בזה לק' ס"ד סק"י"ח], ברם מדברי הר"ן

כונתו לאיסור או להיתר, ולפ"ז נחא הא דאמרי' בגמ' דכו"ע טמ"ה הוי טלטול, דכה"ג שמטלטלו בכונה אלא שהופכו ממטה למטה באמת הוי כטלטול גמור, דהכונה קובעת את המעשה, אבל בטלטול בגופו שהמעשה עצמו מן הצד בזה אף לצורך המוקצה שרי, דכונתו לא משויא לי' טלטול גמור, דסו"ס עושהו בגופו, ולפ"ז נחא משה"ק, דטלטול בגופו שריוותא דידי' משום טמ"ה, וה"ה פוגלא, ושפיר מייתי ממתני' דלא כר"נ, דאין חילוק בין גופו לידו לצורך דבר המותר, והאיסור בידו לצורך המוקצה הוא משום דלא חשיב ממש מן הצד.

ובירו' קאמר דהראשונים שאלו אי שרי לנענע דרך אצילי ידיו, ונראה מזה דלא כל טלטול שע"י גופו חשיב טלטול מן הצד, והנראה לכאור' דכל אבר שהאדם שליט לפעול בו כידי ורגליו ופיו ומטלטל בו כדרכו לא חשיבי מן הצד, דמן הצד היינו כשנראה כאילו הטלטול נעשה ממילא, אבל כשניכר שעיקרו עוסק בטלטול אסור, ואשכחן בגמ' קכ"ז א' דעושה שביל ברגליו בכניסתו ויציאתו, ומבואר דאסור להזיז ברגליו להדיא, רק דרך הילוכו, דזה לא חשיב מן הצד כלל, מיהו התם כונתו לשביל ולא למוקצה, וכן בברייתא קנ"ד ב' דמניח ראשו תחת השליף ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאליו לא שרי אלא כה"ג, דהתם נמי דרך ניעור הוא, [דאם יגביהנו על ראשו י"ל דחשיב טלטול גמור ועי' צ"ב א'], מיהו אפשר דדוקא משום דבידיו חמיר טפי

מ"ג ב' נראה דמפרש דמנענע הקש רק כדי לא יפריענו לישכב על גבי המטה, ואינו צריך לשימוש הקש כלל, ולפ"ז הו"ל דומיא דפגה וחררה, אבל הדבר צ"ע ממשמעות המשנה דמתפרש דומיא דסיפא, וכן צריך לאוקומה באינו יכול לנער, וגם סתמא דמילתא הקש שע"ג המטה עשוי לשכיבה, [מיהו לדעת הר"ן ע"כ לא מיירי בחשב, דאז שרי בטלטול, ולע"כ בזה], ואפשר דהיכא דעיקרו צריך למטה אע"פ שרוצה ליהנות גם מן הקש, חשיב לצורך דבר המותר, ולפ"ד נחא הא דקתני הקש שע"ג המטה, דע"ג קרקע באמת אסור, מיהו י"ל דלרבותא נקט דלא חשיב כייחדו במה שנתנו ע"ג מטה, ודוקא כר וסדין מהני, וגם אפשר דלא מהני כר וסדין בנתון ע"ג קרקע.

והרא"ש בפ"ג סי"ט הביא הקו' בשם הר"י, ותירץ דטלטול בגופו עדיף דלצורך דבר האסור נמי שרי, ולא נתבאר א"כ מאי מייתו בי רב דלא כר"נ ממתני', הא אינהו נמי מודו דטלטול בגופו עדיף, ור"נ מיירי בטלטול בידיו, ונראה דהרא"ש מפרש הא דטמ"ה לצורך דבר האסור אסור, אין הטעם מפני שלא התירו לטלטל המוקצה אפי' מן הצד, אלא דכל פעולה שעושה בידיו וכונתו למוקצה, לא חשיב כ"כ מן הצד, דההופך ממטה למטה אפשר לחשבו טלטול גמור, שתופס המוקצה בידו ומטלטלו, אלא שאופן הטלטול עושה בדרך ניעור, ורק כשאין כונתו למוקצה הו"ל ממש טלטול מן הצד, שאין טלטול המוקצה מתייחס למעשה שלו, וזהו החילוק בין

מספק"ל, אבל בשאר גופו אפי' ברגליו פשיטא לי' דשרי.

והנה הרמב"ן בחידושיו קנ"ד ב' השווה ההיא דמניח ראשו תחתיה למנענעו בגופו ולעושה שביל ברגליו, וכתב דבכה"ג לא גזרו בו רבנן דס"ל שלא התיירו כלום משום צעב"ח, והדר ב' ממ"ש בחידושיו קנ"א א' דטעמא משום צעב"ח, [בדפ"ח נשמט משם], והיינו לשיטתו דהא דפריך והאיכא צעב"ח היינו שיצטרך לשבור הכדים, וכמשנ"ת לעיל סק"ג והר"ן לשיטתו שם דאזיל בשיטת רש"י, ולכך נקט דטעמא משום צעב"ח, מיהו הרשב"א ס"ל כהרמב"ן ומ"מ כתב טעמא דצעב"ח, ואמנם מצינו דהתיירו ביטול כ"מ משום צעב"ח, אבל בטלטול ממש לא מצינו, אלא דאפשר דהכא לא חשיב טלטול לצורך השליף אלא לצורך הבהמה, ויש לדמות לדין דבר הניטל שכ' תו' נ"ג א' דחשיבא דבר הניטל, א"נ דעדיפא מינה כיון דשרי לטרוח במזונותי', ה"נ כשטרוח בפריקת משאה לא חשיבא התעסקות במוקצה, אלא כטמ"ה לצורך דבר המותר, ואפשר דאיסור צעב"ח גופיה מחשיב ההתעסקות שלא לצורך המוקצה, ועכ"פ זהו חידושא דברייתא דבטלטול מועט דהיינו שמסלק לצד אחד, ושלא כדרך, התיירו בכה"ג, ואפשר דכונת הרמב"ן ג"כ דוקא בכה"ג שאינו מטלטל טלטול גמור ממקום למקום, אלא מסלק לצד אחר ובגופו כקש ושביל, ועי' בסמוך.

ובאמת יש לדקדק בסוגיין דאמרי בי רב מייתו כולה מתני' לדיוקי דלא כר"נ, ולכאו' סיומא דמתני' דאם הי' מאכל בהמה וכו' מיותר, דעיקר ההוכחה מדשרינן בגופו, ונראה דמייתי סיפא דקתני מנענעו בידו להוכיח שהנענוע הזה טלטול גמור חשיב, דהא במאכל בהמה או במוכן קיימין דשרי לטלטל ביד טלטול גמור, ואם הנענוע אינו טלטול גמור, מאי מסיים דמנענע בידו, א"ו הנענוע כטלטול גמור ואפ"ה בגופו שרי, ש"מ טלטול מן הצד לא שמי' טלטול, ומבואר מזה דשריותא דמתני' מכח גופו לחוד ואין קולא בזה שמנענע ולא מטלטל ממש, [ולפ"ז אין לחלק במה שצדדנו לעיל לדעת הרמב"ן].

ולענין הלכה כתב אאמו"ר שליט"א להקל בטלטול בגופו כלאח"י, כגון דרך הילוכו ברגלו, או נענוע שע"י שכיבה, אבל לא בטלטול ברגליו כי אורחי', [ובאצילי ידיו הדבר ספק בירו'], וזה כדעת הרא"ש כיון שסתמו כן בטוש"ע, וכ"ד הרמב"ן קנ"ד ב', אע"פ שאין נראה כן בדבריו מ"ג ב', וכ"ד הרז"ה להקל בכל טמ"ה, מיהו דעת הרשב"א והר"ן להחמיר בזה, ולדידהו לא שרינן אלא כשאין כונתו לטלטול האיסור, אלא חפצו במטה ושביל, או במקום הפסד (רשב"א) וצעב"ח (ר"ן), וכן הרמב"ם פכ"א ה"י כתב טעמא דמניח ראשו תחת' משום צעב"ח, והובא בשו"ע סי' ש"ה סי"ח, וכנראה הטעם שכ' אאמו"ר שליט"א להקל משום דמידי דרבנן הוא, [ולפי מה שביארנו דעת

הרא"ש אפשר שזה מיושב יותר בסתמות הגמ' [שור"ר במ"א סי' רע"ט סק"ט ונתבאר לק' ס"ד ס"ק י"ח עיי"ש].

שור"ר בכתובות ס' א' דקאמר צנור שעלו בו קשקשין ממעכן ברגלו בצנעא מ"ט מתקן כלח"י הוא, ולכאור' הקשקשין מוקצה נינהו, וש"מ דברגלו שרי, [מעיקר הא דחשיב כלאח"י אין כ"כ ראי' דפעולת מיעוך בעיא יד ולא רגל], מיהו התם כונתו לתיקון הצינור ויש לדמותו להדחת כוסות, ואפי' ביד הוה שרי אי לאו מתקן, וצ"ע.

כא [בדין כיבוד הבית כתב הר"ן ס"פ המצניע בשם הראב"ד דלא שרי לכבוד אלא דברים הראויין למאכל בהמה, וכנראה לא חש להא דמזיו עפר כיון שאינו נתכוין ואפשר דעדיף מטמ"ה כשאינו חפץ בכך, אבל אם רוצה להזיו גם העפר באמת אסור, מיהו בשו"ע סי' של"ז הכריע להקל, ובשם הרשב"א כתבו הטעם דהוי כגש"ר, וק"ק דעל השלחן משמע דלא חשיב גרף, (בסוגיא קמ"ג א' ועיי"ש בהא דעביד להו כגש"ר כו'), וצ"ל דע"ג קרקע גרע, והרמב"ן במלחמות פ' כל הכלים כתב טעמא דגש"ר, א"נ התירו טלטול מן הצד שתהא להם דירה נאה לכבוד שבת, משמע דחשיב לי' טמ"ה לצורך המוקצה, מדלא קאמר בפשיטות דהו"ל טמ"ה לצורך דבר המותר, ואפשר משום דבית עצמו אינו חשוב דבר המותר, לכך כתב טעם זה שהקלו להחשיב נוי הבית כענין המותר, ולא חשיב כמטלטל לצורך

המוקצה, מיהו עיקר הא דחשיב לי' טלטול מן הצד צ"ב, דודאי אם מטלטל מוקצה כי אורחי' ע"י דבר אחר לא חשיבי מן הצד, דכל הפעולה מתייחסת למוקצה, והמכבדת כידא אריכתא דמיא, ולא דמי למנער את הטבלא או את המטה דלא חשיבא התעסקות במוקצה, ובאמת הרמב"ן כתב כן אעפר ובוזה ל"ק, כיון שאינו צריך לטלטול העפר, דלא מיירי במרוץ שרצונו לנקות הבית מן העפר, ולפ"ז לא שמענו לדין קליפי אגוזים, [ולא משמע דבטלי אגב ארעא, והו"ל כשיורי כוסות דשרי להדיחן ביד, דא"כ לישתרי להגביהם ביד, ואף מן השלחן, ולא קתני הכי במתני' קמ"ג א', ואע"ג דלענין לטלטל השלחן דעת הרא"ש דבטלי לגבי', ואין איסור לטלטל השלחן בלא נייעור, מ"מ כשנוטל בידים לא חשיב כמתעסק בתיקון השלחן (כמו בכוס בשעת הדחה), דשלחן עשוי להניח עליו וליטול ממנו, וההתעסקות מתייחסת למוקצה, מיהו אם יהא דבר דבוק ע"ג השלחן, כלשלושת ע"כ הכר וכיו"ב, יש לדמותו לשיורי כוסות, ועי' לעיל מש"כ בצנור שעלו בו קשקשין, שוב שמעתי מאאמו"ר שליט"א דמ"מ י"ל דכשמכבד במכבדת נראה שהעסק בתיקון הקרקע והשלחן, אבל כשנוטל ביד ההתעסקות היא במוקצה, ושמא צורת טלטול ככיבוד הבית חשיבא נמי מן הצד, דדמי קצת לנייעור, ודוחק, והט"ז סי' ש"ח ס"ק י"ח התיר לגרר מע"ג השלחן בסכין דחשיב מן הצד, וזה כמשמעות הרמב"ן, אבל הדברים צ"ת,

ע"ג השלחן, ובדיעבד אפשר דבטל לפירורין ושאר דברים הראויים למאכל בהמה, (ואפשר דחשיבי כגרף בזמננו), ולכאור' ע"ג קרקע לא עדיף מע"ג השלחן, וא"כ לא יועיל יותר אם ישליכם ע"ג קרקע, מיהו למש"כ בשם אאמו"ר שליט"א יש מקום להקל בצורת כיבוד, וצ"ע.

ע"י עירובין ל' ב' מנפח אדם בית הפרס, אי אתיא כרבנן, ש"מ דמותר להזיז עפר ע"י ניפוח, ולע"כ.

וכבר נתקשה בזה מרן זלה"ה סמ"ז ס"ק ט"ו, ועיי"ש שהק' מלשלת, ולכאור' התם דמי להדחת כוסות וכמש"כ בזה לעיל ס"ב ס"ק י"ז [ועי' בדברי מרן זלה"ה שם ס"ק ט"ז], ועכ"פ לדינא יש להחמיר שלא לכבד אלא במקום שדר שם דאיכא נמי טעמא דגרף ש"ר, מיהו אם הדברים ראויים למאכל בהמה אפשר שאין לחוש למעט עפר שנמשך עמהם, ובניעור שע"ג השלחן צ"ע אם יש להקל ע"י סכין או בגד, ולכן יש ליזהר שלא להניח דבר שאינו ראוי למאכל בהמה

סימן יח הערות לפי סדר השו"ע

סימן ש"ט ש"י

מ"ש במ"ב סק"ב דאם נפלה האבן יתן לתינוק שיגביהנה, צ"ע בזה דאפשר שלא התירו אלא כשהאבן בידו וכן בכלכלה דוקא כשהאבן בתוכה, אבל לגרום לכתחלה להכניס האבן לתוכה, (כגון ע"י ניפוח), לא שמענו להקל מיהו ע"י סי' רס"ה מ"ב סק"ו ובדברי הגרע"א ז"ל שם, ובמה שנתבאר בזה לעיל ס"ג ס"ק י"ד, וע"ע לעיל שם ס"ק י"ח בדברי הרמב"ן והרשב"א קמ"ג א' דמשמע מדבריהם דמותר לגרום כן לכתחלה.

שם בבה"ל הקיל כדעת הרמב"ן במקום געגועין, מיהו הרמב"ן שרי בזה

יהר"מ שלא נכשל בדבר הלכה.

א [שו"ע סי' ש"ט ס"א, והוא שיש לו געגועין כו', אם התינוק אינו יכול להלך וצריך להעבירו ממקום למקום. אפשר דדינו ככלכלה והאבן בתוכה, והא דאיצטריך לגעגועין היינו בתינוק שיכול להלך ברגליו, דנוטלו לטיול בעלמא, אבל כשהתינוק צריך לטלטול עצמו לא גרע מכלכלה, ואינו צריך להשליך האבן מידו, דצערא דינוקא לא גרע מהפסד דפירות המיטנפין, כדמוכחא סוגיין, שהרי אין חשש שיחלה התינוק אם ישליך האבן מידו, ואפ"ה שרי, וצ"ע בזה.

ב שם ס"ב שהרי נעשה כדופנה, במ"א סק"ג כ' דוקא הדקה, ולפ"ז צ"ע טפי גרסת הרמב"ם דהיכי סתים במתני' והאבן בתוכה על כונת הדקה, ושמא ס"ל להרמב"ם דכשנתנה בנקב עדיף והיינו הידוק ידידה, ולא דמי לקרויה דבלא הדקה אין ניכר באבן כלום, וכן באבן ע"פ החבית עשוי' לינטל בכל פעם, ואין הכנסתה לנקב קבע, וגם לא קתני שתחובה בנקב, אלא ע"פ החבית, מיהו בעיקר הדין יש לדון לאידך גיסא דאבן בכלכלה אפי' הדקה לא שויא דופן, דאין דרך כלל לעשות דופן כלכלה מאבנים, משא"כ אבן בקירויה או ע"פ החבית שלא בטלה דעתו כ"כ.

ג שם ס"ג אבל אם הם פירות שאינם נפסדים ינערם וינער גם האבן כו' בבהגר"א ציין לדברי הרמ"א סי' ש"י ס"ח דאם יכול לנער האיסור לחוד צריך לנער, והיינו כגירסא דידן ולינערינהו נעורי, ויש להוסיף דאם ע"י שישליך האבן יפלו הפירות המיטנפין, א"צ להשליך האבן דזהו גופא כניעור הכל דקאמר דא"צ במיטנפין, מיהו יש בזה חידוש דהשתא רוצה הוא בטלטול האבן, שהיא מעמדת הפירות שלא יפלו, ואפ"ה שרי אבל בדין המוזכר בשו"ע אין לו צורך באבן, אלא שאינו יכול לנערה בלא הפסד, ולפי' אחד בתו' בכה"ג שהאבן משמשת לו דופן לכלכלה, אפי' אינן מיטנפין שרי, כיון שיש לו צורך בטלטולה, א"נ בכה"ג בטלה טפי לפירות ולכלכלה, ודמי

אפי' שלא לצורך כלל, ועי' בכ"ז לעיל ס"ב ס"ק י"ג.

נמצינו למידין.

אפשר דמותר ליטול בנו והאבן בידו, לצורך גופו ומקומו, כשאינו יכול להלך ברגליו, אפי' בלא סכנת חולי, דלא גרע מכלכלה.

אם נפלה האבן מידו, צ"ע אם מותר להורידו שיחזור ויטלנה ויטלנו עמה.

הא דאסור בדינר, היינו דוקא בידו, דמצוי שתפול או שישליכנו, אבל תלוי בצוארו לא שמענו לאסור, דלא גרע מכלכלה ודינר בתוכה.

שאר מוקצה חשוב, דינו כדינר, מיהו היינו דוקא במקום שחושש להניחן ע"ג קרקע כגון בחצר שחושש שיגנבו או יפסדו, אבל בבית יש מוקצה שאינו חושש להגביהו אם יפול, ולית לן למיגזר בהכי, ונפ"מ המצוי לדיני' דרש"י באוחז בידו כדבסמוך.

בדין אם מותר לאחוז בידו ולהוליכו ברגליו עם דינר, יש לבאר דאף להאוסרין היינו דוקא כשצריך לסיוע ידו בשביל ההליכה, אבל אם אוחז בו שלא לצורך לא גרע מעומד אצלו, ובעיקר הדין כתב הבה"ל להקל במקום סכנת חולי, ולדעת הרמב"ן שרי בכל ענין, ויש להקל עכ"פ בדבר שאינו חושש כ"כ אם יפלו בבית כדלעיל דין ד'.

לשיורי כוסות, ושברי עצים דבטלי לקיטמא, וא"צ לנער.

הגרע"א ז"ל בגליון סו"ס ש"י כתב דאם ע"י הניעור יפסד המוקצה, חייב לנער, דכיון שההיתר אינו נפסד, נמצא דמה שמטלטל הוא לצורך המוקצה, והוכיח כן מהא דבתיק הספר עם הספר והמעוות צריך לנער אי לא דאדהכי והכי נפלה דליקה, ואע"פ שהמעוות יפסדו ע"י הדליקה, וכבר נתבאר לזה לעיל ס"ב סק דלא מהני טעמא דפסידא אלא היכא דהניעור גורם ההפסד, שאם לא יטלטל ולא ינער לא יפסד, דבזה נמצא שאינו מטלטל מפני הפסד המוקצה, רק שאינו מנער ולכן אין הטלטול מתייחס למוקצה, משא"כ כשההפסד יהא אף אם לא יטלטל כלל, דבזה נמצא שההפסד גורם שירצה בטלטול המוקצה עצמו, וכן דעת הב"מ סי' ש"י בתשובתו האחרונה להגרע"א ז"ל ע"ז, וכן העתיק בשעה"צ אות י"ז מהב"ח סו"ס ש"י, דאף בהפסד המוקצה א"צ לנער, [וכ"נ דעת המ"א שם שהעתיקו ועפמ"ג שם, [מיהו אפשר שנשמר והעתיקו בסתם ודוק], מיהו כונתם כמשמעות הרמב"ם דבמקום הפסד לא גזרו], וכ"כ במ"ב סי' רע"ז סוס"ק י"ח.

ולפ"ז מ"ש הרמב"ן והרשב"א קמ"ג א' דמותר להניח מוקצה ע"ג ככר או תינוק, ולטלטלו בזמן שיטלטל ההיתר לצורך מקומו, א"כ משמע דלא

הצריכו לנער אלא מפני שאין לטלטל המוקצה שלל"צ, דאם כל שכונתו למוקצה ג"כ, אסור, א"כ בדין הוא שיהא אסור לגרום כן לכתחלה, ולפ"ז אף במקום הפסד המוקצה יש להתיר, וכ"נ מדברי הרמב"ן קט"ז ב' שהק' מאי קמ"ל מתני' דמצילין תיק הספר עם הספר והמעוות, הא היינו כלכלה והאבן בתוכה דשרי, ואפי' בלא כתבי הקדש, ולכאור' קמ"ל דא"צ לנער, אבל אם במקום פסידא לעולם א"צ לנער ניחא, מיהו נראה דאין משם ראי', ואף לדעת הרמב"ן דשרי לכתחלה, מ"מ י"ל דהיינו דוקא לצורך מקומו, אבל לצורך הצלת ההיתר והאיסור אסור, דמ"מ כונתו גם לאיסור וצריך לנער, משא"כ בצריך למקומו שעיקר כונתו לצורך המקום, ולכן לא חשיב שמתעסק במוקצה, והא דשרי לגרום לכתחלה אפשר דהיינו דוקא בצורך מקומו, אבל בצריך לגוף ההיתר אפשר דאסור לגרום שההיתר יפסד ע"י נייעור, כיון שכונתו לטלטול המוקצה, משא"כ בצורך מקומו שאין הטלטול לצורך המוקצה, וניחא לפ"ז גם דבר ההג"א מ"ב ב' כיון דהתם אין לו צורך בטלטול המוקצה, רק שלא יהא ביטול כלי מהיכנו, מיהו אפשר דמאחר שיש הפסד בניעור ההיתר תו לא חשבינן ל' כמטלטל לצורך האיסור ושרי, אבל עכ"פ משום פסידא דאיסור אין להתיר, אם לא באופן שהאיסור לא הי' נפסד מעצמו, אפשר לדון להקל, כיון דאין לו צורך בטלטול המוקצה, - ומשה"ק

שם בשעה"צ אות כ', ובאמת אף בסתמא קשה לקבוע בזה, דאם יודע בעצמו ששכח ענין שבת, ואם הי' זכור הי' רוצה לסלקו, אין לדקדק מסתמו איפכא, [מיהו לדעת תו' דשוכח הקלו, שייך לחלק דבע"ש אין לתת קולא לשוכח אפי' נתכוין לסלקו שהי' לו להזהר, ודמי למניח ע"מ ליטלו, אבל לא משמע דבהכי מיירי, וגם אין לחדש כן בלא הכרח], ואפשר דכונת התה"ד כשאין רצונו שד"ז יהא בסיסו של המוקצה, אלא שנותנו לפי שעה, ובזה אמרי' דכשמניחו בע"ש יודע שבדרך כלל ימשך הלפי שעה על כניסת השבת, ולכן חשיב מניח, וזו סברא להשיב ע"ד השואל, דלא מהני אקראי כשיוודע שהאקראי ימשך בכניסת השבת.

שם בה"ל ד"ה ואם דאפי' יש בתוך החבית יין כו' כ"מ בגמ' דקאמר מאן תנא כו' לא משתקיל לי' יין כו' וע"כ מיירי בדאיכא נמי אוכל דאל"ה לא דמי כלל, וכן בברייתא דר' יוסי קתני ונוטל ממנה מה שצריך לו כו', [אלא דבזה לא אמרו לא שנו], ויעוי' מש"כ בזה לעיל ס"ב, וכבר הוזכר מזה ברשב"א נ"א א' עיי"ש.

מ"א סק"ו ול"נ פשוט כדברי השואל כו' לכאור' יש לחלק בין אם הדברים בכלי או ע"ג קרקע באופן שכל המונח בכלי מתייחס לכלי או לקרקע, לבין אם הנחת המוקצה מתייחסת להיתר ולא לכלי, כגון כלכלה מלאה פירות

הרמב"ן קט"ז ב' י"ל דהתם כיון דאדהכי והכי נפלה דליקה, א"כ הניעור הפסד לדבר ההיתר, ולפי' תו' ק"ז א' י"ל דזהו גופא החידוש דאע"פ שאין נראה חשש שתפול הדליקה אדהכי והכי, אפ"ה מותר משום חשש רחוק, ועדיין צ"ע בסוגיא.

ד שם ס"ד מ"ב ס"ק י"ז, יכול להגביהה כו' דהרי הוא רק טמ"ה כו' יעוי' משנ"ת לעיל ס"ב סק"ג ד' דהכא עדיף משאר טמ"ה כיון שהאיסור מונח ע"ג ההיתר, וחשיבי כדבר אחד, וכשמטלטל ההיתר לצורך ההיתר, חזינן האיסור כנמשך עמו, ולא חשיב שעושה פעולה עם ההיתר, לטלטל האיסור על ידו, משא"כ כשנפגש באיסור בפ"ע מן הצד, מיהו בדברי הראשונים ז"ל משמע לכאור' כמ"ש במ"ב, וכמשנ"ת שם סק"ד ועי' לק' סוסק"ו ד"ה ברם.

שם בבה"ל הביא דברי הגרע"א ז"ל דלכאור' יש להתיר לטלטל עד מקום שירצה להניח שם האבן, וכבר דקדקנו בזה לעיל ס"ב ס"ק י"ח דכ"ז שמטלטל החבית לצורכה, לא חשיב כלל כמטלטל המוקצה, ובשעה שנגמר הטלטול לצורך החבית, וממשיך הטלטול לצורך האבן, אז נחשב כאילו נטלה עכשיו לטלטלה, דהא טעמא דשרי להניח במקומו הוא מפני שזוהי השלמת המעשה שנטלו, אבל כאן חשבינן לי' כאילו עדיין לא התחיל המעשה, [וגם לא דמי לכיס שהביא הגרע"א ז"ל, דהתם כונתו להניח הכיס ג"כ, וכאן כונתו רק לאבן].

ואבן ביניהם, דאין סברא לומר שהפירות שתחת האבן הם הבסיס של האבן, כמו שאין כל פרי נחשב בסיס לזה שעל גביו, אלא הכל מתייחס לכלכלה, וה"נ בתרומה טמאה וטהורה, ובכנונא וקיטמא ושברי עצים, אבל היכא דהניח תיבה ע"ג תיבה מפני שאין לו מקום ע"ג קרקע, ודאי דחשיבא תחתונה בסיס לעליונה, אע"פ שאין לו צורך בהגבהת העליונה, דלא נחתין לדעת סיבותיו, וסו"ס רצונו שינוח המוקצה על ההיתר, מיהו נראה דזה חשיב שרצונו שיתיישב עליו בטוב, כיון שרוצה שההיתר יעמיד את האיסור.

מיהו מה דנקטו האחרונים ז"ל דלדעת המ"א אין המפה נעשית בסיס לנר כיון שאינו צריך למפה, ועיקר כונתו להעמיד ע"ג השלחן, צ"ע דסו"ס המפה מעמדת את הנר, ולכאור' הדבר מבואר בגמ' גבי טבלה ק"כ ב' דהיינו ממש מפה, שמניח דף ע"ג השלחן לאכול עליו, ועיקר כונתו להעמיד הנר בגובה ע"ג השלחן, אלא שע"כ מניחו ע"ג הטבלא, ומ"מ נעשית בסיס במניח, וגם במה שדימה הב"מ ד"ז לדברי רש"י במתני' מ"ט א' דלא חשיב הכיסוי בסיס לגיזין, כיון שאינו עשוי להעמיד את הגיזין אלא לכסות את הקדירה, וה"נ מפה, צ"ע מטבלא, ובאמת נראה דלא דמי דמפה וטבלא עשויין לשמש את האוכלין שיהיו מונחין על דבר נקי ומיוחד לאוכלין, וכיסוי אינו עשוי לשמש ע"ג אלא לכיסוי, וגם מה שנקטו

שארין לו צורך במפה לנר צ"ע, דסתמא דמילתא חפץ הוא שהכל יהא מונח ע"ג המפה, שכך נאה יותר, ברם במפה העליונה יש לדון להקל דאין לו צורך בה אלא לכסות הלחם משנה, ובשעת האכילה מקפל המפה העליונה, והי' מסלקה גם מתחת הנרות, ודמי לכיסוי קדירה ועדיף מינה, דבזה אפשר שאף התו' מודו לפרש"י, [דבאמת ר"ה"פ שם לא נקטו כטעמי' דרש"י], מיהו בסברת המ"א צ"ע אם יש לחלק בין תחתונה לעליונה דכמו שהתחתונה נחשבת בסיס לנר לפמ"ש"כ, ה"ה עליונה, מיהו היכא דנותן הלחם תחת העליונה תו לא בטלה עליונה ליחשב כיסוי לשלחן, אלא הלחם והמפה כמונחין ע"ג השלחן, ובזה יש לדמות גם העמדת הנרות על העליונה לדיני' דהמג"א, (ואפשר דבכונתו ליתן הלחם סגי אפי' לא נתן עדיין), וגם התחתונה מותרת כמ"ש במ"ב דהויא בסיס לדבר האסור והמותר, ואפשר שהי' הדבר ניכר שאין העליונה לכיסוי השלחן, שהיתה קטנה מן התחתונה (כעין הכיסוי הנהוג כיום, דבודאי לא חשיב כיסוי לשלחן).

בשעה"צ אות כ"ד הביא מדברי הפמ"ג דחלק המפה שתחת הנרות בלבד נעשה בסיס, ולא נתפרש מקור לחילוק זה, דכיון שחלק מן המפה נעשה בסיס הויא כולה מוקצה, ולא מהני מה שיכול להניח היתר כי היכי דלא מהני מה שיכול להניח היתר ע"ג החבית והטבלא, ואי משום דיכול לקפלה מה

שיודע שמצוי שיהא שם אפרוח או ביצה, חשיב כמניח מדעת, אלא אפי' דעתו בפירוש לנער משם כל מוקצה לא מהני, דעובדא דתלמודא מיירי בלא הי' בסיס ביהש"מ, ובשעה שנודע לו בשבת רוצה לנער, ואפ"ה חשבינן לי' בסיס, (ואף לדעת תו' דע"מ ליטלו לא חשיב בסיס), וטעמא דמילתא נראה דהא דבעינן מניח ולא שוכח היינו דוקא בדבר שאינו מיוחד לכך, דבזה בעינן דעתו שיחליט לייחד ההיתר לשימוש המוקצה, אבל דבר המיוחד לכך לא בעינן דעתו לשימוש בכל שעה דדמי לנר שאפי' הדליקו חבירו בע"כ או ששכח דודאי חשיב בסיס, דלא בעינן דעתו להחליט טפילות הנר ושמן ופתילה לשלהבת, וה"נ בכל דבר המיוחד לכך, ואפשר דכללא דמילתא כל שהוא מוקצה לר"י מפני הייחוד לחוד, כגון קינה ש"ת, חשיב נמי מוקצה לר"ש בשעה שהוא משמש את המוקצה, ואפי' בשוכח, [מיהו בדברים דלא הוו מוקצה לר"י, לכאור' הטעם מפני שהייחוד אינו מוחלט דאכתי דעתו גם לשימושי היתר, ולכן הני לא הוו מוקצה לר"ש ולא חשיבי נמי בסיס במציאות על כרחו, וצ"ת בזה], ועמשנ"ת בזה לעיל ס"ג סק"ח ט'.

ובחידושים ע"ש הר"ן קמ"ב א' כתב בשם הראב"ד דכלכלה והאבן בתוכה הויא בסיס אפי' בשוכח, דכיון שעשויה לקבל ותשמישה בכך טפילה היא למה שבתוכה, ונראה טעמו ע"ד מש"כ, דכיון שעשוי' לכך לא בעינן

בכך, וכי אמרי' כמאן דפסיקא דמיא, הא אילו מונח היתר בצד השני הרי אנו מתירין כולה, ולא אמרי' דאותו חלק שתחת הנרות נשאר באיסורו, וכבר הביא שם מהלבו"ש שמשמעות הט"ז להקשות על עיקר הא דמסלקין המפה מע"ג הלחם, ודברי הפמ"ג צ"ת, [ועי' מ"א סק"ז דשייך מוקצה לחצי הכלי עיי"ש].

בגליון הגרע"א ז"ל הק' על ראית המג"א מכוננא דאפשר שיש אפר שאין תחתיו שברי עצים ואותו אפר לא נעשה בסיס, אבל האפר שתחת השברים באמת נעשה בסיס, מיהו לפמשנ"ת בסי' ש"י ס"ח דבעינן שיהא ההיתר חשוב מן האיסור, דוחק לאוקומי בדאיכא שברי עצים רק על פחות מחצי, (דאותן שנעשו בסיס חשיבי כמוקצה גמור), גם יש לדון דהאפר שמן הצד ג"כ נעשה בסיס, ואע"פ שאין כל האפר גוש אחד, מ"מ אם הי' צורך להעמיד בטוב השברי עצים למעלה, מסתברא דכל האפר נעשה בסיס, שהרי האפר שתחת השברי עצים צריך לתמיכת שאר האפר, ונמצא שייחד כל האפר כדי להעמיד השברי עצים, מיהו סתמא דמילתא אין השברי עצים למעלה דוקא אלא שמעורבין ביניהם, ובה י"ל דאיכא טפי דהיתירא, ועמש"כ לעיל ס"ב ס"ק דהשברי עצים בטלי לקיטמא, ולפ"ז אין לדון כלל מדין בסיס.

ה] בדין קינה של תרנגולין שהובא במ"א סק"ו, נראה דאין הטעם דכיון

דעתו להחליט טפילותה למה שבתוכה, מיהו בזה אין כן דעת הראשונים ז"ל כמ"ש שם ברשב"א, [וכן במוכני כתבו הראשונים ז"ל דהו"מ לאוקומה בשוכח, מיהו התם גם הראב"ד מודה כיון שאינו עשוי לכך, ואע"פ שיש לו בית קיבול], ועי' לעיל ס"ב סק"ה.

ולהאמור מעות בכיס אפי' בשוכח נעשה בסיס, וכן סכין של שחיטה בנדן שלו, אא"כ עשוי לקבל עוד סכינין, ברם במ"ב סי' ש"י ס"ק כ"ג כתב בשם כל הפוסקים דבמטה בעינן שיניח עלי' המעות, ומשמע אפי' בייחודה לכך, ונראה מזה דפי' טעמא דקינה מפני שיודע שעשויין להטיל ביצים, וחשיב כמניח, אבל לא משום דלא בעינן דעת, וצ"ע.

[ו] שיטת ר"ת ובעלי התו' דבמניח ע"ד ליטול לא הוה בסיס, אין לה מקור מבואר בגמ', ובפשוטו מדמוקי מתני' דאבן שע"פ החבית בשוכח, ולא מוקי לה בדעתו ליטלה, דדבר מצוי הוא להעמיד בשהי' דעתו לשתות ממנה בשבת, משמע דלא מהני דעתו, מיהו י"ל דהתו' לשיטתם דבמניח אפי' ע"ד ליטול לא שרינן אלא ניעור, וכיון דמתני' שריא להגביה למקו"א, ש"מ דמיירי בשוכח, ולפ"ז ע"כ לחלק לפרתו' לדינא דבמניח אסור להגביה, וממעות שעל הכר ל"ק, דסתמא דמילתא כשנתנן להצניע אין דעתו לנער, ומנר כבר הק' הרשב"א ריש ביצה, ותירץ דלא מהני דעתו אלא בדבר

שיכול לנער כל שעה, אבל דבר שהוקצה על כרחו ביהש"מ, אמרי' מיגו דאתקצאי, ולעיל ס"ב סק"ה נתבאר דנר אפי' שוכח נעשה בסיס, כיון שהוא בסיס במציאות, ולא בעינן דעתו להחליט טפילות הנר לשלהבת, ובכל מילי דשוכח בסיס כ"ש דעתו ליטלו, ברם קשה מנר שע"ג הטבלה ק"כ ב' דמוקי לה בשוכח, והתם הרי יכול לנער הנר אפי' בשעה שהוא דולק, וי"ל דניחא לי' טפי לאוקומה בשוכח, דאין דרך כ"כ שיהא דעתו לנער הנר אפי' לאחר שכבה, מיהו אי מיירי בנר של שעה ואינו בכלי א"כ משיכבה לא יצטרך לנער כלום, וצ"ל דלתלמודן מיירי אף בשל שמן, או בנר הנתון ע"ג כלי, ועס"ג סק"ח.

וכבר נתבאר לעיל ס"ג סק"ח ט' דהתו' לשיטתם דבסיס באמצע שבת דינו כבסיס בע"ש, ורק לענין מיגו דאתקצאי יש חילוק ביניהם, ובשבת מוכח דיש חילוק בין דעתו ליטלו דלא נעשה בסיס, בשליפי זוטרי ובקורה שנשברה, אבל לדעת ש"פ דוקא בשבת מהני דעתו ליטלה, וכבר הארכנו בזה לעיל שם.

והנה מקור דברי התו' הוא מכח קו' דהטמנה נ"א א' ודפגה וחררה ופוגלא קכ"ג א', ולפי דבריהם טעמא דשרי התם מפני שהי' דעתו ליטלן בשבת, ולפ"ז למ"ש הרמ"א סי' שי"א ס"ח דאף בנתכוין להטמין הפוגלא כל השבת שרי, וכדעת הרז"ה והרשב"א

למקומו, דכיון שהניח מדעת לא התירו, ואאמו"ר שליט"א סי"א סק"א נסתפק אם צריך להחמיר בזה כדעת תו' דיחידא ניהו שלא הוזכר חילוק זה בפוסקים כלל, ואמנם הטור שכל את לשונו ולא העתיק בשריות דמניח ע"מ ליטלו אלא ניעור, אבל אי ס"ל כהתו' הו"ל לפרש בהדיא, וכן בסה"ת וסמ"ג לא ביארו כן, אבל גם בדבריהם אין היתר מפורש, והנה ברמב"ן ורשב"א ור"ן קמ"ג א' מבואר דאף במניח שרי לטלטל לצורך מקומו, דלא ס"ל טעמא דהתו' דקליפין ועצמות שאני, (עיי"ש שהק' ממטה), ולפ"ז בדבר שאינו נעשה בסיס אפי' במניח, כגון בפגה ובגיזין, שרי אפי' להגביה למקו"א, אבל במניח ע"מ ליטלו הבו דלא לוסף עלה, ואין להתיר אלא ניעור, ואאמו"ר שליט"א צידד שם דאף התו' מודו במניח שאינו בדין בסיס עיי"ש, ועי' לעיל ס"ג סק"ח, (וצריך לחשב שיטת התו' שם ולע"כ).

ברם לענין מעשה צ"ע אם אפשר להקל בפגה וגיזין טפי מניעור, דלפמשנ"ת לעיל ס"ב סק"ד ההגבהה למקו"א בבין החביות או בצריך למקומו לא חשיבא טלטול מן הצד, דטלטול גמור הוא ע"י דבר אחר, וטעמא דשרינן במתני' הוא משום דההיתר והאיסור כגוף אחד, דבאמת החבית בסיס של האבן, אלא שלא ייחדה לכך לשבת דנימא שהקצה לגמרי מדעתו, ולכן כשמטלטל החבית חשיב עיקר עיסוקו

והר"ן, א"כ תו' לית לן מקור להתיר במניח ע"ד ליטלו בשבת, וכן גבי הטמנה סי' רנ"ט ס"א נקטו הפוסקים טעמי' דהרז"ה עיי"ש במ"א ובמ"ב, וצ"ע א"כ איך כתבו כאן דאפשר להקל כהי"א במקום פסידא.

ובכ"י סי' שי"א העתיק מתשו' הרא"ש דבפגה אפי' מניח מותר כיון שלא נעשית החררה בסיס אלא לצורך האפי' ולסלקה, וכתב שבתירון ראשון כתב הרא"ש דמירי' במניח ע"מ ליטלה, אבל בתשו' הרא"ש כתב לשון זה אפגה וחררה, ודוקא בשוכח אבל במניח נעשית החררה בסיס לדבר האסור, א"נ אפי' במניח ושאיני הכא דלא נעשה החררה בסיס אלא לצורך האפי' ולסלקה, ובפשוטו כונתו בתירון בתרא כפי' תו' דמירי' במניח ע"מ לסלקה, והוכיח כן מסתמא דמילתא, אבל אין כונתו לסברת הרז"ה בהטמנה, והט"ז שם סק"י כתב דדוקא באין דעתו להניח לכל השבת שרי, וזה כדעת תו', אבל במ"ב שם הכריע כדעת המ"א והגר"א וש"א, וזה כפי' הרז"ה, וצ"ע א"כ איך אפשר להקל בבסיס גמור במניח ע"מ ליטלו, ומיהו הרז"ה גופי' כתב שני הטעמים, ומשמע דס"ל דשניהם אמת, ומ"מ קשה להקל.

בבה"ל הביא דברי הגרע"א ז"ל בשם תו' דמניח ע"מ ליטלו לא שרינן אלא לנער אבל לא לטלטל, אפי' אם אינו יכול לנער במקומו, או שצריך

ועדיף מחפצים המונחים זע"ז, אע"פ שנתכונו לכך, כיון שאין הצורך בהעמדת האבנים, אדרכא האבנים כובשים את הערבה, מיהו ג"ז אמת דשלא ברצונו לא גרע משוכח, [אבל אם היו בסיס לא מהני מה ששטום ע"ה, דאינהו גופייהו מוקצה], ובהא דהוצרכו ע"ה לשטום נראה דהוצרכו להגביה האבנים מעט או חלק מהאבנים, דאם ימשכו הערבה מתחת האבנים יקטם ראשה ועליה, וגם אפשר שהיו כולם מכוסות באבנים שלא הי' במה למשוך, והא דקאמר ושטום היינו שסיקלום מתחת האבנים, אבל לאו למימרא דבשמיטה לחוד הוה סגי להו, שו"ר בתו"מ מ"ד ב' עיי"ש.

שם מ"א סק"ח, יעוי' באו"ז סכ"ט שדן בביצה דכלי, וגם הביא ראי' מההיא דלולב וערבה, וש"מ דלא דן בגונא דזכין, ומתו' אין הכרח דמיירי בנותן מדעתו וידעתו, מיהו מסברא אפשר לקיים כן, אבל אם אומר שהי' מניח כלי אחר שאינו צריך לו, אפשר דאיגלאי מילתא דלאו זכות הוא, או"ד סו"ס רצונו שיציל בכל מה שיכול, מיהו אם אומר שהי' נותן ע"ד לנער י"ל דלענין זה לאו כל כמי' לאסרו, ובדה"ח הקיל בנתן ע"מ לנער, ור"ל דבזה יש להקל אף למאי דמחמירינן כדעה ראשונה.

ח שם ס"ה אבל אם צריך למקום החבית והכר ולא הספיק לו ההטייה כו' לפ"ז מבואר דצורך מקומו נמי חשיב

בהיתר אלא שיש שם גם איסור, וכמו כלכלה מליאה פירות ואבן בתוכה, אבל בפגה ופוגלא לפי מה שביאר אאמו"ר שליט"א טעמא דלא הוה בסיס הוא מפני שאין התבן והעפר שוכנים ע"ג ההיתר כלל, ומש"ה דנו זה משום טמ"ה, שע"י טלטול הפוגלא נפגש בעפר ומזיזו, וכאילו מזיז מוקצה ע"י קנה שבידו, ובזה לא שרינן אלא במן הצד כניעור ממטה למטה או ננערות מאליהן, אבל לא לטלטל להדיא אע"פ שכונתו לצורך ההיתר, וכן בגיזין דהטמנה יש לפרש עד"ז, וכשמנ"ת שם ס"ק י"ט.

במה דנקטו האחרונים דמהני דעתו לסלק ע"י עכו"ם, עי' לק' ס"ק י"ח דעצם הסילוק ע"י עכו"ם בהיתר, אינו ברור.

ז שם בהגה אם אדם הניח דבר מוקצה על של חבירו כו' באו"ז סי' פ"ו הביא להקשות מההיא דסוכה מ"ג ב' דכבשו ביתוסים אבנים ע"ג הערבה ובאו ע"ה ושטום, ומשמע דוקא ע"ה, וכתב דבאמת ת"ח נמי שרו, ולפ"ז הבייתוסין טעו בדעת חכמים, ול"מ כן, אלא משמעות הגמ' דסברו מן השמים לסכל מזימתם ע"י הע"ה שלא ידעו לדקדק במוקצה וכדפרש"י שם, והנה הא דלא נעשו בסיס ל"ק אם כטעמי' דהרז"ה דאין הערבה משמשת לאבנים, או כטעמי' דהמ"א שאין האבנים חשובות במונחות ע"ג הערבות, אלא ע"ג קרקע,

ט [סי' ש"י ס"ו ובלבד שלא יגע בו, יעוי' בהגר"א ולכאו' הו"ל פ"ר דלא ניהא לי' בדרבנן, ומה שציין לסי' רס"ה ס"ג התם כ' הטעם מפני שיטה הנר, ובשעוה שרי כמ"ש במ"א, שו"ר במ"א ובהגר"א שם עיי"ש].

בדין ביטול כלי מהיכנו, עמש"כ לעיל ס"ג.

י [סי' ש"י ס"ז, מטה שייחודה למעות, מבואר בגמ' דחשיבא מוקצה לר"י, והיינו דאפי' לצורך גומ"ק אסור לטלטלה, דשאר כלי שמלאכתו לאיסור לא חשיב מוקצה לר"י, דקודם גזירת כלים הי' מותר לטלטלו, ורק אותן שאופן השימוש בהם למלאכת היתר רחוק כחצוצרות, בהני ס"ל לר"י מוקצה, ובמעות ס"ל לר"י דאדם מקצה המטה לגמרי לשימוש המעות, כיון דחשיבי לי' טובא, ואינו רוצה להשתמש לשאר שימושי' במטה, ודמי לחצוצרות דאין דעתו עליהן למלאכת היתר כלל כיון שאינו מצוי, וכן קינה של תרנגולין מ"ה ב' הויא מוקצה לר"י מפני ייחודה לתרנגולין, וזהו הטעם מחמת מיאוס], ויש מקום לומר דר"ש נמי מודה לסברא זו, דמה שהאדם מקצה מדעתו למעותיו הוה מוקצה גמור, דחשיבי לי' וקפיד עלייהו ואינו משתמש בהן לצורך אחר, ולפמשנ"ת לעיל ס"ב סק"י ר"א סבר הכי בגמ', מיהו מסקנא דתלמודא לדעת רזה"פ דלר"ש לא הוה מוקצה, ודעת ר"ת להלכה דהוה מוקצה אף לר"ש,

צורך, וכמו דבמקום הפסד שאר חביות א"צ לנער, ה"ה במקום הפסד המקום, ומשכח"ל נמי בצריך לגופו של ההיתר ומ"מ א"צ לנער מפני צורך מקומו, כגון שהמוקצה יתפזר ע"י הניעור ואז יעכב במקומו, אלא דסתמא דמילתא אם צריך למקום זה, הרי הוא צריך גם למקום ההיתר, (מיהו אפשר דלא הצריכו ניעור אלא כשבלא"ה עתיד לנער בשעה שישתמש בו, אבל אם מטלטלו רק לצורך מקומו, ואינו חפץ לנער המעות מעל הכר, ג"כ לא הצריכוהו לנער, אבל ל"מ כן, דאף באבן גופה דופן לכלכלה אפשר דלא התיר אלא בפירות המיטנפין, לחד תירוצא בתו"י, ועכ"פ אע"פ שאין דעתו לנער אבן צריך לנערה), מיהו אפשר דאפי' אם צורך מקומו לא חשיב צורך, מ"מ כיון שגם את ההיתר מטלטל לצורך מקומו, לא חשיב שמתעסק במוקצה כלל, דעיקרו עוסק בפינוי המקום, והאיסור נטפל להיתר, משא"כ כשמטלטל לצורך גופו דלא חשיב מעשה אחד, אלא כשמטלטל האיסור מפני שצריך למקומו וזה י"ל דלא סגי להתיר, כיון דליכא פסידא, מיהו יש סברא לאידך גיסא דכשמטלטל גם ההיתר לצורך מקומו הרי הוא מתעסק בהיתר ואיסור בשוה, משא"כ כשעיקר כונתו להיתר ורק שאינו מנער מפני שצריך למקומו, דהשתא אם לא שצריך להיתר, לא הי' צריך לטלטל האיסור כלל, וצריך אני עוד להתיישב בד"ז גם בדברי הרמב"ן והרשב"א קמ"ג א' הובא לעיל סק"ג.

אחרים, אבל בכיס שעשוי רק להחזיק המעות ושומרו בידו, אינו מקצהו משאר תשמישין ואין גדר הדברים אם מיוחד לי' מקום כסיכי זיירי ומזורי, אלא אם עשוי לשמירה או לקיבול בעלמא, דתיבה נעולה אפי' מטלטלה ממקום למקום, כל שיחודה למעות קפיד עלה, דאם ישתמש בה דברים אחרים, יגרע משמירת המעות ע"י שפותח ונועל ומטלטל לשאר דברים, אבל כיס שמשמרו בידו אין לנו מקור לומר שמקצהו משאר תשמישין, ועב"מ שתלה הדברים בייחוד מקום, מיהו בדרך כלל העשויין לשמירה מיוחד להו מקום.

מ"א סק"ה, דדברי הב"י ע"פ הג"א, וכבר כתב בבהגר"א דכונת הג"א לדעת הרי"ף, והיינו דלכו"ע אסור מחמה לצל, ולפ"ז אין מנהג להחמיר כדעת ר"ת דמה שהרמ"א הביא כן נוהגין היינו לאסור מחמה לצל, [ובמה שהביא הגרע"א ז"ל יעוי' מ"ש בב"מ, וכן הרמב"ן לא ס"ל כהראב"ד, וכן בתו' קכ"ב ב', (וגם אפשר דרק אליבא דרב יהודה דתקינן לחלק כן)], ובאמת רוה"פ חולקין על ר"ת וכמש"כ לעיל ס"ב סק"ט, ונתבאר לעיל שם דר"ת קאמר כן רק במעות, אבל לא בכל ייחוד למקצה, ולפ"ז אין הדבר מצוי כלי שייחודו למעות לשמירה, דכיס כתבו הפוסקים דאף לר"ת שרי.

מ"ב ס"ק כ"ג ומיירי שהניח דאי בשכח כו' יעוי' מש"כ לעיל סק"ה

והיינו מה"ט דאדם מקצה מדעתו כל המיוחד לשמירת מעותיו, וכדאשכחן במוקצה מחמת ח"כ, אלא דהתם הכלי עשוי לכך מתחלתו, וכאן ליכא אלא ייחוד, וגם אין הפסד ממון ע"י השימוש במטה, מ"מ למעותיו אדם מקצה מדעתו בהחלט.

ובפשוטו נראה דלכו"ע מטה שייחודה ונשתמש בה מבעו"י, לא עדיפא מנר, ודינה לכו"ע ככלי שמלאכתו לאיסור, וכן משמעות סוגית הגמ', וגם בסברא מוכח דעד כאן לא פליג ר"ש אר"י אלא אם הייחוד מבטל לגמרי שאר שימושים מיני', אבל אין מקום לחלוק בזה דהייחוד משוי עיקר השימוש ידי' למעות, וכ"כ בהגר"א בשם ר"י, [וראיתי בב"מ שם דמטה אע"פ שייחודה לא נעשית ככלי שמלאכתו לאיסור משום דמטה עיקרה עשוי להיתר, ולא נתפרש מקורו, דדברי הרי"ף מתפרשים דמותר לטלטלה כדין כלי שמלאכתו לאיסור, כדנתיא שופר מיטלטל, מיהו מדברי הרמ"א מוכח כן, שהרי אף לדעת ר"ת התיר לצורך גומ"ק, וע"כ דלהרי"ף שרי לגמרי, וצ"ע], שו"ר בב"י שהבין דברי הג"א לפר"ת אבל נראה מבואר דכיון לדעת הרי"ף עיי"ש שו"ר שם בב"מ כ"כ בהגר"א.

ולהאמור נראה דהיינו דוקא בדבר העשוי לשמור שם מעותיו כמטה ותיבה, דבזה קפיד שלא יטלטלו המטה, ושלא ישתמשו בה תשמישים

בסיס, מ"מ כיון שהכיס כלי בפ"ע והוא טפל לבגד לא משוי לבגד בסיס ידי', וכמו באוזן הכלי שאין הכלי נעשה בסיס לו, אפי' אם הוא למעלה ע"ג הכלי.

ברם בעיקר הדין צ"ע דהרמב"ן והרשב"א והר"ן הביאו גם תירוצ' ה"ר אפרים דאף במוכני לא מהני האי טעמא, ומיירי כגון שיש בגדים ואוכלין בשידה, והרמב"ן כתב דיפה פי', וכן הרא"ש בתוספותיו תמה ע"ד התו', וכתב דצריך לאוקומה בכה"ג שיש ככר או תינוק בשידה, [ובאמת ק"ק על פרתו' מאבן שע"פ החבית, דיש בעיקר הכלי יין ומ"מ נעשית בסיס, אלא דהתם ע"כ חשבינן ל' כמונח על עיקר הכלי, אבל מ"מ חזינן דלא אזלינן בתר עיקר כ"כ], וכ"ה לדעת הרמב"ם, ולפ"ז קשה להקל כהתו' נגד כל הפוסקים.

שם במ"א כתב דטעמא דנקט הרמ"א שכח משום שמא ישכח ויצא, ולא איצטריך בשוכח לטעמא דאינו על עיקר הבגד, אלא לענין זה שלא יצטרך לנער, ובאמת בתה"ד סי' ס"ט מפורש דהנדון אם צריך לנער, ולא איירי משום בסיס, אבל לשון הרמ"א שהזכיר בסיס צ"ב, [ולפמ"ש"כ לעיל דדבר שיחדו למוקצה ונשתמש בו ביהש"מ הוה בסיס אפי' בשוכח, ניחא דהרמ"א בכיס מיירי, ולשיטתו חשיב ייחדו למלאכת איסור, ולכך אי לאו דאינו על עיקר הבגד, הי' נאסר, משא"כ מוכני ומתג המטרון דהתה"ד, מיהו אין נראה להעמיס כן

דטעמא דקינה של תרנגולין דכיון שמיוחדת לכך לא בעינן דעתו להסכים על הייחוד לשבת זו, ולפ"ז גם מטה שייחודה למעות ושכח נעשית בסיס, ומה שהזכירו מניח י"ל דהיינו בלא ייחודה, מיהו כנראה דעת המ"ב דטעמא דקינה משום דמסיק אדעת' שמתסמא יהא שם אפרוח או ביצה, והאי טעמא ליכא במעות שנותן בידים, וצ"ע אם צריך להחמיר בדרכנן בכה"ג, מיהו אם הכיס משמש גם לדברים אחרים, בזה ודאי בעינן דעתו, [ועי' לק' מש"כ במ"א סק"ז דג"כ מבואר כהמ"ב].

שם ס"ק כ"ה כיון שייחודה בהדיא לזה כו', כל כלי שמלאכתו לאיסור מיוחד טפי למלאכתו, מכלי שמלאכתו להיתר שייחדו לאיסור כגון מיטה, והכא מטעם מפני שייחודה למעות, ולמעותיו מבטל איניש טפי, וכמשנ"ת לעיל, וגם כונת המ"ב כן.

יא [מ"א סק"ז הואיל ואין המעות על עיקר הבגד כו' משמע דאם הוא כולו תפור כו' הר"ן (בחידושי הריטב"א) מ"ד ב' למד מדברי התו' שאם הניח מוקצה על אוזן הכלי אינו נעשה בסיס, ונראה דכונת הב"י בכיס שצדו אחד הוא גוף הבגד, דבזה נמצא שהמעות עומדים על עיקר הבגד, אבל אין חילוק אם כולו תפור או רק פיו, ואם הכיס פ"ע וגם תפור לבגד, לכאור' נראה דאין הבגד נעשה בסיס לכיס בכה"ג, ואע"פ שאם היו מונחין על הבגד במקו"א הי' נעשה

שכתבו דלא נעשה בסיס בכה"ג, ולפ"ז נראה שאין להקל בלא ניעור, - המ"א כ' בשם הרמב"ם בפיה"מ דבאפשר לנער צריך לנער, ולעיל שם כתבנו דכונת הרמב"ם משום דהמוכני בסיס לשידה, והו"ל בסיס לאיסור ולהיתר ולפ"ז אין מפורש דצריך לנער, אבל ע"כ כיון דלא ס"ל כטעמא דהתו', דהמוכני טפל לשידה, ממילא ברור דצריך לנער כדינא דכלכלה.

שם במ"א אבל להכניס ידו בהכיס אסור, צ"ל דהיינו מפני שמנענע הכיס, אבל להניח דבר בכיס אין בו איסור מוקצה, [ואע"פ שמתכוין להשתמש במוקצה, כיון שהשימוש לדבר היתר, זה מהני אף לדעת המ"א סק"ג עיי"ש], וצ"ע מנ"ל לחדש איסור בכיס לחודי', הרי המוכני מיטלטלת עם השידה וכן הכיס עם הבגד, וע"כ דלא נעשו מוקצה ומהיכיל תיתי לחדש שלגבי הכיס עצמו נעשה בסיס, הרי זהו עיקר החילוק בין נשמטת לאינה נשמטת, דבאינה נשמטת חשיב המוכני כלי אחד עם השידה, [דאם הי' נחשב כלי בפ"ע גם השידה אסורה בטלטול, כיון שגם המוכני מיטלטל עמה, והא דלא חשיבנן ליי' טמ"ה ע"י דבר המותר לכאור' הטעם מפני שעיקר הטלטול הוא במוכני, ואם יהפוך השידה ויטלטל המוכני על גבה אפשר דשרי, ומזה נמי מוכח דהמוכני עצמו מותר בטלטול שהרי עיקר הטלטול מתייחס למוכני, ומ"מ שרי באינה נשמטת], וכיון שכן אין סברא

בדברי הרמ"א], ברם בתה"ד גופי' צריך טעם מ"ט נקט שכח, וע"ז לא נראה כתי' המ"א כיון שלא הזכיר ענין שלא יצא.

ובאמת בתו' שהביא הגרע"א ז"ל מיירו בשכח, ולעיל ס"ב סק צדדנו דכונת תו' שנפרש חדושה דמתני' דלא הצריכו אפי' ניעור בשוכח, אבל אין כונתם שהדבר פשוט שא"צ ניעור אלא דקשיא להו שנישיב מתני' בהכי, ולפ"ז באמת דוקא שכח, אבל אין נראה כן בכונת התה"ד שלמד ד"ז מעיקר הא דכתבו תו' דמוכני לא משוי לכולה שידה בסיס, והתם מיירי אף במניח, וכנראה ס"ל ז"ל דהא דמצרכין ניעור היינו בדבר שהוא בסיס, אלא שאינו נאסר מפני ששכח או שיש גם היתר, דכיון דבמציאות הוא בסיס ידי', א"כ הטלטול מתייחס גם למוקצה, אבל היכא שאינו בסיס ידי' לא חשיב כמטלטל המוקצה ולא הצריכו ניעור, ולפ"ז ה"ה מניח, [מיהו אין הדבר פשוט כן, דמה שאינו על עיקר הכלי, לכאור' הטעם דעדיין נשאר עיקר הכלי לצורך מלאכתו, ואינו נטפל לאיסור, ולא עדיף מהיכא שבאמת הכלי משמש להיתר, אבל אין ללמוד מזה דחשיב כאין הכלי משמש למוקצה כלל], וצ"ע מ"ט נקט בשוכח.

ולענין הלכה כבר נתבאר לעיל שם דבירו' מבואר בהדיא דצריך לנער, ולדעת הראשונים ז"ל שכתבו כפי' הר' אפרים אין מקור להמציא כן, וכמבואר בתה"ד דמקורו מדברי התו'

יב בענין מגירה שבשלחן שקורין טישקעסטיל כתב במ"ב ס"ק ל"א שאם יש התיר ע"ג השלחן הו"ל בסיס לאיסור והיתר ומותר לטלטל השלחן, אע"פ שהמגירה נשמטת ודינה כמוכני בזמן שנשמטת, והנה מדברי הראשונים ז"ל מבואר דבזמן שהמוכני נשמטת אין גוררין אותה בשבת, ואע"פ שהשידה על גבה, ודבר המותר היא, וכבר נתקשה בזה הרשב"א קמ"ב א' וכתב דמעות חשיבי, וא"כ מבואר דאם יש מעות בתיבה אע"פ שיש היתר ע"ג השלחן אסור לטלטלו, מיהו למאי המצרכין שההיתר חשוב מן המעות שפיר דמי אף להרשב"א, ברם לעיל ס"ב סק נתבאר דש"פ לא ס"ל הכי, וגם מדינא דאינה נשמטת ל"מ כן, וטעמא דמוכני מפני שעיקר הבסיס של המוכני הוא למה שבתוכה כיון שהיא נשמטת, והטלטול הוא במוכני ולא בשידה, ולפ"ז במגירה שבשלחן שפיר יש להתיר, כיון שעיקר הטלטול בשלחן, ולא גרע מכלכלה מליאה פירות והאבן בתוכה, אלא דהמגירה עצמה יש לאסור ועי' להלן.

והנה במוכני בנשמטת הרי השידה לחודה מותרת בטלטול, אבל במגירה הנשמטת צ"ע אם יש להתיר השלחן, דלכאור' לדעת תו' לגבי השידה אין לחלק בין נשמטת לאינה נשמטת, דגם כשהיא נשמטת אינה טופלת את השידה אליה, אלא דכיון שהטלטול מתייחס למוכני אינו יכול לטלטל השידה על ידה, ואמנם התם אין המעות נסמכין

לחשבו ככלי בפ"ע לגבי עצמו, ואין מוקצה לחצאין כיון שהוא מותר בטלטול ובאמת הרמב"ן והרשב"א [והרא"ש] והר"ן שכ' תי' הר' אפרים מבואר בדבריהם דמהני ההיתר שבשידה למוכני, אלא דלפי' תירוצ' זה לא מחלקינן כלל בין עיקר וטפל, אבל מ"מ מסתברא דמודו התו' בדאיכא היתר בשידה דמהני לחשבו ככלכלה מלאה פירות ואבן בתוכה, דשרי להשתמש גם במוכני, וכיון שכן אף בדליכא היתר בשידה לא הוי המוכני מוקצה, דטעמייהו דהתו' דחשבינן ל' כאילו יש היתר בשידה, דעיקר הכלי עדיין מיועד לשימוש ואינו נטפל למוקצה, [ובתו' הרא"ש מבואר בהדיא דלדעת תו' אף המוכני מותרת], מיהו למש"כ לעיל הבנת התה"ד בהתו', דטעמא מפני שאין צריך ניעור כשהטלטול ע"י דבר שאינו בסיס, לפ"ז י"ל דכשהטלטול ע"י הכיס עצמו צריך מיהא ניעור, אבל מ"מ אינו בסיס ליאסר משניער כיון שהוא נטפל לעיקר הבגד, [ועי' בספר משנה אחרונה כלים פי"ח מ"ב שכבר הק' בזה], וצ"ע, ומ"מ לדינא למש"כ לעיל להחמיר אף בטלטול הבגד ליכא נפ"מ [ועי' להלן ס"ק י"ב דאמנם במוכני לא משמע כהמ"א אבל מ"מ בכיס שבבגד אפשר לקיים כסברא זו], מיהו אם יהא על הבגד גם דבר היתר לפ"ד נראה דשרי לטלטל הכיס, מיהו צריך ניעור לפמש"כ לעיל להחמיר בזה עיי"ש, מיהו למש"כ ס"ק י"ב אפשר דיש להחמיר בכיס.

על השידה כלל, מ"מ אם באינה נשמטת אין השלחן נאסר מחמת המגירה, אין לאסרו בנשמטת, [והמ"א לשיטתו דאף באינה נשמטת המוכני עצמה מוקצה, אלא דשרי לטלטל השידה, וע"כ דבנשמטת נתחדש שאסור לטלטל השידה], מיהו למש"כ לעיל דיש להחמיר כדעת הראשונים ז"ל דגם באינה נשמטת בעינן שיהיו אוכלין ובגדים בשידה, א"כ השלחן אסור בטלטול באינה נשמטת, וה"ה בנשמטת לכו"ע למ"ש המ"א.

ועי' ח"א כלל ס"ז סי"א שכ' שאם הטישקעסטיל קבוע ברגלי השלחן ואינו תלוי בשלחן לא נעשה השלחן בסיס, ומותר לטלטל השלחן, וכנראה טעמו דהרגלים בסיס לאיסור ולהיתר, אבל צ"ע לחלק רגלי השלחן כדבר בפ"ע, ובפשוטו הכל כלי אחד, ויש בו מוקצה, ובאמת בעיקר הדבר שחילקו בזה בין נשמטת לאינה נשמטת יש מקום לדון, דלא דמי לשידה ומוכני, דבשידה הכלי מושלם ואין המוכני חלק ממנו, אבל בשלחן עם תיבה אמנם יש בהם שני שימושים אבל אינם שני כלים נפרדים, אלא כמו ארון עם כמה מדפים, דלא חשיב כל מדף כלי בפ"ע ואע"פ שנשמט, וה"נ מגירת שלחן עשוי לשמש עם השלחן להניח בה דברים הנצרכים לשלחן, כסכינין וכיו"ב, ועכ"פ אינה עשוי כלל לשמש בפ"ע אפי' בנשמטת.

וכן לענין טלטול המגירה בפ"ע לא דמיא למוכני, דהמוכני הוא הבסיס של השידה, וכשמתיירין טלטול המוכני מחמת השידה, לא שייך להחשיב המוכני כמיטלטל ע"י השידה, אלא המוכני עצמו מיטלטל, ולכן לא שייך לומר דלגבי עצמו הו"ל מוקצה וכמשה"ק לעיל ס"ק י"א ע"ד המ"א, אבל במגירה שבשלחן שפיר יש לראות המגירה כבסיס מוחלט למה שבתוכה, ואינה אוסרת את השלחן מפני שהיא גופה אינה עיקר הכלי, ונמצא שחלק מן הכלי מוקצה מחמת בסיס, ומ"מ אין הכלי נאסר, ואמנם הדברים מחודשים קצת, [ועי' לעיל ס"ד במפה שעל השלחן], אבל כיון דכשיש היתר במגירה ואיסור ע"ג השלחן מסתברא דשרי להכניס ולהוציא המגירה, ה"ה לאיסור, ולפ"ז נראה כמ"ש המ"א דהכניס עצמו אסור בטלטול דיש לדמות כיון הבגד למגירה, ולא למוכני, וצ"ע וישוב בכ"ז.

ולענין הלכה כל שיש מוקצה במגירה נאסר השלחן בטלטול, אפי' אינה נשמטת למש"כ להחמיר בזה, ואם יש היתר על השלחן מותר לטלטלו, ואפשר דסגי בהיתר כל דהו, דלענין זה מהני מה שגב השלחן הוא עיקר הכלי, וכמשנ"ת לעיל ס"ב סק' לדעת הרשב"א עיי"ש, דבכה"ג חשיב שהכלי משמש להיתר, [שו"ר במ"ב סי' רע"ט סק"י בשם המ"א עיי"ש], וצריך לנער [היכא דאפשר כגון דליכא פסידא, וא"צ

שמלאכתו להיתר, וסיים וצ"ע, ובאמת תמוה מאד לומר כן, דודאי כל שנעשה בסיס לדבר האסור, הו"ל מוקצה ובסיס ידידי' כבסיס דמוקצה חשיב, והדבר מבואר בנר שמן ופתילה מ"ז א', וכמ"ש שם תו' דכיון שהשמן בסיס לשלהבת, לא חשיב הנר בסיס לאיסור ולהיתר, וכ"מ במ"א סי' ש"ט סק"ו, [ומ"ש המ"א סי' רע"ט סק"ה דבעינן דבר חשוב מן השלהבת לחוד, היינו מפני שהנר והשמן והפתילה טפילין לשלהבת, ולכן צריך לשער רק לפי הצורך בשלהבת, כלפי הצורך בפת ואוכלין, (אבל ודאי דהנר והשמן והפתילה לא חשיבי כדבר המותר)].

יג] דין שכח כיסו עליו שציין הרמ"א לסי' רס"ו, התם מיירי בשכח הכיס על גופו, אבל שכח הכיס בבגדו היינו דינא דמעוות שעל הכר, דאם יפסדו המעוות ע"י הניעור א"צ לנער במקום זה, כמשמעות הפוסקים דמקילינן אף במקום הפסד המוקצה עי' לעיל סק"ג, ואפי' לא נטל עדיין הבגד בידו, ואם אינו יכול לנער במקום זה מפני שצריך למקומו, משמע ג"כ דיכול לטלטל הבגד למקו"א, אע"פ שא"צ למקום הבגד, אבל ד"ז לא ברירא לן וכמש"כ סק"ח, דאפשר שלא אמרו אלא כשמטלטל גם הבגד לצורך מקומו, מיהו היכא דליכא פסידא אלא שרוצה להניחו במקומו, בזה דנו אחרונים ז"ל שם אם מותר להמשיך טלטול

למקומו], והמגירה לחודה לעולם אסורה בטלטול.

במ"ב ס"ק ל"א הביא דברי הח"א דאם יש רק איזה פרוטות בכיס או במגירה בטלין לגבי הבגד והשלחן, דאין אדם מבטל בגדו ושלחנו בשביל איזה פרוטות, ולא נתפרש מנ"ל לחדש כזאת, הא לא דמי כלל לעצמות וקליפין דאין דעתו להצניען, ואפי' אבן שבכלכלה אמרי' דנעשית בסיס לאבן, כ"ש פרוטות בכיס, וגם זהו מקומן שלהצניען הונחו שם, וכנראה כונתו ז"ל להוסיף חילוקים עפ"ד תו', דנהי דהכיס והמגירה לא בטלי לשלחן, כיון שהם נשמטים והם כלי בפ"ע מ"מ השלחן והבגד לא בטלי לגביהו, אבל כשהפרוטות על עיקר הבגד מודה דאסור, ובאמת לפרתו אפשר דלעולם הבגד והשלחן מותרים בטלטול, דלא בטלי למגירה וכיס, ואף במוכני הנשמטת לא בטלה שידה לגבה, אלא דהתם עיקר הטלטול במוכני, ומש"ה לא חשיב כמיטלטל אגב ההיתר, אבל הכא שפיר מטלטל השלחן והבגד אע"פ שהכיס והמגירה נמשכין עמהם, מיהו אין כן דעת המ"א, וגם כבר נתבאר דיש להחמיר כדעת ש"פ.

עוד כתב דאם המגירה מיוחדת לדבר המותר אע"פ שעתה נעשית בסיס לאיסור, מ"מ השלחן חשיב בסיס לאיסור ולהיתר כיון שהמגירה כלי

כשהמוקצה בידו, ועי' לעיל סק"ד, בדברי הגרע"א ז"ל.

ובכה"ל סי' רס"ו סי"ב הביא הכרעת הדה"ח דבשכח מעות בכיס והכיס בידו יכול להוליכו למקום המשתמר, ונתבאר בזה לעיל ס"א ס"ק כ"א, מיהו למש"כ לעיל סק"ה י' אם המעות בארנקי שלהם לא מהני שכת, דכיון שמיוחד לכך, לא בעינן דעתו לעשותו בסיס, ועוד יש לדון דכשאינן דעתו לנער המעות מן הכיס, לכאור' נעשה הכיס בסיס עכ"פ כדין בסיס באמצע השבת, דמ"מ עכשיו רצונו שינוחו בכיס כל השבת, ולא אשכחן דמהני שכת אלא כשאינו רוצה בקיומו, שוב נראה דאין הדבר כן וטעמא דלעולם בשכח אמרי' דדעתו עליו, כדס"ל לר"ש דיושב ומצפה מתי ינטלו המעות כמש"פ הראשונים ז"ל מ"ד ב', ה"נ לכו"ע בדבר שלא הי' חפץ להניחו אלא ששכח, ולא בעינן שירצה עתה לנער אלא שירצה להצניעו במקו"א, ואילו דין בסיס באמצע שבת היינו שרוצה שזה ישכון כאן.

נמצינו למידין.

א. שכח מעות או שאר מוקצה בכיס בגדו, מנער את הבגד והמעות נופלות, ואם אינו יכול לנער במקום זה מפני שיפסדו המעות, יכול ליטול הבגד למקום המוצנע ולנער שם, [נדבכה"ג שהניעור גורם הפסד דנעשה בסיס למעות משום הפסד המוקצה, מיהו דעת

הגרע"א ז"ל להחמיר בזה, כיון שהטלטול הוא לצורך המוקצה, ואם צריך ליטול הבגד בידו כדי לנער, מכיון שהבגד בידו יכול לילך עמו למקום המוצנע, לפי מה דס"ל להגרע"א ז"ל דדינו ככלי שמלאכתו לאיסור לענין זה, עי' סק"ג], וכן אם אינו יכול לנער במקום זה מפני שצריך למקומו, ג"כ משמע שיכול לטלטלו למקו"א לנער שם, ועדיין צ"ת בד"ז. — נראה דיעשה הניעור באופן שהטלטול מתייחס לדבר המותר, כגון שיהפוך הבגד או ימשוך הכיס לחוץ, דאם יתפוס המוקצה בידו דרך אחורי הכיס וידחפנו לחוץ, אע"פ שהבגד מפסיק, אפשר דחשיב כתופס המוקצה ולא כמתעסק בהיתר.

ב. הפוסקים הביאו דעת תו' דאם אין הכיס תפור כולו בבגד [נראה דהכונה כיס שלם שתפרו בבגד כענין שעושים במעילים, ולאפוקי כיס שצדו אחד הוא גוף הבגד שתפרו חתיכת בד ע"ג הבגד, כענין שעושין בחולצות], בזה א"צ לנער דכיון שאינם על עיקר הבגד לא חשיב כמטלטל מוקצה בשעה שמטלטל הבגד, מיהו כתבו המ"א והמ"ב להחמיר כדעת הרמב"ם דצריך ניעור, וכבר נתבאר לעיל דכ"ד רוה"פ, וכ"ה בהדיא בירו', ונראה שאין להקל.

ג. הניח המעות בכיס ע"ד שיהיו שם ביהש"מ, נראה להחמיר דאף הבגד אסור בטלטול דנעשה בסיס למעות שבכיס, אא"כ הי' בכיס או ע"ג הבגד

נשמטת, כדלעיל דין ג', [ובאמת לשיטה זו יש לדון דאף בנשמטת שרי], אבל המגירה עצמה בכל ענין אסור לפתחה, ואם הי' דבר המותר ע"ג השלחן מותר לטלטל השלחן, וצריך לנער המוקצה כדלעיל דין א', ובזה מהני היתר כל דהו אע"פ שאינו חשוב כהמוקצה דכיון שההיתר הוא ע"ג השלחן שהוא עיקר הכלי, שימושו חשוב ולא נעשה בסיס לאיסור.

ז. אם ניטל ההיתר מע"ג השלחן בשבת, מסתברא דדין האיסור שבמגירה כשוכח לענין טלטול השלחן.

יד] שו"ע ס"ח וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר בטל אצלו ואסור לטלטלו, לפמשנ"ת לעיל ס"ב סק מדברי הראשונים ז"ל לא אמרי' דבטל ההיתר לאיסור אלא כשעיקר הבסיסות מתייחס לאיסור, אבל כשהיתר והאיסור חשובים לא נחתנין לדקדק בשויות של כל אחד, דסגי בזה שאינו בסיס לאיסור לחוד, כגון תיק שיש בו ספר ומעות אפי' טובא לא בטל הספר לגביהו והו"ל בסיס לאיסור ולהיתר, ולפ"ז יש קולא גדולה בבסיס לאיסור ולהיתר, ונראה שיש לסמוך ע"ז בשעת הצורך, אך בפוסקים ל"מ כן, ועמש"כ בזה לעיל שם, וכן הא דשאכחן בגמ' דאזלינן בתר דעתו, היינו ג"כ לענין זה דאם אין דעתו על ההיתר לשמרו כלל, כקרטין שבתוך האפר בי

דבר היתר נעשה בסיס לאיסור ולהיתר, אבל הפוסקים נקטו להקל בכיס שאינו תפור כולו לאורך הבגד, [ולמש"כ לעיל הכונה שאינו מגוף הבגד], אלא שלא ראו דברי הראשונים ז"ל שלא תפסו תירוץ תו' עיקר, ולכן קשה להקל, והכיס לחוד לכו"ע אסור לנענעו, - לדעת המקילין ה"ה במוקצה המונח על אוזן הכלי, דלא נעשה הכלי בסיס.

ד. ארנק המיוחד למעות אם לא היו בו מעות ביהש"מ דינו ככלי שמלאכתו לאיסור דניטל לצורך גומ"ק, ואם היו בו מעות לכאור' נראה דאפי' שכח דינו כמניח ונעשה בסיס למעות, דכיון שהכלי מיוחד לכך לא בעינן דעתו שיהא בסיס, אבל ל"מ כן בפוסקים עסק"ה י'.

ה. תיבה המיוחדת לשמור בה מעותיו, י"א דאפי' לא היו עלי' מעות ביהש"מ אסור לטלטלה, אפי' לצורך גומ"ק, דקפיד שלא להשתמש בה דברים אחרים מפני שזה מגרע בשמירת מעותיו, מיהו דעת רזה"פ דלא גרע מכלי שמלאכתו לאיסור ושרי לצורך גומ"ק, ולכתחלה יש להחמיר, [ודוקא במעות אבל בשאר מוקצה אע"פ שייחדו לכך לא קפיד], ואם מניח בה גם שאר דברים דינה כארנקי.

ו. מגירה שבשלחן שהניח בה מוקצה ע"ד שישאר ביהש"מ, ואין ע"ג השלחן דבר המותר, נעשה השלחן בסיס למוקצה ואסור לטלטלו, ויש מקילין לטלטל השלחן כשאין המגירה

שם ס"ק ל"ו, ע"י שעה"צ סי' ש"ט אות י"ז, וע"י לעיל סק"ג בזה.

טו יסוד דין בסיס משמע דהיינו מפני שייחדו למלאכת איסור, דאמנם בכל כלי שמלאכתו לאיסור כיון שאינו משתמש בו עתה, אמרי' דדעתו עליו גם לשאר צרכיו אם יזדמן לו, אבל כשהחליט שהכלי ישמש בפועל את המוקצה, הסיח דעתו מלהשתמש בו שימושים אחרים, ובירור' פ"ג ה"ז קרי' לי' דכל המיוחד לאיסור אסור עיי"ש, ור"ל שלא ייחדו באופן קבוע, אבל עתה הוא מיוחד לשמש את האיסור, ואף לר"ש דלית לי' מוקצה, מ"מ בשעה שהוא משמש לאיסור הו"ל כגורגרות וצימוקים, דמקצה לי' לשימוש זה.

ובשכח כיון שלא הקצהו מדעתו, דניחא לי' שלא יאסר הכלי, והי' מצניע המוקצה במקו"א, לא נעשה מוקצה דדעת' עלוי' מתי ינטל המוקצה מעליו, ולא מיבעיא היכא דרוצה לנער דודאי לא מקצה דעתו מיני', אלא אפי' אם עתה אינו רוצה ליטול המוקצה משם ע"י נייעור, מ"מ כיון שאם הי' יכול ליטלו בידים ולהצניעו הי' עושה כן, השתא נמי לא מסח דעת' מיני', וכדאשכחן לר"ש דלית לי' מיגו דאתקצאי במעות שבמוכני מפני שיושב ומצפה מתי ינטלו, כמ"ש הראשונים ז"ל מ"ד ב', וה"נ לר"י היכא דיושב ומצפה בביהש"מ גופי'.

רבי, א"כ בטל הוא לאפר אבל אם דעתו עליו מותר בכל ענין.

ובאמת יש לדקדק בהא דהטור לא הצריך נייעור, ועב"ח, ולעיל שם נתבאר דבכה"ג שהאיסור בטל להיתר א"צ נייעור, כשיורי כוסות, וכמ"ש שם הרמב"ן, ואמנם בקיטמא ושברי עצים י"ל כן, וכן בכל גווני שהאיסור בטל, אלא שהטור כתב דבטל בכל אופן שההיתר חשוב יותר, וע"כ דאין כונתו בטל לגמרי כשיורי כוסות, אלא כאבן שבכלכלה והתם הרי צריך נייעור.

שם מ"ב ס"ק ל"ב לאפוקי אם הוסק בשבת דאסור בזה לכו"ע כו' והרמב"ן מתיר דס"ל דבטל אגב כנונא כשיורי כוסות, והעתיקו הר"ן.

שם ס"ק ל"ג ואם שניהם שוין אסור, יעוי' מש"כ בזה אאמו"ר שליט"א סי"א סק"ו, ודברי המ"מ כבר נתבארו לעיל שם דכונתו דכל שאין האיסור בטל צריך לנער, אבל לא דנאסר הבסיס, וכבר כתבנו דיש מקום להקל בזה ע"פ מש"כ בשם הראשונים ז"ל, - ע"י סי' רע"ט דהחשיבות נקבעת לפי הצורך שלו בדבר, ולא לפי ערך דמים שבו.

שם ס"ק ל"ד וטעם היתר כו' מיהו איכא טעמא אחרינא דכיון שהשברי עצים בטילין לקיטמא לא חשיב כמטלטל איסור ובכה"ג א"צ נייעור אפי' בדאפשר, וכבר נתבאר כ"ז בסוגיא לעיל שם.

דמשמעות הפוסקים דאף בייחדו למעות מהני שכח וכמש"כ במ"ב ס"ק כ"ג, ועי' לעיל סק"ה, ועפמ"ג סי' ש"ט בא"א סק"ו לענין כלכלה, ובסי' רע"ט נסתפק בנר שהדליקו שלא מדעתו.

ובדין בסיס לדבר האסור והמותר מבואר דלא מהני מה שיכול עדיין להניח בכלי גם דבר המותר, כגון כלכלה והאבן בתוכה, דדוקא כשמליאה פירות ביהש"מ שריא, ובגליון יד אפרים שם בט"ז סק"ב כתב דנר שאני עיי"ש, דכיון שהבסיס לאיסור מוחלט, לא מהני מה שיכול לשמש בו עוד שימושים, דמ"מ ייחדו לשימוש המוקצה, ויש לעי' א"כ אם ניטל ההיתר בשבת, יאסר הבסיס, דהשתא מיהא הו"ל כמניח, למ"ש הראשונים ז"ל דאף בשבת נעשה בסיס, (ואולי אה"נ), ואפשר דמ"מ דינו כשוכח, כיון שלא רצה לייחד הכלי לתשימש איסור לחוד, ובנטילת ההיתר אינו נעשה כמניח האיסור, אבל במניח בע"ש לא מהני מה שאינו רוצה לייחדו, דמ"מ לביהש"מ ייחדו לצורך האיסור, [מיהו לשיטת תו' דדעתו לנער משוי לי' כשוכח, יש מקום לשאול איך הדין בדעתו להניח גם דבר היתר], ועדיין צריך יישוב בד"ז דהא אפי' נר שע"ג טבלא משוי לה בסיס, אע"פ שבדרך כלל עתיד ליתן פת ע"ג הטבלא וזהו דרך שימושה, ומשמע מזה דמכח האי טעמא נקבעו הלכות בסיס, וכל שהוא בסיס לא מהני מה שיכול להשתמש בו עוד, וצ"ע, ובמניח איסור בשבת כתב הט"ז סי' ש"י

והנה עד השתא הוה פשיטא לן דשכח נרו דלוק והי' בדעתו לכבותו קודם שבת, אין דינו כשכח דבדבר שהוא בסיס במציאות לא בעינן דעתו, [כענין שכתב בחידושי הר"ן בשם הראב"ד גבי כלכלה, עיי"ש], דהמוכני הוא בסיס של השידה לא מפני דעתו אלא זוהי המציאות שהוא מיוחד לצורך איסור זה, ברם לפמשנ"ת אין הדבר ברור, דהא לר"ש אמרי' דאדם יושב ומצפה מתי יכבה נרו, ובשכח הרי הוא מצפה לכך ביהש"מ, ואמנם אין הכונה לר"ש דמצפה שיכבה ביה"ש קודם שיגמר הזמן שצריך לו, אלא דמצפה להשתמש בו כשיכבה, וכמש"כ אאמו"ר שליט"א ס"ט סק"ח, אבל כי היכי דבמעות אמרי' דמצפה שינטלו לר"ש, ה"נ בנר שאינו חפץ בהדלקתו הרי הוא מצפה שיכבה מיד, ולפ"ז משכח"ל נר הדולק שמותר לטלטלו, דכיון שאינו יכול לנער, יכול לטלטלו לצורך גומ"ק, ומסתמות הדברים ל"מ כן, אבל אין בזה כדי הכרע.

ברם לפי מה שצדדנו מההיא דקינה של תרנגולין מ"ה ב' דבכל דבר שהייחוד לחודי' משוי לי' מוקצה לר"י, כגון במטה שייחודה למעות וקינה ש"ת (משום מיאוס), וכן נר, בשעה שהוא משמש לאיסור לא בעינן דעתו אף לר"ש, דכיון שהוא מיוחד לכך במוחלט, וכעת הוא משמש לשימושו המיוחד, בזה מודה ר"ש דהוה מקוצה אפי' בשכח, לפ"ז י"ל דנר נעשה בסיס אפי' בשכח, אבל לא מצאתי סמך לד"ז,

שרינן אלא ניעור, אבל לא להגביה הפרי עם האבן, ויתבאר להלן דין ט"ו בס"ד.

ג. עוד יש חילוק בדין בסיס, היכא דהבסיס אמנם מעמיד את המוקצה על גביו, אבל המטה היא לתועלת הבסיס, כגון כיסוי קדירה שאמנם הכיסוי שוכן ע"ג הקדירה, אבל הוא בא לשמש את הקדירה [ועי' להלן דד"ז דכיסוי אינו פשוט], ודעת הרז"ה והרשב"א והר"ן דלא נעשה בסיס בכה"ג, וכן נקטו הפוסקים בסי' שי"א ס"ח בהגה ובמ"ב סקכ"ט, מיהו דעת תו' וש"פ וכ"ד הרמב"ן דאף בכה"ג נעשה בסיס.

ד. אבן שע"פ החבית אע"פ שמשמשת כפקק לחבית מבואר דנעשית בסיס, (ודוחק להעמידה כשצריך לשמר את האבן, וערז"ה ורשב"א ביצה ב' א'), וצ"ל דכיון שהאבן משמשת את היין ולא את החבית שפיר נעשית החבית בסיס לאבן שהיא מעמידתה כדי שתשמר את היין, ומה"ט אף כיסוי קדירה שהזכרנו בדין ג' אינו בכלל זה, ורק בכיסוי גיזין שעל הכיסוי איכא חילוק זה, ויש לדון בזה, והרז"ה ס"ל דבאמת גם באבן שע"פ החבית לא היא בסיס.

ה. אבן שבקרויה ג"כ מבואר שנעשית הקרויה בסיס, דאע"פ שהאבן מסייעת לדליית המים ע"י הקרויה, מ"מ לא חשיבא כמשמשת את הקרויה אלא את האדם.

ו. פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה

סק"ח דיכול להניח אצלו דבר היתר והותר משום דאין מוקצה לח"ש, ונראה דהיינו כשכונתו להתיר טלטול הכלי, אבל לא כשמתכוין לטלטול המוקצה, ובכה"ג שאין לו צורך בטלטול המוקצה רק רוצה להפקיע מן הכלי דין בסיס, אין קשה להתיר דאמנם אם יוכל לנער המוקצה בלא פסידא ינערנו במקומו, ואמנם מעיקרא נעשה בסיס מפני שלא הי' בדעתו לנער, דע"ד לנער לכו"ע לא נעשה בסיס באמצע השבת, מ"מ השתא ינער אם יוכל, ואם כונתו לטלטול המוקצה ג"כ, עמש"כ סק"ג בזה.

טז] נמצינו למדין.

א. הניח מוקצה ע"ג דבר המותר [או ע"ג אוכלין] ע"ד שיהא שם ביהש"מ נעשה בסיס לדבר האסור, ואפי' ניטל המוקצה מע"ג בשבת, נשאר באיסור.

ב. בד"א כשהבסיס משמש את המוקצה שעליו, דכיון שמקצתו לשמש את האיסור נאסר, אבל כשאין התחתון משמש את העליון להעמידו ע"ג, אלא שבמקרה מונח האיסור על ההיתר, בזה לא נעשה בסיס, כגון כלכלה מליאה פירות ואבן ביניהם, דלא חשבינן הפירות שתחת האבן כבסיס לאבן, אלא הכל מתייחס לכלכלה, כמו שאין כל פרי נחשב בסיס לפרי שע"ג, שאינו בא להעמידו בגובה זה ובמקום זה, אלא כולם שוכנים בכלכלה, ונ"מ נמי לחומרא בזה דאפי' בשכח אפשר דלא

שמן ופתילה דנעשו בסיס לשלהבת, וכן בטבלא לנר.

יא. בסיס לדבר האסור ולדבר המותר, אם ההיתר חשוב מן האיסור לא נעשה בסיס, ואפי' אינו חשוב ממנו בערך דמיו, אלא שחשוב לו השימוש של הבסיס להיתר טפי משימוש לאיסור, ובשעת הצורך נראה דיש להקל בכל אופן שיש היתר חשוב, שאינו מתבטל לאיסור, ואע"פ שהאיסור חשוב הרבה ממנו.

יב. אם ההיתר על עיקר הכלי, והאיסור אינו על עיקר הכלי, לכו"ע סגי בהיתר כל דהו, ובעיקר ד"ז אם נעשה בסיס נתבארו הדברים לעיל ס"ק י"ג.

יג. מנורה שעיקר עשייתה לנר, אפשר דלא מהני אם מניח עלי' דבר היתר אפי' חשוב, דמ"מ עיקר טפילותה לנר, כ"כ המ"א סי' רע"ט סק"ה, מיהו אפשר דהיינו דוקא מנורה, שאינה עשוי' להניח עלי' דברים, אבל דבר ששימוש בהנחת דברים עליו, אע"פ שעיקרו נעשה למוקצה מ"מ השתא משמש גם להיתר.

יד. קליפין ועצמות שע"ג השלחן לא משוו ל' בסיס, דלא חשיבי ובטלי אגב השלחן, וגם אינו צריך שינוחו ע"ג השלחן, שהרי רוצה להשליכן, ונפ"מ בין הטעמים אם יכול לטלטל השלחן אפי' שלא לצורך גומ"ק, ואפי' אם יכול לנער הקליפין, דהיכא דהאיסור בטל לא חשיב כמטלטל האיסור כלל. – וכן הדין

בגחלים וצנן שטמנו בקרקע מבואר בגמ' דלא נעשו בסיס, אע"פ שהתבן והגחלים והעפר שוכנים ע"ג, ולמ"ש בדין ג' ניחא כיון שהם באים לשמש את האוכל, וכ"כ הראשונים ז"ל, ואפשר דדמי לדין ב' דלא חשיבי כמונחים ע"ג האוכל, אלא כמטמין פרי בתוך פירות שבכלכלה, דכל הבסיות מתייחס לכלכלה, ונפ"מ לחומרא אם מותר להגביהן למקו"א, כשאינו יכול לנער במקומו.

ז. קדירה שטמנה בגיזין, יש לדמותה לפגה ואינך, וכדלעיל, ולענין הכיסוי אם נעשה בסיס לגיזין שע"ג, דעת רש"י דדמי לדין ב' שאין הכיסוי בא להעמיד את הגיזין.

ח. המניח הרבה חפצים בתיבה זה ע"ג זה ואינו מדקדק בהנחתן דעיקר כונתו שיהיו בתוך התיבה, אע"פ שהמוקצה למעלה לא נעשו בסיס, וכלעיל דין ב', וכן תרומה טמאה וטהורה בסל, וכל כיו"ב.

ט. המפה שנותנין ע"ג השלחן בפשוטו היא משמשת גם את מה שעלי', וממילא נעשית בסיס להן, וכ"מ בגמ' גבי טבלא, מיהו אם מניח שתי מפות והעליונה כדי לכסות האוכלין, אלא שבצדה מניח עלי' הנרות, י"ל דלא נעשית בסיס, דהמפה העליונה לא באה להעמיד הנרות וכדלעיל דין ב'.

י. בסיס לבסיס ג"כ נאסר כדאמרי' בנר

הי' מצניעו במקו"א דינו כשכח.

ית. נר ששכח והניחו דולק, צ"ע אם נעשה בסיס, דאפשר דכל שמיוחד למלאכה זו, לא בעינן דעתו להקצותו, מיהו בפוסקים ל"מ כן, שו"ר בפמ"ג סי' רע"ט שנסתפק בזה, [ולפי דבריהם אם ידע שעלול להיות שם מוקצה כקינה ש"ת אין דינו כשוכח, כיון שמיוחד למלאכה זו], ואף לפי דברינו היינו דוקא בנר, וכיס, וקינה של תרנגולין, דמקצה להו לגמרי למלאכתן מדחשיבי מוקצה לר"י, אבל בשאר מילי אע"פ שמיוחדין לכך, בעינן דוקא הניח.

יט. הניחו מדעת ע"מ שישאר ביהש"מ, אלא שהי' דעתו לנערו באמצע השבת, אין דינו כשוכח, ויש מקילין, [ונכתבו הפוסקים דיש להקל במקום הפסד, וצ"ע בזה כמש"כ ס"ק ט"ו, ואף להמקילין אין להתיר אלא נייעור], ובנר לכו"ע אסור, כיון שבביהש"מ לא הי' יכול לנערו.

כ. בשכח או בהי' עליו גם דבר המותר דלא נעשה בסיס, מ"מ צריך לנער המוקצה מעליו, ואם המוקצה נפסד ע"י הנייעור עמש"כ לעיל ס"ק י"ג דסתמות הפוסקים להקל, ואם הדבר המותר שעמו יפסד ע"י הנייעור, א"צ לנער, וכן אם יש כלי זכוכית תחתיו, אפי' הם מוקצים, ויפסדו ע"י הנייעור א"צ לנער.

כא. בד"א בצריך לגוף הבסיס אבל אם צריך למקומו מטלטלן ועודן עליו,

בשירי כוסות דבטלי אגב כסא, מלבד באיה"נ. — ופעמים שהאיסור בטל להיתר שבתוך הכלי, וגם אז א"צ לנער, כשברי עצים דבטלי לקיטמא.

טו. בכל הני דלא נעשו בסיס יש לדקדק מהו הטעם שלא נעשו בסיס, אם מפני שמשמשים להיתר, או מפני שאין האיסור שוכן עליהם, או משום דאיכא נמי היתירא, או דבטל להיתירא ולכלי, דהיכא דלא חשיב שהאיסור שוכן ע"ג ההיתר אין להתיר ליטלו עם ההיתר למקו"א, דרך בשעה שמגביהו נחשב כניתן האיסור על גביו, ונמצא שנוטל איסור ע"י ההיתר ומטלטלו, ולא דמי להיכא דהאיסור כבר מונח ע"ג ההיתר, דאז זהו המצב של הכלי וחשיב עיסוקו בהיתר בלבד, ד"ז אינו ברור דמסתמת הראשונים ז"ל ל"מ כן, אבל יש לזה סמוכין לפמשנ"ת בטעמא דפגה והטמנה, ע"פ דברי אאמו"ר שליט"א, עי' לעיל סק"ו, ואם האיסור בטל נפ"מ דא"צ לנער.

טז. וכ"ז בהניח המוקצה ע"ד שישאר ביהש"מ, אבל אם שכחו, דהיינו שהי' חפץ להצניע המוקצה במקו"א, שאינו רוצה להקצותו לצורך המוקצה, אינו נעשה בסיס, ואפי' ידע מזה קודם ביהש"מ אלא שלא הי' סיפק בידו להסירו, ג"כ נראה שדינו כשוכח, וכן אם הניחו אחר שלא מדעתו.

יז. ואפי' אם עכשיו אינו רוצה לנערו, מ"מ כיון שאם הי' יכול ליטלו בידים

דבנר לא בעינן הניח מדעת ונעשה בסיס
אף באמצע שבת, מפני שהוא מיוחד
לכך, ניחא.

בפמ"ג הק' ע"ד המ"א דמשמע מדבריו
דרק בהדליקו בשבת שרי,
ואמנם מטעמא קמא דהרשב"א משמע
כהפמ"ג, אבל נראה מסיום דבריו שלא
התיר אלא משום דאין מוקצה לח"ש,
ובאמת הדבר תמוה לומר דכל המוקצים
לא יאסרו משום מיגו דאיתקצאי בדאיכא
פקו"נ, דמה שהפיקו"נ מתיר אינו מפקיע
שם מוקצה מיני', אלא דהמוקצה נדחה,
דודאי איתקצאי הנר מכל שאר תשמישין
למהוי בסיס לשלהבת, והגע עצמך
בקערה שהדליק בה לחולה, דאינו יושב
ומצפה מי איכא למ"ד דשרי באירע
שכבה, הרי ודאי הקצה לשימוש הנר,
ועוד דאי לא איתקצאי, א"כ אף בשעה
שהוא דולק לישתרי לצורך גומ"ק, וצ"ע.

המדליק בשוגג נראה דדינו כמניח, ואף
בע"ש אם שכח שהיום שבת,
והניחו ע"ד שישאר עד הלילה, מסתברא
דדינו כמניח.

יח מ"א סי' רע"ו ס"ק י"א, מסיק דשרי
אפי' לצורך הישראל מפני שיכול
לטלטלו בהיתר בטלטול מן הצד, ויש
לעי' הא הו"ל טמ"ה לצורך דבר האסור
דכונתו לטלטול הנר לצורך אורו, וקיי"ל
בסי' שי"א ס"ח דאסור, ודברי ר"ת
אפשר לפרשם לשיטתו דס"ל דסוגיא
דקאמר דכו"ע טמ"ה שמי' טלטול פליגא
אדראב"ת, וקיי"ל טמ"ה לא שמי'

ואם המוקצה דבר קטן שלא יפריענו
במקומו צריך לנערו, ואם צריך לגופו
אלא שהניעור יפריענו במקומו, כגון
שיתפזר המוקצה אבל לא יגרם הפסד
עיי"ז, משמע דשרי, ומ"מ צ"ע.

כב. לצורך המוקצה לחודי' אסור אפי'
לנער.

יז שו"ע סי' רע"ט ס"ב בהגה וי"א דמי
שהוא איסטניס כו' ואם הנר דולק
אסור אפי' אם התחיל להעלות עשן וריח
דהוי כגש"ר לכו"ע, מ"מ כיון דהשלהבת
עצמה אסורה בטלטול משום מכבה,
ולזה לא מהני גש"ר, (אם בא לטלטל
השלהבת לחוד), אף ע"י הבסיס דידה
אסור, כ"כ אאמו"ר שליט"א ס"י סק"ד
להחמיר בזה, ואמנם אין הדבר מוכרע
דאפשר שכל עניני מוקצה מותרין משום
גש"ר, ונהי דהשלהבת אסורה, מ"מ הנר
הרי אינו אסור אלא משום בסיס ומוקצה,
מ"מ כתב דבלא ראי' אין להקל.

שם ס"ג ואין לסמוך עליו, מסקנת המ"ב
כאן ולעיל סי' רע"ז ס"ק י"ח
דטעמא משום דמנורה עשוי' לנר, וניכר
שעיקר הבסיס הוא לשלהבת, אבל לגבי
השלחן שפיר מהני הנחת פת, ולפ"ז ה"ה
בטס שאינו מיוחד לנר כמנורה, וכ"כ
בפמ"ג עיי"ש.

שם ס"ה נר שהלדיקו בשבת כו' אם
כבה כו' יש לעי' ל"ל כבה, הא כיון
דלא נעשה בסיס אפי' לא כבה שרי
לצורך גומ"ק, ולמש"כ לעיל ס"ג סק"ט

טלטול אף במת, הובא באו"ז סי' פ"ו (ג), וכיון דאף לצורך דבר האסור שרי שפיר מצי לטלטל בעצמו מן הצד, [כן צידד אאמו"ר שליט"א בדעת ר"ת, עי' ס"י סק"ז], ודברי הרמ"א יש לפרשם כגליון הש"ך, ומה שהתיר בסי' רע"ט היינו באמת רק משום דהוי כהתנה [וניחא טפי ע"י גליון הגרע"א ז"ל, (ועי' תו' מ"ד ב' ובמהרש"א)].

והנה יש לדקדק במ"א סי' רע"ט סק"ט שכ' לחלק בין צורך גומ"ק להצלה מחמה לצל, משום דמחמה לצל אסור טמ"ה דהו"ל לצורך דבר האסור, ונראה מזה דהמ"א מפרש דלצורך דבר האסור היינו דומיא דמת שהטלטול לצורך המוקצה, דכיון שמתעסק בצורך המוקצה לא שרינן כלל, אבל כל שעושה לצורך תשמישו לא חשיב לצורך דבר האסור, אע"פ שכונתו לטלטל המוקצה להדיא, ואמנם כ"נ דעת הרי"ף והרמב"ן כמשנ"ת לעיל ס"ג סק"כ עיי"ש, ולפ"ז ל"ק מקש שע"ג המטה כיון שכונתו לשכיבה וכמש"כ שם, ובאמת מה"ט נתקשה בזה המ"א סי' שי"א ס"ק כ"ד, ואמנם כתב דמשמעות הרא"ש דכל שמתכוין לטלטל המוקצה אסור, אע"פ שמטרתו צורך מקומו [ותשמישו], ולפ"ז ניחא נמי מה שהתיר המ"א לצורך כהנים בס"ק י"ד, דכיון שצורך תשמיש האדם הוא, אע"פ שמתכוין לטלטל המת למקו"א שרי.

ולפ"ז לדעת הרא"ש והר"ן דכל שמתכוין לטלטל המוקצה אסור, ליכא שריותא ע"י עכו"ם לטלטל הנר, אא"כ גם העכו"ם צריך לו, מיהו אם נימא דשרי טלטול בגופו כי אורחי' אפי' לצורך המוקצה, שפיר מצי לטלטלו, אבל א"כ אף מחמה לצל שרי, וצ"ע למה אסרו המ"א בסי' רע"ט סק"ט, וע"כ דס"ל דכי אורחי' אסור, ואפשר דלטלטל לצורך גומ"ק מותר ממ"נ, לדעת הרי"ף והרמב"ן מפני שמתעסק בצורך תשמישו ולא בצורך המוקצה, ולדעת הרא"ש מפני שיכול לטלטל בגופו, אבל מחמה לצל אין היתר לדעת הרי"ף והרמב"ן, מיהו המ"ב העתיק דברי המ"א אע"פ שהוא מתיר טלטול ברגליו, ולדידי' יש להתיר ע"י א"י אפי' מחמה לצל.

ולענין הלכה כיון דמחמירנן בטלטול בגופו כי אורחי', אין להתיר ע"י א"י, דמה שאפשר בגופו שלא כי אורחי' לא חשיב דאפשר ע"י ישראל, ורק כששתמש גם לצורך עצמו יש להתיר כמ"ש הרמ"א והש"ך, ובמקום צורך יש להקל לפמש"כ אאמו"ר שליט"א דמקילין בזה בגופו כי אורחי'.

מ"ש במ"ב סי' רע"ז דבאחורי ידיו ובאצילי ידיו חשיב מן הצד, בירו' מבואר דבאצילי ידיו הדבר ספק, ונראה מזה דבאחורי ידיו פשיטא לאיסור.

דלא חשיב טמ"ה, וכמש"כ לעיל ס"ג
ס"ק כ"א.

ומה שהתיר בסי' שי"א סק"ו להזיז מת
ע"י קנה לצורך מקומו לכאו' נראה

סימן יט הוספות מוקצה

שתוקע שם, מפני שגם לזה צריך שיעור
זמן שהוא חול.

שם והתניא שופר מיטלטל כו' ברייתא
זו בעלמא נשנית, והיינו דמוקים לה
ביחיד, דשופרו של חזן הכנסת של ציבור
הוא.

שם תוד"ה והתניא, מדקתני לפי שאין
מטלטלין ולא קתני לפי שאין
מצניעין, צ"ע היכא אשכחן לשון זה, הרי
במדוכה ועלי קתני לשון טלטול ומוקים
להו רבא מחמה לצל לקמן קכ"ג ב', והרי
סתמא דגמ' דהכא אף למאי דקי"ל
כרבא, ולכאורה י"ל מדקתני דומיא
דחצוצרות, ואם חצוצרות כר"ש מה יש
להזכיר חצוצרות, אבל אם חצוצרות
ידועות לאיסור שפיר קאמר דשופר
אע"פ שיש בו שימושי היתר כחצוצרות
דמי, ומחמה לצל פשיטא דאסור, וע"כ
דלגמרי קאמר.

מיהו אכתי מיותר כאן שיהא דינו
כחצוצרות, שגם אם דינו ככלי
שמלאכתו לאיסור אסור להצניעו וכמ"ש
תו', אלא דהתנא קושטא דמילתא קאמר
שהוא אסור בטלטול לגמרי כחצוצרות,

א.

ל"ה ב' א"ל א"כ נתת דבריך לשיעורין,
ריב"ח לא חייש לזה דבאמת חזן
הכנסת תוקע בזמן שיכול להוליך השופר
לביתו, ובדרך כלל החילוקים קטנים,
ואם ביתו רחוק מאד באמת לא יתקע
במקום רחוק או שיצניענו אצל חברו.

שם לפי שאין מטלטלין לא את השופר
ולא את החצוצרות, כאן מפרש
טעמא משום מוקצה, דאם האיסור
הוצאה אין מה להזכיר שופר וחצוצרות
שהרי כל דבר אסור, ויש לעי' אם
טעמיה דריב"ח משום הוצאה למה
הוצרכו כאן לטעמא דמוקצה, (ושמעתי
דבאמת במג"א ובהגר"א משמע שפי'
דטעמא דריב"ח ג"כ משום מוקצה),
ואפשר שבא לומר דאפי' בראש גגו
שביתו למטה לא יורידנו אלא יניחנו
בראש גגו, ולומר שלא נתנו דבריהם
לשיעורין שאם ביתו שם מורידו לביתו,
דלעולם צריך לעשות מקום צנוע בראש
גגו, (ועמש"פ רש"י בראש גגו), א"נ בא
לפרש הלשון מ"ט אמרו שיש לו מקום
צנוע כו' ולא אמרו אלא מניח בבית

מלאכתן להיתר, אלא דקמ"ל דסגי בשימוש של מאורע רחוק יותר, וא"צ שימוש קרוב כשל שופר.

ב.

מ"ב ב' מתני' אין נותנין כלי תחת הנר כו' ואין נאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן, יש לעי' למה חשיב אינו מן המוכן הרי הניח כלי מבעו"י בגלל שיודע בודאי שהשמן מטפטף, וגם לא הוקצה למצותו השמן שעתיד לטפטף, ולא מיבעיא לר"ש דיש להתיר, אלא אפי' לר"י יש מקום לדון דעדיף מאפרוחים שע"ג הסל, כיון שעתיד לטפטף מעצמו, ודמי למ"ש המחבר בסי' רע"ט ס"ד דבהתנה עליו מבעו"י מותר לטלטלו.

והי' מקום לומר דהא דקתני ואם נתנו מבעו"י מותר, מיירי כשלא נתנו לקבל השמן, אלא שאירע שהי' מונח שם, וקמ"ל שמותר להשאירו לקבל השמן, דבכה"ג לא הי' דעתו על השמן מבעו"י, אבל אם נתנו במתכוין לקבל השמן אינו מוקצה, ויתיישב בזה משה"ק תו' מ"ט קתני ואם נתנו מותר, ולא קתני אבל מבעו"י נותנין, דבזה י"ל דחשיב מן המוכן, אבל הדברים מחודשים, ולכן צ"ל דכיון שאינו יודע איזו טיפה תצא מן הנר, חשיב שהכל הוקצה למצותו, ולר"י כיון שבביהש"מ אסור להסתפק משום מכבה אסור, אבל להמחבר י"ל כבה הנר מותר, ואפשר שהשמן הוקצה

ולפמ"ש הגר"א דעודן בידו שרי בכלי ואסור במוקצה ניחא הכל, דאי לאו דשופר מוקצה גמור הוא, הי' מותר להוליכו לביתו משום מוקצה.

לאביי דאסר כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל, לא מהני אפי' אם נחשוב השופר ככלי שמלאכתו להיתר, ולכן אין סייעתא אם נפרש דע"י שראוי לגמע בו מים לתינוק נעשה כמלאכתו להיתר, אבל בסברא הי' מיושב יותר דחצוצרות ראויין לשימוש היתר כמו מחט של סקאים וכוש וככר ורחת, וא"כ מה שהוצרכו לתינוק היינו כדי שיחשב מלאכתו להיתר, ובזה ניחא דבציבור לא חשיב מלאכתו להיתר, אבל לענין שיהא ראוי להיתר סגי במאורע, [והענין שהתינוק שותה מעט מעט בנקב הקטן של השופר ומטין השופר לכוון פיו מעט מעט, ולכן ס"ד דחשיב מלאכתו להיתר כיון שלשימוש זה צריך כלי כצורת שופר, משא"כ חצוצרות שנשפך הכל בלא הפסק, אבל להעביר מים ע"י הנחת ידו בפי החצוצרות שפיר יכול לעשות כן, וצ"ל שהכלים מצויין, ואין דרך כלל להשתמש בחצוצרות לצורך זה, לפי שחוששין שיתקלקלו], ולא משמע דר' יהודה פליג אף אמתני' דנוטל אדם קורנס כו'.

לשון הברייתא דקתני כשם שמטלטלין את השופר כך מטלטלין את החצוצרות ג"כ משמע דשופר כמלאכתו לאיסור, דהא חצוצרות ודאי לא חשיבי

לסלק השלחן, כיון שאינו עושה מעשה בכלי עצמו, וכמ"ש במ"ב סי' רס"ה סק"ו בשם מהרי"ל, והיינו דקתני ואם נתנו שם מבעו"י מותר לעשות מעשה שיקבל בו השמן בשבת, כיון שאינו עושה מעשה בגוף הכלי, מיהו לטעמא דהצלה שאינה מצויה אסור לטרוח, לכאורה אף לסלק השלחן חשיבא טירחא, ולטעמא דאין כלי ניטל ג"כ יש לדון אם מותר לסלק כלי לצורך דבר שאינו ניטל, דסו"ס עוסק בטלטול כלי לצורך מוקצה.

ואם נימא דכיון שהניחו מבעו"י חשיבא כהצלה מצויה, שכבר חשש לה מבעו"י, [עי' תו' ולהלן בזה], י"ל שאם הניחו מבעו"י רשאי להחזירו בידים, וגם משום ביטול כלי מהיכנו, יש מקום לדון דכשהונח מבעו"י הרי היכנו לכך, ואינו מבטל אלא משתמש, וזה מחודש, ועי' בספר אאמו"ר שליט"א בדין שימוש בשקיות לפסולת ובגדים לנקות, מ"ט לא חשיב ביטול כלי מהיכנו, שאינם ראויים עוד לשימוש.

שם ואין ניאותין ממנו כו' יש לעי' למאי הדר תני לה, הרי כל עיקרה דמתני' לרב יוסף ולר' יצחק מפני שאין ניאותין ממנו, ולפרש"י אף לרבה כן, וי"ל דקמ"ל דטעמא דמתני' משום מוקצה, שלא נטעה דהאיסור שמא יסתפק ממנו כאותם ששינו לעיל כ"ט ב' לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן כו' לא ימלא אדם קערה שמן כו', ועוד

כולו למצותו טפי מהנר, ודמי למותר השמן בנר, אם לדידי' לא מהני תנאי, וצ"ע ובירור בכ"ז.

שם אין נותנין כלי, יש להסתפק אם אוכלין ג"כ אסור, כגון שיטפסף השמן על הפת ויאכלנה, או בתוך הדלעת, ולטעמא דהצלה שאינה מצויה אין סברא לחלק, ולטעמא דביטול כלי מהיכנו, י"ל דדוקא בכלי אסור, אבל באוכל אין סרך בונה וסותר, וגם חלק ממנו עדיין ראוי לאכילה, בלא שיפסד השמן, מיהו אפשר דכלי לאו דוקא והכל אסור, ולמ"ד אין כלי ניטל, יעוי' מש"כ אאמו"ר שליט"א בשם הגרד"ל שליט"א להוכיח ממתני' דסכין את המת, ובביצה ל"ו א' הביא פלוגתת הראשונים ז"ל בזה. ולפ"ר י"ל דקושית הרשב"א שם מהא דמביאין אוכל בכלי לבהמה, אלא שיש לדחות דהכלי בטל לאוכל, ולע"כ.

שם ואם נתנו מבעו"י מותר, כבר דקדקו בתו' דהול"ל אבל מבעו"י נותנין, ואמאי נקט לשון דיעבד, (ועמש"כ לעיל), וכדתנן נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות, ופשטות הלשון דאין לנהוג כן לכתחלה, ואולי יש גזירה שמא יסתפק ממנו, ומ"מ לא אסרו לגמרי, מיהו בתו' מבואר שזוהי הצלה מצויה ורגילין בה מבעו"י.

ויש מקום לדקדק מלשון זה שאם נתנו מבעו"י באופן שאינו מקבל השמן, לפי שהשלחן מפסיק בינו לנר, דרשאי

הערוני דקמ"ל דאפי' נתנו מבעו"י
דדעת' עליה אין ניאותין ממנו.

שם גמ' אר"ח אע"פ שאמרו אין נותנין
כלי כו' אמר רבה מ"ט דר"ח כו',
יש לעי' למה לא אר"ח דבריו אמתני',
וכן רבה ור"י למה נחלקו בדברי ר"ח,
ולא נחלקו בביאור המשנה מ"ט אין
נותנין, ואמנם לא מצי ר"ח לשנות דבר
היתר בשמן, דלא שייך כופין על גביו
כבביצה, וכמ"ש תו', אבל יותר הי' לו
לשנות טעמא דמתני' כרבה או כר"י,
וממילא נדע דין הביצה, מיהו לרבה י"ל
דלא הוה ידעינן דכפיית כלי חשיבא
הצלה מצויה.

והי' נראה ללמוד מזה דבאמת אמרו
בהדיא בברייתא (או בקבלה) שאין
נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה,
וכדחזינן דר' יצחק ג"כ הזכיר זה כדין
ידוע, ומזה שאמרו הדין באופן משונה
שיניח הכלי ברגע ההטלה, דייק ר"ח
דלכפות עליה כלי שרי, ומזה גם נלמד
לטעמא דמתני', ולכן גם רבה ור"י נחלקו
במילתיה דר"ח שמדיוקו יש ללמוד
טעמא דמתני'.

שם הצלה שאינה מצויה לא התירו, פי'
תו' בסוה"ד משום טירחא, והיינו
שהדבר הרגיל נכנס אצל האדם בסדר
היום ואינו נראה כעמל, משא"כ טורח
שאינו צפוי, מכביד על האדם, אבל
הדבר קשה שיאסרו משום מצות עונג
שבת, דכל טירחא מועטת כזו אין לאסור

אלא משום סרך מלאכה ועובדין דחול,
וי"ל דהצלה מצויה האדם מסודר בדעתו
איך נוהגין בהצלה כזו בשבת, ולא יבא
לידי מלאכה, אבל דבר מחודש צריך
התכוננות איך להציל, ויש לחוש שיהא
טרוד במחשבת ההצלה ויבא לידי
הוצאה בהבאת הכלי, וכיו"ב, וצ"ע אם
מהני טעם זה לכל האופנים שבגמ'.

מ"ש תו' דכלי תחת הנר רגילים להניח
מבעו"י, צ"ע שיחשב מטעם זה
הצלה שאינה מצויה, דאדרבה מצויה
טובא, ואדם עשוי לשכוח להניח כלי,
כמו ששכיחי ניצוצות, ויותר הי' ראוי
לומר לפרתו' דכיון שהי' יכול להציל
מבעו"י לא התירו לעשותו בשבת,
משא"כ אינך שלא הי' הדבר קרוב לחוש
כ"כ, ומ"מ חשיב שכיחי, ולו"ד ז"ל הי'
נראה דסתם נר אינו מטפטף אלא שאירע
שטפטף, שאין אדם מדליק בנר נקוב,
ומתקן הפתילה באופן שלא תטפטף,
אבל ניצוצות אין בידו לתקן שלא יהיו
ניצוצות, ונראה שזו גם כונת תו' דנר
הנקוב אין דרך להדליק בו בלא תיקון,
שיניחו בתוך כלי וכיו"ב, ולכן אם אירע
שניקב או שמטפטף בשבת הר"ז אינו
מצוי.

שם רב יוסף אמר כו' איתיביה אביי כו'
רב יוסף חידש דביטול ע"י ההלכה
ולא במציאות ג"כ חשיב ביטול כלי
מהיכנו, וע"ז איתיביה אביי דכיון
ושבמציאות ראוי הוא, אין להחמיר כולי
האי, וכמו שהאוסר חפציו בקונם על כל

הקושיא והא קא מבטל כו' ש"מ דס"ל
דאסור לבטל.

מש"פ רש"י דמותר ליטלן, יש לפרש
דהיינו עם הכלי, וא"צ לנערם,
וכצ"ל בלשון רש"י מ"ז ב'.

שם דרפי דאי בעי שקיל ליה, לכאורה
כיון דקתני לא שיעלה אלא שלא
יוסיף, ממילא היינו רפוי, ושמא בא
לומר דמיירי בקורה שלא תכביד יותר
מדאי, והו"ל כשליפי זוטרי, ולאפוקי
קורה גדולה ביותר, וא"ת מאי מהני דאי
בעי שקיל ליה, הרי אינו עתיד ליטלו כדי
שלא תפול הקורה, ומה בין זה לשמן,
וי"ל דהקורה נכפפת ויורדת לאט,
וכשסומכין אותה נשארת במקומה, ואם
יטול הספסל אחר כמה שעות הרויח
סמיכת הקורה כמה שעות, משא"כ
בשמן שאם ישפכנו לאחר כמה, לא
הועיל כלום מעיקר, וגם בספסל
כשיצטרך לשעה יטלנו, ואח"כ יחזירנו
לסמוך הקורה.

שם בדלף הראוי, אבל באינו ראוי לא
מהני ע"מ לנערו, דבמקומו אינו
יכול לנערו, דמה הרויח הרי עיקרו
למנוע הדלף שלא יטוף ביתו, ואינו יכול
להניחו על סמך שיטלטלנו למק"א, כדין
צריך למקומו לקמן קמ"ב ב', דזה שרי
רק כשבאמת כונתו לצורך ההיתר, אבל
כאן אין להיתר שום צורך, שהכלי מוכן
לו, אלא שהוא מרצונו מכניס הכלי
לשמש את המוקצה, על סמך שהיתר

העולם, אין זה ביטול כלי מהיכנו, ה"ה
אם מהלכות שבת הוא נמנע מלהשתמש
בו.

מהא דפריך מכופין את הסל יש להוכיח
שאין איסור ביטול כלי שייך
לבונה, ואף לא לסותר, שהרי האפרוחים
עתידין לירד מעצמן, וגם לא מצינו
איסור לגרום שבעלי חיים יעשו מלאכה
לעצמן, וא"כ מה בכך שהם עולים על
הסל ובונים אותו, א"ו הענין מאיסור
מוקצה, שלא לעשות דברים מוקצים,
ואף לא מוקצים לדברים מסוימים. וע"ע
בזה לק' בהערות לדף קנ"ד ב'.

שם טבל מוכן הוא כו' כבר נתבאר
דכמו שדבר שאמרו חז"ל לנהוג כן
כהנהגה טובה הדבר מוכן שלא חשיב
ביטול כלי מהיכנו, אע"פ שדעתו לנהוג
כראוי, ה"נ אמרו בטבל שלא יהא
איסורו חמור כמוקצה גמור, ואם עבר
ותיקנו לא יהא אסור משום מיגו
דאתקצאי, וממילא גם הביטול כלי
מהיכנו אינו מוחלט כ"כ, ולא אסרו
לבטל כלי מהיכנו, אלא כשהמוקצה
שגורם הביטול הוא חמור, שאין
אפשרות להתירו, וע"ע להלן.

שם ארהבדר"י ניצוצות אין בהם ממש,
ד"ז נפ"מ אף למאן דלית ליה איסור
ביטול כלי מהיכנו, דכיון דאין בהם
מותר לטלטל הכלי עם הניצוצות, וא"צ
לנערם, וא"כ אין הכרח מרהבדר"י דסבר
כרב יוסף, מיהו כיון שאמר ד"ז על

הטלטול יהא בגלל שהוא צריך את ההיתר.

ואפשר עוד דניעור של כלי עם תוך, שהמוקצה בתוכו חמיר טפי, דחשיב שמתעסק בניעור המוקצה, משא"כ בשליפי זוטרי וסל וספסל הרפוי, שהוא נוטל את ההיתר וממילא נופל האיסור.

שם תוד"ה בעודן עליו כל ביהש"מ, תימה הא כיון דבידו להפריחם כו', לכאורה יש חילוק אם המוקצה עצמו נעשה היתר, או שמפריד הבסיס מן המוקצה, אבל המוקצה נשאר באיסורו, דכשהמוקצה נעשה היתר ביד"א הרי אין כאן מוקצה כלל, דאוכל כזה שמשתמש בו ע"י שיגמרנו, הרי לא הסיח דעתו ממנו כלל, ואין כאן שום הקצאה, אבל הבסיס למוקצה א"א לומר שהמוקצה אינו מוקצה, ויש לנו רק לומר דאין דעתו להקצות הכלי לגמרי לצורך המוקצה, ובכה"ג לא בטל שם מוקצה מהזמן שהי' משמש את המוקצה. – והעיר הר"נ נ"י דאפשר לומר דזהו ג"כ הטעם דטבל אינו מוקצה, מפני שאם עבר ותיקנו בטל המוקצה מן הפירות לגמרי, ובזה מעיקרא לא חל שם המוקצה.

שם מיגו דאתקצאי לביהש"מ כו' יש לעי' מהי הסברא דמיגו דאתקצאי, בנר ובסל, הרי יודע בודאי שהנר עתיד ליכבות ודעתו ע"ז, ולא שייך לומר שהסיח דעתו מזה לכל השבת, וכן בסל

הרי נתנו מתחלה שיעלו או ירדו, ואין מקומם קבוע על הסל כלל, והי' כאן מאורע שנשארו על הסל כל ביהש"מ, וכי שייך לומר שהוא הקצה דעתו מן הסל ע"ז, ואמנם ר"ש מתיר, אבל צ"ב מ"ט דר"י.

ואפשר דבאמת אין כאן הקצאה מדעתו לכל השבת, אבל האיסור הוא

כעין לא פלוג בגדר דיני מוקצה, דכיון דאיסור מוקצה הוא שלא יתעסק הדם בחפצי חול, ואע"פ שעכשיו יש לו צורך היתר בחפץ זה, מ"מ כיון שהי' אצלו מוקצה, לא שרינן ליה להשתמש בו, דע"ז יתרחק מלהשתמש בו שימושי איסור כשיתעורר לו לעשות דבר, לכן אסרו כל חפץ שהי' מוקצה אצלו בכניסת השבת, ואע"פ שהבסיס הזה אינו המוקצה בעצמו, וגם בכניסת השבת חשב עליו להיתר אח"כ, אבל כיון שבכניסת השבת הוא נתבטל למוקצה, והמוקצה נשאר באיסורו, לכן אף הבסיס שלו נשאר באיסורו, שבכניסת השבת הי' טפל לו ונחשב כמוהו, ואם נתיר הטפל יתירו האיסור, הגע עצמך בפתילה שהיתה בסיס לשלהבת אם היא כלי כשכבתה, הרי הדבר מובן שיש לראותה כחלק מן המוקצה שנתפרק, וע"ז נעשה מותר, ובודאי מובן דבכלל גדר מוקצה שאין להתיר אף חלק ממנו שנתפרק, שאין כאן אגלאי מילתא על החלק הזה, כיון דמעיקרא הי' באמת חלק מהמוקצה

הזה שנשאר מוקצה, משא"כ בגמרו ביד"א דשם המוקצה עצמו בטל.

שם בעודן עליו כל ביהש"מ, יש להסתפק אם לא רצה שיהיו עליו כל ביהש"מ כדי שלא יהא בסיס, האם יש לזה קולא של שוכת, או"ד סו"ס הניחו שם באופן שאפשר שישארו עליו כל ביהש"מ, ולא מהני מה שחשב שמסתמא לא יהיו עליו כ"כ הרבה זמן.

אם הניח מוקצה ע"ג כלי בביהש"מ ע"ד שיהא מונח בשבת, ונמלך באמצע ביהש"מ לסלקו, יש לדון אם מותר לנערו, ואם הי' דעתו מתחלה לנערו בביהש"מ מסתברא דשרי, דכיון שעדיין לא נעשה בסיס, הר"ז בדין הניח באמצע שבת דשרי לנער, ואם שכח לנער הרי דינו כשוכת, אבל בנתן ע"ד שישאר כל השבת, י"ל שזה כדין מוקצה גמור שלא התירו בביהש"מ, ולפי זה אפי' נפל מעצמו בשבת אסור, דנהי דהשהייה כל ביהש"מ לא היתה מרצונו, אבל כיון שההנחה שמדעתו גורמת שלא יוכל לסלקו כל ביהש"מ, הר"ז בדין מניח, מיהו יתכן דכל עניני בסיס מיתלא תליין כל ביהש"מ, ואם נמלך רשאי לנער, וצ"ע בפוסקים ולע"כ.

ג.

שם ואינה עשויה להטיל ביצתה במקום מדרון, יש לעי' הרי שמטילה ביצתה במקום מדרון ובמקום התורפה כאשפה, שבלא"ה צריך לכפות עליה

כלי, האם רשאי להניח הכלי תחתיה, דאותה פעולה שהי' צריך לעשות על ההצלה המצויה, עושה אותה באופן אחר שתציל גם את ההצלה שאינה מצויה, ואם נימא דשרי יש לשאול היכי סתים דאין נותנין כלי תחת התרנגולת, וי"ל דבאמת אין זו אותה הצלה, דלהניח הכלי קודם שתטיל הביצה זוהי טירחא מיוחדת לכוין השעה וכיוון המקום והכלי, ואין עושין טירחא כזו להצלה של ביצה שכבר נולדה ומוטלת באשפה.

כבר כתבנו לעיל דיותר מיושב לומר דבהדיא אמרו בברייתא או בקבלה שאין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה, וכן יש להוכיח מדרבה, דאם באמת הטעם תלוי בהצלה מצויה, ושמן המטפטף אינו מצוי, איך אמר ר"ח שאמרו ד"ז גבי ביצה, הרי יש לדון כל דבר לפי ענינו, ואיך אפשר להעיד שאמרו דביצה נמי הצלה שאינה מצויה היא, יש לו רק לומר דמסתברא שזה אינו מצוי יותר משמן המטפטף, אבל לא להעיד כן במוחלט, (ול"ד לביטול כלי מהיכנו שזוהי סברא כללית וא"צ לדון בה בכל מקרה בפני עצמו), א"ו בהדיא אמרו כן גבי ביצה.

שם מביא כלי ומניח תחתיה, החידוש הוא דלא חיישינן שיביא כלי דרך רה"ר, כדמסיים עלה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט, וכיון דלא נחית התנא לאשמועינן היתר הטירחא בהצלה, אין דוחק לאוקמה בגולפי חדתי שאין איסור

להציל מזון ג"ס, אלא דעדיפא מינה משני, וזה מיושב יותר כלשון הגמ' דשכיח בהו דליקה.

ד.

מ"ג א' איתביה כופין קערה כו' יש לעי' מאי אתא תנא דמתני' לאשמועינן, אם החידוש דכלי ניטל, תיקשי לר' יצחק, ועוד דכיון דמיתוקמא שפיר בצריך למקומו, א"כ אכתי לאשמעינן ממתני' דכלי ניטל לצורך זה, ואפשר דקמ"ל דלא חיישינן שמא יכבה הנר, ע"י שיקרב הקערה לנר ויסתום האויר או יפול על הנר.

יש לעי' בכל הני שינויי דחדתי וגחיני, מכיון דשכיחא הצלה זו בחדתי, למה לא תחשב הצלה זו דמצויה, שכבר רגילים בהצלות כאלו בשבת, בגלל הבתי חדתי וגחיני, ונראה מזה כמ"פ תו' דהענין משום טירחא, וכל דבר שצפוי בדעתו מעיקר, זה נכנס בסדר היום, אבל מאורע חדש הוא טירחא, ואולי גם בסרך מלאכה שייך לומר דבהול טפי במאורע בלתי צפוי.

שם רב יוסף אמר היינו טעמא דר"ח משום דקא מבטל כלי מהיכנו, לכאורה הול"ל דקסבר ר"ח אסור לבטל כלי מהיכנו, שהרי בפשוטו רבה לא ס"ל ד"ז, ורב יוסף מחדש כן אליבא דר"ח, והול"ל קסבר ר"ח, כמו שאמר רבה קסבר, וכן אמרו על רב יצחק קסבר, ומשמע מזה שדין איסור ביטול כלי

משום טירחא, מיהו אם איסור הצלה שאינה מצויה היא משום שיבא לעשות מלאכה, א"כ זה דומה לחשש הבאת כלי דרך רה"ר, ולא הו"ל לתנא לסתום מלפרש דמיירי דוקא בגולפי חדתי.

שם ניצוצות נמי שכיחי, פי' שהדבר מצוי שבאמצע שבת רואים שהאש גדולה בפתילה ומתפזרים ניצוצות, אבל אם רואה מע"ש שהאש גדולה מתקן את הפתילה, וא"צ להניח כלי, ובשמן אין מצוי כלל שנסדק הכלי בשבת, ואם רואה מע"ש שהכלי סדוק מניח מע"ש כלי תחתיו, וזו כונת תו'.

יש לעי' מאי פריך מניצוצות וכופין קערה על הנר, מ"ש מהצלה מפני הדליקה דשרי בשבת, וכן עושין מחיצה בכל הכלים, וי"ל דבדליקה שנשרף הבית ויש הפסד מרובה ואדם בהול על ממונו התיירו לעצור הדליקה וגם להציל, אבל בניצוצות וקורה משמע ליה שאין חשש דליקה, אלא חשש נזק מועט ע"י שתשרף או תשחיר הקורה מעט, וכן הניצוצות יפגמו איזה בגד וכיו"ב שישרף מעט, וזה דמי להצלת השמן והביצה, ולשון גמ' דשכיח בהו דליקה, יש לפרש דשכיח שאוחז בקורה.

ואפשר דמודה רבה דמה שצריך לאותה שבת מותר להציל, כדתנן גבי דליקה מצילין מזון ג' סעודות, וכל הני מיירי בא"צ לו לשבת, וה"ה דהו"מ לשנויי כופין קערה ע"ג הנר כשצריך

יהא חמור כאיסור דרבנן של שבות דמוקצה וכיו"ב, וכיון דלא חמיר איסוריה ממילא אינו מוקצה מדעתו לגמרי, ואפי' נימא דלענין טלטול הטבל בפ"ע חשיב כמוקצה, אבל מיגו דאתקצאי וביטול כלי מהיכנו, לא אמרינן ע"ז.

במשה"ק תו' מ"ש טבל דעבר ותיקנו מתוקן ומ"ש בכור דאינו מבוקר, י"ל דהתרת בכור כיון שצריך חכם הר"ז תיקון גדול יותר, וניכר שעבר על איסור, אבל הפרשת תרו"מ מסורה לכל אדם בכל יום, ולא מיחזי כתיקון גדול.

ובגדר החילוק י"ל דהפרשת תרו"מ זוהי מציאות שחל תרומה ומעשר, ותקנת חכמים אינה משנה את המציאות, שהרי במוצ"ש יכול לאכול מיד בלא הפרשה נוספת, וכיון שבמציאות מתוקן אם באנו לאוסרו צריך לתקן איסור חדש, שאף המתוקן אסור באכילה, אבל בבכור לא נשתנה כלום במציאות ע"י הוראת החכם, אלא שנתגלה לנו האמת הידועה מקודם, וכיון שלא נשתנה כלום יכולים חז"ל להמשיך את האיסור, כיון שהאיסור מעיקר הי' חיצוני, ושייך לומר שההיתר לא חל על הבכור, משא"כ בתרו"מ שזוהי מציאות שההיתר חל, מיהו יש גם סברא איפכא, דבבכור שזה רק גילוי מילתא איגלאי מילתא שלא הי' מוקצה, אבל בתרו"מ

מהיכנו ידוע, וגם רבה מודה בו, אלא שסבר דכאן אין בו משום ביטול כלי מהיכנו, ובזה מיושב שהקשו בכמה מקומות בפשיטות והא קא מבטל כלי מהיכנו, ולא אמרו והאמר רב יוסף דאסור לבטל כלי מהיכנו, דיש אופנים שאיסור זה מוסכם לכו"ע.

ובאמת ביטול כלי מהיכנו ששאלו בגמ' קכ"ח ב' וכיו"ב אמרו גם בקנ"ד ב' היינו שמבטל במציאות השימושים של הכלי, שהכרים וכסתות מיטנפין או נרטבין במים, וי"ל דבזה מודה רבה דאסור לבטל, אבל בהנחת מוקצה על הכלי שבמציאות הכלי ראוי, אלא שאינו מטלטלו מפני איסור מוקצה, בזה פליג רבה, והיינו דקאמר רב יוסף דטעמיה דר"ח משום דביטול הלכתי ג"כ דינו כביטול מציאותי.

שם טבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותיקנו מתוקן, פי' דכשגזרו שאין מפרישין תרו"מ לא החמירו בגזירה כ"כ, ואמרו שאם תיקנו מתוקן, וזה גורם שלא יחשב הטבל מוקצה, כיון שמראש אמרו שלא להתייחס לזה כדבר שאינו ראוי לתיקון, וכמו שמובן שאילו אמרו חז"ל שאין ראוי להפריש תרו"מ בשבת משום הנהגה טובה אבל אין בזה איסור גמור, דודאי לא חשיב מוקצה, אע"פ שלכתחלה דעתו לנהוג כפי מה שראוי, וה"נ כשאמרו שאסור אבל אם עבר ותיקנו מתוקן, הר"ז כאילו אמרו שלא

נעשה שינוי במציאות ע"י ההפרשה, ולא איגלאי דמעיקרא לא הי' טבל.

שם דרפי דאי בעי שקיל ליה, במתני' מבואר בהדיא לא שיעלה כו' אלא ר"ל דידעינן שישאר רפוי ויוכל ליטלו.

ה.

מ"ג ב' איתמר מת המוטל בחמה ר"י אמר שמואל הופכו ממטה למטה כו' מיירי כשמוטל במטה, אבל אין אפשרות להעלותו ע"ג מטה דרך טלטול מן הצד, כגון לדחוף מוט מתחתיו ולהפכו ע"ג כרים וכסתות, דהיתר ההפיכה כאן הוא מפני שהפעולה נראית כפינוי המטה ולא כטלטול המת, אבל לטלטל המת בצורת הפיכה אסור, דזהו טלטול גמור בשינוי קצת.

שם הופכו ממטה למטה כו' דקסבר טלטול מן הצד לא שמה טלטול, ומהא דנקט דבריו במת ולא בעלמא, מוכח כמ"ש תו' דהכא גרע מטלטול מן הצד דראב"ת, דהתם הטלטול לצורך ההיתר, אבל כאן עיקר הטלטול למת, אלא שעושה בצורת ניעור שנראה כעוסק לצורך פינוי המטה, ומודה שמואל דבעלמא טלטול כזה אסור, ורק לצורך מת היתר כאן כה"ג, מיהו לשון הגמ' סתום קצת, דהול"ל שלא התירו טלטול מן הצד כזה אלא למת בלבד, כמו שאמרו לגבי ככר או תינוק, ואולי נלמד בק"ו מככר או תינוק, עי' תו"י בגליון התו' מ"ד א', ואם נימא דשמואל גופיה

לא שרי אלא בדלית ליה ככר או תינוק (כלשון הגמ'), א"כ מוכח דאינו אלא היתר למת, ומ"מ הו"ל לגמ' למימר מ"ס טלטול מ"ה נמי התירו, ולשון לא שמה טלטול משמע היתר גמור, ולפ"ז הי' ראוי שלא להתיר ככר או תינוק בדאיכא ממטה למטה.

שם רחב"ש משמיה דרב אמר מניח עליו ככר או תינוק, לעיל ל' ב' הי' דוד המלך מוטל ע"ג קרקע ולא הי' אפשרות של ניעור ממטה למטה, ועוד שהרי הי' שם ככר או תינוק דזה עדיף וגם מכובד יותר, אבל לישניה דרב מתפרש שאין שום עצה אלא ככר או תינוק ולמדו מזה דס"ל טלטול מן הצד אסור, ואפשר שלכך הביאו הא דרחב"ש לבתר מימרא דר"י, לומר דע"ז סיים דרב לא שרי ע"י ככר או תינוק, ולא משכח גונא אחרינא להתיר טלטולו.

הקשה הגרע"א ז"ל בגהש"ס אמאי לא סגי בטלטול המת אגב המטה, ונראה מדבריו דאין חילוק אם מניח עליו ככר או תינוק או תחתיו ככר או תינוק, ולכאורה הי' נראה דעיקר שריותא דככר או תינוק הוא מפני שהמת נעשה כטבלה שמטלטלין בתוכה את הככר או התינוק, וכיון שהמת נטפל להיתר שבו הר"ז כמטלטל היתר, דומה להיתר שום במדוכה קכ"ג א', ואמנם ההערמה ניכרת, ולכן לא התירו אלא למת בלבד, וההיתר מפני שסו"ס צורת הטלטול כהתעסקות בהיתר, אבל להניח הככר

או תינוק, והיינו מפני שאינו כבוד למת להופכו ממטה למטה, ורק בדלית ליה עבדינן הכי, ולא אמרינן דכיון שיש עצה ממטה למטה לא הוצרכנו כאן להיתר דככר או תינוק שהתירוהו למת בלבד, והיינו לישנא דאמרינן כו"ע ל"פ דשרי, דלשמואל הי' מקום לאסור.

שם דמתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויו, וא"ת כיון דלא ציית לן לטלטל ולא יכבה, וי"ל שמתחלה חושב שיכבה, ובתוך השריפה אינו שולט על רגשותיו ומכבה, ואז כבר אינו יכול להציל, ועוד דכיון שעובר עבירה עושה מה שנוח לו.

פשטות הגמ' דלריב"ל מותר אף טלטול גמור, חדא דזיל בתר טעמא ומה יעשו במת ע"ג קרקע, וכיו"ב, ועוד דמהיכי תיסק אדעתין שהתירו כאן רק מן הצד, בשלמא אם ס"ל דמן הצד היתר גמור הוא, איכא לאוקמי מילתיה בדליכא איסור אבל אם גם מן הצד אסור, א"א לסמוך שנבין שהתירו רק טלטול מן הצד, שהרי לא רמז בדבריו דמתיר רק טלטול מן הצד וא"כ הכל שרי, ומלשון הרי"ף שדקדקו הראשונים ז"ל אין הכרע גמור, וכיון דפשטות הגמ' דשרי, ע"כ דהרי"ף כונתו רק להוכיח שאין היתרו ברור.

ז.

מ"ז א' אר"ז כו' א"ר רומנוס לי התיר רבי לטלטל מחתה באפרה, פרש"י

תחת המת ולטלטלו, הרי עיקר הטלטול לצורך המת והככר כטבלא שמעבירין עליו את המת וזה טלטול גמור, ול"ד לטלטול גרעיני תמרה אגב ריפתא ואגב לקנא דמיא קמ"ג א', דהתם הם בטלין להיתר שהם דבר מועט ועיקר המעשה מתייחס להיתר.

ולכאורה הי' נראה שדוקא אם מניח הככר ע"ג המת מהני, אבל אם מניחו ע"ג המטה סמוך למת, כיון דהמת חשוב טפי מן הככר הרבה, א"כ בכה"ג אם העברת המטה מתייחסת להיתר, ואפי' במת לא שרו, והי' מקום לדון דדוקא דאפי' ע"ג המת לא שרינן אלא כשמטלטל גופו לחוד, שאז מתייחס המת כטבלה שנוטלין בה הככר, אבל כשנוטלו עם המטה מתייחס הכל למטה, ונמצא שע"ג המת כבצדו שכתבנו דאסור, אבל האחרונים ז"ל נקטו בסי' שי"א ס"א דאפי' בצד המת ע"ג המטה שרי, כמ"ש במ"ב שם דאצל המת או ע"ג המת שרי.

ו.

מ"ג ב' היכא דאיכא ככר או תינוק כו"ע ל"פ דשרי כי פליגי דלית ליה, משמע דאף לשמואל בדאית ליה עדיף ככר או תינוק, דאל"כ מ"ט אמרינן דפליגי בדלית ליה, הא פליגי נמי בדאית ליה, ויש ללמוד מזה דאף לשמואל אין טלטול מן הצד הזה היתר גמור ורק לכבוד המת התירו, ויש לדחות דקמ"ל דאף כשיש אפשרות מן הצד שרי בככר

היתר אבן שבכלכלה, ונראה דר' אסי סבר דקמ"ל שהאפר בטל למחתה כשירי כוסות לכוס, וסבר דהיינו נמי טעמא דאבן שבכלכלה שהיא כשירי הכלכלה, דכיון שדרך להשליך האפר ואין דעתו על שמירתו במחתה, אין המחתה בטילה ליחשב בסיס לאפר, וה"ה אבן שבכלכלה, וסבר דאפי' בלא פירות מותר.

והקשו בתו' נהי דלא ידע מימרא דר"י בכלכלה מליאה פירות, אבל אכתי איך פירש מתני' מ"ש אבן שבכלכלה מאבן שע"פ החבית, ומעות שעל הכר, ותיירצו דמעות חשיבי ולא בטלי, ובאמת מסתברא דאף מטבע שבכלכלה לא מיקרי כשירים, ובאבן כתבו דס"ד דמיירי שצריך לה לסתום פי החבית ולכך לא בטלה, ועי' קכ"ה ב' במימרא דר"י בשם ר' אסי, מיהו ק"ק דלא משמע שנשתנה פירוש משנתינו לרבי אסי.

ולכאורה יש ליישב דאין שייך ביטול במעות שמונחין על הכר, ולא באבן שע"פ חבית, שאינם נטפלים לתוך של הכלכלה והמחתה, אלא מונחים על גביהן ככיוור על כנו, שזוהי תמונת בסיס המעמיד דבר שעל גביו, אבל שירים הנשארים בכלי אין לזה תמונת בסיס, וכיון שנגמר שימוש הכלי לצרכם, ומעתה הם בגדר פסולת ושירים שעשויין להשליכן, אין הכלי נטפל ליחשב בסיס

אגב מחתה דאיכא תורת כלי עליה, ולכאורה מחתה היא כלי שמלאכתו לאיסור, וגריעא מקדירה שעשויה להחזיק התבשיל, וראוי' לזה כתמחוי וקערה, ואינה משתתפת במלאכת הבישול כ"כ, וגם בזה כתב הרשב"א דהיא מלאכתה לאיסור, וכ"ש מחתה שעשויה לגמר עליה הלבונה, ובנויה באופן המתאים לזה עם נקבים וכיו"ב, (ודמא למדוכה), דודאי היא כלי שמלאכתו לאיסור, וכ"כ הריטב"א הנדמ"ח דכנונא כלי שמלאכתו לאיסור.

ולפ"ז לרבה ואביי קכ"ד א' דכלי שמלאכתו לאיסור אסור לצורך מקומו, מיירי הכא שנזדמן לו צורך גופו, ולמאי דקי"ל דצורך מקומו מותר י"ל שנזדמן שהוצרכו למקומה, ולפי המסקנא התיר הטלטול לגמרי אגב קטמא, וכן אגב קרטין, מיהו לאביי מיירי ג"כ רק לסלקו ממקום זה, וכן להמפרשים בקיטמא דר"נ שההיתר הוא מחמת הכלי, שו"ר ברמב"ן בסוגין דמשמע שמחתה לחד מותר לטלטלה גם שלא לצורך גופו ומקומו, אבל לשונו ז"ל סתום ואפשר דכוונתו דלצורך גופה שרי לטלטלה עם האפר וא"צ לנערה מפני שבטל למחתה.

שם אישתומם כשעה חדא ואמר ה"נ כו' יש לעי' מה סבר רבי אסי מעיקרא מהו החידוש שהתיר רבי, שאם האפר מוקצה למה באמת התיר ואיך פירש

המתיר, וה"ק מחתה עם שברי עצים אגב שנוטל אפרה המותר, ויותר נראה מדלא הזכיר שברי עצים ש"מ דסתם מחתה יש בה שברי עצים, וה"ק שהתיר לטלטל המחתה עם אפרה אע"פ שסתמא יש בו שברי עצים.

שם אמר אביי קרטין בי רבי מי חשיבי [כנראה שהי' ממשמשי רבי], וכ"ת חזו לעניים והתניא כו', יש לעי' הרי שנינו דמאכל דחזי לבהמה שרי וכש"כ עניים, (ועי' קכ"ו ב' ס"א מפני שהוא מאכל לעניים), וי"ל דאמנם אם הוה בעיניה סגי בחזי לעניים, אבל כיון שמעורב ומבוטל בתוך האפר המוקצה ואמנם עתידין ללקטו הר"ז בטל לאפר דכזרקו כולו לאשפה דמי, וע"ז מייתי מבגדי עניים כו', - ויש ללמוד מכאן שאין בזה משום בל תשחית, ואפשר שלפי כבודו אין ראוי להשתמש בשאריות, או שטירחת ליקוטו מרובה על הריוח לפי חשיבות מלאכת משרתיו.

שם אלא אמר אביי מידי דהוה אגרף כו' לכאורה אדם שמאוס עליו דבר מסוים אע"פ שהוא איסטניס אין בזה היתר גרף כיון שאין הדבר פגום לחשבו גרף, ולא סגי בצער כזה להתיר מוקצה, [מיהו י"ל דהתירו הכל דכיון שאין טלטולו לצורך אלא לסילוק התירו בצירוף שמצטער], ומ"מ באפר שנשרף ס"ל לאביי דמהני דעתו לומר שמאוס בעיניו, כיון דמאוס קצת שיירי האפר, וזוהי עדותו של ר' רומנוס.

שלהן, וה"ה אבן שבכלכלה שהיא כשירים, ולכן חזר בו ר"א מכח דברי ר"י באבן שבכלכלה דבעינן מליאה פירות, (ועי' קמ"ב א' בראשונים בשם הראב"ד דבתוך כלי אפי' בשוכח נעשה בסיס, ומש"כ לעיל שם עי"ש).

שם ה"נ דאית בה קרטין, ולפ"ז החידוש דאע"פ שמליאה אפר ובקרטין מועטין ומעורבין באפר, אפ"ה כיון שהאפר אינו שוה כלום, הו"ל ההיתר עיקר, ומדקאמר סתמא מחתה באפרה יש ללמוד דסתמא אית בה קרטין וא"צ לחפש אחריהן, ודוקא בידוע שאין בה קרטין אסור, שאם א"ל רבי לעיין אם יש בה קרטין לא יתכן שיסתום דבריו בזה, ולשון הגמ' דאית בה קרטין מתפרש ה"נ משום דאית בה קרטין הוא דשרי.

וי"ש לשאול איך סתם ר' רומנוס דבריו באופן שלא נדע אם האפר מוקצה ובטל לכלי או שיש בו קרטין או משום גרף או באפר שאינו מוקצה ובשברי עצים, ונראה דמלשוננו של ר' רומנוס הי' מובן כונתו, לפי הניגון והצעת הדברים, ואח"כ נשתכחו דברים אלו ונשארו התיבות לבד, והנה מתחילה פירש דה"ק התיר רבי לטלטל מחתה אפי' עם אפרה, ומתפרש שההיתר הוא המחתה ואין האפר אוסרה, ואח"כ אמר ר' אסי שכנראה פירש מחתה באפרה שהתיר טלטול האפר בסתמא, וההיתר באפר והיינו מפני הקרטין שבו, ולמסקנא דרבא מיתוקמא אגב אפרה, שהאפר הוא

שם ועוד גש"ר מיגלי והאי מיכסי, לכאורה מיגלי שפתחו פתוח, ולפ"ז אם יכסה פי הגרף אע"פ שניכר מבחון [וגופו אטום מלבלוע כשל מתכת] אסור, אע"פ שהוא מאוס, ויש לדחות שכל דבר לפי ענינו, ובמחתה אף אביי מודה דמבחוץ אינה גרף שהרי מביאין אותה לגמר בה.

שם אלא אמר רבא כי הוינן כו' יש לדקדק דהכי הול"ל הכא באפר שאינו מוקצה עסקינן, [וכגון שהוסק מע"ש כמ"ש תו' ד"ה הוה, ולשון רש"י דעתייהו עליה מאתמול צ"ל ג"כ בכה"ג, אבל לא מהני נתינת דעת קודם שבת על מה שיעשה אפר בשבת דהו"ל נולד], וצ"ל דבלשון אגב קיטמא פירש שטלטלו המחתה בגלל היתר האפר וזהו לשון על גב האפר ולא האפר על גב המחתה, וקמ"ל ששברי העצים בטלין לאפר, והיינו דמדמינן בביצה כנונא אגב קיטמא לשיוורי כוסות, שהשירים בטלין לכוס כשברי עצים לאפר, וכ"כ בריטב"א בשם תו', וכן יש לפרש כונת תו' שלפנינו שהשירים הדבוקים ומעורבין בכוס כמו העצים באפר, אבל אינם נטפלים למחתה עצמה, ומה"ט מותר לטלטלם כמו האפר גם שלא לצורך, וכ"כ תו' דשברי הפתילה בטלין לשמן (ולא לנר), וזהו החילוק בין גליל לשאר מקומות.

מיהו למש"פ רש"י דכנונא הוא כלי שעשוי להתחמם ולא למוגמר,

א"כ אין רא' דאיכא שברי עצים במחתה דרבי, דהכא עשוי לעצים ובדרכי עשוי ללבונה, ובאמת ברמב"ן פירש דבמחתה איכא קרטין של לבונה שהם מוקצין דהו"ל כשברי עצים, ויש לתמוה דהא ר' אסי קאמר לעיל דקרטין כפירות דמו, ואיך נקטו כאן כדבר פשוט דקרטין מוקצין, ואמנם כיון שעשוין להסקה הו"ל כעצים, אבל ע"כ צ"ל שמריחין קצת בלא הסקה, ופשטות הדברים לרש"י שגם במחתה של לבונה נשארין שברי עצים.

והרמב"ן פירש דמיירי באפר שהוא מוקצה ואפ"ה לא הויא מחתה בסיס לאפר שהם בטלין למחתה כשיוורי כוסות, וכתב דמעיקרא לא הונחו העצים והלבונה במחתה על דעת שתחזיק האפר, אלא על דעת העצים והלבונה שלא הוסקו, ולר"ש מותרת המחתה כנר לאחר שהוסק בו וכבה בשבת, ואינה נעשית בסיס לאפר דבטל לגבה ולא חשיב, ואף ניעור א"צ כיון דבטל לגביה, וזהו ההיתר שנתחדש כאן טפי ממעות שעל הכר, דבפשוטו מחתה מלאכתה לאיסור, אלא נפ"מ דא"צ ניעור, ובשיוורי כוסות מטלטלן אף מחמה לצל.

מיהו קשה כיון דר' זירא הקשה מה בין אבן שבכלכלה דלא בטלה לאפר שבמחתה דבטל, הו"ל לרבא לפרושי דשאני אפר שלא הונח ע"מ ליטלו במחתה, אלא שיוורי ההסקה הוא,

הביטול לכנונא, השתא נמי יתבטלו שברי הפתילה לנר, אבל אם הטעם דבגליל מסיקין בשברי פתילה שהם ראויין טפי להדלקה וכמ"ש הרמב"ן מפ" ר"ח, לפ"ז יש לפרש שפיר שהנדרון משום ביטול השברי עצים לכנונא, ודכוותה ביטול שברי הפתילה לנר, וסתמות הגמ' מיושב טפי דבגליל השמן לא חשיב דד"ז לא היו צריכין לפרש בגמ' מפני שידוע כן מכמה דוכתי, אבל שמסיקין שם בשברי פתילה אינו דבר מובן מאליו והו"ל לפרושי, וגם אביי אמר כן מסברא לפי הידוע לו שבגליל השמן מצוי, וזה מסייע פרש"י ותו' בסוגיין, ועמש"כ לעיל ששברי עצים בטלין לאפר ושברי פתילה לשמן ולא לכלי, ול"ד לשיווי כוסות שהם דבוקים ובטלין לכלי, וזה כפרש"י.

ה.

מ"ח א' בעא מיניה ראב"מ מאביי מוכין שטמן בהם כו' פשטות הגמ' דלא כרבינא אלא כסתמות הגמ' לקמן נ' א', וזה כמש"פ תו' דגיזי צמר חשובין טפי ממוכין, ומספק"ל דשמא במוכין מהניא מעשה דהטמנה לבטל המוקצה מהם, (כדמהני ישב בחריות של דקל, או כדמהני מכניס בעפר), וא"ל אביי דגם מוכין חשיבי ולא מבטל להו להטמנה, דחשיב הפסד כיון שאפשר בקופה של תבן, ולכן אע"פ שאירע שלא הי' לו תבן והוצרך להשתמש במוכין, לא נעשו לו כהיתר להשתמש בהם להטמנה.

משא"כ באבן שנתנה בכלכלה לצורך מסוים, ולא הוצרך ר"א לחזור בו מעיקרא, ולפי' זה העיקר חסר מן הספר ליישב קושיא דר"ז, אלא שגם לפרש"י חסר התירוץ דהכא באפר המותר מיירי, ולפי' הרמב"ן מיושב שלא אמר רבא דהכא מיירי כי הא דר"נ, אלא הביא מעשה רב דר"נ, ומתפרש אלא אמר רבא דר"נ לא חייש לקושיא דר"ז, והוה שרי לטלטולי כנונא אגב קטמיה, וע"כ דלא דמי לאבן שבכלכלה, ומדברי אביי בסמוך משמע שקיבלה להא דר"נ, וא"כ הדר ביה משינויא דגש"ר, ול"מ כן, מדלא קאמר סבר אביי למימר משום גש"ר, ועי' בסמוך.

שם מיתיבי ושוין כו' אמר אביי בגלילא שנו, משמע שאביי בא ליישב עובדא דר"נ, ואם ר"נ באפר המותר, י"ל דמ"מ עובדא דר' רומנוס משמע ליה באפר המוקצה, אבל אם ר"נ באפר האסור נמי שרי, א"כ הו"ל לפרושי דהדר ביה אביי לגמרי בין ממה שהסכים לקושיא דר"נ בין ממה שאוקומה משום גש"ר, ואפשר לומר דאביי קושטא קא מפרש שרק בגלילא אסור, ולא קאי לשיווי האו.

והנה אם נפרש דהאיסור בגלילא מפני ששיווי השמן לא חשיבי להו, ולא בטלי שברי הפתילה לשמן, וכמ"ש תו', א"כ יש לדקדק מזה כפרש"י שהשברי עצים בטלין לאפר המותר, דאם

ולכאורה יש לדקדק מדקתני במתני' הא דאין מטלטלין אותן בגיזי צמר, ולא קתני לה במוכין, ש"מ דמוכין דמו לתבן ועשבים דכשטמן בהם מותרים בטלטול, ואין זו ראי' משום דמוכין קתני להו בהדי תבן ועשבים דאין טומנים בהם כשהם לחין, ולכן לא שנה מוכין יבשין טומנים ואין מטלטלין.

ומייתנין לימא מסייע ליה דקתני מוכין דומיא דגיזין, ודחי דהו דומיא דידהו באיסור טלטול בעלמא, דכיון דקתני להו בהדיהו להיתר הטמנה קתני להו לאיסור טלטול, אע"ג דלא דמו ממש, מיהו לקושטא דמילתא דהאמת כדאביי נחא הברייאא טפי, דהו מוכין דומיא דגיזין.

אבל קשה לפרש סוגיין אליבא דרבינא, דאם מיירי בשאינן של הפתק, וסבר ראב"מ דמוכין חשיבי טפי מגיזין, א"כ מאי קאמר ליה אביי דמפקיר קופה של מוכין, הרי בגיזין מודה אביי ולא קרי ליה מפקיר, אע"פ שהם חשובין טפי מתבן, והול"ל נהי דגיזין עביד איניש דמייחד, אבל מוכין לא, ועוד דמאי מיייתי סיעתא מברייאא הא בגיזין מיירי דוקא בלא טמן, ודכוותה מיירי במוכין, ולא הול"ל מאי למימרא, הרי בגיזין לכו"ע מתפרש כן, א"ו פשיטא לגמ' דבגיזין אסור ולהכי מיייתי סיעתא ממוכין.

ואם נימא דבעיא דראב"מ בשל הפתק, ובאינן של הפתק מוכין כגיזין דאם טמן בהם או אפי' לא טמן בהם מטלטלין אותן, א"כ אמאי סתם לשונו ולא קאמר דבשל הפתק מספק"ל, ועוד מאי קאמר אביי דמפקיר קופה של מוכין, הרי באינן של הפתק לא קרי ליה מפקיר, והול"ל כיון דשל הפתק נינהו מיזהר זהיר בהו, ועוד דברייאא הו"ל לפרושי אי בשל הפתק מיירי או לא, דבאינן של הפתק הרי כו"ע מודו דדוקא בלא טמן, ואית לן לפרושי ברייתא באינן של הפתק, כיון שהדין אמת דבעינן טמן, ואי בשל הפתק מסתבר להשוות מוכין לגיזין, וגם לא הול"ל מאי למימרא דכיון דבאינן של הפתק מותרין ס"ד דכהיתר דמו, וגם טעמא דלמיזגא לא מהני לסברת המוקצה של הפתק, כי היכי דלא מהני בגיזין.

מוכין דמתני' ודברייאא כולל כל מיני מוכין, בין הנעשין מנצות ובגדים חדשים, ובין הנעשין משחקים ובלויים, וכיון דמוכין דשחקים גריעי מגיזין, אין לסתום בעיא דמוכין, ותתפרש במוכין יקרים דוקא, וכן בברייאא הו"מ למימר דכיון דבכלל מוכין אף הבלויים והשחקים ע"כ מיירי בלא טמן, א"ו בכל מוכין מספק"ל והיינו משום דגריעי מגיזין, ובדוחק י"ל דסתם מוכין ס"ל שהם היקרים.

שם טומנים בגיזי צמר ובציפי צמר ובלשונות של ארגמן, בפשוטו כולן

לשמירתה וקביעותה, ומה"ט גם באבן שבכלכלה עם פירות אין חילוק היכן האבן מונחת, ועוד שהגזין הם דבר קל והם כגוש המונח בקופה והקדירה תחובה בתוכן, וכמו שלא חשיבי הגזין התחתונים בסיס לעליונים.

שם נוטל את הכיסוי, מבואר שהכיסוי מקצתו מגולה שיכול ליטלו בלי לנגוע בגזין, וג"ז קמ"ל מתני' להטמין באופן שיכול ליטול את הכיסוי מיד, וזהו דינא דמקצתו מגולה בבריתא נ"א א', אבל להכניס ידו לתוך הגזין לא מיקרי טלטול מן הצד ככוש וכרכר לקמן קכ"ג א', דידו אינה נתחבת ככוש וע"כ מזיז מוקצה בידים, וכמו שלא התירו שם בתבן וגחלים אלא בכוש וכרכר.

שם והן נופלות, אם רשאי להגביה הכיסוי חוץ לקופה יש בזה חידוש יתור, ומיושב הענין שאין הגזין נופלין לתוך הקדירה אבל מלשון והן נופלות משמע שאינו מכויין לטלטלם כלל אלא כעין ניעור שנוטל הכיסוי וממילא הם נופלות לצדדין, וסתם קופה רחבה הרבה ולא יפלו מן הצדדין לתוך הקדירה, ולרבנן יש בזה חידוש דלא חיישינן שתתקלקל הגומא.

שם ראבע"א קופה מטה על צדה ונוטל כו' יעוי' בר"ן שמפרש דראב"ע אוסר ליטול הקדרה ולהחזירה אפי' בקופה מוטה, ומ"ש מטה על צדה זהו כדי להוציא התבשיל מתוכה, וביאור

של צמר וא"כ מה החידוש בהני טפי, וצ"ל דהמעובדים יפה נצמדין יותר לקדירה ומחממין אותה, מיהו איכא למידק מינה דאע"פ שטמן אסורין בטלטול, דהא ודאי לא מפקר לשונות של ארגמן, וזה סייעתא למש"כ תו' דגזין חשיבי ממוכין, וכ"מ ב"ב י"ט א' דאמרינן וכי דרך להטמין בגיזי צמר ולשונות של ארגמן, ש"מ דהני חשיבי טפי.

ט.

מ"ט א' מתני' כיצד הוא עושה כו' קמ"ל שמותר לכסות מלמעלה במוקצה אע"פ שמכניס עצמו לניעור לכתחלה, והתירו כן כיון שעיסוקו בהיתר, וההטמנה צורך ההיתר, כמו בפגה וחררה לקמן קכ"ג א', וקמ"ל שאין הכיסוי בסיס לגזין כמו שאין הפגה בסיס לתבן וכמ"ש אאמור"ר שליט"א שאין התבן והגזין חשובין כמונחין על הפגה והקדירה אלא הפגה כנכנסת בתוך המוכין והקדירה בתוך הגזין, שהרי אין לגזין יותר בסיס ע"י שמונחין ע"ג הקדירה, מכמה טעמים, א. שעיקר ביסוסן להיות בתוך הקופה ואין ההגבחה הזו משמשת להם שום תועלת, ואפי' בתרומה טמאה ע"ג טהורה משמע לקמן קמ"ב א' דלא חשיב בסיס כיון שהם מונחין יחד בכלי ואין חשיבות לגובה כלל, ול"ד לאבן שע"פ החבית שאם אינה ע"ג החבית הרי היא מושלכת ע"ג קרקע, ונמצא שהחבית היא הבסיס

לא יוכל להחזיר, וחיישנין שיחזיר באיסור.

ונראה דלראב"ע שרי ליטול ולא להחזיר, אבל להחזיר אפי' לא נתקלקלה הגומא אסור, שאם נתיר להחזיר בלא נקלקל יבא להתיר בנתקלקלה, ואפשר שהחמירו כן במה שהקילו להטמין לכתחלה במוקצה, אבל בעלמא במאורע לא הוה גזירנן לאסור כשלא נתקלקלה הגומא.

ועוד נראה דלא גזר ראב"ע אלא בנוטל ומחזיר, שטבע האדם לחשוב שנשארה האפשרות להטמין בגומא ועתיד לטלטל הגיזין אבל אם בא לכתחלה להטמין צונן בגיזין בשבת לא גזר.

כ"ז כתבנו לפי' הר"ן והראשונים שעמו, אבל ברש"י נראה שבקופה זקופה הגומא מתקלקלת ובמוטה אינה מתקלקלת, ולפירושו אין להתיר ליטול בזקופה כשיכול ליטול במוטה, ולכך שייך לומר שראב"ע אוסר ליטול, ואם נטל ולא נתקלקלה מותר להחזיר, דכיון שנותן עצה הוגנת איך ליטול בלא קלקול הגומא, יש לחייב להוציאה כך, וכבר יתוקן הענין באיסור הנטולה בזקיפה, ומיושב טפי לשון המשנה, אבל המציאות אינה מובנת, ובשנו"א משמע שיפלו הגיזין רק שלמעלה ותשאר הגומא להחזיר ושמעתי מפרשים דלרש"י קאי ראב"ע על נטילת הכיסוי

הענין שהרי לרבנן חזינן שנוטל הקדירה מתוך הקופה מפני שקשה לו להוציא ממנה התבשיל כשהיא בתוך הקופה, וכלפי זה אראב"ע שאם צריך יכול להטות הקופה עם הקדירה יחד וליטול, אבל לא יוציאנה מקופה, והענין שהקדירה בעומק הקופה וע"י הטייה יכול להעמיד הקערה סמוך לקדירה וליטול מתוכה, משא"כ כשהקופה זקופה שצריך להגביה כל חתיכה בפ"ע ולהוציאה לקערה שבחוץ, (ואם הגיזין ע"ג קרקע באמת יכול בקל ליטול ממנה).

ויש לעי' למה לא אמר בפשיטות ראב"ע אומר אם נטל לא יחזיר וחכ"א נוטל ומחזיר, ואפשר שאסור לטלטל הקופה עם הקדירה למקום אחר כיון שיכול להוציא ההיתר לחוד לא שרינן טלטול הגיזין עמה, והיינו דקמ"ל דשרי הטייה עם המוקצה, וזה עדיף מלהוציא ולהחזיר, או דקמ"ל שאף הטלטול מותר כמו הטייה, ואפשר שראב"ע שנה כך, כיצד הוא עושה נוטל את הכיסוי ומטה את הקופה אבל לא יטול את הקדירה שאם יטול לא יוכל להחזיר, ושפיר העתיק התנא סדר העשייה שאראב"ע.

לשון שמא יטול צ"ב דהול"ל שאם יטול, אלא נקט הכי לומר שהחשש שמא תתקלקל הגומא, והכי קתני קופה מטה על צדה ונוטל, ולא יטול הקדירה מתוכה, שאם יטול שמא

וכשמטה על צדה ישארו הגיזין שעל הכיסוי בצד ולא יפלו לגומא.

והר"ן בחידושים פי' כדברי הרשב"א בשם הר' יונה ויתכן שלא סבר שהם ורש"י מפרשים פי' אחר במתני', אבל אילו הי' דעתו שהם מפרשים שבקופה מוטה על צדה מותר ליטול הקדירה, ממילא הי' מפרש לשיטתו הגמ' כפשטה.

לשון הגמ' ג"כ מוכיח דפליגי רק בדין להחזיר, שהרי אי לאו רחב"א הוה מפרשין דפליגי בדין להחזיר בנתקלקלה הגומא, וא"כ לבתר רחב"א ג"כ מתפרש דפליגי בדין להחזיר אלא דבלא נתקלקלה פליגי, וברי"ף מפורש דחוששין שמא תתקלקל פליגי, ולשון הגמ' שמא נתקלקלה היינו כשדנו אם מתירין לו להחזיר אמרין דאסור שמא נתקלקלה והוא יטלטל הגיזין.

שם שלחין של בעה"ב תנן כו' או"ד של אומן תנן וכ"ש של בעה"ב, משמע שיש משמעות לזה במשנה, ואם נימא דגיזי צמר דוקא של הפתק אסורין יש לדייק מזה דמיירי דכוותה בשלחין של אומן, אבל אם מתני' בגיזין של בעה"ב אין מקום לדייק ד"ז ממתני' אלא לדון מסברא, ואפשר דסתם שלחין נמצאין ביד האומן, א"נ מדקתני סתמא משמע כל שלחין מותרין.

שם אבל של אומן קפיד עליהו, בפשוטו אין מוקצה נעשה ע"י

קפידא לחוד אלא בדבר שעיקר שימוש לאיסור, והנדון בשימוש עראי של היתר ובזה אמרין דאי קפיד עליהו נשאר באיסורו, כגון שלחין שעיקרן למלאכה לעבד מהן שטיחין או מנעלים וכיו"ב, ולשימוש זה כיון שצריך תיקון מלאכה מיקרי שהוא עדיין מוקצה, אלא דאי לא קפיד עליהו הרי הם עומדים גם לשימושי היתר, ככלי שמלאכתו לאיסור שאינו מוקצה מפני שמשמש גם להיתר, ושם ג"כ בדקפיד עליהו הו"ל מוקצה כמסר הגדול ויתר של מחרשה אבל בגדים וכלים שבחנות שהם עצמם מיוחדים להיתר, לא שמענו מכאן לאסור כלל, ואמנם לר' יהודה מצינו י"ט ב' דתמרי דעסקא הו' מוקצה, אבל למאי דקי"ל כר"ש לא מצינו איסור בזה, אבל הפוסקים לא נקטו כן, וצ"ע בסוגיא ולע"כ.

שם ב' ואמר הביאו שלחין ונשב עליהן, משמע דאי סתם שלחא קפיד לא הי' מועיל מה שר"י אינו מקפיד, דאל"כ מאי ראי' מדר"י, דילמא ידע בנפשיה דלא קפיד.

שם ואם חישב לתת עליהן פת לאורחין בין כך ובין כך מטלטלין אותן, לשון ב"כ וב"כ צ"ב דהול"ל ואם חישב כו' מטלטלין, וממילא מובן דקאי אשל אומן, וי"ל דאתיא כרשב"ג נ' א' דחישב מהני למוקצה גמור, והיינו דקאמר ב"כ וב"כ פי' בלא"ה מטלטלין אותן בלא

מסיים בעבודין לטומאה, ובזה מיושב
טפי הא דלא מפליג בדידה לפרש"י.

י.

נ' א' אלא אי איתמר כו' ע"כ אותו
תלמיד לא הבין דברי רבא, שהרי רבא
אומר על מתני' דקתני טומנין בגיזין לא
שנו, אלא ע"כ רבא נתכוין שטמן בהם
במחשבה שייחדן לכך, ולפי שלא ידעו
אם השיבו רבא אמרו מסברא דהכי
איתמר, וצ"ע בתו' שכתבו דטפי הוה
ניחא לומר דרבא חזר בו, ואטו שייך
להבין ס"ד דרבא, ואפשר שרבא סמך
שנבין מדבריו דטמן בהם בייחוד קאמר.

שם אבל ייחדן להטמנה מטלטלין אותן,
פרש"י יחדן לעולם, ויש לעי' הרי
בסמוך בחריות של דקל מבואר שייחדום
לבית המשתה לחוד וסגי בכך, וכ"ה
פשטות הדברים שאין מייחדין חריות
לישיבה אלא במאורע שיש תלמידים
מרובים ואין להם מקום לישיבה, וי"ל
דדוקא גיזין שסתמן לבגדים בעינן יחוד
לעולם, פי' שאין זה שימוש עראי, אלא
שכעת מיחדן לשימוש הטמנה עד
שיחליט לעשות מהן בגדים, אבל חריות
שסתמן לשריפה אין השימוש של שריפה
מגרע בכח היחוד ולכן סגי בשבת אחת,
כמו בעפר שסגי בהכנסה.

ובזה מיושב דלא סגי כאן לרב אסי
במעשה ההטמנה כמו ישיבה,
דגיזין דחשיבי לכו"ע בעינן יחוד.

שריותא דנסרים של בעה"ב, כיון
דמחשבה מהני אפי' למוקצה גמור.

שם שאני נסרים דקפיד עלייהו מדלא
קאמר דילמא שאני, משמע
דקושטא הכי הוא אף לבתר דמצינו
בברייטא דרבנן אסרי אף בשלחין של
אומן, ולכן פסק כן בשו"ע סי' ש"ח
סכ"ו.

שם ליפלוג וליתני בדידה פרש"י בשל
אומן בין עבודין לאין עבודין,
והיינו משום דפשיטא ליה לרש"י דבאינן
עבודין לא קפיד, שאינם מתקלקלין כ"כ,
אבל בגמ' מתפרש ליפלוג בכולהו בין
של בעה"ב לשל אומן, דאומן קפיד
אכולהו, ולפ"ז מובן בפשיטות הא דדחי
כולה בבעה"ב קמייירי, שרוצה להזכיר
חילוק בין עבודין לשאינן עבודין,
ובאומן אין חילוק ביניהם, ועי' בסמוך,
וכן בברייטא בסמוך לא הוזכר עבודים,
ומשמע סתמא ששל אומן כולן אסורין
לרבנן, אא"כ נימא דפשוט שמעלת אומן
היא רק בעבודין.

שם כולה בבעה"ב קמייירי, נראה
דקמ"ל שאינן עבודין ראויין
לישיבה ושעבודין לא קפיד עלייהו,
לאפוקי לחין דלא חזו כלל עי' לעיל א'
בתו' בזה, והיינו דקתני בין עבודין
דמשמע שזהו הפשוט יותר, [מיהו לאו
כללא הוא דלפעמים נוח להזכיר עבודים
קודם שאינן עבודין], וכיון שהתנא
עיקרו עוסק בראויין ולא בקפידא לכן

(כל מש"כ נרשם לפו"ר קודם העיון בסוגיא מ"ח א' בתו' ורמב"ן ובפלוגתת הר"ן עם הרשב"א בדין יחוד לעולם, ולא זכינו לזה כעת.)

שם תנא רבב"ח קמיה דרב, לכאורה מיושב יותר לגרוס רבה בר חנה דאיהו קריביה דרב כמבואר בסנהדרין ולכן הכריע לפני רב דהלכה כרשב"ג, אבל רבב"ח תלמיד ר' יוחנן הוא ולא אשכחן דתנא קמיה דרב ולא הי' מכריע לפניו.

שם חריות של דקל פרש"י ונפלו עלין שלהן ואין כונתו שנשרו אלא שנפתחו לגמרי ונתקשו כעץ, דבלא עלין אינן ראויין לישיבה כלל.

שם שגדרן לעצים, משמע דבגדרן לישיבה סגי לכו"ע, דחשיב מעשה גמור, ואפי' גדרן לישיבה לשבת זו בלבד.

שם ונמלך עליהן לישיבה, לכאורה נמלך היינו יחוד, והיינו דקארשב"ג א"צ לקשר ולא אמר שצריך ליחדן, דנמלך לישיבה היינו שהחליט עליהן לישיבה, ולפ"ז צ"ל דרב אסי ה"ק אפי' לא נמלך כיון שישב סגי, ועי' להלן.

שם צריך לקשר, נראה שהקשר מסייע לשימוש הישיבה, אבל לא המציאו כאן סימן שכונתו להשתמש, דמהיכי תיסק אדעתין לעשות סימן של קשר אם לשימוש הישיבה צריך לפתוח הקשר, וטפי הול"ל יעשה בהם סימן, וגם בסמוך

שם רבינא אומר בשל הפתק, פי' דהא דמצריך רבא וכן בעובדא דרבנן יחוד, היינו דוקא בשל הפתק אבל בשל בעה"ב כיון שנשתמשו בהן מותר לטלטלן, ויש להסתפק אם רבינא כרב אסי דבסמוך, או דכיון שנשתמש בהם בשבת כחשיב דמי וכרשב"ג, וסתמא דגמ' פליג דגזיזין חשיבי ולא סגי להו בלא יחוד גמור, ויחוד הוי טפי מחשיב לשבת.

רש"י ותו' פירשו דרבינא מיישב מילתיה דרבא כדמעקרא, אבל בפ"י ר"ח וברשב"א בשם ר"ה גאון נראה דרבינא מקיים אלא אי איתמר כמ"ש בגמ', ומיושב בזה מה שנתקשו תו' בביאור המשנה שכוללת שני ענינים בדהפתק ושלא דהפתק, דאליבא דרבינא רבא ורבי מפרשים מתני' בשל הפתק בלבד וע"ז אמרו דבייחדן מותרין, ולא הוזכר במתני' דינא דשלא דהפתק, וניחא דמתני' כולה כשל אומן כדר' יוסי דמתיר בשלחין של אומן.

שם ואם התקינן בעה"ב להשתמש בהן, פי' אם יחדן, ויש לדקדק דלמה הזכיר בעה"ב, הרי סתם הפתק של אומן, ולשון בעה"ב משמע שאינו של הפתק, וטפי הול"ל ואם התקינן סתמא דמשמע אפי' בשל אומן, דהא אהפתק דרישא קאי, ושמא לאשמועינן דאף בעה"ב שיש לו הפתק בביתו להביאן לאומן ג"כ בעי יחוד דוקא.

מפני שאירע שישב שלא בכונה בטל שם מוקצה מהם.

ונראה דישב דרב אסי היינו שהתקין לשיבה, דהיינו שלא השאיר כמות שהן וישב עליהן, אלא שפרסן כמחצלת וישב עליהן, או שסידר הפקורין באופן הראוי לשימוש ויצא בהן שעה אחת, או ששטח הקש על המטה ונתן עליו כר או סדין ושכב עליו, דהיינו שהי' לו צורך לפי שעה להשתמש בהן שימוש גמור, ולא הי' דעתו על השבת אם ישתמש בהן, אבל השימוש שעשה בחול הי' שימוש גמור והי' ניכר שסידרן באופן שראוין לשימוש זה, ובזה ס"ל לרב אסי שנשאר שם כלי עליהן, דכיון ששימשו שימוש גמור לא מסח דעתיה משימוש בהן, כיון שאין להם שימוש חשוב אחר, ששימוש עצים כשימוש לאיבוד חשיב כלפי שימוש ישיבה ושכיבה אבל ישב עליהן כמות שהן מונחין לא מהני מידי אפי' לרב אסי.

דעת הרמב"ן דישב עדיף מחישוב, דסו"ס יש כאן מעשה כל דהו, מיהו בישב בלא חישוב סגי, וקצת יש לדייק כן מדאמר אע"פ שלא קישר, ולמה לא סגי שיאמר אע"פ שלא חשב, שהרי כל קושר חושב, דכיון שהקשירה מתקנת לישיבה לא עביד קשירה בלא מחשבה, אבל להרמב"ן ניחא דקמ"ל שא"צ מעשה גמור כקשירה, מיהו מחשבה לחוד לא מהני, אבל בישב א"צ חשב.

בפקורין ולקמן קכ"ה ב' באבנים נראה שהמעשה המועיל הוא תיקון גוף האבנים שיהיו ראויין למה שייחדן, ולפ"ז נראה דלקשור חבל בלא תועלת לא מהני מידי, אע"פ שעשה מעשה הרי מעשה זה יכול להתפרש שאגדן לייבשן או ליטלן ממקום למקום, שוב שמעתי מאאמו"ר שליט"א שיש לדקדק כן מהא דלא אשכחן בעפר מעשה לייחוד, ואם כל סימן מהני, משכח"ל מעשה לסימן, אלא בעינן מעשה שמוכיח על השימוש של ההיתר.

ברש"י נראה שכדי לישב עליהן אוספים כמה חריות ביחד שיהיו גבוהין מעט, ולכן הקשירה מסייעת לישיבה שהם אגודים יחד ואינן נשמטין זה מזה, ולשון השו"ע סי' ש"ח ס"כ וכ"ש אם קשרן לישב עליהם, משמע ג"כ שהקשירה מסייעת לישיבה, ובלשון ר"ה גאון שבחדושי הר"ן שפירש שקושרין עלי חריות זה לזה נראה ששוטחין אותן כעין מחצלת ומחברין אותן זל"ז ע"י קשירת העלין זל"ז שלא ישמטו.

שם ורב אסי אמר ישב אע"פ שלא קישר ואע"פ שלא חישוב, פשטות הלשון דרב אסי מיקל מכולהו דאפי' יחוד א"צ, וסגי בישיבה, ויש לעי' מה תועלת יש בישיבה עראית, בשלמא אם מיחדן במחשבה הרי הישיבה כמעשה, אבל בהדיא מבואר בגמ' שא"צ חישוב, וכי

פי החבית אלא באבן חלקה, ובהני לא פקע שימוש המוקצה ע"י ישיבה לחוד, שמיד עם הפסקת הישיבה חזר לעיקר ייעודו, משא"כ בעצים דלא חשיבי, דודאי כל שימוש המועיל שיש לו לא מסח דעתיה מיניה, שהרי יודע שסופן לשריפה, וכל מה שיכול להרויח מהם עד השריפה ניחא ליה בהכי.

ובזה מיושב הא דלקמן קכ"ה ב' אמרינן אמתני' דזמורה לימא מתני' דלא כרשב"ג, ובאבן שבקירויה דתנן אם ממלאין בה ואינה נופלת דיינינן מ"ט צריך מעשה, ולמש"כ לחלק בין אבן לזמורה ניחא, וצ"ל לפ"ז דאבן שבקירויה ג"כ לוקחין אבן ישרה שמתאימה לשימוש זה, או שבזמנם סתם אבנים לשימוש בנין עומדים, - מיהו בתו' שם סוד"ה ואזדו הקשו מדרב אסי, עיי"ש.

שם ומאן תנא דפליג עליה דרשב"ג כו' יש לעי' הא כולחו רבנן פליגי עליה, ומ"ט משוי' להו כיחידאה, ולפמ"ש הראשונים ז"ל דלא כהרמב"ן דרב אסי מיקל טפי מרשב"ג, לפ"ז סתם דקש ג"כ עדיפא מדרשב"ג, ושפיר מהדרינן א"כ מאן האי תנא דפליג רשב"ג, הרי איכא רבנן דמקילין טפי מרשב"ג.

שם וא"ל לתלמידיו צאו וחשבו כו' משמע דבעינן התייחסות גמורה איזה אבנים שיחליטו שישתמשו בהם, ולא סגי במחשבה בעלמא על כל האבנים, דא"כ הרי גם הוא יכול לחשוב.

ודעת הראשונים ז"ל דרב אסי מיקל מכולהו, וכ"מ בפ"י ר"ח, דס"ל דא"צ יחוד במחשבה וסגי במה שנשתמש למעשה וכמשנ"ת לעיל, ולפ"ז ה"ק לא מיבעיא דא"צ קשר אלא אפי' חשב ג"כ א"צ, ומתפרש דכ"ש דחשב לחוד מהני, דלרשב"ג לאחר שישב חזר להיות מוקצה, וזה גרע מחשב עליו להשתמש בשבת.

והנה גבי גיזין מפורש בגמ' דיחוד עדיף משימוש דהטמנה, אבל שם הנדון להפקיע משימוש החשוב של הגיזין שהוא לבגדים, וכאן שימוש עצים אינו חשוב כלל, ולכן כל שימוש חשוב מהני להו, מיהו לפ"ז יחוד וחישב תרי מילי נינהו, דיחוד היינו לזמן ממושך עד שימלך לחזור בו מזה, כגון בגיזין שבינתים מיחדן להטמנה אע"פ שיודע שיגיע זמן שישתמש בהם לבגדים, אבל חשב דחריות היינו לשבת זו בלבד, כיון שבגמר השימוש משליכן לעצים, ולא משתמש בהן דבר חשוב יותר.

יש לעי' תיקשי לרב אסי מתני' דאבן שע"פ החבית קמ"ב ב' מ"ט בשוכח אסור לטלטלה, הרי נשתמש בה מבעו"י לעשותה כיסוי לחבית, והיינו ישב ולא חשב, ולכאורה נראה מזה דלא פליג רב אסי אלא בחריות וקש ופקורין ועפר דלא חשיבי, ובזה שימוש ההיתר אינו מבטל שימוש אחר, אבל אבנים מיירי במסותתת שראויה לבנין, שאין סותמין

שם דוקא בית האבל או בית המשתה
דטרידי, מבואר דמעיקר הדין סגי
במחשבה מדשרינן היכא דטרידי.

שם נימא כתנאי כו' יש לעי' היכי ס"ד
דנתר וחול דאסור משום דבעינן
מעשה, הרי ייחוד לעולם יש להתיר, וי"ל
דאין חשיבות של ייחוד לעולם אלא
בשימוש קבוע אבל עפר שמתבטל ע"י
שימוש אין כאן ייחוד חיובי לעולם,
ונמצא שחסר בחשיבותו ונשאר בגדר
עפר אם לא עשה מעשה.

יא.

נ' א' לא שנו אלא שלא יחדן להטמנה
כו' פרש"י לעולם, ויש לעי' א"כ
פשיטא דמהיכי תיתי לאסרן בטלטול,
הרי הם ככלי שמלאכתו רק להיתר, ואין
לומר דבטלה דעתו, דודאי אדם שמייחד
כסות של צמר להטמנה לא בטלה
דעתו, וי"ל דבצורה זו של גיזין אין דרך
לייחדם להטמנה, ולכן כ"ז שלא עשה
מעשה יש לחוש שימלך לעשות מהן
בגדים, וכיון שאין זו מחשבה מוחלטת,
הי' מקום לחשבן כמוקצה עד שיעשה
מעשה לקבוע מחשבתו, (כענין שמצינו
דכל הכלים יורדין לידי טומאה במחשבה
ואין עולין אלא בשינוי מעשה).

יש להסתפק אם דעתו להשתמש בהם
להטמנה כמה שנים ואח"כ לעשות
מהם בגדים אם חשיב יחוד, מי אמרינן
כיון דמשתמש בהם כמה שנים הר"ז
כלעולם, כיון שע"כ אינו נזהר לשמרם

לבגדים. דבשימוש קבוע א"א להזהר,
והר"ז בהכרח כלי שמלאכתו להיתר,
או"ד עד כאן לא שמענו דמהני יחוד,
אלא כשהסיח דעתו מלעשותן בגדים.
אבל כשדעתו לזה הר"ז מחליש כח
היחוד, ויש לחוש שימלך ולא סגי
במחשבה, וכ"נ ללמוד מדברי רש"י
והפוסקים שכתבו לעולם, והיינו שהסיח
דעתו מלעשותן בגדים.

שם רבינא אומר בשל הפתק שנו, תנ"ה
גיזי צמר של הפתק אין מטלטלין
אותן, בברייתא לא הוזכר שהטמין בהם,
ומתפרש סתמא דאע"פ שלא הטמין בהם
דוקא של הפתק אין מטלטלין, ולפ"ז
פליג רבינו אסוגיא דלעיל דאף רבא לא
התיר אלא כשטמן בהם, ונראה דזהו
טעמיה דהרי"ף שהשמיט הא דרבינא,
דסתמא דגמ' דלא כותיה, ובזה מיושב
שלא אמרו רבינא אמר לעולם כדאמרינן
מעיקרא כו', וגם לשון הגמ' דרבא גופיה
הדר ב'.

ולהפוסקים כרבינא צריך לפרש
דברייתא ה"ק גיזין של
הפתק לעולם אסורין בטלטול עד
שיתקנים לתשמיש, אבל סתם גיזין אע"פ
שלא התקינו לתשמיש מותרין, וביאר
רבא דהיינו דוקא כשכבר טמן בהם.

שם ואם התקינו בעה"ב לתשמיש
מטלטלין אותן, לכאורה הכונה
ייחוד, כי היכי דלא תקשי מההיא דרבי
אבריתא, אבל אם התקינו במעשה

לסחורה, ואין מקור להמציא בהם מוקצה כלל, וצע"ע בפוסקים.

יב.

נ' א' תנא רבב"ח קמיה דרב חריות של דקל שגדרן לעצים, נראה דנקט גדרן לעצים לאפוקי גדרן לישיבה, אבל גם בסתמא אינן לישיבה, דהצורך להשתמש בהן לישיבה הוא במאורע שצריכין לישב ע"פ השדה, ופורסין חריות כעין מחצלות כדי שלא ישבו ע"ג העפר, ואין שייך לומר דבסתמא דעתו גם ע"ז, ומ"ש המג"א סי' ש"ח ס"ק ל"ט דמשמע דסתמא לא אסירי, היינו באופן שיתכן שישמשו לישיבה, אבל כשאין לו צורך כזה, הרי סתמו כפירושו לעצים, דדבר שאינו מצוי אינו נכלל בסתמא.

ולפ"ז משמע שאם גדרן לישיבה דהוי מעשה חשוב לכו"ע סגי בזה, וכ"ה בשו"ע סי' ש"ח סכ"ג, אלא דאין ראוי משם כיון דלא גרע ממחשבה, ומהבריתא אין הכרח כיון דאתא לאשמועיןן לרשב"ג דסגי במחשבה, ולרבנן י"ל גם בזה צריך מעשה.

שם ונמלך עליהן לישיבה, בפשוטו היינו לשבת אחת, שהרי אין חריות עשויין לישיבה בקבע, אלא במאורע שיושבין ע"פ השדה, כעובדא דלקמן דבית האבל או בית המשתה שאינם אלא שבת אחת, ול"ד לגיזי צמר שעיקרם לדבר חשוב יותר, והשימוש להטמנה גריעותא היא, אבל בחריות אין

פשיטא, ואפשר דנקט התקין, לומר שצריך להפריד הגיזין שמייחדן לתשמיש, אבל אינו יכול לייחד גיזין שבהפתק סתמא ליקח מהן, דהר"ז כמייחד כל עפר שבעולם, ועוד דאם התקין במעשה, בטל מהם שם הפתק, שכבר ניתקו מסחורה.

וא"ת אמאי לא מותביןן לרבא מהאי ברייתא, וי"ל דמפרש דלרבותא נקט של הפתק לומר דמהני בהו ייחוד, אבל לענין איסור טלטול, ה"ה בכל גיזין כדתנן במתני' סתמא.

הא דמהני טמן בהם, היינו דכשכבר עשה מעשה כבר נקבע בדעתו שבשעת הצורך ישתמש בהן, אבל בלא מעשה עדיין הם מוקצין, אע"פ שהם בביתו ויודע שיכול להשתמש בהן, מ"מ טבע האדם שמשעשה מעשה, קרוב לחזור ולעשות כן, אבל בשל הפתק אפי' עשה מעשה מפני ההכרח, לא נעשית לו כהיתר, מפני שחושש שיפסדו.

בפשוטו מוקצה דהפתק שייך רק במלאכתו לאיסור, דבמלאכתו להיתר נהי דאסור למכור בשבת, אבל אינו מסיח דעתו מלהשתמש בהן היתר, שאין השימוש המותר חשיב הפסד, משא"כ הטמנה בגיזין שחשוב הפסק לענין בגדים, ומענינו הוא נלמד דדוקא בגיזי צמר אסר התנא בשל הפתק, אבל בדבר היתר הר"ז עדיף משלחין, והר"ז ככתבי הקודש ואוכלין שעומדין

השימוש לשיבה מפסידן מעצים, וגם שימוש הישיבה חשיבות הוא טפי מעצים, וסגי בחשיבות לשבת אחת להפקיע מהם המוקצה, כמו בקופה של עפר.

שם צריך לקשר, יש לעי' האם הקשירה מועלת לשימוש הישיבה, או שהקשירה סימן בעלמא שהם מיוחדים, ולכאורה קשירת חריות בחבילה אחת אין בהם סימן לשיבה, דלעצים ג"כ קושרים חבילות, ועוד דבסתמא מפזרים אותם לשיבה כעין מחצלות, ואין יושבים על חבילת חריות, וראיתי ברשב"א בשם רה"ג שקושרים ההוצין זל"ז, ובזה מתפרש שפיר שמחברין אותן כעין מחצלות, ולפ"ז אין לחדש קשר לסמן בעלמא.

יג.

נ' ב' ארחב"א א"ר הכל מודים שאם נתקלקלה הגומא שאסור להחזיר, והטעם דלא חשיב טלטול מן הצד אע"פ שמסדר הגומא ע"י דחיקת הקדירה למקומה, מ"מ כונתו לסדר הגיזין בצורת גומא המקיפין את הקדירה, וזה כטלטול להדיא ע"י דבר אחר דמי, וזו כונת תו' שצריך לטלטל אילך ואילך כשרוצים להטמין.

שם אר"ה האי סליקוסתא דצה שלפה כו' פשטות הסוגיא כמ"ש תו' מ"ד א' דהנדון משום עשיית גומא שהוא כחופר בשבת או בונה בכותל,

ובגודריתא דקני אין חשיבות לנקב כלל, שהרי כולה קנים קנים, בין בתלושין בין במחוברין, ומתני' דלפת וצנונות לא אתיא לאשמועינן משום עשיית גומא, אלא משום טלטול מוקצה, או משום עוקר דבר מגידולו, ורב קטינא דייק מכאן דלא חשש התנא לעשיית הגומא, ואע"פ שהעפר מהודק ע"ג הלפת היטיב, דאל"כ לא ישתמרו ע"י העפר, וגם לא שייך לדון משום מעשר וכלאים ושביעית, שהרי הם מונחים בגומא ולא טמונים בזרעים, וצ"ע בתו' מ"ד א' שכתבו דשמואל ור"ה מוקמו לה בדצה ושלפה, ומלבד שקשה איך סתם התנא דסגי בעלין מגולין אם צריך גם להרחיב הנקב, אבל לפמשנ"ת מציאות זו סותרת לעיקר הענין של טמינת לפת וצנונות בעפר, וכן לכל שאר הדינים שבמשנה.

ולכאורה נראה ליישב תיובתא דשמואל ור"ה משום דבלפת וצנונות אין דעתו על הגומא משנעקרו, ולכן התיירו לו כדבר שאינו מתכוין ולא ניחא ליה וכגורר מטה וספסל, ואפי' למ"ד דבר שאינו מתכוין אסור, כאן הגומא קיימת והנדון רק על המשהו שמרחיב הגומא, ובכה"ג שאין דעתו ע"ז שרי, אבל בסליקוסתא וסכינא הרי הוא צריך שתשאר גומא להחזיר הסליקוסתא למקומה, וכן הסכין, וכיון דניחא ליה בגומא, אסרו הרחבת הגומא, ומ"מ מסקינן בגמ' בתיובתא כיון שהעפר מהודק הרבה על הלפת וצנונות, ואם יש

סקאים, וע"כ דקמ"ל מתני' דמהני ייחוד בכלים שסתמן לאיסור, ובסיפא דחסרון כיס לא מהני ייחוד דבטלה דעתו ואמרינן שודאי ימלך, ואפשר דכשיודע שיצטרך להיתר מהני, וייחוד דהכא כשאין לו צורך של היתר ידוע, ומ"מ מייחד להו אם יצטרך, וזה לא מהני בחסרון כיס.

שם קסבר דבר שמלאכתו לאיסור כו' יש להסתפק אם יש לחלק בין כלי שעושים בו המלאכה, לבין כלי שעומד במקומו והוא מסייע למלאכה שנעשית בכלי אחר, דלענין החשש שמא יעשה בו מלאכה יש לחלק כן, וא"כ י"ל דכשחזור והתירו לא התירו קורנס אע"פ שהתירו שרגא דמשחא וכלי קיואי, שו"ר ברמב"ן בזה.

שם רחת ומלגז מי מייחדי ליה לקטן, ורב יהודה סבר דהיינו רבואת דמתני' דמהני ייחוד אפי' לדבר משונה חוץ מחסרון כיס דבטלה דעתו, ורבה פריך ליה דמדנקט התנא הני גווני דסתמא לא מייחד להו, הו"ל לפרושי דהכא בייחודן מיירי.

טו.

קכ"ג א' קסבר דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו מותר, יש לעי' א"כ למה לא שנה ד"ז בהאי לישנא בפירוש, ולא הי' צריך לפרט כל הני דמתני', ולמש"כ לעיל דחצוצרות אסורות לר"י ניחא דקמ"ל דשימושים אלו מתירין טפי

איסור בעשיית גומא בכה"ג לא היו מתירין ליטלן בשבת, שהרי אין כאן צורך מיוחד להתיר ד"ז, אלא ש"מ דפשיטא לתנא דבגומא קיימת לא חיישינן להרחבתה שנעשית ממילא ע"י התלישה.

ולפרש"י שהנדון משום מוקצה צ"ב מ"ש מפגה וחררה, ולא משמע דה"ה דהו"מ לאותובי מינה, וצ"ל דעפר המהודק שצריך להזיזו ממקומו בכח, דמי טפי לטלטול מוקצה, משא"כ ברפוי כתבן וגחלים, שהפעולה מתייחסת טפי להיתר בטלטול ולמוקצה כניעור, אבל כשצריך להרחיב בכח ולתלוש המחובר, הרי יש כאן גם פעולה במוקצה.

יד.

קכ"א ב' מתני' נוטל אדם קורנס כו' לעיל ל"ו א' מצינו דחצוצרות לר"י הו' מוקצה אע"פ שאין בהם חסרון כיס מ"מ אין שימוש היתר מצוי בהם ומוקצה להו, ולפ"ז אי מתני' ר"י היא יש חידוש בכל הני דמהני להו שימוש ההיתר שלהם טפי מחצוצרות, מיהו סיפא דחוץ מן המסר הגדול, לא אתיא כר"י, ואי גרסינן ר' יוסי אומר כל הכלים כו', א"כ רישא ככו"ע.

שם גמ' אר"י קורנס של אגוזים כו' יש לעי' א"כ פשיטא, ומה ראה התנא להאריך בכל הכלים האלו שידוע שהם מיוחדים לאיסור, וכדקתני בהדיא ושל

רבנן וסיפא ר' יוסי, וברייטא סתמא כרבנן.

שם איתיביה ושון שאם קיצב כו' מתני' משמע דיש היתר מיוחד לצורך הבשר לשמחת יו"ט, שאם זו הלכה כללית לכל צורך גופו מאי קמ"ל, והיינו דמסיים שאם קיצב אסור ולא התירו סופו משום תחלתו, וסבר אביי דדוחק לאוקמי מתני' כר' נחמיה, ורבא מוקים לה לקמן מחמה לצל וקמ"ל שאף אם נפסד שם אסור לטלטלו, ולא התירו סופן משום תחלתן ורישא לאו רבותא היא לב"ה, ולפ"ז בכל דוכתא נחלקו ב"ש וב"ה בדין מוקצה בכלי שמלאכתו לאיסור.

שם הני נמי מייחד להו מקום, פרש"י עלי ומדוכה, שהרי כותשין עם העלי במדוכה ושניהם כלי אחד, וחזר בו משינויא קמא דאתיא כר"נ, ויש לעי' מ"ט לא קיבלוה אביי ורבא מיניה לקמן ב', וכן ר"א סבר דקודם התרת כלים נשנית, ואפשר דמסברא קים להו שאין הפסד בטלטולן כסיכי זיירי ומזורי.

שם תוד"ה הא נמי מייחד לה מקום, גרסתם בלשון יחיד וקאי רק על עלי, אבל לפנינו בגמ' גריס מייחד להו וזה כגרש"י, וכ"ה בפ"י ר"ח, שו"ר דלקמן קכ"ד א' משמע כגרסת תו' דלא הדר ביה ממדוכה. — ויש לעי' מ"ט כתבו רק כאן טעמא דשמחת יו"ט, הרי אביי גופיה דאיתיביה וסבר דאסור לטלטלו

מחצוצרות, ואם משנה זו נשנית קודם שהתירו כל הכלים אפי' בשני בנ"א קמ"ל דהני כולהו שרו, ויש גם חידוש בסיפא שהם כלים המיוחדים לאומנין והם עלולין להתקלקל טפי מקורנס וקרדום.

שם איתיביה אביי לרבה מדוכה כו' יש לעי' ואם כלי שמלאכתו לאיסור אסור מ"ש מדוכה דנקט, ואפשר לומר דקמ"ל דביש בה שום מטלטלין אותה, ויותר נראה דס"ד דכיון שעשויה להחזיק השום הכתוש ס"ד דהויא נמי כמלאכתו להיתר, ולפ"ז י"ל דקדירה חשיבא מלאכתה להיתר כיון שעשויה לטלטל בה האוכלין טפי ממדוכה, שהרי מדוכה קבועה במקומה כדבסמוך, ועמ"ב סי' ש"ח סק"כ בשם הפמ"ג דחשיבא מלאכתה לאיסור, ולפ"ז משמע כצד הראשון דס"ד דמדוכה אע"פ שיש בה שום אינה מתבטלת ליחשב כלי של השום כיון שאינה עשויה לטלטלה ממקום למקום, ויותר נוח להוציא השום לקערה ולהעבירו.

ויש לעי' ואביי מאי קסבר, הרי ודאי שנינו בסמוך כל הכלים ניטלין חוץ מן המסר כו', ואם סבר דשני המשניות חלוקות זו על זו, טפי הול"ל שהמשניות שוות והברייטא חלוקה על המשנה, ובאמת ר' אלעזר אמר לקמן ב' דמדוכה קודם התרת כלים נשנית, ואפשר דרישא

צריך לפרש דמשום שמחת יו"ט התירו.

שם קורנס של זהבים שנינו כו' של בשמים שנינו כו' אפשר דרבה לעיל מודה להני, ונקט של נפחים כלפי דברי ר"י שאסר אפי' של נפחים, וסתם קורנס מתפרש של נפחים, אבל הכא דנחתי לקורנס מיוחד, ע"כ דייקי ונקטי החידוש היותר גדול.

שם אבל דבשמים קפיד עליהו, לפ"ז מצינו מוקצה נוסף מלבד חסרון כיס, ואפשר לומר שג"ז בכלל חסרון כיס חשיב, ובסברא מיושב יותר דבשמים קיל מזהבים דאי מימאס מקנחו בקל, אבל יישור הקורנס הוי הפסד גדול יותר, ולפי צד זה הר"ז ממש מדין חסרון כיס, שו"ר בריטב"א הנדמ"ח.

טז.

קכ"ג א' ת"ר פגה שטמנה בתבן כו' לכאורה היינו מתני' דכלאים דתנן הטומן לפת וצנונות כו' אם היו מקצת עליו מגולין כו' וניטלין בשבת, ופרש"י דמקצתן מגולין משום שבת קתני לה, עי' תו' נ' ב', וא"כ סתם מתני' כרבנן, וי"ל דבעפר אסור לתחוב כוש וכרכר לכו"ע, מפני שעושה גומא, וגם יתכן דחשיב מזיז עפר משום מוקצה, וכיון דליכא עצה דראב"ת, משו"ה בעינן מקצת עליו מגולין, ועי' להלן.

בתו' כתבו דמיירי בהניחה ע"מ ליטלה בשבת, ובאמת בחררה ודאי הכי הוא, שאין אדם מניח חררה לאחר השבת, ובפגה ג"כ יתכן שהי' דעתו עליה מערב שבת, אבל סתם טומן לפת וצנונות טומן הרבה לזמן מרובה, ואף אם דעתו ליטול כמה מהן לשבת זו, אין לחשוב כולן עי"ז כשוכח, שהרי רובן מניחין מדעת לשבתות הרבה, ולאוקמי מתני' כשנתן דעתו על אלו מבעו"י, זה קשה בסתמות המשנה, בפרט לפרש"י דמקצת עלין משום שבת נקטיה, דלפ"ז הול"ל הדין מיוחד לענין שבת ואם היו מקצת עליו מגולין וחייב עליהן ניטלין בשבת.

שם ראב"ת אומר תוחבן בכוש או בכרכר והן מנערו מאליהם, משמע דהנדון רק משום נייעור העפר שעליהן, אבל תחיבת הכוש מותרת לכו"ע, ומסתמות הדברים משמע דבכל גונא מותר לתחוב הכוש, ולא רק באופן שיש נקב מכוון עד הפגה והחררה, ויש לפרש הטעם דזה מיקרי טלטול כלאחר יד ולא מן הצד, שהרי גם כשמקצתן מגולין ומוציאן, העפר זז ממקומו, אלא שאין זה טלטול גמור שמשנתה ממקום זה למקום אחר, אלא שהוא מתפורר וזז במקומו, ולא שמה טלטול שאין בזה שום התעסקות במוקצה, וכמו שהעפר זז ממקומו בשעת הילוכו. – מה שהעפר נופל אחר הוצאת הצנונות או החררה לא מיקרי טלטול כלל אלא גרם טלטול, ואפי' בכח ראשון אין בזה איסור כיון

שהוא לא עסק במוקצה עצמו, וכחו במוקצה לא גזרו, דאפי' לנפח בפיו כתוב ברמ"א סי' ש"ח סעי' ג' דשרי, ותו דאפי' ניעור דהוי מעשה בידים שרי.

שם והאמר ר"נ האי פוגלא כו' פוגלא פרש"י צנון, וא"כ היינו מתני' דהטומן לפת וצנונות, וקתני דמקצת עליו מגולין ניטלין בשבת, והעלין הם במקום הרחב, וא"כ קמ"ל ר"נ דדוקא בצורה זו ניטלין בשבת, אבל הניחן הפוכין שראשן למטה אע"פ שקצה השרש מגולה אסור ליטלן בשבת, ומתני' דקתני עלין ר"ל הצד של העלין שהוא הרחב, וסתמא דמילתא העלין מתייבשין ובמשך הזמן הרי הנדון רק על הצד של העלין, [ואם עיקר מתני' משום קוצר, א"כ לא נחית לבאר דיני מוקצה, ומתפרש שפיר דמקצתן מגולין, וכ"ה גרסת רה"ג בתו' נ' ב'], ונקט פוגלא הלכה למעשה, ולכן לא אמר דבריו אמתני', ומ"מ מתפרש בכה"ג דמתני', דמשמע שדרך להטמין הפוגלא, והיינו מאותו טעם שמטמינין הצנונות, דאל"כ הול"ל האי מאן דאטמין פוגלא.

ויש לעי' מאי קמ"ל ר"נ בהאי לישנא, ואמאי לא קאמר הלכה כרבנן, וגם פשיטא דהלכה כרבים, וגם אין שייך לומר תנינא דלא כר"נ בההיא דקש שע"ג המטה, הרי הנדון רק אם הלכה כרבנן או כראב"ת, ונראה מזה דר"נ הוה פשיטא ליה שהלכה כרבנן, ומ"מ הי' מקום לומר דכשאוחר בהיתר עצמו שרי אע"פ שמזיז

עפר מן הצד, ולא דמי לכוש וכרכר, שפעולת הכוש מתייחסת לשני דברים נפרדים, דהיינו דחיפת המוקצה והוצאת ההיתר, וזה חשיב טפי טלטול מוקצה מן הצד, אבל כשמוציא הפוגלא בידיו אין כאן התייחסות למוקצה כ"כ, אלא שההיתר מפלס דרכו לצאת מתוך המוקצה, והיינו דקמ"ל ר"נ שג"ז אסור.

ולפ"ז פשוט דהדר ביה ר"נ מההיא, שהרי אם הלכה כראב"ת אין מקום לנדון הפוגלא כלל, ואם חזר בו וסבר דהלכה כרבנן הי' לו להזכיר תחלה דהלכה כרבנן ולהוסיף ע"ז דאפי' בפוגלא עצמה אסור, ומדאמר סתמא ש"מ דסבר דהלכה כרבים, ואח"כ הדר ביה ואמר דהלכה כיחיד, וממילא מובן דבטל מ"ש בפוגלא.

ואפשר שגם לבתר דהדר ביה סבר ר"נ דלרבנן גם פוגלא אסור מלמטה למעלה, ולא חש לדיוקא דמתני' דקש שע"ג המטה, ואמנם אפשר דסבר דמתני' כראב"ת, דכיון דס"ל דהכי הלכתא הו"ל כסתם במתני' ומחלוקת בברייתא, אבל בפשוטו גם כשסבר דהלכה כרבנן, סבר דקש שע"ג המטה שאני, והיינו משום דנענוע ובגופו קיל מהגבהה בידו, ואמרי בי רב שהוכיחו ממתני' דשרי, אפשר דרק למעשה הוכיחו דהלכה כראב"ת, ויתכן דס"ל דגם לרבנן כל שמתעסק בהיתר שרי.

שבת קכ"ג א' תוד"ה הדר, לכאורה אם הי' חוזר ממ"ש הלכה כר"א ב"ת

קולא של התעסקות בהיתר, שאינו בא למוקצה ע"י דבר המותר, שכבר הוחלטה המציאות שמוקצה זה נמשך עם ההיתר, בגלל שהוא הבסיס שלו.

שם ת"ר פגה שטמנה בתבן, נקט תבן וגחלים שיש בהם אוירים ששייך לתחוב את הכוש ביניהם שלא יהא נראה כמתעסק במוקצה תחלה, וגם אין בהם משום גומא.

פשטות הסוגיא נ' ב' דמיירי בעשיית גומא, ולפ"ז יש לעי' למה לא הביאו מתני' דלפת וצנונות לענין מוקצה, ולכאורה נראה דר"נ מפרש מקצת עליו מגולין וגם מקצת הפרי, ואדרבה אי פוגלא היינו צנון כדפרש"י, א"כ ר"נ אמתני' קאי דקמ"ל שצריכין להיות מגולין מצד העלין, אבל ממטה למעלה אסור, וגם נקט מקצת עלין דהוי כדרך זריעה, ואפ"ה שרי.

בעירובין ע"ז א' מיייתנין ממתני' דהטומן לפת וצנונות דמותר להוציא ספל שיש לו אוגנים וחבריה בארעא, והיינו שיש פל בשפתו כזה, ולכאורה היינו פוגלא מלמטה למעלה, ומ"ט לא פריך מינה לר"נ, ונראה דהתם נקטו בגמ' פירושא דמתני' לפי האמת דהלכה כראב"ת ולכן סגי במקצת עלין שבולטין ככוש וכרכר, ואה"נ דהו"מ למידחי דמיירי בבולט גם מקצת הפרי ונקט עלין לומר שבולט הצד הרחב, א"נ לרבנותא אע"ג דדרך זריעה היא, אלא

לא הי' סותם דבריו בדין פוגלא, אלא הי' אומר הלכה כרבנן והי' מוסיף דלא מיבעיא כולה טמונה, אלא אפי' מגולה, ממטה למעלה אסור, אבל אם מעיקרא סבר דהלכה כרבנן לא הוצרך לפרש מידי, שהדבר פשוט דהלכה כרבים, והוסיף רק חידוש דג"ז אסור לרבנן.

ובפשוטו ר"נ סבר דמתני' קיל טפי דדמי לכלאחר יד, מפני שעושה דרך שכיבה בגופו, ותלמודא לא ס"ל לחלק בכך, ולכן לא מסתבר דהדר ביה מכח מתני', שהרי לא הוצרך לומר מעיקרא הלכה כרבנן, ומשמע שזה הי' פשוט לו שהלכה כרבנן, ובא להוסיף דלפ"ז גם פוגלא המגולה פעמים שאסור, ואם סתם מתני' דלא כותיה הי' לו לפרש דהלכה כרבנן, א"ו ס"ל לחלק בזה.

שם תוד"ה האי, פשטות הדברים דאין הפגה בסיס לתבן, שאינה תומכת התבן, אלא טמונה בתוך התבן, ולא שייך לומר שהיא הבסיס של התבן, ולא דמי למענות שעל הכר שיש להם קשר עם הכר שהוא הבסיס של המענות, ונעשה כחד וכיון שתופס בהיתר והאיסור כנמשך על כרחו, חשיב ההתעסקות בדבר המותר, אבל כאן אין קשר לעפר עם הפוגלא, הר"ז כמזוז עפר שע"י פוגלא, שבמקום ביד עושה כן ע"י הפוגלא, וזהו טלטול מן הצד, אבל שני דברים ששוכנים זע"ז וכשנוטל אחד נמשך השני, יש בזה

גזירת כלים, ואסר אפי' תרוד וסכין
[קטנה] וטלית אע"פ שהיו מותרין
בראשונה.

שם חוץ מן המסר הגדול כו' יש
להסתפק האם ג"ז מגזירת כלים
נאסר, או"ד קודם גזירת כלים ג"כ נאסרו
ככל מוקצה, והוצרך להזכיר הכא חוץ
מהני, דכיון שאמר כל הכלים ניטלין הי'
משמע שאין יוצא מן הכלל, אבל באמת
מתפרש חוץ מהני דמעיכא הו' אסירי,
וכן נראה בסברא דהני הו' בכלל מוקצה
מעיקרא, שהרי אין דעתו על שימושם
כלל, ועוד דאם מעיקרא לא אסרום, למה
ראו להשאירם באיסורם לאחר שחזרו
והתירו, וראי' לזה מחצוצרות ל"ו א'
דאסירי לר"י ושרו לר"ש, ומדתלינן להו'
במוקצה לר"י ור"ש, ש"מ דלר"י מעיקר
מוקצה נאסרו חצוצרות, ודכוותה מוקצה
מחמת חסרון כיס דאסיר אף לר"ש היינו
ג"כ קודם גזירת כלים.

שם מאי התירו וחזרו והתירו כו' מדנקט
התנא הכי משמע דאכתי נפ"מ במה
שלא התירו כולן בב"א, דאם עכשיו הכל
מותר, הול"ל היו מתירין והולכין עד
שהתירו כולם חוץ כו'.

שם אמר אביי התירו דבר שמלאכתו
להיתר כו' בסברא פליגי מה ראוי
להתיר תחלה, והתנא ג"כ סמך שנדע
מסברא דרגות ההיתר הראוי, וממילא
נבין מה נשאר באיסורו, וסבר אביי
דלצורך מקומו אין להתיר ביחד עם צורך

דידעו שלא בא ר"י לחלוק על הלכתא
דר"נ, וחידושו הוא בדין מיעוט הכותל,
ואמנם לפי האמת מיירי מתני' גם
במקצת עלין בולטין, שו"ר בתו'
שפירשו דגם לצד דפוגלא מלמטה
למעלה אסור, מלמעלה למטה אפי' ע"י
עלין שרי, ואולי ר"ל דמעט עפר בטל
לפרי, (ודמי למעות שעל הכר שיש קשר
בין זל"ז).

קכ"ג ב' ב' ת"ר בראשונה היו אומרים
שלשה כלים ניטלין כו' התירו
כלים אלו שא"א בלעדם, וכדי לצמצם
ההיתרים העדיפו להתיר זוהמא לסטרון
שיש בו מזלג וכף לשימושי הקדירה,
ובמנין יחשב כלי אחד, ומקצוע של
בדבילה לדברים קשים, וסכין קטנה
לצרכי השלחן בפת ופירות ובשר,
כדפרש"י.

ובתו' כתבו דלא חשיב אלא כלים דלא
בני קיבול כו' [ולכאורה כל הני
אפשר לטלטלם עם האוכל, ומ"מ קשה
לומר שלא התירו להגביה הכוס כדי
למזוג לתוכו], ואכתי איכא כסא ומטה
וספסל ושלחן ובגדים וסדינין וכרים
וכסתות, ולקמן קכ"ד ב' מבואר דבי
סדיותא הוי בכלל כלי שמלאכתו להיתר
ולא הותר בראשונה שלא לצורך, דהא
לרבה אסור מחמה לצל, ואפשר לומר
דה"ה שלשה כלים שלא הותרו אלא
לצורך גופן, וכשהתירו כלי שמלאכתו
להיתר השוו אותם לג' כלים, וכן יש
לדקדק מדר' נחמיה שגם דבריו מכח

שמלאכתו לאיסור חשיב שפיר שימוש בגופו לדבר המותר, מיהו אפשר דכיון שמטרתו להצלת כלים, אין זה צורך שבת ואסור, ולא מהני מה שמשתמש בגופו.

שם חזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אין לצורך מקומו לא, דהי' מקום לומר שעכשיו השוו כל שמלאכתו לאיסור למלאכתו להיתר והתירו גופו ומקומו בב"א, שהרי צורך שבת במקומו של האיסור וההיתר שוין, דאם מפני שכלי שמלאכתו להיתר מצוי יותר להשתמש בו, הרי מה"ט גם לא יצטרך למקומו של כלי האיסור אלא כששתמש בו, דהיינו שאם ננקוט שהצורך של השימוש בשולחן וכיו"ב גורם ההיתר להתיר לצורך מקומו, הרי בצורך זה כל הכלים המעכבים שוין, אלא שראו להחמיר במלאכתו לאיסור, ולא התירו אלא ההכרח, ואביי טעמיה דצורך מקומו אין להתיר כצורך גופו.

ויש לעי' במאי פליגי אביי ורבא לענין מחמה לצל במלאכתו להיתר, הרי בפשוטו לא נחלקו אביי ורבא אלא בצורך מקומו אם חשיב צורך המתיר כגופו, ואם כן בנדון אם ראוי להתיר תחלה מלאכתו להיתר מחמה לצל או מלאכתו לאיסור לצורך גופו בזה אין לחדש פלוגתא בין אביי ורבא, וי"ל דבאמת לאו בסברא פליגי, אלא שאם היו מתירין לרבא תחלה מלאכתו לאיסור לצו"ג ומקומו, הי' מתפרש חזרו והתירו

גופו, וכדמפרש במתני' דזה מיקרי שלא לצורך, וא"כ כשהתירו פעם ראשונה הדבר הראוי להתיר תחלה, התירו רק צורך גופו, ומודה אביי דצורך מקומו חשיב צורך להתירו קודם כלי שמלאכתו לאיסור, וק"ק אם בנ"א יודעים להבחין בהיתר שבין צורך גופו או מקומו, דנוכל לומר דכשגדרו עצמם יש להתיר להם צורך מקומו, הרי סתמא דמילתא אין ניכר לבנ"א מיגדר מילתא כשאסורין לצורך מקומו, ואפשר דאה"נ אלא דמעיקרא התירו רק ההכרח במלאכתו להיתר, ואח"כ התירו בו גם מה שאינו צורך כל כך, מיהו מחמה לצל לא התירו גם לבסוף, דכשחזרו והתירו אמרו שיהא מותר לגמרי לצרכי השבת, בין לצורך השימוש בגוף הכלי ובין שלא לצורך הכלי.

בצורך מקומו יש מעלה שאין כונתו לטלטל הכלי עצמו אלא לפנות מקומו, כדין ניעור וכיבוד, ויש חסרון שאינו משתמש בגופו, וזה נראה יותר כטלטול מוקצה, דכל שמשתמש בו לצורך היתר בגופו, הרי השימוש עוקר את כח המוקצה ממנו, דמשוי ליה במעשה זה ככלי שמלאכתו להיתר, ומחמה לצל גרע מכולהו שזוהי התעסקות לצורך הכלי, והרי כלי חשבינן ליה קצת כמוקצה, והר"ז התעסקות במוקצה, ולפי סברא זו אם נוטל כלי שמלאכתו לאיסור להציל בו כלי שמלאכתו להיתר או להגן על כלי

דלאבוי שהתירו רק צורך גופו י"ל דשתי ידיים ג"כ רחוק מצורך גופו להיתר בכלי שמלאכתו לאיסור, אבל לרבא שהנדון לצורך מקומו בזה אין ראוי לאסור כלי שניטל בשתי ידיים שלא יוכלו לטלטלו לצורך מקומו, אבל בשני בנ"א אושא מילתא ושפיר אסרוהו מעיקרא.

שם א"ל רבא מכדי התירו קתני כו' פרש"י דתרווייהו צורך ניהו, וזוהי קושית רבא לקמן קכ"ד א' לצורך מקומו שלא לצורך קרית ליה, ולפ"ז אין כאן דיוק מדקתני התירו, והו"מ למימר מ"ל צו"ג מ"ל צו"מ, ואפשר דרבא סבר דמשום מיגדר מילתא אין לחלק בין גופו ומקומו, אלא דאם מקומו לא חשיב צורך, לא רצו להתיר אלא ההכרח, ועדיין נשאר צורך מקומו באיסורו לא מפני שהוא מרגיל יותר לאיסור מצורך גופו, אלא שעדיין לא הי' ראוי להתיר להם אלא הצורך הגמור, וע"ז פריך רבא דכיון שהגיע למצב שאפשר להתיר להם כלים אלו, הרי צו"ג ומקומו שוין.

שם איתיביה אבוי מדוכה כו' בשלמא לאבוי כיון דרוב דברים אסור בה, קתני שפיר אין מטלטלין אותה, ורבא משני דה"ק אם יש בה שום מטלטלין אותה כמלאכתו להתיר ואם לאו דינה כמלאכתו לאיסור.

שם איתיביה ושון כו' וסתמא היינו להחזירו למקומו אחר שקצב עליו,

מחמה לצל אכל הכלים, שהרי קיימינן לבתר דהתירו מלאכתו לאיסור, ואין רמז בברייתא דהתירו בתרא קאי אחד מינייהו, ולכן ע"כ דהיתר השני הי' על הכלים שהתירו בראשונה, ועדיין לא התירו מלאכתו לאיסור, ואז שפיר חוזר ההיתר השלישי על מלאכתו לאיסור רק במה שהתירו מלאכתו להתיר בהיתר הראשון, וידעו אבוי ורבא דלאחר כל ההיתרים יש חילוק בין מלאכתו לאיסור למלאכתו להתיר, [כדחזינן בברייתא דמדוכה ומתני' דעלי], ולכן ע"כ דהיתר שני ג"כ קאי אמלאכתו להתיר לחוד.

שם ועדיין בידו אחת כו' עד שאמרו כו' מדקתני עד שאמרו שמעינן שחזרו והתירו, מדלא קאמר חזרו והתירו ואמרו, ומדקאמר עד שאמרו כל הכלים כו' מפרשינן שחזרו והתירו בהאי בתרא עוד סוג של כלים, ולא דומיא דאינך, מדלא קאמר חזרו והתירו ואמרו כו' וש"מ שהיתה זו הרחבה בכלים של ההיתר הקודם, ומסברא מפרשינן שכנראה לא כל כלי שמלאכתו לאיסור הותר, [אבל מלאכתו להתיר אפי' בשתי ידיים ראוי להתירו קודם מלאכתו לאיסור], ועוד דכיון דידעינן שיש הפרש בין מלאכתו לאיסור למלאכתו להתיר, ע"כ שלא חזרו והתירו שמלאכתו לאיסור לכל מה שהתירו מלאכתו להתיר.

ויש לעי' למה אמר אבוי שהתירו בשתי ידיים ורבא אמר בשני בנ"א, ואפשר

ומשני רבא דהיינו להחזירו מפני שמתקלקל כאן.

שם אר"ח בימי נחמיה כו' ביאור הענין דעיקר מוקצה הי' על דברים שהקצה אותם בהדיא, או על עצים ואבנים ועפר ששימושם לאיסור מוחלט בפעם אחת, דהיינו שנוטל העצים להסקה או לבנין ואינם מזומנים לפניו לשימוש נוסף, ולכן נטילתם מוחלטת למוקצה, אבל כלים שהם ברשות האדם לשימוש אחר שימוש פעמים רבות ונשאר אצלו זמן מרובה, הרי מזדמן מפעם לפעם לעשות בהם גם שימושי היתר, ולכן אין נטילתם מוחלטת למוקצה לעניני חול ולא גזרו עליהם, ובימי נחמיה גזרו על הכלים מפני שהם קרובים לעשות בהם מלאכה, וענין הגזירה עליהם אינה מפני הקצאתו מדעתו, אלא שלא יבואו לעשות מלאכה.

שם אר"א קנין ומקלות גלוסטרא ומדוכה כולן קודם התרת כלים נשנו, קנים וגלוסטרא נשנו קודם התרת כלי שמלאכתו להיתר, [כ"כ רש"י בקנים, וכ"מ בתו' בגלוסטרא, ועמש"כ לקמן קכ"ד א'], ואם נימא דמקלות ג"כ כיון שנעשו לצורך פסח בלבד והרי הוא דוחה את השבת, יש מקום להתירן עם כלי שמלאכתו להיתר, כמו סכין של מילה לצורך מילה, [מיהו בזה י"ל דמילה דוחה איסור מוקצה, וההפשט אינו דוחה כיון דאפשר כדר"א], ניחא שמנה מקלות בין קנים לגלוסטרא, ורק מדוכה נשנית קודם היתר השלישי, אבל

אין נראה כן אלא מקלות חשיבי מלאכתן לאיסור, ועמש"כ להלן בגלוסטרא.

שם לא סידור קנים ולא נטילתן כו' לאביי אחר היתר ראשון הי' הסידור מותר והנטילה אסורה, ונקט סילוקן לבסוף כדי להסמיך למ"ש אלא נכנס כו', ועוד דהי' מקום לומר שא"צ לשמטן מע"ש מאחר שהם מסודרין כתקנן, ורק לענין שלא לסדר מחדש יש להחמיר.

שם תוד"ה איתיביה, לרבא אליבא דר"נ אם נימא דשרי לצורך מקומו אפי' מלאכתו לאיסור א"כ לא מצי לשנויי מדוכה כדר"נ, וע"כ דס"ל לתו' דאין שום היתר לר"נ במלאכתו לאיסור.

שם תוד"ה ה"נ מחמה לצל, יש גם חידוש שלא התירו סופן משום תחלתן, להתיר הצלתו מחמה לצל.

שם תוד"ה לא, כמה שבותים אשכחן במקדש, התם הטעם מפני שהחשש איסור קרוב, וראוי לגזור אפי' במקדש, אבל כאן הטעם למיגדר מילתא, שאם רואים שגם במקדש נזהרין, ישמרו הגזירה טפי במדינה, ועוד דמוקצה אסור אף במקדש כדין שרץ שנמצא במקדש שכופין עליו פסכתו בשבת כדתנן בתמיד פ"ו, ועי' שלהי עירובין, ולכן השווו גם גזירת מוקצה דכלים, לכל דיני מוקצה.

שם רא"א ארבעה עשר כו' יש לעי' הרי בסוף בית שני כבר הותרו כל הכלים, כדנקטינן שהותרו בזמן ב"ש וב"ה גבי

שם בהאי פורתא לא מיעפש, הדבר קשה לומר שצריך לשנות כולי האי סדרי מערכת לחם הפנים, וליכנס להיכל קודם השבת ולהוציא הקנים, ולחזור וליכנס לאחר השבת לסדר הקנים, כדי למנוע טלטול הקנים, ונראה דודאי מעיקרא בשעת גזירת כלים הנהיגו כן, ושוב לא שינו המנהג, דלעולם הי' נכנס כהן תחלה לשמוט הקנים קודם שיטלום המוציאים, וכן סידור הקנים נעשה אחר שהניחום המכניסים ע"ג השולחן, ולא הי' חילוק אם הכהן המסדר נכנס מיד אחריהם בשבת או שנכנס במוצ"ש, מיהו אפשר שלא יכנס במיוחד כהן תחלה אלא המוציאים יכנסו תחלה לשמוט הקנים, והמכניסים ישארו לסדר הקנים, אלא שכנראה מעיקרא ג"כ לא נהגו כן, אלא המכניסים והמוציאים נכנסין יחד ויוצאין יחד, ואפשר דרבה לשיטתו שעדיין אסור כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל.

וכן יש לפרש במקלות שלא הי' צורך להחזיר מנהג המקלות בשבת, והי' בזה תועלת ללמד להמון בית ישראל שמירת מוקצה בשבת, ואפשר דגם בזה רבה לשיטתו, ואע"פ דהמקלות חשיבי מלאכתן לאיסור, מ"מ למד ממה שהחמירו גם במלאכתו להיתר מחמה לצל.

שם תוך הפתח כלפנים דמי, יש לעי' א"כ יטלטלנו בפנים, והול"ל ר"י מטלטלו בבית רט"א בחצר, ונראה מזה

עלי לקצב עליו בשר, וא"כ מה ראה ר"א לשנות דבר שלא נהג בסוף זמן הבית, ומהא דמשני אפשר כדר"א, משמע דס"ל שהמשיכו לנהוג כך.

קכ"ד א' גלוסטרא דתנן נגר כו' ר"י אומר שומטה כו' ר"ט אומר הרי היא ככל הכלים כו' יש לעי' במאי פליגי, ואפשר דכיון דנגר לחודיה אינו כלי, קמיפלגי אם הגלוסטרא שעושהו כלי גורם שיחשב כלי שמלאכתו לאיסור, או"ד עיקרו נגר ודינו ככלי שמלאכתו להיתר, שו"ר בתו' הנדפס קכ"ג ב' ונראה מדבריהם דפליגי אם גזרו על הנגר בראשונה, דכיון שא"א שלא ינעול אדם את ביתו התירו גם הנגר, או"ד לא התירו אלא שיטלטלנו כלאח"י, [ק"ק איך אפשר לנעול כלאח"י בשלמא לפתוח אפשר בשמיטה, וצ"ע ולע"כ].

בפשוטו ר"י ור"ט היו לאחר התרת כלים, וא"כ נחלקו איך הי' הדין בימי הראשונים, ואם נימא דע"י הגלוסטרא הי' כמלאכתו לאיסור כיון שמכח הגלוסטרא נחשב ככלי, אולי י"ל שהיו קודם היתר דכלי שמלאכתו לאיסור, אבל לפ"ז הול"ל נמי דמתני' דב"ש וב"ה בעלי הויא ג"כ קודם גזירת כלים, דב"ש וב"ה קדמי טובא לר' יהושע ור' טרפון, ושמא אה"נ אלא שלא הי' לזה הכרח במתני', דמצינן למימר דמתני' מחמה לצל כדרבא.

יז.

קכ"ד א' מתני' כל הכלים ניטלין לצורך
ושלא לצורך, בגמ' אמרינן דכלי
שמלאכתו לאיסור אינו ניטל שלא
לצורך, ויש לעי' א"כ מ"ט קתני כל
הכלים, ואפשר דסמך התנא ע"ז שהקדים
בריש פרקין לפרט בארוכה דכלי
שמלאכתו לאיסור ניטל רק לצורך גופו,
וממילא מתפרשא מתני' דהכא בשאר כל
הכלים דהיינו שמלאכתן להיתר, מיהו
פשטות הגמ' דגם כלי שמלאכתו לאיסור
בכלל מתני', מדלא קאמרי דמתני' בכלי
שמלאכתו להיתר ומאי לצורך כו' וגם
פירשו כאן דין כלי שמלאכתו לאיסור,
וה"נ מסתברא דכל הכלים כולל כולן
ממש.

והנה יש לדקדק בלישנא דמתני' מ"ט
קתני לצורך ושלל לצורך, הול"ל
דניטלין אפי' שלא לצורך, ומה שיך
להזכיר שניטלין גם לצורך וגם שלא
לצורך, וגם הו"מ למיתני בין לצורך בין
שלא לצורך א"נ לצורך ואפי' שלא
לצורך, אבל השתא מתפרש שיש גם
חידוש בלצורך, ולכן מפרשינן דלצורך
היינו במלאכתו לאיסור ושלל לצורך
במלאכתו להיתר, וגם מתפרש דמה
שאמרנו כל הכלים ניטלין חוץ כו' אין
במשמעות זו אלא דלצורך מיהא ניטלין,
והא דנקטיה התנא הכי, הוא כדי ללמדנו
שהיתר טלטולן מוגבל לצורך ושלל
לצורך, ואם הי' שונה אפי' שלא לצורך
הי' משמע היתר גמור אפי' שלא לצורך

דר"י אסר להוציאו מתוך הפתח שהוא
כלפנים לחומרא וכלחוץ לחומרא,
ולכן צריך להשאירו בחלל הפתח,
ולפ"ז ניחא דאין היתר להוציא הכלי
מבית לחצר כלאחר יד, דלא מצינו
היתר כזה בהוצאה, ורק במוקצה שיך
כן כיון שהאיסור הוא ההתעסקות
במוקצה.

שם מדוכה ר"נ היא, יש לעי' הרי לעיל
קכ"ג א' חזר בו ואמר דקבע להו
מקום, ומשמע מזה כגרסת תו' שם דרק
עלי מוקים כר"נ, ואפשר דלרווחא
דמילתא אמר כן, שאפי' לא יסבור כדרב
מצינן לאוקומה כר"נ.

אם נפרש כפשוטו בההוא פורתא לא
מיעפש, אין הכונה שזה חשיב
כמחמה לצל אלא דכיון שלא התיירו אלא
לצורך, הר"ז לא חשיב צורך, וממילא
הוא נותר רק בהיתר דמחמה לצל,
ואפשר דמחמה לצל הוי חידוש טפי
מצורך דלחם אע"פ שלא מיעפש בההוא
פורתא, [ואפשר דכיון שהתיירו לצורך
שבת ובלחה"פ אין זה צורך שבת זו יש
להחמיר יותר אם לא מיעפש, שאין זה
צורך המצוה].

יעוי' מש"כ קכ"ד ב' דאפשר דרבה
לשיטתו דצורך מקומו אסור
ובעינין צורך גמור, אבל ר"א כרבא ס"ל
כדאמרינן לקמן ב' וכן אר"א, ולכן גם
בצורך מועט מותר, והני קודם התרת
כלים נשנו.

כלל, אבל השתא מתפרש שתי דרגות היתר, וכו"ע מודו דשלא לצורך כלל אסור, ויתכן שמרמז בזה התירו וחזרו והתירו.

ואפשר דה"ק כל הכלים ניטלין יש מהם לצורך ויש מהם אפי' שלא לצורך, עי' לקמן ב' דרב אמר על מר שמלאכתו לאיסור שלא יגנב זהו טלטול שלא לצורך ואסור, משמע דמפורש הדין דשלא לצורך אסור.

שם רנ"א אין ניטלין אלא לצורך, מבואר בגמ' דאף בלצורך פליג ולא שרי אלא לצורך תשמישו הרגיל, ויש לעי' היכן מרמז ד"ז במתני', ואפשר דמשמע שחולק בכל הכלים גם במלאכתו לאיסור, ושיעור לשונו רנ"א כל הכלים בין מלאכתו לאיסור בין להיתר אינן ניטלין אלא לצורך, ואם לא חידש במלאכתו לאיסור כלום א"כ לא הי' לו לומר דבריו על כל הכלים, אלא על מלאכתו להיתר, אבל עכשיו מתפרש דמה שאסר מלאכתו לאיסור לצורך גופו, הוא מאותו טעם שאסר מלאכתו להיתר שלא לצורך, והיינו משום דבעינן תשמישו הרגיל, ובמלאכתו לאיסור אין תשמישו הרגיל בדבר המותר, (ואם הי' שונה רנ"א שלא לצורך אסור הי' מתפרש רק לאסור מחמה לצל או לצורך מקומו, אבל אין די בדיוק זה להוכיח דבעינן תשמישו הרגיל), ועי' להלן.

שם גמ' מאי לצורך כו' אמר רבה לצורך דבר שמלאכתו להיתר כו' לשון הגמ' צ"ב, דבפשוטו הול"ל מאי לצורך צורך גופו שלא לצורך צורך מקומו, בד"א במלאכתו להיתר אבל במלאכתו לאיסור אינו ניטל אלא לצורך, ולשון זה מוכיח דמתני' כוללת בין מלאכתו לאיסור בין מלאכתו להיתר, ובכלל לצורך הם, וה"ק לצורך דרישא כולל בין מלאכתו להיתר בין מלאכתו לאיסור לצורך גופו, ושלא לצורך קאי רק אמלאכתו להיתר לצורך מקומו, ולכן לא מצי למימר בד"א במלאכתו להיתר דאז הי' מתפרש דכולה מתני' רק במלאכתו להיתר.

שם ואתא ר"נ למימר ואפי' דבר כו' לכאורה סיום זה פשוט, ואדרבה הכי הול"ל ואתא ר"נ למימר דאפי' מלאכתו להיתר לצורך תשמישו הרגיל אין, לצורך אחר לא, ויתכן לומר שזו כונתו, וה"ק ואתא ר"נ למימר דמאותו טעם אסרינן מלאכתו לאיסור לגמרי ומלאכתו להיתר שלא לצורך, דכיון דבעינן תשמישו הרגיל, ממילא במלאכתו לאיסור אין שום היתר, ובמלאכתו להיתר לא שרינן אלא לצורך.

והי' מקום לומר דר"נ דמתני' ור"נ דברייתא תרי מילי נינהו, דבמתני' קמ"ל שלא התירו שלא לצורך, ועדיין י"ל דלצורך גופו מותר אפי' תשמיש שאינו רגיל בו, ובברייתא קמ"ל דבעינן תשמישו הרגיל, ולא הוה שמעינן

מקומו בכלי שמלאכתו לאיסור, א"כ הר"ז בכלל שלא לצורך וש"מ דר"נ אף במלאכתו להיתר לא שרי לצורך מקומו, וכדאביי, מיהו בפ"י ר"ח הגרסא רבא כלפנינו וקצת משמע שכבר חלקו על רבה בפניו מדמקשי ליה אביי למר אליבא דר"נ כו'.

שם לצורך מקומו שלא לצורך קרית ליה, פ"י דצורך היינו צורך שבת, וגם צורך מקומו הוי צורך שבת, והכי הול"ל לצרכן ושלא לצרכן דאז הי' מתפרש לצורך השתמשות בגוף הכלי, א"נ לתשמישן ושלא לתשמישן מיבעיא ליה, ויש להוסיף דהא אביי מודה דיותר יש להתיר צורך מקומו ממחמה לצל, דכשחזרו והתירו הרי התירו רק צורך מקומו מפני הצורך שבת שבזה, וכן במתני' שלא לצורך כולל רק צורך מקומו, והיינו דקשיא ליה לרבא כיון דמודית דהיתר דצורך מקומו הוא מפני הצורך שבזה א"כ לא הו"ל לתנא למקרייה שלא לצורך, אבל אם הי' אביי סובר דצורך מקומו כמחמה לצל דמי וכולל כל שלא לצורך בענין אחד, לא הוה קשיא ליה לרבא כ"כ דצורך מקומו ג"כ מיקרי צורך, אבל כיון דמפרש דשלא לצורך כולל רק צורך מקומו מפני שיש בזה צורך מסוים, א"כ לא הו"ל למקרייה שלא לצורך.

שם ואפי' מחמה לצל, לקמן ב' משמע דאם אפשר שיהא לו בו צורך בשבת הר"ז בכלל לצורך, אע"פ שעכשיו

מהברייתא לאסור לצורך מקומו ומחמה לצל, די"ל דתשמישו שאינו רגיל חמיר טפי, דחיישינן שיעשה בהן מלאכה, אבל צורך מקומו ומחמה לצל שייכי קצת בתשמישו הרגיל, ויתיישב בזה סתמות לשונו במתני', ויתיישב בזה דלעיל קכ"ג א' ובשאר דוכתי הביאו דברי ר"נ דברייתא ולא הביאו דבריו דמתני', ובסוגיין לא הזכירו דבריו דברייתא, דבאמת שני ענינים הם ולא תלין זב"ז, דבברייתא מיירי בכלים שלא גזרו עליהם כלל, ואפ"ה לא שרי אלא לתשמישו הרגיל, ואפשר שזה מעיקר גזירת מוקצה, אבל בראשונים ז"ל משמע דליכא תרי מילי בדר"נ, ומתני' וברייתא היינו הך, וצ"ע.

בסדר ההיתרים לעיל קכ"ג ב' ס"ל לרבה ורבא דהתירו תחלה כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך, ואח"כ התירו מלאכתו לאיסור לצורך, וזה מתיישב עם הסדר שביארו במתני' כאן, וכן בסברא דראוי להתרחק יותר ממלאכתו לאיסור, ולפ"ז ר"נ דפליג אהיתירא דשלא לצורך במלאכתו להיתר כ"ש דפליג אמלאכתו לאיסור, ועי' להלן ד"ה ולכאורה.

שם א"ל רבא לצורך מקומו שלא לצורך קרית ליה, מלשון זה משמע דגרסינן אביי כברי"ף ורא"ש וכדאמרינן איתיביה אביי לרבא, ומה דנקטו בגמ' הקושיא לרבה אליבא דר"נ, היינו מדקאמר לעיל קכ"ג ב' שלא התירו צורך

ולרבא איפכא, א"ו כיון דלרבה גם לבסוף לא הוי צורך להתיר ד"ז, אין שום ראי' מסדרן של ההיתרים.

ועוד יש לדחות דלר"נ דגם מלאכתו לא שרינן אלא לצורך תשמישו הרגיל, ולרבנן בהיתר הראשון הותר גם תשמיש גופו שאינו רגיל, ע"כ דס"ל שאין להתיר ד"ז כלל, ולא תליא בשיעור כמה חזור ושמרו השבת, וא"כ י"ל דלצורך מקומו שרי.

שם מידי דהוה אגרף כו' פשטות הדברים שגם במוקצה גמור ס"ל להתיר בכה"ג, ולא שהקלו בגזירת כלים להתירן בצער דגרף כל דהו, וזו קולא גדולה בגדר גרף.

שם איתיביה אביי לרבא מדוכה כו' יש לעי' ולאביי מי ניחא דהא בלא שום משמע שאין מטלטלין אותה כלל אפי' לצורך גופה כדמותיב אביי לרבה לעיל קכ"ג א', וכי היכי דאביי משני דאין מטלטלין לצורך מקומה ה"ה לרבא מחמה לצל, ולהסוברים דלרבא אליבא דר"נ גם כלי שמלאכתו לאיסור שרי לצורך מקומו, י"ל דה"ק בשלמא לדידי אתיא כר"נ דאין מטלטלין אותה כלל, אלא לדידך אפי' לר"נ לצורך מקומה מיהא שרי, [עי' קכ"ג ב' תוד"ה איתיביה דל"מ כן], אבל לשון הגמ' סתום שלא הזכירו דר"נ כלל, ומשמע דאף לרבנן ניחא לדידיה, וי"ל דה"ק בשלמא לדידי לא התירו אלא דומיא דיש בה שום

נוטלו שלא יתקלקל, ולפ"ז גם מלאכתו לאיסור שרי כה"ג, ושמא רבא לרווחא דמילתא א"ל דחזו לאורחים, אבל במלאכתו לאיסור אסור.

שם ואתא ר"נ למימר ואפי' כו' יש לעי' דבר שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו לר"נ מאי, דהא במלאכתו להתיר חזינן דצורך מקומו הוי בכלל תשמישו הרגיל, וא"כ גם במלאכתו לאיסור שרי, או"ד כיון שאין היתר להשתמש בו, הרי גם צורך מקומו אינו מצוי כ"כ, א"נ לא התירו לטלטל מוקצה גמור לצורך מקומו, וה"נ כל שמלאכתו לאיסור כיון שאין בו שום היתר הו"ל כמוקצה גמור ולא מהני לזה צורך מקומו.

ולכאורה יש להוכיח דאסור, מדחזינן דרבה ורבא תרויהו ס"ל דיש להתיר תחלה צורך מקומו ומחמה לצל במלאכתו להתיר ואח"כ צורך גופו ומקומו במלאכתו לאיסור, וא"כ ר"נ דאסר מלאכתו להתיר מחמה לצל, כ"ש שיאסור צורך מקומו במלאכתו לאיסור, ויש לדחות דר"נ סבר שאין צורך להתיר מחמה לצל כלל, שהרי אף לבתר דשרי כולהו לא התירו מחמה לצל במלאכתו להתיר, וא"כ אין ראי' מזה, דדוקא מי שלבסוף ס"ל שהתירו מחמה לצל, יש להוכיח מסדר הדברים מי תחלה, אבל ממי שאף לאחר כל ההיתרים אינו מתיר אין להוכיח ממנו, תדע דלרבה שרינן מלאכתו לאיסור לצורך גופו קודם שהתירו מלאכתו להתיר מחמה לצל,

שם ומי גזרינן והתנן משילין כו' למסקנא לב"ה משילין, וא"כ חזינן דלא גזרינן, ובפשוטו י"ל דבמקום הפסד הקילו, וצ"ע שסתמו בגמ'.

שם ב' ואף רב ס"ל להא דרבא כו' טעמא שלא יגנב כו' לכאורה טפי הול"ל דוקא מר דמלאכתו לאיסור הא מלאכתו להיתר שרי, ואם רב אמר דבריו לפרושי מתני' ניחא, אבל ל"מ כן אלא אמר כן לדינא על מר שלא יגנב, ומדקאמר זהו טלטול שלא לצורך משמע דוקא זהו ולא צורך מקומו דהוי ודאי טפי צורך, דרבה ואב"י גופיהו ס"ל דצורך מקומו ומחמה לצל לא ניתירם יחד, וכמשנ"ת לעיל, אלא יש לפרש דניחא לגמ' לאתויי ראי' לסברא דרבא מדברי רב, שאמר דרק שלא יגנב חשיב שלא לצורך.

שם איני והא רב כהנא איקלע כו' לאו למימרא כו' דיוק הגמ' מיתור לישניה דרב קשה, דאם האמת שרצה שיישב עליה מאי קושיא אם הזכיר כן, ואפשר דידעו שהיתה זאת הערמה להושיבו על השותא כדי שיהא בה שימוש לצורך גופו, דאל"כ לא הי' מושיב את רב כהנא על שותא, וסברו בגמ' שהי' רב צריך למקומה ולא טלטלה אלא לצורך גופה, ומשני דשקולו מקמיה קאמר, [וכן מדוקדק לשון הגמ' דלא מפרש דנתיב על מקומה כדפרש"י, שאם זוהי עיקר הקושיא הו"ל לפרושי התירוקן], ואבע"א התם הערים להצילה

דהיינו צורך גופה, אבל לדידך דשרי נמי צורך מקומה א"כ לא הול"ל דאין מטלטלין אותה אלא בשום, וכ"נ בפ"י ר"ח, ודכוותה צ"ל בעלי שמטלטלין אותו רק לצורך גופו דומיא דלקצב עליו בשר, מיהו לעיל גם בדר"א אמרו דמדוכה ר"נ היא, וא"כ י"ל דגם אב"י סבר הכי.

שם הב"ע מחמה לצל, יש לעי' א"כ מה ראה התנא להזכיר מדוכה ועלי טפי מכל כלי שמלאכתו לאיסור, ואפשר דהתירו סופן משום תחלתן להתירן גם מחמה לצל, אם מתקלקלין במקום שקצבו עליו בשר, וכן מדוכה כיון שצריכין אותה לשום, שמא כמלאכתה להיתר דמיא להתירה מחמה לצל.

שם והא דתנן אין סומכין את הקדירה בבקעת כו' יש לעי' מה ענין זה לגזירת כלים הרי התם מיירי במוקצה גמור, ואמנם אמרינן דהיכא דליכא תורת כלי עליה לא, אבל אכתי מעיקרא מאי קסבר, וגם אכתי דייק עלה ומי גזרינן, ואם נימא דר"נ דמצריך תשמישו הרגיל אין זה מגזירת כלים דהא אסר גם בטלית ותרוד שהיו מותרין בגזירת כלים, י"ל דמייטנין מבקעת ראי' לר"נ, דכל הני לאו תשמישו הרגיל נינהו, ועוד י"ל דס"ל דכיון דבקעת להסקה קיימא יש להקל בה כאוכלין וכיו"ב ועדיפא מכלי שעשוי למלאכה, ומשני דאה"נ רק משום גזירה אטו שבת אסרינן לה.

ומוכח מכאן דמחמה לצל שלא התירו לבסוף לרבה ואב"י, אסרו בזה גם ג' כלים, דלבסוף השוו כללי שמלאכתו להיתר לג' כלים, אבל לצורך מקומו אפשר דמעיקרא לא גזרו עליהם, א"נ לדידהו גם צורך מקומו גזרו, ולא התירו אלא לצורך גופו, וכשהתירו כל הכלים לצורך מקומן התירו גם את אלו עמהם.

שם א"ל גלית אדעתך כו' ואתא לקמיה דרבא למצא עצה לטלטלן כגון ע"י הערמה, (או לכסותן בכלי אחר אם נימא דשרי לטלטלו לצורך זה).

שם לכו"ע שרי, יש להסתפק אם מותר לו לומר לאחר שיכניסם דמותר להם לנהוג כרבא.

שם אימא וכן אמר ר"א, לפ"ז ר"א כרבא ס"ל, וניחא דלא מוקים לעיל מדוכה כר"נ, ואי גרסינן רבה כלפנינו י"ל דדוקא רבה שלא התיר צורך מקומו, ס"ל דבעינן צורך גופו גמור ואם אפשר במקלות ולא מיעפש אסור, אבל למאן דשרי לצורך מקומו גם הני צורך מיקרו, ולכן מוקים להו קודם התרת כלים.

ית.

פשטות הדברים משמע שלא נשאר זכר מהא דהתירו מתחלה רק ג' כלים, דא"כ הו"ל לגמ' לפרושי מה הי' בכלל ג' כלים כגון כלי קיבול ומטה וכסא ובגדים, ומדסתמו משמע שאין הדבר נוגע למעשה, וכן בסברא שלא הוצרכו להתיר ג' כלים אלא לצו"ג, ומיד

מחמה לצל שהי' אסור אי לאו דמשתמש בה לגופה, ולמדנו מכאן דמותר להערים להשתמש בגופה כדי להצילה ואע"פ שיש לו כסא לישוב עליו כיון דסו"ס משתמש בגופה, ול"ד לקנים ומקלות כיון דלית ליה פסידא, אבל במקום הפסד מותר להערים.

מיהו קשה א"כ מ"ט לא שרי ליה רבא לרב מרי להערים ולהשתמש באלו כיון שהוצרך להצילן מחמה לצל, וי"ל דלא שרינן אלא במאורע שנתחדש כההיא דאיכלע ר"כ לבי רב, דבכה"ג לא מינכרא הערמה, וכדאמר רבא חזי לאורחים, אבל אם נשתמש לעצמו באחרים לא שרינן להערים ליקח את אלו ולהשתמש בהם, א"נ י"ל שלא הי' ר"מ צריך להם באותה שעה, והי' מכניסן לבית סתם במקום שיש אחרים, ובכה"ג לא מהני אם ישתמש באלו לאח"ז, דכשיבא להשתמש אין יתרון באלו, אבל אם הי' משתמש בהם מיד הי' מותר כדר"כ, וצ"ע לחדש כולי האי בדברים סתומים.

שם רב מרי בר רחל הו"ל ההיא בי סדיותא בשמשא, פרש"י כרים, ובפשטו כרים לא היו בכלל גזירת כלים, דאטו לא התירו לישן על כרים וכסתות, וכמו שהזכיר ר"נ טלית ותרוד על כלים שהיו מותרין מתחלה, ה"ה כרים וכסתות, ויש לעי' א"כ הדין נותן שיהיו מותרין מחמה לצל לכו"ע, דכל דבר שאינו מוקצה ולא גזרו עליו מותר להצילו,

שם רבי אמי אמר צאו ולמדו, יעוי' בפ' ר"ח, ולכאורה נראה דכמו שעושה לו לימודים דמועד קטן היינו סתימה מעלייתא, ה"ה כאן צאו וסדרו אותם באופן שמוכנים לישיבה מסודרים זו אצל זו, ולכן חשיב ליה מעשה שנעשו כעין ספסלים, [וכ"מ במ"ב סי' ש"ח ס"ק פ"ט לדעת השו"ע], ורבי אסי אמר שעשו מעשה כל דהו, דומה להנחה ע"פ החבית, וה"נ שפשוף מועט שלט יהא בהם בליטות שמפריעין הישיבה.

שם סואר של קורות כו' כאן מבואר שהנדון בדברים חשובין ולכן יש להצריך מעשה טפי מחירות שהם עומדין לשריפה, ובקל מייחדן לכל שימוש שיהא לו תועלת ממנו קודם שמאבדן, אבל נדבך של אבנים וסואר של קורות עיקרן לבנין, אלא שמייחדן לשימוש עראי עד שישתמש בהן לצרכן.

שם אבל גשוש קפיד עליה, ומוכח מזה שהנדון בשימוש עראי לשבת זו, אבל לעולם ודאי מהני, דהא ע"י השימוש הקבוע בטלי שם גשיש ממנו ולא שייך לומר דקפידא עוקרתו.

כ.

סוכה מ"ב א' מתני' מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה כו' קמ"ל דאין עליה איסור מוקצה, דאל"כ הול"ל מחזירין הלולב למים בשבת, וכיון שכן יש לדקדק מדקתני מקבלת מידן, דדוקא כ"ז שלא הניחוהו בארץ מותר לטלטלו,

כשהתירו הושוו ג' כלים עם כל הכלים שמלאכתן להיתר, ומיושב בזה דבי סדיותא הוו בכלל כל הכלים לענין מחמה לצל.

בבי סדיותא קכ"ד ב' אפשר שאם הי' צריך עתה להשתמש בהם הי' רשאי ליטול את אלו, אע"פ שמונחים אחרים בתיבתו שבבית, דאת שניהם צריך לטלטל אל המטה, אבל להכניס את אלו ולהניחן בתיבה חשיב שלל"צ, כיון שכבר מונחין אחרים בתיבה, ולא מהני דעתו להשתמש אח"כ באלו, דסו"ס היתר הטלטול עכשיו הוא כדי שיהא מזומן לו, וזה כבר יש לו.

יט.

קכ"ה ב' תנן התם אבן שע"פ החבית כו' למאי דמסקינן דפליגי אם צריך מעשה אין חידוש להביא כאן מימרא דר"ה אמר רב קמ"ב ב' דאמר כרבה, שהרי כבר מפורש בסוגיא נ' א' דרב סבר בעינן מעשה אפי' בחירות וכ"ש באבן.

שם התם כיון דהדקה שויא דופן, קושטא קאמר אבל גם אם לא נעשית דופן מצינן למימר דהידוק הוי מעשה.

שם כיון דלא הדקה בטולי בטלה, פי' כיון שניכר שאינו רוצה להשתמש כך בקביעות, הר"ז ריעותא בייחודו, וכיון שניכר החסרון לא שרינן.

מוקצה, הרי לגבי' חשיב טפי מוקצה שאין נראית נטילתה כהשלמת המצוה.

כא.

קמ"א ב' מתני' נוטל אדם את בנו והאבן בידו, בגמ' מוקמינן לה בתינוק שיש לו געגועין על אביו, ויש לעי' היכן מרומז ד"ז במתני', ונראה דכשצריך ליטול את התינוק אין מחייבין אותו לצער את התינוק בהשלכת האבן מידו, דהו"ל צורך כמו פירות המיטנפין, אבל אם אין לו צורך בנטילת התינוק יש לאסור טלטול האבן, ולפ"ז מתני' הכי מתפרש דכשצריך ליטול את התינוק רשאי ליטלו עם האבן, ושפיר מוקמינן לה בצריך ליטלו מאיזו סיבה שהיא, ולפ"ז צורך געגועין אינו מחויב שיהא קרוב לחולי, אלא כל צורך גמור כצורך פירות לאכילה, ולא ממעטינן אלא לטיוול בעלמא, וצ"ע ובירור בזה, ועי' תו' קמ"ב א' ד"ה ונשדינהו. - ענין געגועין מרומז במ"ש בנו ולא אמר נוטל את התינוק, (ועי' קכ"ח ב' מדדה את בנה, ואפשר דהתם נמי משום צורך להחזירו לביתו), אבל לא משמע דהתירו מוקצה בכה"ג, אלא עיקר המשנה לומר שאין זה טלטול מוקצה גמור, וכסיפא דמתני', וממילא מתפרש דאין זה דרגה שמתירין איסור מוקצה, אלא צורך חשוב קצת.

לכאורה נראה דכשא"א להשליך האבן מידו מפני שקשורה לו אפי' אין לו געגועין מותר לטלטלו, דדוקא

וכ"מ בתוספתא ובירושלמי דהניחו בארץ אסור לטלטלו, ולכן כשבא לקרא בתורה או לישא כפיו בחול מניחו בארץ ובשבת נותנו לחבירו.

ולכאורה נראה דאין ללמוד מכאן היתר דעודן בידו, דאפי' אם מי שמחזיק יכול להוליכו לכל מקום, אבל אדם אחר שמקבלו, אין לו ההיתר של עודן בידו של הראשון, וע"כ דדוקא בלולב התירו בכה"ג, שכ"ז שלא הניחו בארץ לא נשלמה מצותו, וחשיב הכל המשך המצוה, ולא חזר עליו שם מוקצה אלא משהניחו.

הא דקתני מיד בנה ומיד בעלה אפשר דקמ"ל שנוטלת שנים בב"א, אע"פ שאין ראויין למצוה שנים כאחת, ונראה יותר כנטילת עצים, וכן להחזירין למים יחד נראה כעובדין דחול.

ולמדנו מכאן שאין בהחזרתו למים משום מכין, כמו שמצינו בהצלת כלים מחמה לצל אפי' כשא"צ להם לשבת כדאמר שבת קכ"ד ב', וכן בהצלה מן הדליקה, דכל שכעת הוא הזמן הראוי להתעסקות זו, לא חשיב זלזול בשבת, שזה נאמר רק כשעושה דבר שיש לו זמן אחר ומשתמש בשבת לצורך זה.

לדעת ר"ת דנשים יש להם מצוה במצות עשה שהז"ג אין כ"כ חידוש במה שמקבלת אשה טפי מאיש, מיהו כיון דגם לגבי איש יש בו משום

היתר, מ"מ אין לחשוב המיעוט כטפל לרוב, כיון שכולן חשיבותן שוה, וכל פרי הוא מיעוט לגבי השאר, וכשמטלטל הרי טלטלו מתייחס לכל הכלכלה בשוה, וקמ"ל דאעפ"כ לענין מוקצה מהני הא דהרוב היתר.

שם ועם החולין, דלא נימא דתרומה דחמיר איסורה לא בטלה לגבי חולין.

שם ר"י אומר אף מעלין כו' צ"ב מה ענין זה לרישא לומר לשון אף מעלין, ואפשר דבתרומה טמאה המעורבת אסור לטלטלה לרבנן, וכלפי זה אר"י דאפי' להעלותה שרי, ואע"פ שכשמעלה אותה דינה כתרומה טמאה, מיהו אין דינה לגמרי כתרומה טמאה, אלא תאכל נקודים או קליות, כדתנן תרומות פ"ה מ"ב, ולכן אינה מוקצה.

שם גמ' אמר רבא הוציא תינוק חי וכיס תלוי בצוארו חייב משום כיס, בגמ' מבואר דכיס בידו דינו כבצוארו, ולכאורה הי' מקום לחלק דבצוארו אינו משתתף בהוצאה, דבלא מעשה נגרר הכיס עמו, אבל כשתופסו בידו ואם יניח תפול האבן מידו, א"כ גם הוא משתתף, וכגורר חבל עם חפץ המונח ע"ג קרקע בשעה שהאדם נושא דמי, ונראה מזה דהטלטול ממקום למקום אינו מתייחס לתפיסתו, דנהי דמחזיק האבן בידו, אבל כח ההעברה מתייחס למטלטל גופו.

כשיש לו ענין מסוים בטלטול האבן כדי שלא יצעק התינוק חשבינן ליה כעוסק גם בטלטול האבן, אבל אם ברצונו הי' מנערה אלא שהיא נגדרת עמו בע"כ, הר"ז כאבן שע"פ חבית דכשא"א לנערה רשאי לטלטלה עם האבן, דאפי' בין החביות ולצורך מקומו שרי, וכש"כ כשא"א ליטלו לצורך גופו בלא האבן, דכיון שאינה בסיס לאבן הרי התעסקותו בהיתר והאבן כנגדרת בע"כ, וזה עדיף מטלטול מן הצד.

ולפ"ז בכלכלה מלאה פירות כשא"צ לאבן כלל יש להקל יותר, מיהו אם צריך לאבן שתשמש כדופן לכלכלה הרי הוא צריך למוקצה, כיון שהמוקצה משמש כחלק מן הכלי, אע"פ שלא ייחדה לכך ודינה כמוקצה גמור, דבהכי מיירי מתני' דומיא דאבן שבידו, אפ"ה יש לזה יתרון טפי מאבן שביד התינוק שאינה מתבטלת לשימוש היתר כלל.

שם וכלכלה והאבן בתוכה, סתם כלכלה נשנית משום פירות שבה, ולפ"ז אפשר דבלא פירות לא שרינן לטלטל האבן אגב הכלכלה, דאין האבן טפילה כ"כ בכח"ג, כמו בתינוק ובאבן שע"פ החבית, דנראה כנושא האבן ע"י הכלכלה.

שם ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה כו' יש לעי' מאי קמ"ל בתרומה טמאה טפי מאבן, וי"ל דכשמטלטל פירות בכלי אע"פ שרובן

שהחי יש בו דעת להוציא הכיס לצרכו, ומתייחס טפי הטלטול לתינוק, אפ"ה בחי חייב ובמת פטור, ולפ"ז פטור הכיס במת מפני שבטל למת, ונעשה כבגדיו.

שם א"ה כו' יעוי' בתו', והרמב"ן, ולכאורה י"ל דהמקשן רצה לחלק בין אבן לכיס, דאבן לא חשיבא, וסבר שזהו מה שיתרצו בגמ' ממתני', וכיון דשני ליה דאבן נמי אסורה בלא געגועין קשיא ליה א"כ דינר נמי לשתרי, [ובסברא נראה דאין שייך ביטול אלא לדבר שתלוי בו ככיס, אבל דבר שתפוס בידו לא בטל כלל, שהוא לעולם דבר בפ"ע], וברמב"ן נקט דכיס כאבן, ורק בדינר בידו לא בטל, וסמכו על אחריותו של גדול, וניחא בזה דהמקשן פריך מאבן לכיס, ולמש"כ ידע נמי לתרוצי דאבן שאני, אלא שרצה לראות מה ישיבוהו אמתני'.

כב.

קמ"א ב' מתני' נוטל אדם את בנו והאבן בידו, בגמ' מוקמינן לה בתינוק שיש לו געגועין על אביו, ואפשר שזה מרומז במ"ש אדם את בנו ולא קתני נוטלין תינוק והאבן בידו, [ובמתני' דאשה מדדה את בנה קמ"ל דלא חיישינן שתטלנו על ידיה כדרכה או שתגביהנו], מיהו סתם תינוק שיודע ליטול אבן לשחק בה, יכול להלך ברגליו, ואי לאו שיש לו געגועין אין להתיר להגביהו, וזה תלוי איך מפרשים ענין געגועין, עי' להלן.

שם רבא כר"נ ס"ל, דמיירי בתינוק שיש בו דעת ליהנות מן הכיס, ולכן אין דינו ככפות, מיהו אינו כאדם גדול הרוכב ע"ג בהמה, עי' צ"ד א', ומה"ט אין אביו מחנכו להשליך המוקצה מידו, כיון שאינו מבין מהו שבת, עמ"ב סי' שמ"ג סק"ג.

שם וליבטיל כיס לגבי תינוק, פי' נהי דאין הטלטול מתייחס לתינוק אלא למי שמטלטלו, דזהו חידושיה דרבא, אבל אכתי מטעם אחר ליפטר, כיון שהכיס בטל לתינוק.

שם מטה לגבי חי מבטלי ליה, פי' למעשה ההוצאה הזו הרי המטה נטפלת לסייע בהוצאה, ואין הוצאתה חשובה לעצמה, אבל בתינוק שאין הכיס מסייע בהוצאה, כיון שאינו נטפל לתינוק כבגד, הרי"ז כמוציא כיס ע"י תינוק, ולמדנו מזה דחשיב שפיר דרך הוצאה אע"פ שנושאו ע"ג התינוק, כיון שאין כאן שינוי בהוצאה והוא מתאים להיות ע"ג התינוק.

שם וליחייב משום תינוק רבא כר"ש ס"ל, פרש"י שהכיס מבטלו לתינוק, ואם עומד לקוברו עם הכיס לאפוש צערא, הרי באמת מבטלו ואין דעתו עליו, ולפ"ז א"צ לטעמא דמשאצל"ג לגבי הכיס, ואם מבטלו רק להוצאה זו, הרי גם הוצאתו בגדר משאצל"ג, ופשטות הגמ' נראה דרבא בא לחדש דכיס בטל למת ואינו בטל לחי, אע"פ

ומתייחס הטלטול גם לטמאה, ולפ"ז י"ל דהיינו דקמ"ל דמטלטלין תרומה טמאה אע"פ שהטלטול מתייחס לטמאה כמו לטהורה, ולא כאבן שכלכלה שהיא נטפלת לפירות, ולכי קתני ומטלטלין שהטלטול מתייחס לטמאה.

שם עם הטהורה ועם החולין, קמ"ל דחולין מתירין את התרומה אע"ג דחשיבא מפני חומרתה, וקמ"ל דטהורה מתרת אפי' לישראל, מיהו סתמא בכהן מיירי שהרי נוטלה לצורך הטהורה, אלא דלא מצי למיתני עם הטהורה בלבד שלא נטעה דחולין לא מבטלי לטמאה, ולא מצי למיתני חולין לבר, דס"ד דתרומה ג"כ קצת כמוקצה לכל ישראל ולכהנים הטמאים, משו"ה תני תרוייהו.

שם רי"א אף מעלין את המדומע כו' לשון אף צ"ב, ואפשר דקמ"ל שאף תרומה טמאה מעלין מן הפירות, דאע"פ שהתערובת כעת אינה ראויה כלל שאסורה לכולם, אפ"ה שרי ר"י להעלותה בשבת ותו לא הויה מוקצה, ובלשון אף מעלין שמענו דקאי אטמאה שעם הטהורה, ועי' תרומות פ"ה דלרבנן תעלה ותאכל נקודים או קליות, ורק בגלל לשון אף, שנה התנא ד"ז כאן, דאל"כ הרי מקום ד"ז בביצה ל"ו דקתני ולא מגביהין תרו"מ, אבל כאן אשמועינן ההיתר להגביה התרומה בידיים כדמפרש בגמ', ואפי' התרומה הטמאה.

ומלשון והאבן דמשמע האבן הידועה יש לדקדק שהתינוק צריך לאבן, ולא סתם שתפס מוקצה בידו, ולכן הקילו שלא להכריחו לנערה מידו.

שם וכלכלה והאבן בתוכה, מדלא קתני וכלכלה אע"פ שיש בה אבן, משמע שהאבן הידועה בתוכה והטלטול מתייחס גם לאבן, וכדמוקמינן בכלכלה פחותה דאבן גופה נעשית דופן לכלכלה, ומיירי שהאבן מוקצה דודאי אין אדם סותם פתח כלכלה ע"י אבן אלא לפי שעה, [ול"ד לאבן שבקרויה שזה מסייע לשימוש, אבל כאן האבן מכבידה ובטלה דעתו של הסותם כך בקביעות], והשתא הויה כלכלה דומיא דתינוק שהוא רוצה בטלטול האבן, אבל היא רק טפילה לטלטול הפירות כמו האבן לטלטול התינוק, ולכן התירו עם הפירות.

שם ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין, יש לדקדק בשינוי הסדר שנקט המוקצה תחלה, ולמה אמר ומטלטלין ולא כהמשך לרישא ותרומה טמאה עם הטהורה, ואפשר לומר דכיון דמסיים תרי גוני דטהורה ודחולין משום הכי ניחא ליה למיתנינהו בסיפא, אבל מדברי הגמ' נראה שהתרומה הטמאה שבכלי איסורה חמורה טפי מאבן, והטעם משום דפירות שבתוך הכלי ע"כ דעתו על הפירות האלו ג"כ, שהרי לכך הם בתוך הכלי, וכשמוליך הכלי לצורך הטהורה רוצה הוא בשמירת הטמאה בתוך הכלי

שוב שמעתי מאאמו"ר שליט"א לפרש דאף מעלין בידים קאמר ולאוסופי אדרשב"א שהתירו רק נותן עיניו זה בצד זה, ואם לא הי' שונה אף, הי' מקום לומר דמעלין בנותן עיניו בלבד, ועתו' ביצה י"ב ב' ור"ש במתני' דדמאי פ"ד, וכאן שנה התנא דברי ר"י להתיר מעשה ההגבהה, דדמי לאיסור טלטול.

שם גמ' אמר רבא הוציא תינוק כו' חייב משום כס כו' עיקר חידושי דרבא שהוצאת הכיס מתייחסת אליו, ולא אמרינן שהכיס בטל אגב התינוק, ול"ד למוציא כלכלה וכיס (או אבן) בתוכה, שאין הכלכלה כנפש תינוק שיש לו רצון ומתכוין לעצמו, ולכן לא שייך לומר שהכיס מתבטל לכלכלה, והרי הוא מוציא שני דברים יחד, אבל כאן הכיס הוא תכשיט או צורך התינוק כמו האבן שבידו, ואין כונת המוציא לצורך הכיס כלל, שבהכרח נמשך הכיס עם התינוק, ע"י צורך ורצון התינוק, וקמ"ל רבא דחשבינן ליה כמתכוין להוציא הכיס ג"כ.

ומשו"ה פרכינן בגמ' ממתני' דנוטל, דכיון דחשבינן ליה כמגביה האבן אמאי שרי, בשלמא אם נימא דלא כרבא ניחא, דחשבינן ליה כמגביה התינוק ואינו מתעסק באבן כלל, ואע"פ שהתינוק מטלטל מוקצה ולא חשיב מתעסק בהיתר, אבל המגביה אין לו זיקה למוקצה שמתבטל לתינוק, אבל כיון דרבא מחייב ליה, ש"מ דכדעתו על האבן חשיב, א"כ מ"ט שרי במתני'.

שם תינוק מת כו' פטור, בפשוטו הטעם מפני שאין דעתו על הכיס כלל, בשלמא בחי הרי הוא רוצה לייפות או לשעשע התינוק, וכיון שיש לתינוק תועלת בזה איהו נמי ניחא ליה בהכי, אבל במת שאין תועלת בכיס כלל, הר"ז חסר כמלאכת מחשבת ואף לר"י דמחייב משאצל"ג פטור, שאין לו ענין להוציא הכיס מכאן, כמו להוציא המת, וכבר כ"כ תו' בתירוצ' השני, אבל לשונם משמע דלר"י חייב, ולמש"כ אין כאן חשיבות מלאכה כלל.

שם אמרי דבי ר"י בתינוק שיש לו גיעגועין על אביו, פרש"י שהתירו משום סכנת חולי, והדברים צ"ב היכי סתים תנא במתני' דשרי ליטול התינוק ומיירי בסכנת חולי, ובפשוטו הקושיא היתה כיון שהתינוק יכול להלך ברגליו, וחשבינן ליה כמתכוין לטלטל האבן להנאת התינוק, מ"ט שרי, הול"ל שאם רוצה להגביהו ינער האבן תחלה, או שלא יגביהנו, ולא דמי לכלכלה שלא שאלנו מה גודל הצורך בטלטולה, דהתם אמרינן שאינו מתכוין למוקצה, אבל כיון דשמעינן מדרבא דמתכוין דמי, אין להתיר שלא לצורך גמור, ומשני שצריך ליטול התינוק, ושוב לא חייבוהו לנער האבן, דכיון שעיסוקו בהיתר מוכרח, אינו מחויב לצער התינוק, ולכן לא הזכירו שיש חשש חולי בהשלכת האבן, דא"צ לזה, ולא אמרו געגועין אלא שלא יהא כמגביה אבן עם תינוק, אבל כיון

שדינר בידו, והרמב"ן הזכיר דכיון שהוא כמטלטל הדינר אתי לאיחלופי בטלטול בידים, מיהו עיקר החשש שמתוך הטירדא יגביהנו, ולא מפני שיחשוב שמותר אלא שישכח השבת ברגע הנפילה, מפני שמחשבתו טרודה בהפסד הנפילה.

מהא דשרינן טלטול התינוק עם האבן, וגזרינן שמא יטלטל הדינר בידים, חזינן דטלטול ע"י התינוק כהיתר גמור הוא כלפי טלטול בידים, דחמיר ספיקו של טלטול בידים יותר מודאו של טלטול ע"י התינוק, וש"מ דאע"פ שחשיב כמוציא לענין מלאכת שבת, מ"מ לענין מוקצה אהני ההתעסקות בהיתר לאפוקיה מעיקר מוקצה.

כד. (א)

קמ"ב א' ואמאי תהוי כלכלה בסיס כו' לא בעי לשנויי בשוכח, כיון שעיקר המשנה מתפרשת דומיא דבנו ואבן, ודומיא דטמאה עם הטהורה, שע"י ההיתר מותר לטלטל את האיסור, ואפי' במניח שרי, ואם הוה משני בשוכח, א"כ אין כאן אלא היתר ניעור, ואין זה מענין משנתנו אלא היינו מתני' דאבן שע"פ החבית ומעות שעל הכר, ונראה שזו כונת הרשב"א, ונפ"מ דבאבן שע"פ חבית כיון דמיירי בשוכח אפי' האבן חשובה טפי מן החבית מותר לנערה, וכן לאידך גיסא אם מכיון לאבן שע"פ החבית הרי דינו כנוטלה בידו, ולא הוה

שמוכרח בהגבהת התינוק, חשבינן האבן כנמשך מכח התינוק לענין מוקצה, אע"פ שלענין הוצאה הרי דעתו ורצונו לשמח התינוק באבן, משוי ליה כמתכוין לאבן.

שם א"ה מאי איריא אבן כו' פי' אא"ב דמודה רבא באבן תלוי בצוארו דחשבינן ליה כמתעסק בתינוק והאבן בטלה לגביה ניהא, דכיס ודינר כיון דחשיבי דעתיה עליהו חייב, אבל כיון דמשני שההיתר משום געגועין ולא משום ביטול, א"כ דינר ואבן שוין.

כג.

קמ"ב א' ואם הי' מלובש בהם פטור, כל פטורי דשבת פטור אבל אסור, וצ"ל דמיירי שמלובש בכלים יותר מן הראוי לו.

שם ברש"י ד"ה אתי, והתינוק מהלך ברגליו אסור כו' צ"ע דא"כ מ"ט נקט ליה בלא שנו אמתני', הרי ד"ז אינו שייך לחידוש המשנה, אלא איסור צדדי במוליך התינוק, וכבר תמה בזה הרמב"ן, וכנראה קשיא לרש"י דאין סברא שכשמוליכו עליו יבא לטלטל טפי מאוחזו בידו, ואפשר לומר בזה דכשהתינוק עליו אינו מורידו להחזיק הדינר, אלא שוחה עם התינוק ומגביהו, משא"כ כשמוליכו ואוחז בידו, ועוד דהיתר האבן קולא הוא וכשנוסף עוד חשש אין להתיר, ושייך לגזור בכה"ג טפי לאסור טלטול כזה, דגם אם החשש שוה א"א לאסור לעמוד אצל תינוק

כלכלה, (מיהו גם תפוחים ורמונים בסתם כלכלה ואינם מיטנפין), ובירושלמי אמרו דגרסינן והאוכלין והאבן בתוכה.

הא דאמר לשון כלכלה מלאה, ולא קאמר כלכלה שיש בה פירות עסקינן וגם בלשון זה הי' מתפרש שהפירות חשובין מן האבן, י"ל דאתא לאשמועינן שאינו יכול ליטול הפירות בידיו ולהעבירם כי הכלכלה מלאה והפירות מרובין, וכדמוקמין במסקנא דבעיא לדופן דאבן.

שם ונישדינהו לפירי, מבואר כאן דאע"פ שכשאינו יכול למשדינהו מותר לטלטל האבן עמהם, ולא חשיב טלטול מוקצה כיון שהרוב היתר, והמעשה מתייחס לרוב, מ"מ אם אפשר חייב למשדייה לאבן, ויש לפרש בשני פנים, א' דכל מאי דאפשר לתקוני לכתחלה שלא יטלטל מוקצה כלל מתקנינן, שגם בתערובת אין המוקצה בטל לגמרי, וראוי לסלקו בדאפשר, ב' דכשאינו יכול לסלקו הרי הטלטול מתייחס להיתר, והמוקצה כנמשך עם ההיתר בע"כ, אבל כשיכול לסלקו ואינו מסלקו הרי הוא כמטלטל את המוקצה מרצונו, שהרי אין המציאות של טלטול ההיתר מחייבת טלטול המוקצה, ובכה"ג הביטול של המוקצה גרוע, וחשיב שנוטל גם המוקצה.

שם ונינקטינהו בידים, פרש"י ויחזירם לכלכלה, וכ"ה פשטות דברים

שרי בגעגועין (כדגזרינן בדינר), אבל במתני' קיל מטלטול גמור.

ובדין אבן שבכלכלה לכאורה אין לדמותה לשום של טבל שנמצא במדוכה וכיו"ב, דאפי' אם נימא דשום במדוכה ותבשיל בקדירה ויין טבל בחבית הרי הכלי מתבטל לאוכל דאפי' בשוכח נעשה בסיס, היינו דוקא בכלי העשוי לכך ובאוכל הצריך לכלי, דבכה"ג המציאות שלו נטפלת לאוכל, וא"צ הקצאת דעתו דלהוי בסיס, אבל אבן שבכלכלה לא דמיא לד"ז, שאין הכלכלה מתבטלת לאבן ליעשות ככיס העוטף את האבן, מיהו עיקר הדין בפירות בכלי ג"כ צריך ראי', דהא לפ"ז גם בהי' דעתו בהדיא לפנותם מערב שבת אסור, דלא בעינן דעתו להקצותו לבסיס אלא בכלי שאינו כליין, אבל בכלי שהוא כליין הרי הוא יותר מבסיס, וכקליפת הכלי דמי, ואין לנו מקור לד"ז בגמ', אע"פ שיש לזה מקום בסברא, ועי' לקמן בההיא דמ"ז א' דסבר ר' אסי דאבן שבכלכלה קיל מאבן שע"פ החבית, מפני שבכלכלה דמיא טפי לשיורי כוסות.

שם בכלכלה מלאה פירות כו' סתם כלכלה מתפרש במלאה פירות, דלהכי נקט כלכלה שמיוחדת לפירות, ונראה דסתמא מיוחדת לפירות שנאכלין בקינוח סעודה כתמרים ותאנים ותותים וענבים, וא"כ גם אוקימתא דפירות המיטנפין קרובה להתפרש כן בסתם

לפרושי סיפא בפירות המיטנפין, ומינה נלמד לאוקמי כן בכלכלה דפשוט טפי לאוקומה בהכי.

שם ולנערינהו נעורי, פרש"י שינער הפירות לצד אחד ואח"כ ינער האבן מן הכלכלה, ולכאורה יותר הי' נאות לומר שינער האבן, דאילו לסלק את הפירות לצד אחד הרי הוא יכול בידים, והכי עדיף שהרי לא יסתלקו בניעור, ואח"כ ינער את האבן לחוץ, אלא דלשון ולינערינהו משמע על הפירות מדלא קאמר ולינערה לשון יחיד.

והנה ודאי הרבה פעמים יש דלא שייך להזכיר עצה זו, כי יותר מהר יפלו הפירות ע"י הניעור, ומ"מ דייקי בגמ' שהי' לו לתנא להזכיר דלכתחלה ראוי לנערה, ויתפוס הפירות בידיו שלא יפלו מן הכלכלה בניעור.

ויש לעי' מ"ט שרי לנער האבן מתוך הכלכלה ולא אסור משום בורר, וי"ל דאבן גדולה בין הפירות לא הויא תערובת, שאינה פוגמת את הפירות לומר שא"א לאכלם עד שיתקנס מהאבן, דבלא"ה אינה נמשכת עמהם, והר"ז ככלי המונח בין התאנים, אבל צרורות קטנים הוו תערובת ואסור ליטלם משום בורר.

שם ארחב"א אמר רב [כצ"ל דרחב"א תלמידיה דרב הוה, עי' זבחים צ"ד א'], הכא בכלכלה פחותה כו', למאי דלא גרסינן אלא, נראה דאכתי מוקמינן לה

שאינו יכול ליטלם בידים אא"כ ירבה בהילוך על כל כמה פירות, ולא הטריחוהו בכך, מדלא אמרו לו שיטול הפירות מתוך הכלכלה ויוליכם לביתו בידי, [דסתם כלכלה פיה רחב, ואינה עשויה להוציא ממנה הפירות ע"י ניעור דרך הנקב, וצ"ע בתו' בזה], ובפשוטו אין בזה משום לתא דמעמר כדלקמן קמ"ג ב' בנתפזרו לו פירות בחצר, דכאן אמרינן ליה למישדינהו בערימה ולא יתפזרו, וא"צ עימור, שהנוטל מן הכרי ונותן בכלי אינו מעמר, ורק אסיפת המפוזרין נקראת מעמר, מיהו לשון בידים נראה כמיותר, ואפשר דבידים ר"ל דנלקטינהו חדא חדא וישאיר האבן, וזהו לשון קצרה דלא סגי ליה בלשון נשדינהו ונלקטינהו ולכן הוסיף דנלקטינהו בידים חדא חדא.

שם כדר"א א"ר בפירות המיטנפין ה"נ כו' יש לעי' למה לא אמר כן רב על רישא דמתני' [אם נימא דלא גרסינן אלא], וכמדומה שברוב המקומות שמצינו כדאמר כו' ה"נ כו' והוזכרו דבריו של האמורא באותה סוגיא על רא' אחרת מתפרשים הדברים שאמר כן במקום שזהו חידוש יותר וממילא נלמד לאידך דכוותה, וה"נ מתפרש הכא דבכלכלה סתמא מיירי בפירות המיטנפין וכמש"כ לעיל שהדרך לכבד בכלכלה בפירות העשויין לקינוח כתאנים וענבים, אבל תרומה טמאה וטהורה לא משתמע סתמא בפירות המיטנפין, ולכן הוצרך רב

בצורך גופו, דאם צריך למקומו מה ירויח אם ישרינהו במקומו ויקח הטהורה, הרי הטמאה תפריענו למקומו, וצ"ל דפריך לר"ח משום דלרב איכא למימר דלא מטרחינן ליה ליטול הטהורה בידיו, או דלא מוקים לה בכלים נפרדים (כמ"ש תו').

בתוד"ה ה"נ כתבו דהכא מיירי כשהטהורה מונחת בסלים קטנים בפ"ע, ולכן שפיר מטרחינן ליה ליטלה כשהיא למעלה, ויש לעי' היכן מרומז זה במתני', וי"ל דברישא קתני כלכלה, וא"כ התייחס התנא לכלי המחזיק את הפירות, ומתפרש שהוא צריך ההיתר ליטול הכלי, אבל בסיפא שלא הזכיר התנא הכלי כלל, מתפרש שפיר שא"צ כ"כ לכלי, וסתמא הכי הוא דבכלכלה הפירות מפוזרין, ותרומה טמאה וטהורה אינם מפוזרים יחד שלא יתערבו, ומיירי בנתונין בסלים נפרדים, ומה"ט הוי טפי חידוש לאוקומה בפירות המיטנפין, אבל פירות הנתונים בכלכלה לכבד אורחים וכיו"ב סתמא כך הם וכמש"כ לעיל.

ואפשר עוד דכששנה התנא כלכלה והאבן בתוכה מתפרש שהנידון על הצורך של הכלכלה עצמה, שהרי לא הזכיר התנא בהדיא הפירות, ולכן לא יתכן לשאול שיניח הכלכלה ויטול הפירות, שהרי הצורך שאנו דנים עליו הוא הצורך של האדם בכלי הזה, ולפ"ז מיושב טפי סתמות הגמ', דאפשר לומר

בפירות המיטנפין, וכמ"ש תו' בתירוצו בתרא, ויש לעי' היכן מרומז במתני' דנעשית דופן לכלכלה, וי"ל מדקתני והאבן ולא קתני ואבן, ומשמע שהאבן ידועה בשימוש שהיא עושה בכלכלה, מיהו נראה דאין לפרש עיקר דין המשנה משום דנעשית דופן לכלכלה, אלא עיקר חידוש המשנה שמותר לטלטל איסור עם ההיתר כשההיתר עיקר, ובתנאי שאינו יכול לנער את המוקצה מן ההיתר, ואיהו דחיק ומוקים אנפשיה באיזה אופן אינו יכול לנער את האבן, ומשכח"ל בנעשית דופן, א"נ שמשוקעת באופן שלא יועיל נייעור להוציאה, ובהא דנעשית דופן לא חשיב שמטלטל לצורך המוקצה, כיון ששימושה נטפל להוליק הפירות, כדשרינן בעלמא ע"י ככר או תינוק, ואמנם לא ייחדה להיתר והיא בדין מוקצה, מ"מ אין כאן חומר שמטלטל לצורך המוקצה, וקיל מתינוק ואבן בידו עמש"כ לעיל במתני' בזה.

שם אר"ח לא שנו אלא שטהורה למטה כו' יש לעי' מהו עיקר חידושיה דר"ח, אם קמ"ל דצריך ליטול הטהורה, או דקמ"ל דמתני' לצורך גופו, והנה עיקר הדין דכשיכול למישדי לטמאה צריך להשאירה, מבואר במ"ש ר"א א"ר בפירות המיטנפין, וכן לעיל בגמ' פריך בפשיטות ולישרינהו לפירי ולינערינהו נעורי, וע"כ דעיקר חידושיה דר"ח דמוקים למתני' בטמאה למעלה, מיהו לכאורה מדרב נמי שמעינן דמתני'

ההיתר, וכמש"כ בזה במתני', ועו"ל כיון דקתני תרתי טהורה וחולין ניהא ליה למפח בחדא.

שם לישדינהו ולנקטינהו, א"ר אלעי אמר רב בפירות המיטנפין, פי' שפירות הטהורה יפסדו, ואם ישדינהו תפול גם הטהורה, וכ"מ מדקאמר ולנקטינהו אח"כ לטהורה אבל אם יכול לנער רק המוקצה חייב לעשות כן, דהא לתרומה טמאה אין הפסד בטינוף.

שם מיתיבי מטלטלין כו' בין שטהורה למעלה כו' תנא דבריייתא נחית לאשמועינן דאע"פ שיכול ליטול הטהורה מותר, ויש לעי' היכן מרומז בבריייתא דדוקא לצורך מקומו מותר, ואפשר דמדנקט בין שטהורה למעלה ברישא, ודרך לנקוט הפשוט תחלה והול"ל טמאה למעלה, ועוד דהול"ל אע"פ שהטהורה למעלה, ומאי בין בין דקתני, אבל השתא מתפרש דמיירי בטלטול כזה שאין חילוק מי למעלה, שאם יטול הטהורה מלמעלה לא ירויח כלום, שהרי לא לצורך הטהורה נטלם, ומפרשינן דה"ק לצורך גופו אין מטלטלין אלא לטמאה למעלה אבל לצורך מקומו בין כך ובין כך מותר.

שם ברייתא לצורך מקומו, כיון דפשיטא לן דצורך מקומו ג"כ מתיר הטלטול, ובטמאה למעלה צורך גופו ומקומו שוין, ממילא פשוט דלצורך מקומו אין לחלק מה למעלה, מיהו יש

שאינ הנדון על הטירחא של העברת הפירות ממקום למקום בכמה פעמים, אלא שצריך הכלכלה לשמור בה הפירות ולהגישה על השלחן, וכיון שהנדון להתיר שימוש הכלכלה עצמה, לא שייך לשאול שנאסרנו השימוש בכלכלה, אבל בתרומה טמאה לא הוזכר הכלי כלל, וא"כ הנדון הוא על הצורך בפירות, ומיושב בזה שא"צ לחלק מדנפשינ ענין הסלים הקטנים, אלא דברישא מיירי בכלי ובסיפא בפירות.

ובזה מיושב נמי הא דאיצטריך ר"ח לאשמועינן רק בתרומה טמאה, ולא אשמועינן דכלכלה בדלא אפשר למשדינהו, ולומר דלא מייר בצורך מקומו, ולמש"כ ניהא דבכלכלה קתני בהדיא שנוטל את הכלכלה ומתפרש לצורך הכלכלה, אבל בתרומה טמאה קתני שמטלטלין את הטמאה אגב הטהורה, ובזה אפשר נמי לפרש לצורך מקומו, וקמ"ל דמיירי בצורך גופו.

יש לדקדק למה שינה התנא בתרומה טמאה ונקט שמטלטלין המוקצה עם ההיתר, וברישא קתני שמטלטלין ההיתר עם המוקצה, ואפשר דברישא מיירי שהמוקצה טפל להיתר, אם מפני צורך התינוק או דופן לכלכלה אבל בסיפא אין הטמאה טפילה לטהורה, אלא דטהורה חשובה יותר, ולכן אין נופל לשון שהטמאה בתוך הטהורה, והחידוש הוא דאע"פ שהטלטול מתייחס לטמאה כמו לטהורה אפ"ה מטלטלין את המוקצה עם

או בצירוף געגועין וכלכלה פחותה, וכלפי זה אמרו דבסיפא שרי רק לנער, וממילא צריכין להתפרש תרוייהו בעינן אחד, ועוד דלצורך מקומו באמת גם בסיפא מותר כמו ברישא, אלא דהתם בשוכח דוקא.

ויש לעי' מ"ט לא קאמר דדומיא דבנו וכלכלה קתני דמיירי לצורך גופו, ולפמש"כ דלא קשיא לן דלוקמה רק לצורך מקומו אלא שתכלול תרוייהו, ניחא דאי לאו דקתני סיפא לבאר החילוק בצורך גופו, בין אבן ומעות להיתר ואיסור המעורבין, הוי שפיר דומיא דרישא גם אם כולל צורך מקומו, דגם בבנו וכלכלה שרי לצורך מקומו.

שם מעות שעל הכר כו' וארבב"ח אר"י כו' יש לדקדק למה לא אמר דבריו על הרישא דחבית, וי"ל דשם מפורש דמיירי לצורך גופו, שהרי מטה על צדה ונופלת במקומה, וכן בין החביות אינו נוטלה לצורך מקומה, אבל בכר סתמא קתני והוצרך לבאר דהיינו נמי בצורך גופו דוקא.

- נמצאו בזה עוד דברים -

(ב)

קמ"ב א' ואמאי תיהוי כלכלה בסיס כו' משמע ליה שהאבן בתוכה בכונה דומיא דאבן ביד תינוק ותרומה טמאה, וכן מדקתני והאבן הידועה בתוכה, ולא

בזה חידוש כיון שרצונו לסלק גם המוקצה מכאן, ול"ד לצורך גופו שאין לו ענין בסילוק המוקצה כלל, אלא שהוא נמשך שלא לרצונו.

ובפשוטו נראה שאם ההיתר אינו מפריע לו במקום זה, ורק רוצה לסלק המעות או התרומה טמאה מכאן, אסור לו לטלטלם אגב ההיתר, דנמצא שהוא עוסק בטלטול המוקצה בלבד, ורק כשצריך למקום ההיתר לא חייבוהו לנער המוקצה במקומו, דעיקר התעסקותו בהיתר, וכן אם צריך לגופו אינו חייב לנער המוקצה במקומו אם גורם לו הפסד, דכיון שאינו מחוייב להפסיד מקומו בניעור המוקצה כאן, נמצא שצורך גופו של ההיתר גורם לו לטלטל המוקצה עמו.

שם מאי דוחקיה דר"ח כו' פי' דהו"ל לאוקומי מתני' בין לצו"ג בין לצו"מ, ובכל חד לפי ענינו, אבל אין ראוי לפרש מתני' רק בצורך מקומו, אלא כיון דקתני סתמא ניחא לאוקומה גם בטהורה למעלה, ומהא דשרינן לצורך, מקומו ש"מ דעם ההיתר לא חמיר איסורו, אלא דבמקום שאפשר לנער אין להתיר שלא לצורך וע"ע משנ"ת בזה לעיל.

שם אמר רבא מתני' כותיה דייקא כו' ומדסיפא לצורך גופו כו' פי' דמתני' קתני סיפא ביחס לרישא דברישא שרינן לטלטל אפי' במניח מפני שהרוב היתר,

קתני אע"פ שיש אבן בתוכה, דכה"ג כשוכח דמי בכל ענין.

שם ולישדינהו לפירי כו' יש לעי' היכי שרי ללקט הפירות ולא חשיב שבורר מן האבן, ולא משמע דהו"ל בורר לאלתר, דהו"מ לשנויי שאינו אוכלן לאלתר, וגם אפשר שאין היתר דלאלתר בכה"ג, דלא חשיב כמתעסק באכילה אלא בטלטול, ועוד דבסמוך פרכינן ולינערינהו לאבן מתוך הכלכלה, ונראה מזה דאבן גדולה המונחת אצל הפירות לא חשיב כמעורבת עמהם כלל, ולא מיירי בצרור המונח בכלכלה דודאי בטל ולא חשיב כעוסק במוקצה, ובזה באמת אסור משום בורר.

שם ולינערינהו נעורי, יעוי' ברש"י, אבל הר"ן פירש שינער האבן לחוד, שהאבן גדולה וכבידה וקרובה ליפול לחוץ ע"י ניעור הכלכלה קודם שיפלו הפירות מתוכם, וגם כונת רש"י כן, אלא דלדידיה הזכירו בגמ' סילוק הפירות לצד אחד, ולא פירשו ניעור האבן לחוץ.

שם ארחב"א א"ר הכא בכלכלה פחותה כו' רב אמר כן לרבותא דאפי' בכה"ג שרוצה באבן שרי, ודייק לה ממתני' דקתני והאבן בתוכה ולא אמרו אע"פ שיש אבן בתוכה ודומיא דתינוק וכמש"כ לעיל, ובגמ' מייתו לה לשנויי מ"ט לא אמרינן ליה שישליך האבן מתוכה, ואמנם הגמ' לשנויי שהאבן למטה והפירות למעלה ורבים הם, אלא

דקושטא קא משני במימריה דרב, ואיהו לאו מכח הקושיא קאמר לה, ורב ור"י לא פליגי אלא ר"י בא ליישב טעמא דבסיס, ורב ביאר חידושא דמתני', ולא מיירי במיטנפין. — הרי"ף השמיט הסוגיא כנראה ע"פ פי' ר"ח, אבל לא נתפרש למה נשמט כל הסוגיא בפי' ר"ח, שהרי דרכו לבאר גם מה שלא נשאר להלכה.

שם אר"ח לא שנו כו' יעוי' בתו' ויש לעי' מאי דוחקיה דר"ח לאוקומה בדאית ליה כלים ליטול הטהורה ובטמאה למעלה, לימא דמיירי בדלית ליה כלים דומיא דכלכלה דלעיל, ונראה מזה דהכא חמיר טפי מאבן, דכיון שהיתה הטמאה בכלי הזה הרי רצונו בשמירתה, וחשיב כמטלטל הטמאה במתכוין, לכן לא התירו אלא כשא"א ליטול הטהורה לחוד בשום ענין, והיינו דקתני טמאה עם הטהורה, ולא מטלטלין תרומה טהורה אע"פ שהטמאה בתוך הכלי.

ועוי"ל דכיון שלא הוזכר כלי במשנה משמע דלאו משום צורך הכלי הוא, משא"כ בכלכלה שלא הוזכרו הפירות אלא הכלכלה, ועי' בסמוך.

ויש לעי' מה הוא עיקר חידושו של ר"ח, הרי ממילתיה דרב בפירות המטנפין, שמעינן שאם יכול לנער חייב לנער, ושמעינן דמתני' בצורך גופו, דאם לצורך מקומו הרי באינן מיטנפין א"צ

שם תיובתא דר"ח, משמע דלרב ניחא, והיינו משום דלא מטרחינן ליה להביא כלים אחרים לטלטל הפירות, אע"פ שמטריחין אותו לנער בפירות שאינן מטנפין.

שם מאי דוחקיה דר"ח כו' דהו"ל לאוקומה בכל האופנים, ולימא הכי שאם א"צ למקומו וטהורה למעלה יטלנה לטהורה, אבל אין קושיא למה לא העמיד המשנה דוקא בצריך למקומו.

שם אמר רבא מתני' כותי' דיקא דקתני סיפא כו' יש לעי' אמאי לא קאמר מדקתני דומיא דתינוק וכלכלה, וי"ל דהתם כונתו למוקצה אלא שהתירו, אבל כאן אין כונתו לטמאה דומיא דמעוה שעל הכר, ואכתי יש לשאול מ"ט לא מייתי מאבן שע"פ החבית, וי"ל דהתם נמי יש לו צורך באבן לסתום פי החבית, ועוד דהתם דמי נמי לצריך למקומו כשאינו רוצה להשליך האבן על החביות.

שם ר"י כר"א ס"ל דאמר תרומה בעינא מחתא כו', לכאורה הו"ל לאתויי ממ"ש הגביהה ונפלה למקו"א רא"א מדמעט כתרומה ודאי והיינו לשיטתו במתני' דתרומות שאני אומר סאה שנפלה היא סאה שעלתה, וא"כ אין כאן תיקון אלא בירור כאילו הכיר את התרומה, אבל מהא דמדומע פחות ממאה דינו כתרומה גמורה אין רא", וצ"ל דעיקרו אסיפא סמיך, ודחי דר"א

לנער, ולשון הגמ' משמע דמותבין רק על ר"ח, וי"ל דאי מדרב הו"א שאינו חייב לטרוח להביא כלים אחרים להוליך הפירות, ואע"פ שחייב לנער שזהו טורח מועט, ומדר"ח דקאמר לא שנו כו' ש"מ דכלכלה שהוא צריך לכלכלה דוקא, ואין לו אפשרות ליטול הפירות בענין אחר, אבל אכתי יש בזה טורח לחזור אחר כלים אחרים להעביר הפירות או להוליכן בידיו כמה פעמים.

שם ושביק ליה לטמאה מבואר שאין חשש במה שגורם שהכלי נעשה בסיס לטומאה.

שם הוא דאמר כרשב"א כו' לפי הצד דפליגי נמי בחול הכי פי' דמ"ד דמהני במדומע נותן עיניו בצד זה, ע"כ סבר שא"צ הפרשה בחול, שהרי אין ענין מחשבה במדומע מקרא דונחשב לכם דתרומה, שהרי אין חל חלות על המורם, ואינו מדמע אלא לפי חשבון לרבנן דר"א, ורק משום גזל השבט מרימים אותו, ולכן לרבנן אין כח נותן עיניו מועיל כאן, דבעינן הפרשה כדין הדיוט, אבל רשב"א מקיל בדין הרמה, ולכן מתיר גם בשבת, ור"י סבר כותיה דמותר בחול בנותן עיניו, ומה"ט מתיר בשבת אפי' להרים, ועי' ירושלמי ערלה פ"ב פ"א דטעמיה דרשב"א כדי שלא יעשה כדרך שעושה בחול, וטעמיה דר"י משום דהו"ל כמגביה תרומה שכבר הופרשה ולפי דבריו קטן יכול להרים וכן אחר או גוי בלא שליחות עם רשות או הסכמה.

רק לחומרא קאמר, אבל תיקון השירים
לר"א כלרבנן.

שם אלא הוא דאמר כר"ש כו' וממאי
דילמא התם כו' בדר"ש מצינו שגם
קודם הרמה כמותרין דמו, אלא שצריך
להרים מפני גזל השבט, ודחי דר"ש
ורבנן לא נחלקו בפרט זה, ואם שרי
לר"ש הרי גם לרבנן יש להתיר, אבל אין
לתלות טעמו של ר"ש כדר"י.

שם אלא הוא דאמר כרשב"א כו' אם
רשב"א חידש קולא בחול ניחא מאי
דמשני, וק"ק לשון הברייתא דבסמוך,
ואם מודים חכמים לרשב"א בחול, א"כ
לא תירץ כלום אלא דלאו תיקון הוא,
והול"ל מעיקרא קסבר מעלין את
המדומע לא חשיב תיקון, ולשון
הברייתא דבסמוך משמע שחידש רק
בשבת.

אר"ח לא שנו אלא שטמאה למעלה כו'
יש לעי' אמאי אין הטהורה בסיס
לטומאה, וי"ל שאין הטמאה צריכה
בסיס שהיא מונחת בתוך הכלי, ואין
חשיבות בעליון ותחתון בכה"ג, אבל אם
מיירי בשוכח דוקא הו"ל לגמ' לפרש.

כה.

קמ"ב ב' מתני' האבן שע"פ החבית,
נראה שהאבן סותמת פי החבית
הפתוחה כמו ששנינו קכ"ד ב' שברי
עריבה לכסות בהן פי החבית, וכן בכל
מקום פי החבית היינו פתח החבית ולא

מגופת החבית, והיינו דקתני האבן
הידועה כיון שהיא משמשת כיסוי ולא
רק מונחת במקרה שם, ופי החבית אינו
רחב ביותר כדתנן סופ"ב דמקואות בטיט
הנירוק שיעורו היורד בפי חבית ואמרו
תענית בגשמים של חוני המעגל כל
טיפה כמלא פי החבית, (ושיעור לוג
היינו באורך הטיפה ורחבה), ובזה
מיושב מ"ש קכ"ה ב' דהאבן נעשית
כיסוי לחבית, ומיושב מה שאמרו בגמ'
דלרבנן דרשב"ג מותר ליטול האבן
משום דהויא כפסולת מתוך אוכל, ולא
שייך לומר כן בנתנה ע"ג המגופה, וכ"מ
בבעה"מ ומלחמות סו"פ כל הכלים, וכ"נ
שהי' פשוט לכל הפוסקים, - מגופת
החבית מתלבשת כמין כובע על פי
החבית והיא רחבה מפי החבית ומורחין
אותה בטיט בדפנות החבית, וזהו ששנינו
בידים פ"א שאין נוטלין לידיים במגופת
החבית לפי שיש לה בית קיבול
כשהופכין אותה וכן שנינו קמ"ו א' ולא
יקבנה מצדה והיינו למגופה עי"ש בגמ'
דלכו"ע יש למגופה דפנות לנקבה מצדה,
וכפי הנראה באהלות היו החביות
עשויות כזה¹ והמגופה מלמעלה.

שם היתה בין החביות מגביה ומטה על
צדה כו' כאן לא הוזכר שמוציאה
למקום אחר ומתפרש שמטה על צדה
במקומה דכיון שהיתה בין החביות לא
הי' ריוח להטות החבית וצריך להגביהה

ולפ"ז יש להסתפק בצריך למקומה של האבן בלבד אם שרי לטלטל החבית, כגון מת במטה שרוצה להוציאו מן הבית אבל המטה אינה מעכבתו במקומה, דהשתא כל הטלטול באמת מתייחס למוקצה, ולא אמצינו אלא בצריך למקום החבית והכר שנוטל עמהם המוקצה ולא מחייבין ליה לנערם שם, שיפסיד מקומו, אבל כשכל ההוצאה רק לסלק המוקצה מכאן, לא שמענו להתיר ואע"פ שנוטלו עם ההיתר.

שם מעות שעל הכר מנער כו' יש לעי' הא תו ל"ל, ושמא ס"ד דמענות חשיבי והוי בסיס אף בשוכח, ובסוד"ה לא תירצו דס"ד דאבן שריא מפני שנעשית כיסוי לחבית עכ"פ לענין היתר לטלטל בכה"ג, ועוד העירו דקמ"ל שחייב לנער אע"פ שיש קצת הפסד בניערון, והיה חפץ לנערן במקום המוצנע.

שם היתה עליו לשלשת מקנחה בסמרטוט, קמ"ל שאסור בבגד שמא יכבסנו כמ"ש בתוספתא הובאה בשו"ע סי' ש"ב סי"ב, כ"כ אאמו"ר שליט"א, וקמ"ל שמקנחה בידים ולא הוי מוקצה כיון שמתעסק בתיקון ההיתר כהדחת כלים ועוד.

שם היתה [על] של עור כצ"ל, וכ"ה בזבחים, שהרי כר לשון זכר כדקתני רישא היתה עליו לשלשת.

ולהטותה והאבן תפול במקום שהיתה החבית מונחת או שהאבן קטנה ואינו חושש שתשבור החביות, ורק בברייתא דר"י נתחדש שמוליכה למקום אחר, כן פירש אאמו"ר שליט"א, ולפ"ז דמשו"ה קתני בברייתא ומחזירה למקומה, דכיון שצריך להחזירה למקומה אינו רוצה להפיל האבן במקום שהיתה החבית באופן שתשאר האבן במקומה שלא יוכל להעמיד עליה החבית אח"כ, מיהו גם אם חושש שהאבן תתגלגל על הכלי זכוכית שלא במתכוין מותר להוציאה.

ויש להסתפק מה הדין אם הוא רוצה לשנות הימנה במקום אחר ואינו רוצה להניחה מגולה ומבקש לטלטלה עם האבן עד המקום שרוצה לשנות הימנה ולנערה שם, מי אמרין היינו כלכלה והאבן בתוכה כיון שמטלטלה לצורך היין, והחבית לא נעשית בסיס, או"ד לא שרינן אלא דומיא דכלכלה שהאבן והפירות מונחין ביחד שאפי' במניח לא נעשית בסיס, אבל כאן שהחבית כולה בסיס לאבן, וההיתר רק מפני שהוא שוכח, בזה לא התירו לטלטל לצורך האבן, כיון שכל הטלטול מתייחס לאבן, דמאותו טעם שהחבית כולה בסיס לאבן אע"פ שיש בתוכה יין, מאותו טעם גם הטלטול של החבית מתייחס לאבן שהיא רק בסיס של האבן בין בביהש"מ בין במעשה הטלטול, ובזה מיושב דלא קתני שריותא דנוטל החבית ואבן על גבה.

שם גמ' אר"ה א"ר לא שנו אלא בשוכח כו' פי' שהי' בדעתו להסירה קודם ביהש"מ כדי שלא תהא בסיס ושכח, וזהו שכתב רש"י ששכח האבן עליה ביהש"מ, אבל ודאי שנתנה שם בכונה שתהא כיסוי לחבית אלא ששכח להחליפה קודם שבת וליתן מגופה או בגד לסתום פי' החבית, ושכחה זו חמירה משכחת מעות שאין לו תועלת בהנחתם שם ואין זה מקומם.

שם נעשה בסיס לדבר האסור, יש לעי' אמאי לא חשיבא נמי בסיס ליין ככלכלה דלעיל, ומפורש בברייתא שנוטל ממנה יין ומחזירה למקומה וכן לצורך גופה שבגמ', ותירצו האחרונים שפי' החבית למעלה אינו משותף ליין ולכן נעשה בסיס, ודוחק דאטו פי' החבית דבר נפרד מהחבית ואטו באבן שבכלכלה שנשענת על דופני הכלכלה למעלה מן הפירות תחשב בסיס, אלא יש לפרש דכיון שהיין כנוס בתוך החבית ואינו ניכר לעצמו וא"א להוציאו אלא מפי החבית, הרי כל החבית עם היין שבתוכה נראין כגוף אחד אטום שהאבן מונחת עליו, ולא שהיין מסייע לבסיס, אלא שאינו ניכר כהיתר המטלטל עם החבית לגבי הבסיס של האבן שהיא מונחת על גוף האטום של החבית, וגם השימוש של היין הוגבל שאינו מגיע אליו אם לא שיטול את הבסיס של האבן, ובכה"ג החבית כולה משועבדת ליעשות בסיס לאבן.

ול"ד לפגה שטמנה בתבן וחררה בגחלים וקופה בגיזין אע"פ שגם כאן האבן משמשת את החבית, לפי שבגיזין ותבן אינם צריכין בסיס להחזיקם בגובה כזה, וחשיבא הפגה והקופה כטמונים בתוך תבן וגיזין, ולא כתומכים התבן והגיזין שיעמדו בגובה כזה, אבל האבן צריכה מקום והחבית היא שמחזיקתה, כן פירש אאמור"ר שליט"א, ועוד שפי' החבית מחזיקה שלא תפול ליין, והו"ל מעשה גמור של בסיס, משא"כ בתבן וגיזין שאין שום ענין בהחזקתם בגובה שלא יפלו, ועמש"כ לעיל א' דבתוך כלי אחד אין חילוק מי למעלה, וה"נ בתבן וגיזין, משא"כ באבן.

ולהאמור אם יש נקב אחר לחבית להוציא היין מפיה, אלא שהאבן סותמת נקב אחר, מותר לטלטלה עם היין, כיון שהיא כחבית שיש בה פירות ואבן, ואין מגרע מה שהאבן למעלה מן היין, ואף מצדה כגון ברזא שבחבית שפיר דמי, ורק בגלל שהחבית כגוף אטום ושימוש היין תלוי בסילוק האבן אמרינן שהבסיס לאבן עיקר, ואין הטלטול מתייחס ליין ולאבן כאחד.

יש לדקדק למה לא הזכירו כאן מימרא דר"י קכ"ה ב' ולא שם מימרא דרב, ואמנם אין לשאול למה לא חזרו להאריך כאן בסוגיא דהתם, וממילא גם אין ראוי לבחור רק מימרא אחת משמיה דר"י, והשאלה רק למה לא הביא הא דרב התם, ונראה דרב לא נחית להשמיענו

רש"י מחק עד דשקיל לה לאבן, ופירש שצריך להגביה החבית ליטול ממנה יין, ואכתי קשה דר"י מצריכו לטלטל החבית חוץ לאוצר עם האבן ולנערה שם ואח"כ מחזיר החבית למקומה, ולמה הטריחוהו כ"כ, הרי אם יטול האבן בידו, יכול להשאיר החבית ולהשתמש ממנה במקומה, אלא ודאי עיקר הטעם מפני שהאבן לעצמה וחיבא ההתעסקות במוקצה ולכן אסר, וכמשנ"ת לעיל.

שם תניא ר"א כו' במתני' לא נתפרש בהדיא היתר טלטול למקו"א, ובדברי ר"י מפורש שמטלטלה למקו"א, וגם מפורש שאינו חייב לנערה תחתיה במקום שתפריע לו להחזיר החבית למקומה, אלא מנערה בחוץ ומחזירה למקומה, וגם מרומז שא"צ למקומה אלא לגופה, ועוד למדנו שאינו חייב לטרוח בסילוק החביות והכלי זכוכית שתחתיה, דכל כה"ג מיקרי אי אפשר בניעור.

שם ארחב"א א"ר לא שנו כו' פי' אאמו"ר שליט"א דבאבן ס"ד שאף מניח כשוכח, כיון שאין הכר עשוי להניח עליו מעות אלא לפי שעה, משא"כ באבן שע"פ החבית שמשתמש בה.

שם ארבר"ח אר"י ל"ש כו' החידוש במעות טפי מבאבן, ונלמד מזה בק"ו.

שהאבן מוקצה אלא שנעשית בסיס ולא אמרין שבטלה לגבי היין או שמשמשת את החבית, והתם מייתו לה משום דרבה ור"י שכל אחד אותיב אשמעתיה ממתני', ואף לרבה לא בא ר"י להשמיענו שהאבן מוקצה, ולכן לא הביאו וכן אמר רב שהנדון שם בויכוח שבין רבה ור"י, ולא במימרות שבשם ר"י, ועריטב"א מ"ש בזה וזה יותר קשה לפרש סוגיות חלוקות במשמעות של האבן שע"פ החבית, דודאי ענינה אבן שמשמשת כיסוי לחבית, ועי' מלחמות ולע"כ.

שם מאן תנא דכל היכא כו' ביאור הדברים דס"ל לרבנן דבכה"ג כמתעסק בתיקון ההיתר חשיב ולא כעוסק במוקצה, כמו נוטל טיט שעל בגדו ומקנח לשלשת בידו והדחת כלים וגופו וקוץ שבידו ועפרורית שע"ג האוכל כמ"ש הרמב"ן וכמו שביאר אאמו"ר שליט"א, והי' מקום לתרץ דבכה"ג שהאבן נפרדת למעלה אינה נחשבת כמעורבת עם היין שיתייחס התיקון ליין, וגם אינה דבוקה לחבית שתחשב כחלק מן החבית וההתעסקות בהיתר ואמנם נראה דהיינו דמשני דכפסולת מרובה על האוכל דמי, שגם שם ההתעסקות במוקצה מפני שהוא מרובה, ואפ"ה ס"ל לגמ' דלרבנן דרשב"ג שרי, דכיון שהם מתירין אפי' בפסולת מרובה והאוכל מועט ביותר, הרי דכל שעוסק בתיקון ההיתר אע"פ שעיקר ההתעסקות במוקצה, שרו רבנן.

כו.

קמ"ב ב' אר"ה א"ר ל"ש אלא בשוכה
כו' הקשו בתו' תרתי דרב ל"ל,
ומה שתירצו דרחב"א שמעה מההיא
דר"ה, צ"ל שהוא גופיה שמעה מרב,
דאל"כ הי' אומר בשם ר"ה, אבל אכתי
צ"ב למה הוצרכו בגמ' לומר ד"ז
אתרויהו, וע"כ שיש טעם לחלק ביניהם,
וממילא גם לא תיקשי תרתי דרב ל"ל,
וי"ל דבאבן שע"פ חבית הי' מקום לומר
דכיון שמשמשת את החבית אין החבית
נעשית בסיס לאבן, ואפי' שרי לנערה,
ולכן סבר ר"ה דמאבן נשמע בק"ו
למעוה, ורחב"א סבר דמעוה אין מקומן
על הכר ואף במניח דינו כשוכה, שאין
הכר עשוי לשמש בסיס קבוע למעוה,
וס"ד דבכה"ג אפי' מניח שרי לנערם,
ומדאשמועינן במעוה כש"כ באבן
שמקומה על החבית, כדתנן האבן בה"א
הידיעה, וכמ"ש תו' שהי' מקום לומר
דנראה ככיסוי של החבית,

ענין המוקצה של בסיס הוא בגלל
שמקצה את הבסיס לשמש את
המוקצה, וכיון שהמוקצה נאסר בטלטול
ממילא לא יוכל להשתמש גם בבסיס,
וא"ת הרי הוא יכול לנער את המוקצה,
י"ל דכיון שאינו יכול ליטלו כדרכו הר"ז
בדין בסיס, דענין ההיתר של נייעור הוא
מפני שאין הטלטול הזה מתייחס לאדם,
וכנעשה מאליו דמי, וא"כ אין להסתייע
בזה למנוע הקצאתו, כיון שהוא אינו
יכול לסלק המוקצה, ורק לקוות

שהמוקצה יסתלק מאליו, וחשיבא שפיר
הקצאה בכה"ג, גם יתכן דלא שרינן ליה
לכתחלה להסתמך על היתר נייעור,
וממילא יודע שאם מניחו במתכוין מסיח
דעתו מזה לכל השבת, אבל בשוכה כיון
שלא הקצהו מדעתו לא נעשה מוקצה,
ושרינן ליה לנער, ובכלי שמלאכתו
לאיסור לא הקצהו כלל, שהרי רשאי
ליטלו לצורך מקומו, דהיינו לצורך
הבסיס, במשה"ק תו' תרתי מתני' ל"ל,
י"ל עוד דבאבן ודאי אין דעתו על האבן
וניכר שהנייעור לצורך ההיתר, משא"כ
במעוה שדעתו על שמירתם ומכוין
לנערם למקום שישמרו, ואפ"ה שרי,
וקתני במעוה לשון נייעור דאע"פ שמנער
בחוזק שיפלו למרחוק שרי, אבל בחבית
מלאה יין אי אפשר לנער, וגם בהטייה
נופלת האבן מיד,

אם יש ברזא בחבית להוציא היין יש
לדון שתחשב בסיס להיתר ולאיסור,
וכמו בשולחן שיש בתוכו תיבה עם
היתר, ועל גביו מלמעלה מוקצה,
ובחבית חשיבא טפי דבר אחד ממגירה
שבשלחן, דדמיא לכיס שבבגד, ולע"כ,
ובגמ' מבואר דמיירי בדלא משתקיל ליה
יין עד דשקיל לאבן,

שם ארבב"ח אר"י ל"ש אלא לצורך
גופו אבל לצורך מקומו מטלטלו
ועודן עליו, נראה דאם צריך לכר לגופה
ואינו רוצה לנערן כאן שאם ינערן יתפזרו
והוא צריך למקומן, ד"ז נלמד מבריייתא
דר' יוסי דלעיל, דכיון שעיקרו לנייעור

מסתברא דככר או תינוק לישנא דאיתמר בעלמא נקט, ועל הארנקי צריך להניח דבר קטן ככפא וסכינא, ויטלטלם ע"י הארנק,

שם אמר רבי יצחק שכח לבינה בחצר כו' בלבינה אין לפרש משום גנבים, דאין דרך לשמור לבנים בבית אלא בחצר, אלא כדפרש"י לעיל מ"ג א' דפורסין מחצלת ע"ג אבנים מפני הגשמים שלא ימחו או לא יקבלו סיד מאחר ששרויות במים, ונתעוררתי לזה וקמ"ל ר"י דאפי' בהפסד מועט התירו לטלטל ע"י ככר או תינוק, וכן פרש"י בד"ה אימר דאמור רבנן בשוכח שהתירו משום הפסד ממון,

ונראה דלכו"ע לא התירו אלא להצלת המוקצה ולא להשתמש בו, דא"כ בטלת תורת מוקצה, ואביי ורבא נמי להצלה טלטלום, כענין בר אווזה שטלטלוהו משמשא לטולא משום חסרון כיס בי רב חסדא לעיל קכ"ח א', אלא שלא שכחו להכניסם מע"ש, רק סמכו לכתחלה שאם יהא צורך יכניסום, ואפשר שזהו לשון אביי מנח רבא מנח, ולכאורה ה"ז זה מאורע שהיו צריכין לטלטלן, והול"ל אביי אנת, אלא לפרש דמנח לכתחלה,

שם אריב"ש אר"א פעם אחת שכחו דסקיא מלאה מעות בסרטיא, יש לעי' מה חידוש נוסף בסרטיא אם משום הוצאה הרי לא הוזכר בדבריו מה הורה

אין חילוק אם מפסיד את הכלי זכוכית או את המקום מלהשתמש בו, וחידושא דר"י הוא כשכונתו לסלק את הכר ואת המעות ממקום זה, דהשתא כונתו לטלטול הכר עם המעות, ואם ה"ז צריך רק לסלק המעות ולא לצורך הכר, כגון מת שע"ג המטה ואינו צריך למטה אלא להוציא המת אסור, וה"נ כשרוצה להשתמש במקום הכר ה"ז מקום לומר דחשיב שמטלטל גם הכר וגם המעות, וקמ"ל שהכר נטפל למעות והטלטול מתייחס לכר, ואינו מחויב לנער המעות מפני שצריך למקומן, ולא חשיב כמתעסק בטלטול המעות כיון שצריך למקום הכר, והמעות כממילא מטלטלין אגב הכר,

כו.

קמ"ב ב' אר"א שכח ארנקי בחצר מניח עליה ככר או תינוק ומטלטלה, נראה דביסוד איסור מוקצה שרי ע"י ככר או תינוק, דכיון שמתעסק בהיתר, שהארנק משמש את הככר ונטפל לו, אין בזה גזירת מוקצה שלא יתעסק בחפצי חול, אלא שאסור להערים ולעשות כן, ובמקום הפסד התירו,

שם מניח עליה ככר או תינוק, לכאורה נראה דבעינן שיהא נושא את התינוק או הככר ע"י הארנק, אבל אם עיקר תפיסת התינוק בידו אלא שמונח גם ארנק בידו תחת התינוק, אין בזה ההיתר של ככר או תינוק, ולפ"ז

מחדש גזירה בזמנו לאסור, אלא דמעיקרא לא התירו אלא למת בלבד, ויש לעי' רב אשי דאמר כמאן, שהרי כל האמוראים הקדומים לו התירו, מיהו מדאמר מר זוטרא הלכתא, משמע שידעו שיש חולקים,

שם אביי מנח כפא אכיפי, פרש"י תרווד על עמרים, ומשמע שאף בכה"ג חזינן העמרים כנטפלין להעביר את התרווד, אע"פ שהדבר משונה דודאי נראה עיקר המשא לחבילת התבואה, ול"ד לדבר אחד ככיס ולבינה ודסקיא, ור"ח פי' כיפה של צמר, וצ"ב מ"ט מיחזי כמוקצה, [ועי"ש דהניחו דוקא מג' כלים שלא גזרו עליהם כלל], ואם נימא דכל שמטלטל גם היתר שרי, אע"פ שאין האיסור נטפל לטלטל ההיתר, הוה ניחא טפי,

שם הא חזו למיגזר עליהו, יש לעי' אמאי הויא התבואה מוקצה, הרי שנינו דמפנין תבואה לעיל קכ"ו ב', ומשמע דתבואה חזיא למלילות או לכוס, ואפשר דכיון שעדיין העמרים עם התבן והקש חשיב שעומדין לדישה, ויש בהם קש שהוא מוקצה, אלא דחזו למיזגא עליהו, שעדיין אינו עומד להסקה, וצע"ע בזה,

שם אמר רבא אי לאו דאדם חשוב אנא, לעיל קכ"ח א' התיר ר"ח בביתו לטלטל בר יונה, ומשמע מזה שאם אינו מטלטל בעצמו אין לחוש, ואפשר שהכל לפי הענין.

ר"י בענין הוצאה, ויעוי' מש"פ רש"י בזה, ומשמע שאף משום מוקצה הי' מקום לאסור בסרטיא טפי, א"נ לאידך גיסא דבסרטיא יש לחוש שיעשה מלאכה שמא לא יעמיד עצמו על ממונו דמה"ט התירו לו פחות פחות מד"א, כדלקמן קנ"ג ב', אבל ל"מ שהתיר איסור מוקצה, ואפשר דמעשה שהי' כך הי',

שם אמר מר זוטרא הלכתא ככל הני שמעתתא בשוכח, יש לעי' הא בהדיא אמרו בשוכח, וי"ל דהו"א אורחא דמילתא קאמרי וה"ה באינו שוכח, ומשמע דלא פסיקא ליה למר זוטרא אם הם אמרו דוקא בשוכח או אורחא דמילתא, שאם דבריו היו ביאור לדבריהם הול"ל סתמא דהלכתא כותיהו, ואח"כ לפרש וה"מ בשוכח, אבל השתא מתפרש שאף אם הם אמרו בכל גונא הלכתא כותיהו רק בשוכח, [ובלישניה דרב יוסף הזכיר אסור רבנן], ולפמ"ש"כ לעיל דאף במקום הצלה לא התירו אלא בשוכח ניחא טפי, דודאי יתכן שדבריהם נאמרו בשוכח לפרש גונא דהצלה, שלא הי' מניחם שם מדעתו, וה"ה בכל מקום הפסד, ועי' בסמוך.

שם רב אשי אמר אפי' שכח נמי לא, יש לעי' דהול"ל רב אשי אמר לית הלכתא ככל הני שמעתתא, ולפמ"ש"כ דמר זוטרא ג"כ לא פסק כותיהו לגמרי, מיושב טפי שרב אשי אמר שגם במה שאתה מודה לדבריהם אין הלכה כן, ומדקאמר ולא אמרו כו' משמע שאינו

קמ"ג א' התם כיון דמסרח דעתיה עלויה מאתמול, אפשר שאף אם לא הי' רוצה לאכול הבר אווזא הי' מוציא המעיים שלא יסריחו, ויפסידו את הבשר וגם המעיים יפסדו, ולכן לא דמי לגרעינין שאין דעתו עליהם כ"ז שהם בתוך האוכל, ולכן חשיבי אוכל אדם כ"ז שהם מחוברין, וע"ע בזה בתו' לעיל כ"ט א',

שם מתני' ובה"א מסלק את הטבלא כולה ומנערה, לעיל גבי מעות שעל הכר שנינו נוער את הכר והן נופלות, ומדלא קתני הכא בהאי לישנא, ש"מ שמסלק את הטבלא למקו"א, דלא מצרכינן ליה להשליך העצמות וקליפין ע"ג קרקע בביתו, ובכה"ג מיקרי צורך מקומו שמפסיד שימוש ביתו, וצ"ע בזה בבה"ל סי' ש"ח סכ"ז, ולע"כ,

מצינו באבן שע"פ החבית שאע"פ שיש בתוכה יין היא נעשית בסיס לאבן, ואפשר לומר דהיינו דוקא כשאין ברזא לחבית, כדאמרינן בגמ' דלא משתקיל ליה יין עד דשקיל לאבן, וכיון שבמציאות אין היין במצב של היתר הראוי לשימוש, לא משוי ליה כמשמש לאיסור ולהיתר, אבל בבה"ל סי' ש"ט ס"ד ד"ה ואם כתב בשם הפוסקים שהטעם משום דפי החבית למעלה לא נעשה בסיס כי אם להאבן שמונח עליה, דהיינו כיון שאין ההיתר והאיסור מונחין במקום אחד לא מהני להתיר,

ויש להסתפק לפ"ז בארון עם מדפים ויש איסור במדף אחד והיתר במדף אחד אם גם בזה נימא דכיון שאינם מונחין במקום אחד אסור, או"ד יש לראות הארון ככלכלה עם מחיצה באמצע דאע"פ שהאבן בצד אחד והפירות בצד שני חשיבי תרוייהו בתוך אחד של הכלי, וה"ה אם הכלכלה עומדת, והם נשענים על דפנותיה, שזהו הציור של הארון, וחבית שאני שע"ג מבחוץ הר"ז כמקום אחר, וכאילו החבית גוף אטום עם היין שבתוכה ומחזיקין החבית, ואמנם בדליכא ברזא י"ל כן, אבל בדאיכא ברזא והיין מותר להשתמש, ע"כ החבית בסיס לשניהם,

כת.

קמ"ג א' שמואל מטלטל להו אגב ריפתא כו' כל הנדון בסוגיין איך מטלטלין אותן לסלקן מן השלחן או להשליכן לבהמה, כדאמרינן בביצה כ"א ב' דבשבת מטלטלין אותן לחיותא אגב ריפתא, מיהו בשמעתין משמע שעיקר הענין הי' לסלקם מן השלחן או מלפניו, ולכן לא הביאו בביצה מנהג האמוראים כלל, מיהו רש"י פירש בדורהבדר"י שנותנן לבהמה.

והנה לא דנו בשמעתין אם מותר להוציאם מפיו ביד, או שצריך לזרקן בשפתיו, ואמנם אפשר דרוב האמוראים לא הכניסו התמרים עם הגרעינין לפיהם, אלא הפרידו הגרעינין

נטילתו התעסקות בתיקון פיו אלא בהשלכת הגרעינין, ולכן חשיב כטלטול מוקצה, מיהו מהא דלא הזכירו בדר"פ שהי' מחזיר פניו אחורי המטה, משמע שהוציאן בידו מפיו והשליכן לאחורי המטה, והטעם משום שג"ז חשיב התעסקות בתיקון פיו והשלמת סדר האכילה, כיון שאינו עושה טלטול מחודש בידיו, אלא מוציא ומשליך מיד לאחורי המטה, ולכו"ע להוציא ולהניח על השלחן יש להתיר, כיון שאינו עוסק בטלטול הגרעינין אלא בהוצאתם מפיו.

והרא"ש בביצה פ"ב סט"ו כתב בשם ריב"א שמוציאם מפיו לתוך הסל שיש בו לחם, וכן הזכירו הרמב"ן והרשב"א שאסור לטלטל הגרעינין אל הלחם, ולא התירו לטלטלן בלחם שעל גביהם, אבל לא נחתו לנדרון שיש פעמים שההוצאה מפיו מותרת גם ביד כשעוסק בתיקון פיו, וכונתם רק לומר שמיד עם גמר סדר האכילה הם ניתנין ע"ג הפת, והרא"ה בביצה כתב בהדיא שהנחה ראשונה מתוך פיו מותרת אפי' בידו, וכונתו כה"ג שעוסק בפעולת ההוצאה מפיו, ולא להוליך בידיו ולהניחם במקום מסוים.

נמצינו למידין דכל שנוח להוציא העצמות והקליפין מפיו ביד יותר מלירוק בפיו מותר ליטלן ביד, ואף אם הוא בגדר רק בפני חבירו ונמאס בה כשירוק מפיו, הרי נטילתו ביד - תיקון האדם, ומה שמצינו בגמ' שהחמירו ר"ש

מן התמרים בידיהם וכמ"ש הרמב"ן במלחמות ביצה שם שהגרעינין הגיעו על הפת כמו העצמות והקליפין על השלחן, וסתמא הפרידום בידיהם, אבל רב ששת ורזב"א הוציאו הגרעינין מפיהם, ומשמע שלא רצו להחזיקם ביד.

מיהו נראה דכל שעוסק בתיקון פיו מותר לכו"ע להוציאם בידיו, לא מיבעיא כשמעורב העצם בתוך האוכל וכן הגרעין בתוך התמרה דבזה אפי' כשתופס האוכל בידיו מותר להוציא הפסולת בדליכא משום בורר כגון ביו"ט, או בדרך אכילה כגון מפיו ערמב"ן ע"ד א' ובחזו"א שם, וכמבואר בגמ' קמ"ב ב' בדרשב"ג ורבנן, ולרבנן מותר אפי' ליטול אבן שע"פ חבית מה"ט, וכ"מ ברמב"ן שם, דאבן שבתוך הפירות מותר להוציאה דחשיב דחשיב תיקון האוכל, וכמשנ"ת בספר אאמו"ר שליט"א שם כדאשכחן בהדחת כוסות וגירוד טיט שע"ג בגדו ולשלשת וקוץ שבבשרו ועוד, וכן ביאר מרן זללה"ה בס"ק דלא גזרו על מוקצה כה"ג עי"ש.

אלא אפי' כשאינו מעורב באוכל, אלא שמוציא עצם מבין שיניו, שהמעשה הוא תיקון האדם הר"ז כנטילת קוץ מגופו וכהדחת פניו מטיט, שמותר להסיר טיט ביד מגופו, וה"ה אם לפי הענין אין נוח לו לירוק מפיו, שמותר ליטלו מפיו, כיון שעיסוקו בתיקון גופו, ואין ראוי מרב ששת שאם הי' נוטלן בידיו להשליכן למרחוק, אין

כלל, ובסו"ס של"ג כתב משום טירחא או עובדין דחול.

שם ושאינן ניטלין בשבת מתיר החבלים כו' יש לעי' האם התנא בא להשמיענו היתר התרת החבלים, או איסור פריקה בידיים אפי' משום צעב"ח, ולכאורה פשוט שאסור לפרוק בידיים דלא דחינן איסור מוקצה משום הפסד, וגם סתמא דמתני' לא מיתוקמא בכלי זכוכית, ולכן יש לפרש דקמ"ל דשרי להתיר החבלים, ויש בזה היתר טלטול החבלים להתיר הקשר, וכן גרם ניעור המוקצה בכח ראשון, ויש לעי' למה אין החבלים בסיס לשקים, לא מיבעיא אם החבלים מהלכים תחת השקים, אלא אפי' אם השקים תלויים בחבלים בפיהם יש לדון דליחשיב בסיס, ואולי מקום עשיית הקשר לא נעשה בסיס, ואע"פ שהכל גוף אחד, מ"מ כיון ששימוש התרת הקשר, אינו מוציא החבלים מתחת השקים אלא שנופלים יחד, הרי לא הוקצה משימוש זה, וצ"ע בזה ובגמ' לקמן באופן קשירת החבלים.

ל.

קנ"ד ב' אר"ה היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות כו' יש לעי' מה אתא ר"ה לאשמועינן ומהיכי תיסק אדעתין לאסור להביא כרים וכסתות, ובאמת בגמ' אמרינן דלהפסד מועט לא חששו, ופרש"י שאסור להביא כרים וכסתות, (וכן מדוקדק לישניה

ורזב"א י"ל דהיינו מפני שמטרתם להשליך למרחוק שזוהי פעולה במוקצה ולא בתיקון האדם לחוד, ופשטא משמע שר"פ התיר גם בזה או שהי' נוטלן בידיו קודם שהכניסן לתוך פיו דנעשו מוקצה רק בהפרדתן, וכה"ג שרי כמו בורר פסולת מתוך אוכל.

כט.

קנ"ג א' מתני' נוטל את הכלים הניטלין בשבת, יש לעי' פשיטא דמה איסור יש ליטול כלים מעל החמור, והכי הו"ל למיתני היו עליה כלים שאינן ניטלין בשבת מתיר את החבלים כו', וי"ל דבעלמא אסור להוריד חפץ מבהמה ואילן בשבת, כדאמרינן לעיל מ"ה א' שאסור להניח נר ע"ג דקל ביו"ט מפני שיטלנו מן האילן בשבת והו"ל משתמש באילן, וכ"מ עירובין ל"ב ב' ועי"ש ברשב"א ד"ה והא שהקשה ממתני', והכא קמ"ל דמשום צעב"ח התירו, וכ"מ בגמ' דמקשינן ממתני' על ר"ה ור"ג, משמע שאינו היתר פשוט, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א בזה עי"ש בדברי הרשב"א והרמב"ם.

ואפשר עוד שפריקת משאות בשבת חמורה דמיחזי כעובדין דחול, (כלישנא דקרא בנחמי' ועומסים על החמורים), וקמ"ל דמשום צעב"ח מותר לפרוק המשאות, במאורע שהחשיך שו"ר במ"ב סי' רס"ו ס"ק כ"ד שכתב דבלא צעב"ח אסור לפרוק מן העגלה

ולפמש"כ במתני' דפריקה מן החמור הוי עובדין דחול, י"ל דכל שמוסיף בהתעסקות בזה בהבאת כו"כ, הר"ז יותר אושא מילתא בהתעסקות של חול, ולא התירו אלא במקום הפסד גמור.

שם כי קאמר ר"ה בקרני דאומנא דלא חזיא ליה, סתם כלי זכוכית לא מיירי בקרני דאומנא, אלא דר"ה עיקר הדין קמ"ל דבמקום פסידא שרי להביא כו"כ, [ונקט כלי זכוכית לאפוקי כולסא שאינם כלים], ואין דוחק אי מתוקמא בגונא רחיקא כיון שהענין הוא להשמיענו הדין דשרי כשיש הפסד, ולכאורה איכא עוד גווני כגון שהמוקצה מונח בכלים המשתברין כדלקמן דמיצטרו זיקי, וכן משכח"ל שיש כלי זכוכית למטה ומוקצה מלמעלה והמוקצה מרובה, ואם נימא דמ"מ כיון שיש שם היתר הו"ל ככלכלה והאבן בתוכה כיון שיש גם היתר חשוב, א"כ בכה"ג יכול להורידן בידים.

שם והא קא מבטל כלי מהיכנו, בכלי שניטל לצורך גופו ומקומו בפשוטו לא חשיב ביטול כלי מהיכנו, כי כשיצטרך הכו"כ יהא רשאי ליטול המוקצה משם, וענין סותר שפרש"י בודאי לא שייך בכה"ג שהרי יכול להשתמש בכלי.

בביאור לשון בונה וסותר שפי' הראשונים ז"ל על ביטול כלי מהיכנו, יעוי' מש"פ בזה אאמו"ר

דר"ה דקאמר מביא ומניח, ולא אמר מניח תחתיה כו', והיינו מפני שיש חידוש בהיתר ההבאה, מיהו י"ל דלאו דוקא והעיקר משום הנחה).

ואם נימא דביטול כלי מהיכנו לזמן אסור כמ"ש הר"ן, וכאן התירו משום הפסד ממון, ניחא שיש חידוש בדברי ר"ה שכאן התירו, אבל קשה א"כ מה הקשו בגמ' והא קא מבטל כלי מהיכנו, הרי עיקר מימרא דר"ה היא להתיר ביטול כלי מהיכנו, וא"כ מנין פשוט לגמ' דביטול כלי מהיכנו לכל השבת אסור אפי' במקום הפסד, ועכ"פ לא הו"ל לגמ' לשאול בלשון זו, וכן לשנויי בפשיטות בשליפי זוטרי, אלא הכי הו"ל דילמא בשליפי זוטרי ולא שרי ר"ה אלא ביטול כלי לזמן, ומזה משמע דלא בא ר"ה להשמיענו בדין ביטול כלי מהיכנו, ולכן סתם להתיר ולא הזכיר שליפי זוטרי, דמתפרש שפיר בדליכא משום ביטול כלי, מיהו י"ל דסתם קרנא דאומנא שליפי זוטרי נינהו.

ובתו' מ"ג ב' פירשו דהחידוש דהתירו טלטול כלי לצורך דבר שאינו ניטל במקום הפסד מרובה, וזהו שאמרו דלהפסד מועט לא חששו ולא התירו, ובתו"י שם הקשו דאכתי למאן דל"ל אין כלי ניטל ולא אין מבטלין כלי מאי איכא למימר, ותירצו דבהפסד מועט לא התירו הטורח בהצלה זו, ולכאורה כאן חשיב כהצלה מצויה כיון שידע מבעו"י שיצטרך להצלה זו, שהרי החשיך בדרך,

שליט"א, ולכאורה לשון ביטול מהיכנו משמע ביטול הכנתו ועשייתו למוקצה, דלעשות דבר שיהא מוקצה זהו ג"כ כהתעסקות במוקצה, וראי' לזה מהרמב"ן בסוף הדברים שהזכיר אפשרות שלעשות מכלי שמלאכתו להיתר ככלי שמלאכתו לאיסור, זהו ג"כ ביטול כלי מהיכנו, שביטל חלק מהיכנו, ואמנם אין זו מסקנתו, אבל ממה שהזכיר אפשרות כזו שמענין שהענין הוא ביטול ההכנה ועשייתו למוקצה, דלעשות מוקצה זה ג"כ כהתעסקות במוקצה דכמו שלטלול מוקצה ענינו התעסקות בדברי חול, שמביא לעשות מלאכת חול, [ובעיקר משום הוצאה, כלשון הגמ' דטלול מוקצה משום הוצאה הוא, עי' קכ"ד ב'], ה"ה עשיית מוקצה, מיהו דוקא מוקצה של השתמשות, לאפוקי אם משליך כלי באשפה או מקלף פירות שאין זה מוקצה חיובי אלא איבוד והשלכה, אבל הקצאה לשימוש כבסיס למוקצה זהו עשיית מוקצה חיובי שישמש ההיתר הזה את המוקצה, ויהפך מוקצה כמוהו.

ומלשון ביטול כלי, וכן מלשון בונה וסותר שפרש"י, נראה דבאוכלין ליכא משום ביטול אוכל מהיכנו, והיינו משום דבאוכל אין מושג של עשיית מוקצה חיובי, שיהפוך להיות במוקצה, דסו"ס המציאות שלו היא אוכל, וכ"ז שהוא ראוי, אין ניכר בו חפץ של חול.

שם דיקא נמי דקתני דומיא דטבל, באמת כל מה ששנה התנא טבל הוא כדי שיהא עששיות דומיא דטבל, שהרי בחידוש דמשתברין אין ענין לטבל כלל, ועוד דטבל גופיה אם הי' נפסד הי' מותר להניח תחתיו כרים וכסתות, דהא טבל מוכן הוא כדאמר מ"ג א'.

שם מה טבל דלא חזי ליה, אף הכא נמי לא חזי ליה, פי' דעששיות היינו חתיכות זכוכית, וקתני דומיא דטבל לומר דמיירי בחתיכות זכוכית שבורות, דעששית היינו מחיצת זכוכית כדאמר ברכות כ"ה ב', ומשכח"ל בראויין להשתמש כדאמר ברכות נ"ג עששית שהיתה דולקת, והיינו דקמ"ל דומיא דטבל, דלא חזו לשבת כלל, דאילו עששית של נר חזיא לצורך גופו ומקומו, ובמהרש"א פי' דומיא דטבל דליכא פסידא, ולשון הגמ' ל"מ כן, וצ"ע.

מש"פ רש"י שעושין מהן חלונות, ר"ל שמשברי כלי זכוכית רגילין להתיכן ולעשות מהן חלונות, וכמ"ש שסופן להחתך בחתיכות קטנות, והיינו להתיכן, וכן פר"ח, שמתיכן אותם וחוזרין ועושין מהם כלים, וההפסד מועט פרש"י דהיינו הניצוצות שנתזין, אבל מה שנשבר לרסיסים אינו הפסד, והיינו מפני שעשוין להתיכן.

מ"ש תו' מ"ג ב' דהו"מ לאוקומה בשליפי רברבי צ"ע דלא הו"ל לתנא לסתום האיסור, בזמן שיש היתר

מימרא דר"ה דוחק לאוקומה בצריך למקומו דאמורא יש לו לפרש דבריו, וגם לשון מביא כו"כ לא משמע בצריך למקומו, משא"כ אם הי' אומר מותר להניח כו"כ, דבזה אפשר לדחוק בצריך למקומו.

ע"י כרים וכסתות, וכן לא הו"ל לסתום האיסור כשיש היתר בצריך למקומו, כדחזינן שכל המשניות שנו ההיתר ומוקמינן להו בצריך למקומו, וטפי הול"ל מביא כו"כ, ואם אין לו מתיר החבלים ואע"פ שמשתברין, מיהו

סימן כ בדיני בונה ומב"פ ובנין בכלים

דאע"פ שאין מלאכתו מתקיימת במה שעושה עתה, כגון באורג שני חוטין מן הבגד, מ"מ חייב כיון שבמקו"א הוא מלאכה שלימה בשני חוטין, ולפ"ז נראה דה"ה בונה ששיעורו כל שהוא, אע"פ שהכל שהוא הזה אינו ראוי לכולם, וגרע מחורש דאע"פ שחורש לאילנות, מ"מ הכל שהוא ראוי לדלעת, משא"כ בבונה דלא אשכחן כל שהוא אלא בדבר הבנוי כנקב בירה או פטפוטי כירה, מ"מ שמעינן מינה דשיעור המלאכה הוא כל שהוא, ומכיון שעשה כל שהוא בבנין הרי עשה שיעור חשוב, וחייב, וכן יש ללמוד מהמצדד את האבן דחייב.

שם זה הכלל כל העושה מלאכה כו' בגמ' אמרי' לאתויי דחק קפיזא בקבא, ויש לעי' מה החידוש בזה, הרי הבונה כל שהוא חייב, אע"פ שאין תועלת מהכל שהוא שבנה, כמש"כ לעיל מדרשא דועשה מאחת, וכ"ש דחק קפיזא

[א] ק"ב ב' מתני' הבונה כמה יבנה ויהא חייב, נראה דלשון זה מתפרש כעין הקדמה, דכיון שבפרקים הקודמים עסקינן בשיעור הדבר שמוציא, בא לפרש דהכא מיירי ביסוד המלאכה, כמה שיעורה, ולפ"ז ניחא הא דהדר ונקט הבונה כל שהוא, ולא קאמר כמה יבנה ויהא חייב כל שהוא, משום דבאמת הסדר שהי' שונה התנא הוא הבונה כל שהוא וכן אינך, אלא שהוסיף להקדים באיזה ענין מיירי, ועי"ל דהא מפרשינן בגמ' בנין כל שהוא במוסיף על דבר קיים, אם בפטפוטי כירה או בנקב שבכירה, ונמצא שהבנין אינו כל שהוא, אלא שהוא בנה כל שהוא, ושייך לשון כמה יבנה ויהא חייב, מיהו לבתר דגמרי' דבונה כל שהוא אף אם בנה רק כל שהוא חייב, וכמש"כ להלן.

שם הבונה כל שהוא, לק' ק"ג א' דרשינן מקרא דועשה מאחת

שם תוד"ה הבונה צריך ליתן טעם כו' לכאור' סדר המשניות מבואר, דקתני כלל גדול כו' ועוד כלל אחר אמרו כו' ומאותו כלל נסתעפו כל דיני הוצאה, ועכשיו חוזר לבאר מתני' דאבות מלאכות, שבכולם נתבאר השיעור מלבד בונה ומב"פ וחורש, דכותב ואינך כבר נתבאר שיעורן במשנה שם, [ולא ביאר דין כל שהוא במתני' שם, משום דסתמא מתפרש דאין להו שיעור, ושאר מלאכות שתלויין בשיעור בדבר שעושה בו כקוצר ואופה והוצאה ג"כ ליכא למתנייה].

ב שם גמ' אר"י שכן עני כו' דכוותה גבי משכן כו' יש לעי' ואי ליכא דכוותה במשכן למה יפטר, סו"ס יש כאן בנין גמור, ומה לי בנין גדול מ"ל בנין קטן, וביותר קשה בפטוטי כירה למה נפטור העושה פטוט לכירה קטנה, הרי אין חילק בחשיבות הפטוט בין כירה גדולה לקטנה, (עי' לעיל ס' פ' א' כדי לסוד פטוט כירה קטנה), וכן בנקב שבבירה אין חילוק בין נקב קטן לנקב גדול, ואפשר דאה"נ דהוה מיחייב בכל הני, והא דאיצטריך דכוותה במשכן הוא כדי לקבוע שזהו השיעור של המלאכה, דחשיב ועשה מאחת לחייבו בכל שהוא, אף כשאין חשיבות לכל שהוא במעשה זה, וכמש"כ לעיל סק"א עי"ש דכיון דאשכחן דהוואי במשכן מלאכת בונה בכל שהוא, חשיב שעשה מאחת וחייב, אבל אי לא הוה דכוותה במשכן, נהי דמשכח"ל חיובא בכל שהוא, מ"מ אין

בקבא שיש כאן מלאכה חשובה, [ולשיטת רש"י דחיובו משום מב"פ ניהא טפי, ועי' לק' ס"ק י"ב], ואפשר דשאני הבונה כל שהוא, שהכל שהוא מתקיים, אלא שמוסיף עליו, אבל קפיזא בקבא אין מלאכתו מתקיימת, שהוא עתיד לבטל את הכלי הזה, דע"י שמוסיף לחקוק בדופני הכלי, הר"ז כבטלה מלאכתו הקודמת, דשם המלאכה שבעשיית נקב הוא ע"י הדפנות הסובבות אותו, וזה אינו עתיד להתקיים, [ועי' לק' סק"ג מש"כ לפקפק בזה], ולענין טומאה באמת חשבינן לי' כלא נגמ"מ, עי' חולין כה' א' וברש"י שם, [ושם מוכח דפי' הגמ' כפרש"י כאן, וצ"ע בפ"י רה"ג], ולפ"ז י"ל דהיינו דקאמר מלאכתו מתקיימת בשבת, ור"ל שלאחר השבת לא תתקיים, וכן צ"ל בכונת רש"י שכ' דאעושה מלאכה קאי, דלהכי שנאו התנא לומר שבשבת עשה שיעור מלאכה המתקיימת, אבל לאחר השבת יוסיף בה, וכונת רש"י לאפוקי כתב במשקין וכיו"ב, דלא נימא ששיעור מתקיים, הוא אם מתקיים עד מוצ"ש.

ונראה דדוקא בקפיזא בקבא איצטריך לאשמועינן, שהכלי מוכיח שלא הושלמה חקיקתו, אבל החופר בור של ג' לוגין אע"פ שדעתו להוסיף עליו, פשיטא דחייב, דיש כאן מלאכה גמורה, והר"ז כדעתו לארוג כל הבגד, ועי' לק' סק"ג. [לפי רה"ג דשנתות חק בקבא, מסתברא דחיובו משום מב"פ, ועי' לק' ס"ק י"ב].

לההיא דב"ב ק"נ א' דהתם גם לכל שהוא יש שם קרקע, משא"כ בתנור ובנין, וצ"ע למסקנא דכל שהוא הוה כשיעור נקב, אם גם בגומא הדין כן, דשמא גומא אינה חשובה בפחות מפרוטות, ועי' לק' סק"ג. - ולא חשיב לי' בנין עראי, אע"פ שסותר הבנין מיד עם נטילת הפרוטות והמחטין, דאין החסרון בבנין עצמו שלא מתקיים.

שם שכן תופרי יריעות כו' ואע"ג דחזינן דחייטין האידנא לא עבדי הכי דלא אשכחן אלא עני בפרוטותיו, מ"מ י"ל דבמשכן שהי' הדבר לשעה, ובאהלים, יש סברא לומר שהצניעום בקרקע.

שם כיון דמשתכי כו' ור"י סבר דכיון שמצניעין לזמן מועט אין לחוש.

שם אלא שכן עני עושה פטוטי כירה כו' שכן בעה"ב שיש לו נקב כו', יש לדקדק היכי גמרינן מהני הרי כל החשיבות של הבנין כל שהוא הוא בצירוף הכירה והבירה, [מיהו עי' כלים פ"ו מ"א דיש פטוט בארץ בפ"ע], ובעלמא כה"ג אמרי' ק"ד ב' דאות אחת סמוך לכתב ואחת על האריג פטור, וי"ל דלא דמי, דאות אחת אינה יצירה בפ"ע אלא תוספת בשיעור, וכיון שלא עשה כל השיעור בחיוב, פטור, אבל פטוט הוא ענין בפ"ע, וכתוקע יתד בכותל, דחשיב בנין לעצמו, אע"פ שנבנה ע"ג כותל קיים, וכן סתימת נקב אין המלאכה בזה שנוסף בשיעור הבנין, אלא הוא ענין בפ"ע לסתום נקב, ולכן חשיבא מלאכה בפ"ע.

לקבוע עפ"ז דהשיעור של המלאכה הוא כל שהוא, [והא דלא מייתינן ממשכן גרידא, ומייתי ברישא מעני ובעה"ב, היינו משום דלא מחדשינן מסברא דהואי במשכן, דבר שלא ידוע לנו שהיה, אלא דבר המצוי, ולא כל דבר שיתכן להיות, וזהו לשון דכוותה, שדוגמת המציאות הידועה, יש להעמיד במשכן], ועי' להלן ד"ה שם ראב"י.

ברם בתוד"ה כל שהוא, משמע דאי לא דהוה דכותה במשכן הוה מיפטר, ותו"ד ז"ל דגדר מלאכת הוצאה הוא בהוצאת דבר חשוב, ושפיר שיערו חכמים דהוצאת פלפלת כ"ש, חשובה כהוצאת אוכלין כגרוגרת, אבל הכא הנדון על גדר המלאכה אי חשיבא בדבר מועט, ומשמע מזה דבכל בנין מועט הוה מיפטר ואפי' בפטוט כירה קטנה, מיהו יש לדחות דכונתם גם אקו' דלמאי חזי, והיכא דחזי סברא הוא דמיחייב, ולפ"ז מתפרש שפיר לדבריהם כמש"כ.

שם שכן עני חופר גומא, ואף בשדה חיובו משום בונה כיון שצריך לגומא, עי' לעיל ע"ג ב'.

שם להצניע בה פרוטותיו, לפ"ז כל שהוא היינו כשיעור פרוטה, או כשיעור מחט, וה"ק הבונה בנין כ"ש, והדבר מובן דלמשהו ממש אין שם בנין, וכן בחורש פחות מביזרא דקרא אין ע"ז שם חרישה, ועי' חולין קכ"ד א' דמפרש הא דקתני תנור כ"ש טפח שכן עושין תנורים בנות טפח עיי"ש, ולא דמי

ולכא' כירה וקרב דינם ככלים, וש"מ
דיסוד דין בונה לגבי שיעורו
מכלים גמרינן, ולא אמרי' אין בנין
בכלים, ועי' לק' ס"ק י"ד.

שם ראב"י אמר אין עניות במקום
עשירות, וא"ת והא' לק' ק"ג א'
אמרי' שכן ראוי לקלח אחד של סמנין,
ואמאי הרי לא זרעו קלח אחד לבדו, וי"ל
דבחורש אע"פ שלא חרשו במשכן לקלח
אחד, סגי לחיובי בהכי, דמ"מ חרשו
במשכן, ויש שיעור חשוב בחרישת קלח
אחד, (דאטו ס"ד דהשיעור הוא כפי
הצריך לכל מלאכת המשכן), אבל בבונה
אין חשיבות לכל שהוא, דאם בנו במשכן
בנין שלם אין לכל משהו חשיבות בפ"ע,
מיהו אי לאו דנטעי במשכן סמנין שיש
חשיבות לקלח אחד, כמו בדלעת, הי'
הדין נותן שהשיעור כחרישה לשאר
דברים שהוצרכו במשכן, כגון לשמן
המשחה, ולפ"ז מדוקדק לשון הגמ'
דקאמר שכן ראוי לקלח אחד, ולא קאמר
שכן נטעו קלח אחד, ועמש"כ לעיל
דעיקר הלימוד ממשכן לומר שזה
השיעור של המלאכה, אף במקום שלא
נשלמה המלאכה בכך, אבל במקום
שהמלאכה חשובה פשיטא דחייב, א"כ
י"ל דחורש לעולם מלאכתו חשובה
הואיל וראוי לביזרא דקרא, מיהו
משכח"ל חורש בכרם שאינו ראוי לכך,
ומ"מ חייב.

שם אין עניות במקום עשירות, ואביי
סבר דלא אמרי' כן אלא בעבודה

שבמשכן עצמו, שאינו כבוד להתנהג
בעניות, אבל הכא אין מוסיף כבוד אם
מתנהג בעשירות, ויש לחוש לפסידא
דהקדש.

ג] שם מתני' והקודח כל שהוא, במנחות
נ"ז א' פריך למאי חזי, ויש לעי' הא
דמלאכת בונה בכ"ש מיחייב, דאע"פ
שאינו ראוי במקום זה, מ"מ קרינן בי'
ועשה מאחת, וכמש"כ סק"א, ונראה
דלא סגי בזה שבמלאכה זו מיחייב
בכ"ש, אלא בעינן שבצורה זו שעושה
המלאכה, מתקיימת במקו"א בכ"ש,
ואמנם מלאכת הוספה על בנין וה"ה כל
מלאכת בנין, אפי' בפ"ע גמרי' מקרשים
דשיעורה בכ"ש, אבל העושה נקב זוהי
צורה אחרת של המלאכה, ולא קרינן בי'
ועשה מאחת, אא"כ מתקיימת במקו"א
ע"י נקב כל שהוא.

ובאמת למש"כ לעיל סק"א לבאר
דהחידוש בחק קפיזא בקבא
הוא משום דהקפיזא אינו מתקיים,
כשמוסיף לחקוק עד קב, הי' אפשר לומר
דמש"ה פריך בקודח, דאי מיירי בדעתו
לעשות נקב גדול, א"כ לא תתקיים
מלאכתו, ובזה בעינן שתהא המלאכה
חשובה להתקיים כן, ולא מהני בזה הא
דאשכחן שמלאכת בונה בכ"ש, דהתם
הבנין מתקיים וכאן אינו עתיד להתקיים,
אבל קושטא דמילתא נראה דבעינן שיהא
שיעור הראוי בצורת המלאכה שעושה.

וא"ת א"כ היכי מייתי ר"י מחופר
גומא, לבונה כ"ש, הא לא אמרי'

ד' שם והמסתת כו' כל שהוא חייב, נראה דכל שהו פירושו אבן כל שהוא, דהמרבע אבן קטנה חייב, אבל לא מיירי על פעולת הסיתות, לומר שעל כל הכאה ששובר מעט מהאבן חייב, תדע דלשמואל חיובו משום מב"פ, וכ"ז שלא הושלמה מלאכתו לאו מב"פ הוא, [ועי' ברש"י בגמ' בענין חריץ, ובמש"כ בזה לק' סקי"ב], ועוד דכיון דלא חזי לא מיחייב, כדפריך במנחות נ"ז א' בקודח כ"ש למאי חזי, אע"ג דחיובו משום בונה, וה"ה במסתת, א"ו מסתת אבן כל שהוא קאי, מיהו אם סיתת באבן גדולה שיעור אבן קטנה, שפיר מיחייב, דחלק זה כבר נגמר, וכמו במעבד כל שהוא לק' ק"ג ב' ועיי"ש בתו'. [מיהו לשמואל צ"ע אם אמרי' שנגמרה מלאכתו בחלק זה דכ"ז שצריך לחלקו לאו גמר מלאכה הוא], ואם מתפרש סיתות כ"ש מיירי במכה אחרונה של הסיתות, וכן במב"פ.

בתו' לעיל ע"ה ב' דנו מ"ט לא מיחייב מסתת משום מחתך וממחק, ותיצו דמיירי שכבר היא מרובעת ומתוקנת אלא שמייפה אותה ועושה בה שרטוטין ויפוי, וצ"ע א"כ מ"ט דרב דמחייב לי' משום בונה, אטו שרטוטין ויפוי דרך בנין נינהו, אפי' אם עושין כן בבנין, [ועי' לק' סק"ט י"ד], ובפשוטו היינו צר בכלי צורה, ומש"פ רש"י במתני' דיש שרגילין לחרוץ בה חריצין, צ"ל דלאו לנוי בעלמא עבדי לי', אלא דרך הסיתות ע"י חריצין, ועו"ק דהיכי סתים תנא מסתת באבן שכבר מרובעת

מסוג בנין של נקב לשאר בנין, כדחזינן מקודח, ולאו קו' היא, דחופר גומא בנין גמור הוא, מה לי בנין ע"ג קרקע מה לי מערה מתחת לארץ, ושפיר גמרי' מינה לבנין ע"ג קרקע כגודל הגומא, אבל קודח אין הנקב עשוי להכניס ולהוציא ולא לשמש בתוכו כחורים שבכתלים, דבזה באמת חשיב בנין גמור, אלא הוא נקב שרוצה בסתימתו אלא שצריך לעשותו לפי שעה כדי לתקוע בו יתד, ומש"ה בעינן שיהא ראוי למידי, ולפ"ז העושה נקב בכותל להשתמש בו (באופן שאינו ראוי לתקוע בו יתד), שיעורו כפי הצריך לשימוש דלהכניס ולהוציא, ורק הקודח שיעורו כל שהוא דחזי לבבא דאקלידא.

ולפ"ז אין ללמוד מקודח, לחוקק בכלי, שיהא שיעורו כ"ש דבכלי ליכא טעמא דחזי לבבא דאקלידא, וגם מסתברא דכל שהוא אין דרך להשתמש בו לכלי קיבול, וא"כ שיעור החוקק בכלי הוא דוקא שיעור חשוב, ודאתאן עלה ל"ק למה לי מלאכה המתקיימת הא בונה כ"ש חייב, וא"כ מצינן למימר דחוקק מעט חשיבא שפיר מלאכתו מתקיימת, דהגדלת החקק לא חשיבא סתירת הקיים ודלא כמש"כ לעיל, ועיקר החידוש הוא משום דכלי של קב מוכיח על עצמו שאינו עשוי להתקיים כך אחר השבת, משא"כ באינך דדעתו להוסיף, אבל אינו מחוייב מצד הדבר בעצמו.

משום מחתך וממחק, א"כ מאי מייתי סיתות בהדיהו, הא בכלונסות נמי שייכא מלאכת ציור וחריטה דחייב משום מב"פ, ובאבן נמי חייב משום מחתך, וגם לא הו"ל למיסתם והמסתת את האבן, בהדי הני שענינם ליישר ולתקן.

ה] שם והמכה בפטיש ובמעצד, מדהזכיר מעצד בהדי פטיש זה מוכיח כפרתו, דהכונה להשלמת תיקון הכלי, ובכלי מתכת משתמשין בפטיש, ובכלי עץ במעצד, עי' ב"ק קי"ט א' וברש"י שם דהכונה לכלי שמקציע החתיכות הבולטות מן העץ ומחליק הכלי ומשלימו, וכ"כ בירמיה י' מעשה ידי חרש במעצד עיי"ש, וצ"ע מש"פ רש"י כאן, (וגם מיותר להשמיענו דה"ה בהכה במעצד, וצ"ע בכונת רש"י עיי"ש ואם כונתו לאותה פעולה כמו בפטיש, י"ל דמשום מעצד לא יכול לפרש כפרתו, דאין דרך להכות במעצד (שהוא כקורנס לפרש"י) על כלים).

ברם צ"ע בעיקר הדין דמשמע בתו' דמודו שפיר לפרש"י דהכאה שמפרקין בה האבן חשיבא מכה בפטיש, אלא דס"ל שאין לפרש מתני' בהכי, (וכ"מ ברי"ו נ"ב חי"ד), ולכאוי' הי' נראה דלא בכל השלמת מלאכה חשיב מכה בפטיש, אלא דוקא כשהכלי נשלם עיי"ז, כגון בהשלמת תיקון האבן שע"י סיתות, דנהי דלבנין קיימא, ועדיין לא הגיעה לתכליתה, מ"מ יש לפנינו אבן

ומתוקנת, דסתם סיתות הוא ריבוע האבן, וכמש"פ רש"י, וכ"מ בשלהי ב"מ דהחצב מוסר האבן לסתת, וכן פרש"י שם.

ומשה"ק מ"ט לא מיחייב משום ממחק, לכאוי' י"ל בפשוטו דדרך מסתתי אבנים לבנין שאינם מחליקין אותם, כהחלקת העור, דלמה יטרחו לחנם מאחר שאין תועלת בכך, וגם הטיט נדבק יותר יפה באבן שאינה חלקה, וכמדומה שכ"ה במציאות דאבן לאחר הסיתות חלקה פחות מהעור קודם המיחוק, ומה"ט נמי נראה דמגרר ראשי כלונסות לא מיחייב משום ממחק, ואפי' אם מחליק ממש, אין תועלת בכך, ומשה"ק ממחתך, אפשר דאפי' אי שייך מחתך באבן, היינו בהכאה גדולה שחולק האבן כולה, אבל המסתת הוא המכה מעט מעט דהמדה ידועה אלא שמחליקה, עי' ב"ק קי"ט ב' מסתתי אבנים אין בהם משום גזל, ולפ"ז צ"ל דמגרר ראשי כלונסות חותך חלק גדול, [ועיי"ש בגמ' ב"ק הנפסק במגירה והנגרר במגירה], וצ"ע.

ובאמת משמעות המימרא בגמ' שם ג' דברים סח לי כו' דבא לומר שיש ג' סוגי החלקה והכנה לשימוש, דהיינו החלקת הכלונסות שיהיו שוים וחדים, וכן החלקת הרטי' שתהא ראוי' לשימוש, וכן סיתות האבן, ואע"פ שענינם שוה, חלוקים הם בטעם החיוב, ואם איתא דבסיתות אבן נמי מיחייב

ולהסוברים דחייב על כל שהוא ממלאכת מב"פ, באמת צריך לשאול למאי חזי.

ו] במתני' דאבות מלאכות קתני מכה בפטיש והוצאה לבסוף, מפני שהם מלאכות כוללות לכל הדברים, ומש"ה לא סמך מכה בפטיש לבונה, אף דעיקר מב"פ הוא השלמת בנין, דלא נימא דרך בבנין מחייב משום מב"פ, ומסתברא דכל השלמת מלאכה זהו האב מלאכה דמב"פ, דכמה עניני השלמת מלאכות היו במשכן, כגון למשקל אקופי מגלימא, אלא דנקט מכה בפטיש לפי שמה מובן הענין דהכונה להשלמה.

ונראה דמכה בפטיש ענינו דבר שאינו חשוב מצד עצמו להקרא מלאכה, אלא דכיון שבזה נשלם כלי או בגד, הר"ז נותן חשיבות לפעולה זו להקרא מלאכה, כגון למשקל אקופי מגלימא, דאם שקל אקופי מבד שאינו תפור, פטור, דלא חשיבא מלאכה גמורה מצד עצם הפעולה, אבל כשנוטלן בסוף ועי"ז נעשה ראוי לו ללבשו, הו"ל מלאכה חשובה להתחייב עליה, וכההיא דאמר רב אשי ק"ד ב' דלהשלים בגד מתחייב בתפירה אחת, ולהשלים ספר מתחייב באות אחת, ועי' להלן בזה, אבל אם היתה מלאכת מב"פ מלאכה גמורה וחשובה מצד עצם הפעולה, א"כ אין לייחס אותה לכל המלאכות בשם אחד, דהמכה בפטיש על הכלי, היינו בונה, ולמשקל אקופי, מלאכה בפ"ע היא, אחר תופר, ולטוח התנור, משום ממרח, א"ו

מושלמת לבנין, אבל פיצוץ האבן לחלקים קטנים, נהי דהעוסקים בחציבה משלימין מלאכתן בפעולה זו, אבל אכתי אין כאן שלימות לפנינו, דהאבנים אינם ראויים למלאכה עד שיסתתום ויחליקום, ולמה יחשב מכה בפטיש בהכי, הרי אין זו מלאכת השלמה, אלא סיום מלאכה מן המלאכות.

ויעזי' בר"ן אמתני' דפ' כלל גדול שהביא פר"ח דהמכה בפטיש על האבן שבבנין להשוותה לחברותי', מיחייב משום מב"פ, ומשמע דכיון שנשלמה מלאכת הבנין של האבן הזו מיחייב, ולכא' היה נראה דבכחל בעינן שיושלם הבנין (או לכה"פ הכותל כולו), ולא חשיב כל אבן כמלאכה בפ"ע ונראה דר"ח לשיטתו דגריס במימרא דשמואל המצדד את האבן חייב משום מב"פ, וכ"ה ברמב"ם פ"י הי"ח, ולפ"ז ניחא דה"ה במכה בפטיש לצדד את האבן שבבנין ע"ג הטיט להשוותה לחברותי', אבל למ"ש תו' דל"ג משום מב"פ, ה"ה דמצדד האבן שבאמצע הבנין לית ב' משום מב"פ, וצ"ע בגדר מב"פ לפי גרסא זו, דמשמע שהשלמת מלאכה מל"ט מלאכות היינו מב"פ, אע"פ שלא נשלם דבר מסוים.

שם והמכה בפטיש כו' כל שהוא, גבי מב"פ לא פריך כל שהוא למאי חזי, שהרי הוא משלים המלאכה בזה, והבגד או הכלי שנשלמו, זוהי החשיבות,

מה שנתחדש במב"פ הוא מפני שאינה מלאכה חשובה, אלא דכיון שעיי"ז נשלם הדבר, הר"ז מחשיב המלאכה להתחייב עליה, ולכן חשיבא מלאכה אחת לכל המלאכות, דכל מידי דאית בי' משום גמ"מ חייב משום מב"פ, וכ"כ הר"ן בביאור מב"פ דאע"ג דלא היא מלאכה מצד עצמה מיחייב בה משום גמ"מ, [ועי' לק' ס"ק י"ג].

והנה בגמ' ק"ד ב' דמייתי מאות אחת והשלימה לספר או בהשלימה לבגד, ומוקי לה רבר"ה כר"א, משמע דלרבנן פטור אליבא דרבר"ה, ויש להבין נהי דמשום כותב לא מיחייב באות אחת אכתי משום מב"פ ליחייב כיון שנשלם הספר והבגד עיי"ז, [וסתמא דמילתא בהשלמת הספר נשלם הכשרו וא"צ תיקון נוסף, וכן בבגד למאן דלא קפיד אאקופי חשיב גמ"מ], וכן מדרב אשי דקאמר להשלים שאני משמע דמשום כותב מחייב לי', וכ"נ לשון הרמב"ם פי"א ה"ט ופ"ט הי"ח, דאי משום מב"פ לא הול"ל להשלים שאני דמשמע דרבנן נמי מודו בה לר"א, הול"ל התם משום מב"פ וגם רבר"ה לא הי' חולק ע"ז, [וכ"נ דעת תו' ר"פ האורג, ובעיקר דבריהם שם לכאור' י"ל דסוף האריג היינו סוף הכנת הבד שאורג, ואח"כ חותך ומכין החלקים ותופר הבגד, ודיני' דרב אשי לא נאמר בסוף אריג, אלא בסוף בגד, אפי' אם מב"פ שייך גם באריג], א"ו פשיטא להו דאין לחייבו משום מב"פ, אלא דרב אשי חידש דגמר הדבר

הוא חשיבות להתחייב עלי' משום כותב באות אחת, ונראה מזה דעשיית גוף הדבר לית בי' משום מב"פ, דאין לייחס לזה שם של מלאכת ההשלמה, דאין חילוק בין מלאכת האות הראשונה לאות אחרונה, (ופעמים שמשלימו באות הראשונה שחסרה), ולכן חשיב כממשיך מלאכת הכתיבה, אלא דרב אשי חידש דבשיעור המלאכה סגי בפחות, מאותו טעם של חיוב מלאכת מב"פ, וכ"מ ברמב"ם דמחייב על כל שהוא ממלאכת מב"פ וש"מ שיש מלאכה מיוחדת שחשובה מלאכת השלמה, עי' לק' סק"ז, שו"ר שכ"כ במאירי ק"ד ב' עיי"ש. [וכן יש לדון כשהתרו משום מב"פ, אבל לחייב שתים בלא"ה אין לחייב, דהשלמת הבגד לחוד אינה תוצאה המחייבת ורק מחשיבה את המעשה המועט למלאכה, וכ"כ אאמור"ר שליט"א סי"ח סק"א עיי"ש ועי' להלן בזה ולק' ס"ק י"ג].

מיהו אכתי יתכן במלאכה גמורה שיהא גם משום מב"פ, כגון בצר צורה ע"ג כלי, דלכאור' יש לחייבו משום כותב, עי' לק' סק"ז, ואפ"ה מיקרי שפיר מב"פ, כיון שחיוב המלאכה בצורה, אינה מלאכת עשיית הכלי, אלא מצד אחר, ולגבי הכלי חשיבא שפיר מלאכת השלמה, ולא דמי למסתת, ועושה נקב, ועייל שופתא, דאם חיובו חשום בונה מסתברא דלית בי' משם מב"פ, דאם חשיב בנין היינו דחשבינן לי' ממלאכת עשיית גוף הדבר, משא"כ צורה בכלי

דלעולם אינה גוף הדבר ועמש"כ בזה לק' ס"ק י"ג, ועי' לשון ר"ח שהועתק להלן סק"ז. (ונפ"מ אם התרו בו משום מב"פ, אבל לא לחייב שתיים).

והמנפח בכלי זכוכית דחשיב לי' מב"פ לעיל ע"ה ב', צ"ל דלא מיירי בעשיית גוף הכלי וכמשה"ק תו' ע"ד ב', וכ"ה לשון המנפח בכלי שכבר יש כלי דאל"כ הול"ל המנפח בזכוכית, [ובירו' יש המנפח כלי זכוכית חייב משום בונה], ועוד כיון דעשיית כלי זכוכית הוא ע"י ניפוח הול"ל העושה כלי זכוכית, ובחידושים ע"ש הר"ן ע"ג א' במתני' פי' שנופח פעם שני' לאחר שכבר יש כלי עיי"ש, ולפ"ז הנפיחה היא ליישר העקמימויות, או יתכן שהנפיחה היא לנפץ הבועות שנתהוו בתוך הזכוכית, וזהו ממש דוגמת מכה בפטיש, - שוב נראה דדוחק לאוקומי סתמות הלשון בניפוח שני אם ניפוח ראשון משום בונה, וצ"ל דכיון דהזכוכית מקובצת גוש אחד, ולעולם עשיית הכלי אינה דרך בנין של חיבור נפרדים, לא חשבינן לי' בונה, ואף אם החוקק בכלי חשיב בונה דכאילו בנה הכתלים חשיב, התם היינו טעמא כיון שדרך עשייתו הוא ע"י בנין, ולכן אפי' חקק חשיב בונה, אבל בזכוכית סידור הצורה לעולם אינו נעשה דרך בנין, [ועי' לק' ס"ק ט"ז], וצ"ע.

ויש לעי' במש"פ רש"י ע"ד ב' דמב"פ דתנורא הוא מה שטח עליו טפילה שיהא עב וחמומו מתקיים מ"ט לא מיחייב

משם בונה, ובשלמא לפרש"י דאין בנין בכלים ניחא, [מיהו צ"ע מפרש"י לק' קכ"ה א' ד"ה נתנו דמשמע שהטפילה מחברת התנור לארץ, וא"כ היינו בנין ע"ג קרקע, ואפשר דהכא מיירי באינו מחברו לקרקע], ובאמת בפר"ח ובערוך פי' שבתנור נוסף זה שצריך להחליק את תוכו ולשוף אותו גחלים וחייב משום ממחק, ועיי"ש דבחביתא נמי הזכירו מב"פ, ואולי יש ללמוד מכאן דתוספת טפילה ע"ג כלי גמור שייך שפיר לאין בנין בכלים, כיון שאין כאן יצירת כלי, ואע"פ שהטפילה הופכת להיות כגוף הכלי, מ"מ לא חשיב כעושה כלי, וצ"ע.

וגבי חביתא פרש"י שם דלא מיחייב משום מב"פ דמאליה נגמרה מלאכתו בתנור, ור"ל דא"א לחייבו שתיים על הצירוף בתנור משום מבשל ומשום מב"פ, דאין כאן אלא מעשה אחד, ואין חיוב על מב"פ בלא מעשה, דמב"פ חיובו כשהגמ"מ נעשה ע"י מעשה, ואם על אותו מעשה מחייבין לי' מטעם אחר, לא שייך לחייבו שתיים, ולא דמי לזומר וצריך לעצים שיש כאן שני ענינים נפרדים, מיהו לא נתבאר בדבריו אם התרו בו משום מב"פ אי מיחייב, דאפשר דכיון שחסר מלאכה גמורה, דהיינו בישולו, לית בי' משום מב"פ אבל אפשר לומר דצירוף הכלי הוא כתוספת בשימושי הכלי, דגם קודם הצירוף דינו ככלי אדמה, וכ"כ הרמב"ם פ"י הי"ג דחייב משום בונה אף בלא צירוף, ועי' ביצה ל"ב א', (ובשלהי פ"ד דכלים),

דחזי למינח בי' מידי, וכיון דגם קודם הצירוף נשלם הכלי, אפשר לדמות מצרף לצר צורה, דאע"ג דאיכא מלאכה גמורה י"ל דחשיב שפיר מב"פ וכמש"כ לעיל, וברא"ש ביצה ל"ד א' כ' דמצרף בכלי חרס חייב משום מב"פ, אלא שלא הזכיר בישול, וברמב"ם פ"ט ה"ו פי' דמיחייב משום מבשל וכדעת רש"י, וכ"מ בפר"ח וערוך דהמב"פ של החביתא ותנורא הוא בהשוואתם כשאר מב"פ על כלי, ולא משום צירופו בתנור, וער"ח ורי"ף גבי סיכתא לאתוא. ועי' לק' ס"ק י"ג.

[ז] ע"ה ב' הצר צורה בכלי כו' חייב משום מכה בפטיש, יש לעי' תיפוק לי' משום כותב, כמ"ש הרמב"ם פי"א הי"ז דהצר צורות הוה תולדה דכותב, וראיתי בפר"ח שכ' ואי ההיא צורה אית בה אותיות דמיקרו, חייב משום כותב, ואי לאו חייב משום מב"פ, ומשמע לפ"ז דהצר צורה בלא כתב אינו חייב שום כותב ובאמת המ"מ שם כ' דמקור דברי הרמב"ם הוא ממש"פ בפיה"מ דכו"ע מודו דאיכא חיובא משום רושם, ומשמע דר"ל דלר"י האב הוא רושם, וכותב היינו נמי רושם דמ"ל שריטה מ"ל אות, אבל לרבנן רושם הוי רק תולדה, ולכן בעינן דוקא צורה, ולע"כ, עיי"ש, ולפ"ז לפרש"י י"ל דרבנן דפליגי אר"י לא ס"ל דצר צורה חייב משום כותב, ולפ"ז ניחא הא דנקט בברייתא דר"ש ק"ג ב' צר צורה בכלי כ"ש, ולמה לי' להזכיר בכלי, אם הדין שוה בכל צורה, מיהו בירו' פ"ז ה"ב קאמר דצר צורה חייב משום כותב,

וכן בסברא נהי דכתב זה סוג חשיבות מיוחדת, מ"מ יש סברא לדמות צורה לכתיבה, דלא מסתבר לפוטרו, [שו"ר בגמ' צ"ד ב' כוחלת משום כותבת, וכן העתיק הרמב"ם פכ"ג הי"ב, ועי' בעין משפט צ"ב א', ולע"כ], וכעת ראיתי בבה"ל סי' ש"מ ס"ד שהביא מהא"ר שהק' כן [ועיי"ש מה שנתקשה בדברי המ"מ ולע"כ], ומ"ש בבה"ל שם לתרץ שעשה הצורה בב"א, צ"ב טעם החילוק, דמשמע לפ"ד שהכותב אותיות ע"י חותם פטור, ועוד דהא מחייבי רבנן בצורה כל שהוא, וא"כ לא מיירי בצורה שעושה בכת אחת.

ויעזי' בספר מרן זללה"ה סי' ס"א סק"א שהביא מההיא דפסחים ל"ז א' דיוצאין בסריקין המצוירין דש"מ שמותר לאכול פת שיש עלי' צורה, ובאמת במג"א סק"ו ג"כ הק' דאם טעמא משום מוחק יש לאסור אף צורה (לדעת הרמב"ם), ומשמע דפשיטא לי' שדרך לאכול אוכלין שיש עליהם צורה, ואפשר דיש לחלק באוכלין בין צורה לכתב דכתב ע"ג אוכלין אינו מתבטל לומר דזוהי צורת הפת, אבל בצורה שפיר יש לראות את כל האוכל כעשוי בצורה זו, כעין הסברא שחילקו האחרונים בין כתב מדבר אחר ע"ג האוכל, לבין חקק באוכל עצמו, אלא דבאותיות לא מסתבר לחלק כן כמ"ש מרן זללה"ה שם, אבל בצורה שייך לומר כן, וכ"כ מרן ז"ל שם, והי' מקום לומר דגם בכלי משכח"ל גונא שאין על הצורה שם כתב, וכגון שחורט

שם], אבל אם לא יתכן להשלים הכלי ע"י הכ"ש הזה, אין ע"ז שם מב"פ, אפי' אם בכותב כה"ג הי' נחשב מאחת מהנה, דהתם סגי בשיעור מלאכה, אבל במב"פ עיקר חשיבות המלאכה מפני שמשלים בה את הכלי, וכיון שלא נשלם בזה, לא חשיבא מלאכה.

ויש להוכיח כן מהא דקתני הקודח כל שהוא בהאי ברייתא, ולשמואל דמחייב משום מב"פ, מוקמינן לה בגמ' ק"ג א' דבזעי' ברמצא דפרזלא ושבקי' בגויה, (ומזה נמי מוכח דבמב"פ בעינן טפי דבר מושלם משאר מלאכות), ולכאור' קשה אם איתא שגמר מלאכתו בכך, א"כ למה מצריך ר"ש עד שיגמור את כולו, וי"ל דמיירי כגון שרוצה להעמיק הנקב עד העבר השני, כמש"פ רש"י, אבל שפיר אפשר לקיים היתר בנקב הזה, ודכוותה יש לפרש כל שהוא דצורה דמיחייב משום מב"פ, דהיינו בצורה שאפשר לקיימה כגמר מלאכה, אלא שדעתו להשלימה, וגם לשון צורה כל שהוא פירושו שיש צורה כ"ש ולא כ"ש מצורה, ואפשר דהיינו דקאמר ר"ש עד שיצור את כולו, לשון זכר, דמתפרש על הכלי, ולא קאמר עד שיצור את כולה, דטעמא דפטר ר"ש מפני שלא השלים ציור לכל הכלי, אבל במקום שצייר איכא שפיר צורה שלימה בגודל כל שהוא, ולפ"ז ניחא דנקט למילתי' בכלי, דכ"ז שלא צייר כל הכלי ה"ז כלא גמר כל השם כולו, אבל בצר צורה ע"ג נייר, י"ל

ע"ג הכלי או שקובעו בדפוס שעשוי בצורה, דזוהי צורת הכלי, ולא צורה ע"ג כלי, דהצורה משמשת את הכלי וטפלה לו, ולא דמי לכתובה דעלמא, אבל אין נראה כן, דשם כותב עלי', ורק באוכלין שייך לומר כן, ולמש"כ לק' ס סק" דאין שם מוחק במאבד הכל, א"כ גם בסריקין א"צ לחדש כן, וגם נראה דדוקא לענין מוחק מהני סברא זו, אבל אף בסריקין י"ל דחשיב כותב.

ואפשר דבאמת לאו בכל צורה צריכינן לטעמא דמכה בפטיש, כגון אם מצייר חיה או עוף ע"ג הכלי, דשפיר חייב משום כותב, אבל אם מצייר שריטות לאורך הכלי, ושאר צורות כע"ז, אין להם חשיבות צורה מצד עצמם, אלא שהם נוי לכלי, ולכן חיובו משום מכה בפטיש.

ואם היינו אומרים דבמלאכת מב"פ חייב בכל שהוא ממש, א"כ איכא נפ"מ דמשום כותב אינו חייב עד שתהא לצורה חשיבות מצד עצמה, כעין שתי אותיות, אבל משום מב"פ חייב בכל שהוא, ועבה"ל סי' ש"ב ס"ב ד"ה הלוקט, אבל אין נראה כן, אלא כל שהוא דקאמר ת"ק דר"ש, היינו כעין כ"ש דמעבד, ור"ל שיעור צורה שיש לה משמעות מצד עצמה, אלא שהיא רק חלק מצורה גדולה שדעתו לצור, [ועי' להלן], וטעמא דחייב משום מב"פ היינו מפני שגם הצורה הזו מוספת לנוי הכלי, ושייך לקיים אותה בפ"ע, [וכ"מ במאירי

דכל צורה כ"ש כהשלים השם דמיא, וה"נ מסתברא אם נפרש שאינו מוסיף על הצורה הזו בעצמה, אלא מוסיף בציורים, אלא שהרמב"ם פי' אפי' מקצת הצורה, וכ"נ מפרש"י שכ' כ"ש מן הצורה, וצ"ע. ועי' לק' ס"ק י"ב.

בתו' ק"ג ב' ד"ה תריץ כתבו לחלק אליבא דר"ש בין מעבד שאינו מחדש דבר חדש אלא תיקון, לאריג שמחדש מציאות חדשה, ומשמע דמדמין כותב למעבד, וצ"ע אמאי, דלכא' יותר יש לדמותו לאריג, ובפשוטו כונת הגמ' לומר תריץ ואימא הכי יכול עד שיכתוב את הפסוק כולו ת"ל מאחת דבעינן שם כולו, וה"נ באריג ונפה בעינן שיעור חשוב כעין שם כולו, אבל לא סגי בשני חוטין, אלא דמ"מ שפיר קאמר יכול עד שיארוג כל הבגד כו' דזה באמת א"צ אף לר"ש, דהו"ל כפסוק כולו, אבל בקודח ומגרר ומעבד וצורה בכלי כל שלא גמר הו"ל כלא גמר את שם, כיון שהכל גוף אחד, ומש"ה נקט הני, [ואפשר נמי לתרץ ע"ד פרתו' ונחלק בין כותב דדמי לאורג, דגם בכתיבה חשיב שמחדש דבר, אבל הצר צורה בכלי דחיובו משום מב"פ, א"כ אן חשיבותו אלא מפני הכלי שכבר קיים, ולכן בעינן כולו, וניחא נמי דנקט ר"ש צורה בכלי], אבל דעת תו' משמע דדוקא בשם ופסוק תריץ בגמ', אבל באריג ונפה מתפרש כמו לרבנן, וצ"ע דבפשוטו מתפרש כמש"כ.

ח שם מתני' רשב"ג אומר כו' מפני שהוא כמתקן מלאכה, הלשון משמע דלא חידש רשב"ג מלאכה נוספת, אלא דקמ"ל שאף תיקון זה חשיבא מלאכה, [ומש"ה הוצרך לנתינת טעם, ומש"ה תנייה הכא ולא גבי מתני' דאבות מלאכות], ונראה דרשב"ג משום מכה בפטיש מחייב לי', [וזהו לשון מפני כו' שג"ז תיקון], (ועי' מ"ז ב'), שמתקן את הקורנס, שיהא ראוי למלאכתו, ואע"פ שהתיקון אינו מתקיים כ"כ, דמיד שמכה כמה הכאות נוספות חוזר ומתקלקל, מ"מ כיון שצריך תיקון זה למלאכת הרידוד הו"ל תיקון חשוב, וחייבין עליו משום מב"פ, ואפשר נמי דאזה הכלל קאי דכיון שמתקיימת למלאכה זו חייב, אע"פ שאינו דבר המתקיים לזמן חשוב, כשאר מב"פ.

והנה יש לדקדק בגמ' דאביי ורבא משנו אקושיא דמאי קעביד שכן מרדדי טסי משכן עושין כן, ולכא' הו"ל שכן מיישר את הקורנס, [וראיתי בפר"ח שכ' דאביי ורבא מיישבין דברי רבה ור"י, דבאמת עושה כן כדי לאמן את ידו, אלא דחייב מפני שהי' כן במשכן, עיי"ש וצ"ב, מיהו לפנינו בגמ' גרסינן אלא אביי ורבא כו', וגם אם מאמן את ידו בטסי משכן חייב, וזו מלאכה נוספת, א"כ צריך ללמוד מזה לשאר אימון כיו"ב, ולא נתבאר בגמ' מהו באמת החילוק בין חזא אומנותא בשבתא, שו"ר ברשב"א שביאר הדברים עיי"ש], ואפשר דמעיקרא ס"ד דאין חשיבות

דאמרי' קכ"ב ב' קורנס של אגוזים קורנס של נפחים, ואותו צריך להחליק בשעת מלאכה, - (טסי משכן, עפרש"י, וצע"ק דבפשוטו הי' הציפוי ע"י זהב מהותך, אבל בהדיא כתיב בקרא ויקרעו את פחי הזהב וקצץ פתילים וגו').

לכא'ו במקום דליכא פלוגתא, יש לנקוט כדר' יוחנן דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו, (וגם האריכו בגמ' בביאור דבריו), וצע"ק ברמב"ם, [וכעת ראיתי ברי"ו נ"ב חי"ד שהעתיק לדרשב"ג], וראיתי במאירי שכ' דנראה דהלכה כרשב"ג דלא כהרי"ף והרמב"ם עיי"ש, שו"ר בתוי"ט שהאריך בכ"מ בזה.

ט שם גמ' מסתת משום מאי חייב, בפשוטו נראה דאם הי' הדין שאין בנין בכלים, אף בעשיית כלי, הי' דבעשיית אבן אין בו משום בונה, דזה שהאבן עתידה ליקבע בבנין, לא מחשיב עשייתה כבנין ע"ג קרקע, ולפ"ז מה שהוכיחו הראשונים ז"ל משופתא בקופינא, הוא לרווחא דמילתא, אבל באמת גם ממסתת את האבן מוכח כן, מיהו לפרש"י ע"כ לחלק כן, ולדבריו אין קו' אלא משופתא, ושם מתפרש דהיינו טעמי' דשמואל, ועי' לק' ס"ק י"ד.

ולכא'ו הנדון במסתת הוא מפני שאינו תיקון גמור, ודמי למכה בפטיש שמיישר את הכלי, דה"נ מיישר את האבן, ואף אם אינה מיושרת אפשר להוסיף בטיט ולקבעה בבנין, ורב מחייב

ליישור הקורנס, דבאמת גם בשאר אומנות מכין כן כדי לאמן את ידו, אלא דבטסי משכן עושין כן גם ליישר הקורנס, ואי לאו דאשכחן דכוותה במשכן, לא הוה מחשבינן יישור זה למלאכה, ולא הוצרכו לפרש בגמ', דכיון דאמרו אביי ורבא דהכונה משום מרדדי טסי משכן, ממילא מובן דהכונה ליישור הקורנס, דאל"ה הרי בכל האומניות מכין כן, [ולרבה ור"י נמי נראה דמשום מב"פ הוא דמייחב אלא דס"ל כיון דלא שייך אימון היד אלא עם הקורנס, חשיב כמתקן את היד עם הקורנס למלאכה, שו"ר ברשב"א שביאר דהאומנות שייכא רק באמצע המלאכה לכיון בכל הכאה לפי הענין, ולא שייכא אומנות זו לידיעה, אלא זה חלק מדרך המלאכה, עיי"ש].

הא דנקט רשב"ג בשעת מלאכה, אפשר דדוקא בשעת מלאכה קאמר, דע"י רוב ההכאות על הטסין קהה הברזל [וכן נדבקין בו גיצין שנופלין מן הטס], ומהני לי' הכאה על הסדן להחליקו, אבל לאח"ז שנתחסם הברזל לא מהניא לי' הכאה, ולפ"ז נמי ניחא גרסא דבשעת גמר מלאכה, דר"ל אחר ההכאה, מיהו מדרבה ור"י מוכח דל"ג בשעת גמר, ושמא רק בשעת הגמר מדקדק לאמן ידו אבל באמצע המלאכה אינו חושש לכיון בדקדוק כ"כ. — נקט קורנס, ולא פטיש לרמוז דבמרדדי טסין מיירי, דפטיש הוא כלי חזק כפטיש יפוצץ סלע, וקורנס הוא כנראה פטיש קטן או רחב יותר, כההיא

דעשיית הנקב אינו דרך בנין, ולא רק שאין לזה המעלה שיש באבן דנצרכת לבנין, ואמנם לפרש"י ע"כ צ"ל דמה שמיועד לבנין מחשיבו בונה וכמש"כ לק' סק"ד, מ"מ לש"פ אין לחדש דמיועד לבנין משוי לי' טפי כבונה, [דהא רב נמי מודה דאע"פ שמיועד לצורך דבר אחר שייך לחייבו משום מב"פ על השלמה זו, (כדמסתברא דבצר צורה ע"ג אבן מודה רב דחשיב מב"פ)], אבל עדיין צ"ע דמסתמות המפרשים משמע שפ' כפשוטו דדרך לבנות בתים ע"י סיתות, וצ"ע.

ובהיתה גבשושית בבית ונטלה, אף שמואל מודה דחייב משום בונה, כדאמר לעיל ע"ג ב' [דהתם אליבא דהלכתא קאי, דקיי"ל כריב"ל ושמואל ור' יוחנן דמסתת משום מב"פ], והיינו משום דבמחובר חשיב טפי בנין, ועוד דכיון שהגבשושית מונעת את השימוש במקום שתחתיה, וסביבה, חשיב בנין גמור למקום זה, משא"כ מסתת שזה רק תיקון והשלמה, אלא דנפ"מ אם מחליק פני הקרקע באופן שראוי לשימוש בלא"ה, דמ"מ חייב משום בונה, ורק באבן תלושה חשיב לי' מב"פ, וערמב"ן ע"ה ב' דשף בין העמודים להחליק הו"ל בונה, ועי' בס' אאמו"ר שליט"א סי"ז סק"ב, מיהו בשרטוטין ויפוי, [עי' תו' ע"ה ב' ולעיל סק"ד], צ"ע אם שייך לחייבו משום בונה אף במחובר, ואפשר דחייבו משום מכה בפטיש דאשכחן מב"פ במחובר, בעושה נקב כלול או

לי' משום בונה, דסבר שזה תיקון חשוב, ויש לעי' אם גם באבן שצריכה תיקון גדול סבר שמואל דדמי למב"פ, דלכאור' מסתת היינו כשצריך לשבר מעט לכוין הריבוע, וכדתניא ב"ק קי"ט ב' מסתתי אבנים אין בהם משום גזל, אבל היכא דצריך לחלק גוף האבן עד שתקבל צורה הראוי' לבנין, אין לחשבה כמלאכת תיקון והשלמה בלבד, ובאמת בתו' ע"ה ב' כתבו דחייב משום מחתך, ועי' בזה לעיל סק"ד, וכן לפרש"י משמע שהנדון בתיקון קל כשרטוט, [ונפ"מ אם התרו בו משום בונה, ולא משום מחתך], מיהו אפשר דלעולם חשובה האבן כראוי' לבנין, דיש כתלים שבונים האבנים באלכסונו, ולכן חשיב המסתת כתיקון צורה ולא בנין בגוף הדבר, וצ"ע, ועי' פסקי הרי"ד הנדמ"ח שכ' דחייב משום בונה אף לשמואל.

והנה טעמא דחשיב לי' רב בונה היינו משום דס"ל דתיקון כזה מלאכה גמורה היא, אבל מה שהדבר נצרך למלאכת הבנין, אין בו לקבוע מהות המלאכה, והא דקאמר בגמ' דמסתת דרך בנין בכך, ר"ל דשייך לומר שבנה את האבן, משא"כ בנקב שאינו בנין, והוא רק תיקון לתועלת הלול, ודמי טפי למב"פ, א"נ כיון דאין דרך בנין אלא בכך, הו"ל תיקון חשוב דעשיית האבן, ולא רק כמשלים צורתה, (ועי' קכ"ד ב' ולא יספות וברש"י שם, וצ"ע אליבא דרב, ולע"כ), מיהו לשון אין דרך בנין בכך, דקאמר גבי לול משמע טפי

הנקב הי' נחשב כבנין, דאז הי' נחשב כחר חורתא לבנינא ולפ"ז הא דחשיב בונה לרב, היינו משום דתקיעת היתד הוי בונה, וניחא הא דקאמר מיחזי כמאן דחר חורתא לבנינא, אבל אם תקיעת היתד לא הוה בונה, לא הי' הנקב נחשב בונה, דגרע מלול של תרנגולין שעשוי להכניס ולהוציא, ולפ"ז רק נדון דשופתא בקופינא נלמד ממתני', אבל דין נקב כלול ש"ת, י"ל דהוה בונה, ועי' להלן.

והנה מהא דנקטו פלוגתייהו כלול של תרנגולין, ולא בעושה פתח גמור, להכניס ולהוציא, דקדקו בתו' דרק כלול פליג שמואל, ובאמת אין סברא לומר דלרבותא דרב נקטי', דאם יש נדון אם זה חשיב להכניס ולהוציא אף משום מב"פ פטור, כדמשמע לק' קמ"ו א', [מיהו אם הלול סתום וא"א להשתמש בלא נקב זה, צ"ע אם הי' פטור, ועי' לק' ס"ק י"ב], וכיון דנקטינן דחשיב להכניס ולהוציא ממילא בסתמא לא היינו מחדשים לחלק בין לול לשאר פתחים לענין דחשיב בונה, א"ו דוקא כלול פליגי, ואמנם מודה שמואל דחשיב להכניס ולהוציא, דאל"ה הוה מיפטר לגמרי, וגם לא הי' מוזכר בגמ' בנדון דדמי לבנין, כיון שזה נדון פרטי כלול, וגם בצריכותא ליכא לאתוייה, דודאי אין ללמוד נדון זה ממסתת ועייל שופתא בקופינא, א"ו מודה שמואל דהחשיבות של אורא וזוהמא משוי לי' כעשוי להכניס ולהוציא, ולא כנקב בעלמא, אלא דס"ל שאינו חשוב כפתח, להקרא בנין לעצמו.

קודח לשמואל, וכן לפר"ח במכה על האבן להשוותה לחברותי', או במצדד את האבן לספרים דגרסי הכי, עי' לעיל סק"ה.

ובקרא שנפלה בו דרנא נמי מודה שמואל דחיובו משום בונה, דדוקא במסתת שאינו מוסיף באבן, אלא מסלק הבליטות, לא חשיב בנין, אבל סתימת נקב בנין גמור הוא, אף בדבר שאינו עשוי לבנין, ואף בכלי אם סותם הנקבים בטיט וכיו"ב יש לחשבו בונה, אע"פ שאם הי' מיישר אותם הנקבים ע"י הפטיש הו"ל מב"פ, דכיון שהוסיף בבנין היינו בונה כ"ש.

י' שם העושה נקב כלול כו' עייל שופתא כו' לכאו' לשמואל שני הדינים מתבארים מן המשנה, דכיון דס"ל דעושה נקב לחוד לא מיחייב בקודח, א"כ ע"כ דשביק רמזא דפרזלא בגויה, והיינו עייל שופתא בקופינא, ואם איתא דבזה מיחייב משום בונה, א"כ למאי הלכתא קתני קודח, הא משום קודח לחודי' לא מיחייב, ומשום רמזא לחודי' מיחייב, א"ו הא קמ"ל דקודח ותקיעת היתד זה מעשה אחד, שזוהי פעולת השלמה דמכה בפטיש, ואע"פ שלא קדח אלא כל שהוא, ועתיד להשלים הנקב, חייב, ואמנם גם בתקע הרמזא לחוד חייב, מ"מ שייך להזכיר שיעור הנקב למעשה זה, בלשון הקודח, כיון דהקודח זה חלק ממלאכת ההשלמה של תקיעת היתד, ואפשר עוד דאם בתקיעת היתד היה חייב משום בונה, גם

ובביאור הדברים אפשר דהא ודאי מודה שמואל דהעושה חור בכותל להשתמש בתוכו, הו"ל בונה, אע"פ שאינו מוסיף לבנין אלא נוטל ממנו, ודמי לעושה גומא דחשיב בונה כדאר"י לעיל, דכל שצריך להשתמש בנקב עצמו היינו בנין, ודמי לחק קבא בקבא, וכמו כל חוקק בכלי דמשוי ל' מנא, וה"ה דפתח גמור העשוי להכניס ולהוציא חשיב כעושה בנין להכניס בתוכו ולהוציא, אבל נקב שא"א להשתמש בתוכו (שימוש בנין, כגומא, ותוכו של כלי), לא חשיב הנקב ככלי, והשימוש של הכנסת אור לא חשיב ל' שמואל שימוש כלי, לומר שבנה כלי להעביר בתוכו אור, ומ"מ הו' תיקון חשוב כיון שעשוי להכניס ולהוציא, [ותדע דהא לא כל פתח משלים תיקון הכלי דחשיב מב"פ, וא"כ העושה נקב להכניס ולהוציא בחבית שכבר גמורה אטו ס"ד דפטור לשמואל א"ו גם לשמואל חיובו משום בונה, מיהו י"ל דלעולם שייך מב"פ על תיקון הנקב עצמו, כמו תיקון יתד ועי' לק' ס"ק י"ב].

ובפשוטו משמע דקודח דמתני' בבנין גמור נמי מיירי, [וכן פרש"י במתני' שקודח בכותל עיי"ש] וגם בזה הוצרך שמואל לאוקומה ברמצא דפרזלא, ואע"פ שעושה הנקב כדי לחבר יתד לבנין, לא חשיב בונה, ויש לעי' מה בין זה לחופר גומא ליסודות הבנין, דודאי יש לחייבו משום בונה, ואין חילוק אם חופר הגומא בקרקע או

בכותל, ולמש"כ לעיל גם בגמ' מבואר בפשיטות דחר חורתא לבנינא, חייב משום בונה, ואין לומר דכל שאינו עתיד לחברו בטיט לאו בנין הוא, דהא המצדד את האבן והנותן את האבן ע"ג הדימוס חייב משום בונה, וכ"ש שהתוקע את האבן בנקב שבכותל דחייב, ונראה דבנין שאני, דכל שעושה לבנין חבית או הכותל או הלול, היינו מלאכת בונה, ובכלל זה הנקבים שעושים לצורך חיבור הכלונסאות לבנין, אבל התוקע יתד כדי להשתמש עליו, לא חשיב בנין, דאינו מוסיף לבנין בכך, אלא זוהי אפשרות להשתמש ביד, והר"ז כמחבר כלי לקרקע, דאין כאן אלא דין מחובר לקרקע, אבל אין זה בנין קרקע אלא בנין כלי, ודמי לעייל שופתא בקופינא דמרא, ולכן גם הנקב שעושה לצורך כך, אינו חורתא לבנינא, ועי' לק' ס"ק י"א, [ועי' לק' ס' ס"ק כ"ג בדין כלי המחובר לקרקע].

ולכא' נראה דטעמא דלא חשיב לשמואל בונה בעייל שופתא, היינו משום שאין כאן בנין של חיבור להיות גף אחד, אלא חיבור של פרקים ע"י תקע, דאמנם אין חסרון בקביעות החיבור, אבל אין כאן יצירה לקראו בונה, אבל אם הי' החיבור נעשה ע"י טיט הוה שפיר בונה, ומש"ה העושה פטפוטי כירה חייב משום בונה, (כדמשמע בגמ' דהא פשיטא אף לשמואל, דאל"כ אכתי תיקשי לשמואל כל שהוא למאי חזי), ועי' לעיל סוסק"ט.

בהכנסת הבית יד עצמו, ואפשר לומר דבזה לכו"ע חשיב בנין חשוב, והכי משמע קצת מלשון הבעה"מ שכ' דע"כ לא פליג שמואל אלא בשופתא שהוא דבר מועט, ועתו' ק"ג א' ד"ה בשלמא, מיהו יותר נראה לומר לפ' זה דאורחיה מתחלה להדקו בידת, ולא רק משנתקלקל הבית יד, ומש"ה חשיב לי' מכה בפטיש, [וצ"ב בדין מכה בפטיש ששייך רק בדבר שנתקלקל, ועי' סי' שי"ז ס"ג ובבהגר"א, מיהו בהוציא הבית יד וחזר ותקעו לכו"ע נראה דחייב], ולפ"ז אפשר דבהכנסת הבית יד פטור, דהו"ל רפוי, ואין בנין בכלים, או דלא חשיב בנין כיון שאינו ראוי, ועכ"פ משום מב"פ ליכא לחיובי' כיון שלא נשלם קודם הכנסת היתד.

ברם ר"ח והרי"ף והרמב"ם פי' עייל שפתא על הבית יד עצמו, וכן נראה להוכיח מהא דאמר הוריות י"ג ב' דעכברי סורן רע, משום דגייצי שופתא מרא, ור"ל דגייצי במקום שמהודק כדי שיתרופף ויתקלקל, ואם שופתא זה היתד א"כ אין הפסד כ"כ, דיכול להכניס יתד אחר, דעיקר ההפסד הוא על הבית יד שהוא מתוקן לקופינא, ועי' דגייצי לי' מתרופף, וכך מתפרש בגיטין ל"ב א' שופתא בקופינא דמרא רפיא, שזה גורם הפסד ע"י היובש, אבל על היתד אין לחוש אם מתרופף, וגם אין לגמ' להתייחס ליתד אלא לבית יד, וכן פרש"י שם, ובע"ז כ"ח ב' פי' דבית יד קרוי שופתא, עיי"ש, ולפ"ז יש כאן עשייה

ולהאמור נמצא דאין חילוק בין מחובר לקרקע לכלים, אלא בין הבנין עצמו, לשימושי כלים בין בתלוש בין במחובר, דעשיית הבנין עצמו חשיב בונה בכל שדרכו בכך, אפי' בלא חיבור טיט, וכ"ש תקע, וכן בעושה נקב לצורך הבנין עצמו, וכן במסיר גבשושית מן הבנין, אבל בשאר שימושים, כגון יתד שבכותל לתלות עליו, בעינן בנין של יצירה לחשבו בונה, אבל בתקע דינו כפרקים לענין בונה, אלא דמ"מ חייב משום מב"פ, ואף הנקב שבכותל לא חשיב בנין, כיון שאינו לצורך בנין, ואע"פ שמשמש בתוכו ליתד, כיון שהיתד לא חשיב בנין, אף הנקב לא חשיב כמשמש שימוש של בנין, ולגבי מלאכת בונה דמי לנקב שאינו עשוי להכניס ולהוציא, וכן נקב דעבדי לאוירא ועי' לק' ס"ק י"א.

מיהו נראה דהעושה הנקב במרא, בשביל השופתא, חשיב שפיר בונה, ולא דמי לנקב שעושה בבנין בשביל היתד, דהתם אינו התיקון של הבנין, אבל לגבי המרא הרי הנקב דרך בנינו, וכך היא עשיית המרא, ונמצא דאע"פ שתקיעת השופתא לאו בונה הוא, אבל הכנת הנקב הוה שפיר בונה, והר"ז כנוקב את המחט, דיש לחשבו בנין גמור, (עי' קכ"ג א')

יא שופתא בקופינא דמרא פרש"י יתד קטן שתוחבין בתוך בית יד של מרא כו' להדקו כו', ויש לעי' לפ"ז מה הדין

חשובה, דעושה גוף הכלי, ויש להבין מ"ט לא חשיב לשמואל בונה, ואמנם להמפרשים דטעמי' דשמואל משום דאין בנין בכלים נחא, אבל ל"מ כן, וכמ"ש הרמב"ן דפלוגתייהו במעשה זה אי חשיב בנין, וכדמתפרש באינך, וכ"מ בתו' וש"פ.

ונראה כמשנ"ת לעיל סק"י דכיון שא"צ בנין ויצירה, אלא תקיעת החלקים זה בזה, לא חשיב לי' שמואל בונה, דלא בנה המרא אלא תיקנה, אבל בעשיית בית המושג בונה אינו מתייחס לכותל עצמו בלבד, אלא גם תוך הבית בכלל הבנין, ולכן אף אם בצירוף החלקים אין מעשה חשוב, מ"מ חשיב שפיר עשיית בנין עי"ז שקבע חיבורן במקום מסוים ועי"ז נעשה שם בית.

מיהו נראה דאף בכלי דוקא בכה"ג שע"י תקיעה אחת נשלם הכלי, ס"ל לשמואל דלא חשיב בנין, אבל אם עושה תיבה ע"י תקיעת העצים זב"ז, שפיר חשיב בונה, ואפי' בתקיעה אחת אפשר דדוקא בבית יד שהוא כמשמש לעיקר הכלי, אבל אם עיקר הכלי נעשה ע"י תקיעה, כגון שתוקע שולי הכלי בדפנותיו, י"ל דג"ז חשיב בונה, ולפ"ז לא צריכינן לחלק בין בית לכלי, אלא דבבית זוהי עשיית גוף הדבר, וגם אין מצוי בנין בית ע"י תקיעה אחת, וכל חלק שתוקע בכלל בונה, [עי' לעיל סק"ו].

ולהאמור ביאור לשון אין דרך בנין בכך היינו דדרך בנין הוא ע"י

חיבור של יצירה גמורה ולא ע"י תקיעה, ולכן בדבר שנשלם ע"י תקיעה אפשר דלאו בונה הוא, אבל אין לפרש דאין דרך בנין בתים בכך, דמה שייך להזכיר כן, הא הכא מתפרש דכו"ע מודו דיש בנין בכלים, עכ"פ כארון ושלחן דהוו במשכן, ומה לנו בבנין דבתים, א"ו אין דרך כל בניה בכך, ועי' לק' ס"ק י"ד.

ובאמת צ"ע להמפרשים דטעמי' דשמואל משם דאין בנין בכלים, א"כ מ"ט הנועץ יתד בכותל (עפרש"י במתני') חיובו משום מב"פ, הא בבנין הוא, והא דומיא דעייל שופתא, בבנין, גם שמואל מודה, ואמנם בקו' הגמ' מקודח ביארו רש"י ותו' דהוה בנין כל דהו, אבל למאי דמשני דשבקי' בגויה, משמע דג"ז משום מב"פ, וכמש"כ לעיל סק"י, דאל"כ מה שייך להזכיר הקודח, הא בתקיעת הרמצא לחוד חייב משום בונה, וגם למה לא יתחייב משום בונה בקודח חורתא לבנינא, אם הכנסת הרמצא בונה הוא, וכ"מ בלשון הגמ' דקאמר עלה דהיינו גמר מלאכה, א"ו אף בעייל שופתא בבנין לאו בונה הוא לשמואל, ולא משום דאין בנין בכלים אלא דאין דרך בנין בכך וכמ"ש הרמב"ן, ולפמש"כ דבחר חורתא לבנינא גם שמואל מודה דחיובו משום בונה כעושה גומא ליסודות הבנין, א"כ לא מצינן לפרושי דמיירי בקודח בכלים, דמנ"ל לתלמודא לאוקומי הכי ולאקשויי לשמואל, אבל אם נימא דבקודח לחוד אף בבנין פטור

לאוקומי מתני' כשמואל, [ויש ללמוד מדברי הרמב"ן דאע"ג דבמסתת קיי"ל דחיובו משום מב"פ, מ"מ בקודח מיחייב שפיר משום בונה, וש"מ דראיית הגמ' ממתני' לאו מכח דינא דמסתת, אלא או מנקב או מעייל שופתא, ועתו'], ועי' לק' ס"ק כ"ז אם לול ש"ת דינו ככלים.

יב רמב"ם פ"י הי"ב י"ד ט"ז, דעת רבנו כמשמעות הרי"ף דבעושה נקב בלול ש"ת, ובעייל שופתא, הלכה כרב באיסורי, וכ"כ המ"מ, וכ"מ ממה שהרי"ף העתיק מתני' כצורתה, ולא מפרש לה בדבזעי' ברמצא דפרזלא ושבקי' בגוויה, וס"ל לרבנו דיש בנין גמור בכלים, ורק ע"ג כלים אין בנין, וכן תיקון שנעשה בכלי, כגון פתח, אין בו משום בונה, אלא משום מב"פ, והנה רבנו חילק בין נקב בלול ש"ת דרב, דמיירי בעשה נקב רק להכניס, ומפרש כן בגמ' דעבדי' רק לאוירא, ומיירי בלול מחובר כדאמר בר"פ כל הכלים, ולכן אף באינו עשוי להכניס ולהוציא חייב משום בונה, והיינו הקודח כל שהוא דתנן במתני', דמשמע שאין שיעור לרוחב הנקב, ומש"ה פריך מינה לשמואל, ובפ' כ"ג כתב בנקב שעשוי להכניס ולהוציא דחיובו משום מב"פ, ושם מיירי באינו מחובר, דומיא דחבית, ובזה אין חיוב משום בונה דהו"ל כבנין ע"ג כלים, כיון שלא עשה גוף הכלי, אלא תיקון בכלי, ודוקא בבנין איכא משום בונה כה"ג, [שו"ר במ"א סי' שי"ד סק"ג], וזהו שכ'

לשמואל, אפשר לומר דלמאי דמשני דשבקי' בגוויה מתוקמא בכלים, ויעוי' בתורי"ד שאמנם הק' נוקמה בחר חורתא לבנינא ממש, עיי"ש, ומצינן למימר דבזה יש לשאול כל שהוא למאי חזי, כדפריך מנחות נ"ז א' דמאי דמשני לא שייך הכא, וגם אפשר שאינו מצוי לקדוח חור בבנין לבנינא, דהקודח בנסרים תלושים, לא עדיך ממסתת, דחיובו משום מב"פ לשמואל, וגם לרב יתכן דלאו בונה הוא, אם נפרש טעמא דדרך בנין בכך כמש"כ סק"ט עיי"ש, ועי' בספר אאמו"ר שליט"א סי"ח סק"ד, וצ"ע.

הרמב"ן במלחמות כ' דלדעת הרי"ף המסתת והעושה נקב בלול ש"ת ועייל שופתא חיובן משום מב"פ למאי דקיי"ל אין בנין בכלים, ואין להק' א"כ היכי סתים מתני' כפשטה ולא מייתי דבזעי' ברמצא דפרזלא ושבקי' בגוויה, דבאמת רק לשמואל הוצרכנו להעמיד כן, דטעמי' לאו משום דאין בנין בכלים, וממילא ה"ה בתוקע יתד בכותל, אבל למאי דקיי"ל אין בנין בכלים, מפרשינן שפיר ביסוד הדבר כרב, דעייל שופתא הוה בונה, דהלכתא כרב באיסורי, ונפ"מ בתוקע יתד בבנין דלית בי' משום אין בנין בכלים, וכיון שתקיעת היתד הו"ל בונה, גם הכנת הנקב משום בונה, כחר חורתא לבנינא, ושפיר מיתקומא מתני' כפשטה, מיהו אם נימא דכיון דבמסתת הלכתא כשמואל וכריב"ל ור"י, כ"ש באינך, וכצריכותא דתלמודא, א"כ ע"כ

בפרקין הט"ז דנקב כל שהוא חייב בין בעץ בן בבנין בין במתכות בין בכלים, ור"ל כדמסיים שיהא עשוי להכניס ולהוציא, אבל בלהכניס או להוציא לחוד פטור בכלים, [ועי' שעה"צ סי' שי"ד אות ט', והעתקת המ"א ל' הר"מ הוא ע"פ דפו"י, ובמ"ב העתיק כבר"מ שלפנינו, ועי' להלן].

ומשמע דלשון כל שהוא בהי"ד ר"ל ברוחב הנקב, וכל שהוא דהט"ז ר"ל בעומק הנקב, אבל ברחבו יש בו כדי להכניס ולהוציא, ונראה דרבנו מפרש כן הברייתא דמייתי ק"ג ב', דקתני הקודח כ"ש חייב ור"ש מצריך עד שיקדח את כולו, ואם הכל שהוא מיירי ברוחב הנקב, א"כ מאי קאמר עד שיקדח את כולו הרי כולו קדוח, ואפי' אם רוצה להוסיף ברחבו, אין נופל ע"ז לשון כולו וכ"ש, דסתם נקב הוא דבר מועט, וגם לשון כולו משמע כל הנקב, וברוצה להרחיב לא חשיב כל מה שרוצה בלשון כולו, דאינם יצירה אחת ככל העור וכל עומק הנקב, ודוק, א"ו הכונה שלא השלים כל הנקב, דומיא דאינך שלא השלים כל הצורה, והיינו דמייתי בהדיהו דין המגרד כל שהוא שנשנה באותה ברייתא, [ועמ"מ פי"א ה"ז דגרסי' הכא המגרד שהרי המגרד במגירה קודח ונוקב הוא עיי"ש], ואפשר שרבינו הוכיח כן מכח הא דקשיא לשמואל מהאי ברייתא, דליכא לאוקומה בשגמר מלאכתו והניח הרמצא בגויה, דא"כ מ"ט דר"ש מצריך כולו, הרי כבר

גמר מלאכתו, [ולעיל סק"ז ביארנו בזה דמיירי שאפשר לקיים כך, אלא שהוא רוצה להעמיק הנקב, עם הרמצא עצמה, או להחליף ביתד אחר, אלא שאפשר לקיים כך, עיי"ש], א"ו הכא מיירי בעשה נקב ברוחב שיש בו להכניס ולהוציא, וכיון שהתחיל חיובו משום מב"פ, כמו מקצת הצורה, אבל בקודח דמתני' דמשמע ל' ברוחב כל שהוא ובבנין, בזה ליכא משום מב"פ א"כ תקע היתד, ואפשר דלשמואל לא מיחייב בנקב כל שהוא אף בלול, עד שיעשהו רחב להוציא ההבל, ומשום מב"פ דקאמר ר"ל עד שיעשהו בצורה המושלמת, א"נ דוקא בלול אית בי' משום מב"פ, ולא משמע ל' לאוקומי מתני' בלול, אבל לרב חייב משום בונה בזה שאפשר להכניס יתד, אבל קשה א"כ למה לא העתיק רבינו דין הקודח כל שהוא בבנין להכניס יתד דחייב משום בונה, ונראה מזה דלרב מתפרשא מתני' בלול, או בנקב מעבר לעבר שמכניס האורה, וכל שהוא ארוחב הנקב קאי, אבל אם לא גמר הנקב פטור, כיון דלא חזי למידי ורק במב"פ לא פרכינן דלא חזי, [עי' להלן], מיהו זה צ"ע מסוגיא דמנחות נ"ז א' דאמנם פריך למאי חזי, ומשני לה עיי"ש, ועכ"פ משמע מדברי רבינו דמשום בונה מיחייב רק בלול, ואפי' אינו עשוי אלא להכניס, והיינו במחובר, אבל בשאר מילי אפי' בבנין לא מיחייב אלא בעשוי להכניס ולהוציא, דמשום בונה ליכא דאין דרך בנין בכך, אלא בעבדי'

עיי"ז, וכ"כ תו' ק"ב ב' דהיינו הכאה אחרונה שמכה בפטיש, ובאמת משם מב"פ חייב על המשהו האחרון, ולא דמי לשאר מלאכות דבעינן כל השיעור, דהכא מה שהכלי נשלם ע"י, זהו השיעור, ולכן אם נשלם בהכאה אחת חייב, והיינו דקתני בתוספתא אחד טפיחה גדולה ואחד טפיחה קטנה חייב, וגם אין לשאול למאי חזי, שהרי נשלם הכלי עיי"ז, וכן במסתת כ"ש לשמואל, מתפרש באבן כל שהו, או סיתות כ"ש, כשעיי"ז נשלם תיקון האבן [ועי' לעיל סק"ד דאף לרב מתפרש כן], ולכן הקודח כ"ש לא מיחייב אלא בדבועי' ברמצא דפרזלא ושבקי' בגויה, ולא חשבינן קדיחת החור כהתחלת המלאכה, (ואמנם היא נעשית בשתי סוגי פעולות, אבל יש מקום לחשבה כהתחלת מלאכת מב"פ, עי' לעיל סק"י דכך צריך לפרש המשנה לשמואל), וכן העושה נקב בלול ש"ת, לא מיחייב עד שיהא הנקב ראוי להכניס ולהוציא.

ובביאור הברייתא ק"ג ב' כבר הוכחנו לעיל סק"ז דמיירי בעשה שיעור המתקיים לעצמו, אלא שדעתו להוסיף, עיי"ש, ולדעת רש"י דאין בנין בכלים הא דקתני במתני' זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת דמוקמינן לה בחק קפיזא בקבא, ע"כ אמלאכת מב"פ קאי, ומבואר בהדיא דאף מלאכת מב"פ צריך שיהא לה קיום, ורש"י הוסיף שיש מקיימין כן לעולם, [ואמנם זה קשה, דסתמא דמילתא אין

לאוריא, ומשום מב"פ לא מיחייב אלא בפתח המושלם, וכל שאינו עשוי להכניס ולהוציא הרי הוא פתח החסר עדיין, ואין זה מב"פ כיון שלא נגמרה המלאכה בכך.

בדין מכה בפטיש משמע דעת הרמב"ם דעל כל חלק ממלאכת מב"פ חייב, ומשמע לפי דעתו ז"ל דמלאכת מב"פ מלאכה חשובה היא, ולפיכך חייב על כל חלק ממנה אפי' אינו מתקיים לעצמו, דסגי בחשיבות הגמר מלאכה שבזה, ומש"ה לא פרכינן למאי חזי, וזהו שכ' המכה בפטיש הכאה אחת חייב, ולא משמע דר"ל הכאה אחרונה דוקא, ומקורו מן התוספתא פ"ב דקתני המכה בפטיש אחד טפיחה גדולה ואחד טפיחה קטנה חייב, וכן בצורה פ"א אפי' מקצת הצורה, וכן במגרר ועושה נקב, וכן במסתת כ"ש, וסתמא דמילתי' דר"ל כ"ש מן המלאכה, והיינו משום דמלאכת הגמר יש לה חשיבות לחייב על כל חלק ממנה, [והמצדד את האבן דחיובו משום מב"פ להרמב"ם כגר"ח, נראה דמפרש תלתא בניני הוו, דבנין היסוד הוא חלק בפ"ע ושייך לחייב על השלמתו משום מב"פ, ומ"מ צ"ע לומר כן באבן אחת], ועי' להלן.

ברם לדעת הראשונים ז"ל דמלאכת מב"פ אינה מלאכה חשובה מצד עצמה, ורק בצירוף זה שהמלאכה נגמרת על ידה חשובה מלאכה, וכמ"ש הר"ן וש"פ, לפ"ז אין חשיבות לכל חלק מהמלאכה, אא"כ באמת נשלם הדבר

ללבשו, מיהו לדעת הרמב"ם יתכן שהדין כן וכמש"כ.

שם ברמב"ם הט"ז וכל העושה דבר שהוא גמ"מ ה"ז תולדת מב"פ, משמע דמפרש דהאב הוא מכה בפטיש דוקא, ואפשר דס"ל דלא הוה במשכן אלא גמ"מ דפטיש, ולכאור' הוה נמי למשקל אקופי מגלימא, וכן ביריעות מסתברא שיש ענין מב"פ, וכן לשוף הקרשים במעצר, וכן שנתות שהיו בהין (ולפי' רה"ג בחק קפיזא בקבא) מסתברא דחיובן משם מב"פ, ולפי"ז כולן אבות, ומב"פ דנקט, לפי שמזה מובן הענין דר"ל גמ"מ, מיהו צר צורה ומסתת הוו שפיר תולדות, ואם נימא דהרמב"ם מפרש דשם האב הוא עצם ההכאה בפטיש לצורך גמ"מ, לפ"ז לא נאמרה המלאכה על הגמר אלא על הפטיש ושפיר הוו אינך תולדות, וניחא בזה דחייב במב"פ כ"ש, לפי שהאב מלאכה הוא מכת הפטיש, לצורך השלמת הכלי, ולא השלמת הכלי.

יג] בס' שנות אליהו כ' לשון זה בשם הגר"א ופליגא בגמ' דלשמואל המסתת והקודח חייב משום מב"פ ולרב חייב אף משום בונה דכן משמע בגמ' דקאמר אבל בהא אימא מודה לשמואל דהול"ל אבל בהא פטור א"ו כדפי', והנה אין ראי' מן הגמ' דלרב חייב שתיים, אלא דאי לאו דהוה בונה הוה מחייב לי' רב משום מב"פ, וזה באמת מבואר בגמ' דכל הנדון אם חייב משום בונה, אבל

מקיימין קפיזא בקבא, וכדאמר חולין כ"ה א' דלענין טומאה לא חשיב גמ"מ, וזהו עיקר החידוש דכיון שיש לו קיום מצד עצמו אע"פ שודאי עתיד להוסיף חייב, ואף לפרש"י מיירי שהוא עתיד להוסיף, אלא שיש מקיימין כן, אלא דרש"י לשיטתו דחיובו משום מב"פ הוצרך לומר שיש מקיימים כן, דאם לכו"ע אינו גמ"מ מהיכי תיתי נחייבו משום מב"פ וכונתו משום בונה, (מיהו עי' פרש"י במצדד את האבן וצע"ק), ועי' פסקי הרי"ד הנדמ"ח שכ' דא"צ יש מקיימין כן עיי"ש], ויש להוכיח מזה דמש"פ רש"י במסתת שבמקום שחרץ חריץ זה לא יחרוץ עוד, ר"ל כשיש מקיימין כן, ועכ"פ מיירי במלאכה המתקיימת, דומיא דחק קפיזא בקבא, [ושמא כונת רש"י דסגי בזה שיכול לחלק את האבן, והחלק הזה כבר ראוי דומיא דמעבד כל שהוא מיהו צ"ע שהרי לא נשלם בכך, ואין לחשבו מב"פ], וכן צריך לפרש מש"פ רש"י ק"ג ב' כל שהוא מן הצורה, דר"ל כשמתקיים כן, וכ"כ במאירי שם, והברייתא מוכחת כן כמש"כ לעיל שם, ולפי"ז במשקל אקופי מגלימא לא מחייב עד שיטול כולן באופן ששוב אינו מקפיד, וצ"ע בבה"ל סי' ש"ב ס"ב שלא כ"כ, דלכאור' לא עדיף משאר מלאכות, וכיו"ב בבורר צרורות מן הכרי קאמר בירו' דאפי' כל היום כולו פטור, כיון שלא נתקן הכרי תיקון גמור, וה"נ כ"ז שאין בגד ראוי

בונה חשיב כעושה עכשיו עיקר הכלי, וכמשנ"ת שם, [וכתיבת האותיות על הקרשים במשכן נראה דלא חשיב מב"פ, כיון שכבר נשלמו למלאכתן קודם לכן], וגם בזה יש לדון דכיון שלהשלמת הכלי צריך מלאכה גמורה, תו לא חשיבא מלאכת השלמה, דכל עיקרה של מלאכת השלמה היא כשאינו עושה מלאכה גמורה, ואמנם ניכר שהוא עוסק במעשה המשלים, אבל כיון שבאופן זה הוא צריך מלאכה גמורה בשביל כך, לא חשיב הכלי שלם, כיון שחסר מלאכה גמורה עד שיושלם, [ועי' לשון ר"ח שהובא לעיל סק"ז], וכך מתפרש בלשון היראים שהובא בהגהמ"ר, בביאור דברי רב, עיי"ש, וכמדומה שזוהי ג"כ דעת אאמו"ר שליט"א שם, אלא דלא נחית לחילוק זה עיי"ש.

עוד כתב שם לבאר סדר המשנה למאי דקיי"ל במסתת כשמואל ובקודח כרב, דקתני בונה לחוד, והדר קתני מסתת דחיובו משום מב"פ לחוד, והדר קתני קודח דאית בי' תרתי, ויש לעי' הא למאי דקיי"ל כרב א"כ מתפרש קודח דחר חורתא ולא השלים מלאכתו, וא"כ לית בי' אלא חדא, ולא שייך להעמיס במשנה גם דין שבקי' לרמצא בגוי', כיון שעל הנקב לחוד מתחייב, ואפשר דר"ל דמשכח"ל קודח דאית בי' תרתי, דהיינו נקב מפולש בלול ש"ת, דג"ז בכלל המשנה, אלא דלשמואל קשיא כיון דקודח סתמא מתפרש בעתיד למלאות ולא בנקב כמש"פ רש"י, (וגם מכח קו' זו

הסברא דחשיב מב"פ פשיטא לכו"ע, ואפשר דבאמת אין כונת הגר"א לומר דחייב שתיים, דמב"פ אינה מלאכה בפ"ע לחייב עליה, דלא שייך לומר שעשה שתי מלאכות כזומר וצריך לעצים ע"ג ב', דמב"פ ענינו גמר אותה מלאכה עצמה, כגון בבונה גמר הבנין, ואיך שייך לומר שעשה תרתי שבנה וגמר הבנין, והרי בעינן בכל מלאכה שיהא לה קיום בפ"ע, כגון חופר גומא ופטפוטי כירה וסתימת נקב שבבירה, וכי שייך לומר שעשה תרתי, הרי בשביל בונה לבד בעינן שיהא ראוי, א"ו ה"ק דלרב שייך לחייב על המעשה הזה גם משום מב"פ, אם לא התרו בו משום בונה, והחידוש בזה דרב נמי מודה שהכנת אבן לבנין הוי גמ"מ, אע"פ שלא נשלמה מלאכתה, עד שיבננה, וכבר ביאר אאמו"ר שליט"א בסי"ח סק"א דאין לחייב שתיים משום מב"פ, עיי"ש, (וערש"י ד"ה בהא קאמר שמואל דאי אתרו בי' כו').

ברם גם בד"ז יש לדון דאפי' התרו בו משום מב"פ לחוד פטור, אלא שאם לא הי' נחשב בונה הי' רב מודה דחייב שום מב"פ, וכבר הארכנו בד"ז לעיל סק"ו עיי"ש, ושם כתבנו דאפשר דמשכח"ל מלאכה שהיא מיועדת לגמ"מ, ושייך לקראה מב"פ, אע"פ שהיא מלאכה בפ"ע, כגון הצר בכלי צורה שחייבין עליה משום כותב, דמ"מ זוהי אותה פעולה של מב"פ בצר צורה שאין חייבין עלי' משום כותב, ולא דמי למסתת ואינך דאם חייבין עליו משום

יש לדקדק דכונתו ז"ל לומר דשייך תרתי, או זה או זה, אבל לא לחייב שתים), וצ"ע.

יד ק"ב ב' דדרך בנין בכך, להמפרשים דטעמי' דשמואל בשופתא משום דאין בנין בכלים, א"כ מבואר בגמ' דאע"ג דאין בנין בכלים, מ"מ במסתת הי' מקום לומר דחייב משום בונה, כיון דדרך בנין בכך, דהא אמרי' דאי אשמועינן בהא בהא קאמר שמואל כו', ולפ"ז ע"כ דהא דקאמר דרך בנין בכך, היינו דדרך לבנות בתים כך, ובשופתא קאמר דאין דרך בנין בכלים, ור"ל אין דרך בנין בדבר המטלטל לחשוב בנינו בפ"ע, אלא בנין הוא בקביעות מקום, שבונה בנין על מקום זה, ועלה קאמר דהו"א דמסתת דדרך בנין גמור בכך, יש חשיבות דבונה גם בהכנת האבנים, אע"פ שבמצב זה עדיין האבן מיטלטל, מיהו לפי האמת מצינן למימר דלא מהני סברא דדרך בנין, וטעמי' דרב משום דיש בנין בכלים, אבל קשה דא"כ הול"ל בהדיא יש בנין בכלים, ודוחק לומר דכולהו איצטריך משום שמואל, שנדע דגם בדרך בנין בכך, לית לי' בונה, דהו"ל לשמואל לומר מימרא בפ"ע דמסתת נמי משום מב"פ, א"ו לפי האמת נמי מהני סברא דדרך בנין בכך, וע"כ לומר כן למש"פ תו' ע"ה ב' דמיירי שהאבן חלקה ומרובעת, דאי לאו דדרך לבנות בכך, לא יתכן לחייב על שרטוטין ויפוי משום בונה, ועוד מוכח כן מקרש שנפלה בו דרנא דחשבינן לי' בונה,

אע"פ שבפשוטו בקרש תלוש מיירי, ועוד שהרי היו מצופין זהב, ובפשוטו הדרנא שנפלה היינו קודם הציפוי, (ערש"י ק"ג א' שהיו טסין, ובפשוטו הי' הצפוי ע"י זהב מהותך), א"ו כיון שעשוי לבנין חשיב בונה, ולכן הו"א דבאבן נמי מודה שמואל, וכן פטפוטי כירה צ"ל דכיון שעתידי לחברה חשיב בונה, וכן ברש"י קל"ח ב' הזכיר בזה בונה, מיהו התם רב קאמר לה, ועוד צ"ע ביישוב שיטה זו, ול"ע כה"צ בה, ועיקר כונתנו בזה לדון בהא דמשמע מסתמות הראשונים דמהני הסברא דדרך לבנות בתים בכך, להחשיבו ממלאכת בונה.

ברם למש"פ הרמב"ן דרו"ש תרווייהו ס"ל יש בנין בכלים, וכן פי' שאר הראשונים ז"ל בבנין גמור, א"כ כשאמרו גבי שופתא אין דרך בנין בכך, הכונה על צורת הבניה, ולא על בנין בתים, וכמש"כ ס"ק י"א עיי"ש, וכיון שכן מצינן לפרושי כל דרך בנין בכך שבסוגיין על צורת הבניה, ולא על בנין בתים, ודרך בנין בכך דקאמר גבי מסתת, נאמר כלפי נקב, וכמשנ"ת כ"ז לעיל סק"ט, אלא לפי שהי' הדבר קשה בעיני לנטות מהא דנקטו הראשונים ז"ל בהבנת לשון דרך בנין בכך, לפיכך הוצרכנו לבאר דאמנם לשיטת רש"י מוכח כן, וכן לרה"ג ור"ח וש"פ, אבל לשיטת הרמב"ן אין משמעות לזה בגמ', (ועי' לשון הרמב"ן במלחמות בתחלת דבריו), ומרווחא בזה שלא נצטרך לדחוק דלגבי הטענה שהשוויית האבן הוא תיקון קל כהכאה

ברם בעיקר הצריכותא לכאו' בלא"ה לא שייך למילף חר מחברי, דהמסתת י"ל דלכו"ע הוא תיקון קל, ודמי למכה בפטיש ליישר הכלי, ולעומת זה עייל שופתא חשיב שעשה עיקר הכלי, ועושה נקב הוא נדון בפ"ע, אם לראות נקב כבנין וכעושה גומא, או כמתקן, וכדס"ל באמת להרי"ף והרמב"ם דהלכתא במסתת כשמואל, ובאינך כרב, אע"פ שזה היפך הצריכותא שבגמ', וסתמא דסוגית הגמ' במנחות נ"ז א' בקודח כרב, וכמ"ש בתו' הרא"ש, וזה סייעתא להרי"ף והרמב"ם [מיהו ברא"ש השמיט סוגיין ומשמע דמק"ו דמסתת שמעינן לה, שהעתיק מימרא דריב"ל בס"פ כלל גדול, וכ"נ ממ"ש קכ"ב ב' דשמא יתקע חיובו משום מב"פ, והיינו כשופתא אליבא דשמואל, וכ"כ בתו' הרא"ש ערובין ק"ב ב' עיי"ש, ברם אפשר דלא נחית לזה כיון שאינו נפ"מ למעשה משום מאי מיחייב, וניחא בזה שהעתיק מתני' בקודח כפשטה, והיינו כרב, וכסוגיא דמנחות, ועתו' הרא"ש בזה, וכן בעירובין פ"ג הביא דיני' דרב בעייל שופתא, ומשמע דכותי' ס"ל, מיהו זה תלוי בפלוגתת הראשונים ז"ל קמ"ו א' עיי"ש, ולכאו' נפ"מ נמי בסותר דאם חיובו משום מב"פ, א"כ המוציא השופתא מקופינא, אין בו משום סותר, וא"ת א"כ מ"ט עבדו צריכותא בגמ', וי"ל דאה"נ דהו"מ למימר גם חילוקים אלו בגמ', א"נ ידע תלמודא דרב שמואל מחד טעמא פליגי בהני תלתא, דהיינו אם

בפטיש להשוות הכלי, מהני טעמא דדרך בנין בכך, דמה בכך סו"ס אין זו מלאכה גמורה, ואין לחייבו משום בונה, וכמש"כ לעיל שם וצ"ע בדעת תו' ע"ה ב', מיהו לפי שיטת הרמב"ן במלחמות דאין בנין בכלים כלל, ע"כ נצטרך לחלק כמו לשיטת רש"י, וצ"ע, ועי' לק' ס"ק י"ז.

טו שם תוד"ה לול, נראה בביאור דבריהם כפי' מהרש"ל, דשמואל נמי מודה שהוא עשוי להכניס ולהוציא, אלא שאינו פתח גמור לחשבו בונה, וגם נראה דמ"ש תו' שאינו עשוי להכניס ולהוציא, אין הכונה שעשוי רק להכניס או רק להוציא, דמגלן לקבוע שהכנסת האויר עיקר טפי מהוצאת ההבל, אלא ר"ל שאינו שימוש בפתח עצמו, לחשבו כבונה פתח, דהא ודאי מודה שמואל דקודח חור בכותל להשתמש בתוכו דהו"ל בונה, כעושה גומא בקרקע, ורק בנקב זה ס"ל שאינו חשוב בנין לעצמו, אלא תיקון לול, וכמשנ"ת כ"ז לעיל סק"י, ועיי"ש עוד.

ולפ"ז"ד דהכא מבואר בפשיטות הא דלא הוה ידעינן מציעתא, שהרי הנדון אם להחשיב עיולי ואפוקי דלול ש"ת בנין גמור, הוא נדון בפ"ע, דהי' מקום לומר דרב נמי לא מחשיב ל"י להכניס ולהוציא, וכן איפכא לשמואל, אלא דלפי האמת שניהם מודים בשיעור חשיבות הנקב, ופליגי אם בכה"ג חשיב בנין, ולזה מורה סתימת דבריהם ז"ל בד"ה אבל.

לדקדק מדלא פריך לי' רנב"א לר"י מקודח, ש"מ דמסתת לא שמעינן לאינך דיני דשמואל, ומתפרש בקודח לר"י כמו לרב, עי' לעיל ס"ק ט"ו].

בפשוטו נראה דהחוקק בגולם לעשותו כלי, אף לשמואל חיוב משום בונה, [ועי' בחדושי הגרא"מ הורביץ ז"ל שכ' ליישב קו' תו' ע"ד ב' דחקיקה בכלים לאו בונה הוא עיי"ש, ועי' לעיל סק"ו], ולפ"ז הא דמרבינן מזה הכלל חק קפיזא בקבא, היינו במלאכת בונה, וק"ק לשמואל לרבוויי בזה הכלל דקתני אכולהו מלאכות דמב"פ, בדין בונה, ומצינן למימר דתלמודא אליבא דרב קאי, ולשמואל משכח"ל מלאכתו המתקיימת בענין מב"פ, ואפשר דבקודח גופי' מיירי נמי בקדח מעט שניכר שצריך להשלים, עי' ק"ג ב' ולעיל סק"ז, ולפי' רה"ג דמיירי בחק שנתות בקבא, ניחא דחיובו משום מב"פ, [אבל זה קשה דמאי מלאכתו מתקיימת בשבת הוא, הא לעולם מתקיימת, וכן קשה מחולין כ"ה א' דחשיב חק קפיזא בקבא לא נגמ"מ לענין טומאה, וצ"ע],

ויעוי' בתוד"ה העושה ולכאו' לרב אפשר לומר דלהכי שבק תנא קודח לבסוף, משום דריבויא דזה הכלל הוא דומיא דקודח כ"ש, דבבונה ומסתת ומב"פ כ"ש, אין משמעות שעשה דבר מועט מן המלאכה, דהא מסתת ומב"פ מתפרש שגמר מלאכתו בעבודה מועטת, אבל הקודח כ"ש משמע אע"פ שלא

בנין גרוע חשיב בונה, [וכ"כ מרן זללה"ה ס"ק], אבל ריב"ל ור"י ס"ל דמסתת גרע טפי ודמי ממש למב"פ, מיהו בשה"ג בשם ריא"ז פסק בכולהו כשמואל, כנראה מכח צריכותא דגמ', [ועמש"כ לק' ס"ק ט"ז], וע' לק' ס"ק ט"ט בדברי המ"א סי' שי"ד סק"ו יישוב לשיטת הרא"ש.

טז] שם גמ' והאנן תנן המסתת והמכה בפטיש, פי' דאם איתא דכל שהוא דמסתת ידעינן משום דמב"פ כ"ש, לא הו"ל למינקט המסתת כ"ש ברישא, דהא לא ידעינן לי' אלא מכח הסיפא, ולבתר הרישא ממילא ידעינן דה"ה מב"פ, ומשני אימא המסתת המכה בפטיש, כאילו נשנה בוא"ו מתפרש כמו המסתת כ"ש וכן המב"פ כ"ש, שכבר שנה דין כ"ש במסתת, אבל השתא מתפרש המסתת והמב"פ דכולהו חד ענינא, שיעורן כ"ש, והא דנקט מסתת ברישא אפשר לומר דהוא לאשמועינן דמסתת משום מב"פ, וכדפרש"י, ואפשר דניחא לי' לתנא למינקט מסתת סמוך לבונה, שדרך בנין בכך, וקודח לבסוף שזה נעשה אחר השלמת הבנין, או הכלי.

הא דקאמר והאנן תנן כו' אימא כו' מסתברא דלישנא דרנב"א ור"י הוא, ולפ"ז ניחא הא דנקט מילתי' דר"י קודם הת"ש דפריך מיני' לשמואל, דבלא"ה הו"ל לתלמודא לאקשויי ממתני' לשמואל, וניחא לי' לאתויי דר"י אמר אימא המסתת המכה בפטיש, [ולפ"ז יש

[והטעם כמשנ"ת לעיל], (כמש"כ בשנו"א עמש"כ לעיל ס"ק י"ג).

יז מ"ז א' לוי בר שמואל כו' מהו להחזיר כו' לכאו' אין מקום לסוגיא זו הכא, אלא אגב אוקימתא דאביי מ"ו א' במנורה של חוליות, ויש לראות סוגיא זו, כמו גופא, להשלמת הנדון דחוליות, ולפ"ז אין דוחק לומר דנדחית סוגיא דלעיל לפי מסקנא דשמעתין, וכדעת הרי"ף, [עי' לק' ס"ק כ"ד], - (עי' סנהדרין ק' א' דמשמע דלוי בר שמואל ורהב"ח הוו תלמידי דרב יהודה, אבל מהא דהורה משמע שלא הי' תלמידו).

שם א"ל שפיר דמי כו' הא ר"ש דאמרי תרוייהו כו' במלחמות ק"ב ב' פי' דר"ש ס"ל יש בנין בכלים, ואפי' בלא תקע חייב חטאת, ולכן ברפוי נמי אסור, ולרשב"ג אין בנין בכלים, ותקע חייב משום מב"פ, ובאינו רפוי אסור משום דדמי לתוקע או שמא יתקע, אבל ברפוי לא גזרינן, ולפ"ז אכתי צ"ע איך סתמו וא"ל שפיר דמי, ולא פי' ברפוי, וכן מטה גללניתא לא פי' דהוה ברפוי, ובתרוייהו נקטו בגמ' לשון המחזיר מטה של טרסיים דסתמא, וכן בברייתא דקנה של מנורה סתם דחייב, ולכאו' אפשר לפרש דטעמא דרשב"ג דמתיר ברפוי, הוא משום דניכר שעשאו ע"מ שיוכל לפרק ולהחזיר, ור"ל שהמלבנות רחבים מכרעי המטה, באופן שאפי' מכניסן בחוזק הם רפויין, ובזה לא גזרינן שמא יתקע, אם משום דאין דרך לתקוע את הרפוי ביתד

השלים קדיחתו, כההיא דלק' ק"ג ב', ואמנם עיקרו לומר שאין שיעור לגודל הנקב כדמפרש במנחות נ"ז א', אבל שייך לסיים ע"ז זה הכלל דסגי במתקיימת, אע"פ שעתידי להוסיף, וגם דריבויא דחק קפיזא הוא במלאכת בונה, מיהו בעיקר הקו' נראה דהתנא שונה המלאכות כסדר הרגיל, (כההיא דאמרי' ע"ד ב' סידורא דפת נקט), וה"נ מסתת סמוך לבונה, והדר קתני מב"פ שהוא השלמת הכלי, וקודח שהוא לאחר השלמתו, וכיון שזה הכלל כולל שתי המלאכות, שבק קודח לבסוף וכמשנ"ת לרב, ולר"י בדוקא הקדים מסתת דמתפרש שהוא משום מב"פ, דאם הי' שונה המסתת והקודח הי' מתפרש דתרוייהו מחד אב, ולשמואל הפסיק במב"פ בין מסתת לקודח משום דהמכה בפטיש נמשך לבאר הענין לכאן ולכאן, דבמסתת נשלמו מלאכתו בר"ש דומיא דמב"פ, אבל בקודח החידוש דכ"ש בנקב, אבל לא מתפרש בנקב לחוד אלא בגמ"מ, וה"ק המב"פ או המשלים בקודח כון דבזעי' כו', - אם הוה קתני הבונה כל שהוא בלא ההקדמה דכמה יבנה הי' מתפרש לכו"ע כשמואל, דלמה יחלק התנא בונה ממסתת או קודח, אבל השתא שהוצרך לחלקו נפלה מחלוקת, ויתכן שהתנא בא לרמוז במסתת וקודח תולדה דמאן נינהו, ולשמואל מתפרש כאילו שנה הבונה כ"ש חייב, ושוב אין לחוש בסדר השנויים אצל מב"פ,

דמשמע שהיו מונחין כך בקביעות אלא שפירשו, ועלה קאמר רשב"ג דאם היו רפויין שניכר שנעשו כדי שיוכלו לינטל נוטל ומחזיר.

ולתאמור כל דבר של פרקים וחוליות, כיון שיצירתם מתחלה באופן שיוכלו להתפרק, ליכא למגזר בהו שמא יתקע, ולכן אע"פ שתקיעת הפרקים זב"ז אינה רפויה מותר, אבל אם יש בנין בכלים חשיב בנין גמור, שזוהי צורתן המושלמת, ואין כאן חסרון תקיעה, ואפשר שזהו מה שאמרו בירו' תני תקועים חיבור לטומאה כו' הנוטלין והנותנים אינן חיבור לא לטומאה ולא להזייה והכא את אמר הכין תמן דרכן לקבע, לא לקבע אינן חיבור, ברם הכא תקיעתן היא גמר מלאכתן, ונראה דקשיא ל"י למאן דמחייב מטה של גולה ושל פרקים משום בונה, והרי הנוטלין והנותנים אינן חיבור כלל, ומשני דהתם מיירי בעשוין לקבע, ולכן כשהם רפויים אינם חיבור כלל, אבל בשל פרקים כיון שזהו חיבורן המושלם ע"י שתוקע זה בזה, זהו גמר מלאכתן, דאין מגרע מה שאפשר לנטלן, [ובתוספתא דכלים פ"ח ה"א דמינה מייתי בירו', קאי אהני שהוזכרו בברייתא דרשב"ג עיי"ש, וזה כמש"כ דבהני דרכן לקבע, ובמתני' כלים פ"א מ"ז קתני דקנה של מנורה בשעת חיבורן טמא, וע"כ כחילוק הירו'].

ויעזי' בחדושי הרמב"ן ק"ב ב' שהביא לפרש טעמא דלא גזרי' בתריסין שיש להם ציר באמצע שמא יתקע, משום

או במסמר, או דלא גזרינן היכא דניכר שאינו קבוע, ולפ"ז י"ל דבמטה של טרסיים ומטה גללניתא לא בעינן רפוי, דעדיפי מרפוי, שהם מטות מיוחדות שיוכלו להתפרק, וליכא למיגזר מהו שמא יתקע ויעקור המטה מייעודה, אבל למ"ד יש בנין בכלים, בנין גמור נינהו, שאינם עשויים באופן שזה בנין שלא כדרך, (כגון אם נימא דרפוי באינו של פרקים, חשיב שלא כדרך, כדמשמע להרמב"ן דאף למ"ד יש בנין בכלים פטור, דהתם לפי צורתו צריך להיות מהודק, והרפיון הוא חסרון בשלימות, אבל הכא אינו רפוי אלא מתוקן בחוליות באופן שקל להחזירו), ולפ"ז ניחא דשפיר סתמו כולהו לשונם במטה של טרסיים, דלרשב"ג דינה כרפוי בשאר מיטות, ושרי לכתחלה, ולמ"ד יש בנין בכלים חייב חטאת, [ומש"ה לא קאמר מהו להחזיר כרעי המטה כברייתא דרשב"ג דהתם מתפרש בסתם מטה, וכן בההיא דק"ב ב' ובעירובין ק' ב' דאינם מיוחדים להתפרק, ולכן חיישנן שמא יתקע, וכן בכירה קל"ח ב', אבל מטה של טרסיים, והיינו מטה של גולים כדפרש"י, וכן מתפרש מטה גולה שביירו' מלשון גלות, וכן גללניתא (או גליתא כגר"ח), בהני לא איצטריך לפרושי מידי, דבכל ענין דינם כרפוי], ורק רשב"ג דמיירי בסתם מיטה, דדרכה בקביעות, מצריך שיהא רפוי, וכן בירו' פ' הבונה קתני בהדיא לווחין שבספינה כו', רגל השלחן ויד הסכין שפירשו כו' רשב"ג אומר אם היו רפויין נוטל ומחזיר,

בנין שע"ג כלים או של פרקים לא חשיב
בנין, מיהו סוגיא דערובין ל"ה א'
מתיישבת טפי לפ"ז, ועוד יתבאר בס"ד.

ית שבתי וראיתי דאפשר שהראשונים
ז"ל פי' הא דאמר רשב"ג אם הי'
רפוי מותר דלאו במלכנות שהיו רפויים
קאמר, אלא אם מכניסין רפויין, דבאותן
מלכנות עצמן איכא תלתא גוויי, ולשון
אם הי' רפוי, צ"ל דה"ק אם הי' באופן
ששייך רפוי, ומכניסו ברפוי, מותר, וזהו
שפרש"י דמפני שאינה תקועה ומהדקה
בחוזק חשיב שינוי, דהיינו שאותו דבר
עצמו יכול להכניס בלא שינוי ומכניסו
בשינוי וכן במנורה ששייך להכניסה
ברפוי ומהודק ותקיעה, אם מכניסה
ברפוי מותר, וכיון דבדרשב"ג מתפרש
באופן החיבור ולא בדבר המתחבר,
מימלא מתפרש גם באינהו דאמרו כותי'
בכה"ג ויש לעי' במלכנות וקרעיים, מאי
מהני אם מכניס רפוי הרי כשישב על
המטה יתהדקו, וצ"ל דבכה"ג אסור,
ומיירי באופן שישארו רפויים, וזהו לשון
אם הי' רפוי, אבל במנורה כל שמכניס
ברפוי מותר, וזהו שכ' במלחמות דאם
מותר להכניס ברפוי כ"ש דשרי לטלטל,
דבאותה מנורה עצמה יש אפשרות לחבר
בהיתר, וכן הק' על סתמות הברייתא
קכב' ב' דאסרה להחזיר דלת שידה תיבה
ומגדל והביאה הרי"ף ולא פי' דברפוי
שרי, דכיון שאותה דלת מותר להחזיר רק
שיזהר שיהא רפוי, ודאי דא"א לסתום
לאיסור, וע"ע לק' ס"ק י"ט כ' בכ"ז,
מיהו בלשון הרשב"א בעבוה"ק מבואר

דאין לחוש שיתקע במקום שרוצה
לפתחו, משא"כ בציר מן הצד שיכול
לתקוע והדלת תסוב על צירה, וזה ע"ד
הסברא שכתבנו דאין לחוש שיתקע
במקום שחפץ לפרק, ומטה ומנורה
עדיפי מתריסין דליכא למיגזר בהו אטו
ציר מן הצד, מיהו בציר באמצע אין
לחוש כלל שמא יתקע לבטל שימוש,
משא"כ במטה שיתקענה כדי שתהא
מחוברת תמיד, [שו"ר במלחמות ביצה י'
א' שכ' דעושין התריסין רפויין כדי
שיהיו נוחין לסלק ולהחזיר].

עוד נקט הרמב"ן שם במלחמות דלמאי
דנקטינן אין בנין בכלים כלל,
חיובא דתוקע הוא משום מב"פ, (ולשון
הירו' תקיעתן היא גמר מלאכתן,
לפמש"כ לעיל ר"ל החזרתן ולא ע"י
תקיעה קאמר, אלא מה שתוקע החלקים
זב"ז, כפי הצורה שנתקנו לכך, קרי
תקיעה, ובאמת בהדיא מבואר בירו'
דחיובו משום בונה, וצ"ע בכונת הרמב"ן
שהביא כאילו בירו' מבואר דחיובו
משום מב"פ, ואפשר דר"ל רק ששייך
לקראו גמ"מ, וצ"ע, ועכ"פ כונת
הרמב"ן), דכיון דלא צריכינן לחדש בנין
בכלים לא מחדשינן כלל אפי' בבנין
גמור, וצ"ע לפ"ז בפטפוטי כירה,
וסתמות הגמ' בשופתא, וכן צריך לדחוק
בקרש שנפלה בו דרנא דכיון שעשוי
לבנין אע"פ שהוא תלוי חשיב בונה, עי'
לעיל ס"ק י"ד בזה, ולכאור' הי' נראה
לקיים עיקר הדברים שכ' הרמב"ן
בחדושיו דבנין גמור שייך גם בכלים ורק

במטה של טרסיים מיירי דוקא בכה"ג, דמלבנות וכרעיים דמיירי בהו רשב"ג היינו נמי כעין מטה של טרסיים.

ודאתאן עלה מאחר שיסודי הדברים מבוארים בראשונים ז"ל נוכל לפרש הסוגיא בפשיטות וכמשנ"ת לעיל ס"ק י"ז, דמאן דחייב במטה של טרסיים קסבר יש בנין בכלים, ולכן מחייב אף בלא תקע, כמבואר קכ"ב ב' דבקרקע או למ"ד יש בנין בכלים אף בלא תקע חייב, והיינו דקפריך להו ר"י מדרו"ש דמחייבי, ואמנם הו"ל לשנויי דאינהו סברי אין בנין בכלים אלא דאכתי הוה קשה דמדרבנן מיהא ליתסר, מיהו רב יהודה אפשר דס"ל דבאמת חייב, וקמ"ל היכי שרו אינהו מילתא דרו"ש מחייבי ב', ופריך מברייטא דקנה של מנורה דקתני חייב, [והיינו מנורה של חוליות, כמבואר במ"ד ר"פ עקב], והיינו כרו"ש, ולא נחית תלמודא לבאר דהחויב חטאת היינו למ"ד יש בנין בכלים, דממילא מתבאר מברייטא דבסמוך, ועיקר הקושיא דמדרבנן מיהא ליתסר, ואפשר דנהי דאין בנין בכלים, מ"מ יש לאסור מדרבנן משום דדמי לבנין גמור, וגרע מהחזרת דלת דלא מניכר כיצירה גמורה, והיינו דפריך ל' ההוא מדרבנן לרבא, דאע"ג דליכא למיחש שמא יתקע, מ"מ יש לאסור.

ולפ"ז הקו' מקנה של מנורה ולא מקנה של סיידין, והא דפטר בקנה של סיידין לאו משום דעבדי ל' באינו מהודק, דהא דומיא דקנה של מנורה

דרפוי היינו בחוליות או כרעיים עצמם, והיינו שהם פחותים הרבה מן הנקב ואפי' מכניסין כל צרכן עדיין רפויין הן, [ע' שער א' סי"ב וש"ג ס"ג וחידושי ביצה י' א'], וכ"מ בלשון הרמב"ם פכ"ב הכ"ו שכ' ואם היה רפוי מותר להחזיר, ולא קאמר שמותר להחזיר ברפיון, אלא דכיון שהם רפויין בעצמן, מותר להחזירן, והנני חוזר לבאר הסוגיא מפני דברים שנתחדשו,

מטה של טרסיים, ומנורה של חוליות, אין חושש בהם שמא יתקע, שהם עשויין ביצירה מיוחדת שלא ע"מ לתקוע, וכ"נ ברמב"ם דכשאסר לטלטל מנורה של חוליות בשבת פכ"ו הי"א כ' שמא יחזיר ולא שמא יתקע, ורק בה' יו"ט פ"ד הי"ג שהתיר החזרת מנורה באינו רפוי, הזכיר שלא יתקע, וכן בעבוה"ק כ' דמנורה שעושי' לתקוע אסור לזוקפה, ועי' במ"מ ה' יו"ט שכ' דברמב"ם ל"מ כן, ולכאו' כונת הרשב"א מנורה שעושי' מתחלתה בשביל לתקוע שלא ע"מ לפרק, כההיא דלת שידה תיבה ומגדל, והרמב"ם לא מיירי בכה"ג כלל, דהוא מיירי בכלים מפוצלין שעשוין מתחלה ע"מ לפרק, מיהו גם התוקע מנורה של חוליות באופן שאינה מתפרקת, חייב, אלא דלאו במאורע כזה מיירי, ולא חיישנן להכי.

עוד למדנו מדברי הרמב"ם והרשב"א דרפוי דרשב"ג היינו כדקתני אם הי' רפוי, שהפרקים בעצמן רפויין, ולא רק שמחזירן ברפיון, מיהו לדידהו אף

הרמב"ן בשמעתין, עיי"ש], ולמ"ד יש בנין בכלים אם החזיר חייב חטאת, ולת"ק ורשב"ג פטור משום דאין בנין בכלים, אבל אסור גזירה שמא יתקע, ואפ"ה שרי רשב"ג בהי' רפוי, דהיינו שעשוי מתחלתו כדי להתפרק, והיינו כעין של טרסיים, שעשויים פרקים באופן שנוחים להתפרק, אבל אין היתר בעשויים להדק, והניחן רפויים, חדא דמיד מתהדקין תחת המטה, ועוד דאין להתיר במקום שיכול להדק באותה חזרה, אבל ברפוי בעצמו אינו יכול להדק, ואין לחוש לתקיעה, וכיון דאשכחן בהאי ברייתא דאף באינו רפוי פטור, ע"כ דהאי ברייתא פליגא אברייתא דלעיל, וטעמא משום דאין בנין בכלים, או דתנא דלעיל חשיב לי' בנין גמור דחייב בכלים משום בונה או מב"פ.

ולפ"ז במטה של טרסיים יש לאסור אף ברפוי למאן דסבר יש בנין בכלים, דכל ההיתר של רפוי הוא משום דאין לחוש שמא יתקע, אבל כיון דבלא תקיעה נמי חייב, א"כ אין היתר של רפוי, ואם עשוי ברפוי שאין חסרון בשלימות הבנין ליחשב שינוי, י"ל דחיובי נמי מיחייב, אבל במקום שעשוי לקבע ועשאו רפוי י"ל דחשיב שינוי, והא דקרי לי' בנין מן הצד ולא קאמר אין בנין בכלים, היינו משום דדמי לבנין גמור דחייב בכלים, ולכן נקרא הפטור מפני שהבנין מתפרק, אבל יסוד הפטור מפני שזה בכלים ועוד שהרי בתקע באמת חייב.

דחייב קתני לה, ובירו' פריך לה ומשני כאן לשעה כאן לשהות, דכיון שהוא בנין לשעה ועתיד לפרקו מיד פטור, וביאור הדברים כמש"כ מרן זלה"ה ס"נ סק"ט דלא דמי למנורה ששימושה קבוע בצורה זו, ופירוקה זהו ביטול שימושה, דבזה חשבינן לי' כשמפרק כסותר, [וה"ה מטה של טרסיים], אבל בקנה של סיידין השימוש בקנה שעם המטלית משתנה פעמים בקצר ופעמים בארוך כמש"פ רש"י, לכן לא חשיב הבנין שעם הארוך בנין קבוע, אלא כשמשתמש עם הקנה להגביה הקנה העליון, [מיהו בתקע באופן שאינו מתפרק, שפיר י"ל דחייב, דמוכיח על עצמו שרוצה להשתמש בזה רק למקומות גבוהין, ולשיטת הראשונים דמיירי רישא בתקע, ע"כ מיירי בלא תקע הקנה של סיידין], (ועי' בירו' דקאמר מפני שהוא מלמעלה למטה, ואפשר דה"ק מפני שהוא קיים רק משעה שמסייד למעלה עד למטה, והמקשן הבין דהיינו מפני שתוקע זה בתוך זה, ופריך מגומא, והשיב דכונתו לשעה).

ומשני אינהו דאמור כי האי תנא, ולא קאמר אינהו דאמור ברפוי וכי האי תנא, [ועי' להלן ד"ה לשון אינהו כו'], דתניא מלבנות המטה כו', הכא מיירי בסתם מטות שבדרך כלל לבנות והכרעיים תקועין ואינם מתפרקים ובירו' קתני לה בהדיא בשפרשו, וכמשנ"ת לעיל שם, [וכן מתבאר חילוק זה בין הברייתא הא למטה של טרסיים בחדושי

ונראה דבשל פרקים קאמר לשון המחזיר כיון שזה דבר שבהווה, אבל באינם של פרקים לא קאמר המחזיר והתקע, אלא לא יחזיר, לא יתקע, וזהו שינוי הלשון בין מטה ומנורה, ולמלבנות וכרעיים ושירה.

לשון אינהו דאמרו כי האי תנא, משמע דלא יתכנו דבריהם לפי תנא דקנה של מנורה, וזהו שפי' הראשונים ז"ל דהראי' מקנה של סיידין, אבל אם נחלקו באין בנין בכלים ג"כ ניחא, דע"כ תנא דמנורה לא ס"ל כרשב"ג, וכ"כ הרמב"ן בחי' ר"פ הבונה, אבל לפרתו' הול"ל ודילמא עד כאן לא מיחייב אלא בתקע אבל ברפוי שרי וכדתניא כו' דהא לא שמעינן מהאי תנא דפליג ארשב"ג.

נמצא לפ"ז דבמטה של טרסיים ומנורה של חוליות אף במהודק שרי, ואם תקע דהיינו שעקרן מלהיות של פרקים, שפיר מתחייב משום בונה או מב"פ, ובדברים שאינם עשויים חוליות אסור להחזיר, גזירה שמא יתקע, ואם המלבנות והכרעיים עשויים באופן שכל חיבורן רפוי, דאפי' מכניסן כל צרכן נשאר רפוי, מותר.

ויותר נראה מסתמות הגמ' דמטה של טרסיים סתמא דמילתא רפויה היא, ואמנם נלמד מזה דרפוי אין הכונה רפוי ממש, אלא רפוי ואינו רפוי כעין שעושין בשל טרסיים בשביל שיוכלו להתפרק, ולכן לא הוצרכו לבאר בגמ' מידי, כיון דאינהו מיירו ברפוי, [וכ"נ

עיקר דמהודק במטה של טרסיים אין להתיר, שזה ניכר שעושה ע"ד קביעות, עם אפשרות לפירוק], ורו"ש וברייטא דקנה של מנורה מחייבי אף ברפוי כי האי דכיון שזהו דרכו, ויש בנין בכלים, אין הרפיון הזה חסרון בשלימות הבנין, (ועפר"ח קל"ח א' ב' וצ"ע בכונתו ולע"כ) כמו מניח אבן ע"ג הדימוס, ק"ב ב' (וכ"ה בירו' אמריב מטה של גילה אר"י אינו אלא כנוטל מלבן ונותנו ע"ג לבנים בשבת), שו"ר במלחמות ביצה י' א' גבי תריסין שסתמן רפוין עיי"ש.

וכנראה פשיטא להו לראשונים ז"ל דלא הוו שרו אמוראי לכתחלה במאי דחייב חטאת לשאר אמוראים, וכמ"ש תו'.

ונראה דהראשונים ז"ל ל"ק להו סתמיות הגמ' דמפרשי שבעלי הגמ' ידעו דבעיא מינייהו ברפוי אלא שלא פרשוהו לנו בגמ' עד לבסוף, ורב יהודה שהק' להם מדרו"ש ג"כ ידעו דכונתו במהודק, וכיון דמעיקרא ידעו בגמ' כל זה, לא הי' להם לפרשו במסקנא, דהקו' הואי גם למאי דידעינן דמיירו ברפוי, וע"ז התירוץ כדרשב"ג, וסמכו בגמ' שנבין בסוף מה שהי' מובן מעיקרא.

יט' לפי' הרמב"ן במלחמות ק"ב ב' מתפרשת סוגיין דבברייטא דרשב"ג נתחדש הענין דאין בנין בכלים, ודוקא תקע חייב משום מב"פ, ומעיקרא ס"ד דטעמא דשרו משום דמיירי ברפוי, ועלה

כחשש שאינו נמצא בחזרה זו, אא"כ יחדש פעולה מבחוץ, ולא חיישינן להכי כיון שהרחקנהו תרי דרגי להכניס רק רפוי, אבל בדבר ששייך תקיעה של גמ"מ, ע"י חזרתו בחוץ, בלא פעולה מחודשת, בזה ודאי שאין להתיר רפוי, [כגון שופתא בקופינא דמרא דודאי אף ברפוי אסור, אפי' אם נימא דשייך שם מהודק שאינו גמ"מ, עד שיכניסנו כל צרכו].

והק' הרמב"ן א"כ בדלת שידה תיבה ומגדל הו"ל להתיר רפוי, ומ"ט סתים ולא מחזירין הרי יכול להחזירן ברפיון, ואפשר לומר דאתיא כת"ק דרשב"ג, אבל מדברי הרי"ף מוכח דבהני גזרינן טפי שמא יתקע כיון שדרכן בתקיעה, ונראה דאין כונתו לחלק בין עשויין פרקים כמטה של טרסיים אלא דוקא בדלת שידה תו"מ, ששימושן מחייב תקיעה, הואיל והם תלויים, ושימושן בטלטול, משא"כ כרעיים ומלבנות שאפשר להשתמש בהם בלא תקיעה ולכן אפי' רגל השלחן שעשוי לקבע, מותר להחזיר ברפוי, [כשתקיעתו מחיבת מעשה מחודש כמסמר ויתד או דבק וכיו"ב, לאפוקי אם נגמ"מ ע"י תקיעה בחוץ כשופתא בקופינא דמרא וכמש"כ].

מה שנקטנו בדעת הרמב"ן דמפרש רפוי, החזרה ברפיון, ואע"פ שאין החלקים רפויין בעצמן, כך נראה משיטת דבריו ז"ל וכמש"כ לעיל ס"ק י"ח, דזהו שכ' בפשיטות דלא יתכן

פריך מבריייתא כיון דמהודק חייב אין להתיר רפוי ומתפרש כקו' דרב יהודה, ואפשר דמקנה של סיידין פריך, דמדקתני סתמא לא יחזיר משמע אפי' אינו מהדק, דבדרך הרגיל אינו מהדק בקנה, מיהו אפי' מהדק פטור, [ואפשר שזהו כפל הלשון לא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אסור, דכיון דקתני לא יחזיר למה לי למיתני אבל אסור, אלא לאשמועין דלא יחזיר אפי' ברפוי, וכן אפשר לפרש בבריייתא דרשב"ג], ומשני אינהו דאמור כרשב"ג, והו"ל לתרוצי אינהו ס"ל אין בנין בכלים, אלא דאף למ"ד אין בנין בכלים איכא פלוגתא דת"ק ורשב"ג, אם ברפוי מותר.

ולפ"ז למאי דקיי"ל כרשב"ג כל שמחזיר ברפיון מותר, אפי' אפשר להדק באותה חזרה עצמה, כיון דאפי' מהדק פטור, וד"ז בין במטה של טרסיים שעשויה להתפרק ובין במלבנות המטה וכרעי המטה, ולא חיישינן שמא יתקע כיון שבמצב של רפוי לא שייך שיתקע, ויצטרך תחלה להדק, ולא חיישינן שיהדק וגם יתקע, ונראה טעמא דמילתא דלדעת הרמב"ן תקיעה היינו דוקא במסמר או ביתד כדפרש"י וכ"ה בפר"ח, או מעשה אומן באופן אחר, אבל אם מכניס כל צרכו אפי' בהידוק גמור לאו תקיעה היא, דמ"מ יכול לחזור ולפרק בלא סתירת בנין של קיום, וכל כה"ג לאו גמ"מ הוא, ולית בי' משום מב"פ, (ועי' עירובין ק"ב ב' דלדחוק מותר), ולכן חשיב החשש שמא יתקע

הרמב"ן במלחמות, ולא העיר דלדידי' מיירי בע"א, וכ"מ ממה שצידד שם דת"ק מודה לרשב"ג, וש"מ דרפוי בעצמו, קאמר, שו"ר במלחמות ביצה (דף ד' ע"א ברי"ף), גבי תריסין שכ' דסתמא התריסין רפויין כדי שיהיו נוחין לתשמישן.

[כ] מ"ז ב' תוד"ה רשב"ג בדבריהם מבואר דרו"ש מיירו בתקע, שהרי הקשו דתיקשי מברייתא דרשב"ג לרו"ש, ולתירוצם ניחא דמיירי בתקע, וכ"כ הרמב"ן והרשב"א בשם תו', וכ"מ בתו' ק"ב ב', אבל לא נתבאר בדבריהם אם יש גונא בין רפוי לתקע, או דפשיטא להו דרפוי אמטה עצמה קאי שעשוי' ברפיון ולא שייך להחזירה בהידוק, ובשני האופנים מיירי במחזיר כל צרכו, ולכן במטה רפוי' מותר, ובמטה מהודקת החזרתה כל צרכה היינו תקע.

והנה מדברי התו' מ"ח א' ד"ה הא, משמע דבשמעתין לא הוזכר גזירה שמא יתקע, ואם נפרש לדעת תו' דרפוי דקאמר היינו להחזיר ברפיון, אפי' בדבר ששייך שיהא מהודק, נראה מדבריהם דכל שאינו רפוי הרי הוא בכלל תקע וזה מתבאר ממה שלא הזכירו בדבריהם דהכא רק רפוי, וכן מזה שלא הביאו משמעתין דגזרו במהודק שמא יתקע, וס"ל דבשמעתין התירו רפוי מפני שאין דרך לתקוע, וכ"כ מרן זללה"ה סי' נ' בדעת תו', עיי"ש, [מיהו במ"ש שם יש להעיר מדברי המלחמות שהזכיר ג' חלוקות, ודקדק מההיא דשידה], ותוכן

להתיר רפוי אם במהודק חייב חטאת, ואם איתא דרפוי, היינו סוג אחר, דלא שייך להדק רגל זו, א"כ לא דמי לביד ובכלי, וכ"כ בפשיטות דאם מותר להחזיר ברפוי, לא יתכן לאסור טלטול מנורה של חוליות, ואמאי לא נאסור במנורה שחוליותי' מהודקין, וכן ניחא ל' בפשיטות היתר זקיפת המנורה ביו"ט ולא קאמר דלאו בכל מנורה שרי, אא"כ חוליותי' רפויין, [שו"ר דזה ל"ק די"ל דהרמב"ן מפרש זקיפה העמדת המנורה, עי' בחידושי, ולק' סקכ"ג], וכ"כ להעמיד ברייתא דדלת שידה כת"ק דרשב"ג, ומאי קושיא הא סתם דלת אינה רפויה, (ושייך לסיים עלה אם הי' רפוי מותר), וגם מאי קאמר דדרכו ליתקע אסור אף ברפוי, ומה ההכרח לכך הא סו"ס דלת זו א"א לתקוע מאחר שהיא רפוי', מש"ה ניחא ל' להרמב"ן דסתמו ר"א ורהב"ח, שפיר דמי, בסתם מטה, דבכל מטה שפיר דמי, אם מחזיר ברפוי, אבל אם אינהו מיירו במטה מיוחדת שהיא רפויה, וכן הואי מטה דר"ח, הו"ל לפרש דבריהם, מכל הלין נראה דהרמב"ן מפרש היתר רפוי, להחזיר ברפיון, (וכ"מ ברש"י דרפוי הו"ל שינוי ומשמע דהשינוי בדבר זה עצמו), מיהו במלבנות וכרעיים ע"כ צ"ל שהם עצמם רפויין קצת דאל"כ ע"י שישב על המטה יתהדקו, ומש"ה קאמר אם הי' רפוי, ברם למש"כ לק' סק"כ לדקדק מדברי הר"ן דאם הי' רפוי היינו שעשוי ברפיון, א"כ צ"ע גם בדעת הרמב"ן, כיון שהר"ן [בחידושי הריטב"א] הביא מהלך

ומש"ה חייב אבל אף בהחזיר מעט אסור שמא יתקע, [מיהו לשון מחזיר ק"ק, אא"כ נימא דבדרו"ש מתפרש פרקים כעין של טרסיים, אבל באמת אין דעתו לפרקה, עי' להלן בד' הטור, ועושה אותו מעשה דחזרה בשל טרסיים, ולכן נקרא המחזיר].

ונראה מדבריהם דתקיעת מטה של טרסיים, אינה במסמר ויתד דוקא, אלא מאחר שהמטה אינה רפויה, אם תוקע בחוזק חשיב בנין, וכלשונם בר"פ הבונה דבמקום חזוק ואמנות יש בנין בכלים, דמשמע דחזרה דרו"ש כעין חזרה דלוי בר שמואל ולא במעשה מחודש של תקיעת יתד ומסמר, ולכן לא נסתייעו משמעתין לאסור חזרת חוטי סרביל שמא יקשור, דהתם הקשירה היא מעשה מחודש, ומנלן למיחש שמא יעשה מעשה אחר, אבל הכא כשתוקע מעט, ודאי יש לחוש שיכניס כל צרכו, ומש"ה מייתו מדלת דהתם נמי התקיעה היא ע"י מעשה אחר, דהציר שיוצא ונכנס לא תועיל לו תקיעה בלא מסמר או יתד, ואפ"ה חיישינן, וה"ה קשירה בסרביל.

וההיא דמנורה של חוליות דאסרינן בטלטול, מיירי באינה רפויה, כההיא דמחזיר קנה מנורה, אבל אם החוליות רפויות שרי אף להחזיר, וכ"ש לטלטל, ורצו תו' להעמיד מתני' דביצה בכה"ג, ולמאי דקיי"ל כרשב"ג עכ"פ הדין אמת, וזהו שכ' תו' ק"ב ב' דבמנורה של חוליות אין בנין בכלים, ור"ל ברפויה.

הסוגיא לפ"ז דכולהו מיירו באותה מיטה, וס"ל לר"י דאין להתיר באותה מטה כשיכול לבא לידי חיוב חטאת, ומייתי מדרשב"ג דכיון שאין דרך לתקוע מותר ולפ"ז נוחא מ"ש תו' מ"ו א' דה"י אפשר לאוקומי מתני' דביצה ברפוי, ודוחק לאוקומי מתני' במנורה מסוימת דוקא, אבל אם בכל מנורה שרי רפוי נוחא, ומ"מ אסרו לטלטל שמא מתוך טרדתו בנפילה יחזיר שלא ברפיון.

ברם כמה דברים קשים לפ"ז, חדא דכיון שאין דרך לתקוע היכי קאמרי סתמא המחזיר חייב, ועוד דלשון המחזיר נראה שמחזיר למצב שהי' קודם, והרי מטה של טרסיים סתמא לא היתה תקועה, ועוד דא"כ הו"ל לרשב"ג למיפלג ברישא, (וגם א"צ להזכיר רפוי דכל שלא תקע היינו רפוי), ועוד דלמה באמת לא נגזור, מאחר שיכול לבא לידי חיוב חטאת.

ולכן נראה דהתו' פשיטא להו דאם הי' רפוי, ר"ל שהמטה חיבורה עשוי ברפיון, ושתי מטות הן, יש שעשו' ברפוי, ובהא מיירי לוי בר שמואל, ומטה גללניתא, ורו"ש מיירו במטה שאינה רפויה, וס"ל לרב יהודה דיש לגזור אטו אינה רפויה, ומייתי מדרשב"ג דכיון שמטה זו לא שייך בה תקיעה שרי, ולפ"ז אמנם יש ג' חלוקות, אבל החילוק שבין רו"ש לאינך, הוא בין רפויה לאינה רפויה, ולכן לא הזכירו רק חילוק זה, מיהו באינה רפויה יש חילוק בין תקע ללא תקע, ורו"ש מיירו בהחזיר כל צרכו

נמצינו למידין דעת תו', בדבר של חוליות תלוי לפי הענין, אם הכלי עשוי ברפיון שיוכלו לפרק ולהחזיר, מותר לכתחלה, ואם עשוי בהדוק, דניכר שנעשה יותר לקביעות, אם החזיר כל צרכו היינו תקע, חייב, ואם לא החזיר כ"צ, פטור אבל אסור, ואפי' החזיר ברפיון, ואף לטלטל כלי זה אסור, אם יש לחוש שיתפרק, ומסתברא דלאו בכל כלי חיישינן להכי, [וכ"כ במ"א סי' שי"ג סקי"ב], ובדבר שאינו של פרקים כגון דלת שידה תיבה ומגדל, שאין דרך לעשותה של פרקים, אלא שנתפרקה, בזה לא מהני מה שנשתפשף הציר דיש לחוש שמא יתקע, כיון שהשפשוף הוא קלוקל, ואינו למטרה מסוימת.

טור סי' שי"ג מטה של פרקים אסור להחזירה ולהדקה ואם תקע חייב חטאת ואם היא רפויה מותר לכתחלה כו', ונראה דכוס אין דרך להדקו כ"כ ושרי בכל ענין, לפמשנ"ת דעת תו' מבוארין גם דברי הטור, ונראה מדבריו ז"ל דמטה של טרסיים דקאמרי רו"ש, כעין של טרסיים קאמר, שעשויין פרקים, אבל עכשיו הוא בא לחברן בקביעות, (ע"י אומנות וחיזוק), ולכן חשיב בנין, וה"נ מסתברא דלפרתו' דמיירי בתוקע אין נראה שתוקע מטה של טרסיים ע"מ לפרקה, מיד כעין של טרסיים, ומש"ה כתב בכוס דא"צ רפוי, דמטה שאינה רפויה היינו שנעשית שלא ע"מ לפרקה ולכן אפי' הידוק מעט אסור, אבל הכוס אע"פ שמהודק קצת לא נתבטל להיות

גוף אחד, דעשוי הוא לפרק כמטה של פרקים רפויה, (ואפשר שלמד רבנו ד"ז מהחזרת תריסין דביש ציר באמצע מותר אי לאו גזירה דציר מן הצד, וש"מ בדבר שאין דרך לתקוע כלל שרי אפי' אינו רפוי, מיהו התם דמי לכיסוי כלים, עמ"א סקי"ב ולק' סקכ"ה, ועי' ל' הטור סי' תקי"א) ועי' ס"ק כ"א.

במש"כ בדעת תו' דרפוי ר"ל שהחלקים עצמם רפויין, כן מתבאר גם מדברי הרשב"א והר"ן, דז"ל הר"ן בסוה"ד אבל בתוספות אמרו כו' ומיהו אפי' מפורקין לגמרי כל שהוא רפוי מותר ואפי' להחזיר כרשב"ג, ומבואר מזה דמיירי בפרקים ולכן מותר להחזירן, וכ"מ מדבריו בדברי רשב"ג שכ' דכיון דרפוי אין לחוש שמא יתקע ולא כ' כיון דלא שרינן ל' אלא רפוי, (וכ"מ ממה שצייד דת"ק מודה לרשב"ג, ואם באותה מטה יש היתר, ע"כ דת"ק פליג, אבל במטה אחרת י"ל דמודה), וכ"מ ברשב"א שכ' דר"א ורהב"ח ע"כ ברפוי וכשאינו תוקע, ומה צורך להזכיר אינו תוקע ברפוי, א"ו ה"ק בפרקים רפויין ובלבד שלא יתקעם במסמר או ביתד, וכך מתבאר מדבריו ז"ל מ"ו א' עי"ש שכ' מטה רפויה ומגורה רפויה, [וענין חזרה כל צרכו שהזכיר, ר"ל באינו רפוי, דאף באינו רפוי אם החזיר כ"צ ולא תקע פטור, למ"ד אין בנין בכלים, ואליבא דר' יוחנן כ' להעמיד מתני' דביו"ט התירו אפי' באינו רפוי, כשאינו מחזיר כ"צ, דע"כ התירו איסור דרבנן,

גזירה שמא יתקע בכירה קל"ח ב', ורק בציר התקיעה יהא ע"כ במסמר, וזהו שהביא מדברי הטור בכוס בדבר שאין דרכו לעולם בתקיעה, אף אם הפרקים מהודקים קצת אין זה הידוק שיש לחוש בו לתקיעה ודינו כרפוי, [וריאתי מזה שלא כ' הטור דבלא הסברא שאין דרך להדקו, מותר להחזיר ברפיון, ולמה הצריך הר"ם שיהא הכוס עצמו רפוי, הול"ל כוס של פרקים אסור להדקו רק יחזירנו רפוי, ואין לומר דרפוי דהר"מ נמי ר"ל ברפיון, דכיון שאין דרך להדקו הרבה, א"כ סתם חזרה קרובה לרפוי, אלא ודאי אם שייך להדק הפרקים כעין תקיעה, אסור אף ברפיון, ורק מפני שאין שייך בהם תקיעה אף במהודקין, התיר הטור חזרתן, ואמנם גם נתחדש בדברי הטור דא"צ לדקדק שתהא החזרה ברפיון גמור], וכ"נ בשעה"צ אות ל"ה.

והנה לדעת הטור אף ברייתא דהמחזיר קנה מנורה מיירי בתקע דוקא, וכן ר"ש, וכדמתפרש לדעת תו', ולא מצינו איסור הידוק בדבר שאין לחוש בו לתקיעה, וכבר נתבאר דכונת הטור שבכוס אין ההידוק גמור אף באותן שאין החלקים רפויין, ואין מתבטל מזה השם פרקים אף כשעושין אותו קצת בהידוק, אבל אם היו מהדקין אותו הידוק גמור, יש לחוש גם שמא יתקע בגבורה או אומנות, [ואאמו"ר שליט"א סי"ח סק"ה הק' ע"ד הטור לפי פ"י מרן זללה"ה, ועיי"ש עוד בכ"ז].

דלדידי' אף רפוי יש לאסור והתירו, וכן למאן דאסור רפוי, ע"כ דביו"ט התירו, ולא מצינו היתר מיוחד ברפוי לדידיהו, ולא ניהא לי' למעבד פלוגתא בזה ולכן כ' דלכו"ע שרי ביו"ט גם האיסור דרבנן, ועוד יתבאר בזה בס"ד [עס"ק כ"ג], ועכ"פ מה שהזכיר באינו מחזיר כ"צ ר"ל באינו רפוי, דב"ה שרו ברפוי או באינו רפוי בשאינו מחזיר כ"צ], וכך מתבאר בעבוה"ק וכמש"כ לעיל ס"ק י"ח.

כא ב"י סי' שי"ג ונראה מדבריו שם דהא דאמרי', אם הי' רפוי מותר היינו לומר שהוא עשוי כו' נראה דכונת ב"י להוכיח דרפוי דקאמר היינו שהכרעיים עשויין ברפוי, ולאפוקי מן הפי' שמחזירין ברפיון, וזהו מה שמבואר ברמב"ם שכ' דאם הי' רפוי מותר להחזיר, ולא קאמר דמותר להחזיר ברפוי, וכיון דפירושא דרפוי שבגמ' היינו שאפי' מכניס כל צרכו ישאר רפוי, אין לחדש בדבר שיכול להדקו ג"כ שרי אם מכניסו ברפיון, דודאי בזה קרוב טפי לאסור, ולא אשכחן דפליג רשב"ג את"ק בזה, [ועי' או"ז סי' ע"ח בדין הבונה].

ונראה דדעת הב"י כמש"כ סק"כ בדעת הטור דמטה שפרקיה נכנסין בהידוק יש לחוש בה שמא יתקע מטה זו בעצמה, דאם הי' דעתו לפרק תמיד לא הי' עושה הפרקים מהודקים, וגם משמע דלאו דוקא ביתד או מסמר חשיבא תקיעה בכרעי המטה, אלא אם מהודק הרבה שע"י גבורה ואומנות תוקען בחוזק זהו גמ"מ, [וכ"נ דמתפרש לכו"ע

בריי"ן ניי"ב ח"ד כ' דמטה של פרקים שרי רק ברפוי, משום דבנין מן הצד אסור, ובכוס לא התנה שיהא רפוי, ומשמע דאף כשאין לחוש שמא יתקע יש לאסור דדמי לבנין, וע"כ דטעמא דשרי בכוס משום דדרכו ברפוי ואין בו אופן דחשיב כבנין.

כב מ"ה ב' הא ר' אבא ור"א איקלעו כו' על גלימי' דר"א ולא טילטלה כו' תלמידי' דר"י כו' עפ"ד הרמב"ן במלחמות ק"ב ב' דטעמא דאסור למסקנא הוא משום דס"ל יש בנין בכלים, יתכן לומר (ע"ד חידוד) דלהכי מייתי' דר' אבא הוה בהדי', לומר דרק ר' אסי לא טלטלה, אבל ר' אבא דשרי להחזיר כ"ש דשרי לטלטל, ומש"ה לא קאמר דניערה לפי שר' אבא טלטלה, (עי' תוספתא דביצה שר"ע זקף את המנורה בפני ר"ג).

מ"ז א' א"ה מ"ט דרשב"ל דשרי, פשיטא לגמ' דאין לחלק ולומר דמנורה כבידה יותר יש לחוש שתפול.

שם כעין חוליות דאית בה חידקי, בפשוטו נראה דהא דתניא מ"ז א' המחזיר קנה מנורה היינו מנורה של חוליות, וכ"מ במ"ר ר"פ עקב דבעי התם מהו לטלטל מנורה של חוליות, ופשיט לה מהמחזיר קנה מנורה חייב, עיי"ש, ולפ"ז נראה דהחוליות היינו שגוף המנורה אחד, ובולטים מצדיה כעין קוצים ותוקעים הקנים החלולים באותן הבליטות, ועפרש"י מ"ז א', ודאתאן עלה

אפשר לפרש חידקי מלשון קוצים כדמפרש עירובין ק"א א' החדקים בפרצה, (ושם בגמ' חידקאה), שיש בליטות במנורה, דהשתא מיחזי ממש כשל חוליות, ויש בה קנים מחוברים חיבור גמור, ולכן אין לחוש שיפלו ויחזיר, אבל כיון שרואים בה הבליטות המיועדות לחוליות מחזי ככולה של חוליות, דאין יודעים שאותן התקועים בה הם קבועים ולא מתפרקים, ולפ"ז ניחא דהגזירה קרובה מאד, ושייך לגזור גם בדברבנן כה"ג, וניחא בזה דלא לחנם עבדי לה בחדקי, אלא כדי לתקוע בה קנים נוספים אם ירצו, ולפ"ז נמי ניחא זקיפת המנורה וכמשי"ת להלן, ולפ"ז מיושב טפי סתמות הענין דלכאור' קשה מה שאמרו מנרתא וסמכו שהיא מובן דהכונה בחידקי והנדון אי גזרי, וכן הורה רבי במנורה סתמא וכן אביי אמר בשל חוליות, אבל למש"כ מתפרש במנורה של חוליות אלא שהקנים הקיימים אינם מתפרקים, ובזה אפשר להבין גם סתמא, כיון דהמנורה היא באמת עשויה לחוליות, ודאי דראוי לגזור בזה, ברם הראשונים ז"ל לא פי' כן, וכנראה הי' ידוע להם ענין החוליות, מיהו למש"פ תו' דיש חוליות שאינם נשמטים אבל נופלים, ע"כ לפרש כמש"כ.

שם הלכך חוליות בין גדולה כו' פרש"י דאין דרך לעשות קטנה של חוליות, והטעם בזה משום דלכך עושין אותה של חוליות כדי שתוכל לינטל בקל מפני כובדה, אבל קטנה א"צ לעשותה

לפרש דחידקי במסמרים מלשון קוצים], ולפ"ז מובן טפי ענין הגזירה ואפשר לפרש לפ"ז דבאית בה חדקי ג"כ יש לחוש שיתפרקו ע"י נפילה, ויתפרש טעמי' דר"ל דבמנורה גדולה יש לחוש טפי שמגודל החבטה יתפרקו החוליות מהחידקי, משא"כ במנורה קטנה, ולפ"ז אין הגזירה אטו חוליות, אלא הנדון אם לחוש בהנהו גופייהו, וניחא בזה דלא הוי כ"כ גזירה רחוקה אם נימא דעיקר החזרה אינה אסורה מדאורייתא.

כג] ביצה כ"ב א' מאי קא עביד אר"ח כו' מבואר דבס"ד פירשו זקיפה כפשוטה, שהמנורה נפלה והוא מגביהה, אלא דלמאי דמוקמינן לה בשל חוליות פרש"י דכשנפלה נפרדו חוליותיה, ויש לעי' למה הוצרך התנא להזכיר ענין הנפילה והזקיפה, הול"ל אין מחזירין את החוליות של המנורה ביו"ט, ועוד דבגמ' אמרי' דמיחזי כבונה, ואם נתפרקו החוליות, לב"ש בנין מעליא הוא, וגם ודאי משמע מזה שאף הזקיפה אסורה לב"ש, ובתוספתא קתני ר"י אומר משום ר"ג מטלטלין את המנורה ביו"ט אבל אין זוקפין אותה, ומשמע קצת דהזקיפה אינה הרכבת הפרקים, ושם קתני שנפלה מנורה בלילי יו"ט ועמד ר"ע וזקפה, וגם מזה משמע דבכל נפילה יש איסור זקיפה, וכיון דלא שמעינן לב"ה שריותא בהרכבה ממש, אין ללמוד ממתי' דכי היכי דשרו זקיפה ה"ה הרכבה, ומהא דקתני בתוספתא דרי"א דר"ג שרי לטלטל, מבואר דמיירי במנורה שאפשר

חוליות, וק"ק שסתמו בגמ' כאילו הענין פשוט שאין דרך לעשות חוליות אלא בגדולה הניטלת בשתי ידיים, (עי' רמב"ם), ולו"ד ז"ל אפשר לפרש דמנורה של חוליות דרך לטלטלה בשתי ידיים, דזה מוכיח להדיא שהוא מטלטל מנורה של חוליות, אבל כשהוא מטלטל בידו אחת ניכר שאינה של חוליות, דשל חוליות אף קטנה דרך לטלטלה בשתי ידיים, ור' יוחנן סבר דמשום חידקי לחוד גזרי', מיהו לא גזרו על אופן הטלטול אלא על המנורה, דכך ראוי לגזור איסור טלטול, על החפצא, (וגם במנורה של חוליות קטנה ביותר, פעמים שנוטלין אותה ביד אחת), וכנראה מכח קו' זו מיאנו הראשונים ז"ל לפרש כן.

(ולפ"ז) ה' אפשר ליישב לשון הרמב"ם פכ"ו ה"א היו בה חדקים והיא נראית כבעלת חוליות אם היתה גדולה הניטלת בשתי ידיים אסור לטלטלה מפני כובדה היתה קטנה מזו מותר לטלטלה, דמפני כובדה ניטלת בשתי ידיים קאי, דניטלת בשתי ידיים לא מפני החוליות אלא מפני כובדה, דמפני כובדה היא נראית בעלת חוליות, אבל אין זה נראה אמת, ובדפו"ח כתבו שברוב כת"י ליתא לתיבות מפני כובדה). – בעיקר הא דפסק הרמב"ם כר"ל יעוי' בבעה"מ ק"ב ב', ולפ"ד ניחא.

וכעת ראיתי במאירי שפי' דאית בה חידקי, שהחוליות מחוברין במסמרות, ומתנוענעים כעין של חוליות, אלא שאין לחוש שמא יתפרקו, [ואפשר

לאסרה בטלטול, והיינו שמא יתפרקו החוליות, ויש לדקדק מזה דמיירי במנורה שאפשר שתתפרק, וכן בסתמות הגמ' דקאמר מנורה של חוליות דוחק לאוקומי בחוליות שנופלין ואין נשמטין, ועי' להלן.

ולכא' יש לקיים פי' המשנה למסקנא כמו לס"ד, דהנדרון בהעמדת המנורה, (כמשמע מזקפי' לשרגא דבסמוך) והא דמיחזי כבונה היינו מפני שהחוליות נשמטין קצת ע"י הנפילה, וכשמעמיד המנורה שנפלה, מתיישבין החוליות על מקומן, (וכההיא דאין מעצבין את הקטן בשבת), וביותר מיושב כן אם נימא דחוליות היינו קנים התחובין במנורה, כההיא דמחזיר קנה מנורה וכמש"כ לעיל ס"ק כ"ב, עיי"ש, דקרוב לראותו כמחזיר הקנים, וזהו מה שהתירו ב"ה אבל הרכבת החוליות אסורה אף ביו"ט, וכ"נ דעת הרמב"ן שבת ק"ב ב' שכו' דאף למ"ד יש בנין בכלים י"ל דלא מיחזי להו זקיפתה בלחוד כבנין שלא נתפרקה כלל, שו"ר דגם הרשב"א שם הזכיר כן ומתפרש דלפי' ההוא נפרש כן, (וכן ברז"ה ור"ן דלהלן).

והא דפריך מאי קעביד, אע"פ שיש כאן חידוש דהא בשבת אפי' טלטול אסור, היינו משום דע"כ קתני ענין מיוחד בזקיפה טפי מבטלטול, וע"ז קבעי מאי קעביד, ואם נימא דלר"ג אף הטלטול אסור, היינו משום דע"כ קתני אין זוקפין לרביתא דב"ה, [ויש לדחות],

מיהו בפשוטו משמע בתלמודן דדוקא זקיפה דמיחזי כבונה אסור ר"ג וכו"י דתוספתא, ויש ללמוד מזה דלכו"ע לא אסרו טלטול במנורה ביו"ט, (אף לר"י ור"ל שבת מ"ה ב' דלדעת הרמב"ן טעמייהו משום דיש בנין בכלים), ואפשר דמשום צורך יו"ט התירו, א"נ דוקא בשבת שהמנורה בלא"ה מוקצה מעיקר תשמישה, ולר"י כשהדליקו בה מוקצה גמור, ולכו"ע מותרת רק לצורך גומ"ק, בזה נסתייעו בטעמא דשמא יחזיר למיתב לה דין מוקצה, ואפשר שזה מפני שהאדם נזהר שלא להשתמש בה לשאר צרכים, שמא תפול ולא יוכל להחזיר, ולכן אין לה המעלה של כלי, דטעמא דלא הוי מוקצה מפני שדעתו על כליו להשתמש בהם לכל צרכיו, אבל מנורה כיון שיכולה להתפרק, דמיא למסר הגדול קכ"ג ב', א"נ רבנן החמירו בה כיון דבלא"ה אין זה עיקר תשמישה, אבל ביו"ט לא גזרו בה, ולפ"ז מיושב מה ששנו בדרי"ל וכן בדרי"י ובדרי"ב שבת מ"ה ב' מ"ו א' מנורה של חוליות בנדון של מוקצה עיי"ש, לומר שאיסור הטלטול שייך לדיני מוקצה, [והא דקאמר שם מ"ו א' מ"ס גזרינן, למש"כ דיש לחוש בדחידקי עצמה שמא יחזיר, ניחא בפשיטות, ולאידך פירושי ג"כ יש ליישב], והא דקאמר שם בדחוליות מ"ט דר"ל, היינו בזה שחילק בין גדולה לקטנה, אבל שפיר י"ל דלא ס"ל כלל למיגזר.

לדעת הרי"ף דבשבת שריא בטלטול, דלא נתחדש במתני' שריותא טפי ביו"ט, אלא משום דביו"ט מצוי הנדון של זקיפה לצורך, והיינו דמיתנין שהיו מחמירין בזה ביו"ט, אבל בשבת הדבר מזדמן רק לצורך גומ"ק, וגם תליא בדר"י ור"ש אם הדליקו בה, והיינו דמדמינן יו"ט לשבת במטה גללניתא מ"ז ב' ולא שרינן אלא ברפוי בין ביו"ט בין בשבת, ולרו"ש וכן לר"י ור"ל דסברי יש בנין בכלים, י"ל דלא מיחזי להו זקיפתה כבנין כלל וכמ"ש הרמב"ן, ועוד דע"כ חזינן דב"ה שרו משום שמחת יו"ט, החזרת תריסין שקרובה לבא לידי חיוב, וה"נ שרו לזקפה אע"ג דמיחזי כבונה, וכ"נ ממה שסתם הרי"ף מתני' ולא הביא סוגית הגמ', וכ"נ דעת הרמב"ן, [מיהו עי' ברמב"ן ס"פ כירה], שו"ר דגם הרשב"א ק"ב ב' כ' כהרמב"ן, וא"כ אין להוכיח מזה, אלא דלאותו פירוש יתפרש זקיפה בלבד.

והרשב"א בעבוה"ק ש"ג ס"ג כ' לשון זה זוקפין את המנורה ביו"ט להדליק בה את הנר, ואפי' היא של חוליות לפי שאין בנין וסתירה בכלים, ולפיכך אפי' חוליותי' רפויין ואינן רפויין מותר לזקפה ביו"ט, אע"פ שכיו"ב אסור אפי' לטלטלה בשבת, וכ"ש ברפויה גמורה שהיא אף בשבת זוקפין אותה, ויראה לי שלא אמרו אלא במנורה שאין עשוי' לתקוע חוליותי' אבל עשוי' לתקוע חוליותי' אסור לזקפה, עכ"ל, ולא נתבאר בהדיא דהאי

ולכא' אף לפרתו' דמיירי בחוליות שאינן מתפרקין, לא מסתבר דעדיפי מחידקי, דגזרינן בהו שבת מ"ו א' אטו של חוליות, (עי' לעיל ס"ק כ"ב בשם המאירי), וע"כ לקיים הדברים דביו"ט לא גזרו איסור טלטול במנורה, אלא דלדעת תו' י"ל דרק הגזירה לגזירה התיירו, וכן צ"ל למה שהזכירו תו' שבת מ"ו א' לאוקומי מתני' ברפוי, ואכתי קשה ליתסר אטו של חוליות שאינו רפוי, ודוחק לומר דברפוי ניכר הרפיון ולא אתו למיטעי משא"כ דחידקי, ואין ללמוד ממטה של טרסיים דלא אשכחן בה איסור טלטול כלל, ולא כל מילי גזרינן וכמ"ש המג"א סי' שי"ג סק", א"ו ביו"ט התיירו טלטול מנורה שאינה של חוליות, ולפי מה שצדדנו דרק על מנורה גזרו משום דבלא"ה מוקצה היא בשבת, ניחא טפי סתמות הענין שלא הוצרכו לפרש היתר טלטול ביו"ט, וכן לא ביארו לחלק בין מטה למנורה, דמטה שריא בשבת כמו ביו"ט.

ובאמת כבר כתבו כן הרז"ה ק"ב ב' והר"ן ר"פ כירה אילבא דר' יוחנן דב"ה שרי דחידקי בטלטול ביו"ט, משום צורך ביו"ט, אלא דאילבא דר"י ל"ק ממה שסתמו בגמ', אבל לדידן אם איתא דדיני' דר"י קיים א"כ הו"ל לפרושי היתר דיו"ט, אלא דמהא דאיירי בזקיפה מתבאר דהטלטול מותר, וכדאר"י בתוספתא וכמשנ"ת.

ולהאמור לא למדנו היתר להחזיר מנורה של חוליות ביו"ט, אף

דברפוי הכל מותר דליכא למיחש, [ועמ"מ ה' יו"ט פ"ד הי"ג שכ' בדעת הרמב"ם כתירון הרמב"ן ועי' לעיל סק"ט כ'], ותירץ דהחידוש אף באינן רפויין לגמרי, וצ"ב דא"כ אכתי פליגי ב"ש וב"ה אף בציר באמצע בלא טעמא דגזירה דלב"ה שרי להחזירו כ"צ אף באינו רפוי ממש, ולב"ש אם מחזיר כ"צ אפשר דחייב, ואפשר דבציר באמצע כיון שא"א לפתחו בלא הוצאת הציר, אף לב"ש לא מחייב במכניס כ"צ כיון שבנינו מחייב סתירתו, וגרע מקנה של סיידין, שחפץ בסתירתו אבל יכול להשתמש בו רק למעלה, משא"כ הכא דשימוש התיבה מחייב לפתחו, אלא דכיון דבציר מן הצד כה"ג חייב, גזרי ב"ש, והיינו טעמייהו דב"ש אטו מן הצד, וב"ה שרו דלדידהו מן הצד כה"ג אכתי פטור, ואפשר דרפויה ואינה רפויה לאו היינו מהודק בלא תקע, אלא זוהי דרגא נוספת, דאף לב"ש לא מחייב בה, ואפי' בציר מן הצד, ובירו' משני (למ"ד יש בנין) דבתריסין התירו כשאינו מחזיר כ"צ, ור"ל אף בגונא שאם הי' מחזיר כ"צ חייב, ובעבוה"ק גבי תריסין כ' דאפי' מחזיר כ"צ שרי, והיינו למ"ד אין בנין בכלים ולפ"ז באמת איכא פלוגתא גם בציר באמצע בין ב"ש וב"ה, ותירון ראשון עיקר וכמש"כ לק' סקכ"ה.

ולא נתבאר בדברי הרשב"א אם ד"ז הוא היתר מיוחד במנורה משום צורך יו"ט, או דביו"ט התירו בנין בכלים כשאין לחוש שמא יתקע, וג"ז משום

זקיפה היינו חיבור החוליות, שהרי התחיל דבריו בזקיפת מנורה סתם, ובהמשך הדברים הזכיר רק לשון זקיפה, אבל משיטפת הדברים משמע שבא להתיר חיבור החוליות ומתפרש כמ"ש רש"י דכיון שנפלה נפרדו חוליותי', וכ"נ ממה שלא הזכיר בחדושו שבת מ"ו א' אפשרות לפרש שהזקיפה היינו העמדת המנורה בלבד, (ופי' תו' אינו במשמעות הלשון שבעבוה"ק), ונראה דמשמע לי' ז"ל ממה שלא הזכירו בגמ' דמיירי ברפוי דוקא, דאף למאן דשרי רפוי נתחדש כאן היתר כמו אליבא דר' יוחנן, דע"כ נתחדש לדידי' בדב"ה מה שאסור בשבת וכמשנ"ת בחידושו שם [עי' לעיל סק"כ], ומה שאסר במקום שעשו' ליתקע, זה נלמד מסוגיא דתריסין שהוצרכנו בה להיתר משום תחילתן, ולא גזרינן אטו מן הצד, ועוד דגם התם לא התירו בציר מן מצד גזירה שמא יתקע, וה"נ גבי מנורה כשיש לחוש בה גופא שמא יתקע הו"ל כציר מן הצד דלא התירו. - בדברי הרשב"א בחידושי ביצה י' א' יש מקום עיון שהק' מה הוצרכנו להתירו סופן משום תחלתן הא אף בשבת שרי ברפוי ולכאו' מאי קו' הא בציר באמצע איכא למיגזר אטו ציר מן הצד, ונראה דפשיטא לי' מההיא דרשב"ג דברפוי אף ציר מן הצד מותר, ובאמת זוהי קו' הרמב"ן במלחמות ר"פ הבונה, אלא שהרמב"ן דבדלת החשש שמא יתקע קרוב ביותר, משא"כ במלכנות ואינך, אבל הרשב"א ס"ל

בכל חיבור פרקים ביו"ט, וצ"ע שסתם כותי בשו"ע סי' תקי"ט ס"ב.

ובדברי הרמב"ם כבר תמה אאמו"ר שליט"א סי"ח סק"ו דאם ביו"ט שרי אף במהודק א"כ מאי פריך ההוא מרבנן לרבא שבת מ"ז ב' הא בי ר"ח ביו"ט מהדרו לה ועיי"ש מש"כ ליישב, ויעוי' בבהגר"א שם שכ' דמשום שמחת יו"ט התירו כל חיבור פרקים, ורק בתריסין הוצרכו להיתר מיוחד, כיון שאין בחזרה שמחת יו"ט ולכך לא התירו בציר מן הצד, וזה כפי' הרי"ף ולא כפרש"י, ואפשר דהרמב"ם דייק לה מדקאמר י"א ב' מ"ד טעמייהו דב"ה משם דאין בנין בכלים כו' ואפי' דבתים קמ"ל כו', ומשמע דכשהנדון מצד יש בנין לחוד מותר אף בדבתים, רק הכא משום גזירה שמא יתקע אסרי' וכ"נ מדשרינן בגמ' ציר באמצע לכו"ע, ועי' בזה], מיהו פי' הרמב"ן במלחמות ציר באמצע לעולם רפוי, ולפי' הרשב"א דמיירי גם באינו רפוי, איכא ראי', אם לא נחלק דציר באמצע עדיף, עי' לק' ס"ק כ"ה.

כד שיטת הרי"ף והרמב"ן במלחמות דרו"ש ור"י ור"ל ס"ל יש בנין בכלים, והדברים מסתייעין מסוגיא דביצה י' א' דר"י אמר מוחלפת השיטה ותלמודא דחי לי' משום דאין בנין בכלים, וכמ"ש שם הרמב"ן במלחמות, וכן מתיישב לפ"ז ההיא דרו"ש עירובין ל"ד ב' דפשיטא להו דבמגדל של עץ אסור, ונתקשו בזה תו' שם, דבאת רו"ש

צורך יו"ט, אלא דלפ"ז לא חילקו בדבר, ובלשון הרשב"א שבת מ"ו א' אליבא דר' יוחנן הזכיר דמשום שמחת יו"ט התירו ולדידי' נראה שזהו היתר מיוחד במנורה ולפ"ז אף לדידן לא שמעינן אלא במנורה משום צורך שבה וגם הדבר בהוה, אבל לא בכל הרכבת פרקים, אפי' אם אירע שיש בזה צורך, ולפ"ז הא דפריך ההוא מרבנן שבת מ"ז ב' היינו אף אם אין לחוש שמא יתקע במטה גללניתא, דאף ביו"ט לא התירו אלא מנורה, ובאמת לא מסתבר שיתקע במטה גללניתא, מיהו מצינן למימר דמ"מ יש לאסור אטו מטה אחרינתא, כמו אטו ציר מן הצד, ועי' לעיל מש"כ בדברי הרשב"א ביצה י' א' ועבהגר"א סי' תקי"ט ס"ב ועמש"כ להלן בדברי הרמב"ם, וכעת נראה דהרשב"א דמפרש תריסין באינו רפוי למד מתריסין להתיר בנין ביו"ט דדוקא משום גזירה אטו מן הצד אסור, ולכן התיר בדליכא למיגזר, מיהו למש"כ לק' ס"ק כ"ה דציר באמצע א"כ אין ראי', - עיקר הדבר דביו"ט הקילו, מוכח מהא דשרו טלטול המנורה אע"ג דבשבת אסור, אלא דלהרי"ף אתיא כמאן דשרי אף בשבת, והרשב"א לא ניחא לי' בזה כמ"ש בחידשיו (ובעבוה"ק).

ולהאמור לדעת הרי"ף והרמב"ן אין היתר בחיבור פרקים ביו"ט טפי מבשבת, וכן לדעת תו' והרא"ש וכן לדעת הרז"ה והר"ן, ואף לדעת הרשב"א אפשר דרק במנורה התירו, ולפ"ז הרמב"ם יחידאה הוא בזה שפסק להתיר

לשיטתם דיש בנין בכלים, (ויתכן נמי דאביי דמוקים מ"ו א' במנורה של חוליות סבר כותיהו, ומש"ה מוקים קכ"ב ב' לברייטא כמ"ד יש בנין בכלים, וצ"ע בביצה י"א ב', ועי' ק"ב ב' דאביי מוקי בפטפוטי כירה), ולדעת הרמב"ן גם ההיא דרו"ש ק"ב ב' לשיטתם, וכ"כ שם רה"ג ור"ח אליבא דרב, ולפ"ז ניחא הגזירה במנורה של חוליות, ופלוגתת הבריות מ"ז א' מבוארת, ויעוי' ברשב"א מ"ו א' שכ' דלא מסתבר לדחות סוגיא דמנורה של חוליות שסיימוה בגמ' כמסקנא, וגם אמרו הלכך דחוליות כו', וכבר כתבנו לעיל ס"ק י"ז דכיון שע"כ סוגיא דמטה של טרסיים נשנית כאן כהשלמה לסוגיא דמנורה, ל"ק לומר שבזה נדחית ההיא סוגיא, והרמב"ם והרשב"א מסכימין למהלך זה, אלא דס"ל דגזרו אטו חזרה דרבנן, (מיהו בדעת הרשב"א צע"ע), ובמ"ר ר"פ עקב מבואר דאסור לטלטל מפני שהמחזיר קנה מנורה חייב, [ובדין חותמות דמחלק שמואל ביצה ל"א ב' בין כלים לקרקע עמש"כ לק' ס סק"ו].

ברם צריך יישוב למה סתמו בגמ' ולא פירשו דמ"ס יש בנין בכלים ומ"ס אין בנין בכלים, ואפשר דהא דמדכרינן בעלמא יש בנין ואין בנין, המקור הוא בשמעתין, דכיון דאשכחן פלוגתא דתנאי אם יש חיוב בחיבור פרקים של כלים, דיינינן בעלמא אם קסבר יש בנין כברייטא דקנה של מנורה, או אין בנין כברייטא דרשב"ג, וכיון שכן אין נוסף

ביאור אם נימא דמ"ס יש בנין בכלים ומ"ס אין בנין, שהרי אין מושג ידוע בזה, ורק הכא נלמד ענין זה, ובפרט אם נימא דחיובא דתקע הוא משום בונה, א"כ לא שייך להזכיר דקסבר אין בנין בכלים, אבל בעלמא שפיר תפסו לשון זה, על הפלוגתא הידועה, בבנין פרקים של כלים, והא דתלינן פלוגתא דב"ש וב"ה בבנין בכלים זה נתחדש לבתר האי סוגיא וכדחזינן ביצה י' א' אליבא דר"י (ועי' לעיל ס"ק י"ח דלשון אינהו דאמור מוכיח דברייטא דמנורה לא מציא למיסבר כרשב"ג, ואם מפרשינן הקו' מקנה מנורה ולא מקנה של סיידין, ע"כ יש כאן מחלוקת נוספת, והיינו ביש בנין בכלים).

ודעת כל הראשונים מסכמת דלמ"ד אין בנין בכלים לא יתכן לחייב במטה של טרסיים ושאר כלים של פרקים, מדין בונה, אע"פ שהבנין חשוב, אא"כ תקע דמעטה אינה של פרקים, וכן בחלקים שצריכין אומנות להחזיר דגם הם אינם של פרקים, אע"פ שבנויים מחלקים, ולמ"ד יש בנין בכלים כו"ע מודו דבלא תקע נמי חייב אם החזיר כ"צ באינו רפוי, - (הרמב"ן בחי' ס"פ כירה כתב לפרש דלרו"ש חייב במטה, אף בלא תקע נמי ואף דאין בנין בכלים, משום דגמ"מ בלא תקיעה, והו"ל מב"פ, ובמלבנות המטה מודו דכיון שאינן עשויין לפרק, אין גמ"מ אלא בתקיעה, ור"א ורהב"ח משוו להו אהדדי, ולפ"ז רו"ש מודו שפיר לדרשב"ג דבדאיכא תלתא דרגי, שרי

בהם לדידן, אבל לדעת הרמב"ן או לדעת תו' אין מקום להזכירם, [ולכאור' לפ"ז ראוי לומר דתקע חיובו משום מב"פ, דכיון דהחסרון מפני שאינו בנין בגוף הכלי גם ע"י תקיעה אינו אלא תוספת לכלי, מיהו אין זה מוכרע], מיהו גבי מנורה שהזכירו בגמ' בנין בכלים אתיא סתמא כרשב"ג דגם חיבור פרקי מנורה חשיב בנין בכלים, (כ"נ בביאור כונתו שליט"א אע"פ שאינו מבואר בהדיא), ועוד משמע מדברי אאמו"ר שליט"א דדוקא בהידוק הרגיל במטה ומנורה ס"ל דחשיב בונה, דס"ל דדינן כתקע, אבל לא בכל חיבור, עיי"ש מש"כ בענין חרוצין שבמג"א.

כה ביצה י"א ב' לא נחלקו אלא להחזיר כו' לכאור' פי' דב"ש סברי גזרינן באמצע אטו מן הצד בחנויות, כמו בבתיים, אבל לכו"ע אין בנין בכלים, ואפי' מן הצד נוטלין. והעיקר נראה דמודה רשב"א דלב"ש יש בנין בכלים, [מדס"ל אין זוקפין את המנורה וס"ל דמ"מ התירו לסלקן, דבציר מן הצד, סתמא דמילתא פותח ואינו עוקר את הציר, בפרט כשאינו יכול להחזיר אין לחוש שיסלקו, א"נ לא ס"ל לב"ש להתיר סופן משום תחלתן, ועי' לעיל ט' ב' כה"ג.

שם אין להם ציר כל עיקר ד"ה מותר, פי' דהיינו כיסוי בור ודות דשרינן שבת קכ"ו ב' ביש להם בית אחיזה [ובשו"ע סי' ש"ח ס"י] ובכלים לכו"ע לא בעינן בית אחיזה [אפי' למ"ד יש בנין

רפוי, ור"א ורהב"ח מוקמי לברייתא דמנורה בתקע, וצ"ע דלפ"ז פשטות הברייתות כרו"ש, ואף ברייתא דמנורה מצי למיסבר כרשב"ג, דקנה של סיידין אינו רפוי, ובהא דאמר גבי מטה גללניתא אנא דרשב"ג ס"ל, אכתי קשה דמטה גללניתא גרע מההיא דרשב"ג, דהא לרו"ש לא דמי, והול"ל אנא כר"א ורהב"ח וכרשב"ג ס"ל, וגם פשטות הסוגיא קשה לפרש דהמיתבי קאי למאי דידעינן דפליגי ארו"ש בחיוב חטאת, ובפשטו מייתי מהברייתא דאתיא כרו"ש, וגם הו"ל לפרשוי דלדידהו מיירי בתקע הקנה של מנורה, [אבל לפרתו' ל"ק דרו"ש נמי מיירו בתקע], וצ"ע).

ברם בספר אאמו"ר שליט"א סי"ח סק"ה משמע דלא ניחא לי' לאוקומי דרו"ש כמ"ד יש בנין בכלים, מדסתים תלמודא בשמעתין, גם לית לן לאוקמינהו כב"ש, [מיהו אם נוקים שמעתתא דריש הבונה ככו"ע ל"ק כ"כ וכמש"כ, אלא שהרמב"ן דחה כל הסוגיות וזה באמת סתים טובא], ונראה שרוצה לחלק בין בנין גוף הכלי לבנין דלת ע"ג הכלי או חיבור נוסף לכלי, והיינו דפלוגתא דב"ש וב"ה בחיבור נוסף לכלי כדלת וכיו"ב, ורו"ש וברייתא דקנה מנורה מיירי בעשיית גוף הכלי, וס"ל דבזה יש בנין, אף לב"ה דאין בנין בכלים, ובזה ניחא סתמות הגמ', (והוזכר קצת עד"ז ברמב"ן, ובחידושים ע"ש ר"ן ז"ל) וזהו שהזכיר אאמו"ר שליט"א בכמה דוכתי דברי רו"ש להלכה לדון

כשל פרקים, שאפשר לעקור הציר כולו, וזה תלוי בבנין בכלים.

ונדון החזרת דלת שידה תיבה ומגדל ולול ש"ת שבת קכ"ב ב', היינו בציר מן הצד, דזהו ענין דלת שתסוב על צירה, והוא רוצה לעקור הציר מחיבורו, [ומיירי באופן שאינו תקוע, דלא עסקינן בשובר], והיינו נמי דתנן ערובין ק"ב ב' מחזירין ציר כו' ובבביתא בגמ' שם עיי"ש, דכל הנדון בציר שהדלת תלויה בו, ובחנניות כה"ג אין מצוי צורך יו"ט, אא"כ אבד המפתח, או שנוח לו יותר לפתוח כך, אבל תריסין אינם דלתות אלא כיסויין, א"א לפתחן אא"כ מסלקן לגמרי, דהציר שבאמצע אינו עשוי ליסוב, אלא להעמיד הכיסוי שלא יפול, ואין לחוש בו שמא יתקע, דאם תוקע היינו שמבטל פתח זה, ורוצה לפתוח במקו"א, משא"כ בציר מן הצד דסתם צירין תקועים הן.

ולמאי דקיי"ל דב"ש וב"ה פליגי ביש בנין בכלים, א"כ לא התירו ב"ה טפי מב"ש משום שמחת יו"ט, אלא דלב"ש הגזירה קרובה יותר, דבגונא דמחזירין הציר באמצע, חייב בציר מן הצד, משא"כ לב"ה דלא מיחייב עד שיתקע, אבל למאן דס"ל יש בנין בכלים לכו"ע, ע"כ דב"ה הקילו משום צורך יו"ט, והיינו סוגיא דלעיל י' א' דדחינן לדר' יוחנן מה"ט.

והא דאמר בירו' דהמלחים את התריסין חייב משום בונה, נראה דמן הצד

בכלים, מדדנו במחברי בארעא עיי"ש, ודינם בקרקע לענין בונה כדאמר קכ"ב ב', והא דלית בהו משום בונה היינו מפני ששימושן מוכיח עליהן שהם עראי, ועי' סי' שי"ג בכ"ז.

שם כי פליגי ביש להם ציר באמצע מ"ס גזרינן כו', פי' לתנא דמתני' גזרינן אליבא דב"ש גם בסילוקן אטו סילוק ציר מן הצד, דחיובו משום סותר, ולב"ה היק מקום לגזור רק בחזרתן אטו מן הצד שמא יתקע, ומה"ט אסרו בדבתיים, ומ"מ התירו בדחנניות, אבל ליטול אף בדבית מותר, דאין סתירה בכלים אפי' בציר מן הצד.

והנה מבואר בשמעתין דציר באמצע אין בו משום בונה וסותר אף למ"ד יש בנין בכלים, ואפשר דציר באמצע לא גרע מאין להן ציר, דהא שרינן באין להן ציר אע"פ שהדלת נקבעת יפה במושב המוכן לה בדפנות התיבה, וכמו כיסוי בור ודות, ואין הטעם מפני שחיבור זה אין בו משום בונה, אלא מפני שהוא חיבור עראי, ומוכיח על עצמו שאינו לבנין, וכיון שכן לא גרע עי"ז שבולט גם יתד שנכנס בתוך נקב הדופן, דסו"ס אין לפנינו אלא שימוש של דלת, והיתד הבולט הוא כלשון המנעול שנכנס במזוזה, [שו"ר דמ"א סי' שי"ג סקי"ב ובט"ז שם עיי"ש], אבל ציר מן הצד ענינו ציר שהדלת סובבת עליו, ואין בחיבור היתר של דלת כלל, שהרי השימוש בדלת אינו מחייב עקירת הציר מחיבורו, אלא דפעמים שעושין החיבור

דליכא למיגזר אטו ציר מן הצד, דלמ"ד יש בנין יש לחייב בכלים כמו בקרקע, ומ"מ כתבו דברפוי מותר, ובאמת הדבר מבואר בגמ' אלא דלמש"כ דמי ממש לכיסוי בור ודות, אבל הראשונים ז"ל כתבו ההיתר מפני שהוא רפוי.

כו] עירובין ק"ב ב' מתני' מחזירין ציר התחתון כו' בברייתא בגמ' לא קתני ציר התחתון, ונראה מזה דדוקא עליון אסור, שהדלת נכפפת, ואינה עשויה להתקיים, משא"כ בתחתון שאין כובד הדלת נסמך עליו, והרי היא מתקיימת ע"י העליון, ונפ"מ בדלת שע"ג התיבה שכובד הדלת נסמך על התיבה ולא על הצירים, דבזה יש לכולם דין תחתון, להחזיר האחד כ"ז שהשני מחובר.

ולפרתו אתיא מתני' כמ"ד אין בנין בכלים, ולכאור' נראה דאם תקע אף בתחתון חייב, [וכ"מ ברש"י וצ"ע בתו' הרא"ש], וכן בבור ודות חייב אף בחזקת התחתון, ומ"מ לא חששו שמא יתקע בתחתון, כיון שאינו עושה מעשה גמור ולפ"ז ניחא הא דמשמע דבמקדש שרי לדחוק העליון, עי' רא"ש, מיהו י"ל דכיון שלא נשמט לגמרי אינו בהול לתקוע, [ולפרש"י יש חילוק בין כלי לקרקע אף למ"ד יש בנין בכלים, ועי' לק' ס סק"ו דאשכחן חילוק זה בחותמות שבקרקע ושבכלים אף למ"ד יש בנין בכלים, וצ"ע בזה], ועי' לק' ס"ק כ"ט.

ונראה דהכא מיירי בצירים קבועים שפירשו דהכי משמע מסתמות

קאמר, וכ"ה לשון המלחים שתוקען בקביעות, ואפשר דהאי דקאמר התם בשאין שם פתח כו', שינויא הוא דהא מיירי בשאין שם פתח ובכה"ג שאין שם פתח לא חשיב בונה, כיון שע"כ הוא צריך לסלקו, ולא דמי למטה ומנורה שיכול להניחם כך בקביעות, א"נ המלחים היינו תקע ואפי' באמצע, שהוא כמסיח דעתו מלפתוח מכאן, ומש"ה לא חששו שיחזיר באופן המחייב.

ויעזי' במלחמות וברשב"א ולדעת הרמב"ן בציר מן הצד אפי' רפוי אסור שמא יתקע, ולכן גזרינן בציר באמצע אפי' רפוי אטו מן הצד, וכמ"ש במלחמות שבת ק"ב ב' גבי דלת שידה תיבה ומגדל, ולדעת הרשב"א רפוי שרי בכל מילי, והכא ברפוי ואינו רפוי, ועמש"כ בדבריו לעיל ס"ק כ"ג ויש לעי' במה שכתבו דבציר באמצע כיון שהוא רפוי אף לב"ש אין איסור דקיי"ל כרשב"ג, אלא גזירה אטו מן הצד, ובס"פ כירה מבואר דטעמי' דרשב"ג משם דאין בנין בכלים, אבל לר"ש אסור, ולכאור' מבואר מזה דאף במחזיר כ"צ (דהיינו מהודק ודחוק לפנים), פטור לב"ש בציר באמצע, ולכן אין לגזור בו רפוי אטו אינו רפוי, וכמש"כ לעיל שם בדעת הרשב"א דעדיף מקנה של סיידין אבל במטה רפויה חשיב איסור גמור לב"ש, כמ"ש הרמב"ן במלחמות ס"פ כירה ובחידושיו ר"פ הבונה, והיינו מפני שאפשר להניחה כך.

ולכאור' יש ללמוד מדבריהם ז"ל דאף בקרקע שרי רפוי בכה"ג היכא

הדברים, שפירש ציר אחד, ולא הוזכר נדון אם נוטלין, ובזה הגזירה שמא יתקע קרובה ביותר, אבל בדלת העשויה פרקים אין ראי' דגזרינן שמא יתקע במקדש, ועי' שבת קכ"ב ב'.

ויש לעי' למ"ד יש בנין בכלים [עי' מלחמות שבת ק"ב ב'], מ"ט שרי להחזיר ציר התחתון במקדש, דלפי פרתו' לא שמעינן לחלק בין כלי לקרקע, ואם בקרקע חייב בציר התחתון, גם בכלי ליחייב, והי' אפשר לפרש דחיובא דברייתא אציר העליון קאי, אבל בתחתון ליכא חיובא אפי' בקרקע, כיון דעיקר הדלת מחוברת, והרי הבנין הוא חיבור הדלת ולא חשיב שבנה הדלת, אבל הדבר תמוה להתיר בנין כזה, דהר"ז כקובע מסמר נוסף לבנין, ואולי לזה מהני הא דהוי של פרקים דבזה רק עיקר החיבור הוי בנין חשוב, ונפ"מ דבתקע חייב אף שכבר נתחייב בהידוק למ"ד יש בנין בכלים, ושמא מוקי לה כחזרת תריסין שבירי', פ"ק דביצה, דהיינו שאינו מחזיר כל צרכו, וה"נ מיירי ברפוי, וצ"ע.

כו] קכ"ב ב' ת"ר דלת של שידה כו' נוטלין אבל לא מחזירין כו' לשון נוטלין מתפרש בדלתות של פרקים, ולא שבא לפרק דלתות הקבועים, ומש"ה ס"ל לאביי דלא גזרינן שמא יתקע, ולא דמי למתני' ערובין ק"ב ב' דהתם בציר קבוע שנשמט, ולכן גם לא הוזכר כאן ציר תחתון ועליון דבדלת המתפרקת מיירי, ומצינן למימר דנקט בכה"ג

לאשמועינן רבותא דבלול ג"ז אסור, וכן דגזרי' שמא יתקע, מיהו להסוברים דהתוקע חייב משום בונה אף בכלים א"כ יש בפירוקן משום סותר [וכ"ה ברמב"ם פ"י הט"ו עיי"ש, מיהו אין הדבר פשוט כן, עי' בראשונים קמ"ו א' ובמש"כ בזה לק' ס סק"ד], ואף להסוברים דתוקע חייב משום מב"פ, צ"ע אי שרינן לפרק כלים גמורים, בפרט בכה"ג שאינו מקלקל גמור, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א סי"ח סק"ז בכ"ז ועיי"ש, ועמ"א סי' שי"ד סק"י ועמש"כ לק' ס סק"ט.

שם בשלמא לול ש"ת קסבר כיון דמחברי בארעא כו' האי דנקט קסבר לאו משום שיש חולקין אלא משום דמסיים בכלים מאי קסבר כו' קאמר הכא קסבר, דבזה מובן מאי דסבר, (ואאמו"ר שליט"א הוכיח מזה דאין זו סברא פשוטה דכל דמחברי בארעא כקרקע דמי, לענין בונה, אבל כונתנו לגבי שיטת הרמב"ם דבסמוך, דלא נידוק מהאי לישנא, דרבא שלא הזכיר כן לא סבר הכי, ועב"י סי' ש"ח הובא בט"ז שם סק"ט), תדע דלשינויא דאביי לפרתו', ודאי קאי חילוק זה, דהא מדמי דלת הלול לדלתות הבית, וכן בסברא פשוט שבטל ממנו שם כלי ע"י החיבור, מק"ו דחלתא ל"ה א', וכן לרבא אם איתא דיש טעם לחוש שמא יתקע טפי בלול, הו"ל לתלמודא לפרושי, [דיש סברא לומר שבלול משום ריחשא לא ישאירו פתוח, ולכן אף בנטילה יש לחוש שמא יחזיר

המג"א סי' שי"ד סק"ג ועי' לעיל סקי"ב], וצ"ע ואפשר דס"ל גזרו נטילה בכלים המחוברין בקרקע כדגזרינן לענין בית אחיזה קכ"ו ב' אטו קרקע.

בהא דחשיב כלי המחובר לקרקע, אם הדין כן בכל כלי עמש"כ לק' ס ס"ק כ"ג.

שם גזירה שמא יתקע, נראה דהמקום שהציר סובב, לעולם אינו תקוע, שאז לא יסתובב, אלא חיבור הציר לשידה, או לדלת הוא בצדו, ע"י מסמרים וכיו"ב, והסרת הדלת היא ע"י שפירשו הצירים ממקום חיבורם שע"י המסמר, ואפשר להכניסם בחזרה לאותו נקב שפירשו ממנו, ולפעמים פי' מעט והיינו דוחקין דקאמר ערובין ק"ב ב', ואינם עשויים כדלתות שלנו שיש ג' חיבורים, חצי ציר לשידה, וחצי לדלת, ואח"כ תקיעת החציים זב"ז, ונדון הסוגיא בדלתות שלנו הוא כשפירש גוף הציר מהדלת או מהשידה, וצ"ע בכונת המ"א סי' שי"ג סק"ט שרוצה לחלק בין ציר עץ לצייר ברזל, וכנראה פירש שהדלת אינה סובבת על צירה אלא תקועה ע"י החתיכות הבולטות, כמו ציר באמצע, וכ"נ במ"ב סי' תקי"ט סק"ג, לפי מה שהגיה בדברי המ"א שם [הוספה. במ"א שם ובמ"ב סק"ה משמע שהדלת סובבת על צירה, ובשעה"צ אות ה' הוסיף לאסור בציר התקוע, ולע"כ], ולכן רצה לחלק דבציר של ברזל [ר"ל שהדלת סובבת ע"י שהציר רפוי, ואינו ממש כמו שעושים היום], אין לחוש

ויתקע], ודברי רבא מתפרשים רק אקו' דשידה תיבה ומגדל, והא דאמרי' בסו"פ קכ"ו ב' דכלים המחוברין בקרקע לא בעו בית אחיזה, אלא משום גזירה, ור"י לא גזר, והתם פרש"י דהחילוק שבין כלים לקרקע משום בונה הוא, לאו קו' היא דלגבי התועלת שבית אחיזה מוכיח שהוא עראי, זה לא צריכין בכלים, שכל עצמן מוכיחין שהם לשימוש, ולא נגרע דבר ע"י דמחברי בארעא.

ברם בחידושים ע"ש הר"ן כתב בשם הרא"ה דדעת הרי"ף דאע"ג דמחברי בארעא ככלים דמו, [ועמ"מ פכ"ב מה"ש הב"ה שדקדק בזה, ובר"ן על הרי"ף יישב לשון הרי"ף עיי"ש], ולפ"ז יש לפרש דבלול יש לחוש שיחזיר ויתקע משום ריחשא, ויש קצת סמוכים לזה מהברייטא ערובין ק"ב ב' דקתני רק בור ודות ויציע שהוא בנין גמור כתאים שבמקדש ע"י מדות פ"ד מ"ז ויתפרש הגמ' גבי כיסוי קרקע קכ"ו ב' בפשיטות, וכן הא דמייתי לול ש"ת קמ"ו א' משום דכלי הוא, ובאמת גם מדברי הרמב"ן במלחמות ק"ב ב' משמע כן בדעת הרי"ף, דנראה מלשונו שהרי"ף פסק בלול ש"ת משום מב"פ משום דאין בנין בכלים, דאל"כ הו"ל למיפסק בזה כרב, וכך מתבאר מדברי הרמב"ם פ"י הי"ד, ופכ"ב הכ"ה, אלא בדבריו א"א לומר היישוב שאמרנו בלול, שלא הזכיר לול, וכלל בדבריו כל הכלים המחוברין, [מיהו קשה דנראה מדבריו פ"י הי"ד דלול המחובר, כקרקע דמי, וכמש"כ

הקבוע, דפעמים שעשוי רפוי ונוח ליטלו וכך מתבאר מדברי הראשונים ז"ל דציר תריסין, וציר דשלהי עירובין, שייכי בנדון דשמעתין בהחזרת דלת שידה, ואם נפרש כמ"ש בשם המרדכי מיירי שמעתין בענין אחר לגמרי, שלא פירשו הצירים מחיבורם כלל, ומחזיר היינו כעין חזרת דלתות שלנו וגזירה שמא יתקע דבר אחר, לא את מה שמחזיר ולכן נראה להשוות דברי המרדכי עם כל הראשונים ז"ל דכונתו להוכיח משמעתין דתקיעת צירים הוה בנין, [ועסמ"ק במלאכת בונה ובהגהת הר"פ, ועתור"פ ערובין ל"ה א'] אבל אינו מפרש שמעתין בהחזרת הציר הרפוי שסובבת הדלת עליו (כעין החזרת דלת שלנו), ולפ"ז בכלי שאין בו מ"ס ואינו מחובר דשרי לסלק הדלת, ה"ה דשרי להחזירה דבצירים שלנו יש קולא נוספת וכמש"כ ולדינא צ"ע, ועי' לק' ס"ק כ"ח דמדברי מרן זללה"ה נראה שדינו כרפוי, ולפ"ז הרי לדעת הרשב"א רפוי שרי בכל מילי, ודעת הרמב"ן לא שמענו בכה"ג כיון שאינו מפרש כהמרדכי, והר"ז סייעתא להקל, ועי' לק' סק"ל, דיש לדון בזה משום מב"פ.

שו"ר בט"ז סי' שי"ד סק"ז כ' שהבין דהרכבת דלת שיש בה ציר חשיבא בונה לדעת הר"פ, ולדידי' אין מחזירין אפי' דלת שאין בה ציר [ועי"ש בשעה"צ אות ל"ג], וצ"ע לפי דבריו מהגמ' דתריסין דשרי להחזיר בדליכא

שיתקענו ומ"מ כתב בשם המרדכי יש לחוש שיתקע מקום חיבור הציר, אבל באמת גם הציר שבגמ' מיירי שהדלת תסוב על צירה, וע"כ הוא רפוי מעט, ערמב"ן שבת ק"ב ב' ובמלחמות ביצה י' א' [בדפי הרי"ף ד' א'], וברשב"א שם, וכמשנ"ת לעיל ס"ק כ"ה ופירשו היינו שפירש הציר מחיבורו, ולפ"ז אין ללמוד איסור לדלתות שלנו כיון דבחיבור חלקי הציר זל"ז אין לחוש שמא יתקע כלל, ומה"ת לגזור שמא יתקע הציר עצמו, הרי אינו נוגע בחיבור זה כלל, ואפי' לדחוק הציר התיירו בגמ' עירובין ק"ב ב', ולא חשו שמא יתקע, כ"ש שאין להמציא חשש שמא יתקע במקו"א, וכונת המרדכי שם להוכיח דחיבור הצירים הוו בנין חשוב, אבל אין הכרח כ"כ לפרש דאסור חזרה שלא במקום חיבור הציר, דל"מ כן בגמ', ובציר דלתות שלנו עדיף טפי כיון שאין החיבור ע"י שדוחקין הציר במשקוף ובאסקופה שזה גורם לרפות חיבור הציר, וזה ממש חיבור פרקים ברפוי, [ולמ"ש לק' ס"ק ט"ט דלדעת הר"י מקינון החיוב משום מב"פ א"כ מתבאר בפשיטות ענין מחלוקתם דהר"פ הבין דהחיוב משום בונה וממילא איכא סותר], - ביסוד הדברים שכתבנו גם דעת המ"א כן, (אי לאו משמעות המרדכי), אלא שהבין ציר דבגמ' בע"א, אבל לכאור' בגמ' אין שני חיבורים, דא"א להוציא הדלת בלא הוצאת הציר בחיבורו, ולעולם דנו על חיבור הציר

ציר, וגם ראיתי במ"ב שם שהעתיק לאיסור, וצע"ג, ועי' לק' ס סק"ט.

כת כתב מרן זללה"ה סי' נ' סק"י דבקרקע אף ברפוי חייב כשדרכו בכך, כגון בהרכבת דלתות שלנו במחומר דאין הרפוי חסרון בשלימות, אדרבה הרפיון נעשה כדי שתסוב על צירה יפה, ונהי דבכלים יש כאן היתר של רפוי, דכשהנדון שמא יתקע, בכל רפוי יש להתיר, מ"מ לגבי קרקע אין זה בנין גרוע, ושפיר מיחייב, ונראה שהדברים אמורים כלפי דברי התו' ק"ב ב' דתוקע חשיב בנין גמור אף בכלים, ובמהודק מחלקינן בין כלים לקרקע, וא"כ ברפוי דגרע טפי צריך ראי' דחייב בקרקע, ובזה בודאי נראה כן דהיכא שאין הרפיון חסרון בקביעות מיחייב בקרקע, ואפי' נותן אבן על הדימוס חייב, ק"ב ב'.

אבל היכא דהבנין הקבוע נעשה בתקיעה והידוק גמור, והוא עושה ברפוי כדי שיוכל לפרק הבנין, בזה מבואר ברמב"ן ובר"ן ס"פ כירה דאף למ"ד יש בנין בכלים פטור, וכ"נ שם דעת ש"פ, ואמנם פשיטא להו דיש לאסור שמא יהדק או אטו מהודק, [וכמ"ש מרן זללה"ה שם בשם תו'], מ"מ חיובא ליכא, כיון שהרפיון הוא חסרון בשלימותו, ונעשה כך כדי שיוכל להתפרק, ונהר"ז מוכיח שאינו בנין קבוע, (וכן באוירא דלכני ביצה לא' ב' מבואר בגמ' דחשיב בנין עראי, ור"מ שרי ביו"ט).

וכ"ז במטה ומנורה ששייך להשאירם כך בקביעות, אלא שעשה רפוי מפני שרצונו לפרק, אבל בתריסין שיש להם ציר באמצע, כתבו הרמב"ן [במלחמות ביצה ד' א'], והרשב"א ביצה י' א' דאף למ"ד יש בנין בכלים, מותר לכתחלה ליטול ולהחזיר אי לאו גזירה דמן הצד, וביארנו לעיל ס"ק כ"ה דדוקא בתריסין שפתיחתן מחייבת להוציא הצירים בזה לא שייך למיגזר שמא יתקע או יהדק, משא"כ במטה ומנורה שאין שימושם מחייב הסתירה, וכדמחלקינן בברייתא כקנה של סיידין מ"ז א' ובברייתא שם מבואר דאף במהודק כה"ג פטור, (ועי' לעיל ס"ק כ"ג אם להרשב"א שרי לכתחלה), ובתריסין עדיף טפי שלא יתכן להשתמש שימושן כלל אם התיבה סגורה, משא"כ בקנה של סיידין שיכול להשתמש בו למעלה, [מש"כ בענין קנה של סיידין דמיירי במהודק יעוי' מש"כ מרן זללה"ה שם סק"ט לפרשו אפי' בתקע וחזר בו מדברי הראשונים ז"ל, והנה דבריהם אמורים אם נפרש רישא בתקע, וא"כ ע"כ דקנה במהודק בלא תקע, דלמה יתקע אם מכוין לפרקו, ואם תקע הרי מוכיח שאינו רוצה לפרקו, ושפיר מיחייב, וכ"כ אאמו"ר שליט"א בזה סק"ה עיי"ש, אבל למאי דמפרשינן רישא בלא תקע, מתפרש שפיר דבכה"ג בקנה של סיידין פטור, ואע"פ שיש בנין בכלים עכ"פ לא מיירי ברפוי, ובתריסין י"ל דאפי' תקע פטור, שע"כ צריך הוא לפתוח, וכמש"כ ס"ק כ"ג מדברי

הרשב"א אליבא דב"ש במהודק, שו"ר במג"א סי' שי"ג ס"ק י"ב ונתבאר בספר אאמו"ר שליט"א סוסק"ה, וכעת ראיתי שגם מרן זללה"ה מייתי לדברי המ"א שם], וע"ע לעיל ס"ק כ"ה בכ"ז].

נמצינו למידין לדידן בבנין בקרקע, [אם נדמה להו אף לקולא, ערש"י ערובין ק"ב ב' הובא לעיל ס"ק כ"ו] דאם דרכו ברפוי מפני שזהו שימוש הנוח, חייב, אבל אם לעיקר שימוש עדיף שיהא תקוע, ועושהו רפוי כדי שיוכל ליטלו בקל, והו"ל כבנין עראי, בזה יש חילוק דאם שימוש מחייב ליטלו, או שדרכו בכך, אין לאסור ברפוי, אפי' נכנס הציר בנקב, כדין תריסין שיש להם ציר באמצע, אם לא באופן שיש לגזור אטו ציר מן הצד, ובמהודק כה"ג ג"כ אין לחייב, אבל אם שימוש יפה בתקיעה, אלא שיש לו סיבה פרטית שרוצה לסלקו, כמטה של טרסיים ומנורה של חוליות, בזה יש לאסור ברפוי שמא יהדק, ויסוד הדברים מבואר בכיסוי בור ודות שמותר לסלק ולהחזיר (ביש להם בית אחיזה ובכלים המחוברין בקרקע, אי לאו גזירה, שרו בלא בית אחיזה), אלא דביש לו ציר הזכירו הראשונים ז"ל היתר דרפוי וכמשנ"ת לעיל שם. – דברי המ"א סי' ש"ח ס"ק כ"ב והט"ז סי' שי"ג סק"ה בענין החלונות נראה דמיירי כחלונות שלנו שחיבורן הרפוי אינו כדי שיוכלו לינטל אלא זוהי שלימותן, ועי' בספר מרן זללה"ה סמ"ו סק"ג.

ולהאמור יש ללמוד למה שדן אאמו"ר שליט"א במקל שבארונות הקודש שנועד להבטיח את הס"ת שלא תתכופף לחוץ, אם מותר ליטלו ולהחזירו במחובר ברפוי, עי"ש ס"ק י"ג, [שכ' דנהגו ליטול ולהחזיר], ולמש"כ זהו ממש דין תריסין בציר באמצע, שכ' הראשונים ז"ל דשרי ברפוי אף למ"ד יש בנין בכלים, והכא ליכא גזירה דציר מן הצד, וכבר כתב אאמו"ר שליט"א לדמותו לכיסוי כלים ובור ודות, וה"נ מסתבר דזה עדיף מתריסין, דיש להם ציר, אבל בקרש זה דמי לכיסוי, כיון שאינו תקוע, ובאמת עדיף גם מכיסוי ודמי לדלת בפתח העשוי לכניסה ויציאה תדיר נועלין בה בכל ענין כמ"ש סי' שי"ג סוס"ג, ועוד יש לדמותו לקנה ונגר סי' שי"ג ס"א דשרי במחובר, וכן לענין בית אחיזה יש לדמותו לנגר וקנה, ובכלי המחובר, סתם בשו"ע סי' ש"ח ס"י דא"צ בית אחיזה, [וה"ה כלי שמחזיק מ"ס כ"ג לכאו'], וכבר הזכיר מכ"ז אאמו"ר שליט"א, אך כנראה החמיר משום דברי מרן זללה"ה שכ' לחייב בבנין רפוי במחובר, וכבר נתבאר מה שיש לפרש בדבריו ז"ל, ולדינא צריך בירור.

פקק של אמבטי' וכיורים שנוהגין ליטלו ולהחזירו, ויש לדמותן לכיסוי בור ודות דביש להם בית אחיזה שרי, והפקקים הרגילים חשיבי כיש להם בית אחיזה, ומסתברא נמי דדמו לכלים המחוברין בקרקע, דפסק בשו"ע סי'

נחדש איסור להחזיר דלתות כלים קטנים, ועי' להלן סק"ל, שו"ר במ"ב סי' שי"ד ס"ק ל"ג, וצע"ג כמש"כ לק' ס סק"ט.

שם ס"ק ל"ט גם הדחיקה אסור כמו חזרה, ועי' בשעה"צ אות כ"ז, והנה מדברי הרא"ש נראה דבמקדש שרי לדחוק אף העליון, וש"מ דדחיקת העליון קיל מחזרה, מיהו אכתי לא שמענו למ"ד יש בנין בכלים מה דין הדחיקה, ונפ"מ לדידן בקרקע, ואמנם לפרש"י משמע דבדחיקה אף למ"ד יש בנין בכלים ליכא איסור דאורייתא (אף בעליון), אבל לפרתו' אין ראי' לזה, ואף לפרש"י לא נוכל ללמוד מזה לדידן, כיון דמחלק בין קרקע לכלים למ"ד יש בנין בכלים, וא"כ י"ל דדחיקת העליון דינו כחזרת התחתון שחייב בקרקע, [וכונת השעה"צ צ"ב דהא גם לדעת רש"י קיי"ל אין בנין בכלים], מיהו אם נימא דלמ"ד יש בנין בכלים ג"כ שרי חזרת תחתון ודחיקת העליון במקדש, יש לדקדק מזה דלאו דאורייתא הוא, דלפרתו' אין ראי' לחלק בין כלים לקרקע, ועי' לעיל ס"ק כ"ו, דגם בברייתא אין מבואר שיש חיוב בתחתון בקרקע.

ל [שו"ע סי' שי"ג במ"א ס"ק י"ב ונ"ל דכוסות שלנו כו' כבר כתב אאמו"ר שליט"א סק"ה דלא חשיב תקע, אע"פ שע"י תכונת השרוי"ף אינו נשמט אלא ע"י מעשה, וחיבורו אליה, מ"מ לענין הסברא שאין בנין בכלים בעינן מעשה מחודש לעשותן גוף אחד או מעשה

ש"ח ס"י דא"צ בית אחיזה, אא"כ קבורים בקרקע דדמו לבור ודות, וכמדומה שאין מדקדקים אפי' נכנסים בהידוק קצת, דכל הידוק כדין רפוי חשיב, (וכפקק החלון), דשמא יתקע ליכא כלל ומשום בנין ליכא בדבר המוכיח על עצמו שהוא עראי, ואפי' לסתום כיסוי התנור בטיט שרי כמ"ש סו"ס רנ"ט וסי' שי"ד ס"י ובביצה ל"ב ב', וה"נ חשיב כאין לו קיום כלל, ברם יש לדון במסנת שבכורים שאין השימוש מחייב להסירה, אבל הדרך להסירה מפעם לפעם להסיר הפסולת שנצטברה בה, (ודמי קצת לקנה של סיידין), ואם אינה מחוברת, רק מונחת, לכאור' אין מקום לאסור, אבל אף במחורבת ברפוי כעין פקק, (בדרך הרגיל ההידוק פחות מפקק), יש מקום לדון להקל ולדמותה לכיסוי בור, ועדיין צ"ע בזה, ולדינא צריך בירור וכמדו' שנוזהרין בזה.

כט [מ"ב סי' שי"ג ס"ק ל"ח ואפי' בצירים שלנו שהם מברזל כו' שמא יראה שהציר אינו תקוע יפה כו' צ"ל דרק כשמחזיר יש לחוש לכך, כיון שצריכים להחזיק כובד הדלת, אבל בנוטל לא יבא לתקוע, אף אם יראה שחיבורו רפוי, מיהו כבר נתבאר לעיל ס"ק כ"ז דהראשונים ז"ל לא פי' כן, ולדדיהו לא מחדשינן גזירה בדבר שאינו מסירו, דכיון שאינו מסיר חיבור הציר, ליכא למיחש שיעשה בו דבר, וגם דברי המרדכי אפשר לפרש כן, ולפ"ז לא

דבכוסות שלהם לא הי' דרכם לתקוע כלל.

ואפשר דנהי דלהסוברים שאין בנין בכלים כלל, מחייבין שפיר העושה כלי משום מב"פ, מ"מ להסוברים שיש בנין גמור בכלים, והא דלא חשיב בונה בפרקים, היינו מפני שאינו חשוב להקרא בנין ויצירה, בזה אין לחלק ולחייב משום מב"פ, כיון שגם לגבי מב"פ בעינן שיהא כאן דבר מושלם, ולא כעין בנין עראי, ורק למ"ד אין בנין בכלים כלל, שאין החסרון בחשיבות הבנין, אלא שמושג בונה אינו אלא בבנין בית וכיו"ב ולא בכלים, בזה שפיר יש לחייב משום מב"פ, וכ"נ מדברי המג"א סק"ט דהמחזיר דלת שידה תיבה ומגדל שסובבת על צירה אין בזה משום מב"פ, ואע"פ שהתוקע ציר הדלת בגוף התיבה חייב משום מב"פ, [בגמ' קכ"ב ב' להסוברים דתקע משום מב"פ], וכאן לא שייך לומר שחסר בשלימות הדלת בלא תקיעה, כיון שע"כ צריכה להיות רפויה כדי שתסוב על צירה, ועי' בזה לעיל ס"ק כ"ז, א"ו כל שאינו חשיב בונה מפני שהוא של פרקים ואינו בנין חשוב, וחשיב קצת כבנין עראי, אף לענין מב"פ לא חשיב מעשה חשוב, [מיהו המ"א ס"ל דתקע נמי משום בונה, עי' סק וסי' ש"ח ס"ק כ"ב], וה"נ מסתברא דחיבור פרקים חשבינן לי' כצורת השימוש בכלי ולא כעושה כלי, ולכן גם מב"פ לא חשיב בזה, ועדיין צ"ע, ועמ"ב סי' שי"ד ס"ק ל"ג שאסר

גבורה ואומנות, ובשרוי"ף אין חיבור מיוחד וגם נפתח בקל ע"י סיבוב, ברם יש לעי' בכלים שנעשין ע"י שרוי"ף מפני שקשה לעשות הפרקים מקשה אחת, וע"כ מייצרים אותם חלקים ומחברין אותם ע"י שרוי"ף, למה לא יתחייב משום מב"פ כיון שזוהי שלימותו של הכלי, ועדיף ממטה של טרסיים שכ' הרמב"ן ס"פ כירה דלרו"ש חשיב מב"פ כיון שזוהי שלימותה, דהתם נעשית כך כדי לפרק, ושלימותה ממש, בתקיעה, אבל הכא אין חסרון בשלימותו כיון שמהודק בחוזק ע"י השרוי"ף, ואף כשכונתו לקבע גמור נעשה כך, כיון שזה עדיף מלתקעו בלא שרוי"ף, ולכאור' גם הכוסות עשויים כך, מפני שא"א לעשותן מקשה, אבל חיבורם כך שלא ע"מ לפרק, ואמנם בונה ליכא מפני שלא נעשה גוף אחד, ואין כאן אלא חיבור פרקים, אבל משום מב"פ יש לחייב כיון שבלי זה זוהי צורתו המושלמת, גם כשאינו רוצה לפרקו, ונראה דגם בכלי זה יש תקיעה, שמהדק השרוי"ף בחוזק עד שנתקע החורץ באינו חרוץ ונעשה חיבור גמור, [כמו הכנסת שרוי"ף [בורג] בעץ או באבן כשאין חריצים מוכנים לו, דהיינו ממש תקיעת יתד או מסמר, ולא דנו אלא בחריצים המוכנים בנקב לעומת החלק המתברג בתוכו כמו שעושין בכלי מתכת], ופעמים יש שמכים בקורנס על קצה השרוי"ף הבולט ומתרחב עי"ז ואינו יכול לצאת מההברגה, ולכן כ"ז שלא תקע לא חשיב מב"פ, מיהו משמע

החזרת הדלת על צירה, ועמש"כ בזה לק' ס סק"ט.

שם שו"ע ס"ו ואם היא רפויה מותר לכתחלה, לשון זה מתפרש שהחלקים עשויים ברפיון, וממילא פשוט שהיא רפויה אף בחול, שהרי א"א להדקה, אא"כ תקע יתד או מסמר, וזה אינו עושה במטה של פרקים, ולא מיירי בחלקים שאפשר להדק והוא מכניסם ברפיון, אבל הגהת הרמ"א שכ' דרכה להיות רפויה ובלבד שלא יהדק, מתפרשת בחלקים שאפשר להדקם ואפשר להכניסם רפוי, ובזה יש לחלק בין דרכם כך בחול, שאין לחוש שמא יהדק, ובלבד שלא יהדקם, וכ"ז בדבר של פרקים שאין לחוש שמא יתקע, אבל בדבר שדרכו בתקיעה אפי' הוא עשוי ברפיון שא"א להדקו, מ"מ הרי אפשר לתקעו, וזה תלוי בביאור שיטת הרמב"ן דאם מפרש רפוי שהחלקים עשויים ברפיון, ומ"מ אסר בשידה, ה"נ יש לאסור, [וכ"ה לדעת תו' עי' סק"כ], אבל אם הרמב"ן מיירי במחזיר רפוי דבר שאפשר להדקו, א"כ אין ראי' לאסור בדבר שהוא עצמו רפוי, ועוד שהרי הרשב"א מיקל אף בשידה ברפוי, הובא לעיל ס"ק כ"ג כ"ה, ונראה דאם הדבר דרכו לתקוע וגם הוא חפץ בתקיעתו אלא שנשמט מחיבורו ונשתפשו החלקים והם רפויין יש להחמיר, אבל אם ניחא לי' בהכי שיהא רפוי, וגם החלקים רפויים יש להקל, וכמ"ש המ"א סי' ש"ח ס"ק ל"ד, [ועי' בבה"ל סי' ש"ח סט"ז

ד"ה גם, ולפמש"כ דבעינן שגם החלקים רפויין ניחא, שהם מוכיחין על עצמן, כיון שהדרך לעשותן מהודקין כשרוצה לתקען], ולפי' הרמב"ן ס"פ כירה מלבנות המטה מיירי בכה"ג ועלה קאמר רשב"ג אם הי' רפוי מותר, ובירור' קתני בהדיא בשפירשו, עי' לעיל ס"ק י"ז, מיהו הא דשידה דמיירו בה הרמב"ן והרשב"א היינו בדבר שאינו תקוע מדקאמר נוטלין עי' ס"ק כז, אבל בדבר תקוע שנשמט חמיר טפי, [ועי' עו"ז ה' שבת סי' ע"ח].

מ"א ס"ק י"ג, הביא בשם אגודה דה"ה שטענדר והיינו לאיסור שדינו כדין המטה, אלא דבאגודה פ' הבונה כ' דכוסות של מתכת ושל עץ וה"ה השטענדר אסור להחזירן מהודקין, ולכן העתיקו המ"א כאן כיון שהוא הוזהר זה לכוס, אבל באמת כו"ע מודו בשטענדר שדינו כמטה דליכא בזה טעמי' דהטור.

לא שבת קל"ח ב' כירה שנשמטה אחת מירכותי' מותר לטלטלה כו' רב אמר אפי' חד נמי אסור גזירה שמא יתקע, כאן אין מקום להזכיר רפוי, דמיירי ברגל שהיתה תקועה ונשמטה, ואינה עשוי' להתפרק כלל, [ואם היו כרעי' עשויין ברפיון באופן שמותר להחזירן, [אם נימא הכי], לכאור' היתה מותרת בטלטול אפי' פירשו שתי כרעיים דכיון שיכול להחזירן בהיתר, לא בטל ממנה שם כלי], ומ"ש רש"י כשמחבר לה הרגל יתקענה בחוזק, אפשר שבא לבאר לשון יתקע, אבל לא משום דהחיבור

שהפטופוטים קטנים, כמ"ש ק"ב ב', וכל עץ ויתד ראויין לתקען לצורך זה, ונתקעים בקל, וקרוב לעשות ד"ז בהיסח הדעת, בזה חייש רב שמא יתקע, אבל בדבר שצריך מעשה גמור לית לן לחדש, שישכח ע"י הטלטול, ויבא לתקוע, תדע שלא אסרו לטלטל שידה תיבה ומגדל בלא דלת, ואפי' ליטול הדלת התיירו, [מיהו לפרש"י י"ל מפני שראויים לשימושן בלא דלת, טפי מכירה בלא הפטופוט], ואף הא דאסרו במנורה של חוליות היינו דוקא כשמתפרקת לו באמצע הטלטול, דעלול לשכוח, אבל כשנוטלה בלא ירכותי ונוטלה ע"מ להשתמש בה כך, אין לחוש לשכחה, אלא בדבר שרגילין לעשותו בהיסח הדעת, ולא עוד אלא מסתברא דבנשמוטו כל ירכותי ליכא למיחש שמא יתקע דמדכר דכיר, ואפי' בשתיים י"ל כן, ורק בחדא, דמילתא זוטרתה היא, והדבר מצוי, עלול לשכוח ולחבר, (כמו שמא יטה), ועוד דלמעוטי בפלוגתא עדיף וכיון דתנא דברייתא לא גזר, כל שאין החשש קרוב כפטופוטי כירה, י"ל דרב מודה לתנא דלא גזרינן, ועי' להלן.

בט"ז סי' ש"ח ס"ק י"ד כתב להקל גבי ספסל בנשברה הרגל או נאבדה דלא חיישינן שמא יעשה רגל אחרת, ונראה דאין להקל כן בכירה, דהרבה מצויין דברים שראויין לשמש פטופוט לכירה ויש לחוש שמא יתקע, וכמשנ"ת, ועוד דלכא' לפר"ח ודעימ' מתפרש דרב דומיא דברייתא. — גם מש"כ במ"א

בלא תקיעה שרי, ועט"ז סי' ש"ח ס"ק י"ד, [ובונה שהזכיר רש"י י"ל דרב לשיטתו ק"ב ב', ואפשר דכירה דרך לחברה בקרקע ולדעת רש"י חשיב בונה בכל כה"ג, וייתיישב בזה הא דאביי ק"ב ב' בפטופוטי כירה דהיינו הך דהכא כדרפשי, מיהו צ"ע דאם מחברה א"צ רגלים].

והנה רש"י פירש דטעמא דברייתא נמי שמא יתקע, ותנא דברייתא סבר דבחד אין לחוש שיתקע כיון שיכול להשתמש בשאר, וצ"ע א"כ למה הזכיר רב גזירה שמא יתקע, הו"ל לפרושי אברייתא האי טעמא, ולסיומי דרב גזר אף בחד, ועוד דנראה דהמילי מעלייתא הוא בסברא המחודשת, ולא בזה שחלק על התנא דס"ל שאין לחוש בחד כמו בתרי, ורב סבר דיש לחוש, ועוד דאם התנא מחדש גזירה שמא יתקע הול"ל כירה שנשמוטו שתיים מירכותי אסור לטלטל, אחת מותר, אבל לפר"ח והערוך ניחא דה"ק כירה שנשמוטה אחת מירכותי עדיין כלי הוא, אבל שתיים אסור, ורב חידש איסור מכח אחר, (ויתכן דהתנא מודה לו, ומשכח"ל שריותא בזה, כשאין לחוש שמא יתקע, וצ"ע באיזה אופן, [ועט"ז שהובא להלן, ולדידי' משכח"ל בנשבר ונאבד], אבל התנא בא להשמיענו עיקר הדבר מדין כלי), וכן הרמב"ם העתיק ד"ז בפכ"ו ה"ו גבי שברי כלים, וכ"כ בחדושים ע"ש הר"ן, ובמאירי.

ובפשוטו נראה דדוקא בכירה דתקיעת ירכותי מילתא זוטרתה היא,

שהכניס חלק נוסף מהמסמר לבנין לצורך, [ועי' להלן דבשיעור מועט פשיטא דליכא חיוב, אך בעינן שינוי חשוב], ואמנם לענין חילוק חטאות אם התרו בו על כל תוספת תקיעה ע"י הכאה בפטיש, מסתברא לפו"ר דלא מיחייב אלא אחת דתקיעת המסמר מעשה אחד חשיב, [ואפי' בכמה מסמרים לחזק דבר אחד אפשר דחשיב מעשה אחד], מ"מ לענין שיעור מלאכה בשבת י"ל דכל חיבור נוסף יש בו משום מלאכה, וכמו ביסול לאחר מאב"ד עד שיתבשל כ"צ, ומהפך בצינורא לקרובי בישול, עי' גליון הגרע"א ז"ל סי' בשם הריטב"א, ומהא דאמרו ערובין ק"ב ב' דאע"פ שאין מחזירין מ"מ דוחקין, אין ראי', דהתם הנדון אם יש לגזור שמא יתקע, ובזה אמרי' דבמעשה מועט ליכא למיגזר שיבא לתקוע, אבל בבור ודות אף הדחיקה אסורה, ועי' לעיל ס"ק כ"ו דלמ"ד יש בנין בכלים משמע דאין חיוב בחזרת ציר התחתון כשהעליון מחובר, אלא דאפשר דבתקע מיחייב, ובמ"ב סי' שיי"ג ס"ק ל"ט משמע דהדחיקה כבנין גמור וחייבין עליה, אלא דשם מיירי כשיפול אם לא ידחוק, ועי' לעיל ס"ק כ"ט בדברי המ"ב, וצ"ע, [ולהסוברים דהלכתא כשמואל ק"ב ב' דקודח חיובו משום מב"פ, אם תוקע יתד לתלות עליו, אין מב"פ אחר מב"פ וכיון שראוי לשימוש תו לא מיחייב].

ויש להסתפק במסמר העשוי בהברגה ותקוע במזוזת הדלת, והוא כפוף

ס"ק ל"ג בדעת רמ"א דבישב כך פ"א אין לחוש שמא יתקע, נראה דאין להקל בכירה אע"פ שנשתמש בה פ"א בלא רגל.

בדין ספסל שנשמטה רגלו שכ' תה"ד לדמותו לכירה, יש לדון בזה לפמש"כ דכירה וירכותי' שאני, [אבל משום זה דאפשר לסמכו על ספסל אחר, אין נראה להקל, דלפר"ח ודעימי' מסתברא דגם בזה יש לחוש שמא יתקע, דרק לרש"י נתחדש חילוק בזה], ובט"ז הקיל בנשמטה ונאבדה או נשברה, ולפ"ז ה"ה כשצריכה תיקון כדי שתהא ראוי' להחזיר, והובאו דבריו להלכה במ"ב ס"ק ס"ט, ונראה להקל בזה כיון דעיקר הדמיון לכירה צריך ראי' וכמש"כ. - (בשעה"צ אות ס"ט, לכאור' י"ל דדוקא כירה שהיא כלי שמלאכתו לאיסור, וכשבטל שימושה, קרוב טפי דבטל מיני' שם כלי, וגם אין שימושים אחרים מצויין בה כ"כ, משא"כ ספסל וכיו"ב דשימושי ההיתר מרובין ודעת' עלי', ולע"כ), - בבה"ל ד"ה גם עי' לעיל סק"ל.

לב יש לעי' במסמר התקוע יפה, אלא שבולט מעט, והוסיף לדחוק עד שנכנס כולו, אי חייב משום בונה כיון שהוסיף עי"ז בחיזוק החיבור, ואם הוסיף מסמר לדבר המחובר מסתברא דחשיב בונה, שהוסיף מסמר לבנין לצורך, (ולא גרע ממגיס במבושל כ"צ), אבל באותו מסמר י"ל דלאו מלאכה חשובה היא, או"ד ה"נ חשיב בנין

שכן בשינוי הזה של נעילה ופתיחה שמסתובבת ההברגה מעט, ודאי דאין ע"ז שם מלאכה (וגם אין דעתן של בנ"א על השינוי הזה כלל), ולפ"ז אם ליכא חשש דאורייתא אפשר להקל מטעמא דאמרינן, ואם מסובב לכוון סתירתו איכא נמי משום מקלקל, ובכלים ודאי יש להקל, ואף במחובר היו רגילים לנהוג בו היתר, והכי מסתברא, אך שמעתי שנמנעים מזה, וצ"ב למעשה.

לג] כמה ציונים לזכרון, במתני' קמ"א א' מצינו מכבש של בעלי בתים מתירין אבן לא כובשין [אפי' לצורך שבת, וצ"ע בדין אין מקפלין, ועיי"ש ברש"י], ושל כובסין לא יגע בו, פרש"י משום סותר, ומשמע דאינו אלא מדרבנן, וש"מ דבנין לזמן במחובר לאו דאורייתא הוא בכה"ג, ואף של בעה"ב לכאור' מחובר אלא שאינו קבע כ"כ, ובירור' מדמי לה לחותמות שבקרקע דמתירין אבל לא מפקיעין, ול"ע בזה.

(רש"י פי' דין ביטול כלי מהיכנו משום בונה ומשום סותר, אע"ג דס"ל אין בנין בכלים, מ"מ הרי חיבר הכלי לקרקע, אבל משום סותר ק' דאין סתירה בכלים, מיהו כ"ז להגדרת הדברים, דעיקר הטעם עמ"ש אאמו"ר שליט"א (סק)

המחזיר מטה של טרסיים, לפרש"י לא מצי למיתני המפרק, דלית בי' חיובא כיון שאין חיוב בקלוקל מב"פ, ושמא לשמואל חיובי' משום מב"פ

לנעול בו את הדלת מבפנים, שהכיפוף סוגר בעד הדלת, וכשרוצה לפתוח מסובב המסמר לצד אחר, אם שרי לנעול ולפתוח בו, ומקום הספק מפני שההברגה תוקעתו בחוזק יותר וכל שמסובב לכוון הברגתו הו"ל בונה, ולאידך גיסא הו"ל סותר, ואם נימא דבמכוין כדי לתקעו בכך הו"ל מלאכה דאורייתא, א"כ הו"ל פס"ר אע"פ שאינו מתכוין, (מיהו לשמואל דחיובי' משום מב"פ מסתברא דלאו מלאכה דאורייתא היא, כיון שכבר נשלם תיקונו, ורק בבונה כ"ש מספקא לן, עי' לעיל), מיהו הא פשיטא שאם עיקר חיבור המסמר הי' שלא ע"י הברגה, ורק תנועת הנעילה היא ע"י הברגה, כגון דלת שהציר נתקע יותר עם סגירתה, ונפתח אם פתיחתה דודאי יש לזה שריותא דדלת שאין זה בנין אלא שימוש, (וכעין שכ' בשו"ע סי' שי"ד ס"י), אלא דהכא הנדון מפני שאין חילוק בין התקיעה לשימוש לתקיעת החיבור, ולכן אין מוכרע שתנועה זו היא שימוש, ורק כונתו קובעת, ומ"מ מסתברא דכיון שזהו עיקר שימושו של המסמר הזה, שייך לומר דצירו מוכיח עליו, ועוד דהחלק שרגיל לסובבו רפוי הוא, ולא מדיון רפוי דרשב"ג קאמינא, אלא שזה מוכיח שאינו בא להוסיף בתקיעה, אלא זהו שימוש, ובעיקר הדבר נמי מסתברא דאפי' אם הוספת תקיעה במסמר המחובר חשיבא מלאכה, מ"מ בעינן שיהא שינוי חשוב אבל לא חשבינן כל משהו כמלאכה בפ"ע, וכיון

מעט כדין ציר התחתון במדינה, דלא חיישינן שמא יתקע, מיהו אם זה באופן שאם ידחוק בכח עד הסוף בלא דבק או מסמר, ג"כ יתקע בחוזק, יש לחוש שמא יתקע, אלא שבדרך כלל אם נתפרקו כך כמה פעמים, שוב אינם נתקעים ע"י הידוק בלבד, ולכן להחזיר מעט אפשר להקל, אבל לא יחזיר כל צרכו, (כונתנו למה שמצוי שקודם שישמט לגמרי דוחקין אותו מעט, אבל לא להדקו בכח ומעשה גמור).

קיי"ל אין בנין בכלים, ור"ל דהחיבור של הנחת דבר ע"ג דבר יחשב בנין ליכא בכלים, אבל אם תקע חשיב כאיחד החלקים, ולא חשיב בנין בכלים אלא בנין כלים, [ויש חולקין דהכל משום מב"פ], מיהו מדרבנן אסרו חזרתן שמא יתקע, ויש כמה פריטים מתי גזרי' שמא יתקע. א. כלי שדרכו להיות תקוע, כגון כסא ושלחן (הרגילים), ונתפרקו חלקיו, אסור להחזירם שמא יתקע, ואפי' נשתפשו שאינם נכנסים בהידוק כלל, אסור, אם לא במקום שהשפשוף לרצונו, כגון שאינו רוצה לתקעם עוד, ובזה ברפוי מותר. – אם לא נתפרקו לגמרי, אם שרי לדחוק, עי' לעיל. – פעמים שאסור לטלטל כסא וספסל שנשמטו כרעיהם, שמא יתקע, והוא כשהחלקים כאן, וראויין להחזיר, וא"א להשתמש בלעדיהם, וא"צ אומנות בחזרתן, ועי' לעיל ס"ק ל"א. ב. אם הכלי עשוי חלקים חלקים כדי שיוכל

לכו"ע, ואפשר דמשום סותר ליכא לכו"ע דחשיב מקלקל, כדאמר לעיל ל"א ב' דבעינן ע"מ לבנות במקומו, ואפי' אי לא בעינן ע"מ לבנות במקומו, מ"מ י"ל דהיינו דוקא בקרקע, שמ"מ תיקן הקרקע, אבל סתירת כלי לעולם מקלקל הוא, אם אינה לצורך תיקון הבנין, ובכיווי החשמל ג"כ יש לדון כן, ולע"כ.

שיטת הירו' דיש בנין בכלים כמ"ש במלחמות ק"ב ב', ומ"מ פריך בבנין המשכן דמהא דבנין ע"ג אדנים ש"מ דבנין ע"ג כלים בנין, ואפשר דבבנין הכלי עצמו שפיר מיחייב, אבל בנין בית ע"ג כלים באמת פטור, וכ"ה ברמב"ם פ"י הי"ג, ועמ"א סי' שי"ד סק ובמש"כ בזה לק' סי' סק.

בענין מגבן יעוי' צ"ה א' ובפר"ח שם, ולע"כ כלל, ועי' ביצה ל"ג ב' דקתני אחד זה ואחד זה ומתפרש לשבת ויו"ט, ומזה הוכחה דלא כהמפרשים בפר"ח, וש"מ דמגבן דאורייתא.

בחיי אדם הזכיר סידור אוכלין בצורת בנין במלאכת בונה, (ואינו תח"י כעת), ואי ממגבן יליף לה ודאי לא דמי, דאף בחיבור שתי גבינות זע"ז ליכא משום בונה, וכמ"ש אאמו"ר שליט"א סי"ח סק"ח, ובמ"ב לא הביאו וכ"נ עיקר לפו"ר.

לפעמים נפרד בכסאות החיבור ולא נתפרקו לגמרי אלא שצריך לדחוקן לפנים, ולכאור' מותר לדחוקן

מותר דלא חיישינן שמא יתקע, מיהו לפרק את התקוע יש לחוש משום סתירה בכלים.

אבני פלא לגו, מסתברא דאין בהם משום בונה, דהו"ל כלים, ולא שייך בהו חשש תקיעה, ואף כשמהודקים קצת עדיין יש לחשבן כרפוי ממש, מפני שנתקעין מעט ובכל נפילה מתפרקים, ועוד דדמו לכוס של פרקים שהתיר הטור, והא עדיפא כיון שעושיין כדי לפרק תדיר, משא"כ כוס ששימושו קבוע יותר, [ומסתברא דאף למ"ד יש בנין בכלים פטור מפני שזה בנין המוכיח על ארעי, ולא חשיב כדעתו לסתור בנין גמור, ודמי לשרגא דליבני], והעיקר דחשיב בנין עראי, ועוד שאין לו שימוש בבנינו, (אלא דמשום כבוד שבת נזהרין בזה, דאין להתעסק בבנין בתים אפי' דרך שחוק), ולמעשה צריך בירור, מיהו יש לדון משום אהל כביעתא וקידרא וחביתא עירובין ק"א א' כיון שמכוונים לעשות אהל ומשתמשים בתוכו.

להתפרק, אם הפרקים רפויים מותר להחזירן, אבל אם חיבורן בהידוק, אסור להחזירן אפי' ברפיון, ואם הידק פטור, ואם תקע חייב. ג. אפי' אם דרכו בלא הידוק ואין חסרון בשלימותו וקביעותו בזה שהוא רפוי, מ"מ אין בנין בכלים, מיהו יש לדון בזה משום מב"פ, עי' סק"ל, ועי' ס"ק כ"ז, וס סק"ט בדין הרכבת הדלת של כלים על צירה. - הברגת שריו"ף בחריצין המיוחדין לכך, לא חשיב תקע, אע"פ שאינו נשמט כלל בלא מעשה אדם (ע"י סיבוב), מיהו אם דוחק ומסובב השריו"ף יותר מהחריצין הרי הוא נתקע כשריו"ף בעץ ואבן, עי' בספר אמו"ר שליט"א סי"ח סק"ה, ולעיל סק"ל. ד. בקרקע [וה"ה כלי המחובר לקרקע, ועי' לק' ס ס"ק כ"ג מה שיש לדון בזה], אם הידק חייב, אבל ברפוי פטור כיון שאינו בשלימותו, אבל בדבר ששלימותו ברפוי כהרכבת הדלת על צירה חייב. - במקום שהשימוש מחייב לסתורו, אפי' תקע פטור, כגון טיחת פי התנור בטיט, מיהו אם דרכו שלא לתקוע, אסור לתקוע. ה. לפרק

סימן כא (א)

בדיני פקק החלון ונגר

לפרשו משום דמיחזי כבונה, וע"י החבל הקשור ניכר שאינו נקבע בחלון, ואפשר לפרשו משום מוקצה דבעינן יחוד ע"י מעשה גמור דהיינו קשירה, ובסוגיא

תמצית הדברים בקיצור

א [שבת קכ"ו א' בין קשור בין שאינו קשור כו' ולימא מר בין תלוי כו' הנדון אם להצריך קשור לרבנן אפשר

דעירובין משמע דהנדון משום מיחזי כבונה, ובשמעתין פי' תו' דהנדון משום מוקצה וכ"פ הרמב"ן.

הדבר מבואר בשתי הסוגיות דכלי גמור א"צ קשירה כלל, כדמייתנין בשמעתין מפקקו את המאור בטפוח, ובעירובין אמרו בוכנא קאמרת, וכן ביש בראשו גלוסטרא קי"ל כר"י דשרי, מיהו עי"ש בתו', ובוזה מיושב דמוסיפין על אהל עראי לרבנן בלא קשירה כלל.

ויש להסתפק אם הא דכלי גמור שרי מפני שאין בו סרך מוקצה, או דניכר שאינו קבע דאין דרך להניח כלי לבנין קבוע.

וא"ת כיון דעשוי לצורך שימושי האדם מה שייך כאן מוקצה, ואפי' כשאינו כלי גמור, וי"ל דעשוי לשמש עם הקרקע גרע, דחשיב תורת בנין ולא תורת כלי.

יש להביא שתי ראיות דסוגיא דעירובין ג"כ משום מוקצה, א' דמייתנין התם בשמעתא דנגר דשרא שמואל למישדי אסיתא אדשא משום דתורת כלי עלי', ואין סרך בנין בקורה או כלי גדול המוטלין על הדלת, ומשמע דלשמש עם הקרקע בעינן תורת כלי דוקא, ב' מדאמר אביי התם דטעמא דנקמז אסור משום דמיחזי כבונה, ונקמז פרש"י שנפחתה האיסקופה ושוקע בקרקע, וש"מ דעד השתא לאו משום בונה אתינן עלה, ועמשנ"ת בכ"ז לק' סק"ה.

הדבר מוסכם בסוגיין דפקק ונגר שוין, כדמדמי להו רבב"ח משמי' דר"י, ור' אבא ור' ירמי' ור"י נפחא ור"ע ואב"י, והדין נותן דאם בפקק א"צ קשור, ה"ה בנגר, ועי' לק' סק"ה דיש לדחות דרך לענין שא"צ קשור ותלוי מדמינן להו, אבל אם צריך קשור יש לדון.

להאמור יש להשוות הסוגיות דבין בפקק בין בנגר הנדון משום מוקצה, וכ"כ הרמב"ן דכולן תליי' משום גזירת בנין וקשירה דכולהו משום היתר טלטול.

הא דפסק ר"י כרשב"ג דא"צ קשירה היינו בקנה דתורת כלי עליו, אבל מתני' דקתני פקק סתמא וכן נגר סתמא בזה בעינן קשירה להתיירן בטלטול, ואין סתירה דר"י אהדדי.

הא דפסק שמואל כר"י בנגר וכרשב"ג בחריות אם הטעם בשניהם משום מוקצה, י"ל דחריות מטלטלין, אבל העשוי לשמש עם הקרקע צריך קשירה או תורת כלי.

מיהו לפ"ז קשה מאי מיייתנין מחריות דרשב"ג לקנה דמשמש עם הקרקע, וכן מדר' יוחנן בכיסוי קרקע לחריות, וצ"ל דאה"נ אין ראי' מחריות לקנה, אבל כיון דת"ק הצריך קשור ותלוי וקתני קנה סתמא, ורשב"ג קאמר ע"ז דא"צ כלום וסגי בהתקינו, ש"מ דאף באין תורת כלי עליו שרי בהתקינו, דאל"כ הו"ל לפרושי דמיירי בתורת כלי

שם נגר הנגרר נועלן בו במקדש כו' ק"ק דלר"א איסור בנין התיירו ולא איסור מוקצה, וי"ל דקשור מהני נמי לבנין, אלא שאינו מועיל כ"כ כקשור ותלוי.

בתו' נקטו דנגר אין בו משום תוספת אהל עראי, ויש מקום לומר דמשום מוקצה הוא דאסור אף לר"א, ויש מקום לומר דמשום מיחזי כבונה אסור אף לרבנן, ולכאורה הי' נראה דגם נגר בכלל אהל ארעי, דזה שסומך הדלת מיקרי תוספת לאהל הקיים, וא"כ דינו כפקק לכל דבר, וכ"נ לדעת הרמב"ן, דלר"א יש רק איסור תוספת אהל עראי בין בפקק בין בנגר, ולפרתו' קשה דמ"ט עבדינן סתירה בין תרי סתמי, נימא דלענין בונה סתם לן תנא כרבנן, ולענין מוקצה סתם לן תנא כר"א, וגם להצריך קשירה ותלוי' משום מוקצה, חידוש הוא.

שם ומי אר"י הכי כו' מהא דלא הקשו מדרבב"ח אר"י משמע דל"פ, ואמנם יש לדחות דפריך מדריב"ש אדריב"ש, אבל בההיא ידע דאמוראי נינהו אליבא דר"י, אבל לפמשנ"ת אפשר לקיים שניהם דהיכא דקתני סתם פקק ונגר מתפרש אף בלא תורת כלי ולכך בעינן קשור, וכאן ששנה קנה שהתקינו מתפרש שפיר בתורת כלי, ולמש"כ סק"ה אפשר לפרש הא דרבב"ח דקאי רק אהא דפליגי בתוספת אהל עראי, ולא אהא דמצריך ר"י קשור.

עליו וא"צ התקינו, מיהו אם בכל דוכתא נמי מצריך רשב"ג קשירה אפי' במטלטלין, אין כ"כ קו' אם סתם דבריו בכאין, והיינו דמיתנין דהא רשב"ג בעלמא לא מצריך קשירה, ואם איתא דכאן בקנה מודה לת"ק בזה, לא הוה סתים דא"צ קשירה.

ר' יוחנן פסק כרשב"ג בקנה להשמיענו דאיכא גונא דא"צ כלום, וכגון דאיכא תורת כלי עלי', דלא נימא דמשום בנין בעינן קשירה מיהת, ופסק נמי כר' יהודה, מדמוקים מתני' כותי', משום דמיירי בכל פקק ונגר, עי' לק' סק"ה דיש לדחות דלא נתכוין לדמות פלוגתתם בהא דבעינן קשור, אלא דהא דת"ק מצריך תלוי היינו ר"א דמתני', ור"י כרבנן דמתני', – בסק"ב מתבאר עוד בזה.

ב] שם ולימא מר בין תלוי כו' אם הקושיא דמשום בונה יש להצריך קשור מיהא, יש לתמוה דבהדיא שנינו שפקקו את המאור בטפיח, והרי לא הי' קשור, אבל אם הקושיא משום מוקצה ניחא, דהתם כלי גמור הוה.

שם כמחלוקת כאן כו' בעירובין ק"א א' שנינו לשון גבוה מן הארץ לאפוקי נגרר, ויש לדקדק למה שנה כאן קשור ותלוי, וי"ל דסתם קשור ותלוי מתפרש גבוה, ורק היכא דמפרש דנגרר מותר, הרי"ז בכלל קשור ותלוי.

שם ב' וכ"ת ה"נ דאיכא תורת כלי כו' בסמוך הביאו הא דר"י אמתני' דבעינן תורת כלי, ומשמע דהכי נקטינן, ומהא דמדמינן לה לחריות משמע דר"י אף בכיסוי כלים קאמר, ואם כונת הגמ' לסתום כר"י בכולה מילתא, קשה למאי דקי"ל כרשב"ג בחריות, ואמנם דעת ר"ת שם דגם בחריות הלכה כרבנן, ואפשר דלא קים לגמ' מאי קסבר ר"י בכיסוי כלים, ומש"ה אמרו דפליג עלי' בחדא, אבל הא דסתמו בגמ' במימרא דר"י דבעינן תורת כלי היינו דוקא בכיסוי קרקע, מיהו בתו' מבואר דבדאיכא בית אחיזה היינו תורת כלי, וא"כ ר"י רק אכלים קאי, ועסק"ג ה' בכ"ז.

תורת כלי פרש"י ראוי לתשמיש אחר, ובתו' הקשו דא"כ פשיטא, והיינו לשיטתם דאין בקנה משום תוספת אהל עראי, אבל אם מפרשינן ת"ק דרשב"ג דהיינו ר"א דפקק ומשום אהל אסור, לק"מ, דהא ר"א אף בכלי גמור אסר כדמייטנן מפקק החלון, ועסק"ג.

ג] שם ב' אריב"ש אר"א אר"י והוא שיש תורת כלי עליהן, כיסוי דמתני' מתפרש בפשוטו בשרגיל לכסות בהן, ועוד דבפשוטו אכיסוי קרקע שעשה להם בית אחיזה קאי, וכ"כ הרמב"ן במלחמות דמשמע אפי' במונחין ואפי' במוכיחין לכך שעשו להם בית אחיזה בעינן תורת כלי, ולכאורה מוכח מזה דהעשוי לשימוש קרקע גרע מסתם כלים המטלטלין, דבמטלטלין הא קי"ל

בחריות דבישב עליהן סגי, כדעת הרי"ף, וכן נגר דכנסת שבטברי' מיירי בנשתמשו בו, וצ"ע בר"ן שכ' דמיירי בלא נשתמש בהן מבעו"י, דאל"כ א"צ תורת כלי, ונראה בלשון הר"ן דקושייתו מכיסוי כלים שא"צ בית אחיזה, ומשמע דבצריכין בית אחיזה א"צ תורת כלי, או דקרקע גרע, ול"מ כן בסתמות דבריו ז"ל, ואמנם נקט בלשונו דאף בכיסוי כלים קאמר, אבל אפשר דכונתו דלרש"י אף בכיסוי קרקע ולר"ת סגי בבית אחיזה, גם בדברי המלחמות צ"ע דסבר כותי' בחדא היינו בחריות.

והי' נראה להלכה דאף בכיסוי קרקע בעינן תורת כלי, ואע"פ שיש להם בית אחיזה, דכ"ה דעת רש"י והרשב"א בשם הראב"ד והרמב"ן והרז"ה והרא"ש וריא"ז והרי"ד שפי' דר"י אכיסוי קרקע ודאי קאי, אבל צ"ע א"כ איך העתיקו פר"ת דסגי בתיקון לכלי, והרי בית אחיזה לא גרע משאר תיקונים, ואמנם בתו' מבואר דלא איצטריך תורת כלי אלא בדליכא בית אחיזה, וכ"כ בבהגר"א סי' ש"ח ס"י בביאור דברי השו"ע דקאי אין להם בית אחיזה דוקא, ובדוחק הי' אפשר לומר דתורת כלי לר"ת בעינן שיהא ניכר תיקונו שיתאים לכיסוי, ולא סגי בבית אחיזה, אבל עי"ז מיותר הבית אחיזה.

נמצא לדעת ר"ת א"צ תורת כלי אלא בכיסוי כלים, אבל בכיסוי קרקע סגי בבית אחיזה, ולדעת רש"י יש

לענין בונה כדאמרינן בטפיה דאסור לר"א, ולכן פ"י דלענין טלטול פליגי, ודברי הריטב"א צ"ע שפ"י דאף לר"א מהני גלוסטרא, מיהו גם בתו' פ"י כן לפי קמא, ובדעת תו' יש ליישב דדוקא בקשור קאמרי כן, אלא שאינו יוטל באגדו, וס"ל דתורת כלי וקשור, משוי לי' כקשור ותלוי, אבל הריטב"א כתב דא"צ קשור כלל, וזה קשה מטפיה דמוקמינן לה שבת קכ"ו ב' דלא כר"א.

לשון המשנה אוסר ומתיר ולא קתני נועלין בו צ"ב, ואפשר שאם הי' שונה נועלין בו הו"ל סתם מתני' דכו"ע כרבנן דר' אליעזר, ואח"כ הו"ל סתמא דנגר כר"א, ולא ניחא לי' לשנות ברישא סתמא דלא כר"א, ולכן שנה סתם אסור דיכול להתפרש לענין טלטול בלבד.

ביאור פלוגתתם דכו"ע מודו בדאיכא עלי' תורת כלי או עכ"פ בכלי גמור דשרי, וכן בקשור וניטל באגדו, ופליגי אם ע"י הגלוסטרא נעשה ככלי, כיון שלא נעשה לשחיקה אלא לתפוס הנגר יפה, ולפ"ז תרויהו כר' יהודה ס"ל דקשור אע"פ שאינו תלוי נועלין בו, וכן בדאיכא תורת כלי מודה ר"י בין אם הטעם משום מוקצה ובין אם הטעם משום בונה, כדאמרינן בוכנא קאמרת כו'. - לרשב"ג שבת קכ"ו א' דא"צ קשור ולא תורת כלי, צ"ל דר"ג והזקנים התיירו להם אף בלא בוכנא, מיהו לדעת תו' שבת שם לא התייר רשב"ג אלא בקנה.

להצריך תורת כלי מלבד הבית אחיזה בכיסוי קרקע, ובכיסוי כלים יש מקום לדון דהשימוש הזה לחוד משוי לי' כלי, (בכל עניני תורת כלי צע"ע).

מה שמצוי היום כיסוי בורות השופכין בפשוטו חשיבי יש להם בית אחיזה, דגם שקע שראוי לתפוס מתוכו חשיב בית אחיזה, וגם מתקנין לכיסוי, ואף לרש"י י"ל דחזי לישב עליהם כמו כיסוי תיבה, אבל פתחים שנסגרים בהכרעה הר"ז כבנין של פרקים, דאע"פ שעיקר עשייתן לפתח, מ"מ עשוין באופן שישמשו כדופן דרך קבע, אלא שיוכלו לפתחן, ומדרבנן ודאי יש לאסור, וכיסוי פלסטיק שעל הניאגרה אם מונח בלבד היינו כיסוי כלים המחוברין, אבל בדרך הרגיל נכנס בכח ויש לחשבו כחיבור, אע"פ שעשוי כדי שיוכלו לפותחו, ואפי' נימא דצורתו שמכסה סביבותיו כבית אחיזה, מ"מ קשה להתיר לפתחו, וצ"ע לדינא בכ"ז.

ד עירובין ק"א ב' מתני' נגר שיש בראשו גלוסטרא ר"א אוסר כו' ר' אלעזר גרסינן כמבואר יבמות צ"ו ב', וכן מדמייתי ראי' מר"ג, וכ"כ הרש"ש, ולפ"ז יש לפרש דס"ל כרבנן דר"א בפקק החלון דתוספת אהל עראי מותר, אבל אליבא דר' אליעזר כו"ע מודו דלא מהני גלוסטרא, והריטב"א הביא דברי הראב"ד שפ"י דמתני' רק לענין טלטול, ונראה דהראב"ד גרס ר' אליעזר אוסר, והדין עמו דלר"א אין תורת כלי מתיר

בחבל להוכיח שאינו ניתן בתורת קבע, שחבל זה עשוי לתלותו בו, ובדבר קבוע אין מקום לחבל.

עוד הק' הב"י מאי קמיבעיא לן בעשה לו בית יד דהו"ל בוכנא הרי אפי' בגלוסטרא דלא נעשה לשימוש בוכנא שרי, ורוצה להוכיח מזה דבגלוסטרא בעינן אגד, ובבוכנא קמיבעיא לן דלא יצטרכו קשירה כלל, ודחה דבעיין קאי אנקמו להתיר ע"י בית יד, וכ"ה בתו' הרא"ש דלפרש"י י"ל דקאי אנקמו ולפרתו' בנקמו ע"כ דהכא שרינן בלא קשירה כלל, שו"ר בתור"פ וכ"ה בתו' שבת שם שהק' לפר"ת דסגי ביחדו ועשה בו מעשה א"כ פשיטא דבית יד שרי, ותירץ כתירוצ' הרא"ש דנפ"מ שא"צ קשירה כלל, ובתו' שם תירצו דאליבא דשמואל דנגר משום בונה קמיבעיא לי', ולפ"ז מבואר ברא"ש ור"פ כמ"ש הטור דגלוסטרא מהני רק בצירוף קשירה.

ברם עיקר הקו' צ"ב דהבית יד לא נעשה לצורך בוכנא אלא לתפוס הנגר, ואב"י הוא שחידש דבוכנא דמי, וגלוסטרא עדיף שיש כאן שימוש נוסף משא"כ בית יד דניכר שהוא רק יד לנגר, מיהו למ"ש אב"י דע"ז נעשה כולו כבוכנא, י"ל דאף למאן דאסר בגלוסטרא הכא שרי, אבל בעשה בו תיקון שישמש בוכנא היינו פקקו את המאור בטפיח דלכו"ע שרי, לרבנן דפליגי אר"א, וראי' לזה דבכיסוי קרקע שנינו בית אחיזה

שם גמ' בניטל באגדו כו"ע ל"פ כו' לשון הגמ' משמע דידוע שהנגר קשור, וצ"ע אמאי לא מפרשינן לה באינו קשור כלל, דהא בוכנא אף באינו קשור כלל שרי, וה"נ פליגי אם גלוסטרא משוי לי' כבוכנא, וכבר הק' כן בב"י, ובאו"ז בשם רשב"ם וכן בט"ז ובהגר"א הוכיחו מזה דאף ר' יוסי לא שרי אלא בקשור אלא דלא בעינן בדלת ולא ניטל באגדו, והב"י תירץ דלרבנותא דר"א קאמר דאפי' קשור אסור, וכן באו"ז דחה דברי רשב"ם מהלכה, ובתו' ג"כ פי' דדוקא בקשור קאמר, אבל דבריהם להתיר ע"ז בקשור ותלוי באויר דאף לר"א דפקק שרי, ועי' להלן בדברי תו'.

ולכאורה נראה דעיקר כונת הגמ' לומר דבדאיכא תורת כלי ל"פ, ופלוגתתם אם ע"י הגלוסטרא חשיב תורת כלי, ונקטו אופן דתורת כלי ע"י אגד, ולא בקנה וכיו"ב, כיון דהנדון כאן בתורת כלי של נגר זה ע"י הגלוסטרא, וה"ה דהו"מ למימר בדאיכא תורת כלי ל"פ, ויש להוסיף דסתם נגר קשור הוא והוצרכו לפרש דעובדא דטריב' באינו ניטל באגדו הואי, א"נ הגלוסטרא עבדי כדי שהחבל לא ישמט, וממילא ידעינן דהו"ל חבל, ולפ"ז א"צ לתרץ לרבנותא דר"א, אלא שכאן ביארו עיקר פלוגתתם, וגם ביארו נדון נגר דבתורת כלי שרי, וכ"ז מיושב יותר למ"ש הריטב"א דניטל באגדו היינו שיש חבל קשור בראשו ואינו נשמט ממנו, וא"צ שיהא קשור לדלת או לכותל עם חבל זה, אלא סגי

ופרש"י בית יד ואפ"ה בעינן תורת כלי, והיינו משום דבית יד לחוד לא משוי ל' כלי, מיהו באמת בתו' שם ובתור"פ נקטו בפשיטות דבדאיכא בית אחיזה א"צ תורת כלי מה"ט דזה עדיף מתיקון בגופו לצורך כיסוי דמהני לפר"ת.

הק' מרן זללה"ה בסמ"ב סקט"ו מדתנן בכלים ומייתי לה קכ"ד א' נגר שיש בראשו גלוסטרא כו' ותירץ דמיירי בקשור בחבל ארוך שמגיע מפתח לפתח, ויש להקשות א"כ מ"ט אסר ר"י משום הוצאה הרי איגודו במקומו הראשון, ועוד דא"כ מ"ט נקט בגלוסטרא הא ה"ה בכל נגר, מיהו גם לא משמע דר"י ור"ט כר' יוסי דמתני' ס"ל, וצ"ע, ובכלים שם במתני' לא גרסינן נגר אלא גלוסטרא, ועי' פר"ח הנדפס בגמ', – (לשון שומטה פרש"י ע"י טלטול מן הצד וקשה להעביר לדלת אחרת כך, וי"ל דלסלקו מן הפתח מותר דבתיקון הדלת קעסיק, ומערים ונותנו בפתח אחר כיון שהוא כבר בידו, וצ"ע בד"ז, ולענין אוקימתא דהוצאה י"ל דרק מתוך הפתח לתוך הפתח דרך החצר שרי ר"י, ולא משום מן הצד, ועריטב"א הנדמ"ח).

תו' בפ"י קמא נקטו דאף לר"א מהני קשור עם גלוסטרא כקשור ותלוי, ובפ"י בתרא נמי ס"ל דמהני קשור הניטל באגדו כקשור ותלוי, אלא דקשור עם גלוסטרא מהני רק לרבנן דר"א, והדברים מחודשים דודאי פשטות הגמ' דר"א אסר בכל תוספת אהל עראי כדאסר בטפיח,

ובכל כלי, ולא שרינן אלא בקשור ותלוי דהור"ל כדלת בצירים, וא"כ ניטל באגדו וגלוסטרא לא מהנו מידי דאכתי לא עדיף מטפיח, וצ"ל דס"ל לתו' דע"י הקשירה הור"ל כדלת בצירים, ולהתוספת דבעינן תלוי דוקא, לענין זה מהני גלוסטרא וניטל באגדו, ואם גרסי ר' אליעזר ניהא שהוכרחו לכך, אבל כבר נתבאר ביבמות צ"ו ב' דר"א גרסינן, שהוא חבירו של ר' יוסי.

לענין הלכה הי' נראה להקל בגלוסטרא בלא קשירה כלל, שכ"כ הגר"א בדעת רש"י וכ"כ הריטב"א בשם תו' והרי"ד וכ"נ דעת הראב"ד, וכ"נ במלחמות שבת שם וכן ברשב"א וריטב"א שם, וכ"כ מרן זללה"ה בדעת תו' בשבת שם, וכ"ד הרמב"ם והמ"מ כמ"ש בב"י, אבל בטוש"ע סי' שיי"ג ס"א התיירו רק עם חבל דק, ובמ"ב ס"ק י"ג כתב בשם הא"ר לסמוך על המקילין בעת הצורך, אלא שסיים דהגר"א מצדד להחמיר כהט"ז.

ה' לעיל סק"א נתבאר דהא דמצרכינן קשור בנגר ופקק היינו משום מוקצה, עי"ש הראיות לזה, אבל שיטפת הסוגיות בעירובין נראה טפי דהנדון משום מיחזי כבונה, דומיא דדלת שבמוקצה דבעינן קשור ותלוי משום בונה, ודכוותה מתפרש ענין קשור ותלוי דנגר, וכמו דלר"א הטעם משום בונה, אף נגר דשרי ר"י היינו דליכא כ"כ משום בונה, ובזה מיושב דמונח דמיחזי

באגדו מהני דבזה ניכר שהוא כלי ואינו עשוי ליקבע בבנין, ולא משום דמיחזי כציר, ולהריטב"א א"צ שיהא מחובר ע"י חבל זה לשום מקום, רק שיהא ראוי ליתלות ע"י חבל זה בכותל ככל הכלים.

ודאתאן עלה אפשר דבאמת ר' יוחנן ושמואל פליגי, דר' יוחנן לא

חייש בנגר למיחזי כבונה וס"ל דנגר כפקק, ופסק כרשב"ג דשרי אף באינו קשור, והא דארבב"ח אר"י כמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר היינו לעיקר נדון תוספת אהל עראי, דתנא דמצריך קשור ותלוי ע"כ כר"א ס"ל, וכן אמרו בזה בירו' משמי' דר' יוחנן אתיא יחידאה דהכא כסתמא דתמן, ור' ירמי' סבר דאף לענין דבעינן נגרר קאמר, ואייתי לי' ר' אבא דר' יוחנן אמר הלכה כרשב"ג דאף נגרר לא בעינן, וקי"ל בהא כשמואל וכסוגיא דעירובין, א"נ ר"י רק בקנה שרי, וה"ה בפקק, אבל בנגר מודה.

ומיושב בזה מ"ש הרא"ש בדעת הרי"ף דג' חילוקי דינים הם, פקק נגר וקנה, דלא תיקשי ע"ז מסוגיא דשבת דעיקר הדימוי שם לענין דא"צ תלוי באויר, ובזה באמת כולן שוין דמאן דמתיר בעלמא תוספת אהל עראי סגי לי' בקשור כמו בתורת כלי, ורק ר"א דאינו מתיר בכלי גמור מצריך תלוי שיהא כציר גמור, אבל לגבי הנדון עד כמה מחמירין רבנן החולקים על ר"א, בזה י"ל דנגר חמיר טפי משום דמיחזי כבונה.

טפי כבונה לא שרו במדינה לר"י ולר"א אף במקדש, ואין זה דין בהלכות מוקצה, וכ"נ מדהחמירו שיהא תלוי בדלת דוקא ושלא יהא נשמט ונקמז, ונחלקו בגלוסטרא, ואילו בהלכות ייחוד דמוקצה לא הו"ל להחמיר כ"כ, דכיון דקשור הוא הר"ז ייחוד וסגי בכך.

והנה תמכתי יתידותי בהא דהזכירו בגמ' טעמא דבונה רק בנקמז והתם לפרש"י כבנין גמור הוא, וש"מ דעיקר נדון כנגר לאו משום בונה הוא, וכן מדמייתנין הא דלמישדי שריתא ואדריתא אדשא ומצרכינן תורת כלי ש"מ שהנדון משום מוקצה דהא בזה ליכא סרך בונה.

שבתי וראיתי דלפרתו' שבת קכ"ו ב' וכן בתו' הרא"ש כאן הדבר בהיפך דמבואר בגמ' בדאביי דכל נדון נגר משום מיחזי כבונה הוא, שהרי תו' פי' דמשמע דנקמז דומיא דנשמט אלא שאינו נשמט כולו אלא מקצתו, וע"ז שאלו מ"ט מחמירין כולי האי בקשירת הנגר, ואמר אביי משום דמיחזי כבונה, ונמצא שעל עיקר נדון נגר פי' אביי דהוא משום מיחזי כבונה, ומ"מ בדאיכא תורת כלי שרי, דלא מיחזי כקבע, שאין דרך לשקע כלים בבנין, וכן בניטל באגדו ניכר שהוא עראי דאגדו מוכיח עליו, ור"י חידש דנגרר כיון שקשור בדלת אע"פ שאינו ניטל באגדו דמי קצת לציר ולא מיחזי כבונה, אבל באינו קשור בדלת לא מיחזי כציר, ומ"מ בניטל

ולפ"ז י"ל דלא פסק שמואל כר"י אלא בדיני מיחזי כבונה אבל משום מוקצה אינו מצריך קשירה כלל וכדפסק כרשב"ג בחירות שבת נ' א', ואינו מחלק משום עשוי לשמש עם הקרקע, והא דמייננן דשרא למישדי אסיתא אדשא, אגב עניני סגירת דלתות מייתי לי', אבל לא משום דמחמיר טפי בעשוי לשמש עם הקרקע, והחידוש דאע"פ שכבידו קובעו מהני תורת כלי לענין זה, וכמ"ש תו'.

ומיושב בזה דנגרר ומונח דר"י מעניני' דת"ק הוא, והחמירו במקדש במיחזי כבונה, ולר"י החמירו בזה רק במדינה, ולכן בעינן קשור בדלת דוקא שיהא כציר, ואילו משום מוקצה סגי בקשור בכל מקום, ועי' להלן עוד לפי סדר הגמ'.

[ו] עירובין ק"ב א' אר"י א"ש הלכה כר"י בנגרר, דקדקו רש"י ותו' מאי אתא למעוטי במ"ש בנגרר הרי ר"י לא אמר אלא בנגרר, ופרש"י דבהא דשרי במונח במקדש לית הלכתא כותי', ורש"י לשיטתו בשבת דס"ל דחשיב בונה גמור, אבל לדעת תו' אי קי"ל כר"י יש להתיר אף המונח במקדש, ועתו' הרא"ש מ"ש בזה, ולכאורה י"ל דבא לומר שהלכה כמותו רק בנגר ולא בפקק וכיו"ב, דהא ת"ק דר"י ר"א הוא כדאמר שבת קכ"ו א', והי' מקום לומר דבכל דוכתא בעינן קשור משום מוקצה או משום תוספת אהל עראי, וע"ז קאמר דרק הכא פסק

כר"י וטעמא משום מיחזי כבונה כדמפרש אביי בסמוך, ויתכן לגרוס בנגר במקום בנגרר.

שם אמר רבא והוא שקשור בדלת, פי' שקשור במקום הראוי להכניסו משם בנקב שיסגור הדלת, ולאפוקי אם קשור בעיברא דדשא שאינו נראה כציר הדלת עי"ז, ואפי' אם החבל ארוך ויכול להביאו משם עד הנקב, דכיון שאינו ניטל באגדו אינו חיבור, ורק בדלת מהני, ויתכן דכל שקשור במקום שמגיע לנקב ונשאר מחובר, מיקרי קשור בדלת.

שם ההוא ניטל באגדו הוה, פי' הריטב"א דניטל באגדו א"צ שיהא מחובר לכותל בשום מקום, אלא כיון שהחבל חזק לתלותו בו הר"ז מוכיח שהוא כלי, אבל רש"י פי' קשור תלוי בו.

ענין הקשירה בחבל שאינו ניטל בו, היינו שיהא משומר כאן ולא יקחוהו למקום אחר, אבל הנגר כבד ואין החבל ראוי לטלטלו בו.

קשור ותלוי שלא בדלת אפשר דלא מהני לת"ק דמתני', דבעינן שיהא ניכר בצירי הדלת, ולא מהני תליתו במקום רחוק, וצ"ע, וכ"מ בבבגר"א.

בתו' נקטו דשייך תלוי בחבל שאינו ניטל באגדו דבמקום אחד נשאר תלוי בחבל דק, אבל א"א לטלטלו ממקום למקום, והיינו לשיטתם שצידדו דמודה ר"א בניטל באגדו, אבל אם נפרש

דלא ימדוד בחבל פחות מחמישים אמה מפני שהוא נמתח ונשכר ולא יתר שהוא נקמז ומפסיד, ולמדנו מזה דנקמז היינו רפוי וההיפך מנמתח, וה"נ מיירי שהנגר אינו נשמט אבל אינו תפוס יפה, ובזה נתיישב הענין ע"ד פרתו, דכיון דמצרכינן ניטל באגדו בעי ר"ז נקמז מהו, דכיון שאינו תפוס יפה אפשר דלא מיקרי ניטל באגדו, שאין ניטל ע"י החבל כשהוא נשמט בתוכו לכאן ולכאן, ומ"מ כיון שאינו נשמט לגמרי י"ל דסגי בהכי, והיינו דקתני נקמז אע"פ שאינו נשמט, והיינו דבעי טעמא מאי מחמרינן בקשירה זו שיהא ניטל ממש באגדו, ואמר אביי משום דמיחזי כבונה, פי' דלאו משום מוקצה בלחוד מצרכינן קשור, דבזה סגי בכל קשירה, אבל הכא משום דמיחזי כבונה נעיצת הנגר מש"ה בעינן ניטל באגדו דוקא.

שם עשה לו בית יד מהו, פי' בית אחיזה לשימוש הנגר, ואביי קרי ל"י בוכנא דעי"ז נראה כבוכנא, אבל ככונת בוכנא פשיטא דשרי.

שם ההוא שריתא כו' ההיא אסיתא כו' בפשוטו אינו ענין לנגר דמיחזי כבונה, אלא כיון דעסקינן באופן נעילת דלת, מייתנין נמי אופן נעילה שע"י הטלת דבר כבד דשרי בדאיכא תורת כלי עלי'.

[ז] שו"ע סי' שי"ג ס"א, ובבה"ל ד"ה והוא, סתם פקק המתוקן לחלון חשיב תורת כלי לר"ת, וכן להר"ן מהני כיון

דלר"א בכל ענין אסור א"צ לזה, וסוגיא דדלת שבמוקצה נתבאר לק' סק"ח.

שם דהוה קא קטיר בגמי, פי' שלא בדלת, ובירו' אמרו דנגרי' דר"א הוה קטיר בגמי, וי"ל דהוה בדלת.

שם בעי ר"ז נקמז מהו, פרש"י שנפחתה האיסקופה והנגר נועץ בארץ, ולכאורה אין זה ענין לשמעתין, דאף בקשור ותלוי באויר אפשר לאסור נעיצה זו דמיחזי כבונה, ויתכן דבונה גמור חשיב, ומה הוצרכו לאביי, שהטעם פשוט, וגם משמע דנשמט חמור מנקמז, וכבר תמהו תו' בשבת קכ"ו ב' וכן בתו' הרא"ש כאן דמשמע שנקמז מענין נשמט הוא, ופירושו יתבאר בסמוך.

ולענין הלכה אין להקל בנועץ בקרקע כלל, ובמ"א סק"ה הביא דהרי"ף מפרש דבית יד מהני בנקמז, אבל נראה שלא פי' נקמז כפרש"י, ועי' ר"ח, ולרש"י באמת לא קאי בית יד אנקמז, וא"כ אין לנו אופן שמותר בנקמז דרש"י, מיהו בתו' הרא"ש והר"פ כתבו דלרש"י מהני בית יד בנקמז, ומ"מ נראה דאין להקל אלא בגונא דהט"ז שיש נקב מוכן בקרקע או במזוזות.

בתו' שבת קכ"ו ב' כתבו דמשמעות הגמ' דנקמז הוי מעין נשמט אלא שאינו נשמט ממש, וסיימו ולא נודע פי' נקמז היטיב, ועד"ז פי' בתו' הרא"ש בשמעתין, ובשיירי קרבן על הירו' ציין לדברי הירו' פ' כיצד מעברין שאמרו

בברריתא דסוכי קוצים שבגמ', ורק כלפי נגרר שנו לשון גבוה מן הארץ, אבל סתם תלוי מתפרש באויר, ועכ"פ מבואר בגמ' דיש שריותא בגבוה מן הארץ טפי מקשור ותלוי דהיינו דשרי ר"א בקשור ותלוי ולא שרי בנגרר, וזה מלמדנו לפרש מתני' בקשורין ותלויין וגבוהין מן הארץ.

ובבה"ל שי"ג ס"ג ד"ה גבוהים הביא פי' הח"א דגבוהין מן הארץ היינו שהדלת כשהיא נעולה אינה מונחת ע"ג קרקע אלא תלוי באויר וזה מוכיח שלא נתנה לקבע כבנין, ונסתייע מלשון הרע"ב ופיה"מ שכ' דמיירי באינן קשורין ודבוקין לכותל, וכן מדברי המ"מ שכ' דהרמב"ם לא ביאר דא"צ ציר רק דא"צ קשור ותלוי, ואם גבוהין מן הארץ היינו קשור ותלוי באויר מה שיך לומר שא"צ קשור ותלוי, ואולי יש לדחות דכונת המ"מ דסגי במונחין ע"ג כסא וכיו"ב דכל שמונחין גבוה מן הארץ דינם כקשור ותלוי, ועכ"פ דעת כל הראשונים ז"ל בגמ' כפשטה דהיינו לאפוקי נגרר ור"ל קשור ותלוי באויר, כ"מ בתו' ותו' הרא"ש והר"פ והרשב"א והריטב"א שהק' דנגררת וגבוהין מן הארץ סתרי אהדדי, וכן מבואר בבעה"מ ובמלחמות.

דעת רש"י ותו' דמתני' מיירי אף בדלת שבחצר, ואורחא דמילתא קתני, כ"כ הב"י בדעת רש"י וכ"כ הגר"א בדעת תו', וכ"מ בתו' גבי דלת אלמנה

שנשתמש בו מבעו"י, וא"כ מה שהביא בבה"ל דעת הסוברים דלא סגי במחשבה משכח"ל באופן רחוק כגון שחשב ולא התקינו לכך, מיהו יש לדון דבעשוי לשמש עם הקרקע בעינן תורת כלי כרש"י, ואז לא סגי בנשתמש ולא בחשב, אבל הפוסקים מקילין בזה ועי' מ"ב סק"ז ולעיל סק"ג.

שם בה"ל ד"ה אפי', לכאו' אין קשירה בלא מחשבה.

שם ד"ה ולא, לכאורה נראה דבבית וחצר אפי' דעתו להניח הפקק זמן מרובה שרי, דהמקום קובע אם זה דרך קבע, כגון במוקצה או בפרצה שבחצר.

שם ד"ה מע"ש, לכאורה נראה דכש"כ אם ייחדו לצורך אחר דשרי, וייחוד לנעילה גרע דחשיב ייחוד לבנין.

שם מ"ב סק"ג, מ"ש הח"א דבבגד א"צ דעתו מע"ש, לכאורה פשוט דבכלי גמור היינו מתני' דפקקו את המאור בטפיח.

שם ס"ק י"ג, עי' לעיל סק"ד דרוה"פ מקילין כהא"ר דא"צ קשור,

[ח] ק"א א' מתני' הדלת שבמוקצה כו' אא"כ גבוהין מן הארץ, פי' קשורין ותלויין באויר ואינן נגררין ע"ג קרקע, וק"ק שסתם התנא ולא הזכיר קשורין ותלויין, וצ"ל שקיצר בלשונו דבסיפא קתני נגרר ומונח וכלפי זה קאמר הכא גבוהין מן הארץ, וגבי פקק החלון קתני קשור ותלוי ומתפרש גבוה מן הארץ, וכן

בטוש"ע סי' שי"ג ס"ג פסקו דבעשוי' ליכנס ולצאת סגי בנגרין, ובפשוטו א"צ כלום כמבואר בדברי הראשונים ז"ל דמדמו לה לפקק החלון, ובמ"ב הביא מהגר"א דלדעת הרי"ף והרמב"ם א"צ קשירה כלל, מיהו צ"ע דהרשב"א והריטב"א סיימו לשון הראב"ד דאפי' נגרין מותרין, וכ"ה בלשון הרא"ש, וכתב במ"ב דאפשר להקל בזה, מיהו למה שצדדנו בדעת רש"י ותו' יש להחמיר, ועי' בבהגר"א בזה.

ט שם גמ' ורמינהו דלת הנגררת כו' כאן לא הוזכרו חדקים מפני שאין שייך בהם ציר, ואף להריטב"א שהציר במזוזות, מ"מ סתם חדקים בפרצה ואין שם ציר.

שם בזמן שקשורין כו' לכאו' כיון שנגרין ע"כ קשורין ותלויין ושמא כאן בעינן דוקא תלויין ונגרין, אבל קשור ומונח שני ראשיו ע"ג קרקע לא מהני, שו"ר ברשב"א וריטב"א ומשמע דר"ל שיהיו תלויין סמוך לפתח, דגבי נגר אמר רבא דקשור בדלת בעינן, וכאן שהנדון בדלת עצמה קתני קשורין ותלויין לומר דהיינו בפתח דוקא.

קנקן, פרש"י דיתד המחרישה מעמידין במקום דלת, וצ"ע דבפשוטו סוגר רק מעט ואינו נראה כבונה, (אא"כ נועצו בקרקע) ובריטב"א כתב שמשמשין בו כמין נגר, וא"כ אינו ענין למתני' ולא לציר שבגמ', ובירו'

וכ"מ בתו' ק"א ב' ד"ה כי פליגי, ובאמת כ"ה פשטות הגמ' דמקשינן מדלת הנגררת כו' ולא הוזכר מוקצה כלל, ובברייתא דסוכי קוצים קתני חצר, וכן בברייתא דר"ח קתני דלת אלמנה סתמא, וכן בתוספתא קתני מחצלות שנועלין בהם החנויות, עמ"א סק"ו, וכן בשאר אופנים שבתוספתא קתני סתמא.

ולכאורה נראה מזה דדלת גרע, שניכר שאינה לשימוש פתיחה ונעילה שדרך לעשות בה ציר, ואפי' היכר ציר אין בה, ואמנם האמת כן שרק במוקצה שאינו צריך לשימוש תדיר עושה כן, אבל עצם שימוש בדלת כזו מוכיח על כונתו לקבע, ולכן אסרוה בכל מקום, ודומיא דסוכי קוצים שהם לקבע, ומחצלות שבחנויות אפשר דגריעי כיון שהם סוגרים כותל שלם, ול"ד לפתח ופרצה, ומה"ט קתני סתמא, ומחצלות שדרך לפרסן במקום שפרוץ הרבה או במלואו, ולא קתני שבמוקצה ושבפרצה.

אבל הראב"ד והרמב"ן פי' דדוקא במוקצה ופרצה אסרו, והעתיקו כדבריהם הרשב"א והריטב"א והרא"ש, וכ"ה בטוש"ע, והקושיא דפרכינן מדלת סתמא, תירצו ז"ל דמשמע דבכל דוכתא שרי ואפי' במוקצה, ויש להוסיף דבבית וחצר א"צ כלום וע"כ דבמוקצה מיירי, וההיא דסוכי קוצים מיירי בפרצה שהיא דרך קבע, ועכ"פ הסברא שוה כמשנ"ת דדלת כזו דרך קבע היא, אלא דבמקום שדרך ליכנס ס"ל דשרי.

בדוחק שמניחין ריוח שתסוב על צירה, ומש"ה לא מתחזיא כבונה.

שם מיתיבי דלת הנגדרת כו' גרסת רש"י והראשונים ז"ל בזמן שיש להם ציר, ועי' תור"פ, וה"ק תו' דהול"ל וליטעמיק, ואה"נ היינו טעמיהו דאביי ורבא, ועוד מדלא קתני אע"פ שיש להם ציר.

שם ת"ר סוכי קוצים כו' שבחצר כו' בק"נ אות ס' דקדק דכאן לא קתני גבוהין משום דמיירי בחצר שדרך ליכנס ולצאת, אבל הרשב"א והריטב"א דקדקו בזה ופי' דפרצה שאני שהיא קבע אף בחצר, וכאן מיירי בגבוהין דוקא, ועי' לעיל סק"ח אם במקום שדרך ליכנס ולצאת בעינן קשור ותלוי. - יעוי' ברשב"א, ולכאו' נראה דבפרצה הי' מקום לאסור אפי' קשורין ותלויין, שהרי האמת דכונתו לסתימה טפי מלפתח.

[י] שם תני ר"ח דלת אלמנה פי' תו' אע"פ שיש לה ציר, ולכאו' הי' נראה דזהו לשון אלמנה שהיתה משמשת כדלת ונתאלמנה, אבל בלישנא דחד שיפא ל"מ כן, ויש לפרש דדלת אלמנה נראית טפי כבנין מקנן ומחצלות שהם עראי טפי מדלת, ובריטב"א ביאר דבדלת ניכר הקלקול טפי.

הרשב"א והריטב"א ג"כ נקטו כפרתו' דמיירי בדאית לה ציר דאל"כ בלא"ה אסור, ומדלא תירצו דמיירי בחצר, ש"מ דפשיטא להו דבחצר ג"ז

ותוספתא הגירסא קנקלין, ובע"ז נ"ב ב' פרש"י דקנקלין כינוי לקלעים וצ"ע.

שם אמר אביי בשיש להם ציר רבא אמר בשחי' כו' יש לעי' היכן מרומז זה בברייתא, וי"ל מדקתני סתמא דלת מתפרש במקום שהי' פתח והיתה הדלת מתוקנת שם, וממילא מתפרש שעדיין יש לה ציר או שהי' לה ציר, משא"כ במתני' דקתני בפרצה דמתפרש ודאי באין לה ציר, וכן מוקצה מתפרש במקום שאין פתח מתוקן, ומחצלות מיירי בסותמין כל הכותל, ואין דרך מחצלת שיהא בה ציר כלל, ולפ"ז יסוד תירוצם כאן בפתח כאן בפרצה, וזה מסייע מש"כ לעיל בדעת רש"י ותו' דמוקצה ופרצה לאו דוקא, ונקטי' תנא לומר שאין להם ציר.

הריטב"א פי' שהציר בפתח ולא בדלת, שהרי אין דרך שיהא ציר בקנקן ומחצלת, מיהו לשון שיש להם משמע לדלת ולקנקן, דאל"כ הול"ל בפתח שיש בו ציר, ובעירובין י"א ב' קרי היכר ציר למקום הציר בפתח, וכן פר"ח בדלת אלמנה דלית לה גשמה דהיינו נקב להכניס הציר, וש"מ שסתם ציר היינו בדלת עצמה, ורבא דומיא דאביי מתפרש בדלת, וכ"נ בטוש"ע ס"ג, וק"ק שהזכירו קוצים ואמרו ציר, ואיך שייך ציר בקוצים, ועי' תוספתא שהזכירו ציר מקנים עי"ש.

שם רבא אמר בשחי' להם ציר, ר"ח פי' דדלת שיש בה ציר אינה נכנסת

רש"י ותו' יש להחמיר בדלת אלמנה נף בחצר, אבל בחדא לטיבותא באמת יש להקל כיון שהרבה פוסקים מתירין לגמרי.

שם אמר ר"י האי מדורתא כו' לא נתפרש מאי שייטי' הכא, ורש"י למד מזה דסוגיין משום בונה, ועי' ר"ח, ולכאור' סמיכת דלת בבקעת מפרשינן ביצה ל"ב א' משום מוקצה, ויש ללמוד מדמיירי רב יהודה הכא ש"מ דהלכתא כמתני', אע"פ שפסק לקמן כר' יהודה בנגר, ולאפוקי מהרז"ה שכו' דשמעתין כולה כר"א, ואפשר דקמ"ל דאף בשבת שרי בהוריא וחביתא מלמעלה למטה, דעיקר מימרא ביו"ט.

מותר, דכי היכי דשרינן פקק החלון בכל דבר, ה"ה דלת אלמנה, וכ"נ הלשון דקמ"ל דנגררת אסור, ואם בחצר, הו"ל לאשמועינן עיקר האיסור באינה קשורה כלל ואפי' נגרת, ובכהגר"א נקט בדעת הרי"ף והרמב"ם דבאמת זהו מה שנתחדש בדלת אלמנה דאפי' בחצר, והתו' לשיטתם דס"ל דלאו דוקא קתני דלת שבמוקצה, אבל ברשב"א וריטב"א וכן מהרא"ש בתוספותיו ובפסקיו, מוכח דאע"פ שמחלקין דמוקצה דוקא פשיטא להו דהאי ברייתא רק במוקצה.

ולענין הלכה כתב במ"ב להקל בחדא לטיבותא, כדעת הרמב"ם, ואפי' אינה קשורה ותלוי', ולמש"כ בדעת

סימן כא (ב)

פקק החלון ונגר

כרשב"ג במוקצה, ולפ"ז שמואל דפסק כר"י פליג אר' יוחנן דפסק כרשב"ג.

אבל סתימת הגמ' צ"ב, דסוגיא דעירובין ק"ב א' כולה כר"י בנגר, ואף ר' יוחנן גופי' בשמעתין מוקים למתני' כר' יהודה, ופסק הלכתא כרשב"ג, ולא משמע דאמוראי נינהו אליבא דר"י, דלא הוו סתמי בגמ', ועוד דרבב"ח הוא ניהו דקאמר משמי' דר"י דרבנן סברי דמוסיפין על אהל עראי, ואפ"ה מוקים

[א] שבת קכ"ו א' בין קשור בין שאינו קשור כו' ולימא מר בין תלוי כו' לא נתבאר בהדיא אם הנדון משום מוקצה או משום דמיחזי כבונה, וכמשנ"ת בתו', דפשטות הדברים דכיון דר"א משום אהל עראי מצריך קשור ותלוי, א"כ מתפרש דר"י דמצריך קשור ג"כ כונתו משום אהל, ורשב"ג פליג ולא מצריך כלום, ופסק ר"י כותי', וכן שמואל דפסק כר' יהודה ע"כ טעמי' משום אהל, דהא איהו ס"ל

למתני' כר' יהודה דבעינן נגרר, דהיינו קשור.

והנה הדבר מוסכם בשתי הסוגיות דכלי גמור א"צ קשירה כלל, וכדמוכחין בסוגין מההיא דפקקו את המאור בטפוח, דהלכה כרבנן דר"א, ומתפרש שד"ז מוסכם דלרבנן שרי בכה"ג, וכן מוכח מדדנו בגמ' אם מתני' בקשור או לא, ואין לא הביאו דמתני' היא דפקקו את המאור בטפוח שלא הי' קשור כלל, ור' אבא לא נסתייע מזה, א"ו כלי גמור לרבנן א"צ כלום, וכן בעירובין אמרו בוכנא קאמרת כו' מותר, והיינו דכלי גמור שרי אף לר"י דמצריך נגרר, ובזה נתיישב דלרבנן מוסיפין על אהל עראי בלי שום תיקון, כסתם מימרי' דר"י קכ"ה ב', וכ"מ בגמ' בנגר שיש בראשו גלוסטרא.

ויש לעי' מה הטעם דבכלי גמור שרי האם זה שניכר שהוא כלי מוכיח שאינו קבע, ולכן לא מיחזי כבונה, [שו"ר בריטב"א עירובין ק"א ב' שפי' כן וכ"כ בב"י סי' שיי"ג ס"א ועי' לק' סק"ה בכ"ז], וכיון דמותר לנעול בו אינו נעשה מוקצה, או"ד בכל ענין אין בו משום מיחזי כבונה, אלא דכיון שעשוי לשמש עם הקרקע אין שם כלי עליו, והר"ז מוקצה אע"פ שעשוי לצורך האדם, וגרע מעפר שייחדו לצרכו, דכל שימוש עם הקרקע הוי קבע ודמי לקרקע, משא"כ ייחוד דעפר דהו"ל דבר המטלטל, וכשאר חפצים דמי, ולכאורה לפרתו' נמצא דשמואל ור' יוחנן פליגי בד"ז,

דלשמואל דטעמא משום דמיחזי כבונה, א"כ בוכנא דשרי מפני שנראה שאינו קבע, ולר"י משום מוקצה.

אבל מהא דאמרינן עירובין ק"ב א' ההיא אסיתא דהות בי מר שמואל כו' שרא מר שמואל למשדייה אדשא אמר תורת כלי עלי', נראה דאף בדליכא סרך אהל ובנין מצריך שמואל תורת כלי בעשויין לשמש עם הקרקע, ומדמייני' לה בתר ההיא דפסק שמואל הלכה כר"י נראה דהכל ענין אחד, ועוד דמייטנין התם משמי' דשמואל הלכה כר"י בנקמז וטעמא מאי אמר אביי משום דמיחזי כבונה, אלמא כולה סוגיא התם לאו משום בונה, דהא נקמז פרש"י שנועצו בקרקע דמיחזי טפי כבונה.

והדבר פשוט בסוגיין דפקק החלון ונגר דינם שוה, כדארבב"ח אר"י וכן הסכימו אבא ור' ירמי', ור"י נפחא פסק מכח זה דהלכה כר"א, ואביי ורב עמרם לא צידדו לחלק כלל ביניהם, וכן דיני' דר' יוחנן דלרבנן אהל עראי מותר פשוט בכמה מקומות, ואיך יתכן דסוגיא דעירובין וכולהו אמוראי יחלקו ביניהם, ויפסקו הלכה כר' יהודה בנגר, ורבנן בפקק החלון, ואביי נמי מיירי בההיא סוגיא וקאמר דבוכנא שרי, וש"מ דבלא בית יד מודה דאסור, ואטו נימא דזה דלא כדבריו בשמעתין, [וצ"ע ברא"ש בזה וכבר תמה מרן זללה"ה בסמ"ב סק"ד דלא מצינו בש"ס שדהו סוגיין מהלכה וחילקו בין נגר לפקק, ועמשנ"ת לק' סק"ה בכ"ז].

קשור ותלוי, וסיים על דבריו דא"צ כלום ובמתוקן סגי, דברי אלו כמפורשים דאף בקרקע א"צ תורת כלי, דכיון דר' יהודה דמצריך קשור היינו משום דבקרקע בעי תורת כלי, איך סתם רשב"ג דבריו על קנה שנשנה ברישא סתם, ואמר דא"צ קשירה, וזהו שהביא ר' אבא מדבריו דאפי' קשירה לא בעי בכל פקק, והא דמייתו בגמ' מבריייתא דחריות, אין עיקר הראי' משם, אלא דכיון שכבר מצינו לרשב"ג דפליג ארבנן דמצרכי קשירה ואמר דא"צ קשירה, וכאן חזר ושנה דבריו בלשון זה, מתפרש דחד דינא הוא, דאל"כ הו"ל לפרושי דכאן מודה לת"ק דבעינן קשירה או תורת כלי, אבל אם הי' סובר רשב"ג בחריות כת"ק דבעינן קשירה, לא הי' הכרע גמור מדבריו כאן, כיון שלא נחית אלא לנדרן שנתחדש בקרקע דת"ק מצריך קשירה ותלי' ואיהו לא מצריך, אבל מה שמצריך בכל המטלטלין קשירה זה אינו ענין לבארו כאן, אבל כיון דבעלמא אינו מצריך קשירה אם איתא דכאן מודה לת"ק הו"ל לפרושי מילתי', וזהו באמת טעמי' דר' יוחנן שסתם דבריו דהלכה כרשב"ג, כיון דבכל מאי דפליג רשב"ג את"ק הכא בדיני אהל ובונה הלכה כרשב"ג, והא דס"ל לר' יוחנן בעלמא דבעשוי לשמש עם הקרקע בעינן תורת כלי אף בדליכא סרך בנין, כההיא דלמשדייה אדשא וכיסוי קרקע, זה אינו ענין להזכירו כאן.

ולהאמור נתיישבו שתי המימרות של ר' יוחנן, וכן אתיא דשמואל

ומכ"ז יש ללמוד דלכו"ע האיסור רק משום מוקצה, ומש"ה מצריך ר"י קשור, ופסק שמואל כותי', וכן ר' יוחנן מוקים למתני' כותי' דר' יהודה, והטעם משום דבמתני' קתני סתמא פקק החלון, והיינו כל דבר שייחדו לפקק, וכדקתני נגר סתמא, ובזה ס"ל לר' יוחנן דכיון דליכא תורת כלי עלי' בעינן קשירה, אבל בבריייתא דרשב"ג דקתני קנה שהתקינו, איכא לפרושי בדאיכא תורת כלי עליו, (ערש"י ועי' לעיל קכ"ג ב'), ובכה"ג אר"י דהלכה כרשב"ג.

ויש כאן קושיא אחת (הנשאלת בכמה פנים עי' בסמוך), וזוהי קושית תו' איך פסק שמואל כר' יהודה הא איהו ס"ל נ' א' כרשב"ג, והתירוך ע"ז דבעשוי לשמש עם הקרקע מודה שמואל דבעינן תורת כלי או קשור, והשתא קשה א"כ מנלי' לתלמודא דרשב"ג ור' יוחנן פליגי בחדא, הרי דברי ר' יוחנן נאמרו בכיסוי קרקע, ודברי רשב"ג בחריות, וכי היכי דשמואל מודה בחריות ואוסר בקרקע, ה"ה ר' יוחנן ורשב"ג, והנה הקושיא א' מנלי' לתלמודא דרשב"ג מתיר בקרקע, ב' מנלי' דר' יוחנן אוסר בתלוש, ג' היכי מייתי ר' אבא מרשב"ג הרי רבב"ח גופי' פסק לעיל נ' א' כרשב"ג, וכאן מפרש דרבנן דמתני' כר' יהודה, [שו"ר ברשב"א בשם הראב"ד שפי' כן בשם הראב"ד והניח קושיא זו בצ"ע].

והנראה בזה דודאי לישני' דרשב"ג קאי ע"ד ת"ק שהצריך בסתם קנה,

שם כמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר הנגרר, לפ"ז מתני' מיירי בקשור ותלוי ואינו נגרר (וכ"כ הרמב"ן במלחמות עירובין ק"א א'), וק"ק למה סתם ר"א דבריו ולא פי' דמיירי בגבוה מן הארץ כדתנן עירובין ק"א א', מיהו גם בנגר גופי' מצינו שסתם תנא בסמוך גבי קנה ולא הזכיר גבוהין מן הארץ, ולר' אבא ניחא טפי דכיון דבעי לסיימי דלרבנן או לרשב"ג שרי, לכך שנה בדר"א תלוי סתם ומתפרש דלרבנן אפי' נגרר אין להצריך, וי"ל דסתם תלוי אין נגרר בכלל, ובפרט למ"ש תו' דאפי' כולו בארץ מיקרי נגרר דשרי במקדש, ורק במקום שצריך לבאר שריותא דמקדש או דיש להם ציר עירובין שם, מפרש דיש קולא בקשור ותלוי הנגרר, שו"ר בריטב"א עירובין ק"א א' דהיכא דלא קתני נגרר מתפרש תלוי באויר כמו בפקק החלון עיי"ש.

שם תוד"ה בין, מאי ראי' מנגר כו' והא בפקק לא שייך בנין כו', לכאורה נראה דאף נגר בכלל תוספת אהל עראי, אלא שאם באנו לומר דטעמא דנגר משום בנין ע"כ דפקק שאני, ולדעת תו' לקמן באמת לשמואל טעמא דנגר משום בנין, ופשיטא להו להתו' דסוגיא דעירובין מ"ד א' אף כשמואל, דהא רבא מיירי התם ואיהו סבר בעירובין ק"ב א' כשמואל, וגם נראה דסוגיא דעירובין ק"ב א' הלכה היא דמיירו בה כולהו אמוראי בתראי, ואמרינן איני וכו', מיהו בפשיטות הו"מ תו' לאוכוחי מפקקו את

כו' יוחנן, וק"ל שפיר בחריות כרשב"ג, (ועדיפא מיני', כרב אסי דסגי בישב), וק"ל שפיר כו' יוחנן בכיסוי קרקע דבעינן תורת כלי, אבל רשב"ג פליג גם בזה ודברי ר' אבא כותי', וכבר נתבאר מכ"ז במלחמות ובראשונים, ובחידושי הרמב"ן כתב כללא דשמעתין במלות קצרות, דבין בפקק בין בנגר בין בקנה, בכולן תליי' משום גזירת בנין, וקשירה דכולהו משום היתר טלטול, ותו לא מדי.

ב] והנני מבאר הדברים לפי סדר הגמ', קכ"ה ב' מאי בין כך ובין כך כו' לכאורה הול"ל וחכמים מתירין, ולשון בין כך ובין כך יכול להתפרש לאוסופי דבין שאינו תלוי מותר ולא חיישינן משום בנין, ובין שאינו קשור מותר ולא חיישינן משום מוקצה, והא דמתוקן לא איצטריך לאשמועינן, דפקק החלון מתפרש המיוחד לכך, ואפשר לפרש דלמעוטי אתא שלא התיר בכל ענין אלא בין תלוי בין שאינו תלוי, ומש"ה לא אמר מתירין סתמא.

קכ"ז א' א"ל ר"י ולימא מר בין תלוי כו' יש לתמוה הרי בההיא דפקקו את המאור בטפיח מבואר דבלא קשירה נמי שרי, ולקמן אמרינן דהיינו סתם מתני' כרבנן, וא"כ ודאי דראוי לפרש רבנן דמתני' כהתם, ולא קושיא היא, דהנדרן להצריך קשור הוא משום מוקצה ובדאיכא תורת כלי פשיטא דא"צ קשירה, וכש"כ בטפיח שהוא כלי גמור.

בכלל תוספת אהל עראי, כיון שאינו בנין בפ"ע אלא מנעול לדלת, ולא הוי עראי טפי מחלון, דשניהם עשויין לפתוח, ונראין הדברים דכל הנתקע בתוך חלל כפקק ונגר שייך בו אהל לר"א, ולאפוקי כיסוי שמכסה ממלמעלה, דאף לר"א שרי, ומש"כ לא מיייתנן ממתני' דכסויין דלא כר"א, וצ"ע בזה.

שם ומי אמר ר"י הכי כו' יש לעי' אמאי לא הקשו מדרבב"ח אר"י, וי"ל דניחא לגמ' לאקשויי מדריב"ש גופי' בשם ר"י, ולמאי דמסקינן דר"י בדאיכא תורת כלי קאמר, ניחא נמי הא, דהכא דקתני קנה איכא לאוקומי בדאיכא עלי' תורת כלי, אבל לעיל דסתם כל פקק ונגר צריך לאוקמה בקשור, והא דאר"י הלכה כרשב"ג אע"ג דאית לי' נמי הלכה כר' יהודה דבעינן קשור, היינו משום דבעי לפרושי דמותר להוסיף על אהל עראי אף באינו קשור, וזה לא הוה שמעינן מדר' יהודה, ולא פליגי ההיא דר' יהודה ופקק דמתני' בדליכא עלי' תורת כלי, וההיא דרשב"ג בדאיכא עלי' תורת כלי, ומש"ה לא א"ר אבא אבא אנא כאידך דר"י ס"ל, דר' אבא פליגי אר"י וס"ל דאף בדליכא תורת כלי שרי, וכרשב"ג בכולה מילתי'.

שם ב' וכ"ת ה"נ דאיכא תורת כלי עליו ומי בעי רשב"ג כו' ר"י ס"ל כותי' בחדא כו' פשטות הגמ' דר"י בכל כיסוי כלים, בעי תורת כלי, וא"כ ה"ה בחריות, וקישור נמי מהני כמו בפקק ונגר, ורשב"ג דפליגי בחריות ה"ה דפליגי בפקק ונגר, והיינו דר' אבא, אבל קשה דלפי"ז

המאור בטפיח דשרו רבנן בלא קשירה, וכמש"כ לעיל.

שם גמ' נגר הנגרר נועלין בו במקדש כו' לפמשנ"ת [תוספת אהל עראי און] מיחזי כבונה התירו במקדש, אבל איסור מוקצה לא התירו, ועי' בסמוך, מיהו י"ל דלר"א בעינן קשור ג"כ משום בונה.

שם תוד"ה והמונח, אלא נראה לר"ת כו', דעת תו' דנגר לא שייך בדין תוספת אהל עראי, ואיכא למימר דקיל מיני' דלית ב' אלא איסור טלטול, והיינו דר' יוחנן, ואיכא למימר דחמור מיני' דאית ב' משום בנין, והיינו דשמואל כמ"ש בסוד"ה ר"י, ויש לעי' למה לא קיימו הגמ' כפשטה דמדמינן נגר לפקק לכל דבר, כדאמרינן דסתם לן תנא כר"א, והדר אמרינן דסתמא דפקקו את המאור דלא כר"א, ואילו לפרתו' שני ענינים הם סתמא דנגר כר"א בדיני מוקצה, וסתמא דפקקו את המאור בדיני בונה, דהא התם ליכא מוקצה כלל, ואדרבה הו"ל ליישב דתרת' סתמי חדא כר"א במוקצה וחדא כרבנן בבונה, ועוד דמנלי' לעולא דת"ק דר"י ר"א הוא דילמא ר"א דוקא באהל עראי הוא דמחמיר, ואמנם ודאי דרבנן דר"א לא סברי כת"ק דנגר, אבל מנלן דר"א היא, וגם בסברא קשה להצריך טפי מקשירה לענין ייחוד מוקצה.

ולדעת הרמב"ן באמת נראה דר"א פליגי רק בדין אהל עראי, ונגר נמי

מ"מ להסוברים דקי"ל כרשב"ג בחריות או כרב אסי, לא בעינן תורת כלי אלא בכיסוי קרקע, אבל כיסוי כלים חשיב שפיר תורת כלי בזה שמשמש ככיסוי, ואפשר דבזה פשיטא, דאף ר' יוחנן לא אמר אלא בכיסוי קרקע, מיהו דעת תו' איפכא וכמשנ"ת סק"ג ה'.

תורת כלי פרש"י ראוי לתשמיש אחר, ובתו' הקשו פשיטא דשרי, והר"ן הוסיף להקשות א"כ מ"ט דת"ק, וצ"ע. והדבר מבואר בגמ' דר"א אוסר אף בכלי גמור כההיא דפקקו את המאור בטפיח, והרי ת"ק דרשב"ג היינו ר"א, ונראה דהתו' לשיטתם דכולה שמעתין משום טלטול, אבל אם טעמי' דר"א משום בנין ותוספת אהל עראי מדרבנן, (וא"צ לחדש דמדאורייתא קאמר כדפרש"י), ניחא, ויעז' בספר מרן זללה"ה או"ח סי' מ"ב סק"א שג"כ הקשה כהר"ן, ונקט שם דרבב"ח משמי' דר"י פליג אריב"ש משמי' דר"י, ופלוגתתם אם הלכה כר"י או כרשב"ג, ודברינו עפמשנ"ת לעיל מהראשונים ז"ל דלא פליגי, וכאן בדאיכא תורת כלי ור"י בדליכא תורת כלי.

ג] קכ"ו ב' אריב"ש אר"א אר"י והוא שיש תורת כלי עליהן, פשטות הגמ' בכיסוי שדרכו לכסות בהן, דלא מיירי במאורע שהתקינו לכך, כלשון הבריייתא בקנה, ועוד דבפשוטו איש להם בית אחיזה קאי וא"כ ניכר עליהם שימוש זה, ואפ"ה מוסיף ר"י להצריך תורת כלי, וכ"כ במלחמות דמשמע אפי' במונחין

אית לן למנקט למסקנא כרבנן דרשב"א בחריות, וכן בכסוי כלים, דהא מייתנין מימרא דר' יוחנן בסמוך אמתני', ומתפרש דהכי מסקנא דשמעתין כותי', ואמנם ר"ת בתו' נ' א' פוסק כרבנן דרשב"ג, אבל בשם ר"ש הזקן פסקו כרב אסי, וכ"ד הרי"ף שם, וכן רבב"י פסק שם כרשב"ג וגם אמרו בגמ' דיחידאה פליג עלי'.

ואפשר שסתמו הדברים בגמ' משום דלא קים לן מאי קסבר ר' יוחנן, אבל בדעת רשב"ג פשיטא לן שאינו מחלק בין העשוי לשמש עם הקרקע לחריות, שהרי דבריו נאמרו ע"ד ת"ק דמחמיר בקרקע והצריך קשור ותלוי, ואם איתא דאיהו נמי מצריך קשירה בעלמא, וכאן שאני דהקנה תורת כלי עליו, הו"ל לפרושי מילתי', ולכן לא נחתו בגמ' לחלק בדבריו, והא דהוצרכו לאתויי הא דרשב"ג בחריות, היינו משום דאם הי' סובר בחריות ג"כ דבעינן קשירה, לא הי' דיוק מדסתם כאן, דכיון שאף בתלוש גמור ס"ל דבעינן תורת כלי או קשירה אין זה ענין לפלוגתתו עם ר"א שזהו נדון בקרקע דוקא, אבל אם מודה דקרקע חמיר הו"ל לפרושי דבהא מודינא לך, [אע"ג דלא דמי לגמרי, דהא אף בדליכא בנין כלל מחמיר ר' יוחנן בקרקע], ומזה מוכיחנן דרשב"ג בכל מילי שרי בלא קשירה, ור' אבא ס"ל כותי'.

ולפ"ז לענין הלכה אע"פ שסתמו הדברים בגמ' בדעת ר' יוחנן,

נשתמש בהם מבעו"י, דאל"כ קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל בחירות דסגי בישב, והדבר תימה דודאי כיסוי כלים מתפרש ברגיל לכסות בהן וכמש"כ לעיל מדברי הרמב"ן, והרי ודאי דבית אחיזה בעינן אף כשרגיל להשתמש בו, ומה ראה ר"י לשנות כאן דין כיסוי שלא נשתמש בו מעולם, ולומר שהוא שיש בו, דלשון זה מתפרש שכל דינא דמתני' דוקא בכה"ג, ועו"ק דבית אחיזה סתמא עדיף משימוש פ"א, ואמנם מכח קושית הר"ן הי' צריך להוכיח דדוקא בשימושי קרקע בעינן תורת כלי, ומה"ט דקדק הר"ן בתחלת דבריו דקושיתו מהא דמצרכינן תורת כלי אף בדלא חברינהו בארעא, והיינו דפשיטא לי' דר"י סתמא קאמר אכולה מתני', ואפשר דהיינו מדפרכינן מחירות אדר"י ש"מ דאכולהו קאי, וכש"כ לדעת תו' דתורת כלי היינו ייחוד לשימוש זה, דא"כ בית אחיזה ודאי ייחוד גמור הוא, וע"כ דר"י קאי רק אמטלטלין, [וכן מוכח בתו' שביארו ההיא דעירובין אנקמי או כשמואל] אבל פשטות הגמ' דאיש להן בית אחיזה קאי, כדמיייתינן לה לעיל אבבא דרישא, ועבה"ל סי' ש"ח ס"י ד"ה והוא, ומרן זללה"ה שם סק"ד דקדק מדברי הרא"ש דר"י קאי רק אכיסוי קרקע.

ולענין הלכה הי' נראה דכיסוי קרקע בעינן תורת כלי אע"פ שיש לו בית אחיזה כדפרש"י וכמ"ש הרשב"א בשם הראב"ד, וכפשטות הגמ' דר' יוחנן קאי ארישא דמתני' ולא אמילתי' דר'

ואפי' במוכחין לכך שעשו להם בית אחיזה לכיסויין בעינן תורת כלי, [וכן נגר שיש בראשו גלוסטרא ועובדא דכנסת שבטברי' ודאי מיירי שהי' זה הנגר שנהגו לנעלו בו, ואפ"ה בעי גלוסטרא], ולפ"ז מוכח בגמ' החילוק בין עשויין לקרקע דבעינן תורת כלי העשוי לתלוש, דהעשוי לקרקע תורת בנין עליו ואסור בטלטול אע"פ שמשמש את האדם, ולכן בעינן תורת כלי המטלטל, דהא קי"ל בחירות כרשב"ג ואפי' כרב אסי, וא"כ מ"ט מיייתינן הכא דר"י דבעי תורת כלי, וע"כ דקרקע שאני, וצ"ע ברמב"ן שכתב ליישב טעמי' דשמואל דמחלק בין חריות דסתמן לשכיבה וכן כיסויין, לבין נגר וקנה, ולא יישב פסק הרי"ף שפסק כדשמואל בנגר ובחריות [עכ"פ בישב עליהן דמהני אף להרמב"ן], וכאן העתיק מימרא דר"י דבעינן תורת כלי, מיהו בהמשך הדברים שם פי' הרמב"ן דס"ל כותי' בחדא היינו בחירות, וצ"ל דכלפי ת"ק ס"ל כרשב"ג אבל לא לגמרי כותי', והדברים סתומים, ולע"כ במהלך הדברים דלעיל במלחמות שם, וצ"ע, ועי' בספר מרן זללה"ה סמ"ב סק"ד מ"ש ע"ד הרמב"ן, [ומשה"ק דר' יוחנן כת"ק, בפשוטו עיקר פסקי' דר' יוחנן היינו דלא כר"א דאיהו ת"ק דרשב"ג, ואשמועינן דבלא קשירה נמי איכא גוונא דשרי, וה"ה דהומ"ל הלכה כר"י, וכמש"כ לעיל סוסק"ב].

והר"ן כתב דכיסוי כלים דמצרכינן תורת כלי עליהם היינו בשלא

דרך נסר להיות עגול כפי הבור, ועכ"פ במתוקן באופן שנכנס בפתח הבור ובולט בשפתו שלא ישקע כולו, דניכר שזה כיסוי חשיב תורת כלי, וק"ק ל"ל בית אחיזה בכה"ג, אבל בקורה שתורת כלי שלה הוא בשימוש ולישיבה, שייך להצריך בית אחיזה, כיון שאפשר לקבעה דרך בנין לעולם, ואפשר לומר דאף בעשוי לכיסוי לא שרינן כשכונתו לסתום כך לעולם, ובכיסוי כלים בפשוטו הי' נראה דא"צ תורת כלי כשמיחדו לכך, ואמנם בישב דנשתמש בו מבעו"י וכן בייחדו ועשה בו מעשה פסק בשו"ע שם דמותר, ובמ"ב ס"ק מ"ה התיר אף בייחוד לחוד, ולפמ"כ אף אם נחמיר בדין תורת כלי כדעת רש"י, מ"מ בכיסוי כלים א"צ להחמיר, דאפשר שלא אמרה ר"י ע"ז, וקי"ל דישוב או חשב מהני בחריות, אבל בכיסוי קרקע אין להקל ע"י בית אחיזה לחוד, ובעינן תורת כלי וצ"ע אם אפשר להקל כדעת ר"ת דסגי בנפיק מתורת עצים ואבנים ע"י שניכר תיקונו שראוי ומיוחד לכיסוי, אבל לא בבית יד לחוד, ובנגר מצינו די"ל דגלוסטרא לא מהני לשויי לי' תורת כלי [לתו' שם] אבל בית יד משויי לי' בוכנא, וכל דבר לפי ענינו, ועי' לק' סק"ז, שו"ר במ"ב סק"ז שכ' דאפשר להקל כדעת ר"ת בעת הצורך עי"ש, וצל"ע בדיני מוקצה בכ"ז.

מה שמצוי כהיום כיסוי בורות השופכין, סתמא יש להם בית אחיזה, דגם השקע להכניס ידו ולתפוס שם מסתברא

יוסי, חדא מדמייתנן לי' ארישא כמו שדקדק בבה"ל שם בשם הא"ר, וכן אמתנ' הוזכרו דברי ר"י בסתמא ובתר הכי מפרש דברי ר' יוסי, וכן פשוט להרמב"ן במלחמות דר"י אף אכיסוי שיש לו בית אחיזה קאי, וכ"נ דעת הרז"ה והרא"ש וכ"כ בשו"ג בשם ריא"ז והרי"ד דאף בהני דיש להם בית אחיזה בעינן תורת כלי, דר' יוחנן אכיסוי קרקע ודאי קאי.

ויש לתמוה דבשו"ע סי' ש"ח ס"י משמע דביש להם בית אחיזה א"צ תורת כלי, וכמש"פ בבהגר"א דמ"ש בשו"ע והוא שתקנם כו' קאי רק אין להם בית אחיזה, וכמו שביאר בבה"ל, (שו"ר בחזו"א סמ"ב סק"י שכ"כ בשו"ע מסתם לה סתומי) ובאמת לפר"ת דוחק להצריך תורת כלי נוסף לבית אחיזה, דודאי ייחוד גמור חשיב [שו"ר שכ"כ תו' שבת שם], אך לעומת זה קשה מכל הראשונים הנ"ל שהעתיקו פר"ת להלכה איך מפרשים תורת כלי נוסף לבית אחיזה, ובאמת זוהי קושית הר"ן דבנשתמש בהם מבעו"י יש להתיר כמו בחריות, וע"כ דבית אחיזה שנעשה כשלא התקינו, אינו מוכיח על ייחוד לשימוש זה, ומהני רק שלא יראה כקבע משום בנין.

נמצא לפ"ז [זה למאי דס"ד דכו"ע מודו דבעינן בית אחיזה וגם תורת כלי בכיסוי קרקע, ושו"ר בתו' הנ"ל] דתורת כלי דפר"ת היינו שיהא ניכר על הכיסוי שמשמש לכיסוי, כגון שהוא עגול שאין

בבה"ל שם ד"ה אין, דן בדין טלטול כיסוי שאין לו בית אחיזה, וע"כ כונתו לפר"ת דעיקר תורת כלי שבו היינו לכיסוי הבור, אבל לפרש"י לא נתבטל שם כלי דישיבה, ע"י שראוי לכיסוי הבור, וודאי לא גרע מכלי שמלאכתו לאיסור, ולפר"ת דאין לו שימוש אחר אלא לכיסוי, ולזה אינו ראוי בשבת, יש לדמותו לדלתות הבית, ועי' לק' סק"ד בדברי הראב"ד.

שו"ר בתו' שבת שם דבאמת לר"ת בית אחיזה משוי לי' תורת כלי, וע"כ דר"י אין להם בית אחיזה קאי.

[ד] עירובין ק"א ב' מתני' נגר שיש בראשו גלוסטרא ר"א אוסר כו' האי ר"א היינו ר"א בן שמוע מדמסתייע מר"ג והזקנים, וכ"מ ביבמות צ"ו ב' דחבירו של ר"י הי', וכבר כ"כ הרש"ש, וכ"מ בתו' דמצו סברי כר' יהודה, והרי ת"ק דר' יהודה ר' אליעזר הוא כדאמר שבת קכ"ו א', א"ו ר' אלעזר גרסינן, ונראה דהראב"ד גרס ר' אליעזר, ולכן נדחק לפרש דפלוגתתם רק לענין טלטול אבל לנעול אסור דר"א בעי דוקא קשור ותלוי, ולא מהני ניטל באגדו ולא כלי גמור, והדין עמו דר"א אסר אפי' בטפיח כדאמר שבת קכ"ו ב', וניטל באגדו נמי לא מהני לדידי' שאין זה מועיל אלא בחשיבות כלי כדין קשירה בעלמא לענין מוקצה, אבל למהוי כדלת תלוי' בצירים, בעינן דוקא תלוי באויר, וע"כ דאי גרסינן ר' אליעזר מיירי הכא לענין טלטול בלבד, ובאמת לשון המשנה סתום דקתני

דחשיב בית אחיזה, וגם ניכר שמתוקן לכיסוי, ונפיק לגמרי מכלל אבנים דעלמא, ואפשר דאף לרש"י חשיב ראוי, כמ"ש רש"י בדלתות שידה תיבה ומגדל דראויין לישוב עליהם, אבל פתחים הנעשים בהברגה או שנכנסים בכח אפשר דחשיבי בנין, ואע"פ שעשוין באופן שאפשר לפתחן, הר"ז כבנין של פרקים במחובר, ואע"פ שעיקר עשייתן לשם פתח, (דאל"כ פשיטא דחשיב בונה), וכיסוי פלסטיק שעושין על הניאגרה דינו ככיסוי כלים המחוברים, וניכר שעשוי לכיסוי, ואפשר דא"צ בית אחיזה בכה"ג, מיהו כיון שנכנס ע"י דחיקה ודמי בחיבורו לתקיעה מסוימת, אע"פ שעשוי כדי לפתחו, ראוי להחמיר, כיון שאינו כיסוי העשוי לפתוח בשביל שימוש הכלי, אלא אם יארע קלקול, וחשיב חיבורו קבע, וצריך להתיישב בכ"ז לדינא, ורשמתי להעיר.

פקק הנתון בכיור ובאמבטי' דינו ככיסוי קרקע ויש לו בית אחיזה ומותר ליטלו ולהחזירו, ובפשוטו ה"ה מסננת שבכיור, מיהו שמעתי שאאמו"ר שליט"א שאל את מרן זללה"ה אם אפשר לסלק הפסולת שסותמת הנקבים, ואמר שצריך לעיין בדין צינור שעלו בו קשקשים הלשון שהתירו מתקן כלאחר יד במקום פסידא, כתובות ס' א', מיהו התם מתקן את הצינור שהוא סתום, אבל כאן אין דבר שנתקלקל דליחשב תיקון, וצ"ע.

משום בנין בתוספת אהל עראי, אלא דמשום מוקצה בעינן שיהא עליו תורת כלי או שיהא קשור, ולדעת תו' אליבא דשמואל טעמי' דר"י דמצריך קשור הוא משום בונה, ולפ"ז צ"ל דמיירי בקשור אלא שאינו ניטל באגדו ולזה מהני גלוסטרא, א"נ בדאיכא עלי' תורת כלי גמור מינכר דעראי הוא ולא מיחזי כבונה, [עריטב"א ולעיל סק"א], אבל ע"כ לפרש פלוגתתם אף לר' יוחנן ובזה אף לפרתו' מתפרש כמש"כ.

לרשב"ג שבת קכ"ו א' צ"ל שבא ר"ג והזקנים והתירו להם אף בלא גלוסטרא, אלא דהכי הוה עובדא שהי' בראשו גלוסטרא.

שם גמ' בניטל באגדו כו"ע ל"פ כו' לשון הגמ' משמע דידוע דמיירי בקשור אלא שאינו ניטל באגדו, וצ"ב אמאי לא מפרשינן מתני' כפשטה באינו קשור כלל, וכיון דאיכא תורת כלי עלי', הו"ל כבוכנא וכטפיח דשרי, ואפשר דעיקר העשיית הגלוסטרא בראש הנגר הוא כדי שהחבל הקשור בראשו לא ישמט, וש"מ דבקשור מיירי, ולפ"ז סגי בחבל קשור בראשו אע"פ שאינו תלוי בו אלא מונח ע"ג קרקע, א"נ י"ל דסתם נגר קשור וכיון דפליגי על מעשה שבכנסת דטברי', ראו לנכון לבאר בגמ' דאע"פ שמסתמא הי' קשור מ"מ לא הי' ניטל באגדו, ויותר מיושב לומר דה"ק בדאיכא תורת כלי כו"ע ל"פ, וכשיש חבל קשור בראשו

מוסר ומתיר ולא קתני נועלין בו, ויתכן דתנא מיסתם לה סתומי כדי שלא תהא האי סתמא דלא כר"א ואח"כ סתם כר"א בדין נעילה בנגר שיש בו תורת כלי או קשור, דהא מתני' דנגר הנגרר חשבינן לה בשבת שם סתם מתני' כר"א, וא"כ גם ביש בראשו גלוסטרא אסור ואפי' בכלי גמור, ולכן שנה התנא לשון שיכול להתפרש בענין היתר טלטול בלבד, מיהו ודאי פשטות הדברים דבכנסת שבטברי' הי' הנדון לנעול בו ולא לטלטל, וכן מתפרש סתמא דנדון נגר היינו הדברים דבכנסת שבטברי' הי' הנדון לנעול בו ולא לטלטל, וכן מתפרש סתמא דנדון נגר היינו על שימוש הרגיל, וצ"ע בריטב"א שתמה על הראב"ד בזה, וכתב בשם המפרשים דאף ר' אליעזר שרי בניטל באגדו או בכלי גמור, ואיך יפרש מתני' דטפיח דמוקמינן לה כרבנן, ודברי המפרשים שנסתייע בהם לכאורה הי' נראה דנאמרו רק על ר' אלעזר ולא על ר' אליעזר, ועמש"כ להלן בדברי התו' בזה, דג"כ ס"ל דמהני אף לר"א, וצ"ע.

ביאור פלוגתתם, דכו"ע מודו בתורת כלי עליו דנועלין בו, ופליגי אם ע"י הגלוסטרא שבראשו חשיב תורת כלי, כיון שלא נעשה לצורך שחיקה אלא לתפוס בראשו יפה, וכדאמרו בירו' דפליגי אם הגלוסטרא טפילה לנגר, והיינו משום דלא נעשה לשחוק בו כלל, ולפי"ז תרויהו כר' יהודה ס"ל דליכא

והוא ניטל בחבל זה הו"ל כתורת כלי, וזה מתפרש כמ"ש הריטב"א בביאור ענין ניטל באגדו, וביארו כאן בגמ' עיקר הנדון בנגר.

ועכ"פ תוכן הגמ' מתפרש דבקשור לחדוד כו"ע ל"פ דשרי, והיינו לומר דכר"י ס"ל דסגי בקשור או בתורת כלי, ונחלקו אם זה נקרא תורת כלי, ולאפוקי דלא נימא דס"ל כת"ק דר"י ופלוגתתם בדין אהל עראי, ולפ"ז י"ל דניחא לגמ' טפי למינקט ניטל באגדו מלמינקט קשור ונגר, דלשון זה קצר ומבורר, שו"ר במהרש"א דהתו' דייקו מדלא קאמר בנגר כו"ע ל"פ עי"ש, שו"ר בב"י סי' שיי"ג שדקדק מ"ט לא פי' בלא קשור כלל, ותירץ דלרבותא דר"א קאמר דאפי' בקשור אסור, והט"ז והגר"א לא ניחא להו בזה, והוכיחו מזה דאף לר"י לא שרי אלא בקשור, אבל לפמ"ש"כ כונת הגמ' לומר דכו"ע כר"י ס"ל דסגי בקשור, וכלפי זה מהני תורת כלי, ולא לרבותא דחד מינייהו, דלתורת כלי אין יתכן בקשור שעיקרו להתיר טלטול מוקצה, וכמ"ש תו' והרמב"ן בשבת שם, וכעת ראיתי באו"ז בשם רשב"ג שדייק דבעינן קשור לכו"ע מדמוקמינן באינו ניטל באגדו, ואו"ז סיים דליתא וסגי בתורת כלי אפי' אינו קשור כמו שכתב בהלכות שבת סי' ע"ח אות ה'.

שם תוד"ה כי פליגי כו' ר"י מפרש דדוקא כו' תו"ד ז"ל בפ"י קמא דגלוסטרא בצירוף ניטל באגדו לכו"ע

שרי, כדין קשור ותלוי, ופלוגתתם בגלוסטרא בצירוף נגרר כשאינו ניטל באגדו, ובתו' הרא"ש נראה דלפי' קמא ניטל באגדו מהני לכו"ע כקשור ותלוי אף בלא גלוסטרא, ופלוגתא דרבנן ור"י בנגר היינו כשאינו ניטל באגדו, ובפי' בתרא נמי מודו רבנן בניטל באגדו, ופלוגתא דר"א ור"י בקשור בעיברא דדשא, ואפשר דלפי' בתרא הא דמהני ניטל באגדו היינו רק לר"י, וקשיא להו אם ניטל באגדו הו"ל כקשור ותלוי דלרבנן נמי שפיר דמי, א"כ מ"ט בעינן גבוהין מן הארץ דוקא, הרי כשגבוהין מן הארץ ע"כ היינו ע"י האגד, ותירצו דניטל באגדו הוי טפי מתלוי באגדו, וכ"כ הריטב"א בשם תו' דאף לרבנן דר"י מהני גלוסטרא, ועכ"פ כלי גמור.

אבל הדברים מחודשים וכמשה"ק לעיל ע"ד הריטב"א, דודאי משמע דרבנן דר"י דהיינו ר"א בכל ענין אסרי עד שיהא קשר ותלוי באויר דוקא, וניטל באגדו מהני רק לר"י, וכן תורת כלי, וזהו שבאו לבאר בגמ' דהני רבנן כר"י ס"ל, וכמבואר בשבת שם דלר"א כלי גמור נמי אסור, וכדאסר אהל עראי בכל דבר.

ולענין הלכה לדעת תו' משמע דבאינו קשור כלל לא מהני גלוסטרא, ומיירי בקשור בעיברא דדשא, אבל נראה דיש לדחוק בדבריהם ולקיים לדינא דכיון דתורת כלי עלי' שרי אף באינו קשור כלל, וכדאמרינן בוכנא קאמרת כו', מיהו הא דניטל באגדו אפשר דהיינו

דוקא בקשור בעיכרא דדשא, ועריטב"א
 שהביא פלוגתא בזה, שו"ר בטוש"ע סי'
 שס"ג ס"א דלא שרי עם גלוסטרא אלא
 בקשור בעיכרא דדשא ובחבל דק, וכבר
 העיר בזה בב"י עי"ש, ובמ"ב ס"ק י"ג
 הביא בשם א"ר דלעת הצורך יש לסמוך
 על המקילין בגלוסטרא בלא קשירה
 כלל, וסיים אבל בבהגר"א משמע
 דמצדד לדינא כהט"ז להחמיר,
 [ועבהגר"א ס"ב שהביא דעת רש"י
 להקל], והנה בריטב"א כתב בהדיא
 דא"צ קשירה כלל, וכ"כ בשם תו'
 והרי"ד, וכ"נ דעת הראב"ד כמ"ש
 הריטב"א בשמו ק"ב א' וכו' במלחמות
 שבת קכ"ו, שו"ר שכ"כ מרן זללה"ה
 בדעת תו' שבת שם, ועי' להלן, וכ"נ שם
 דעת הרשב"א והריטב"א וש"פ,
 [והרא"ש גופי' צידד שם בדעת ר' יוחנן
 דאף בנגר סגי בתורת כלי, אלא דנקט
 הלכה כסוגיין אליבא דשמואל וכדעת
 תו' דפליגי בעיקר הא דבעינן קשור].
 וכד' הרמב"ם והמ"מ כמ"ש בב"י.

עוד הק' הב"י מדמבעיא לן בעשה לו
 בית יד ומאי מספק"ל הא אפי' הי'
 בראשו גלוסטרא שרי וכש"כ בעשה לו
 בכונה דלהוי בוכנא, וראיתי בתו'
 הרא"ש שג"כ הק' קו' זו, דע"כ ל"פ אלא
 ביש בראשו גלוסטרא אבל לא בעשה
 גלוסטרא במתכוין דודאי חשיב כלי,
 ותירץ לדעת רש"י דקאי אנקמז, וכתירוצ'
 הב"י, ולדעת תו' דנקמז היינו נשמט
 מקצתו, פי' דגלוסטרא מהני רק דא"צ
 ניטל באגדו, ובוכנא קמיבעיא לי' שלא

יצטרך קשירה כלל, וזה מתאים לדעת
 הטור שפסק דגלוסטרא לא מהני בלא
 קשירה, אבל עיקר תמיהת הרא"ש צ"ע
 דאב"י הוא דחידש שע"י בית יד דמי
 לבוכנא ושרי, תדע דבכיסוי קרקע שנינו
 שיש להם בית אחיזה ופרש"י בית יד,
 ואעפ"כ הוצרך ר"י להשמיענו דבעינן
 תורת כלי ג"כ, והיינו משום דבית יד
 לכיסוי לא דמי לבוכנא, אבל בית יד לנגר
 דמי לבוכנא, והיינו דקמ"ל אב"י, ואינו
 ענין לעשה בוכנא בכונה לדוך בו דזה
 פשיטא דשרי, והר"ז כפקקו את המאור
 בטפח, וגם לא דמי לגלוסטרא דר"א
 ור"י דבית יד אפשר לראותו כנגר בלבד,
 שהבית יד תשמיש הנגר הוא, משא"כ
 גלוסטרא שהוא שימוש אחר, אע"פ שלא
 נעשה לצורך זה, מיהו אפשר לומר נמי
 לאידך גיסא דבית יד לכו"ע שרי,
 דבגלוסטרא אין ניכר שעשה בו מעשה
 כלי שו"ר בתור"פ שהק' קו' הרא"ש
 לפר"ת דתורת כלי היינו בהתקנה לנגר
 א"כ כש"כ דבית יד הוי תיקון וליחשב
 תורת כלי, ותירץ דמיבעיא לי' להתיר
 בלא קשירה כלל, וכתירוצ' הרא"ש, מיהו
 גם לפר"ת ע"כ צ"ל דבית יד לחוד לא
 משוי לי' תורת כלי, וכמש"כ סק"ג
 מדברי הראשונים ז"ל שפי' כפר"ת וגם
 מפרשים דברי ר"י דבעי תורת כלי מלבד
 בית אחיזה, וכאן קמ"ל אב"י דסגי בבית
 אחיזה, ומדברי הרא"ש משמע דתורת
 כלי דר"ת מהני רק לטלטול ולא לאיסור
 בונה, ושמעתין כשמואל ולכן בעינן טפי
 תורת כלי גמור, ולפ"ז יש לנקוט כרש"י

דבעינן תורת כלי גמור לדעת הרמב"ן שמשוה שיטת שמואל ור' יוחנן, וצ"ע, שו"ר דברי התו' הרא"ש מבוארים בתו' שבת קכ"ו ב', [וכבתור"פ דקאי אר"ת], ומבואר שם דבית אחיזה ודאי משוי תורת כלי.

הק' מרן זלה"ה בסמ"ב ס"ק ט"ו מהא דמייתנין קכ"ד א' דנגר שיש בראשו גלוסטרא דשומטו מפתח לפתח ולדעת הטשו"ע בעינן קשור, ותירץ דמיירי בקשור בחבל ארוך שמגיע לפתח השני, ולכאורה בקשור נשאר איגודו במקומו הראשון, ומ"ט אסר ר"י לטלטלו בחצר, ועו"ק דבפשוטו עיקר הא דנקט ביש בראשו גלוסטרא היינו כדי שיהא מותר בטלטול בלא קשירה, דאל"כ הו"ל לאיפלוגי בכל נגר, ושמא יש לדחות דבניטל באגדו מתיר ר' יהושע ולכן שנה בגלוסטרא שאין מחובר לאגדו יפה וחשיב טלטול אע"פ שאיגודו במקומו הראשון, וצ"ע בזה, ודוחק, מיהו ק"ק דלא משמע דמתני' היא כר' יוסי דנגר שיש בראשו גלוסטרא שרי לר' יהושע ולר"ט, ולפנינו במשנה קתני הגלוסטרא, ולא קתני נגר, (ועפר"ח בגמ' שם), וצ"ע, - מש"פ שם רש"י דשומטה היינו טלטול מן הצד, צ"ב איך חוזר ותולה אותה בפתח שני מן הצד, הרי בפשוטו א"א לתלותו ולנעול בו אלא ע"י טלטול גמור, ואולי יש לפרש דנהי דמשום מוקצה אסור לטלטלו, אבל להעבירו מן הדלת מותר, דחשיב התעסקות בהיתר דכונתו רק לסלקו, ולא

גזרו בזה, ומערים ותולהו בפתח אחר, והיינו דקתני שומטה כו' דרק בכח"ג שנוטלה מן הפתח יכול ליתנה באחר, וקצת דוחק דמיירי במאורע כזה דוקא, והא דשרי בטלטול מן הבית לחצר לאוקימתא דר' ינאי, התם לכאור' יש לפרש דאינו מניחה בחצר אלא חוזר ומניחה בתוך הפתח ומהר"י לרה"י דרך חצר התירו, ועמשה"ק אאמו"ר שליט"א בסכ"ו ס"ק ל"ט מ"ט התירו הוצאה לר"י, ובריטב"א הנדמ"ח תירץ דר"י מודה דאינו כלפנים ממש אלא דמיחזי כלפנים, ולמש"כ י"ל דבזה ל"ג. (לפו"ר)

ה' לעיל סק"א נתבאר דכל דין קשירה משום היתר טלטול הוא, ולפ"ז כולה שמעתא דנגר מיירי בדיני מוקצה, ורק בנקמז חידש אב"י טעמא דמיחזי כבונה, וכ"נ מדמייתנין התם דין תורת כלי לשדויי שריתא ואסיתא אדשא אע"פ שאין בזה משום בונה, וכמשנ"ת לעיל שם, ברם שיטפת הסוגיא דעירובין לא משמע שהנדון רק משום מוקצה, אלא נראה יותר דהנדון משום בונה דומיא דדלת שבמוקצה במתני' ק"א א' דבעינן גבוהין מן הארץ, ובדאיכא ציר סגי בקשור ותלוי, ודכוותה מתפרשא פלוגתא דנגר, דענין ניטל באגדו וגלוסטרא ואיסור מקדש ונשמט ונקמז ובית יד, כל אלו מוכיחין דיש כאן נדון מיוחד באיסור נעילה בנגר, דלא מצינו בייחוד דמוקצה חילוקי דינים כולי האי, והרי ת"ק דר"י ודאי משום בונה קאמר,

ומשמע דר"י מענינא דת"ק קאמר דמונח אסור במדינה.

שבת וראיתי בס"ד דלפי' תו' בנקמז כמ"ש בשבת קכ"ו ב' (ובתו' הרא"ש עירובין ק"ב א') מבואר בגמ' דאביי פי' דהא דמחמרינן בנגר, היינו משום דמיחזי כבונה, ואמנם לפרש"י מתפרש שרק באופן המיוחד שנועצו בארץ מיחזי כבונה, אבל לפרתו' ביאר אביי אמאי מחמרינן כולי האי בקשירת הנגר שיהא ניטל באגדו ולא נשמט ולא נקמז היינו משום דבנגר מיחזי כבונה.

והנה תו' פירשו דמשמעות הגמ' דנקמז הוי מעין נשמט רק שאינו נשמט ממש, כדמוכח בבביתא שהביא למעלה דקתני נגר אם נשמט כולו אסור נקמז מותר ר"י אומר נקמז אע"פ שאינו נשמט, ולא נודע פי' נקמז היטיב ובירו' גרסינן כו', [ועתו' הרא"ש שכ' ג"כ דמוכח בתוספ' דמענין אחד הוי נקמז ונשמט ונשמט היינו כולו ונקמז היינו מקצתו], ובש"ק בירו' ציין לדברי הירו' פ' כיצד מעברין דאמרו שם שלא ימדוד בחבל פחות מחמישים מפני שהוא נמתח ונשכר ולא יתר שהוא נקמז ומפסיד, ומבואר מזה כפרתו' דענין נקמז היינו רפוי שאינו מתוח יפה, וה"נ אינו נשמט לגמרי אבל אינו תפוס בחבל יפה, והיינו דבעי ר"ז אם כה"ג מיקרי ניטל באגדו, דבדרך כלל כיון שהוא רפוי אינו ניטל ע"י האגד, אבל עכ"פ אינו נשמט לגמרי, והיינו דבעו בגמ' טעמא מאי דבעלמא ודאי היכא דבעינן קשור אף נקמז חשיב

קשור, דסגי בהכנה כל דהו וכש"כ חבל קשור, ומ"ט מחמרינן הכא ואמר אביי משום דנעיצת נגר מיחזי כבונה, ולכן בעינן שיהא חבל קשור בו יפה ואז ניכר שלא נעצו דרך קבע, שהחבל מוכיח שעתידי לשומטו ולתלותו בו.

נמצא לפ"ז דבסוגיא דעירובין מבואר דיש בנגר משום מיחזי כבונה, ומ"מ בדאיכא תורת כלי עליו שרי, כדקי"ל ביש בראשו גלוסטרא ובעשה לו בית יד, והטעם משום דבכלי ג"כ לא מיחזי כבונה דאין דרך לשקע כלים בבנין.

ולפי"ז אפשר דטעמי' דשמואל דפסק כר"י היינו משום מיחזי כבונה, אבל משום עשוי לשמש עם הקרקע דלהוי מוקצה לא חייש וסגי לי' בייחוד בלא קשירה כלל, [ולפ"ז יתפרש הלכה כר"י בנגר דוקא ערש"י ותו' שדקדקו מלשון נגר], מיהו לפ"ז צ"ב מאי קמ"ל באסיאתא דשרא שמואל משום דתורת כלי עלי', [עי' לעיל סק"א], וי"ל דלא נימא כבידו קובעו, עי' תו'.

תוכן הסוגיא לפ"ז דבנגר שיש חבל קשור בראשו והוא ניטל ע"י חבל זה הר"ז נעשה כלי, דע"י החבל בטל לי' מתורת בנין ועץ בעלמא, וזה כפי' הריטב"א בניטל באגדו, וד"ז הקדימו בגמ' במשנה קמייאת שדנו בדין נגר, וביארו שם דנדון נגר מפני שאינו נראה ככלי, ומיחזי כבונה, ולכן חבל קשור בראשו לכו"ע מהני לחשבו תורת כלי,

ודאתאן עלה אפשר דהא דארבב"ח אר"י שבת שם דכמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר הנגר, לא קאי ארבנן דמצרכי נמי קשור כר"י בנגר, אלא לומר דמאן תנא נגר הנגר ר"א היא, וכדאמרו בירו' דבשבת קתני רבנן דר"א בלשון רבים, ובעירובין סתם תנא כר"א, אבל לענין אם צריך קשור, פסק ר"י כרשב"ג דא"צ קשור, א"נ קנה לא מיחזי כבונה משום דתורת כלי עלי, ולשון אנא דאמרי כי האי תנא, משמע שקיבל דבריו דלר' יהודה בעינן קשור אף בפקק והיינו אם הטעם משום מוקצה, דלא מצינו מיחזי כבונה בגמ' אלא בנגר.

ובזה נתיישבו דברי הרא"ש שכ' בדעת הרי"ף דנגר חמיר מפקק, ונתקשינו לעיל סק"א דכולה סוגיין דשבת מפורשת דדינא שוה, ולהאמור נראה דבאמת בנדון תוספת אהל עראי דינא שוה, וכמחלוקת בפקק מחלוקת בנגר, אבל אכתי אפשר דלרבנן דר"א נגר חמור מפקק, דבפקק א"צ קשור ובנגר צריך קשור דמיחזי כבונה, ומ"מ מדסתם תנא להצריך אף תלוי הו"ל סתמא כר"א, דאפי' אם רבנן מחמירין בנגר טפי מפקק, אבל אין להצריך כולי האי שיהא קשור ותלוי, וע"כ דהיינו כר"א.

ומיושב בזה דקשור דר' יהודה משמע שהוא מענין קשור ותלוי דר"א ולא מדין מוקצה, ואמנם כן כיון שאינו ניטל באגדו אין קשר זה עושהו כלי, והיתירא דר"י משום דקשר זה משוי לי'

ובגלוסטרא פליגי, ותרוייהו דלא כר"א בדין תוספת אהל עראי, ובמתני' דנגר הנגר נתחדש דאע"פ שאינו ניטל באגדו וליכא עלי' תורת כלי מחמת האגד, מתיר ר"י מחמת קישורו בדלת, כענין סברא דר"א דמתיר בקשור ותלוי, וע"ז אמר רבא דבעינן קשור בדלת, אבל ניטל באגדו עדיף דמשוי לי' כלי, [וענין קשור שלא בדלת אפשר דבתלוי נמי לא מהני, דהא דמהני תלוי לר"א היינו משום דנעשה כדלת מחוברת בצירים, אבל כשאין לחיבורו קשר עם הדלת לא מהני תלוי, וצ"ע, שו"ר שכ"כ בבהגר"א סי' שי"ג סוס"א אפי' לר"י] והא דקושרים באינו ניטל באגדו היינו כדי שלא יסלקוהו משם ויהא מזומן לצורך זה, וקשור בדלת א"צ לסלקו מחיבורו כדי לנעול בו, אבל קשור בעיברא דדשא נוטלו משם ונועצו בדלת, אלא שגורר החבל עמו, כ"נ לכאור', וההוא דקטר בגמי שלא בדלת הוה, ולפי"ז אם קשור במקום שנשאר מחובר שם גם בזמן הנעילה, יהא מותר אפי' אינו קשור בדלת, וצ"ע בזה.

ובירו' אמרו דנגר' דר"א הוה קטיר בגמי, וי"ל דהיינו בדלת כדרבא, ושם אמרו בנקמז דמדדהו בראשי אצבעותיו, [עתו' שבת שם], ואפשר דענינו שיהא ניכר שהוא קשור, ונוטלו בחבל ומסייע בראשי אצבעותיו שלא ישמט כיון שהוא רפוי, א"נ שלא יטלנו להדיא כדרכו, וס"ל דנקמז מותר ודלא כתלמודן.

כציר, והיינו דאמר רבא והוא שקשור בדלת.

הא דקורה ואסיתא דמיתנין בעירובין שם צ"ל משום דמענין נגר הוא, וכענין ששנינו בביצה דאין סומכין את הדלת בבקעת, עי"ש דקתני וכן בדלת ומפרש בגמ' וכן אין סומכין הדלת בבקעת, ואמרו דבשריתא ואדריבא שרי.

[ו] שם בעי ר"ז נקמז מהו, פרש"י שנפחתה האיסקופה והנגר נועץ בקרקע, ולכאורה אין נדון זה שייך לסוגיין דאף בקשור ותלוי דשרי ת"ק יש לאסור בכה"ג, והלשון משמע דנשמט חמור מנקמז, ונדון עשיית גומא חדשה בקרקע יש לאסור משום בונה דאוריתא או קרוב לזה, ולא הוצרכו לומר בגמ' טעמא מאי שהטעם פשוט, וכבר תמהו תו' שבת קכ"ו ב' וכן בתו' הרא"ש בסוגיין דפשטא משמע דנקמז מענין נשמט הוא, וכבר נתבאר הענין לעיל סק"ה עי"ש.

והמ"א בסי' שי"ג סק"ה הביא מדברי הב"י בשם הרי"ף דמפרש דבית יד מהני בנקמז, ואמנם כן הדברים, אבל נראה שהרי"ף לא פי' נקמז כפרש"י, אלא כפרתו' [או כפי' רה"ג ועריטב"א בזה ולע"כ], ועפר"ח שהביא הירו' דמדדהו בראשי אצבעותיו, משמע שמפרש שהוא כבד ואינו ניטל באגדו אלא בסיוע ראשי אצבעותיו, ועכ"פ לפי' הרי"ף מיירי מענינא דשמעתין דלעיל בסוג הנגר, ואז קאי ע"ז שפיר דין בית

יד, אבל לפרש"י אין בית יד מועיל לנדון חפירה בקרקע, ולכן פי' דקאי אדלעיל, וכמש"פ בבהגר"א, ולהאמור לא מצאנו ראי' להקל בנעיצה בקרקע ע"י בית יד ולא בקשור ותלוי ואף לא בכלי גמור, [ועי' בה"ל שם ד"ה אם יש], מיהו לעיל סק"ד נתבאר שכ"כ תו' הרא"ש והר"פ, מיהו באופנים שכ' הט"ז שאינו נוקב בקרקע שפיר יש להקל, וכש"כ בנקבים שבצדדי הפתח, דלא גרע מאיסקופה, [שו"ר בת"ח דכשנועץ במזוזה מן הצד כש"כ מאיסקופה, והט"ז כנראה סבר דחומה עצמה גרע, ואינה כמזוזה דדמיא לאיסקופה, אבל נראה דעת הב"ח דה"ה בחומה], וצ"ע בבהגר"א דנקט דהרי"ף ורש"י פליגי, וכנראה לא שמעו פי' אחר בנקמז, [עב"י שהביא לשון הריטב"א, מ"מ נקטו הגמ' כפרש"י], אבל לפמשנ"ת ליכא פלוגתא בד"ז, ובגונא דרש"י בכל ענין אסור.

[ז] שו"ע סי' שי"ג ס"א ובבה"ל ד"ה והוא שיחשוב, דעת הטוש"ע דבפקק סגי במחשבה ובבה"ל הביא דעת הפוסקים דבעינן תורת כלי, מיהו דעת הר"ן גופי' דנשתמש מבעו"י משוי תורת כלי, וא"כ בגונא דהשו"ע אף להר"ן מותר דכיון שהוא מכוון למדתו מסתמא נשתמש בו, מיהו לש"פ יש להחמיר בעשוי לשמש עם הקרקע דבעינן תורת כלי דוקא, כמש"כ סק"ג, אא"כ נימא דלא קי"ל כר' יוחנן בהא, ונגר שאני, כמש"כ סק"ה, וכן לענין קנה שכ' במ"ב דאפשר להקל בעת הצורך כדעת ר"ת

שם סק"ז, עי' לעיל סק"ג ד'.

שם ס"ק י"ג, לעיל סק"ד הבאנו דרוה"פ מקילין דא"צ קשור וכדעת הא"ר.

ח ק"א א' מתני' הדלת שבמוקצה כו' אא"כ גבוהין מן הארץ, פי' אא"כ קשורין ותלויין ואינן נגררין אלא תלויין בגובה, וסגי בגבוהין מן הארץ מלא נימא כדתניא בגמ', ועיקר הדברים דנגרר היינו לאפוקי גבוה מן הארץ מלא נימא, מוכח בברייתא ק"ב א' דמפרשין נגרר דאסר ר"א בראשו אחד מגיע לארץ, ובשבת קכ"ו א' אמרין דהיינו ר"א לשיטתו דמצריך קשור ותלוי בפקק החלון, וש"מ דיש קשור ותלוי המותר לר"א, והיינו כשתלוי בגובה, וכן מתפרש בשמעתין דקתני בברייתא דסוכי קוצים כו' קשורים ותלויין ולא פי' דמיירי בגבוהין, והיינו משום דסתם קשור ותלוי בגובה מיירי, אא"כ מפרש תנא נגרר, וכ"מ בתו' ותו' הרא"ש והרשב"א והריטב"א שכ' דהו"מ למימר ולטעמיה דקרי לה נגררת וקרי לה גבוהין מן הארץ, וש"מ דגבוהין מן הארץ היינו כלפי נגררת, מיהו ק"ק סתמות לשון התנא דהו"ל למיתני קשורות ותלויות, ואפשר דהתנא קיצר בלשונו ומתפרש כדקתני סיפא נגרר ומונח, וכלפי זה קתני הכא שגבוהות מן הארץ, והתם מפרש בברייתא ה"ד נגרר, א"נ י"ל כיון דאיכא גונא דקשור ותלוי לחוד סגי אפי' נגררין, כדאביי ורבא בגמ', מש"ה לא ניחא לי' למיתני דקשור ותלוי לא מהני אא"כ גבוהין מן הארץ.

דסגי בתיקנו לצורך נעילה, הדבר תלוי בנדרון זה אם צריך תורת כלי נוסף לבית אחיזה בעשוי לשמש עם הקרקע, וכמשנ"ת לעיל סק"ג.

שם בה"ל ד"ה אפי', ובקשור א"צ מחשבה, לכאו' ר"ל מחשבה לעולם, דאל"כ אין שייך קשור בדלת או בחלון בלא מחשבה.

שם ד"ה ולא, כ' דבעשוי לפתוח לעתים רחוקות אסור, לכאו' נראה דהמקום גורם כמוקצה ופרצה, אבל חלון שבבית ודעתו לפקקו לזמן מרובה לא מצינו שאסרו.

שם ד"ה מע"ש, כתב דה"ה אם התקינו לצורך שימוש אחר דפוקקין בו, אבל מבהגר"א משמע דבעינן שיתקינו לצורך זה, עי"ש, ולכאורה נראה דכש"כ בהתקינו לצורך אחר דתורת כלי עלי' ושרי אף להגר"א, והתקינו לפקק בלא תיקון גרע, דהו"ל תורת בנין ולא תורת כלי.

שם במ"ב סק"ג בשם הח"א דבגד וכיו"ב מותר אפי' לא הי' דעתו עליו מע"ש, לכאורה בבגד א"צ לכ"ז, דתורת כלי גמור עליו ואפי' כלי שאפשר להשאירו שם מותר כההיא דפקקו את המאור בטפית, שו"ר בח"א שהביא כן מדברי התו' קכ"ו ב' גבי פקק את המאור ומסדין דר"א סוכה כ"ז ב', אבל שם ושם אליבא דר"א נאמר, ולרבנן פשיטא דשרי.

ובכה"ל סי' שי"ג ס"ג ד"ה גבוהים הביא דברי הח"א כלל ל"ט ובנ"א שם שפי' דגבוהין מן הארץ היינו שבשעה שהם נעולין הדלת גבוהה מן הקרקע, שנעילתן באופן זה שהם נתלין על המשקוף, ובאמת כ"נ בפיה"מ וברע"ב שכ' דאינן קשורין ולא תלויין כו' ולשון פיה"מ וכ"ז כשלא היו קשורין בקשר דבק בכותלים אלא עראי מגביהין אותן ומחזירין אותן, ור"ל שתלויין על הפתח גבוה מן הארץ בלא קשירה לכותל, וכ"נ במ"מ פכ"ו ה"ט שכ' דהרמב"ם לא ביאר בגבוהין דא"צ ציר רק דא"צ קשירה ותליי', ואם גבוהין היינו ע"י קשירה ותליי' מה שייך לדון בזה, וע"כ דלגבי ציר קאמר, ובזה הסכים בבה"ל דדעת המ"מ כהח"א אלא שכ' דיחידאה הוא, ובאמת אפשר דדעת המ"מ שאם הם מונחין ע"ג כסא או שלחן וכיו"ב נועלין בהם כיון שאינם מונחין ע"ג קרקע, דלא משמע כ"כ דר"ל שנעילתן באופן זה שהם גבוהין מן הקרקע, [ועי' לק' סק"ט במש"כ מפר"ח טעמא דמהני הי' להם ציר, שזה כעין פירושי' דהח"א], ומ"מ אמת הוא דדעת הראשונים ז"ל בפשיטות דהיינו לאפוקי נגרר, וכמש"כ לעיל, וכ"מ ברז"ה ובמלחמות.

דעת רש"י ותו' נראה דלאו דוקא דלת שבמוקצה קתני אלא אורחא דמילתא כמ"ש רש"י, וכ"כ הב"י בדעת רש"י והרמב"ם, וכ"מ בתו' שהקשו בדלת אלמנה אי בדלית לה ציר מאי

איריא דלת אלמנה, ואם איתא דשמעתין רק במוקצה, הול"ל דאשמועינן בדלת אלמנה דבכל דוכתא אסור דלא משמע לאוקומי ברייתא דר"ח במוקצה דוקא [מיהו עי' לק' סק"י בזה], וכ"נ בתו' ק"א ב' ד"ה כי פליגי, ובאמת כ"ה פשטות הגמ' דמיתנין מדלת נגדרת כו' דקתני סתמא ולא הוזכר מוקצה ופירצה, וכמשה"ק הרשב"א והריטב"א, [והרשב"א והריטב"א תירצו דמשמע לי' דבכל דוכתא שרי לנעול בה, וי"ל דפריך מדמצריך קשור ותלוי ואי בבית לא בעינן מידי לרבנן, (ועי' מלחמות דהויא דלא כמאן), אבל מ"מ פשטות הדברים דבכל דוכתא מיירין], וכן באידך ברייתא לא קתני מוקצה, וכן בבריתא דסוכי קוצים קתני חצר, אלמא בכל דוכתא הדין שוה, ואמנם פרצה שאני ואף בחצר קביעותא היא, מ"מ סתמות הגמ' משמע שכל המקומות שוין, וכן בברייתא דר"ח קתני סתמא דלת אלמנה, וכ"נ בתוספתא דקתני מחצלות שנועלין בהם החנויות שברה"ר, והני ודאי לא לזמן ארוך, וכן בכל האופנים השנויים שם לא הוזכר מוקצה דוקא.

ולכאורה נראה מזה דיש לקיים שמעתין כפשטה בכל דוכתא, והחמירו בדלת כזו טפי מכל תוספת אהל עראי, מפני שאין דרך לעשות דלת באופן שא"א לפתחה אלא ע"י גרירה, והרי מעשהו מוכיח דלקבע קא מכוין, ודעתו לא מהני כשאין דרך לעשות כן עראי, והו"ל דומיא דחדקים שבפרצה

דסתמן לזמן מרובה, וה"נ דלת שאינה סובבת על צירה אין דרך לעשותה במקום שמצוי לפתוח ולנעול, והיינו דקתני דלת שבמוקצה שאין דרך לפתחה כ"כ, וכמש"פ רש"י, וה"ה אם יארע לו כן בחצר דאסור, כיון שאין דרך לנעול בדלת כזו לעראי, וכן מחצלות שע"ג חנויות דרך לעשותן עם צירים, וכל שסותם בלא צירים דרך קבע הוא, ואסור, א"נ מחצלת סותמת כל הכותל והוי טפי דרך בנין, אא"כ גבוהין מן הארץ, וכן דלת אלמנה אסור בכל דוכתא, - (סתם מוקצה וחרצר אינם מקורין וא"כ י"ל דליכא משקוף ואין כאן צורת פתח כלל, אבל רש"י הזכיר משקוף).

ולפ"ז טעמא דמתני' כדפי' הראב"ד והרמב"ן דכל הני דרך קבע נינהו, והנפ"מ אם דוקא במוקצה שהוא קבע אסור, או דכל שעושה כדרך שעושים במקום קבע אסור אף כשדעתו לעראי, ול"ד לפקק החלון שדרך לפקקו בכל דבר.

ובטוש"ע סי' שי"ג ס"ג פסקו דבעשוי לכניסה ויציאה תדיר נועלים בו אפי' לא הי' לו ציר מעולם והוא נגרר, וצ"ע מהיכי תיתי להצריך נגרר דהיינו קשור ותלוי אלא שנגרר בארץ, הרי עיקר קו' הראשונים ז"ל הואי מדקי"ל בפקק החלון דשרי בלא קשירה כלל, וא"כ מתפרש דבעלמא באמת א"צ קשירה, ומוקצה ופרצה שאני, והגמ' מיירי במחצלת וקנקן שהם כלים וכמ"ש

במלחמות ובזה אין להצריך קשירה כלל, וכבר כתב במ"ב ס"ק כ"ט בשם הגר"א דלדעת הרי"ף והרמב"ם א"צ קשירה כלל, ובאמת אף לדעת הרא"ש כיון שהתקינן לפתח זה, וכבר נעל בהם מבעו"י, א"צ קשירה כלל, ונגר שאני, ובדעת הרמ"א בס"ד כתב במ"ב בשם הגר"א שפוסק להתיר אף בלא קשירה, וכדעת הרי"ף, ואפשר דהיינו בדלת שהתקינה לכך וכמש"כ, ודברי המחבר יתפרשו בקוצים כשלא התקינן לכך, ודכוותה מחצלת של קנים שכ' שם, וצ"ע, שו"ר דבלשון הראב"ד שברשב"א וריטב"א מסיים דבעשויין לפתוח ולנעול אפי' נגררין מותרין, וכעין לשונו ברא"ש, ואפשר דהראב"ד לשיטתו דכל נגר נידון כאהל קבע מדרבנן כמ"ש בריטב"א ק"ב א', וס"ל דה"ה דלת עצמה, ופקק שאני, וצ"ע.

ט שם גמ' ורמינהו דלת הנגררת כו' כאן לא הוזכרו חדקים משום דאין שייך בהם ענין ציר כלל, ואף למ"ש הריטב"א שהציר במשקוף ובמזוזות, מ"מ סתם חדקים בפרצה ואין שם ציר כלל.

שם בזמן שקשורים כו' לכאורה נגררים היינו ע"כ קשורים ותלויים, ואפשר דכאן בעינן דוקא תלויין, ולאפוקי נגרר ששנה ר"י במתני' ק"ב א' דאף קשור ומונח ע"ג קרקע בכלל, ובריטב"א דקדק איפכא דתלויין משמע גבוהין מן הארץ כמו בפקק החלון, וכתב דהכא ע"כ מיירי באינן גבוהין, וסיים אלא לומר שהם

קשורין בפתח ותלויין בה, [שו"ר כע"ז ברשב"א], ואפשר דכונתו ז"ל דכיון שבנגר אמר רבא ק"ב א' והוא שקשור בדלת, וכאן הנדון בדלת עצמה, מש"ה הוצרך לבאר דבעינן קשורין ותלויין בפתח ולא במקום רחוק מן הפתח.

קנקן, פרש"י שמעמידין אותו במקום דלת, וק"ק שאינו סוגר אלא משהו כנגדו, ובפשוטו אינו דומה לבונה אא"כ נועצו בקרקע, והא לא מיירי בהכי, ובריטב"א כתב דמשתמשין בו כמין נגר, ולפ"ז אינו ענין למתני' דהכא, ולא מהני לזה ציר כלל, דהא בדאיכא דלת על צירי' עבדינן נגר, ובירור' גרסינן קנקלין ובתוספתא קנקנין, ובע"ז נ' ב' פרש"י דקנקלין כינוי לקלעים.

שם אמר אביי בשיש להם ציר, רבא אמר כו' יש לעי' היכן מרומז בברייתא ענין ציר, וי"ל דסתם פתח יש בו ציר או שהי' בו ציר, אבל מתני' דקתני דלת שבמוקצה וחדקים שבפרצה מתפרש במקום שאין פתח מתוקן, דמוקצה דומיא דפרצה, וכן מחצלות מיירי שסותמין בהם את כל הרוח כדתינא בתוספתא דנועלין בהם חנויות, ובהני מתפרש בדליכא ציר, אבל סתמא דברייתא דמיירי בדלת הנגררת מתפרשא בפתח, וסתמא יש לו ציר או עכ"פ הי' לו ציר, ולפ"ז יסוד תירוצם כאן בפתח כאן בפרצה ובמה ניכר שהוא פתח ע"י ציר.

ופי' בריטב"א שהציר במזוזות הפתח ולא בדלת, דקנקן ומחצלת אין דרך

שיהא בהם ציר, וק"ק לשון כשיש להם, הול"ל בפתח שיש בו ציר, וכן מדלא קתני קוצים ועצים בברייתא דציר, משמע שהציר בדלת עצמה, [וק"ק בשו"ע סי' שי"ג ס"ג שהעתיק קוצים וקאמר ציר, ומי עושה ציר בקוצים ועצים], מיהו י"ל דקוצים נותנין בפרצה ולכן לא מדכרינן בהו ציר, ובעירובין י"א ב' אמרינן בצוה"פ שצריכה היכר ציר ומפרשינן אבקתא ופרש"י דהיינו החור שהציר נכנס בתוכו, ונראה מזה דסתם ציר בדלת עצמה, וא"כ לאביי דיש להם ציר היינו בדלת, ודכוותה לרבא בשהי' להם ציר, וכדפרש"י, וכ"נ בשו"ע שם, וצ"ע, ובר"ח פי' גבי דלת אלמנה דלית לה גשמה דהיינו נקב לציר, ועי' לק' סק"י.

שם רבא אמר בשהי' להם ציר, בר"ח פי' דדלת שיש בה ציר אינה נכנסת בדוחק כי צריך להשאיר ריוח שתסוב על צירה, ולכן מהני שהי' להם ציר שאינם נכנסין בדוחק, ולפ"ז גם לאביי יש לפרש דזוהי מעליותא דציר.

מהא דמהני ציר והי' להם ציר מוכח דשמעתין לרבנן דר"א, דלר"א ודאי פקק החלון בכל ענין אסור, וכן בנגר אע"פ שיש נקב באיסקופה ובמזוזה אסור, וכבר כ"כ הרמב"ן.

שם מיתיבי דלת הנגררת כו' גרסת הראשונים ז"ל בזמן שיש להם ציר וגבוהין מן הארץ, ועתור"פ שכ' דיש נוסחאות משובשות, ע"ש, וכ"מ בר"ח

בלישנא דחד שיפא, וטעמא דגריעא דלת אלמנה, ללישנא דחד שיפא היינו דמיחזי טפי כבנין קבע, משא"כ קנקן דכלי הוא, וכן במחצלת וקוצים אין הבנין חזק ודרך לעשותן עראי, וללישנא דלית לי' גשמה יש לפרש דציר לא משוי לי' כדלת במקום שאין ניכר דלת כלל, ולד' לקנקן כמ"ש הריטב"א שכך נראה קנקן העשוי לסגור, משא"כ בדלת אלמנה שהציר אינו משוי לה צורת דלת דקיימא לפתיחה ונעילה, [וזה מיושב יותר אם הציר בדלת ולא במזוזות ואיסקופה, עסק"ט בזה].

והרשב"א והריטב"א ג"כ הוכיחו כפרתו' ומבואר מזה דפשיטא להו דר"ח לא אסר אלא במוקצה וכיו"ב שהוא דרך קבע, דאל"כ הול"ל בפשיטות דהיינו דקמ"ל ר"ח דאין נועלין בה כלל, דהא כל תירוצו של הרשב"א בברייתא דדלת הנגרת הוא דמדקתני סתמא ש"מ דבכל דוכתא שרי, וא"כ דכוותה הכא נידוק דבכל דוכתא אסור, א"ו פשיטא להו ז"ל דבחצר שרי, [מיהו דעת הראב"ד שהניח הרשב"א בקושיא, אפשר ליישב כן דמפרש דר"ח אסר בכל דוכתא], וטעמא דמילתא משום דפקק החלון שרי בכל דבר הפוקק, ודלת אלמנה לא גריעא מזה, ועוד מדקאמר הנגרת ש"מ דבא לפוקי גונא דצריך קשורה ותלוי' ומהני נגרת, ואם בא לחדש דאין פוקקין בדלת אלמנה הול"ל אע"פ שנגרת כיון דכל עיקר האיסור חידוש הוא, ועוד דהעיקר

וכ"נ ברש"י ובריטב"א, והראשונים ז"ל הקשו דמרישא דקתני נגרת מוכח שאינה גבוהה, וזהו באמת טעמיהו דאביי ורבא דפשיטא להו דאו או קתני, ועוד דהול"ל אע"פ שיש להם ציר, ומדקתני בזמן כו', ש"מ דתרתני קתני.

שם ת"ר סוכי קוצים וחבילין שהתקינן לפרצה שבחצר כו', יעוי' ברשב"א וריטב"א דבעינן גבוהין מן הארץ, ואע"ג דהכא בחצר מיירי, פרצה שבחצר שאני דכיון שאין זה מקום כניסתה אינה עשוי' ליכנס ולצאת, ובק"נ אות ס' דקדק מכאן דבחצר א"צ גבוהין, אבל אף הראשונים שחילקו דמוקצה שאני, מודו בפרצה, וכן מתני' מתפרש בכל פרצה, ובאמת בפשוטו בחצר אף קשור ונגרר לא בעינן, דבהתקינן סגי, מיהו עי' בזה לעיל סוסק"ח.

הרשב"א הק' דהול"ל דאם אינן תלויין אין נועלין בהם דזהו עיקר החידוש, ולכאורה נראה דבפרצה הי' מקום לאסור אפי' קשורין ותלויין כיון דסתימתן קבע, ובפרט בקוצים, ובמתני' דקתני להו בהדי דלת ומחצלת קתני בלשון דאיסורא קמ"ל, אבל כאן ששנה רק פרצה, קתני שפיר לשון דהתרא קמ"ל.

[י] שם תני ר"ח דלת אלמנה הנגרת כו' פי' תו' דהיינו אפי' ביש לה ציר, [ואפי' לרבא, דהא לא פליגי בד"ז], ולכאורה הי' נראה דזהו לשון אלמנה שהיתה נשואה והי' לה ציר אבל ל"מ כן

חסר דהו"ל לפרושי דקמ"ל בבית ובחצר דאסור, ועוד כיון דאף בבית ובחצר אסור כש"כ דאף ביש להם ציר אסור במוקצה, ותו לא צריכין לחדש דאף בבית אסור, דסגי לן בחידוש הזה דציר לא מהני.

ובמ"א סי' שי"ג סק"ח הביא מהב"ח שדקדק מדברי התו' דדלת אלמנה מיירי נמי במוקצה דוקא, אלא שמדברי הב"י דמדמי לה לחנויות משמע דזה אסור בכל דוכתא עי"ש, וי"ל דהב"י חשש למ"ש לעיל מנ"י דדעת רש"י משמע דשמעתין בכל דוכתא מיירי, ודלת מוקצה אורחא דמילתא נקט, אבל בבהגר"א כתב דתו' לשיטתם דלא ס"ל חילוקא דמוקצה וחצר כמבואר בדבריהם ק"א ב' ד"ה כי פליגי, והרי"ף לשיטתו מפרש ברייתא דדלת אלמנה אף בחצר, אבל ברשב"א וריטב"א מבואר דאף לשיטת הרי"ף והראב"ד לא ס"ל לאוקומי דלת אלמנה בחצר, [ומ"ש הגר"א דלגרסת הרי"ף שאינה נגררת ר"ל שאינה קשורה כלל, הלשון קשה דהו"ל מונחת ואין נופל לשון שאינה נגררת על

שאינה קשורה, וקרוב הדבר שהוא ט"ס ברי"ף וצ"ל הנגררת, עי' בזה) וכ"מ במ"א שם וסק"ז דפקק ודלת דינם שוה, והרי בפקק ודאי שרינן בכל ענין, מיהו לפי מה שצדדנו לעיל סק"ח כדעת רש"י ותו' יש להחמיר בדלת בכל דוכתא, ויש להקל כהרמב"ם בחדא לטיבותא, וכן מסיק במ"ב דיש להקל בחדא לטיבותא בעשוי לכניסה ויציאה, ואפי' אינו קשור ותלוי.

שם אמר רב יהודה האי מדורתא כו' לא נתפרש שייטי' דהאי מימרא בשמעתין, ורש"י למד מזה דשמעתין משום בונה, [ועי' פר"ח, וצ"ע כונתו דהא סמיכת הדלת בבקעת משום מוקצה כדנתיא התם דלא ניתנו עצים אלא להסקה], ויש להוסיף על פרש"י דכיון דרב יהודה מיירי אמתני' לומר דמשום בונה היא ולא קאמר מידי ש"מ דהלכתא היא, ולא נוקים לה כר"א, [כדעת הרז"ה], דהא ר"י א"ש לק' דהלכה כר' יהודה, ואפשר דקמ"ל דאף בשבת שרי בפוריא וחביתא מלמעלה למטה.

סימן כב (א)

בדיני אהל

(תמצית הדברים בקיצור)

הקשו ע"ז מגלי' דדרך טלטול קא"ל, וגם מדקאמר שקולו המייני' וקטרו בה

[א] עירובין צ"ד א' אהדיניהו רב לאפי' כו' פרש"י משום טלטול, וכבר

ולדעת תו' והראשונים ז"ל דאף במחיצות איכא דין אהל ניחא בפשיטות הא דפקק חשיב תוספת אהל, ובמחיצה אחת אף לר"א מותר, ויש להסתפק בתוספת לבנין קבוע של מחיצה אחת מאי, דאפשר לקיים הסברא שמצינו לפרש"י גם לש"פ, דתוספת אהל עראי שייכא בכל תוספת לבנין קבוע אע"פ שאינו אהל, והכי מסתברא, ולפ"ז ניחא טעמא דנגר לר"א משום תוספת אהל קבע.

בסוכה כ"ז ב' נסתפק ר"א בדין פריסת סדין על סוכה די"ל דקיל מפקק החלון משום דלא מבטל ל"י, והנה פשוט דאף פקק החלון דעתו לפתחו, וכן נגר, אלא שהם ראויין לקבע אם ירצה, משא"כ סדין, ויש לעי' הרי אהל בתחלה ודאי אף בסדין אסור, וי"ל דזהו באמת ספיקו של ר"א אם הקלו בתוספת אהל עראי מה שבתחלה אסור, או"ד השוו מדותיהם לאסור כל תוספת אהל, וזהו מה שלא שמע מרביתו, דיש כאן נדון בקבלה איך גזרו.

ג עירובין מ"ד א' נפל דופנה כו' לפי שאין עושין אהל עראי בתחלה כו' כאן מבואר דמחיצה המתרת חשיבא אהל בתחלה, ומזה פרכינן לקמן בפשיטות דרבנן, נמי אסרי בזה, - שם אדם בהמה וכלים, אדם דומיא דבהמה שהמעמיד עושה לדעת, והמעמיד אדם כפות דינו כבהמה, ואדם המעמיד את עצמו אסור, - שם ולא יזקוף כו' רמז

משמע שהקפיד על הקשירה, ועו"ק מאי קאמר ולשמואל ל"ל הא אמר זה מטלטל כו' הרי עובדא זו מוכחת דשמואל שרי בטלטול שהרי ע"ז קפיד רב, וע"כ דהמקשן הבין דרב קפיד על עשיית המחיצה, ונראה דרש"י סבר שאם מחיצה המתרת אסורה אין להתיר בכה"ג שאינו צריך לה לשעה זו, כיון דסו"ס מחיצה זו מתרת לשבת הבאה, וכיון דלשמואל שרי ע"כ דמחיצה בעלמא שרי.

שם אי קפיד אבא שקולו המייני' וקטרו בה, ק"ק שיזלזל שמואל לומר כן אדרב, ונראה דשמואל לא ידע דרב אוסר לטלטל עד מקום מחיצה, כדאמרינן דמהאי כללא איתמר, וסבר דרב קפיד משום דחשש בזה משום אהל קבע, והק' להו אי קפיד אבא קטרו בהמייני' דודאי לאו קבע הוא, כדתנן קושרין צלי בפסיקא אבל לא בחבל, ותלמודא ידע דרב שרי אהל עראי, וע"כ דאוסר לטלטל עד מקום מחיצה.

ב שבת קכ"ה ב' פרש"י דטעמא דפקק החלון מפני שהבית קבע, ולפ"ז לר"א איכא תרתי או תוספת בגג או במחיצות לבנין קבע, וק"ק דלרבנן ליכא כלל בנין בדפנות, וא"כ מ"ט נשנו דברי ר"א בכה"ג, וי"ל דהכל ענין אחד דתוספת אהל חשובה לר"א בכה"ג, וי"ל דהכל ענין אחד דתוספת אהל חשובה לר"א מפני שנטפלת לדבר חשוב, ובנין קבוע ואהל אפי' שאינו קבוע הוו דבר חשוב לאסור התוספת.

והמאירי חולק ע"ז וס"ל דלצניעותא בעלמא עבידא ושרי, ובאמת כ"נ מדברי הראשונים ז"ל דמחיצה המתרת שאסרו היינו משום דחשיבא אהל שהיא קובעת את הרשות ע"י מחיצה זו, וכלשון הברייטא דהו"ל אהל בתחלה, אבל במקום שמחיצה אחת מתרת הר"ז מענין צניעותא, ולא אסרו אלא מחיצה המתרת מדין אהל ולא מדין מחיצה בעלמא, ואמנם בפשוטו זה דלא כמהר"ם שהחמיר להשאיר טפח, ויתכן ליישב דמהר"ם רצה שיחשב כבחדר אחר כדאשכחן בס"ת דלכתחלה יש להוציאו לבית אחר, ועשה מחיצה מכותל לכותל.

בד"מ תירץ דהגמ' מיירי בשייר טפח, וצ"ע דהגמ' מיירי בבא לשאול ביו"ט ומה שייר להשיב ע"ז אפשר במחיצה אם נתן דעתו ע"ז מבעו"י ועשה מחיצה ושייר בה טפח, ועוד דכיון דסתמא מחיצה אסורה למה הזכיר עצה זו כלל, הא קא"ל בסמוך אפשר בכיסוי, והול"ל עצה זו מיד, וכל הפוסקים שסתמו כמ"ש המ"א ודאי לא מתפרש בכה"ג.

והמ"א תירץ דמיירי במחיצה המועלת מדין כיסוי, וכבר הק' אאמו"ר שליט"א דא"כ היינו דקאמר אפשר בכיסוי, וגם קשה על סתימת הפוסקים, וגם בפשוטו בעובדא דמהר"ם לא היו הספרים נראין, וגם יש להסתפק אם זה כיסוי כשהמחיצה רחוקה מהספרים.

כאן דבמטה זקופה פעמים שמותר, כההיא דעירובין ק"ב א' – שם עושה אדם כו' בלשון דכדי שלא תפול כו' מבואר טעם ההיתר – שם הא ר"א הא רבנן, במחיצה של בנ"א לא פליג ר"א – שם הא ר"מ הא רבנן, לפ"ז צ"ל דכדי שיאכל וישתה היינו לצניעותא בעלמא, והא דפריך ותו כו' ה"ק חדא דלא שמעינן לי' באדם וכלים ואפי' תימא דר"מ כיון דמחמיר בהלכות מחיצה, מיקל דמחיצת עראי לאו דופן היא לאסור בשבת אע"פ שמתרת, תיקשי לך אליבא דמאן קאמר – שם אלא הא והא רבנן, לכאור' כר"א נמי אתיא שהרי בדופן אחת ושתיים מודה, וי"ל דמשמע לי' דמיירי בסוכה דומיא דרישא, ובדופן רביעית פליג – שם דיקא נמי דקתני נפל דופנה ש"מ, נראה דעיקר הדיוק מדקתני לה באופן שנפל דופן, והיינו דופן שהי' בה, וע"כ שנעשה כדי להכשירה, ועכשיו שנפל מחזור לתקנה, דאל"כ הול"ל לא יעמיד כו' לעשותם דופן, ולשון דופנה ולא דופן ג"כ מסייע לזה, אבל לא זהו עיקר הדיוק.

ד' שו"ע סי' שט"ו ס"א אבל אסור לעשות מחיצה בפני אור הנר כו' כבר הביא במ"א סק"ג שהפוסקים העתיקו סוגיא דביצה בסתמא דמותר לעשות מחיצה, וראיתי במאירי שהביא י"מ דמיירי דוקא בטלית דאל"כ אסור לעשות מחיצה המתרת, וד"ז צ"ע דנודון טלית תלוי בבעיא דר"א סוכה כ"ז ב', ובעיקר אהל לכו"ע אסור כמש"כ סק"ב,

נעשה בהיתר, ולמש"כ הי' נראה דעבוד איסורא, אלא די"ל כיון שאין מחיצה זו עומדת להתקיים, הר"ז מיתלא תלי אם תחשב מחיצה המתרת וע"י השימוש יקבע אם באמת היתה מתרת.

להאמור מיושב הא דשנה התנא מחיצת בנ"א בשלישית בהדי כלים ברביעית, שיש בהם ענין שוה דאף ברביעית אם כונתו לשם מחיצה לשבת הבאה אסור, ונמצא שכונתו קובעת אם יש כאן עשיית אהל, וה"נ באדם רק ע"י ידיעתו קובע מעשהו כמעין מלאכה.

יש להסתפק אם בדופן שלישית מהני כשאין דעתו להתיר, וכן ברביעית בשבת, או"ד כיון שהדין קובע שזה מתיר לא מהני מה שאין דעתו ע"ז, ואפי' אם בודאי לא יועיל לו כגון בשלישית בשבת שעדיין אסור בטלטול מדרבנן.

שם דהו"ל כלדעת ואסור, מבואר דנתינת דעת על המחיצה ג"כ אוסרת אע"פ שבלא"ה עומד שם, ובפשוטו גם בפעם הראשונה ראו שמוליכין, ולדעת הריטב"א י"ל דבמקום שעומדין מותר, אבל במקום שהולכין חשיב כעשיית מחיצה חדשה, ומ"ט שרי, וא"א לומר דגם במקום שהולכין שרי כיון שבאו בהיתר, דא"כ מ"ט לא מלו גברי, ויש לדחות דהתם נודע להם שבאו למחיצה, וכאן הרי לא באו לצורך מחיצה כלל, ואפשר שרק הפנימים ראו, ועדיין היתה מחיצה מהחיצונים שלא לדעת, ובלשון המרדכי שבב"י משמע

ובשעה"צ אות י"ג כתב ליישב דכיון שאפשר בכיסוי או בכיבוי לא מיקרי מחיצה המתרת, וצ"ע דסו"ס השתא מתרת מדין מחיצה, אלא יש לקיים הדברים עפמ"ש"כ לעיל דמחיצה שאינה בהלכות רשויות, לא חשיבא אהל, והקובע בזה דאם אפשר בכיסוי ש"מ דא"צ מחיצה לקבוע את הרשות אלא להפרדה בעלמא, ונפ"מ דלענין כלאים אסור לטעמי' דהמ"ב, ולמש"כ ג"ז מותר, אבל בנר וספרים וכן לענין צואה וכיו"ב מותר.

ה שם ב' כאן לדעת כאן שלא מדעת, נראה דהאיסור על האדם העומד לשם מחיצה, ולכן שלא לדעת א"א לאסרו, דלא חשיב כלל כעשיית מלאכה, ורק הכונה מחשיבתו, ויש לעי' א"כ למה נגדינהו שמואל להנהו בני גנא, ואפשר שהם היו העושים המחיצה ג"כ, ואפשר דמשום מעשה שבת אסור לטלטל או משום שבת אסור לטלטל, או משום דלאו עכברא גנב כו'.

וכתב אאמו"ר שליט"א שאם עשו מחיצה לדעת ולא טלטלו הו"ל נתכוין לעשות איסור, ובמחיצה של כלים הו"ל איסור גמור קודם הטלטול, ויש לעי' א"כ למה כשבאו שלא לדעת מתירין הטלטול אע"פ שנודע להם, וכמ"ש בשו"ע סי' שס"ב ס"ו, וכן בבאו בע"ש כתב בשעה"צ אות כ"ג דיש להקל בשעה"ד, וי"ל דסגי בזה שחלק המלאכה

שאינ ענינם שוה, ועשיית מחיצה בפני הנר לצד דשרי במחיצת עראי, יש להסתפק ע"י בנ"א לדעת מאי.

ו סוכה ט"ז ב' פירסו ס"ד כו' אלא מצאו סדינין פרוסין כו' בפשוטו משמע שלא פירסו כלל, וממילא גם מובן שהיתה מחיצה תלוי', שאין דרך סדינין להיות פרוסין במקום הילוך בנ"א, אבל בריטב"א יישב לשון פירסו דמעיקרא, דמצאו סדינין פרוסין טפח ופרסו עד י"ט.

ומבואר בדבריו ז"ל דמהני טפח פרוס אף למחיצה המתרת, וכ"ה בשו"ע סי' שט"ו ס"א ממדכי בשם מהר"ם, וכ"מ באו"ז ה' שבת סי' ע"ח אות ו', וכ"נ מדברי הראשונים ז"ל דמחיצה המתרת כיון שהיא קובעת את האהל חשיבא כאהל, אבל ודאי לא חמירא מאהל, וכמו שאהל מהני לי' טפח אע"פ שעושה אהל חשוב על כל הגג, ה"ה מחיצה המתרת, דכיון שיש מקצת מן המתיר שפיר מוסיף עליו, תדע שם שאם חצי כותל עשוי ודאי דהמשהו האחרון שעושהו עומ"ר יש לדון כתוספת, [שו"ר בפמ"ג במ"ז סק"א שדן בזה להחמיר, ומ"מ הסכמת הפוסקים להקל].

ואאמו"ר שליט"א בסי"ט סק"י"א דקדק ע"ד המדכי אם אפשר ללמוד שיעור טפח מגג למחיצה, דבגג אסור לעשות אפי' טפח, ולכן טפח חשוב תחלת אהל, אבל מחיצה טפח

דאפי' בעומדים כבר אסור אם נודע להם, אבל הב"י שהעתיק בשו"ע כהריטב"א משמע שלא פי' כן בכונתו.

שם בב"י בשם סה"ת דלהביא מבית חבירו לא מהני מחיצה של בנ"א דצריך עירוב, ואולי הטעם משום שלא נסתלק חבירו מתוך המחיצות ע"י הבנ"א, וחשיב עדיין המום לשימוש, אבל בפשוטו כיון דהיו שניהם אסורין מהבית לחצר, מהני המחיצה להתירו לחוד, ולע"כ בכונת הסה"ת.

שם גמ' לוי אעילו לי' תיבנא כו' אפשר דשיעור הלשון וכן הוה עובדא גבי לוי וזעירי, אלא דלא הוה ממש כדרבא דהתם והכא תיבנא ואספסתא לכן פי' בלשון זו, וגם לאשמועינן דאף מאכל בהמה שאינו צורך גדול ג"כ התירו להכניס.

שו"ע סי' שס"ב ס"ז בהגה עדיף להוליק שם תינוקות כו' בירו' שבת פי"ט ה"א פליגי אמוראי בד"ז אם עדיף שינוי או מחיצה של בנ"א, ואיכא מ"ד תרוייהו דיביא בתוך מנעליו במחיצה של בנ"א.

עשיית גג ע"י אדם לא מצאנו איסור, דרק במחיצה המתרת אושא מילתא, וגם אינם נראים כחוצצין כ"כ שהם עראי ונטפלין לרשות, אבל בגג מותר דסרך בנין ליכא, וכן תוספת אהל עראי דשריא במחיצות כמ"ש בשו"ע סי' שט"ו ס"א, מ"מ ע"י בנ"א אסור לדעת,

האמת דאף למצוה אסור ובמידה נראה דאף להצלת כלים מטומאה מיקרי חפצי שמים.

יש להסתפק אם יש איסור סתירה במחיצה המתרת, דאהל עראי אף סתירה אסורה כמבואר שבת קל"ח א' וברמב"ם פכ"ב, מיהו במחיצה לנר כיון דלא צריך לה י"ל דתו לא חשיבא מתרת, ואכתי בדופן שלישית דסוכה י"ל דאסור, ותליא בנדון דלעיל סק"ה אם מותר לעשות דופן שלישית כשכונתו רק לצניעותא.

יש להסתפק אם שמואל הי' מתיר לעשות מחיצה בחדר לרב, עירובין צ"ד א', ומסתברא דשרי, וכן רב מותר להשתמש בזה, ויש להסתפק הרוצה להחמיר כרב ועיקר הדין נפסק כדשמואל אם צריך כמו כן להחמיר בעשיית המחיצה, או דעיקר האיסור חמיר טפי, ויכול להקל בעשיית המחיצה מיהא.

ח עירובין ק"ב א' הני כיפי דארבא בזמן שיש בהם טפח כו' הכיפי הם קרשים לתמוך המחצלות, וא"כ הטפח אינו כדי לשמש אהל, ומ"מ כיון שעשויין לגג מהני טפח דידהו, וכן באין ביניהם ג"ט נהי דאין לבוד בגג, ואפי' למ"ד יש לבוד באמצע היינו בצילתה מרובה, מ"מ כיון שסוגר בפחות מג"ט ניכר שיש כאן מחיצה וחשיבא תחלת אהל, ולפ"ז יש לדון דדוקא כשכל הגג עשוי כך מהני, אבל אם יש רק שני כיפין

אינה מתרת ואין איסור לעשותה, וי"ל בזה דכיון דאשכחן דופן סוכה טפח, ובברייתא דסוכה בעירובין שם הדין נותן דסגי בטפח, ילמד סתום מן המפורש דבטפח סגי, ועי' עירובין ק"ב א' דגם לבוד חשיב תחלת אהל בגג, אע"פ שלבוד עיקרו במחיצות עי' סוכה י"ט א', ועוד דשיעור גג טפח מטומאה ילפינן כדפר"ח וה"ה בדפנות דהא בעינן טו"ט על רו"ט, ולענין עשייה כשכונתו להוסיף הרי כל חלק ממנה בכלל מחיצה המתרת, כגון שדעתו להעמיד אדם שלא מדעת להשלים, ודאי דאסור לעשות תחלת המחיצה, ומ"מ אף לדעת אאמו"ר שליט"א שייך עשיית דבר המתיר כגון שהי' דופן ד"ט ומוסיף להתיר השאר או הסוכה, דשיעור חשוב ודאי חשיב תחלת דופן, ולפ"ז בגג הסוכה לעולם אפשר למעט האויר אפי' כונתו להכשירה, דהו"ל תוספת אהל.

ז איסור מחיצה המתרת שייך רק בדבר תלוש, אבל קשור ותלוי דשרי לר"א בתוספת שרי לכו"ע באהל בתחלה, ולפ"ז דלת על צירים או דלת הזזה אע"פ שהיא הדופן השלישית מותר לסגרה בסוכות.

מחיצה המתרת אסורה אף לצורך מצוה, כדאמרינן בסוכה ובס"ת, וכ"כ תו' שבת קכ"ו ב', והגרא"מ הורו"ז ז"ל העיר שם דהצלת כלים מטומאה לא חשיבא מצוה, אבל מ"מ תירוצ' תו' הוא

שם אהל, אבל להתחיל אהל פחות מטפח ע"מ להשלים עליו בחול, או שעושה מחיצה פחות מטפח ע"מ להשלימה במחיצה של בנ"א, אף המשהו הראשון אסור, דכיון שדעתו להשלים הרי מתחלתו שם עשיית אהל עליו אבל היכא דמותר לעשות המקצת אף ע"מ להשלים, כההיא דכיפי אם נימא דמותר, אין קושיא אם מותר להוסיף עליו, דלא אסרו חכמים אלא בנין מחודש דהוי טפי עובדין דחול וסרך בונה, אבל כשבא להוסיף בעראי לא גזרו.

ונפ"מ באהל המחובר בצירים שמותר לפרקו ולנטותו בשבת, דאעפ"כ מותר להוסיף עליו, דסו"ס יש כאן אהל, ויש גם מקום לומר דאף כשהוא פתוח אפשר להוסיף עליו, ועכ"פ כשהוא סגור אין לאסור, אבל אאמו"ר שליט"א צידד להחמיר בזה ע"פ מ"ש דכל הנעשה בשבת אין מוסיפין עליו.

ט שם תוד"ה לא, פי' בקונטרס שיש כילות קטנות כו' בפשוטו הכילות נעשו לסגור הגג, וא"כ קשה דאטו מותר לסגור הגג בנסרים סמוכין זל"ז, ואפי' אם כל אחד פחות מטפח, ועו"ק שאם הכילות סמוכות זל"ז א"כ אין בין הקנים ג"ט והו"ל להתיר לפרוס על כולה, וע"כ צ"ל שיש בין הכילות יותר מג"ט, וכ"מ בספר מרן זללה"ה סנ"ב סק דביש עומ"ר והריוח פחות מן העומד דינו כעומד, וכ"כ אאמו"ר שליט"א ע"ד

הסמוכין זל"ז לא מהני לבוד דידהו, דהתמונה הכללית קובעתן כאהל, ולא סגי בלבד לחוד.

ובמ"ב סי' שט"ו ס"ק י"ג מבואר דסגי בשני כיפין סמוכין זל"ז, ושם נקט דע"י הלבד הם כסגורין לגמרי, ויכול להוסיף בצדן, ומרן זללה"ה כתב דלא מצינו בגמ' אלא שאויר כזה מותר לסותמו, אבל לא שדינו כסתום, ובסתמו בשבת נסתפק שם אם יכול להוסיף עליו, אבל גם לדבריו ז"ל מותר לסתום בין שני הכיפין, ואאמו"ר שליט"א נסתפק דאפשר דוקא בכיפי שקבועין לכך התירו בלבד, וזה קרוב למש"כ, ונפ"מ בנתן קנים על כולה דלא קביעי ולמש"כ בכה"ג פורס עליהן.

בנדון אם אפשר להוסיף על טפח הנעשה בהיתר בשבת, נסתפק מרן זללה"ה בכה"ג שיש שני כיפין סמוכין בתוך ג"ט ופרס מחצלת עליהן אם יכול להוסיף עליהן, ואאמו"ר שליט"א הוכיח מקו' מהרש"א ע"ד התו' בשמעתין שכ' שמותר לנטות שני חוטין סמוכין זל"ז, והק' מהרש"א דא"כ לעולם יטה תחלה שני חוטין ואח"כ יוסיף עליהן, והוכיח אאמו"ר שליט"א מזה דמה שנעשה בשבת אין מוסיפין עליו.

ולכאורה נראה דבמקום שדעתו להוסיף אף תחלת האהל אסורה, דדוקא כשדעתו לעשות רק שיעור זה שייך להתיר מפני שאין ע"ז

לראשון, ובהוסיף על טפח ואח"כ סילקו הטפח הראשון מסתברא דחוזר ומוסיף על השני, ועי' מש"כ לעיל סק"ח, ודעת אאמו"ר שליט"א נראה דהכל המשך לאהל הראשון דוקא.

שוב נראה דאין להתיר ע"י אהל טפח כשאין קשר בין הטפח לאהל הנוסף שיראה בנוסף עליו, דלא מצינו אלא כעין ספינה ודיר שברשות הזו כבר יש גג טפח ועכשיו משלים עליו, אבל טפח העומד בפ"ע ובונה מחיצות וגג סמוך לו, לא מיחזי כתוספת, (על העיקר), ולפ"ז י"ל דבספינה יכול להתחיל לסגרה מהצד השני, וכן במחיצה המתרת, כיון שהטפח הראשון מתייחס במקצת של כל הרשות הזו, וזה כדעת אאמו"ר שליט"א דלעיל.

יא ביצה ל"ב ב' אר"נ אבנים של ביה"כ מותר לצדדן ביו"ט, יש שני אפשרויות בביאור דברי ר"נ, א' דקמ"ל שמותר להכין האבנים בצורת מושב, וכלשון רש"י שמצדדין אותן להיות כמין מושב חלול, ב' דמצדדין היינו ליישר מושב האבן בקרקע, כדאמרינן שבת ק"ב המצדד את האבן חייב, עיי"ש, וכלפי זה אמר ר"נ דלצדד אבנים של ביה"כ שרי, וממילא גם מבואר בדבריו שמסדרן זה כנג"ז, וע"ז הק' רבא ממתני'.

והסוגיא מתיישבת כפי' בתרא, דהא מבואר בגמ' דדוקא משום כבודו לא גזרו, ואילו לסדר אבנים וחביות בלא גג מותר בכל ענין, וביותר

התו', אבל לפ"ז צ"ע לאיזה צורך נעשו כילות אלו, וערש"ש, ועתו' שבת קל"ח ב', ואם נימא שאין ריוח גדול כ"כ ביניהם צ"ל דכיון שכל כילה נטוי בפ"ע הקילו לדון כל אחת בפ"ע וכיון שאין בה טפח מותרת.

שם בא"ד בקושית מהרש"א, עמשנ"ת לעיל סק"ח.

י שם גמ' זיל כרוך בודיא כו' פרש"י דכל יום מוריד את המחצלת לגמרי, וא"ל שבע"ש יכרוך את הבודיא ולא יורדינה לגמרי, ולפ"ז אין כ"כ דיוק מלשון ושייר בה טפח, דבעינן טפח פרוס, שאם מביא מחצלת מעלמא הול"ל אייתי בודיא דאית בה טפח, אבל כאן דמיירי בבודיא הקיימת שפיר מזכיר דין הטפח בלשון שיור, ובריטב"א בשם תו' הביא דדעת רש"י דסגי בטפח הכרוך, וחלקו עליו דלשון שייר משמע פרוס, וטעמא דבעינן פרוס י"ל משום דכריכת המחצלת מוכיחה על ביטול האהל וסילוקו, ואינו נראה כבא לסגור טפח, אלא שבהכרח נשאר מקום הכריכה, וכתב מרן זללה"ה שאם מביא מחצלת אחרת לפרוס, מהני הנחת זו הכרוכה לחשבה טפח.

מסתברא דאסור להזיז אהל טפח ממקום למקום, דזה שהי' בדין אהל במקום אחד לא מהני למקום זה, מיהו אם יש דף ברוחב ב' טפחים יכול להזיזו טפח כי הטפח השני סמוך

קשה מאי פריך רבה זוטא מעשיית איצטבא ביו"ט, מאי קושיא אם התירו להקיף חביות או אבנים בלא עשית גג, ועוד שהרי האמת דמבואר בדבריו היתר הצידוד, שהוא קרוב לבנין גמור, ולמה לן לחדש דגם הסידור אסור, א"ו פשטות הסוגיא דר"נ אמר דבריו בעלמא דמותר לצדדן, ורבא הק' לו ממתני', ור"נ אהדר לי' דלא דמי למתני' דהתם עביד אהלא, והו"מ לשנויי לי' דמשום כבודו התירו אף אהלא, אלא דאהדר לי' קושטא דמילתא דלא דמי למתני', מיהו יתכן דלא התירו אהלא מפני כבודו, כיון שבדרך כלל א"צ אדלא, ורבה זוטא הק' על עיקר חידושו של ר"נ דמותר לצדדן, ואע"פ שהמצדד את האבן חייב, ור"א אהדר לי' דכאן התירו בנין עראי מפני כבודו, שו"ר בספר מרן זללה"ה שפי' כן.

אבל לשון רש"י משמע דכל הנדון בסידור האבנים כצורת מושב, וכן בר"ן כתב בביאור בנין עראי שבגמ' כגון אין מקיפין שתי חביות, וכן בטור העתיק ד"ז בהלכות אהל גבי הא דאין מקיפין, וסיים אבל אבנים של ביה"כ מותר לסדרן, ומבואר דהנדון רק משום סידורן, ועי' להלן.

יש לדקדק בדברי ר"נ שאמר דוקא ביו"ט, ואי משום כבודו מ"ש יו"ט משבת, מיהו מצינו שהקלו בתריסין משום שמחת יו"ט, וכן כל מכשירין מותרין כר"י, עי' בפוסקים כ"ב א', וא"כ י"ל דדוקא ביו"ט התירו, וכן רבה זוטא הזכיר בקושייתו יו"ט, ועכ"פ קשה

להקל אף בשבת בלא ראי', וכן הרמב"ם בפ"ד מה' יו"ט והרי"ף והרא"ש והרי"ו וש"פ העתיקו ד"ז ביו"ט, אבל הטור בס"י שט"ו העתיק ד"ז לענין שבת, וכן בשו"ע סו"ס שי"ב, וכתב הב"י דמשמע לי' להטור שאין לחלק בזה בין יו"ט לשבת, ונראה דבאמת הטור לשיטתו דהנדון רק משום אהל ודאי משמעות הדברים דכיון דלא עביד אהלא בכל ענין מותר, והרי לפמשנ"ת לעיל היתר גמור הוא אף בלא כבודו, ושפיר פ"י הטור דבזה אף בשבת שרי, והא דהזכיר ר"נ יו"ט ניחא לפי' זה, דלפי' זה קאי ר"נ אמתני' דאין מקיפין שתי חביות ביו"ט, ואמר דמ"מ אבנים של ביה"כ שרי, ושפיר הזכיר יו"ט, וה"ה שבת, אבל לפי' בתרא דר"נ בעלמא קאי, צריך ראי' דה"ה בשבת, ולפ"ז לצדדן בשבת אסור, ולסדרן ודאי שרי, ואפי' בלא כבודו יש להקל.

שם גמ' איתיבי' רבא לר"נ כו' צ"ל דלא שמיע לי' הא דרב יהודה דבסמוך דמלמעלה למטה מותר, דמזה מוכח דדוקא אהל אסור.

מהא דלא משני דמפני כבודו התירו אף אהל משמע לכאור' דאהל אסור, וכדעת המ"א ס"י שי"ב סק"י, אבל לפמשנ"ת דעיקר חידושי' דר"נ בדין הצידוד, וע"ז הזכיר טעמא דכבודו, א"כ שפיר אשמועינן קושטא דמילתא דהקפת חביות היתר גמור הוא, ובזה מיושב דעת הא"ר ומאמר שבמ"ב שם.

שם גמ' אמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה כו' יש לעי' מהו עיקר חידושו של ר"י האם ההיתר דמלמעלה למטה או האיסור, ולכאורה במדורתא אי לאו מימרא דר"י לא הוה אסרינן, מיהו בקדירה כבר נתבאר האיסור במתני', ונראה דעיקרו איסורא אתא לאשמועינן, וקמ"ל נמי דבכל האסורין מהני שינוי דלמעלה למטה, בין בהני דמתני' ובין בהני שהוא חידוש לאסרן, ואפשר דמקורו מברייטא שבת מ"ג ב' גבי מת.

יש לעי' מה טעם האיסור דמדורתא, נהי דצריך לאויר להדליק האש, אבל מה חשיבות יש לאהל שמיד נשרף, ונראה דמדורה היסק גדול היא שנעשית להתחמם, ואמנם בתוך התנור אין דין בסדר הנחת העצים, וכשמסדר עצים מרובים בשטח גדול קצת, וגם יש קצת אומנות בסידורן, גזרו בזה לעשותה בשינוי, ולפ"ז אפשר שע"ג ד' קונדיסין יכול לסדר עצים לגג למדורה, ורק בבנין השלם כצורת מדורה אסרו.

ובתו' כתבו דהנחת הגג לחוד מותר, והוכיחו מהנחת קדירה ע"ג כירה, ובזה יש לחלק דהתם הדפנות קבועות והקדירה עראי, ולכן עיקר האיסור בסידור הדפנות, אבל במדורה שניהם שוין, ויש מקום לומר דהשלמת הכנת המדורה ג"כ אסור, מיהו י"ל דלא אסרו אלא כשעושה כל הבנין ביו"ט, ועתו' שבת מ"ג ב' דבעשוי לצל ודאי אסור אע"פ שהמחיצות עשויות

יב שם במשנה ואין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדירה, לשון המשנה משמע שהאיסור בהקפת החביות, ואמנם קושטא הוא שאם החביות כבר מוקפות מותר לשפות עליהן את הקדירה, אבל אכתי הול"ל אין מקיפין ושופתין, ומאי קאמר אין מקיפין לשפות, דמשמע שרק זהו האיסור, וי"ל דכאן רמז התנא דיני' דר"י דמלמעלה למטה מותר.

ויותר נראה דבאמת עיקר האיסור בהקפת החביות והכנתן באופן שראויין לשפות עליהן, והטעם משום דדרך כירה בהקפת שתי אבנים כדתנן במס' כלים פ"ו מ"ג ד' שתי אבנים שעשאן כירה ושלש אבנים שעשאן שתי כירים, ואסרו כל הכנה לשפיתה, אלא שלא אסרו כי אם בצירוף דעביד אהלא, ועי' ר"ח בשם ירו' משום בונה שנמצא עושה כמין כירה ועלי' הקדירה אהל, ואמנם מאיתיבי' דרבא אין להוכיח דכן הוא גם למסקנא, דאדרבה י"ל דהיינו דדחי לי' ר"נ, אבל בסברא מיושב דשפיתת הקדירה לאו כלום היא, והקפת החביות היא העיקר, וכבר כתב אאמו"ר שליט"א עד"ז, ועי"ש שביאר שריותא דמלמעלה למטה שאז אינו נראה כמכין מקום לקדירה, אלא כבא לתמוך הקדירה שבאור, - ועי' חידושים ע"ש הר"ן שבת קל"ח א' שהזכיר גזירה זו שהיא משונה, להוכיח שאין לנו לדמות מעצמינו לגזור, ע"ש בשם הרא"ה.

מעיו"ט, ורק בהקדים גג למחיצות שרינן התם.

ל"ג א' וכן ביעתא, ג' פירושים נאמרו בזה, א' פרש"י דאסור להניחם על הברזל במקום שפיתת הקדירה, ב' פר"ח שנותן ביצים זעג"ז לצלותן, ג' פי' שני ברש"י עירובין ק"א א' שמקיף שני עצים ושופת עליהן את הביצים כשפיתת קדירה, והסכימו לפי' זה הרשב"א ותו' הרא"ש שם, וכ"כ תו' שם, ולפ"ז אפשר לפרש שמקיף אבנים והוי ממש דומיא דחביות דמתני', וגם בתו' הרא"ש שם פי' שנותן העצים ע"ג הגחלים, ומשמע שהעצים נשארים, ולפ"ז ניחא נמי סתמות הגמ' משום דמתפרש וכן קדירה או ביצים, והענין המיוחד בביצה שהיא עגולה וכדי שתעמוד יפה צריך לכיין הריוח שבין העצים, שאם תעמוד בשוה תתגלגל ותשבר, וגזרו בהכנה זו כמו בחביות.

לפי' ר"ח קשה דבנין מביצים ודאי עראי הוא, ולא הו"ל למיגזר וגם אין חשיבות לריוח שביניהם, שהוא מועט ביותר ולא מיחזי כאהל כלל, וגם הדבר משונה לכוונם בצורה זו ולהכניס גחלים ביניהם, וערמב"ם פ"ד מיו"ט הט"ו דמפרש לה בסידור ביצים בעלמא ולא ע"ג האש עי"ש.

שם וכן פוריא, אפשר לפרש דומיא דקדירה שהדפנות רחבות וכבדות ונותן הקרשים עליהם, וכמו אין מקיפין

עצים להניח עליהם הדף של המטה, מיהו י"ל דמטה הויא טפי קבע וגם הגג משלים את הבנין, משא"כ בקדירה וביעתא וחביתא שהם ניכרין כעראי גמור, והדפנות עיקר.

שם וכן חביתא, פרש"י שמסדרין חביות זעג"ז באוצר, ולשיטתו דלא מצריך אור תחתיהן ניחא, אבל הטור בסי' שט"ו העתיק פירושו, ופי' בט"ז סק דצריך לאור שתחתיהן שלא יתעפשו, וכמדומה שאין עושין ריוח בין החביות באוצר, ואפי' אם יש ריוח היינו בין החביות הסמוכות, אבל אין הריוח מועיל לעליונה שזהו רק סדק מועט, ואנן בעינן שהאור ישמש את הגג דבלא זה אין ע"ז שם אהל, וצ"ל דסידור חביות דבר גדול הוא ודמי לבנין שמסדרין הרבה חביות בגובה ורוחב כבנין כותל.

אבל הר"ח בעירובין שם פי' כשמבקש להטותה ולסנן יינה מן השמרים מניח אבנים תחתי', ונראה הענין מפני שהחבית עגולה בדפנותיה, וכשרוצה להטותה מקיף שתי אבנים ומכוונם באופן שתשקע ביניהם, ודרך להניחה כך באלכסון או שמטה כולה ותוחב ברזא בפיה, ולפ"ז הוי ממש דומיא דקדירה, והרי"ף והרא"ש העתיקו פי' זה, ולא הזכירו שההטייה לסינון היין, ובטור הלכות יו"ט סי' תק"ב העתיק גם פי' זה, ובהלכות שבת רק פרש"י, משום דשם אסור לסנן היין.

וק"ק דכולה ברייתא אתיא לאשמועינן שתהא עיקר עשייתו לחי, ואנן ניקום ונימא דעיקר שריותא דעשיית האהל היא בשביל המת.

ואפשר דאין ללמוד מכאן היתר לפרוס סדין ולהעמיד קונדסיין תחתיו, דכל שנוטה אהל אסור אפי' בשינוי, וכדחזינן בתו' ורשב"א וריטב"א דאע"ג דבעלמא בקדירה לא אסרינן אלא כשעושה גם המחיצות בשבת, מ"מ כשכונתו לצל כדיכרי דר"ה אסור אף כשהמחיצות עשויות כבר מע"ש, וש"מ דכל דבר לפי ענינו, וכן הרא"ש בביצה ל"ב ב' כתב דכונתו לדף אסור אף בלא מחיצות כלל, משא"כ במדורתא וקדירה, וה"נ בשמעתין לא שרינן אלא כששומט המחצלת והיא נופלת מאלי' ע"ג המטה, וזוהי עשיי' גרועה ולצורך מת התירו, וגם בתנאי שהמחצלת באה לשמש מעשה אהל כשהיא בידיהם, ואח"כ שומטין אותה מידיהם, אבל לא באופן שבא לעשות מיד האהל אלא שעושהו בשינוי, ונמצא שאם בא לעשות לחי כה"ג צריך לטרוח באופן מיוחד, דהיינו לזקפן על גביו בחמה לצורך צל, ואח"כ לזקוף המטות תחתיו ולהשליך המחצלת ובשינוי כזה ל"ק כ"כ היאך התירו, שאין מצוי שיעשה כן אלא לצורך מת.

הרמב"ם שם העתיק זה מביא מחצלת ופורס ע"ג וזה מביא מחצלת כו' וכבר כתב הב"י דלפ"ז אפשר שאסור לפרוס המחצלת ע"ג המטה, דלא התירו

יג] שבת מ"ג ב' חם להם מלמעלה מביאין מחצלת כו' ונמצאת מחיצה נעשית מאלי', תוכן הסוגיא לפרש"י דלא אתיא לאשמועינן היתר עשית אהל עראי באופן זה לחי, וכולה ברייתא בדין אין כלי ניטל כו', ונמצאת מחיצה נעשית לחי ונשאר מאלי' בשביל המת, ולשון מחיצה לאו דוקא אלא אהל, ואין לפרש שעושה מהמחצלת רק מחיצה, דמחיצה יכול לעשות מהמטה לחוד כדתניא עירובין מ"ד א', ולמה צריך שני בנ"א הרי יכול לישב בצד זה ואח"כ בצד אחר, א"ו שני בנ"א ומחצלת אחת וע"י שניהם עושין האהל, ול"ד לההיא דעירובין שהמטה דופן רביעית ויש סכך למעלה, אבל כאן שהמת מוטל בחמה ע"כ לעשות אהל מלמעלה, וע"י להלן בפי' הרמב"ם.

וטעמא דשרי אהל עראי לחי בכה"ג פרש"י דהו"ל מלמעלה למטה דתחלה פרוס המחצלת ואח"כ זקפו המטות תחתיהן, ויש לתמוה דלא מצינו שריותא דמלמעלה למטה אלא במדורתא וקדירה שבאמת אין כונתו לצל, אלא שחכמים החמירו לחשבן כאהל ובשינוי התירו, אבל עשיית אהל גמור בשינוי לא אשכחן דשרו, ובפקק החלון ונגר לא מצינו שריותא דשינוי.

וראיתי במ"מ פכ"ו הכ"ב שכ' דלצורך המת התירו עשיית אהל מלמעלה למטה, ולפ"ז לחי באמת אסור,

אלא מחיצה ולא אהל, וכ"ה לשון
ונמצאת מחיצה כו'.

שם תוד"ה חס, בברייתא מבואר
שמביאין המטות להגן, וקושית תו'
שיביאום לישב עליהם ולא ע"ג קרקע,
ולכאורה לפרתו' דאחר שיש מחצלת
זוקפין המטות ועומדים שם או יושבים
ע"ג קרקע, א"כ ע"כ דהבאת המטות
מעיקרא תהא מפני החום, דבזה ניחא
שע"י המחצלת אין חום וזקפו המטות,
אבל אם המטה כדי לישב למה זקפונה,
וניכר שנעשה למת, ואולי זו כונתם,
מיהו בעיקר הדברים אפשר לפרש
דזוקפין המטות כדי להסתלק משם ולא
לצורכם, כלשון רש"י עירובין מ"ד א'
דהמסתלק זוקף מטתו לפנות המקום,
וה"נ אחר שהמחצלת בידם בהיתר,
שפיר מניחין אותה על המטה לצורך
המת, ועי' לשון רש"י.

יד מ"ב סי' שט"ו סק"כ, הביא דברי
הרא"ש דבמתכוין לצל אסור אף
בלא מחיצות, ומסתמות הדברים משמע
דאף מלמעלה למטה אסור דכל היתר
זה משום מחיצות הוא, עי' להלן, אבל
כיון דברש"י ותו' ורשב"א וריטב"א
מבואר דשרי, צ"ל דכונתם רק לענין
מחיצות, אבל מלמעלה למטה שרי, ועי'
בסמוך.

שם בבה"ל ד"ה מטות הביא ראית
הגר"א דגג בלא מחיצות מותר
מדשרי מלמעלה למטה, ואם כונתו איך
שרי מלמעלה להחזיק בידו צ"ע דהא זה

מותר אף לצל כדאמרין חס להם
מלמעלה כו', וצ"ל דס"ל להגר"א שאם
המחיצות אינם חלק מן האהל, אינו בדין
שיועיל שינוי דהנחת מחיצות אחר הגג,
ולפ"ז יש ללמוד מהא דמת דאף
כשכונתו לצל מותר מלמעלה למטה.

ולענין הלכה אין בידינו לאסור, כיון
דברש"י ותו' ורשב"א וריטב"א
מתירין, וכ"כ מרן זללה"ה בסק"ב
בדינים העולים לדעת תו', אבל במ"מ
כתב דלמת התיור, והרמב"ם העתיק ד"ז
רק במחיצה, וכ"נ ברא"ש דלצל אסור,
וכ"נ סתמות המ"ב סק"כ ועוד, דכל לצל
גמור אסור, ומהגמ' אין ללמוד היתר
אלא באופן מיוחד, וצ"ע.

טו שבת קל"ז ב' מתני' רא"א תולין את
המשמרת כו' מלשון רש"י נראה
דמשמרת יש לה פה ותוך, וכ"נ במתני'
וגמ' קל"ט ב' שהשמרים בסוכה, וכ"נ
בכלים פכ"ה מ"ג ובתוספתא שם ב"ב
פ"ה ה"ג, וכן באבות פ"ה מי"ח, וז"ש
קל"ט ב' שלא יעשה גומא בסודרין דאז
דמי למשמרת, והיינו דמדמי לה אביי
לכוזא בסיכיא, שאם היא סודר פרוס לא
דמיא לכידא כלל, וכ"נ דהרמונים נתונים
בתוך של כלי, שו"ר שכ"כ בפרישה
שהיא כעין שק.

ויש לעי' לפ"ז מהו המיתוח שהזכירו
הראשונים ז"ל, הרי אפי' כשפיה
מתוח אכתי לא דמיא לפריסת אהל, כיון
שעיקר הכלי שוקע למטה ואינו נמתח,
וי"ל דבשבבועה חזק ופיה פתוח הרי

היא נמתחת ע"י השמרים שבתוכה ונקבי' מתרחבין, אבל אם אינה מתוחה נמשך תוכה למטה והנקבים סתומין.

וכעת ראיתי במ"ב ס"ק ל"ו שהוא רחב ופתוח למעלה וסתום וחדוד למטה כו', ונקט שם כדעת האחרונים ז"ל דבלא כלי תחת' אין איסור, נראה דנקט שאין בעיקר תלייתה מיתוח כפריסת אהל, שנמתחת על שפת הכלי, אבל למשנ"ת בסמוך דעיקר תלייתה בפ"ע, י"ל דמדין אהל אסור לתלותה, והמ"ב דן משום כדרך חול.

מלשון רש"י נראה דהמשמרת אינה מחוברת ע"ג יתידות אלא עיקר חיבורה על שפת הכלי, ולפ"ז אין כאן אלא כיסוי כלים, וצ"ע מה מדמין ד"ז לפקק החלון, ומ"ט דר"י דחייב חטאת, ומה דמיון בין זה לאהל, הרי אין כאן אלא בנין בכלים וגרע מזה דהו"ל כיסוי בעלמא, והרי הדבר פשוט לק' קל"ט ב' דמותר לפרוס סודר על החבית, ואע"ג דדמי טפי לאהל כשאין בו גומא, וכן לשון תליי' לא משמע על פריסת כיסוי ע"ג כלי, וי"ל, וכן אביי דימה לד"ז לתליי' בסיכתא.

אבל ברשב"א וריטב"א ור"ן מבואר דתולין אותה ע"ג יתידות ואח"כ מניחין כלי תחת' וכ"נ ברמב"ן, וכ"מ בסוכה נ' א' וגם ברש"י שם דיש משמרת שתלוי' באויר ואינה סותמת את פי הכלי מלמטה, ולפ"ז ניחא דדמיא לעשיית אהל במחובר, ונחלקו ר"י ואביי אם יש

לדמותה לבונה ע"מ לסתור, אבל כיסוי כלי פשיטא דשרי, ועי' לק' ס"ק י"ז בביאור הא דר"י ואביי, ולפ"ז ניחא דמשמרת תולין אותה ע"ג יתידות כאהל אלא שאין עיקר שימושה להגן תחתיה, ולכן הוצרכו לגזור מפני חשיבותה לשמרים, אבל לרמונים לא מיקריא אהל, וכמ"ש הרמב"ן שא"צ מיתוח וחיבור יפה כאהל, או כמ"ש הרשב"א דא"צ לחלל שתחת', והיינו משום דמפרש שכל משמרת אין בה חיבור דומה לאהל אלא ככוזא בסיכתא, ולכן רק בצירוף הצורך בחלל שתחת' אסור, וק"ק דבסוכה שם נראה שא"צ לתלותה סמוך לכלי, וא"כ הו"ל להתיר תלייתה אם יתן הכלי רחוק ממנה.

ובמ"ב הנ"ל כתב להתיר לתלותה בלא כלי תחת', ונראה דהיינו לשיטת רש"י דעיקר תלייתה ע"ג הכלי, אבל לפמשנ"ת אין להתיר אף אם היין נוטף לתוך כלי המונח למטה רחוק מהשמרת ג"כ יש לאסור, וכדעת המ"א.

טז] שם גמ' השתא ר"א אוסופי כו' וארבב"ח כו' הי' מקום לומר דפקק שהוא נוסף על אהל קבע גרע מכולו עראי, ולהכי מיייתי דרבב"ח דאדרבה בכולהו עראי אף רבנן מודו, ומהא דאסר ר"א לתלותה בשבת מוכח דחשיב לה אהל וא"כ אין סברא להתיר ביו"ט.

שם תוד"ה תולין, וצ"ל כו' ר"ל דיש תועלת בסינון היין ביו"ט, אבל המשמרת יכול לתלות מעיו"ט, והדבר

ולפ"ז נראה דאף לאביי עיקר איסור משמרת מפני חשיבותה לשמר, דזה משוי לה תיקון ויצירת כלי, אבל משום הא דמאכל ע"ג כלי שתחתיו אין לה חשיבות אהל, שהרי א"צ להגנתה על הכלי, וגם נתבאר בההיא דסוכה דאפשר שתהא המשמרת רחוקה מן הכלי, מיהו הגדרת המלאכה היא משום בונה ואהל, דרק מכח קביעותה ע"ג יתירות כאהל אסורה, ועי' בסמוך מש"כ במילתי' דאביי.

ובזה מובן הא דלרמונים שרי, דכיון דלרמונים אין חשיבות במשמרת, אין מקום לאסור, דהו"ל דכוזא בסוכתא, דאף אם קושרה ביתידות אין כאן יצירת דבר חשוב, וזהו מ"ש הר"ן דלשמרים אף בלא מיתוח אסור ולרמונים אף במיתוח י"ל דמותר.

ומבואר בראשונים ז"ל דלר"י אסור להערים, ואפשר דחייב נמי איכא, ומסתברא דאף לרמונים אסור מדרבנן, ונראה דאסור לתלות משמרת אף בדאיכא סמוך לה גג טפח, דאין המשמרת נחשבת כתוספת לגג שבצדה, כיון שעיקר איסור משום עשיית משמרת ולא משום הגנת אהל, ואם היא עצמה תלוי' בצד אחד, צ"ע אם אפשר למתחה ולחברה לצד השני, ועי' פרש"י קל"ח ב' בגוד בכיסנא, ובריטב"א הנדמ"ח שם הובא להלן ס"ק כ"ב ושם כתבנו לדון להתיר מדין קשור ותלוי, מיהו י"ל דבדמימתח ג"ז אסור.

ק"ק במציאות, ולכאורה י"ל הטעם משום דאין קבע לשתיי, ולא רצו להגביל כמות היין קודם יו"ט.

שם תוד"ה דר"א, בתוספתא כאן מבואר דר"י מחמיר טפי, וא"כ י"ל דקים לגמ' דר"י אינו מיקל במכשירין ביו"ט, והרי קי"ל כר"י ולא התירו בהרבה מקומות כל המכשירין.

וכבר תמה הגרע"א ז"ל דמדד"י חזינן דאף בדאורייתא שרי ר"א, וגם עצם הדבר להתיר מלאכות דרבנן כשיש לגזור אטו דאורייתא צ"ע לחדש כן, ובפשוטו פקק החלון אסור ר"א אף מפני החמה והצינה, ומשמרת שאני שעיקר ענינה או"נ, וסיבת האיסור בתלייתה הוא מפני חשיבותה לאו"נ, ובזה לא ראה לגזור, ועתו' פסחים ס"ח ב' דלא התיר ר"א אלא משמרת דלא דמיא למלאכה כולי האי.

יז שם אר"י תלה חייב חטאת, יש להבין מ"ט דר"י, הרי ודאי מודה דאהל עראי כה"ג מדרבנן הוא דאסור, ונראה דדוקא במשמרת ס"ל שיש בעשייתה תיקון חשוב, ואין העראי שבה מגרע מחשיבותה, שאין יותר קבע במשמרת מעשיי' לזמן הצורך, וכיון שדבר חשוב הוא מפני התועלת שבה, הר"ז כבונה ע"מ לסתור, משא"כ באהל לצל דניכר שעושה עראי ואין זו עיקר המלאכה, ואביי א"ל דמ"מ כיון שאין כאן קבע א"א לחייב משום בונה ואהל.

בספרים וכיו"ב היינו כשאין דעתו על החלל כלל, דאין שום ענין ומחשבה בזה, אבל כשיש לו צורך לתלותה בגובה, הרי יש כאן נטי' בכונה, וזהו מה שאסרו חכמים, ולכן לא הוצרכו טעם במשמרת וגוד דאסור, וכן אביי דימה תליית משמרת לכוזא בסיכתא, ואם הכל תלוי בחלל, א"כ מאי מדמי לה, א"ו עיקר האיסור מפני הנטייה ע"ג יתידות בגובה כאהל, ואדרבה נראה דאם היו צריכים להגנת הגג כעין אהל, לא הי' מועיל נתינת כלי תחתיו או הצורך באויר, דסו"ס ל"ד לאהל, ואמנם מה"ט לא חשיבי ככל אהל עראי, והתירו לרמונים או גוד בכיסנא, אבל ל"ד למדורתא וקדירה שאין בהם חיבור ומיתוח כנטיית אהלים, ובהני כשאין דעתו על החלל, אין סרך אהל כלל.

גם מה שביאר הרשב"א במטה משום מנעלין שתחת' צ"ע, דאין דעתו של אדם עליהם, וסתם מטה דאירינן בה שמתפרקת ונוטלין אותה ממקום למקום אין תחת' מנעלין לפמש"פ רשב"ם ב"ב נ"ח א', מיהו לפרש"י סוכה כ"א ב' יש תחת' מנעלין, אבל התם לא קאי למסקנא טעם זה, ומסקינן דלגבה עשוי', וכ"ש כשיש ד' מחיצות סביב שאין פתח כלל להכניס המנעלין תחת', אבל הטעם פשוט לפרתו' אף בלא מנעלים, דכיון שרוצה ליצור מטה בגובה אסור, ורק בספרים שאין דעתו על היצירה כלל התירו בתו' מה"ט, ובאמת עיקר איסור מטה ומדורתא ואינך משום כל הבנין

קל"ח א' אלא אמר אביי מדרבנן היא שלא יעשה כו' אין לפרש שיבא לשמר שהרי הנדון ביו"ט דמותר לשמר, ויעוי' ברמב"ן דרש"י פי' משום עובדין דחול, והוא ז"ל פי' משום אהל עראי, ויש לעי' א"כ למה הוצרך אביי להוסיף בדבריו, הרי כבר הוזכר טעם זה לעיל, וי"ל דכיון דדימה ד"ז לכוזא בסיכתא, הוסיף דמ"מ הכא יש לאסור, מיהו בעיקר הדברים כבר נתבאר לעיל דטעמי' דאביי מפני שעשיית משמרת דבר חשוב הוא וראוי לאסרו מדרבנן, ולפ"ז טעמי' דרש"י והרמב"ן שניהם אחד, דהגדרת המלאכה היא אהל עראי, שאסרוה מפני שקובעה ותולה אותה ביתידות באהל, אבל טעם האיסור מפני שיש כאן עשיית משמרת, וד"ז אפשר לומר בו לשון עובדין דחול.

יח כתב הרשב"א בשם הר"י דהא דשרי לרמונים מפני שא"צ לחלל שתחת', ונראה דנקט שנתנתם במשמרת להצניעם בלבד, וכ"ה לשון רש"י, אבל קשה א"כ מי יעלה על דעתו שתולה משמרת כדי להצניע רמונים, ובפשוטו נראה שנותנן שם לצננן או שישלוט בהם אויר ולא יתעפשו, וכ"מ בתוספתא דכלים נ"ל שמשמרת משמשת גם לרמונים, ולפ"ז קשה דמשמרת לרמונים דמיא לגוד דחשיב שצריך לאויר שתחתיו, כמ"ש הרשב"א.

בעיקר דברי הרשב"א דנקט שעיקר האהל מפני השימוש שתחתיו, אין נראה כן בדעת תו', דמה שחילקו

אבל לפ"ז לא יתכן כלל להתיר הנחת הרמונים אחר השמרים, ול"מ כן בגמ', וברשב"א נראה דעצם הדבר שהאהל שימש לצורך על גביו ולא תחתיו זהו ההיתר, ומה שאח"כ נותן כלי תחתיו לא מחשיב עיקר עשייתו לצורך זה, אבל גם לפ"ז לא יתכן להתיר בנתינת שמרים תחלה, רצ"ע.

שם אמר ר"א והוא דתלה בה רמונים, פי' רש"י דקמ"ל דרמונים תחלה, ואם באמת יש לו צורך ברמונים יש בזה קצת חידוש, אבל אם נותנן רק להערמה א"כ לא יתכן שלא יתלה רמונים לבסוף, והראשונים ז"ל הוכיחו דבעינן רמונים תחלה מקושית הגמ', ולא מעיקר המימרא, והי' מקום לפרש שצריך לתלותה עם רמונים בתוכה בשעת התליה, אבל הראשונים ז"ל לא פי' כן, והטעם משום דאין להצריך לתלות באופן משונה כ"כ.

שם ושותה מן החדש, משמע ששותה הכל מן החדש, ויש להסתפק אם מותר להערים שישתה רק מעט מן החדש, דהוי תרתי לריעותא שיש לו ישן וגם עושה לצורך חול, ובשו"ע סי' תקל"ג ס"א פסק דאסור להערים ומתפרש אף בשותה הכל מן החדש, ועי"ש במ"ב שכ' ושותה גם מן החדש, ומשמע דלהמתירים שרי, אך יתכן דכונתו שגם שותה הכל מן החדש.

שם הכא מוכחא מילתא, הר"ן צידד דדוקא בלא מיתוח מותר, וק"ק א"כ

המחיצות והגג, ולכן אין שייך איסור אלא כשדעתו ליצור בנין זה, אבל כשנוטה אהל בחיבור ליתדות בגובה זהו עיקר אהל וא"צ דעתו בחלל כלל, ועצם העשייה אסורה, ועס"ק כ"ג עוד בכ"ז.

יט קל"ט ב' ארבר"ה מערים אדם על המשמרת ביו"ט לתלות בה רמונים כו' משמע דהיתר רמונים פשוט, וקמ"ל דמותר להערים, ויש לעי' מ"ט, והרשב"א פי' מפני שא"צ לחלל שתחתיו, אבל לדעת הרמב"ן ולפמשנ"ת לעיל שתולה אותם לאויר צ"ע מאי פשיטותא, והרי כתב הר"ן בדעת הרמב"ן דלרמונים אף במיתוח מותר או דלשמרים אף בלא מיתוח אסור, וכ"מ בגמ' דאמרינן דלא מוכחא מילתא, ש"מ שתלייתן שוה, וי"ל דהמחודש הוא לאסור בשמרים שהרי תלייתה ככוזא בסיכתא, שהיא כשק תלוי ברצועות או בלולאות ע"ג יתדות, ורק חשיבותה לשמר אוסרתה, וא"כ לרמונים אין לאסור, דכלי כזה לרמונים ודאי שרי, ורק משום דמיחזי כלשמר יש לדון, וכיון דלרמונים א"צ תיקון ומיתוח יפה פשיטא לן דשרי.

יש לעי' אם מותר להערים וליתן רמונים שלא לצורך כלל, או דכשצריך לרמונים, אלא שלא הי' טורח אי לאו דרוצה לשמר, בזה התירו אבל להכניס שם רמונים רק למראה אסור, וסתמות הפוסקים משמע דאף שלא לצורך שרי,

מ"ט חשבינן לי' מוכחא מילתא.

כ שם מסננין את היין בסודרין כו' ובלבד שלא יעשה גומא, בזה כו"ע מודו דהנדון באיסור סינון, דיותר נראה אהל בלא גומא, ויש לשאול מ"ט שרי משום אהל, ולא משמע דמיירי דוקא בנתונין מע"ש, והמ"א בסי' שי"ט ס"ק י"ג והמ"א דמיירי בכלי קטן, וקשה א"כ מ"ט כפיפה מצרית אסור, וזוהי קושית הר"י על פרש"י דמשמע דתרוייהו בחד כלי, מיהו אכתי לא שמענו דעת הר"י בכלי גדול אם אסור, אבל סתמות הדברים דלא אסר כיסוי כלי משום אהל כלל, ובדעת רש"י צ"ל דסודרין משכח"ל אפלגא דכובא, אבל כפיפה מצרית ע"כ נותנה כולה בכלי.

בשו"ע סי' שי"ט סי"א י"ב כ' טעמא דסודרין וכפיפה מצרית משום שינוי, וכתב בבה"ל דקשה לדחות דעת רש"י שכ' משום אהל, וצ"ע שהרי למ"ש המ"א מיירי השו"ע בכלי קטן ובזה לדעת רש"י מותר, ונמצא דהטעם של שינוי רק לחומרא.

לשון הטור שם שכ' דהוא שוקע מאליו צ"ל דלא נעשית גומא עי"ז, אלא שהיין מכביד מעט על הסודר ושוקע מעט, אבל אם נעשית גומא אסור ליתן ע"ג.

עיקר ענין השינוי בסודרין ובכפיפה מצרית ובפרונקא נראה לפמ"ש ס"ק ט"ו דהמשמרת כשק ויש לה בית קיבול ונותנין בה השמרים עם היין והוא

זב לאט לאט, וכשהתירו בכלים אלו הצריכו שלא יהיו דומין למשמרת, וסודר שיש בו גומא דמי למשמרת, וכן כפיפה שיש לה תוך, ולכן הצריכו להניחה ע"ג הכלי ויזוב עיקרו מן הצדדין, וטפח זה שיעור תליי', דפחות מזה כמנח דמי, וליכא למיגזר אטו משמרת.

כא שם אמר רב האי פרונקא אפלגי' דכובא שרי כו' פשטות הגמ' דמיירי בסינון דומיא דסודרין, אלא לפי שדרך לכסות בו כדאמר מ"ח א' יש לגזור טפי אטו משמרת, משא"כ סודרין, וכ"ש למ"ש הר"ח בפ"י קמא שיש בו נקבים קטנים לסנן בו היין, דודאי יש להצריך שינוי, ואף למ"ש בפ"י בתרא דהיינו מטלית מ"מ הכונה לסנן בה, וזו דעת הרשב"א והריטב"א בשם הראב"ד, דמיירי במסנן ולא במכסה בלבד, וכ"נ דעת הר"י, וכ"כ בחדושים ע"ש הגר"א גם בדעת הרי"ף, וזהו שדימו פרונקא לההיא דר"פ דבסמוך, וכבר כ"כ אאמור"ר שליט"א בסק"ד, ועמ"ב ס"ק מ"ט שהבין דאף להראב"ד האיסור בכיסוי יין שנראה כמשמר.

בפרש"י שהטעם משום אהל כבר נתקשו הראשונים ז"ל דכיסוי כלים מותר, ואפי' כיסוי קרקע, ותו' בביצה ל"ג א' תירצו דכובא גדולה הרבה, וכבר תמה הריטב"א דלעיל מ"ח א' מיירי בכובא ושרי, וגם קשה דקאמר נמי פוריא שהיא גדולה, ודעת תו' שם דפוריא שריא בלא עשיית מחיצות, וכן

שיהא כלי גדול יותר ממטה, ול"מ כן, ובמ"ב ס"ק י"ח כתב דבמטה רחבה ביותר אסור, משמע קצת דבכל דבר אזלינן לפי ענינו, שהגדול שבאותו מין אסור, וצ"ע, ודעת מרן ז"ל משמע דמטה חשיבא דבר גדול, ובמטה באמת אסור לדעת תו', וצ"ע.

הרצח לכסות כלי גדול יחזיק הכיסוי באויר ויכניס הכלי תחתיו, דמלמעלה למטה שרי, וכן יכול למלאות הכלי עד למעלה שלא ישאר טפח ולחזור ולפתחו עד שישאר כיסוי טפח, ואחר שנתרוקן יכול לכסותו כיון שלא הורידו לגמרי, מיהו היתר זה הי' מקום לדון בו דמים ויין שבכלי אינם מבטלין חללו מליחשב אהל, שהם שימושי הכלי, וכאדם היושב באהל, ואם קשר הכיסוי בחבל פשיטא דשרי לכו"ע.

כב קל"ח ב' גוד בכיסנא מותר לנטותה בשבת א"ר ל"ש אלא בשני בנ"א כו' פרש"י דבשני בנ"א לא מימתח שפיר, ואמנם מצינו דקיפול בשני בנ"א מפשט הקמטים יותר, אבל כאן שמחובר ביתד עדיף משני בנ"א, דיתד קבוע ומחזיק יותר מאדם, ובשני בנ"א שמניחין בב"א זה מושך וזה מרפה ולא נמתח יפה, ושני בנ"א בזא"ז לא עדיפי מאדם אחד ואסור.

מה שפרש"י שהגוד מונח במקום קבוע שלו, כבר הק' הריטב"א דא"כ אית ב' טפח ומוסיפין, ותירץ דאינו ניכר כתחלת גג קודם המיתוח, ואפשר דכונתו

כיסוי קרקע וכלים קתני סתמא דשרי, וגם בפשוטו כובא אינו כלי גדול, ועו"ק דאהל מפלגא מי שרי, ועו"ק לפרש"י דמשמרת לאו משום אהל א"כ מה"ת דכובא גרע, ועוד דלמ"ש הראשונים ז"ל דמשמרת תלוי' ע"ג יתידות אין מקור כלל דכיסוי כלי יחשב אהל, וא"כ הדברים סתמן כפירושן דכיסוי כל הכלים מותרין, וגם אין סרך אהל אלא בגג שיש כניסה מצדו לתחתיו, אבל כלי סגור סביב תחתיו ודפנותיו וגגו שוין, ואין שם אהל עליו.

ויש לתמוה דהרמב"ם והרא"ש והטור סתמו הדברים, ולא משמע דכונתם לחלק בין כלי גדול לקטן, שהרי סתמו בהיתר בכיסוי קרקע, ונראין הדברים דס"ל לחלק בין בגד הראוי לסינון שגזרו בו אטו משמרת, ואפי' בכלי קטן, א"נ דוקא בבגד ששייך בו מיתוח גזרו אטו אהל, וכן צידד מרן זללה"ה שהגזירה אטו משמרת, ולפ"ז נראה דהמיקל בכיסוי של עץ יש לו על מי לסמוך, דדעת התו' יחידאה בזה, והמיקל בבגד שראוי לסינון או למיתוח בזה אין למחות בידו כמ"ש במ"ב, אבל בשל עץ וכיו"ב אפשר להקל בשעת הצורך, כיון דבטוש"ע כתוב רק בגד, וכ"ה ברמב"ם ורא"ש, מיהו בדרך כלל אין צורך כיון שיכול לכסות מלמעלה למטה, וכדלהלן.

שיעור כלי גדול לא נתבאר, דפשטות דברי התו' דבמטה מותר כשהמחיצות עשויות מבעו"י, וא"כ צריך

ולא חשיב כנגמר האהל מיד קודם חיבורו.

ברם יש לעי' מה"ת להתיר בכלילה, הרי גוד אינו עשוי להאהיל, ולכן אין באיסורו אלא חידוש, אבל כילה דאהל היא יש לאסור בכל ענין, ונראה דכילה נמי אין עיקרה אלא לצניעות וכוילון חשיבא, שהרי עושין אותה בתוך הבית וגם היא קטנה שיכול להתעטף בה, וסגי לי' במחיצותי' עד התקרה, אלא מפני שהיא קטנה פורסה כג' ע"ג המטה, ולכן גם בזה יש להקל שלא תחשב כאהל אלא במיתוח, ולפ"ז בעשוי' לצל כמחצלת דדיכרי דר"ה ודכיפי דארבא באמת אסור אף בב' בנ"א, ואמנם אין ראי' מדהצריכו רב טפח, די"ל דגם מחצלת מימתחא, או דהא עדיפא מלמתחא ע"ג קרקע ולהעלותה מתוחה, מ"מ צריך ראי' להתיר לצל, וערא"ש ביצה פ"ד סי"א דלצל אסור אף בלא מחיצות, ועי' לעיל ס"ק י"ג בההיא דמת מ"ג ב' דהתם נמי בב' בנ"א אבל אין לה רצועות, ולעומת זה גם אינו מחברה למטות.

הרשב"א הק' מ"ש ממדורתא וקדירה, ולכאורה תלוי איזה סוג בנין, דאהל הנמתח ונקשר אינו נעשה בב"א, אבל גג דנסר וקדירה נעשה בב"א, מיהו ודאי קושטא הוא מ"ש הרשב"א דהתם האיסור בצירוף עשיית הדפנות, וכדתנן אין מקיפין שתי חביות לשפות כו' ולא קתני אין שופתינן, וכמשנ"ת לעיל סק, ואמנם מה"ט התם אין צורת עשיית הגג

כמ"ש אאמו"ר שליט"א שהי' מוטל לצדו כדופן, אבל אכתי קשה דקשור ותלוי מותר אף בלא טפח, [שו"ר דבמימתח אפשר דאסור אע"פ שתלוי וצ"ע בזה בסוגיא בטלית כפולה, מיהו למ"ש להלן להרי"ף מייירי במונחת על הארץ וא"כ בקשורה אפשר דמותר, וצ"ע בחזו"א סק"ו], וגם לשון בכיסנא לא משמע תלוי, וכדאמרינן קל"ט ב' כילה בכסכסי' דמתפרש שהרצועות מחוברות לה, והרשב"א באמת לא העתיק מרש"י ד"ז ופי' רק טעמא דלא מימתח, ומש"ה ניחא לי' לפרש"י ההיא דמדורתא וקדירה משום דהתם אין חסרון דמיתוח ולכך אסור, ואכתי קשה הא דאמרינן אפי' עשרה בנ"א אדרבה בב' בנ"א מימתחא פחות.

והרשב"א בשם הר"י פי' דכיון שנעשה בב"א אין זה דרך בנין, וביאר שם דבעושה עתה גם היתירות חשיב דרך בנין, ולכאורה ביאור הדברים דתלית גוד אין לחשבה נטיית אהל, ורק בצירוף זה שמותחא וקושרה מיחזי כאהל, ולכן כשמעלין אותו מתוח ופרוס ואין כאן אלא מעשה תליי', לא אסרו, וה"ה לחבר רצועות ע"מ לתלות אסור, דרק כשאין כאן אלא תליי' התיירו, ואולי חשבוהו קצת כשינוי דמלמעלה למטה כיון שהוא פרוס קודם חיבורו.

והיינו דאמר אביי בכלילה שאף בעשרה בנ"א צריך התעסקות במימתחא

אלא זה שנקבע במתיחה וקשירה ע"ג יתירות, מחשיבו כאהל, אבל אהל הניתן כקדירה וחביתא לא חשיב בלא מחיצות, שהרי אין כאן יצירת גג, וזהו שכ' בשלחן ומטה דבעינן מחיצות, וכל הני חשיב צריך לחלל שתחתיהן, ורק כשאנו מדקדק בהנחתן חשיבי א"צ לחלל.

אבל הרשב"א לשיטתו במשמרת לרמונים נקט טעם השימוש בחלל שזהו עיקר האוסר, וכתב לחלק בין מטה לשלחן, וכבר ביאר אאמו"ר שליט"א דדעת תו' דגם בשלחן רוצה בחלל כדי שיוכל להכניס רגליו תחתיו ולהתקרב בגופו לשלחן, ובאמת צורך זה יותר עיקר ממנעלים, ועמש"כ סק דבראיכא ד' מחיצות א"א להשתמש תחתיו, ועי"ש עוד, גם מה שהשוה הרשב"א גוד וכילה וקדירה דבעינן מחיצות או תיקון היתירות בשבת, לפמש"כ דעת תו' דבהני הנקבעין ע"י קשירה כאהל א"צ מחיצות.

הרשב"א אסר לפרוס סדין ע"ג מטה, ונראה מדבריו שאפי' המטה עומדת מבעו"י אסור, שהרי כתב דרק בפרוס טפח מותר, וכ"כ דהסרת הסדין אסור, וג"ז רק מפני שהגג לחוד אסור, ונראה כונתו משום דסדין מימתח, והו"ל ככילה, ואמנם כילה אף לפרקה אסור, א"נ בשני בנ"א מותר, אבל במ"ב ס"ק כ"ד ובשעה"צ שם כתב ע"ד השו"ע דבעשה המחיצות מבעו"י מותר, וכן

לחוד קובעת, אבל בגוד וכילה האיסור רק בגלל נטיית הגג בקשירה ומיתוח כאהל, ולכן בב"א דלא מיחזי כנטיית אהל אלא כתליי' בלבד, שרי.

בחידושים ע"ש הר"ן ובריטב"א הנדמ"ח פי' בשם הרא"ה דטעם ההיתר משום שנים שעשאוה, וכונתו דכל מעשה בפ"ע אין בו סרך מלאכה אלא כתלי כוזא בסיכתא, וכיון שעושין בב"א חשבינן כל חד כתלה רק צד אחד והשני נשאר ע"ג קרקע דשרי, ולפ"ז בזא"ז אסור אפי' שני בנ"א, והא דאסור בכילה, היינו משום דיש יתרון במיתוחה ע"י כמה בנ"א, וכיון שנטייה זו יפה יותר, הו"ל כזא"י וזא"י דאסור ומ"מ הדברים מחודשים.

כג] בתו' עירובין ק"א א' כתבו דמותר ליתן ספר מכאן וספר מכאן וספר ע"ג כיון שא"צ לאויר שתחתיו, ונראה דאין כונתם דצריך שימוש בחלל שתחת הגג, אלא דהתם אין דעתו על החלל שנוצר כלל, ולפ"ז בגוד ומטה שרוצה לפרסן בגובה חשיב שפיר אהל אף כשאנו משתמש תחתם, ולכן לא דנו תו' בגוד מה משמש תחתיו וכן במטה ושלחן, דכל דניחא לי' בבנין זה היינו דאסרינן משום אהל עראי, וכ"כ אאמו"ר שליט"א בסוס"ק י"א דבניחא לי' באויר לנוי ג"כ אסור.

נמצא לדעת תו' אהל הנמתח כגוד ומשמרת אסור אף בלא מחיצות, וענין המיתוח אינו רק בפישוט הקמטים

ע"מ לבנות אף להמ"ב מותר, ורק כשהביאן כאן ע"מ להשים עליהן הגג אסור, ולכאורה אם נותן הגג תחלה יכול אח"כ לטלטלן עם הגג, מיהו כבר כתב אאמור שליט"א בשם התו' הרא"ש דטלטול הכירה מכאן לכאן לא מיחזי כבונה וכ"כ מרן זללה"ה בסנ"ב סק"י י"ד.

ונראה דיש בזה ג' אופנים, א' תיבה שיש לה שולים, דבזה ודאי שהטלטול אינו משנה כלום, דלעולם האהל מתייחס לתוך הכלי, וצ"ע מ"ט דהמ"ב ס"ק מ"ח בזה, ב' תיבה שאין לה שולים, דכיון שהאהל מתייחס לקרקע בזה יש מקום לומר דע"י הטלטול נשתנה מקום האהל וחשיב כעשיית אהל, ג' רגלים שמחוברות במסגרת דבזה יש מקום יותר לומר דחשיבא עשייה במקום שמניחם, אבל כפי הנראה דעת מרן זללה"ה דגם בכה"ג לא חשיבא עשיי' במקום זה, וכ"נ דעת אאמור"ר שליט"א, וכ"ש לפמשנ"ת דעיקר האיסור בהקפת חביות בעשיית הכירה אלא שלא אסרו בדלא עביד אהל, א"כ כשהמחיצות מחוברות אע"פ שהם רגלים לחוד, אין כאן עשיי'.

כה] מ"ב ס"ק י"ב דימה עריסת התינוק לכיפי דארבא ודיכרי דר"ה, ויש לחלק בעגלה שהיא ככלי ובכיסוי כלי אף בכונה לצל לא מיקרי אהל, וכענין שכ' הרא"ש דהוי בנין חשוב, ואמנם באהל גמור כ' בשעה"צ דא"צ בנין

בדליכא מחיצות, וצ"ל שיש טפח מחובר למטה באופן שעם זקיפתה מאהיל טפח, ומרן זללה"ה כתב ע"ד המ"ב די"ל דמשום דמימתח אסור אף בלא מחיצות, והיינו אף לדעת תו', מיהו לעיל צדדנו דעיקר ענין מימתח היינו ע"י החיבור ליתדות, וא"כ בסדין שיש רק פשוט קמטים אינו בדין מימתח.

נמצינו למידין דבמטות שלנו דליכא מחיצות מותר להניח מזרון או קרש אף כשהחלל יותר מג"ט, כיון דאין בהם מיתוח ובדליכא מחיצות שרי, וכתב מרן ז"ל דאף להרשב"א מהני, ובדאיכא מחיצות ועשויות מבעו"י ג"כ יש להתיר, ואפי' טלטלם ממקום למקום, כמ"ש לק' ס"ק כ"ד.

בשעה"צ אות ל"א כתב דאף במקום שעשיית האהל מותרת, פירוקו אסור, שהרי הרשב"א אסר להסיר הסדין מן המטה אע"פ שהמחיצות קיימות, ומתפרש אף בעשויות מבעו"י, אבל באמת הדברים תמוהים דודאי כל שאינו בונה אינו סותר, ולעיל הוכחנו מזה דאף בעשויין מבעו"י אסור הרשב"א לבנותן, דהו"ל ככילה דאסור, תדע דבקדירה ע"ג כירה הרי הדבר פשוט דפירוקה מותר כסידורה, שו"ר בזה בספר מרן ז"ל סק"ז.

כד] במ"ב ס"ק י"ז י"ח כ"ב מ"ח ובשעה"צ נקט דמחיצות עשויות מבעו"י היינו דוקא בעומדים במקום שעשאן, מיהו אפשר דאם טלטלן שלא

ובדין לבוד לכאורה הי' נראה דבדאיכא משהו מחיצות לא מהני לבוד, ובעינן לכל הפחות מרוב עומד, ושור' בבה"ל ד"ה לכתחילה דל"מ כן.

כו] מ"ב סקכ"ז ומה"ט שרי להעמיד החופה כו' יש לעי' אם יש ללמוד חופה מהני שאינם עשויין לצל, ואפי' נימא דמגדל שעשוי לצל שנפל מותר ליישרו, כמ"ש מרן זללה"ה בסק"ז היינו מפני שהדפנות והגג מחוברין באופן שהם אהל, אבל בתרתי לריעותא שהכל מפורק וכונתו לצל מנלן, ועיקר ההרגשה לאסור הוא מפני שהעמדת רגלי החופה זוהי נטיית האהל, והרי אם הי' תוקע אותם בקרקע זוהי נטייתם, השתא שהעמידם ע"ג קרקע הו"ל העמדת אהל עראי, ואין נראית פעולה זו כיתובי בעלמא, עי' קל"ח א' דאפשר דלא מהני קדירת (הסדין לגג) הטלית למוט להרי"ף, וצ"ע, מיהו באווחזין העמודים בידים שפיר יש להתיר.

כז] קל"ח ב' האי סיאנא שרי כו' פשטות הגמ' שהנדון משום אהל, שהרי כשאמרו שיעור טפח היינו משום אהל, וכשאמרו אלא ל"ק הא דמיהדק, לא פי' אלא טעמא משום דילמא נפיל הוא, והו"מ נמי למימר דהא דשרי היינו בבית והא דאסר היינו ברה"ר, ועכ"פ אין דרך הגמ' לסתום, מיהו צ"ע מה ראו לאסור כובע משום אהל, ואמנם זוהי קושית הגמ' אלא מעתה שרביב בגלימי' כו' והרמב"ם פי' שיהא מהודק על ראשו,

חשוב, אבל אכתי אין ללמוד מזה לעגלה של תינוק, ועוד שהרי כילה מצינו בגמ' דדמיא לגוד, וא"כ י"ל דגם עריסת קטן בכלל זה.

מ"ב סק"כ בדין סתימת ארובת העשן [קוימ"ן] לכאורה נראה לדון דחשיב תוספת אהל כיון שעיקר מטרת הסתימה היא למטה ושם הגג רובו סתום, ואמנם נותן הכיסוי למעלה, אבל אין לו ענין מיוחד שיסתם למעלה אדרבה למטה ישמר החום יותר, וא"כ אין חשיבות לסתימה שלמעלה לאסור, ועוד דכיון שסתימת הארובה מתייחסת רק לתנור שלמטה מסתברא דחשיבא כתוספת בלבד, ובזה יש להסביר מ"ש התו"ש דבפחות מג"ט שרי, והק' מרן ז"ל שהרי אין כאן מקצת אהל, ולמש"כ י"ל דבמקום תחלת הארובה היא כסתומה ע"י לבוד של גג התנור, וכיון שלמטה סתום, אין שום ענין בסתימה שלמעלה, מיהו אם לבוד אינו כסתום לא מהני טעם זה, ועי' בזה לעיל סק, ומרן זללה"ה כתב דסתימת הארובה לא חשיבא כלצל, וביאר ספיקת המ"א משום דהוי בנין חשוב עי"ש.

שם בה"ל ד"ה דפין, שיעור אהל טפח מצינו בגמ' גבי כפיפה מצרית להסוברים דטעמא משום אהל, וכ"ה בשו"ע ס"ג גבי פרונקא אכובא, וההיא דביעתא אפשר שיש גובה טפח לפמש"פ רש"י עירובין ק"א א' שמסדר עצים לשפות הביצים, מיהו רוחב טפח ליכא.

הרשב"א והר"ן הק' לפר"ח מ"ט לא קאמר הכא מיהדק כו' וכוונתם אי ל"ג אלא, וקאי בשינויא קמא ומשני רק מ"ש מבגד, אבל אי גרסינן אלא מתפרש דתרי סיינא איכא, ודמיהדק אסור, ואפשר דלא ניחא להו לפרש כן, וכמשה"ק לעיל דסתמא דמילתא צורת הסינא ידועה היתה להם, ולא עבדי ל' ברכיך.

יש להסתפק לפיר"ח למסקנא בדמיהדק פחות מטפח מה דינו, ופשטות הדברים דבפחות מטפח לאו אהל הוא, אבל מצינו בביעתא דאסורא אף פחות מטפח, עי' לעיל ס"ק כ"ה, ומלשון הגמ' יש לדקדק דאפי' בפחות מטפח אסור, מדלא קאמר אלא אידי ואידי ביש בו טפח, ועוד מדקאמר אלא מעתה כו' ולשון זה משמע דכיון דפחות מטפח חשבת ל' בגד ה"ה יותר מטפח, דאל"כ מאי אלא מעתה דקאמר, הא מעיקרא נמי הו"ל לאקשויי בטעמא דתניא סיינא אסור, ומזה נראה דיש לאסור סיינא אף בפחות מטפח כיון שעשוי לצל, וכן הרמב"ם לא הזכיר טפח, מיהו ראיתי מובא מהרדב"ז דסמך אדלעיל וכוונתו בטפח, וכ"מ בתו' הרא"ש עירובין ק"ב ב', וכ"נ בר"ח, ואמנם לטעמא דאהל מסתבר כן, אבל למש"כ דעיקר האיסור בהידוק כדרך חול, יתכן דכל סיינא שעשוי לצל אסור, ולא חילקו בשיעורו.

שו"ע סי' ש"א ס"מ, לפמש"כ בדעת הרמב"ם שאסור רק במהודק על ראשו, נמצא דחומרא דרש"י בסעיף מ"א, היא האסורה להרמב"ם מיהו נראה

ומשמע שההידוק יותר מדרך מלבוש, ואפשר שחיבורו דרך קבע חשבו ל' רבנן עובדין דחול ואסורוהו בגדר איסור אהל, ויתכן שרק הולכי דרכים או עובדי השדה מהדקין אותו, שלא יפול ברוח או בתנועתם בתפירה וכיו"ב, אבל אדם היוצא לפי שעה לא מהדק ל', ולכן הגדירו המהדק בשם איסור אהל ואסורוהו.

שם אלא ל"ק הא דמיהדק כו' לפרש"י קשה שלא פי' בגמ' דהשתא הטעם משום דילמא נפיל, ועוד דהא דמיהדק משמע הא דאסור דומיא דשינויא קמא הא דאית ב' טפח, ועוד דהול"ל הא והא דאית ב' טפח, דהא ודאי יש שיעור שאין לחוש דנפיל, מיהו י"ל דכל שעשוי להגין דהיינו שיש תועלת בהגנתו יש לחוש דנפיל, מיהו עיקר החשש דילמא אתי לאתויי צ"ע מנלן, דהא מלבוש הוא, ועוד דלפ"ז למסקנא לא שייכא האי מימרא בשמעתין רק לפי ס"ד דמקשה, וקצת משמע דר"ש אמר להו בהדי הדדי.

לפיר"ח קשה דלשון מיהדק לא משמע שאינו נכפף, ולעיל ס"ב א' אמרו כהאי לישנא ומתפרש כפרש"י, וגם ק"ק לומר שיש שני סוגי סיינא, דבפשוטו ידוע ה' להם ממה נעשה בגד זה, וא"א שישתום חד אסור וחד היתר, אא"כ נימא דלא מיהדק אבגד קאי, עי' בסמוך.

כנטיית אהל, אבל אם יש בגג טפח תו לא מיחזי כוילון, ועיקר שימוש הכילה לצניעות ולא לצל שהרי בתוך הבית נעשית.

שם אבל יש בפחות מג' סמוך לגגה טפח אסור, יש לפרש שהכילה תלוי בגובה ואע"פ שמתרחבת למטה כשיעור המטה מ"מ אינה נמתחת להרחיב גגה טפח שיש די באורך הבד של הכילה להתרחב למטה כפי הצורך ולא יתרחב הכל בשיפוע עד הגג כזה², דכשיש די בבד מתרחבת רק למטה כפי הצורך.

שם ולא אמרן אלא שאין בשיפועה טפח כו' בעירובין נמצאת הגרסא גם בפ' ר"ח, ועתו' הרא"ש שם דל"ק מההיא דסוכה דגבי שבת החמירו, מיהו במ"מ מבואר דגם בעירובין ל"ג לה הגאונים.

רש"י פ' דבעינן שכל צד לא יתרחב טפח, ונמצא שהכילה למטה רחבה פחות מטפחיים, וכבר נתקשו בתו' למאי חזיא, ורש"י פ' דעבידא רק למחיצה, וצ"ע דא"כ מאי איריא דקאמר בסיפא דדוקא בדלא נחית מפוריא טפח, הרי ע"כ שאין בה כדי רוחב פוריא כלל, [ועי' טור שהעתיק ד"ז בע"א], ועיקר הא דנקט רש"י דלשיפועי אהלים אין שני

דרך בבגד מיוחד אסור, ולא בכובע שעיקרו למלבוש כשלנו, וסיינא עיקרו לצל ושפתו קשה, ורק הידוק מיוחד דרך קבע שלא יפול אף כשמגיע ראשו וכיו"ב אסור, וכן הרמב"ם העתיק פר"ח דשפתו קשה כיון שבלא זה אין לאסור, אע"פ שפי' מיהדק על ראשו.

שם סמ"א, לצאת בכובע כו' מסתברא דכובעים שלנו עדיפי מסיינא שהרי לובשים אותם גם בבית ואף אם צורתם בשפה רחבה נעשית לצל, מ"מ השתא זהו הכובע ללבישה, ול"ד לסיינא, וא"כ אין לחדש בזה דאתי לאתויי, והיכא דאם לאו תועלתן לחמה לא הי' לובשן זה יש לדמות לד"ז, ויתכן שזוהי כונת הראשונים ז"ל בכובעים של לבד דאסורין, דלא מיירי כשזהו הכובע הרגיל, וצ"ע.

כת' קל"ח א' וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו, מחיצה שאינה מתכת פשיטא לן דשרי, מברייתא עירובין מ"ד א', וקמ"ל דאע"פ שוילון נקשר ליתידות כאהל שרי כיון שאין לו גג, ואמנם בקבוע אסור, ויש לעי' אם מותר לנטותו אע"פ שיש חשיבות בעשייתו כ"ש שמותר לפורקו, ושמא נטייתו מצרכי שבת ופירוקו כתיקון הבית.

שם ב' כילת חתנים מותר לנטותה כו' כילת חתנים עשוי' כוילון על מוט אחד ושני צידי הכילה סמוכין זל"ז, וע"י האדם שנכנס ביניהם הם מתרחבין, כפי' הרי"ף בטלית כפולה, ולכן לא מיחזי

קנים נפרדים, ודוחק, ורש"י ותו' בעירובין ק"ב פ"י בכללות חלוקות זו מזו, ובתו' שם הק' דלימא לבוד, ועמשנ"ת בזה לעיל סק"ח ט', אבל במחוברין פשיטא להו דאסור, - בסוה"ד כתבו דמשכח"ל בסוכה כשאין בשיפועו טפח, ור"ל כמ"ש בתחלת דבריהם בכללות מרובעות ועי' ק"נ ובהגהות בן ארי' הנדפס בסוף המס'.

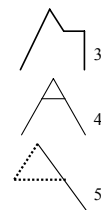
כט קל"ח א' תני רב"י טלית כפולה לא יעשה כו' כרך עלי' חוט כו' לפרש"י מיירי ברחבה טפח, וה"ק אע"פ שהטלית מקופלת ע"ג המוט לא יפרסנה, ואם כרך עלי' חוט למשכה ולפרסה על ידו מותר, דהו"ל כתחילת אהל והפריסה תוספת, וה"ה אם הטלית פרוסה טפח, וצ"ע בתו' בתירוצו קמא, ושמא ס"ל דהכא גרע דעביד מחיצות ולכך בעינן גם חוט, ודעת הראשונים ז"ל בשם הר' יונה כתירוצו בתרא דהחוט במקום טפח, וכן מסיק מרן זללה"ה לדינא.

י"ש לעי' לצורך מה נעשה החוט הזה הרי הטלית עצמה נפרסת בידיה כמו ע"י חוט, ושמא החוטין משוכין למטה וא"צ לעלות לגג, וכ"נ במ"ב ס"ק ל"ז שקל לפרסה עי"ז, ואפשר שהחוטין כדי לחברה בהן, והק' אאמו"ר שליט"א דא"כ היינו כגוד בכיסנא דאמרינן דכילה אסור, ותירץ דהכא בנתונה בלא מיתוח דהיינו שאינו מחברה בכסכסי' ועי' בספר מרן זללה"ה סק"ה מ"ש בזה, מיהו לשון בכך לא משמע שחיבר חוץ בשפתה למתחה בו.

הצדדין מצטרפין, צ"ע דבאהלי טומאה סגי בטפח מצירוף שני הצדדין, וזה מבואר בגמ' דרך בתוך ג' בעינן שלא תתרחב טפח, ואדרבא כשמרחב מב' צדדין נראה יותר כגג, משא"כ מצד אחד דנראה ככותל.

ולכאורה יש לפרש בשיפועה שמשפעת בצדה לרחבה טפח ביושר כזה³, וקמ"ל דאע"פ שעיקר נטיית האהל כגג שאין בו טפח, מ"מ אם מתרחבת באמצע השיפוע חשיבא ג"כ כאהל, אבל כ"ז שהכילה משופעת באלכסון של מתלקט עשרה מתוך ד' חשיבא ככותל כמו לכל דיני מחיצות וכמ"ש מרן זללה"ה בעירובין, ואע"פ שמתרחקת טפח אין זה אהל ותוך ג' דמהני הרחבת טפח היינו מפני שיש כותל כנגדה ונראה כגג כזה⁴ אבל כזה⁵ אינו נדון כגג, אע"פ שאפשר לרבע בו טפח.

מ"ש תו' שהסדין מונח על קנים מרובים צ"ע מ"ט לא חשיב טפח בכה"ג, הרי יש כאן אהל על שטח טפח ומה בכך שהגג עולה ויורד, לא מיבעיא תוך ג' אלא אפי' למעלה מג"ט כיון שהסדין מחובר מצטרפין, וצ"ל דבאיסור נטיית אהל הקלו, כיון שנשמך על ג'

שנעשיית גג בפ"ע, ודברינו היכא שמתרחבת ע"י האדם או המטה דמעשה זה לא מיקרי כנטיית אהל, ועיקרו כבר נטוי מבעו"י על המוט, וצ"ע.

ר"ח והרי"ף פי' טלית כפולה תלוי' ע"ג המוט שאין בו טפח והיא כוילון כפול, וקתני לא יעשה שלא יתלה הטלית כך, ואם במוט שיש בו טפח הו"ל כמוסיף על אהל עראי, ומזה הוכיחו שאף באין בו טפח אסור, מיהו יש לדון שמוט כזה אינו נראה כתחלת אהל לכילה ורק כשפושטו בשוה למוט הרי הוא נראה כהמשך, וי"ל לאידך גיסא שצדדי הכילה אינם אהל כלל, וא"כ כל האהל כנטוי כבר, מיהו לעיל צדדנו לפרש כשאין במוט טפח ומתרחבת ע"י האדם או המטה עיי"ש, ולכאורה אפשר דכשהמוט מתוקן מבעו"י ורק נותן הטלית כפולה שרי אף להרי"ף, שהרי הרי"ף מיירי כשקושר הטלית לכתלים.

בר"ח ורי"ף ורמב"ם נראה שהחוטין מוכיחין על הטלית שעשוי' לתלי' והרי היא ככילת חתנים ולכן מותר, ולפ"ז החוטין כעין לולאות המותקנים בה כשהיא ע"ג קרקע, ומותר לתלותה על המוט בחוטין אלו, כיון שאין בו טפח וניכר ע"י החוטין שהיא נטיית עראי, ובשו"ע סעיף י' ובמ"ב ס"ק ל"ז פי' כריכת החוטין של רש"י על פי' הרמב"ם, דהיינו שהטלית תלוי ויש בה חוטין, וכ"כ מרן זללה"ה בסק"ג ושם פי' בדעת הר"מ דכריכת החוט היינו תלי' בחוט.

ואולי אפשר לפרש כפולה כפי' הרי"ף, וכרך עלי' חוט היינו שהחוט אוחד את הטלית ע"ג המוט מקופלת ועם פתיחת החוט הטלית נופלת בשני צידי המוט, וקמ"ל שמותר להרחיב הטלית ע"ג המטה ולישן בתוכה דאין הרחבה זו כנטיית אהל כיון שעיקר האהל למעלה והוא נטוי כבר, וכ"ש שאם משולשלת כך מע"ש שמותר לישן בתוכה אע"פ שמתרחבת טפח למעלה, ואפי' אם מתרחבת ע"י המטה אין במעשה זה משום נטיית אהל, ול"ד לטלית המונחת על הגג ופורסה ע"פ כולו, ולפ"ז ה"ק טלית כפולה לא יתלה אותה בשבת, אבל אם היתה תלוי' וכרכה בחוט יכול לפתוח החוט ולהשתמש בתוכה, ופשיטא לי' בתלוי' ומשוכה למטה שמותר.

(לפ"ז) ולפ"ז מתפרש טלית כפולה לא יעשה שלא יתלה הטלית ע"ג המוט, אבל אם היתה תלוי' אלא שכרוכה בחוט ואינה יורדת לכאן ולכאן מותר לפתוח החוט, כדי שתירד הטלית לצדדין, וזהו שאמרו מותר "לנטותה" שאין זו העשייה שהוזכרה ברישא אלא הכא בנטיית הטלית שתלויה אלא שאינה פרוסה, דאל"כ הול"ל הי' כרוך עליה מותר לכתחלה, ויש לדחות, (ע"כ).

וראיתי בספר מרן זללה"ה שם סק"ו ע"ד הנו"ב (ואינו תח"י כעת) שכ' לפרש דהיינו דקתני לא יעשה, ומרן ז"ל כתב דפשיטא דבדליכא טפח אסור, והתם מיירי שתולה אותה באופן

בתו' פי' שהיו מתוקנין בחוטין כדרב"י, ויש לעי' א"כ הי' לו לראות החוטין, ואולי לכך נסתפקו ז"ל, וברא"ש כתב דשמא ככילת חתנים היו, וג"ז קשה דיכול לראות היכי נגיד, ועי' בספר מרן זללה"ה סק"ז, ועי' שעה"צ אות מ"ו שכ' דהתירו לפרק באותן שיש עליהם חוטין ומותר לפרסן, ואם היינו אומרים שהפריקה מותרת והנטיי' אסורה, הוה ניחא הכל שלא ראה החוטין והנטיי' היתה מע"ש, אבל אין כן דעת הפוסקים, וכבר נתבאר דכ"מ מדר"ח.

לא קל"ח א' אהלי קבע לא יעשה ואם עשה חייב חטאת, ערמב"ם פ"י הי"ג דתולדה דבונה הוא, וכ"ה בירו' בפרקין דחייב משום בונה, והחידוש באהל דאע"פ שעיקר עשייתו כך ע"מ שיוכל לפרקו, מ"מ הר"ז בדין בונה, מיהו בפשוטו נראה דהיינו דוקא כשמחברו לקרקע ביתידות כנטיית אהלים, אבל המניח סדין ע"פ ארובה בלא קשירה אין זה בונה, וכ"מ אהלות פ"ז מ"ג דסדין ע"פ ארובה אין זה כנטיית אהל שנאמר בתורה עי"ש, וז"ש בירו' דמה"ט שרי פריסת קלעים שאינו אלא כפורסה ומקפלה, וצ"ע בשעה"צ אות ב' בשם הפמ"ג שאפשר שבמניח לזמן מרובה אף בלא קשירה חייב, ואמנם יש אופנים שאף בלא קשירה חשיב קבע, כגון סכך ע"ג סוכה שכבידו קובעו קצת וגם עם פירוק הסוכה נעשים כעצים בעלמא, ונמצא שחשיבות יצירתם כגג הוא בסידור זה, אבל סדין ומחצלת

ל' שם בעא מיני' ר"כ מרב כילה מהו א"ל אף מטה אסורה כו' לכאורה רב השיבו שא"א לשאול כילה סתם דיש בכילה שמותרת ויש במטה שאסורה, ודכוותה מתפרש בההיא דחולין, ור"כ נתכוין לדידן ולכן שאל בסתמא כיון שהי' פשוט לו דכוותה במטה מותר, ויש בזה שתי אפשרויות א' דכילה חמירא ממטה מפני שעשוי' לצל, ב' דכילה סתמא מפורקת ומטה סתמא מחוברת.

שם כדקמנאי, עי' ב"ק כ"א א', ולפ"ז נראה כל"ב דרש"י, ויש לפרש שאינה מחוברת מבעו"י, שהם יושבי אהלים ומטותיהם מפורקות, או שיש להם מחיצות ודמו לכילה.

שם כדרב"י, אם נפרש שע"י החוט קבורה ותלוי', ניחא טפי דמאי למטה שפקקי' מחוברין.

שם חזינא להו לכילי כו' לכאורה משמע שנטיי' אסורה ופריקה מותרת, והיינו משום דמעשה הנטייה חשוב, אבל הפריקה היא כסילוק קדירה מהכירה, והיינו דקאמר דאע"פ שפרסום מבערב דהיינו מע"ש, אפ"ה בצפרא פרקום, דאל"כ הול"ל דנגדי להו בליליא, מיהו רש"י והראשונים ז"ל פי' שמזה הוכיח שאף הנטייה מותרת, וכ"מ בדברי ר"ח בסמוך שהוצרך להשמיענו היתר הפריקה, וי"ל דר"י לא ידע מתי נגדי להו רק ראה אותן פרוסין, ולכן הוכיח רק מהפריקה.

אהל קבוע ומחיצה קבועה מדין בונה, דכל הנדון במקום שגג עראי אסור מה דין מחיצה, וכלפי זה כתב הב"י דנהגו להתיר בתליית הפרוכת.

ויש להקשות נהי דמדין חשיבות אהל עראי דין הפרוכת כוילון, אבל אכתי יש לדון משום בונה דהיינו עשיית אהל קבוע, וזה אינו תלוי בדין מחיצה וגג, וי"ל דמיירי כשתולה הפרוכת באופן שאין בו סרך בנין, כגון שיש לולאות רחבות ומן הכותל בולטין יתידות כפופין למעלה ותולה אותן בהם שאין כאן שום חיבור בנין אפי' ברפוי, או שנתונים ע"ג מוט והמוט מונח בצד על בליטות באופן שאין חיבור לבנין, וכבר תמה מרן זללה"ה בדבריהם דאכתי משום בונה ליתסר, ולפמ"ש"כ דבריהם מתפרשים כשאין איסור בונה, וכענין שכ' מרן זללה"ה שאם תלאן רפוי שנוח להסירם מותר, אלא שסיים דממילא מה"ט דרכן להסירן, וה"נ י"ל דבנין בתליי' כזו שאין שום חיבור לבנין אפי' רפוי אין בו משום בונה ואפי' לעולם, דבנין כזה מוכיח שאינו לקבע, ול"ד לחיבור אהל שיש בו קצת קבע ותקיעה לזמן.

ולפ"ז אם מחבר הפרוכת בקשירה ליתידות אם דעתו לזמן מרובה אסור, דזהו עשיית אהל קבע, וכ"כ במאירי וז"ל, ומ"מ וילונות שאדם נוהג בהן עכשיו בלולאות וטבעות הקשורין בחבל לפני המטה אהל קבוע הוא ואסור.

נמצא לפ"ז דמה שמצינו חילוק בין גג למחיצה זהו רק בגזירה דרבנן

שיכול לפורסם ולקפלם הר"ז בנין עראי אף כשדעתו להניחם כך, שאין כאן חיבור שיחשבו קבע, ואפי' נימא דבנין שלם בסוכה חייב, מ"מ ביסוד הדברים אהל קבע כבנין דבעינן חיבור כעין תקיעה אלא דסגי ברפוי, וראיתי בא"א סק"א שאמנם נסתפק גם בסכך ע"ש.

והר"ן כתב בדעת הר"ף שכילה שיש בה טפח חייב, אבל גם ברי"ף מיירי בשקושרה בשני הכתלים, אבל בהנחה בעלמא לא מצינו מאן דמחייב, ומרן זללה"ה כתב דהרי"ף מיירי בנותן לזמן מרובה, והוכיח מדשרי בכיפי דארבא ובדיכרי דר"ה, וי"ל דהתם לא קשורם, מיהו בפשוטו בספינה ודאי קושרין אותם, וכן גוד ומשמרת כולהו כקשירה כנטיית אהל.

שו"ע סי' שט"ו ס"א ולכן מותר לתלות וילון לפני הפתח אע"פ שקבוע שם, יעוי' בתה"ד וב"י ובספר מרן זללה"ה ס"ק י"ג, ויש כאן לבאר דהנדון של התה"ד הוא בדין אהל עראי שאסרו חכמים, וקיי"ל דמחיצה מותר, אבל גג ומחיצה המתרת אסור, וא"כ פרוכת מותרת, ומ"מ נסתפק התה"ד דאפשר דבמקום שעושין וילון קבוע יש חשיבות למחיצה זו ואסור לתלותה, ולצד דאסור לתלותה היינו אף בעראי גמור דומיא דמחיצה המתרת שאסורה אף בעראי, ואמנם בסברא אין לחלק בהיתר דוילון, מ"מ נקט התה"ד דכשהוילון אינו משמש אלא נוי, ועיקר הסגירה ע"י הדלת, בודאי יש להתיר, ולא נחית התה"ד לדון בדין

בחיבור בד וסדין ע"י קשירה שזהו מה שנתחדש באיסור אהל, בזה אף בקבע רק גג חייב, נמצא לפ"ז דהנדון בקשירה כעין עניבה וכיו"ב, דבתקיעה לכו"ע חייב, וכן בבונה ברפוי במחובר, וברפוי שנוח להסירם מותר, ובשיעור הבינוני דאהל חייב יש נדון במחיצה מאי, ומבואר במאירי כדעת מרן ז"ל דאהל קבע מיקרי, ובעשוי לזמן מועט הרי אף בנין גמור כשריקת התנור מצינו דשרי, וזה תלוי לפי הענין מתי חשיב בנין גמור והסתירה כמחודשת.

שגזרו עראי אטו קבע שלא גזרו במחיצה, וברשב"א ריטב"א ור"ן שבת קכ"ה ב' וכן בריטב"א עירובין מ"ד א' הזכירו בטעם שריותא דמחיצה שהיא כתוספת דאף בגג שרי, אבל כשאסור מדין אהל קבע הכל אסור ואף סתימת חלון בקבע אסור.

אבל במ"ב ובאחרונים משמע דבעיקר דין עשיית אהל קבע אין חיוב אלא בגג שהוא האהל, אבל מחיצה אין בה חיוב בחיבור כאהל, ואמנם בתקיעה כבנין ודאי חייב, אבל

סימן כב (ב)

בדיני אהל

שמואל לטלטל עד עיקר מחיצה וע"ז קפיד רב, ומאי ס"ד דמקשה דלמחיצה עבד, הרי כבר התיר הטלטול קודם המחיצה, וצ"ל לדעת רש"י מדלא הזהיר שיקחו דרך מלבוש ש"מ דשרי בטלטול, וע"ז קפיד רב, וא"ל קטרו בהמייני' אפשר דהיינו שיקחו בגדו ולא יצטרכו לטלטל, ולא רצה שמואל שילמדו להחמיר כרב, ולרווחא דמילתא מיייתי מדאמר שמואל בהדיא זה מטלטל כו'.

ונראה דרש"י הוה פשיטא ל' שאם כותל חשיב עשיית אהל בתחלה, אין להתיר מכח הא דשבת הואיל

א' עירובין צ"ד א' אהדרינהו רב לאפי' כו' פרש"י דקסבר אסור לטלטל הסדין שבתוכה, ויש לעי' מנלי' לרב דאמר להו לאתויי' דרך משאוי, וגם לשון גלימא משמע בגד כדפרש"י טלית, ואמר שקולו ולא אמר אייתו, וא"כ מתפרש שפיר שהי' הבגד שם, ואמר להו שיפרסוהו במקום מחיצה, ועוד כיון דרב קפיד למה ל' לאתויי' בטלטול דלא כותי', ועוד מדקאמר שקולו המייני' וקטרו ב' משמע דרב קפיד על עשיית המחיצה, ועו"ק מאי קאמר ולשמואל ל"ל אמר זה מטלטל כו' למה הוצרך להקשות מהתם, הרי כאן גופא אמר

קושרין דלי בפסיקא אבל לא בחבל, ותלמודא ידע דרב מתיר תוספת אהל עראי כרבנן וכדא"ל לר"ה לק' ק"ב א', ולמדו מהאי עובדא דרב סבר שהיא מחיצה המתרת.

ב] שבת קכ"ה ב' רש"י ד"ה שאין עושין אהל עראי כו' ופקק החלון דמתני' משום דבנין קבוע הוא כו' וכן העתיקו הרשב"א והר"ן מפרש"י דלר"א איכא תרתי לאיסורא או תוספת בגג אפי' לעראי או תוספת במחיצות לבנין קבוע, וק"ק דלפ"ז אינו ענין לעיקר פלוגתא דר"א ורבנן, דלרבנן אין שי"ך כלל אהל במחיצות ואפי' בקבע, וי"ל דכולי' חד טעמא הוא דתוספת אהל חשובה כבנין, כיון שהאהל דבר חשוב הוא, וה"ה כל בנין קבוע, ואף לרבנן הדין כן דסמוך לבנין קבוע יש לאסור טפי, אלא דלא משכח"ל בזה בתחלה, דעצם זה שהוא סמוך לבנין קבוע, משוי ל"י תוספת.

ודעת תו' והראשונים ז"ל דאף במחיצות פליגי ר"א ורבנן בדין תוספת אהל, כגון פקק החלון או מחיצה רביעית, דלכו"ע חשיב תוספת אהל, ולר"א אסור ולרבנן שרי, ומחיצה שלישית כיון שהיא מחיצה המתרת הו"ל כעשיית אהל בתחלה, ואף לרבנן אסור.

ולפ"ז במחיצה אחת לצניעותא אף ר"א מודה דשרי, דאין בזה סרך אהל, שהרי לא נחלקו אלא בדין תוספת,

והותרה הותרה, דסו"ס מחיצה זו חולקת הרשויות, ומהניא שלא להצריך עירוב, וחשיב עשיית אהל אע"פ שאין לו בזה צורך עכשיו, ומזה הוכיח בסוכה ט"ז ב' ובשבת קכ"ה ב' דאין איסור אהל עראי במחיצות, וביותר מוכח כן לגרסתו מדלא פריך היכי עביד הכי, ודעת תו' דסתם מחיצה רביעית אינה עשיית אהל בתחלה, וכש"כ בחצר המוקפת מד' רוחותי' ועושה מחיצה באמצע, והאיסור טלטול הוא שמחשיבה כעשיית אהל, דמפריד בית זה בפ"ע.

לדעת תו' נראה דלא מיירי שמעתין באיסור טלטול, דשמואל לא הזכיר הבאתם, וגם המקשן סבר שלא טלטלום וכמו שהוכחנו לעיל, וא"צ לפרש כאן תרתי, אלא כולה באיסור עשיית מחיצה המתרת מיירי.

שם א"ל שמואל אי קפיד אבא שקולו המיינא וקטרו בה, ק"ק דלא הו"ל לשמואל לזלזל כן, ונראה דשמואל לא ידע דרב אוסר לטלטל עד מקום מחיצה, כדאמרינן הכא דרק מהאי כללא איתמר, וסבר דרב מחמיר משום עשיית אהל עראי כר"א בפקק החלון דסתם לן תנא כותי', או דחשש שעשיית מחיצה זו חשיבא טפי קבע, ואמר להו אי קפיד רב דחשיב ל"י אהל קבע, שקולו המיינא וקטרו בה דזה ודאי הוי עראי שאין דרך לקשור באבנט לקבע כדתנן שבת קי"ג א'

פקק כו' הנדון אם יש דרגת עראי דמודה ר"א שמותר להוסיף על אהל קבע, דפקק החלון נהי דודאי עשוי לפתחו, אבל הוא ראוי לשימוש קבע אם ירצה, אבל סדין אינו ראוי כלל לקבע, ויש לעי' הרי לרבנן ודאי דאין עושין אהל בתחלה בסדין וכמבואר עירובין צ"ד א', (ועי' לק' סוסק"ד) וכל היכא דמיקרי אהל בתחלה יש לאסור לר"א בתוספת, ונראה דזהו באמת ספיקו של ר"א, דאמנם בסברא אין ראוי לגזור כולי האי, שהרי ניכר שהוא עראי בעצמותו, אבל כיון שקיבל כלל דתוספת אהל עראי אסור, אפשר דגזרו על כל הנקרא אהל בתחלה דה"ה שיאסר בתוספת, או"ד רק בראוי לבטלו גזרו.

ובזה מיושב הא דמצריך בזה דבר ששמע מפי רבו, כיון שאין הדבר תלוי בסברא לחד, דאע"פ שאין סברא לגזור מ"מ אפשר שג"ז הי' בכלל הגזירה, והי' יכול להכריע מדעתו איך ראוי לגזור, אבל לא רצה לקבוע בזה מדעתו, אבל בעלמא ודאי הי' ר"א מדמה מילתא למילתא במידי דתליא בסברא, ועי' בכתר ראש בשם הגר"ח מואלזין ז"ל.

ג] עירובין מ"ד א' נפל דופנה לא יעמיד בה כו' לפי שאין עושין אהל עראי בתחלה כו' כאן מפורש בברייתא דעשיית דופן מיקרי אהל בתחלה, ולומר דמודו בה רבנן דר"א, [עי' רי"ף שבת קכ"ה ב' דמייתי תניא נמי הכי דהכל מודים שאין עושין אהל עראי בתחלה כו'], והיינו דפרכינן בפשיטות והא

ומחיצה אחת אינה תוספת אלא בתחלה, וכי היכי דלרבנן שרי הה לר"א, וכ"מ בדברי הראשונים ז"ל בפירוש דר"א ר"א במחיצה רביעית פליג, אבל לא בראשונה ושני, בריטב"א עירובין מ"ד א' כתב דשתי מחיצות אפי' תוספת לא הויא, וכ"ה בריטב"א הנדמ"ח בשמעתין, נמצאת למד דחדא מחיצה או שתים ליכא לא עשיית אהל ולא תוספת, וכ"מ בדברי הרשב"א והר"ן דברביעית הוא דפליג ר"א.

ויש להסתפק במחיצה אחת קבועה ויש נקב בתוכה כעין חלון מאי קסבר ר"א, דלפרש"י מצינו דתוספת לבנין קבוע ענינה דומה לתוספת אהל, ואפשר דסברא זו קיימת גם לפרתו, דנהי דמתני' דפקק החלון מתפרשת בבית וכולו כאהל והחלון כתוספת אהל, אבל אפשר דאין יתרון לאהל אלא כל תוספת עראי על קבע חמירא, ועל אהל שלם אפי' עראי על עראי אסור לר"א, כגון בשייר בגג טפח או בכותל רביעי כשכולם עראי, דאהל דבר חשוב הוא ותוספתו אסורה לר"א, וכשאינו אהל בעינן דוקא שיהא הכותל קבע, דאז תוספתו מיחזי כבונה, והכי מסתברא, ולפ"ז ניחא בפשיטות הא דנגר חשיב תוספת אהל, כיון שהדלת קבע, מיהו י"ל דאע"פ שאינו מוסיף באהל מ"מ חשיב תוספת לאהל הבית, (ועתו' קכ"ו א' אם יש משום מיחזי כבונה בנגר, ונתבאר לעיל ס"א סק)

סוכה כ"ז ב' א"ל מהו שאפרוש עלי' סדין כו' ותפשוט לי' מדידי' דתנן

שם ל"ק הא ר"א הא רבנן כו' והא איתמר עלה כו', כבר כתבנו לעיל דבברייתא מפורש לפי שאין עושין אהל עראי בתחלה כו', ולא שהמקשן נקט כן בפשיטות, ולמאי דמסקינן הא והא רבנן, היינו דוקא משום כלים, דלר"א אסור, אבל אדם שלא לדעת אף לר"א מותר, דכל מה שמותר לרבנן בתחלה מותר לר"א בתוספת, וגם בסברא דאדם לאו בנין מיקרי, ורק משום מחיצה המתרת יש לאסור ושלל לדעת דשרי לרבנן ה"ה לר"א, וכל שאינו מתיר אין כאן לדעת, כגון שיושב בחלון ע"מ לסתמו, דמשום בנין לא שייך איסור באדם עצמו.

שם אלא ל"ק הא ר"מ הא רבנן כו' הכא שרי דלאו מידי קעביד, לשון זה משמע דאפי' לשעה לא מהני, וכ"ה באמת הדין דאף לפי שעה פסל ל"ר"מ, ולפ"ז כדי שיאכל וישתה היינו לצניעותא בעלמא, דומיא דשלא תפול חמה, ופי' הראשונים ז"ל דלפ"ז קשיא דר"נ, ולא באו ליישב דברי ר"נ בתירוקן זה, וה"נ מסתברא דהא קי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י, ועי' בסמוך.

והא דפריך ותו ר"מ אליבא דמאן כו' יש לפרש דה"ק ואפי' את"ל דר"מ דמחמיר במחיצות, מיקל טפי באהל עראי, דכיון דחזינן דס"ל דמחיצה בעיא קבע גמור, ובהמה לא מהני, י"ל דמה"ט מחיצת עראי דאדם ומטה וסדין מותרת בשבת, דלא מיחזי כבונה, ואמנם הם מתירין הסוכה, אבל לא אסרום מדרבנן,

איתמר עלה ארכב"ח אר"י הכל מודים כו', כיון שהדבר מפורש בברייתא שזה נקרא אהל בתחלה.

שם אדם בהמה וכלים, קתני אדם דומיא דבהמה וכלים שיש איסור על המעמיד והיינו לדעת כגון שנותן שם אדם כפות אפי' אינו יודע לצורך מה הניחו, דבזה האיסור על המעמיד, וה"ה אם העומד יודע, הרי הוא המעמיד את עצמו ואסור, אבל אם האדם עומד מרצונו, לא חשיב המעמידו שם בכלל מעמיד, והוא עצמו כיון דלא לדעת עביד, אין לאסור.

שם ולא יזקוף את המטה לפרוס עלי' סדין, יש לעי' מ"ט לא אשמועינן רבותא טפי שלא יפרוס סדין על מטה זקופה, וי"ל דפעמים שעל מטה זקופה מותר כגון שמסורגת ואין בין חבל לחבל ג"ט, כההיא דלק' ק"ב א' בכיפי דארבא ובשו"ע סי' שט"ו ס"ב ד'.

שם עושה אדם את חבירו דופן כדי שיאכל כו' כדי שלא תפול חמה כו' למסקנא מיירי רישא בדופן שלישית וסיפא בדופן רביעית, וה"ה במחיצה אחת, אלא דאי מפרשינן לה בסוכה דומיא דרישא ע"כ היינו בדופן רביעית, ומהא דקתני רישא כדי שיאכל וסיפא כדי שלא תפול חמה ג"כ מבואר דסיפא לא מיירי במחיצה המתרת, וכן פרש"י לק' ב' דהיינו דקאמר אדם אדם קשיא, שו"ר בריטב"א שם.

במכסה כולו מותר, וגם בעובדא דמהר"ם מסתברא שלא היו הספרים מגולים, וכנראה סבר דלא חשיב ככיסוי בכה"ג שאין הכיסוי מכסה סמוך לספרים ובעינן בזה לדין מחיצה, (או שעשה כן כדי שלא יצטרך כלי בתוך כלי, ודוחק.

ברם עיקר הדבר דנקטו ז"ל דמחיצה אחת אסורה כשהיא מתרת, לכאורה

אין נראה כן מדברי הראשונים ז"ל דלא אמרו אלא דמחיצה שמתרת את הרשות לעשותה בפ"ע, חשיבא ג"כ עשיית אהל בתחלה, שהיא מכשרת את הרשות ומשלימתה, אבל במקום שמחיצה אחת מתרת להפסיק בין הנר או בין צואה וכיו"ב, אין ע"ז שם אהל כלל, והר"ז בכלל לצניעותא דשרי, דלהפסיק בין הנר סגי במחיצה לצניעותא ולא מיקרי אהל כלל, ואפי' לר"א דאסר תוספת אהל עראי, הכא שרי, שהרי לא הוזכר בגמ' אלא איסור עשיית אהל בתחלה, אלא שאמרו דדופן המתיר את האהל דינו כעשיית אהל, ולא אמרו שיש איסור עשיית מחיצה המתרת בלא שם אהל, דכל המתיר בלא דין אהל דמי לכיסוי ולצניעותא, ואמנם אין קושיא אם חכמים יאסרו כל עשיית מחיצה המתרת, אבל מהא דאשכחן בעשיית רשות אין ללמוד למחיצה אחת, וכ"נ מדבריהם ז"ל דבדופן אחד או שתיים אין מקום איסור, והשתא ניחא שלא הוצרכו לבאר כלום בההיא דביצה דמחיצה אחת אפי' מתרת מותרת.

א"כ ר"מ אליבא דמאן, דלפ"ז לר"מ כל אהל עראי מותר.

שם אלא הא והא רבנן וכלים אכלים ל"ק כו' יש לעי' למ"ש הראשונים ז"ל דר"א מודה בדופן אחת ושתיים דשרי, א"כ מצינן לאוקומה כר"א ולפרש שלא תפול חמה על המת בדופן אחד, וי"ל דמשמע לי' שהעשיי' בסוכה דומיא דרישא.

שם דיקא נמי דקתני נפל דופנה ש"מ, אפשר דדייק מעיקר הא דקתני ד"ז בנפל הדופן, דהו"מ למיתני לא יעמיד בה כו' לעשותם דופן לפי שאין עושין אהל כו', ומדנקט נפל הדופן מתפרש שנפסלה הסוכה ובא להכשירה, וגם לשון דופנה מסייע דבעיקר דופן הסוכה מיירי.

ד [שו"ע סי' שט"ו ס"א אבל אסור לעשות מחיצה בפני אור הנר כו' כבר הביא במג"א סק"ג דהפוסקים העתיקו בההיא דביצה סתמא דמותר לעשות מחיצה, ובאמת תירוצ' הד"מ דחוק טובא לפרש הגמ' בשהי' טפח במחיצה, דהא לא איירי כלל בהכין מחיצה קודם יו"ט, ואם עשיית מחיצה אסורה, הול"ל מיד דאפשר בכיסוי, ולמה לי' להזכיר אפשרות של מחיצה שאינה מותרת אלא באופן רחוק, והמ"א תירץ דהתם מיירי בעושה המחיצה באופן שתועיל מדין כיסוי, וכבר הק' אאמו"ר שליט"א בביצה כ"ב א' דא"כ היינו דקאמר בתר הכי אפשר לכפות עליו את הכלי, וגם קשה על כל הפוסקים איך סתמו דיעשה מחיצה ולא הזהירו שהדבר אסור ורק

המתרת מותר, וזה כמש"כ לעיל משמעות הראשונים ז"ל, ונכון לפרש כן סתימת כל הפוסקים שהביא המ"א וכמש"כ.

ה] שם ב' כאן לדעת כאן שלא מדעת, נראה דאם הניח אדם כפות, דינו כבהמה, וכיון שהנותן יודע אסור, ולפ"ז הא דשרי שלא מדעת היינו משום שאין שייך לאסור את המעמיד, כיון שאינו עושה מעשה, וכן העומד כיון שאין דעתו למחיצה אין כאן עשיית מלאכה כלל, ולא הוי עשיית מלאכה בשוגג כיון שעמידה או הליכה אין בה סרך מלאכה, ורק הכונה מחשיבתו למלאכה.

ולפ"ז נראה דעיקר האיסור על העומד שם לשם מחיצה המתרת, וכ"מ בשו"ע סי' שס"ב ס"ו שאם באו מתחלה שלא לדעת אע"פ שאח"כ הרגישו אין לחוש, והיינו אע"פ שהטלטול נעשה רק לאחר שהרגישו, ויש לעי' א"כ למה נגדינהו שמואל להנהו בני גנא, ואפשר שהם עשו המחיצה וגם טלטלו, א"נ י"ל דלאו עכברא גנב אלא חורי', דכיון שהם החפצים בדבר, ראויין לנגדא, [ערמב"ם פט"ז הכ"ג ובכ"מ ולח"מ שפי' דלדרכם נעשה], תדע דהאוכל בסוכה ע"י הדופן אינו ראוי לנגדא על ביטול מצות סוכה, דנגידא עבדינן על איסור ולא על ביטול מצוה בכה"ג, ומ"מ ראוי להעניש את העושה מחיצה בכה"ג, ואם א"א להעניש את העומד יענישו את המעמיד.

ואפשר דמחיצה של בנ"א הוא איסור מחודש וכ"ז של

ואפשר דמהר"ם החמיר לעשות מחיצה באופן שיחשבו הספרים כבבית אחר, דהיינו שהמחיצה תחצוץ מכותל לכותל, וכיון שבא לחלוק הבית לשנים הר"ז כמחיצה החולקת בין שתי חצירות, אבל באויר כשעושה מחיצה אחת להפסיק אין ע"ז שם אהל כלל.

ובשעה"צ אות י"ג כתב סברא דכיון דאפשר בכיסוי או בכיבוי לא מיקרי מחיצה המתרת, ובפשוטו אינו מובן דסו"ס השתא הרי היא מתרת, אבל למש"כ אפשר לבאר דכיון שאפשר בכיסוי א"כ חזינן דא"צ הפרדת רשות, וכה"ג שהמחיצה משמשת רק לצניעותא אין ע"ז שם אהל, דאע"פ שמועלת מכח מחיצה גמורה, מ"מ לא כל מחיצה המתרת אסור אלא כשקובעת רשות בפ"ע, וכאן א"צ קביעות רשות דוקא, וה"ה בצואה, ונפ"מ דלענין כלאים חשיב מחיצה המתרת ואסור, ולפמש"כ לעיל ג"ז מותר, מיהו האחרונים ז"ל נקטו דכל מחיצה המתרת אסורה ולא נחתו לחלק כמש"כ, ועי' בספר מרן זללה"ה סנ"ב ס"ק

וכעת ראיתי במאירי ביצה שם שהביא מפרשים שלא התירו מחיצה זו אלא בטלית דלא מבטל לה, [וד"ז תלוי בדבעו מיני' דר"א סוכה כ"ז ב', ועמש"כ לעיל סק"ב דבתחלה לכו"ע אסור אף בטלית וסדין], וסיים דעתו ז"ל דמחיצה זו לצניעותא בעלמא כיון שהיא בתוך הבית ולא להבדיל מרה"ר, וד"ז אף במחיצה

להתיר הטלטול אח"כ, וזה פשוט שאם באו באיסור כל רגע באיסורן קיימי, וחייבין לבטל המחיצה, משא"כ בהעמיד כלים לדופן, - ונראה דה"ה אם עמדו שם מע"ש אפי' לדעת דשרי לטלטל, דכיון שהעשייה בהיתר, מותר, שו"ר שכ"כ בפמ"ג א"א אות י"ג והביא דבעו"ש הניח בצ"ע, ובשעה"צ אות כ"ג כתב דבשעה"ד יש להקל, ולכאורה ה"ה אם עמד סתם ואח"כ ראה שיש בזה צורך למחיצה.

להאמור מיושב הא דשנה התנא עשיית דופן ע"י אדם להתיר טלטול, בהדי עשיית דופן ע"י מטה וסדין להגן מפני החמה, ובפשוטו הוו תרתי גווני דלא דמו, ולמש"כ ניחא דאדם שלא לדעת אין על עשייתו שם מחיצה המתרת, ודעתו קובעת בו שם מחיצה, וה"ה בדופן רביעית דכיון שכונתו להגן מפני החמה אין ע"ז שם מחיצה המתרת, אבל אם מכוין בזה להיתר טלטול בשבת, להסוברים דלא אמרי' מיגו ע"י סוכה ז' ב', או כדי שתשאר לשבת הבאה, אסור, דכונת העושה קובעת אם זוהי עשיית אהל, או שזה כלצניעותא בעלמא, ונמצא שהצד השווה שבהן דמחיצה המתרת תלוי' בדעת העושה, וכשאין דעתו ע"ז מותר.

ויש להסתפק אם גם בדופן שלישית כשאינו משתמש בסוכה זו ואין דעתו עלי' כלל ובאמת עושה להגן מפני

טלטלו עי"ז לא עבוד איסורא, וכמ"ש אאמו"ר שליט"א בשבת סי"ט סק"ה דאנשים שנעמדו לשם מחיצה ולא טלטלו על ידם כלום, דינם כבקשו לעשות איסור ולא כעשו, דהאיסור הוא רק ביחד עם הטלטול, ולפ"ז נמצא דע"י הטלטול של הבני גננא נעשה האיסור.

מיהו אף לפ"ז נראה דהאיסור הוא רק בעשיית המחיצה, וכונת הטלטול היא כדי שע"ז תחשב כמחיצה המתרת, דבלא כונה להקיף המקום, אין על בנ"א שם מחיצה כלל, והכונה לצורך היקף היא המחשיבה את המלאכה, ואמנם לפ"ז אם הקיפו לצורך טלטול ולא טלטלו ראוי לומר דעבוד איסורא, אלא די"ל כיון שזוהי מחיצה עראית ואין עלי' שם מחיצה אלא בשעה שהיא נצרכת, א"כ י"ל שרק עם השימוש בה נעשית כמחיצה, וכאילו הדבר מיתלא תלי שאם לא יהא בזה צורך אגלאי מילתא דלא הואי כאן מחיצה, כמו שלאחר שנשתמשו בה אין עלי' שם מחיצה, מיהו ממ"ש בשו"ע הנ"ל דאם נודע להם אחר שבאו אין לחוש ומותר לטלטל, [ומקור הדברים בריטב"א בשמעתין, וכן הוכיח בבהגר"א דרבנן דאזלי בהדי רבא הא קא חזו דמטלטלי, ומה"ט אסרום לשבת הבאה, ואפ"ה באותה שעה מותרין], מזה נראה שהאיסור נשלם בעשיית המחיצה לשם טלטול, ולכן כשנעשה בהיתר אין לחוש, ויש לדחות דסגי בזה שחלק אחד נעשה בהיתר,

אמאי לא יחשב כחצר דחד ע"י המחיצה, והרי בכותל שבין שתי חצרות שנפל ודאי מהני, וי"ל דבנ"א אינו מפרידים החצר מרשות שאר בני הבתים שהם כפתוחין לכל החצר ולא נמנעה רגל שאר בני החצר ע"י מחיצה זו, וצ"ע בזה דכיון ששאר בני החצר אין להם מחיצה להביא כלי הבית לחצר והוא מותר הו"ל חצר זו כדידי' לענין מאני דבתים, ולע"כ בד"ז.

שם לוי אעילו לי' תיבנא כו' אפשר דבאמת אין חידוש בכל הני אלא כונת הגמ' לומר וכן הוה עובדא גבי לוי וזעירי ורשב"א, אלא לפי שלא היתה העובדא ממש כדרכא, וגם נאות יותר לפרש, לכך נקטו בלשון זה, ועמ"ש בזה אאמו"ר שליט"א שם סק"ו.

לא מצאנו איסור עשיית גג ע"י אדם, דרך במחיצה המתרת אוושא מילתא ואתו לזלזל בשבת, וגם אין המחיצה גמורה כ"כ שהם נטפלין לרשות ונראה כהערמה, אבל בעיקר הדבר ודאי דאדם אין בו סרך אהל ולכן בגג מותר, [וכ"מ ביצה ל"ב ב' דאדם היושב ע"ג אבנים אינו אהל], ולעומת זה תוספת אהל עראי דשרי אף במחיצה המתרת כמ"ש בשו"ע סי' שט"ו ס"א, מ"מ ע"י בנ"א אסור לדעת, דבאדם עשיית המחיצה הוא האיסור, ואף מחיצה בפני הנר ובפני ספרים לצד דשרי, עי' סק"ד, יש מקום לאסור ע"י בנ"א בשבת, וצ"ע בזה, וי"ל דבשבת בעינן סרך אהל אבל מ"מ תוספת אהל אסור.

החמה, וכן ברביעית בשבת, אם ג"ז מותר, או"ד דוקא בגונא דסוכה שעתה אין ע"ז שם מחיצה, אבל כשהמחיצה מתרת עתה אסור אע"פ שאין לו צורך בהתרתה, וכן נפ"מ בעלמא במחיצה שלישית כשבלא"ה ישאר אסור מדרבנן בטלטול, אם אסרינן כיון דמדאוריתא נעשה כאן רשות, וצ"ע, ועי' לק' סוסק"ו.

שם דהו"ל כלדעת ואסור, מבואר דאע"פ שבלא"ה עושין המחיצה, מ"מ אם נותנין דעתם שזוהי מחיצה המתרת אסור.

והנה בפשוטו גם בפעם הראשונה ראו שמטלטלין שם והיכי שרי להו, ואמנם במקום שעומדים כתב הריטב"א דאין לחוש אם נודע להם אחר שנעשית המחיצה, אבל כשמהלכים כל שעה כמחיצה חדשה חשיבא, תדע מדלא מלו גברי לר"נ, ולא אמרינן להו שילכו עמו אחר שבאו בהיתר, ואפשר שרק הסמוכין לשמש ראו שמטלטל, ועדיין היתה מחיצה קיימת מבחוץ, ויתכן דכיון שדרכם להלך בתרי' דרבא אין מחובתם להפרד מפני הטלטול, משא"כ בההיא דר"נ שמקובצים רק עבורו, ובב"י שם הביא מהמרדכי בשם הר"מ דחיישינן שמא ירגישו קודם שיספיקו לגמור, ומבואר דאסור, וקצת משמע דדעתו שאם הרגישו אחר שהביאום אסור.

כתב בסה"ת סי' רט"ו דמבית חבירו לא מהני מחיצה של בנ"א מפני שצריך עירוב, והובא בב"י שם, ויש לעי'

המתרת כטפח ראשון דמיא, אבל באותה דופן לא מצינו שיאסרו השלמתה דודאי תוספת חשיבא, ואע"פ שהתוספת הזו קובעת ההכשר, לא גרע מתוספת בגג דאע"פ שכל הגג מתכסה ע"י תוספת זו, ואדרבה עיקר אהל בגג הוא, אלא דלא אסרו אלא בתחלה אבל תוספת בכל ענין שרי, וכן ראיתי באו"ז ה' שבת סי' ע"ח אות ו' וז"ל אבל היכא שבא לעשות מן הצד כעין מחיצה דומיא דפקק אם הוא מתכוין לבנין כגון להתיר בית או חצר לטלטול או לבנין הבית אם המחיצה נעשית מאתמול ונשאר בה אויר הר"ז מוסיף עלי' אהל עראי בשבת ויו"ט אבל כל המחיצה לא יעשה כו'.

ואאמרו"ר שליט"א בסי"ט ס"ק י"א דקדק ע"ד המרדכי בשם מהר"ם הנ"ל מנ"ל דגם במחיצה השיעור טפח, דלא מצינו אלא בגג שאסור לעשות גג טפח וחשיב שפיר תחלת גג, אבל מחיצה דטפח מותר לעשות, כיון שאינו מתיר [עי' להלן בזה], מנלן דמתני טפח זה להשלים עליו, ואף לפ"ד מותר לעשות מחיצה המתרת כשיש שיעור דופן מעיקרא, אלא שדן אם השיעור הוא טפח או ד"ט או שיעור אחר, מיהו כיון דמצינו דופן סוכה טפח מסתברא דהו"ל עומד חשוב שיחשב ההמשך כתוספת ולא כדופן בתחלה, ובברייתא דערובין שם דמיירי בסוכה ודאי סגי בדופן טפח, וילמוד סתום מן המפורש להשוות דפנות לגג שאמרו בו שיעור טפח [ועיי"ש בגמ' דלבוד ג"כ מהני לגג, וזה עיקרו

ו] סוכה ט"ז ב' פירסו ס"ד כו' אלא מצאו סדינין פרוסין כו' בפשוטו משמע שלא פירסו כלל, וסתמא דמילתא הסדינים תלויין בגובה שלא להפריע להילוך בנ"א, והו"ל מחיצה תלוי', אבל בריטב"א יישב גם לישנא דמעיקרא דמצאו סדינין פרוסין טפח, ופרסום עשרה טפחים דמוסיף על אהל עראי הוא ושרי, ולפ"ז יתכן שפרסו הסדינין עד למטה, ולכן סיים הריטב"א דהכי קיים להו דמחיצה תלוי' הואי, וי"ל דסתמא דמילתא פורסין אותן בגובה שאף כשפרסו לא יעכבו ההילוך.

ומבואר בדברי הריטב"א דמהני מחיצת טפח להתיר עשיית מחיצה המתרת אע"פ שטפח אינו מתיר כלום, וכ"ה בשו"ע סי' שט"ו ס"א בהגה מעובדא דמהר"ם, ולשון הברייתא עירובין מ"ד א' נפל דופנה, ולפ"ז דוקא נפל כולו, אבל נפרצה בו פרצה מותר לסתמו, אע"פ שע"ז הסוכה מתכשרת, והיינו דמסיים בה לפי שאין עושין אהל עראי בתחלה כו'.

וכ"נ מדברי הראשונים ז"ל דמה שנתחדש דמחיצה המתרת אסורה היינו משום דמחיצה זו כעושה את האהל ולכן חשיבא כאהל בתחלה, אבל ודאי לא חמירא טפי מאהל גופי' דשרי בטפח להוסיף עליו כדאמר עירובין ק"ב א', וכ"כ הרשב"א ז"ל בשם ר"ת שהק' דלהוי שתי דפנות כטפח והדופן השלישית כתוספת, וע"ז תירץ דדופן

שט"ו ס"א ד"ה שהי', ובתו"ש הק' ע"ז
כו' בריטב"א הנ"ל מפורש בגמ' דשרי.

[ז] כל איסור מחיצה המתרת הוא בדבר
תלוש, אבל בקשור ותלוי מבעו"י
דשרי לר"א תוספת אהל, שרי לכו"ע
אהל בתחלה, ולפ"ז מותר לסגור דלת
הזזה או על צירים אע"פ שהיא הדופן
השלישית המכשרת את הסוכה,
וכדפשוט לפוסקים דשרי לסגור דלת
בפני הנר, וא"צ בזה לטעמא דאיכא טפח
מבעו"י, ולשון המ"ב בס"ק י"א בפאר
וואן צ"ע, דבפשוטו כולו תלוי וא"כ בכל
ענין שרי.

מחיצה המתרת אסורה אף לצורך מצוה
דשמעתין דס"ת ודסוכה בדופן
שלישית צורך מצוה הוא, וה"ה בפקק
החלון לר"א דאסור אפי' לצורך מצוה,
ול"ד למדידה של מצוה דשרי דהתם הוא
מלתא דמו"מ וחפצי שמים מותרין, וכ"כ
תו' שבת קכ"ו ב' ד"ה ומדבריהם, ועי"ש
בהגהות הגרא"מ ז"ל שכ' די"ל דהצלת
כלים מטומאה לאו מצוה היא, וקשה
דודאי תירוצ' התו' אמת דלשום מצוה
אסור תוספת לר"א, ועוד דמסתברא
דהצלת כלים מטומאה מיקרי חפצי
שמים לענין מדידה.

יש להסתפק אם יש איסור סתירה
במחיצה המתרת, דכיון שההיתר
שבה מחשיבה, א"כ כשסותר שאין דעתו
על האיסור שרי, ובאהל עראי מבואר
ברמב"ם פכ"ב הכ"ז דיש גם איסור
סתירה, ובמ"מ הביא מקור לזה

במחיצות, עי' סוכה י"ט א' אין לבוד
באמצע], נראה דבמחיצה המתרת אף
פחות מטפח אסור לעשות כשדעתו
להשלים ע"ז, כגון ע"י בנ"א שלא לדעת,
ורק כשאין סופה להתיר י"ל דמותר, –
ועי"ש מ"ש דלא סגי בזה שבעמודים יש
טפח כיון דלא נעשו למחיצה, ויש
להוסיף דאתי אוירא דה"ג ודה"ג ומבטל
להו, אבל בריטב"א הנ"ל מבואר דבאמת
תירצו בגמ' שהיו פרוסין טפח ופרסום
י"ט, אלא דלא מיירי על העמודים אלא
על הסדינין.

וראיתי בכת"י אאמו"ר שליט"א שדן
אם מותר למעט אויר יותר מג'
בסוכה מדין מחיצה המתרת, וכתב
דהיכא דהמחיצות כשרות וממעט האויר
לישון תחתיו שרי, אבל היכא דבלא"ה
א"י לישן תחתיו אלא שעושה להכשיר
הסוכה לעשותה דופן יש לאסור מדין
מחיצה המתרת, והנה ע"כ מיירי בדאיכא
טפח [ולא כשהסוכה גבוהה ומתכשרת
מדין חבוט] דאל"כ אסור מדין עשיית
גג, וכיון דאיכא טפח אף מחיצה גמורה
המתרת שרי, וצ"ע.

אח"כ ראיתי בפמ"ג במ"ז אות א' שדן
לפרש בכונת תו' דבמתרת אף
תוספת אסור, דכל מחיצה שלישית
מיקרי תוספת ואסור במתרת, וכבר
נתבאר דכונתם שע"י המתיר חשיב דופן
זה כאהל, אבל ודאי מהני עשיית חצי
המתיר, וכמבואר גם בריטב"א ואו"ז,
וכן סתמות הפוסקים כהרמ"א, בה"ל סי'

חושש להחמיר כרב, אם צריך להחמיר גם לענין עשיית מחיצה, או דעשיית מחיצה קייל טפי, ואע"פ שמחמיר באיסור טלטול, דזהו גוף האיסור, א"צ להחמיר באיסור מחיצה שזהו כתרי חומרי, ואמנם מצינו דאסור לעשות מחיצה משום עירובי חצרות, ולא חשבינן לי' כתרי דרבנן להקל, מ"מ כשעיקר האיסור חומרא, הרי עשיית המחיצה כתרי חומרי, ומ"מ כשנעשה ע"י מי שנוהג היתר, ודאי יש להתיר בטלטול לכתחלה, (עובדא הוי בפרצת עשר אמות, שלא הי' בה השיעור הגדול, ויש שרצו להחמיר בשיעור הקטן, והנדון אם צריך להחמיר גם בעשיית המחיצה, מיהו התם כיון שיש טפח בלא"ה שרי, וע"י עכו"ם ודאי שרי).

ח עירובין ק"ב א' הני כיפי דארבא בזמן שיש בהן טפח א"נ אין בהם טפח כו' כיפי הם קרשים עשויין בעיגול לרוחב הספינה ועליהם פורסין המחצלות, ולפ"ז גם כשיש בהם טפח אינו משמשין לאהל, אלא לתמוך המחצלות שעל גביהם, מ"מ כיון שעיקר עשייתן לאהל, סגי בזה שמינכר כאן קצת אהל, וכן באין בין זל"ז שלשה ניכר שהם סוגרין לשם אהל, ולא אסרו אלא עשיית אהל בתחלה.

ולפ"ז אפשר שאם כל הכיפין רחוקין יותר מג"ט, ואחד קרוב בתוך ג"ט, אפי' על גביו אסור לפרוס, דענין פחות מג"ט דמהני היינו משום דמינכרא

מדאמרינן שבת קל"ח א' אר"י חזינא להו לכלי דבי ר"ה דמאורתא נגידו ומצפרא חביטא רמיא, ומאורתא היינו מע"ש ועיקר הראי' מדחביטא רמו, וכן פרש"י אלמא מותר לפורקה וה"נ מותר לנטותה, וכן אמרו שם וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו בשבת, וכן בכליל חתנים, אמרו לשון זה, וכן בתוספת אהל עראי דאסר ר"א אור"פ שלשון המשניות בדין הבנין פוקקין ונועלין, אבל בתוספתא דעירובין קתני פותחין ונועלין דהיינו הסתירה והבנין, ואמנם במחיצה דנר וספרים מכיון שאין דעתו ע"ז, שוב אינו כסותר מחיצה המתרת כלל, והנדון במחיצה שלישית דסוכה או דרביעית בשבת, ונראה שזה תלוי במה שנסתקנו לעיל סק"ה בעשיית מחיצה המתרת כשאין דעתו ע"ז, ונראה דצריך ראי' להתיר.

יש להסתפק אם שמואל עירובין צ"ד א' הוה שרי למעבד המחיצה בין החצרות כדי שרב יהא מותר בטלטול, מי אמרינן הואיל ולדידי' א"צ מחיצה אין זו מחיצה המתרת, או"ד כיון שכונתו שתועיל להתיר טלטול, יש ע"ז שם אהל, ומסתברא לקולא, ולכאורה כיון דתלמידי שמואל רשאי לנהוג כותי', כדחזינן דרב לא אמר להו מידי, א"כ גם רב מותר לטלטל דהו"ל מחיצה הנעשית בהיתר.

ואכתי יש להסתפק במקום דקי"ל כשמואל לקולא, אבל הוא

שם סק"י דאהל של לבוד בעלמא לאו אהל הוא ואין לך בו אלא חידושו להוסיף בין הכיפין אבל לא להמשיך סמוך להם, ועי"ש שצידד דדוקא בקבועין לכך ככיפי דארבא התיירו בלבוד בסידר קנים באופן עראי אפי' מע"ש, [ונכעת ראיתי בתו"ש שכ' ע"ד מהרש"א דאסור לעשות הכיפי משום בונה, ומבואר דפשיטא לי' דעראי לא מהני], וזה כעין מש"כ, אלא דלמש"כ הי' נראה שהדין נקבע לפי כללות הגג ולא סגי בלבוד במקום אחד, ובעשוי בכולו אפי' בקנים מותר.

ובנדון אם מותר להוסיף על אהל הנעשה בשבת בהיתר לכאורה הי' נראה שהדין נקבע בתחלת עשייתו, דכל דבר שאסור משום בנין ואהל אף מקצת ממנו אסור, כגון עשיית דופן שלישית בסוכה כל שעושה ע"מ לגמור, אף המשהו הראשון אסור, דכל כותל זה בנין הוא, ואע"פ שרק המשהו האחרון מתיר, ונפ"מ כגון שדעתו לגמרו ע"י מחיצה של בנ"א דאף תחלתו אסור, ולכן להעמיד קנה קנה בפחות מג"ט בגג ע"מ לגמור במחצלת פשיטא דאסור ואף תחלתו אסור, אלא דכשאינן דעתו לגמור י"ל דאין ע"ז שם אהל כלל, וזהו מה שנקטו תו' שם דמותר לנטות שני חוטיין בתוך ג"ט, דכיון שזוהי מטרתו הסופית ולא ע"מ לפרוס ע"ז אהל, אין לאסור, דרק ע"י כונתו חל ע"ז שם תחלת אהל, אבל בכיפי דארבא ודאי שאף תחלת פריסת הכיפי אסור, אפי' אם דעתו

כאן סגירה לשם אהל, אבל שני קרשים תוך ג"ט לא מיחזו כתחלת אהל כלל, [ובתוד"ה לא אמרן, משמע דסגי בשנים קרובין זל"ז, ועי' בזה לק' סק"ט], מיהו אם נימא דעל השנים שקרובין זל"ז יכול לפרוס מחצלת, י"ל דאח"כ יכול להמשיך ולפרוס מכח הטפח של מחצלת זו, דלעולם תוספת אהל מותרת, ואמנם במקום שאסור לעשות טפח אף מקצת ממנו אסור לעשות ע"ד להשלים עליו, כגון שעושה חצי טפח והשאר ישלים במחיצה של בנ"א, דמקצת אהל האסור ג"כ אסורה, אבל כשהמקצת מותר גמור גם ע"ד להשלים עליו, ה"נ דמותר להשלים עליו, דסו"ס הנדון מתחיל בעשיית ההמשך אם הוא אהל בתחלה, וכיון שיש כאן אהל קיים שפיר מוסיף עליו, אבל כ"ז שלא פרס מחצלת על השנים הקרובין אינו יכול להוסיף.

ובמ"ב סי' שט"ו ס"ק י"ג כתב [דפשוט] דסגי כשרק במקו"א אין ג"ט ביניהם דאמרינן לבוד ויש כאן ג"ט מכוסה, ור"ל דאפי' בלא מחצלת יכול להוסיף סמוך להם, ומרן זללה"ה בסנ"ב סק"ח כתב דבגמ' לא אמרו אלא שאויר שיש בו דין לבוד מותר לסתמו, אבל להוסיף על אויר של לבוד לא שמענו, ופשיטא לי' ז"ל דאויר זה מותר לסתמו, ונסתפק היכא דסתם אויר זה במחצלת, אם יכול להוסיף עליו כיון דאהל זה נעשה בשבת, ואפשר דאין היתר להוסיף אלא על אהל הקיים מע"ש, עי"ש, וכ"כ אאמו"ר שליט"א

לפרוס עליהם רק בחול, דסו"ס זהו תחלת עשיית אהל עראי.

אבל כשמותר העשיי' שבתחלה ע"מ לגמור, אין לאסור לגמור ע"ס זה, אע"פ שנעשה בשבת, דסו"ס אהל הוא וההמשך תוספת, וכן אם עשה גוי מקצת אהל לעצמו בשבת יש להתיר להמשיך עליו, דלא אסרו אלא יצירה מחודשת דהוי טפי עובדין דחול ומיחזי כבונה, אבל כל שעוסק בתוספת שפיר דמי, תדע דודאי מותר לפקקן חלון בבית שעשאו גוי בשבת, ולא מצאנו חילוק בגדרי תוספת אהל, וה"נ כשמותר לפרוס מחצלת על חצי הספינה מכח הכיפין הסמוכין, יכול להמשיך אח"כ.

ונפ"מ באהל שמחובר בצירים שמותר לנטותו ולפרקו בשבת, דה"נ מותר להוסיף עליו, ואע"פ שעתיד לפרקו וישאר רק התוספת שעשה, ובאמת בזה י"ל דעדיף, דכיון שמחובר אין נקרא כסתור לגמרי בזמן סתירתו, והי' מקום לדון להתיר גם בשעה שהוא פתוח, דחשיב שיש כאן אהל, ואפי' אם לא שרינן אלא כשסוגרו, מ"מ אין בזה חסרון דנעשה בשבת כיון שהיתר עשייתו מפני קביעותו, אבל שמעתי לצדד להחמיר בזה, ואף כשהי' נטוי מע"ש כיון שיכול לסלקו בשבת, וצ"ע, ועי' להלן.

ט שם תוד"ה לא אמרן כו' פי' בקונטרס שיש כילות קטנות סמוכות זו לזו כו' סתם גג כילה נעשה כדי לכסות כל

המטה, ולא מסתבר לאוקומי כשיש ריוח בין הכילות יותר מן העומד, ויש לעי' אם הכילות סותמות כל הגג, איך אפשר להתיר, הרי יש כאן גג יותר מטפח, ועו"ק דהקנים קרובים זל"ז בפחות מג"ט וא"כ בכל גוונא שרי ומ"ט אסרו בגמ' ביש בגגה טפח, ומדברי התו' דפשיטא להו דשרי לעשות כן הי' נראה דאמנם מיירי כשהכילות רחוקין זמ"ז ובתוך ג"ט, וא"כ הקנים רחוקים יותר, אבל הדבר דחוק טובא דא"כ לאיזה צורך מעמידן כילות אלו, אם הפרוץ שביניהם מרובה מהן, וצ"ל דאמנם אין ריוח גדול ביניהם, וכיון שניכר שהם אהלים חלוקין זמ"ז שרי שו"ר ברש"ש שהעיר ע"ד התו' מדבריהם בסוכה י"ז א' מבואר דפשיטא לי' שהאזיר מועט, אבל מרן זללה"ה בסנ"ב סק"ח כתב שאם עומ"ר על האזיר שביניהם ודאי חשיב ככולו עומד, כדאמר עירובין י' ב' בעור העסלא ורש"י פי' לענין אהל טפח, וכ"כ אאמו"ר שליט"א ע"ד התו' דבאמת אסור לסמוך החוטין שלא יהא ביניהם אויר ואפשר דכל שהפרוץ מועט יש לאסור וע"כ דמפרשי דברי התו' בדאיכא אויר ריוח בין הכילות יותר מהן, ובאמת כיון דמיירי שיש בין הקנים יותר מג"ט דאל"כ הכל מותר, והרי הכילות אין בשיפוען טפח, א"כ ע"כ יש ריוח ביניהם יותר מטפח, ואם הכילות מתרחבות רק לצד אחד ע"כ יש ריוח יותר מה"ט והכילות רק פחות מטפח, [ועי' לק' ס"ק כ"ח בדברי התו' שבת

קל"ח ב', וצ"ע, שו"ר בזה במ"א סי' תקכ"ב סק"ט, וצ"ע.

שם וי"ל כו' דהיינו לענין שיוכל להוסיף למחר בשבת אבל לא מסתבר שיחשב ככה"ג עשיית אהל כו' הק' מהרש"א א"כ לעולם יכול לעשות אהל ע"י שיעמיד בתחלה שני חוטין בתוך ג"ט, ואח"כ מותר להוסיף ע"ז, ואאמו"ר שליט"א הוכיח מזה דאהל שנעשה בשבת אפי' בהיתר אין מוסיפין עליו, ולכאורה נראה דע"מ להוסיף אף נטיית החוטין אסורה, דכל משהו מתחלת אהל אסור לבנות, ורק כשאין דעתו בזה על עשיית אהל שייך להתיר בחוטין שאין עליהם שם אהל כלל, אבל אם רוצה להוסיף עליהם אהל אפי' לאחר השבת הרי עשייה זו אסורה, דמשהו מתחלת אהל ג"כ אסור, ובכילת חתנים הרי אין סופו לעשות אהל טפח ולכן מותר, ולפ"ז במקום שמותר לעשות אהל טפח אפי' ע"מ להוסיף כגון באהל שמחובר בצירים, ה"ה דבנעשה בשבת מותר להוסיף עליו, וכמש"כ סק"ח, ועי' קל"ט ב' דאפלגי' ב' דאפלגי' דכובא מותר, ואסור לכסות כולו אח"כ.

י' שם גמ' זיל כרוך בודיא כו' עפרש"י, ור"ל דלא אמר לי' זיל אייתי בודיא והנח על הגג, דא"כ הול"ל עשה אהל טפח מבעו"י, ותו לא, אלא בכל יום היו פורסין מחצלת ובלילה מורידין אותה, וא"ל דבע"ש לא יורידנה לגמרי אלא יכרכנה, וה"ק זיל כרוך את הבודיא שעל

הגג ושייר בה טפח, ובריטב"א הביא בשם תו' שפי' בדעת רש"י דסגי בטפח הכרוך, והא דא"ל ושייר בה טפח היינו שלא יהדק הכריכה הרבה עד שלא ישאר ברחבה טפח, ודעת תו' דשייר בה מלבד הכריכה קאמר, והטעם יש לפרש מפני שהכריכה נראית כסילוק הגג, וכאילו הי' רוצה בסילוק כולו, אלא דע"כ הכריכה נשארת, ולא מיחזי כמקצת אהל.

ולכאורה נראה דאם הי' הלשון מתפרש זיל אייתי בודיא וכרכה ושייר בה טפח הר"ז מתפרש מלבד הכריכה, דאל"כ הול"ל הנח עלי' בודיא כריכה דאית בה טפח, אבל בלשון כרוך הבודיא שעל הגג, שפיר קאמר לשון שייר בה אע"פ שגם הכריכה מצטרפת, ויש לדחות, [ועריטב"א שבת קל"ח ב' דכשימש מעשה על לא חשיב טפח].

וכתב מרן זללה"ה שם דאם נותן המחצלת הכרוכה כדי שיהא טפח ופורס מחצלת אחרת סמוך לה שפיר דמי, ורק כשפורס מחצלת זו, אז לא נראית הכריכה כתחלת אהל, ולענין אם מותר ליטול המחצלת הכרוכה הי' נראה דתלוי אם נתנה לשם תחלת אהל אסור, ואם לשמירה בעלמא מותר, ועי' בספר אאמו"ר שליט"א שם.

ומסתברא דאסור להזיז האהל טפח ממקום למקום דעשיית האהל במקום השני אינה בדין תוספת, שהרי כאן לא הי' אהל סמוך לו ואין האהל הראשון קיים, מיהו אם האהל

חל ע"ז שם תוספת אע"פ שהיא סמוכה לעיקר.

ולפ"ז אפשר דאף כשעושה התוספת בצד השני של הספינה מותר, דכיון שלספינה זו יש אהל טפח, הרי כל אהל נוסף מיקרי תוספת, ומה שנקטנו בפשיטות דלא מהני כשמתחיל מהצד השני, היינו באופן שאם לא יגיע עד הטפח אסור, וא"כ פשוט שאין להתיר להתחיל באיסור, כגון בדיכרי דר"ה אם בא להאחיל רק חצי השני של הדיר דלא מיקרי תוספת, אבל להאמור דלא שרינן אלא כשהטפח מתייחס לכל הרשות, א"כ יש להתיר לסגור בצד השני לחוד, דג"ז מיקרי תוספת, וכן במחיצה המתרת בדאיכא טפח יכול להתחיל בצד השני, או לסגור רק בצד השני, דהטפח מתייחס לכל הרשות שבא לסגור.

וזו נראה דעת אאמו"ר שליט"א שהבאנו לעיל דהכל מתייחס לטפח הראשון, מיהו אפשר לקיים מש"כ דרגע העשי' קובע, וכיון שנעשה בהיתר לא איכפת לן שיסלק עיקר האהל, ויתכן גם דמותר להזיז הטפח ממקום למקום כיון שהוא מתייחס לאותה הרשות, ובזה אפשר דכיון שמזיזו חסר בקביעותו ולא מיחזי כתוספת על הקבוע.

וכן שמעתי דלכאורה יש לדקדק מסתימת הפוסקים שלא הזהירו להתחיל מצד הטפח משמע דיכול להתחיל גם מהצד השני.

הקיים ב' טפחים והזיזו טפח עדיין יש טפח אצל האהל, דטפח זה הי' בו כל הזמן אהל, ובזה י"ל דחשיב שפיר תוספת, וכמו בהוסיף אהל טפח על אהל טפח שהי' מע"ש, ואח"כ סילק האהל הראשון ונשאר רק התוספת, ובפשוטו נראה דשפיר מוסיף עליו, דהעיקר שלא יעשה אהל חדש, וא"צ שכל התוספת תתייחס לאהל הראשון, אבל דעת אאמו"ר שליט"א משמע שהכל מתייחס לאהל הראשון, עיי"ש סק"י בכ"ז.

נראה דתוספת אהל אהל דשרי היינו כשמתחיל מצד האהל ומוסיף עליו, אבל להתחיל מהצד השני אע"פ שמגיע עד האהל אסור, דתחלת עשייתו באיסור, מיהו במחיצה הי' מקום לומר דכיון שיכול לעשותה בהיתר תו לא חשיבא ודינה כרביעית, ומ"מ אין להתיר בלא ראי'.

שוב נראה דאין להתיר ע"י אהל טפח אלא כשהתוספת נראית המשך הטפח, אבל אסור לנטות אהל חדש סמוך לאהל טפח, כשניכר שהוא אהל בפ"ע ע"י יתידות וגג, דלא מצינו אלא בספינה שהאהל טפח מתייחס לכל הספינה, וכן בדיכרי דר"ה הטפח מתייחס לכל הדיר ע"י מחיצות הדיר, או יתכן דע"י המחצלת שהיא גוף אחד מיקרי תוספת, ועכ"פ יש שם עמודים וכלונסאות שמוכיחין שהכל גג אחד וכן במטה. בשו"ע סי' שט"ו, אבל כשהתוספת היא יצירה חדשה בפ"ע, לא

וכלפי זה אמר ר"נ דאבנים של ביה"כ מותר לצדדן דהיינו לדחקן שיעמדו ביושר ותתישב הקרקע תחתיהן.

והסוגיא מיושבת כפי' בתרא, דר"נ לא בא להשמיענו דבלא גג מותר, ועוד שההיתר פשוט ואף בלא כבוד הבריות שרי, וכ"ש שאין מקום לרבה זוטא לדמותו לבנין איצטבא, דאי משום הקפת האבנים דומיא דהקפת חביות דמתני', בזה האיסור הוא המחודש, ועוד דהלשון משמע דר"נ אמר ד"ז בעלמא, דאל"כ הו"ל לרבא לאקשווי ומ"ש ממתני', או דר"נ הוה מפרש מ"ש, או ר"נ לאו בשריותא דהקפת חביות ואבנים מיירי, אלא בצידוד האבנים, ועוד דודאי קמ"ל נמי שריותא דצידוד, ותו לית לן לחדושי דגם הקפת האבנים אסורה בדליכא כבוד הבריות.

ולפ"ז ר"נ קמ"ל דמותר לצדדן, אע"פ שהמצדד בעלמא חייב, ואף בבנין עראי אסור מדרבנן, כאן התירו מפני כבודו, ואפי' באבן אחת יש לאסור הצידוד, דהיינו כבישתה להחליק הקרקע, והיינו דפריך רבה זוטא איך התירו כאן בנין, אבל רבא הקשה דמשום איסור הקפת חביות ליתסר, דר"נ לא נחית אלא משום איסור צידוד, ור"נ אהדר לי' דמשום הא ליתא בד"ז כלל, ואפי' בלא כבוד הבריות שרי.

ולענין הלכה לא מצאנו היתר צידוד האבנים אלא ביו"ט, ואמנם סידור האבנים שיהיו מכוונים באופן

יא] ביצה ל"ב ב' אר"נ אבנים של ביה"כ מותר לצדדן ביו"ט איתיבי רבא לר"נ כו' בסמוך מבואר דאע"פ שיש בזה משום בנין עראי משום כבודו ל"ג ב' רבנן, והיינו דקמ"ל ר"נ, ויש לשאול א"כ מאי פריך לי' רבא ממתני', דילמא אה"נ דאסור, ומשום כבודו שרי, וי"ל דמדקאמר לצדדן משמע דהאיסור רק משום הצידוד [וכמשי"ת בסמוך], ור"נ אהדר לי' קושטא דמילתא דזה אינו שייך לאהל, אבל אכתי אפשר שאם יזדמן צורך באהל עראי דג"כ שרינן לי' משום כבודו, אלא דסתמא דמילתא א"צ לסדרן כעין אהל, [מיהו י"ל דמשום מאורע, לא התייר], ובזה מיושב מ"ש במ"ב סו"ס שי"ב בשם הא"ר ומאמ"ר דס"ל להתיר אף עשיית אהל מפני כבודו, ולכאורה בדר"נ מפורש דזה לא שרינן וכמ"ש במ"א שם סק"י, כן הקשה אאמור"ר שליט"א, ולמש"כ י"ל דר"נ אהדר לי' קושטא דמילתא דמשום הא היתר גמור הוא וכאן הנדון משום צידוד, ועי' להלן בביאור עיקר חידושי דר"נ, ודברי אאמור"ר שליט"א ע"פ מה שמשמע ברש"י ובטור.

יש שני אפשרויות בביאור מימרא דר"נ, א' דעיקר חידושו בעשיית המושב מסודר זה כנגד זה, כלשון רש"י שמצדדין אותן להיות כמין מושב חלול, ולשון מצדדין נאמר על העמדת זה בצד זה, ב' דעיקר חידושו בצידוד האבן שתעמוד בשוה ע"ג קרקע, ואמר שמואל בשבת ק' ב' שהמצדד את האבן חייב,

מיירי אלא בהיתר הסידור, וגם מענינו הוא נלמד כמבואר שם, ובה' יו"ט בסי' תק"ב כתב מותר לצדדן, אבל גם שם כונתו לענין הסידור בלבד.

ובזה באמת מסתבר כותי' דיו"ט לאו דוקא, ומתפרשין דברי ר"נ כלפי אין מקיפין דתנן גבי יו"ט אר"נ דאבנים של ביה"כ שרי ביו"ט, וה"ה בשבת אלא דנקט יו"ט כלפי יו"ט דמתני' וכן בקיצור פסקי הרא"ש פ"ד ס"י השמיט תיבת יו"ט שברא"ש וכתב לשון זה אין מקיפין שתי חביות לשפות עליהם קדרה אבל אבנים של ביה"כ מותר לצדדן, וזה מוכיח שפי' כל הענין כלפי אין מקיפין, וכן מתפרש בשו"ע סו"ס שי"ב, וכן משמעות לשון רש"י, וגם בר"ן על הרי"ף פי' דבנין עראי שאסרו חכמים כגון אין מקיפין שתי חביות, וש"מ שעל איסור זה דנו בגמ', עי"ש, [ולפי' זה מבואר בגמ' דלא התירו אהל עראי לכבודו, ורק סידור בלא אהל התירו, וכמ"ש אאמו"ר שליט"א הובא לעיל].

ולפי' זה בהיתר צידוד לא מצאנו מי שמתיר בשבת אפי' מפני כבודו, ובלא צידוד ודאי דשרי אף בשבת ואף בלא כבודו, שו"ר בספר מרן זללה"ה סנ"ב סק שפי' חידושי' דר"נ משום צידוד וכמ"ש"כ, ולא הזכיר הנדון אם יו"ט דוקא, וצ"ע.

שם איתיבי' רבא לר"נ כו' צ"ל דלא שמיע לי' לרבא הא דאמר רב יהודה דמלמעלה למטה שרי, דאם סידור

הראוי למושב מותר אף בשבת, דבכל גוני אין בזה משום מלאכה, אבל צידוד שהתירו כאן איסור דרבנן משום כבודו לא מצינו שהתיר ר"נ אלא ביו"ט, מיהו טעמא בעי כיון דכבוד הבריות דוחה מה לי יו"ט מה לי שבת, וי"ל דמצינו שהתירו עניני בונה משום שמחת יו"ט כסילוק תריסין וזקיפת מנורה, ובעיקר הדין מכשירין דוחין יו"ט כר' יהודה, עי' בפוסקים כ"ב א', ול"ע בזה, ולכן במקום כבוד הקלו, וכן הרמב"ם העתיק ד"ז רק בה' יו"ט פ"ד וכתב ההיתר ביו"ט וכן ברי"ו וש"פ העתיקו דביו"ט שרי.

אבל הטור בסי' שט"ו כתב דאבנים של ביה"כ מותר לסדרן והיינו בשבת, וכתב ב"י דמשמע לי' שרי דיו"ט דנקט לאו דוקא דמאי שנא, וכן העתיק בשו"ע סו"ס שי"ב דמותר לצדדן אף בשבת, וצ"ע דלאו בכדי נקט ר"נ ביו"ט, ואנן ניקום ונימא דה"ה שבת, וגם רבה זוטא דקדק להקשות דאטו שרי לבנות איצטבא ביו"ט, וש"מ דיו"ט דוקא קאמר, ויש לדחות דלרווחא דמילתא נקט דאפי' ביו"ט קשה.

ברם כד דייקנן מדברי הטור מבואר שלא הביא ד"ז לענין היתר צידוד שהוא משום בונה, אלא דכלפי קושיא דרבא מאין מקיפין, העתיק הטור תשובת ר"נ דבאבנים של ביה"כ אע"פ שמסדרן שיהיו ראויין לישיבה מותר, כיון שאינו עושה אהל, ובה' שבת כתב דאבנים של ביה"כ מותר לסדרן וזה מוכיח דלא

החביות לחוד אסור, לא מסתבר להתיר כשאוחז הקדירה באויר.

יב שם במשנה ואין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדירה, לשון המשנה משמע שהאיסור בהקפת החביות, ובגמ' אמרין דעיקר האיסור משום אהל, ואמנם אמת הוא דכשהחביות כבר מוקפות שרי לשפות עליהן, דלא גרע מכירה, אבל מ"מ אם עיקר האיסור בהנחת הקדירה לא הו"ל למיתני הכי, וי"ל דנקט הכי משום דמלמעלה למטה שרי, ויותר נראה דבאמת עיקר האיסור בהכנת מקום לשפיתת הקדירה, ובאבנים הדבר פשוט לאיסור דרך כירה לעשותה גם מאבנים המרוחות בטיט, כדתנן בכלים פ"ו מ"ג ד', ודכוותה אסרו אף בחביות, אלא שלא אסרו אלא במקום שיהא אהל עי"ז, דבאמת עיקר הקבע באבנים ובחביות, אלא דכל שעשיית האהל מותרת דהיינו מלמעלה למטה, לא גזרו, וראיתי בספר אאמו"ר שליט"א שבת סי"ט סק שביאר הדברים, ועי"ש מ"ש בטעמא דמלמעלה למטה שרי, (וכ"ה בפ"י ר"ח בשם ירו') משום בונה שנמצא עושה כמין כירה ועלי' הקדירה אהל).

שם גמ' אמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה כו' יש לעי' אי ר"י שריותא דמלמעלה למטה אתא לאשמועינן או איסורא דמלמעלה למעלה, ובפשוטו אי לאו מימרא דר"י לא הוה ס"ד לאסור מדורתא וביעתא, אבל

בקדירה ע"כ שריותא אתא לאשמועינן, דהא איסורא כבר נשנה במתני', ונראה דתרויהו אתא לאשמועינן ועיקר דבריו מתפרשין להשמיע האיסור בכל הני, אלא שהוסיף דבכל האסורין, מותר מלמעלה למטה, בין באלו שנתחדשו בדבריו לאיסור, בין באלו שכבר נשנו במתני' לאיסור, ואפשר שלמד ד"ז מההיא דשבת מ"ג ב' גבי מת, וכ"ש בהני.

יש לעי' מה טעם האיסור במדורתא נהי דצריך לאויר שתחתיו אבל ודאי שאין שום שימת לב לאהל זה שהרי מיד נשרף, ומה ראו חכמים לגזור בזה, ונראה דדוקא במדורה שהיא גדולה, שעשוי' להתחמם כדתנן לעיל כ"א ב' עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה ואמרו שבת י"ב ב' אבל במדורה אפי' עשרה בנ"א אסור, ולפי שמסדר הרבה עצים מיחזי כאהל, ומסתברא שיש קצת אומנות בסידורה, להשוית החום בכל צד, ושלא ישרף הכל מיד, ושתשלוט האש בכולן, וכיון שטורח בסידורן ובונה אהל הצריכו שינוי, ואין האיסור משום הגג לחוד אלא כל הבנין יחד, דנהי דלא אסרו אלא בשלימות הבנין שהוא עם גג, אבל עיקרו בנין המערכה, ואם כבר סידר המחיצות מע"ש אפשר דשרי, עי' תו' מיהו ל"ד לכירה ולקדירה ע"ג חביות ששם המחיצות קבועות והגג עראי, אבל כאן הנחת העצים שמלמעלה היא השלמת בנין המדורה, ושפיר י"ל דג"ז לחוד אסור, מיהו אם העמיד ארבע קונדיסין

תצלה יפה, ואם ירחקם תפול, ולכן דמיא לאבנים של ביה"כ ולהקפת חביות.

שם וכן פוריא, לכאורה אפשר לפרש דומיא דקדירה, דמיירי בדפנות כבירות הקבועות במקומן ונותן הקרשים עליהם, והאיסור בהכנת הדפנות שיהיו ראויות להושיב הדף עליהן, בצירוף הנחת הדף, מיהו י"ל דמטה גריעא מכל הנ"י, דקדירה וביצה וחביתא ניכר שהם עראי ע"ג קבע, אבל במטה הדפנות והגג משמשי יחד בקבע, שע"י הגג נקבעות הדפנות יותר, [ע"י רצועות או חיבור אחר].

שם וכן חביתא, רש"י פי' שמסדרין חביות באוצר זו על זו, והיינו לשיטתו דלא בעינן אויר תחתיהן, אבל הטור בסי' שט"ו העתיק פרש"י, ופי' בט"ז סק דצריך לאויר שתחתיהן שלא יתעפשו, ודוחק, חדא דאין דרך להשאיר אויר ביניהם כלל, ואפי' אם יש אויר היינו להפריד בין החביות שלמטה, אבל א"צ לאויר שתחת הגג, דהמעט אויר אינו מועיל לחבית שלמעלה, וצ"ל דסידור אוצר דמי לבנין שמסדר הרבה חביות זע"ז כבנין לבנים.

אבל הר"ח בעירובין שם פי' כשמבקש להטותה ולסנן יינה מן השמרים מניח אבנים תחתיו, והעתיקו פי' זה הרי"ף והרא"ש, [ולא פי' לצורך מה ההטיה, וכן הטור בה' יו"ט העתיק גם פי' ר"ח, משום דבשבת ליכא נפ"מ, דאסור לסנן היין], ונראה הענין דחבית

ונותן עצים עליהם יתכן דשרי, שאין כאן סידור מדורה בחשיבותה, והיינו שהאיסור על העמדתה במתכונתה דפנותי' וגגה.

ל"ג א' שם וכן ביעתא, בעירובין ק"א א' פרש"י בפי' בתרא שמקיפין שני עצים זה אצל זה וצולין הביצה על גביהן, ולפ"ז הו"ל דומיא דקדירה וקמ"ל דאף בביצה שהיא קטנה יש דין הקפת חביות ואסור, וכן פי' תו' שם, וכ"כ ברשב"א וריטב"א ותו' הרא"ש שם שנראה כפי' בתרא דרש"י, ולשון תו' הרא"ש שמסדר שני עצים על הגחלים מכאן ומכאן ונותן ראשי הביצים על העצים דהשתא מיחזי כבונה, וכפי' זה מיושב טפי דהיינו שהעצים אינם נשרפין אלא משמשים כעין כירה וכמו הקפת החביות לשפות עליהן את הקדירה ובאמת אפשר לפרש שמקיפין אבנים או חביות לשפות עליהן את הביצים, והשתא הוה ממש כקדירה, ולכן לא הוצרכו לפרש מידי, [משא"כ לפר"ח שהבונה כולו מן הביצים, יש לדון דלא מיחזי כבונה, שאין קבע לביצים, וגם דרך משונה היא לכוונם באופן שתכנס האש בין הביצים, והריוח קטן ביותר ואין אהל ניכר שם ואין גחלים נכנסות שם, שו"ר בריטב"א שם, ועוד דביצה אין בה טפח, ונתקשה בזה מרן זללה"ה בסנ"ב סק"י עי"ש], ויש להוסיף דביצה עגולה היא וצריכה ריוח בין האבנים לשקוע בתוכו וצריך לכוונם באופן שתשקע, דאם יקרבם לא תעמוד יפה ולא

עגולה היא וכדי להטותה צריך להקיף שתי חביות או אבנים ולהשאיר חלל ביניהם שישקע שם עיגול הדפנות ואז תעמוד יפה, אבל אם יעמיד ע"ג אבן תתגלגל ותפול, ונמצא שצריך לכוין לה מושב ע"י שני אבנים, והו"ל ממש דומיא דקדירה ואינך, ודרך להניחה כך באלכסון או להשכיבה כולה.

יג שבת מ"ג ב' חם להם מלמעלה מביאין מחצלת ופורסין עליהם זה זוקף מטתו כו' ונמצאת מחיצה עשויה מאליה, תוכן הסוגיא לפרש"י דכולה ברייתא מיירי בנדון דאין כלי ניטל לצורך מת, אבל עיקר עשיית אהל בשינוי דהנחת המחצלת תחלה ואח"כ המטות תחתיו זה דבר ידוע בעלמא דשרי בשביל חי, וכדאר"י ביצה ל"ב ב', והענין שאוחזין המחצלת ע"ג ראשיהן זה מכאן וזה מכאן ואין איסור בדבר כ"ז שהיא בידיהם, ואח"כ זוקפין המטות מלמטה דהו"ל מלמעלה למטה דשרי, והמחצלת נסמכת על מטה זו מכאן ועל זו מכאן, ומה שאמרו ונמצאת מחיצה נעשית מאל"י היינו נעשית למת מאל"י כיון שעיקרה לחי, ואין הכונה דכאילו האהל נעשה מאל"י ע"י שנשמט ונפלה המחצלת שם, דהא ודאי עשייה היא שזוקף מטתו ומפיל המחצלת עלי' ויש כאן עשיית אהל גמורה אלא דבשינוי מותר.

ויש לתמוה דמהיבא דר"י ודאי אין ללמוד להתיר עשיית אהל עראי

בתחלה ע"י שינוי, דהתם כל הענין דחשיב אהל בחביות ומדורתא הוא מחודש, ובשינוי קל התירו חכמים, ועוד דעיקר האיסור הוא בהכנת המקום לקדירה ולחבית כמשנ"ת לעיל ס"ק י"ב, אלא דלא אסרו כי אם בדאיכא אהל ג"כ, ובזה שפיר התירו בשינוי, [ועמש"כ אאמו"ר שליט"א בסי"ט בטעם דמהני שינוי זה], אבל להתיר עשיית אהל לצל ע"י שינוי לא מסתבר כלל להתיר, דשום מלאכה לא שרינן בשינוי אא"כ כולה היתר ומותרת שלא בשינוי, ובדיני פקק ונגר שהם רק תוספת אהל לא מצינו שריותא דשינוי כלל, ומהיכי תיתי דבהא דאמרו אין עושין אהל עראי מהני שינוי, ועוד שהרי המטות כאן קודם המחצלת, ואמנם מגביהן טפי ע"י הזקיפה, אבל סו"ס יש מטות קודם, ומנלן להתיר מלמטה כה"ג.

והנה תו' והרשב"א והריטב"א [הנדמ"ח] פ"י ג"כ כפרש"י והקשו מדיכרי דר"ה מ"ט לא שרי ל"י רב ע"י הנחת המחצלת תחלה, ותירצו דהתם היו המחיצות עשויות כבר, וקשה דהא בקדירה וחביתא מותר בהיו המחיצות עשויות, וכמ"ש תו' עירובין ק"א א' ביצה ל"ב ב', וע"כ דהתם גרע כיון שעושה לצל, [וכ"כ במ"ב סי' שט"ו ס"ק ט"ו גם בכיפי דארבא], וכיון שכן צ"ע מנלן, למילף מדרב יהודה להתיר בכה"ג דמת, דהא חזינן דכונתו לצל גרע, [ועי' ק"ג ביצה פ"ד] וערשב"א וריטב"א עירובין ק"א א' והרשב"א ביאר שם

סמוכין זל"ז כו' ומבואר שאין מחצלת אחת פרוסה על גבי המטות, [שו"ר בב"י דלדעת הרמב"ם אפשר שאם רצה להתיר מחצלת על המטה אינו ראוי], ועמ"א סי' שי"א סק דזוקף מטתו להרמב"ם היינו שנוטלה משם, וא"כ המחצלת עומדת לעצמה ע"ג קרקע ומוטה מעט לכיוון המת, וכלשון הרמב"ם העתיקו בטוש"ע שם ס"ו, ובזה לא הוצרכנו לשריותא דמלמעלה למטה, דלא מיקרי אהל אלא מחיצה, מיהו הטור סיים דהו"ל אהל, (בעיקר דברי הרמב"ם והטור שהעתיקו סוגיין להלכה כבר האריכו הפוסקים, וצ"ע), שור וראיתי במאמר מרדכי שכבר האריך בזה.

אבל בגמ' לפנינו מבואר דמיירי במחצלת אחת שפרוסה ממטה זו למטה זו, וכ"נ הענין דמה"ט קתני שני בנ"א שיפרסו מחצלת אחת מזל"ז, ומה"ט הוצרכו למחצלת ולא הביאו מטה שיש עלי' סדין כההיא דעירובין שם, [ול"ד לההיא דעירובין דשם מיירי בסוכה שיש גג והמטה דופן רביעית, ולכן סגי בדופן להגן על המת, אבל מת המוטל בחמה צריך מחצלת מלמעלה].

ובמ"מ שם כתב לשון זה וכתבו המפרשים ואע"פ שאין עושין, אהל עראי לכתחלה כיון שמשנה שהוא עושה אותו מלמעלה למטה בשביל המת התיירו, ומבואר בדבריו שזהו היתר מיוחד למת, ואמנם הדברים מחודשים דאדרבה כל ההיתר טלול מפני שעושה

דמחיצות בנין קבועות גרע, והריטב"א הוסיף דכל הני הם רק דמיון אבל, ולכן בלא עשה המחיצות מותר עי"ש.

ובאמת הרא"ש בביצה פ"ד סי"א הק' על מ"ש דאין אהל בלא מחיצות מדכרי דר"ה דהוה בלא מחיצות, ותירץ דהתם שאני דהוי בנין חשוב וגם עיקר כונתו לעשיית אהל, ומבואר חילוק זה דלא התיר ר"י אלא בהני שאין כונתו לעשיית אהל, ואמנם צ"ע מהא דשמעתין, ובק"נ אות ט' העתיק דברי התו' דהתם מיירי דהוה כבר מחיצות, אבל אין דעת הרא"ש כן, וצ"ל דשינוי מהני אף בכונתו לצל, וצ"ע מנלן, [שו"ר בספר מרן זללה"ה סנ"ב סק"ב שפי' דכונת הרא"ש שלא עשה המחיצות בשבת ולא דלא הוה מחיצות, מיהו אכתי צ"ע מנלן דשנוי מהני, וראיתי בתו' הרא"ש שבת ל"ו ב' מבואר כפי' מרן ז"ל עי"ש ובסברא צ"ע מנין פשיטא לי' להרא"ש שלא היו מחיצות, אבל לפי' מרן ז"ל שלא עשה מחיצות בשבת שפיר י"ל דסתמא הכי הוה].

והי' מקום לפרש דדוקא קתני (עושין מחיצה) ונמצאת מחיצה נעשית מאליו, ומיירי דע"י המחצלת נעשית מחיצה ולא אהל, וכענין שמצינו בברייתא עירובין מ"ד א' דעושין מחיצה למת, וכ"מ ברמב"ם פכ"ו הכ"ב שכ' זה מביא מחצלת ופורש על גביו וזה מביא מחצלת כו' ונמצא מחיצה עשוי' מאליו שהרי מחצלת זה ומחצלת זה גגיהן

מטותיהן, נהי דאין חום כלל שהמחצלת מועלת גם מלמטה, אבל אכתי יש להם להניח המטות כדי לישב עליהן, אבל אם המטות הביאו רק בגלל החום, שפיר זוקפן מטותיהן כשיש מחצלת, דתו ליכא חום כלל, וזה מבואר בתו' דהנחת המחצלת צריכה ליעשות בשביל החי, ורק אח"כ יכול להשמט ולילך, ואולי זו כונתם, ול"מ כן.

ובעיקר הדברים הי' מקום לפרש דזקיפת המטה היא ענין סילוק ואין בזה משום אין כלי ניטל, כלשון רש"י עירובין מ"ד א' שזוקף מטתו כדי לפנות המקום, וה"נ כשבא לילך זוקף מטתו והולך לו, ולפ"ז מדין אין כלי ניטל סגי בזה שהמחצלת בידו בהיתרו ויכול להניחה במקום שירצה, וכן המטה כשבא לילך זוקפה ואינו מניחה מוצעת, [ואפשר שהופכה על צד האורך שלה, שנשאר תחת המחצלת רק גובה רחבה, וזה דבר המצוי להטות המטה על צדה כשהולך לו], ולשון רש"י שנשאין עם המחצלת עד לאחר שעה שזוקפום וישמטום משמע שרק כשבאין לילך זוקפין מטותיהן, מיהו בתחלת הדברים פרש"י וכשירצו נשמטין והולכין להם.

יד [מ"ב סי' שט"ו סק"כ כתב ממ"א בשם הרא"ש דבמתכין לצל אסור אף בלא מחיצות, ולא ביאר אם מהני שינוי דמלמעלה למטה כשכונתו לצל, ומסתמות הדברים הי' נראה דליכא שריותא דסעיף זה גבי מטה אלא כשאין

לצורך חי, מ"מ י"ל שהתירו לחי מפני שכונתו למת, [ועי' בפוסקים בשו"ע שם שכ' ליישב דברי הרמב"ם שהעתיק ד"ז אע"ג דלא קי"ל כר"י דהחמירו שלא לעשות לצורך המת, ולדעת המ"מ י"ל לאידך גיסא שהרמב"ם העתיק ד"ז מפני שזהו היתר נוסף לצורך המת, מיהו למש"כ בדעת הרמב"ם אין כאן אהל אלא מחיצה], ובאמת ענין עשיית האהל כאן ל"ד לעשיית אהל גמור בשינוי, כיון שהצריכו לפרוס האהל לצורך החי, והאהל בידיהם פרוס בהיתר, ואח"כ מניחין המחצלת מידיהם, [שאם יסדרו אותה ע"ג המטות הו"ל בשביל המת], ובכה"ג אין עשייה גמורה אלא עזיבה והאהל נעשה מאליו, שגם אם לא יזקפו המטה תפול המחצלת ותכסה את המת, ועכשיו נמי אינה מונחת יפה כאהל, דכיון שע"י הנחה לחוד נעשית מצוי שתפול המחצלת קצת, וכל כה"ג שפיר התירו, וא"א לעשות כה"ג בעלמא, שאם עושה מתחלה ע"מ ליתן ע"ג מטה באופן שתהא מונחת יפה, אסור, וגם צריך שיחזיקנה תחלה באופן שתשמש מעשה אהל להגן עליו, דאל"כ ניכר שהביאה לפורסה על המטה, ולא מצינו שהתירו אלא כששימשה תחלה מעשה אהל בהיתר, ונמצא דרק בכה"ג דמת שיך לעשות אהל כזה בהיתר.

שם תוד"ה חם, תימה בלא שום חום כו' ותו כו' צ"ע דלפי דבריהם שהמטות ע"מ לישב ולא להגן מן החום, א"כ כשהביאו המחצלת למה זוקפין

לעיל ס"ק י"ג שהוא באופן שאינו נראה כנטיית אהל בשינוי, אלא כהנחת מחצלת באופן שנסמך על המטה, ודוקא כשפרס המחצלת להגן כך ואח"כ מניחה, ולא בעושה מיד הכל לשם אהל רק שמתחיל מלמעלה למטה.

ולענין הלכה אין בדינו לאסור, מאחר שרש"י ותו' פי' הגמ' מטעם שינוי, וכן ברשב"א ובריטב"א ואע"פ שדעת הרא"ש נראה דליכא שריותא דמלמעלה למטה בכונתו לצל, וכן הרמב"ם העתיק רק מחיצה, (וכן הרי"ף השמיט הסוגיא, ש"מ שאין בזה חידוש), וכן המ"מ התיר רק למת, וגם בגמ' לא מצאנו אלא באופן מיוחד וכמשנ"ת, מ"מ סתמות הפוסקים יש לכוין עם רש"י ותו', מדלא פירשו (ויותר הי' נראה מסתמות במ"ב דאין היתר של מלמעלה למטה בעשוי לצל), וכן כתב מרן זללה"ה בסנ"ב סק"ב בדין י"א, וכ"נ שפשוט לאאמו"ר שליט"א שם, שהביא דמגמ' זו חזינן דאף לצל מותר מלמעלה למטה, וצ"ע גדר הדברים, דודאי בסיינא אין להתיר אע"פ שבא והכניס ראשו תחת כובע שביד חבירו, ולפמ"ש ס"ק י"ג אין לנו היתר זה אלא באופן מיוחד כההיא דמת, וצ"ע.

טו] שבת קל"ז ב' מתני' רא"א תולין את המשמרת כו' נראה דמשמרת יש לה בית קיבול ואינה סודר פשוט, וכלשון רש"י שמותח פיה לכל צד, והיינו שיש לה פה ובית קיבול, וזהו ששינוי קל"ט

כונתו לצל, אבל מרש"י ותו' ורשב"א וריטב"א הנדמ"ח מ"ג ב' מבואר דאף בכונסו לצל מהני שינוי, וע"כ דכונתו רק כלפי שריותא דבלא מחיצות דמהני דוקא כשאינו עשוי לצל, ועי' להלן.

בבה"ל ס"ג ד"ה מטות הביא ראית הגר"א דאהל בלא מחיצות מותר מדשרינן מלמעלה למטה, ואם כונתו מדשרי לאחוז בידו הגג צ"ע דהא הכא במת שרינן לאחוז המחצלת אף לצל, ומחצלת גריעא מדף השלחן כיון שפורסה, והו"ל דומיא דמיתוח, ואפ"ה בידו שרי דלא חשיב אהל כלל, וכבר תמה כן אאמו"ר שליט"א, בסי"ט ס"ק י"א, [שו"ר גם בחזו"א סוסק"ט שתמה ע"ז], אבל לכאורה יש לפרש כונת הגר"א דאם איתא שהמחיצות אינם חלק מהאהל, אינו בדין שיועיל שינוי בעשייתן שאינם אלא תמיכה לאהל, וסיוע חיצוני אינו בדין שיחשב אהל, ולפ"ז יהא מוכח מההיא דמת דאף לצל בעינן מחיצות דוקא, וזה דלא כהרא"ש, ובאמת כבר נתקשינו לעיל מנלן דשינוי מהני כשכונתו לצל, וזה קשה אף בדפנות, אבל יתידות התומכות את האהל אין בדין שיחשב שינוי גמור להתיר עשיית אהל בבה"ג, שהם אינם חלק מן האהל, הגע עצמך אם מחבר את הגג ע"י חבלים לגג שגבוה ממנו מי איכא למ"ד דשרי, והרי אין כאן אלא מלמעלה, א"ו כל שכונתו לאהל אין שום דרך המתרת, וההיא דמת כתב במ"מ דלמת התיירו, וכל הענין שם כבר נתבאר

מתרחבין והיינו יוצא, אבל אינה מתוחה יפה הרי היא מכווצת ומשמשת מעשה כלי בלבד, ואין היין יוצא בכל הנקבים יפה.

מלשון רש"י נראה שהמשמרת אינה מחוברת ע"ג יתדות כלל, אלא נתונה ע"ג כלי ותלייתה היינו ע"ג שפת הכלי, שפי המשמרת נוטה להתכווץ ומותחה על שפת הכלי וע"י שמונע ממנה להתכווץ נדחקת ונדבקת לכלי ונשארת תלויה, ותוכה לתוך חלל הכלי, ולפ"ז אין כאן אלא בנין בכלים וככיסוי כלי דמי, וצ"ע כיון דכיסוי כלי מותר מנלן לחדש דכיסוי בזה אסור, וגם בסברא אין סרך שם אהל על כיסוי כלי, שאין תוכו ראוי ליכנס תחת הגג, וכמו שאם הכלי מלא אין ע"ז שם אהל כמ"ש הר"ן בשם הרשב"א והובא בשו"ע סי' שט"ו סי"ג, ה"ה כשאין הכלי מלא, דשימושי הכלי הם הנחשבים באהל, וכיון שאין ע"ז שם אהל אלא כיסוי, ה"ה כשהכלי חסר, ולא שייך סרך אהל אלא בכלי שיש כניסה מצדו דומיא דבית ואהל, ועו"ק מה דמיתנין עלה מפקק החלון הרי התם הנדון משום עשיית אהל במחובר, ונדון דמשמרת ענין אחר הוא, [ועי' בזה לק' ס"ק ט"ז], ועו"ק איך סבר ר"י דחייב חטאת בהנחת כיסוי ע"ג כלי, וגם אביי הו"ל לאתויי מכיסוי כלי ולא מתליית כוזא בסיכתא, ועו"ק מ"ש מסודר דשרינן לק' קל"ט ב' וכן פרונקא אפלגא דכובא, והרי בדליכא גומא מיחזי טפי כאהל.

ב' נותנין מים ע"ג השמרים כו' ופרש"י שבתוך המשמרת מבעו"י, וכן בגמ' שם, וכ"מ בכלים פכ"ה מ"ג דר"מ סבר דמשמרת של יין יש לה אחורים ותוך, ובתוספתא שם ב"ב פ"ה ה"ג דמשמרת של שק ושל בגד שיעור נקיבתה בשמרים, ושל שעם כו' שיעורן ברימונים, ומבואר בזה דמשמרת היא כלי קיבול, ולא שרק נעשה שקע בתוכה ע"י היין, וכן שנינו באבות פ"ה מ"ח משמרת שמוציאה את היין וקולטת את השמרים, וכולהו במקלין דומיא דספוג ונפה, ונראה דהיינו דאמרינן קל"ט ב' ובלבד שלא יעשה גומא דבדאיכא גומא דמי למשמרת, ועי' בזה לק' סק"כ, וזהו לשון תלא כוזא בסיכתא שהזכיר אביי, שתולה כלי קיבול ע"ג יתד הבולט מן הכותל, ואם הנדון בפריסת סודר אינו דומה לזה כ"כ, וכן אמרו קל"ט ב' שתולה בה רמונים, ואין דרך ליתנם אלא בתוך כלי קיבול, (ועי' תוספתא הנ"ל דיש ששיעורן ברמונים).

ויש לעי' לפ"ז מהו ענין המיתוח שהזכירו הרמב"ן והרשב"א דלשמרים מותחה יפה ולרמונים א"צ מיתוח, בשלמא בכילה שהיא פשוטה כטלית וסדין שייך מיתוח לפשט הקמטים, אבל בכלי קיבול שמותח פיו אין תועלת במיתוח כ"כ, וגם לא מיחזי עי"ז כאהל, וי"ל שאם מתקנה בצדדין במיתוח חזק, הרי היא נמתחת יותר ע"י השמרים שמכבידין על תוכה ונקבי'

דרבב"ח אר"י, (והרי אין סברא לחלק בין יו"ט לשבת אי לאו שריותא דמכשירין כדי משני) ועוד מאי מדמי פקק דמוסיף על אהל קבע, לתליית משמרת שאין כאן הוספת אהל אלא יצירת עראי כולה, וחדא קושיא מיתרצא בחבירתה, דבדרב"ח שמעינן דבכולו עראי אף רבנן מודו דאין עושין בתחלה, וא"כ משמרת יש לדמות לאהל בתחלה, ואמנם הי' מקום לומר דמשמרת לא חשיבא אהל כלל, אבל כיון דשמעינן לי' לר"א דמחמיר טפי באהל, וחזינן דה"נ מודה לרבנן בשבת דמשמרת אסור לתלותה, [אע"פ ששימור מותר לר"א], א"כ אין סברא שיתיר ביו"ט, ובזה מיושב קצת משה"ק לעיל לפרש"י מאי מדמי משמרת לאהל, דמ"מ כיון דחזינן דר"א מודה בה לאיסור בשבת, אין סברא שיתיר ביו"ט טפי מרבנן, אא"כ אית לי' קולא בדיני אוכל נפש ביו"ט, (ועמ"ש בזה אאמו"ר שליט"א ליישב לפרש"י, בסי"ט סק"א).

שם תוד"ה תולין, אבל נותנין כו', וצ"ל כו', כונתם לרבנן דשרו השימוש, אבל תליית המשמרת אמרו בגמ' דאפשר לעשותה מעיו"ט, ופשוט, ובעיקר דבריהם הי' נראה דהטעם משום דאין קבע לשתיי', ואמנם מה שיודע שצריך לו מעיו"ט ראוי לשמר קודם יו"ט, אבל לא רצו להגביל שריותא דסינון היין, משום דאתי לאמנועי משמחת יו"ט, (ולא מצינו שיש תועלת בשתיית היין סמוך לסינונו כ"כ).

אבל ברשב"א וריטב"א ור"ן מבואר דמשמרת תולין אותה בפ"ע ואח"כ נותנין הכלי תחתי', ובזה ניחא לשון תולין דבהנחה ע"פ הכלי אין נופל לשון תליי', וכ"נ דעת הרמב"ן שחילק בין תליי' לרמונים או לשמרים, ואם המיתוח על שפת הכלי הרי שניהם שוין, וכ"נ בסוכה נ' א' דכלי שתחת המשמרת פעמים מגולה ופעמים מכוסה, וש"מ שאין המשמרת נתלית ע"ג הכלי, וכ"נ ברש"י שם שהיא תלוי' באויר ונוטפת לתוך הכלי, ולפ"ז מיושב הא דמדמינן לה לאהל עראי, שמחברין אותה ליתידות התקועות בקרקע או הבולטות מן הכתלים, ודמיה לעשיית אהל, מיהו דאין שימושה לאהל, וגם כיון שהכלי יש לו תוך ובולט כלפי מטה, לא מיחזי כ"כ כאהל, והיינו דמדמי לה אביי לתלא כוזא בסיכתא, ור"י סבר כיון שיש בזה תיקון חשוב שמועיל לשמר בו, הר"ז כבונה ע"מ לסתור, ולא מהני שריותא דעראי אלא כשדרכו בקבע, אבל משמרת עיקר שימושה לזמן, ואע"פ כשמפרקה בגמר השימוש סבר ר"י דלא מתבטל חשיבות תיקונה עי"ז, ובזה ניחא דסודר הפרוס ע"ג החבית אין בו משום לתא דאהל, אלא שאם עושה גומא מיחזי כמשמרת, אבל אם הי' הטעם משום אהל, כ"ש דבדליכא גומא מיחזי כאהל.

טז שם גמ' השתא ר"א אוסופי אהל עראי כו' וארבב"ח אר"י הכל מודים כו' יש לעי' למאי איצטריך לאתויי הא

יז] שם אמר רב יוסף תלה חייב חטאת, א"ל אביי אלא מעתה כו', יש להבין מ"ט דר"י, והרי הדבר פשוט דאהל עראי מדרבנן הוא דאסור, ולא מיבעיא לדעת רש"י שהמשמרת ע"ג הכלי בלבד, אלא אפי' לדעת הראשונים ז"ל דהמשמרת תלוי' ע"ג יתידות אכתי אהל עראי הוא, ונראה דודאי אהל לצל דומיא דמשמרת פטור אף לר"י, אבל משמרת חשיבא תיקון כלי ובנין בפ"ע, ואין העראי ממעט מחשיבותה, כיון שכל שימושה אינו נצרך בקבע, והיא בשלימותה במתכונת זו, ול"ד לאהל העשוי לצל שדרכו בקבע, וא"ל אביי דכיון דבלא קביעותה ע"ג יתידות לא חשיבא עשיית משמרת לחייב עלי', השתא נמי דתלי לה בסמכתא, הר"ז ככוזא בסיכתא, ולא חשיבא יצירת קבע, (סיכתא פרש"י ע"ד ב' יתד).

ולפ"ז נראה דאף לאביי עיקר איסור משמרת מפני חשיבותה לשמר בה, ולא משום עשיית אהל שבה, שהרי היא כשק התלוי ע"ג יתידות, ולא דמיא לאהל לגבי מה שתחתיו, אלא שפריסתה ע"ג ארבע או שלש יתידות במיתוח נראה כתיקון אהל, וכיון שיש תועלת בעשייה זו אסורה, והיינו דקאמר אביי טעמא דשלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, דלאו משום אהל אסורה אלא מפני שהיא תיקון ויצירת משמרת במיתוח כעין אהל, ואפשר לפרש בזה כדעת רש"י דלאו משום אהל הוא, ואע"פ שהזכירו לעיל אהל עראי ל"ק, דה"נ משתתף כאן איסור עשיית אהל עראי, דרק ע"י

שם תוד"ה דר"א, ונראה דבדאורייתא מודה ר"א כו' הדבר מחודש, טובא דמה ראו חכמים להקל בדרבנן במידי דיכול לבא לידי איסור דאורייתא, הרי לא התירו פקק החלון ביו"ט, ואם גם מלאכת מכשירין אסורה מדאורייתא, ודאי דיש לגזור מדרבנן ככל איסורי יו"ט מדרבנן, ובפשוטו פקק החלון אסור אף מפני הצינה והחמה הא דלא התיר ר"א פריסת סדין בסוכה כ"ז ב', ההיא בשבת הוה כדאמרין ששבת, וז"פ), וכבר תמה הגרע"א ז"ל דמהר"י הוכח דאף כדאורייתא, וכן מסתמא דגמ' דאיבעיא להו תלה מאי, ולכאורה נראה דשאני משמרת שהיא מיוחדת לאו"נ, וכשדנו לגזור על אהל עראי ביו"ט בגוד ומשמרת ס"ל לר"א דלא גזרו בהני שכל איסורן משום מעשה האו"נ שבהן, שהרי אינם עשויין לאהל, וראוי להוציא אופנים אלו ולא לגזור עליהם, ועתו' פסחים ס"ח ב' ד"ה מה דלא התיר ר"א אלא משמרת דלא דמיא מלאכה כולי האי, ואפשר דכונתם כמש"כ, משא"כ פקק החלון שהיא מלאכה כללית, (ובעיקר קושיתם לכאור' י"ל דקים לן דר' יהודה לא פליג על משניות טובא דמצרכי שינוי כגון בשחיקת תבלין ומלח, וכן בתליית משמרת גופה לא שרי ר"י, שו"ר בתוספתא פ"ז ה"א דר"י מחמיר טפי, [וכ"ש למאי דקי"ל כו' יהודה דידע שפיר דאסור], ולע"כ), ועמש"פ אאמו"ר שליט"א בכ"ז, ולע"כ בכ"ז.

נראה דאסור לתלות משמרת אף כשיש סמוך לה גג טפח, דחשיבות משמרת לצורך שימור, ואינה נראית כתוספת לאהל הגג כלל, ואפי' אם היתה המשמרת גופה מונחת שם מעיו"ט טפח אפשר דאסור למתחה ולקבעה ביו"ט, דאין טפח במשמרת כמקצת אהל שהרי אינה ראוי' כך כלל, ועיקר איסורה משום עשיית משמרת ולא משום הגנה למה שתחתיו, וצ"ע בזה, מיהו לק' ס"ק כ"ב כתבנו לדון להתיר מדין קשור ותלוי, וג"ז צ"ע אם מפני כספא דצריך מירוח, וצ"ע בזה, אם מפרשינן טלית כפולה בתלוי' וקשורה, ותדע דלרב יוסף ודאי אסור [וחייב], ולא נחלקו אביי ור"י בד"ז, ול"ד למטה שהתירו בשיש בה טפח, שו"ר דבכל אהל ג"כ אפשר שצריך שיהא קשר בין התוספת לעיקר, וא"כ בכה"ג דמשמרת סמוך לגג לא מהני אף בגג לאהל, ועי' בזה לעיל סוסק"י בהוספה.

קל"ח א' אלא אמר אביי מדרבנן היא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, אין לפרש שמא יבא לשמר, דהא לר"א שרי לשמר אף בשבת ואסור לתלות, וכן לרבנן אסור לתלות ביו"ט ומותר לשמר, ויעוי' ברמב"ן ורשב"א דרש"י פי' משום עובדין דחול, והם פי' משום אהל עראי, ויש לעי' לפי דבריהם ז"ל למה הוצרך אביי להוסיף טעם בדבריו, הרי בפשוטו מתפרש משום אהל עראי כדמפרשינן עד השתא, וי"ל דכיון דאביי מדמי לה לכוזא בסיכתא

המיתוח ע"ג יתידות חשבינן לי' תיקון האסור, והרי אף בדרב יוסף דחייב פירשנו משום תיקון המשמרת, וודאי דשם החיוב ממלאכת בונה ואהל, ואפשר לפרש כדעת הרמב"ן דדנו תלייתה כעשיית אהל, והכל הולך אל מקום אחד.

ובזה מובן הא דשרינן תלייתה לרמונים לק' קל"ט ב', ופי' הרמב"ן דלרמונים א"צ מיתוח, ופי' הר"ן (בחדושי הריטב"א) דלכן אף במיתוח שרי, או דלשמרים אף רפוי אסור, ור"ל דלא חשיבא תליית משמרת לרימונים אלא כתליית שק ע"ג יתידות, ואין ע"ז סרך אהל, ורק לשמר שצריכה מיתוח, ותיקון קבוע וחזק, אסרו משום אהל, ולכן גם כשמותחה שלא לצורך מותר, ובשמרים אף בלא מיתוח אסור, דכל האיסור רק משום התיקון לשמר ולא משום אהל שתחתיו, דאף המיתוח שאסור היינו מפני תיקונה לשמר באופן היותר מועיל, אבל אין כאן משום מיתוח גג למה שתחתיו, (כ"ז לפמ"ש"פ), וברמונים אין שום תיקון כדי לאסרו, וכך מתפרש לפרש"י דהטעם משום עובדין דחול, ולפמשנ"ת הכל ענין אחד.

מסתברא דלרב יוסף אף כדי לתלות רמונים אסור מדרבנן, ואצ"ל שאסור להערים, ואפשר דחיובא נמי איכא במערים, וכ"מ בראשונים ז"ל דתירצו דסוגיא דלעיל כר"י ודלא כמאן דשרי להערים.

הוצרך לבאר מ"ט גזרו רק בזה, מיהו בעיקר הדברים כבר נתבאר לעיל דתרויהו חד טעמא הוא, דבאמת אין לגזור במשמרת אטו אהל קבע, שאין זה אהל העשוי לצל, ואין עושין אותה קבע, ורק משום חשיבותה למלאכתה יש כאן משום מלאכה בהעמדתה על מתכונתה, והיינו דקאמר אביי שלא יעשה תיקון מנא כדרך שעושה בחול, מיהו הגדרת האיסור היא במלאכת בונה ואהל, כיון שרק בגלל החיבור ליתידות במיתוח וחיצוק אסרינן לה.

יח הרשב"א בשם הר"י כתב דבתלמה לרמונים א"צ לאויר שתחתיו, ומש"ה שרי, ויש לעי' לאיזה צורך תולין רמונים במשמרת, ובפשוטו נראה שהוא כדי שישלוט בהם האויר, ולא יתעפשו, או שיצטננו בההיא דתליית גוד, ולפ"ז קשה דכמו שגוד מיקרי אהל, ה"ה בתליי' לרמונים ואולי סבר הרשב"א דנותנים אותם שם לשמירה בעלמא וא"צ שיתלו באויר, [וכ"ה לשון רש"י להצניע בעלמא], אבל לפ"ז קשה להערים בדבר, דלמה יאמרו שתולה אותה לרמונים, הרי לרמונים א"צ תליי' כלל, וגם בתוספתא דכלים ב"ב משמע דמשמרת עשוי' אף לרמונים, ועס"ק י"ט.

ובעיקר הדברים הי' נראה דהא דצריך לחלל שתחתיו לא משוי לגג כאהל, דרק כשצריך להגנת הגג על מה שתחתיו, הו"ל כאהל, אבל במשמרת

וגוד שא"צ להגנת הגג לא מיקרי אהל, ומה שחילקו תו' בספרים וכיו"ב היינו לגזירה דרבנן דדמי לאהל, ובזה כשא"צ שיהא חלל כלל, לא שייך למיגזר משום אהל, דאין דעתו על הצורת אהל שאירע שנעשה שלא מדעתו, ולפ"ז אין לחלק בין רמונים לשמרים דבתרויהו צריך לתליי' דוקא, ולא מהני האי טעמא אלא בספרים וכיו"ב, ועוד דהתם במדורתא וקדירה עיקר האיסור בבנין הדפנות אלא שלא אסרו כי אם בדאיכא נמי אהל, [עי' לעיל ס"ק י"ב י"ג], ובזה כשאין דעתו לחלל אין כאן ענין דפנות כלל, אבל כשנוטה אהל לא שייך כלל שריותא דספרים וכיו"ב שכ' תו', דרק כשצריך לחדש שיש כאן אהל מהנו הני טעמי, אבל כשעושה אהל ודאי, לא נחתנין לחשיבות צורך שתחתיו.

ולפ"ז נראה דבגוד ומשמרת חשיב אהל בכל גונא, [וכ"מ מקושיא דאביי דמדמי לה לתלא כוזא בסיכתא, ואם איתא דעיקר האהל מהני שדעתו על חלל שתחתיו, מה שייכות יש לכוזא בסיכתא לאקשווי מינה], ורק בקדירה ופוריא ומדורתא וכיו"ב אמרו בתו' דבעינן שיהא דעתו על החלל שתחתיה, ועס"ק כ"ג בכ"ז.

כתב הרשב"א דמטה צריך לאהל שתחתיו למנעלין בימות החמה כו' ובאמת מכל הני דמיא מטה טפי לאהל, לפי שצריך להגנת הגג של המטה לשמור המנעלין, מיהו בסוכה כ"א ב' לא קיימא

בהם אויר שלא יתעפשו, [עי' לעיל ס"ק י"ח] א"כ הרי הוא צריך לאויר כמו בגוד, והרמב"ן פי' דלרמונים א"צ מיתוח וחיבור יפה, ופי' הר"ן (בחדושי הריטב"א) דלרמונים מותר אף במיתוח, וכ"מ מדאמרינן בסמוך הכא לא מוכחא מילתא, ויש לעי' א"כ מאי פשיטא דשרי, וי"ל דבאמת תליית משמרת אין בה קביעות, וכחוזא בסיכתא דמיא, ורק חשיבותה לשמר משוי לה יצירת משמרת, ולכן לרמונים דא"צ קביעות ותיקון יפה, פשיטא לן דשרי.

יש לעי' אם הא דתולה בה רמונים היינו דוקא כשיש לו צורך בתלייתן, או דלעולם יכול ליקח רמונים או כל פרי אחר, וליתנו לשעה קלה במשמרת, ובסברא הי' נראה דמיירי כשצריך לצנן או לאורר הרימונים, אלא שלא הי' טורח בתליית משמרת בשביל זה, שיכול לתלותם בכל כלי כגון שק או קופה, ומערים לבחור לצורך זה את המשמרת, והשתא הוי דומיא דשכר חדש ששותהו במועד, אבל ליתן הרמונים שלא לצורך כלל לא שמענו, מיהו מסתמות הפוסקים משמע שמביא רמונים אפי' שלא לצורך, ותולה בה, ואם הטעם משום עובדין דחול, י"ל דדי לנו בזה שאינו יכול לתלותה להדיא לשמרים, וכן אם תולה בלא מיתוח ניחא, אבל ל"מ כן, דא"כ מוכחא מילתא, והרשב"א תירץ שאם בזמן התלי' האהל משמש על גביו, שוב לא מקשרים נתינת הכלי תחתיו שעי"ז יחשב כעשיית אהל, ואע"פ שנעשה ע"י

האי שינויא וס"ל דמטה לגבה עשוי, (וגם קרוב הדבר דפוריא שזוקפין אותה אין דרך ליתן תחת' מנעלין, שהרי מטלטלין אותה ממקום למקום, וכדפרש"י עירובין ק"א א' שזוהי מטה שנושאין אותה השרים ממקום למקום ואילו מנעלים שתחת המטה היינו בביתו שא"צ להם בימות החמה ושומרת שם כדפרשב"ם ב"ב נ"ח א', שו"ר דגרסינן מנעלין בימות הגשמים, ועמ"ש רשב"ם בזה, שו"ר ברש"י סוכה שם שפי' דכשבא לישן נותנם שם, ובאמת מש"פ רשב"ם דבימות הגשמים הולכין עם סנדלין ק"ק דלכאורה איפכא הוא מפני הצינה, אבל גם ברש"י שם פי' כן, וגרס מנעלין בימות החמה, ולכאורה מיושב כגרש"י ופרשב"ם), ועוד דבפשוטו אין דעתו של אדם על תועלת זו ולא הוה לן למיסר מה"ט, והדבר פשוט דאף ע"ג ד' מחיצות אסור להניח המטה ואע"פ שאין פתח להכניס מנעלים תחת', ערא"ש ביצה פ"ד ס"א שפי' דדוקא בדאיכא ד' דפנות מחוברות כדופני התיבה אסור וכ"ה בשו"ע סי' שט"ו ס"ג, וכיון שכן אין לנו מקור בגמ' לאסור מטה משום כוונה לאהל.

יט קל"ט ב' ארבר"ה מערים אדם על המשמרת ביו"ט לתלות בה רמונים כו' משמע דלתלות בה רמונים לא איצטריך לאשמועין דשרי, ופי' הרשב"א לעיל קל"א א' הטעם מפני שא"צ לאויר שתחת', אבל אם נפרש שתליית הרמונים לצננם או שישלוט

הראשונים ז"ל לא פי' כן, והיינו משום דלא מסתבר להצריכו לתלות באופן משונה, שם מ"ש מהא דתניא כו' אין לתרץ דהתם לא אפשר דאין להתיר הערמה בדלא אפשר, אם הדין כרב אשי.

שם ושותה מן החדש, משמע ששותה את כל החדש, וההערמה היא מפני שיש לו ישן ואינו לצורך המועד, ובמור"ק י"ב ב' פרש"י בברייתא דשלא יערים לעשות יותר ע"מ שישאר, וא"כ משמע דברייתא דשריא להערים היינו להרבות יותר מצרכו, וש"מ דבשותה מעט מן החדש סגי, וכ"כ אאמו"ר שליט"א, אבל בשו"ע סי' תקל"ג ס"א נראה דאסור להערים אף כשרוצה לשתות כולו מן החדש סגי, דשם הוזכרו שתי הערמות לאיסור, שלא יערים לעשות יותר בכוונה, או אם יש לו לא יערים לעשות אחר כו', ולפ"ז אפשר דלכו"ע לא שרינן לעשות חדש כשיש לו ישן אא"כ עושה כל החדש לצורך המועד, אבל לא בתרתי לריעותא, שיש לו כל צרכו ישן, וגם אין דעתו לשתות מן החדש כי אם מעט, מיהו מלשון המ"ב שם סק"ט ששותה גם מן החדש משמע דבשותה מעט סגי, מיהו אפשר דר"ל וגם שותה מן החדש, ולא רק בשותה מעט, ועכ"פ בעושה יותר מהצריך לו למועד הביא שם לאסור, עי"ש.

שם הכא מוכחא מילתא, יש לעי' אם אינו מותח ואינו קובעה בכסכסי' א"כ אדרבה מוכחא מילתא דלרמונים

הערמה, סו"ס שימשה לצורך על גבה, ולפ"ז פשוט דבנתן שמרים תחלה אסור, דרק המציאות של נתינת הרמונים מבטלת ממנה שם אהל, וקצת ל"מ כן בגמ', וכ"ז אם א"צ לרמונים, אבל אם באמת צריך לתליית הרמונים לא קשה אם חכמים לא אסרו תליית לצורך רמונים אע"פ שדעתו ליהנות מזה שתשאר תלוי, והא מיקריא הערמה, היינו מפני שלא הי' טורח בתלייתה לצורך רמונים לחוד וכמשי"כ, ועי' בסמוך.

שם אמר רב אשי והוא דתלה בה רמונים, פרש"י והראשונים ז"ל דתלה בתחלה רמונים קאמר, ולכאורה אם אין דעתו לתלות רמונים מה שיך לקרותה הערמה, וע"כ דר"א חידש דברישא בעינן רמונים, אבל הראשונים ז"ל הוכיחו ד"ז רק מקושית הגמ' ולא מעיקר המימרא, וכבר הק' כן אאמו"ר שליט"א, ולישני' דרב אשי שלא הזכיר דתחלה בעינן, מתפרש דעל מה שסיים ותולה בה שמרים אמר רב אשי והוא כשכבר תלה בה את הרמונים, ולפי מה שצדדנו דמיירי דוקא כשיש לו צורך בתליית הרמונים ניחא טפי, דשפיר איצטריך רב אשי לאשמועינן דבעינן שיהא ניכר דנותן רמונים תחלה, אבל אם הנתינה רק להערמה א"כ פשוט דלבסוף לא מהני, והי' מקום לפרש דרב אשי מצריך שבשעת התליית יהיו הרמונים מונחין בתוכה, דכיון דסתם משמרת לשמרים לא מוכחא מילתא אלא בדתלה הרמונים עם המשמרת יחד, אבל

כסודרין, וישפך היין לחוץ, ולכן הצריכו שלא תהא גבוהה טפח, וכ"נ דעת הרמב"ם בפכ"ב הל"ג דמ"ש בגד שמכסה כו' היינו פרוונקא והיינו סודרין, ואח"כ כתב דין כפיפה מצרית עי"ש.

ולכל הפירושים אין להתיר אע"פ שנעשית הגומא מאל"י ע"י נתינת

היין, ועכ"פ להוסיף אחר שנעשית גומא ודאי אסור, ולשון הטור סי' שי"ט שכ' שישפוך עליו והוא ישקע מעצמו יש לפרש שהיין יכביד על הסודר, ומיד עם גמר יציאת היין יחזור הסודר למקומו שהוא מתוח ע"פ הכלי, ועמש"כ בזה אאמו"ר שליט"א בס"ט סק"ד.

ובשו"ע סי' שי"ט סי"א י"ב כתב טעמא דגומא וכפיפה מצרית

משום שינוי, וכתב דבה"ל שם ד"ה הכפיפה, דקשה מאד לדחות טעמא דאהל שהרבה ראשונים פי' כן, וצ"ע שהרי דברי השו"ע מתפרשים בכלי קטן וכמש"ש בשם המ"א, וא"כ טעמא דרש"י רק קולא הוא דבתלוי' מע"ש מותר, ואפשר כונתו דבכפיפה אף בכלי גדול יש להתיר כיון שאוחזה בידו, ורק לפרש"י יש לחדש דחיישינן לאהל בכה"ג, אבל ל"מ כן.

עיקר ענין השינוי בסודרין ובכפיפה מצרית מיושב יותר לפמש"כ ס"ק

ט"ו דמשמרת יש לה בית קיבול, שהשמרים והיין בחשכה ומסתנן והולך לאט, וא"כ סודר שיש בו גומא דמי למשמרת וכן כפיפה מצרית הרי יש בה

הוא עושה, והר"ן (בחדושי הריטב"א) כתב דלדעת הרמב"ן אף במיתוח שרי, מיהו כתב עוד דלשמרים אף בלא מיתוח אסור, ולפ"ז מתפרש הכא בלא מיתוח, וק"ק א"כ מ"ט חשבינן לה לא מוכחא מילתא, נהי דאף לשמרים אסור כה"ג, מ"מ כבר ניכר שעושה לצורך רמונים.

כ] שם מסננין את היין בסודרין ארשב"ח ובלבד שלא יעשה גומא, ובכפיפה מצרית כו', מתני' ודאי בדיני סינון מיירי ולא בתליית הסודרין, ואיכא לאוקומה בסודרין התלויין מע"ש, אלא דסתמא משמע דמותר להניח הסודרין ג"כ בשבת, מיהו בהא דסודרין הסכימו כל המפרשים דאיסור גומא אינו משום אהל, והטעם פשוט דאדרבה בלא גומא הוי טפי אהל.

מיהו קשה מ"ט אין בסודרין משום אהל, ובמ"א סי' שי"ט ס"ק י"ג פי' דמיירי בכלי שאינו רחב הרבה, וצ"ע דא"כ מ"ט בכפיפה מצרית איכא משום אהל בגבוהה טפח, ודוחק לומר דהתם מיירי בכלי גדול, ובאמת זוהי קושית ה"ר יונה על פרש"י בכפיפה מצרית, ולכן פי' דתרוייהו משום שינוי, מיהו אכתי מצינן לאוקומי תרוייהו בכלי קטן שאין בו משום אהל, ואין רא' דלהר"י מותר לכסות בכובא.

וצ"ל לדעת רש"י דבסודרין מתפרש שפיר אפלגא דכובא כדלקמן, אבל כפיפה מצרית אין דרך כלל ליתנה אפלגא דכובא, שאינה מתקפלת

נראה כונתו דאף בחול אין עושין בו גומא שהוא עבה ואינו נוח לשקוע, ואפשר שדרך לסגרו בדוחק ואין בו גומא, וכ"נ הרשב"א והריטב"א הנדמ"ח בשם הראב"ד דמיירי במשמר בפרוונקא, והובאו דבריו במ"מ ובר"ן [וכן ביאר במאירי מ"ח א' עי"ש], וכ"נ דעת הר' יונה שפי' כפיפה מצרית בדין הסינון וראוי לפרש פרוונקא נמי דכוותה, וזהו שדימו ד"ז לההיא דר"פ דבסמוך, דהכא נמי מיירי בסינון היין בפרוונקא ולא בפריסת הפרונקא לחוד, ועמ"ש בזה מרן זללה"ה בסנ"ב סוסק"ז, וכבר ביאר בזה אאמו"ר שליט"א בסק"ד.

בפרש"י שהטעם משום אהל כבר נתקשו הראשונים ז"ל דלא מצינו שאסור לכסות כלי, תו' ביצה ל"ג א' כתבו דרובא גדולה הרבה, וכבר תמה הריטב"א הנדמ"ח דלעיל מ"ח א' מבואר דלא אסרו פרוונקא כובא אלא משום סחיטה, [והובא פרש"י שם קנקן ועיין קנקן כלי גדול], (ולא נראה לתרץ דהתם דהתם ב' מלא יין דוקא ולא הי' טפח אע"פ שבאמת שחשש סחיטה בכלי מלא הוא, שו"ר במאירי שם שהביא מתרצין כן), ועוד דאהל על חצי הכלי ג"כ אסור, וסתם רובא אינה כלי גדול, ולא ביארו חכמים שיעור בדבר, ועוד דכיסוי קרקע ג"כ שרי במתני' קכ"ו ב' וודאי מיחזי כאהל טפי מכובא, ועו"ק דלפרש"י מסיק אביי דמשמרת לאו משום אהל אסירא, וא"כ מ"ט נימא דפרונקא דכובא משום אהל, ועוד נראה דכיון דנתבאר

גומא וכשגבוהה טפח דמיא למשמרת, והא דנתנו שיעור טפח, אע"פ שלסנן כמשמרת אסור אף בפחותה מטפח בגבוהה, (י"ל דמ"מ במשמרת ל"ג על תלייתה בפחות מטפח מן הקרקע, דכיון שהגדרת גזירתה משום אהל עראי, בעינן שיעור אהל דוקא, ואפי' אם נימא במשמרת דלא פלוג), מ"מ בפחות משיעור אהל ליכא למיגזר אטו משמרת דאין דרך לסנן כך, וכי היכי דחזינן שהגדרת איסור תליית משמרת משום אהל, שפיר נקבע שיעור זה לדומיא דמשמרת, וניחא בזה שאין הענין שינוי בעלמא אלא בגזירה אטו משמרת, ועי' לק' בדין פרוונקא.

כא שם אמר רב האי פרוונקא אפלגי' דרובא שרי כו' פשטות הגמ' דמיירי בבא לסנן (יין צלול או עכור) בפרוונקא דומיא דסודרין וכפיפה מצרית, וקמ"ל דצריך לשנות בזה יותר מבסודרין שלא לפרסה אכולי' כובא [ולא מיירי בפריסת הפרונקא ע"מ לסגור פי החבית], והר"ח בפי' קמא כתב שהוא כיסוי בפי' קנקן ויש בו נקבים קטנים לסנן בו היין כו' ובפי' בתרא פי' מטלית של בגד כו', אבל גם לפי' זה יש לפרש דהנדון לסנן בו, ובסודרין שאינם עשויין לכך, אפשר לסנן אף אכולי' כובא, אבל פרוונקא שהוא מיוחד לכיסוי חבית כנראה לעיל מ"ח א' דמה"ט לא קפיד עלי', מיחלף טפי במשמרת ואסור, ובחדושים ע"ש הגר"א כתב דפרוונקא הוא עבה ואין בו שינוי דלא יעשה גומא,

הוזכר רק בגד, [וכן לחומרא דהמחבר סתם לאסור בגד ע"פ חבית ואפי' אינה גדולה ביותר] ואמנם לא מצינו בהדיא שחילקו בזה, אבל כיון שהרמב"ם והרא"ש והטור סתמו בשריותא דכיסוי כלים וכיסוי קרקע, ע"כ דהכא משום דבגד הוא גרע, [וכפיפה מצרית י"ל שהיא רכה ושייך בה מיתוח, או שראוי יותר לגזור בה אטו משמרת דהא במסנן בה מיירי], והראשונים שהשוו בגד וכיסוי תמהו ע"ז ונקטו להיתר, ונמצא שדעת תו' בביצה יחידאה להחמיר בכל כיסוי.

מ"ב ס"י שט"ו ס"ק מ"ט העתיק דהראב"ד והרשב"א מפרשי הא דאסור אכולי' כובא מפני שנראה כמשמר, וכבר נתבאר לעיל דלא אסרו אלא לסנן ולא לכסות [דלכסות אף כולו מותר], ואפלגי' דכובא הוי שינוי, בין אם הסינון כששופך מן הכובא ובין אם שופך לתוכה.

שיעור כלי גדול צ"ע, שהרי מטה משמע בתו' דמותר לכסות על גבה, כשהמחיצות עשויות כבר, [וכן הובא בבה"ל ד"ה ע"פ בשם התו' לענין מטה], וא"כ כובא היינו כלי גדול יותר ממטה, ול"מ כן, שאין הדבר מצוי שתהא חבית גדולה ממנה, וצ"ל דבאמת גם במטה אסור, ורק בקדירה התירו, שו"ר במ"ב ס"ק י"ח שכ' דרק במטה רחבה ביותר אסור, וצ"ע, וז"ל תו' בביצה וי"ל דכל הנך אין אסורין אלא

דעת הראשונים ז"ל לעיל סקט"ו דמשמרת תלוי' ע"ג יתיגות ולא ע"ג דופני הכלי, א"כ אין לנו כלל מקום דכיסוי כלי יחשב כאהל, ועוד דענין אהל שייך טפי כשאפשר ליכנס תחת הגג, אבל בכיסוי כלי שאין כניסה תחתיו לא שמי' אהל, אלא הוא כדופן הכלי.

ויש לעי' מהי דעת הרא"ש והטור שסתמו בזה ולא הזכירו דדוקא בכלי גדול אסור, ומשמע מדבריהם דרק בכלי היין ובכיסוי הראוי לסינון אסור אטו משמרת, או דדוקא בבגד משום שנמתח, ודמי לאהל אבל בכיסוי כלים דעלמא אפי' גדולים פשיטא להו דשרי, [וכן יש להוכיח ממטה דשרי כשהמחיצות עשויות מבעו"י, והרי מטה גדולה היא, מיהו ד"ז כתוב בתו' ביצה שם והם חלקו בין כובא לסתם כלים, ועתו' הרא"ש ערובין ק"א א'] וכן צידד מרן זללה"ה שם בדעת רש"י והרמב"ם דאסרו אכולי' כובא אטו משמרת, אלא שהגדירו האיסור בשם אהל [שו"ר דכ"מ בר"ח מ"ח א' דאכולי' כובא אסור דמיחזי כאהל דמסננת עי"ש], ולפ"ז בכלים של מים אם לא דמו לכלי היין, וכן בשאר כלים שאינם משמשי' ללח לא הוו בכלל גזירה דאטו משמרת, (ועחזו"א סק"ב בדעת תו').

ולפ"ז נראה דהמיקל לכסות בכיסוי שאינו ראוי לסינון וגם אינו נמתח כגון נסר וכיסוי מתכת (ופלסטיק קשה) יש לו על מי לסמוך, דבטוש"ע

דשני בנ"א מיירי בעושין בב"א וזה מושך וזה מרפה ולא מימתח שפיר, אבל אם עושין בזא"ז אפי' שנים כחד דמיין.

והנה רש"י פי' שהגוד מונח במקום קבוע שלו, וכבר תמה בריטב"א הנדמ"ח דא"כ הו"ל אוסופי על אהל עראי דשרי, ותירץ שתליי' זו אינה ניכרת כפריסת גג, וע"י המיתוח חשיב תחלת עשייתו, וצ"ע, ואאמו"ר שליט"א הק' כן מדנפשי' ותירץ דמיירי במחובר רק בצדדין והוא מוטל למטה כדופן, מיהו עיקר הפי' צ"ב דכיון שהוא כבר קשור ותלוי מ"ט אסרינן באדם אחד, הרי אפי' ר"א דמחמיר בפקק, מתיר בקשור ותלוי, וגם לשון לנטותה ל"מ במחובר כבר, וכיסנא היינו רצועות כדלק' קל"ט ב' גבי כילה, [שו"ר דל"ק דבדמימתח אפשר דלא מהני קשור ותלוי, ועכ"פ בקשור בצד אחד, עי' לעיל א' בכרך עלי' חוט ברש"י, ועי' לק' סק"כ"ו].

ובאמת ברשב"א נראה דלרש"י עיקר ההיתר משום דלא מימתח שפיר וניכר שזה עראי או דהוי כשינוי, ולא מיירי בתלוי מבעו"י, והא דניחא לי' אליבא דרש"י טעמא דמדורתא וקדירה דאסור, היינו משום דבנסר וצף אין חסרון דלא מימתח וליכא שינוי ולא מינכר, ועחזו"א סנ"ב סק"א בזה, וק"ק לפ"ז הא דאמרינן כילה אפי' עשרה בנ"א כו' הרי בשנים מימתחא פחות מי'.

והרשב"א בשם הר"י פי' דבשני בנ"א כיון שנעשה בב"א אין זה

הכא שמתקן האוהל והמחיצות כו' וגם פוריא לא מיירי כו', והו"ל לסיומי דה"ה דבפוריא אסור אף בהיו מחיצות כמו בכובא, ושמא ר"ל דכיון שאין מצוי כלי גדול כ"כ גרע, משא"כ מטה, וכל אחד מיירי בגדול מן הרגיל, וכמ"ש במ"ב גבי מטה, וצ"ע.

הרועה לכסות כלי גדול ימלאנו מים או שאר דבר, דכיון שאין חלל טפח מותר, ואח"כ יפתח חצי הכיסוי ויוציא מה שבתוכו ויחזור ויכסנו, דכיון שהי' מכוסה בהיתר מותר לשוב ולכסותו מיהו באמת עיקר שריותא דכלי חסר לא ברירא לן, דכיון שהמים משימושי הכלי, אדרבה הרי הכיסוי משמש את המים, וכמאהיל ע"ג האדם לצל, וראש האדם נוגע בגג, דודאי אסור, [שו"ר במאירי מ"ח א' שהביא חולקין בדבר, וכתב ויש עצה פשוטה יותר דהמתירין כ"כ ליישב הא דלעיל מ"ח א' עי' לעיל בזה], ולאחזו הכיסוי באור ולהכניס הכלי תחתיו.

כב קל"ח ב' גוד בכיסנא מותר לנטותה בשבת א"ר ל"ש אלא בשני בנ"א כו' פרש"י דבשני בנ"א לא מימתח לי' שפיר, ולכאורה תמוה דהא בשני בנ"א אמרינן קי"ג א' דמפשטין קמטיהן יותר, ולא קושיא היא דהתם באדם אחד אין הצד השני של הבגד מחובר ביתד, אבל כאן היתד ודאי לא גרע מאדם אחד, ושפיר מימתח לי' לכל צד לכל הפחות כשני בנ"א, מיהו עיקר ההיתר משום

דוילון מותר לנטותו, ה"ה דכילה לא חשיבא כאהל לצל אלא כוילון, וסתם כילה קטנה כדחזינן לק' קל"ט ב' שיכול להתעטף ולצאת בה, ולכן השימוש בה דומה לכיסוי ולא לבנין, ואע"פ שיש בגגה טפח אין ענינה בשימוש גג, דה"ה מחיצות בלבד אם יגיעו למעלה מראיית בנ"א.

ולפ"ז נראה דלצל ממש כדיכרי דר"ה עירובין ק"ב א' אסור אף בשני בנ"א ואף בדלא מימתח, מיהו אין ראי' משם מדאצרכי' רב טפח, די"ל דמחצלת ג"כ חשיבא מידי דממתח, ועצה זו דטפח עדיפא מלהניח נסרים וכיו"ב על הגג, ומ"מ אין ראי' מכילה להיכא דעושה אהל לצל, וכ"כ הרא"ש ביצה פ"ד סי"א דבכונתו לצל אסור אף בלא מחיצות, ומתפרש אף בדומיא דקדירה וחביתא דליכא מיתוח, [ועי' לעיל בההיא דמת מ"ג ב', ואם נימא דמחצלת לא מימתחא ניהא הא דשרי התם ע"י שני בנ"א, מיהו התם לא מחוברין לה רצועות, אבל לעומת זה אינו מחברה ברצועות, אלא מניחה כך ע"ג המטות].

הרשב"א הק' מ"ש ממדורתא וקדירה דאע"פ שנותן הגג בב"א אסור, ותירץ דשאני התם שבונה גם המחיצות, ואמנם ודאי דהתם רק בצירוף עשיית המחיצות אסור, וכדתנן אין מקיפין שתי חביות לשפות כו' ולא קתני אין שופתין קדירה כו' וכמשנ"ת לעיל, ואדרבה עיקר האיסור בהכנת החביות

דרך בנין, וביאר שם דהיינו דוקא כשהיתדות עשויות מבעו"י, אבל בעושה עתה היתדות בכל ענין אסור, כדאסרינן במדורתא וקדירה, ולכאורה נראה ביאור הדברים דבאמת תליית גוד לאו אהל הוא, והחמירו בו חכמים רק כשבא לנטותו כאהל, אבל אם הרצועות מתקנות בו וגם מתחוהו כבר מלמטה, אין איסור אם תולהו בב"א, דמיחזי כשנים התולין גוד זה מכאן וזה מכאן, אבל אחד צריך למתחו ולקבעו, ויש כאן התעסקות בבניית אהל, ואין כאן ענין של כדרך בנין, אלא דהמחודש לקבוע תליית גוד כבנין היא רק כשצריך התעסקות בתלייתו, ולאפוקי כשהוא מתוקן כבר ברצועותיו ותולין אותו בב"א, אבל שני בנ"א זא"ז אסור, וכן לחבר הרצועות בתחלה אסור, אע"פ שמחברן ע"ג קרקע, דלא התירו אלא במעשה מועט של תליי' בלבד.

וזהו שאמר אב"י דבכילה אף כשתלאוה עשרה בנ"א בב"א מ"מ יש בה התעסקות למתחה ולסדרה ומיחזי כנטיית אהל, והלשון מתפרש דכילה אע"פ שמתחוה עשרה בנ"א והעלוה מתוחה, מ"מ א"א דלא מימתחא עוד כשיאחזוה למעלה, והר"ז נטיית אהל.

ברם יש לעי' בעיקר הדימוי של כילה לגוד, הרי גוד עיקר כונתו לצנן מה שבגוד, וכילה עיקר כונתו לאהל, וי"ל דכילה נמי עיקרה לצניעותא ולא לבית, שהרי היא נעשית בתוך הבית, וכיון

נטי' מתוחה יותר, א"א לחשבם כאילו לא נשתתפו כולם בעשיית האהל הזה, ופשוט דאף לפי דבריהם בשני בנ"א בזא"ז אסור דהו"ל כאדם אחד, דאף אם ההיתר מדין שנים שעשאוה היינו באופן שכתבנו דניכר בעשיית כל אחד שהדבר נעשה ע"י שנים בב"א, ומ"מ הדברים מחודשים.

כג [בתו' עירובין ק"א א' כתבו דמותר ליתן ספר מכאן וספר מכאן וספר על גביהן כיון שא"צ לאויר שתחתיו, וכוונתם דאין דעתו לבנות כאן מחיצות וגג כלל, אלא שאינו מדקדק להניחם בלא אויר, אבל מטה ושלחן אף כשאנו צריך לחלל שתחתיהן יש לאסור, דסו"ס בונה כאן כעין אהל, ואע"ג דשימושן על גביהן בלבד, מ"מ יש כאן יצירת בנין של מטה ושלחן, ומה"ט ל"ק להו' להתו' כלל בגוד דא"צ לחלל שתחתיו, דכל שחפץ לתלותו בגובה באויר היינו נטיית אהל, ולא מיעטו אלא דומיא דספרים שאין דעתו על האויר כלל, מיהו אכתי יש לשאול דבגוד ליכא מחיצות, וי"ל דמה"ט בשני בנ"א שרי, אבל באדם אחד כיון דמתח ל"י יש כאן יצירת אהל ודמי לאהל קבע שמותחין אותו וקובעין אותו ביתדות.

נמצא לפ"ז לדעת תו' דאהל המונח בלבד כנסר או קדירה ומטה, בעינן דוקא מחיצות גמורות כדי להחשיבן אהל, אבל ברגלים בלבד ליכא חשיבות בנין, וכמשנ"ת לעיל דהא דאין

אלא שלא אסרו כי אם בדאיכא נמי אהל על גביהן וכמשנ"ת שם, אבל בפשוטו באהל שנטייתו ע"י חיבור ליתדות אין דרך בנינו בב"א, אבל בקדירה וחביתא שא"צ חיבור ומיתוח כלל, א"כ דרך בנינו בב"א, ודעת הרשב"א דיש להוכיח מזה דקדירה לאו בנין היא, ודעת תו' אם מפרשים כפרש"י דלא מימתח שפיר, א"כ בקדירה שמימתח כל הצורך אסור, ואם מפרשים כהרשב"א [עריטב"א הנדמ"ח שכ"כ תו'] י"ל כמש"כ דדוקא בדבר שדרכו במיתוח וחיבור ליתדות מהני בב"א שלא יראה כבנין, ועיקר הטעם נראה כמש"כ לעיל דגוד וכלה עיקרן לאו לאהל אלא למחיצה ולאויר, וכיון שרק הנטייה והחיבור בצורת אהל אוסרתן, מש"ה מהני בב"א להתירן, ומדורתא ואינך איסורן משום כל הבנין ולכן אין שייך בזה שריותא דבב"א.

בחידושים ע"ש הר"ן ובריטב"א הנדמ"ח פי' בשם הרא"ה דשריותא דשני בנ"א משום שנים שעשאוה, והריטב"א כתב שפי' זה בשם הרמב"ן והוא המחזור מכולן, ובהר"ן הק' מ"ש מכל איסורי שבת דלא שרינן שנים שעשאוה, ועוד יש להק' מה שייך לומר אפי' עשרה בנ"א אסור, וי"ל דתליית כל צד בפ"ע אין ע"ז שם מלאכה כלל, והר"ז כחוזא בסיכתא, וחשבינן כל חד כעושה רק תלי' ראשונה בלבד, אבל בכילה יש יתרון לעשייתה ע"י עשרה דמימתחא טפי פורתא, והו"ל כזא"י וזא"י דחייב, דכיון שע"ז העשרה הו"ל

מתייחס לגג כבמטה, ובגוד הוא נצרך לגג, [ובשלחן גרע מהני, מיהו י"ל דג"ז צרכי שימוש השלחן לאכול], ולפמש"כ בדעת תו' א"צ שימוש גמור בחלל, ולא מיעטו אלא כשאין דעתו על יצירה ובנין כלל, כההיא דספרים שע"ג השלחן, וממילא מטה ושלחן שוין.

ועוד נקט הרשב"א דגוד וכילה וקדירה שוין דבעינן מחיצות או תיקון הרגלים בשבת, אבל לפמשנ"ת דעת תו' י"ל דגוד וכילה א"צ מחיצות, כיון שיש כאן חיבור ע"י מיתוח וקשירה, ורק בקדירה ומטה שהנחת הגג לבד מותרת ורק בצירוף עשיית המחיצות אסור, בזה בעינן מחיצות דוקא, אבל בגוד וכילה לא מהני עשיית הקונדיסין מע"ש, וגם א"צ מחיצות מה"ט, מיהו ע"י שני בנ"א התירו שאין נראה כנטיית אהל וכמשנ"ת בס"ק כ"ב כפרש"י או כפי' הר"י.

כתב הרשב"א דמטות שלנו אם יש בין חבל לחבירו ג"ט אסור לפרוס עלי' הסדין, וכונתו אף כשהמטה עומדת כך מבעו"י, שהרי כתב דבדאיכא טפח פרוס מותר, והרי ודאי הטפח פרוס ע"ג מטה העומדת, וכ"מ ממ"ש שאסור להסיר הסדין, אלמא דהסרת סדין גריעא מהסרת קדירה מע"ג כירה, ונראה דעתו ז"ל דדוקא בקדירה שנותן בב"א מותר, אבל בסדין שצריך לפרסו אסור, כענין כילה וגוד באדם אחד, וק"ק דהול"ל דבשני בנ"א מותר, ואפשר דס"ל דהול"ל ככילה דבכל ענין אסור.

שופתין את הקדירה ואינך, עיקר האיסור בהכנת הבנין לצורך הגג עי"ש, ולכן ברגלים לחוד ליכא משום בנין כלל, וכשאין דעתו על החלל שתחתיו אף במחיצות גמורות שרי, וכן אם המחיצות עשויות כבר מבעו"י שרי להניח הגג עליהם, [מלבד בכובא שהוא גדול ביותר], וכ"ז באהל שאינו נמתח ונקשר ע"ג יתדות, אבל אהל הנמתח ונקשר ע"ג יתדות, דמי טפי לנטיית אהלים, ואסור אף בלא מחיצות, והיינו טעמא דמשמרת וגוד וכילה, - עיקר ענין המיתוח אין הכונה רק בפישוט הקמטים, אלא שהגג נוצר ע"י חיבור ליתדות במתיחה וקשירה, ואין לו קיום בפ"ע כנסר או כבגד ע"ג כלי, ויצירה זו זהו ענין האהל, ועי' להלן בדין סדין ע"ג המטה.

אבל הרשב"א נקט בדעת תו' דהעיקר תלוי בשימוש שתחת גג האהל, ולטעמי' אזיל שפי' דטעמא דשרי משמרת לרמונים מפני שא"צ לחלל שתחתיו, וכתב לחלק בין מטה לשלחן, אבל בתו' מבואר דמטה ושלחן שוין, שהרי הוכיחו למיטה מהא דנוהגין להניח דף השלחן ע"ג רגלים, ואמור"ר שליט"א כתב בזה דאף שלחן רוצה הוא בחלל שתחתיו להכניס רגליו תחתיו, כדי שיוכל להתקרב לשלחן, עי"ש בס"ק י"א, ובאמת צורך זה חשוב יותר מסנדלין שתחת המטה, עי' לעיל בזה, [שו"ר בב"מ שכ"כ] אבל הרשב"א נקט איפכא, והיינו משום שאין השימוש

י"א וכ' שכ"נ דעת מרן זללה"ה, ועי' בזה להלן.

בשעה"צ אות ל"א כתב דאף במקום שנטיית האהל מותרת, מ"מ סתירתו אסורה, שהרי הרשב"א אסר להוריד הסדין מן המטה, ומשמע אף בעשוי' מבעו"י, והרי במחיצות עשויות מבעו"י מותר ליתן הסדין, עי"ש, והנה ודאי שהדין מחודש דאין לאסור סתירה כשמוותר לנטותו, והרי מותר ליתן קדירה ע"ג כירה וגם להסירה, וע"כ דכל שמוותר ליתן, מותר להסיר, ואע"פ שאין היכר ושינוי בהסרה, ואמנם לעיל הוכחנו גם מזה דלהרשב"א אסור לפרוס הסדין אף כשהמטה עומדת מבעו"י, דמדמי לה לכילה, ומה"ט אף פירוקה אסור, ולפ"ז בכל מקום שעשייתו מותרת אף פירוקו מותר, שו"ר בזה בחזו"א סק"ז, ובשעה"צ אות מ"ו עי"ש.

כד [במ"ב בכמה מקומות כתב דמחיצות העשויות מבעו"י היינו במקום זה, אבל אם טלטלן ממקום למקום חשיב כעושה מחיצות עתה, ואמנם בעמודים או דפנות נפרדים הדין כן, אבל בתיבה שאין לה שולים או בד' רגלים המחוברים יש לדון דאין עשייתן מתבטלת ע"י טלטול, וכבר כתב אאמו"ר שליט"א שם בשם תו' הרא"ש עירובין ק"א א' דאפי' יש לו ד' מחיצות סביב לא מיתסר דאין זה דרך בנין שהרי הוא עשה כבר ובמה שמטלטלו מכאן לכאן לא מיחזי כבונה כו', עכ"ל הרא"ש, וכ"כ

ולפ"ז אפי' בדליכא מחיצות או שעשאן מבעו"י אסור, שהרי כילה אסור אף בלא מחיצות דומיא דגוד שמחובר ע"ג יתידות, שהרי הרשב"א לא ניחא לי' בחילוק התו' בין רגלים לדפנות, כמשה"ק מגוד, ובמ"ב ס"ק כ"ד ובשעה"צ אות ל"א כתב דמיירי בעשאה עכשיו ובדאיכא מחיצות, וזה דלא כהרשב"א דלדידי' בכל ענין אסור, וכבר העיר מרן זללה"ה בסק"י דאפשר דמשום דמימתח הסדין אסור אף בלא מחיצות, וכונתו אף לדעת תו', מיהו אפשר דאיסור מימתח לדעת תו' הוא דוקא במתיחה וקשירה ולא בפריסה ע"ג המטה אע"פ שמותח הסדין לפשט הקמטים.

ויש ליישב לדעת המ"ב דמיירי שהמטה מפורקת אבל יש טפח מחובר לרגלי', שאותו טפח מותר לזקפו, ואח"כ יכול להוסיף ע"ז, ודוחק.

נמצינו למידין למאי דקי"ל כדעת תו' דדוקא במחיצות אסור, מותר לפרוס סדין על מטות מסורגות אע"פ שיש בין הסריגות ג"ט, וכ"ש שמוותר ליתן מזרון או קרש שאין בו מיתוח, דבזה ודאי קי"ל להיתר כהתו', ולדעת מרן זללה"ה בסוסק"ט בזה אף הרשב"א מודה דשרי, ובדאיכא מחיצות ג"כ יש להתיר במטות שלנו שהם עשויות מבעו"י, ואפי' טלטלם ממקום למקום או זקפן, וכמ"ש אאמו"ר שליט"א בס"ק

מרן זללה"ה בסנ"ב סק"י וס"ק י"ד, ואפשר דבטלטלן שלא לצורך הנחת הגג אף המ"ב מתיר, וכן אחר שנתן הגג יכול לטלטלם להמ"ב, ורק בהבאתן ע"מ לבנות חשיב לי' דרך בנין.

ונראה שיש בזה ג' אופנים א) תיבה שיש לה שולים ומטלטלה ממקום למקום שכ' במ"ב ס"ק מ"ח דחשיב כעושה המחיצות כאן, וכן בחביות שנותנן תחת השלחנות, עי"ש בשם הפמ"ג והח"א, ובזה הדבר תמוה לחשוב כעשיית המחיצות במקום זה שהרי אין האהל מתייחס לקרקע כלל, והתוך של החבית והתיבה בכל מקום שזה עמה ואין כאן עשיי' כלל, ואדרבה הי' מקום לדון במ"ש במ"ב להפוך החביות שוליהן למעלה דאז עושה אהל על הקרקע שתחתיו, מיהו גם זה מותר כיון שהכל מתוקן, ואין כאן יצירת גג ע"ג מחיצות וכטלטול מטה ושלחן מקום למקום דמי, (וכבר העיר בזה מרן זללה"ה בס"ק י"ד אלא שתלה אופן זה במ"ש באופן ב' בסמוך, ולמש"כ בתוך התיבה הדבר פשוט יותר), ב) תיבה שאין לה שולים שמטלטלה ממקום למקום, ולדעת המ"ב בס"ק כ"ב ושעה"צ אות ל"א ובס"ק י"ז י"ח ושעה"צ אות כ"א חשיב כעשיי' מחודשת, ולדעת מרן זללה"ה לא חשיב כעשיי' כיון שהמחיצות עשויות במקום זה ושינוי המקום לא חשיב עשיית מחיצות, ואע"פ שמשנתה מקום הקרקע של האהל, ג) רגלים דקות שמטלטלן

ממקום למקום כגון מטה שלנו, ובזה יש מקום לדון דהבאתן ממקום למקום חשיבא עשיי' כיון שאין להם חשיבות בפ"ע, שאינם מקיפין השטח, אבל לעומת זה כיון שהם גוף אחד ובזקיפה לבד ראויין להניח עליהם הגג, ולא חשיב כעשיית דפנות אלא כהבאת דפנות מוכנות, ודעת מרן זללה"ה נראה דכל שמותר להניח עליהן במקומן ה"ה דמותר לטלטן, וכ"נ דעת אאמו"ר שליט"א, וכ"ש לפמשנ"ת דבהקפת חביות עיקר האיסור בבנין המחיצות, אלא שלא אסרו כי אם בדאיכא אהל, עי' לעיל בשם אאמו"ר שליט"א וכ"ה בלשון מרן זללה"ה כאן, א"כ בכזה"ג שהמסגרת של הדפנות קיימת אין בהבאתה משום עשיית מחיצות, וכן בזקיפתה לא חשיבא עשיי', כההיא דכסא טרסקל.

כה] מ"ב ס"ק י"ב וה"ה עריסת התינוק כו', כ"כ מ"א, ויש לדון דכיסוי כלי שאני, ול"ד לאהל שהרי המחיצות עשויות אלא דמחמרינן בעשוי' לצל מדיכרי דר"ה וכיפי דארבא, והתם הרי כתב הרא"ש שהי' בנין חשוב, ואמנם כתב בשעה"צ אות כ"ה דטעם זה לרוחא דמילתא, היינו דוקא באהל ע"ג קרקע, אבל כיסוי עגלה של קטן, הר"ז ככיסוי כלי, ובכלי שאינו גדול ביותר יש מקום להתיר, ול"ד לסיאנא שהאהל באויר ואין שם כיסוי עליו, ועי' לעיל דבכילה מצינו בגמ' דדמיא לגוד מפני שעשוי' לצניעותא ולא לצל, ואפשר דה"ה להגן

לצל אסור אף בלא עשיית מחיצות, אבל לפי הסברות שכתבנו יש לדון להתיר אף בעשוי לצל, ומרן ז"ל ביאר הספק של המ"א משום דהוי בנין חשוב.

שם במ"ב כתב בשם התו"ש דבארובה פחותה מג"ט שרי, ומרן זללה"ה הק' דדוקא בדאיכא מקצת אהל מכאן ומקצת אהל מכאן אפשר להוסיף בפחות מג"ט, ויש ליישב דהמ"ב לשיטתו דפחות מג"ט כסתום דמי, וא"כ למטה בתחלת הארובה סמוך לגג התנור כסתום דמי, דשם יש אהל מכאן ומכאן, וכיון שלמטה כסתום אין לאסור הסתימה למעלה, שהרי אין בה שום תועלת אלא לצורך הסתימה למטה, מיהו לדעת מרן ז"ל אין זה אלא כאילו יש טפח, וכי היכי דהטפח של גג התנור לא מהני לסתמה למעלה, ה"ה דהלבוד לא מהני, וכ"ה פשטות דברי המ"ב דהנדרון שהלבוד שלמעלה ג"כ יהני, ובזה שפיר תמה מרן זללה"ה.

הא דלצל גרע וא"צ מחיצות למ"ש הרא"ש בביצה, או שא"צ עשיית מחיצות בשבת, היינו דוקא בצל כעין דירה, ולאפוקי כיסוי להגין על תיבה או כלי או מנעלין, דכל הני שימושי כיסוי הם, ולא מחמירין אלא בשימושי בית ואהל, כדיכרי דר"ה וכיפי דארבא, וכן ביאר מרן זללה"ה שם בכונת השעה"צ אות כ"ו.

בה"ל ד"ה דפין, כתב דלא בעינן אהל טפי מטפח, וכ"מ בגמ' גבי

מזבובים וכיו"ב, ואפי' מחמה לפי שעה לאו אהל מיקרי, [ובגג המחובר בצירים כבר כתב מרן זללה"ה להקל], מיהו כיון שבקל יכול להכניס העגלה תחת הסדין, הכי עדיף, דהו"ל מלמעלה למטה כההיא דשבת מ"ג ב'.

שם ס"ק י"ג, עמשנ"ת בזה לעיל סק"ח י'.

שם סק"כ, בדין עשוי לצל, עמשנ"ת לעיל ס"ק י"ג י"ד.

שם בדין סתימת הקוימ"ן דהיינו ארובה שמחיצותי עולות למעלה מגג הבית, לכאורה יש לדון להתיר מפני שלמטה יכול לסתום הארובה בשוה עם גג התנור או הבית, ואין לו שום ענין בסתימתו למעלה דוקא, אדרבה לשמירת החום עדיף לסתמו למטה, ועוד יש לדון דחשיב שפיר תוספת כיון שאין לארובה שימוש בפ"ע, רק להרחיק העשן מן הבית, וא"כ כשסותם הארובה הרי שימוש הגג שבה מתייחס לחלל התנור, וזה מעין סברא קמייתא, אלא דגם למעלה מתייחס רק למטה, וא"כ הו"ל תוספת, אבל במ"ב הזכיר טעם דהמחיצות עשויות, וצ"ל דסמך על הטעמים שכתבנו.

ומרן זללה"ה בסק"ט כתב דלא חשיבא סתימתו בעשוי לצל, וא"כ כשהמחיצות עשויות יש להתיר, ולפ"ד בארובה שבולטת מן הבית יש לאסור שהרי סתימתה לצל, וכמבואר ברא"ש שם ובראשונים שבת מ"ג ב' דבעשוי

העמודים שהם מטלטלין, וקובען במקום אחד], כיון שכונתו לאהל ויש כאן נטיית אהל גמורה, לא מהני זה שהחלקים מחוברים להתיר, כיון שבנטיית אהל גם ההקמה בכלל האיסור, ולא שרינן פרקים אלא כשחיבור הפרקים הוא עיקר האיסור, אבל כאן תקיעת עמודים אלו בקרקע זהו אהל קבע, וא"כ העמדתם על רגלים רחבות זהו אהל עראי, משא"כ מטה וכסא שאפי' יתקעם בקרקע אין בזה יותר קבע, מיהו אם אין העמודים עומדים בפ"ע רק ע"י אחיזת בנ"א, לא גרע ממחצלת דשרי כה"ג שבת מ"ג ב', ועי' קל"ח א' בקשר עלי' חוט או משיחה.

בדין סדין קשור ותלוי מצד אחד בפשוטו נראה דמותר למותחו, שהרי מחצלת מהני בה טפח, ומצינו בדרי"א שפקק קשור ותלוי פוקקין בו ובפרוס טפח אין עושין אהל דאין מוסיפין, ואמנם לא מצאתי מקור לאסור, דטלית כפולה מיירי באינה תלויה, וזה שמונחת ע"ג הגג לא משוי לה כקשור ותלוי כיון שאין לה קשר עם הגג דנימא שהיא כדלת, מיהו יש לחלק דפקק ונגר הוו כדלת, אבל קשור לשני קונדיסין חשיב שפיר יצירת אהל, אבל בספר מרן זללה"ה סק"ג ו' משמע דבדמימתח אסור, וצ"ע, ולע"כ כה"צ.

כו] קל"ח ב' ואר"ש בדרי"א האי סיאנא שרי כו' לא נתבאר בגמ' האם האיסור בעשיי' מדין אהל או ביציאה

כפיפה מצרית לדעת רש"י, וכבר ציינו כן תו' קל"ח ב', ומהא דביעתא חזינן דא"צ רוחב טפח, אבל גובה טפח י"ל דאיכא, לפמשי"כ לעיל מפרש"י דמיירי במקיף עצים לשפות עליהן ביצים, ועשו"ע סי"ג דבחבית פחות מטפח גובה אינו אהל, ועי' לק' ס"ק כ"ז בסינא אם צריך רוחב טפח, וכילה שאני שעיקרה וילון ועי' טפח נעשית אהל.

ובדין פחות מג' אם דינו כסתום מכח לבוד, לכאורה נראה דבדאיכא דופן פחות מג' לא נחשב הפרוץ מרובה כסתום לענין סברא דמחיצות, דסו"ס אין כאן מחיצות, ונוכל לקיים בזה דברי התו"ש דבעינן דוקא גובה ז' טפחים, מיהו בפשוטו אף ד"ט מהני, ועכ"פ מה שהצריך י"ט לא מיתוקם אלא ע"ד מ"ש מרן זללה"ה, שו"ר דבבה"ל ד"ה לכתחלה, משמע שחושש ללבוד אף בפרומ"ר עי"ש.

כו] מ"ב ס"ק כ"ז ומה"ט שרי להעמיד החופה, ד"ז למד המ"א ממטה וכסא טרסקל דכיון שכל החלקים מחוברים מבעו"י לאו מידי עביד אלא ליתובי בעלמא כמ"ש רש"י, וכ"כ מרן זללה"ה בסק"ד מדברי רש"י אלו דמגדל העשוי לישב בו לצל שנפל מותר לזקפו, אבל עדיין יש להסתפק אם חופה דמי להני, דמטה וכסא שבגמ' אין עשוין לצל ובמגדל שכ' מרן זללה"ה כל האהל בנוי, אבל בחופה שצריך לפשטה ולהעמידה ולמתחה [דמותחה עם

אביי במשמרת שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, והגדרת האיסור משום אהל.

שם אלא מעתה שרביב בגלימא טפח כו' אלא ל"ק הא דמיהדק כו' ר"ת ל"ג אלא, ולפ"ז מתפרש דקיימא שינויא דרק בדאיכא טפח אסור, ואהא דפריך מ"ש מגלימא, משני דגלימא לא מיהדק, וכבר הק' הר"ן דא"כ הול"ל הכא מיהדק התם בגלימא לא מיהדק, אבל לגר"ח גרסינן אלא, והדר בי' משינויא דטפח, אלא הא דסיאנא שרי היינו בדלא מיהדק, וע"ז ל"ק קו' הר"ן, [שו"ר דקו' הר"ן הק' הרשב"א, והמ"מ העיד דבעירובין חזר בו הרשב"א, ואפשר דפי' כמש"כ בדעת ר"ח], ואפשר דלא ניחא להו לפרש שיש שני סוגי סיאנא, דסתמא ידוע הי' להם ממה נעשה הבגד הזה, (וסתמו קשה הוא).

ויש להסתפק לפר"ח למסקנא דהחילוק בין מיהדק ללא מיהדק אם בעינן רוחב טפח, או דבמיהדק אסור אף בפחות מטפח, [ומהראשונים שהשוו פר"ח ופר"ת אין להביא ראיה, ודברינו רק אם גרסינן אלא והדר בי' משינויא קמא], ונראה לדקדק מדלא קאמר אלא אידי ואידי דאית בי' טפח ול"ק הא דמיהדק כו' ש"מ דלהאי שינויא אינו מחלק בין טפח לפחות מטפח, ועוד ראיה מדאמרינן אלא מעתה שרביב בגלימי' טפח כו' ומאי אלא מעתה, הא אברייתא דסיאנא אסור הו"ל לאקשוויי היכי אסור,

לרה"ר, אבל מהא דמיייתנן לה בהדי מימרא דאהל, ואמרינן שיעורא דטפח, יש ללמוד דאסורי' משום אהל, ולדעת רש"י למסקנא הדר בי' ומפרש טעמא משום דילמא נפיל, אבל לשון הגמ' סתום קצת דאם מעיקרא ס"ד דטעמא משום אהל, דרך הגמ' לפרש, ולעומת זה קשה מה ראו לאסור ע"ג אדם משום אהל, הרי אין לך עראי גדול מזה, וכדשרינן מ"ג ב' לאחוז מחצלת בידו, ואמנם תקוע ע"ג ראשו ל"ד לבידו, אבל מ"מ הדבר מחודש לאסרו.

ואפשר דלא אסרו אלא כשמהדקו על הראש יותר מדרך מלבוש, וקביעותו בהידוק אסרו חכמים, ד"ז יש ללמוד מדברי הרמב"ם פכ"ב הל"א שפי' הטעם משום אהל והעתיק האיסור כשהוא מהודק על הראש והיתה השפה שהוציאה קשה ביותר כמו גג, ואמנם צ"ב שהעתיק גם פיר"ח דמיהדק היינו קשה, וגם דמיהדק על הראש, אבל מ"מ נלמד מדבריו לקיים פי' מיהדק על הראש כדמתפרש לשון הידוק בכל דוכתא, והאיסור משום אהל, ובתחלה כתב הרמב"ם דכובע שיש לו שפה מקפת כמו אהל לעשות צל מותר ללבשו, נראה דפשיטא לי' דלבישה כאורחי' אין בה סרך אהל, אבל במהודק וגם הגג קשה י"ל דאסרו, ועי' להלן, ואפשר דרק הולכי דרכים ועובדי השדה מהדקין אותו דרך קבע שלא יפול ברוח וכשחופרין וכיו"ב, וגזרו בו חכמים דין אהל משום עובדין דחול, כענין שאמר

מרדב"ז דהרמב"ם סמך אדלעיל דצריך טפח בכלילה].

לפר"ח קשה לפרש לשון מיהדק על כונת קשה ביותר ואינו נכפף, ולעיל ס"ה א' אמרו הא דמיהדק כו' ומתפרש כפרש"י שמהודק שלא יפול, וכן בכל דוכתא לשון הידוק, ומי סני לי' למימר גלימא רכיך סיינא לא רכיך, ועוד דלפמש"כ בדעת ר"ח מתפרש הא דסיינא שרי בדלא מיהדק, וש"מ שג"ז משמש להגן, וכיון דשימוש הגנה זו כבגד, למה נאסור בעשאו קשה, ועוד בפשוטו צורת הסינא היתה ידועה להם, ולא משמע דהק' הא דעביד מבד הא דעביד מעץ וכיו"ב, ומתפרש דבאותו סינא יש אופן המותר והאסור.

ולפרש"י קשה דהול"ל משום דילמא נפיל וביוצא לרה"ר הוא דאסור, וגם אינו ענין לההיא דלעיל רק לס"ד דמקשה, ומ"ט מיתני לתרווייהו גם בשמעתין גם בעירובין, [וי"ל משום דתרווייהו רשבדר"א אמר להו], ועוד דסתמא מתפרש מיהדק אסור, דומיא דשינויא קמא הא דאית בי' טפח אסור, ולפרש"י מתפרש הכא איפכא דהא קמא שרי, גם צ"ע מנלן לאסור דילמא נפיל הרי בבגד לא חיישינן להכי, והאי סינא נמי צריך ללבושו, [עי' קי"ט א' אותבה בסיני].

והפי' המיושב הוא כמש"כ ע"ד הרמב"ם דמיהדק היינו מהודק בראשו, וזה אסור משום דקובעו כעין

[קו' זו ראיתי מקשים, ובפשוטו י"ל דאה"נ דהו"מ לאקשוויי אברייתא], אבל אם נימא דלמסקנא האיסור משום הידוק או דלאו בגד הוא ניחא, דכיון דמחלק בין טפח לפחות מטפח ש"מ דחשיב בגד עד טפח, א"כ דהאיסור משום דמפיק טובא, תיקשי אטו בגלימא נמי נימא הכי, אבל אם האיסור משום דמיהדק אה"נ דאף בפחות מטפח אסור כל שניכר שהוא אהל, [אמנם י"ל דפחות מטפח פשיטא דלא שייך בי' סרך אהל, ולפ"ז הו"מ למיפרך מעיקרא מאי קמ"ל דשרי, אבל באמת אין הדבר פשוט כן, שהרי בביעתא אסרו אף בפחות מטפח, עי' לעיל סוס"ק כ"ה כתבנו דרק גובה טפח בעינן, [וכילהא שאני שעיקרה כוילון עס"ק כ"ב], ולפ"ז כל שניכר בבליטה ששימוש אהל אסור, מיהו אין זה מוכרע ואפשר לקיים דהשעור דוקא טפח], שו"ר בתו' הרא"ש עירובין ק"ב ב' שכ' דמתפרש אידי ואידי בטפח.

ובאמת הרמב"ם לא הזכיר שיעור טפח כלל, והיינו משום דלמסקנא הדר בי', ואמנם י"ל דהשתא פשוט דפחות מטפח לאו כלום הוא, וכמ"ק בר"ח הנדמ"ח שכ' דסינא יש בו טפח ויותר, אבל מהא דס"ד לפרושי סתם לשון סיינא שרי בפחות מטפח, משמע שמשמש שימושי סיינא בפחות מטפח, דאל"כ א"א לסתום היתר כשאינו מצוי כלל, והשתא מתפרש דמשני דההידוק לראשו אסור ולכן אינו דומה לגלימא, ולא מפני ריבוי הבליטה, [שו"ר מובא

עשיית אהל, ואסורו כיון שאין קביעותו למלבוש אלא להגן, ואפשר שיש תיקון מנא קצת בהידוקה, אבל אם לובשה כדרכו שרי, והיינו דסתם ר"ש דשרי כי אורחי, והא דאסור היינו בקובעו בהידוק, וידוע הי' להם ענין הסיאנא מהו, ומסתבר ששפתו קשה ואינו נכפף, ואף בפחות מטפח אסור בדמיהדק, ועמש"כ לעיל דאפשר שרק הולכי דרכים ועובדי השדה מהדקין אותו, ולכן אסורו משום עובדין דחול, אלא שהגדרת האיסור משום אהל, דכל שמהדקן טפי מדרך מלבוש יפול גם כשמגביה ראשו או כופפו, הגדירו דין זה כאהל.

שו"ע סי' ש"א ס"מ כובע שהוא מתפשט כו' הרמב"ם כתב דמותר ללבשו ורק במהדוק על ראשו והשפה קשה אסור, והובא במ"א, ולפמש"כ לעיל עיקר האיסור תלוי בהידוק על ראשו, ולפ"ז בלבישה כדרכו אין חשש אהל, ומה"ט אמר סיאנא שרי, ורק במיהדק שזהו חיבור כעין קשירה ותקיעה אסור, ולפ"ז אם נחמיר כהרמב"ם לא נוכל להחמיר כרש"י דחייש דילמא נפיל, אבל נראה דבקשירה מותר, ורק בהידוק כעין תקיעה וכענין הידוע להם ביאנא אסור, ולפ"ז כובעים שלנו דלא מיהדק על הראש אלא כדרך מלבוש שרי, ועוד שאינם מיוחדים לחמה וגשמים, וסיינא משמע שהוא מיוחד לכך.

שם בשו"ע סמ"א לצאת בשבת בכובע שבראשו העשוי להגין מפני החמה כו' לכאורה נראה דכובעים שלנו לא חשיבי עשוי להגין מפני החמה אף אם האמת שעשאו עם שפה בולטת להגין, דמ"מ כיון שזהו הכובע שלובשים גם כשאין חמה, א"כ הר"ז ככל מלבוש, ולא מחדשינן לגזור מדנפשינן, דבגמ' לא אמרו אלא בסיינא שהוא מיוחד לכך, ועוד דיש תועלת בלבישתן לחמם בימות הגשמים, וסיינא אפשר שכל שימוש להגן, [ובדלית ב' טפח יש עוד לצדד דשרי, דלא גזרו אלא ברחב הרבה שע"ז הרוח מגביהתו, וא"כ י"ל דקיים שיעור טפח גם לפרש"י, מיהו אין לזה מקור נאמן, אבל ע"כ השיעור סמוך לטפח], ולפ"ז אפשר להקל אף בלבוש מצנפת תחתיו, וצ"ע למעשה, דהפוסקים הזכירו ברייטל וקפילו"ש וקצת משמע דאף בלא חמה זהו הכובע הרגיל ואפ"ה אסור.

כת' קל"ח א' אמר רב משום ר"ח וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו, נראה דלהעמיד דופן ע"י מטה וכיו"ב פשיטא לן דשרי כדתניא עירובין מ"ד א', ור"ח אשמועינן בוילון דאע"פ שתולין אותו ע"ג יתידות כעין תליית אהל, אפ"ה כיון שאין לו גג שרי, ומיירי באהל עראי שתולהו לפי שעה.

ויש לעי' למאי איצטריך לאשמועינן דשרי לפורקו, פשיטא דנטי' חמירא מפירוק שיש חשיבות בעשי' זו,

מטפח ולמטה אפשר ליכנס בתוכה ולא יתרחב השיפוע, כגון שהמוט שהכילה עליו גבוה ג' אמות והאורך של הכילה עצמה ה' אמות, שנמצא ב' אמות ממנה מונחין ע"ג המטה והאדם נכנס בתוכה, כילת חתנים עיקרה לצניעות שהרי נעשית בתוך הבית, וכל כילה נמי להכי עבדא, עמש"כ לעיל אלא דכיון שעשוי' כאהל אסור, (ולפרש"י שאינה מתרחבת טפחים היינו ממש וילון, וכן העתיקו הטור בסי' שט"ו).

שם ולא אמרן אלא שאין בשיפועה טפח כו' בעירובין גרסין לה גם בפיר"ח, ולכן קשה למחוק ד"ז, ושו"ר במ"מ פכ"ב ומדבריו נראה דבשבת ל"ג כלל, ובעירובין איכא דגרסי לה וגם שם אינה בגרסת הגאונים.

פרש"י דבעינן שלא יהא בכולה טפי מטפחיים רוחב למטה, ושיפועה היינו שכל צד פחות מטפח, וצ"ע דאם משום דשיפועי אהלים כאהלים הדין נותן שגם שני צדדין מצטרפין לטפח, וזה מבואר בהדיא בגמ' דרק תוך ג' בעינן שלא יהא טפח, וכיון דשיפוע שני צדדין פשיטא לן שאינו כאהל לטפח, ה"ה שיפוע צד אחד, דאדרבה יותר נראה אהל כשיש טפח משני צדדין, דצד אחד לחוד ככותל ושני צדדין כגג, ובאמת נראה שזהו הטעם דתוך ג' לגג חשיב כגג דהיינו דוקא מפני שיש צד כנגדו, אבל כותל אחד המתרחב טפח אפי' תוך ג' לא חשיב כגג, (עו"ק

ואם מותר לנטותו מותר לפורקו, ולא משמע דאתא לאשמועינן דכל שאסור לנטותו אסור לפורקו, ואפשר דנטיית וילון וכילה הם מצרכי שבת, והעשי' שימוש ולא בנין, אבל סילוקן הוא לתיקון הבית, ולכן הי' מקום לאסור.

שם ב' כילת חתנים מותר לנטותה כו' כילת חתנים נטוי' על מוט אחד דומיא דוילון, אלא שהיא תלוי' באמצעה ויורדת משני הצדדין, ואי לאו המטה או האדם שמרחיבין בין שני כותלי הכילה, היתה נראית כוילון, וזהו ההיתר שלה מפני שנטייתה כוילון בלא גג ובלא שטח באמצע כלל, וזה שנכנסין בתוכה ומתרחבת אין זה מכח הנטייה כ"כ, וכ"פ הרי"ף בטלית כפולה.

והיינו דמסיים עלה ר"ש דמ"מ אם יש בגגה טפח או בתוך ג' לגגה טפח אסור, דתוך ג' כגג עצמו חשיב, והרי ניכר שאין זו נטיית וילון אלא נטיית אהל, ומדסתם ר"ח דמותר משמע דסתם כילת חתנים כ"ה שאין בתוך ג' לגגה טפח, וק"ק המציאות בזה, שהרי האדם ישן בתוך הכילה, ואם הכילה למטה רחבה שתי אמות צריך שתהא גבוהה ביותר כדי שלא יהא ברחבה טפח למעלה, שאם בג"ט לא הי' השיפוע חצי טפח לכל צד, א"כ צריך שתהא גבוהה שש אמות כדי שתתרחב למטה קרוב לשתי אמות, ול"מ כן, וי"ל דהכילה ארוכה ואינה מתרחבת בשיפוע שוה מלמעלה, ושפיר הויא למעלה פחות

כאהלים הוא לשון מושאל שאף המשך השיפוע קובע אם זה גג או כותל, ומשכח"ל כגון שיש מוט נוסף למטה, שמתרחבת הרבה ע"ג המטה ונעשה טפח ביושר, כזה⁸.

מ"ש בתו' שהסדין מונח על קנים מרובין ויורד בין כל קנה פחות מטפח, צ"ע דודאי כה"ג יש לחשבו כאהל טפח, ומה בכך שהוא משפע ועולה משפע ויורד, וצ"ל דס"ל להתו' כיון שכל טפח בא מכח אהל אחר לא חשיב כנטיית איסור, אבל רש"י ותו' בעירובין ק"ב פ"י בכילות חלוקות זו מזו, וכגון שיש הפסק אויר ביניהם, והק' תו' דלימא לבוד, ומבואר דפשיטא להו דבמחוברין ממש אסור, וכבר נתבאר לעיל סק"ט דמדברי מרן זללה"ה נראה שפי' דבריהם שם כגון שיש ריוח ביניהם יותר מכמותן, ואפי' נימא דיש ריוח פחות, אבל אכתי בסדין אחד פשיטא דאסור, [ועמ"א סי' תק"ב סק"ט], וצ"ע.

ובסוה"ד כתבו דההיא דסוכה משכח"ל כשאין בשיפועו טפח, ור"ל ע"י מוטות הרבה כמ"ש בתחלת דבריהם, דאל"כ לא משכח"ל ז"ט בסוכה, [ע"י ק"נ ומה שהעיר ע"ז בהגהות בן אר"י הנדפס בסוף המס'], וזה ודאי תמוה דלענין שבת מצינן לדחוקי דע"י כמה מוטות חשיב כל חד ככילה בפ"ע, אבל לענין סוכה ודאי

לפרש"י דע"כ לא נחית מפוריא כלל, שא"א שתתפשט מן המטה למטה ותהא רחבה פחות מטפחיים, וצ"ע בטור שהעתיק פרש"י וגם ד"ז דנחית מפוריא אבל גם לא העתיק כלשון הגמ' למטה מן המטה שהמטה גג, אלא כתב דאם נחית בזקיפה לאחר השיפוע אסור, ושמא נתכוין ליישב קו' זו וצ"ע. שו"ר שהוא מלשון הרא"ש ועק"נ דר"ל ע"י מטה מיהו משמע מלשון הרא"ש שהעיקר תלוי בזקיפה ולא שהמטה כגג, [ורש"י כתב שהמטה כגג], והיינו דבעשוי' כזה⁶ ניכר שהעליון גג, וצ"ע.

ולפ"ז הי' נראה לפרש דשיפועה טפח דקאמר היינו טפח שטוח לרחבו, דודאי מה שמתרחב באלכסון כלפי מטה טפח אינו מבטל ממנו שם כותל זקוף, כ"ז שאינו משפע יותר מתל המתלקט עשרה מתוך ד', וכמ"ש מרן זללה"ה בעירובין, [ותוך ג' שאמרנו שיעור טפח היינו רק מפני צירוף הכותל שכנגדו דדיינינן ל' כסגור כזה⁷, אבל הכותל האחד המשפע אינו נידון כאהל אע"פ שמתרחק טפח מאמצעו], אבל אם באמצע השיפוע מתיישר באופן שיש שם טפח גג, אע"פ שאינו במקום נטייתו על המוט, אסור, ולשון שיפועי אהלים

דנפסלת ע"י סדין העשוי כך, שהרי בסכך כשר כשרה כה"ג, וצ"ע, (ובעיקר הקושיא כבר הוזכר בראשונים ז"ל די"ל דגבי שבת החמירו, עתו' הרא"ש עירובין ק"ב ב', ועי"ש עוד בזה).

כט קל"ח א' תני רב"י טלית כפולה לא יעשה כו' כרך עלי' כו' לפרש"י ה"ק טלית אע"פ שמקופלת כולה על הגג לא יפתחנה ויפרסנה על הגג, ואם התקין לה חוט למשכה בו מותר, ובפשוטו מיירי בדליכא טפח פרוס, וכמ"ש הראשונים ז"ל דבדאיכא טפח מבעו"י א"צ חוט ומשיחה, ודעת תו' בתירוצ' קמא י"ל דהכא כיון דעביד נמי מחיצות [כדפרש"י] הצריכו נמי חוט או משיחה, והתם בעירובין שאינו עושה מחיצות סגי בטפח, (וברשב"א וריטב"א ור"ן כתבו דהרי"ף סבר דבעינן טפח פרוס, והרי"ף פליג עלי', וכתב מרן זללה"ה דט"ס הוא וצ"ל הרי"ף בעל התו', ובאמת להרי"ף לשיטתו דמיירי בדליכא בגג רוחב טפח אין טעם להצריך טפח פרוס).

ויתכן לפרש טלית כפולה כפי' ר"ח והרי"ף דהיינו טלית ע"ג מוט באמצע והיא יורדת מכאן ומכאן, והיינו כפולה שיש שתי חצאי טלית במקום אחד, וקאמר לא יעשה שלא יתן הטלית ע"ג המוט, ולפרש"י הינו כשיש בגגה טפח, ואע"פ שהמוט אין בו טפח, מ"מ משכח"ל שיהא בגגה טפח תוך ג' ע"י שיפשטנה לצדדין, ובדאיכא טפח תוך ג' דינו כג טפח כדלק' ב', ועוד אפשר

דאפי' יש במוט רוחב טפח או שהם שתי מוטות וביניהם טפח אפ"ה לא חשיב מוסיף על אהל עראי כיון שאין המוט נראה כסוגר כאן את הגג, שהרי אין הגג נמשך בשוה למוט, ולא מיחזי הטלית כתוספת למוט, עי' לעיל סק"י [בהוספה], מיהו י"ל לאידך גיסא דכיון שעיקר האהל מפני רוחב טפח שבגג, א"כ שטח המוט הוא עיקר האהל, ושפיר מוסיף עליו דופני הטלית, ונראה שזה הביא לר"ח והרי"ף לפרש באין בהם טפח, דפי' כפולה משני צידי המוט, וא"כ ע"כ דליכא טפח דאל"כ הו"ל תוספת על אהל עראי ושרי, (ועי' לעיל דהרי"ף אינו מצריך טפח פרוס), שו"ר שכ"כ מרן זללה"ה בסק"ד.

ואפשר לפרש טלית מקופלת כפרש"י, וכרך עלי' חוט או משיחה היינו שחיברה למוט, וקמ"ל דג"ז אהל אע"פ שאין בו טפח, כדין קשור ותלוי דמודה בו ר"א גבי פקק החלון, ולפ"ז גם בדיכרי דר"ה הוה סגי בקשירת המחצלת, וכ"ה פשטות הדברים דבקשור ותלוי הכל מותר, אלא דהיכא דצריך מיתוח י"ל דגרע.

כרך עלי' חוט או משיחה פרש"י שאוחז בחוט ופושטה עי"ז, וצ"ב מה תועלת בחוט זה, ואפשר דכוונתו רצועות לחברה בהן כענין גוד בכיסנא, והק' אאמו"ר שליט"א דהתם איירינן דכילה אסור, והיינו אע"פ שהיא בכסכסי', ותירץ דהכא מיירי בלא מיתוח

חתנים שא"צ חוטין, וכ"מ בר"ן בדעת הרמב"ם וכ"מ במ"א ובמ"ב ס"ק מ"א, ולפ"ז מסתברא שא"צ לתלותה באותן חוטין, ובשו"ע ס"י ובמ"ב ס"ק ל"ז פי' כריכת חוטין של רש"י על פי' הרמב"ם.

ל שם בעא מיני' ר"כ מרב כילה מהו א"ל אף מטה אסורה כו' לכאורה נראה הענין דרב השיבו שא"א לכלול כילה בלשון איסור ומטה בלשון היתר, דמדבעא מיני' כילה משמע דמטה פשיטא לי' להיתר, וכה"ג מתפרש בההיא דחולין שא"א להשיב בחתול לחומרא סתמא וכן לא בחולדה לקולא, ור"כ אמנם נתכוין בשאלתו לכילה ומטה דידן, ורב הביאו לזה שצריך לפרש במטה וכילה דידן או דדמו אהדדי, ולפ"ז מיושב לפרש דכילה חמירא מפני שעשוי' לצל ודכוותה במטה מותר, א"נ י"ל דה"ק לי' דאין חילוק בין כילה למטה והכל תלוי באופן עשייתן, דכילה דומיא דמטה שהכל מחובר מבעו"י, מותר, ומטה דומיא דכילה אסור, ורק בדרך הרגיל בדידן מטה מותרת וכילה אסורה, ולפ"ז לא הוה דומיא דההיא דחולין.

שם בדקדמנאי, בב"ק כ"א א' הוזכרו קרמנאי דיתבי אקילקלתא דיתמי, ואפשר שהם יושבי אהלים או מוכרי כלי פשתן, ולא משמע שזוהי מטה של טרסיים, ויותר מיושב לומר שאינה מחוברת מבעו"י, והרי עשייתה כעשיית כילה, א"נ כיון שיושבים באהלים עושין

אלא בפריסה בעלמא, ואולי אפשר לפרש כרך עלי' חוט שע"י סגירת החוט היא מקופלת עם פתיחת החוט נפשטת הטלית מאלי', וקאמר דמותר לפתוח החוט וגם לפורסה לצדדין, דחשיב כמוסיף על אהל עראי, כיון שהטלית מונחת כבר ע"ג המוט, מיהו דוקא כה"ג שמתרחבת ע"י האדם או המטה, אבל אם פורסה ע"ג מוט נוסף למעלה היינו נטיית אהל דבעינן טפח דוקא.

לשון הברייתא לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור נראה כמיותר, דהא פשיטא שאין כאן עשיית אהל קבוע, ומדקתני לא יעשה נדע הכל, וכנראה מזה פי' ר"ח דבכה"ג גופי' יש אופן דחייב, ופי' דטלית כפולה שאין בה טפח אפי' חיברה בקשירה פטור, ודכוותה ביש בה טפח חייב, וכן מהא דמפרש כילה אסורה בדומיא דמטה של טרסיים שיש בה תקיעה ש"מ דגם בכילה מיירי כע"ז, ולפ"ז בפריסת אהל בלבד בלא חיבור של מיתוח וקשירה ניכר דעראי הוא ובכל ענין פטור, וער"ן ובספר מרן זללה"ה סנ"ב סק"ד.

בר"ח ורי"ף נראה שהחוטים בטלית שע"ג קרקע, והיינו חוטים קשורים כעין לולאות שתולה בהם הטלית, אבל ברמב"ם נראה שתלוי' בחוט הכרוך, כ"כ מרן זללה"ה בסק"ד וכ"נ בשו"ע, אבל מהמשך הצעת הרמב"ם נראה שהחוטין עושין את הטלית כמיוחדת לכך והרי היא ככילת

הוא כלי דר"ה, והרא"ש הזכיר דאפשר שכלית חתנים היו, וזה ודאי יכול לראות היכי נגידו וצ"ע.

לא קל"ח א' אהלי קבע לא יעשה ואם עשה חייב חטאת, ערמב"ם פ"י הי"ג שהוא תולדת בונה וכ"ה בירו' בפרקין דהנוטע אהל חייב משום בונה, והחילוק בין בית לאהל הוא משום דאהל עיקר מציאותו ע"מ לפרקו ולנטותו במקו"א, והי' מקום לומר דנטיית אהל לאו בונה הוא, דבנין עראי חשיב, קמ"ל דבנין לזמן כה"ג חשיב בונה, שאין חסרון בחשיבותו באהל כה"ג.

מיהו בפשוטו נראה דהיינו דוקא כשמחברו לקרקע ביתידות כנטיית אהלים, אבל הפורס סדין ע"ג מחיצות אפי' כונתו להשאירו כך לעולם אין כאן בנין, שאין הסדין מחובר בקשירה ליתידות, ועי' אהלות פ"ז מ"ג עד שיהא נטוי כנטיית אהל והיינו לאפוקי סדין הפרוס ע"פ ארובה, וה"נ בעינן חיבור כדין בונה, אלא שכונתו לפרקו לא משוי לי' עראי אבל בלא חיבור אין ע"ז שם בנין [וזהו שאמרו בירו' שם דפריסת קלעים על הגג אינה בכלל נטיית אהל אלא כפורסה ומקפלה דמי], וגם הספק מתבטל לעולם לשימוש זה, שעם סילוקו בטל האהל ונעשה כעצים משא"כ במחצלת וכיו"ב, מיהו בנותן סכך ע"ג סוכתו י"ל דחשיב בנין כיון שכבידו קובעו ונעשה כבית, אבל בסדין ומפץ ומחצלת בלא חיבור לא אשכחן דשם

מטות עם מחיצות ודמו לכילה, או שיושבין תחתיהן ביום, אבל רש"י לא פי' כן.

שם כדרמי ב"י, אם מפרשינן דע"י החוט הרי היא קשורה ותלוי', ניחא דדמי למטה שפרקי' מחוברין.

שם אר"י חזינא להו לכילי דבי ר"ה דמאורתא נגידו ומצפרא חביטא רמיין, פשטות הלשון משמע שפרסו אותם מבעו"י ואעפ"כ פקקום בשבת, [ובר"ח הגרסא ובצפרא], וכ"ה הלשון שמאתמול היו פרוסים ובבקר היו מפורקים, ואם הכונה שפרסום בשבת הול"ל דבלילא נגדי להו, מיהו י"ל דאינו יודע להעיד מתי פרסום אך ראה אותם פרוסים ומפורקים בשבת, וכ"נ שפרש"י דמאורתא נגידו היינו דחזא באורתא דנגידו, והוכיח ממעשה רב דשרי לנטותם מדשרי לפורקם, וכ"מ במימרא דר"ח דבתר דאשמועינן נטי', צריך לאשמועינן פריקה, ואם כל כילה מותר לפרק א"כ פשיטא דוילון וכלית חתנים מותר, אבל בסברא הי' מקום לומר דרק הנטי' אסורה שהיא חשובה, אבל לגבי פירוקה אין חילוק אם הי' עלי' חוט מע"ש או לא, וגם בפשוטו לא ראה חוטין מתוקנין בהם, דלפרש"י והרי"ף אפשר לידע אם יש בהם חוטין, וקצת דוחק לומר שלא יכול להתקרב לראות אם יש בהם חוטין, ועשעה"צ אות מ"ו ובספר מרן זללה"ה סק"ז בהיתר הפירוק, ואולי לכך נסתפקו בתו' היכי

בונה ע"ז, (ועי' סוכה כ"ח א' דפקק החלון מבטל לי' ואפ"ה מיקרי אהל עראי).

והר"ן כתב בדעת הר"ף דכילה שיש בה טפח חייב חטאת, אבל גם ברי"ף מבואר דמיירי בקושרה בין שני כתלים, אבל בהנחה בלא קשירה לא מצינו מאן דמחייב, וכתב מרן זללה"ה בסק"ד דדברי הר"ף דוקא במניחה לזמן מרובה, דהא בכיפי דארבא ודיכרי דר"ה חזינן דאף בדאיכא טפח לא חשיב אהל קבע כיון שעושה לזמן מועט, ולמש"כ יש לדחות דהתם לא חיברן לגג, ואפשר דכיפי דארבא סתמא מחברין אותן, וכן בסדין ע"ג קינופות.

ובשעה"צ שט"ו אות ב' הביא בשם הפמ"ג דבקושר לזמן מרובה ויש בו טפח חשיב אהל קבע, וכתב שבמ"ז הוסיף דאפי' בלא קשר כל שהוא פורס לזמן מרובה הוי אהל קבע, ולעיל כתבנו דבסדין אין שם אהל קבע כה"ג, אבל בדבר שכבידו קובעו אפשר שהוא כן, וצ"ע.

שו"ע סי' שט"ו ס"א בהגה ולכן מותר לתלות וילון לפני הפתח אע"פ שקבוע שם, ומ"ב סק"ה דר"ל שנשאר שם תמיד, ומקור הדין בתה"ד וב"י, ויש כאן לבאר, דהנה בדין אהל עראי שאסור מדרבנן קי"ל דמחיצה שאינה מתרת שרי, אבל גג אסור אפי' אינו מחברו כלל דהא אהל עראי אסור, וכן מחיצה המתרת אפי' מניח טלית ע"ג מוט המונח

מע"ש, או שזוקף מטתו אסור, ואע"פ שאין סרך בונה בזה, דמ"מ עראי נמי אסור, ונסתפק בתה"ד במקום שהמחיצה שם תמיד כמו דלת לבית, אם עשיית מחיצה במקום זה בכלל שריותא דוילון, דאפשר כיון שבא לשמש במקום הצריך קבע, דינו כעיקר אהל, וכעין מחיצה המתרת, וע"ז כתב בדדאיכא דלת לארון הקודש ודאי דשרי לפרוס הפרוכת, דבכה"ג ודאי שאין הפרוכת משמשת במקום דלת קבועה, וכמו תליית פרוכת ע"ג מחיצה המתרת דלא אמרינן שגם הפרוכת כמחיצה המתרת, ובכ"י הכריע דבכל ענין לא חשיבא פרוכת כמחיצה המתרת אע"פ שמשמשת במקום קבוע, וכתב דהאידינא נהוג כו"ע היתר בדבר ולא ראה מי שמיחה בכך, [ועי"ש מ"ש שהמחיצה נע ונד, ולהלן בזה].

והנה כל מה שדנו התה"ד והב"י הוא אם הפרוכת כמחיצה המתרת, אבל לא דנו משום איסור בונה שאסור בכל שהוא, וכמ"ש במ"א סק"א דתוספת אהל קבע נמי אסור, ונראה דמיירי באופן שחיבור הפרוכת בתליי' כזו דלא מיקריא אפי' רפוי, כגון שיש לולאות בפרוכת ומן המוט יוצאין יתידות כפופין הפתוחין למעלה ותולין הפרוכת בהן, ובכה"ג אין סרך בונה כיון שאין חיבור ביניהם כלל ואפי' רפוי לא מיקרי, אבל אם מחברה ברפוי הו"ל בנין במחובר דרפוי נמי חייב, וכן אם מכניס טבעת בטבעת שמקום הסגירה חזק כיון שעושה לעולם או לזמן מרובה זוהי

נטיית אהל, ובאהל קבוע א"צ גג דוקא, אלא כל תוספת אהל אסורה, וכן ראיתי במאירי גבי וילון שכתב ומ"מ וילונות שאדם נוהג בהם עכשיו בלולאות וטבעות הקשורים בחבל לפני המטה אהל קבוע הוא ואסור, ור"ל אע"פ שעשוין ע"מ להסירן מזמן לזמן לכבסן, זהו דין אהל קבוע דאסור וחייב.

ולפ"ז אין היתר בפרוכת אלא כשתולה אותה כעין תליית בגדים ע"ג יתידות הבולטין מן הכותל וכפופין כלפי מעלה, אבל אם קושרה ביתידות כעין חיבור אהלים זהו עשית אהל קבע דאסור, ויש לתמוה שסתמו הדברים, וצ"ל דתליית הפרוכת היתה ידועה להם בענינה, כמש"כ, ומ"ש הב"י דכיון שנע ונד לא מיקרי קבע בפשוטו אינו מובן כיון שהחיבור העליון קבוע סגי בהכי, אלא יש לפרש שאם הי' תולה בכל הצדדין על מתלים כיתידות שכתבנו, הי' קבע ע"י ההידוק של כל הצדדים, אבל בקבע ודאי דאף בצד אחד הוי קבע, או דכונתו לגבי סברת התה"ד בדיני אהל עראי, ולא נחית לבונה.

וכבר תמה מרן זללה"ה בס"ק י"ג בכ"ז דאין לנו אלא היתר דעראי וכל שקובעה לעולם חייב משום בונה, ואפי' לזמן מרובה כעשיית אהלים ג"כ חייב, ובאמת התה"ד והב"י לא נחתו לנדון בונה וכל דבריהם בשריותא דמחיצה כלפי גג, וע"ז אמרו דאפשר דוילון במקום שהוילון נשאר תמיד אין בו קולא

דוילון, וכ' תה"ד דמ"מ כיון שיש גם דלת יש בו קולא דוילון, ובב"י כתב דכיון שנע ונד ג"כ ש"מ שאינו עיקר אהל ויש בו קולא דוילון, אבל לא דנו משום בונה ומתפרש באופן שאין בחיבור משום בונה כמש"כ, וכ"כ מרן זללה"ה שאם תלאן רפוי שנוח להסירם מותר אלא שכ' ע"ז דממילא מה"ט דרכן להסירן, ואפשר דאף אם תולהו על המוט בטבעות והמוט מונח ע"ג יתידות מותר, וכגון שתליית המוט אין בה משום בונה.

קצרו של דברים מה שמצינו חילוק בין מחיצה לגג, היינו דוקא בעראי, שלא גזרו במחיצה, אבל בקבע אף מחיצה אסורה, ובפשוטו נראה דכל שחייבין עליו בגג מפני קביעותו ה"ה דחייבין עליו במחיצה, אבל באחרונים ז"ל נראה דאף לענין חיוב חמיר גג ממחיצה, וה"נ משמע מפ"י הרי"ף דיש כילה שחייבין עלי' ביש בגגה טפח וע"כ דקבועה היא, ומ"מ באין בגגה טפח פטור, וכבר הק' כן מרן זללה"ה בסוסק"ד ותירץ דבטלה דעתו לעשות אהל כזה ואין סופו להתקיים, וטעם זה לא שייך בפרוכת, והאחרונים ז"ל נקטו דחיוב אהל קבוע הוא רק כשהוא בדין אהל, וע"ז שפיר תמה מרן זללה"ה, מיהו גם לדידהו בחיבור גמור חייב משום בונה, ורק בחיבור קשירה שאין בהם תקיעה ועשוין כך כדי לפרקן באיזה זמן, ובזה דעת האחרונים שרק אהל גמור חייב, ודעת מרן זללה"ה דאף מחיצה חייב, וכ"ז בעושה לקבע לזמן

שאף בגג כה"ג פטור אפי' בעושה לעולם, שכל דבריהם באיסור אהל עראי, וצ"ע.

מרובה, ובמאירי מבואר כדברי מרן ז"ל, ובדעת התה"ד והב"י י"ל כמש"כ דמירי כשאין בחיבור משום בונה

סימן כג

במלאכות שיש בתיקון כלים

הסתימה ניכרת או דמיה לשאר החבית, ואם היו חייבין על נקב שאינו עשוי להכניס ולהוציא, הי' חייב על נקב זה, [ואע"פ שעתיד לסתמו בזמן המילוי, מ"מ לא בטל הנקב לגמרי כדתניא ושויין שנוקבין נקב ישן לכתחלה, ועוד דדעתו לסותמו י"ל דכדעתו לסתור הבנין דמי, מיהו הכא מקומו מוכיח עליו שאינו לקיום ואפשר דזהו גופא ענין פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא, שאינו עיקר הפתח, ואינו מתקיים, כיון דבשעת המילוי פותח את הפתח העיקרי והוא עשוי להכניס ולהוציא, אבל אם היתה עשוי' בענין שפתח אחד עשוי רק להכניס ואחד רק להוציא י"ל דחייב, מיהו י"ל שאין זה תיקון חשוב], דלאו מקלקל הוא, אלא לפתחא קא מיכוין, פתח קבוע, או עראי, ולכן יש לגזור בזה אטו נקב בלול ש"ת שהוא תיקון, אבל שובר דמתני' מקלקל הוא, דמשום איזו סיבה ניחא לי' לקלקל החבית, כגון לפני האורחים משום עין יפה, אבל אין זה שימוש רגיל להוציא.

[א] קמ"ו א' מתני' שובר אדם את החבית כו' ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי, ואין נוקבין מגופה כו', בגמ' מבואר בפשיטות דחבית יש לה מגופה כדפרכינן לפתוחי מיפתח, ונראה הענין דבשעת מילוי החבית פותחין המגופה, ומדבקין אותה אח"כ בטיט, ואינה נפתחת אלא ע"י שבירת הטיט המחברה, ועי' מ"ח ב' וברש"י ע"ז ס"ט א' כ' דהמגופה א"א לנוטלה שלא תשבר כולה, ור"ל שהיא עשויה טיט הבנוי על החבית ואינו כלי בפ"ע, ועי' שבת קכ"ד ב' מגופה שנכתה כו', ובידים פ"א מ"ב אין נותנין לידיים לא במגופת החבית כו', ועכ"פ אחר שבירת חיבור המגופה אינה ראויה לכסות בה החבית יפה, ולכן יש שעושין נקב קטן בצדה לשפוך ממנו היין, וכשירצה למלאות יפתח המגופה ויסתום הנקב בטיט, וזה הי' דבר הרגיל אצלם, כדתנן בע"ז שם כדי שישתום ויסתום ויגוב ופרש"י כדי שיקוב נקב במגופת החבית ויחזור ויסתום הנקב ותיבש הסתימה, ועיי"ש ב' בגמ' אם

העשוי להכניס ולהוציא, דאף אם יש נקב דבורטיא, יפתח המגופה כשיבא להכניס, והנדון אם חשיב מקלקל ודמי לשובר את החבית, או דאסור כדין עושה נקב, ולפיתחא קא מכיין ר"ל פתח שעשוי רק להוציא שרוצה לתקן פתח כזה לחבית, דלעולם אחר שימלאנה ויגוף המגופה יפתחנה במקום הנקב הזה כדי להוציא דרך שם ולכך עושהו יפה, או"ד לעין יפה קא מיכוין שעתיד לסתום ולבטל פתח זה לגמרי, כיון שלשימוש הרגיל להוצאת היין אין דרך לעשות פתח גדול כזה, ונפ"מ אם יש לגזור בזה אטו נקב בלול ש"ת שעשוי לקיום [ולפ"ז אם נימא בבורטיא דלעין יפה קא מיכוין, שרי אף לר"א בביצה שם, כיון שאפי' יתכוין ליכא חיוב חטאת] ועשיית נקב במגופה גרע מנטילת כל המגופה, דלגבי הנקב חשיבא המגופה ככלי והרי עשה פתח להוציא במגופה משא"כ בנטל כל המגופה שאינה היא.

ב שם שובר אדם את החבית פרש"י דאין במקלקל שום איסור בשבת, ולכאור' כונתו מבוארת דכיון שאין סתירה בכלים, א"כ אין כאן מלאכה דנימא דאף במקלקל פטור אבל אסור, ואין כאן אלא מקלקל בלא מלאכה, ובזה אין שום איסור, דאיסור דמקלקל הוא דוקא כשהמעשה שעושה הוא מלאכה, אלא דפטור כשמקלקל משום חסרון מלאכת מחשבת, בזה יש לאסור דסו"ס עושה מלאכה, אבל כשהמעשה אין עליו שם מלאכה אפי' אם הי' מתקן, כגון המשבר

ברם לעומת זה יש גריעותא בשובר את החבית שעושה פתח גדול כההיא דרשב"ג, ואותו פתח ראוי לשמש להכניס ולהוציא דלא גרע מפתח המגופה, ואפשר נמי דכל שמכניס ידו להוציא הגרוגרות זהו שימוש דלהכניס, [ונראה דהנקב דמיירי בגמ' ראוי להכניס בו יין, כדמוכח נמי מדשרי לאוסופי עלי', ולא אמרו ובלבד שלא יוסיף עד שיוכל להכניס, וגם סתם כל נקב רגיל ראוי להכניס בו, אלא הכונה מפני שאינו עתיד להכניס בו, מפני שאין זה נאות לשמש בו להכניס שלא יוכל למלאות מעל הנקב, וגם אינו נוח כ"כ, ובלא"ה צריך לסתום הנקב כדי לשמור היין, ולכן הדרך להסיר המגופה ולהכניס בפתח הרגיל, ולסתום הנקב, אבל בשובר דמתני' ובמתז ראשה דרשב"ג, נעשה הפתח גדול כפתח החבית], ולכן יש לחוש שאם יתכוין להשאיר פתח זה לשימוש, יהא זה הפתח העיקרי, והיינו דקתני שלא יתכוין לעשות כלי, דכלי היינו פתח וע"כ ר"ל בעשוי להכניס ולהוציא, (דבעשוי רק להוציא אין ע"ז שם פתח) ושייך לחוש לזה בחבית ששוברה מצדה דפעמים שהמגופה מחוברת יפה, ויהפוך החבית שיהא פיה במקום השבירה, ומש"ה מדמי לה בביצה ל"ג ב' לקוטם קיסם לחצוץ שיניו, כיון דמיירי בפתח דחייבין עליו אם מתכוין לכך.

ולפ"ז נראה דהא דבעו מיני מר"ש מהו למיברז כו' לא חששו לפתח

כלים בחמתו, דבקורע כה"ג חייב לעיל ק"ו ב', ומ"מ משבר פטור למ"ד אין סתירה בכלים כלל, בזה אין לאסור שבירה, דעצם זה שמקלקל הכלי אין בו איסור, ולא דן רש"י במלאכת מב"פ (או בונה) שיש בעשיית הפתח אם מתכוין לעשות כלי, דנימא שכ"ז שלא עשה הפתח נאה, מקלקל הוא, פי' שעשה מלאכת המב"פ מקוקלקלת ולכך פטור, דזה ענין אחר ואין פטורו במתכוין משום מקלקל אלא משום מתקן כלאחר יד, וכמש"פ רש"י ביצה ל"ג ב' גבי קיסם], והא דשרי באינו מתכוין, ומבואר בגמ' שם דהיינו משום דאפי' מתכוין לא מיחייב, ולכן באינו מתכוין דנחית דרגא מותר לכתחלה, ויש לדקדק דהא בעלמא לא אשכחן דאזלינן בתר דעתו אלא לפי המעשה, [כמש"כ במקו"א בענין קושר ודעתו להתיר ועוד כיו"ב], ונראה בבאור הדברים כמ"ש המ"מ פ"ב מה"ש ה"ב [הובא במ"א סי' שי"ח ס"ק ל"ו] וז"ל [בדין כיבוי גחלת של מתכת שכ' הרמב"ם דאם נתכוין לצרף חייב ואם לאו פטור], ומדברי רבנו שכ' שהכל תלוי בכונתו נראה שכל שאינו מתכוין אין ראוי לומר בו פסיק רישיה ולא ימות הוא וליחייב, מפני שכשהוא מתכוין הוא עושה מלאכה, וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל, שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי דומה לקטימת קיסם שהזכרנו פי"א (ה"ז) שכל שאינו קוטמו לחצות בו שיניו אע"פ שראוי לכך בקטימתו פטור שכל שהוא מפני תיקון כלי מי שאינו

מתקנו פטור ואפי' לר"י המחייב בדבר שאין מתכוין, וקרובים לזה דברי הרמב"ן ז"ל והדבר מוכרח לומר כן לפי שטת רבנו, עכ"ל, [ובבהגר"א סי' שי"ט ס"י וכן בסי' שי"ד ס"א, נסתייע בסברא זו עיי"ש], ודברי הרמב"ן הם בחי' מ"ב א', ויעוי' בספר אאמו"ר שליט"א ס"כ סק"ח שהוכיח דע"כ לקיים חילוק זה בכמה ענינים [וכתב דבדין קיסם פשיטא להו ז"ל מסברא דלא יתכן לחשבו כמתקן כלי כשאין דעתו על תיקונו, דאין עליו תורת כלי כלל שאינו מתכוין ולמש"כ י"ל דמהא גופא דחילקו בשריותא דקוטם באותו מעשה לפי כונתו, דלא אשכחן כה"ג, מוכח חילוק זה], ועיי"ש עוד, וז"ל הרמב"ן קי"א א' [בהא דשרי למעט ענבי ההדס בדאית לי' הושענא אחריתי] שאין מיעוט ענבי ההדס תיקון אלא למי שרוצה לצאת בו י"ח, אבל למאן דבעי לי' למידי אחרינא לאו תיקון הוא ואין ההדס עומד ומיוחד לצאת בו אלא להריח בו או לדבר אחר, לפיכך כשאין לו הדס אחר והוא ממעט כדי לתקן אותו לחובתו הוא כעושה כלי ואסור אבל כשהוא ממעט לדבר אחר כו' נמצא שאינו מתקן כו' ולא עשה שום מלאכה לא במתכוין ולא בשאינו מתכוין ולא שמענו בממעט ענבי הדס בפסח שיהא אסור כו' עכ"ל, (ועי' שבת קי"ז א' דבלא בעי לעור נמי חשיב פ"ר, והיינו משום דעור עשוי לכך), והנה הדברים מבוארים בקיסם (וגחלת והדס) דלא שייך לייחס למעשהו שם עשיית כלי

וכ"כ שם הר"ן, ולא מיירי בעושה פתח נאה, אלא במתכוין שיהא כאן הפתח, והחילוק רק בכונה דומיא דקיסם, [מיהו ע"י בזה להלן] ויעוי' בספר מרן זללה"ה סנ"א סק"ח בזה, ועי' בסמוך [ועי' מ"א סי' שי"ד סק"א ובפמ"ג שם בביאור דברי הר"ן]. שו"ר בר"ן מ"ח ב' ולכאור' נראה מדבריו דאסור להסיר המגופה, ורק נקב שאינו עשוי להכניס ולהוציא התירו, וכמ"ק בתי' שם מיהו בשמעתין העתיק פירש"י דשרי לפתוח המגופה ובההיא דלעיל צ"ל דכונתו להוכחת ר"כ אבל לקושטא דמילתא כיון שאינה חיבור שרי אף להסיר כולה.

וכבר תמה מרן זללה"ה שם במש"פ רש"י דובלבד שלא יתכוין לעשות כלי ר"ל לנוקבה יפה בפתח נאה, דבסוגיא דביצה מבואר דבכונה לחוד מיחייב לר"א, ולרבנן אסור, דאי מיירי בעושה בשינוי כמקלקל א"כ מאי פריך ממתני' לר"א, הא במתני' אפי' יתכוין להשתמש בזה לפתח פטור, ונראה שזוהי קו' הרשב"א שפי' בדעת רש"י שעושה הפתח דרך קלקול באופן שאפי' יתכוין לפתח פטור משום מקלקל, ולכך פרש"י במתכוין שהחילוק במעשה וע"ז הק' דמקלקל אסור בשבת, ועוד דמאי פריך לר"א, הא בקוטם אינו עושה דרך קלקול, [ועי' להלן].

ולפ"ז למסקנת הרשב"א וכ"ד הר"ן בביצה שם, הרוצה לעשות פתח גמור לחבית, והתזז ראשה בסייף, או

באינו מתכוין לכך, דכל הקיסמים אינם כלים אע"פ שאפשר לחצוץ בהם שינוי, וכשקטם ולא נתכוין אין בין קיסם זה לשאר קיסמים ולא כלום, (והר"ז כמהלך בגשמים דבאינו מכוין לכיבוס לא חשיב כיבוס אלא לכלוך, ובמתכוין לכך הו"ל מכבס).

ואמנם בחבית שהיא כבר כלי, אין הדבר פשוט שבלא כונה לא חשיב מעשה מלאכה כלל, מיהו כשדנים לייחס לשובר שם עושה כלי, יש לדמות ד"ז לקוטם להריח, שהרי הוא עוסק בשבירה וקלקול, ובלא מתכוין לא שייך לייחס לזה שם מלאכה, והיינו דמדמינן להו בביצה ל"ג ב'.

ברם הרשב"א והר"ן ביארו כונת רש"י במלאכת עשיית הכלי [דהיינו מב"פ או בונה], דלכך שרי לעשות הפתח מפני שעושהו בקלקול, ומקלקל פטור, וע"ז הקשו דמקלקל מיהא אסור, אבל משום קלקול החבית עצמה, דהיינו מקלקל דסותר, פשיטא להו דשרי שאין סתירה בכלים, ותירצו דמשום צורך שבת התירו וצ"ע דאטו להראות עין יפה חשיב צורך שבת הרי יכול לפתוח המגופה, וכן אכילת הגרוגרות סתמא לאו צורך מיקרי אלא עונג, וכבר הק' הרשב"א להאי טעמא דמקלקל א"כ מאי מדמי לה לקיסם, ולכאור' נראה שהרשב"א למסקנא מפרש כפשוטו כיון דאפי' מכוין לפתח פטור, כי לא מכוין לא גזרו, כדמפרש בגמ' בביצה שם,

ששבר בה שיעור הצריך לו לפתח, לר"א חייב חטאת, ולרבנן פטור עד שיחליקנו וימרחנו יפה, וזהו דין קוטם לחצוץ שיניו, דלרבנן לא מיחייב דמתקן כלאח"י הוא ולא תיקון מעליא הוא אא"כ מחתכו וממחקו בסכין, ואם אינו מתכוין לפתח דנחית חד דרגא לרבנן שרי, ולר"א אסיר [מלבד במוסתקי] (ומשכח"ל עושה דרך קלקול דפטור אף לר"א, בין בקוטם בין בחבית, כגון ששובר בצורה משונה שאינה ראוי לפתח, אבל לאו בהכי קיימין).

וגם בדעת התו' הי' אפשר לומר דאם באנו לרדוף לחייבו מדין בונה או מב"פ, יש לחלק בחילוקים אלו, דומיא דקיסם, וזוהי סוגיא דביצה, אלא שהתו' דנו אליבא דרבנן מצד אחר, דנהי דליכא משום בונה ומב"פ, אכתי משום סותר ליחייב, ופירשו דהיינו דקאמר ר"א כי תניא ההיא במוסתקי, דאף לרבנן דליכא למיגזר שמא יעשה כלי, מ"מ ע"כ מיירי במוסתקי משום סותר, ומה שהזכירו מתכוין לעשות כלי, היינו דאם שובר כדי לעשות כלי, א"כ מיחייב משום סותר, דע"מ לתקן הוא, דנהי דלענין בונה בעינן תיקון גמור לרבנן, מ"מ לגבי הסותר סגי בזה שדעתו לעשות פתח דתו לא חשיב מקלקל בסתירתו וחייב משום סותר, וכשיתקן הפתח יפה יתחייב משום בונה או מב"פ, עי' תו' ערובין ל"ד ב'.

ברם בתו' מבואר דלרבנן נמי מיחייב במתכוין לעשות כלי מדין בונה,

[ואפשר דטעמייהו משום דמוקמינן לה בשובר בסכין וכו' נחמיה] ונראה דמפרשי כפרש"י דמתכוין לעשות כלי דמתני' היינו שבמעשה השבירה נוקב יפה, ואין החילוק בכונה לחוד, וכיון שכן באמת אין בזה הסברא שפרש"י לפטור בקוטם ביד, דהכא משבר בכלי, יפה, וחייב שפיר אף לרבנן, וע"כ דלדידהו נמי מיירי במוסתקי, וקיסם ואלוותא שאני שצריכין תיקון כלי כמש"פ רש"י שם, ולפ"ז לדינא מודו תו' דבאינו נוקב בפתח יפה, אין לחייבו משום בונה אפי' מתכוין לכלי, אלא דהכא מיירי בנוקב יפה, וזה הרי מבואר בגמ' לפרש"י דיש לחוש שמא יתכוין במעשה השבירה לעשותו נאה, כמו שיש לחוש במתכוין להריח אטו מתכוין לחצוץ שיניו, ועי' לעיל בזה, ולכן יש לגזור בזה אף לרבנן, ולפ"ז קשה סתמות הגמ' בביצה דפריך רק לר"א, אבל למש"כ לפרש לדעת תו' דבאמת מכח הנדון דקיסם, דהיינו מדין עשיית כלי, קשה רק לר"א, ורק מטעם אחר יש להעמיד כן גם לרבנן, ניחא טפי ולכאור' יש להק' לפרתו' למה לי במתכוין לכלי שגם יעשה שבירה מתוקנת, אפי' לא עשה כן, בשבירה זו ליחייב משום סותר, דאינו מקלקל כיון שעתיד לתקן שבירה זו, וי"ל דכיון ששבר דרך קלקול אין שבירה זו ראויה לפתח, ולכן גם משום סותר חשיב מקלקל, מיהו צ"ע דלאו בכל שבירה דרך קלקול הדבר כן, ומשכח"ל שבירה לשם פתח שאין לחייבו משום

בונה ויש לחייבו משום סותר, כשאינו מדקדק לנאותו מיד, דנשארו בליטות מעט שעתיד לתקנם, אבל השבירה לא קלקלתו, והו"ל סותר דמתקן, מיהו לק' סק"ג כתבנו דאין חיוב סותר כשעושה פתח, דמעשה בנין הוא.

ויעזי' בספר מרן זללה"ה שם סק"ה שתמה לפי' הרשב"א והר"ן מ"ט לא גזרי' בחבית אינו מתכוין אטו מתכוין, כיון דבמתכוין חייב חטאת, והנה למש"כ לפרש לפי דבריהם מתכוין לעשות כלי בכונה לחוד ניהא, אבל דעת מרן זללה"ה דלהרשב"א והר"ן מתפרש מתכוין לעשות כלי שמייפה השבירה כדפרש"י, ויש לזה משמעות ממה שלא העירו כלום על פרש"י בזה, [וכ"ה בעבוה"ק בהדיא עי' להלן] ונראה דעתם ז"ל דבעושה פתח נאה חייב לר"א ואפשר דאפי' אינו מתכוין להשאירו כך, היכא דמעשה מוכיח שעושה פתח, דמה בכך שדעתו לסותרו, ולא דמי לקיסם שאינו כלי, ורק מחשבתו משויא לי' כלי, וכמש"כ לעיל מדברי הרמב"ן והמ"מ, ולעומת זה אם עושה פתח מקולקל אין לחייבו אף לר"א, ולכן ע"כ דבמתכוין לעשות כלי דמבואר דחייב חטאת לר"א היינו בשבירה הראויה לפתח, ומ"מ לרבנן פטור, דאע"פ שעושה השבירה בכלי, עדיין חסר התיקון המושלם, עד שיחליק וימרח הפתח יפה, [ועכ"פ ברור בדעתם ז"ל דלרבנן אפי' בכה"ג דמתכוין לעשות כלי פטור].

ולפ"ז נראה דהא דפשיטא לן למיגזר בחבית, שובר אטו עושה פתח נאה, היינו משום דהכונה והמעשה באין כאחד, שאינו עושה מעשה מחודש בתיקון הפתח, אלא דכשדעתו לפתח ממילא אינו מקלקל בשבירתו, אלא נזהר לשברה יפה, (ואף בקיסם יש קצת חילוק במעשה, כשדעתו להריח, או לחצוץ שיניו), ואף בשובר פעמים שנעשה פתח נאה, (כההיא דרשב"ג), כללא דמילתא דפתח נאה שהזכירו כאן, אינו מעשה נוסף, שאחר שכבר פתוחה החבית כשיעור הצריך לו, יבא לרבע הפתח, אלא דהיכא דכונתו לפתח מכוין שבירתו שלא תקלקל, ותהא ראוי' לפתח, ולאפוקי היכא דמעשהו מוכיח קלקול, דאין לחייבו ע"י כונה, ואפשר דמשום לשון לעשות כלי דקדקו כן, דהול"ל ובלבד שלא יכוין לכלי, ולכן פי' שלא יכוין מעשה השבירה שיהא כלי.

ואפשר דס"ל דכיון דלהחשיב בנין בכלים בעינן מעשה חשוב, הלכך כל תיקון כלי שנעשה ע"י שבירה לחוד לא חשיב בונה בכלים, דאין זה מעשה אומנות, וז"ל הרשב"א בעבוה"ק ש"ב ס"ז שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות ובלבד שלא יעשה לה פה יפה שנראה כעושה כלי בשבת אמרו ואצ"ל ביו"ט, ולמה התירו לעשות כן לפי שאין בנין וסתירה בכלים קטנים כחביות וכיו"ב היו כלים גדולים כו' [הועתק להלן] הנה מבואר בהדיא דאפי' בעושה פה יפה אין בנין בכלים אלא

לקמי' דרב יהודה ולדעת הרמב"ן במלחמות ק"ב ב' ס"ל יש בנין בכלים], וגם הרשב"א לא כ"כ בהדיא, ומשמע שר"ל דס"ל לר"א דגם בנין כזה חייב בכלים, אבל בשל פרקים אפשר דמודה דאין בנין בכלים, אבל לפ"ז קשה מנ"ל להתיר בכלי גדול במוסתקי, נהי דמשום בונה ליכא דאין הפתח חשוב בכלי כזה, אכתי משום סותר אסור, דלא בעינן בנין חשוב לענין סותר, ואפשר דס"ל דלגבי סותר מקלקל הוא ושרי לצורך שבת.

מיהו בדעת הר"ן נראה דנהי דשייך בנין גמור בכלים, מ"מ אין בזה משום סותר, ובמתכוין לפתח אם עשה תיקון גמור חייב משום בונה או מב"פ, מיהו תיקון גמור לא משכח"ל בשבירה לחוד, אא"כ יחליק ויתקן הפתח יפה, ובעושה דרך שבירה וקלקול פטור אף לר"א, אבל במתכוין לשבור יפה חייב לר"א, ובמתקן הפתח ומחליקן יפה חייב אף לרבנן.

והנה נתבאר בהדיא בעבוה"ק ובר"ן ביצה ל"ג ב' דבמתכוין לעשות כלי פטור לרבנן, ומשמע דאפי' במתכוין שפרש"י דהיינו שעושה נקב נאה, ומרן זללה"ה לא ראה דבריהם ז"ל בזה, ומש"ה נתקשה לדבריהם מ"ט לא גזרי' אטו מתכוין, כיון דחייב חטאת אף לרבנן, עיי"ש בסק"ה, ומש"ה נקט בדעת הגר"א דלא ס"ל כותייהו בד"ז דלא גזרי' שמא יעשה כלי, אלא כל היכא דבמתכוין חייב חטאת באינו מתכוין

שנראה כעושה כלי, ומדלא כתב דגזרינן אטו עושה פתח נאה ומחליקו, משמע דגם בזה פטור כיון שאין בנין בכלים, וצ"ל דס"ל דלית ב' משום מב"פ כיון שהכלי כבר נשלם, דהא יש לו פתח והמגופה אינה חיבור, אבל קשה דלפ"ז טעמי' דר"א משום דיש בנין בכלים, וזה קשה דע"כ טעמייהו דרבנן בקיסם הוא משום תיקון כלאח"י, דלכך לא מיחייב משום מב"פ, ור"א סבר דגם בכה"ג חייב, ואם בחבית לא שייך מב"פ, א"כ מנ"ל דר"א מחייב דילמא טעמי' משום מב"פ, וי"ל דפשיטא לן דבקיסם לא חשיב מב"פ דודאי ההשלמה של הקיסם היא ע"י חיתוך והחלקה בסכין, וע"כ דר"א מחייב משום בונה, וה"ה חבית.

ולפ"ז ניחא הא דגמר מינה הרשב"א דבמוסתקי אפי' בכלים גדולים שרי לשבור, דהא לר"א אין חילוק בין גדולים לקטנים ומוקים מתני' לדידי' במוסתקי, וה"ה לדידן בכלים גדולים, וגם נראה בדעת הרשב"א דבכלים גדולים חייב משום בונה על עשיית הפתח, דרך בכלים פטור בבנין כזה. וז"ל בעבוה"ק היו כלים גדולים הרי הם כאהלים ויש בהן משום בנין וסתירה היו מחולקין ומחוברין במוסתקי אע"פ שהן גדולים כאהלים שובר ונוטל פירות שבתוכן ובלבד שלא ייפה את השבר להיות לו כפה], אבל הדבר דחוק טובא לאוקומי פלוגתא ביש בנין בכלים, ובערובין ל"ה א' מבואר דר' אליעזר ס"ל אין בנין בכלים, [ועי' שבת מ"ז א' אתא

אסור, ואמנם כן הדברים, אלא דהרשב"א והר"ן ס"ל דאף במתכונ פטור, [ועיי"ש סק"ח שביאר מדנפשי עד"ז].

ג ביצה ל"ג ב' ולית לי' לר"א מתני' כו' כי תניא ההיא במוסתקי, אם מפרשינן דרק לר"א מיתוקמא במוסתקי, צ"ע מאי פריך וכי לית לי' לר"א מתני', דאם הכונה דניחא לי' להעמיד מתני' אף כר"א, א"כ כיון דלפי האמת מתני' בכל מילי מיירי, מה הרווחנו אם מצאנו אופן שאפשר להעמיד בו המשנה אף לר"א, מ"מ מתני' לאו ר"א היא, וגם האוקימתא רחוקה לאוקמי מתני' רק בכה"ג, וא"כ האמת דמתני' לאו ר"א, וכבר הק' כן מרן זללה"ה סנ"א סק"ה, ואפשר דס"ל לתלמודא שיש להעמיד המשנה כר"א, כיון דמתני' ר"נ היא, כדמפרש רבא אליבא דר' אושעיא, ובערובין ל"ד ב' שנה במתני' פלוגתא דר"א ורבנן, בדר"נ ורבנן, כאביי ורבא שם ל"ה א', וכיון דשמעינן לי' לר"א דסבר כר"נ, והאי מתני' כר"נ, הדבר נאות לאוקמי מתני' כר"א, [דאדרבא במתני' לא אשכחן בהדיא ד"ז אלא בדברי ר"א, ודברי ר"נ עיקרן בברייתא, עי' קכ"ד א', ובמשנ"ת בזה במקו"א], ולפ"ז ניחא דאפי' מיתוקמא בגונא רחיקא ניחא שפיר, דמ"מ האי לישנא אתי אף לר"א, ועי' בסמוך. (מיהו עי' רש"ש עירובין ל"ד ב').

ואכתי צריך יישוב הא דקאמר כי תניא ההיא, דמשמע שהדבר ידוע דמתני' בהכי מיירי, וברשב"א דקדק מזה כדעת תו' דאף לרבנן מיתוקמא בהכי, אבל אכתי אין מתיישב כה"צ כיון דלדעת תו' ולרבנן גופיהו כר"א ס"ל בזה, וכיון דהקו' הואי מכח האי טעמא גופיה, אין נופל לשון כי תניא ההיא כאילו הדבר ידוע, ואם נימא דלרבנן מיתוקמא בהכי משום סותר ולא משום שמא יתכוין, ניחא טפי, וכמשנ"ת סק"ב, ולכאור' אפשר לומר דכיון דמוקמינן מתני' כר"נ, ומיירי בנוטל סכין לחתוך בו הגרוגרות, [דכלי שמלאכתו לאיסור אסור לר"נ כמ"ש הרמב"ן קכ"ד א'], ע"כ מיירי בחבית רעועה שהסכין יכול לשוברה, דאם אין הסכין ראוי לשוברה עד שיתעסק הרבה בהכאות, לא מסתבר להתיר לר"נ, דלא חשיב בכה"ג כנוטל הסכין לגרוגרות, ורק כשהשבירה מעשה מועט בדרכו לחתוך הגרוגרות חשיבא נטילתו לצורך תשמישו, ולכן צריך לאוקומה במוסתקי בלא קו' דר"א, והיינו דקאמר כי תניא ההיא במוסתקי, מטעם אחר, וממילא אתיא שפיר אף כר"א, אבל ברייתא דרשב"ג לא מיירי במוסתקי, מיהו מצינו לאוקומה בקרדום המיוחד לחתוך בו את הדבילה כדתנן קכ"ב ב' ובגמ' שם. (וקצת יש ליישב דגרוגרות דרוסות אינן צריכין חבית להחזיקם שהם גוש אחד, ולכן הדרך לקחת החבית הרעועה לצורך זה).

ובפר"ח הנדמ"ח וכן בערוך כ' דמוסתקי היינו קציעות מהודקים בתוך החבית, ונראה פירושו דכיון שהקציעות דרוסות בתוך החבית, אינו יכול להוציאם אלא א"כ שובר הרבה מן החבית, ובכה"ג לא גזרינן שמא יתכוין לעשות כלי, דאין פתח כזה נאות לשימוש, ולפ"ז נמי מתפרש כי תניא ההיא במוסתקי דהא אוקימנא לה בדרוסות דבעו סכינא למחתכיהו, וכיון שכן גם אין לחוש שהשבירה הראויה להוציא הגרוגרות תהא ראויה לפתח, וליכא למיגזר בזה אף לר"א, ולפי' זה ניחא טפי דמתפרשא מתני' בסתם חבית, כפשטות הסוגיא בשבת. [ועי' בערוך שהזכיר כעין פרש"י בערך מסטיכי, ולפ"ז אין ראי' מלשון ערבי שהזכיר רש"י], ואפשר עוד דבחבית המיוחדת לגרוגרות מדובקין שמהדקין אותן בתוך החבית, הדרך לפתוח צדה אחד כולו, דעי"ז אפשר לדרוס בכל הצדדים שוה, ואם רוצה לעשות פתח אחר להכניס ולהוציא צריך לפתוח כל הדופן, וכיון שיש לחבית זו מגופה ע"פ כולה מצד אחד, אין לחוש שישבור כולה מצד אחר, ויעשנו פתח, (וכן אם החבית עגולה פותחין אותה רק מלמעלה).

בתו' לפנינו העתיקו פרש"י דטעמא דמוסתקי משום דחייס עלה, ור"ל דכיון שיש מגופה לחבית, אינו מוסיף פתחים בחבית רעועה, שהיא עלולה להתפרק, ואם אירע שרוצה לשברה ואינו חס עליה, זהו מאורע ובודאי

יסתום השבירה, אבל אין לחוש שיקיים כן לפתח קבוע, ובתו' שבת קמ"ו א' העתיקו דמחמת גריעותו לא חייס עלי', ור"ל דמעשה שבירה של חבית גרועה, אינו מעשה סתירת כלי, אלא שהכלי לרוב גריעותו נטפל לפירות שבתוכו, ובגמר שימוש שוב אין דעתו על הכלי, ודמי לשבירת אגוזים להוציא מה שבתוכו, ובמעשה כזה אין מקום לגזירת מלאכה, שאינו מאותו ענין כלל, ומה"ט ס"ל לר"י דאין בזה משום סותר, וכדין קורע עור שע"פ חבית.

ופלוגתא רש"י ור"י לפרתו' שלפנינו, היא משום דלדעת ר"י יש סתירה בכלים גמורים, וא"כ לא מהני טעמא דליכא למיגזר שמא יעשה פתח, דמ"מ משום סותר יש לאסור, וע"כ דבמוסתקי ליכא בנין וסתירה, וכיון שכן אפי' מתכוין לעשות פתח פטור, אבל לפרש"י דאין בנין וסתירה בכלים, אין ראי' מהגמ' דאין במתכוין משום מב"פ, ואמנם גם לפרתו' יש לשאול נהי דאין בנין מ"מ משום מב"פ ליחייב, אלא דמאותו טעם שאין בו משום בנין, אין להחשיב המעשה לחייבו משום מב"פ, ולפ"ז נראה דאין ללמוד לדינא להקל כפרתו', כיון דעיקר הוכחתם משום דס"ל יש בנין וסתירה בכלי גמור, אבל לפרש"י ודעימי' שאין לזה מקור בגמ' אין לחדש כן, מיהו בדעת הרשב"א דאין בנין וסתירה במוסתקי כלל, [אלא דלדידי' משמע שהשבירה במוסתקי היא במקום דיבוק הזפת, ור"ל דאם היא

ד] דעת תו' דכי היכי דיש בנין גמור בכלים, ה"ה דיש סתירה באותן כלים, אבל דעת הרשב"א והר"ן דלא תליא הא בהא, דנהי דהעושה חביתא חייב משום בונה כמ"ש הרשב"א ק"ב ב', מ"מ הסותר את החבית אינו חייב דאין סתירה בכלים, והדבר מובן בסברא דנהי דלענין בונה מהני חשיבות המלאכה דמעשה אומנות ויצירה לחשבו בונה, מ"מ אין כאן בנין לגבי סותר, דאין צריך מעשה חשוב לסתור בכלי שבעשייתו ה' מעשה אומנות, הגע עצמך במגבן דחייב משום בונה, וכי שייך לומר שיש בנין לפנינו, וה"נ בכלי שבעצמותו אינו בנין, ורק החשיבות של עשיית הכלי משוי לי' מלאכה ליחשב בונה, [ובמשכן נמי לא מצינו סותר אלא בבנין, עי' ל"א ב'], וכן המקלקל את הסיתות של האבן אין לחשבו סותר, אע"פ שהמסתת משום בונה לרב.

ויתכן עוד דמלאכת סותר ענינה בפירוק דבר מדבר, כגון בבנין ע"ג קרקע, שסותר חיבור הבנין מן הקרקע, וכן בדלת בור ודות שמפרק הדלת מהבנין, אבל בסותר הבנין עם הקרקע, לא חשיב שתיקן דבר מסוים, ע"י שסילק ממנו הבנין, מיהו במנורה של פרקים מסתברא דאיכא משום סותר למ"ד יש בנין בכלים, דחשיב סותר לגבי כל חלק (שהוא כעין כלי) אבל בשובר כלי שאינו של פרקים, שאין השברים ככלים, לא חשיב תיקון לגבי כל שבר, וכיון שאין כאן תיקון של סותר בדבר מסוים, אין זו

רעועה ממילא כל ששובר מתפרק במקום החיבור, ולשון הרשב"א בערובין בשל חוליות מחוברות במוסתקי, ועי' בספר מרן זללה"ה שם סק"ו], ומרן זללה"ה שם סק"ז כ' דהלכה כבתראי, ולמש"כ זה תלוי בהכרח הסוגיא, והרי כ' הגר"א דדעת הרשב"א והר"ן עיקר וכד' הרבה ראשונים, ולפי דבריהם אין רא' לזה.

ברם צריך ישוב לפרתו' דשמעתין דשבת במוסתקי מיירי, אמאי אסרי' נקב שאינו עשוי להכניס ולהוציא גזירה אטו לול ש"ת, הרי במוסתקי אפי' עשוי להכניס ולהוציא לא מיחייב, וא"כ לא ילמדו מזה ללול ש"ת, ואפשר דדין נקב שעושה לתיקון, מיירי שפיר בחבית שלימה, ואפ"ה לא מיחייב משום סותר כיון שהנקב הוא תיקון ובנין, ואין ע"ז שם סותר כלל, (וכמו העושה נקב בלול ש"ת דמחבר בארעא, שלא הוזכר בזה סותר לשמואל, וכן מסתת, ועוד), ולכן אם עושה פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אפי' במחובר פטור, מיהו כיון דבשלמה, אסור, י"ל דתו לא חילקו להתיר במוסתקי, כיון שגם במוסתקי מתכוין לתיקון פתח, ולא התירו במוסתקי אלא שובר שבזה החילוק מוכיח מתוכו דמוסתקי רעוע ולשבירה קאי, [ועי' לק' ס"ק י"א בשם אאמו"ר שליט"א סי"ז סק"ט גם במלאכת קורע עד"ז, עיי"ש, שו"ר בספר מרן זללה"ה ס"ק י"א סברא זו בקופסאות אטומים.

דלת, אבל לגבי סותר אין כאן חשיבות מלאכה, ועי' בספר אאמו"ר שליט"א סי"ח סק"ז בזה, והרמב"ם פ"י הט"ו כ' דהמפרק עץ תקוע ה"ז תולדת סותר וחייב כשמתכוין לתקן, וכ' המ"מ דכל מה שיש בו בנין יש בו סתירה, ועי' להלן בדברי מרן זללה"ה.

ברם אכתי טעמא בעי למ"ד יש בנין וסתירה בכלים, מ"ט שרי לשבור את החבית, ואין לומר דאה"נ דלדידי' אסור, דהא לדעת הרי"ף והרמב"ן רי"ש ור"י ור"ל ס"ל יש בנין וסתירה בכלים, ובירור' נמי מבואר דיש בנין בכלים כמ"ש במלחמות ק"ב ב', ומ"מ ניחא לי' מתני' דשובר אדם את החבית, והנה בחותלות של תמרים כ' בשו"ע סי' שי"ד ס"ח דהטעם מפני שנעשה כשובר אגוזים או שקדים ליטול האוכל שבהם, אלא דאין ללמוד מחותלות שהם נטפלים טפי לאוכל, דמשמע בכלים פט"ז מ"ה [ועיי"ש בר"ש בשם תוספתא, וברמב"ם פ"ה מה' כלים ה"ז], שהדבר רגיל שמשליכין אותן אחר הוצאת הפירות, מיהו בירור' פ"ז ה"ב מדמה להו דקאמר תני ר' הושעיא חוסל של תמרים ופטיליאי של תמרים קובע ומתיר ובלבד שלא יקשור, ופריך ואין זו התרה, ומשני נעשה כשובר את החבית לוכל ממנה גרוגרות, ומשמע מזה דהירור' סבר שהתירו מקלקל בכה"ג, כיון שאינו מתעסק במלאכה אלא בתיקון האוכל, וקצת משמע כן גם בלשון הברייתא בתלמודן דקאמר בחותלות מתיר ומפקיע

מלאכת סותר, ונפ"מ בזה למ"ד יש בנין וסתירה בכלים, דמ"מ כשסותר כולו ולא חלק ממנו לא חשיב סותר, [ולפ"ז אין ראי' ממסיקין בכלים ומהנחת כ"ח חדשים בדליקה דשרי סותר בגרמא [ור"ל שאינו עוסק במלאכת סתירה, וצ"ע בגדר גרמא שבזה], דסתירת כל הכלי לא מיקרי סותר, עבהגר"א סי' שי"ד ס"א, ונפ"מ בסיגריה שכתוב עליהם אותיות דאם מותר סותר בגרמא, ה"ה דמותר מוחק (דמסתבר דגם כלי שיש עליו אותיות מסיקין בו) ואפשר דלא מייחסין לזה שם מלאכה כשמכלה הכל, דהכונה קובעת את המלאכה בזה ול"ע בזה כלל רק להזכיר הנדון ועי' לק' דעיקר מוחק לתקן הניר ולא סילוק הכתב], ואף בשובר חלק מכלי שהוא גוף אחד יש לדון בזה, וצריך עיון ובירור בכ"ז.

ועכ"פ למ"ד אין בנין וסתירה בכלים לכא' מבואר ברשב"א ובר"ן דדין סתירה אינו תלוי בדין בנין וכמשנ"ת, ולפ"ז בדלת שידה תיבה ומגדל, אפי' תקועה, אין בה משום סותר, דנהי דהתוקע חייב משום בונה דבנין גמור הוא, מ"מ כלי אינו בנין, והסותרו פטור, מיהו בכה"ג אין הדבר פשוט כיון דהמעשה בנין הוא בזה שחיבר חיבור גמור, ולא דמי למעשה חשיבות דעשיית כלי, שאין חשיבות בסתירתו, דהכא חשיב בונה בגלל החיבור הגמור, ושייך שפיר סותר לחיבור גמור, ומ"מ י"ל דחשיב בונה רק בצירוף החשיבות שבנה

וחותך, הא הו"ל קורע, ונהי דמקלקל מ"מ אסור כמו סותר דאמרי' אע"פ שמקלקל, וראיתי בבה"ל סי' שי"ד ס"ח ד"ה חותלות שכתב דכיון שאין שייך קורע ע"מ לתפור בחבל, לא גזרו, וצ"ע דאף עור שע"פ חבית תניא בתוספתא דשרי לקרוע, והובא ד"ז במ"ב ס"ק כ"ה ובעבוה"ק, וגם בחבל שייכא קריעת תיקון דחייב משום מחתך, ובריטב"א הנ"ל מבואר דאע"ג דבחבית של חרס ליכא סותר ע"מ לבנות מ"מ איכא שבות, וכבר הק' כן אאמו"ר שליט"א בסי"ז סק"י, וכתב ליישב דלא התירו אלא כששובר או קורע דבר שעומד לאיבוד, דבזה ליכא למיגזר שמא יעשה ע"מ לתקן, וגם לא אושא מילתא כ"כ, דמנא תבירא תבר וקרע, אבל דבר שעומד לקיום והוא נמלך עכשיו לשברו, זה בכלל כל המקלקלין דפטור אבל אסור.

ולפ"ז חזר הדין א"כ בחבית מ"ט שרי, למ"ד יש בנין בכלים, הרי סתמא אינה עומדת לאיבוד, אבל באמת משמעות הגמ' שהשובר את החבית לעין יפה, הוא דבר המצוי קצת, דאין להזכיר ולדון בהנהגה משונה היכא דניחא לי' לשבור כליו, וגם לפני האורחים משמע שזה דרך כבוד ולא דרך שטות, ולפ"ז הענין תלוי במעשה שעושה, דיש דברים שהמעשה מתייחס לכלי או לחבל, ויש שהפעולה מתייחסת לאוכל, ואמנם אם ישבור חבית של מתכת המעשה שבירה הוא ענין בפ"ע, ואין הפעולה מתייחסת לאוכל, מ"מ בחבית של חרס שמתז

וחותך, דמשמע שבא להתיר מלאכת התרת קשר וסותר וקורע, כיון שעושה לצורך האוכל ואינו מתעסק במלאכות וכל כה"ג שרי במקלקל, ולפ"ז מסתבר לפרש טעמא דמתני' נמי הכי, דהא שרינן התרה וקריעה, ותו לית לן לאוקומי מתני' משום אין סתירה בכלים, וכ"כ הריטב"א ערובין ל"ה א' דהתירו הכא מפני שלעולם ליכא בשבירת חבית תיקון שע"מ לבנות, וליכא אלא שבות עיי"ש, וכ"כ בחידושים ע"ש הר"ן בשמעתין דטעמא משום דהו"ל כשובר את האגוז להוציא האוכל, וביאור הדברים כמש"כ סק"ב בשם המ"מ דיש פעולות שבאינו מתכוין לא חל ע"ז שם מלאכה, והכא נמי לא ראו לגזור איסור מקלקל כשאין עיסוקו במלאכה אלא בתיקון האוכל, אפשר שזהו צורך שבת שהזכירו הראשונים ז"ל, ור"ל כשאנו מתעסק בקלקול אלא בצורך שבת, התירו לצורך שבת, ויעוי' בספר מרן זללה"ה שם ס"ק י"ג ח' שביאר דזהו טעם ההיתר לדעת הרשב"א, דנקט דאף להרשב"א המשבר כלים בחמתו חייב, דכל שיש בו בנין יש בסתירתו משום סותר, (וכמ"ש המ"מ), ואמנם לעיל כתבנו ליישב דבריהם בע"א, אבל ע"כ לקיים טעם זה להירו' ולמ"ד יש בנין בכלים, ובמלאכת קורע ומתיר דלא מהני טעמא דכלים.

ובאמת צריך יישוב בדעת תו' דקשיא להו סתירת המגדל והחבית ולא קשיא להו בדקטיר במיתנא מ"ט שרי למיפסקי' בסכין, וכן מתיר ומפקיע

ראשה בקל, וגם הדבר מצוי לפי שבלא"ה צריך לטווח ולסתום הנקבים, ואין ההפסד גמור, בזה חשבינן ל' כמתעסק באוכל, ובפרט שיכול להסיר המגופה כמבואר בגמ' וברש"י ולא בשופטני עסקינן ששובר חביתו שלא לצורך, וע"כ שאין זה הפסד גמור.

ואמנם כן בסי"ח סק"ט כתב אאמור"ר שליט"א לפרש דהיינו טעמא דשרינן בחבית, ויישב בזה סוגיא דערובין דלא שרינן במגדל, משום דמגדל אינו כלי של אוכלין ואינו מתבטל למה שבתוכו, וכששוברו כמתעסק בשבירה חשיב, אע"פ שכונתו להוציא מה שבתוכו, ואפשר דהראשונים ז"ל לא ניחא להו לומר דהחבית מתבטלת למה שבתוכה, דכל חשוב הוא ולא דמי לחותלות, ומצינן למימר דהיינו דמוקמינן לה במוסדקי, שזו חבית שאין דרך להשתמש בה פעם שני, ודמיא לחותלות, ומ"מ אם מתכוין להשתמש בהם פעם שני, ועושה הפתח לשם כלי אסור, (כדמחליקין בחותלות לענין טומאה), אלא שאין לחוש שיתכוין לכך, ולפנינו יתבאר בירו' ג"כ עד"ז, ועי' להלן עוד בכ"ז.

[ה] בתו' העתיקו בשם ירו' מדקאמר אמתני' דעירובין הדא דתימא במגדל של אבן אבל במגדל של עץ נעשה כשובר את החבית ליטול ממנה גרוגרות, דמשמע מזה דכל חבית מותר לשבור, וכבר כתבנו דלדעת הירו' דיש בנין

בכלים ודאי צריך טעם מ"ט שרי, אבל באמת משמעות הירו' דאהרת הקשר קאי, דהכי איתא התם יאות אמר ר"א מ"ט דר', ומשני כר"מ דפוחת לכתחלה ונוטל, ופריך כלום אמר ר"מ אלא ביו"ט והכא בשבת אנן קיימינן, ומשני דראב"י היא דתנינן תמן ראב"י אומר קושרין לפני בהמה בשביל שלא תצא היא קשירה היא נעילה הדיא דתימא במגדל של אבן כו', הנה מתפרש דאשנויא דמוקים לה כראב"י קאי, וכהאי לישנא קאמר בפ"ז ה"ב אהרת קשר חותלות וכדלהלן.

וביאור הענין מתפרש ע"פ ירו' שבת פט"ו ה"ב ופ"ז ה"ב, דמפרש מילתי' דראב"י דקאמר דקושרין לפני בהמה, דהיינו דין חותמות שבקרקע, וס"ל לראב"י דחותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע וחותר, ולכן גם מותר לקשור, דלא מיחזי כבונה, ור"א דערובין ס"ל דאסור להתיר ולכן בעינן מפתח דוקא, וע"ז קאמר דהיינו דוקא בחותמות שבקרקע, אבל חותמות שבכלים לכו"ע מותר להתיר, כמו שמותר לשבור את החבית, ובפ"ז ה"ב מייתי הא דחותלות של תמרים קורע ומתיר ופריך ולא התרה היא, ומשני נעשה כשובר את החבית לאכול הימנה גרוגרות, הנה מבואר דיליף ממתני' היתר להתיר קשר, כי היכי דמותר לשבור, והיינו ממש הא דמייתי מינה בערובין, [הא דמייתי בירו' מבריייתא דמודים חכמים לר"מ צ"ל הגירסא

מיהו אפשר דס"ל להירו' דלא גזרו על מקלקל כשמטרתו לסלק המפריע, ואינו עוסק במלאכה אלא בתיקון ההיתר, ומ"מ גם לפ"ז נראה דדוקא בכלי המיוחד לפירות, שנטפל למה שבתוכו, דאין על הקלקול שם מלאכה אלא שימוש, דנהי דהדרך הרגיל בשימוש שלא לקלקלו, מ"מ כשמקלקל אינו כעושה מלאכה אלא כמשתמש בצורה זו, וכ"כ מרן זללה"ה בביאור שריותא דסותר וקורע ומתיר, וזה מתיישב כפי' אאמו"ר שליט"א דדוקא חבית מותר, אבל לא מגדל, וחבית של מתכת שאין דרך לשברה, וגם שבירתה אינה נעשית בהתזה בעלמא, מסתברא דלא חשיבא סתירתה כשימוש אלא סתירה, אבל בחבית של חרס אם בעינן דוקא מוסתקי או דאפי' שלימה נטפלת למה שבתוכה, זה אינו מוכרע.

נמצינו למידין דענין חותמות שבכלים דמתיר ומפקיע וחותר, היינו משום דאין ע"ז שם מלאכה, דהמתיר את הקשר, והחותכו, מענין אחד הם, דאע"פ שאינו עושה כדרך הרגיל, מ"מ גם זו דרך לפתוח החותם, דפעמים שנוח לו לאדם לחתוך מלטרות בהתרת הקשר, וכן בחבית סתומה נהי דאפשר לפתוח המגופה, מ"מ פעמים ששובר משום עין יפה או זריזות או דבלא"ה החבית רעועה, וכל כה"ג דרך שימוש חשיב וכן קורע עור שע"פ חבית, ובירו' פ"ו ה"א מדמה גם חוטי צמר וחוטי פשתן, ורצועות שבראשה לנדרן זה, דכי היכי

כמ"ש בפ"מ מהתוספתא דגרס בשבת מפקפק ומתיר, וכ"ה בתלמודן, אבל הגרסא בכ"מ בירו' אינה כן, ועפ"י ה"א וכמס"כ בזה בסמוך, ועי' פ"כ ובמש"כ בזה לק' סק"ו.

ודאתאן עלה אם ס"ל להתו' דטעמא דשרי לחתוך המיתנא והחותמות, ולקרוע עור שע"פ חבית, משום דלאיבוד קיימי, א"כ אין רא' מהירו' דלא כוותייהו, דשפיר י"ל דהירו' מוקי מתני' במוסתקי דלאיבוד קאי, כמו עור שע"פ חבית, ומייתי מינה לקריעת החבל והמנעול, דזהו דין חותמות שבכלים, דלאיבוד קיימי, ומייתי ממתני' דאתיא אף כר"א, אבל מברייטא דחותמות שבכלים אין להוכיח, דהא רישא דשריא בחותמות שבקרקע אתיא כרבנן, אבל לא איירי בשבירת המגדל, דבזה י"ל דאסור, ובאמת בתוספתא ביצה פ"ג קתני לדין קורע עור שע"פ חבית לבתר דינא דחותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותר אפי' בשבת, ויש ללמוד מזה דמחד טעמא הוא, ובתוספתא דשבת פ"ז ג"כ תני דין קורע עור שע"פ החבית, ולפי הסדר נראה דאמתני' דשובר אדם את החבית קתני לה, וזה כמ"ש בירו' דהכל היתר אחד, ואם נימא דהכלל הוא שיהא עשוי לאיבוד בגמר השימוש, נצטרך לפרש גם בחבית כה"ג, ואפשר דהיינו דקאמר במוסתקי שזוהי חבית המיועדת לשימוש מועט, וכמס"כ לעיל.

בית אחיזה, אע"ג דכלים דמחברי בארעא דינא כקרקע לענין בנין כדאמר קכ"ב ב' מ"מ בית אחיזה לא בעינן בהו אי לאו גזירה אטו קרקע, והיינו משום דלא מיחזי ככונה אלא בקרקע ממשי.

והנה בברייתא דמודים חכמים לר"מ בחותמות שבקרקע, מבואר דזה מענין פלוגתתם באורא דליבני, דהיינו בנין עראי בבית שהוא בנין גמור ונאפשר דר"מ לא שרי אלא בסתם, שע"כ לפתחו, והו"ל כחותמות, אבל לפ"ז לא יכל להתיר באבד המפתח ערובין ל"ד ב', ולע"כ], וה"נ חותמות אע"פ שאפשר להתירם וגם עתיד להתירם, מ"מ כשחותך או מפקיע הרי הוא עושה פעולת סתירה, משא"כ כשמתיר שזה שימוש, והחמירו יותר בקרקע לפי שכל הנעשה בה הוא יותר קבע ודרך בנין, משא"כ כלים ששימושן תדיר יותר, והחותם שבהם לא דמי לבנין כלל, ולפ"ז ניחא דדוקא בבנין גמור אסור, דדמי לסותר, אבל בכלי לא דמי לסותר, אע"פ שיש בנין וסתירה בעשיית כלים, ובחיבור מנורה ומטה של פרקים, מ"מ הסותר את החותם לא מיחזי כסותר דבר קבוע, משא"כ בקרקע דקביעות גמורה היא טפי, ועי' בזה בספר מן זללה"ה סנ"א סוס"ק י"ג, שכ' ע"ד פרש"י דתליא ביש בנין בכלים.

ונראה דהא דשרינן להתיר חותמות שבקרקע, היינו דכל שהוא כדרך התרתו, אין בזה משום סותר, אלא כנוצל

דשרי להתיר ולקרוע חותלות של תמרים ה"ה דשרי לקרוע חוטין התפורים שבראשה, עי"ש, והיינו נמי מה"ט דהסרת החוטין דרך קריעה, אין ע"ז שם מלאכה, וכן מנעול של מגדל שהוא כלי, היינו חותמות שבכלים דמותר לחתכו ולהתירו לכו"ע, אבל לשבור גוף המגדל אין להתיר לא מיבעיא להירו' דס"ל יש בנין בכלים, אלא אפי' למ"ד אין בנין בכלים אפשר דלא התירו שבירת כלים רקים בשבת, משום לתא דמלאכת סותר, (או עובדין דחול), ומצינן למימר נמי דיש סתירה גמורה בכלים כדעת תו' [והרמב"ם], דהא ממתני' דחבית אין ללמוד שום קולא משום דאין סתירה בכלים, כיון דע"כ אתיא אף כמ"ד יש סתירה בכלים, ואף במלאכת קורע ומתיר שרי בכה"ג, כמ"ש בירו'.

[ו] ועדיין צריך ביאור מ"ש חותמות שבכלים מחותמות שבקרקע למ"ד יש בנין בכלים, ובביצה ל"א ב' שמואל קאמר לה, ולדעת הרמב"ן במלחמות ק"ב ב' שמואל ס"ל יש בנין בכלים [מיהו מצינן למימר דשמואל מ"ז א' משום מב"פ מחייב, וכדס"ל ק"ב ב', אלא דתרווייהו מחייבי חטאת כל חד מטעמי'] וכן בירו' מחלק בהכי אע"ג דס"ל יש בנין בכלים, וברשב"א וריטב"א ותו' הרא"ש והר"פ ערובין ל"ה א' מבואר דאפי' בכלים גדולים שיש בהם בנין לכו"ע, מ"מ לגבי חותמות י"ל דדינא ככלים, ואשכחן כה"ג בשבת קכ"ו ב' לגבי בית אחיזה דדוקא בקרקע בעינן

חותמות דינם ככלים, ונפ"מ בדלתות ארונות גדולים].

[ז] ערובין ל"ד ב' ואמאי הוא במקום אחד כו' לכאו' אפשר לומר דנתינת ערובי תחומין במגדל מתפרש סתמא שהמגדל הוא בפ"ע (עומד בשדה) וזהו מקום שביתתו, דאם הכונה שנתנו בבית אלא שהניחו בתוך המגדל הול"ל הניחו בתוך המגדל וכיו"ב, דזה פרט נוסף שנתן ערובו בבית, אלא שהוסיף לנעול בפניו, אבל סתמות הענין מתפרש שמקום שביתתו הוא המגדל ונתנו בתוכו, וגם לא הו"ל להזכיר מגדל אלא חיבה שזה יותר מצוי, אבל מגדל הוא בנין בפ"ע, ולפי"ז מתפרש סתמא במגדל הבנוי במקום מסוים והניח ערובו בתוכו, דאין להעמיד סתם מגדל שבשדה במטלטל, אלא הוא בנין קבוע כמגדל המוזכר בתורה, [וכן בבהגר"א סי' שי"ד ס"א כ' דיש לפרש כן וכבירו'], ואמנם אין דוחק לאוקומי במגדל של עץ המטלטל, אבל כיון דלא בעי לאוקמי פלוגתייהו בבנין בכלים, ניחא לי' לאקשוויי סתמא דערובו במקו"א, דעיקר קו' תו' במשמעות הגמ' הוא מ"ט פתח בגמ' לאקשוויי מ"ט דרבנן ולא פריך מ"ט דר"א, וע"ז התשובה דענין נתינת ערובי תחומין במגדל, מתפרש שהמגדל עומד בפ"ע, וזהו מקום שביתתו ובכה"ג סתמו בנוי, והא דקאמר במגדל של לבנים, מתפרש לאפוקי של בנין, שאינו בנוי, אלא לבנים סדורים, [שו"ר במהרש"א, ועי' בנמוקי הגר"ב בזה, ונראה דל"ק,

את הפתח, ורק כשיש אופן להחירו כצורת שימוש, והוא בא לשבור ולחתוך את החלק שנשאר קבוע בדרך הרגיל, בזה דמי לסותר ששבור את הבנין הקבוע, ומה"ט שרי לשבור הטיט שטחים בו התנור, דהו"ל הטיט חותם שהתרתו ע"י שבירה, ולא חשיב סותר אלא כשאפשר לפתחו בענין אחר, (ואפשר דהיינו מפקפקין דקתני בירו' ובתוספתא, מיהו עי' סוכה ט"ו א'), ועיקר הדין מבואר בגמ' ביצה ל"ב ב' דקאמר דשרקין לי' תנורא ביומא טבא, ופרש"י דטחין סביבות כסוי פי התנור בטיט, וכן בשבת י"ח ב' מבואר דתנורא דשריק בטיט פותחין אותו בשבת, ואפשר דס"ל דתנורים שלהם ככלים דמו, והיינו כמש"כ לעיל דלא תלוי בדין בונה, ולפי"ז הו"ל כדין בית אחיזה, דאע"ג דמחברי בארעא, [עי' שבת קכ"ו א' ב'], מ"מ לנדון דחותמות, ככלים דמו, מיהו לפמש"כ כל שמתיר בדרך הרגיל חשיב שימוש, ורק במפקיע וחותר דמי לסותר, וכ"מ בירו' פ"כ דהתרת מכבש של בעלי בתים דמי להתרת חותמות שבקרקע, ואע"פ שתוקע יתד להעמיד העץ, מ"מ לא חשיב בנין בקרקע, דהיינו כהתרת חותמות, ובטיט גרע שסותרו לגמרי ואינו מתיר חיבור של פרקים, מיהו גם בהתרת קשר חשיב כסותר ולא כמפרק, [ויש ללמוד מכאן לניר דבק שסוגר הדלת דמותר לפתחו, אבל לא לקרעו, דהיינו התרת חותמות דשרי בקרקע, ובכלים גדולים יש עוד סמך להקל דלגבי

המשמש בתוך הבית], ויעוי' בספר מרן
זללה"ה סנ"א סק"ט בזה.

ולכאו' הדבר מבואר בהדיא בגמ'
כדעת הרשב"א דסתם שידה
תיבה ומגדל ככלים דמו, כדתניא שבת
קכ"ב ב' דלת של שידה תיבה ומגדל
נוטלין ומפרש לה רבא משום דאין בנין
בכלים, ולא יתכן לאוקומה באינן
מחזיקין מ"ס, כיון דסתם שתו"מ בגמ'
במחזיקין מיירי [כדאמרי' לעיל ל' ב'
ולילך בשידה תיבה ומגדל כו' הנכנס
לארץ העמים כו', וכעין זה בחגיגה ונזיר
וגיטין ובשמעתי בדרכה ור"ע ובמתני'
דזבין ונט שידה תיבה ומגדל סתם
ומתפרש דהיינו במחזיקין מ"ס],
וכשהתנא בא לבאר החילוק בין כלים
לקרקע לא יתכן שיתפוס דבר שסתמו
כקרקע, וכן בברייתא בערובין ק"ב ב'
קתני ציר דלת שידה תו"מ כו' לבאר
דדינם ככלים, מדמסיים בסיפא בור ודות
ובעלמא כה"ג פרכינן ליפלוג וליתני
בדידה, בד"א כשאין בהם מ"ס כו', וגם
נראה דסתם לול ש"ת מחזיק מ"ס, ומ"מ
דוקא משום דמחברי בארעא חשיב
כקרקע, [שו"ר די"ל דכיון דאיירי בדלת
וציר לא אשכח איך לשנות ד"ז אלא
בשידה תיבה ומגדל, ושבקה דאיהו
מוקי אנפשיה באינו מחזיק מ"ס], ועוד
דבביצה י"א ב' גבי תריסי חנויות לא
אשכחן דמפליג בגדלן, וסתמא דמילתא
הם קרובים להחזיק מ"ס, ומ"מ שרי, [עי'
ריטב"א] ועוד דכיון דרבה ור"י פירשו
הני ברייתות כסתמן במחזיקין מ"ס,

דהא אמרו רי"ש דאתיא כר"מ, וזהו
עיקר התירוק, והמקשן לא הבין דלשון
לבנים בא לרמוז אורא דליבני].

ויש' לעי' למ"ש תו' דמשמע לי' במגדל
גדול דשייך בי' בנין, איך מתפרשים
דברי רבה ור"י, דלכאו' הול"ל לעולם
במגדל של עץ וקסברי רבנן דכלי הוא,
כיון דמעיקרא נמי בשל עץ מפרש לה
אלא שהי' פשוט לגמ' תחלה דאהל הוא
ועוד דפירכא דאביי משמע שבא לסתור
דאין ראי' דר"נ ור"ש ס"ל דאהל הוא,
כיון שאהל אינו מועיל לטהר, גם צ"ע
מ"ט פשיטא לגמ' דדינו כאהל הרי
פשטות הברייתות דמגדל דינו ככלים עי'
להלן, ונראה שזוהי דעת הרשב"א שפי'
דלמסקנא כלי המחזיק מ"ס דינו ככלים
לענין בנין וסתירה, דהמחודש שבדברי
רבה ור"י הוה בטעמייהו דר"נ ור"ש,
דסברי רבה ור"י דמשום אהל מטהרין,
ולמאי דדחי אביי לא מחדשינן כן
בטעמייהו דר"נ ור"ש, דבלא ראי' אין
לחדש דכלי בשיעור מ"ס דינו כאהל,
והא דפריך דערובו במקו"א הוא, פי'
הרשב"א דהיינו במגדל גדול הרבה, ולא
נתפרש שיעורו, אבל פשוט דלא תלי
במ"ס, דעדיין ככלי הוא משמש ולא
אמרו אלא בראוי לשימוש אהל, והיינו
דקאמרי הכא במגדל של עץ עסקינן, ר"ל
דחכא במגדל המוזכר בעלמא בהדי
שידה תיבה ומגדל עסקינן, דשיעורו מ"ס
אבל אינו גדול כ"כ כדס"ד מעיקרא [והא
דס"ד הכי מתפרש כמש"כ לעיל דסתמא
משמע במגדל העומד בפ"ע, ולא במגדל

כלים, וש"מ דאפי' יש בו מ"ס כלי הוא, [אך יתכן דהתו' אזלי בשיטת רש"י דלגבי דין חותמות שבכלים כלי שיש בו מ"ס אע"ג דחשיב אהל דינו ככלים, ולפ"ז יתכן דלכך סתם הטור כיון דבלא"ה לא שרינן אלא פותחת של מיתנא, (מיהו בתו' הרא"ש סתם הדברים דלפר"ת מיירי בכלי, וזה רק לפרש"י וצ"ע).

ואאמור'ר שליט"א בסי"ח ביאר טעמי' דרש"י לפי שיטתו דמפרש דרבה ור"י מדמו דין בנין בכלים לדין טומאה וזה לא נדחה בקו' דאב"י, וכיון דקיי"ל דכלים המחזיקין מ"ס טהורין, נשאר הדין דאין דינם ככלי, אף לענין בונה, ולפ"ז נמי נראה דכיון דכל הראשונים הכריעו דלא כפרש"י, ופירשו הנדון לענין טומאת כלים שבתוכו, ממילא מוכרע הדין דבנין בכלים לא תלוי בדין טומאה.

ולכאור' להסוברים דיש בנין וסתירה גמורה בכלים אין ראוי למסקנא דיש כלים שדינם כאהל, דרבה ור"י נקטו כן מכח פלוגתא דר"נ ור"ש, ואז הי' מתפרש דהשיעור במ"ס, וכיון דזה מבואר בהדיא דאין דינו כאהל, אין מקור לחדש דיש כלי שדינו כאהל, דלא אשכחן חילוק בין מ"ס לכמה כורין, ואמנם רש"י קיים הדברים למסקנא, היינו לשיטתו דבנין בכלים תלוי בטומאת כלים, [דלדידיה נמי אין בנין וסתירה בכלים כלל], אבל לש"פ אין לחדש כן, ורק הרשב"א והר"ן דס"ל אין

וכרבנן, והיה פשיטא להו להיתירא, דר' אליעזר דמתני' יחידאה הוא, אין לנו לדחות הדברים לבתר אוקומתא דאב"י, אלא יש לפרש שהחידוש שבדבריהם הי' דאיכא תנא דס"ל דחשיב אהל, אבל סוגיא דתלמודא בשאר דוכתי כרבנן, ובזה אין חולק.

ונראה דבאמת דעת הראשונים ז"ל דלא תליא בשיעור מ"ס למסקנא, אפי' אם נימא דמגדל גדול הרבה דינו כאהל, ומדברי הרשב"א נראה שהבין כן גם בדעת רש"י, ומה שהזכיר רש"י שאינה מחזקת מ"ס, היינו דלכה"פ ברור דזה חשיב כלי, אבל לאו למימרא דשיעור אהל במ"ס, אלא דלא ניחא לי' לרש"י לדון בזה כיון שלא פרש אב"י בדבריו דכו"ע כלי הוא, אבל הדבר מוכרע מהברייתות שהזכרנו, וכך מתפרשים דברי הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שהעתיקו דיני שידה תיבה ומגדל סתמא בדין כלים, וכן ברש"י ובראשונים בשבת ובערובין שם מתפרש דבסתם שידה תיבה ומגדל מיירי, והיינו במחזיקין מ"ס, וכ"ד הריטב"א בערובין, והאור"ז יחידאה הוא, ונראה שכ"ד הטור והמחבר שהעתיקו דין ציר דלת שידה תיבה ומגדל להיתירא בסתמא, ולא חילק בשיעור מ"ס, וצ"ע בדעת הרמ"א והפוסקים, לפרתו' דלמסקנא מיירי מתני' בכלים ג"כ יש לדקדק דסתם מגדל כלי הוא, דא"כ הול"ל אב"י ורבא דאמרי תרווייהו הכא במגדל קטן עסקינן כיון דלרבה ור"י מיירי בסתם מגדל, א"ו אמגדל דרבה ור"י מיירו, וחשבי לי'

שאינה מחזקת כ' דלהכי נקט מיתנא משום דבשל עץ אפי' לר"נ מותר, ומשמע כונתו שיכול לשוברו ביד.

יש לדקדק מאי קאמר ומתני' במאי מוקמינן לה, הא קודם אוקימתא דרבה ור"י נמי לא איתותב אוקימתא דרו"ש, והול"ל אביי ורבא דאמרי תרוייהו כו', כמו רבה ור"י דאמרי תרוייהו, ואפשר לומר דכיון דידעינן דרבה ור"י לא ניחא להו בדחוקי דאוקימנן למתני' אליבא דרו"ש, שייך לשאול במאי מוקמינן למתני' [וגם י"ל דידע דלית הלכתא כר"מ כמבואר בביצה אף לשמואל] ואפשר דכיון שנתחדש בדברי רבה ור"י דאפשר לאוקומי מתני' במגדל של עץ, א"כ צריך לשאול מ"ט דר"א, ונהי דמעיקרא הוה פשיטא לן דבמגדל שא"א לסתרו מיירי, ולכך פריך דערובו במקו"א הוא, אבל השתא יש לדון דהחידוש בדברי ר"א, ואתיא דת"ק ככו"ע, ולפ"ז משמע קצת דאי מיירי במגדל שהוא כלי, פשוט טעמייהו דרבנן, והיינו, משום דכל כלי אפשר לסתרו, דאם צריך לאוקומה בדלת הניטלת או במנעיל וקטיר במיתנא, א"כ גם אם המגדל כלי, ניחא טפי כר"א, ולשון הגמ' מיושב יותר דכיון דמיירי בכלי לא הוצרכו לבאר טעמייהו דרבנן, (עי' גרסת הרי"ף), [דלפמש"כ הענין מתפרש דכיון דאמרת דמיירי במגדל שהוא כלי, צריך לשאול מ"ט דר"א, דאם הדרינן לקו' דערובו במקו"א הוא, לא הו"ל להמשיך ד"ז במימרא דרבה ור"י],

סתירה בכלים, הוכרחו לחדש דקו' הגמ' דעירובו במקו"א הוא, היינו משום דס"ד דמיירי במגדל גדול שיש בו בנין וסתירה, וזה לא נדחה למסקנא וכמשנ"ת, וצ"ע בספר אאמו"ר שליט"א שכ' ללמוד מרבה ור"י אף למסקנא, ולכאור' כל דבריהם מכח פלוגתא דר"נ ור"ש וכמשנ"ת, [ואף לדעת הרשב"א אפשר דבעריבה וכיו"ב אפי' מחזקת הרבה אין דינה כאהל, ורק במגדל דדמי לאהל, יש שיעור דחשבינן ל' כאהל קבוע במקומו, אע"פ ששייך להסיעו ממקום למקום].

ח ל"ה א' תוד"ה בעי ומכאן מדקדק ר"י דחותמות שבכלים כו' פי' דלא הו"ל לאביי ורבא להוסיף ענין המיתנא, אלא הול"ל דכיון שאבד המפתח, בא לשבור המנעול, וצריך כלי לשוברו, ולכאור' יש לדחות דהכלים המיועדים לשבירת מנעול מלאכתן לאיסור, ולא ניחא להו לחדש פלוגתא בדין כלי שמלאכתו לאיסור, ולכן נקטו מיתנא, דבזה מתפרש דר"א כר"נ, (ואם נימא דכלי שמלאכתו לאיסור נמי שרי לר"נ לצורך תשמישו הרגיל, א"כ יתכן דהוה שרי לשבור המנעול בפטיש, וע"כ לאוקומי בפסיקת חבל שאין דרכו בכך אלא בפתיחת המנעול ואין כלי שמיועד לד"ז, ולא חשיב תשמישו של הסכין), ועוד דבמנעול כזה הדבר מצוי שמפקיע וחותך, וניחא טפי לפרש סתמות המשנה בדבר הרגיל, כיון שלא הוזכר מאי קעביד, [ובבהגר"א סי' שי"ד ס"א ד"ה

לעשותה פתח, ועוד דבמגדל שיש לו דלת רק שאבד המפתח אין לחוש כלל שיתכוין לפתח במקום ששובר, ולא דמי לחבית שהיא מגופפת וסתומה בטיט, וגם סותמין הפתח בזמן המילוי, אבל במגדל לעולם אין לחוש שיניח הנקב שבדלת או בדפנות המגדל שישמש פתח.

מה שפרש"י דמיירי במגדל שהוא כקרקע, אפשר שזה מכח קו' תו' מ"ט הוצרך לבאר דקטיר במיתנא הול"ל ששובר גוף הכלי, וצריך לטלטל כלי לכך, א"ו מדנקט כצורת חותמות, ש"מ דמוקי לה בסתם מגדל שמחזיק מ"ס, והוא כקרקע לדעת רש"י, מיהו י"ל בפשיטות כיון דלא מפרש מידי ש"מ דאמגדל דרבה ור"י קאי, ולרש"י למסקנא אותו מגדל דינו כאהל.

מהא דנקט מגדל במתני' יש לדקדק דבבנין גמור אין עירובו ערוב אף לרבנן, ואם חותמות שבקרקע נמי שרי למיפסקינהו, צ"ע מ"ט נקט מגדל, וצ"ל לפרש"י דגם מגדל קטן בכלל מתני', וקמ"ל דבכולהו אין ערובו ערוב לר"א, דטעמי' לאו משום סותר.

עיקר הדבר שכ' תו' דחותמות שבכלים מתפרש בכעין מיתנא מבואר מלשון מפקיע וחותר, ולא קאמר שובר ומפרק, ועוד דהא לר"מ או אפי' לרבנן לחד תנא, שרי אף בקרקע, והצירים המחברים ודאי בנין גמור ניהו, ולא שרי ר"מ אלא סתירת בנין גרוע או עראי,

מיהו אין זה מכריע, וגם ניחא ל"י למינקט מילתייהו ארבה ור"י, כדי שיתפרש במגדל של עץ דהו"ל חותמות שבכלים.

ואפשר דאביי ורבא סתמו דבריהם דמתפרש בכל עניני מגדל, דכיון דלר"מ וברייטא דביצה ל"א ב' שרי במיתנא אף בקרקע, לא רצו להחליט נדון זה ממתני', מאחר דהמחלוקת היא בדר"נ ורבנן, וכן לא רצו לבאר דין בנין בכלים ממתני', (שמא ר"א דשמותי הוא כב"ש ס"ל), ולכו"ע שרי לחתוך חותמות שבכלים כמש"כ סק"ה.

ולמ"ש הרמב"ן במלחמות שבת ק"ב ב' דרו"ש ס"ל יש בנין בכלים, מתפרשת קו' הגמ' ברישא משום דרו"ש, והדר פריך מתני' במאי מוקמינן לה, דלדידן דאין בנין בכלים הקו' היא אר"א, מיהו תלמודא סתים לה כיון דלמ"ד אין בנין בכלים נמי אין מתיישב אלא כדאביי ורבא.

יש לדקדק למאי דמוקמינן ביצה ל"ג ב' דלר"א אסור לשבור את החבית שמא יתכוין לעשות פתח, ורק במוסתקי שרי, א"כ הו"ל לאוקומי בפשיטות דלכו"ע אין סתירה בכלים, ור"א לטעמי' דאסור לשבור שמא יעשה פתח, ולא קו' היא, חדא דלאו בכל שבירה יש לחוש לכך, שהרי יכול להסיר צירי הדלתות, ואין לחוש בזה משום פתח לכו"ע, או שישבור שבירה גרועה שאין שייך

וכן נתבאר לעיל סק"ה ו' דהדין אמת אף למ"ד יש בנין בכלים כמבואר בירו', א"ו ענין חותמות ודאי שאינו מתפרש בדבר הבנוי בגוף הכלי או הבנין, אלא בכעין מיתנא, ואם באנו לדון להתיר זה רק ממתני' דחבית, וגם אם האמת דשרי, דין חותמות שבכלים לא מיירי בכה"ג, וכמש"כ.

ל"ד ב' ביו"ט אמרו, פי' דר"מ מיקל בסתירת בנין עראי ביו"ט, ואפשר דבעינן שיהא לצורך יו"ט, אבל אין זה היתר מיוחד לצורך הפירות, דהא מדמינן ל' לעירוב, אע"פ שאין בו שמחת יו"ט, דזה שיוכל לילך חוץ לתחום לא משמע שזהו הצורך המתיר, ועיקר הדבר מבואר מדקתני מודים חכמים לר"מ בחותמות שבקרקע, דמשמע דדין כללי קאמר, וכן עיקר הענין דאורא דליבני הוא מאורע, ואין להתיר משום זה, א"ו ר"מ קאמר קולא כללית בסתירה ביו"ט, וממילא בכל גוני שרי. — אפשר דשמואל ס"ל הלכתא כרבי דשבות ל"ג עליו ביהש"מ, ולכך לא דחיקא ל' לאוקומי רבנן דמתני' דלא כהלכתא, [דהא לא קיי"ל כר"מ כדאמר שמואל ביצה ל"א ב'], כיון דלפי האמת מתני' קושטא היא לדינא ואפי' בשבת, וערא"ש וטור סי' שצ"ד ובמ"א סק"ב, ובהגהות דגול מרובה שם, ולע"כ.

ט] טור סי' שי"ד וכו' הר"פ אבל היתידות כו' ובסמ"ק כתב כו' סדר הדברים לכאן ה' צריך להיות איפכא

דהא דעת הר"י מקינן שחולק על הר"פ היא דאע"פ שאסור לשבר הפותחת מ"מ מותר להסיר הצירים דסתירה גרועה היא, אבל להרא"מ דמותר לשבור בפותחת, פשיטא דשרי להסיר הצירים, וכן יש להק' בדברי הד"מ שכ' דדעת הרא"ש כהר"פ, ואינו מוכרע דהא אף הר"י מקינן מודה היכא דצריך לשבור הדבר, ואפשר דס"ל דנוטלין דקאמר בגמ' קכ"ב ב' היינו אף התקועים בציר.

ובאמת יש לעי' בדעת הרא"ש אם מפרש חיוב תקע משום בונה או משום מב"פ, דאמנם בערובין ל"ה כ' כפרתו', אבל בשבת קכ"ב ב' כ' גבי דלת דגזירה שמא יתקע דחיובו משום מב"פ, וכ"כ בתו' הרא"ש ערובין ק"ב ב' בהדיא דחיובו משום מב"פ ולא משום בונה, [ועי' לעיל סי' ס"ק ט"ו] ולפ"ז באמת מסתבר דבהסרת התקיעה ליכא משום סותר, כיון דעצם הנחת הדלת אינו בנין חשוב, ורק בהשלמתה בתקיעה איכא משום מב"פ, ובסתירת מב"פ ליכא משום סותר, וא"כ אף לדעת הרא"ש יש להתיר בהסרת הצירים, והר"פ דחה דברי הר"י מקינן מכח הא דהתקיעה חשיבא בונה, ולפ"ז אם ה' החיוב משום מב"פ, גם הר"פ מודה דיש להתיר הסתירה, ועי' להלן בדברי המ"א סק"י נתיישב.

הק' מרן זללה"ה בס"ק י"ב למה לא הביא הטור לעיל גבי חבית דעת הרא"מ דאפי' שלא במוסתקי שרי לשברה, ותירץ דהתם איכא טעם נוסף

תקיעת ציר דלת כ' דאין חיובו משום בונה אלא משום מב"פ, כמש"כ לעיל, דכשעושה כלי ע"י התקיעה הו"ל בונה, וגם התו' לא הזכירו בונה בתקיעת הציר, [ותקיעת שופתא אם מתפרש כפרש"י צ"ל שאין קיום ליד כלל בלא השופתא, ע"י לעיל].

מיהו דעת הרמב"ם שממנו מקור הדין בס' שי"ג ס"ט, דהתוקע חייב משום בונה בכל דוכתא, כמ"ש פכ"ב, וכן הזכיר הר"ן על הרי"ף גבי דלת קכ"ב ב' שני האפשרויות בחיוב התוקע, וכן הרמב"ן ק"ב ב' נקט כן לעיקר, קודם שחזר בו במלחמות, ובפשוטו לפ"ז יש בנטילה משום סותר, מיהו כבר ביאר בזה אאמו"ר שליט"א סי"ח סק"ז איך מתפרש נוטלין דברייתא עיי"ש, וע"י לעיל סי' ס"קכ"ז.

ט"ז סק"ז ח', משמע דמפרש הסרת הצירים לאו בהסרת חיבור הצירים לדלת עצמה, שזה קובעים במסמרות, אלא אחר שהציר מחובר יפה לדלת, מרכיבין אותה על המגדל באופן שסובבת על צירה, והרכבה זו חשיבא בונה לדעת הר"פ, והסרתה סותר, אבל להר"י מקינון הרכבה והסרה זו אין בה משום בנין וסתירה בכלים, אבל בתקיעת גוף הציר לדלת חייב משום מב"פ או בונה, וזהו גזירה שמא יתקע לדעת הר"י מקינון, מיהו בפשוטו ל"מ כן, דאם הדלת נעולה, בדרך כלל א"א לפרקה, אא"כ עוקר חיבור הצירים, וכן פשוט

לאסור, דהא לדעת תו' יש לחוש שמא יתכוין לעשות כלי, דס"ל דחייב אף לרבנן, וזה אינו תלוי בנדון דבנין בכלים, דלכו"ע יתחייב מיהא משום מב"פ, ואמנם בהגהמ"מ פכ"ג כ' דהרא"מ למד דינו מחבית, ואי במוסתקי מאי ראי' היא, מ"מ הטור לא העתיק להקל כותי' ע"י גוי, אלא בדליכא חשש חיוב שיתכוין לעשות כלי, (וגם י"ל דהרא"מ מייתי מחבית מדלא דנו בגמ', משום סותר, דלא אוקמוה במוסתקי משום זה).

מ"א סק"י וצ"ע דבס' שי"ג ס"ט כתב התוקע עץ בעץ כו' וי"ל דהתם מיירי כגון שעושה כלי כו', לכאור' זוהי קו' הר"פ על הר"י מקינון, דהא בגמ' אמרי' גזירה שמא יתקע, וכיון דהתקיעה בנין, יש בו סותר, ונראה דכונת המ"א לומר דלדעת הר"י מקינון תקיעת דלתות משום מב"פ הוא, ולא דמי לתקיעת מטה של טרסיים ובקופינא דמרא, דחשיב בונה, כיון שעושה כלי, ובזה אף להר"י מקינון איכא משום סותר, וזהו שסיים ונ"ל דלכו"ע אסור לקבוע הצירים במסמרים דמתקן מנא, דהיינו תקיעה שאמרו ע"ז בגמ' גזירה שמא יתקע, (וקצ"ע לשון ונ"ל, שהרי הדבר מפורש בגמ').

ולפ"ז מיושב נמי דברי הרא"ש דמשמע בערובין דס"ל כדעת תו' דבנין גמור חייב משום בונה, וכן בתוספותיו שבת ק"ב ב' העתיק דתקיעת מטה של טרסיים חייב משום בונה, ואילו גבי

להמ"א ולש"פ, וגם קשה מה שפי' לדעת הר"פ דמיירי נוטלין דגמ' בלא ציר, והרי בביצה י"א ב' מבואר דלכו"ע אף מחזירין בדליכא ציר.

ובמ"ב ס"ק ל"ג כתב דהמחזיר דלת הכלי על צירה יש בזה משום בנין לדעת הר"פ, וזה כדעת הט"ז, דלדעת המג"א אין לאסור וכמ"ש בסי' שי"ג סק"ט, אלא שכ' דמשמע קצת דלהר"פ אסור גזירה שמא יתקע חיבור גוף הציר, והעתיק במ"ב שם ס"ק ל"ח, וצ"ע שסתם כאן כהט"ז, דאדרבא אף להר"פ מבואר בגמ' דמדאורייתא מותר להחזיר, ועוד דאף מדרבנן נראה דעת רזה"פ להקל, ואף בדעת הר"פ אין הכרח לומר דפליג, וכמשנ"ת כ"ז לעיל סי' ס"ק כ"ז, ובהדיא מתבאר דהסרת הצירים שדנו הר"פ והר"י מקינן היינו בהסרת חיבור הציר לתיבה או לדלת, [וכמו שהזכיר בשע"צ בדעת המג"א], אבל בהרכבת הדלת בלא חיבור לא דנו כלל, וכמדומה שזה פשוט ומבואר, וצריך לחזור ולהתיישב בכ"ז, ועי' לעיל שם סק"ל מש"כ לדון בזה משום מב"פ.

בעיקר הנדון בשבירת הפותחת, יש כאן להוסיף ביאור, דהאחרונים נקטו הטעם משום דלא הותרה שום מלאכה אפי' מקלקל בחותמות שבכלים, וא"כ שבירת הפותחת אסורה משום דיש סתירה גמורה בכלים, אבל למ"ש מרן זללה"ה דמקריעת עור שע"פ חבית מוכח שאף מלאכות הותרו כאן, והיינו

משום דיש פעולות דרך קלקול שאין עליהם שם מלאכה, דחשיב דרך שימוש, ולא ראו חכמים לאסור מקלקל בכה"ג, לפ"ז גם במלאכת סותר יש להתיר, אלא דיש לחלק דשבירת פותחת של מתכת ושל עץ, אינה דרך שימוש, דכל מעשה שאין דרך לעשותו כלל, והוא גם מעשה גדול, שאינו נראה כמתעסק בתיקון ההיתר, כל כה"ג אינו בכלל ההיתר דחותמות, וכבר נתבאר לעיל סק"ח דמהא דשרי לר"מ חותמות שבקרקע נמי מוכח דלא מיירי באותן חותמות שהם בנין קבוע, וכיון דדין חותמות לא מיירי בפותחת של ברזל, צריך ראי' להתיר.

[י' מ"א סי' שי"ד ס"ק י"ג], כ"מ בירו', לכאור' כונתו למ"ש בירו' פ"ז ה"ב דטעמא דשרינן בחותלות משום דנעשה כשובר את החבית, וכיון דשובר את החבית דוקא מוסתקי דליכא סותר, ש"מ דה"ה והוא הטעם לחותלות, ולכן לא הזכיר ההיא דס"א, ומיושב מ"ש בפמ"ג, (ולא חפשתי בירו' דצ"ב הדף שציינ').

שם ס"ק י"ד, אבל מקלקל בפסיקת תלוש מותר לגמרי, הגרע"א ז"ל ציין לדברי הפמ"ג סו"ס שי"ז, ומ"ש לחלק בין בגד לחוט, צ"ע מעור שע"פ החבית, וגם כיון דבמכוין לחתוך החבל במדה יש חיוב, אין להתיר לכתחלה במקלקל, ועוד הביא מרן זללה"ה סנ"א ס"ק י"ג מגמ' קי"ז א' דשקיל לי' בברזא דאפי' שבות ליכא עיי"ש (ועיי"ש ברמב"ן), והיינו משום שמתעסק בתיקון

ההיתר, ואינו מתכוין למעשה המלאכה
אלא לסלק המפריע, וכל כה"ג במקלקל
אין ע"ז שם מלאכה, וכמשנ"ת לעיל
סק"ה, ונפ"מ דבאינו צריך לתיקון
האוכל אסור אפי' פריקת חוט בעלמא,
(ואפי' שבירת חבית פתיחה דמוסתקי
י"ל דאסור).

שו"ע סי' שי"ד ס"א וה"מ שאינו בנין
ממש כגון חבית שנשברה כו'
בבהגר"א נראה שתמך בדעת רש"י דאין
בנין בכלים כלל, ובכל דוכתא מתפרש
משום מב"פ, וכ"ד הרא"מ, וכ"כ
הרמב"ן במלחמות בדעת הרי"ף, וכ"מ
דעת רה"ג ור"ח שפירשו טעמי' דרב ק"ב
ב' משום דס"ל יש בנין בכלים, וכ"כ
בחדושים ע"ש הר"ן בשם הרא"ה, אבל
הרשב"א והר"ן לא הכריעו בד"ז, וס"ל
די"ל כדעת תו' דבנין גמור יש בכלים,
וכ"ה פשטות הסוגיא דפ' הבונה, וכמ"ש
במלחמות דלא משמע דבהא פליגי
רו"ש, ובא לדחות דכל מהלך הסוגיא
כמ"ד יש בנין בכלים, וזה דוחק קצת,
וכן בפטפוט כייה חשיב לה אביי בונה
התם, וכן במגבן חייב משום בונה, וכ"ד
הרמב"ם דשייך בונה בכלים, מיהו לענין
סתירה בכלים רבו החולקים שהעתיקו
מתני' דחבית בלא אוקימתא דמוסתקי,
ובטעם ההיתר י"ל דנהי דבנין חשוב הוי
בונה, מ"מ אין הכלי בנין לחייב בו
משום סותר, ומרן זללה"ה כתב דכיון
שאינו עוסק בסתירת הכלי אלא בהוצאת
האוכל אין ע"ז שם מלאכה אלא שימוש,
ולפ"ד יש סתירה בכלים, ויש להוסיף

דלגבי לגזור במקלקל לא ראו לאסור
בכה"ג, אפי' אם במלאכה גמורה לא
מהני טעם זה, וכ"כ שם סוסקי"ג,
ואאמו"ר שליט"א הוסיף דאף כשמתכוין
לאוכל לא התירו אלא בכלים המיועדים
לפירות, שהם נטפלים לפירות, וחשיבא
הסתירה שימוש לפירות, אבל לא נתן
אוכל במגדל ואבד המפתח, דבזה מעשה
השבירה אינו מתייחס לפירות, ואף התו'
מודו בכלי רעוע שאין ע"ז שם סותר,
וכדין מוסתקי וחוללות של תמרים
ששובר גוף הכלי, דכל שנטפל לגמרי
לפירות לא חיל ע"ז שם מלאכה
במקלקל, ולפ"ז בין שיטת תו' לשיטת
הרשב"א משכח"ל לדינא להקל בחבית
שאינה רעועה, וכשאינן כונתו לסתירה
אלא להוציא האוכל, דבכלי שנטפל
לגמרי כחותלות פסק בשו"ע ס"ח דשרי
לכו"ע, ובכונתו לשבירה לכו"ע אסור
כמ"ש מרן זללה"ה, ובכלי שאינו עשוי
לפירות אלא שאירע שנתן בו פירות,
תלוי בטעמים שנתבארו, ויש להחמיר,
וא"כ נמצא דרך בחבית חשובה קצת
משכח"ל לדון אם אפשר להקל כדעת
הרשב"א, דבכלי של מתכת (בזמנם)
אפי' מיועד לפירות כיון שהוא חשוב
הרבה וצריך התעסקות מרובה לשברו יש
להחמיר דלא חשיב כמתעסק בפירות,
[שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א סוסקי"
דבעינן שהכלי לא יהא חשוב מן הפירות,
ועיי"ש עוד].

שם בהגה שאינה מחזקת כו' עמש"כ
לעיל, ומסתבר עיקר דאם יש כלי

שהוא כאהל, שיעורו גדול טובא, ולא מ"ס, וכדעת הרשב"א, רצ"ע.

שם בגליון הגרע"א ז"ל הק' מהו לשון אפי' נקב, ולכאור' הכונה דלא שייך בי' חיוב, משא"כ בשובר דבמתכוין, לעשות כלי שייך חיוב, כיון שעשוי להכניס ולהוציא, שו"ר במ"ב סק"ח.

יא מ"ח א' אר"י א"ר הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת מתקיף לה ר"כ מה בין זו למגופת חבית, פרש"י דחיובו משום מב"פ, ונראה להוכיח כן מהא דפריך ר"כ, דאם נפרש דהחיוב משום קורע, ובקריעת תיקון חייב דלאו מקלקל הוא, א"כ מאי פריך ממגופת חבית, דאם כונתו לחייב משום סותר, הא אין סתירה בכלים, [ולא הוה סתים תלמודא הקו' כמ"ד יש בנין בכלים, אפי' אם רב סובר כן], ואם כונתו משום מב"פ דע"י הסתימה בטל הכלי, מנ"ל דהכי הוא אליבא דרב, הא שפיר אפשר דמודה רב דלא חשיב כעושה בגד אלא דחייב משום קורע כשאינו מקלקל, א"ו רב נמי משום מב"פ אמרה שמשלים הבגד, והיינו דדמי למגופת חבית, ועבה"ל סו"ס ש"מ בזה.

והא דלא חשיב קורע, היינו משום דהו"ל כעושה נקב בלול ש"ת ק"ב ב', דלאו סותר הוא, אלא בונה או מב"פ, והכא נמי הי' מקום לדונו כתופר שתפר הנקב כמו בבונה, אלא דבזה גם רב מודה לשמואל שם, דאין שם תופר בעשיית נקב, מיהו אין הוכחה מחוטין

שבבית הצואר, לקורע את הניר וכיו"ב שלא יהא בו משום קורע, דהני טפלין לבגד, (כעין דאשכחן בחוטין שקושרין בהן הצלי בשו"ע סי' שי"ד ס"ח וחיתולות של תמרים שם ס"ט), ובכח"ג חשיב עיקר המעשה בתיקון הבגד, ומ"מ קושטא הכי הוא דכל קריעה שזהו התיקון בעצמו, שייכא למחתך, אבל קורע ענינו קלקול [לצורך תיקון], וכמו סותר ומוחק, דחטרי' לגגי' דחיי"ת ועשאו שני זיינין חשיב כותב, וכן המסתת את האבן לרב חשיב בונה ולא סותר (אע"ג דס"ל יש בנין וסתירה בכלים), וכן נטילת גבשושית שבבית, וה"ה קריעה כשזהו התיקון בעצמו לא חשיבא קורע, כ"ז ע"פ מה שביאר אאמו"ר שליט"א בסי"ז סק"ט, ולע"כ בזה, [ולפ"ז נחא הא דמשמע ברמב"ן וריטב"א מכות ג' ב' דלמאי דמפרשינן הפותח בית הצואר חוטין שקשרו לסגור הצואר, לא שייכא במלאכת קורע, ורק לפרש"י דקורע מהבד החלק של בית הצואר הק' דהו"ל קורע, והיינו משום דהחוטין נטפלים לבגד, וחשיב עיקר המעשה בתיקון הבגד, [א"נ כמש"כ ס"ק י"ג דאע"ג דהוי חיבור מ"מ עראי חשיב ולא הויא מלאכה חשובה רק בצירוף תיקון הבגד, כמשקל אקופי מגלימא], מיהו לקושטא דמילתא אף בקריעת בית הצואר בתחילה לא חשיב קורע, וכמ"ש אאמו"ר שליט"א, - ביסוד הענין אין הדבר קשה שהמחתך בדלא קפיד אמשחתא פטור, אע"פ שעושה לתיקון,

בר"ן קמ"ו א' העתיק פרש"י דשרי להסיר המגופה.

שם א"ל רבא זה חיבור וזה אינו חיבור, יש לעי' אי מיירי שהחוטין שסגר בהם בית הצואר מוציאים אותן מן הבגד כהוצאת המגופה, א"כ יש לדמותן לכה"פ לבגד שהוא תפור בכלאים כיון דסופו ליקרע, ואפשר דאה"נ וסגי בחיבור כזה, שיחשב עושה כלי, משא"כ מגופת חבית שאף לטומאה אינה חיבור כדתנן פ"ג דכלים מ"ו, והחילוק מפני שבית הצואר מחובר באותו חיבור שכל הבגד עשוי דהיינו תפירה, אבל מגופת חבית חיבורה קל מחיבור גוף החבית, וכיון שעשויה לינטל אינה חיבור, מיהו ברמב"ן מכות שם משמע שמכניס ראשו והחוט ניתק, ולפ"ז החוט נשאר מחובר בשני הצדדין, [ואפשר שנשאר כך בשביל הכובסין, כדתניא דקשירת הכובסין מותר להתיר, דאם משאירן מפני שאינו מקפיד צ"ע אם יש חשיבות לזה, ועי' לק' ס"ק י"ג ואם נוקים שצריך לקשרו בהם א"כ הדבר סתום בגמ' קצת ולפ"ז לשון ראשון עיקר], וניחא השתא דחיבור גמור הוא, שפתיחת בית הצואר אינה מחייבת נטילת החוט, ונמצא דהחוט שפיר מתבטל לבגד, אלא שחותכו באמצעו והו"ל עושה פתח, מיהו גם אם רק חלק מהחוט נשאר מחובר חשיב שפיר חיבור, כיון שהחוט בעצמו חיבורו גמור, ואינו מנתק חיבורו מן הבגד במקום שנעשה ע"י תפירה, ונפ"מ במה שהזכיר הריטב"א מכות שם

ואילו הקורע ע"מ לתפור שזו מלאכה גרועה יותר שעדיין לא נשלם התיקון חייב, דכיון שהמלאכה שעושה היא מלאכת תיקון, חזר הדין כפי שהוא במלאכת תיקון וכיון שעשה כלאח"י ושאר פטורים, פטור, דלא נשתנה מהות המלאכה עי"ז שעשאה שלא בשלימות, כגון אם נימא דהמוחק בשמאלו חייב, וחסרי' לגגי' דחי"ת ועשאו שני זיינין בשמאלו דפטור, ולא חשיב עי"ז מוחק, אע"פ שכתב בשמאלו, וה"נ בדלא קפיד אמשתתא חסר בשלימות המלאכה, אבל אכתי מחתך הוא, וכן הקודח נקב כ"ש בבית פטור לשמאל ק"ג א', ואע"פ שסותר מן הבית, מ"מ זוהי מלאכת תיקון, ואין ע"ז שם סותר.

שם ב' מה בין זו למגופת חבית אפשר לפרש דממעשים בכל יום פריך, וכדפרכינן לק' קמ"ו א' לפתוחי מיפתח, היינו להסיר מגופתה כדפרש"י, ואותו פתח עשוי להכניס ולהוציא, (ורש"י בשמעתין לשיטתו דמיירי בפתיחת הנקב מתחלתו, ולכך דמהו לשבירת גוף החבית), וצ"ע בתו' ובר"ן דמשמע דלא פשיטא להו דשרי להסיר המגופה כולה, וס"ל דרק נקב שרי כיון שאינו להכניס ולהוציא, ובפשוטו נקב גרעי כיון דלגבי הנקב שבמגופה הו"ל המגופה חיבור, ואיכא למיגזר אטו לול ש"ת [וגם המגופה אפשר שהיא כלי לעצמה, עסק"א בזה] וצ"ל דכונתם להוכחת ר"כ, אבל לקושטא דמילתא כיון שאינה חיבור מותר להסירה, וכן

הנקרא חבית, דבצד הפתוח עושים דלת ומגיפין אותה, וה"ה אם היו רגילים לעשות כן בנוד של עור ע"י תפירת כיסוי כעין מגופה, ולכן אינו חיבור לבטל שם פתח מיניה, משא"כ בבית הצוואר שאין שימוש של סגירה בבית הצוואר שיהא משמש את הבגד לסגירה ופתיחה אלא בשעה זו מבטל את הבגד מפני איזה צורך ולכן הוי חיבור, וק"ק דלפ"ז חיבור התשובה דלא דמי לעראי דמגופה והי' שם לפרש הטעם כיון דר"כ לא סבר הכי משא"כ אם אמר לו בטיב החיבור נחא, ולע"כ אבל הדבר נפק"מ בהשקפה על כמה נידונים שכתבנו, ועי' הוספה בסוף פנקס.

(הוספה)

שם א"ל רבא זה חיבור וזה אינו חיבור, פי' דמגופה קודם שיפרידנה אין דינה כחיבור לחבית, ולכן הפרדתה אינה כיצירת החבית בשלימותה, אבל תפירת בית הצוואר חיבור הוא, ולא ביאר מ"ט הדין כן, אבל הדין ידוע לגבי טומאה דמגופה אינה חיבור כדתנן כלים פ"ג מ"ו, ובית הצוואר חיבור עכ"פ לטומאה כדין שלל הכובסין, וביאר אאמו"ר שליט"א הטעם מפני שמגופה היא כלי בפ"ע ואינה מתבטלת לחבית, אלא שיש כאן חיבור בין שני כלים, משא"כ סגירת בית הצוואר שמתבטלת לבגד, עוד יש סברא דתפירה בבגד שכל חלקיו תפורין כך, ע"כ חיבור הוא, דלא מהני דעתו לקרוע אלא כשניכר שיש כאן חיבור

דיש שסוגרין בית הצוואר ע"י תפירת בגד בתוכו, דלפי טעם אחרון שכתבנו דינו כמגופה כיון שמסיר כל הבגד שתפר, ולטעם ראשון חשיב חיבור טפי ממגופה, כיון שנעשה בתפירה כגוף הבגד, ויש ללמוד מדברי הריטב"א כטעם ראשון, ומ"מ צ"ע בדין בגד שתופרין בנקב בית הצוואר, דלכאור' אין מתבטל שם בגד ע"י שמחובר בגד אחר בבית הצוואר, ול"ד לחוטין שהם נטפלין לבגד, וי"ל דאף בבגד מיירי כעין מטלית שעושים לסתום נקב שבבגד, וחשיב בצורה זו כתפירה גמורה, ולפ"ז אין הענין תלוי בחיבור לטומאה, דשלל הכובסים י"ל שאין חייב על התרתו בשבת, דלא נתבטל שם בגד מהם, [ואין לחייב על הקריעה שאינה כלי קלקול (ע"מ לתפור), כמו שביאר אאמו"ר שליט"א שם], וכללא דמילתא כל שעשוי כחיבור גוף הבגד, בטל שם בגד עי"ז, דאין כאן אלא מחשבה, וצ"ע, ובספר מרן זללה"ה סנ"א סק"ד כ' דחוטי בית הצוואר חיבור כיון דדרכו לפתוח בית והצוואר ולהניח החוטין תלויין, ועי' לק' ס"ק י"ג.

(הוספה לפו"ר)

אח"ז שמעתי מאאמו"ר שליט"א דיש לפרש זה חיבור וזה א"ח דאינו תלוי בטיב החיבור אלא דמגופה לחבית זהו שימוש כעין דלת לחבית, ולכן אין החיוב מבטל שם כלי מהחבית ולא שם פתח, דזהו השימוש של הכלי

(נרשם לפו"ר).

בהגהמ"ר הביא דעת ראב"ה להתיר פתיחת בית הצואר שקשרו או תפרו כיון שאינו לקיימא, ולכאור' נראה דמפרש כפרש"י דפותח בית הצואר מיירי בתחלת עשיית הנקב, שהיתה היריעה כולה חיבור גמור, ולפ"ז באמת אין ללמוד מזה לסגירת בית הצואר אפי' בתפירה, אבל למ"ש הרמב"ן והריטב"א בשם ר"ת דמיירי אחר שתיקן את בית הצואר, אלא שחוזר ותופרו, (מפני שזה שומר על צורת הבגד בזמן התפירה והכיבוס), א"כ ע"ז אמרו בגמ' חייב חטאת, ונראה שזו כונת רי"ו בני"ב ריש חי"ד שכ' אסור לפתוח בית הצואר בשבת ולא דוקא לפתחו לכתחלה כי בודאי הוא מתקן כלי, אלא אפי' שהי' פתוח וקשרו ואינו יכול להתירו אא"כ חותך החוטין אסור וכן אם הוא פתוח וחזר ותפרו כמו שעושין האומנין שתופרין אותו עד שגמרו מלאכתן אסור לפותחו ולהתיר אותה תפירה, וכ"כ בתו', עכ"ל, ור"ל דלאו דוקא כפרש"י, אלא אף בתפירה שעושין אחר שתיקנו הבית הצואר, דומיא דחבית, [ועי' לק' ס"ק י"ג בסברת החיוב לפר"ת].

ולפ"ז צ"ע בסתימת הפוסקים סי' שי"ז ס"ג שהעתיק הב"י דברי המתירין בהגהמ"ר וסיים ואין להתיר בפני ע"ה, וכן ברמ"א שם, ולא חילקו דתפירת בית הצואר איסור גמור הוא,

גרוע מעיקר הבגד, דומיא דמגופת חבית שכולה נעשית בכבשן והמגופה בטיט, אבל המדביק חתיכות חרס בטיט ועושה מהן כלי, ומדבק עוד חתיכה בגג הכלי למהוי כמגופה, בזה י"ל דהויא חיבור, כיון שאין גריעותא בין עיקר החבית למגופתה דנימא שחיבור זה כפתח, וכ"כ הר"א בן הרמב"ם בשם אביו ז"ל נדפס בספר מעשה רוקח.

מיהו מצינו דבגד שהוא תפור בכלאים והתחיל להתירו אינו חיבור אע"פ שתפירתו מעולה כבגד, דבפשוטו כשתפרו לא ידע שהוא כלאים, ודוקא תפירה שחיבר שני בגדים, אבל בעיקר האריגה בכלאים הוי חיבור אע"פ שהתחיל להתיר, וש"מ שתפירה אינה חיבור גמור כגוף הדבר, ומ"מ גם הטעם השני נראה אמת דסתם פי החבית בטיט בלבד ג"כ מותר לפתחה, אע"פ שאין כאן מגופה [וכד' רש"י ע"ז ס"ט א' דסתם מגופה נשברת לגמרי], דמ"מ ניכר חיבור עראי, ובתפירה חשיב טפי קבע, (מהדקי ברזל אף שחיבורן יש לדמות לכאורה לתופר, מ"מ לענין חיוב יש לדמותן למגופה כיון שניכר שהחיבור עראי).

בדין עשיית מגופה מצינו ביצה ל"ב ב' דשרקין תנורא ביו"ט, ומ"מ י"ל דמגופה שלזמן מרובה אסור, (מלבד ענין הכנה מיו"ט לחול), ובתפירה שאש"ק אפשר דחיובא נמי איכא, שאין דרך שימוש לזמן ע"י תפירה, מיהו במהדקי ברזל שפיר י"ל דפטור.

דיש בו חיוב חטאת לדעת ר"ת ותו' והרמב"ן והריטב"א ורי"ו, ובתראי ניהו ונקטו כן לעיקר, מיהו בתפירת מנעלים זל"ז אע"פ שעושה האומן חיבור זה, שפיר יש מקום להקל דהא לא בטל מן המנעל שם בגד, ולא חשיב מב"פ, וגם הסברא דזה חיבור לא שייכא בתפירה כזו שאינה כחיבור כל המנעל, וזה מוכיח על עצמו שהוא כחיבור מגופה, וגרע מזה, ועוד דבבית הצואר עושה כן לתועלת התפירה, ולכן חשיב חסרון בהשלמת הבגד כ"ז שלא הסיר החיבורים הנשארים מהתפירה, אבל במנעלים אחר שנשלם המנעל תופרן יחד שלא יאבד בן זוגו, ואינה אלא תועלת לשימוש עראי, ולא שייכא בהשלמת בגד ליחשב מב"פ, ואפשר הי' לומר דרק בזה הקיל הרמ"א, אלא דממש' ולכן, וסיים ויש מתירין בתפירה כו', משמע דמדמה הכל, וכמו שהוא באמת דעת ראבי"ה וש"פ שבהגמ"ר, וכעת ראיתי באו"ז מלאכת מתיר שהעתיק דברי הפוסקים שבהגמ"ר, וכתב בשם ה"ר יוסף שדרך התופרים לתפור מעט סמוך לבית הצואר קודם שיתפרו כל הבגד כולו כדי להתיישב התפירה בטוב ואינו עשוי להתקיים הלכך הוי מותר לקורעו כו' והביא מה"ר יואל בשם רשב"ם דשרי לקרוע ולהתיר בית הצואר כשתפור מעט שקורין אשפוצטי"ר שחברו האומן ועוד מדמה אותו למגופת חבית משום שאינו עתיד להתקיים שלהנטל עומדת, ואמנם

נראה דמפרשי כפרש"י, אבל אפשר דבחיבור שעשו בזמנם ליכא חיובא, דאינה תפירה גמורה וניכר שהחיבור עראי, ונמצא שלא התירו מה שחייב חטאת לדעת ש"פ, [ועי' לק' ס"ק י"ג דנראה דגם לדעת ש"פ עיקר החיוב בצירוף מב"פ דלא גרע ממישקל אקופי מגלימא], - בעיקר פרש"י יש לעי' דהא ליכא לחיובי משום מב"פ אלא כשהבגד ראוי ללבישה, וסתמא דמילתא אין עושין הנקב בגמר הבגד, כמו שמתבאר מדברי הראשונים ז"ל, ואין לפרש הגמ' במאורע שעושה כן, וגם נראה לכאור' שעושין אימרא סביב בית הצואר, וא"כ רק אז חשיב גמ"מ, וגם מלשון מתירין בית הצואר אבל לא פותחין, יש ללמוד דמיירי בסגירת בית הצואר אם בקשירה או בתפירה, שדרך לעשותה, בתחילת עשיית גוף הבגד.

מ"א סי' שי"ז ס"ק י"א, דברי הרי"ו מבואר, דהתופר בחוט שנקרע וקשרו ג"כ חשיב תופר, (עי' ע"ד ב'), ולא שייך להקל מאחר שהחוט קשור, דחיבור של קשר כזה חזק ולא גרע מחיבור החוט עצמו, וכל שקושר בית הצואר בחוטין דקין כעין שתופרין בהן, ועושה קשר אמיץ שיותר קל לנתק החוט מלהתיר הקשר, וגם אינו עשוי להתיר, שאינו נוח לשימוש קשירה והתרה, כל כה"ג חשיב כתפרו בחוט שיש בו קשר, אבל דברי מהרש"ל במשיחות שעשוין לקשרן ולהתירן, ואירע שנתחזק הקשר

נלמד מדסתם דלעולם אסור להפקיע, ועכ"פ חזינן דאין ללמוד מקשר שאש"ק לתפירה שאש"ק, מיהו בההיא דחותמות אם חתמו בתפירה, ואין אפשרות אחרת להתירו, י"ל דשרי, דלא גרע מחתמו בטיט דשרי גבי תנור, אע"פ שהוא כקרקע, ועכ"פ בחותם דלא שייך לקשרו אלא לתפרו, ודאי אין לאסור, ועי' ירו' פ"ו ה"א.

[יב] קמ"ו א' אמר רבה דבר תורה כל פתח שאינו עשוי כו' לכא' נראה דהטעם משום דע"כ בעינן נמי פתח להכניס, ובדרך כלל אותו פתח ראוי להכניס ולהוציא, כגון בחבית דהפתח שבראשה ע"י הסרת המגופה הוא העיקר, ופתח דנקב להוציא, חשיב כשימוש ולא הוי תיקון גמור, וה"נ כל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו עיקר, כיון שהפתח השני הוא העיקר, אבל לפ"ז קשה למה לי בלול ש"ת דעביד לאפוקי ועיולי, הרי התם ליכא חסרון זה, דעיקר הפתח של הלול אינו מועיל לשימוש זה של אויר, ואפי' עביד רק לאפוקי או עיולי הוי שימוש חשוב, (ואין נראה לדחוק דאה"נ אלא דכיון דלא קאמר חוץ מלול ש"ת, שמעינן דגם בלול ש"ת], ונראה מזה דאע"פ שיש תועלת בשימוש דלהכניס או להוציא, מ"מ אינו תיקון חשוב ליחשב כבונה כלי, ואף לשמואל ק"ב ב' דטעמא משום מב"פ, נראה דאין הענין שתיקון כל הלול נשלם עי"ז, דסתמא דמילתא שעושין כמה נקבים והלול ראוי

וקשה לו להתירו, ולפי שממהר ניחא לי' לנתקן, ובזה ודאי לא נתבטל להיות חיבור, אבל אם הבעה"ב תפר הבגד או קשרו כמש"פ בדברי הרי"ו אפי' אחר שנשלם הבגד, יש לדמותו לדברי רי"ו, וכדמוכח בגמ' דפריך ממגופה, אע"פ שסותרין אותה אחר שנשלם הכלי, ובאמת הרא"מ פ"י זה חיבור מגופת חבית, שזה חיבור שנעשה אחר שנשלם הכלי, ודבריו הם לפי פרש"י, אבל לפרתו' וש"פ דלעיל מבואר בגמ' דשייך לבטל הכלי אף אחר שנשלם, [וכן פשוט דהנוטל דלת תקועה וחזר ותקעה חייב משום מב"פ, וכן המכניס שופתא בקופינא דמרא אע"פ שהיתה כבר ולא דנו כאן אלא מפני שאינו מבטל את המעשה אלא מוסיף עליו, ומ"מ לפרתו' מבואר דגם בזה חייב משום מב"פ] וצ"ע במ"ב ס"ק כ"ג.

בבהגר"א שם ציין לדברי הרמ"א דאין חילוק בין תפירה ש"ק לאש"ק הא דאמרו בחותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך, ופרש"י דמתיר מפני שאש"ק, ואפ"ה לא מפקיע, וצ"ב כונתו ז"ל דהא התם אי לאו משום סותר הוה שרי לנתק כדחזינן בחותמות שבכלים, דכיון שיכול להתיר הקשר תו לא חשיב חיבור ויכול אף לנתק, ואם משום ניתוק החבל עצמו הא לקיום גמור הוא, וכמ"ש בדעת היש מתירין, ונראה דמייתי מהתם דסתמא דמילתא אין היתר להפקיע, אי משום דסתם תפירה לקיום, או דאפי' אינו לקיום כלקיום חשיב וזה

לשימוש, וחיוב מב"פ דקאמר היינו על הנקב הזה כשלעצמו, שהשלים מלאכת עשיית הנקב כלול, ולפ"ז ניחא דאף לשמואל בעינן עשוי להכניס ולהוציא דלא חשיב גמר מלאכה חשובה אלא בפתח גמור, אבל אם הי' הכלי נשלם עי"ז שפיר מיחייב, ולא מדין פתח אלא מהשלמת הכלי, וזה אינו ענין לנדרון דפתח, אלא דלא גרע ממשקל אקופי מגלימא, ועתו' ק"ב ב' וכמש"כ בזה לעיל, אבל רש"י פי' שם שהיא גמר מלאכת הלול, וי"ל דכונתו שתיקון זה נעשה אחר הגמר, ועוד מועיל לשימוש, דלכאו' גם בכל נקב נוסף חייב לשמואל כמו לרב.

והנה פשוט דלעשות חצי פתח אסור כדין חצי שיעור, אבל הכא לא חשיב חצי שיעור, שאינו עשוי לפתח, דהא מיירי אפי' בנקב גדול שראוי להכניס אלא שהמקום כן שאינו נאות לשימוש זה כדחזינן מבורטיא, ומש"ה ל"ג בהא גופא שמא יעשה להכניס ולהוציא, כיון שהמקום אינו ראוי לשימוש זה, אבל בשובר דמתני' באמת הזכירו ובלבד שלא יתכוין, וכסוגיא דביצה ל"ג ב', ויש לעי' אם בעשוי להכניס ולהוציא ג"כ שרינן נקב ישן, דאפשר שדינו כפותח בית הצואר, אא"כ נימא דכל סתימה כזו אינה חיבור, והנה חילקו בגזירה דאטו לול ש"ת, והתירו להוסיף על הנקב לת"ק, ואפשר הטעם משום דנקב ישן שרי, ושפיר יכלו להוסיף ולדמות ד"ז לנקב ישן, אבל לא

היו קובעים חילוק דמוסיף על הנקב לחוד, דזהו ממש עשיית נקב יתייבב לשון ושיון, ועיקר הסברא משום דהא חזינן דלא חששו חכמים שמא יטעו בין אינו עשוי להכניס ולהוציא ולעשוי, ורק משום לול ש"ת גזרו, ושפיר מצו למיהב גדרים בד"ז דכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא מותר להוסיף עליו, ול"ע כה"צ בסוגיא זו ועמש"כ אאמור"ר שליט"א בהערות סכ"ג בכ"ז.

ומ"א סי' שי"ד הביא תשו' רשד"ם דהעושה נקב בקרקע הבית שיצאו המים חייב משום בונה, ולכאו' זה רק לשיטת הרמב"ם שכ' גבי לול ש"ת בפ"י דאפי' עשה נקב לאויר לחוד חייב משום בונה, וכמש"פ המ"א דבמחבור חייב, אבל לדעת ש"פ מתפרשת הסוגיא כלול מחובר כדמפרש קכ"ב ב' דסתם לול מחובר, ומ"מ דוקא בעשוי להכניס ולהוציא חייב, וה"נ בנקב זה לא מיחייב, שאינו עשוי אלא להוציא, ומשום סותר נמי ליכא כיון דעביד לתיקון, וצ"ע, מיהו אם עושה גומא שיאספו המים שם חשיב בונה דאינו שימוש פתח אלא שימוש כלי, וכגומא דלהצניע פרוטות ומחטין ק"ב ב'.

שם בשעה"צ אות ט', למש"כ דלא איירי כשהלול נשלם ע"י נקב זה, וכל הנדון אם בנין הנקב נשלם, לפ"ז בכל מילי לא מיחייב באינו עשוי להכניס ולהוציא, אבל היכא דתיקון הכלי נשלם עי"ז, לא בעינן בזה לדין פתח, דנהי

דאינו פתח מ"מ חייב משום מכה בפטיש, ועי' בספר אאמו"ר שליט"א סי"ח סק"ב.

יג בדין קופסאות שימורים, שרצופין מכל צד, כתב מרן זלה"ה סנ"א ס"ק י"א דהמגופה היא חיבור כיון שמרוצף באבר ובבדיל, והוי כחיבור עיקר הכלי, ולפ"ז דינו כפותח בית הצואר דחייב חטאת מיהו אם לא הי' חיבור המגופה חיבור גמור, אע"פ שבדרך כלל מבטלין החיבור, ופותחין באמצע המגופה הי' מותר, כדין נוקבין מגופה, שפרתו' מ"ח ב' דטעם ההיתר מפני שהמגופה אינה חיבור, ולכן אין הנקב מתייחס לכלי אלא כנוקב מגופה, וכ"ז כשפותח במגופה עצמה, אבל אם פותח בתחתית הכלי, בקופסא שיש מגופה רק מצד אחד, אע"פ שהמגופה אינה חיבור, משמע דחייב, דהא מתני' דשובר את החבית מסתמא אית לה מגופה, ובמתכוין לעשות כלי, דהיינו להשתמש בנקב שעושה בגוף הכלי להכניס ולהוציא, ומבטל המגופה לעולם, חייב, כמבואר בביצה ל"ג ב' עכ"פ היכא שנקבו יפה דלא הוי כלאח"י, ופתיחת הקופסאות בדרך הרגיל לכאור' יש לחשבם כפתח נאה.

ברם יש כאן מקום עיון דנדון בית הצואר ומגופה שבגמ' הוא בחיבור שהוא באמת עראי, אלא דכיון שנעשה בחיבור גמור לא מהני כונתו, [והו"ל כתופר ע"מ לקרוע, ויותר מיושב

לומר דרק משום מב"פ חייב דסו"ס חשיב שהבגד צריך תיקון, אבל אין כאן מלאכה חשובה, כיון שמקומו מוכיח דעראי הוא, ולפ"ז לא שייך בזה מלאכת קורע או מחתך, עי' ס"ק י"א בזה], אבל במגופה שמניח חיבורה בקביעות, ואינו עתיד לפרקה רק ליקוב בה נקב, אמאי לא תהוי חיבור, דהא חיבור מגופה חיבור גמור הוא מבחינת טיב החיבור, אלא דכיון שחיבורה שונה מעיקר החבית, ניכר שזוהי מגופה, ולא בטל תורת כלי, וא"כ כשאין דעתו להסירה היא שפיר חיבור, ונראה דכיון שהסיבה שאינו מסיר המגופה הוא מפני שאינו חפץ לסגור הכלי עוד פעם, או שמשליכו, אבל אם הי' רוצה לסגרה שנית הי' מסיר המגופה, א"כ לגבי הכלי לא חשיבא חיבור, לומר שע"י סגירת המגופה נתבטל הכלי, דמה שמשאיר מעט מהמגופה דחיבורה הוא משום שאינו חס עלי', (ואף במגופת חבית לפרש"י ע"ז ס"ט א' דלעולם המגופה נשברת, נשארים חלקי המגופה מחוברים בזמן הפתיחה, עד שבא לגוף שנית), אבל לגבי עיקר החבית ניכר שזוהי מגופה ועתידה ליפתח, [ולפ"ז אף בבית הצואר לא מהני מה שהחוטין נשארין תלויין מפני שאינו חס עליהן, ורק אם מניחן כדי לקשרו בשעת כיבוס שייך לדון דלהוי חיבור מטעם זה, ועי' לעיל ס"ק י"א בזה], ובפקק שע"ג בקבוקים הדבר מובן יותר שאפי' אם הדרך לנוקבו לא הוי חיבור לבטל שם כלי מהבקבוק,

הדיבוק זמ"ז יש לאסור דאף בתפירה הרי הוא מתיר התפירות וחייב, מיהו אם חיבור המעטפה עצמה אינו בדבק, אלא שעשויה מקשה אחת, בזה יש לראות הדבק כמגופה אם הוא עשוי באופן שאפשר להפרידו, אבל אם ע"י הדבק חזר להיות כגוף אחד, חשיב חיבור.

ואאמו"ר שליט"א בסי"ח ס"ק י"א נסתפק בשקיות ניילון שהן גוף אחד הפתוח רק מרוח אחת, [ועי' להלן בשקיות המצויות כיום], ולאחר שמילאוהו אוכלין מדבקין השפתים בדבק, וכשבאין לפותחן מפרידין אותן מחיבורן ביד, והן נפרדין בקל, אי חשבינן לדבק זה כמגופה המרוחה בטיט, דשרי לפותחה או"ד דדיבוק גוף הכלי חשיב טפי חיבור ודינו כקופסאות הנ"ל [ואם הדרך לקרוע השקית ולא לפתוח הדיבוק, יש לדון בזה, כיון שקרוע מפני שאינו חס על הכלי להשליכו, אבל לגבי הכלי ניכר סתימה עראית וכמש"כ לעיל מיהו בשקית גרע קצת כיון שאינו מסיר מהמגופה כלל, וגם אם נוח יותר לקרוע השקית, ש"מ שזה חיבור גמור, ועכ"פ דברי אאמו"ר שליט"א לאו בהכי מיירי], ונראה דלא נסתפק אאמו"ר שליט"א היכא שיש קיפול בסוף השקית המיוחד לשמש כמגופה כעין שעשוי במעטפה, דאע"פ שזה מגוף הכלי, מ"מ חשיב שפיר כמגופה, דדף שסותמין פי התנור, אפי' אם הוא מחובר לתנור, שרי לסותמו בטיט, ודוקא כשמדבקין גוף הכלי

וה"נ בשאר מגופה כשאינה חיבור גמור, מיהו בקופסאות העגולות הרגילות נראה שהמגופה הנכפפת על הכלי מסייעת בשמירתו שלא יפתח החיבור שבצד לארכו, ויש לחשבה כגוף הכלי, דאף כשהוא פתוח צריך הוא לסיוע המגופה, ואותו חלק הוי חיבור לכל המגופה, ולכן אפי' אם ה' החיבור ניכר שאינו מגוף החבית, יש לחייב, כיון שהוא קבוע והוא כחלק מהכלי, מיהו בקופסאות קטנות של דגים כמדומה שהכלי מקשה אחת, ומ"מ יש לדון גם בזה כיון דניחא לי בשפה הכפולה שלא ישרט מחודו של הכלי, וגם מוסיף נוי לכלי.

ולהאמור יש ללמוד לעור שע"פ חבית שדרך לקרעו ולא לפתוח במקום דיבוקו לחבית, דמ"מ אינו חיבור ומותר לקרעו, והדבר מצוי כיום בגביעים של שמנת וכיו"ב שמדביקין מגופת פח על גביע הפלסטיק, שע"י לחץ מתהדקים זל"ז, ונוח יותר לקרוע המגופה מלהסירה במקום חיבורה, דמ"מ דינה כמגופה, ובאמת גם אפשר להפריד המגופה מהכלי שלא תקרע, אלא דלמש"כ א"צ לזה, דגם עור או ניר הדבוקים יפה, אע"פ שא"א להסירם בלא קריעה, אינם מבטלים שם כלי, כמו מגופה שנשברת לפרש"י, (ועי' בספר מרן זללה"ה סי' ס"א סק"ב), פתיחת מעטפה הדבוקה בדבק, יש לדמות לפתיחת בית הצואר, כיון שהמעטפה עצמה עשויה בחיבור של דבק, ואין כאן צורת מגופה, ואפי' אם אפשר להפריד

וכ"ז בשקית שהיא גוף אחד, אבל אם השקית עשויה ע"י דבק, גם מלמטה, גרע טפי, דכיון שעיקר הכלי עשוי מתפירה כזו, הו"ל חיבור, דאף תפירת בית הצואר עשוי להתיר, וחייב כיון שחיבורו גמור בגוף הבגד, ע"י בספר מרן זללה"ה שם סק"ד בחילוק שבין מוסתקי לבגד, ובשקית ניילון בודאי אין להקל ע"י חיבור דבק, דזוהי תפירתן כמ"ש הרמב"ם גבי ניירות, ורק בחבית שייך לדון שזה חיבור גרוע, וגם בזה לפי הענין.

כהיום יש שסוגרים השקיות ניילון ע"י חום המתוך את הניילון וע"י מכבש מדבקו כחיבור גוף הניילון, ובזה ודאי דבטל מיני' שם מגופה, וכפותח מחדש דמי, ונראה דזה גרע מקופסאות הנ"ל, דהתם פותחים המגופה, והוצרכנו לטעמא דזה חיבור, אבל בשקיות אלו, א"א לפתוח הדיבוק, אלא חותכין גוף הכלי, ובכה"ג אפי' אם המגופה לא היתה חיבור, הי' חייב במתכוין לעשות כלי, דהיינו שובר את החבית דבעושה פתח נאה בכלי חייב כדאמר ביצה ל"ג ב', וכ"ש בדאיכא תרתי לגריעותא דלעולם חשיב מתכוין לתקן, כיון שאין לה פתח, ועי' לק' ס"ק י"ד מש"כ בשם אאמו"ר שליט"א בשקיות חלב.

[יד] יש לעי' העושה נקב בקופסא אטומה כדי להוציא המשקה שבתוכה, ויש אפשרות להכניס דרך אותו נקב, אלא שאינו עשוי לכך, כגון קופסת

באופן שאין חלק ששייך לייחס לו שם מגופה, בזה יש לדון דחשיב טפי חיבור, וכאילו ביטל פתח הכלי, ונראה להוכיח מדברי הרמב"ן והריטב"א מכות ג' ב' שפירשו סגירת בית הצואר ע"י חוט שתופר בו שני חלקי בית הצואר, וע"ז פריך ממגופה ומשני זה חיבור דע"י תפירה חשיב גמור דכגוף הבגד חשיב, ובריטב"א שם מבואר בהדיא דאין חילוק בין תופר בית הצואר בחוטין שם או שמכניס שם בגד כעין מגופה, דבתרוייהו החילוק משום דטיט אינו חיבור משא"כ תפירה, וגם להרמב"ן מתפרש דהחילוק באיזה חיבור, דחיבור טיט לגבי החבית ניכר שהוא עראי, וחיבור תפירה כגוף הבגד חשיב כיון שכל הבגד עשוי בתפירות ואין מוכח שזה עראי, וש"מ דאע"פ שמחבר שני חלקי בית הצואר זל"ז, אי לאו דעביד לה בתפירה לא הוי חיבור, [ואאמו"ר שליט"א ציין לדברי התו' מ"ח ב' שכ' זה אינו חיבור שהמגופה אינה מן החבית, ור"ל דמשמע מזה דגוף החבית הוי טפי חיבור, ולכן לית לן למיגמר ממגופה בלא ראי', אבל בעיקר הדברים לא דמי להתם, דהתו' מיירו בעושה נקב במגופה ולא במסיר כל המגופה, ובזה באמת עושה נקב בדבר שהוא חיבור, דהמגופה עצמה גוף אחד, אלא שאין הפתיחה מתייחסת לחבית כיון שהמגופה אינה חיבור לחבית, ובפרט אם לפרתו' ג"כ שרי לכתחלה להסיר המגופה כולה כדפרש"י קמ"ו א', עי' לעיל ס"ק י"א], -

ראוי, אלא שהדרך להוסיף בהרחבת הנקב כדי להכניס, שפיר יש לחייבו, דלא מהני דעתו, כיון שהכלי אטום ואין לו אפשרות אחרת, ונפ"מ דהעושה בקופסת שמן נקב כמלא פי משפך חייב, אע"פ שבגוף שאינו אטום, הי' פטור, כיון שיש אפשרות נוחה יותר להכניס, דהיינו מפתח החבית, מיהו אי משום בונה לא מיחייב והחויב משום מב"פ, י"ל דאף בגוף אטום לא מיחייב עד שיהא התיקון מושלם.

בפשוטו נראה דדין נקב שבחבית דחשיב לי' בגמ' להוציא ולא להכניס, הוא אף בחבית סתומה ומגופפת יפה שאין נכנס שם אור, ונמצא שהנקב שבחבית משמש גם להכנסת אור דאל"כ לא יצא היין, מ"מ לא חשיב שני שימושים, דאין כאן אלא שימוש של להוציא, אלא דע"כ צריך ליכנס אור במקום היין, ולא דמי לאפוקי הבלא ולעיולי אורא, שהם שני תועלויות, גם שיהא אור יפה, וגם שיצא ההבל, ואע"פ שבהכרח באין כאחד, מ"מ חשיב שני שימושים, אבל הכא אינו צריך לאור בחבית, ואין כאן אלא שימוש להוציא, מיהו בעושה שני נקבים אחד להכניס אור ואחד להוציא שמן, כתב מרן זללה"ה שם דחשיב הכנסת האור שימוש דלהכניס, וה"נ מסתברא דבשני נקבים א"א להתעלם משימוש הכנסת האור, דע"כ נקב זה משמש לתועלת מסוימת, וע"כ היינו להכניס,

שמן שאין דעתו לחזור ולהכניס בתוכה, אי חשיב פתח גמור, כיון שהכלי אטום, ואין לו פתח אחר, ונהי דכדי להכניס נוח לעשות פתח גדול יותר, מ"מ כיון שג"ז ראוי להכניס בתוכו, ואילו הי' מתכוין להוציא ולהכניס בתוכו הי' חייב, השתא נמי לא מהני מחשבתו לפטור, דבכל דוכתא אזלינן בתר המעשה, שכבר נשלם הכלי לעת הצורך, ול"ד לנקב שבחבית, דאע"פ שראוי מחמת גדלו להכניס, מ"מ לא חשיב להכניס ולהוציא כיון שאין נאות להשתמש בו להכניס, חדא דאית לה מגופה הנפתחת בריוח, ועוד שאינו יכול למלאות כל החבית דרך הנקב, אלא עד גובה הנקב, ולכן הדרך לסתום הנקב בשעת המילוי, ואפי' אם יחשוב על נקב זה להכניס ולהוציא בטלה דעתו, אבל בגוף אטום שאין אפשרות אחרת, וגם הפתח עשוי במקום הראוי, אלא דעדיף להרחיבו יותר, חשיב שפיר פתח גמור כיון שכבר אפשר להשתמש בו לכל צורך הכלי.

אבל ממה שדן מרן זללה"ה בקופסאות שמן דבעושה נקב אחד להוציא, ונקב קטן ביותר שאינו ראוי אלא לאור, פטור, מבואר דפשיטא לי' ז"ל דאע"פ שאפשר לחזור ולהכניס דרך אותו נקב שמוציא, מ"מ פטור אף בגוף אטום, מיהו אכתי אין ללמוד מזה לנקב גדול, די"ל דהנקב הקטן שעושין להוציא השמן אף אם מתכוין ועושהו להכניס ג"כ פטור, דבטלה דעתו, שאינו ראוי לשימוש דלהכניס, אבל היכא דהנקב

אבל בנקב אחד אע"פ שמשמש לשניהם כאחת, אין כאן אלא שימוש אחד, (תדע שלא דן לחייב בקופסאות ע"י השימוש דלהוציא לחוד, אע"פ שלשימוש זה נצרך הכנסת אויר), ברם שמעתי דדעת אאמו"ר שליט"א שהעושה פתח בשקית חלב בקרן זוית, יש בזה חשש חטאת, דעביד להכניס אויר ולהוציא חלב, [והועתקו דבריו לק' ס"ק י"ח] ולכא' צ"ל לפ"ז דבגמ' מיירי כשיש נקב או סרקים שממילא נכנס אויר, ואשכחן בע"ז ס"ט ב' דיש נקב קטן בחבית שריחו נודף משם ונקרא שייכא, מיהו לפרתו' שם עושין כן להריח היין, וסותמין אותו בחתיכת עץ, וגם בפשוטו נוקבין מגופה אף בנקב השייכא עצמו, שאז יכנס האויר דרך אותו נקב, ואפשר דדוקא בשקיות כעין של חלב וכיו"ב אמר כן, דבאמת אפשר להוציא החלב ע"י דחיקת השקית, ואינו צריך להכניס אויר, דכיון שהשקית נדחקה לא נשאר חלל שיצטרך אויר, אלא שהדרך דאחר שדחק השקית להוציא חלב, מחזיר לתוכה אויר כדי שתתרחב ותוציא שאר החלב בצורה נוחה יותר, וגם כדי להוציא החלב עד תומו צריך להכניס אויר, שאם דוחק השקית בלא הכנסת אויר צריך לטרוח הרבה עד שתתרוקן כולה, וכיון שכן שפיר מיחייב אהכנסת האויר, כיון שזה שימוש נוסף להרחבת השקית, ואע"פ שהוא לצורך הוצאת החלב, מ"מ לא חשיב כמתעסק בהוצאה

בזמן הכנסת האויר (מיהו צ"ע אם בנקב אחד בחבית אין נכנס אויר בזמן יציאת היין אלא אח"כ נכנס אויר וחוזר ויוצא משקה, ולפ"ז דמי קצת לנדון זה, אם לא נחלק דהרחבת השקית הוי טפי תועלת ניכרת) וקרוב יותר לחיוב משני נקבים שכ' מרן זללה"ה, דהכא אחר השימוש דלהוציא, חוזר ומכניס אויר, וחשיב שפיר שימוש דלהכניס, כדי להרחיב השקית, [ואם עושה נקב גדול שראוי להכניס, יש לחייב אף בלא טעמא דאויר, דאע"פ שאין דעתו להכניס, סו"ס יש כאן תיקון גמור בכלי, וכמש"כ לעיל (ויש לזוהר בזה טפי כיון שבשקית אף אם רוצה להכניס אינו עושה נקב גדול כדי שישמר ויחזיק)], מיהו צע"ק כיון שלא חשיב צורך גמור, באויר, דיש מעט אויר בשקית, שאם הוא נשאר הרי הוא דוחק את החלב עד תומו, ואפשר דחשיב רק שימוש דלהוציא, וצ"ע.

עוד כתב מרן זללה"ה בקופסת שמן שאם עשה נקב אחד שאינו ראוי להוציא שמן רק לאויר, והשני להוציא שמן, אפי' עשה שניהם בשבת אפשר דפטור, ואע"פ שהתקין בחבית אפשרות להכניס ולהוציא, וטעמא דמילתא דכיון שאם עשה רק את האחרון בשבת פטור, ואע"פ שע"ז נשלמה בחבית אפשרות להכניס ולהוציא, מ"מ אין על פתח זה שם פתח כדי לחייבו, ה"ה בעשאם בזא"ז אין כאן אלא ב' חצאי מלאכות כל אחד במקו"א, מיהו אפשר דרק באויר

בלא טעמא דלול ש"ת, אלא גזירה שמא יעשה פתח הראוי להכניס, דהא דלא גזרינן הכי בחבית, היינו מפני שאין הפתח ראוי לשימוש זה, דעדיף להסיר המגופה, כדי שיוכל למלאות בריוח, ולמלאות כולה, ולסותמה יפה, אבל במקום שהוא צריך לפתח, והמקום ראוי לפתח זה, לא שרינן לעשות נקב קטן, שראוי רק להוציא, שמא יעשה פתח גדול, וכן פשוט לפ"ז דלכו"ע אסור לארווחי בנקב, דיש לחוש שירחיב עד שיהא ראוי להכניס, מיהו יש להסתפק בשקיות שאין דעתו עליהם, אם יש לחדש גזירה שמא ירחיב הנקב, ועכ"פ מאחר שאסרו פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא, משום לול ש"ת, ג"ז בכלל.

ויש לעי' בהא דגזרו בפתח שעשוי רק להוציא, אטו לול ש"ת, אם דוקא במתקן גזרו כן, או אף במקלקל, דיש מקום לומר דמקלקל כיון דאפי' בלול ש"ת פטור, לא גזרינן, תדע דבשובר את החבית אפי' בפתח הראוי להכניס ולהוציא שרי, וכן חילקו להתיר במגופת חבית, משום דלאו אורחה דחבית בכך, [כ"ה לפרש"י] [ואין להביא ראי' מדחזינן דאסור לנקוב במקום העשוי לשמר אע"פ שנקב במקום זה מקלקל הוא, דמה"ט אמרי' דנקב ישן נמי מבטל לי', עי' בספר אאמו"ר שליט"א סכ"ג בזה, דהשתא מיהא לתקן בא, אלא דנקטינן שהנקב הישן ביטלו, וכנוקב מחדש דמי, אבל במקלקל גמור לא שמענו לאסור], ונפ"מ בעושה נקב

והוצאת שמן כ"כ, אבל בפתח להכניס שמן, י"ל דחשיב תיקון גמור, והנה בטעמא דפתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא לא חשיב מב"פ, כ' מרן זללה"ה שם סק"י דהיינו מפני שהכלי כבר נשלם קודם שסגרו במגופה, ולפ"ז יש לעי' בגוף אטום דליחשיב שפיר מב"פ אע"פ שאין נקב אחד הראוי להכניס ולהוציא, ועי' לעיל ס"ק י"ב, מיהו י"ל דלא חשיב אטום דליחשיב שפיר מב"פ אע"פ שאין נקב אחד הראוי להכניס ולהוציא, ועי' לעיל ס"ק י"ב, מיהו י"ל דלא חשיב מב"פ, כיון שלא נשלם תיקון הכלי, שעדיין אינו ראוי להכניס בתוכו שמן, אבל אם הי' פתח אחד להכניס שמן ופתח אחד להוציא שפיר יש לחייב, דבזה נשלם תיקון הכלי.

שקיות סוכר ומלח וכיו"ב שהדרך להכניס כף להוציא מה שבתוכן, מסתברא דחשיב פתח העשוי להכניס ולהוציא, שזהו שימוש גמור של פתח, וכן בחבית של גרוגרות נראה כן, ולפ"ז יש לחוש אף כעושה נקב באמצע השקית, ואמנם יש קלקול לגוף הכלי, מ"מ צריך הוא לשימוש גמור של פתח, וגם הכלי מחזיק הסוכר למשך זמן עד שיגמור שימוש, ולא דמי לחלב ודבר נוזל המונח בשקית, ומ"מ מסתברא דלענין חיוב בטלה דעתו וחשיב מקלקל, עי' לק' ס"ק ט"ז.

טו לכאור' נראה דבגוף אטום אסור לעשות נקב שעשוי רק להוציא, אף

אאמו"ר שליט"א ביו"ט, לנקוב שקית חלב באמצעה, ע"י מחט, לצורך חולה, מיהו אפשר שהי' סבור דיש להתיר איסור דרבנן לצורך אותו חולה, וגם ביו"ט (ולצורך או"נ) קיל טפי, אע"ג דלא שמעינן בזה קולא ביו"ט] מיהו אפשר דאעפ"כ יש לאסור, דלא התירו נקב אלא בדבר שפתיחתו כדרכו מותרת, אבל בדבר שדרך פתיחתו חייב חטאת, אין להתיר לפתוח שלא כדרכו, אפי' בצירוף כמה טעמים, דיש לחוש שמא יפתח כדרכו, וכ"ז בפתח שאינו ראוי להכניס.

טז] הפותח בית הצואר דרך קלקול, כגון שהי' תפור ובמקום להתיר התפירות קורע הבגד שסביב הנקב, פעמים שהוא חייב כיון שתיקן הבגד, דאע"פ שקלקל דהו"ל להתיר התפירות, מ"מ גם תיקן הבגד שיהא ראוי ללבשו, מיהו אם הוא באופן שהוא קלקול גמור בבגד, י"ל דבטלה דעתו ולא חשבינן לי' מעשה תיקון אע"פ שע"ז יכול ללבשו, ואע"פ שכונתו כדי ללבשו, אבל מדרבנן חמור איסור זה טפי ממקלקל דעלמא, כיון שמטרתו תיקון אלא שעושה דרך קלקול, כדי שלא יעבור מלאכה דאורייתא, ודמי לעושה מלאכה גמורה בשינוי, דחמיר איסורי' טפי, ולפ"ז הפותח קופסה דרך קלקול, אם אינו קלקול גמור כגון שחותך ראשה עם המגופה, שפיר מיחייב, דמ"מ עשה כלי לגבי החלק שנשאר, עכ"פ כשכונתו להשתמש בחלק שנשאר אם להחזיק הנותר מן האוכל או

בחבית של מתכת או זכוכית המגופפת, דכל נקב בחבית כזו מקלקל גמור הוא, דבשלמא בחבית של חרס שפיר עושה כן לשימוש, דכשבא למלאות סותמו בטיט, ואח"כ חוזר ונוקבו להשתמש דרך הנקב, אבל בכלי שא"א לסותמו, הרי נתקלקל כל הכלי ע"י נקב זה, ויש לדמותו לשובר את החבית ועדיפא ממנה דהכא אף לר"א לא בעינן לאוקומה במוסתקי, כיון שאפי' יתכוין לעשות כלי, הרי אינו עשוי להכניס ולהוציא, [ואפשר דמשום סותר נמי ליכא, כיון שנוקב יפה לתיקון פתח, ואע"פ שאינו תיקון כיון שיכול להסיר המגופה, מ"מ לא נראה כסותר אלא כבונה פתח].

ולהאמור יש מקום לדון אם מותר לנקוב שקית חלב באמצעה, באופן שאפי' ירחיב הנקב אינו ראוי לשמש כפתח להכניס ולהוציא, [באופן שאין לדון משום הכנסת אויר כגון שנוקב במחט שרק ע"י דחיקה יוצא החלב, וגם אפשר דבאמצע לעולם אין דעתו על האויר, עכ"פ עד שיצא חצי החלב שבשקית שהחלב נדחק לצאת מעצמו, מיהו י"ל דלא מהני מה שאינו עתיד להוציא בנקב זה], ובכה"ג אין לגזור שמא ירחיב הנקב כיון שאינו ראוי במקום זה, ואין כאן מלאכה, כיון שאינו עשוי להכניס, ונמצא שיש כאן רק הנדון דגזירה אטו לול ש"ת, ואם נימא דבמקלקל ל"ג, א"כ הכא מקלקל הוא, שלא יוכל להשתמש בה אחר שנקבה באמצעה, [וזכורני מעשה שהתיר

משא"כ בחותלות שאין בקלקול תיקון צרכיו, ואפשר שזו כונת אאמו"ר שליט"א סי"ח ס"ק י"א שכ' דפתיחה בגוף אטום אינה שבירה דרך קלקול, אלא דרך תיקון, ודינו כמכוין לפתח דאסור, ור"ל דנהי דלענין חייב כל שעושה דרך קלקול פטור, מ"מ כיון שצריך הוא לתיקון הפתיחה, לא שרי להשתמש בשריותא דמקלקל, וכמש"כ, ועי' להלן ד"ה מגופה בזה.

ברם יש כאן לבאר דבירו' פ"ז ה"ב משמע דאף להתיר החותלות יש לאסור משום התרת קשר, וא"כ נמצא שאע"פ שא"א להגיע לאוכל בלא מלאכת מקלקל, אפ"ה שרי, ומדמי לה התם לשובר את החבית לאכול הימנה גרוגרות, [וזה דלא כפרש"י קמ"ו א' שמתיר החבל הקשור, אלא משמע שגוף החותלות קשורין בסופן להעמיד הקליעה, והיינו דקאמר התם ובלבד שלא יקשור, שהקשירה היא תיקון הכלי, בהתרת הקשר מתפרק הכלי, וכדתנן כלים פט"ז מ"ה דחותל שא"א להכניס ולהוציא עד שיקרענו או עד שיתרנו טהור עיי"ש], ונראה דשאני התם דמעיקרא הכלי עשוי לשמש את הגרוגרות עד שיוציאם, וכשפותח הכלי הרי הוא מתקלקל ולא שייכא ב' פתיחה דרך תיקון, ואם הי' הכל מתקיים אחר הפתיחה לא היתה ההתרה מלאכה, דהא בהא תליא, דקשר שאפשר להתירו ויתקיים הכלי, הר"ז כקשרי נודות יין ושמן דשרי לפותחן, (וכאזנים של דסקיא

לשימוש אחר, אבל אם נקב הקופסא בצדה באמצעה באופן קלקול גמור, לא מיחייב אף אם כונתו להשתמש דבטלה דעתו, ומ"מ חמיר איסורי' כפותח בית הצואר דרך קלקול.

מיהו יש לדון היכא דאין דעתו על הכלי, ולכך אינו חושש לפותחו דרך קלקול, אם יש בזה ההיתר דקורע עור שע"פ החבית, דבאמת אינו מתקן כלום, דאם פותח הקופסא בצדה לארכה אינה ראויה לשימוש כלל, ונמצא שהוא כשובר האגוז להוציא מה שבתוכו, והיכא דדרך בנ"א להשתמש בכלי, כגון בקופסאות גדולות, י"ל דלא מהני מה שהחליט במאורע זה לשובר הכלי, אבל בשקית חלב יש מקום לדמותו לקורע חותלות של תמרים, שהכלי כולו נטפל למה שבתוכו, ובדרך כלל אין דעת בנ"א עליו, וכיון שפותחה דרך קלקול, ולא עשה כלי כלל, יש לראותו כמתעסק בהוצאת האוכל, מיהו נראה דלא דמי לחותלות דהתם יש לו אפשרות להוציאם בהיתר בלא שום מלאכה, ע"י שיתיר הקשר, ונמצא שאינו צריך לשריותא דמקלקל כדי שיוכל להוציא האוכל, אבל בכלי אטום שדרך תיקון אינו יכול להוציא האוכל, נמצא שהוא סומך על היתר דמקלקל לתועלת תיקון צרכיו, וזהו גופא איסור מקלקל, שלא להשתמש בהיתר של מקלקל לעשות מלאכות בשבת, (וכמש"כ לעיל דדמי לעושה בשינוי), וה"נ כל שההיתר לעשות המעשה הוא בגלל שהוא מקלקל אסור,

ואדרבא אורחי' בתיקון הכלי, א"כ כשסותר אינו שימוש בלבד).

ואמנם פתילות שנמצאים בין שתי חתיכות ניר הדבוקות, דמו לחותלות, מיהו י"ל דעדיפי מינה שאין ע"ז שם כלי כלל, וכמש"כ אאמו"ר שליט"א דדמו לעור שע"פ החבית, וכן שפופרת של ניר הממולאים בשר שכ' מרן זללה"ה בסי' ס"א סק"ב ג"כ דמי לחותלות, אפי' אם יש עליהם שם כלי, דכל שהשימוש לאוכל מחייב סתירת הכלי, הרי הכלי נטפל לאוכל ואין ע"ז שם מלאכה, וזהו גם דין המגופה הקטנה שסותמין בה הבקבוקים, וכמש"כ מרן זללה"ה סנ"א ס"ק י"א, ועיי"ש, וכ"כ רש"י ע"ז ס"ט א' דסתם מגופה נשברת בהסרתה.

מגופה הנברגת ע"פ הבקבוק שיש בפתיחתה בדרך הרגיל חשש דאורייתא כמש"כ אאמו"ר שליט"א, לכאו' לפמש"כ יש בנקיבתה איסור מקלקל, דכל שסיבת ההיתר בגלל שהוא מקלקל ולא מתקן, זהו איסור מקלקל, מיהו נראה דל"ד, דהפעולה האסורה בזה בדרך תיקון, אינה עשיית הפתח, דמגופה זו ג"כ אינה חיבור, וכפתוחה דמיא אלא שהשלים תיקונה שתהא ראויה לשמש מגופה, וכשעושה נקב אין כאן פעולת המב"פ בדרך קלקול, [וזה משכח"ל כגון שהי' קורע מעט מהמגופה עצמה ולא רק הטבעת], אלא זה מעשה אחר לקלקל כל המגופה, ולפי מה שהגדיר אאמו"ר

דמייתי התם בירו'), ורק היכא דהכלי מתפרק אחר ההתרה, ס"ל להירו' דחשיב כמתיר קש"ק, דמה"ט אסור לקשור, ובזה הטעם דשרי להתיר מפני שהכלי נטפל לאוכל כקליפת האגוז, ואין בהתרתו איסור מקלקל, דלכך נעשה, וכן עור שע"פ חבית, והפקעת החבל שבחותמות, ענינם מפני שהם נטפלים לגמרי לשמש את האוכל, דשפיר נטפל עור וכלי לאוכל שבתוכו, אבל דבר שאפשר לפתחו דרך תיקון, א"כ הקלקול אינו השימוש שלכך נוצר, ואם בעושה דרך תיקון חייב, ליכא שריותא דדרך קלקול וכמשנ"ת.

נמצינו למידין חילוקים אלו, כלי שהלבישו על האוכל באופן שא"א להגיע אל האוכל בלא סתירת כל הכלי, הרי הכלי נטפל לאוכל, ואין כאן איסור מקלקל, דכל עיסוקו מתייחס לאוכל, כשובר קליפת האגוז, אבל אם אפשר להגיע לאוכל בלא סתירת הכלי, אם סגירת הכלי אינה חיבור כגון שסגרו ע"י קשר או מגופה שאינה חיבור, בזה מותר גם לסותרו, [במוסתקי או בחותלות וכה"ג שנטפלין לאוכל], כיון שיכול להגיע לאוכל בלא מלאכה כלל, ונמצא שאין לו תועלת מהמלאכה שעושה, אבל סגירת הכלי חיבור, ואם פתחו כדרכו חייב, בזה אף סתירתו אסורה, שהוא צריך למלאכה שעושה, וכל ההיתר משום דמקלקל, (ואף דבאמת הכלי טפל לאוכל כמו בחותלות, מ"מ כיון שאין השימוש מחייב סתירת הכלי,

שליט"א דכל פתח בגוף אטום חשיב גם תיקון, א"כ החילוק פשוט, דבמגופה לא שייך ה"ט, וזהו שכ' אאמו"ר שליט"א שם דהי' מותר לקלקלה כדין קורע עור שע"פ חבית, (אי לאו דראוי לגזור שמא יעשה כלי), אבל למש"כ דכל שהמקלקל הוא המתיר, אסור מדרבנן, אין פשוט לחלק בזה, [ולא דמי למגופה שאינה נברגת שביטל את הכלי לצורך האוכל, וכמו חותלות], ועי' לעיל ד"ה מיהו, ועי' לק' ס"ק י"ז לדון אם כונת אאמו"ר שליט"א לענין שלא להתיר פתיחת ההברגה בפקק מקולקל, אבל עצם נקיבת הפקק י"ל דשרי או דבכל ענין אסור.

יז בדין מגופה הנברגת שיש לה טבעת הניתקת עם פתיחת ההברגה, שכ' אאמו"ר שליט"א דאסור לנתקה, ויש בזה חשש משום מב"פ, שעם ניתוק הטבעת נעשית המגופה ראוי' לגוף בה, לכאור' נראה דאף אם היתה המגופה בלא הבקבוק בצורה זו, ג"כ הדין כן, דכ"ז שלא ניתק הטבעת אינה ראוי' לשימוש מגופה, ואע"פ שהיא כבר כלי גמור לקבל בתוכה, מ"מ כיון שעיקרה עשוי' למגופה, לא נשלם תיקונה עד שינתק הטבעת, וזהו מב"פ, דלא יהא ניתוק הטבעת אלא כמישקל אקופי דקפיד עליהו ואינו לובשו דה"נ קפיד על הטבעת שמונעת האפשרות להשתמש במגופה, מיהו אם לא היתה הטבעת ניתקת ולא נשברת רק שהי' מתרחב הכיפוף של הטבעת, מסתברא דלא הוה

חשיב עשיית כלי, דכיפוף המגופה ע"פ החבית זהו שימוש, (כטפלת התנור), ודוקא מפני שמפריד מהמגופה הטבעת שהיתה חיבור לה, חשיב תיקון גמור, ואם היתה הטבעת נשאת מחוברת כולה, אלא שלא היתה מתרחבת ע"י פשיטת הקמט, אלא ע"י שהטבעת נסדקת בכמה מקומות ועי"ז מתפרדים החלקים ויכולה המגופה לצאת, [וזה דבר המצוי לפעמים, וגם יכול לעשות כן ע"י שיתקע סכין במקום כיפוף הטבעת וירחיבנה, ועי"ז תשבר הטבעת ותשאר מחוברת], אם דרכן בניתוק, ודאי אסור, וחייבא נמי איכא אם לא יחשב תיקון כלאח"י, והר"ז כפותח בית הצואר שהי' סתום בכגד, ומניח הבגד מחובר בצדו באופן שאינו מעכב הלבשה, דשפיר מיחייב, אבל אם המגופה והטבעת גוף אחד ואינם עשויין לינתק זמ"ז, י"ל דלא חשיב תיקון גמור, אלא שכפף המגופה הרבה עד שנסדקת בפתיחתה, ועדיין צ"ע.

יח לעי' אם מותר לנקוב המגופה להוציא המשקה דרך הנקב כדין נוקבין מגופה דשרי במתני', דלא גזרו בזה בפתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא, אם כפרש"י דאין דרך לעשות נקב לשם פתח במגופה מלמעלה, או מפני שהמגופה אינה חיבור, והו"ל כנוקב במגופה שאינה מחוברת וכפרתו' מ"ח ב', והא חזינן דאף במגופה שיש לה דפנות, ששייך לנקבה מצדה, שרינן על גבה, (וכדתנן בידים פ"א שאין נותנין

[הוספה לפו"ר, אכתי יש לחלק
 דבמגופה יכול לפתחה כדרכה
 ולכן חשיב הנקב רק קלקול, משא"כ
 הכא וכמ"ש אאמו"ר שליט"א בשקית
 חלב]

נראה דאף להסוברים דטעמא דפתיחת
 מגופה שריא, מפני שהחבית
 היתה כלי, והמגופה היא חיבור שהוסיפו
 אחר גמר הכלי, ואין מב"פ אחר שכבר
 נגמר פ"א, [עי' הגהמ"ר מ"ח ב' וביראים
 ובהגר"א סי' שי"ז ס"ג] מ"מ במגופה
 הנברגת ובשקית חלב שפיר מחייבי,
 דדוקא בחבית שע"י הסרת המגופה
 חזרה להשלמה שקודם נתינת המגופה,
 ולכן לא חשיב תיקון חשוב, אבל
 במגופה אף אם היתה ראויה למגופה
 קודם לכן, מ"מ השתא נעשית השלמתה
 בצורה אחרת, שע"י החיבור חזרה למצב
 שהשלמתה תיעשה רק ע"י ניתוק
 הטבעת, וכן בשקית חלב כיון שאינו
 פותח מקום החיבור, חשיב לכו"ע
 מב"פ, כיון שנעשה התיקון בצורה אחרת
 ובשבת איכא טעם נוסף כיון שגוף הכלי
 ג"כ בנוי ע"י חיבור זה.

קופסאות [קפה נמס וכיו"ב] שיש תחת
 המכסה טס דק של מתכת,
 והוא מחובר יפה כגוף אטום, אלא
 שניכר שאינו מגוף הכלי, מפני דקותו
 והוא נקרע בקל, ודמי בתכונתו לעור
 שע"פ החבית, שאין מתבטל שם כלי מן
 הקופסא ע"י שרצפה בטס דק מלמעלה,
 מ"מ נראה שאסור לפתחן, כיון שחיבור

לידים במגופת החבית), וה"נ דכוותה,
 מיהו אם המגופה נשברת כשמסירין
 אותה כפרש"י ע"ז ס"ט א', א"כ אין
 להוכיח ממגופה לנד"ד, ומ"מ מסתברא
 דאם היתה המגופה בלא חיבור טבעת,
 יש לדמות נקיבתה לנקיבת מגופה,
 [עכ"פ אם היתה דבוקה, שאינו יכול
 להסירה בקל, דאל"ה לא שרינן לקלקל,
 כשא"צ לזה בשביל האוכל], דאין לגזור
 בזה אטו לול ש"ת, דבשום גונא לא
 חשיב פתח לחייב בו, ואין לגזור כמו
 שאין. לגזור כמגופה, ומשום סותר נמי
 ליכא כיון עושה נקב יפה לצורך פתח,
 והו"ל בונה, [ועי' לעיל סק"ג, מיהו אם
 הי' עושה כן במגופה שאינה מחוברת
 לכאו' אין ע"ז שם פתח כ"כ, ומ"מ לד'
 לסותר], מיהו אם קורע המגופה דמי טפי
 לסותר, דאין נראה כפעולת תיקון, והנה
 אאמו"ר שליט"א כ' לאסור קריעת
 המגופה קודם פתיחתה שמא יעשה כלי,
 ואם נימא דכונתו רק לאסור ניתוק
 הטבעת במגופה מקולקלת, [ואפי' היתה
 נקובה מע"ש], דבזה יש לגזור שמא
 ינתק במגופה שלימה, אבל בעצם
 הקריעה לא נחוש, כיון שאנו מצריכין
 אותו להניחה מחוברת, א"כ בנוקב יש
 מקום להתיר להוציא המשקה דרך שם,
 דליכא נמי משום סותר, מיהו אפשר דכל
 שהאפשרות הרגילה להגיע לאוכל, היא
 ע"י מלאכה דאורייתא, לא שרינן הוצאת
 האוכל דרך שינוי, שמא יפתח כדרכו,
 ועי' לעיל סוס"ק ט"ז, ועס"ק ט"ו אם
 גזרו בנקב להוציא, במקלקל גמור.

הטס ע"י היתוך כחיבור גוף הכלי, ודמי לבגד שנותנין בבית הצואר, שכ' הריטב"א שיש בהסרתו חיוב חטאת, דכיון שנתחבר כחיבור גוף הבגד, אע"פ שניכר שעתיד להסירו, זהו מה שנתחדש בפותח בית הצואר דחייב, דכיון שהוא חיבור הרי הכלי חסר תיקון גמור, להפריד החיבור, מיהו יש מקום לחלק דהתם עושה כן לצורך התפירה שתתישב בשוה, והבגד לא נשלם, אבל הכא הכלי כבר נשלם והסתימה מתייחסת לאוכל וכיון שהיא עראית פטור, אבל בגמ' מדמינן פתיחת בית הצואר למגופת חבית, ואמנם יש ראשונים שפי' דהיינו דמשני, אבל לר"ה פ' החילוק הוא מפני שזה חיבור וזה אינו חיבור, [ושמא בבית הצואר סותמו רק כדי שיהא ניכר שלא לבשוהו, וכן הכובס עי' לעיל בשם או"ז], וש"מ דכל שהוא חיבור יש בהסרתו משום מב"פ, - ואם עושה נקב קטן להוציא ולא להכניס, אסור מדרבנן, מלבד הגזירה דלא יקבנה מצדה, שמא ירחיב הנקב, כיון שהוא במקום שראוי לשמש פתח גמור, עי' לעיל ס"ק י"ד.

יח [ושמעתי בענין שקיות ניילון של חלב שהפותחן כדרך בקרן זוית יש בו חשש חטאת, שעושה פתח להכניס אויר ולהוציא חלב, וקודם פתיחתו הוי גוף אטום, אבל הפותחו באמצע באופן שאינו ראוי נאות לשימוש, אין כאן איסור דאורייתא, דלגבי הכלי הו"ל מקלקל, ואף אי גוף אטום לאו כלי הוא,

מ"מ הי' עומד ליפתח בק"ז, ועכשיו קלקלו, ומשום קורע נמי אין כאן, דהא בעי ע"מ לתקן, ואם הקריעה חשיבא תיקון נמי אינו בכלל קורע כמש"כ אאמו"ר שליט"א סי"ז סק"ט דרק קריעת הפסד בכלל אבל מדרבנן ודאי אסור דגרע משבירת חבית, דהתם יש לה פתח ויכול לפתוח המגופה ואין שבירתו אלא הפסד משא"כ הכא שהוא אטום מכל צדדיו, הרי הפתיחה יש בה תיקון שעושה פתח, כמש"כ אאמו"ר שליט"א סי"ח ס"ק י"א, וצ"ע, (ובמש"כ בענין הכנסת אויר עמש"כ ס"ק י"ד, ואם נימא דחשיב רק להוציא, אפשר שלא יהא בזה חיוב, כיון דבדרך כלל אין דעת בנ"א על השקית, וגריעא מקופסאות, ויש מקום לסברא זו בייחוד במב"פ שענינה השלמה, ואין לראות חשיבות ההשלמה בדבר שעומד להשליכו, מיהו לא דמי לחותלות וכמשנ"ת ס"ק ט"ז ואם הנקב גדול קצת, אף אם אין דעתו להכניס, יש חשש דאורייתא, כיון שראוי להכניסו), - לא הוזכר כאן סותר משום דבכלי עור ושק וניילון שייכא מלאכת תופר וקורע, אבל לא סותר, מיהו עי' בספר מרן זללה"ה סנ"א סק"ד שהזכיר בונה בפותח בית הצואר, [ועי' בספר אאמו"ר שליט"א שם שהזכיר מוסתקי בשקיות ניילון והכונה לענין עשיית פתח, אבל לא משום סותר].

יט [מה שמצוי כיום חיתולים [חד פעמיים] שיש בצידם סרטי הדבקה לחברם כעין מכנסיים, והם נדבקים יפה

עד שא"א להסירם אא"כ נקרע מהבגד מעט, אסור להדביקן כדין המדבק ניירות שחיב משום תופר בשו"ע סי' ש"מ סי"ד, ואפשר דחיובא נמי איכא, ע"י להלן, מיהו אם היו דבוקין מע"ש, אפשר דשרי לקרוע ולהסירן, כדין חותלות של תמרים, וכ"מ בירו' פ"ו ה"א דחוטין הקשורין בשער, דמו לחותלות, לענין דקורע ומתיר, ויש לדמותן לעור שע"פ חבית, ולשפופרת ניר הממולאין בשר שכ' מרן זלה"ה דשרי לקרען, וכן לטבלאות ופתילות שכ' אאמו"ר שליט"א דשרי לקרוע הניר העוטפן, שוב שמעתי דלא בירא לי' להתיר, דאפשר שאינם נטפלין כ"כ כהני דלעיל.

ויש להסתפק אם היו נקשרים ע"י רצועות, ואח"כ מתירין הקשר, אם יש לדמותן לרצועות מנעל ומכנסים, והנה בירו' פ"ז ה"ב תני גבי חותלות של תמרים קורע ומתיר ובלבד שלא יקשור, ונראה הטעם דקשירת חותלות לא דמי לקשירת נודות יין ושמן דשרי במתני' קי"א ב', דע"י קשירת ראש החותל מתקיים כל הכלי, שקושר ראשי ההוצין הקלועים שלא יתפרדו, וכדתנן כלים פט"ז מ"ה דחותל שא"א להכניס ולהוציא עד שיקרענו או עד שיתירנו טהור, דעם פתיחת הקשר מתפרק הכלי, ולכן יש לקשר חשיבות, אע"פ שעתיד להתירו, ואפשר דחיובא נמי איכא, דענין קש"ק הוא שנעשה חיבור מוחלט ע"י קשר, משא"כ באינו קש"ק שחשיב כשימוש דפותח ונועל, ובכה"ג כיון

שעם התרת הקשר נסתר הכלי א"כ הקשר הוא הקיום המוחלט של הכלי, וקשר שניתר עם סתירת הכלי חשיב שפיר ש"ק, דבקיום הכלי קיום הקשר, וכמת הגמל ונשברה הספינה דמי [מיהו אם קשר החותל בחבל ולא בגוף החותל, אפשר דכיון שהחבל ראוי לשימוש אחר ההתרה, ולגבי ידי' אש"ק, דמי לנודות יין ושמן, ודוקא אם החבל חשוב שאינו נטפל לנתקו עם סתירת הכלי, אבל אם הוא נטפל לכלי, אין להתייחס לחבל בפ"ע], ולפ"ז יש לדון בחיתולים הנ"ל כיון שהקשירה קיימת כ"ז שהכלי קיים, והיא מעמידתו על שלימותו, ואע"פ שמתירין הקשר בגמר השימוש, מ"מ ל"ד להתרת קשר דעלמא, דהכא אין דעתו על הכלי, ואף אם מתיר הקשר ולא מנתקו, מ"מ אין להתייחס לזה כקשר לזמן כיון ששוב אין לו ענין בפתיחת הקשר אלא בסילוק הכלי מעליו, ודמי לאגד הלולב דמשמע שחיבין עליו, אלא דהתם אין לו צורך להתירו לעולם, מיהו יש לחלק דקשירת חיתולים הנ"ל דמו טפי לשימוש, משא"כ בחותלות שהקשר גומר את הכלי, ומ"מ צ"ע להתיר, ולפ"ז אף אם הי' הדרך להפריד ההדבקה, ולא יקרע מן החיתול, (וכעין התרת קשר), מ"מ יש לדון דאסור, דהדבקה הקיימת כ"ז שהכלי ראוי לשימוש, חשיבא ש"ק, [ועי' שו"ע סי' שי"ז ס"ג בדין תפירה שאש"ק].

מיהו במה שמצוי כיום שההדבקה קבועה, ואינו יכול להתיר אא"כ

יקרע הכלי, חמיר טפי, דזהו חיבור גמור, דכ"ז שהבגד קיים החיבור קיים, ואח"כ קורע הבגד, ומה שצריך לקרוע הבגד להסירו מעליו, אינו מגרע בחשיבות החיבור, ובפרט שהקריעה נעשית בזמן שנגמר השימוש בכלי, ואינו ראוי עוד, דנמצא שהחיבור קיים עד שיכלה הבגד, ואפי' אם יש אפשרות להפריד ההדבקה ממקו"א, מ"מ החלק הזה נשאר קיים בדיבורו, ואף בקשר כה"ג אם מבטל אחד מהם לעולם חייב, באופן שההכרח לבטל האחד, וכ"ש הכא שאינו יכול להתיר מה שהדביק, וצ"ע, - מוך- וכיו"ב שמדביקין אותן בסרט עם דבק לבגד, והם נפרדין בקל, לכאור' יש להתיר להדביקן, דבקשר כה"ג חשיב אש"ק, כיון שצריך להסירו מן הבגד, (וגם הסרט אינו חיבור גמור לבגד), ומ"מ צ"ע למעשה בפרט באותן שמפרידין ההדבקה בשעה שכבר משליכין המוך, ובלא"ה נמי יתכן שיש לאסור מדרבנן.

כ בביאור ענין מלאכת מחתך ומלאכת קורע יעוי' מש"כ אאמו"ר שליט"א סי"ז סק"ט, וביאר שם דמלאכת קורע ענינה קריעה שהיא בעצמה הפסד, אלא שאינו מקלקל מפני שזה מועיל לתיקון, אבל קריעה שהיא בעצמה תיקון כפותח בית הצואר או מקטע נימין הבולטים מן הבגד, אינה בכלל מלאכת קורע, [וכתב שם דמ"ש הרמב"ם דינא דהפוחת בית הצואר בהדי קורע היינו מפני שזוהי פעולת קריעה, אבל אין זה מכריע דכונתו משום קורע, ובאמת מצינו בכמה

מקומות שהרמב"ם נשמר בלשונו במלאכות שיש משמעות לדמותן לאב מסוים, או למב"פ, וסתם הדברים, בפ"י הי"ח העתיק דין המנער טליתו בהדי דיני מב"פ משום דדינו בחדתי דוקא, אבל דקדק לכתוב חייב חטאת, ולא כתב חייב משום מב"פ כמ"ש באינך דינין התם, וכן בפ"א ה"ז גבי מחתך העתיק דין קטימת קיסם בהדיהו, כיון שבגמ' הוזכר מחתך גבי קטימת נוצה, אבל נשמר מלפרש דחיובו משום מחתך, ועד"ז נשמר בפוחת בית הצואר שהעתיק חייב סתם, ובשאר ההלכות שם פירש דהיינו משום קורע עיי"ש, וכ"מ במ"מ שם, וכ"כ מרן זללה"ה], אבל צריך לבאר דעת הרמב"ן והריטב"א מכות ג' ב' שהקשו לפרש"י דליחייב פוחת בית הצואר משום קורע, ואמנם לפי תירוצם אפשר לפרש דכל קריעה שהיא תיקון אינה בכלל קורע, אבל צ"ע מאי קשיא להו, [ועי' לעיל] ואפשר להגדיר הדברים דכל דבר שעומד ליקרע אין בקריעתו משום מלאכה, ובד"כ כל קריעה שהיא תיקון אותו חלק שקרע הי' עומד לכך, ונמצא שלא קרע את הראוי להיות תפור, וכמתיר תפירה שאש"ק דמי, ומש"ה ניחא להו בפוחת חוטין הקשורין בבית הצואר דלאו קורע הוא, אבל בבד שלם נהי דיש לו צורך בפתיחתו, מ"מ א"א לומר שהוא קרע דבר שעומד לקריעה, ויש כאן מלאכה חשובה של התרת התפור, (ולגבי הבד השלם חשיבא קריעת קלקול) ולפי תירוצם מתפרש דבעינן קורע את מה

שעתיד להיות תפור, [מיהו רש"י במתני' ע"ג א' כתב דקריעה שלא ע"מ לתפור לא היא במשכן וצ"ע, ועי"ש ב' בתו' ובגהש"ס].

ונראה דאין כונתם לדייק לשון ע"מ לתפור דלא נשנה לשון זה במתני' כדי לבאר ענין מלאכת קורע, גבי שעיר המשתלח דחולק לשון של זהורית (משום גזירה) וש"מ דאין בזה מלאכה דאו' מפני שאינו חותך במדה, אע"ג דקתני חציו, מ"מ אין לו ענין במדה מדויקת אלא כדי לבאר השיעור וכמו שכתבו תו' ל"א ב', אלא לשון קריעה מתפרש קלקול, משא"כ חיתוך, וכה"ג קתני במוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות, דכיון שלתופר וכותב יש שיעור הוצרך לבאר דה"ה לקורע ומוחק, משא"כ בקושר ובונה ומבעיר דשיעורן בכ"ש, כי היכי דלא הוצרך לבאר השיעור בתיקונן, לא הוצרך לבאר בהיפוכן, אבל ביסוד המלאכות הדבר ידוע שהמקלקלין פטורין, וממילא מובן דהיינו בכונת תיקון, וגם לשון ע"מ אין עיקר כונתו על דעת לחפור, אלא שיש בו בכדי לתפור או לכתוב, אלא דתפס התנא לשון ע"מ לומר האמת דאף במלאכות אלו שעיקרן קלקול בעינן ע"מ לתקן, [שו"ר ברמב"ם שכ' בכדי לתפור וע"מ לתפור], אבל ביסוד הדברים יש כאן חמש מלאכות שהם דבר והיפוכו, וכולן מתפרשים בקלקול במלאכה ע"מ לתקן, תופר וקורע את התפור, בונה וסותר את הבנוי, כותב ומוחק, קושר ומתיר

[והרא"ש בפ"ז ס"ו הכריע דבעינן ע"מ לקשור], מבעיר ומכבה, תדע שהעושה נקב כלול ש"ת, אינו סותר אלא בונה, וחטרי' לגגי' דחית או לחגי' דדל"ת אינו מוחק אלא כותב, והמצרף ברזל מלובן אינו מכבה אלא מצרף, וה"נ כל קריעה שהיא השלמת התיקון, לאו קורע מיקרי, וההיא דעבירה כי כיסתא ק"ה ב' התם קורע את התפור, ועי"ז נעשה נקב בבגד, אלא שחפץ בתפירה מיושרת יותר, [וביאור הגמ' דמשכח"ל קורע חשוב ע"מ לתפור שתי תפירות בלבד, כשהתפירה אינה יפה, דצריך לקרוע כדי לתפור רק המקום שקרע, וכי היכי דבתפירתו הוי שיעור ב' תפירות לחייב, ה"ה בקריעה ע"מ לתפור, משא"כ בדרנא ע"ה א' שיש גם נקב הדרנא, וצריך גם לקרוע הרבה כמ"ש תו', ודעבדה כי כיסתא פרש"י שכמין כיס בולט בבגד וקורע ומושך הבליטה לצד פנים וחוזר ותופר שמבחוץ אין ניכר בליטה, ואפשר לפרש דעבידא על התפירה, וכ"ה בחידושים ע"ש הר"ן שהתפירה בולטת, ובקריעתה נעשה נקב בבגד, אלא שכוונתו לתופרם יפה [שו"ר בערוך ערך כס שג"כ פירש שהתפירה אינה מיושרת], ד"ז צריך תיקון.

מיהו מהא דחשיב עיקר המלאכה ע"מ לתפור מוכח דיסוד המלאכה הוא בקלקול, דאם הוצרכנו לזה רק שלא יהא מקלקל, לא הו"ל למיתנייה בעיקר המלאכה, אלא כדתנן ק"ה ב' והמקלקל ע"מ לתקן שיעורו כמתקן, או זהו יסוד

המלאכה ע"מ לתפור, כמו ע"מ לכתוב דיסוד המלאכה בתיקון הקלף, וכמ"ש הרמב"ם מהתוספתא דאף במוחק טפת דיו הדין כן, וכן במוחק אות אחת גדולה כדתניא ע"ה ב', וכיון דיסוד המלאכה נאמרה ע"מ לתפור ש"מ דרך קריעת קלקול בכלל, והיינו דלא אשכחן קריעה במקדש אלא דנפל בה דרנא, וזוהי כונת רש"י במתני' ע"ג א' שכ' דקריעה שלא ע"מ לתפור לא הואי במקדש, ור"ל קריעת קלקול כקורע בחמתו ועל מתו, (כאותה ששנינו מבלאי מכנסי כהנים כו') היו מפקיעין כו'), וגם התו' ע"ג ב' כונתם לאפוקי מוחק שמטרתו המחיקה ולא הקלף כגון שמטשטש הכתב, ואין הקלף ניתקן, וכן בקורע דבר שאינו רוצה לתפרו, (ואין בכלל זה דבר שרוצה לתפרו אלא שיש לו סיבה להניחו בקלקול, הגע עצמך בקורע על מתו תפירה דעבידא כי כיסתא, וכי שייך לומר שכיון שרוצה בקיעה אינה מלאכת קורע, וה"ה קורע בגד גמור, וכונת תו' לאפוקי קריעת תיקון, מצד גוף הבגד, ולא מחמתו או מתו, מיהו יש להק' ממ"ש תו' ק"ה ב' דכיון שצריך ללכת בגד קרוע חשיבא צריכה לגופה, מיהו ל"ק כיון דסו"ס קלקול הוא לבגד, ולהאמור זוהי כונת רש"י ותו' לבאר דקורע היינו דוקא בדבר שצריך לתפרו.

יש לדקדק במאי דפריך ק"ה א' קורע ע"מ לתפור שתי תפירות היכי משכח"ל, ומאי קו' הא כל שקורע שיעור שתי תפירות הו"ל קורע ע"מ לתפור שתי

תפירות, וחייב דשיעורו כמתקן, אפי' אם צריך לקרוע הרבה ולתפור הרבה, ואפשר דמ"ה לא קאמר למאי חזי, דאף אם אינו מועיל בפ"ע שפיר מיחייב אלא הקו' על משמעות הלשון דמשמע שהתפירה לא תהא אלא שתי תפירות, והיכי משכח"ל קריעת תיקון שהקריעה והתפירה שוין, הא בדרנא לא משכח"ל הכי, ומשני כשהתפירה עצמה אינה מיושרת, (וצע"ק בתו' ע"ה א' שכ' דהכא לא קאמר דרנא דנקט דשכיח טפי, הרי זוהי עיקר הקו' היכי משכח"ל קריעה כמו התפירה, ומה שייך לתרוצי דרנא, וכמו שפירשו בהמשך דבריהם), ומבואר מזה דבעינן נמי קריעה כדי שתי תפירות, דאל"כ משכח"ל בדרנא שנפלה סמוך לקצה היריעה כדי תפירה אחת, ונראה שזהו מקור דברי הרמב"ם בפ"ה ה"י שכ' הקורע כדי לתפור שתי תפירות ע"מ לתפור שתי תפירות, ור"ל שהקריעה היא בשיעור שתי תפירות, וכמ"פ הגרע"א ז"ל שם, וזה נלמד משמעתין דבעי היכי משכח"ל, (ובפיה"מ כ' דהתם תנייה משום המלאכה והכא מפני השיעור, והי' אפשר לפרש דהתם לא נתפרש שיעור הקרע אלא מהות המלאכה, וכמו במוחק דלא בעינן מחיקת שתי אותיות, אבל בגמ' מבואר דלא נתחדש כאן מידי, וכונתו דהכא מתפרש שהתנא בא לבאר המלאכה שהזכיר לעיל, וחזר על ביאור שכבר נתבאר), וכן יש לדקדק מהא דמפרשין ע"ה ב' וזה חומר במוחק מבכותב אבל באינך לא משכח"ל כיון

ובקפיד אמשחתא לא נאמר דחותך בענין
אחר, רק לפי מדה ואפ"ה מיחייב, דכיון
שאין תועלת בחתיכה מיושרת, אף דרך
שבירה דרכו בכך.

ברם צ"ב כונת הירו' דמייתי תרי לישני
חיתוך בעורות וקריעה בבגדים או
איפכא, ואי לאו דלפי הסדר קתני לה
אדינא דקורע, הי' נראה לפרש דכולה
אמלאכת מחתך קאי דיש שדרכו בחיתוך
כגון בעור קשה שאינו ראוי למשוך
ולקורע (כמו שאין שייך קריעה בעץ).
וכן באילין לבדיא דהיינו בגד של לבד
שהם שו"ע בלא אריגה, ואם יקרע
יתקלקל כל הבגד, שא"א לחתכו חיתוך
מיושר, וכן מן הצד א"א לקרוע אפי'
בבגד חיתוך מיושר כיון דענין מן הצד
הוא בליטות ואינו יכול לתפוס ולקרען
יפה, משא"כ באמצע, והדבר מצוי
בעורות שצריכין יישור, טפי מבגדים
שאורגן ביושר, וגם לפ"ז לא נתיישב
הענין יפה אמאי תלי לה בעורות ובגדים,
ולפי הענין משמע דהירו' משה חיתוך
וקריעה במהות המלאכה, והשינוי רק
בצורה דחיתוך היינו כל שפוסקו וחותרו,
וקריעה ע"י משיכת חלק זה מזה וצ"ע,
ויתכן דהירו' אינו מפרש קורע במקלקל
כלל, ולא ס"ל דקריעה דמשכן בנפל בה
דרנא (ודעביד כי כיסתא) אלא קריעה
וחיתוך לתיקון העורות והבגדים, וע"מ
לתפור ר"ל כשיעור לתפור, [ובקראי
מוזכר לשון קריעה על משיכת החלק
ביד, ובסכין קרי לי' כריתה – ויכרות את
כנף כו' ויחזק בכנף מעילו ויקרע, ועוד]

שהמלאכה היא הקריעה עצמה, משא"כ
מוחק שתיקון הקלף עיקר, [ואפשר
לפרש דמש"ה תנא נמי תופר שתי
תפירות כדי לבאר דטעמא דקורע משום
דכל המקלקל ע"מ לתקן שיעורו כמתקן
ולכן הקדים ברישא המתקן והמקלקל
ע"מ לתקן, וניחא דקאמר אלא,
דלמסקנא לא הוי הוי תופר משום קורע,
אלא תרוייהו משום סיפא], וצריך עוד
יישוב בכ"ז.

ובדין מחתך כבר כתב בבה"ל סי' שכ"ב
דאף ביד איכא מלאכת מחתך,
ונראה דכ"מ מהא דחשבי' הקוטם את
הכנף ע"ד ב' בכלל מחתך, ואין להעמיד
ד"ז בכלי דוקא כיון שאין שום חילוק בין
קטימה ביד לבכלי, ובפשוטו קוטם ביד,
והו"ל לתלמודא לפרושי דדוקא בכלי
קאמר, ול"ד לקטימת קיסם שצריך כלי
כשכונתו לחצות שיניו, כדי שיהא הקיסם
מחודד ומוחלק יפה כמש"פ רש"י ביצה
ל"ג ב', אבל כשאין חילוק בתוצאות
הקטימה הו"ל לתלמודא לפרושי, וגם
בסברא כיון שאין חילוק אין לפטור
וכמ"ש בבה"ל שם, ובאמת גם הרמב"ם
לא כתב בההיא דביצה שחיובו משום
מחתך, אלא סתם הדברים כמו שסתם
בפותח בית הצואר ובמנער טליתו
וכמשנ"ת לעיל, ובקוטם את הכנף
מתפרש ביד, (וזהו לשון קטימה כמו
נקטם ראשו, ולא נשבר ונחתך, כיון
שבשבירה מועטת נופל), והאי דסלית
סילתי נמי נראה שבדרך כלל אינו
מדקדק שתהא השבירה מיושרת בסכין,

ע"ג סיקרא דחשיב מוחק, היינו דחשיב שתיקן הקלף ע"י הדיו שהסיר הסיקרא ע"י להלן, ולפ"ז צריך לפרש הא דאמר קמ"ט א' גזירה שמא ימחוק ר"ל הסרת הכתב לגמרי, ואפשר שזה הי' רגיל אצלם למחוק בהסרת הכתב ולא בהוספת דיו לטשטש הכתב, (ובעלמא חשיב ניר מחוק ניר חלק שנמחק ממנו הכתב), [הוספה: מיהו אפשר שיעשה סימן למחוק וחיובו משום כותב, ע"י להלן].

ברם לפ"ז תמוה מה שדנו הפוסקים סי' ש"מ ס"ג בדין שבירת עוגה שכ' עלי' כמין אותיות, הרי אין מלאכת מוחק אלא תיקון הניר, ואין חילוק אם הי' עליו אותיות או סתם דיו, ומי איכא למאן דחייש מלאכול עוגה שיש עלי' נקודות, או מריחה על כולה (ובעובדא דהמרדכי שמא היו אוכלים הכתב על העוגה), וגם עיקר הדבר דנקטו דשייך מוחק בקריעת ניר שכתוב עליו אותיות, אין לו מקור לפי המתבאר בתוספתא, דאין לנו ענין במחיקת אותיות, אלא בתיקון הניר, וא"כ הקורע ניר שיש עליו אותיות כקורע ניר שאין עליו אותיות, וכן באכילת עוגה, דאין שייך להזכיר מוחק באיבוד הניר כולו, שאין שם המלאכה בקלקול האותיות, וכן בפתיחת ספר שכ' אותיות על חוד הדפין, אין תיקון דמוחק כלל, [הוספה כתב אאמו"ר שליט"א דס"ל דמדרבנן יש לאסור עי"ש, וביאר דכתב שמגוף העוגה שאני כיון שעם הסרת הכתב לא ישאר ניר ראוי לכתוב

]ואית דמחלפין אין הכונה במשכן, דהא במתני' בהדיא קתני לה אעור, אלא דיש בבגדים שדרכן בחיתוך, ואי עביד להו בקריעה פטור], (ולפ"ז לתלמודן מתפרש דלהכי שנה התנא קורע ברישא דקורע בחמתו, לפרש דאע"פ שיש קורע דמקלקל וחייב, מ"מ קורע בחמתו פטור), וצ"ע בכ"ז, - ואף אם אין ללמוד מן הירור, מ"מ יש לקיים דין קורע בעור, דאיכא נמי יריעות מעור, ואכלהו קאי שנפל בה דרנא, (ואף אי ליכא בעור דין הוא שיהא בלבדין, וניר כלבדין דמי), מיהו בקנים נהי דשייכא קריעה בתפירת קנים זל"ז, מ"מ בקנים עצמן ליכא משום קורע, ע"י ע"ד ב', (כ"ז נרשם לפו"ר).

כא בדין מוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות מבואר בתוספתא דאף באינו מוחק אותיות אלא טפת דיו וכיו"ב ג"כ חייב משום מוחק, והיינו נמי טעמא דמוחק אות אחת גדולה דחייב, והובא ד"ז ברא"ש ס"פ כלל גדול, עי"ש, וכ"ה ברמב"ם פ"א-ה' ובטו"ע סי' ש"מ ס"ג, ומתבאר מזה דאין חשיבות המלאכה באיבוד הכתוב, אלא בתיקון הקלף, אבל המטשטש את הכתב אינו בכלל המלאכה, שלא זוהי מלאכת מוחק, ואפשר דלשון מוחק ביאורו איבוד ומחייה, (כפרשת סוטה) והעברת קולמוס על הכתב אין שמה מחיקה, ולפ"ז א"צ לחדש מחיקה דמשכן בטעה, דמסתמא לא טעו, אלא פעמים שנשטשטש הכתב ע"י גשמים וכיו"ב, וצריך למחוק הכתוב, כדי שיוכל לכתוב ברור, (ודיו

עליו, דרך המקום האפוי ראוי לכתיבה, והר"ז כאוכל עוגה שכולה כתב כגון ס' משא"כ בכתב נפרד שנכתב על העוגה דיש תחתיו הניר לכתוב עליו דהיינו גב העוגה שעלי' כתב מעיקרא וגם אחשבי', כ"נ הכונה שם].

והנראה מדברי הפוסקים דמפרשי עיקר המלאכה במחיקת אותיות, (ולא בהסרת דיבוק כתב מעל הניר) וכמו שהבין הרא"ש שם קודם שראה התוספתא, ומשמע שרק נקטו להחמיר כהתוספתא, אבל עיקר המלאכה מפרשי במחיקת הכתוב, וצ"ע בפוסקים שסתמו והעתיקו דין התוספתא ולא פירשו שני ענינים במלאכת מוחק, ובפשוטו נראה מהא דנקטו במתני' עיקר המלאכה במוחק ע"מ לכתוב דזוהי עיקר המלאכה, ולא התיקון שבסילוק הכתב, וכן סיקרא ע"ג דיו גיטין י"ט א' דאיכא למ"ד משום מוחק, וכן דיו ע"ג סיקרא לכו"ע, נמי משמע דאין המלאכה סילוק הכתב, אלא שיהא הקלף ראוי לכתיבה, [ובסיקרא ע"ג דיו עשה שיהא ראוי להוסיף בכתיבה שבדיו וכמ"ש תו' שם], וכן הא דמוחק אות אחת גדולה דוחק לפרושי כמ"ש הרא"ש בתחלה דבאמת עיקר החיוב משום שתיקן ומחק האות מכאן.

ובבה"ל סי' ש"מ ס"ג ד"ה המוחק הביא מה שצידד הפמ"ג לומר דמחיקה שהיא עצמה תיקון חייבין עלי', [מיהו בפמ"ג סיים דל"מ כן], וכתב דיש

לדמות ד"ז לקורע בחמתו ועל מתו דחייב כשהקריעה עצמה תיקון, וה"ה מוחק, ובאמת אם עיקר המלאכה היא מחיקת האותיות, והא דבעינן ע"מ לכתוב, הוא כדי שלא יהא מקלקל, הי' נראה כדבריו, אבל מאחר שמבואר בתוספתא דבלא מחיקת אותיות נמי חשיבא מלאכה, וכן בתלמודן באות אחת, א"כ ל"ד לקורע, דהמלאכה היא הקריעה, ולא התיקון שיהא אפשר לתפור, (דזה לא חשיב תיקון, משא"כ כשמכין הקלף לכתחילה), ותו לית לן לחדש שתי מלאכות במוחק, וממשכן גופי' מוכח, דהא אם כתב בטעות על קרש אות אחרת, הרי עצם סילוק האות זהו תיקון בפ"ע, אף אם לא יכתוב במקומה, אלא במקו"א, הגע עצמך כשכבר כתב המספר הנכון, ודאי שזה תיקון למחוק המספר המטעה, ומ"מ ילפינן מזה דוקא ע"מ לכתוב, ועוד דלא דמי לקורע שהמלאכה היא בקלקול, דקריעת תיקון אינה בכלל המלאכה וכמ"ש אאמו"ר שליט"א סי"ז סק"ט ועי' לעיל, ולכן הוצרכו לומר ע"מ לתפור, אבל במוחק הדבר ידוע שמצוי תיקון גמור במחיקה, והו"ל לתפוס עיקר המלאכה בתיקון דמוחק אפיה, וגם לא הו"ל לתפוס בפשיטות דמוחק היינו הסרת הדיו לגמרי, אם איתא דה"ה העברת קולמוס, [ניתכן לפי האמת דהעברת קולמוס יחשב כותב או רושם ובנקודות שבתורה שמתפרשים לסימן מחק, ודאי יש לחשבו ככותב], ודברי

מן המלאכה, אבל צריך לבאר מה בין זה לאכילת עוגה, ואפשר דבכה"ג שהדבר אבוד קודם שנמחק, אין להתייחס לזה כמעשה מחיקה, דקודם שנמחקו האותיות מעל האוכל, כבר נתבטל הכל מן העולם, והנה הראשונים ז"ל דנו בההיא דמסיקין בכלים משום סותר, ובבהגר"א סי' שי"ד ס"א כתב דהוי גרמא, וכנראה כונתו להא דחשבינן ק"כ ב' בשם על בשרו וטובל במים גרמא, (דמההיא דגודרין בכלים מלאים מים שיתפקעו אין ראי' דלגבי כיבוי באמת גרמא הוא, ואי משום סתירה בכלים א"כ היינו הך), ובאמת נתקשה מרן זלה"ה בסל"ח סק מ"ט חשיב גרמא, (וביותר קשה דמוקמינן לה בגמ' בדיו לחה, מיהו קצת משמע דבאמת אינו נמחק מיד), ושמא דמי למ"ש המ"א סי' שי"ח ס"ק ל"ו בשם המ"מ הובא לעיל סק"ב, דיש מלאכות שרק ע"י הכונה יש לייחס להם שם מלאכה, ואף אם במזיק ורוצח חייב כה"ג, דבדברים שנוגע לאדם לעצמו, כונתו קובעת מאי קעביד, ולכן לא מייחסין לי' כעושה המחיקה כשטובל במים, אלא כגורם שיגיעו מים לשם, כיון שאינו עוסק במעשה זה דזה כנעשה מאליו במה שעל גופו, [ומ"מ צ"ע באש או במים כשהי' נמחק מיד אם הי' נחשב גרמא ולע"כ בכ"ז וכבר דן בזה מרן ז"ל שם].

וס"ל להגר"א דה"נ בסותר כשכונתו להסיק בהן, ואמנם לכאור' ל"ד, מ"מ לענין איסור סותר, דרבנן, שפיר י"ל

התוספתא מתפרשים במחק תגי' דדל"ת או לגגי' דחית כדמוקי לה בגמ', וחיובו משום כותב, [ובבונה משכח"ל גם תיקון לחלקי הבנין, דומיא דמשכן, ולכן לא הזכיר הרמב"ם ע"מ לבנות, דלא בעינן ע"מ לבנות במקומו דומיא דכותב, ולע"כ], ואמנם לפי משמעות הפוסקים דיש לדון בשבירת עוגה משום מוחק, הדברים מטין לומר דעיקר המלאכה היא המחיקה, אבל הדברים צ"ת.

ואפשר הי' לומר דעיקר מלאכת מחיקה לשם התיקון של הסרת הכתב, היא ג"כ מפני שצריך לקרש או לניר דאל"ה הי' משליכו או קורעו ונמצא דהמחק הוא מפני שרוצה להשאיר הניר, ולכן חשיבא עיקר המלאכה בתיקון הניר, מיהו ז"א כיון שהצורך הוא בשאר הניר ולא במקום הכתוב, והוה סגי לי' שימחוק כגון ע"י טשטוש הכתב, ועכ"פ משמע דמחיקה מתפרשת הסרת הכתב לגמרי אבל העברת קולמוס לסימן דמחיקה, ולא חשיבא להו תיקון, אם משום דמחק וטשטוש ג"כ מקלקל הספר, או שלמחיקת הכתוב הוה סגי להו בסימן כנקודות שבתורה, וע"כ דמחיקה היא לתיקון הקלף, וגם אפשר דהעברת קולמוס שייכא לכותב וכמש"כ.

הדבר מצוי בתרופות שכתוב עליהם אותיות, ובולעים אותן שלימים, וכמדומה שאין מזהירין למחוק הכתב קודם שבת, ואמנם לפי מש"כ לא שייכא במלאכת מוחק, דאפי' קריעת הניר אינה

(ולפ"ר פליגי) ועי"ש בפ"י הרא"ש ועשו"ע יו"ד סי' ש' ולע"כ בכ"ז, אבל עכ"פ לענין דבק נראה דאין שיעור וכמש"כ, (וגם שיעור שתי תפירות שהזכיר במ"ב אינן אלא כשיעור עובי שני חוטיין ומשהו ריוח דלהוי שתי תכיפות, דאין שיעור ידוע למרחק שבין תפירה לתפירה, ובקורע צריך שיקרע שתי תפירות אף אם המרחק גדול, ובקריעה שהיא עצמה תיקון, אם חייב, ודאי דשיעורה כפי התיקון, אבל תפירה אחת אינה חיבור מיהו משכח"ל שקורע מבגד שלם וקריעת חוט אחד משלמת התיקון.

בבה"ל ד"ה ה"ז כתב דגם המדבק עץ בעץ ע"י דבק כנהוג ג"כ שם תופר עליו, ובפשוטו חיובו משום בונה, דמ"ל טיט מה לי דבק, תדע שאף התוקע עץ בעץ חיובו משום בונה כמ"ש הרמב"ם פ"י, ודמי טפי לתופר מדבק, ובכוורת ע"ד ב' אפשר דהשם תפירה מתייחס לחוטיין, שהוא כאורג בגד לקלוע בתוכו הקנים, אע"פ שאין קיום לזה, בלא זה, מיהו אפשר דבקנים דקים שייכא נמי תפירה, אבל בפשוטו אין דרך לנקוב הקנים אלא החוט עוטפן מבחוץ), ובעיקר הדבר אין חילוק אם חיובו משום בונה או תופר, ואזלינן בכל דבר כאורחי'.

מ"ב ס"ק מ"א ואם קורע ניר לקרעים כו' ואם קורע מסליל המסומן לקרוע לפי מדה, לכאו' חייב משום

שלא אסרו אלא במתעסק בסתירה, דאין לייחס למעשהו שם מלאכה זו לאסור מדרבנן, (אבל השורף בנין כדי לבנות במקומו, ודאי דיש לחשבו סותר), ול"ע בכ"ז, [ועי' אור"ש מ"ש ע"ד ההגמ"י פכ"ב שם], אבל לענין מחיקה עדיף טפי, דאין לייחס לאש פעולת מחיקה, משא"כ סותר דזהו גופא מעשה ההיסק ושפיר מודו כו"ע דמסיקין אף בכלים שכ' עליהם אותיות וצורות, [מיהו לענין מוחק את השם אף הזורק לאש חשיב עשייה דכשזהו המעשה שעושה ודאי דחשיב מעשה ידי',] ונפ"מ נמי בסיגריות שמעשנין ביו"ט, דלפ"ז א"צ למחוק האותיות והציורים שעליהם, וצ"ב למעשה,

כב [שו"ע סי' ש"מ סי"ד המדבק ניירות כו' לכאו' נראה דשיעורו בכ"ש, דשיעור ב' תפירות אינן באורך הבגד, אלא משום דתפירה אחת אינה חיבור, ואף לענין כלאים כן, אבל בשתי תפירות הוי חיבור מצד התפירה אלא דלא קיימא ולכך בעינן קשר להעמיד התפירה, אבל בתפירה אחת וקשר החיבור הוא של הקשר ולא של תפירה [שו"ר בפ"י הרא"ש שלהי כלאים בזה] וגם נראה לכאו' דהקשר דקאמר ר"י ע"ד ב' אינו ש"ק, והוא רק להעמיד התפירה עד שיחזור ויוסיף בתפירתו עי' רש"י ק"ד ב', אבל בחיבור דבק כל משהו הוי חיבור גמור כשתי תפירות, וצ"ע במ"ב ובבה"ל בזה, שו"ר בר"מ ור"ש שלהי כלאים בביאור ענין שתי תכיפות

הובא ברמ"א סי' שי"ז ס"ג, ועי' לעיל ס"ק י"א בכ"ז, ונהי דלא קיי"ל כן, מ"מ יש ללמוד מסברתם לשאר דוכתי, מיהו אם א"א לפתוח הדיבוק כלל, א"כ ה"ז חיבור גמור, דמה שרוצה לפתוח האגרת אינו מגרע בחיבור כיון שאינו נפתח, ונפ"מ בזה להקל באמירה לנכרי.

ובפתיחת מעטפה אם היא ראויה לשימוש אחר פתיחתה יש

לדמותה לפתיחת בית הצואר שהדיבוק חיבור גמור הוא, [ואף בניר דבק מבחוץ, דמי לבית הצואר ולא למגופה, כיון שאין הדיבוק נפרד לעצמו, אלא מושך עמו מעט מהניר], ולפ"ז אף במקל י"ז לאסור מדרבנן, ועי' בספר מרן זללה"ה סי' ס"א סק"ב, ולעיל ס"ק י"ג י"ז, ולפ"ז יש לזהר בחבילות מצות וכיו"ב דיש בפתיחתן כדרך חשש דאורייתא, דאף אותן שדבוקין בניר כעין מגופה, הרי מגופה זו חיבור, ואותן שסגורין מלמטה ומלמעלה באותה מגופה, חמירי טפי, דאף להמקילין בבית הצואר תפור, היינו מפני שניכר שזה עראי, אבל הכא גם גוף הכלי מחובר כך, [וכן העידו בשם מרן זללה"ה שאסור לפתוח חב' מצות] וכן בשקיות סוכר וכיו"ב יש לזהר בזה, וצ"ע.

אותות הגרדין והכובסין אסורות משום כלאים, ולענין שבת ודאי דהוי חיבור, [דהתם מפרש בשו"ע יו"ד סו"ס ש" דהחידוש שאין חשובין אצלו, אבל חיבור ודאי הוי], ולפ"ז צריך לזהר שלא

מחתך, ואפשר נמי דיש בזה חיוב משום מתקן מנא, [וגרע מחיתוך ניר לצלות בו מליח דלהרמב"ם הוי מדרבנן, שאין תיקון גמור בניר החתוך שלא במדה וצורה, דהתם רק מקצרו שיהא ראוי לצלי, אבל אין תיקונו ניכר, וכמו שבירת החרס, משא"כ ניר מיושב הראוי לשימוש חשיב טפי תיקון, ושייך לחייב בו מדאורייתא].

שם ולקרוע אגרת המחותם כו' לפי מה שביאר אאמו"ר שליט"א דבקריעת תיקון ליכא משום קורע, יש לדון כאן רק משום תיקון מנא, דאין לחשבו מחתך כיון שהמדה מכוונת ואינו אלא פותח הדיבוק, ואם קורע במקו"א הרי אינו מחתך במדה, ולכאור' נראה דאין ללמוד ד"ז ממתני' דאין חותכין את הניר, דהתם קרוב יותר לאסור מדרבנן, שיש כאן יצירת כלי קטן הראוי למלוח, אבל באגרת נהי דהתיקון גדול, מ"מ אין כאן יצירת כלי, שהכל ה' מתחלה, ונהי דהדיבוק חיבור, מ"מ אין קריעתו יצירה, ומשום מב"פ נמי ליכא, דאין לחשוב האגרת הראוי' לקריאה כלי, ואם נימא דבפתיחת בית הצואר לכו"ע ליכא משום קורע, דסו"ס החיבור עראי, ורק לענין מב"פ חשבינן ל' תיקון גמור, שזה חסר בהשלמת הבגד, אבל אינו חיבור גמור ליחשב קורע, א"כ באגרת דליכא משום מב"פ, ליכא משום קורע, אף להסוברים דחייב ע"מ לתקן, עי' לעיל ס"ק י"ג, ובאמת יש פוסקים שמתירין אף פתיחת בית הצואר שתפרו אחר שנשלם הבגד,

בהנחה בעלמא כדאמר ק"ב ב', משא"כ בכלים דחיבור פרקים בלא תקיעה אף באין דעתו לפרק לאו בנין גמור הוא, דלא חשיב יצירה וקבע בהנחת פרקי כלים זע"ז, ולכן כשדנים על חיבור חוט חשמל, אין חסרון בקביעות חיבורן מאחר שהם מחוברין לקרקע, ולא בעינן שהבנין יחברם גם לקרקע, אלא עצם זה שהבנין הוא במחובר, א"כ הוא בשלימות גמורה, ודעתו לפרק לא מהני לבטל מיני' שם בנין, כשאין הסתירה מוכרחת או ניכרת בעצם הבנין.

ולכאור' הי' מקום לדון לאידך גיסא, דאף מנורה התקועה בקרקע, לא בטל ממנה שם כלי, ויש בחיבור פרקי' משום בנין בכלים, ואע"פ שע"י הבנין הוא מחבר הפרקים לקרקע, מ"מ ל"ד ללול ש"ת דע"י חיבורו לקרקע דמי לאהל, אבל מנורה אע"פ שמחוברת אינה אלא כלי, הגע עצמך במנורה המחוברת בשלשלת לכותל, וכי בטל ממנה שם כלי, הרי אין החיבור גורם, אלא הקביעות, ואף לדעת מרן זללה"ה נראה דבשלשלת לא חשיבא כמחובר, ונפ"מ בכלי חשמל התקוע בכותל, דלכאור' אין דינו כמחובר.

יש כאן להוסיף ביאור דבאמת אין כונת מרן זללה"ה לומר דמחובר משוי לחיבור החוטין קבע, לענין דלא מהני דעתו לפרק, דאם החיבור הי' נחשב עראי מפני שהדרך לנתק החיבור בגמר השימוש, לזה באמת לא מהני טעמא

להסיר האותות שעושין הכובסין כהיום, ומהדקין את השם או מס' על הבגד, דחיבור הסיכות של המהדק, מסתברא דדמו לחיבור תפירה, ולא דמי להידוק מחט שכ' מרן זללה"ה להתיר, מיהו למש"כ אאמו"ר שליט"א דלא חשיב קורע בקריעת תיקון, ה"נ אין בזה מלאכת קורע, ולא מב"פ, דלא דמי למישקל אקופי מגלימא, (וגם לא חשיב קפיד), וגם משום תיקון מנא מדרבנן ליכא מיהו כיון דלדעת המ"ב יש בזה חשש חיוב, בודאי אין להקל, ולענין טלטול עי' בספר אאמו"ר שליט"א שבת סי"ז סקי"ג, ועי' סי' ש"א סכ"ג וסל"ט.

כג] בספר מרן זללה"ה סי' נ' סק"ו כתב דחיבור חוטי החשמל המחוברין לקרקע, דינן כבנין במחובר, ויש לעי' דבגמ' מצינו בנין במחובר, כשהבנין הוא חיבור הדבר לקרקע, כדלת בור ודות, או דלת לול ש"ת שהוא מחובר לקרקע, וסתירתו הוא שנעשה מיטלטל, ובזה הדבר מוכן שהחיבור לקרקע חשיב קביעות, ואע"פ שדעתו לפרקו, ה"ז כדעתו לסתור בנין, וכמו תקע בכלים, דהמתחבר לקרקע נטפל ונקבע בה, ואינו נחשב כעראי, אבל בחוטין שהם מחוברין לקרקע גם בשעת פירוקן, לא נוסף קביעות בחיבורן זל"ז, ואין לזה חשיבות של בנין במחובר, ונראה דס"ל ז"ל דענין מחובר הוא דאין חסרון בשלימות הבנין אע"פ שלא תקע, והדין נקבע באין דעתו לפרק, דבמחובר חייב, מפני שבקביעות דמחובר פעמים דסגי

דמחובר, אלא דהאמת הוא איפכא, דאף במנורה של פרקים לא מהני דעתו לפרק, דכדעתו לסתור הכלי [הבנין] דמי, ואע"פ שהוא מיועד לכך, ולכן למ"ד יש בנין בכלים חייב, והא דלמ"ד אין בנין בכלים פטור, לאו משום דעתו, אלא דחיבור פרקים המטלטלין, אינה יצירה חשובה, אפי' אם אין דעתו לפרק לעולם, ואף בכוסות של פרקים, דבסתמא לא נעשו ע"מ לפרק, מ"מ לא חשיב בנין, ולכן בקרקע דחשיב שפיר בנין חייב, דבחיבור הקבוע באמת מסתברא דחייב בקרקע, ודעתו לסתור לא מהני כלום.

מיהו בעיקר הדבר דכלי המחובר לקרקע כקרקע דמי, יש מקום לדון, דמלול ש"ת ליכא למילף דלול המחובר הוי כבור ודות וכיצע, [ערובין ק"ב ב'] דמה לי בנין אבנים מה לי בנין עץ, אבל מטה ומנורה המחוברין אינם אלא כלים, תדע דלדעת רש"י והרמב"ן במלחמות והסוברים כותיהו, דאף בנין גמור אין בכלים, ואפי' עשיית חביתא ותקע, ע"כ הענין דאין שם בנין אלא בבית ואהל וכיו"ב, [ובמסתת מבואר בגמ' דלכו"ע שייך לומר דכיון דדרך בנין בכך, אף בתלוש, דחייב משום בונה], ולדידהו ודאי דאין לחלק בין אם הכלי מחובר לקרקע או תלוש, דסו"ס אין זה בנין בתים, ורק למאי דס"ל דבתקיעה יש בנין בכלים, שייך לדון דהמחוברין לקרקע קביעי בלא תקיעה כתקע בתלוש, וכיון דנמצינו למידין לדעת רש"י והרמב"ן ודעמיהו דהא

דאמרי' כלול ש"ת כיון דמחברי בארעא כקרקע דמו, אין ללמוד מזה לכלים שמשמשים מעשה כלי במוחלט, שוב אין לנו להחליט כן מדנפשינן לדעת תו', ויש להביא ראיה לזה מדשמואל ק"ב ב' דמוקים לקודח דמתני' דבזעי' ברמצא דפרזלא ושבקי' בגווייה וחיובו משום מב"פ, ואמאי הרי זה מחובר לקרקע, א"ו כיון שהוא משמש כיתד לתלות בו, וזהו שימוש כלי, לא חשבינן לי' כבנין בתים, וכ"ש כלי גמור כמנורה ומטה, [ועיקר הדבר דשמואל מיירי במחובר מבואר ברש"י במתני' שם, ונתבאר בזה לעיל סק"י עיי"ש מיהו עי' בזה בספר אאמו"ר שליט"א סק"ד], ומ"מ דעת מרן זללה"ה דחיבור פרקים לכלי הקבוע במחובר, חיבור מוחלט הוא, ודינו כתקע.

(וכ"ז) באין דעתו לסתור או בדלא מהני דעתו, אבל בדבר ששימשו מחייב לפתחו, בזה לא חמיר מחובר, ונפ"מ במקל שתולין עליו מגבת התפורה בעיגול, ואח"כ תולין המקל במחובר, דאין בזה חיוב, אפי' אינו רפוי, כיון ששימשו מחייב לפתחו, בגמר השימוש, ולא חשיב כסותר הכלי כשמוציא, דנימא דלא מהני דעתו, ובאינו נשמט לגמרי אלא נפתח מצד אחד, דמי לנעילת דלת בנגר ומנעול, וצריך עוד להתיישב בדבר).

ונפ"מ לדינא בחיבור החוטין כשאין זרם, אם ננקוט דהא דחשיב תקע בחיבור החוטין היינו רק ע"י הזרם, [עי'

לק' ס"ק כ"ד], א"כ כ"ז שאין זרם, אין כאן אלא הכנת כלי לקבל זרם, ובתלוש ה"ז כחיבור קנה מנורה, ואם במנורה המחוברת גם חיבור הקנים בנין, ה"נ בחוטים שבבנין חייב, אבל אם בבנין נמי לא בטל מיני' שם כלי, לא מיחייב כ"ז שלא תקע, ויש לצרף לקולא דעת רש"י והרמב"ן ועוד הרבה ראשונים וכד' הגר"א דאין בנין בכלים כלל, ולדידהו מסתברא דלא מהני חיבור וכמש"כ לעיל, ומשום מב"פ נמי אין לחייב בלא זרם, שעדיין חסר חיבור המשלים, (ודעת הרמב"ם וחדושים ע"ש הר"ן בשם הרא"ה והרי"ף דמחברי בארעא לאו כארעא דמו, אף בלול), וכלי התקוע בשקע שבקיר, כגון מנורת שלחן וכיו"ב, ג"כ אין דינו כמחובר, דחיבור תקיעה כזו, לאו כלום הוא, וכמש"כ לעיל, וא"כ כשאין זרם אפשר שאין בחיבורו משום בונה, [וזה תלוי בעיקר הנדון אם בכלי תלוש חשיב בונה], ונפ"מ נמי במקח דאין דינו כמחובר, מיהו במחזיק מ"ס חמיר טפי, [ועי' לעיל סק"ז דיש מקם להקל בכלי המחזיק מ"ס, כדעת הרשב"א, עיי"ש].

כד] בדין הדלקת נר החשמל שכ' מרן זללה"ה דחייב משום בונה, יש לבאר ג' ענינים, א. דחיבור החוטין כעשיית כלי, ב. דחשיב כתקע, ג. דחשיב בנין קבוע אע"פ שהדרך לסתרו, וכדי להפריד הנדונים, יש לנו לדון למ"ד יש בנין בכלים, דלא בעינן להחשיב חיבור החוטין כתקע, [וגם אפשר להוסיף

דהנדון בכפתור ראשי, שאין דרך לסתרו, אלא לצורך מיוחד], והנה בפשוטו הכנסת החוטין לכלי, לא גרע מהרכבת קני מנורה, דעי"ז נעשה כלי הראוי לקבל זרם, ואע"פ שהחוטין נכנסין ע"י ציר המיוחד לחברם ולנתקם, אין זה מגרע בקביעותם בזמן החיבור, וכמו שביאר אאמו"ר שליט"א סי"ח ס"ק י"ד, ברם לא נתברר אם יש לדמות החוטין בזמן פירוקן כנפרדו לגמרי והם כשבר כלי, דהא במנורה שחוליותי' אינם נשמטין אלא פעמים מטיין אותן ופעמים זוקפין, מבואר בתו' מ"ו א' דלא חשיב בונה, ואע"פ שבזמן שהקנים הפוכין אינם ראויים לכלום, מ"מ לא חשיבא זקיפתן כעשיית כלי, כיון שגם בזמן הפירוק הם חלק מן הכלי, ואמנם אין להוכיח מזה לנד"ד, דהתם הקנה בהטייתו אינו מתפרק לגמרי, אלא הוא קנה הפוך, מ"מ אין הדבר ברור שזהו עיקר הטעם, ובפשוטו י"ל דכיון שאין הקנים נשמטין לגמרי, גם בזמן פירוקן חשיבי חלק מן הכלי, ואף אם הקנה הי' מתפצל בזמן ההטייה, ובשריפתו הי' מתחבר, י"ל דלא חשיב בנין, וכפתיחת עגלה מקופלת דמי, וה"נ בחוטי החשמל, והגע עצמך בפנס עם בטריות, וכי ראוי לומר דבזמן הכיבוי נתפרק לשני כלים, וה"נ בחוטין שבקיר, ובאמת לאו כללא הויא, והכל לפי הענין, דיש שהציר המחבר אינו נחשב כגוף הכלי, ובזמן הפירוק הרי הם כשני כלים שציר מחברן, כגון אם הי' ציר מחובר לכותל במקום השקע

כ"ג], מיהו היכא דנוצר זרם ע"י החיבור, כי היכי דחשיב תקע, חשיב נמי בונה.

ומ"ש מרן זללה"ה דחיבור החוטין כתקע, ביאר בספרו דתיקון צורה להגשם שנעשה ע"ז שימוש חשיב בונה, דהפסיקה הוא מכאן ולהבא והצורה הראשונה אינה בת פרוד מן הגשם, וע"י במכתביו ובספר אאמו"ר שליט"א, וביאור הדברים דנדון פרקים בבונה וסותר הוא כשלא נתחדש כאן אלא חיבור, וכשהחיבור עראי אינו חיבור, אבל כשהחיבור יוצר כוחות חדשים, לגבי אותן כוחות לא שייך להתייחס לפרקים כשני חלקים, דאותן כוחות אינם חציים בחלק זה וחציים בחלק זה, אלא החיבור מחדש כח שלישי, והר"ז כנוטע עץ בקרקע, שאין שייך להתייחס לזה כפרקים אפי' ברפוי.

וי"ש מקום לדון לפ"ז דאף כשאין זרם, מ"מ כיון שהכלי מושלם, יש כאן בנין גמור מצד הכלי, דודאי אם הי' הזרם חלק מהכלי, א"כ חסר בשלימותו, ולא מהני מה שיש חלק ממנו שראוי לקבל זרם, אבל כיון שהזרם הוא דבר חיצוני, וצורת הכלי שוה בין אם יש זרם או לא, א"כ העמדת הכלי בשלימותו זהו בנינו, וזה נראה ספיקו של אאמו"ר שליט"א בזה, אבל ודאי אם יש בכלי שני כפתורים וחיבר אחד מהם, לא חשיב בונה גמור, אע"פ שאותו חלק ראוי לקבל זרם, דכ"ז שיש חסרון בשלימות הכלי אין חשיבות בונה לחיבור הפרקים,

ומחובר לתקע של מנורת שלחן, דאע"פ שהציר מחבר שני החלקים, מ"מ בזמן הפירוק יש כאן שני חלקים נפרדים, משא"כ בפנס, וה"ה בחוטין שבכותל בתוך הכלי המדליק ומפסיק, וכ"ז אם נימא דבכלי שתחתיתו מחוברת בצירים לדפנותיו לא חשיב בנין, אף למ"ד יש בנין בכלים, ואע"פ שהכלי נוצר ע"י חיבור זה, ובאמת אף בקרקע שרי סגירת אהל באופן זה.

והנה אם ננקוט דחיבור החוטין ע"י המפסיק, כחיבור חוטין תלושין, הדין נותן דאף כשאין זרם חשיב עשיית כלי, למ"ד יש בנין בכלים, דבתקיעת החוטין לתוך מנורת שלחן, ודאי דלא גרע מחזרת קני מנורה, ולפ"ז ה"ה במחובר דלכו"ע יש בנין, ומה שהזכיר מרן זללה"ה בספרו ובמכתביו ענין הזרם, היינו לחשבו כתקע, דאף לדידן בכלים חייב, [ובזה באמת נראה דעתו ז"ל דבלא זרם לא חשיב כתקע, ואאמו"ר שליט"א נסתפק בזה, ואם ננקוט לקולא בזה בכלים, יש מקום לדון אף במחובר, ובפרט בכלים המחוברים ע"י חוט חשמל, וכמשנ"ת בזה לעיל ס"ק כ"ג עיי"ש], מיהו אם נקיים מה שצדדנו דתיקון וסידור הפרקים המחוברים כזקיפת מנורה, ולא כיצירת כלי, לכו"ע לא נחשוב חיבור החוטין כבונה בלא זרם, ואף במחובר, [ואמנם בתקיעת תקע של מנורת שלחן, לשקע החשמל, יש מעשה בנין, אבל בלא זרם אין כאן אלא בנין בכלים, לפמש"כ בזה לעיל ס"ק

שאינן בכחם תכונות מחודשות, (הגע עצמך בשיש שלשה כפתורים המפסיקים וחיבר את האמצע בלבד, וכי שייך לחשבו כבונה בנין של יצירה), ואף בכלי עם בטרי' קרוב יותר דכ"ז שאין בטריה לא חשיב בונה.

מיהו בעיקר הדברים דעת מרן זללה"ה דלא חשיב בונה אלא כשאמנם נוצר הכח המחודש בבנינו, אבל כשאין זרם הר"ז כחסר בשלימות הכלי לייצור הזרם, ואין כאן אלא חיבור פרקים (מיהו מה שראיתי מועתק ממכתבו ס"ל דבחשמל המופעל ע"י אדם לא חשיב בונה כיון שאין כח בבנין ועשיית האדם חשיב נולד, אפשר דכונתו שם רק לענין הסברא דאף בלא חיבור חוטין, עצם חיות החוט בזרם י"ל דחשיבא כבונה, וע"ז קאמר דדוקא כשהכח בחוט נמצא כעת, ואינו תלוי בפעולת האדם, אבל לגבי הסברא שפרקים שחיבורם יוצר כוחות חדשים אין בהם חסרון של פרקים, בזה אפשר דאף ע"י כח אדם הדין כן, ועי'), וכ"ז לענין כלי תלוש, אבל במחובר אף חיבור פרקים הוי בנין, ועי' לעיל דאפשר דאף למ"ד יש בנין בכלים דוקא בזרם חשיב בונה, וה"ה מחובר (אם הי' כלי שמייצר מעצמו זרם ע"י החיבור שייך טפי להחשיב יצירתו כבנין, אפי' כשבזמן החיבור אינו מיצר זרם, כגון כלי שבקור אינו מיצר זרם) אבל כשכל חשיבותו בחיבור לחשמל, אין להחשיב החיבור כ"כ, ובלא זרם לאו בונה מיקרי).

לכאור' נראה דאף המדליק ע"י שעון, שיש בו כפתור שעתיד לכבות, חשיב בונה, ואע"פ שבלא שום מעשה נוסף יסתר הבנין, מ"מ אין זה חסרון בבנין, והר"ז כבונה בית, והעמיד סמוך לו סוללות, שעתידין לסותרו, [מיהו יש להסתפק בשעון שחיבור החוטין הוא חלק מהשעון, דהיינו שהחוט המתחבר מסתובב ונפסק מעצמו, דהעמדת חוט מסתובב זהו בנין שאש"ק], יל"ד למקרה שדן בזה אאמו"ר שליט"א, דהתם השימוש במנורה נטפל לשימוש המקרה, ולכן אפשר להתייחס לכל הבנין כעשוי לכך בעצמותו, ואמנם התם הוצרכנו למעשה אדם כדי לבטל הבנין, ובשעון הדבר נעשה מעצמו, מ"מ החילוק הקובע הוא מה נקרא עיקר אם החסרון בעיקר הבנין או דבר חיצוני, - ובנדון דמקרה לכאור' בשיש זרם לא מהני טעמא דעראי, כיון שיצירת הזרם, אף באופן עראי, יש לחשבו בנין גמור, דבדבר המושלם בתכלית אין העראי מפקיע ממנו שם מלאכה, מיהו כשאין זרם מהנו הני טעמא להקל, דאם נחשבנו ככלי תלוש דאין בו משום בנין, [דבאמת אינו חשיב כמחובר, אפי' אם החוט תקוע, אלא דפעמים שיש בו מ"ס, [אם הכל מצטרף דעובי הדפנות מצטרף, אבל לא הלבזבזים והרגלים, כמ"ש במ"א סי' שי"ד בשם הרמב"ם], ויש מקילין דמ"ס כתלוש וכמשנ"ת לעיל סק"ז, ויש מקום לומר דכלי (כמנורה) אע"פ שהוא מחובר לבנין, דינו ככלי, וכמש"כ ס"ק כ"ג,

במתני' ק"ב ב' מבואר לפרש"י דאף מלאכה שאינה גמר כגון חק קפיזא בקגא חייב משום מב"פ כיון שאפשר לקיים כן, - גם מבואר שם ברש"י ותו' במתני' דגמר שלב של מלאכה מסויימת חשיב מב"פ אע"פ שעדיין לא נשלם הדבר, (מיהו במסתתאבן לבנין מבואר כן בגמ', אלא שזה עדיף).

בענין הדבקות הסקוט"ש

מכתבים

א.

בענין הדבקות חיתולי הניר יש להעיר דחשיב קצת דבק של קיימא, אע"פ שעתיד לפתחם, כענין שמצינו בחותלות של תמרים שהקושרם חייב כמדומה שכ"ה בירושלמי, ואע"פ שעתיד לפתחם ומותר לפתחם בשבת כמ"ש בשו"ע סי' שי"ד ס"ח, והטעם מפני שאין דרך לחזור ולהשתמש בחותלות, כמבואר כלים פט"ז מ"ה, ובכ"ה חשיב קשר של קיימא, ולכן יש לדון בהדבקה שנעשית לשימוש עולמי, עד שנגמר שימושו של הכלי ומושלך לאשפה.

ובענין הסקוטש יש להעיר שהדברים משתנים, וכחיום אין הסקוטש של החיתולים דומה לשל מנעלים וכיו"ב והחילוק בזה שעושים סקוטש רק בצד אחד שהוא הסרט אבל על החיתול אין סקוטש אלא הנייר עצמו מחוספס, ואינו

וכמש"כ לעיל, ויש הרבה פוסקים דלדידהו אין בנין במחובר, אלא בבנין בתים ואהלים וכמש"כ שם], יש כמה טעמים לא לחשוב החיבור בנין בלא זרם, ובפרט אם אין מנורה ע"י לעיל דכשהחסרון בכלי לא חשיב בנין (ושמעתי אומרים דבלא מנורה אין זרם ורק ע"י שהמנורה מחברת שני החוטין המעגל נסגר, ויש זרם, וא"כ אכתי חסר בבנין הכלי, ואף בשיש מנורה דעת מרן זללה"ה דבלא זרם לא חשיב כבונה בתקיעה, וכמו שנסתפק אאמו"ר שליט"א בזה וגם יש מקום לומר דאף במחובר לא היה נחשב בנין כיון שהכל כבר מחובר וחלק מהבנין, ורק משנה מקומו ובצירוף זה יש מקום להקל ע"פ הטעמים שכ' אאמו"ר שליט"א בספר עיי"ש.

יש לעי' אם בסגירת החשמל מיחייב משום סותר, דלכאו' חשיב מקלקל לעיקר חשיבות הבנין, או מלאכה שאצל"ג כחס על השמן, וצ"ת בד"ז, ומרן זללה"ה כ' דאם יש בונה יש סותר, (אבל לא הזכיר חיוב).

הוספה לפו"ר, נראה ליתן משל לנדון החשמל, כגון אילן שמצמיח פירות ע"י חיבור חוטין ונתלש ע"י ניתוקן, שהדבר מובן דבזמן חיותו, שהוא יוצר, אין חסרון, אע"פ שאפשר לעקרו בקל, וה"נ כלי הנותן אור וזרם הוא כברי' חי', וכשמנתקו כממית הבריה, ולפי גודל חשיבותו לא חשיב מצב זה כעראי.

עצמך אם היו מדביקים החיתול ואח"כ מלבישים על התינוק, ופותחין כשיתבלה, האם אין זה יצירת בגד לעולם ע"י קשירה זו, ואמנם עושים כן בהידוק על גוף האדם, שזה מוכיח יותר על העראי שבזה, אבל אין זו סברא מספקת למעט בחשיבות הבגד שנעשה ע"י ההדבקה הזו, שאין זו הדבקה שימוש בלבד, אלא כיצירת בגד מתוכנן ומושלם, ואף אם לא הי' לזה שום צורה של בגד יש לחוש בזה לקשר של קיימא, כיון שאצל האדם שוה אם מתיר או מפקיע או חותך, וברעיון זה דומה ממש לקשירת החותלות.

ומה"ט יש לדון שאין להתיר סקוטש שיש בו שום קביעות בחיבורו, שגם סקוטש רגיל של מעילים ומנעלים אינו פשוט להתירו בכה"ג שהוא לעולם כמשנ"ת, אלא שאם אין כאן חיבור כלל, הר"ז כעושה עניבה אחת, שא"א לאסור [ר"ל כקשר הראשון שתחת העניבה], אבל בסקוטש ע"ג ניר מחוספס שאינו ראוי לשימוש חוזר, ויש בזה קצת חיבור, אע"פ שהוא רופף קשה לומר שהיתירו חלק.

ג.

שלוכט"ס

ראיתי דברי כת"ר שליט"א הנאמרים בטוב טעם ודעת, וכתב שטעם איסור קשירת החותלות הוא מפני שבגמר השימוש בהם אינו מקפיד דוקא

ראוי להדבקה חוזרת אלא פעם או פעמיים, ויתכן גם שהוא פס"ר לתלישת הנייר, ועיקר הנדון בזה מפני שזה ג"כ נעשה לעולם שעשוי באופן שאינו ראוי לשימוש רב פעמי, ואמנם זה קל מן הדבק, אבל עכ"פ אין בו היתר סקוטש הניתן בשופי.

ב.

ידוע שכל קושר חותל של תמרים כונתו לפתחו לאח"ז, ואפ"ה מיקרי קשר של קיימא, כיון שבפתיחתו מתפרק כל הכלי ונמצא שהקשר כנעשה לעולם, ואשר החליט במכתב שאסור להתיר הקשר יעוי' בחזו"א סנ"א ס"ק י"ג שבירושלמי פ"ז ה"ב נראה שמותר להתיר עי"ש שהקשו דהו"ל מתיר קש"ק ותירצו שמותר, מפני שהוא כסותר את הכלי, והענין הוא מפני שהעלים של הלולב מתייבשים ואינם ראויין לשימוש חוזר, [ויתכן שזהו ענין הנאתו וביעורו שוה לענין שביעית], וכ"נ ברש"י ובראשונים, וכ"ה פשטות השו"ע שמ"ש מתיר היינו פתיחת הקשר, ומפקיע היינו התרת פתיל החבל, ככל לשון מתיר שבש"ס, וא"א לסתום מתיר אם אסור להתיר, וכדברי הבה"ל יעוי' בחזו"א שם, ולע"כ.

וכן יש לדון בקושר חיתול על האדם, שיחשב כקשר של קיימא, כיון שקשירתו למשך הזמן עד שיתבלה הכלי, ואין חילוק אם הבלאי נעשה במשך כמה שעות או כמה שנים, הגע

המכנסיים הוא כאילו עשאן בפ"ע, ואח"כ הלבישם על התינוק.

ומה"ט יש מקום לדון בסקוטש שאם הי' עושה חיתול ע"י חיבור פרקים בסקוטש יש לחוש לעשיית כלי גמור מדאורייתא, ואף הכלי הנעשה ע"י חיבורי עניבות יש לדון כן, ולכן צריך שיקול דעת מדוקדק מאד להכריע באיסור דאורייתא, וכלפי זה אמרתי שסקוטש ע"ג ניר שנקרע סיבים בהפרדתו יש בו מענין קבע במדה מסוימת, ולא מפני שאני חושש לקריעת הסיבים משום קורע באינו מתכוין אם אין זה פס"ר, אלא שזה מגלה שיש כאן חיבור עולמי במדה מסוימת, ואף אם חיבורו רופף והוא חלש יותר מסקוטש שבשני הצדדים שעשוי לשימוש רב פעמי, מ"מ יש כאן מדת קבע מסוימת, ויש מקום לאסרו מדרבנן מיהת, כיון שבדבק על נייר כה"ג קרוב לדאורייתא.

ד.

שלוכט"ס

בענין השקיות והטיטולים שנדבקין עם חיתוכן, כמדומה שהדיבוק הוא ע"י שמתחמם מכח המכה, והניילון נמס מעט ונדבק, ואם הי' ניילון סגור שנפתח ע"י המכונה, ונשאר מודבק כדיבוק הקל הזה, כמדומה שיש בזה משום מכה בפטיש, ואע"פ שאין בנ"א מרגישין עיכוב בסגירה זו, כיון שנפתח בקל כאילו הי' פתוח לגמרי, מ"מ עדיין נשאר חיבורו הקודם ולא נשלם הכל, ויש

להתיר הקשר אלא מתיר ומפקיע וחותר כפי המזדמן, והוא הדין והוא הטעם שאמרנו בחיתולים, וכשלמדתי ענינים אלו, אז בערך נתחדש השימוש בחיתולים אלו, והיתה ההדבקה עולמית באופן שא"א להפרידה מן החיתול, ורציתי להתיר קריעתו של החיתול מן התינוק כדין הפקעת חותלות, ואאמו"ר שליט"א לא הסכים בזה, וביאר שאין החיתול מתבטל לתינוק ליחשב כקליפת אגוז, מפני שהחיתול דבר חשוב כמכנסים קצרות, ואינו מתקבל על התינוק כטפל שהוא כקליפתו, והנה מבחינת החיתול אין חילוק אם הדבק נפתח או נקרע, כמו שנהגו בו קודם השכלול לפתוח הדבק כדי לחזור ולהדביק החיתול בעטיפתו ואמנם יש כאן חילוק, אבל אין החילוק הזה מספיק חשוב למעט בחשיבות עשיית החיתול שהוא עיקרו של כלי, ואין האדם מקפיד אם יפקיענו או יחתכנו כמו בחותלות, אלא שיש לו סיבה נוספת לפותחו במקום קל, ונוח לתועלת קטנה נוספת.

הגע עצמך הרי שהחיתול עשוי מפרקים שכדי להגיע לעטיפה שלמה צריך לחבר ארבעה חלקים בהדבקות כאלו, וכי לא יחשב עשיית כלי בדבק, אע"פ שאפשר לפתוח כל חלק מהפרקים כמו ההדבקה האחרונה, והסברא הזו היא שמחמירה ההשקפה על ההדבקה האחרונה, שבעיקרה היא עשיית מכנסים קצרות, וכדי שיהיו מהודקות מדביקין אותן על התינוק, אבל מבחינת חשיבות

בנייר ע"י הכאת החיתוך, ששם אין חיבור כלל).

ה.

שלוכט"ס

מכתבו הארוך והערוך הגיעני ונהניתי מרוב הנדונים שבו, ולא נותר לי אלא להודות בברכת יישר כח ושתקובל עלינו תפלת רנב"ה, וקצת מחובתי להסביר שכמה דברים המתייחסים למכתבי לא הובנו ככוונתי, וכבר הבהרתי במכתב השלישי שלא נתכוונתי לחוש לתולש סיבי הניר, אלא שזה מוכיח שיש קביעות מסוימת בחיבור, ואינו דומה לסקוטש רב פעמי שאין חילוק בין שימוש הראשון לשימוש העשירי, ומודינא בסקוטש אפי' על ניר שמוכיח על העראי שבו, ומ"מ יש לדון, אבל בדבק חמור יותר (ולא הזכרתי ענין דבק המתפורר כלל).

ובענין הדמיון לדף של תנור, יש להעיר שהשקפת כת"ר על החיתוך כדף ועל האדם כתנור, וההדבקה כטיט, אבל יש מקום לראות החיתול ככלי מחודש מתוקן בצורת מכנסים, עם פטנט שיוכלו להדקם יפה על האדם, וכלפי זה כתבתי המשל אילו הדביקו המכנסיים — החיתול תחלה ואח"כ הלבשוהו על האדם, וכשפושטים אותו פותחים הדבק, שבזה מובן שבהדבקה עשו כלי, אע"פ שדעתו לפתוח הדבק בגמר השימוש, ולא נפחת מערך הכלי בזה שיש בו שכלול נוסף להדקו על האדם, ובדבק על

מקום לפטור את העושה את החתך, כ"ז שלא נפתח לגמרי, וא"כ הנדון להתיר כאן הוא בגלל שהדיבוק הזה אינו חיבור, שמקום זה הי' פתוח מתחלתו, והדיבוק הקל הזה מסתברא שאינו חיבור, דעראי הוא ונעשה שלא במתכוין, [מיהו לדברי הר"א בן הרמב"ם בשם אביו יש לדון דדמי לבית הצואר, כיון שחיבורו בהיתוך הניילון כעשיית השקית כולה, ובבית הצואר ג"כ חיבור הנקב קל מכל הבגד שעשוי בחוזק, וי"ל דכיון שנעשה שלא במתכוין ואין בו תועלת ולא ניכר עיכוב ע"י סגירה כזו, גם לדידיה אינו חיבור], ומ"מ לא ברירא לי אם אין זה בכלל אקופי מגלימא מדאורייתא או מדרבנן, כיון שמשעה שנעשה כלי הרי הוא סגור, ול"ד למגופה ובית הצואר שניכרין הכלי ומגופתו בפ"ע וזה משוי ליה טפי עראי, וה"ה אם הי' נסגר ע"י דבק בכה"ג דמותר, כיון שהדבק הוא דבר חיצוני כאן והוא עראי אבל סגירת השקית עצמה דמי טפי לסדר העשייה ואיני אומר איסור מהכרעה, אלא שהדבר צריך הכרע, ואמנם מה שהורגלתי להחמיר, זה ע"פ מה שסברתי בלימודי כסברת הרמב"ם הנ"ל דכל שחיבורו כחיבור הבגד חייב, אבל לפמ"ש אאמו"ר שליט"א דחיבור שאמרו בגמ' זוהי הגדרה הלכתית לענין טומאה ותלוי בביטולו לכלי, י"ל דסגירה זו עראי ואינה חיבור, (ואין זה ענין לחיבורי הדפים

נייר שבפתיחתו קורע הניר יש לחוש לחטאת בהדבקה, ולכן קשה להתיר בדבק מתקלף שנתחדש כהיום.

ומ"ש הטעם דניכר העראי שבו ודומה למעמיד שני החלקים בצבת, יש להעיר דזה שייך בבגד ששימושו לעולם, אבל חלק מהבגד שמתוקן לחבר שני החלקים, וקיומו נמשך כל זמן שהבגד נמשך, בזה לא מהני טעמא דעראי, כיון שזה חיבור לכל חיי הבגד, ואשר המשיל גמל שלמחר ימות, לכאורה המשל הוא בגמל זקן שאפשר שימשוך כמה שנים, אבל באופן טבעי החבל יאריך ימים יותר

ממנו, דבכה"ג חשיב של קיימא אע"פ שעתידי להתיר הקשר.

מהדק סיכות ודאי אסור, ואפי' מדביק שם הבעלים לצורך הכביסה יש לחוש לחטאת דהא תנן אותות הגרדין ואותות הכובסין אסורות משום כלאים, והיינו אפי' במקום שאין דרך להשאירו בבגד. – התופר בגד לבגד אף באופן שתפירתו חיבור, אם הבגד השני לאצולי טינוף, אסור לצאת בו, שלא כל תפירה קבועה מבטלת הבגד, וזו הערה למ"ש כת"ר שליט"א דהא בהא תליא.

סימן כד (א)

בדין רפואה בשבת

(תמצית הדברים בקיצור)

[א] שבת קכ"ט א' כל צרכי חולה נעשין ע"י ארמאי כו' אמירה לנכרי חשיב ל' בעירובין ס"ח א' שבות דלית ב' מעשה, לפי' בה"ג ור"ח, וכיון דשבות זה קיל משאר שבותין אין ללמוד מזה להתיר שבות ע"י ישראל, וכ"מ בהדיא ביצה כ"ב א' דאסור לישראל לסייע לנכרי אי מסייע יש בו ממש.

וי"ש להסתפק אם אכילת דבר שאינו מאכל בריאים חשיב שבות דאית ב' מעשה, כיון שד"ז אסרו חכמים

משום שחיקת סממנין, או"ד כיון שמעשה זה לבריא מותר, נמצא שרק הכונה אוסרתו, ובכה"ג לא חשיב שבות דאית ב' מעשה, שהרי אין מעשה זה אסור, כדתנן אבל שותה הוא מי דקלים לצמא וסך שמן עיקרין שלא לרפואה.

ונראה שנחלקו בזה הראשונים ז"ל, דעת הרמב"ן בתוה"א והרשב"א

קכ"ט א' והר"ן פ' שמונה שרצים דחשיב שבות שאין בו מעשה ומותר לחולה שאב"ס, שהרי כתבו דבמיחוש בעלמא

כמ"ש בסי"ז, ולפמשנ"ת נתיישובו הדברים וכבר כ"כ במ"ב בשם הרדב"ז והגר"א והב"מ עיי"ש.

בבה"ל הביא לשונות ראשונים ז"ל דלא שרו רפואה אלא בחולה שיש בו סכנה, אבל דבריהם נאמרו במכה ולא בחולי כל גופו, וזהו העתק מ"ש בגמ' ע"ז כ"ח א' דאם שינים הוי מכה שאינה של חלל אפי' כאיב לי' טובא אסור לגמע, והתם אמירה לגוי נמי אסורה, ונידון דידן בחולה שאב"ס דאמירה לגוי מותרת, ולא משמע סתמות הפוסקים דהישראל נוטל הרפואה מיד הגוי דוקא וזהו ההיכר שהתירו וכמ"ש בבה"ל שם, או כשהכינה הגוי ומדלא התירו לישראל הוי היכר, וכמ"ש הב"י, והוא כבשו"ע סי' שכ"ח סע' כ"א גבי קילורין, דפשטות משמע שהגוי מביא והישראל נוטלה בעצמו, וכ"ש אם לא הוצרך גוי להביאה דשרי, א"ו היינו טעמא דשרי משום דחשיב שבות שאין בו מעשה, וקיל מאמירה לגוי, ובבה"ל שם כתב דמדבריהם נראה שיש רק שני חילוקים בחולה, וזה ודאי רק במכה שהרי לענין אמירה לגוי כו"ע מודו, דבמיחוש אסור, ובחולה שאב"ס מותר.

ויש להעיר דבחדושי הרמב"ן והר"ן בע"ז שם נראה דסברו שכל רפואה האסורה משום שחיקת סממנין בכלל השבوتין, וכמ"ש בדעת הרא"ש והטור, ואמנם נסתפקו שם להתיר כל השבوتין כמו אמירה לגוי, בדאי אפשר באופן

אסרו אפי' דבר שאין בו משום מלאכה כלל כגון כל הני שאינם מאכל בריאים או כדרך הבריאים, עיי"ש ברמב"ן שהזכיר החושש בשיניו לא יגמע כו' והזכיר חזרת רטיי', וסיים וכולן גזירה משום שחיקת סממנין, ולא אסרן שם אלא בדרך השלישית דהיינו במיחוש בעלמא, וכ"מ ברשב"א ובר"ן.

אבל הרא"ש והטור והב"י סי' שכ"ח לא חילקו בין שבות דאכילת רפואה לשאר שבותין, ונסתפק הרא"ש אם כל השבותין מותרין בחולה שאב"ס, והטור הביא דהרמב"ן התיר רק בשינוי, והב"י הביא דהר"ן אסר, וכ"ז אמת, אלא שאין בכלל זה שבות דאכילת רפואה דס"ל להרמב"ן והר"ן שמותר וכ"מ ברמב"ם פ"ב ה"י שאומר לגוי להביא לו רפואה, והדבר פשוט שהישראל מתרפא בה בעצמו, ולית לן לחדש דהיינו משום דמהני היכירא שהגוי הביאה לו, אלא דשבות זה ודאי מותר, ובאמת גם כשמתרפא מן הגוי בלא מעשה שייכא גזירת שחיקת סממנין על הישראל, דסו"ס מינכר שעוסק ברפואה, מיהו עי' בזה בתו' צ"ג א' ולק'.

ובזה נתיישובו דברי הרמ"א בסל"ז שכ' דבנפל למשכב מותר ברפואה שזוהי דעת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והמ"מ והר"ן, והב"ח והט"ז תמהו ע"ז דקי"ל דשבות אסור ע"י ישראל, והמ"א תירץ דסבר כהרמב"ם דשבות מותר וכבר תמה הפמ"ג דהא לא קיי"ל הכי,

אחר, והדר ב' הרמב"ן בתוה"א דכל השבותין אסורין, מלבד שבות דמאכלי רפואה וכמשנ"ת.

לכאורה יש להביא רא' מההיא דביצה כ"ב א' דאף רפואה לחוד אסורה לחולה שאב"ס, דהא אמרינן התם דעמיץ ופתח אם מסייע יש בו ממש אסור, ואמנם בכוחל יש איסור משום צובע דחשיב שיש בו מעשה, אבל בפשוטו הצבע סביב העין כמ"ש רש"י שבת צ"ד ב' והא דעמיץ ופתח אינו סיוע בצביעה אלא ברפואה, ואם איתא דרפואה מותרת יש להתיר לישראל אף כשיש בו ממש, ועי' שבת ק"ט ב' דאסור עמיץ ופתח להכניס קילורין לעין משום רפואה, אלא דהתם נתנן הישראל בשבת, ועתו' שבת צ"ג א'.

ואפשר דכיון שכחילה מיקרי שבות דאית ב' מעשה כל שמסייע במעשה הכחילה בכלל האיסור, ולא אמרינן שאין בזה מעשה, כיון דלא שייך מעשה כזה בהיתר בשבת, ולא התירו אלא שבות שבריא מותר לעשותו, גם יתכן שזה מסייע קצת בקליטת הצבע בצד הפנימי ועי"ז מתקיים יותר, עכ"פ כיון שזהו סדר כיחול שנותנין מעט מעט ועמיץ ופתח, חשיב מסייע במעשה כחילה שאיסורו משום צובע.

עוד יש להביא רא' משבת קל"ד א' דאין טורפין יין ושמן לחולה ומשמע דבדאיכא טרופין מותר לשתותם, ובפשוטו אין דרך לשתות יין

ושמן טרופין אלא לרפואה, א"ו אף חולה שעשיית שבות אסור בו, מ"מ מותר באכילת רפואה בשבת.

כתב הרמב"ן דהחזרת שבר חשיב שבות דאית ב' מעשה ומותרין רק בסכנת אבר, וכן כתב המ"מ בלהעלות אונקלי ואזנים אם אין בהם סכנה, ואפשר דאיסורם משום בונה ותיקון גברא, כדאמר קמ"ז ב' דמיחזי כבונה, ואפשר דכיון דמעשה כזה לא שייך בבריא חשיב שבות דאית ב' מעשה, אף אם איסורו רק משום שחיקת סממנין.

ב[קל"ד א' בשלמא כמון חזי לקדירה, הא דלא שרינן משום מילה גופה דהוי נמי חולה, י"ל משום שהי' לו להכין מע"ש כמ"ש המ"מ פ"ב מה"ש בדעת הרמב"ם, א"נ אצטריך להתיר עשייתו קודם המילה, מיהו מדקתני נותן זה בפ"ע, משמע דאף אחר המילה אסור, והא דלא שרי משום מכשירי או"נ משום שאינו נהנה מהכמון עצמו הנאה מורגשת, וחשיב מכשירי שאר צרכים, כ"ז לפו"ר מתוך דברי אאמו"ר שליט"א בביצה סוגיא דמתוך סק"ט, שוב כתבנו בביצה דהשחיקה אסורה מדאורייתא לכו"ע כיון שאפשר לעשותה מעיו"ט, ולא משמע דכונת אביי רק אליבא דרבה דאית לי' הואיל, וג"ז אסור מדרבנן, אלא יש לפרש דהכא משום פיקו"נ שרי כדלעיל קל"ג ב', ומ"מ היכא דמיחזי כחילול שבת החמירו כיון שהי' יכול להתקינו מבעו"י ולזה מהני חזי לקדירה

דלא מיחזי כחילול יו"ט, וה"ה חזי לחולה, ואף לדעת הרמב"ן דלכתחילה צריך לשנות י"ל דשחיקה בשינוי אינה ראוי' לרפואה יפה, ואי לאו איסורא דרבנן דמיחזי, לא היו מצריכין שינוי בזה, ועמ"מ פ"ב מ"ה שבת הי"א.

שם יין ושמן חזי נמי בשבת לחולה, נראה דביו"ט הטריפה היתר גמור דמאי דחשיב עובדין דחול בשבת (כ"כ הרמב"ן בתוה"א) היינו משום דמיחזי כעוסק בבישול ותיקון מאכל, כמ"ש רש"י ק"ט א' בפעפועי ביעי, וביו"ט דבישול מותר לא שייך איסור בזה, אבל אין לתרץ דחזי לקדירה, דאכתי לקדירה לא בעי ליכא.

יש לעי' מאי מהני חזי לחולה, הרי שריותא דחולה דחוי' היא שצרכו מתיר, וי"ל דמ"מ זה מוכיח דקיל איסורי' דלחולה מותר אע"פ ששאר שבותין אסורין, ולפ"ז ההיתר משום דלא מינכר שמתירין השבות למילה, ובאמת גם בדחזי לקדירה אסור מדרבנן כיון דסו"ס לאו לקדירה הוא עושה, א"ו המילה ג"כ מתרת, אלא שלא התירו כי אם דבר שאינו ניכר שהתירו משום מילה בלבד.

שם התם לא בעי ליכא כו' יש לעי' אם יש חולי שצריך ליכא מאי, מי אמרינן דר"מ לא שרי אלא טריפה מועטת, אבל עם ליכא אף לצורך חולה אסור, או"ד ה"ק כיון דסתם חולה א"צ ליכא, הרי ניכר שהתירו משום מילה,

ולכך אסור, והנה אביי ודאי סבר דר"מ התיר איסור טריפה לחולה, ואף לרב יוסף משמע דיש כאן היתר לחולה, וא"כ הדבר מחודש לומר דר"מ התיר איסור טריפה, ומ"מ חילק בדבר והתיר רק חצי האיסור, מיהו מסתברא דבכל השבותין מודה ר"מ דאסור לחולה שאב"ס, דלא מצינו שנחלקו אלא כאן, וע"כ דסבר ר"מ דטריפה שבות קל הוא, ושפיר י"ל דלא התירו אלא בלא ליכא דנראה כמערב בלבד, וסתם דטורפין לחולה לפי שאין לחוש דליעבדו ליכא שלא לצורך, וקצת משמע בתוספתא דמודה ר"מ באלונתית לחולה דטריפה אסורה, וכן שמעתי מאאמור"ר שליט"א שאם ר"מ מתיר לחולה אף עם ליכא, לא הי' אוסר במילה דלא מדקדינן אם טרף הרבה או מעט לחולה, ורק בגלל שגם לחולה אסור עם ליכא, יש לאסור למילה.

שם היינו דקתני נותן זה בפ"ע כו' צ"ע מאי קאמר, הרי לשון זה מתפרש בהדיא שאינו מערב כלל, וגם הול"ל לא יטרוף אלא מערב כדאמר ק"מ א' ואם נימא דלר"מ גם לחולה לא שרינן אלא בלא ליכא, י"ל דר"מ סבר דבלא ליכא לא חשיב טריפה, והו"ל כזה בפ"ע וזה בפ"ע, ונקט התנא לשון השוה לרבנן ור"מ, לכל חד כדאית לי' מה נקרא שאינו טורף, וכן צ"ל גם אם נימא דלחולה הכל מותר, מ"מ מתפרש דלר"מ ממשנה יתירא שמעינן דכל שניכר זה בפ"ע וזה בפ"ע שרי, דאל"כ הול"ל ואין טורפין לה יין ושמן בשבת, ותו לא.

הרי"ף והרא"ש והרמב"ם העתיקו מתני' כלשונה, ולא הביאו הא דאביי ור"י וסתמן כפירושן דהכל אסור, דסתם טריפה מתפרש בלא ליכא, וזה בפ"ע מתפרש כפשוטו, וכ"ה בטוש"ע, וצ"ע במ"מ שפי' דדעת הרי"ף והר"מ לפסוק כר"מ, וכבר תמה בזה בבה"ל סי' של"א ס"ז, ובדעת הרמב"ם צ"ל דמיירי בחולה שאסור ברפואה.

והנה למדנו דעת הראשונים ז"ל דנהי דסוגיין אליבא דר"מ אכתי אין ללמוד מזה דהלכה כר"מ, אלא דמוקמין סתם מתני' כותי', והרי איהו גופי' לא עבד כשמעתי', ובמ"מ שם כתב דסוגית הגמ' לכאו' ריהטא כר"מ, וכן הביא בבה"ל שם דעת האו"ז והר"ן והמאירי, וסתמות דברי הרמב"ן והרשב"א לאיסור.

הרמב"ן והרשב"א הוכיחו משמעתין דאסור לעשות שבות לחולה, והמ"מ כתב דקי"ל כר"מ דמותר, וצ"ע דודאי פשטות הדברים שר"מ לא בכל השבותין התיר, ואפי' מחצר אחרת לא התירו במתני' אלא בשינוי, ועי' עירובין ס"ז ב', ואיסור טריפה קיל שהוא משום עובדין דחול, ועי' לעיל דאפי' לחולה אפשר דעם ליכא אסור.

ג] ביצה כ"ב א' מהו לכחול את העין ביו"ט כו' בכחילת עין יש שני שבותין א' צובע כדאמר שבת צ"ה א' ב' גזירה משום שחיקת סממנין, ואם נימא דכל רפואה ביו"ט מותרת במקום צער

כמ"ש הגרא"מ הורביץ ז"ל בשבת קל"ד א' ניחא דמיבעיא לי' רק בכוחל, אבל אם כל רפואה ביו"ט אסורה כמ"ש המ"א בסי' תקל"ב סק"ב יש לעי' מ"ט בעיא מיני' בכוחל דאיכא תרתי לגריעותא, מיהו לדעת הרמב"ן ודעימי' נתבאר לעיל סק"א דבסוף אוכלא מותרת רפואה בשבת, וליכא אלא חדא דצובע, ואפשר דניחא לי' למיבעי בחולה שהתירו בו אמירה לעכו"ם אם התירו גם מכשירין דשבות ביו"ט, דאף אם במיחוש בעלמא לא התירו רפואה אכתי בחולה שאב"ס י"ל דשרי.

בתוספתא פ"ב דמו"ק אמרו דבראשונה היו אומרים אין שותין מי זבלים ומי דקלים וכוס העקרין במועד עד שבא ר"ע ולימד שותין כו' וצ"ע מאי ס"ד לאסור אטו שחיקת סממנין במועד, הרי במועד היתר גמור הוא, והי' אפשר לפרש דמשום דמצטער קאמר, כענין ששינוי פ"ק דמו"ק ר"י אומר לא תסוד (במועד) מפני שניווול הוא לה, וכן מסיים התם דאין מונעין רפואה מן הבהמה ביו"ט, והיינו דס"ד לאסור משום טירחא, למאי דנקטינן דל"ג בבהמה משום שחיקת סממנין, כמ"ש ברי"ף שבת נ"ג ב' ובשו"ע סי' של"ב ס"ג, אבל פשטות הדברים דבאיסור רפואה קיימינן, ודקדק מזה המ"א סי' תקל"ב סק"ב דרפואה ביו"ט אסורה, ולע"כ.

שם איכא ר"ז דקאי כוותך כו' בתו' שבת צ"ג א' הקשו דהא ר"ז אמר

התם מסייע אין בו ממש, ולכאורה יש לחלק בין אם המסייע עושה אותה פעולה של העיקר, כמו רגל רביעית של הבהמה, לעמיץ ופתח שהיא סוג פעולה אחרת, ונעשית בפ"ע, ובאמת בזב כה"ג דעמיץ ופתח לא חשיב מסייע דנהי דהי' נעשה בפ"ע אבל עכשיו איהו עביד לי', אבל כאן כיון שאין זה אלא שיפור מועט בכחול קרי לי' מסייע ומותר.

שם ה"מ היכא דלא מסייע בהדי' כו' דעת הרמב"ן דבשינוי מותר אף ע"י ישראל, ונראה מזה דעמיץ ופתח לא חשיב שינוי דאורחי' דכוחל כך, ואי מסייע יש בו ממש אסור, וכ"ה לשון הרמב"ן בתוה"א דעושה מעשה כדרך שעושה בחול.

המ"מ בפ"ב מה"ש ה"י פי' דיש שני חולה שאב"ס א' כל גופו ב' באבר אחד ובתרוייהו שבות ע"י גוי מותרת, אבל ע"י ישראל באופן א' מותר ובאופן ב' אסור, ותרוייהו בנפל למשכב מחמת חולי זה, ופי' שמעתין כאופן ב' ולכך ע"י ישראל אסור.

שם אמירם שרא למיכחל עינא ביו"ט שני של ר"ה, והכי קי"ל ביו"ט שני של גליות, ומיירי בחולי שמותר אמירה לגוי בשבת, אבל מיחוש בעלמא דבשבת כל רפואה אסורה לא שמענו כאן היתר שבות, דמסתבר דאמירה לגוי אסורה לעשות לו מלאכה, וא"כ גם שבות דרפואה אסור, אבל לשון המ"מ פ"ח מהיו"ט הכ"ד דטעם ההיתר מפני

שהנאת הגוף היא, וכ"ה לשון הרשב"א בשמעתין בשם הרמב"ן (במלחמות) כחול העין הנאת כל הגוף ולא סמכו על דברי ר"י אלא ביו"ט שני, ומשמע מזה להתיר אף במיחוש בעלמא, ומ"מ אין לנו מקור בגמ' אלא בדבר שאמירה לגוי מותרת בו אף בשבת, ובמ"ב סי' תצ"ו סק"ה כתב דמיירי בכל גופו בריא, אבל ציין מקורו בסי' שכ"ח ס"ק נ"ב ושם מיירי בחולה דוקא ולא במיחוש בעלמא, ועי"ש סק"ז בשם הלבוש, וצ"ע, ולפמ"ש כ' דלא התירו אלא בחולה שאב"ס כסוף אוכלא דעין, ניהא מ"ש בשו"ע סי' תקל"ב ס"ב דרפואה בחוה"מ מותרת, ודקדק מזה המ"א דביו"ט שני אסור, כ"פ כונתו במחה"ש, [ולפי מה שהוספנו לעיל סק"ב דרפואה ביו"ט אסורה אף לר"י מפני שאפשר לשחוק הסממנין מעיו"ט, א"כ אף היתר רפואה לא שמענו ביו"ט שני, וכל ההיתר משום דר"י כמ"ש הראשונים ז"ל]. – בשו"ע סי' שכ"ח סי"ז הכריע דלא כהרמב"ם, וא"כ כאן בשכל גופו בריא לא שמענו להתיר, וצ"ע במ"ב שסמך על שיטת הרמב"ם שהביא בסי' שכ"ח ס"ק נ"ב, והמ"א לשיטתו הובא לעיל סק"א.

ד' ע"ז כ"ח ב' ר"י שרא למיכחל עינא בשבת, בפשוטו מתפרש באיסור דרבנן של כוחלת, ורשב"י חלק מפני שלא ידע שהעין פוקעת, ולעיל תנא רשב"י דאסור להעלות אזנים בסם, ולדעת הרמב"ם אין בזה סכנה וסבר

* (א"ה, כתבו ע"ז בגליון, א"צ מפני אלא שכך הוא, ומה לו ולתוך הענין, עכ"ל).

ה הרמב"ן הוכיח משמעתין דבסכנת אבר מותר שבות ע"י ישראל, דאל"כ איך סברי רבנן דכחילה מותר ושחיקה אסור, ולכאורה אין תימה אם ידע רב שהתירו במקום חסרון אבר חשוב כעין, שהרי מצינו שהתירו בגונח ומפיס מורסא כלאח"י ומשאצל"ג, וכיון דלא ידעי רבנן שיש בזה פיקו"נ לא חשבו להתיר אלא הדרבנן, ולמסקנא אין לנו מקור לד"ז, ואדרבה בלישני דר"י דבסמוך משמע דמשום דשורייני כו' הוא דשרי כחילה, וכבר הק' כן הט"ז ס"ק י"א, מיהו בסברא אפשר דלא העמידו דבריהם במקום חסרון אבר חשוב כעין ואזן, שהרי אפי' במקום צער התירו בגונח ומפיס מורסא, אבל אין ללמוד מזה לשלשים איברים שבפיסת הרגל, אבל למש"פ הרמב"ן דמחזירין את השבר הוא משום סכנת אבר, הרי ד"ז נאמר אף באצבע הרגל. – ברש"י מבואר דידעי רבנן שיש בזה חשש עורוץ, אלא דלא ידעי דבליבא תלי, ולכאורה אין תימה אם חשבו שרב התיר ד"ז במקום צער, ואפשר כיון שעושין ד"ז אף לנוי גרע, וכמשי"ת בסמוך.

הא דמחזירין את השבר ומעלין אזנים ואונקלי אפשר דאף בלא סכנת אבר שרי, דשבותים אלו אינם שייכים אלא לצורך רפואה, ושפיר קבעום חכמים

דה"ה עין, אבל אם ר"י אמר שיש בזה פיקו"נ, לא שייך לומר מחיל שבי.

שם צווחא וליכא דאשגח בה, יש לעי' מ"ט לא אמרו לגוי שיכחול עינה, וצ"ל שלא הי' גוי מומחה לכך, או שלא היו סממנין שחוקין, ואפשר דסבר דאף חולה כל גופו לא הוי אלא ככייבי לי' טובא דשיניס לעיל א'. – ברי"ף וברמב"ן הגרסא ומתה.

שם למחר נפק מר שמואל ודרש כו' מ"ט דשורייני דעינא כו', נראה דשמואל ידע מעיקרא דעינא בליבא תלי, אלא דלא ידע שהעין פוקעת ויוצאת, ולכך לא התיר שבות ע"י ישראל, והא דאמר טעמא דשורייני כו' היינו להתיר אף שחיקתן בשבת, וקצת משמע דאי לאו האי טעמא הי' אסור אף הכחילה, ודלא כדסברי רבנן מעיקרא דסכנת אבר מתרת שבות, וי"ל לדעת הרמב"ן דמה"ט אף אם העין לא תפקע יש לחוש לפיקו"נ, כיון דחזינן דמכח קדיחה אפשר שתפקע.

מכאן יש ללמוד דמכה של חלל היינו דוקא חלל הבטן, אם מפני* ששם הלב והריאה והכבד ולכן הסיכון יותר או שמשם מתפשט יותר, דאל"כ תוך העין הי' ראוי לחשבו בחלל הגוף כמו שינים, וכ"מ ברמב"ן דאף כשידעו רבנן שהעין פוקעת לא חשבו שזהו פיקו"נ, ועי' ב"ק פ"ד א' זימנין דבהדי דעויר לי' נפקא לי' נשמתו, ועמש"ש אאמו"ר שליט"א בשם מרן זללה"ה.

נראה שאין סכנה בדבר, ובדעת הרמב"ן כתב המ"מ דאפשר שיש סכנת אבר או סכנה גמורה, ובאמת מסתבר דאם אין בזה סכנה אין להתיר להרמב"ן דהו"ל כמי שנפרקה ידו, ועסק"ה דאפשר שהתירו ד"ז כדין חולה שאב"ס, וחשבוהו כשבות שאין בו מעשה.

שם ביד אבל לא בסם, אם אין בזה פיקו"נ נוח דראוי להחמיר בדאפשר, אבל במקום פיקו"נ אין לדקדק וראוי להתיר במה שמזדמן נוח יותר, ולפרש"י מבואר דראוי להחמיר גם בפיקו"נ.

ולמ"ש הכ"מ והגר"א גרס הרמב"ם ביד אבל לא בכלי, (עי"ש בע"א קצת), וסבר דבכלי דמי טפי למלאכה, ובל"ב מתיר אף בכלי משום דיד קשה למכה, וממילא מדין שבת תרוייהו שרו, דהא יד עדיף מכלי.

שם וא"ד בסם אבל לא ביד, לפרש"י דינא קתני, ובאמת לא משמע דאתא למימר שאף בחול אין ראוי להעלות ביד, מיהו י"ל דכיון שיש יתרון בסם אין להחמיר, אבל אין קלקול גמור לאסור בחול ביד. – מלשון רש"י קשירת סם, משמע שנותנו מבחוץ.

[ז] יומא פ"ג א' מתני' ועוד ארמב"ח החושש בגרונו כו' מפני שהוא ספק נפשות כו' משמע שאם לא הי' ספק נפשות הי' אסור אף הטלת הסם, והיינו משום דאינו חולה מזה רק מיחוש

להיתר, ול"ד לכיבוי הנר לצורך חולה, שכיבוי מלאכה בעלמא היא שנזדמנה לצורך החולה, ובזה נראה טפי חילול שבת ויבואו לעשות כן בעלמא, אבל מלאכה שמיוחדת לתיקון האדם מחליו אין שייך לחוש שיעשום שלא במקום חולי, וכיחול העין יש לדמות לכיבוי כיון שכוחה העין אף לנוי בעלמא.

וכן הא דהתירו לגונח ומפיס מורסא יש לפרש מפני שאין לחוש למעשה כזה בעלמא, שאין דרך לינק מן הבהמה אם לא לגונח, וגם רפואתו רק באופן זה, וכן מפיס מורסא שייך רק במכה, וסתם אדם אין דעתו לעשות לה פה, ושפיר התירו חכמים, ואין ללמוד מזה לשאר שבותים, ולא להצריך בהני צער גדול דוקא, או סכנת אבר.

אבל הרמב"ן השווה כל הני בחדא מחתא לאסור כל שבות בלא סכנת אבר, ולהתיר ע"י שינוי, ויש סיעתא לדבריו מדלא התירו בנפרקה ידו להחזירה.

וראיתי באו"ש שכ' בדעת הרמב"ם ע"ד מש"כ, מיהו בדעת הרמב"ם משמע דהני אף במיחוש בעלמא מותרין, שכ' ההיתר דאין דרך לעשותן בסממנין, מיהו למש"כ י"ל דאמירה לגוי מותרת בהן, ולכך התירו גם שבותין אלו.

[ו] שם גמ' מעלין אזנים בשבת, פרש"י שיש סכנה בדבר, וברמב"ם פ"ב ה"י

בעלמא, מיהו השתא שרי אף שחיקת הסם בשבת.

ויש לעי' מאי קמ"ל רמב"ח, הרי כו"ע מודו שיש בזה ספק נפשות, ובשלמא בחצר כבד שלו, כיון שביאר איזו רפואה, שפיר י"ל דרבנן סברי שרפואה זו אין לסמוך עלי', אבל כששנה סם סתם הרי כל הסמים בכלל, ואטו שייך לכלול שאין רפואה המועלת לחושש בפיו ובגורונו, ובגמ' סבר רחב"א דרבנן פליגי עלי', ויש לעי' במאי פליגי, ואם היינו מפרשים דמיירי בצפידנא כדמשמע לכאור' בגמ', י"ל דידע שחולי זה רפואתו בסם שמרפא דרך סגולה, אבל אין נראה כן בסוגיא דע"ז כ"ח א' דלא מייתו מרמב"ח לככי ושיני, וכדקתני במתני' גרונו ובברייתא פיו, וצ"ל דידעו שכוונתו לסם שעושין בדרך סגולה, ודומה לסם דעבדו לר' יוחנן, ועי' להלן.

בביאור פלוגתא דרמב"ח ורבנן בחצר כבד שלו, פרש"י שאין הרפואה גמורה, ור"ל שאינה ידועה כרפואה המועילה ע"פ טעם בחכמת הרפואה, וגם אין נסיונה ידוע, וכ"ה בשו"ע יו"ד סי' קנ"ה ס"ג בהגה דאין להאכיל דבר איסור לרפואה אא"כ הרפואה ידועה או ע"פ מומחה, ובבהגר"א ציין המקור משמעתין, והובא ד"ז במ"א ובמ"ב סי' שכ"ח סק"ד, ואאמו"ר שליט"א הק' דעל ספק רפואה ג"כ ראוי להתיר איסור, וכבר הק' כן

בספר תוספת יוהכ"פ, וי"ל דה"מ כשיש סברא ברפואתה, אבל בדבר שמרפא בדרך סגולה, אם הספק רחוק, כגון שהרבה פעמים לא ריפא, כמ"ש בירו' עובדא דר"י נשיאה שעשה לעבדו ולא נתרפא, הר"ז כספק אולי יקרה שירפא, ויתכן שאין זה בכלל ספק, כגון הנוסע לשוט בארץ אולי יזדמן שימצא רפואה, דאין כאן ספק מבוסס אפי' בצד רחוק, וצ"ע, ועי' בסמוך.

והרמב"ם בפיה"מ כתב דאין עוברין על המצוות ברפואה בדרך סגולה, כי כוחם חלש אינו מצד הדעת ונסיונו רחוק, ושמעתי לבאר דדברים סגוליים אינם בחובת ההשתדלות והנמנע מהם אינו מתחייב בנפשו והם כחוץ לדרך הטבע, ולכאורה ד"ז שייך בקמיע וכיו"ב שמשתמש בכוחות רוחניים, אבל סגולות שיש בסמים הם כטבע שנחקק בהם, וכ"כ הרשב"א בתשו' ח"א סי' תי"ג שהסגולות הם כטבע שניתן בהם אלא שאין דעת באדם להבין איך פועלים לרפא, ועי"ש שהאריך ברפואות סגוליות שבגמ', וכתב שהרמב"ן עשה צורת ארי' לרפואה לחולה, ומשמע דס"ל להתיר אף אם הי' בזה איסור עשיי' בעלמא, דפיקו"נ דוחה, וכ"מ בגמ' ס"א ב' דשרי ליכנס בקמיע לביהכ"ס משום סכנה, ועברכ"י סי' ש"א סק"ו אם מותר לכתוב קמיע בשבת, ושמעתי שבספר טוב עין הביא דהר"פ כתב בשבת, ואינו תח"י, ובגמ' אסרו טלטול מפני שיכול לישאר בביתו,

שם א"ל רחב"א לר"י כמאן כו' יש לעי' מאי קושיא הרי ר"י לא עשה מלאכה, ושפיר י"ל דבזה מודו רבנן לרמב"ח, דלא גרע מחולה שאב"ס דרפואה מותרת, וי"ל דלישני' דרמב"ח משמע דגם לעצם הטלת הסם הוצרכנו לחידושו, ואמנם גם שחיקת הסם מותרת, אבל לרבנן אי פליגי הכל אסור, שו"ר דאפשר דר"י הוצרך לשחוק הסממנין בשבת, תדע מדלא נתנה לו סממנין שחוקין באופן שלא ידע הרפואה, ומדהוצרכה לגלות לו ש"מ שצריך להכינם סמוך לשימוש, וא"כ הוצרך ר"י למלאכה דאורייתא בזה, ולמ"ש בגמ' דהיינו מי שאור שמא צריך להכינו בשבת, מיהו יש לדחות שהי' מכיר בסממנין מה הם, דהיינו שמן זית ומי שאור ומלח, ולכן ממילא הוצרכה לגלות לו.

ויש לעי' הרי בפשוטו ראה ר"י שהרפואה הועילה ובזה ליכא מאן דפליג דשרי, ויתכן שעדיין לא נתבררה תועלתה עד יום השלישי, ואפשר דרחב"א הק' האם מעובדא זו נלמד דהלכה כרמב"ח, או שיש יוצא מן הכלל, ורצה לברר מאיזה טעם התיר ר"י.

שם לאו למעוטי סם, נראה דפשיטא לגמ' דבשר חמור וחצר כבד שוין, ולכן לא הוזכרה אפשרות לומר דלמעוטי בשר חמור, והיינו דס"ד לסיועיה מהכא, דע"כ למעוטי סם אתא, ולא חשו לזה דסם בתרא הוא, אבל לבתר דאיכא

ואמרו שבספר טוב עין הביא מהרא"ה דמותר לטלטל קמיע לחולה, ושמא התם ליתובי דעת', עכ"פ אין לנו לאסור ברפואות סגוליות אלא במקום ספק רחוק, אבל רפואות ידועות אפי' דרך סגולה אף הרמב"ם מתיר כמ"ש הרשב"א שם בשמו.

ובספר חידושי תלמיד הרשב"א הנדמ"ח בענינים סוף יומא כתב דרמב"ח קיבל מן הקדמונים שרפואה זו מועלת, ובדורות האחרונים לא הועילה, ונחלקו אם לסמוך ע"ז כספק רפואה, ועי"ש שהוכיח מהא דלעיל מ"ט א' דאין להתיר רפואה על סמך שמועות מדהוצרך לשריותא דר"ח, וגם בהני דר' יוחנן אמר אביי דלא איתסי מיניהו, וכן ר"פ בע"ז כ"ט א'.

נמצינו למידין דרפואה סגולית ידועה דינה כטבע הדבר ומותר לחלל שבת להשיגה, אבל ספק רפואה אסור, וכן קמיע צ"ע כיון שפעולתו בכוחות רוחניים, וצ"ע בכ"ז, ושמעתי מאמור"ר שליט"א שאין בכלל נדון זה מה שקורין היום סגולות דלאו כלום הוא.

שם פ"ד א' ור"י היכי עביד הכי כו' לגרסא זו משמע דמכה דשינים אינה מכה של חלל, אבל בע"ז מספק"ל, ולא איפשיטא, וגם אין קושיא אם ר"י סבר דכחולה שאב"ס דמי, וערש"ש דמרש"י נראה דל"ג כ"ז, אלא דרחב"א שאל את ר' יוחנן מהא דרצה ליטול הרפואה בשבת, וכמ"ק בפ"י ר"ח.

ברייתא דהקזת דם איכא עדיפות לאוקומי באלו אבתרייתא.

ח ע"ז כ"ח א' חושש הוא דלא, הא כאיב ל' טובא שפיר דמי, פ' דכאיב ל' טובא מוכיח שיש מכה, וס"ל לאביי דהו"ל לתנא לאשמועינן איסור אף בדאית ל' מכה, ומלשון חושש לא שמעינן אף דאית ל' מכה, וא"ת דמצינו ביומא פ"ג א' החושש בגרונו ומתפרש דאית ל' מכה, ומצינו בברכת ל"ו א' החושש בגרונו ומתפרש דלית ל' מכה, וי"ל דגרונו שאני דא"צ כאיב טובא להוכיח דאיכא מכה, ועוד דמסיים בהדיא מפני שהוא ספק נפשות.

ולענין הלכה יש לנקוט כאביי, חדא דספק נפשות להקל, ועוד דאביי ידע דיחויא דגמ' ופשיט ממתני', וגמ' רק בדרך דילמא דחי ל', ורנב"י קושטא קאמר דצפידנא הוי פיקו"נ, וכ"נ דעת הר"ן שכ' דבעיא היא בגמ', ומ"ש דאפי' כאיב ל' טובא אסור, אין כונתו לפסוק הלכה כן, אלא לבאר דבמיחוש בעלמא אסרו כל רפואה אפי' כאיב ל' טובא, ונפ"מ במקום דידעינן דאינה של חלל, וכך מתפרש בתוה"א, ועי' ב"מ ס"י שכ"ח בזה.

בדין כאיב ל' טובא ולא חלה כל גופו עי"ז מבואר בגמ' דאסור ברפואה, ופ' הרמב"ן בתוה"א והר"ן פ' שמונה שרצים דכיון שלא חלה כל גופו אינו בדין חולה ואסור אמירה לנכרי וכל רפואה, אבל בחידושי ע"ז כתבו תירוצ' אחר דכיון דאפשר בגומע ובולע לא

התירו לפלוט, ונראה דמעיקרא סבר הרמב"ן דכל השבותין מותרין בחולה, וסבר דכאיב ל' טובא חולה הוא, אבל לבסוף חזר בו, ומחלק בין שבות דנטילת רפואה דלית ב' מעשה וזה מותר בכל חולה שאב"ס אפי' בלא שינוי, ועי' לק' סק"ט.

אבל להסוברים דחולה שאב"ס אסור ליטול הרפואה בעצמו אפשר לומר דכאיב ל' טובא מיקרי חולה שאב"ס, ומ"מ פריך שפיר מדשרי לגמע בכאיב ל' טובא ש"מ דחשיב יש בו סכנה, דאל"כ הי' אסור ע"י ישראל.

ובמ"ב ס"י שכ"ח סק"ח ובשעה"צ אות ד' כתב בשם הגר"א דמ"ש בגמ' כאיב ל' טובא מיירי בחלה כל גופו עי"ז, וצ"ע דהא אדרבה מבואר בגמ' דאסור ברפואה וע"כ דלא חלה כל גופו, ודברי הגר"א יש ליישב דדייק מהגמ' דחושש מתפרש בלא כאיב ל' טובא, אבל לאו למימרא דלענין מכה של חלל בשינים בעינן נפל למשכב, דאדרבה מוכח איפכא, ודברי המ"ב צ"ע, אא"כ נימא דכל רפואה אסורה בחולה שאב"ס, דלפ"ז יתכן ליישב הגמ' דכאיב ל' טובא מיירי בחולה כל גופו, אבל למאי דקי"ל דרפואה מותרת מוכח בגמ' דכל כאב שינים טובא אפי' לא חלה כל גופו דינו כמכה של חלל, מאחר שיש שם מכה וקי"ל לקולא.

ולפ"ז אם יש מורסא או נפיחות בשינים חשיב מכה של חלל, וודאי

לעיל סק"ח דסברו שם שכל שבות מותרת לחולה, ושנטילת רפואה שבות, אבל למאי דהדרו בהו בתוה"א חזר הדין ואין לנו היתר שבות ע"י ישראל בחולה שאב"ס, אף בדא"א.

י' ברכות ל"ו א' החושש בגרונו לא יערענו בשמן כו' יעוי' ברש"י ותו', ונראה דלדינא אין מקור לאסור שהיי' בגרונו, וכן בסברא דכל שכולעו הרי פעולת האכילה עיקר, ואף אם רוצה להרויח רפואה עם האכילה יש לחשבו מעשה בריאים, ולדעת תו' לא הוזכר בגמ' נדון זה דלא יערענו היינו לא ישתה שמן, ואין לנו להמציא מדעתנו איסור בהשהייה, וכ"נ ברמב"ם, ואף לדעת רש"י הרי עם אניגרון מותר אף שהיי', וכמ"ש בהדיא, (וזה דלא כמ"ש תו' ר"י החסיד ביישוב שיטת רש"י), ובטוש"ע ס"י שכ"ח סל"ב סתמו הדברים, אבל המ"א העתיק פי' הב"י דאף עם אניגרון אסור להשהות, ובא"ר כתב דכ"ה סתמות הטוש"ע והרמב"ם ועוד, ובפשוטו אין להעמיס כן בדבריהם, ומתפרש כמו בגמ', ואם בסברא מותר שהיי' אין משמעות בדבריהם לאסור כלל, וצ"ע.

דעת רש"י מתפרש בפשוטו דאורחא דמילתא קתני דבשמן אינו בולע אלא משהה ופולט ועי' אניגרון אף בולע, וממילא גם להשהות מותר, דעיקר האיסור כשפולט ולא מפני השהייה, וכ"נ דעת הרמב"ם, אלא דלידידי' אף שמן

דמותר ליטול רפואה, ואף בדכאיב ל"י טובא ולא חלה כל גופו עי"ז, ג"כ יש להתיר.

ט' מ"ב ס"י שכ"ח ס"ק ק"א כתב דאסור להשהות החומץ בפיו ואח"כ לבלוע, וביאר בשעה"צ דמדמה לה לחושש בגרונו, שאסרו להשהות ואח"כ לבלוע, ולכאורה אין לדמות השהייה בגרון שאינו הדרך כלל ומוכחא מילתא דלרפואה עביד, אבל בפיו מצוי להשהות מעט, ועוד דסתם מגמע ופולט משהה מעט ודכוותה קתני דמגמע ובולע מותר, וגם נראה עיקר דאף בגרונו מותר כמש"כ לק' סק"י, וכש"כ ביי"ש דדמי לאניגרון דיש עוד מתירין שם, ולפ"ז יש להקל עכ"פ בשאינו באופן משונה דניכר ביותר.

הא דקתני במתני' מטבל כדרכו ולא אשמועינן רבותא טפי, היינו משום דגם שריותא דמגמע ובולע הוא הרחבה בשריותא דמטבל כדרכו, ולא מצי למיתני מגמע ובולע כדרכו שאין הדרך כן, אבל השתא מתפרש מטבל כדרכו מפני שזה א"א לאסור, ומוסיף בברייתא דכל שכולע הר"ז נדון כמטבל ומותר, ועירור' דמשיב את הנפש, ועבהגר"א דהרמב"ם למד היתר בליעה בשמן מחומץ, ועי' בזה לק' סק"י.

במ"ב ס"ק ק"ב הביא דברי הח"א דבמקום שא"א לעשות השבות בשינוי מותר בלא שינוי, וסמך ע"ד הרמב"ן והר"ן בע"ז, אבל כבר נתבאר

בלא אניגרון מותר, עי' להלן בזה, ובתו' כתבו בדעת רש"י דבלא אניגרון נמי מותר אם בולעו מיד, ואניגרון מהני דמותר לשהותו, ובתו' ר"י החסיד הביא כן בשם רשב"ם וחלקו ע"ז דשמן אין להתיר כלל, ובדעת רש"י כתבו דתרתיה בעינן גם לבלוע מיד וגם אניגרון, וכ"כ בתר"י בתירוץ קמא.

במה שסתם בשו"ע דאף בשמן בלא אניגרון מותר כשבולע, כבר תמה הב"ח דאין להקל בזה כהרמב"ם, ובבהגר"א כתב דהרמב"ם למד מדשרי בחומץ מגמע וכולע, ובפשוטו חומץ עדיף תדע דמברכין עליו שהכל ואילו שמן אמרו דאזוקי מזיק לי, וכ"מ בגמ' דלפני טיבול אורחי' הוא, ובירו' אמרו שמשיב את הנפש, ואמנם בתו' שלפנינו נקטו דגם דעת רש"י דשרי, אבל בתו' ר"י החסיד תמה על רשב"ם שפי' כן, וכן בתר"י ותו' הרא"ש לא פי' כן בדעת רש"י, ולמ"ש המ"א דתלוי במנהג המקום ממילא נשאר הדין לאיסור, דהא ליכא דשתי מאי דמזיק לי'.

יא שבת ק"ט ב' מתני' חוץ ממי דקלים וכוס עיקרין מפני שהן לירוקה, מדנקט לשון רבים משמע דקאי אף אמי דקלים, דאל"כ הול"ל מפני שהוא לירוקה, וכמ"ק בגמ' שאמרו שדוקרים את המרה, והיינו מפני שהמחלות תלויין במרה כדאמר ב"מ ק"ז ב', אבל קשה דתיפו"ל מפני שמשלשלין, והי' מקום לומר דלשלשל לא חשיב רפואה, ול"מ

כן, וברמב"ם פכ"א הכ"א כתב בהדיא דאסור לשתות דברים המשלשין, וכ"כ בפיה"מ כאן, ועוד דאם לשלשול מותר א"כ הו"ל כמאכל בריאים, וכ"מ ברש"י ותו' גבי זיתום המצרי, מיהו התם משמע שמרפא את האדם, ועי' נ"ג ב' בשביל שתתרפה, ונראה מזה דמפני שהן לירוקה אעיקרין קאי, ולפי שיש כמה סוגי עיקרין נקט לשון זה ומתפרש כמו כוס עיקרין אלו ואלו מפני שאלו לירוקה הן, והיתה כונת התנא לבאר באיזה עיקרין מיירי.

ובזה יש ליישב אמאי תלי לה בירוקה, הרי זה חולי שיש בו סכנה, עי' יומא פ"ד א' דשרי בשר חמורים לרמב"ח, אלא אף לשאר חוליים אסור כגון ששונה מעט מהם, וכן יש לדקדק במ"ש בגמ' גבי יעזר ואבוב רועה דעבדי לי' לחוליים שיש בהם סכנה, או קרוב לזה דדינם כחולה להתיר רפואה, ואפשר שדרך הבריאים לשתותם מפני שמחסן הגוף מתולעים שבכבד וכיו"ב, אבל הני שהם לירוקה כיון שמזיקין לגוף אין בריאים שותין אותן, ומתפרש מפני שהן רק למי שצריך להן לירוקה, גם יתכן לומר דעבדי לי' לסוף החולי שאינו אלא מיחוש, ול"מ כן.

שם אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו, במ"א סי' שכ"ח ס"ק מ"ט הביא דברי הרמב"ם דאין רוחצין במים שמשלשלין כו' מפני שכל אלו צער הם וכותיב וקראת לשבת עונג, וסיים וא"כ

שמתרפא עי"ז, אבל לדעת רש"י והטור אסור, וסיים וצ"ע למעשה, ולפמ"ש"כ לא פליגי, דכל שלצמאו לחוד הי' שותהו עתה, מותר לכו"ע.

ובבה"ל דקדק מלשון הגמ' ברכות ל"ח א' גברא לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא הוא, וזה מיירי במאכל בריאים, אבל בצריכותא שבגמ' שם מבואר בהדיא דאי ממתני' הו"א לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא הוא אבל הכא כיון דלכתחילה לרפואה קא מכוין לא לברוך כו', ור"ל דלענין ברכה אזלינן בתר דעתו, אבל לענין שבת כיון דלא מינכר דלרפואה קא מכוין שרי, וכן פי' בבה"ל שם, עיי"ש.

[יג] מ"ב ס"ק קל"ז כתב בשם המ"א דבזמן שאין דרך לרחוץ בחמי טבירי *אלא לרפואה אסור, והדברים צ"ע דנהי דלא טרחי לנסוע לחמי טבירי אלא החולים, אבל ודאי כמאכל בריאים הוא לרחוץ בחמין, ולא אמרו אלא במים הרעים שמצטער ברחיצתן כמ"ש הרמב"ם, ואף ביש לו מיחוש ומתרפא, כיון שהי' רוחץ גם שלא לרפואה שרי, לפמ"ש"כ ס"ק י"ב.

***[א"ה]**, כתבו ע"ז בגליון, ע"כ המים גורמים דהא בחמין בעלמא רוחצים גם שלא לרפואה, עכ"ל.

בדין בריא שנוטל סממנין לחזק מזגו ואין לו מיחוש יעוי' במ"א ס"ק מ"ג דנקט לאיסור, ואין מפורש בדבריו דכונתו לחזק מזגו, לפי שכתב שנוטלו

אסור לשותות משקה המשלשל דאין לך צער גדול מזה, ולכאורה במתני' מבואר דשרי, דכיון שאינו עצור הר"ז משלשלו, וי"ל דשתי מינייהו מעט, וכן בשיכרא דבבלאי עי' תענית ט' ב', בליליא צערוהו, מיהו תלוי במה מצטער יותר, וראיתי בא"ר שכ' דכמדומה שנהגו היתר בד"ז, וכמ"ש בשה"ג ק"ט ב' דרוב מפרשים דלא כהרמב"ם וסיים דאין להקל נגד הרמב"ם והסמ"ג, ונראה כונת המ"א והא"ר במאכל בריאים כשיכרא דבבלאי וזיתום המצרי או שנוטלן מע"ש, ובמ"ב ס"ק ק"מ פי' שנוטלן לצורך אחר, ול"מ כן.

ק"י א' ר"י אמר זיתום המצרי כו' לא מצי למימר מעלי מינייהו דהא דרפי קמיט לי', וגם אפשר דלא מעלי לפי שעה לנקות מעיו, אלא מרפאו בקביעות, ועי' פסחים מ"ב ב', וצע"ק בתו' כאן, וכונתם דהול"ל זיתום המצרי נמי מעלי או כיו"ב, מיהו מתפרש שפיר זיתום המצרי דרפי קמיט לי' ודקמיט מרפי לי'.

יב רש"י פי' לצמאו אם אינו חולה, ונראה דכונתו לאפוקי שהחולה אסור להמתין שיצמא ולשתותו, כיון שלא הי' שותהו שלא לרפואה, אבל אם בלא חולי ג"כ הי' שותהו עתה לצמאו, אין לו להמנע בגלל שהוא ג"כ חולה, וכן יש לפרש דברי הטור שכ' אבל אם אוכל ושותה אותו לרעבו ולצמאו ואין לו חולי שרי, ובבה"ל הביא דדעת ר"ח והרמב"ם והר"ן דבמכוין לאכילה שרי אף

דכונתו באוכל לרפואת פגם מסוים בגופו, רצ"ע.

והא דאין מתעמלין משמע ברש"י קמ"ז א' דהיינו משום עובדין דחול, [שו"ר ברמב"ם שכ' מפני שהיא רפואה], ובקרקעה של דיומסת שם ב' נראה ברש"י דמעמלת ומרפא תרי מילי ניהו, שפי' מעמלת מחממת, ומרפא שהטיט מלוח, וכ"נ מדמימשיכי בתרייהו עשרת השבטים ש"מ דמאכל בריאים הוא.

עוד דקדק המ"א מדאמרינן גבי מי המשרה דאע"פ שיש לו חטטין בראשו מותר, משמע דבאשתהי אף באין לו חטטין אסור, ובפשוטו מתפרש כשיש לו מיחוש פנימי, וחטטין היינו דמינכר לכל שכונתו לרפואה, דהא במים הרעים צער הוא לרחוץ וודאי מיירי בעושה לרפואה, וכן במ"ש ק"ח ב' מהו למימשי מהני מיא שהביא מזה המ"א דמיירי בבריא, רש"י פי' שם שמרפאות את העין, וכ"מ מדבעא מיני' אי שרי למימץ ולמיפתח, וכן מ"ש בירו' דמותר ליטהר מטומאה לטהרה אבל לשהות אסור, ר"ל דלכך מותר בלא שהי' אפי' לרפואה מפני שנראה כנטהר וכדמתפרש בתלמודן.

ולהאמור בבריא גמור שאין הרפואה לתקן מיחוש מסוים, רק להוסיף בכחו ולחזק מזגו לא מצאנו שגזרו בזה, וכ"כ הרמב"ן בתוה"א והרשב"א קכ"ט א' והר"ן דכל רפואות הבריים מותרין בהם, מיהו יש לדחות

לרפואה, אבל במ"ב פי' שזו כונתו, ועי' להלן, ודייק כן מלשון הטור שכ' דאוכל אותו לרעבו או לצמאו ואין לו חולי, משמע דלרפואה אסור, ובב"י כתב דלאו דוקא לרעבו, וה"ה לתועלת כמו להנעים הקול כיון שאין לו חולי.

ובאמת צריך ראי' לאסור בריא ברפואה לחזק מזגו, שהרי בבהמה כיון דלא בהיל ברפואתה קי"ל דלא גזרינן בה משום שחיקת סממנין כמ"ש הרי"ף נ"ג ב' ובשו"ע סי' של"ב ס"ג ובמ"ב, וכ"כ המ"א ס"ק ל"א בטעמא דשרי רטיי' משנתרפאה המכה, וכ"ה בשו"ע סל"ח דשרי להנעים הקול, וכ"ה בתו' י"ח א' דשרי קילורין תחת העין לתענוג, והיינו בפשוטו לחזק ראיתו, אלא שהוא בריא ואין לו מיחוש, וכן מפני ריח הפה סל"ו ג"כ משמע שיש בזה רפואה, דאם כונתו שיצא ריח טוב מהמצטכי פשיטא דשרי, שו"ר דלפי' הר' פורת ס"ד ב' מוכח דכשמרפא לריח הפה אסור, כמ"ש אאמו"ר שליט"א בסי"ג, הובא לק' ס"ק י"ח, וממה שנסתייע המ"א מדברי הרמב"ם והמ"מ שכ' בפכ"א ה"כ דבריא אסור להתרפאות, והרי התם מיירי ביש לו מיחוש כמו שתמה בבה"ל סל"ז ד"ה אבל, משמע קצת דכונתו שמתרפא ממיחוש ופגם מסוים בגוף, אלא שאינו מוגדר כחולה כלל, וכן מה שדקדק המ"א מדפריך בברכות ל"ח א' ורפואה בשבת מי שרי, ולא משני דמיירי באדם בריא, צ"ב דהא אדם בריא אינו אוכל שתיתא רכה, וגם מזה משמע קצת

וביאר דבריו שאין פעולתם כמזון, אלא שהגוף מייצר ויטמינים ע"י המזון, אבל אין זו תכונה רגילה של עיכול ושביעה דנימא שזהו כמזון, [וכמו שהגוף מייצר דם וחום וכו' דאין שייך לומר שסממני חום הם מזון], וגם רפואה גמורה מסייעת לגוף לייצר כעין ויטמינים, וזה גרע מלחזק מזגו שג"כ אסרו האחרונים.

טו] קמ"ז ב' ל"ש אלא בסם אבל ביד מותר, פרש"י דדמי לרפואה ואסור משום שחיקת סממנין, ולפ"ז אם אינו מצטער אלא שרוצה לאכול עוד פעם מותר דאין זו רפואה, אבל בסוגיא לעיל קכ"ג ב' משמע דהאיסור משום תיקון גברא כדפרש"י שם דאפי' בריא שרוצה לאכול אסור, וכן דקדק אאמו"ר שליט"א מדאר"נ אף בחול אסור משמע כ"ש בשבת, וש"מ דאף במפסיד האוכלין שלא לרפואה יש איסור בשבת, ותירץ אאמו"ר שליט"א דתרווייהו בעינן שיהא בזה חשש שחיקת סממנין וגם תיקון גברא, דכל חד לחודי' אינו אוסר בזה.

וכבר הק' הגרע"א ז"ל דמסוגיא דלעיל משמע דאף ביד אסור, דהא אסובי ינוקא ונטילת קוץ ביד הוא ומדמינן להו, וכן בסברא דתקוני גברא, וכן הק' הגרי"פ בגליון הרא"ש אלא שהק' כן על פי' ר"ח, ולכאור' גם לרש"י קשה, ואולי בסם מוציא הבלוע במעיים, אבל ביד מוציא רק מה שקרוב לגרונו ומזה מיפקד פקיד ולא חשיב תיקוני

דהיינו לרעבו, וצ"ע למעשה כיון שבמ"ב העתיק לאיסור בכה"ג, ודברי המ"א לא ברירא כונתו.

ק"ט א' תוד"ה הא ר"מ כו' תימה כו', בפ"י ר"ח מפרש הא ר"מ דאסר, ואפשר דלר"י שהם מיני ימים הרבה אין לאסור היפים מפני הרעם, אבל לר"מ דין אחד לכולם.

יד] יש להסתפק אם ויטמינים מיקרי מאכל בריאים, כיון שהם מתכונת המזון ואינם לרפואת חולי ופגם בגוף, אלא מחלקי המזון באופן מרוכז, או"ד כיון שאין הנאה באכילתן והם עשויין בתכונת סממנין לא מיקרי מאכל בריאים, דהרבה סממנין יש שהם מוסיפין באדם מחלקי המזון החסרים לחולי זה, ומסתברא לקולא כיון שבאמת אף מי שאין לו שום חולי ולא חולשה יש לו תועלת מהמזון שבהם, ואדם יכול להתקיים מכח אכילתן כמו אכילת מזון, וכיון שכן אינם מוגדרין כרפואה בלבד, ויותר חשיבי מאכל בריאים מזיתום המצרי ואינך שעיקרן לרפואה, דהתם אוכלן לרפואה אלא דשייכי קצת גם לבריאים, והני מסתברא להגדרין כמאכל טפי מרפואה, (וצ"ע דהא בפשוטו לענין ברכה חשיבי כנפסל מאכילת כלב, ואמאי כיון שמזין ליהוי כבלע מצה דא"צ הנאת גרונו). שוב שמעתי מאאמו"ר שליט"א שמפקפק בזה לפי שאינם אוכל רק סממנים, ועי' לעיל ס"ק י"ג בדין בריא לחזק מזגו.

גברא, וידוע אין אדם טורח בסם אם יכול להקיא ביד בקל, ולכן החילוק מוגדר בין יד לכלי, וזהו שקראו התנא אפיקטויזין ולא הקאה כיון שכונתו לאפיק מתוך מעיו, מיהו י"ל שזוהי לשון נקי יותר, ובחדושי הר"ן פי' סוגיא דלעיל דר"נ ור"ש סברי דאף ביד אסור, ולא הזכיר סוגיא דהכא, וצ"ע דהא קי"ל כר' יוחנן ולא הו"ל לגמ' למיסתם התם.

ולענין הלכה אף במצטער שרי ביד כמ"ש בשו"ע סל"ט, וש"מ שאין בזה משום רפואה, ושמא כיון דבריאם נמי עבדי לה לצורך אכילה, אבל בסם לא עבדי בריאם, א"נ הקאה אינה תיקון באדם אלא הוצאת הבלוע ממזונו, ומ"מ בסם החמירו, וצ"ע.

בירו' פי"ד ה"ד יליף הוצאת הבלוע מהוצאת קוץ, ואפשר דהיינו כפי' ר"ח, וק"ק דחשיב לי' בלוע טפי מקוץ, מיהו מדנקט ינוקא משמע שזהו בלע המצוי בתינוקות, וכפי' ר"ח.

טז] שו"ע סי' שכ"ח סמ"ט אסור לשים פתילה כו' טעמא משום השרת נימין וכשאוחז ונותן בשתי אצבעותיו בנחת אינו תולש, וזהו פרש"י פ"א א', וכבר העיר בבה"ל דאין ללמוד פתילה מצרור, דצרור אין בו משום רפואה כלל, שהוא רק מרחיב הפתח, ואולי גם מגרה המעיים, כעין אפיקטויזין ביד, אבל פתילה מועלת יותר ודמיה לקריסטי"ר שאסר המ"א משום רפואה, ונראה דפשיטא לי' להמחבר דכל שהפסולת

סמוך לפתח כיון שאין התיקון במעיים כסם המשלשל אין בהוצאתה משום רפואה, ודמיה להוצאת קוץ ואפיקטויזין, אבל קריסטי"ר מועיל בעומק יותר ובזה אסר המ"א, ובאמת לפרש"י בגמ' אמרו דחשיב סכנה משום עמוד החוזר, וסמכו הפוסקים ע"ז לדינא להתיר כלאח"י, וש"מ דנקטו שלא נשתנו הטבעים בזה, ואולי ע"ז סמך המחבר להתיר בפשיטות, מיהו לפי' ר"ח והרמב"ן מתפרש ליסתכן מענין אחר.

יש להסתפק לדעת המ"א שאסר קריסטי"ר מה הדין אם מכניס מים בלבד בלא שמן ובורית, ולכאורה נראה דיש להתיר טפי מפתילה, שאין המים מתקנים בגוף האדם להחליק המעיים ולגרותן, אלא מיא עול מיא נפיק ועם יציאתן גוררין הפסולת לחוץ, וכן שמעתי שכ' בספר כף החיים, וכן מתפרש לפמ"ש"פ טעם המחבר שדימה פתילה לצרור, ואפשר דאף אם נאסור בפתילה יש להתיר במים, ואפשר שמעט מים בפתח המעי יש לדמות לצרור שמרחיבין הפתח.

ונראה דבנ"א שיציאתן תמיד ע"י מים אפשר להקל אפי' אם הי' בזה משום רפואה, כמ"ש הרמב"ן כתובות ס' א' דחולי שאם לא יעשו רפואה לעולם יסתכן, אע"פ שאפשר לדלג יום אחד הר"ז מותר, (עי"ש שכ"כ לגבי גונח, ובמלחמות פ' חבית פקפק קצת בזה, אבל לענין רפואה פשוט דמותר בחולה

בנפלה מעצמה וזהו ענין אחר שלא גזרו במידי דלא שכיחא, והפי' הזה מוכרח לשיטתו דלרב אשי מותר להחזיר אף מע"ג קרקע, וא"כ באיזה אופן במדינה לא יחזיר, וע"כ דהיינו בנטלו במתכוין, וניחא בזה שהוצרכו להתיר במקדש משום סופן, ולא הצריכוהו להניח ע"ג כלי, דבנטלו הכל אסור.

אבל דעת הרי"ף והרמב"ם והראב"ד כפי' המ"מ והרז"ה ותו' והרשב"א והרא"ש דע"ג קרקע אסור לכו"ע, ולפ"ז ברייתא ומתני' ענין אחד הוא דבמדינה דאסור היינו בנפל ע"ג קרקע, ובנפל ע"ג כלי נחלקו ר"י ורבנן, וכ"מ בברייתא דר"י התיר רק לדוחקה מלמעלה או מלמטה וכשרוצה לקנחה מגלה רק חצי הרטיי, וכבר העיר בבה"ל סכ"ו ע"ד המחבר שהעתיק הא דמגלה מקצת הרטיי ומקנח המכה, והרי לדידי' לרבנן יכול ליטול כולה ולקנחה, וכ"ה פשטות הברייתא דד"ז מדברי ר"י הוא, וגם משמע מזה דר"י אסר אף בפירש ע"ג כלי, דרק לדוחקה התיר, ומזה ראי' דדברי ר"ח קיימין למסקנא, ורק אדר"י קאמר לא שמיע לי.

נמצינו למידין לדעת ריה"פ מותר ליטול לכתחלה ולהחזיר אם לא הניחה ע"ג קרקע, אבל המ"א והמ"ב העתיקו דברי השבה"ל דאם נטל במתכוין לא יחזיר, ואמנם כ"ה דעת רש"י והרר"י ואו"ז ומאירי כמ"ש בשעה"צ, ועי"ש דהמקלין הם הרז"ה

כזה), וכן הסובלים מטחורים שע"י הדחיקה יצאו לחוץ יש להקל ע"י מים.

יז ק"ח ב' שורה אדם קילורין מע"ש כו' פרש"י דלדידי' איכא היכרא מדהצריכוהו לשרותן מע"ש, ומאן דחזא סבר דרחיצה בעלמא היא דכסבור שהוא יין, וצ"ע דלא מצאנו היתר דהיכרא ברפואה, דא"כ בכל רפואה נימא דלדידי' איכא היכרא בשחיקה מע"ש, ומאן דחזא סבר דמאכל בריאים הוא, ואפשר דקילורין נפסדין בשרייתן מבעו"י, ולכן חשיב היכר, אבל קשה דא"כ למה אסרו עמיץ ופתח, הרי יש אופן שמותר ויש לתלות במותר, וגם לא משמע ששמואל חידש כאן היתר מיוחד.

ומדברי תו' י"ח א' והראשונים ז"ל נראה דההיתר משום דמאכל בריאים הוא, שאף הבריאים דרכם לרחוץ בקילור שמאיר את העינים, וכמו שדרכם לרחוץ ביין, ובזה לכו"ע צ"ל כן, דהא יין לרחוץ מותר ולעמוץ ולפתוח אסור, וע"כ שיש בזה משום רפואה ומ"מ ברחיצה כדרכה מאכל בריאים הוא, ובטוש"ע סכ"א פסקו כרש"י, ונראה דאין לנו לדמות לזה שום היתר בעלמא, (ועמ"ב ס"ק ס"ט).

יח עירובין ק"ב ב' מתני' מחזירין רטיי' במקדש כו' דעת רש"י דבנטלה מדעתו אסור להחזירה במדינה, ואפי' הניחה ע"ג כלי או בידו, ובמקדש אם נטלה לצורך עבודה מותר להחזירה, ואפי' הניחה ע"ג קרקע, ובגמ' מיירי

והרשב"א והרע"ב ופיה"מ, ולפמ"ש כ"ד ורה"פ דלא מחלקינן בין נטלה לנפלה, ורק רש"י הוצרך לזה לפירוש, והי' נראה להקל במשחות (שלנו) שאין בהם משום ממרח, נ*כתבו ע"ז בגליון, לאו כלל הוא, ובכלל לא שייד להתייחס לזמן, כי מחר משתנים, ע"כ.] שהרי לדעת רש"י האיסור רק משום ממרח, אבל משום רפואה אפי' נטלה מותר, וכן העתיקו הפוסקים, ואמנם דעת הרבה פוסקים דיש איסור רפואה וכמש"כ להלן, מ"מ לדידהו הרי אף בנטל במתכוין מותר להחזיר, ושו"ר בספר אאמו"ר שליט"א שלא התיר במשחות (שלנו) אלא בפ"ע או ע"ג הבשר, אבל לא ע"ג הרטיי, וא"כ עדיין נשאר חשש ממרח, ומ"מ אפשר דבמקום שאין דרך למרח והמשחה רכה יש להקל להחזיר אפי' נטלה ולא נתנה ע"ג קרקע, וצ"ע במ"ב צידד להקל בהסירה ע"מ לתקן, ויש להסתפק לצורך נט"י מאי, ויש בזה כהתירו סופן משום תחלתן.

דעת רש"י דמשום רפואה ליכא כיון שכבר הניחה ע"ג המכה מבעו"י, וכדתניא י"ח א' דמניחין איספלנית ע"ג מכה ומתרפאת והולכת כל היום כולו, וכל הנדון משום ממרח ויש לגזור בכל גונא אלא דבנפלה מילתא דל"ש ול"ג בה, אבל נטלה במתכוין אסור.

אבל דעת תו' בשם ה"ר יוסף וכ"נ דעת הרמב"ם פכ"א הכ"ז וכ"ד הרמב"ן בתוה"א והרשב"א קכ"ט א' והר"ן פ'

שמונה שרצים דהאיסור משום רפואה, וכ"כ רש"י ביצה י"א ב', וכ"כ הגר"א בשנו"א דהעיקר כפי' הר' פורת, ועבהגר"א סי' ש"ג סט"ו, ולפ"ז מבואר דאף במקדש גזרו משום שחיקת סממנין, ויש לשאול א"כ מ"ט שרו גמי במקדש לק' ק"ג ב', וי"ל דאינו דומה כ"כ כרפואה שאינו מסממנין שחוקין משא"כ רטיי, ובזה לא גזרו במקדש.

ולדבריהם אין חילוק בין פירשה לנטלה במתכוין, אלא דכ"ז שהיא בידו או ע"ג כלי ניכר שזה המשך הרפואה של אתמול ולא גזרו, אבל בנפלה ע"ג קרקע הו"ל כבתחלה, ור"י אסר אפי' ע"ג כלי אם פירשה לגמרי, ורק בדוחקה מלמעלה ניכר שזוהי רטיי דמאתמול.

ובתו' הקשו לפי' הר' פורת מ"ט קתני בפלפל ובגרגיר מלח אם נפל שלא תחזיר, הרי ברטיי חזינן דבנפל ע"ג כלי ליכא משום רפואה, ולכאורה יש לחלק דפלפל ומלח ע"ג כלי אין ניכר שהם כאן עראי וניטלו מע"ג מכה, משא"כ רטיי מרוחה במשחה דודאי ניכר שהיא באמצע שימושה, ובזה מיושב הא דסתמו הפוסקים לאיסור אפי' נפלו ע"ג כלי, והמ"א בסי' ש"ג סט"ו כתב דהטעם משום דקי"ל כפי' השני דהטעם משום הוצאה, והרי דעת הגר"א דהעיקר כפי' הר' פורת וכן דקדק אאמו"ר שליט"א בסי"ג, ועי"ש מ"ש ליישב קו' הגרע"א ז"ל מפלפל דאמרינן

יט [שו"ע סי' שכ"ח סכ"ה רט"י] שנפלה כו' המ"א והט"ז פי' כרש"י, ועי' לעיל ס"ק י"ח דהרבה פוסקים דהטעם משום רפואה.

שם וע"י עכו"ם מותר להניחה לכתחלה, בב"י כתב כדן חולה דבר שאב"ס דאומר לנכרי ועושה, וברמב"ן ורשב"א ור"ן מבואר דסתם רט"י אין בה היתר דגוי, ומוקים לה המ"א במקצת חולי, וכמ"ש בסי' ש"ז דשבות דשבות במקצת חולי מותר, אבל באמת כאן יש לאסור משום שחיקת סממנין, דכיון שאינו חולה שמותר אמירה לגוי בדאורייתא, א"כ אין לו היתר דעשיית רפואה, וא"כ אע"פ שעושה ע"י גוי יש לאסור, מיהו הב"י לשיטתו דכל חולה אסור ברפואה וההיתר רק מפני שהגוי עושהו ואית לי' היכירא, אבל למאי דקיי"ל דכל חולה מותר ברפואה כמ"ש הרמ"א בסל"ז, א"כ אין לנו מקור דעשיית הגוי גורמת היתר דחשיב כאילו אין הישראל עושה הרפואה, ואמנם דעת הרמב"ן ודעימי' נראה דאסור, ועתו' שבת צ"ג א' דנקטו שמסייע אין בו משום שחיקת סממנין, ולדידהו גם כאן מותר.

שם בהגה ומותר לומר לא"י כו' פי' המ"א והמ"ב בחלה כל גופו ולפ"ז אף הישראל מותר להניח הרט"י לכתחלה ע"ג מכתו, וזהו שתמה המ"א דא"כ מאי מסיים דאסור ליתן אפר ע"ג מכתו, והפמ"ג תירץ דהו"ל שבות ע"י

שהוא לריח הפה, וקי"ל בשו"ע סל"ו דלריח הפה לא חשיב רפואה, ותירץ דפלפל מרפא ריח הפה ומצטכי ריחו נודף ומבטל ריח הפה, ובאמת נחלקו הפוסקים בדין בורא מיני בשמים בפלפלין, ואילו במצטיכי הדבר מוסכם דמברך.

הק' הרשב"א ביצה י"א ב' מ"ט התירו במקדש משום תחלתן, הרי יכולין להניחה ע"ג כלי, ותירץ דזימנין דליכא כלי, עיי"ש, ונראה דאין הכונה שתיקנו משום מאורע כזה, אלא דבדרך כלל כשרוצה לשמרה זמן ממושך מניחה ע"ג איצטבא במקום המשומר וזהו כע"ג קרקע, דמאותו טעם שע"ג כלי מותר מפני שניכר שזה עראי ונטלו לפי שעה, מטעם זה גופי' אין נוח להניחה ע"ג כלי, ומימנע ולא עבד.

במהרש"א ביצה שם הק' היכי ס"ד דשרייתא דמקדש מפני שאין שבות במקדש, הא בתחלה כאן וכאן אסור, וג"ז רק שבות, וי"ל דס"ד דבתחלה היינו להכין הרט"י בשבת דאיסורה משום ממרח, וכמ"ש המ"א בס"ק כ"ט דלומר לגוי להכין רט"י איסור דאורייתא הוא משום ממרח.

מ"א ס"ק ל"א תירץ דבדליכא מכה לא חיישינן שימרח, ועתו"ש שתיקן כהב"י, דהטעם מפני שאינו צריך למרח כשאין מכה, דחשש ממרח הוא מהיסח הדעת ולא משום דבהיל.

ישראל, והעתיקו המ"ב, אבל באמת למאי דקי"ל דרפואה מותרת ע"י ישראל וכמ"ש בסל"ז, ש"מ דנטילת רפואה אינה בכלל שבות דאית בי' מעשה, וכ"מ ברמב"ן ורשב"א ור"ן לגבי רטיי, והדרא קושיית המ"א לדוכתה, וי"ל דדברי הרמ"א לפרש"י דאיסור רטיי משום ממרח, וזה שבות דאית בי' מעשה, אבל קשה דאפר ע"ג מכה אין בו משום ממרח, וגם המרדכי כתב רק טעמא דשחיקת סממנין, ובאמת במרדכי נראה דלא נפל למשכב, וע"כ לתרץ כהמ"א דמילי מילי קתני והכא מיירי בלא נפל למשכב, ועי' לעיל סק"א בדברי המרדכי הללו שהביאם הבה"ל בסל"ז.

[כ] שו"ע סכ"ט מי שנגפה ידו כו' עמ"ב דע"י ברזל מותר, ולכאורה אין ידוע חילוק כהיום ממה ניגפה, אלא שיש לחוש לזיהום, ומה"ט אפשר להקל להניח אלכחול וחומץ אע"פ שצומתין כיון שהם מנקים הזיהום, כך שמעתי.

שם סעיף ל', מי שנשמטה ידו כו', ועי' סעיף מ"ז ובמ"ב שם, וכהיום יש לחוש לנפיחות וקלקול אבר, ומעשה בתינוק שנשמטה ידו מפרקה וכמדומה שהתירו לטלטלו ע"י קטן אצל מומחה שיחזירנה למקומה.

יש שמועה בשם מרן זללה"ה דרפואה שצריך ללקחה ברציפות כמה ימים, והתחיל ללקחה קודם שבת, התיר ללקחה בשבת, ושמעתי שאם השמועה נכונה אולי דלכאורה הטעם כיון שכבר

יודע מזה קודם השבת לא בהיל ומכין רפואתו מבעו"י, דומה קצת לרטיי שפרש"י דכיון שעשאה מע"ש מותרת, אבל קשה דמצינו ביומא פ"ד א' דר"י עשה רפואה בחמישי וע"ש ואפ"ה כשבא לעשותה בשבת בעא מיני רחב"א כמאן כרמב"ח, וכן מצינו גבי חילתית ק"מ א' דאע"פ ששתה חמישי וע"ש אמרו הטעם משום דמאכל בריאים הוא, ויש לדחות דרפואות אלו צריך להכניס סמוך לשימוש, וא"כ לא מהני מה שהתחיל בהם קודם שבת, ואמנם גבי חילתית משמע כן, מדלא שרה ראב"י קודם שבת, וכן ר"י מדלא נתנה לו רפואה מוכנת ולמה הוצרכה לגלותה לו, מיהו בפשוטו שמן זית ושאר ומלח אין ענין בסחיטתן סמוך לשימוש, וידעה שיבחין ממה היא עשויה, ולכן השביעתו וגילתה לו.

ואפשר לחלק דתרופות של זמננו שצריכות משך ימים רצופין הרי הכל מערכה אחת, שאין היום הראשון מרפא אלא מסייע לשני והשני לשלישי כו', ולכן אפשר לדון הכל כרפואה אחת שכבר נטל חלק ממנה בע"ש, משא"כ ברפואות שבגמ' שכל יום מרפא והנידון כמה ימים צריך להמשיך, ומ"מ הדבר צריך מקור להתיר, ובפשוטו הכל בכלל הגזירה, וכן במילה לא הוזכר טעמא דידע ולא בהיל.

מיהו י"ל דכיון שאם מפסיק באמצע, נגרם נזק מסוים, שלא תועיל

דמילתא שלא יהא בהול להכין הסממנין או להביאם דרך רה"ר.

ושמעתי שבנדון של רפואה הזכיר מרן זללה"ה פעם אחת בתוך הדברים לדון דלדעת תו' ביצה ל' א' דבזמנינו שאין בקי אין בעשיית כלי שיר אין לגזור, ה"ה דמה"ט אין לגזור שחיקת סממנין בזמננו, שאינם נעשין ע"י הדיוט כלל, וידיעתו רחוקה בזה טפי מכלי שיר, ובאמת אף האומן אין בידו להכין רפואה מיד, שתהא מוכנת לשבת זו, וגם צריך לעשות רבה מלאכות להפעיל מכוונות ועוד, וליכא למיחש כולי האי, מיהו אף הרמ"א שהעתיק דברי התו' בס"י של"ט ס"ג לא התיר אלא לטפח ולרקד, אבל כלי שיר עצמם לא, והכא הנדון ברפואה עצמה, וגם כבר תמה הב"י ע"ד התו' דהו"ל דבר שמנין וצריך מנין אחר להתירו, כדאמר ביצה ה' א', ועברכ"י ס"י רל"ב לענין שמא ישבר הזוג בשם א"ח דבזמננו ל"ג, וכתב דלא קי"ל כן, ועי"ש עוד בד"ז, מיהו יש להסתפק אם חשיב תרי דרבנן, דרבנן אמרו שלא לבטלה בלי מנין, או דחשיבא כעוקר הדרבנן כ"ז שלא ביטלוהו, ובעיקר הדברים אפשר דיש גם חשש הוצאה בכל רפואה, עי' ע"ז כ"ח ב' מישחק ואתויי דרך רה"ר, ועי' ר"פ חבית, ובזה אין קולא בזמנינו אא"כ נימא דאין לנו רה"ר.

כא [שו"ע סי"ז ודברי הסברא השלישית נראין, היינו דשרי לעשות שבות

התרופה הזו, ואולי גם הזיקה מעט, בזה לא גזרו, וכש"כ ברפואה שצריכה משך ז' ימים דלא גזרו שלא יתרפא לעולם, ומטעם זה יש להתיר כדורים לאיחור הוסת כיון שצריכין יותר מז' ימים, ולא אסרו רפואה לגמרי, ועוד דמאכל בריאים הוא כיון שאין לה מיחוש, וכן כשעושה למצות פ"ו, או למניעה חשיב יש בו סכנה, [שו"ר מובא בשם הגר"ש קלוגר דמרגלא בפומא דאינשי שרפואה שהתחילו בה קודם שבת ממשיכין בשבת ולא ידע מקור לדברים].

וכמדומה שבזמנינו בדרך כלל הרפואות שצריכין משך ימים רצופין, חשיבי כחולי שיש בו חשש סכנה אם לא יעשה הרפואה לעולם, דכל זיהום בגוף יכול להתפשט וליכנס בדם, ואמנם אין סכנה כלל אם לא יטול הרפואה בשבת, אבל כל כה"ג דינו כחולה שאין בו סכנה לענין עשיית רפואה אע"פ שלא נפל למשכב, כ"מ ברמב"ן כתובות ס' א', דע"ז אמרו ק"מ א' דמסתכן והתירו שבות ע"י שינוי, ובכה"ג מוקים לגונח, ואמנם בריטב"א הנדמ"ח כתב דבכה"ג אף חילול שבת מותר, אבל כבר כתב במ"ב ס"ק ל"ב דבידוע שממתין אין מחללין כמ"ש בשו"ע ס"ד ועבה"ל שם, ומ"מ לענין רפואה פשיטא לכו"ע דשרי, וא"כ כשהתחיל קודם שבת בודאי יש להתיר, ואפשר שע"ז סמך מרן זללה"ה והוסיף תנאי דהתחיל קודם שבת לרווחא

להתיר זה אלא בצורך גמור ובשינוי גמור, והיינו בדרבנן אבל בדאורייתא קשה להקל, ומצינו מפיס מורסא שהיתרו משאצל"ג, ובשביל החולה שישן אסור, ופירשנו לעיל סק"ה דמלאכה שמיוחדת לחולי יש להקל טפי, משא"כ כיבוי שהוא מלאכה כללית.

ע"י שינוי לחולה שאב"ס, ונראה שאין להתיר אלא שינוי שהמעשה משתנה ולא כל הוצאה במנעלו וכתיבה בשמאלו, ובמלאכה דאורייתא ודאי ראוי להחמיר שלא לעשות ע"י שינוי, דמקור הדברים מגונח, ושם נאמרו טעמים נוספין, ועכ"פ זהו מעשה אחר, והרמב"ן בפ' חבית צידד דכל חליבה דרבנן, עכ"פ אין

סימן כד (ב)

רפואה

מותר, א"כ אין כאן מעשה האסור, ויש לדמות ד"ז לשבות דלית בי' מעשה.

ולכאורה יש להביא ראי' מההיא דביצה, דאי מסייע יש בו ממש אסור לישראל לעמץ ולפתוח עיניו להכניס הכחול לעין, ובפשוטו מעשה זה אסור רק משום רפואה, דנהי דהכוחל איסורו משום צובע, ע"י שבת צ"ה א', אבל הצביעה היא סביב העין כמש"פ רש"י שם צ"ד ב', וזה כבר נעשה ע"י הגוי, והישראל מתעסק רק ברפואה, ואפ"ה אסור, [ועי' שבת ק"ט ב' דאע"פ שמותר להניח קילורין ע"ג העין, אסור לעמץ ולפתוח, והיינו לסגור בחוזק [ולפתוח] יותר מהרגיל, וש"מ דשייך לאסור מעשה זה משום רפואה, ויש לדחות דהתם מצרפינן הנתינה ע"ג העין עם העמיץ ופתח, משא"כ הכא דנעשה ע"י גוי בהיתר, שו"ר בתו' לעיל צ"ג א'

[א] שבת קכ"ט א' כדר"ע בדר"ע דאמר כל צרכי חולה נעשין ע"י ארמאי כו' שבות דאמירה לנכרי קיל משאר שבותים כדאמר עירובין ס"ח א' ולא שני לך בין שבות דאית בי' מעשה לשבות דלית בי' מעשה, ולבה"ג ור"ח שם הכונה לחלק בין אמירה לגוי, לשבות דעושה מעשה ע"י ישראל, [ועי' בספר אאמו"ר שליט"א לקוטים ס"א סק"א דכן עיקר בגמ' שם], ולפ"ז אין ללמוד מהיתר אמירה לנכרי דה"ה שאר שבותים, ובהדיא אמרו ביצה כ"ב א' דשרי למיכחל עינא מגוי כדין חולה שאב"ס, ואפ"ה לישראל אסור.

ויש להסתפק אם אכילת סם ורפואה שאינו מאכל בריאים חשיבא שבות לאסור אף בחולה שאב"ס, כיון שמעשה זה אסור מדרבנן, או"ד כיון דלבריא

שפי' דס"ד דהמסייע אסור משום שחיקת סממנין, וכנראה כונתם כההיא דק"ט ב', ובתירוץ כמש"כ דכאן מתייחס הכל לגוין וש"מ דמעשה הרפואה חשיב שבות דאית בי' מעשה.

אבל מדברי הרמב"ן בתוה"א והרשב"א קכ"ט א' והר"ן פ' שמונה שרצים נראה דרק במיחוש בעלמא אסרו דבר שאינו מאכל בריאים, אבל לחולה שאב"ס מותר לאכול כל דבר שמותר לבריא, דלא חשיב אית בי' מעשה כיון שלבריא מותר, ולפ"ז הא דאסרו לעמין ולפתוח בכוחל היינו משום דכל מעשה כחילה אסור בבריא, ואף אם עכשיו אינו מוסיף לצבוע מ"מ ד"ז אסור לבריא, וכל שאסור לבריא חשיב שבות דאית בי' מעשה, והטעם שאסור אפשר מפני שמחזק הצבע או שגם בתוך העין יש תועלת בצבע, [או שנותן מעט ועמין ופתח וחוזר ונותן, וכך הוא הסדר], אבל אכילת רפואה מסממנין מותר לחולה שאב"ס, [ויש להעיר מדברי הרמב"ן והר"ן ע"ז כ"ח שהוכיחו דמותר שבות ע"י ישראל מהא דסבור בגמ' שם דשרי למיכחל עינא אע"פ שאין בזה סכנה, ואע"פ שיש בזה שבות משום שחיקת סממנין, ומשמע מזה דג"ז חשיב שבות, ונראה שכתבו כן רק להוכיח דלא כל איסורי הרפואות שוין, והרמב"ן שם סבר דכל השבותין מותרין בין יש בו מעשה בין אין בו מעשה, ובתוה"א חזר בו מההיא דביצה, וממילא הראי' רק מדשרו צובע בסכנת אבר מיהו בר"ן שם נראה

דסבר דלגמע ולפלוט חשיב עשיית שבות ע"י ישראל, וכן עשיית רפואה דעבד ר' יוחנן, וכנראה שם לא סבר לחלק איזה שבות, וערא"ש ע"ז שם דמשמע דחשיב עשיית הרפואה שבות דאית בי' מעשה, ואפשר דבאכילה מותר דמותר, ועי' בזה להלן], והי' אפשר לחלק בין אכילה דלא חשיבא מעשה לאסור, לבין מריחה על הגוף דבזה ניכר שאינו מעשה בריאים, ונפ"מ ברט"י דלא שייכא בבריא, אבל ברמב"ן שם מתבאר דאף רט"י דוקא במיחוש אסורה, מיהו מצינו בירו' ובשו"ע סכ"ז דמכה שנתרפאה נותנין עלי' רטי', (ובאמת להרמב"ן דמותר מלאכה גמורה בשינוי, כ"ש שיש להתיר אכילת רפואה שאין בה סרך מלאכה).

ובסברא הדבר מיושב דכל מעשה שרק הכונה לרפואה אוסרתו, יש להתיר בחולה שאב"ס, דגם כשמתרפא ע"י הגוי חשיב שהוא עוסק ברפואות, ואם יש לחוש שיבא לשחוק סממנין כשנתיר לו ליקח סממנין שחוקין, ה"ה כשנעשה ע"י גוי, [אם לא נאמר שיש היכר בזה שהוצרך לגוי דוקא].

ולכאורה יש להביא ראי' מהא דפליגי ר"מ ורבנן שבת קל"ד א' אם טורפין יין ושמן לחולה בשבת, ובפשוטו אין יין ושמן טרופין מאכל בריאים, דניכר שנעשו לרפואה, שאין דרך בריא לשתותן טרופין, ואפ"ה פשיטא לן דשרי לשתותם אם היו טרופין מבעו"י, וש"מ

דאף במקום ששבות אסורה, מ"מ שתייתו לרפואה מותרת, וכן הביאו הרמב"ן ודעימי' מסוגיא זו דאסור שבות לחולה שאב"ס, וש"מ דקים להו דהכא מיירי בחולה ולא במיחוש בעלמא, ולכאורה היינו מדשרי לשתות יין ושמן טרוף, מיהו י"ל דהיינו מדאמרו חולה (וחש במעיו כחולה), ולא משום דמותר לו לשתות הרפואה, ושמא ס"ל דמאכל בריאים הוא, כיון דסו"ס טעמי' חמרא בירו' פי"ד ה"ג מייתי לה לענין סיכה, ולכאורה אין סכין יין, ומדשרינן ש"מ דמיירי בחולה דרפואה מותרת.

נמצינו למידין דעת הרמב"ן והרשב"א והר"ן דכל רפואות שאסרו גזירה אטו שחיקת סממנין מותרות בחולה שאב"ס, מיהו דוקא כשמעשה כזה בבריא מותר, כגון אכילת סם ודבר שאינו מאכל בריאים, אבל להעלות אזנים והחזרת שבר, אף אם האיסור רק גזירה משום שחיקת סממנין, י"ל דאסור, כיון שאין לנו מעשה כזה בבריא שמותר, וכ"ש לכחול דאסור אף בבריא משום צובע, וכן אם האיסור בהחזרת שברים משום בונה, דאסור בחולה שאב"ס, וד"ז מפורש בדבריהם ז"ל דכל מה שאסרו משום שחיקת סממנין ואין בזה שום מלאכה אסור רק במיחוש בעלמא, ואפי' כאיב לי' טובא כ"ז שאינו נופל למשכב, [והי' מקום לחלק בין רפואת סממנין, לחומץ ושמן וכיו"ב, אבל לא מצינו חילוק זה בגמ', והרמב"ן כתב בהדיא

דאיסור רטיי' רק במיחוש בעלמא, וכן הרשב"א קכ"ט א' כתב דכל האסורין משום שאינו מאכל בריאים היינו במיחוש שאינו בדין חולה שאב"ס, [וצ"ע בתשו' שבב"י שהתיר הכל ע"י ישראל שו"ר בט"ז], וכ"מ בר"ן]. וכן מבואר ברמב"ם פ"ב שחולה שאב"ס מותר להביא לו רפואה ע"י גוי, והדבר פשוט שהוא אוכל הרפואה, וכן נקט המ"מ בדעתו ז"ל, אלא שחילק בין חולי כל גופו לחולי אבר אחד.

אבל הרא"ש והטור והב"י לא חילקו בין שבות דאכילת רפואה לשאר שבותין, ונסתפק הרא"ש אם חולה שאב"ס דינו כסכנת אבר לכל דבר, או שדינו כמיחוש בעלמא ולא התירו בו אלא אמירה לגוי, ועפ"ז כתב הטור בשם הרמב"ן דרק ע"י שינוי מותר, והב"י כתב בשם הר"ן דפשוט הספק לחומרא, [ובאמת גם דעת המ"מ משמע דמפרש ההיא דביצה משום שחיקת סממנין ואפ"ה אסור ע"י ישראל, מיהו לפי מה שצדדנו לעיל דכל מעשה שאין כיו"ב בבריא י"ל דאסור, אף כשאיסורו רק משום גזירה משום שחיקת סממנין ניחא, דאין אופן של כיחול המותר בבריא], אבל באמת הרמב"ן והר"ן תרוייהו מיירי רק בשבות שהמעשה אסור בבריא, אבל אכילת רפואה ועשיית רפואה בדבר המותר לבריא, פשיטא להו להיתירא טפי מאמירה לגוי לעשות מלאכה, שכתבו כל הני כחידוש דאסרו במיחוש אע"פ שאין בהם סרך מלאכה כלל, [מיהו ברמב"ן

שפיר בלא נפל למשכב, וכן ברוקח שם, ולע"כ במקור הדברים, רק כפי העתקת הבה"ל, [ועי' לק' ס"ק י"ט], והרי ע"כ יש ג' חילוקים לענין אמירה לגוי, וא"כ אין ללמוד מסתמותם שיש רק שתי דרגות ולמאי דנקטו הב"י והבה"ל דכשהגוי מכין לו הרפואה איכא היכר ומותר, א"כ מודו דהותרה אכילת רפואה בחולה שאב"ס וכיון שכן מדלא פירשו היתר זה דמהני היכר וכגון שניכר יש לנקוט סתמות הפוסקים דבכל גונא מותר ע"י גוי, אף כשאינו מושיט לו, - ועי' ברמ"א סכ"ה ובמ"א ס"ק כ"ט ל' ולק' ס"ק י"ט.

ב קל"ד א' יין ושמן חזי נמי בשבת לחולה, לא הוזכר בגמ' טעמא דשרי ביו"ט, ואפשר לומר משום דחזי לקדירה, וכ"כ במאירי, אבל קשה דבפשוטו לקדירה לא בעי ליכא, וא"כ יו"ט ושבת שוין, ונראה דביו"ט לא חשיב כלל עובדין דחול בטריפה, דעיקר האיסור משום דדרך לישא ובישול הוא, וכענין שכ' רש"י ק"ט א' דאסור לטרוף ביצים בקערה משום דמתחזי כמאן דבעי למשדינהו בקדירה, ולכן ביו"ט דלישה ובישול מותרין אין בזה עובדין דחול.

יש לעי' מאי מהני הא דחזי לחולה, הרי שריותא דחולה דחוי' היא שרפואתו דוחה שבת, וא"א להסתייע בזה להתיר במילה, וי"ל דכיון דחזינן דלא חמיר איסורא דטריפה, וצורך חולה מתירו, אין לאסור במילה, שהרי בדחזי לקדירה ג"כ

ור"ן ע"ז לא נחתו לחילוק זה], וכ"כ בבהגר"א סל"ז בשם הרמב"ן דמדהתירו לו אמירה לגוי שאסור לבריא, כש"כ דברים המותרין לבריא דהיינו אכילת רפואה, וכבר נתבאר כ"ז במ"ב בשם הרדב"ז והב"מ, (ויתכן דבאכילת רפואה אף הרא"ש מתיר, ורק ברטיי' וכיחול מספק"ל, כיון שאין מעשה כזה בבריא, אבל הטור בריש הסימן כלל כל איסור רפואה, ומתפרש דספיקו דהרא"ש קאי גם ע"ז), ובזה נתיישבו דברי הרמ"א מקו' הב"ח והט"ז, ודלא כהמ"א דתלי לה בדעת הרמב"ם וכמשה"ק הפמ"ג, אלא שכ"ד הרמב"ן והרשב"א והר"ן.

בבה"ל שם ד"ה וכן הביא חבל ראשונים דלא שרו רפואה אלא בחולה שיש בו סכנה, אבל לכאורה אין מדבריהם ראי' לנדון דידן, דבכל הני דמיירי במכה, בזה מבואר בגמ' ע"ז כ"ח א' וכן ברמב"ן ור"ן דאפי' כאיב ל' טובא אם אין זו מכה של חלל אסור לעשות רפואה, [מיהו צידדו שם דהיינו מפני שיש לו עצה לבלוע החומץ ולא לפלוט], שהרי זוהי דחיית הגמ' דאפשר דשינים אינם מכה של חלל ולכן אפי' כאיב טובא אסור, ושפיר העתיקו כל הפוסקים שהביא ז"ל שם דכל מכה שאין בה סכנה אין עושין לה רפואה בשבת, דה"ה וכ"ש שאין אומרים לגוי לרפאותה, אבל אין מזה ראי' לחולה שאב"ס דשרינן אמירה לגוי, דבזה ה"ה וכ"ש דשרי אכילת רפואה, מיהו בלשון שבה"ל שם לא הזכיר מכה, אבל מתפרש

יש איסור דרבנן לשחוק כמון לרפואה ביו"ט, ומ"מ במילה שרינן בכה"ג, דרק מלאכת איסור גמורה לא שרינן במילה כיון שהי' יכול לעשותה מבעו"י, - עיקר הא דבעינן חזי לחולה פי' אאמו"ר שליט"א בביצה י"ב א' בסוגיא דמתוך סק"ט דנתינת הכמון חשיב מכשירי שאר צרכים, ובלא חזי לקדירה אסור, והא דלא חשיב מילה חולה, משום שהי' יכול להכין מבעו"י (וכ"כ במ"מ פ"ב מה"ש לענין שינוי), א"נ איצטריך להתיר קודם המילה, עי"ש.

הרמב"ן בתוה"א שער המיחוש והרשב"א קכ"ט א' הוכיחו משמעתין דלא שרינן שבות לצורך חולה שאב"ס, דהא לא שרו רבנן לטרוף יין ושמן, ואע"פ שהזכירו לשון חש במעיו משמע להו דלאו במיחוש בעלמא מיירי, אלא כפשטות לשון חולה שבגמ', כדאמרו סתמא כל צרכי חולה נעשין ע"י ארמאי, ואם נימא דיין ושמן טרוף, כיון שאין דרך בריאים לעשות כן, מוכחא מילתא דרפואה היא, ואסור לחולה שלא נפל למשכב לשתותו, א"כ מוכחא שמעתין דמיירי בחולה שנפל למשכב, שהרי אם הי' מוכן מבעו"י כו"ע מודו דשרי לשתותו, מדנחלקו רק במעשה הטריפה, ובמיחוש בעלמא כל הרפואות אסורות, ועסק"א בזה.

והמ"מ בפ"ב ה"י כתב דקי"ל כר"מ דשרי לטרוף וש"מ דשבות מותרת, ולכאורה הי' נראה פשטות

הדברים דלא נחלקו בכל השבותים, רק באיסור טריפה שהוא משום עובדין דחול, אבל שבות דמלאכה גמורה ואפי' טלטול מחצר אחרת אסור, כדחזינן עירובין ס"ז ב' דשרו רק ע"י נכרי, וכן במתני' שרינן מחצר אחרת דוקא דרך מלבוש דשינוי, מיהו בזה י"ל דלאו רפואה היא, ואין כאן צורך חולה המתיר, וגם ראית אביי דחזי לחולה מתיישבת יותר אם אין דוחין שבות בשביל חולה, דזה מוכיח דטריפה איסור קל הוא, ויש להתיר גם למילה, ועי' להלן.

ואם נימא דלעיקר הרפואה אפשר ביין בפ"ע ושמן בפ"ע, אלא דניחא לי' לחולה במעורבין שלא יצטרך לבלוע שמן, א"כ אין ראוי דשבות אסורה, וכע"ז תירץ הרמב"ן ע"ז כ"ח א' גבי לא יגמע בהן את החומץ, דיכול לגמע ולבלוע, מיהו עי' תוספתא פי"ג ה"ט דה"ה דאסור טריפה באלונתית, והתם אין שייך כ"כ בפ"ע, ועי' ירו' פי"ד ה"ג.

שם גמ' התם לא בעי ליכא כו' בפשוטו משמע דאם הי' צריך לחולה ע"י ליכא ג"כ הוה שרי ר"מ, אלא דכיון דסגי לי' בלא ליכא, א"א לומר במילה דחזי לחולה, מיהו אפשר דר"מ מתיר לטרוף לחולה משום דס"ל דבלא ליכא לא הוי עובדין דחול כלל, אבל בליכא אף לחולה אסור, [ואמנם אביי סבר דר"מ התיר לחולה איסור טריפה, אבל למסקנא דר"י אפשר דלר"מ טריפה בלא ליכא אף לבריא מותרת, א"נ עירוב מועט

ולפי מה שצדדנו דר"מ אסר ליכא אף לחולה, ופלוגתתם אם טריפה בלא ליכא הרי היא בכלל איסור טריפה, ניהא דר"מ סבר דכ"ז שלא טרף יפה הרי"ז כזה בפ"ע וזה בפ"ע, ומתפרשא מתני' לכל חד כדאית לי', דכו"ע מודו דטריפה אסורה, ונחלקו אם בערוב בעלמא מיקריא טריפה או דכזה בפ"ע וזה בפ"ע דמי שוב שמעתי מאאמו"ר שליט"א דפשיטא ליה דאין להתיר לחולה עם ליכא אליבא דר"מ, דאם הי' מותר לחולה כשצריך לכך, הי' ראוי להתיר למילה, אע"פ שסתם חולה אינו צריך לכך.

הרי"ף והרא"ש והרמב"ם העתיקו מתני' כלשונה, ולא הביאו סוגיא דאביי ורב יוסף, וסתמן כפירושן שנלמד ממתני' דכל טריפת יין ושמן אסורה בין למילה בין לחולה, ולכן לא הוצרכו להביא איסור טריפה לחולה, ומדלא פירשו דמותר לערב ודאי מתפרש זה בפ"ע כפשטי', דנותן ע"ג הבשר שמן לחוד ויין לחוד, וצ"ע במ"מ פ"ב ה"י שכ' דמדברי הרי"ף והרמב"ם שהעתיקו מתני', ולא הביאו הברייתא נראה דסברי כר"מ, ולא הוצרכו לבאר דמותר לטרוף יין ושמן לחולה, שהרי כל השבותין מותרין, וכבר תמה בזה בבה"ל סי' של"א ס"ז, ואמנם בדעת הרמב"ם צע"ק, דנהי דבמילה סתמו כפירוש דהכל אסור, אבל למה סתם בחולה, ונראה דע"כ צ"ל דפלוגתתם בחולה שאין מתירין לו שבות, כגון שזה חולי אבר

קיל והתירו לחולה], וקצת משמע כן בתוספתא שם דלא פליג ר"מ באיסור טריפה דאלונתית לחולה, ואע"פ שמותר לעשותה (כ"ה בתוספתא או לשותותה כבתלמודן או לסוכה כבירור), אם טרפה מע"ש עי"ש, [וזה דלא כתלמודן ק"מ א', א"נ תלמודן בבריא שאסור ברפואה וכדפרש"י דדוגמת רפואה היא, ובברייתא בחולה דהרפואה מותרת לון], ולפ"ז פלוגתא פרטית היא בטריפת יין ושמן בלא ליכא, ואין נראה כן מדברי המ"מ שהבאנו לעיל, ודברינו לפמש"כ לעיל דלא פליגי בכל השבותין, ועי' בסמוך דלפ"ז מיושב טפי הא דאמרינן היינו דקתני כו'.

שם היינו דקתני נותן זה בפ"ע כו' צ"ע מאי קאמר הרי לשון זה מתפרש שלא יערב כלל אלא יתן השמן על הבשר בפ"ע וכן היין, ועי' חידושים ע"ש הרי"ן ובמאירי שפי' דנותן זה בעצמו בקערה קאמר, ולישנא ל"מ הכי, וגם הול"ל בהדיא דמערב ואינו טורף, כדאמרינן ק"מ א' ולא יטרוף אלא מערב, ואפשר דמשנה יתירא היא דהול"ל אם לא טרף לא יטרוף בשבת, דאין חידוש בהיתר נתינה זה בפ"ע, דכש"כ הוא מטרוף, ואיכא למימר דרפואת המילה קמ"ל, דמהני אף בזה בפ"ע, וקאמר ר"י דלר"מ מתפרש דדינא קתני ומתפרש דכ"ז שניכר כל אחד בפ"ע מותר, ונקט התנא לשון דניחא לרבנן וניחא גם לר"מ.

אפי' בשבת, ולדעת הרמב"ן ודעימ' כל שמותר אמירה לגוי ה"ה דמותר משום גזירה דשחיקת סממנין, וכמשנ"ת לעיל סק"א, ויש לעי' מ"ט לא בעא מיני' בכל מיחוש ביו"ט אי שרינן רפואה, ומ"ט בעא מיני' בכיחול דאיסורו משום צובע, [ורפואה מותרת בן], ואפשר דאה"נ גם בזה יש להסתפק, אלא דס"ד דבחולה שאב"ס שהתירו בו שבות דאמירה לנכרי, וכן גזירה דשחיקת סממנין, אפשר דמקילינן ביו"ט אף שבות דצביעה, וכשהשיב לו אסור, כ"ש דבמיחוש בעלמא אסור.

ובמ"א סי' תקל"ב סק"ב הוכיח מהתוספתא פ"ק דמו"ק [הובאה ברי"ף ורא"ש סוף"ק דמו"ק ובשו"ע שם] דרפואה אסורה ביו"ט, מדאיצטריך לאשמועינן דבמועד מותרת, אבל ק"ק מה שאמרו שם דבראשונה היו אומרים אין שותין מי זבלין ומי דקלין וכוס העקרין במועד עד שבא ר"ע ולימד שותין כו', ומאי סברי מעיקרא לאסור רפואה, הרי שחיקת סממנין גופה מותרת במועד, ולמה הזכיר אלו באופן מיוחד, הול"ל בראשונה היו אומרים אין שוחקין כו', והי' מקום לומר דסברי שאסור משום צער במועד דמי זבלין מאוסין ומי דקלים דוקרין את המרה ומשלשלין ביותר, כענין שאר"י לא תסוד מפני שניוול הוא לה, וכע"ז ברמב"ם פכ"א משום וקראת לשבת עונג עי' מ"א שכ"ח ס"ק מ"ט, ולפ"ז אין רא"י מכאן לאסור רפואה ביו"ט, ומ"מ פשטות הדברים

אחד או מיחוש בעלמא במעיו ונימא שדינו כחולה אבר אחד, (ודומיא דמילה), דלא משמע שנחלקו כאן בדיני חולה שאב"ס בכל השבותין, א"ו פלוגתא מיוחדת היא בטריפת יין ושמן, ובזה הלכה כרבנן דהו"ל כשבות ואסור במקום ששבות אסורה.

כתב המ"מ שם דסוגית הגמ' לכאורה ריהטא כר"מ, ובאמת לשון הגמ' סתום קצת דלא משתמיט לאקשווי לימא מתני' דלא כר"מ, ומ"מ קשה להכריע מכח זה, דאביי ור"י שפיר סתמו בדבריהם ולא הוצרכו לבאר דהקושיא היא לימא מתני' דלא כר"מ, ואפשר שהי' ידוע להם דמתני' ר"מ, וכיון ששנו בגמ' המו"מ בלשונו כמו שא"ל אביי לר"י ור"י לאביי, סמכו שנבין דהלכה כרבים שהרי אפי' ר"מ לא נהג כדבריו, ומ"מ לשון הגמ' בדאביי חזי לחולה, נייעביד ולא לילך, רהיט קצת דנקטינן כר"מ, ובבה"ל הביא דעת האו"ז והר"ן והמאירי כר"מ, ועב"י וב"ח, ולפמ"ש"כ אין רא"י מדברי הרמב"ן והרשב"א בדין המיוחד של טריפת יין ושמן, דשפיר נסתייעו מעיקר הברייתא דלכו"ע משמע ששבות אסורה לחולה, ומ"מ סתמות דבריהם דקי"ל כרבנן, וכ"ה בטוש"ע סי' של"א ס"ז, ולפמ"ש"כ כ"ה דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש.

ג ביצה כ"ב א' בעא מיני' רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין ביו"ט כו' בסמוך מבואר דמותר לכחול ע"י גוי

מעשהו במעשה בפ"ע, והא דאמר מסייע אין בו ממש לישנא בעלמא הוא כיון שאף בלא פעולתו הי' נעשה המעשה, והוא רק מסייע שיכנס בקל ובמהירות.

שם ה"מ היכא דלא מסייע בהדי' כו' הרמב"ן בתוה"א הוכיח מכאן דאף לחולה שאב"ס אסור לעשות שבות ע"י ישראל, אבל ע"י שינוי ס"ל דמותר, ויש לעי' מ"ט לא חשיב עמיץ ופתח ג"כ שינוי, וכבר הק' כן הב"מ בס"י שכ"ח סי"ז, וצ"ל דדרך כוחל כך הוא, שנותנין מעט על העין והוא עמיץ ופתח להכניסו יפה, [וכדאמרינן שבת ק"ט ב' ע"ש], וחוזר ונותן מעט כו', וחשיב עשיי' כי אורחי', אף אם נימא דבצובע כה"ג חשיב שינוי, דמ"מ בכותל אורחי' הוא, ויש להסתפק לר"א דכוחלת חייבת, אם מסייע כה"ג הי' חייב לצד דמסייע יש בו ממש, אבל לענין האיסור דרבנן כל שעושה כדרכו בחול יש לאסור, [וצ"ל דגם לתועלת הצביעה עמיץ ופתח וכמש"כ סק"א], וז"ל הרמב"ן משום דעמיץ ופתח ועושה מעשה כדרך שעושה בחול החמירו כאן כו'.

במ"מ פ"ב ה"י כתב בדעת הרמב"ם שיש שני חולה שאב"ס, א' שחלה כל גופו, ב' שחלה באבר אחד, ותרוייהו מותרין ע"י גוי לעשות מלאכה דאורייתא, אבל ע"י ישראל יש חילוק דבאופן א' כל השבותין מותרין, ובאופן ב' אסור, וכ"ז בנפל למשכב או מצטער וחולה ממנו, אבל מיחוש בעלמא אסור

דמשום רפואה קאמר, [ומסיים התם ואין מונעין רפואה מבהמה במועד והיינו דשרי טירחא זו, דקי"ל שבת נ"ג ב' ובשו"ע סי' של"ב ס"ג דרפואה בבהמה מותרת אף בשבת, וכ"כ הפוסקים בס"י דקמ"ל דמותר לעשות מלאכה גמורה לרפואתה], ועמ"ש בזה אאמו"ר שליט"א ביצה י"ב א' בסוגיא דמתוך סק"ה דאפשר דהאי ברייתא רבנן ולמאי דקי"ל כו"ר מותר, [ולע"כ בסוגיא דהא לר"י מסקינן דשרי], ועי"ש בשם הגרא"מ ז"ל הורביץ שבת קל"ד א' שכ' דבמקום צערא לא גזרו רבנן איסור רפואה ביו"ט, ומשמעתין אין ראי' דהא רפואה מותרת בעין אף בסוף אוכלא כדשרי אמירה לגוי, מיהו להסוברים דרפואה ע"י ישראל אסורה עסק"א, יש לדקדק מדבעי בכחילת עין, דרפואה אחרת שריא, דלא הו"ל למיבעי בדאיכא תרי איסורי דרבנן [וערשב"א בשמעתין שהזכיר בכחול דלא גזרינן ביו"ט שני משום שחיקת סממנין], ועמש"כ אאמו"ר שליט"א שם דלא מצינו שהתירו צביעה לצורך או"נ, ועי"ש בשם הרמב"ן בתוה"א, ולע"כ.

שם איכא ר"ז דקאי כוותך כו' בתו' שבת צ"ג א' הקשו דר"ז אמר התם משמי' דרבא דמסייע אין בו ממש, (ולא משמע דהדר ב' משום קו' דר"י מדסקרתא שם), ולכאורה התם מיירי שהמסייע עושה ממש כהעיקר, אבל כאן פעולת העמיץ היא פעולה בפ"ע דלא נעשית ביחד עם הכוחל אלא השלמת

בכל רפואה שאינה מאכל בריאים, וכן אסור אפי' בשבות אפי' ע"י גוי, ומפרש דעין בסוף אוכלא היינו אופן ב', ולכך אסור ע"י ישראל.

שם אמימר שרא למיכחל עינא ביו"ט שני של ר"ה, והכי קי"ל ביו"ט שני של גלויות, וכתב הרמב"ן בתוה"א דה"ה דכל השבותין מותרין לחולה שאב"ס, ועי"ש בדין מלאכה דאוריתא, וכ"ה בשו"ע סי' תצ"ו ס"ב, [ובמלאכה דאוריתא פסק הרמ"א לאיסור], מיהו היינו דוקא בחולי שמותר אמירה לנכרי בשבת דבהכי קיימינן, אבל מיחוש בעלמא אפשר דאף כל רפואה אסורה, כדין רפואה ביו"ט, דלא מצינו שהתירו אלא במקום חולה שאב"ס, ובמ"ב שם סק"ה כתב דמיירי בחש בעינו קצת וכל גופו בריא ואינו מרגיש מיחוש בגופו מחמת העין כו' ולשון זה בסתמו משמע דאפי' מיחוש בעלמא מותר, אבל אין הדבר כן דבשו"ע כתב בהדיא דמיירי כשבראשון מותר ע"י א"י, וכן מה שציין במ"ב לסי' שכ"ח ס"ק נ"ב מיירי בכה"ג, והכונה לשיטת הרמב"ם דא"צ חולי כל גופו לענין היתר אמירה לנכרי, וכמש"פ המ"מ בדעתו דחולי אבר אחד בלא סכנה ג"כ מיקרי חולה לענין היתר נכרי, ורק במיחוש בעלמא אסור, והובא לעיל, וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"א מהיו"ט הכ"ד וכן מותר לכחול את העין ביו"ט שני ואע"פ שאין שם חולי, ור"ל חולי גמור אלא סוף אוכלא, אבל במ"מ כתב הטעם מפני שהנאת הגוף היא, וכ"ה הלשון ברשב"א כחול העין הנאת כל

הגוף ולא סמכו על דברי ר"י אלא ביו"ט שני, ומלשונות אלו הי' משמע דכל מיחוש מותר כיון שנהנה בהסרת הכאב, וביו"ט שני סמכין אדר"י דשרי, וכ"ה הלשון במ"ב שם סק"ז בשם הלבוש, ולפ"ז אין איסור רפואה ביו"ט שני כלל, אבל אין לנו מקור ברור לד"ז דדברי השו"ע מתפרשים רק בגונא דאמירה לגוי מותרת, ובזה מיושב מ"ש בשו"ע סי' תקל"ב ס"ב דרפואה מותרת בחוה"מ, ומשמע דביו"ט שני אסור, כמו שביאר במחה"ש כונת המ"א במה שציין שם לסי' תצ"ו.

ועיקר הדבר שפי' המ"ב דברי השו"ע כדעת הרמב"ם, יש להעיר דלמ"ש בשו"ע סי' שכ"ח סי"ז כדעת הרמב"ן דכל חולה שאב"ס אסור לעשות לו שבות ע"י ישראל בלא שינוי, יש לפרש הכא בחולה שאב"ס, אבל בכל גופו בריא לא שמענו להתיר, ודברי המ"א לשיטתו בסי' שכ"ח דמפרש דברי הרמ"א כדעת הרמב"ם עי"ש בפמ"ג ובשעה"צ אות פ"ט, (ועסק"א).

ד ע"ז כ"ח ב' רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת, בפשוטו מתפרש שהתיר האיסור דרבנן של כוחלת, וע"ז חלק רשב"י וסבר דאסור, דאם ר"י הי' מתיר לחלל שבת בדאוריתא, הי' יודע רשב"י שנתברר לו דיש בזה פיקו"נ, אבל בדרבנן סבר דמסברא הוא מתיר במקום צער, ונראה דלא ידע שהעין פוקעת בחליים אלו, שהרי לדעת הרמב"ן בסכנת אבר מותר שבות, וד"ז ידע

רשב"י, וע"כ דלא ידע המציאות, וכדשמואל בסמוך.

שם מאן ציית ליהודה מחיל שבי, לגרסא דידן משמע דקרי לר"י הכי, ולכן הגיה רש"י מאן דציית כו', מיהו גם לגרסא דידן אפשר לפרש מי ישמע לר"י לחלל השבת, אבל יתכן שנקט לשון כזה דלשתמע נמי אדר"י, וקרוב הדבר דרשב"י סמך על ברייתא דתני איהו לעיל גבי אזנים ביד אבל לא בסם, וסבר דאזנים ועין שוין, וכי היכי דהתם לא שרינן בסם, ה"ה בעין, וזה כפי הרמב"ם דאזנים לאו סכנה היא, ועי' לק', (מיהו אם ר"י התיר חילול דאורייתא, מיושב טפי לשון מחיל שבי, ועי' לעיל בזה).

שם צווחא וליכא דאשגח בה, יש לעי' מ"ט לא אמרו לגוי שיכחול עינה, וצ"ל שלא הי' שם גוי מומחה לכך ואפשר שלא הי' מומחה לשחוק הסממנין, מיהו יתכן גם דסבר דאפי' חולה שאב"ס לא הוי, כדחזינן לעיל א' דאפי' בכיבי לי' טובא אסור לגמע.

שם פקעא עינא, ברי"ף וברמב"ן בתוה"א הגרסא ומתה.

שם למחר נפק מר שמואל ודרש כו' מ"ט דשורייני דעינא כו' נראה דשמואל ידע מעיקרא דשורייני דעינא בליכא תליא, דמציאות זו אין ללמוד ממאורע שפקעה עין ומתה, אלא דמעיקרא סבר שאין העין פוקעת מחליים אלו, וכשראה שפוקעת ממילא

ידע שזה פיקו"נ, ובזה מיושב הא דלא אשגח בה מעיקרא, והרי בסכנת אבר שבות מותרת לדעת הרמב"ן, אלא דלא ידע דאיכא סכנת אבר כלל, והא דאמר מ"ט דשורייני כו' היינו להתיר אף שחיקת סממנין ואתויי דרך רה"ר, מיהו הלשון ק"ק, דנהי דביאר בזה שגם השחיקה מותרת, אבל משמע שלהיתר הכחילה ג"כ צריך טעם זה, וערמב"ן בשמעתין.

שם מ"ט דשורייני כו' יש לעי' מה צריך לטעם זה, אטו עין שפקעה לאו מכה של חלל היא, לכל הפחות כככי ושיני, ונראה מזה דחלל היינו דוקא חלל הבטן, אם מפני שהכבד והריאה והלב שם, או שמשם מתפשט החולי לכל הגוף, אבל עין אי לאו שורייני דתלו בליכא לא היתה מכה של חלל, וכשפירש ר"א לעיל א' מן השפה ולפנים היינו תחלת מקום חלול של הבטן, ועתו' שם, וכ"מ ברמב"ן דרבנן דסברי דאסור לשחוק סממנין ידעו דסכנת אבר היא ואפ"ה לא חשבוהו מכה של חלל, מיהו באצבעות משכח"ל חסרון אבר שאינו בכלל חלל, שהרי מבואר בראשונים ז"ל דמשכח"ל סכנת אבר בלא פיקו"נ, ואאמו"ר שליט"א כתב בב"ק פ"ד א' בשם מרן זללה"ה דכל נטילת אבר יש בזה ספק פיקו"נ, ועי"ש דדייק כן מהא דאמרינן התם זימנין דבהדי דעויר ליה, נפקא לי' נשמתו, מיהו קטיעה גרע טפי, ומ"מ יש לדון דפקעה ויוצאת כקטיעה דמי.

ה' הרמב"ן הוכיח משמעתין דבדאיכא סכנת אבר מותר אף שבות ע"י ישראל, מדסבור רבנן דרב לא שרי למישחק סממנין, וש"מ דסברי דלאו פיקו"נ הוא, ומ"מ ניחא להו הא דשרי למיכחל בשבת, וע"כ דהיינו משום דהוי סכנת אבר, ושבות מותרת בזה, וד"ז סתום בגמ', די"ל דרבנן סברי דרב קמ"ל דבחשש עורון הקלו חכמים, [ואין אומרים בד"ז זו דומה לזו, דאין חשיבות כל האברים שוין], ולמסקנא אפשר דרק משום פיקו"נ התיר לכחול אבל משום סכנת אבר אף לכחול אסור, ואדרבה סתמות הגמ' משמע דשמואל איצטריך לטעמא דשורייתא דעינא בליבא תלו, כדי להתיר הכחילה עצמה.

מיהו אפשר דרבנן סברי דאין חשש שתפקע העין, ואפ"ה ל"ק להו אם רב התיר לכחול משום צערא, כדאשכחן שהתירו לגונח מפרק כלאח"י, ואפשר שמתקלקל מאור העין (או דסבר דלא חשיב כוחל לרפואה כצובע, דאין דעתו ע"ז, או דלא ניחא לי' בעין אחת) ולפ"ז ראוי לקיים דבמקום עוורון ודאי לא גזרו רבנן, [וברש"י מבואר כהרמב"ן דידע דסכנת עוורון איכא].

ומהא דהתירו החזרת השבר שבת קמ"ח א' ג"כ הוכיח הרמב"ן דשבות מותרת, ולו"ד ז"ל הי' נראה דכל הני מלאכות שעיקרן לרפואה, כהחזרת השבר והעלאת אזנים ואונקלי, אינם בכלל שבותין דעלמא, דכיון דלא שייכי

פעולות אלו אלא במקום חולי, שפיר התירו חכמים ולא כללו ד"ז בגזירתם, אבל לכבות הנר מפני סכנת אבר, ליכא למילף מהני, דזוהי מלאכה כללית וחמיר איסורה אפי' במקום חולי, דמעשה כזה מוגדר כחילול שבת, אלא שיש צורך המתירו, משא"כ החזרת השבר שהוא מוגדר כמעשה רפואה, ומה"ט מסתבר דאף בלא סכנת אבר שרי להחזיר השבר, וכן בהעלאת אזנים, וניחא בזה הא דסברו אמוראי דאין מחזירין את השבר וכן סתמא דמתני', [ולדעת הרמב"ן ק"ק דאטו נסתפקו בדין שבות בסכנת אבר, אבל למש"כ דבלא סכנת אבר ג"כ מותר ניחא, מיהו בנפרקה אמרינן התם דאסור, וכנראה דעת הרמב"ן דטעמא דאסור משום דליכא סכנת אבר].

ובפשוטו נראה דמה"ט התירו מפרק כלאח"י לגונח, כיון שאין דרך לעשות כן אלא לרפואה, ולכן מוגדרת פעולה זו כמעשה רפואה להתיר במקום צער, דאל"כ הי' ראוי להחמיר במלאכה גמורה כלאח"י, טפי משאר שבותים, ועי' כתובות ס' א' וב"ק פ' א' דמשמע שרפואתו ע"י יניקה דוקא, [וכ"כ הר"ן פ' חבית הובא במ"ב סי' שכ"ח ס"ק ק"ז דמה"ט לא אמרו לחלוב ע"י גוי], ולפ"ז ניחא טפי שאין לחוש שיחלוב וישתה שו"ר ברמב"ן פ' חבית וצידד שם דחולב כולו דרבנן, עיי"ש, [ועתו' כתובות שם בענין צער רעב, וברמב"ן שם ובמלחמות פ' חבית ולע"כ], וכן הא דהתירו מפיס מורסא

חולה שאב"ס ואף אמירה לגוי מותרת, וכל מקום שאמירה לגוי מותרת אף אכילת סממנין מותרת וכדעת הרמב"ן ודעימי' כמשנ"ת סק"א.

ובאמת דין סכנת אבר סתום בגמ', ואמנם אפשר לומר שזה נלמד בק"ו ממה שהתירו במקום צער בגונח ומפס מורסא, דאבר דלא הדר אית בי' תרתי גם צער וגם נזק לעולם, אבל אין בזה כלל לפי אברים, אלא לפי הענין, ואפשר דדוקא עורון וחורשות חשיבי, ולא שלשים שבפיסת הרגל, מיהו הא דמחזירין את השבר מתפרש אף באצבע של הרגל, אלא דהני שאני שעיקר האיסור דרבנן שייך רק במקום צער ונזק, ושפיר קבעוהו לקולא, וכמשנ"ת לעיל.

[ו] שם גמ' אר"ז אר"ח מעלין אזנים בשבת, פרש"י דיש סכנה בדבר, ולפ"ז קמ"ל המציאות ולא הדין, וכמו בעין שמרדה בסמוך, וברמב"ם פ"ב ה"י נראה שאין סכנה בדבר, והתירו משום דאין בזה סרך מלאכה, והמ"מ צידד בדעת הרמב"ן דעכ"פ איכא סכנת אבר בלבד, ובאמת יש מקום לדמות העלאת אזנים להחזרת שבר שכ' הרמב"ן דדוקא בסכנת אבר שרי, (דאל"כ היינו נפרקה דאסור).

שם תני רשב"י ביד אבל לא בסם, לפרש"י הדבר מחודש שהחמירו שלא ליטול סם במקום סכנה, והרי בפשוטו אם בא לעשות בסם ש"מ שיש לו יתרון בכך, (ואפשר דהיינו משום

במקום צערא שבת ג' א' ולדעת הרמב"ן והרשב"א שם הו"ל משאצל"ג, היינו ג"כ מפני שהנדון של מלאכה זו הוא תמיד במקום חולי, וסתמא דמילתא לא עבדי אינשי לעשות לה פה, אבל מלאכה אחרת לא הוה שרו בא"צ לגופה במקום צער, כדאשכחן בכיבוי לצורך חולה שהביא הרמב"ן שם, והרי צער דמורסא אין בו דין חולה כלל, ואפי' סתם רפואה אסורה בו, א"ו שאני מפס מורסא דהנדון פרטי במעשה כזה, ושפיר ראו חכמים להתיר, (ואמנם ההיתר חידוש, ואפשר דמצוי לעשות כן ולא ראו להכשיל בנ"א, וגם לא מיחזי כמלאכה, דהכונה לעשות פה הוא מחודש, ואין סתם בנ"א בקיאיין בזה וסתמא רצונם בפתח קטן טפי מבגדול, ולע"כ, אבל יסוד ההיתר מפני שהנדון לעולם במקום צער, ושייך להתיר ד"ז, ואינו נראה כהיתר שבות דעלמא).

וראיתי באו"ש שכבר כ"כ בדעת הרמב"ם עי"ש פ"ב ה"י, וכבר כתב הט"ז בס"ק י"א ליישב דברי הב"י בדעת הרמב"ם דאמנם ס"ד דרבנן דרב התיר שבות דכוחל משום סכנת אבר, אבל למסקנא הדרו מזה, וכמש"כ לעיל, אלא דהב"י נקט דאף בדבר שיש בו משום שחיקת סממנין אסור, וכדמשמע מדברי הרמב"ם פכ"א הל"א דהא דהתירו להעלות אזנים ואונקלי מפני שאין דרך לעשותן בסממנין, ונראה דסבר שהתירו דברים אלו אף במיחוש בעלמא, אבל אפשר לומר דהני בדרגת

הו"ל לפסוק כל"ב כיון שבל"ב יש עצה בכלי, והנדרון משום רפואה [אפי' בחול] דעדיף בכלי, וי"ל דה"ק כיון דבכלי עדיף משום רפואה, אין לאסור ד"ז בשבת, [אבל לא קתני דינא דאסור ביד], ואפשר דגריס באיכא דאמרי אף בכלי, מ"ט משום דיד מיזרף זריף.

[ז] יומא פ"ג א' ועוד אמר ר' מתיא בן חרש החושש בגרונו כו' מפני שהוא ספק נפשות, [פי' ולכן מותר אף לשחוק הסם מיהו בגמ' נראה דאם לא הי' ספק נפשות הי' גם הטלת הסם אסורה דלא מיקרי חולה אלא מיחוש], יש לעי' מאי קמ"ל בהא דשרי סם, בשלמא ברישא דקאמר איזו רפואה, שפיר י"ל דרבנן סברי דלאו רפואה היא, אבל הכא דלא פירש איזה סם, איך אפשר לכלול כל הרפואות ולומר דאסורי, הרי ודאי מסתבר שיש סם המועיל לכו"ע, דאטו מחלה זו אין לה רפואה, וא"כ כשהתיר סם סתמא אין בזה חידוש דמתפרש שפיר על הסם המועיל, ובגמ' משמע דאפשר דפליגי רבנן עלי', ואי ברפואה המועלת מ"ט, ואפשר דחושש בגרונו הוא חולי ידוע שאין רפואתו בטוחה בסם, וכדמשמע לכאורה בגמ' דהיינו צפידנא, מדא"ל רחב"א לר"י עלה כמאן כרמב"ת, מיהו בע"ז כ"ח א' לא משמע כן דמיייתנן מדר"י דככי ושיני ג"כ בכל מכה של חלל, ולא מיייתנן ממתני' דקתני בהדיא מפני שהוא ספק נפשות, וגם במתני' גרסינן בגרונו, ובברייתא בפיו, ור"י הוה בשיני', ואמנם פיו ושיני'

דביד מיזרף זריף) ואין ראוי לאוסרו, ולפי' הרמב"ם לשיטתו הא דלא התירו בסם, היינו כדין כל רפואה דאסור, וביד הקלו שלא לחשבה כרפואה ומלאכה, אבל לגרסא דידן דדרכה נמי בסם, ע"כ התירו כאן גזירה דשחיקת סממנין, ואם נימא דאין בזה סכנה צ"ל דחשבוהו כחולה שאב"ס דרפואה מותרת בו, ומ"מ החמירו בסם בדאפשר, מיהו י"ל דנהי דדרכו בסם אין לאסור ביד, דהו"ל גזירה לגזירה, ובמקום צורך הקלו, דדברים אלו נדון כל ענין בכללותו לעצמו, ונהי דנפרקה ידו אסור להחזירה אפי' ביד, כאן הקילו, (ולעיל סק"ד צדדנו דמכאן למד רשב"י לחלוק על ר"י ולהחמיר בכחול דלא כר"י).

שם ואיכא דאמרי בסם אבל לא ביד, לפרש"י ג"ז משום חשש חילול שבת, וזה מיושב טפי דלא משמע דה"ק דאף בחול ראוי להעלות בסם, מיהו אפשר דכלפי מי שמחמיר לעשות ביד, נשנה ד"ז, שא"צ להחמיר כיון דביד מיזרף זריף, ובכה"ג לא חשיב דאפשר ביד, ולפ"ז נלמד דלכו"ע ראוי להחמיר לעשות ביד במאי דאפשר.

רש"י הזכיר לשון קשירת סם, ונראה מזה שנותן הסם מבחוץ.

הרמב"ם גרס ביד אבל לא בכלי, [כ"כ הכ"מ דגרס כלי במקום סם, ועבהגר"א], והיינו משום דבכלי מיחזי טפי כמלאכה, ובל"ב גרס בכלי אבל לא ביד, משום דמשמוש היד מזיק, ולפ"ז

י"ל דהיינו הק, אבל בגרוננו ל"מ כן, וצ"ל דכל חליים אלו של מיחוש הפה והגרונ רפואתם בסמים אינה בטוחה, ודמיא קצת לחצר כבד שלו, ועי' להלן.

בביאור פלוגתא דרבנן ורמב"ח בחצר כבד שלו ראיתי בחידושי תלמיד הרשב"א הנדמ"ח על יומא בענינים שונים, שביאר דרמב"ח קיבל מן הקדמונים שדברים אלו מועילים לחליים אלו, ורבנן אומרים שניסו אותם בדורות האחרונים ולא מצאו בהן תועלת, [והרבה רפואות יש שמשתייך לפי הזמן והמקום, ובגמ' גופא אמר אביי דעבד לכולהו ולא איתסי, וכן ר"פ אמר כן בע"ז כ"ט א'], ועי"ש שהוכיח מהא דאמר יומא מ"ט א' לי התיר ר"ח לשחוק ולשתות שחליים בשבת, והא ודאי דריב"ל שמע שהשחליים מועילים ואעפ"כ לא הי' רשאי לעשותה בשבת עד ששאל לר"ח, [וכן אמרו בירו' דר"י נשיאה האכיל עבדו מחצר כבד שלו ולא נתרפא], וכ"ה בשו"ע יו"ד סי' קנ"ה ס"ג בהגה דכשמאכילין דבר איסור לחולה צריך שתהא הרפואה ידועה או ע"פ מומחה, וציין בבהגר"א למתני' דנשכו כלב שוטה, והובא במ"א סי' שכ"ח סק"ג ובמ"ב שם סק"ד.

ואאמו"ר שליט"א הק' דגם על ספק רפואה ראוי לחלל את השבת וכ"ש להאכיל דבר טמא, [שו"ר בספר תוספת יוהכ"פ שהק' כן, וע"ש בכ"ז], ופי' כדברי הרמב"ם בפיה"מ שכ'

דרפואה זו היא בדרך סגולה, ואין עוברים על המצוות אלא ברפואה בלבד כו' עי"ש וביאר שם דדברים סגוליים אינם בחובת ההשתדלות והנמנע מהם אינו מתחייב בנפשו והם כחוצ' לדרך הטבע, ונראה דג"ז דוקא בספק רפואה, כלשון הרמב"ם כי כחם חלש אינו מצד הדעת ונסיונו רחוק, אבל רפואה גמורה אפי' סגולית מצינו בגמ' דמותר ליכנס בקמיע לביהכ"ס במקום סכנה, ומסתברא נמי דשרי לחלל שבת ע"ז, ורק בספק רחוק י"ל דרפואה שיש הגיון ברפואתה חייבין אף בספק רחוק, אבל רפואה סגולית הרי הספק אינו מוגדר כספק, כמו שהצריך סם לרפואה אינו רשאי לחלל שבת לנסוע לשוט בארץ שמא יזדמן לו, אלא דוקא למקום שיש סברא שימצא שם, דמקרה אינו בכלל ספק, וה"נ י"ל דסגולה רחוקה בכלל זה, [וכן יש להביא רא' מסם בפיו דמשמע שג"ז סגולה ואפ"ה מודו רבנן דשרי, עי' לעיל ולהלן], שו"ר בברכ"י סי' ש"א סק"ו שדן בכתיבת קמיע בשבת, וכתב דלדעת הרמב"ם אסור דהו"ל רפואה סגולית, ובשם ספר.

כתב דהרמב"ן והרשב"א מתירין [דבריהם נאמרו בעשיית צורת ארי' לרפואה בחול], ויש להקל כותייהו, והברכ"י לא הכריע, אך כתב דבנדרפאה עי"ז אמרינן שפיר איגלאי מילתא דהוה שרי חילול זה, [שוב שמעתי שבספר טוב עין להחיד"א הביא דהר"פ כתב קמיע בשבת, ובשם הרא"ה שמותר לטלטלו

למעשה דלעיל, [כ"כ הרש"ש], וכן מיושב יותר דרך מהא דנטל הרפואה ע"מ לאכול בשבת בעי מיני, וכ"נ בפ"י ר"ח.

שם א"ל רחב"א לר"י כמאן כרמב"ח כו' יש לעי' מאי קושיא הרי ר"י לא עשה מלאכה אלא שדעתו הי' ליקח הרפואה בשבת, וד"ז יש להתיר אף לרבנן, כיון דסו"ס חולי שיב"ס הוא, ולא גרע מרפואה לחולה שאב"ס דשרי, וי"ל דמדקאמר רמב"ח מטילין לו סם כו' מבואר דג"ז משריותא דידיו, והיינו דאי רבנן פליגי עלי' וסברי דאין זו רפואה הרי הם אוסרין אפי' הטלת הסם בפיו, מיהו ודאי דרמב"ח שרי אף מלאכה דאוריתא דשחיקת הסממנין, אלא דרבנן סברי שיש בזה משום רפואה לגזור אטו שחיקת סממנין, ואין בזה משום רפואה להתיר, שו"ר דאפשר שרפואה זו צריך לשחקה סמוך לשימוש, תדע מדהוצרכה לגלות לו, ולא נתנה לו סממנין שחוקין שלא ידע מה טיבם, ולמ"ש בגמ' דהיינו מי שאור שמא צריך להכינו בשבת, מיהו י"ל שהי' מכיר ממה עשויין וממילא הוצרכה לגלות לו. — גם לרחב"א רבנן מודו לרמב"ח שמכה זו היא של חלל.

ויש לעי' הרי ר"י ראה שהועילה רפואתה, ובכה"ג פשיטא דשרי לפמשנ"ת לעיל, ואפשר שעדיין לא נתרפא עד היום השלישי, ואפשר דרחב"א ידע דאפשר לתרץ כן, אלא דלפ"ז נלמד דבכה"ג הלכה כרמב"ח,

להביאו לחולה ואולי התם ליתובי דעתי' כנר לילודת, ואין הספר תח"י, מיהו קמיע גרע מסם שיש בו סגולה דדמי להצלה ע"י מלאך דאינו בחובת ההשתדלות, ושמעתי שבספר חיים שאל כתב דלא ברירא עדות זו], ועי' בספר תוספת יוהכ"פ שכ' דבאיסור דאוריתא אסור כהרמב"ם, עי"ש, ועי' מלאכת שלמה עדיות פ"ב מ"ה דמותר לצוד נחש לרפואת חולה שעומד לפנינו, ולע"כ, וערשב"א בתשו' ח"א סי' תי"ג דהסגולות הם טבע נתון בדברים אלו, אלא שאין דעת באדם לידע אופן תועלתו

ולפ"ז יש לפרש בהא דמטילין סם בתוך פיו ג"כ מפני שאין הרפואה ידועה והיא בדרך סגולה, וכ"כ אאמור"ר שליט"א דמדבעינן למקלינהו אמרא חדתא משמע שזה דרך סגולה, ומ"מ שרינן למסקנא לכו"ע, ואפשר דשני עניני סגולות הן יש שהן בטבע הסממנין כסם לפיו, ויש שהם להבריא הרוחות והמזיקים, וזה בחצר כבד שלו.

שם פ"ד א' ור"י היכי עביד הכי ארנב"י שאני צפידנא כו' לגרסא זו משמע דמכה דשינים אינה מכה של חלל, ובע"ז כ"ח א' איבעיא להו ולא איפשיטא, ועוד דמאי קושיא דלמא ר"י עבד לי' כחולה שאב"ס וככחילת עינים דמשום רפואה בשבת מותר, עסק"א, ולכן מיושב כמ"ש רש"י דל"ג לי', ונראה מרש"י דל"ג מר"י כי חש כו' עד א"ל רחב"א כו' דזה חוזר

ורצה לברר מדר"י מאיזה טעם התיר לקחת הסם, אם משום דחושש דרמב"ח מיירי בחולי אחר, או דבכולהו נמי הלכה כרמב"ח.

שם לאו למעוטי סם, נראה דפשיטא לגמ' דבשר חמור וחצר כבד שלו שקולין הן, שהם ענינים סגוליים ואינם ידועים בטעם כלל, ולכן ס"ד דלמעוטי סם קאמרי, אע"ג דסם הוי בתרתי בתרייתא, ומש"ה דחי בהקזת דם לסרונכי, ולא דחי בתרתי בתרייתא דהא פשיטא לן דהני תרתי קמייתא שקולים הן, ולא שייך לפלוגי בהו.

ח ע"ז כ"ח א' חושש הוא דלא הא כאיב ל"י טובא שפיר דמי, פי' דכאיב טובא זהו סימן שיש שם מכה, וס"ל לאביי דהו"ל לתנא לאשמועין דאף מכה של שינים אסורה, ולשון חושש משמע דליכא מכה.

שם דילמא תנא היכא דכאיב ל"י טובא חושש נמי [לכא' צ"ל נמי חושש] קרי ל"י, מצינו בברכות ל"ו א' חושש בגרונו דמתפרש דוקא דלא כאיב ל"י טובא, דהא מכה בגרונו מכה של חלל היא, וביומא פ"ג א' תנן חושש בגרונו ומתפרש בדאית ל"י מכה, וש"מ דמכה נמי חושש קרי ל"י, מיהו התם אף בדלא כאיב טובא כמו בצפידנא דקצת משמע דלא כאיב טובא, אבל מכה בשינים ודאי כאיב טובא, וניחא דיוקי' דאביי.

ולענין הלכה לכאורה יש לנקוט כאביי, מלבד דהו"ל ספק פיקו"נ, הרי

אביי סבר דאיכא לדיוקי הכי ממתני', וגמ' בדילמא הוא דדחי ל"י, ויש לנקוט כאביי, ומדרנב"י דמשני שאני צפדינא ליכא למידק דפליג, דשפיר משני קושטא דמילתא דבמכה זו לא קמיבעיא לן, וכ"מ ביומא פ"ד א' דמדמי לה לספק נפשות דרמב"ח שם, [וכ"נ שאם לא היתה מכה של חלל לא הי' ר"י דורש בפירקא רפואתה, דסו"ס יש בזה דבר שאינו הגון קצת, (ובירו' איכא מ"ד שהרגה עצמה, ואיכא מ"ד שנתגיירה, כנראה בראותה מסירותו של ר"י להיטיב לאחיו), אלא דכיון שיש בזה משום פיקו"נ סבר דהא עדיפא], ומ"ש הר"ן דאף בדכאיב ל"י טובא אסור כונתו לבאר דלצד שאמרו דאינה מכה של חלל אסור רפואה אפי' בדכאיב ל"י כ"ז שלא נפל למשכב, אבל אין כונתו להכריע ספק הגמ', וכמ"ש בהדיא אח"כ שהדבר ספק בגמ', ועי' ב"י ריש סי' שכ"ח ובספר ב"מ בזה וכך מתפרש גם בתוה"א.

והא דכאיב ל"י טובא מתפרש שפיר בלא נפל למשכב, דעיקר כונתו כאב שמוכיח שיש שם מכה, [וכ"כ בחידושי הר"ן בסוה"ד עי"ש ובתחילה תירץ כהרמב"ן דאפשר לבלוע], וכן צפדינא דפריך מינה בגמ' מתפרש כשלא חלה כל גופו, (ובגמ' אמרו מאי סימני' משמע שאין זה חולי גמור, אלא שיש להקדים רפואה להתפשטות המכה), וכ"כ הרמב"ן דצפדינא לא הוה מינה חולה, ואפשר להמתין, וגבי כאיב ל"י טובא דשינים כתב משום דיכול לגמע

בשינים בעינן חלה כל גופו, וצ"ע, ובידוע שיש שם מורסא או נפיתות הר"ז מכה ידועה וודאי מותר, [ולדעת תו' בחניכיים פשיטא לן דחשיבא מכה של חלל, ולכאור' לעולם הכאב הוא בחניכיים, וצ"ל כונתם למעוטי חניכיים למעלה מן השיניים, אבל סתם כאב שן אע"פ שהבשר כואב היינו שינים].

מיהו להסוברים דבחולה שאב"ס שרי אמירה לעכו"ם ואסור לישראל לעשות לעצמו שום רפואה, אפשר ליישב דברי המ"ב, דכאיב לי' טובא דינו כחולה שאב"ס, ומ"מ פריך בגמ' מדשרי לגמע ש"מ דחשיב חולה שיב"ס, דאל"כ הי' אסור משום שבות ע"י ישראל, דנהי דע"י גוי מותר אכתי לגמע אסור, וכמו שתירץ הר"ן בע"ז שם, וכן הרמב"ן כתב דאי משום חולה שאב"ס הול"ל שיגמע ויבלע, ועבה"ל סל"ז ד"ה אבל, אבל למאי דנקטינן שם דאף רפואה מותרת לחולה שאב"ס ע"כ דכאיב לי' טובא לא חשיב חולה שאב"ס, וכמשנ"ת.

ט [מ"ב סי' שכ"ח ס"ק ק"א לא יגמע כו' ואפי' לשהות ואח"כ יבלע אסור, ובשעה"צ כתב דמדמה לה לחושש בגרונו שלא ישהה השמן אע"פ שבולעו, וצ"ע דאין לדמות משהה בגרונו למשהה בפיו, דמשהה בגרונו משונה הוא ומינכר דלרפואה, אבל בפיו אורחי' הוא, ואמנם לשון המ"א ס"ק ל"ז שלא ישהנו בפיו, אבל ברש"י כתוב גרונו וכן העתיקו הב"י, וה"נ מסתברא דשיהוי בפיו לא

ולבלוע, והיינו דאף בדנפיש צערא דהוה מיני' חולה אסור כיון דאפשר לבלוע, ואפשר דמשמע לי' מדלא משנינן דלהכי נקט חושש משום דלא פסיקא לי' בכאיב טובא לאסור, ש"מ דאף בכאיב טובא כ"ז שאין סכנה אסור, וזה מיושב להרמב"ן לשיטתו דחולה שאב"ס עבדינן שבותין בשינוי דוקא, מיהו נראה דהיינו דוקא בדאפשר, דהא לדעת הרמב"ן אכילת רפואה לא חשיב שבות דאית בי' מעשה, כמשנ"ת סק"א, שו"ר דבתוה"א כתב דכאיב לי' טובא ג"כ אינו חולה מזה, ולפ"ז נקטינן למסקנת הרמב"ן דבחולה שאב"ס א"צ לשנות ברפואה שאין בה מעשה, אלא נטילת רפואה, אפי' כשיכול לגמע ולבלוע, ורק בשבות דאית בי' מעשה צריך לשנות, [ועי' לק' סק"ט בדברי הח"א בזה].

ובמ"ב סי' שכ"ח סק"ח ובשעה"צ אות ד' כתב בשם הגר"א דמ"ש בגמ' כאיב לי' טובא מיירי בחלה כל גופו עי"ז, וצ"ע כונתו, דהא אדרבה מוכח בגמ' דמיירי בלא חלה כל גופו דא"כ הרי מותר ברפואה אע"פ שאין בו סכנה, וכמ"ש הרמב"ן והר"ן הנ"ל, ונראה דכונת הגר"א רק להוכיח דלשון חושש משמע דלא כאיב לי' טובא, אבל אכתי יש חילוק דאי כאיב לי' כל גופי' היינו חולה שאב"ס, ואי כאיב לי' אפי' טובא רק מקום זה, אינו כחולה ואסור ברפואה, ולענין מכה של חלל סגי בכאיב לי' טובא מקום זה להוכיח שיש לו מכה, וזה דלא כמ"ש במ"ב שם דלענין מכה

הרמב"ן והר"ן בע"ז הובאו לעיל סק"ח, ונראה דהתם סברי הרמב"ן והר"ן דכל שבות מותר לחולה, ולכן אמרו דמ"מ בדאפשר בשינוי צריך לשנות לגמע ולבלוע, אבל למאי דמסקינן להלכה כמ"ש בתוה"א דכל שבות אסור, ורק שבות דלית ב' מעשה התירו, אין להקל בלא שינוי בחולה שאב"ס.

י ברכות ל"ו א' החושש בגרונו לא יערענו בשמן כו' יעוי' ברש"י ותו', ולכאורה נראה דרש"י מפרש אורחא דמילתא שאין דרך לשנות שמן דאזוקי מזיק ל', וע"כ דמערעו בגרונו ומשהה אותו ופולט, וע"י אניגרון יכול לבלוע, וכולה מתני' תליא אם בולע או פולט, אלא דבלא אניגרון סתמו פולט, ועם אניגרון בולע, ובתרוייהו אין חילוק בין שהה ללא שהה, אלא אורחא דמילתא שמההו ופולטו, ופרש"י דזהו לשון יערענו, ובמקום שאסור אף לפלוט מיד אסור, ובמקום שמותר אף בשהי' מותר, וכ"כ הב"י סי' שכ"ח בדעת הרמב"ם פכ"א הכ"ד דאניגרון אורחא דמילתא נקט שאז בולע, וכ"כ בבהגר"א, מיהו בב"י הוסיף דלא ישהנו בגרונו, ולד"ז אין מקור בגמ' וברמב"ם, אא"כ נפרש לשון ערעור על השהי', אבל בתו' פירשו דכל שתי' שלא כדרך נקראת ערעור, ולדעת הרמב"ם נראה דכל שתי' ע"מ לפלוט נקראת ערעור, אבל כשבולע יכול אף להשהות, דכל שכונתו לבלוע הרי זהו עיקר מעשהו, ואע"פ שמרויח רפואה בינתיים אין לאסור.

מהני לגרון, ועוד דעיקר הדין נראה דאף בגרונו מותר להשהות, וכמשי"ת לק' סק"י בס"ד, וא"כ אין להחמיר כאן מדנפשינן, ועוד נראה דדומיא דמגמע ופולט קתני דמגמע ובולע מותר, והרי המגמע ופולט משהה בפיו מעט, ודכוותה בבולע שרי, ובמ"ב מסיק דביי"ש אפשר לסמוך במקום צער גדול לשהות ואח"כ לבלוע, (ועח"א שהתיר אף לפלוט, והשמיטו המ"ב, דגם בא"ר שציין שם מיירי רק בבלוע), ובאמת בזה נוסף שיטת המתירין באניגרון אף לשהות, ולפמש"כ קרוב הדבר להקל ביי"ש אפי' שלא במקום צער.

הא דקתני במתני' אבל מטבל כדרכו ואם נתרפא נתרפא נראה דאשמועינן עיקר ההיתר משום דטיבול א"א לאסור, ובתור הכי מוספינן בברייתא דגם מגמע ובולע בכלל טיבול כדרכו הוא, אבל אם ה' שונה רק מגמע ובולע לא הוה ידעינן דההיתר רק משום דאורחי' הוא ולא מצי למיתני מגמע ובולע כדרכו כיון שאין דרכו כן, אלא שאין זה משונה כ"כ כדי שנאסרנו, ועי' ירו' דחשיב דרך אכילה [ועבהגר"א שם שהרמב"ם למד מחומץ לשמן, ועי' סק"ן] ועתוספתא פי"ג דקתני תרוייהו, והרמב"ם פכ"א הכ"ד השמיט מטבל כדרכו.

במ"ב ס"ק ק"ב הביא דעת הח"א דבמקום שא"א שבות בשינוי עושין בלא שינוי, וסמך בזה ע"ד

ובטוש"ע סי' שכ"ח סל"ב סתמו הדברים, והמ"א העתיק פי' הב"י דלהשהותו אף עם אניגרון אסור, וכ"כ בא"ר [ועי"ש דנקט שכ"ה סתימת הטוש"ע והרמב"ם וש"ג ותו' והגמ"י עי"ש, ולא מצאתי בכל אלו ראי' לזה דלא נחתי לנדון שהי"י ומתפרש כמו בגמ', ויש לנו לשון רש"י דשרי בהדיא, וצ"ע], ובמ"ב ס"ק ק"ג ק"ד.

ובמה שסתם בשו"ע שם דאף בשמן לחוד כשבולע מותר, אמנם כ"ה ברמב"ם וכ"נ דעת רש"י לפמש"פ בתו' שלפנינו, מ"מ יפה תמה הב"ח דאין להתיר שמן לחוד, וכפשטות הברייטא, ובתו' ר"י החסיד תמה על רשב"ם בזה, וכן בתו' הרא"ש ותו' לא העתיקו פי' זה להתיר שמן לחוד, אלא דלפרש"י תרתי בעינן, [מיהו עי' א"ר בשם תו' שלפנינו והגהמ"י בשם רשב"ם דס"ל להתיר] ובבהגר"א כתב דהרמב"ם למד כן מהא דשרי בחומץ מגמע ובולע אע"ג דלאו אורחי' בהכי, ולכאו' התם לפני טיבול מיקרי שפיר אורחי', כדאמרינן בגמ', אבל שמן אוזוקי קא מזיק לי' בכל גונא, [ויש ללמוד מס"ד דרבא דאפי' חומץ אסור וכ"ש שמן], ובמ"א ס"ק ל"ח והעתיקו במ"ב ס"ק ק"ה כתב דתלוי לפי המקום והזמן, שאם אין דרך בריאים לבלוע אסור, וצ"ע מה הנדון הר"י בגמ' אמרו דמזיק לי' וודאי שאין מנהג שטות לשתות בדמזיק לי', ולפ"ז לדינא אף להמ"א אסור בשמן לחוד.

ובתו' כתבו בדעת רש"י דע"י אניגרון מותר אף להשהותו ובלא אניגרון מותר רק כשבולעו מיד, וכונתם דלשון יערענו לפרש"י היינו ישהנו, וא"כ מתפרש לא ישהנו אלא עם אניגרון או בולעו אפי' בלא אניגרון, ובפשוטו הי' נראה דלדעת רש"י רק כשפולטו מיקרי ערעור, אבל אם סופו לבלוע לא מיקרי זה ערעור אלא שתיי', ורש"י אורחא דמילתא מפרש שהפולט משהה כמה שיכול (לרפואה), ואח"כ פולט, ובתו' ר"י החסיד הביאו פי' זה בשם רשב"ם ודחו דשמן לחוד אין להתיר אפי' בבולע, וביישוב פרש"י כתבו דתיתי בעינן שלא ישהנו ואפי' בולע מיד דוקא ע"י אניגרון, [אבל רש"י כתב בהדיא דאף להשהותו מותר], וכ"כ בתו' כפי' זה, והביאו גם פי' תו' דערעור הכונה לשתות שמן בפ"ע דכיון שאזוקי מזיק לי' מיקרי ערעור ולא שתיי', ולפ"ז אפשר דמותר להשהותו בגרון, דכל ששותהו אין איסור אם מעכבו בדרך שתייתו.

נמצינו למידין דלדעת תו' והרמב"ם [כ"נ, ועי' ב"י הנ"ל] לא מצינו בגמ' דין שהי"י בפיו או בגרונו, ולדעת רש"י ע"י אניגרון אף שהי"י מותרת, וכ"כ תו' בדעת רש"י, אבל תו' ר"י החסיד בדעת רש"י ותו' כפי' ראשון נקטו דאף ע"י אניגרון אסור בשהי"י, [ונראה דבלא מקור אין לאסור ואע"ג דמוכחא מילתא דלרפואה מכוין, דכל שבולע הרי עיקר מעשהו נחשב השתיי'],

יא שבת ק"ט ב' מתני' חוץ ממי דקלים וכוס עיקרין מפני שהן לירוקה, יש לעי' אם טעמא דמפני שהן לירוקה קאי אף אמי דקלים או רק אכוס עיקרין, דלכאורה במי דקלים א"צ טעם דירוקה, שהרי הם משלשלין כדאמר בגמ', אבל לשון רבים מפני שהן, לא משמע אכוס לחוד, דהול"ל מפני שהוא לירוקה, ובגמ' הוזכר ירקונא רק בכוס עיקרין, מיהו מדאמרו שדוקרין את המרה משמע דהוה רפואה לשאר חוליים, עי' ב"מ ק"ז ב' מחלה זו מרה כו', ולפי צד זה דאתרוייהו קאי נלמד ממתני' דמשלשל לא מיקרי רפואה, ולפי הצד דקאי רק אכוס עיקרין יש לפרש דמפני שהן אעיקרין קאי, מפני שעיקרין אלו לירוקה, ונקט האי לישנא לומר דמיירי בעיקרין אלו שהן לירוקה, ולא בכל עיקרין, ומסתברא כצד השני, דאם איתא דלשלשל מותר לשתותם, ראוי לחשבן מאכל בריאים, דהרבה שתו להו לצורך זה, א"ו מי דקלים משום דמשלשל אסירי, והיינו דמסיים דלצמאו דוקא מותר, וכ"ה ברמב"ם פכ"א הכ"א ולא דברים המשלשלין, וכ"כ בפיה"מ, (וכ"מ ברש"י ותו' ק"י א' דיש מקום לאסור זיתום המצרי משום דמשלשל), וכ"מ נ"ג ב' בשביל שתתרפה ועיי"ש ברש"י, (מיהו התם אחזה חולי מפני זה).

שם מפני שהן לירוקה, יש לעי' הרי ירוקה חולי שיש בו סכנה הוא, כדאמר יומא פ"ד א' דלרמב"ח מאכילין אותו בשר חמורים, [ובגמ' הקשו היכי שרי כיון שיש רפואות אחרות], וא"כ

למה תלה התנא בזה שהוא דבר המותר, ואפשר שהיו ידועים ברפואתן לירוקה, ואה"נ שיש בהם עוד שימושי רפואה, וכונת התנא רק להשמיענו באיזה עיקרין מיירי, דאל"כ אין צורך שיבאר לאיזה חולי הוא, כמו ברישא שלא הזכיר באיזוביון, א"נ התם בשאחזו ירקון, והכא במעט ירקון, ול"מ כן מכל הרפואות שנאמרו ע"ז בשמעתין, - גם בגמ' הזכירו ביועזר ואבוב רועה חליים גמורים דעבדי להו להכי, וכנראה יש בהם רפואה לעוד חליים כשנוטלין מהן מעט, ואפשר שדרך הבריאים לשתותן להנצל מתולעים שבכבד וגילוי, ואע"פ שאין ידוע להם חולי זה, ולכן אף החולה הידוע מותר בהן, [עי' חדושים ע"ש הר"ן], ולפ"ז אפשר לפרש מפני שהן לירוקה מפני שאינן אלא לירוקה, והיינו דמפני שהם מזיקין אין דרך בריאים לשתותן, משא"כ באבוב רועה ויועזר.

שם וסך שמן עיקרין שלא לרפואה, אבל לא שייך שתיית כוס עיקרין שלא לרפואה, חדא דאינו מועיל לצמא, ועוד דכיון דמזיק לא שתי לי', ועוד דרק בזקנה מותר ולא ניחא לי' לשנות היתר בדבר.

שם אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו, במ"א סי' שכ"ח ס"ק מ"ט הביא דברי הרמב"ם דאין רוחצין במים שמשלשלין כו' מפני שכל אלו צער הם וכתוב וקראת לשבת עונג, וסיים ע"ז וא"כ אסור לשתות משקה המשלשל דאין לך צער גדול מזה, ור"ל משקה

משום דבסיפא קתני שלא לרפואה, ולכך הי' מקום לטעות כאן, ולפ"ז נראה דאפי' כשהוא חולה אם הי' שותה לצמאו לחוד, ג"כ מותר, דהיינו היכא שיוודע בעצמו שגם אם הי' בריא הי' שותה מים אלו לרוות צמאונו מותר, ומשכח"ל כגון שאין לו מים במקום זה, או ששותה מעט שאינו מזיק כ"כ, מיהו אם לא הי' שותה בבריא, לא מהני מה שנהנה גרונו ברווי צמאונו, דהו"ל רפואה עיקר, וכן יש לפרש דברי הטור סי' שכ"ח שכ' אבל אם אוכל ושותה אותו לרעבו ולצמאו ואין לו חולי שרי.

ובבה"ל סי' שכ"ח סל"ז ד"ה אבל, הביא בשם א"ר דביש לו מיחוש אפי' מתכוין לאכילה אסור, וכתב דמקורו מרש"י והטור, וכתב שם דדעת ר"ח והרמב"ם והר"ן דבמכוין לאכילה מותר, וסיים שהדבר בפלוגתא הראשונים וצ"ע למעשה, ולפמשנ"ת לא פליגי ולכו"ע אם בלא רפואה לא הי' אוכל ד"ז אסור, דמעשה זה מוגדר כרפואה ולא מהני הא דאית לי' הנאה מזה, אבל אם לאכילה בלבד ג"כ הי' נוטלו, אין לאסור בזה שגם מתרפא.

ובברכות ל"ח א' מבואר דאף היכא דלכתחלה לרפואה מכוין מותר, דבצריכותא דרב ושמואל אמרינן דאי מהאי הו"א לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא הויא אבל הכא כיון דלכתחלה לרפואה קא מכוין לא לברין כו', וודאי מתפרש דשתייתא מותרת

שהוא מאכל בריאים כשכרא דבבלאי או זיתום המצרי, או לשתות מע"ש שישלשל בשבת, [ובמ"ב כתב דר"ל באינו מכוין לרפואה עי"ש בס"ק ק"מ, ול"מ כן], ויש לעי' דהא במתני' קתני דשותה הוא מי דקלים לצמאו ואע"פ שמשלשלו, שהרי באינו עצור מיירי, וי"ל דשתי מיינהו מעט, וכן בשיכרא דבבלאי, (עי' תענית בלילא צערוהו), ובכה"ג יש להתיר אפי' כונתו לשלשל, דהא עדיפא לי', והמ"א מיירי בצער מרובה, וראיתי בא"ר שכ' דכמדומה שנהגו היתר בד"ז ואפשר שהוא עפמ"ש בשה"ג ק"ט ב' דרוב מפרשים חולקים על הרמב"ם, וסיים ואין להקל נגד הרמב"ם והסמ"ג, ונראה דתלוי לפי הענין איזה צער מרובה.

ק"י א' ר"י אמר זיתום המצרי כו' לא מצי למימר דמעלי מינייהו דהא מסיים דרפי קמי לי', וגם אפשר דלא מעלי אלא שרפואתו קבועה יותר, ואילו מי דקלים ושיכרא מהנו רק לשעה זו, וצ"ע בתו' שדקדקו מ"ט לא קאמר דמעלי מינייהו, ועי' פסחים מ"ב ב' דמשלשל יותר מדאי עי"ש ברש"י, ולשון הגמ' מתפרש רי"א איכא נמי זיתום המצרי דקמיט מרפי לי', [ושתייתו מותרת כמו שיכרא דבבלאי].

יב רש"י פי' לצמאו אם אינו חולה, ור"ל דלצמאו היינו כשכונתו לרוות צמאונו, ולאפוקי שלא ימתין החולה עד שיצמא וישתה מי דקלים, והוצרך לזה

בבריא אינו בהול ואין לחוש שיבא לשחוק סממנין, וק"ו מבהמה דקי"ל נ"ג ב' לפמ"ש"פ הרי"ף דכיון שאינו טרוד ברפואתה לא גזרינן משום שחיקת סממנין, וצ"ל דלא פלוג ואסור כל רפואה, כיון שכונתו לאותה תועלת של החולה, ולאפוקי תעליות אחרות כהנעימת הקול או לתענוג, מיהו עיקר דברי המ"א יש לדון בהם דלא אסרו אלא בחולה שמתכוין לרפואה, אבל לחזק מזגו היינו מאכל בריאים וכל רחיצה לחיזוק מזגו היא ומותרת, וכ"כ ב"י בדעת הטור דלאו דוקא נקט לרעבו ולצמאו, ועי' להלן ד"ה ובאמת.

והביא המ"א ראי' מדאמרינן ק"ט ב' אע"פ שיש לו חטטין בראשו, אלמא בדאשתהי אף בלא חטטין אסור, ולכאורה מתפרש אע"פ שניכר להדיא שמתרפא בכך, אבל ברישא נמי מיירי בעושה להתרפאות ממיחושין, דסתמא דמילתא לא עביד איניש לרחוץ ולשהות במי המשרה ומים הרעים אלא לאונסו משום רפואה, וכן פרש"י דמוכחא מילתא דלרפואה מכוין, וסתמא אינו מתפרש בבריא שא"צ רפואה, וכן מ"ש בירו' דלעלות מטומאה לטהרה מותר ובלבד שלא ישהה, היינו לומר למה התירו בלא שהי' משום דנראה כנטהר מטומאתו או למיקר, ולכן בשוהה דמינכר אסור, אבל כולה מיירי בשכונתו לרפואה, עוד הביא מדאמרינן ק"ח ב' מהו למימשי מהנהו מיא ומשמע דבריא הי', ורש"י פי' שם שמרפאות את העין,

בשבת אפי' לרפואה כיון שהוא מאכל בריאים, אלא דממתני' לא שמעינן אלא דמעשה זה מוגדר כאכילה, אבל לענין ברכה אית לן למיזל בתר כונתו, וא"כ לדינא במאכל בריאים מותר בכל גונא, וכדתנן כל האוכלין אוכל אדם לרפואה שזוהי עיקר כונתו, ודכוותה מתפרש דמי דקלים אסור דוקא מפני שמתכוין לרפואה, ובבה"ל שם נדחק בלשון הגמ' ולא הביא סיומא דצריכותא דמוכח כן.

יג] מ"ב סי' שכ"ח ס"ק קל"ז כתב בשם המ"א דבזמן שאין דרך לרחוץ בחמי טבר' אלא לרפואה אסור, והדברים צ"ע דנהי דלא טרחי לנסוע לרחוץ שם אלא לרפואה, אבל ודאי דאיכא הנאה מעיקר הרחיצה בחמין, וחשיב כמאכל בריאים, ולא אמרו בגמ' אלא במים הרעים שאין הנאה ברחיצתן, וכן בימא דסדום לא נהגו לרחוץ לתענוג, אבל בחמין ודאי איכא תענוג ומיקרי מאכל בריאים, ובבה"ל הביא דברי הא"ר דאפי' אינו מכוין לרפואה אסור, והיינו בשיש לו מיחוש ומתרפא כמ"ש שם, וכבר נתבאר לעיל ס"ק י"ב דכו"ע מודו שאם הי' רוחץ גם שלא לרפואה מותר, וא"כ כ"ש בחמי טבר' דשרי.

במ"א ס"ק מ"ג כתב דרחיצות דאסרינן בגמ' מיירי אף בבריא שכונתו לרפואה, ופי' במ"ב בשם הפמ"ג דר"ל שכונתו לחזק מזגו, והיינו לאפוקי רחיצה לתענוג דכל שרוחץ לעמל גופו היינו רפואה ואסור, ויש לעי' דלכאורה

הרי אף המ"א מודה דשרי, ונסתייע גם מדברי הרמב"ם והמ"מ פכ"א ה"כ שכ' דאסור לבריא להתרפאות, וכבר כתב בבה"ל סל"ז ד"ה אבל דר"ל ביש לו מיחוש, וכתב דאינו מבין ראיתו כלל.

ובאמת מזה משמע דכונת המ"א כשיש לו מכה שצריכה רפואה, אלא שאינו בגדר חולה קצת, ופי' דמיחוש ר"ל הרגשת חולי מעט, וכלפי זה אמר דאף בבריא רפואה אסורה, אבל מה שעושה לחזק מזגו, זהו מאכל בריאים, וצ"ע, ועמ"א סכ"ז דאחר שנתרפאה המכה אינו בהול ע"ש.

בתו' י"ח א' ד"ה ומתרפאת משמע לכאורה דאף בריא שא"צ רפואה אסור ליתן לתוך עינו, שכ' דנותן תחת העין לתענוג, מיהו נראה דתחת העין מותר אף לחולה, אבל בריא אינו נותן בעין שאינו זה תענוג, גם מסתבר שהתענוג שכתבו ר"ל להגיה מאור העינים ולא תענוג ממש, וא"כ הר"ז בגדר לחזק מזגו, ואפ"ה שרי.

ק"ט א' תוד"ה הא ר"מ, תימה מאי קא מדמה כו' פי' מאי ס"ד דר"י, (דהא היינו קושיא דרנב"י), ובר"ח פי' הא ר"מ דאסור, ואפשר דלר"י שיש בו מיני ימים הרבה, נהי דמקום מים הרעים אסור, מ"מ שפיר קתני רוחצין, כיון דברוב מקומות מותר, אבל לר"מ אין להתיר חלק אחד מאותו ים ולאסור השני, וכיון דבמקום הרעים אסור כולו אסור.

ובד"ה שפיר דמי כתב רש"י דלאו מוכחא מילתא דלרפואה עביד אע"פ שמרפאין שרי דטעמא דרפואה כו' עי"ש, וכ"מ מדבעא מיני' למימץ ולמיפתח ש"מ דלרפואת העין מכוין, ולפ"ז שפיר מתפרשין כל הני ככולה שמעתין במכוין לרפואה ואין בריא בכלל רפואה אע"פ שמחזק מזגו עי"ז.

והא דאסור להתעמל משמע ברש"י קמ"ז א' דהיינו משום עובדין דחול, והא דאמרו אסור לעמוד בקרקע של דיומסת מפני שמעמלת ומרפא, פרש"י מעמלת מחממת, ומרפא שהטיט מלוח, משמע דאית בי' תרתי משום אין מתעמלין ומשום רפואה בשיש לו מיחוש, וכן פרש"י בהמשך הדברים דדיומסת לרפואה, וק"ק כיון דאימשיך בתרייהו עשרת השבטים ש"מ דמאכל בריאים הוא, ואפשר דבאמת איסורן רק משום אין מתעמלין דהו"ל עובדין דחול, או טרחא יתירא, (וכעין צער שכ' הרמב"ם), דמיצר הוא עכשיו אלא ששמח לאחר זמן, ואין זה עונג, שו"ר דברמב"ם פכ"א הכ"ח כתב במתעמל מפני שהיא רפואה.

עוד הביא המ"א מדפריך ברכות ל"ח א' אשתיתא ורפואה בשבת מי שרי ולא משני דמיירי באדם בריא אע"כ אפי' באדם בריא אסור, ולא נתפרשה כונתו ז"ל דבריא אינו אוכל שתיתא רכה דאין בה רפואה לבריא, רק החולה לחולשת מזגו עביד לה ברכה, ואם אוכלה לרעבו

דרבב"ח, וכן הק' במסורת הש"ס על הרא"ש, ושם נקט הקושיא על פי' ר"ח וה"ה דקשיא על פרש"י.

ואפשר דאוכל הבלוע בעומק אינו יוצא ביד, ולכן ביד מותר שאינו מוציא הבלוע ממש, אבל להוציא מתוך מעיו והיינו ע"י סם אסור, וה"נ מסתברא שאם יכול להוציא ביד לא יטול סם, וע"כ שכונתו לרוקן מעיו יפה, וזהו שתפס התנא לשון זה, ולא אמר אין עושין הקאה, שהוא לשון הפסוק במשלי ובמשנה בפרה פ"ט, לומר דמיירי בסם שמוציא האוכל מהמעיים, מיהו אפשר שזוהי לשון נקי' יותר.

ובזה מיושב סוגיא דלעיל קכ"ג ב' דאסובי ינוקא דמי להוצאת הבלוע שע"י סם, אבל מה שמוציא ביד מיפקד פקיד ולא חשיב תיקון גברא, ור"ש סבר דקוץ שתקוע דינו כאסובי ינוקא, [ובאמת ק"ק לפי' ר"ח מ"ט חשיב קוץ טפי מיפקד פקיד מערלת התינוק, וביירו' פי"ד אמרו דמותר להוציא בלע כמו שמותר להוציא קוץ, ומשמע שהוא ענין בלוע כמזון וקוץ, וזה קרוב לפי' ר"ח, אבל צ"ע אם הכונה לערלת הגרון, אבל מדאמרו ינוקא משמע כן, שזה דבר המצוי רק בתינוקות, ובזמננו הי' נראה בערלת הגרון שזוהי סכנה, וצ"ב במציאות, ובמ"ש ר"ח דפעמים שמקיא כבר הק' הראשונים ז"ל דאין לאסור משום זה, וגם קשה דהא היינו ביד], ובחדושי הר"ן בסוגיא שם מבואר דנקט

יד] יש להסתפק אם ויטמינים מיקרי מאכל בריאים, כיון שיש בהם מתכונות המזון ואין בהם סם לרפואת חולי, אלא מחלקי המזון באופן מרוכז, או"ד כיון שאין הנאה באכילתן הר"ז בגדר סממנין, וזה שאנו יודעין צורת הפעולה לא משוי' לי' מאכל בריאים, ומסתברא לקולא כיון שבאמת אף מי שאין לו שום מיחוש יש תועלת באכילתן, וגם יכול האדם להתקיים מכח אכילה זו, [ויותר רחוק זיתום המצרי מאכילת בריאים מאלו, דהני מזון גמור הם ופעולתן מכח מזון מרוכז], ואם הוא הוא בריא ואוכלן לחזק מזגו, נוסף קולא לפי מה שצדדנו להקל בזה, וצ"ע למעשה.

טו] קמ"ז ב' ארבב"ח אר"י ל"ש אלא בסם אבל ביד מותר, פרש"י משום שחיקת סממנין ויש לעי' דלפ"ז אם אינו מצטער אלא שעושה כן כדי שיוכל לאכול יותר מותר, שהרי אין כאן חולי כלל, וודאי מתני' משמע דבכל ענין אסור, וכן ר"נ אמר אף בחול אסור משמע דבאופן זה בשבת אסור גם משום שבת, כ"כ אאמו"ר שליט"א, ותירץ דתרוייהו בעינן לאסור שיהא קצת משום שחיקת סממנין וגם משום תיקון גברא, וכבר הק' הגרע"א ז"ל דבסוגיא קכ"ג א' ב' נראה דאף ביד אסור דהא מייתי מינה לאסובי ינוקא שהוא ביד, ור"ש פשט לה ממחט של יד ליטול את הקוץ, ש"מ דביד לחוד איכא משום תיקון גברא ואסור, ואיך זה מתיישב עם מימרא

ואפיקטויזין דמי, [עי' קכ"ג ב' דמדמי ר"ש בלוע לקוץ וכ"ה בירו' הובא לעיל ס"ק ט"ו], וע"ז כתב המ"א דקריסטי"ר גרע שהוא משפיע ברחוק יותר וחשיב תיקון המעיים.

והנה רש"י פי' בגמ' טעמא דשרי כלאח"י משום דמסתכן בעמוד החוזר, ועפ"ז התיר כן להלכה, ולא חששו שנשתנו הטבעים, וכ"ה בטוש"ע, אבל ר"ח והרמב"ן וש"פ פי' ליסתכן ע"י שינתקו שיני הכרכשתא, וא"כ אין לנו מקור דכה"ג סכנה היא, כ"ז שלא יצא העמוד, ומ"מ דברי המחבר מתפרשים שפיר שנקט שכל מה שהוא בכלל עמוד החוזר יש להתיר הוצאתו.

ונראה דאם נותן מים בלבד לתוך המעי כ"ש דשרי, דאין כאן פעולת תיקון כלל, אלא שעם יציאת המים נגרר הפסולת עמהם שהם קלים לימשך ולצאת, ול"ד לקריסטי"ר שהוא משפיע על המעי להחליקו בשמן ולגרות פעולתו ע"י הבורית וכיו"ב, וכן שמעתי שכ' בכף החיים דמים לחדוד שרי, ואפשר שאף אם נחמיר בפתילה יש להקל במים דלא חשיבא רפואה, כיון שאין בזה שום פעולה בתיקון האדם, אלא הוספה בכמות הפסולת, ומיא על מיא נפיק, ושמעתי דאפשר דהכנסת מעט מים בפתח חשיבא פעולתן כצורר שהתירו בגמ', (ויש להוסיף בזה כיון שיש שעושין כן לנקיות מיקרי כמאכל בריאים).

דלר"נ ור"ש אף ביד אסור, אבל הדבר קשה דסוגיא דהתם סתמה בדר"נ ור"ש דלא כר' יוחנן, וכאן סתמו איפכא, וצ"ע.

הא דשרי ביד היינו אפי' במצטער מרוב מאכל, וכ"ה בשו"ע סל"ט, וש"מ דאין בזה משום רפואה, והי' אפשר לומר דכל הקאה אין בה משום רפואה, דהא דבסם אסור היינו אף בבריא שעושה לתאוות האכילה, וכמ"ש רש"י קכ"ג ב' דהאיסור משום תיקוני גברא, אבל בשמעתין פי' דדמי לרפואה, וש"מ דאף בדאית ב' משום רפואה ביד מותר, ונראה הטעם מפני שלא נתרפא שום אבר בגוף, אלא שהוציא הבלוע כנטילת הקוץ, ומ"מ בסם החמירו [והלום ראיתי בלבוש שכ' דביד מותר שהוא שינוי, וצ"ע].

טז [שו"ע סי' שכ"ח סמ"ט אסור לשום פתילה כו' טעמא משום השרת נימין, ומקור הדברים בגמ' פ"א א' גבי משמוש בצרור לפרש"י, וכבר העיר בבה"ל דלכאורה אין ללמוד פתילה מצרור, דצרור אין בו משום רפואה כלל, שהוא רק פותח פתח, ואולי גם מגרה המעיים, והר"ז כאפיקטויזין ביד, אבל פתילה מועלת יותר ודמיה לקריסטי"ר שאסר המ"א משום רפואה, ונראה דפשיטא ל' להמחבר דכל מה שעושה להוציא העומד בפתח אין בו משום רפואה, שכבר יצאה הפסולת מן המעיים והוצאת הפסולת שבפתח כהוצאת קוץ

ונראה דבנ"א שדרך יציאתן תמיד ע"י מים יש להתיר אף אם זה נקרא רפואה, כמ"ש הרמב"ן כתובות ס' א' דרפואה שאם לא יעשנה כלל יש בזה סכנה, אף אם יכול לדלג ולא לעשותה בשבת מותר, דחשיבא התעסקות בחולי גמור, ואף דלענין גונח פקפק קצת בזה, עי' מלחמות פ' חבית, מ"מ לענין רפואה יש להתיר כחולה שאב"ס, אע"פ שאין חולי אם לא יעשנו בשבת, וכן הסובלים מטחורים שהדחיקה מוציאתן לחוץ נראה דאפשר להקל במים.

יז ק"ח ב' אמר מר עוקבא אמר שמואל שורה אדם קילורין מע"ש כו' פרש"י דלדידי איכא היכירא מדהצריכוהו לשרותן מע"ש ומאן דחזא סבר דרחיצה בעלמא היא דכסבור שהוא יין, והדברים מחודשים שהתירו רפואה בהיכירא דשחיקה מע"ש, ואמאי לא נימא בכל הרפואות מאן דחזא סבר דמאכל בריאים הוא, ולדידי נצריך היכירא דשחיקה מע"ש, והרי כל איסור רפואה הוא בשחוקין מע"ש, ואפשר לומר דקילורין השחוקין מע"ש נפסדין קצת ולכן חשיב היכירא, אבל קשה אם יש אופן שמותר, מה צריך היכירא לאחרני, הרי שפיר יתלו שעושה באופן המותר, וגם לא משמע ששמואל חידש כאן היתר מיוחד של היכירא לדידי, אלא משמע שאין בזה איסור רפואה כלל.

ומדברי תו' והראשונים ז"ל י"ח א' נראה דההיתר משום דמאכל

בריאם הוא, דרחיצה בעלמא אף דרך הבריאים לרחוץ בקילור, ולכן אע"פ שהוא צריך רפואה לעיניו שרי בשעושה כדרך הבריאים, [ולדעת תו' מיירי בבריא, וצ"ע דא"כ לישרי לי' נמי בעמיץ ופתח, וצ"ל דכונתם כדרך הבריאים ואף חולה מותר כה"ג], ודוקא קילור צלול דרך הבריאים לרחוץ בו, אבל עבה או להכניס לתוך עיניו בעמיץ ופתח אין דרך הבריאים כן, ולפ"ד אין היתר בהיכירא דמוכן מע"ש כלל, ובטוש"ע סי' שכ"ח סכ"א העתיקו פרש"י, אבל אין לנו מזה אלא אופן זה דקילור בלבד.

ובמ"ב ס"ק ס"ט הביא להקשות מ"ט ביין לא הצריכו היכירא לדידי, ותירץ דין מאכל בריאים הוא שעושין כן לתענוג, וכ"מ ברש"י שיתלו דין הוא, ולפמש"כ ה"ה והוא הטעם בקילורין צלולין, וכדמשמע בגמ' שענינם שוה.

יח עירובין ק"ב ב' מתני' מחזירין רטי' במקדש כו' מפרש"י נראה דכל שנטלה מדעתו אסור להחזירה במדינה, וכ"כ הרז"ה בדעתו, וכ"כ הר' יהונתן בהדיא, ואף שיש מקום לדחוק בכונת רש"י [שו"ר באו"ז העתיק שהוא לא נטלה מדעתו [ולפנינו שהרי] ולפ"ז מבואר טפי ברש"י דדוקא פירשה מעצמה מותר], אבל הדבר מוכרח לשיטתו, דכיון דמסיק רב אשי דלרבנן אף בפירש ע"ג קרקע מותר להחזיר, א"כ הא דאסרה מתני' במדינה ע"כ היינו בנטלה במתכוין, דבזה במקדש מותר

ר"י אלא לדוחקה למעלה או למטה, ואם מודה בפירשה ע"ג כלי א"כ כ"ש הני, א"ו משמע כפי' הרי"ף ודעימי' דליכא מאן דפליג אר"ח דמחלוקת ע"ג כלי, [ורש"י נדחק בזה משום דמר בר"א הביא דברי ר"ח, ועתו' הרא"ש בזה, ואין קושיא שהביא דר"ח מפורש דלר"י אף ע"ג כלי אסור].

ולענין הלכה העתיקו המ"א והמ"ב בס"ק פ"ב דברי השב"ח דבהסירה במתכוין אפי' לא הניחה ע"ג קרקע אסור להחזירה (ואפי' עודה בידו), ועי' שעה"צ דהמקילין הם הרו"ה והרשב"א והרע"ב ופיה"מ להרמב"ם, ולפמש"כ הרי רוח"פ מקילין בזה, דכיון דלא מפרשי כרש"י אין מקור לאסור נטלה במתכוין, [ובמ"ב צידד להקל בהסירה ע"מ לתקן, (ומיושב בזה הא דנשנה איסור לגלות כולה רק בדר"י, דלרבנן בכה"ג שרי, עבה"ל שהובא לעיל), ויש להסתפק בנטלה לצורך נט"י מאי], ונראה דבמשחות שלנו שבדרך כלל אין בהם משום ממרח כמש"כ אאמו"ר שליט"א בסי"ז סק"ג אפשר להקל להחזיר מע"ג כלי ושלחן וכיו"ב, שהרי לדעת רש"י אין בזה משום שחיקת סממנין כיון שכבר הי' מונח מבעו"י, וכן העתיקו הפוסקים דהאיסור רק משום ממרח, כ"כ ב"י בשם תו' ורי"ו, ועמ"א סי' ש"ג סט"ו, ועמ"ב ס"ק פ"א, ואמנם מע"ג קרקע ראוי להחמיר לפמש"כ להלן, מ"מ מע"ג כלי אין להחמיר, כיון דלכו"ע שרי לכל חד מטעמי, שו"ר

משום סופן, וכגון שנטלה לצורך עבודה, וכ"כ רש"י דבתחלה היינו כגון שכהן זה לא נטלה לצורך עבודה, [ערש"י על הרי"ף שיש גורסין או שכהן זה כו' ואף לגרסתינו מתפרש הדין כן], ודוחק לאוקמי מתני' דלא כרבנן, [ועוד ראי' לרש"י מדהתירו חזרה במקדש אע"פ שנטלה במתכוין, ואם יכול להניחה ע"ג כלי, לא הוצרכו להתיר משום סופן, וכבר הק' כן הרשב"א ביצה י"א ב', ותירץ דפעמים שאינו מוצא להניח ע"ג כלי, ועיי"ש, וכ"כ בגליון הרי"ף מהרמ"ז שזו ראי' לרש"י], וכ"מ ממ"ש רש"י דמילתא דלא שכיחא היא, והיינו שתפול מעצמה.

אבל לפי' הרי"ף והרמב"ם והראב"ד והרו"ה והתו' והרא"ש והרשב"א וש"פ דע"ג קרקע לכו"ע אסור, מתפרשא שפיר מתני' בפירשה ע"ג קרקע, ובזה התירו רק במקדש, וכ"פ הרע"ב אע"פ שהעתיק לשון רש"י דמתני', ולפ"ז אפי' נטלה במתכוין ונתנה ע"ג כלי מותר להחזירה לרבנן, וכן יש לדקדק מדברי ר"י בברייתא דאמר מגלה מקצת הרטי' כו' ואם איתא דלרבנן ג"כ אסור ליטלה במתכוין מ"ט קתני לה בדר"י, א"ו לרבנן מותר ליטלה ולקנח המכה ולהחזירה, ורק ר"י הוצרך לעצה זו, וכבר העיר בבה"ל סי' שכ"ח סכ"ו ע"ד השו"ע שהעתיק לישני' דר"י מגלה מקצת הרטי' כו' והרי לרבנן לדעת הב"י מותר לסלקה כולה ולהניחה ע"ג כלי, [ועי' להלן יישוב לפ"ד המ"ב], וכ"מ מדלא התיר

דרש"י דברפואה שנעשית כבר מבעו"י אין לאסור, וכדתניא בהדיא שבת י"ח א' ומניחין קילור ע"ג העין ואספלנית ע"ג מכה ע"ש עם חשיכה ומתרפאת והולכת כל היום כולו, אבל בנפל ע"ג קרקע נראה כנותן בתחלה, דע"ג כלי מוכח שמונח כאן באופן עראי, וע"כ שהוא באמצע שימוש, ור"י אוסר אף ע"ג כלי כיון שפירשה לגמרי מהמכה, והא דהתירו לכהנים להחזיר מע"ג קרקע ולא הצריכום להניח ע"ג כלי, תירץ הרשב"א ביצה י"א א' דפעמים שאין להם כלי להניח עליו ומימנעי ולא עבדי, ונראה בדברך כלל כן הוא, שאם רוצים להניח אותה לזמן ארוך במקום המשתמר, ע"כ להניחה ע"ג איצטבא וכיו"ב שדינו כקרקע, דכלי עראי הוא ואינו משתמר אלא לפי שעה, ומאותו טעם דשרינן כלי משום דמוכח שהוא עראי, יש ללמוד דאין זו עצה לכהן שיניח ע"ג כלי.

שם תוד"ה רטי', וא"ת ומ"ש דאמר גבי פלפל כו' וי"ל דהך דפלפל איירי שנפל ע"ג קרקע כו' יעוי' במ"א סי' ש"ג סט"ו דלא קי"ל כתירוקן זה, דהיינו רק לפי ה"ר יוסף, אבל לפרש"י בכל ענין אסור, ולפמש"כ דרוה"פ סברי כפי' ה"ר יוסף ברטי', וממילא ה"ה בפלפל וגרגר מלח, הי' ראוי להתיר בנפל ע"ג כלי, אבל פשטות המשנה והפוסקים דבכל ענין אסור, ונראה דיש לחלק דפלפל ומלח המונחין ע"ג כלי אין ניכר בהם שום שייכות למכה שבשינים, ולכן כל שפירשו הו"ל כבתחלה, ורק ברטי'

בספר שם שלא התיר במשחה אלא בפ"ע, אבל לא ע"ג בגד, וצ"ע באגד הרגיל כהיום אם חשיב ממרח, שאין דרך להחליקו, ואפשר שמן המכה נדבקין גושין ומתייבשין על הרטי' ולכן צריכה מירוח, וצ"ע.

דעת רש"י דאיסור החזרת רטי' הוא שמא ימרח, אבל משום שחיקת סממנין ליכא כיון שכבר הניחה ע"ג המכה מאתמול, והא דשרי בנפלה ע"ג כלי משום דמילתא דלא שכיחא ל"ג בה רבנן, ולפ"ז מובן דבנטל במתכוין אסור דלא שייך בזה מילתא דלא שכיחא, דלכתחלה אסור ליטלה ע"מ להחזיר גזירה שמא ימרח.

אבל בתו' בשם הר' יוסף פי' דהאיסור משום שחיקת סממנין, וכ"נ ברמב"ם פכ"א הכ"ז, וכ"מ ברמב"ן בתוה"א וברשב"א קכ"ט א' ובר"ן פ' שמונה שרצים דהאיסור משום רפואה, וכ"כ רש"י ביצה י"א ב', ולפ"ז מבואר דלא התירו רפואה במקדש רק משום תחלתן, וא"ת הרי לקמן ק"ג ב' התירו גמי במקדש אע"ג דמסי, וי"ל דגמי קיל טפי שאינו עיקר רפואה, שהוא ירק בעלמא, ואין לחוש בו לשחיקת סממנין כמו ברטי' שעשוי' מסממנין, - עב"י סי' שכ"ח שהק' מ"ט במכה שנתרפא לא חיישינן שימרח, ועי"ש מה שתירץ, ועמ"א בזה, ולפי' הר"פ ניחא.

והא דשרי בפירשה ע"ג כלי לרבנן היינו משום דניכר שזוהי חזרה, וכטעמי'

הב"י], וכ"כ במ"א ס"ק כ"ט דעשיית רטיי מלאכה דאוריתא, ע"ש.

יט שו"ע סי' שכ"ח סכ"ה רטיי שנפלה כו' המ"א והט"ז פי' הטעם משום שמא ימרת, וזהו פרש"י, אבל דעת תו' בשם הר' יוסף וכ"ד הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן דהאיסור משום רפואה וכמשנ"ת לעיל ס"ק י"ח.

שם וע"י עכו"ם מותר להניחה אפי' לכתחלה, בב"י כתב הטעם דדבר שאב"ס אומר לנכרי ועושה, והרמב"ן והרשב"א והר"ן כתבו דדין חזרת רטיי הוא בכלל גזירת רפואה שאף דברים המותרין לבריא אסרו לחולה, ומתפרש דבחולה שאב"ס שמותר אמירה לנכרי, ה"ה דמותר חזרת רטיי ונתינתה לכתחלה, שהרי הגדירו ד"ז כדברים המותרין לבריא והם אסורין רק בדין השלישי ע"ש, וכן מתני' מתפרשת בכהן בריא העוסק בעבודה, ולפ"ז צ"ע להתיר אפי' במקצת חולי, דנהי דמקילין באמירה לעכו"ם, אבל אפשר דהישראל עצמו אסור משום רפואה, מיהו הב"י לשיטתו דמפרש דבכוחל מן הגוי אין בו איסור שחיקת סממנין על הישראל, אבל לדעת הרמב"ן ודעימי' דמותר מפני שגם הישראל מותר ברפואה בחולה שאב"ס, א"כ כאן שאינו דינו כחולה לענין אמירה לגוי בדאוריתא, ה"ה דאסור משום רפואה, ועתו' שבת צ"ג א' הובא לעיל.

מרוחה במשחה ניכר שהיא באמצע שימושה כשהיא ע"ג כלי או מטה, ולכן אין לדמות שריותא דרטיי לפלפל ומלח.

הא דאמרינן שבת ס"ה א' דפלפל לריח הפה פי' אאמו"ר שליט"א בשבת סי"ג שהוא מרפא דאין ריח הפלפל נודף דנימא שנותנתו להתגבר על ריח הפה, וכיון דלרפואה הוא ניחא כפי' הר' פורת, [ול"ד למצטייכי בסל"ו תדע שבפלפלין יש מחלוקת לענין במ"ב משא"כ מצטייכי], שו"ר בשנו"א שכ' דפי' הר' פורת עיקר, ולע"כ בסוגיא שם, ועבהגרא סי' ש"ג סט"ו, ובספר אאמו"ר שליט"א שם, (והלום ראיתי בריטב"א הנדמ"ח וכנראה כונתו דפלפל ומלח אוכלין הם ומותר ליתנם אם עתיד לבלעם, ומ"מ צ"ע דגרע מחומץ דאם לשינים כיון שאין דרך לאוכלם בפ"ע).

במהרש"א ביצה י"א ב' הק' היכי ס"ד דטעמא דשרי משום דאין שבות במקדש, הא קתני סיפא דבתחלה כאן וכאן אסור, ועיי"ש בק"ר מ"ש לתרץ, ואפשר דס"ד לתרץ דבתחלה היינו להכין רטיי בשבת, וזה אסור משום ממרח, ועכ"פ קרוב לבא לידי מלאכה, ועי' מהר"ם שיף, ונפ"מ במ"ש בשו"ע סכ"ז דמכה שנתרפאה נותנין עלי' רטיי, דלפ"ז אסור להכין הרטיי בשבת, [ועמ"א שם ס"ק ל"א הובא במ"ב ס"ק פ"ו, ועי' תו"ש שתיקן הלשון כתירוצו

אין ידוע היום חילוק בין ברזל לעץ וכיו"ב, ובפשוטו אין במכה סכנה, אלא שיש לחוש לזיהום, ולכן אפשר להניח עלי' אלכהול אע"ג דצמית כיון שמנקה מחשש זיהום, וה"ה שאר הצומתים שהם גם מנקים בחריפותן, כך שמעתי.

שם ס"ל מי שנשמטה כו'. ועי' סעיף מ"ז, וכהיום חוששין לנפירות ולקלקול אבר ונוהגין היתר בדבר, ומעשה בתינוק שנשמטה ידו מפירקה וכמדומה שהתירו לטלטלו ע"י קטן אצל מומחה שיחזירנה למקומה.

יש שמועה בשם מרן זללה"ה דרפואה שצריך ללקחה מספר ימים, והתחילו לקחתה קודם שבת, הי' מתיר להמשיך לקחתה בשבת, ושמעתי שאם השמועה נכונה אולי הטעם דכיון שידוע קודם השבת שנצרך לרפואה זו, לא בהיל בשבת לשחוק סממנין, שכבר טרח מע"ש בהכנתן, דומה קצת להיתר החזרת רטיי' כיון שכבר היתה ע"ג המכה בשבת, אבל קשה דמצינו בשני מקומות בגמ' ברפואה שנמשכת כמה ימים ודנו בה משום שחיקת סממנין, חדא ביומא פ"ד א' דר"י עשה הרפואה בחמישי וע"ש ורצה לעשותה בשבת ובעא מיני' רחב"א כמאן כרמב"ח, משמע דלרבנן הי' אסור ליטלה בשבת משום שחיקת סממנין, וכן בשבת ק"מ א' גבי חילתית דהתירו שתייתו משום דמאכל בריאים הוא, אבל אי לאו הכי הי' אסור אע"פ שנטלו בחמישי וע"ש, ויש לדחות

שם בהגה ומותר לומר לא"י כו' פי' המ"א והמ"ב בחלה כל גופו, ולפ"ז אף הישראל גופי' מותר להניח הרטיי' לכתחלה ע"ג מכתו, וזהו שתמה המ"א סק"ל א"כ אמאי אסור ליתן אפר מקלה, והפמ"ג תירץ דהו"ל שבות ע"י ישראל, והעתיקו במ"ב ס"ק פ"ה וצ"ע דהא קי"ל בסל"ז דבנפל למשכב מותר בכל רפואה, וש"מ דנטילת רפואה אינו בכלל שבות, וכ"מ ברמב"ן בתוה"א ורשב"א ור"ן כמש"כ לעיל, וי"ל דדעת הרמ"א כפרש"י דהאיסור משום שמא ימרח, וזה לא הותר בלא שינוי, ודברי הרמב"ן לפמשנ"ת דהאיסור רק משום רפואה, אבל קשה דנתינת אפר מקלה אין בו משום ממרח וגם המרדכי הזכיר טעמא דשחיקת סממנין בלבד, ובאמת במרדכי לא משמע בנפל למשכב כלל, ואמנם הזכיר שם דדוקא ביש בו סכנה מותר, לעיל סק"א פרשנו דכוונתו מכה של חלל דבזה מותר אפי' לא נפל למשכב, ואפי' אם דעתו לאסור רפואה ע"י ישראל בחולה שאב"ס לא קי"ל כותי' וכמ"ש הרמ"א בסל"ז, וא"כ יש לפרש דברי הרמ"א כשאינו חולה, ואינו המשיך דברי הרמ"א שהתיר אמירה לגוי דצריך לאוקומה בחולה גמור שאב"ס, וכמו שנדחק במ"א, וכן הגר"א הניח ד"ז בצ"ע, ועתו"ש בשם א"ר כהפמ"ג וזה צ"ע וכמש"כ.

כ] שו"ע סכ"ט מי שנגפה ידו כו' עמ"ב ס"ק צ"א דע"י ברזל מותר, ולכאור

רצופין, ובכה"ג לא גזרו, ואפי' אם לא יבא לידי סכנה לא ביטלו אפשרות רפואה לגמרי.

ושמעתי שבנידון של רפואה שנשאל מרן זללה"ה הזכיר פעם אחת בתוך הדברים לדון דלדעת תו' ביצה ל' א' דבזה"ז כיון דלא בקיאנין לתקן כלי שיר מותר לטפח ולרקד, ה"ה דשייכא האי סברא כהיום לענין סממנין שאין דרך היחיד לעשותן, [ובאמת אף האומן צריך לזה מלאכות רבות ואם מתחיל עשייתן בשבת לא יגמרו בשבת, וגם לא מצינו שגזר אלא בשחיקת סממנין דעביד איניש דטעי, אבל כהיום שצריך להפעיל מכוונות לא גזרו], מיהו כבר הק' הב"י, ע"ד התו' דהו"ל דבר שבמנין וצריך מנין אחר להתירו, כדאמר ביצה ה' א', [ועי' ר"ן על הרי"ף ע"ז ס"ה א'], ואף הרמ"א שהעתיק דעת תו' בסי' של"ט ס"ג לא התיר אלא בגזירה לגזירה, דהיינו לטפח ולרקד, אבל לא בשימוש בכלי שיר עצמו, וברפואה הרי יש לחוש לשחיקת סממנין ברפואה זו, מיהו אפשר לדון דאיסור דבר שבמנין חשיב כתרי דרבנן, כיון שד"ז מדרבנן שלא לבטל הגזירה דרבנן, דכיון שהטעם איננו, הר"ז כבטל האיסור, אלא שיש איסור שלא לעבור ע"ז, מיהו אפשר דכיון שמעיקרא תיקנו עד שיהא מנין אחר הר"ז כחד דרבנן.

ולענין מעשה כמדומה שבזמנינו רפואות הניתנות זמן ממושך,

דרפואות אלו צריך להכניס בסמוך לשימוש בהם, ולכן לא מהני מה שידע מע"ש שצריך להם, ובחילתית מבואר כן מדהוצרך לשרותן בשבת, וכן בההיא דר"י יש לדקדק מדהוצרכה לגלות לו הרפואה, ש"מ שהי' צריך לעשותה ולתקנה סמוך לשתייתו, דאל"כ היתה נותנת לו הרפואה מוכנה, ולא תגלה לו, ומיושב טפי בזה הא דאמר עלה כמאן כרמב"ח, וק"ק דשמן זית ומלח ושאר מסתמא א"צ בהם הכנה דשחיקת סממנין, לסחוט השמן בשבת או לעשות השאר, וכיון שניכר שזה שמן זית ומלח לכך הוצרכה לגלות לו דבלא"ה יראה ממה היא עשוי'.

ואפשר דשאני הני שכל יום זוהי רפואה בפ"ע, אלא שאם לא נתרפא נוטל עוד יום, אבל רפואות כהיום הרי זו מערכת אחת של רפואה, דאי לא הא לא קיימא הא, שאין שום תועלת במה שנטל מע"ש אם לא ימשיך ליטול, ואדרבה נגרם הפסד בנטילתה אם אינו משלים חוקתה, ובכה"ג אפשר לחשוב הכל כרטיי' אחת שכבר נתנה מע"ש, ועדיין הדברים מחודשים בפשטות הגמ' והפוסקים, ואפי' רטיי' שנפלה ע"ג קרקע דעת הרבה ראשונים דאיסורה משום שחיקת סממנין, מיהו אפשר דכיון שנגרם נזק אם מפסיק הרפואה, לא גזרו, ועוד דיש רפואות שאם נאסור נטילתן בשבת לא יתרפא לעולם כיון שצריכין משך ז' ימים

אם לא יטלם כלל יבא לידי סכנה, ולכן
 אע"פ שיכול לדלג יום השבת ולהתחיל
 למחרתו מותר כדין חולה שאב"ס,
 וכמבואר ברמב"ן כתובות ס' א' דמ"ש
 ק"מ א' מיסתכן היינו אם לא יטול
 הרפואה לעולם אע"פ שיכול להמתין
 מליטלה בשבת, ודכוותה הביא מפרשים
 בגונח, ובריטב"א הנדמ"ח ק"מ א' כתב
 דבכה"ג מותר לחלל שבת, אבל בשו"ע
 סי' שכ"ח ס"ד ובבה"ל שם ובמ"ב ס"ק
 ל"ב מפרש כדעת הרמב"ן דבמתין
 אסור לחלל שבת, ורק באינו ידוע בודאי
 שממתין מחללין, ועכ"פ לענין עשיית
 רפואה פשיטא לכו"ע דשרי, ואף שבות
 בשינוי התירו, וא"כ סתם רפואות כאלו
 היום הם לרפאות זיהום, והר"ז בכלל
 סכנה אם לא יטפל בזה כלל, (ואלו
 שניתנים לסידור וסת י"ל שאינן בכלל
 חולי ולא גזרו בזה, וכן למצות פ"ו יש
 להתיר דלא מיקרי חולי רק רצונו לקיים
 מצוה, וכן כיו"ב).

כא [שו"ע סי"ז ודברי הסברא
 השלישית נראין, היינו שמותר
 לעשות אפי' כל השבותין ורק ע"י
 שינוי כו' כמ"ש במ"ב, והנה בגמ'
 מצאנו רק יניקה דגונח, וקשה לקבוע
 מזה היתר לכל השבותין בשינוי,
 דבאמת שבות דכלאח"י יש לאסור,

דחמיר טפי משאר שבותין, [וערמב"ן
 פ' חבית שצידד דחליבה שבות ולפ"ז
 ניהא טפין, ועכ"פ לא מצאנו להתיר כל
 עשיי' בשינוי אלא כשהיא שינוי
 שהמעשה אחר, ולאפוקי הוצאה
 במנעלו וכיו"ב, דיניקה בפה מוגדרת
 כמעשה אחר, וכן שריית חילתית בצונן
 והנחתו בחמה הרי המעשה גרוע
 ולדעת הרמב"ן בכתובות התירו שבות
 בשינוי, וכן בצרור פ"א א' משמע
 ברמב"ן דאין חיוב במשמוש רק משום
 מתקן מנא מדרבנן, והתירו כלאח"י
 כמו שהתירו טלטול מוקצה והוצאה,
 והיינו מפני שהמלאכה מיוחדת לצורך
 זה, ולא אתו לזלזל בשאר מקומות,
 אבל להרגיל היתר שבות בשינוי לא
 שמענו, תדע שאפי' מסייע דעמיץ
 ופתח סברו לאסור בגמ' ביצה כ"ב א',
 ואמנם כתבנו דלדעת הרמב"ן האיסור
 כיון שדרכו כך בחול, מ"מ יש לדקדק
 בהיתר זה שלא להתיר אלא בצורך
 גמור ובשינוי גמור, ואין להתיר
 מלאכות דאורייתא בשינוי דאפשר
 דחליבה גופה דרבנן, וגונח שאני מן
 הטעמים שהוזכרו בזה, וצ"ע, ומצינו
 שהתירו מפסי מורסא והוצאת קוץ ואין
 ללמוד מזה למלאכה שאינה מיוחדת
 לחולי, וכמשנ"ת לעיל סק"ה.

סימן כה בענינים שונים

דסגי בזה שאפשר לחקוק בו להצניע מחטין, שהבונה מקום להצניע מחטין בונה תחלה גוף אטום וחוקק בו.

ויסוד הדברים שהבינו חז"ל מסברא ומקראי דאחת מאחת, שאף מי שבונה כותל שלם לצורך בית מיקרי בונה בשבת אע"פ שעדיין א"א לו להשתמש בבית לדור, [ושימושים אחרים לא מהנו דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ואין דעתו להשתמש בכותל לצורך אחר], ולכן כל שבנה שיעור שהוא בנין שלם במקו"א הר"ז שיעור חשוב לחייבו, וה"נ כשבנה כל שהוא כבר רואין עשייה של בנין כיון שבמקו"א סגי בבנין כזה, [ועי' להלן ע"ד רש"י ק"ג ב'], מיהו נראה דצריך שיהא חשיבות לכל שהוא, שמרגיש תועלת בתוספת זו, אבל המוסיף גרגיר לכותל, באופן שאין ניכר שום יתרון, אין זו מלאכת מחשבת, אע"פ שכשיבנה מחר לא יצטרך לעשות תוספת זו, דלא חשיב ריוח בבנין כשמוסיף גרגיר טיט, אע"פ שכשיניח מחר הטיט ישים גרגיר אחד פחות.

עוד יש לדקדק במה דילפינן מסתימת נקב בבירה, הרי התם החשיבות היא בצירוף כל הבירה, ואנן בעינן מלאכה שמתקיימת בפ"ע, ואטו נימא שכן משהו האחרון של הכותל או של

בסוגיות דבנין במחובר ובכלים ומב"פ

א.

מתני' הבונה כמה יבנה ויהא חייב הבונה כל שהוא כו' זה הכלל כל העושה מלאכה כו', בהוצאה שהשיעור כגורגרת הרי נעשית מלאכה שלימה בכל משהו וחסר רק בכמות. אבל בבונה (וכן בהמשך המשניות, ומשנה זו כהקדמה לכולן), מפרש כמה יבנה חלק מבנין גדול ויהא חייב, שאע"פ שאין במה שעשה תועלת שלימה, וגם הכותל שבנה בו אינו ראוי לשמש עדיין כלום, אפ"ה כיון שבנה שיעור שמלאכתו מתקיימת במקום אחר כמלאכה גמורה, הרי הוא חייב עליה גם כאן כשעשה רק חלק מהבנין, וד"ז ילפינן לקמן ק"ג א' ב' מקרא, שאע"פ ששני חוטין מבגד אינם משמשינן עתה כלום, מ"מ יש בזה שיעור מלאכה לחייב, [שו"ר ברש"י פ"ג ב' עי' להלן בזה].

ויש לעי' איך אפשר ללמוד כל שהוא מעני שחופר גומא כו' הרי בגומא יש בנין שלם דהיינו כותלי הגומא סביב, ואילו הבונה כל שהוא אין בבנינו אלא בנין אטום כמניח לבינה ע"ג לבינה, ול"ד לשתי אותיות או שני חוטין, שבאותו ענין שהם משמשינן בפני עצמם הרי הם עשויים עתה בבגד ובספר, וי"ל

בפטיש כיון שחסר בעשיית גוף הדבר, ולקמן ק"ד ב' מתפרש דלהשלים חייב משום כותב, ולע"כ שם, ולפ"ז הי' נראה דמכה אחרונה של חציבת האבן מההר חיובה משום בונה ולא משום מכה בפטיש, וצ"ע בתו' שלא חלקו על רש"י מטעם זה, ואפשר דלשיטתו מקשו, אבל לקושטא דמילתא לפי שיטתם פליגי נמי לדינא על רש"י.

בטעם פלוגתא דרו"ש יש לפרש דסיתות אין בזה יצירה בגוף האבן, ולכן אין לחשבה בונה, שכל חשיבותה בטפילות לאבן הקיימת, וזהו מכה בפטיש תיקון להשלמת הדבר הקיים, ורב סבר שעדיין אין האבן ראויה לבנין וחסר בעיקר יצירתה, וכן נקב כלול של תרנגולים שאין כאן חשיבות של פתח אלא ביחס ללול שצריך פתח כזה, וכיון שהחשיבות רק בהתייחסות לתיקון הלול, חשיב מכה בפטיש ולרב כיון שכאן צריך פתח כזה, הר"ז כעושה בעלמא פתח שמכניס ומוציא.

הקודח לשמואל מתפרש בנועץ יתד בכותל, ויש לעי' מ"ט אינו חייב משום בונה על חיבור היתד, ולמה מחייבין ליה על הנקב בזמן שעיקר עשייתו מתפרש נעיצת היתד, וגם כיון שיש בנקב להחזיק יתד אין זה כל שהוא דמלאכה גמורה נעשית, ואפי' הי' הדין דאחת מהנה בעינן לק' ק"ג ב', שפיר מחייבין ליה בחיבור יתד.

שם אמר שמואל המצדד את האבן חייב, פרש"י מושיבה ומצדדה כו'.

הבגר והספר מתקיימין, עי' ק"ד ב' להשלים שאני, ולא ילפינן מינ' לחייב על כותב כל שהוא ונראה דסתימת נקב זוהי מלאכה בפ"ע, ואינה משתלבת עם כל הבנין ליחשב כהמשך אחד, כמו שניכר האבר בפ"ע בקרשים, ולכן חשיב כבנין בפני עצמו, וגם תועלת הבנין הזה אינה לעיקר שימושי בית וקרש, אלא השלמת יפוי ותיקון, שהבית משמש כל צרכי דירה גם כשהנקב קיים.

שם והמסתת, מבואר כאן דלא סגי במה דאשכחן באב מלאכה של בונה דסגי בכל שהוא, אלא בעינן בכל תולדה (ואף באב גופיה אי משכח"ל), שתהא מלאכה כזו מתקיימת בפ"ע, והטעם כמשנ"ת דבעינן שיהא ניכר שעסק שיעור חשוב בבנין לחשבו שלא שבת ממלאכת בונה, ואין בנין ע"ג כותל מועיל לראות כן במסתת, שזוהי פעולה אחרת.

במשה"ק תו' מ"ט תני מכה בפטיש אצל מסתת בין לרב בין לשמואל, בפשוטו מסתת ענינו החלקת האבן, וכן מכה בפטיש ענינו החלקת הכלי, וכיון דפעולה שוה היא תני להו בהדי הדדי.

והנה מכה בפטיש ענינו השלמה ויפוי בדבר שנשלמה עיקר יצירתו, אבל כל פעולה שמשלימה עיקר הדבר, חשובה מלאכה ולא מכה בפטיש, ומה"ט לא אמרינן בכל השלמה של חוט אחרון ואות אחרונה דחשיבא מכה

אתי, ולא אמרו שהצידוד גופיה חשיב
אשוויי גומות, ובכה"ג דגבשושית אף
באבן חייב, וכ"מ בביצה ל"ב ב' עי'
להלן.

וראיתי במ"ב שם סק"כ שהביא
מחלוקת התו"ש והפמ"ג אם
מותר לצדדה ע"ג קרקע מרוצפת, ולא
נפרש מה שי"ך צידוד ע"ג רצפה, הרי
כל הצידוד הוא בדחיקה בקרקע ואין
שי"ך זה ברצפה, ואטו אסור להניח כובא
על הרצפה בשבת, וראיתי בתו"ש
שאמנם כתב דמותר מפני שאין שי"ך
צידוד ברצפה, וא"כ מתפרשים דברי
הפמ"ג לאסור הנחה ע"ג קרקע, שצריך
להניחה רק ע"ג שולחן וכיו"ב, וזה
מחודש טובא, דלא מצינו שדנו אלא
בגרירה שעושה גומא אבל הנחה בלבד
פשטא דשרי, ויתכן שאף ע"ג קרקע שרי
להניחה בלא צידוד, דלא מצינו שאסרו
אלא צידוד, ולא הנחה בלבד, והכי
מסתברא, וא"כ אין שי"ך לדון במרוצפת,
וצ"ע.

לשון הגמ' דבעי צדודי ועפרא משמע
שצריך ליתן עפר סביב, ושמואל
לא הזכיר זה, ולפמ"ש"כ נראה שכל
צידוד שוקע בעפר מעט, שהרי הצידוד
דחיקה בעפר, ואמנם בקרקע קשה שאין
האבן נדחקת בעפר יש לדמות למציעאה
דבעיא טינא.

בביצה ל"ב ב' אמרינן דאבנים של
ביה"כ מותר לצדדן ביו"ט,
משום דבנין עראי הוא ומפני כבודו

ונראה ביאור הדברים שאבן המונחת ע"ג
קרקע אינה מיושבת יפה לבנין עד
שידחקנה ויתהדק העפר תחתיה, ואינה
נדחקת ביושר כנגד כל רחבה, אלא בדרך
כלל שוקע צד אחד וחוזרין ודוחקין על
הצד שכנגדו, וע"י הדחיקות מצד לצד
מתיישרת הקרקע תחתיה בהידוק, והאבן
מתבססת ומיושבת לבנין, ובהנחה
בעלמא אינה מתיישבת, וזהו לשון
צידוד על הדחיקה מצד לצד.

ויש לעי' למה אינו חייב על יישוב
הקרקע שתחת האבן בלבד, דהא
המשווה גומות בבית חייב משום בונה
כמבואר לעיל ע"ג ב', וכ"ה ברמב"ם
פ"ח ה"א, וי"ל דיישור הקרקע בלא
האבן אינו תיקון המועיל, דלעולם צריך
לחזור ולצדד האבן וליישרה, ואמנם אם
הי' שם גבשושית או גומא ויישרה לצורך
הנחת האבן חייב משום בונה, אבל
היישור שנעשה ע"י צידוד אין לו
חשיבות וקיום אלא עם הנחת האבן יתד.

אבל קשה דלקמן קמ"א א' אמר רבא
לא ליצדד איניש רובא בארעא
דילמא אתי לאשוויי גומות, ובשו"ע סי'
של"ז ס"ד פ"י דהוי פסיק רישיה שישווה
הגומות ליישרה, ואפשר דלהנחת החבית
יש חשיבות ביישור הקרקע דסגי לה
ביישור זה, אבל אבן התועלת רק עם
בנין האבן, וגם סתמא נעשית גומא ע"י
הנחת הכובא שהיא כבידה, ויותר נראה
דה"ק דילמא מנח לה במקום שיש
גבשושית ומשוה לה, וזהו לשון דילמא

קובעין אותה אף בלא טיט, ובאמת קביעות האבן בטיט לקרקע אינה מועלת כ"כ, כמו חיבור העליונה לאבן שתחתיה, שאבן לאבן מתחברת בטיט יפה, אבל הטיט לקרקע אינו מתחבר יפה, וא"כ אמת הוא שיותר מקיימין התחתונה ע"י צידוד ועפר, ממה שמקיימין העליונה בלא טיט.

שם אלא תלתא בניני הוו כו' נראין הדברים שבדרך כלל נותנין טיט בכולם בין בתחתונה ובין בעליונה, אלא דכיון שראויין לקיימן כך, חייבין על הנחתן לחוד, אבל מציעתא אינה מתקיימת כך כלל, שאין מניחין אותה בלא טיט אפי' לזמן, ואפשר דבגדר אבנים שדעתו להוסיף עליו, ונתן עליונה בשבת בלא טיט חייב, כיון שראויה לקיימה כך, עד שיוסיף עליה, ורק במציעתא שאינה ראויה להיות עליונה פטור, דהיינו שעדיין אין תועלת בגדר בגובה כזה, וצ"ע, ואולי היינו טעמיה דר"י בירושלמי דמחייב בהנחה בעלמא כיון שראויה להשאר עליונה.

והנה למדנו בשמעתין דאע"פ שאבן אפי' עם טיט באמצע הבנין אין בה תועלת עד שישלים הכותל, מ"מ חשיבא מלאכה המתקיימת, אבל בלא טיט אע"פ שעתיד להשלים עליה טיט, מ"מ אבן זו גופא אינה ראויה להתקיים כך, ואפשר לפרש דהיינו מ"ש במתני' ומלאכתו מתקיימת בשבת, לומר שהחלק שעשה בשבת ראוי להתקיים,

התירו, וכ"ה בשו"ע סי' שי"ב ס"י דשרי אף בשבת, ויש לעי' מ"ט לא חשיב הצידוד אשוויי גומות כההיא דכובא שבת קמ"א א', וי"ל דגבשושית שבבית שהוא מקום הנחת הכובא חשיב תיקון בהשוואתה אף שלא לצורך הכובא, ודעתו ע"ז, אבל במקום הנחת אבנים של ביה"כ אין דעתו ליישר משום חורש, ואין לו תועלת אלא כפי צורך הבנין עראי של האבנים, ובזה התירו.

נראה שהמצדד אבנים בחצרו לשם איצטבא חייב אף כשאינו עתיד לבנות ע"ג, דלשימוש איצטבא סגי בצידוד, וזהו שאמרו בביצה שם אלא מעתה בנה איצטבא ביו"ט כו' ה"נ דשרי, ורש"י פי' בנה בטיט, וצ"ע מאי מייתי מטיט לצידוד, א"ו אף בלא טיט כשכוונתו לקבע מיקרי בונה בצידוד לחוד.

שם ולטעמך אימא סיפא ר"י אומר כו' פי' דהמקשן סבר שאין בנין אלא קבע גמור בטיט (כענין תקיעה בתלוש), ומייתי ליה מדר"י דבהנחה בעלמא חייב, וזה גרע ממצדד שיש בה קביעות קצת ע"י העפר, ולא מצי למימר דרבנן פליגי עליה, דודאי לא נחלקו כאן במהות מלאכת בונה, אלא זוהי מחלוקת פרטית אם מקיימים אבן בלא טיט, אבל ביסוד הדברים דאם מקיימין בלא טיט הר"ז בונה בזה לא פליגי רבנן, ולא אמרינן שאין בנין אלא בקבע, וכיון שכן אין ראי' דבמצדד נמי פליגי אלא לכו"ע

אע"פ שאינו מתקיים כך לתועלת בפני עצמו, אבל מה שעשה נעשה בקיומו המושלם, ולא סגי בזה שע"כ לעשות גם ד"ז, דלעולם צריך גם להניח האבן, אבל האבן אינה בקיום הראוי לה.

ברש"י ק"ג ב' כתב דשני חוטין חשיבי מתקיימין כך לפי שאין אדם אורג בגד ביום אחד כו', ומשמע לכאורה דסגי בזה לחייב על שני חוטין, אע"פ שבשום מקום אין שני חוטין משמשיין בפ"ע, וקשה א"כ מ"ט בעינן שתי אותיות הרי אין אדם כותב ספר שלם ביום אחד, ומקיימין אפי' אות אחת, ולא מסתבר לחלק בגלל שכותבין שם ביום אחד, וראוי לשימוש תיבה אחת, משא"כ בבגד, דכיון שהאמת שמקיימין גם אות אחת ומשלימין עליה למחר, הרי"ז מלאכה המתקיימת ועו"ק דלעיל אמרינן כל שהוא למאי חזי, ומאי קושיא כיון שאין אדם בונה בית ביום אחד, וכל משהו מתקיים בפ"ע שפיר חייבין עליו, ועו"ק דלמאי איצטריך שיהא אורך החוטין כמלא הסיט כדתנן ק"ה ב', הרי בכל אורך שנעשין הם מתקיימין.

ובפשוטו מתפרש ועשה אחת דהיינו מלאכה שלימה שראויה לשימוש, כבגד שלם ונסה שלימה, ומאחת דרשינן דסגי כשיעשה מבגד שיעור שבמקום אחר הרי שיעור זה נחשב "אחת", כמו בונה דכל שהוא בגומא נחשב אחת, ובכל מקום שיעשה כשיעור האחת הזה חייב, אבל אם בשום

מקום אינו ראוי כך, אין כאן מאחת, דאין הענין תלוי במעין מלאכה גמורה, והול"ל ועשה מלאכה משהו המתקיימת, ויש לדחות דאיצטריך קרא שלא יתחייב במלאכה המתקיימת ע"י מה שנעשה מעיקרא, ובעינן שיעשה שיעור שיתקיים בפ"ע, אבל מצינו דר"א מחייב באחת על האריג], ויתכן לפרש כונת רש"י דמלבד השיעור, בעינן מלאכה שתתקיים כך, לאפוקי לבינה שאינה מתקיימת בלא טיט, ואע"פ שיש בה כשיעור בונה כל שהוא, וה"נ אם לא היו החוטין מתקיימין כך פטור, ואע"פ שארג כשיעור שמתקיים כך במקו"א כבגד בפ"ע, ועי' ק"ה א' לאורג צלצול קטן, אבל לשון רש"י משמע דהיינו דומיא דשתי אותיות, ונצטרך לדחוק דכיון שיש שיעור לאורך החוטין, סגי בזה להחשיבן, ועי' בסוגיא ק"ה א' ולע"כ, וכ"נ בריטב"א ריש פרקין דבמקום שקבעו שיעור חשוב כמלא הסיט וכיו"ב לא שאלו למאי חזי, דשפיר קבעו חכמים שזה נקרא שיעור מלאכה, אבל כל שהוא אי לאו דאשכחן כיו"ב לא הוה מחייבין, ולפ"ז מתפרש דמאחת ילפינן דסגי במקצת בלבד, אלא דבעינן שיהא לו קיום בפ"ע, ושיעור החשיבות חידשו חז"ל מסברא, ואינו נלמד ממשמעותא דאחת ומאחת, וצ"ע.

ב.

ק"ב ב' מתני' הבונה, כתבו תו' דצריך טעם אמאי תני בונה אחר זריקה

זה הכלל כו' משמע דכללא דרישא היינו ג"כ מפני שמלאכתו מתקיימת במקו"א, ועמש"כ להלן בזה הכלל.

שם והמסתת והמכה בפטיש כו' לשמואל קתני מכה בפטיש באמצע לומר דכולהו משום מכה בפטיש, וכיון דסתם מכה בפטיש בכלים, פתח במסתת דשייך בבנין, ולרב קתני מכה בפטיש דדמי למסתת, ששניהם ענינם ליישר האבן או הכלי, וכן מעצד דמי למסתת ומכה בפטיש, ולכן כתבו באמצע כיון דבמלאכת בונה קאי, ואם היו כולם משום מכה בפטיש הי' פותח תחלה דמכה בפטיש בכל שהוא, ובתר הכי הי' שונה תולדותיו.

שם והמסתת, בפשוטו לא מיירי במיפה את האבן לנוי, אלא שמתקנה שתהא מרובעת וראויה לבנין, ומ"ש רש"י שמחליק או חורץ יש לפרש שהחריצים לקבל הטיט, שהוא נדבק יפה ע"י החריץ, אבל עיקרו תיקון גוף האבן לבנין ולא מיירי בנוי.

שם ובמעצד, פרש"י דאמכה קאי שמכה במעצד, ונראה דרש"י לשיטתו דמכה בפטיש היינו מכה גדולה לחצבה מן ההר, אבל למש"פ תו' דמכה בפטיש מיישר הכלי, ה"נ מתפרש בפשיטות ג"כ מעצד שמחליק העץ ע"י המעצד, וכדתנן ב"ק שהחרש מוציא במעצד חתיכות קטנות הבולטות מן העץ ומחליקו, כמו המכה בפטיש על כלי מתכת, - במ"מ פ"י הט"ז פי' בשם ר"ח דמכה בפטיש

והוצאה, וי"ל שמלאכת בונה ומכה בפטיש נשנו באבות מלאכות סמוך להוצאה, והתנא מפרש מלאכות דסליק מינייהו, ואחר בונה תני חורש דדמי ליה בשיעור כל שהוא, ובתר הכי תני כותב דסמין לבונה, ובתר הכי תני האורג דמפרש ביה שיעורא, ובשיעור מלאכות דצד וקושר לא מפרש שיעורא, שו"ר בפסקי הרי"ד שכ"כ.

שם הבונה כמה יבנה ויהא חייב, יעוי' ברש"י, ולכאורה גם אם הי' שונה הבונה כל שהוא חייב הדבר מובן שחוזר לאבות מלאכות, ועוד דתיבת הבונה השני' מיותרת, ונראה מזה דמתני' אדלקמיה קאי אפי' לשמואל, והכי קתני הבונה והמסתת כו' כל שהוא חייב, ומסתברא שהיתה משנה קדומה כך, וכיון ששנה התנא בונה ומסתת וקודח ומכה בפטיש בחדא בבא, לכן הקדים רבי במשנה דקאי לפרושי שיעור הבונה, והא דתני להו בחד בבא לרב משום דכולהו משום בונה, ולשמואל משום דזה הכלל אבונה קאי.

ואפשר לפרש דה"ק הבונה בנין גדול כמה יבנה ממנו ויהא חייב כל שהוא, וקמ"ל מה ששנינו בברייתא ק"ג א' דסגי במקצת מבנין גדול, אבל לכאורה אין נראה כן, דבגמ' בעו כל שהוא למאי חזי על בנין שלם של כל שהוא, וגם התנא צריך לפרש עיקר המלאכה ולא לפתוח בדין מאחת מהנה שנחלקו בזה התנאים, מיהו מהא דקתני

על האבן להשוותה לחברותיה, ועתוד"ה מכה.

שם הקודח, בגמ' מפרשין לשמואל דבזעיה ברמצא דפרזלא ושבקה בגוויה, ויש לעי' דא"כ חיובו משום תוקע יתד בכותל ולא משום עושה נקב, וקודח מתפרש שחיובו משום עושה נקב, ואפשר דמיירי שהיתד תקוע ברפיון שאין בו משום בונה, ורק על הנקב חייב, ודוחק דכל קודח נכנס בהידוק, והתוקע מסמר בכותל אין להתייחס לנקב אלא לחיבור המסמר, ושם מיירי כשהיתד אינו מחזיק בטוב עדיין עד שיגמור להעמיקו, ומ"מ מיקרי מב"פ במקצת, כיון שבמקום זה נשאר היתד.

ובמנחות נ"ז א' אמרין דכל שהוא חזי לבבא דאקלידא, ויותר מדויק גרסת ככא דאקלידא, דהיינו שן של מפתח כדפרש"י, ואם הנקב עשוי להכניס בו שן של מפתח, א"כ הו"ל עשוי להכניס ולהוציא, ולשמואל נמי ניחא, ואפשר שמה"ט השמיט הרמב"ם ד"ז, וכתב דכל נקב שעשוי להכניס ולהוציא חייב משום מב"פ, וס"ל דסוגיא דשמעתין קודם דידע שינויא דמנחות, שם החור נשאר קבוע, ואיכא שפיר משום מב"פ, ודוחק דלא הו"ל למיסתם בסוגיא.

ואפשר דסוגיא דמנחות אתיא אליבא דרב, ואף אי קי"ל כשמואל, מ"מ בדין ב' וג' מקומות לא נחלקו, ואיכא לאוכוחי מדרב דחייב, וקודח

סתמא לא משמע בחוקק נקב לשן המפתח, ולרב חייב בכל קודח כיון דמתקיימת במקו"א לככא דאקלידא, אבל לשמואל בעינן שיהא ע"ז שם מלאכת מב"פ, וסתם קודח אינו אפי' מקצת ממלאכת מב"פ, ולכן אוקמוה ברמצא.

שם זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב פרש"י שמלאכתו מתקיימת במקו"א, ולפ"ז משמע דכל הני כל שהוא דרישא מיירי כשאינם ראויין כעת, דאל"כ אין הסיפא ענין למהוי כללא לפרטי דרישא, וא"כ יש לפרש דהכי קתני הבונה בנין גדול כמה יבנה ממנו ויהא חייב, ומפרש דהיינו כל שהוא, ובגמ' בעי כל שהוא למאי חזי, דבעינן מלאכתו מתקיימת במקו"א, אבל במתני' באמת לא חזי, ואפשר דזהו משמעותא דכל שהוא שבנה רק מעט ולא בנין שלם קטן ביותר.

בגמ' אמרין לאתויי חק קפיזא בקבא, וצ"ב מאי קמ"ל, הרי כאן יש בנין גמור ועדיף טפי מכל שהוא דמתני', ומרישא שמעינן חק כל שהוא בקבא, כדאמרין שכן עני חופר גומא, וילפינן מזה לחופר גומא כל שהוא גם כשצריך לבור גדול, ואמנם בעץ גדול הוי הפסד לחקוק בו קפיזא, משא"כ בקרקע דלא חשיב הפסד לחקוק גומא קטנה, ונמצא שהחוקק קפיזא בקבא מוכח מתוכו שעתיד להשלים מלאכתו, אבל עדיין אין בזה חידוש טפי מאינך דמתני'.

החופר גומא, וה"נ מסתברא דסתם בונה היינו במוסיף ולא בחופר, ועוד דעני החופר גומא הוי בנין גמור ולא מיקרי בנין כל שהוא, ודמי לפלפלת כל שהוא, שהוא דבר חשוב, ומסתברא דבלאו מתני' נמי הוה ידעין שהבונה בנין גמור קטן חייב, אם לא בטלה דעתו.

וע"כ דה"ק כל שהוא למאי חזיא במקום אחר, ומיניה ילפינן לכל בונה שחייב בכל שהוא, [וכן מתפרש לקמן ק"ג א' בחורש כל שהוא, דאע"פ שחורש לאילן וצריך טפי מכל שהוא, מ"מ חייב במקצת מהחרישה כיון דחזי לביזרא דקרא, ודכוותה גבי משכן שכן ראוי לקלח אחד של סמנין, ולא למימרא שהיו זורעין קלח אחד בלבד, דזה גרע מבישול סמנין, שהרי אף העני אינו זורע קלח אחד בלבד, אלא דאע"פ שזורע כמה קלחים יש חשיבות לכל קלח, ול"ד לפטפוטי כירה שאין עושין כלל פטפוטים קטנים], ולכך הוצרכו למצא דכוותה גבי משכן, שאין לקבוע חשיבות המלאכה בכל שהוא אא"כ הי' דכוותה במשכן, ואמנם גם אם לא היינו מוצאים במשכן כל שהוא, הי' העני החופר גומא לפרוטותיו חייב, דהו"ל כפופות כל שהוא, וכמ"ש תו', אבל לא היינו למידין מזה לבונה כל שהוא בכותל שהוא חייב, שלקבוע שיעור אחת מהנה בעינן שיהא כן במשכן.

שם שכן תופרי יריעות כו' הא דלא קאמר מיד שכן תופרי יריעות כו'

ואולי י"ל דכלי הקפיזא כעתיד להתבטל אחר השבת חשיב, כיון שעכשיו דופני הכלי הם הפנימים, ועתיד ליטלם לאחר השבת, ונמצא שאין מלאכתו מקיימת אלא בשבת, ואפ"ה חייב, מיהו לאו סברא פשוטה היא די"ל שהכלי כולו קיים אלא שהרחיבו, ומצינו בכלים פ"ה מ"ב ופ"ו מ"ג שיש שיעור בדופן הכלי שאינו חשוב כמשמש את הכלי, וה"נ י"ל שרק אחר שיחקוק את הכותל הפנימי יחשב החיצון כמשמש את הכלי, אבל הדברים מחודשים.

ואפשר דמרישא שמעינן בנין שמחדש דבר נוסף, ומזה הכלל שמעינן חוקק, שהוא גרוע מבונה, וקודח דמי לבונה כיון שעשוי למלאות, ועדיין צ"ע.

שם ומלאכתו מתקיימת בשבת, פרש"י דר"ל העושה בשבת מלאכה, וצריך טעם מה ראה התנא להוסיף כאן ד"ז, ואם נימא כמש"כ לעיל דקפיזא בקבא חשיב שאינו מתקיים אחר השבת נחא, דמלאכתו מתקיימת רק בשבת.

ואפשר דלאפוקי מרשב"ג אתא, דיישור הקורנס לא מיקרי מתקיים כלל, כיון שאם אינו משתמש בו מיד לא הועיל כלום, - אבן מציעאה בלא טיט לא מיקרי מתקיים במקו"א בעילאה ומתקיים בשבת, כיון שכאן אין לו קיום הראוי, ורק לענין השיעור מהני מקו"א.

שם גמ' כל שהוא למאי חזיא אר"י שכן עני כו' מבואר כאן דמתני' לאו בעני מיירי, מדלא קאמר הב"ע בעני

היינו משום דלא ידעינן שהי' כך, אך מכיון שידעינן היום שכן עני חופר כו' יש לקיים מסברא שעשו כן במשכן, דכיון שהיו שוכנים במדבר ועושים מלאכתם בקביעות ע"ג קרקע מסתברא שטומנים מחטיהם בקרקע.

שם פטפוטי כירה קטנה, ולא חשיב כהשלמת הכירה, דפטפוט הוא דבר שנעשה בפ"ע, ולכאורה הי' נראה דפטפוטין הם הבליטות שעליהם הקדירה יושבת, ולא רגלי הכירה הנוגעות בארץ, עי' כלים פ"ו מ"א העושה שלשה פטפוטין בארץ וחברן בטיט להיות שופת עליהן את הקדירה, אבל ברש"י פירש דהיינו רגלי הכירה.

שם שכן בעה"ב שיש לו נקב בבירתו וסותמו, ולא חשיב כאחת על האריג דפטור לקמן ק"ה א', כיון שסתימת הנקב חשיבא כפעולה בפ"ע, ובסותם נקב שבקרקע דמי.

שם דכוותה גבי משכן שכן קרש שנפלה בו דרנא כו' א"צ להחליט שהי' מעשה כזה במשכן, דציווי המלאכות הי' לפי הראוי להמצא במלאכת המשכן, וכאן מבואר בפשיטות, כיון שהי' מלאכת בונה במשכן, ולא איצטריך אלא לשיעורא, אבל גם מלאכת קורע לעיל ע"ה א' דאמרינן שכן יריעה שנפל בה דרנא, אפשר שלא הוצרכו לזה במשכן, ומ"מ זה בכלל אזהרת המלאכה שלא יעשוה.

שם אמר שמואל המצדד את האבן חייב, לכאורה ענין צידוד שייך רק ע"ג העפר, שהאבן מתיישבת בטוב ע"י דחיקתה בעפר וגם מיישרת הגומות שתחתיה, אבל ע"ג אבן אין שייך צידוד, שאם האבן חלקה מתיישבת בטוב בהנחה בעלמא, ואם יש בה בליטות לא יתיישרו ע"י הדחיקה, וגם אין מקום לעפר בין האבנים שאינו מתקיים.

ולפ"ז נראה דמה שאמרו בגמ' צדודי ועפרא, אין הכונה שצריך להוסיף עפר מלבד הצידוד, דא"כ מ"ט לא הזכירו שמואל, אלא זהו ביאור ענין הצידוד וכאילו נאמר צדודי בעפרא, ולומר שאם במקום האבן הראשונה אין עפר אלא רצפת אבנים לא סגי לה בצדודי, דהו"ל כמציעאה, דתועלת הצידוד הוא ע"י שמשקעה בעפר קצת, וא"צ שם טיט, כי גם הטיט אינו מתחבר לעפר כ"כ, וצ"ע ברמב"ן שהזכיר ענין צדודי ועפרא בעילאה לרבנן, וכן רש"י הזכיר בדר"י שחייב בהנחה ואפי' לא צידד, ואפשר שאין הכונה שבאמת בהוה יש אפשרות צדודי ועפרא ע"ג אבנים, אלא ללמוד מזה דחשיב בנין אפי' טפי מדשמואל, ואפי' בגונא דאיכא צדודי ועפרא מחייב בהנחה בעלמא, למאי דלא ס"ד לחלק ביניהם, ואפשר דמפרשי צדודי להעמידה ביושר, ושיהא עפר מונח תחתיה בין הבליטות, ואין הכונה עפר מן הצדדין, אלא שלא יהא חלל תחת האבן כלל.

חייב ור"י אומר שניהם חייבין, ובתור הכי קתני דהנותן את האבן ע"ג הדימוס חייב, והיינו ע"כ לרבנן ובעלאה, דאי במציאה הרי נחלקו בזה ברישא, אבל בתלמודן דלא פליג ר"י ברישא ע"כ דבעלאה לחוד קאמר, והריטב"א רצה להשוות הירושלמי לתלמודן, וכבר כתב הרמב"ן דגרסת הירושלמי בברייתא שונה מתלמודן ומתוספתא, ומה"ט נראה שאין להשוותם.

ופשטא דתלמודן נראה דאמנם ר"י קאמר לה, אבל פליגי רבנן עליה, ומה ששנינו והתקינה לבנין היינו שנתנה לקבע, וכדמסיים בתוספתא שהיא כקרקע לכל דבר, והרמב"ן כתב דאפשר דהיינו צדודי ועפרא, והרי משמע לישנא דירושלמי שיישב את האבן בראש הדימוס, אבל למש"כ עיקרו לומר שנתנה בדרך קבע, ואמנם כ"ז שאינו מיישרה אינו דרך קבע, (אבל בדאיכא טיט מתיישרת ע"י הטיט).

שם מסתת משום מאי מיחייב רב אמר משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש, לכאורה נראה שהחוצב את האבן חייב משום בונה ערש"י במשנה, וכן המרבע עיקר האבן, אבל המיישר את הפגיונות מיקרי מסתת, ואינו בכלל מחתך כיון שצורתה וגודלה קיים, ואינו קובע מדתה בכך, וכמו שהמחליק את העץ במעצד אינו בגדר מחתך, ואינו בכלל ממחק כיון שאין כאן צורך בהחלקה כבעור, ולאחר הסיתות עדיין

שם הנותן את הטיט חייב, קמ"ל דהנותן את האבן פטור, ויש לעי' דכיון דהא דנותן הטיט חייב פשיטא, א"כ טפי הול"ל הנותן את האבן ולא נתן טיט פטור, ולכאורה יש לדקדק מזה דנותן את הטיט תחלה ג"כ פטור, שאם לא יתן חבירו את האבן, הרי הטיט הזה לא הועיל כלום וצריך לסתרו, וכ"כ הריטב"א בביאור הירושלמי, תדע שאם הנותן את הטיט חייב, כש"כ שהמניח את האבן עליה חייב, ומש"ש הכל מודים, היינו מפני שדרך למרחה בצדדין אח"כ.

שם וליטעמין אימא סיפא ר"י אומר כו' לפמש"כ שאין שייך צדודי ועפרא אלא בתתאה, א"כ המקשן מוכיח מדר"י דעד כאן ל"פ אלא בהנחה בעלמא, אבל בצדודי ועפרא מודו ליה לר"י, דלמעוטי בפלוגתא עדיף, ומה שהזכיר ת"ק טיט, היינו מפני שאין מקום לצדודי ועפרא ע"ג האבנים, והרמב"ן פי' שהקושיא מסברא לטעמין דלעולם צריך טיט, איך אפשר שר"י מחשיב בנין אפי' בלא צדודי ועפרא, וזוהי הקדמה להוכיח תירוצו שאין כל הבנינים שוים, דכיון דע"כ ר"י רק בעלאה קאמר, שהרי לא מסתבר לחייב בהנחה בעלמא, ממילא אין לך דיוק מרבנן לדין תתאה, ולדעת הרמב"ן גם בעלאה שייך צדודי ועפרא וחייב לרבנן.

והירושלמי פליג אתלמודן וס"ל דר"י ורבנן במציעתא פליגי, דגריס התם דרבנן אמרי הנותן את הטיט

כלל המלאכה של מב"פ, שכל חשיבות המלאכה שבה הוא בגלל הגמר.

מיהו הדבר מפורש בברייתא ק"ג ב' כפרש"י, שהרי צר צורה בכלי לכו"ע חיובו משום מכה כפטיש כדאמר ע"ה ב', ותניא בברייתא הצר בכלי צורה כל שהוא רש"א כו' עד שיצור כולו, הרי שת"ק מחייב משום מב"פ בצורה כל שהוא אע"פ שעדיין לא נשלם הכלי עיי"ז, וש"מ שמלאכת מב"פ ככל המלאכות, וכל שעשה ממלאכת הגמר שיעור שמשלים במקו"א סגי בזה לחיובו משום מב"פ, וכ"ה פשטא דמתני' דמב"פ כל שהוא כבונה כל שהוא, וניחא בזה דאף לשמואל שיעור המסתת כל שהוא כמו לרב, וש"מ דחשיבות הגמר שייכא גם בחלק מהכלי, וכמ"ש רש"י שבמקום שחרץ חריץ זה לא יחרוץ עוד, ומיושב טפי דדרשא דמאחת מהנה קיימא אכולהו אבות מלאכות.

יש לעי' מ"ש המסתת מקצת האבן דחייב, והבורר צורות מן הכרי כל היום פטור, כיון שלא ייחד גרוגרת שמבוררת לאכילה, הרי כאן ג"כ אין לו תועלת מהאבן כיון שאינה ראויה לבנין, ולא משמע דהיינו כשיכול לשבור מקצת מהאבן, שהרי בטלה דעתו לקלקל האבן ולשברה, וי"ל דבבורר ג"כ אם בירר חצי מהפרי שיש בו כגרוגרת, אע"פ שאין ראוי להשתמש בחציו בפ"ע, ג"כ חייב, דסו"ס ניתקן כאן שיעור כגרוגרת, וחשיב שעשה שיעור מלאכה שמתקיים במקו"א.

האבן מליאה פגימות קטנות יותר מהעור לפני החלקתו, ולכן אין זה בגדר ממחק, וכמו שהמכה בפטיש ליישר הכלי אינו בכלל ממחק, ונחלקו רו"ש אם היישור הזה דומה לצר צורה בכלי כיון שאינו שינוי מהותי באבן, או דכיון ששובר גוף האבן, הר"ז בכלל יצירת האבן, אבל חוקק צורה באבן, מודה רב דהו"ל כצר צורה בכלי כך הי' נראה לפו"ר בסברא, אבל יש לזה סתירות ערש"י וחדושים ע"ש הר"ן, ועוד, ועי' ע"ד ב' ולע"כ, אבל בפשוטו ראוי לפרש מסתת במלאכה הידועה של סיתות, ולא בצירור וחריצים שהם פעולות נוספות, ואינם בשם מסתת בסתמא.

פשטות הדברים שלא נחלקו רו"ש במסתת כל שהוא מתי מתחייב, וא"כ אם לרב מתחייב במסתת מקצת האבן, ה"נ לשמואל, ומלאכתו מתקיימת במקו"א באבן קטנה שנתקנה כולה בסיתות כזה, וכ"מ ברש"י דחשיב מכה כפטיש בחריץ אחד, כיון שגמר מלאכת החריץ הזה, אע"פ שעדיין לא השלים כל האבן.

אבל בסברא הדבר צריך יישוב, שהרי עיקר מלאכת מב"פ נתחדשה בדברים שאין בהם משום מלאכה גמורה בעצמותם, אך בצירוף זה שהכלי נשלם עיי"ז הו"ל מלאכה חשובה, וא"כ כאן שהאבן לא נשלמה ע"י חריץ זה, א"כ חסר במהות של מב"פ, ואין זה חסרון בשיעור בלבד, אלא שעדיין לא עשה

ג.

אין תועלת ממנו ברפוי ולא דמי לציר מן הצד כלל.

ויש להסתפק אם בקרקע חשיב בנין בציר באמצע, שהרי כל חיבורו ע"מ לפרק, והו"ל בנין עראי, ול"ד למנורה של פרקים שהחיבור תיקון והפירוק סתירת המנורה, דכיון שאפשר לקיימה בתיקונה לעולם, חשיב שפיר בנין בתועלת קבועה, והפירוק סתירתו, אבל סגירת תיבה שע"כ לפתחה אין לחשוב הסגירה בנין, שא"א להשאירה כך, או"ד תועלת הסגירה חשיבא ג"כ תועלת קבועה, שנהנה בעשיית דלת לזמן.

ומברייתא דרשב"א יש ללמוד דאין בסילוקן משום סתירה, ובפשוטו מודה דלב"ש יש בנין בכלים [עי' כ"ב א'] וע"כ דציר מן האמצע לא חשיב בנין וסתירה, ואיכא למימר דלתנא דמתני' נמי איסור הסילוק הוא אטו ציר מן הצד, שסילוקו מלאכה לב"ש, שהרי ציר מן הצד נשאר קבוע כך, ולרשב"א לא גזרינן לפי שאין דרך לסלק בציר מן הצד, ורק במאורע שניטל, יש לחוש שיחזיר [אבל במ"ב ריש סימן תקי"ט נקט דחייב, ולע"כ שם], ועי' להלן.

שם מהו דתימא טעמייהו דב"ה משום דאין בנין בכלים כו' קמ"ל התירו סופן כו' משמע שיש איסור בסופן טפי מתחלתן, דאם בבתים גם תחלתן אסור, א"כ פשוט דההיתר בסופן משום תחלתן, והו"ל לגמ' לפרושי דתחלתן משום

ביצה י"א ב' מתני' בש"א אין מסלקין את החריסין כו' פשטא דמתני' בציר מן האמצע, דבזה להסיר כל הדלת כדי להוציא מה שבחנות אבל ציר מן הצדדין סתמא דמילתא הדלת נפתחת בלא עקירת הציר ולא איירי במאורע שנעקרה הדלת מצירה, וזהו ג"כ לשון תריס ולא דלת, כי סתם דלת תסוב על צירה.

וענין הציר מן האמצע ע"כ דמי לציר מן הצד בצורתו, דאל"כ לא הוו גזרי במן האמצע אטו מן הצד, וצ"ל דצורתו כדהערוני שבולט ציר מגג הדלת באמצע רחבה כמו מן הצד שבולט בצד כזה⁹, והציר הזה נכנס בדופן התיבה, בנקב שיש לו בדופן התיבה וכ"מ לשון רש"י בחור שבאמצע דופן התיבה, (ולא בגג הדופן), וא"ת איך נכנס הציר בדופן הרי רוחב פתח החנות כרוחב התריס בלא הציר, וי"ל שמכניס הציר באלכסון ודוחק התריס לפנים ומתרחב מעט הדופן והציר נכנס, וכ"נ ממה שאסרו האחרונים ז"ל בציר הבולט למעלה ולמטה אפי' מן האמצע, והיינו משום דדמי לציר מן הצד בקביעות חיבורו, ולכן אין לפרש שהציר שמן האמצע בולט בתריס לכוון הקרקע ונכנס בגג הדופן (כדס"ד מעיקרא), דבזה כל ציר מותר, ואינו ענין לציר אלא למסמר, וגם

התריס, ובציר מן הצד סתמא נפתח כדרכו כשהציר מחובר, וע"כ דמיירי בציר באמצע.

י"ב א' מ"ס גזרינן ציר באמצע כו' אם לשון זה קאי אמתני' א"כ מבואר דבציר באמצע ליכא משום בונה אפי' בקרקע, דרק משום גזירה אסרי ב"ש, ובפשוטו יש לפרש דברי אביי אליבא דהלכתא, מיהו י"ל דאביי אברייתא קאי, אלא שהדין אמת גם בפירושא דמתני' אליבא דב"ה, דבמאי דסבר רשב"א אליבא דב"ה ליכא פלוגתא.

ויש לדקדק בלישנא דקאמר מ"ס גזרינן כו' דהא ב"ש נמי לא גזרי בסילוקן לרשב"א, וב"ה נמי גזרי בחזרתן אי לאו דהתירו סופן משום תחלתן, והכי הול"ל מ"ס התירו סופן משום תחלתן ומ"ס לא התירו, ונראה מזה דבסילוק ליכא למיגזר מן האמצע אטו מן הצד, שמן האמצע זהו שימוש וסילוק במן הצד זהו סתירת הדלת, ורק בגזירה דשמא יתקע יש לדמות מן האמצע למן הצד בחיזוק הציר לדלת וקביעותו, אבל אי קאי אמתני' דאסרי ב"ש אף סילוק, שייך לשון מ"ס לא גזרינן, ומתפרש דבכה"ג לא גזרינן, משום שמחת יו"ט, וכבר נתבאר לעיל דיש להסתפק אם לרשב"א לכו"ע אין בנין בכלים ומש"ה ל"ג ב"ש בסילוק, או דאף כשיש בנין לא גזרו שאין סלוק מצוי במין הצד, וכ"ז למש"כ דסילוק באמצע אינו חשוב סותר מדאוריתא אפי' בקרקע.

שמחת יו"ט הוא דשרי אבל דבתיים אסור, וממילא נדע דסופן נמי משום שמחת יו"ט שבתחלתן, ולא משמע דבתחלתן פשיטא דמשום שמחת יו"ט שרי, דמ"מ שמעינן ואנן ס"ד השתא דאי טעמייהו דב"ה משום דאין בנין בכלים אין איסור כלל, שיש איסור בתחלתן אע"פ שאין בנין בכלים, ורק משום שמחת יו"ט שרי, א"ו משמע דבתחלתן אף בלא שמחת יו"ט שרי, אבל בסופן יש לגזור אטו ציר מן הצד או שמא יתקע, ואפ"ה התירו משום תחלתן.

ולמאי דמסקינן דגזירה ציר מן האמצע אטו מן הצד, י"ל דבסילוק ליכא למיגזר שאין דרך לסלק ציר שמן הצד שהדלת סובבת על צירה, והציר קבוע, אבל בחזרה מן הצד שהציר קבוע בדופן התיבה, חשיב בנין בלא תקיעה, ולמ"ד אין בנין בכלים חיישינן שמא יתקע, וא"ת הו"ל גזירה לגזירה, וי"ל דסתם חזרה מן הצד בתקיעה עבדי לה, שהרי עשויה להיות קבועה.

שם אין להם ציר כל עיקר דברי הכל מותר, יש לעי' פשיטא, וי"ל שהתריס נכנס בין הדפנות כמו ביש בו ציר, ויש בו קביעות קצת, וגם כיון דגזרינן אטו ציר מן הצד, גם בזה שייך למיגזר אטו יש בו ציר, כיון שסתם תריס העשוי כך יש בו ציר.

שם כי פליגי בשיש להם ציר באמצע כו' וא"ת היכי שנו ד"ז בסתמא וי"ל דהא מיירי כשא"א לפתוח בלא הסרת

והנה סתם דלת סובבת על צירה, וא"כ הציר אינו תקוע במשקוף ובאיסקופה בהידוק, שאז לא יוכל להסתובב, אלא עושין נקב במשקוף ובאיסקופה גדול מעט מעובי הציר, והציר נכנס ברפיון ומסתובב עם הדלת, וגזירה שמא יתקע היינו שיחבר את הציר לדלת בחוזק שלא יתעקם ויפול, ושיבלוט בגובה ויכנס בעומק החור, אבל אין התקיעה לחבר את הדלת עם הציר למשקוף, וכמשנ"ת.

ואפשר שיש שני אופנים לחיבור הדלת עם צירה למשקוף, א' ע"י דחיקת הדלת בחוזק עד הנקב במשקוף ובאיסקופה, ומשיכנס הציר למשקוף לא ישמט, ב' שעושין הציר התחתון קצר וכשמגביהין הדלת הרי הציר התחתון יוצא כולו מהנקב, אלא שכובד הדלת גורם שלא יצא הציר מעצמו, ובכח"ג צריך לעשות ריוח מעט בין הדלת למשקוף שיוכלו להגביה הדלת, וצורת הדלת עם הצירין כזה¹⁰ וכנגד בליטת הצירין יש נקבים במשקוף ובאיסקופה, ואפשר שמושכין מעט המשקוף והוא נמתח לשעה ודוחק הדלת לנקב.

ולפ"ז אפשר ליישב דנוטלין דשמעתין מיירי בעשויה באופן ב' שאפשר ליטלה בקל, אבל בעשויה באופן א' באמת אין מפרקין אותה ולא מירי בהכי.

יש לעי' לאב"י שבת קכ"ב ב' שלא מצא טעם לחלק בין סילוק דלת לחזרתה, ומשמע דלית ליה גזירה שמא יתקע, א"כ איך מפרש הכא ברייתא דרשב"א, וע"כ דב"ש לטעמיהו דיש בנין בכלים ובחזרה מן הצד חשיב בונה גמור, ובסילוק לא גזרו מן האמצע אטו מן הצד, ולתנא דמתני' גזרו, ולפ"ז מוכח מדאב"י דמן האמצע לאו בונה מיקרי, אף בקרקע כמו לב"ש בכלים, אבל קשה מ"ט אסרי ב"ה לכתחלה בלא שמחת יו"ט, כדאמרינן דוקא התירו סופן משום תחלתן, שהרי אב"י ס"ל שבת שם דלמ"ד אין בנין בכלים נוטלין ומחזירין, וצ"ל דאב"י פליג אעולא וס"ל דהיתר גמור הוא, ודוחק, וצ"ע.

ד.

שבת קכ"ב ב' ת"ר דלת של שידה כו' נוטלין אבל לא מחזירין, פשטות הדברים שנטילת הדלת אינה שבירת דבר קבוע, דלא איירי במאורע שהאדם חפץ לשבור דלת השידה, דלשון הברייתא משמע שזה דבר שבהוה, וגם אין להתיר לסתור בנין קבוע בשבת, אף אם הבנין בכלים, ולכן צריך לפרש שהסרת הדלת דומה להסרת דלת מציר כעין דלתות שלנו שהציר מתלבש בקל ואינו מתפרק מחיבורו הקבוע, ואמנם גם בדלתות שלנו סתמן קבועין ואין דרך להסירם אלא במאורע, מ"מ הסרתה היא פירוק ולא סתירת בנין, מיהו צריך להתיישב איך הי' ענין זה בציר שהי' בזמן הגמ'.

שם בשלמא לול של תרנגולים קסבר כיון דמחברי בארעא כו' אין להוכיח מלשון זה שיש חולק אם המחובר לקרקע כקרקע או לא, מדלא קאמר קסבר כו' כקרקע דמי, ומשמע דפשיטא דקרקע דמי, וה"ק בשלמא לול קסבר דאסור בין נטילה בין חזרה משום דמחברי ודינו כקרקע, דיש בנין ויש סתירה.

ולמדנו מכאן דאותו לול אם הוא מחובר יש בנין, ואם הוא תלוש אין בנין, ואע"פ ששימוש הלול שוה במחובר ותלוש, וש"מ דהחסרון שאין בנין בכלים הוא משום דכלי מטלטל ואין חשיבות למחובר אליו כיון שכל הבנין עראי, דאע"פ שחיבור הדלת לשידה כחיבורה ללול, אבל לא חשיבא בנין, כיון שכל היסוד אינו בנין קבוע.

שם אמר אביי לעולם קסבר יש בנין בכלים כו' יש לתמוה מאי עביד אביי למתני' וברייטא ערובין ק"ב ב', דמבואר במתני' שיש איסור להחזיר הציר אע"פ שאין בנין בכלים, דאי יש בנין היכי שרי ר"י ציר העליון במקדש, וגם בפשוטו ציר התחתון חייב משום בונה בקרקע, ועוד דבברייתא קתני בהדיא חילוק בין ציר דשידה תיבה ומגדל לבור ודוה, ולא שייך לפרושי לענין טלטול, ובגמ' אמרו בהדיא גזירה שמא יתקע, אבל יתכן שאין זה לשון הברייטא, אלא כדי לקצר ביארו כן בתוך הברייטא.

ואפשר דהתם מיירי שהציר נשמט ממקומו, ומודה אביי שיש בזה גזירה שמא יתקע, והכא מיירי בדלת המתפרקת בלא קלקול הציר, ולא מחדשין גזירה שמא יחזק הציר, ולפ"ז לאביי הכא מיירי בדלת העשויה כאופן ב' שכתבנו לעיל, והתם מיירי באופן א' שכתבנו, ורבא מפרש כולהו באופן א', ואביי נראה לו דוחק כמשה"ק לעיל דמשמע שהדבר בהוה ומצוי, ולכן יש מקום להתיר, אבל פירוק חיבור הקבוע אין להתיר, והדברים סתומין לפרש בשני אופני ציר, אבל הלשון דקתני חזרת ציר משמע שהנדון בציר עצמו, וכאן קתני דלת, מיהו לרבא הכל אחד, דהכא והתם אסרינן חזרה שמא יתקע, ובמתני' התם מחלק בדלת שחציה מחובר, דבזה אין כ"כ גזירה שמא יתקע, כיון שאינו עוסק במעשה גדול דדמי לעובדין דחול, שע"ז ישכח ויתקע.

ענין התקיעה בציר שיחברנו במסמרים שלא ישמט ממקום הנקב, ודמי לשופתא בקופינא דמרא, או שתוקע המסמרים מן הצדדין.

שם אמר רבא שתי תשובות כו' ואפשר דלאביי ה"ק אע"פ שאין מחזירין ואם החזיר חייב חטאת, מ"מ מותר לטלטלן, דמצינו בגמ' קל"ח ב' דכירה שנשמטה אחת מירכותיה אסור לטלטלה גזירה שמא יתקע, וכ"ה בשו"ע סי' ש"ח סט"ז, ומיושב שפיר לשון אבל, דנהי שהתרנו לטלטלם לא תידוק מינה

גוף אחד הו"ל כבנין גמור דחייב בכלים, - התקיעה בדלת היא בחיבור הציר לתיבה ע"י מסמרים וכיו"ב, אבל הדלת תסוב על צירה, שא"א לתקוע הדלת שלא תסתובב שלא יוכל לפתוח השידה.

מצינו בעירובין ק"ב ב' חילוק בין החזרת ציר בכלים להחזרתו בקרקע, ויעוי"ש ברש"י ותו', ואע"פ ששימוש הציר שוה בשניהם שאין הציר נפרד מדלת השידה יותר מציר של דלת הבור והדות, מ"מ בבור ודות חשיב בונה, ולפי' בתרא הטעם מפני שחיבור דלת שיכולה להתפרק אינו בנין קבוע, ורק בקרקע סגי בהכי, כיון שבנין קרקע חשוב טפי וקבוע יותר.

זקיפת מנורה ביו"ט תליא בפלוגתא דב"ש וב"ה ביש בנין בכלים, ביצה כ"ב א', ולא נתפרש אם זקיפה היינו מנורה שנפלה ומגביהה ומיישרה, או שהמנורה מפורקת ובונה אותה ומעמידה וזהו זקיפה, ולשון הגמ' מאי קעביד משמע שהנדון הגבהת המנורה מנפילתה, וכן משמע הלשון דדמי לבנין, ולפ"ז אין לנו היתר בנין החוליות אלא זקיפת המנורה, ואפשר שע"ז מתיישרין החוליות, ומיושב בזה דבשבת מ"ו א' משמע שבנין החוליות חייב מדגזרו שמא תפול ויחברנה, ולא מסתבר להתיר ביו"ט מלאכה גמורה, אבל בטלטול י"ל דביו"ט התירו מנורה לצורך יו"ט, וה"ה מטה של טרסיים בשבת דשרי, אבל בטלטול מנורה שהיא מוקצה בשבת,

דחזרתן מותרת, אלא שאין חוששין שיחזיר, ורגלי כירה וספסל שאני דמעשה זוטר הוא ועלול לשכוח.

בנין וסתירה בכלים

ה.

ענין בנין וסתירה בכלים דקי"ל ביצה כ"ב א' דלב"ה אין בנין וסתירה בכלים אפשר לפרש בשני אופנים, א' דבנין פירושו רק עשיית בית ולא דבר המטלטל, דכלי אינו בנוי אלא עשוי, כמו שבגד התפור אינו בנין, ולכן חיובו רק משום מכה בפטיש, וכלשון רש"י מ"ז א', ב' דיצירת כלי ודאי חשיבא בונה, ולא גרע ממגבן ומפיס מורסא ועוד, והנדון בחיבור פרקים זע"ז, דבקרקע שהיא קבועה יש חשיבות לכל חיבור אע"פ שאפשר להפרידו, אבל דבר המטלטל דעיקר בנינו גרועה, הרי חיבור פרקיו, שימוש ולא יצירה, וכ"ז בפרקים שמסירין אותן לפעמים.

מצינו בגמ' קכ"ב ב' דהחזרת דלת של שידה תיבה ומגדל חשיבא בנין בכלים דלב"ה שרי, אי לאו גזירה שמא יתקע, ואותה דלת כלול ש"ת שמחובר חשיב בונה בהחזרתה, וזה מיושב לשני הפירושים, ואמרו שם בגמ' דלהחזיר הדלת יש גזירה שמא יתקע, ומשמע שחייב על התקיעה, [אבל לפרקה מותר דאין סתירה בכלים], ולפי' קמא היינו משום מכה בפטיש, ולפי' השני חשיב כיון שאין כאן חיבור פרקים אלא עשיית

ורוצה לטלטלה לצורך גופה ומקומה לא רצו להתיר כיון שיש חשש שתפול ויחברנה, ולפ"ז אפי' אם חיבורה אסור רק מדרבנן אפשר להבין דגזרו בחשש שתתפרק דכיון שאינו צורך גמור לא התירו.

ו.

מ"ז א' מהו להחזיר מטה של טרסיים כו' מהא דלא בעי אם יש בנין בכלים משמע דפשיטא ליה שאין בנין בכלים, ואפ"ה י"ל דלהחזיר מטה של טרסיים אסור, וכ"נ מדלא הזכירו בגמ' כאן דאתיא כב"ה, וגם ר"ש לא הו' סברי כב"ש, ויש לעי' אם אין בנין בכלים למא' יש לאסור מטה של טרסיים, ואין נראה לומר גזירה שמא יתקע, שהרי המטה עשויה לטרסיים שרוצים לפרקה, ולמה נחוש שיתקע ולא יוכל לפרקה, ועוד דהא ר"ש מחייבי אף בלא תקיעה, שאם תקע הרי ביטלה מדין מטה של טרסיים, ועשאה מטה קבועה, ולא הול"ל המחזיר מטה של טרסיים אלא התוקע מטה של טרסיים ועשאה קבע.

ואפשר דכמו שעשיית כלי גמור אינו בגדר בנין בכלים, אלא בנין כלים, וכדאשכחן ק"ב ב' בפטפוטי כירה וסתימת דרנא בקרש ושופתא בקופנא דמרא לרב ועי"ש בתוד"ה האי י"ל דה"ה יצירת כלי חשוב אע"פ שעתיד לפרקו, מ"מ בזמן עשייתו כבנין כלי חשיב, ול"ד לדלת שידה תיבה ומגדל לקמן קכ"ב ב' ותריסין ביצה י"א ב' שעיקר הכלי קיים

והדלת אינה יוצרת כלי שלם אלא חיבור לכלי קיים, ובזה אין כאן יצירה חשובה, וכיון שהיא של פרקים אינו בנין בכלי, ועוד דדלת דרכה בתקיעות ולכן כשעשאה פרקים הוי בנין גרוע, אבל מטה של טרסיים עשויה באומנות מיוחדת שיוכלו לפרקה, ואין אפשרות הפירוק גריעותא בכלי, אלא תכנון הפרקים בחכמה שיוכלו לפרקה, וכיון שהכלי מושלם כמו במטה התקועה בעלמא, יש מקום לחייב כאן אפי' בכלים, ועי' בסמוך.

שם א"ל שפיר דמי, יש לעי' אם ברפוי דוקא מותר, למא' לא א"ל דאם הי' רפוי מותר, ונראה מזה דסתמא רפויה היא שהרי עשויה לפרק, ויש לעי' א"כ ר"ש דמחייבי היינו אפי' ברפוי, דהא סתמא קאמרי, ולמה יש לחייב ברפוי, וי"ל שאין המטה רעועה ע"י הרפיון בפרקיה, אלא שהם מתפרקין בקל, וס"ל דכמהודק דמי, ורשב"ג סבר דמהודק ג"כ פטור ולכן ברפוי מותר, מיהו במלבנות המטה לכאורה אין כאן יצירה, ולכו"ע יש לפטור דדמי לדלת שידה תיבה ומגדל, וא"כ אין ראי' מדרשב"ג למטה של טרסיים.

ודעת הרמב"ן במלחמות ק"ב ב' דרו"ש סברי יש בנין בכלים, ולכן מחייבי במטה של טרסיים, ולשון הגמ' סתום, ועוד דא"כ ר"ש כב"ש.

מ"ש רש"י דרו"ש מחייבי משום מכה בפטיש היינו לשיטתו שאין שום

במלבנות המטה וכרעות המטה דמיירי במטה רגילה ששם הרפוי חיבור גרוע ואין ראוי לחברם כך, ולפ"ז לא קשה אם ר"ש מחייבי בכה"ג שאין חסרון בבנין ע"י שהוא רפוי, וכיון שהוא בנין חשוב חייב.

וטעמיה דרשב"ג מבואר דבכל דבר שע"כ עתיד לפרקו אין לגזור בו שמא יתקע, לפי שהתקיעה מונעת ממנו מלפרק, ולכן מטה של טרסיים לעולם כרפוי דמי ומותר, אבל כרעות המטה ומלבנות המטה אם אינם עשויין ברפיון גמור דהיינו שהמלבן רחב מהכרעיים, יש לחוש שמא יתקע, כיון שהמצב הרפוי הוא קלקול ואין ראוי להשאיר כך, משא"כ כשאנו ראוי להידוק דבזה אפשר להקל, כיון שסתמא דמילתא יניח מלבנים מתאימים קודם שיקבע את אלו במסמרים.

ועדיין הדבר סתום בגמ' שלא הזכיר דקמיפלגי בבנין בכלים, ואם נימא דס"ל לר"ש דמטה דבר חשוב הוא והו"ל מב"פ, וכן קנה של מנורה, א"כ קשה מנלן דרשב"ג פליג ע"ז, דילמא שאני מלבנות שאין תיקונם חשוב מב"פ, כיון שאינם עשויין במתכונת הראויה.

וצ"ל שלא רצו להאריך בדרו"ש איך מפרשים טעמייהו דב"ה בתריסי חנויות ועוד, וסמכו דמסקנת הגמ' להתיר במטה של טרסיים, וכב"ה ודוחק, או יתכן דמוקמינן ברייתא דקנה מנורה,

בנין בכלים, אבל לדעת תו' וש"פ דבנין גמור יש בכלים, א"כ מאותו טעם שפרקים לא מיקרי בונה משום דהו"ל עראי, מה"ט גופיה לא הוה מכה בפטיש, שהרי לא נשלם כאן כלי קבוע דכל חיבורו עראי, אבל בתקיעה נעשה בגוף אחד ושייך לחייבו גם משום בונה.

ז.

מ"ז א' מהו להחזיר מטה של טרסיים בשבת, א"ל שפיר דמי, פשטות הסוגיא דמטה של טרסיים הרכבתה ידועה אם היא רפוי או מהודק, ונחלקו על הרכבה זו מה דינה, דלא משתמיט שיזכירו בכל הסוגיא שמחזיר מהודק או רפוי, לא בשאלה של לוי בר שמואל, ולא בתשובה של ר"א ורהב"ח ולא בדרו"ש ולא בברייתא דקנה מנורה ולא במטה גללניתא, ונראה מזה דמטה של טרסיים דינה כרפוי ואין בה חשש מהודק, אם מפני שחלקיה עשויין באופן שא"א להדק או דלא חיישינן שיהדק כיון שעתיד בודאי לפרקה, או דכל כה"ג אפי' אינו רפוי גמור דינו כרפוי כיון שבודאי עתיד לפרקה.

ולפ"ז צריך יישוב מ"ט דרו"ש דמחייבי, ונראה בזה דמטה של טרסיים עשויין חלקיה באופן שהרפיון אינו מגרע בשימוש המטה, כמו בקנה מנורה שהדבר מובן כן, שאפשר להתקין תקיעת הקנה ברפיון כדי שיוכל להתפרק, אבל אין הרפיון מגרע בשימוש המנורה לפי שתקוע בעומק יפה, משא"כ

כב"ש, ורו"ש ס"ל דמטה דבר חשוב הוא וחייב משום מב"פ.

נמצא למ"ד אין בנין בכלים חילוק הדינים מבואר, כל דבר שע"כ לפרקו מותר בכל ענין, דהיינו אפי' אינו רפוי בענין שמגרע בחשיבותו, דלא גזרו אלא שמא יתקע, והיינו בדבר שדרכו בתקיעה, וברייטא דרשב"ג מיירי בדברים שדרכן בתקיעה ולכן באינו רפוי אסור לכו"ע, וברפוי מתיר כיון שאין דרך לתקעו וכמש"כ – ולמ"ד יש בנין בכלים י"ל דרפוי דרשב"ג פטור כיון שהוא גרוע, אבל רפוי דפרקים כטרסיים וקנה מנורה חייב כיון שאין הרפוי הזה מגרע בחשיבותו, וה"ה בקרקע כה"ג לכו"ע, כדלת שידה תיבה ומגדל.

כ"ז לר"ד התו', ולע"כ בראשונים ז"ל.

שבת מ"ז א' לוי בר שמואל כו' לכאורה נשנית סוגיא זו הכא משום נדון מנורה של חוליות שהוזכר לעיל.

שם מהו להחזיר מטה של טרסיים בשבת כו' רו"ש דאמרי תרוייהו המחזיר מטה של טרסיים בשבת חייב חטאת, סתמות הדברים דבאותה חזרה לרו"ש חייב ולדידהו מותר, שא"א לסתום מותר להחזיר ויתפרש ברפוי דוקא, ולסתום חייב חטאת, וכן בגמ' לקמן ב' גבי מטה גללניתא לא אמר ליה אנן ברפוי קא עבדינן, מיהו התם מעיקרא א"ל דבנין מן הצד הוא, ואפשר לומר דמטה שעשויה להתפרק סתמא

רפויה היא, ומ"מ סברי רו"ש דחייב כיון שיש כאן יצירה גמורה בתועלת חשובה, ודעתו לפרקה אינו ממעט בחשיבותה, כבונה בית ע"מ לסתרו, ואפי' דומיא דמשכן חייב, ועי' ירושלמי, ואם נימא דס"ל יש בנין בכלים ובהא פליגי ניהא טפי, אלא שלשון הגמ' סתום קצת, ובאמת משמע דלוי בר שמואל הוה פשיטא ליה שאין בזה חיוב ומיבעיא ליה אם מותר לכתחלה, מדלא קאמר המחזיר מהו.

רש"י פירש דחיובו משום מכה בפטיש דאין בנין בכלים, וקצת משמע כן דהחיוב רק בתיקונה ולא בפירוקה, ומבואר כפי' א' שכתבנו לעיל, דאם החסרון בחשיבות הקבע של כלים, הרי כמו שאין זה בנין ה"נ אין זה מכה בפטיש, שלא נוצר כאן בנין, אלא פרקים מחוברים, מיהו ק"ק מ"ט מקילין בה' טפי בזקיפת מנורה אם גם לדידהו המחבר מנורה חייב משום מכה בפטיש, א"כ אין חילוק בין ב"ש לב"ה אלא איזו מלאכה היא, אבל לתרוייהו חייב.

ח.

ביצה ל"ג ב' אר"י אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי, משמע שההיתר מפני שהוא מאכל לבהמה מדלא קאמר עצים הרכין אין בהם משום תיקון כלי, ולפ"ז הטעם מפני שהכלי הוא עראי ועדיין עומד למאכל, דמיירי בתיקון כל דהו כקיסם וקתא דנרגא, וע"ז קאמר דאע"פ שעושה בהן שימוש כלי

ר"כ לא סבר לחייב חטאת, אלא שרצה להוכיחמזה דבאוכלי בהמה מיהא פטור אבל אסור, דרחוק לומר שהיתה מחלקותם רחוקה כ"כ, וא"כ שפיר מוכיח לו דאת נמי קא מודית דסיפא בקשין.

שם מוללו ומריח בו קוטמו ומריח בו, פרש"י דה"ה לחצוץ בו שיניו, ויש לעי' מ"ט לא קתני רבותא טפי, ולא מהני אורחא דמילתא להסתיר החידוש הזה, ועוד מ"ט קתני מוללו הול"ל קוטמו, וי"ל דחדא מיתרצא בחברתה דכיון דקרי ליה מלילה ממלא מובן שא"א לחייב בלחצוץ שיניו, דברכין כאלו אין שם קיסם כלל, ונקט מלילה לאשמועינן דברכין מיירי, וזה עדיף מלשנות קוטמו ומריח בו ולסיים ולא יקטמנו להריח בו, שאין נאות לשנות כך.

תוכן הברייתא דרישא ענין טלטול מיירי אף בקשן, ומוללו ע"כ ברכין, וסיפא ע"כ בקשין, וממילא מובן דחסורי מיחסרא, וכאילו נאמר בראויין למלילה מולל, ובצריכין קטימה לא יקטום.

שם מ"ש מהא דתנן שובר אדם כו' ביאור הדברים דודאי יש לאסור בשבת מלאכה גמורה כשרק חוסא כונה גורמת ההיתר, אבל יש מלאכות שהמעשה מוכיח שאין לו שייכות למלאכה, כמו שהמכה את חבירו וחובל בו, לא יאמרו שעוסק ברפואתו להקזת דם, (כמו שאמרו בסדום), אבל אם יכוין חשיבא מלאכה, וה"נ השובר את החבית

לשעתו לא מיקרי עשיית כלי, ועדיין אוכל הוא, אבל בדבר שאינו ראוי לאכילה, תיקון הכלי קובע את כל חשיבותו, דכלפי עצים בעלמא הרי עשיית הכלי חשיבות גדולה היא, ורק לגבי אוכלין אין שימוש הכלי לשעתו מחשיבתו לכלי, וא"ת א"כ מאי קאמר בסמוך כי תניא ההיא ברכין, הא לאו ברכין וקשין תליא מילתא, דקש קשה הוא וקוטמין ממנו קיסם כמ"ש רש"י, וי"ל דבעני בשמים הרכין סתמן לאכילה, דאחר שהריח נמר ופג ממנו, מאכילין אותן לבהמה, [ובבה"ל סי' שכ"ב ס"ד צ"ב כונתו ד"ה אוכלין] וה"ה בקשין שהם אוכלי בהמה, והא דלא קאמר כי תניא ההיא באוכלי בהמה, וי"ל דהיינו משום לשון מוללו, כדמפרש ואזיל.

שם מטלטלין עצי בשמים כו' קמ"ל דלא אסרום בטלטול גזירה שמא יקטום, דמשום הסקה אין סברא לאסרום בטלטול כיון שעומדים להריח, ואפשר דלהכי מפרש להניף לחולה דקשין הן ואפ"ה שרו בטלטול.

שם ומוללו ומריח בו, קמ"ל דלא חשיב אולודי ריחא, כיון שאינו מחדש אלא מוציא את הבלוע, ועוד דלא גזרינן שמא יקטום להריח ולחצוץ.

שם א"ל השתא פטור אבל אסור כו' יעוי' ברשב"א דה"ק כיון דאפי' פטור אבל אסור זהו מחדש, א"כ ודאי דלא יתכן לחייב חטאת וזה מוכיח לפרושי דחסורי מיחסרא, ומסתברא דאף

וחשיב כלאח"י לרבנן, וה"ה דקתא דנרגא אינו נשלם בחתיכת הענף, וכיון שאפי' מכוין לכלי פטור, לא גזרו במכוין להריח, ור"א מחייב בתיקון גרוע, וא"כ בלהריח ליכא אלא משום דלא מכוין, ובודאי שאין להתיר מלאכה גמורה בשינוי הכונה לחוד, ושבירת החבית ג"כ תיקון גרוע לגבי פתח, ומש"ה מדמינן לה לפלוגתא דר"א ורבנן.

שם אר"א כי תניא ההיא במוסתקי, הלשון משמע דידוע דהתם מיירי במוסתקי, ולפרש"י קשה שאין זה במשמעות המשנה בסתמא, אבל ר"ח פי' קציעות מהודקין בתוך החבית, וזה מבואר במתני' ובגמ' שם, וביאור הדברים דבחבית של גרוגרות מהודקין אף ר"א מודה שהשבירה הרגילה שם לא שייכא במלאכה שהרי אם יעשה פתח קטן לא יוכל לחתוך הגרוגרות שהם דבוקים בגוש גדול, ופתח גדול ודאי מקלקל הוא, ואפי' יתכוין לעשות כלי פטור, והא דשרי בגמ' שם בחבית של יין, ובעו בגמ' למיברז בבורטיא, זהו באמת רק לרבנן, אבל מתני' דמיירי בגרוגרות אתיא שפיר ככו"ע, ובגמ' שבת שם אמרינן דטעמא דנקט גרוגרות משום דמתני' ר"נ היא, וק"ק שכאן נקטו בזה טעם אחר, דאתיא מתני' כר"א, ונראה מזה דטעמיה דהתנא כר"נ, אלא דאנן אמרינן דבסתמא בכה"ג אף לר"א שרי, ואתיא שפיר מתני' כותיה.

הא דפרכינן ולית ליה לר"א הא דתנן שובר כו' יש לפרש שידוע הי'

עוסק בקלקול גמור, ועשיית הפתח אין טעם להזכירה, שזה רחוק מן הדעת, וכן בקיסם להריח כשאין עולה על דעתו להשתמש בו וקיסם, ולכן סברו בגמ' לדמויינהו, (וכמדומה שכ"מ במ"מ לענין קיסם, ואינו תח"י כעת).

שם ושון שלא יקטמנו, פרש"י אקיסם קאי, משמע שר"ל אקיסם דרישא דר"א קאי, דהא מאיבוס של בהמה נמי קיסם הוא נוטל, ולא נחלקו ר"א ורבנן אלא בנדון של מוקצה, [שו"ר בתו' לעיל א' שפירשו טעמיהו דרבנן משום שמא יקטום, ולפ"ר צ"ע דהא ר"א הוי טפי לחומרא כמבואר בגמ'], ויש לעי' היכן מבואר כן בברייתא, וי"ל דושון מתפרש דר"א מודה להחמיר בזה, שאם לא קאי אר"א, מה שייך להזכיר דשון, הרי לא דנו בענין עשיית קיסם, אלא בדין מוקצה, וממילא מובן שדין קטימה אינו תלוי בפלוגתתם, והשתא דקאמר ושון מפרש בזה דאקיסם קאי, מיהו אין הדברים פשוטים, וכן בפ"י ר"ח מבואר דאכולהו קאי, ובפרט לפמ"ש"כ לעיל דאוכלי בהמה אפי' קשין מותרין, א"כ י"ל דלכו"ע לא יקטום, ואולי כונתו פרש"י אקיסם קאי לאפוקי רכין, וה"ה אוכלי בהמה קשין, אבל קשה שזה דלא כרב יהודה דמתיר כל אוכלי בהמה, ולכן פרש"י דאקיסם דר"א קאי, ואולי לפי' ר"ח לא שרינן אלא אוכלי בהמה רכין.

פלוגתא דר"א ורבנן פרש"י דקיסם אין תיקונו מושלם ע"י קטימה,

ואמנם סברא נכונה היא בהשלמות כמישקל אקופי מגלימא ויישור הכלי בפטיש, שאין בקלקול חשיבות מלאכה כמו בתיקון, אבל אכתי אין ללמוד מזה לסתירת כלי גמור, ועוד דלפ"ז למ"ד יש בנין בכלים אסור לשבור את החבית, ול"מ שמוכח במתני' דאין בנין בכלים, ועי' מ"ז א' דלהרמב"ן רו"ש ס"ל יש בנין בכלים, וודאי לא פליגי אמתני', ובדוחק י"ל דשבירת כל הכלי לא מיקרי סותר כיון שלא סילקו ממקום מסוים, דסותר נאמר בסילוק הבנין מהקרע, או הפרדת דלת משידה ותיבה וכיו"ב, שיש כאן פירוק ממקום מסוים, אבל השובר כלי כשורף בגד דמי שאין כאן משום קורע, שלא הפריד חלק מחלק, אלא ביטל את הכל, ועדיין אין בזה כדי להתיר לכתחלה, ועוד דכיון דשייך שיתכוין לעשות כלי ויתחייב, א"כ עכשיו שאינו עושה כלי הר"ז מקלקל בעשיית פתח, והו"ל לאסור מדרבנן, ובתוספתא מבואר שאף לקרוע עור שע"פ חבית מותר, ואין בו משום מקלקל דקורע.

אבל הראשונים ז"ל כמדומה שפירשו דכיון שהחבית מתבטלת לאוכלין שבתוכה, לא אסרו כאן משום מקלקל, שאינו כעוסק במלאכת חול דרך קלקול, אלא כעוסק בהוצאת האוכלין, ומסלק המעכבין כמקלף את הפרי, ובכה"ג אין ראוי לגזור משום מקלקל, שאין כאן הרגשת עסק במלאכה שיהא ראוי לגזור עליה, שעיקר העסק מתייחס להוצאת

שהתירו מקלקל בפירוק האוכלין, שזהו ג"כ מחודש דאפקוהו מכלל כל המקלקלין פטורין, ולא מסתבר דר"א חולק על קבלה זו, ומשני דמשכח"ל לדידי' במוסתקי, וכדתנן בהדיא דמיירי בגרורות.

למסקנא ברייתא דאורייתא מינה ר"כ לר"י אתיא כר"א, וק"ק שלא השיב לו הא מני ר"א היא, וי"ל דהא דאוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי אינו ענין לפלוגתא דר"א ורבנן, שהרי אפי' מחתכו יפה בסכין מותר לרב יהודה, ופלוגתיהו היא רק אם חייב חטאת בלא חיתוך ותיקון יפה, ולכן לא ראה תולעת להזכיר דר"א היא, ואפשר דר"כ נמי ידע דר"א היא, וקשיא לי' דסתמא משמע בכל מיני בשמים אפי' אוכלי בהמה.

לכאורה גזירה קיסם קרובה יותר מגזירה נרגא וחצינא, שאדם מצוי להכין קיסם בכל שעה, משא"כ קתא דנרגא.

ט.

קמ"ו א' מתני' שובר אדם את החבית, פרש"י שאין במקלקל שום איסור, ויש לעי' הרי שנינו כל המקלקלין פטורין, וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור, וצ"ל דרש"י לשיטתו דבנין כלים משום מכה בפטיש, וס"ל שאין בסתירת מכה בפטיש שום איסור, שאין חשיבות מכה בפטיש אלא בהשלמת העשייה,

האוכלין ולא לשבירת החבית, ולצורך שבת התיירו.

ושמעת מאמו"ר שליט"א שאין ללמוד ממתני' היתר לשבור גוף אטום כקופסאות שימורים ושקיות חלב, אף כשפתיחתו קלוקל גמור, דלא מצינו במתני' אלא בחבית שיש אפשרות להסיר המגופה ולפתחה בלא מלאכה כלל, ובזה פתיחתו דרך שבירה חשיבא קלוקל גמור, אבל כלי שאין אפשרות לפתחו בלא שבירה, נמצא שיש גם צד תיקון בשבירתו שע"ז יכול להוציא האוכלין, ואמנם עושה הפתח דרך קלוקל, אבל יש לו תועלת בקלוקל זה, שאין דרך היתר להוציא האוכלין אלא משום מקלקל, וזה מלבד הנדון דפתיחת גוף אטום חשיבא עשיית כלי ולא מקלקל.

מגופת החבית המחוברת בטיט אין בפתיחתה משום סותר כלל, וכדאמר מ"ח ב' זו אינה חיבור, ואפי' במחובר סותרין סתימת הטיט שע"ג התנור, כמבואר בגמ' י"ח ב' ובשו"ע סי' והטעם מפני שניכר שזוהי סתימת עראי, מיהו בבית הצואר אע"פ שסותם עראי אמרו מ"ח א' דהפותח בית הצואר חייב, ופי' הראשונים ז"ל מכות ג' ב' דמיירי בתפירת עראי דומיא דמגופת חבית, והקשו בגמ' מה בין זל"ז, ומשני זו חיבור וזו אינה חיבור, ועדיין קשה למה זו חיבור וזו אינה חיבור, ובתשו' הר"א בן הרמב"ם פי' בשם אביו ז"ל דבבית

הצואר הסגירה ע"י תפירה ככל הבגד, ואין שינוי בין סגירה זו לכל הבגד, ולכן הוי חיבור, אבל הטיט הסותם את המגופה הוא ניכר בחולשתו כלפי החרס של החבית, ולכן אינו חיבור, ולפ"ז שקית שכל סגירתה ע"י דבק, תחשב חיבור גם בסתימת פיה, כיון שגוף הכלי ג"כ עשוי בסגירת דבק, (כמו שמצוי בחבילות מצות מניר שמדביקין למטה ולמעלה), ויש מפרשים שתשובת הגמ' גדר הלכות טומאה וכיו"ב שהדין הוא שטמא הנוגע במגופה החבית טהורה כדתנן כלים פ"ג מ"ו מגופת חבית אינה חיבור, והטעם מפני שהמגופה ככלי בפ"ע, ואינם נעשין כחד ע"י הטיט, אבל בית הצואר החוטין נטפלין לבגד ונעשין כבגד עצמו, ולפ"ז אם יסגור פי החבית בטיט בלבד שהוא נטפל לחבית יהא אסור לפתחה, ול"מ כן, וצ"ע.

שם לאכול ממנה גרוגרות, בגמ' אמרינן דמתני' ר"נ היא מדלא קתני לאכול הימנה פירות, ומבואר דכשאינה מלאה פירות לא שרינן לשבור חבית סתם, דרק ההתעסקות בהוצאת האוכל גורמת ההיתר, וכמשנ"ת.

שם ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי, פרש"י שלא ינקבה יפה בפתח נאה, ולכאורה אם מתכוין לעשות פתח קבוע הרי אף במתיז בסייף אסור, ואם שוברה בפתח נאה וכונתו לשבירה לא קרינן ביה מתכוין לעשות כלי, ובגמ' אמרו בבורטיא דלפיתחא קא מכיין,

ממרח אע"פ שהסתימה כולה מותרת משום עראי.

שם גמ' ומניחה לפני האורחים בשבת, קמ"ל שההיתר משום דלעין יפה מכוין, דבסייף עושה פתח מיושב, והייתר רק משום אורחים כדאמר בגמ', אבל מתני' מתפרשת בקרדום שהוא דרך שבירה, וכדתנן קכ"ב ב' קרדום לחתוך בו את הדבילה, ורש"י פי' במתני' סכין או סייף, ול"מ כן בגמ' מדפריך רק מרשב"ג, שו"ר דבגמ' הזכיר רש"י קרדום גבי דרוסות.

י.

קל"ח ב' רב אמר אפי' חד נמי אסור, גזירה שמא יתקע, יש לעי' האם רב פליג על תנא דברייתא, ואפשר דתנא דברייתא איירי בדיני מוקצה אם בטל מתורת כלי, וכדפירש ר"ח והערוך, ובזה באמת דוקא שתים ואחת מותר, ומשכח"ל בדליכא שמא יתקע כגון שאין הרגלים שלימות או שא"א לתקעם, וגם אפשר דליכא שמא יתקע בשתים, כיון שצריך תיקון גמור, (ולא חששו אלא לדבר מועט שנעשה בזמן מועט, בלא שימת לב, אבל לתקן כלי גמור השבור לא אשכחן דחיישינן), ורב קמ"ל דאיכא פעמים שחד נמי אסור, וכיון דתנא דברייתא לא מיירי בהכי, א"כ אין כאן מחלוקת.

ומבואר דהמעשה קובע ולא דעתו באמת, וזה מסייע לפרש"י, מיהו מיירי באופן שמעשיו כנוגדים המחשבה ולכן לא התירו.

שם ואין נוקבין מגופה של חבית, החבית מתקצרת כלפי ראשה כמו בקבוק, כמ"ש הרע"ב אהלות פ"ט מט"ז חביות שלהן צרות למעלה לצד פיהן ולמטה לצד השולים ורחבות באמצען כו', והמגופה יש בה בית קיבול כדתנן פ"ק ידיים שאין נוטלין לידים במגופת החבית, ובזה מובן שיש מצידה במגופה עצמה, וזה כנראה כפקק הבקבוקים, אלא שהיא גבוהה מעט מדופני החבית, באופן שאפשר לנקוב המגופה מצידה, בלא לנקוב החבית עצמה, (וכ"מ בגמ' וברש"י שהתזת ראשה הוי פתח גדול יותר מפתיחת המגופה, והיינו מפני שמתקצרת בראשה).

שם ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעה מפני שהוא ממרח, משמע שסתימת השעוה לחוד בלא מירוח מותרת, ואם הטעם משום דניכר שהסתימה עראי, יש לשאול א"כ מ"ט חייב משום ממרח, הרי גם המירוח אינו חשוב, דלמה יחשב טפי מן הסתימה כולה, ולעיל נ"א ב' תניא שמותר לטוח פי הקדירה בבצק, ועי' מ"ב סי' שי"ח ס"ק נ"ב בשם המ"א דבדבר שיש בו משום ממרח אסור, ומבואר דאע"פ שבודאי יפתח מיד הבצק, יש איסור

בענין אהל

יא.

קל"ז ב' מתני' רא"א תולין את המשמרת ביו"ט ונותנין לתלוי' בשבת כו', יש כאן שתי מחלוקות נפרדות, דר"א מתיר מכשירי אוכל נפש ביו"ט, ולכן התיר תליית משמרת, ור"א מתיר סינון היין במשמרת דסבר דלאו בורר הוא, והטעם מפני שהשמרים והיין גוף אחד הם ואין הפרדתם כברירה אלא כסחיטה וכיון שאינו סוחט דמעצמו זב, ס"ל דשרי, (אבל על ברירה לא מהני הא דמעצמו נפרד, דכל שצריך מלאכה להפרידו אפי' נותנו בכלי שנעשה מאליו, חשיב המעשה שלו, אבל לייחסו למלאכת דישה לא מחדשינן בדבר שנעשה מאליו).

פרש"י דתליית המשמרת ע"ג הכלי, וניחא בזה שיש מחיצות לאהל, אבל קשה דלקמן קל"ט ב' אמרינן מערים אדם על המשמרת לתלות בה רמונים, ומשמע שהמשמרת תלויה באויר, שאם היא פרוסה ע"ג הכלי אין תועלת להניח ע"ג רמונים, וגם לשון לתלות משמע שהם תלויין באויר, ועוד דאם האיסור מפני מחיצות הכלי מה ענין זה לכוזא בסיכתא, (שהוא תליית כלי ע"ג יתד הבולט מן הכותל), ועוד דכיסוי ע"ג כלי לא דמי לאהל, שאין תוך הכלי כנכנס תחת האהל ע"י כיסוי הכלי, מיהו בזה דעת רש"י קל"ט ב' דפרונקא אכובא משום אהל הוא, (וצ"ל לשיטתו דכיסוי

כיון שעשוי להגין ע"ג תוך הכלי דמי לאהל, אבל משמרת לא נעשית להגין, ולכן הויא רק משום עובדין דחול), ולפירושו צ"ל שנוטל היין מן החבית ביו"ט לרבנן ע"י ברזא, אם אסור לסתור המשמרת, משום סתירה אהל, אפי' פלגא דכובא כיון שמפרק המתיחות.

ונראין הדברים דמשמרת תולין אותה באויר ע"י חוטינן שבקצוות ומותחין אותה יפה באופן שיתרחבו הנקבים ויזוב היין, וגם נעשית בה גומא מכובד היין, ונותנין כלי תחתיה לקבל היין, אבל אין המשמרת מחוברת לכלי כלל, ואפשר שגבוהה ממנו כמה טפחים, באופן שאין האהל מתייחס לדופני הכלי כלל, ונוטלין הכלי מתחתיה כשמתמלא, ומניחין כלי אחר, והא דדמיא לאהל היינו מפני שמתקינין אותה ומותחין אותה ע"ג יתדות כאהל.

שם גמ' השתא ר"א אוסופי אהל עראי לא מוספינן למעבד לכתחלה שרי, יש לשאול מאי קושיא הרי תליית משמרת יש לדמות לתליית כוזא בסכתא דשרי לכתחלה, ולא דמי לפקק החלון דשייך בבנין אלא שהוא עראי, ונראה דהקושיא מרבנן דכיון דחזינן מרבנן דמשמרת הויא אהל עראי, לא מסתבר דר"א פליג על עיקר הסברא דמשמרת דמיא לאהל, וכיון דחזינן דלרבנן חמירא משמרת מפקק החלון, לא מסתבר שר"א יקיל בזה טפי, דנמצא דפליגי בסברות הפוכות לגמרי.

בחול, [וכהאי לישנא אמר אביי לקמן ק"מ א' לרב יוסף עי"ש דדמיא להכא], כתבו הראשונים ז"ל דבסוגיא לעיל מבואר דאיסורו משום אהל, וכן בסמוך בכרייתא מני לה בהדי אהל, וכן האיבעיא להו תלה מאי מתפרש שהנדון אם האהל מדאורייתא או מדרבנן, ולא משמע שאביי חידש טעם שלישי שלא נסתפקו בו כלל, אלא כלפי שאמר אביי דדמי לתלה כוזא בסיכתא הי' מקום לשאול א"כ מדרבנן מ"ט אסרוהו, הרי כוזא בסיכתא גם מדרבנן שרי, לכן תפס אביי האי לישנא, אבל יסוד הדברים דמדרבנן חשבוהו אהל, אלא דמדאורייתא דמי לתליית כלי, שאין כאן יצירת אהל, אבל מדרבנן מיחזי שפיר כיצירת אהל כמשנ"ת לעיל, והחילוק בין זה לגזירה דרבנן, מפני שכאן אין גזירה שמא יקבענה, אלא שאם נתיר לו אהל כזה, יבא לעשות גם אהל אחר בקבע, אבל במשמרת גופה אין שום חשש למלאכה, וזהו לשון עובדין דחול שמרגיל עצמו למעשה שיש בו משום מלאכה בדעת בנ"א, אע"פ שאין בו משום מלאכה בגדרי מלאכות התורה.

מהא דמורה ר"א שאין תולין בשבת מוכח דאע"פ שס"ל דמותר לשמר, מ"מ אסור לתלות, וש"מ שאין הטעם שמא יבא לשמר וצ"ע ברמב"ם פ' ה, [אא"כ נדחוק דאמנם למאי דהדרינן מטעמא דאהל ומפרשינן כדאביי תו לא קשיא לן מ"ט דר"א, ועדיין קשה למה אסר בשבת].

שם תוד"ה אבל נותנין כו' יתכן לומר שאין קבע לשתייה ולא רצו לאסור שמחת יו"ט במיעוט היין, משא"כ חרדל שיכול לסננו מעיו"ט, וגם אין לגזור ביין משום אוצר כמו בתבלין, כיון שסינון היין בסדר הסעודה הוא ואין פוחתין חביות מרובות לסננו לאוצר.

שם תוד"ה דר"א, ונראה דבדאורייתא מודה כו' יש לעי' א"כ מאי בעו בגמ' תלה מאי, הרי מדר"א מוכח דתלה לאו דאורייתא הוא.

שם גמ' אר"י תלה חייב חטאת, יש לפרש הטעם כיון שיש חשיבות ביצירת מצב של משמרת, שצריך למתחה ולחברה יפה בגובה, ויש ע"ז שם אהל, ומשום עראי לא מיפטר, כיון שאין שייך קבע במשמרת, ונמצא שהגיע לשלימות של התיקון בעשייתו לצורך הסינון, ואף אם יקבענה לעולם כך לא נעשית חשובה יותר, דאדרבה תועלת המשמרת היא שמפרקין אותה ומנקין נקביה היטיב במים שיוכלו לחזור ולסנן בה, וכיון שהעראי בה כקבע סבר ר"י דחייב.

וא"ל אביי דכיון שהמשמרת כלי היא, ולא נעשית להאהיל כלל, אלא שתולין אותה ע"ג יתידות כדי שתהא פתוחה היטיב, אין לייחס לזה שם אהל, ואפי' הי' תולה אותה בקבע אין כאן שם אהל, אלא תליית כלי באויר.

קל"ח א' אלא אמר אביי מדרבנן היא שלא יעשה כדרך שהוא עושה

בכונה ליין, וכל דבר שאין איסורו גמור מדרבנן רק בצירוף כונתו, יש מקום להקל בהערמה, דעי"ז הו"ל ככונתו נמי לרמונים, וכיון שמעיקרא עושה גם לרמונים נקלש בזה חומר האיסור, (ולרב יוסף דאסור מדאוריתא אף רק לרמונים י"ל דאסור, מיהו אם עושה ברפוי י"ל דשרי).

שם מסננין את יין בסודרין ארשב"ח ובלבד שלא יעשה גומא, לשון ובלבד משמע שזה איסור ידוע, שמזהיר להנצל ממנו, ולא שהוא מתקן עכשיו איסור זה, ונראה הטעם משום דדמי למשמרת, שלא התירו בסודרין אלא מפני שהוא סינון קל ולא מיחזי כמלאכה, ולכן אמרו דכשממלא גומא ביין הו"ל סינון חשוב ודומה למשמרת, דבמשמרת נותן הרבה שמרים וכובדן מכביד על הבגד ויוצא היין, וכאן לא התירו אלא יין שיוצא בקלות, וכ"כ בריטב"א הנדמ"ח דטעמא משום דמיחזי כמשמרת ובזה מיושב שלא הזכיר התנא איסור זה, משום דמתפרש דסינון של סודרין מותר, ובגומא הו"ל סינון של משמרת.

והיינו נמי טעמא דבכפיפה מצרית הצריכו שלא יגביה טפח, דכפיפה מצרית יש לה גומא מעיקר צורתה, ולכן אין לה שינוי דגומא, ועשו שינוי אחר שלא תהא דומה למשמרת, והיינו ע"י שלא יהא שיעור אהל תחתיה, שהרי איסור תליית משמרת נקבע בשם

הא דשרינן הערמה בתליית משמרת לקמן קל"ט ב', י"ל מפני שדמיה קצת לתליית כוזא בסוכתא, ולא החמירו אלא שלא להתירו ד"ז לגמרי, אבל כשיודע שאין היתירו בפשיטות, סגי בזה שידע להבחין בין זה לאהל דעלמא, ובפרט כשעושהו בלא מתיחה יפה דלא מינכרא הערמתו, אבל ליין כל תלייה אסורה, ועי' להלן עוד בזה.

יב.

קל"ט ב' ארבר"ה מערים אדם על המשמרת ביו"ט לתלות בה רמונים ותולה בה שמרים, משמע דהיתר תליית משמרת לצורך רמונים הי' ידוע קודם רבר"ה, והוא חידש רק היתר ההערמה, ואם לרמונים נעשית ברפוי ניחא דגם לשמרים הי' ראוי להתיר כה"ג אלא שאין לחלק באיסור משמרת ליין, ולכן לרמונים מותר, אבל אם מותחין אותה כמו ליין צ"ב מ"ט שרי, וי"ל דרק החשיבות של התועלת שבשימור משוי ליה תיקון דבר חשוב, אבל אם תולה אותה לרמונים אינה אלא ככוזא בסיכתא.

ויש לעי' מה ראו להתיר הערמה בכאן, הרי בכל דוכתא הערמה חמירא טפי כדאמר ביצה י"ז ב' ועי"ש ברש"י, וגם צ"ב למי מועלת ההערמה הרי הוא עצמו יודע שכונתו לשמרים, וצ"ל [דמשום שמחת יו"ט התירו], דכיון שעיקר התלייה מותרת לרימונים, נמצא שאין האיסור במעשה התלייה לחוד אלא

אהל עראי, וכשאין תחתיה טפח לאו אהל מיקרי, וסגי בשינוי זה שלא תהא דומה למשמרת, אבל עיקר ההיתר מפני שכפיפה אינה מסננת יפה משמרים, וסינון כזה לאו דאורייתא הוא, והיינו דקאמר ובלבד שלא יגביה כו' ואם זו תקנה משום אהל מנין לנו איסור זה, אבל אם זה משום דדמי למשמרת נחא.

שם אמר רב האי פרונקא כו' נראה דכאן מיירי כשמסנן מן הכלי לחוץ דרך הפרונקא, ולכן אם הופך הכלי ושופך נמצא שיש מסננת בשולי הכלי והר"ז כמשמרת, ולכן הצריכו שלא יסתום פי הכובא במסננת רק בחציו, שאז שופך מן הצד, ואינו יכול להפוך הכלי כולו, דאל"כ דמי למשמרת, שכל הכלי הוא כגומת המשמרת, והפרונקא היא המסננת שבשוליו.

וכן ציינייתא בפומיה דכוזני, יש לפרש שהופך הכוזא לתוך הכוס, והו"ל כמשמרת קטנה שהצינייתא שבשוליה מסננין אותו.

ולהאמור כולה שמעתא בדיני בורר ולא מיירי כלל באיסור עשיית אהל, שאין סרך אהל בהנחת כיסוי ע"ג כלי, ואפי' כיסוי קרקע שרי כדתנן קכ"ב ב', ולא הוזכר בגמ' שנתן הסודרין בשבת, מיהו פשטא בהכי מיירי.

ולפ"ז ביו"ט שרי בכל הני, דכיון דהכל גזירה שמא ישמר ולא שמא יתלה משמרת, א"כ ביו"ט דמותר לשמר

הכל שרי, וכן מיושב דאין לגזור כ"כ אטו שמא יתלה משמרת, שהרי משמרת עצמה מערים ותולה אותה, ולומר דכל הני יש בהם משום איסור אהל גמור מדרבנן דוחק טובא, וגם ראוי לפרש גומא דסודרין וטפח דכפיפה מצרית מענין אחד, וגם בפשוטו פלגא דכוכבא ג"כ דמי לאהל, ואדרבה מפלגא לכוליה שרי טפי מדין מוסיף על אהל עראי, ואמנם רק ר"פ הזכיר לשון מיחזי כמשמרת, היינו משום דפרונקא הויא כמשמרת ממש, וצינייתא רק מיחזי כמשמרת, ובאינם מהודקין שרי, (וכן בשכר שרי לר"פ בסמוך).

גרסת הרי"ף אמר רבה האי פרוונקא כו' וזהו שא"ל ר"ז מ"ח א' מ"ש מפרונקא דמר, כ"ה בר"ח כאן, וה"ה דהו"מ לאקשווי מסודרין דמתני', אלא דפרונקא הוי כיסוי ממש כההיא דהתם דפרס דיסתודר, אבל כאן לא נעשה לכיסוי אלא לסנן דרכו.

בענין רפואה

יג.

שבת י"ח א' ומניחין קילור ע"ג העין כו' הקשו בתו' דלקמן שרינן אף ליתן בשבת, ורש"י כתב שם דכיון דאצרכוה לשרותה מע"ש איכא היכירא וליכא למיגזר כו', וצ"ע דהא הכא נמי מע"ש קיימין, ואפ"ה דוקא מפני שנתן קודם השבת שרי, ורש"י באמת לא כ"כ לפרושי הא דשמעתין וע"כ לחלק בין

לא שייך לומר ואינו חושש שהרי גוף האיסור הותר לו.

יד.

ק"ח ב' שורה אדם פתו ביין ונותנו ע"ג העין בשבת, יש לעי' אם ניכר שנותנו משום היין, הרי מוכח דלרפואה הוא, ואם אינו ניכר ל"ל פת, הא שרינן ליתן יין להדיא, ואפשר דלרבנותא נקטיה דע"י הפת שוהה היין זמן הרבה ואפ"ה שרי, ומיירי שאינו ניכר שהוא שרוי ביין, ולדידי' ליכא למגזר כיון דשרינן לי' לרחוץ ביין אף כשיודע שהוא לרפואה, ובשו"ע לא הוזכר הא דשריית פת, וצ"ע.

ק"ט א' צומתה ביין פי' לעצור הדם, ויש לעי' כיון שכונתו לעצור הדם למה נאסור בני מחוזא הרי כונתו לאו משום רפואה, ואפשר דהא ודאי כונתו גם לרפואה וכיון שגם עצירת הדם לאו מאכל בריאים הוא אסור.

שם אר"י ל"ק הא ר"מ הא ר"י, יעוי' בתו', ולכאורה ר"מ ור"י לא נחלקו בים הגדול לענין טומאה וטהרה ופלוגתתם רק בשאר ימים, ור' יוסי הוא שחלק עליהם בזה, והול"ל הא ר"מ הא ר' יוסי ונראה מזה דלר' יהודה דים הגדול יש בו מיני ימים הרבה יש לדון כל מקום בפ"ע, וברעים שבו יש לאסור, אבל יפין שבו ים אחר הוא, אבל לר"מ דהכל ים אחד, כיון שיש בו מקומות שאסור אסרינן כולו כשכונתו לרפואה של מקום זה, והגמ' דחי דהתהוות

אם נותן קילור עבה או רך וצלול כמ"ש בשו"ע סי' רנ"ב ס"ה, וק"ק דבפשוטו משמע במתני' ע"ו ב' דסתם קילור שורין אותו, וערש"י ע"ח א' שהנישרה ונשוף ביין או חלב נעשה עבה ובמים אינו נגלד, ועי' בגליון מהערוך ור"ח, והנראה מפשטות הדברים דסתם קילור הנתון על העין הוא נשרה ונשוף תחלה, אלא שאסור לשופו בשבת ולכן הצריך שמואל לשרותו מע"ש, ולפ"ז צריך לחלק בין אם רוחץ במי קילור או שנותן הרבה מהקילור [כלשון רש"י בשמעתין שנותנו בתחבושת] דהיכא דרוחץ בקילור לא מוכחא מילתא דלרפואה עביד, שאף לבריאים יש תועלת בקילור, ודומיא דין ושאר מילי בסוגיא ק"ח ב', אבל אם נותן קילור שנשאר ע"ג העין אם בעבה או בתחבושת מוכחא מילתא דלרפואה עביד ואסור בשבת, ואפשר שיש חילוק בין נישוף לנשרה שאין הבעין מתערב בשרוי וסתם קילור נישוף, וזה מיושב יותר, וכ"נ בחידושים ע"ש ר"ן [ובמ"ב סי' שכ"ח ס"ק ס"ט הביא דהאחרונים נתקשו מ"ש קילור דבעי היכירא ולפמ"ש"כ דמשום איסור שבת לא שרינן לשרותו, באמת אין זה משום היכירא אלא עיקר הדין, ואפשר דלשוף הוא דאסור, ולשרות גזירה], ולישני' דשמואל ק"ח ב' ג"כ משמע הכי דקאמר שורה כו' ואינו חושש, פי' שאינו חושש אם נתרפאה עי"ז כיון שאין כאן מעשה רפואה, כדלק' ק"ט א' ובש"ד, ואם התיירו כאן רפואה משום דאיכא היכירא,

הימים אין לקבוע בה לענין רפואה, וצ"ע.

בשמעתתא דכתבי הקודש

טו.

כל כתבי הקודש מצילין, לק' קי"ז ב' מפרשינן שמא יכבה, ויש לעי' למה החמירו כ"כ הא אפי' מכבה אינו אלא איסור דרבנן, כדעת רוח"פ דקי"ל משאצל"ג, פטור, ושמא כיון שבהול חשבו הגזירה קרובה לודאי, וראו לנכון לצמצם בהילות, ואולי גם בצירוף עוד חששות. — מלאכת מכבה שתהא צריכה לגופה כתב רש"י ל' א' דהיינו דוקא במכבה לצורך פחמין, ויש להבין מ"ט, דלכאור' אין הפחמין נעשין ע"י הכיבוי, אלא מונע שלא ישרפו לגמרי ויעשה אפר, וא"כ הר"ז ככל מכבה כדי שלא ישרף, ושמא כיון שעשיית פחמין ע"י אש, חשיב סילוק האש כתיקון בגוף הדבר, ולא כסילוק דבר חיצוני, (זכר לדבר בורר שניטל הפסולת ומתקן האוכל, וה"נ אש בגחלת וכיבויה), וחשבינן ל' צריכה לגופה כאילו האש הם הפחמין עצמן, וצריך לגופן לסלק האש, ועדיין צ"ע, ובתו' צ"ד א' ד"ה ר"ש, משמע דאמנם כל כיבוי אפשר לקראו צל"ג אם נעשה לצורך מה שנעשה במשכן, ולע"כ.

שם מפני הדליקה, אפשר לפרש החשש שבתוך כדי הצלה יכבה מעט האור שנתפס בבגד או בכלי, אבל לא חיישינן שיכבה האש כולה, ולפ"ז דוקא מתוך

חדר שיש בו אש אסור, ועתו'. — מהא דשרינן בגדים שלובש אין לדקדק דבלא טלטול כלל שרי הכל, דהתם סגי בהגבלה זו, וכשלובשן עתה הר"ז כאוכלן, וכל שהוא לצורך היום שרי, ואין מגרע מה שגורם לעצמו הצורך בידים, והר"ז כמי שלא הי' דעתו לאכול בשר זה, ורק מפני הדליקה כדי שיוכל להציל נותן דעתו לאכלו. — בפשוטו נראה דכל הכלים של צורך היום ככסא ומטה ושלחן שרי, אבל לשון רש"י ק"כ א' כל כלי תשמישו כגון כוסות וקתוניות, וכ"כ במ"ב, ולמה לא נקט כסא וכו', וצ"ע, ומהא דמצילין תיק הספר רק עם הספר כדמשמע לקמן, יש לדקדק דשאר צרכים אסור, אא"כ נימא דתשמישי גופו שאני.

שם בין שאין קורין בהן, יש לעי' כיון דטעמא משום בזיון כתבי הקדש א"כ פשיטא דאפי' אין קורין בהן, ואין לומר דהוה ס"ד דשריותא דכתבי הקדש מפני צורך היום, דא"כ פשיטא מ"ש משאר כלי תשמישו, ושמא ס"ד שלא התירו כשניכר שאינו צורך היום, אבל אם קורין בהן אפי' טובא מצילין.

למ"ד דאע"פ שלא ניתנו ליקרות בהן מצילין, א"כ רישא דאין קורין בהן מיותר דפשיטא, ולמ"ד דלא ניתנו ליקרות אין מצילין ק"ק אמאי תנייה לאע"פ כו' קודם ומפני מה אין קורין כו'.

שם מפני ביטול ביהמ"ד, לפרש"י משמע שהי' ראוי לתקן קריאה

בכתובים במנחה, ורק מפני ביטול ביהמ"ד לא תיקנו כן, או שכבר תיקנו וביטלו מה"ט, ויש לדקדק למ"ש הב"ח סי' רפ"ד דמפני השמד תקנו לקרא בנביא ז' קרואים שגזרו שלא יקראו בתורה, א"כ מהיכי תיתי לתקן מקרא כתובים במנחה.

שם גמ' איתמר כו' לכאו' למאי דמסקינן תנאי היא, נחלקו בפירושא דמתני' כמאן.

שם ר"ה אמר אין מצילין דהא לא ניתנו לקרות בהן, לכאו' הכונה דכיון שמצותן בגניזה לא חמירא קדושתן להתיר הצלתן מפני הדליקה, כדסבר ריב"ז דמורין לאבדן ביד, וכ"נ מדמייתי ר' יוסי רא"י לדבריו מהא דגנזו, אבל אין הטעם מפני שלא ניתנו לקרות בהן בו ביום ולא צורך היום מיקרו, מיהו יש מקום לדון בזה מדהודגש במתני' בין שאין קורין בהם, וגם יש לדחות דת"ק דר"א אמנם סבר דניתנו לקרות בהן.

שם מאי לאו שקורין בהן נביאים, יש לדקדק אמאי לא קאמר תורה ונביאים, ואי קאי בכל לשון רק אנביאים וכותבים ולאפוקי תורה, דשרי כמ"ש תוד"ה ניחא.

שם אע"פ שכתובין בכל לשון דלא ניתנו לקרות בהן פרש"י דאי ניתנו מאי גריעותיה, ויש לעי' הרי ודאי דקדושת הכותבין בלה"ק גדולה יותר, ושפיר איכא רבותא בהני, תדע

דבברייטא קמיתא דמותבין לר"ה משנינן דקסבר ניתנו לקרות ואפ"ה איצטריך לאשמועינן דמצילין, ולא מסתבר דאשמועינן דניתנו לקרות בהן, ויש לדחות דלמסקנא אתיא כתנא דגיפטיה, ואפשר דאי ניתנו לקרות בהן, הו' בכלל שקורין בהן, כגון תרגום של תורה ונביאים, דנחי דקדושתן פחותה אבל לא הו' ס"ד לאפוקינהו מכלל כתבי הקדש, ואפשר דלשון אע"פ קא דייק, דאי קורין בהן הול"ל בין שכתובין בלה"ק ובין בכל לשון.

שם אלא ר"ה מתרץ לטעמיה כו' ר"ה דייק מדאיצטריך לאשמועינן שאין קורין בהן ש"מ דבכל לשון אין מצילין, דאל"כ הו"ל למיסתם כל כתבי הקדש וכולהו בכלל, או לסיים רק באע"פ שכתובין בכל לשון, ונקטיה הכא לאשמועינן דאין מצילין, וסמך התנא שיבינו מדנקט גניזה, ור"ח סבר מדתנייה הכא קודם ומפני מה ש"מ דאמצילין קאי, וכן מתפרש פשטות דלשון אע"פ.

שם וה"ק ומקק שלהן טעונין גניזה, אכולהו קאי, ואשמועינן דמקק כל הספרים אין מצילין, ולהכי הדר הזכיר בין שקורין כו' כדי שהסיום דטעונין גניזה יתפרש אכולהו.

שם אלא מניחן במקום התורפה, צ"ע מנ"ל דשרי תורפה, ואפשר דכונתו רק לומר שאין גונזין אותן בכלי חרס אלא תחת הנדבך במקום שקרובין

ובדיו, וה"נ יש גריעותא בסירקא, דבשלמא בכל לשון כתבה לצורך לימודו, אבל למה לא כתבה בדיו, וצ"ע.

שם אי תניא תניא, מיתוקמא שפיר כמ"ד מצילין, וש"מ דפשיטותי' הואי ככו"ע, וע"ז פריך עליה.

שם ומגילה עד שתהא כתובה כו' לכאו' הול"ל בכל לשון ובכל כתב (ושלא בדיו), ושמא בזה רמז דמיירי לענין הצלה, כמ"ש תו', ובכל לשון מיירי לכל מילי.

שם א"ל ותיבעי' לך פרשת ויהי בנסוע כו' פי' כיון דהנדון אם צריך דין ספר דמטמא את הידים, או לא, אין לחלק באיזה דרגא אינו ספר, [ובברייתא קמ"ל גם דמצילין ביש בו ללקט], והיינו דפריך לי' מ"ט לא מספק"ל בהא גופיה, ומסיק דאה"נ אין לך לחלק ביניהם אלא מטעמא דאזכרות.

שם יגר שהדוּתא, צ"ע אם מתרגם גם של לבן גלעד, הר"ז משבש כונת הפסוק לומר שכל אחד קראו בשפה שלו, ושמא מפרש שקרא לו גלעד בשפה הארמית.

שם תרגמה ר"ח כו' צ"ב ל"ל תרגומא דר"ח הא ודאי ידעו במה נחלקו, וכיון דקיימו אלישנא דללקט ע"כ דמודה ר"ה בתיבות, כמ"ש תו' וגם משמע דד"ז ידע ר"ח דמודה ר"ה בתיבות והנדון רק לאוקומי ברייתא, ושמא לשון שבלה משמע כדרך הבלוי שצריך ללקט

להרקיב מאליהן, ולאפוקי שלא יתן עליהם טיט שמתלחלח ונרטב מיד.

שם ב' אותיות של שם היינו אזכרות, דהא בברכות ודאי הכונה אזכרות, ושמא נקט האי לישנא לומר שאין בהם קדושת השם כ"כ, דגם ע"ז סמכו להתיר שריפתן.

שם מכאן אמרו כותבי ברכות כו' אבל קמיעין משמע דשרי ואף באין בו סכנה דהצורך מתיר כתיבתן, אבל לאחר שנשתמש בהן גונזן, משא"כ ברכות שנכתבין לצורך דבר האסור שלא התירו לכתוב לצורך זה.

שם ובלשון הזה א"ל רי"ש כו' נראין הדברים דרי"ש לא ראה להדיא מה הוא מכניס לתוך הספל, אלא שהבין שזהו מה שמכניס מיד א"ל גדול עוד כו', והיינו דקאמר בלשון הזה א"ל, פי' בלא לשאול מה זה, וקמ"ל דחכם עדיף מנביא, שהרי הוא הסתיר הדבר וא"ל דיודע ערמתו, וברייתא מייתי לה לומר שהם גם ממש שורפי תורה.

שם אבל הכא כיון דלא מיקיים לא, צ"ב נהי דלא מיקיים מאה שנה אכתי מיקיים חמשים שנה, ואפשר דכללא דמילתא כל שנכתב שלא כדין טעון גניזה, ולא אמרינן שקיומו עדיף מגניזה, דזה פגם בכבוד התורה שנכתבת פסוקין או טופסי ברכות, וכן הכותבה בסם וסיקרי יש בזה פחיתות כבוד שלא כתבה במתקיים, ואין לנו היתר אלא ספר שלם

האותיות, ולא הו"ל למיתני ללקט אותיות אם צריך מתיבות דוקא, ותרגמא ר"ח בתיבות.

קט"ז א' איבעיא להו הגליונין כו' אפשר דהנדרון כשנמחק וראוי לכתוב בו דבזה הגליונין עדיין ראויין למצותן וגם לא חל בהם שינוי, אבל כשבלה דתו לא חזי לכתוב עליו, לא סגי בקדושת גליונין דעי"ז כנמחק כח הגליונין ג"כ, ולפ"ז כ"ש בדגייז לגליונין דפקע קדושתן, ונמצא דשינמא דבלה שאני קושטא הוא, ולא בדרך דיחוי, ועתו' מגילה ל"ב א' שציין בגהש"ס, מיהו לפ"ז הו"מ לשנויי ברייתא דגליונין בדגייזי.

לכא' ה' נראה דבספק יש להחמיר ולהציל דכבוד הספרים הוי בכלל לא תעשון, ואמנם במניח מחמת איסור דרבנן אינו עובר, אבל מ"מ אין להחמיר, אבל בפוסקים נראה דחשש שמא יכבה חמיר להו טפי.

שם ב' אמר רב ל"ש כו' יש לעי' א"כ

מאי קמ"ל דמצילין הרי צריך להם שלא בזמן ובמקום ביהמ"ד, ושמא היינו דקאמר דאין קורין בהן רק מפני ביטול ביהמ"ד ולא משום דלא קדישי כ"כ, ולכן מצילין, ואפשר דהני דאין קורין היינו משום דלא קדישי כ"כ ולכן ה' כח ביד חכמים לגזור, וכ"נ לדעת ר"נ, [מיהו עי' יומא פ"ק ובמה קורין לפניו כו' משמע דכתובים משכי ואיכא בהו ביטול ביהמ"ד טפי], ולפ"ז קמ"ל דמצילין אף הני, ואין החידוש מפני שאין צורך היום בהן, דשריותא דכתבי הקדש לאו משום צורך היום הוא, ועדיין צ"ע.

בפשוטו ה' נראה דבציבור לא הוי בכלל גזירה דר"נ, דקריאה שבציבור לא דמיא לשטרי הדיוטות כלל, משא"כ כשקורא המעשיות דמשכי.

שם מתני' מצילין תיק הספר עם הספר, משמע דתיק לבדו אסור אף לצורך ספר שבחוץ, ורק אגב הספר התיירו הצלתו, ומסתברא דיכול ליקח תיק להכניס בו הספר ולהצילו, [ועפי' ר"ח].